UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Appianu Alexandreōs Rhōmaika

Continens bellorum civilium libros V. Historiae Celticae ac Illyricae fragmenta, & excerpta quaedam de legationibus

Appianus

Amstelodami, 1670

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1215

Visual Library

EX LIBRIS
HERMANNI HEUSER
* 7. JUNI 1870.
† 21 FEBRUAR 1901.

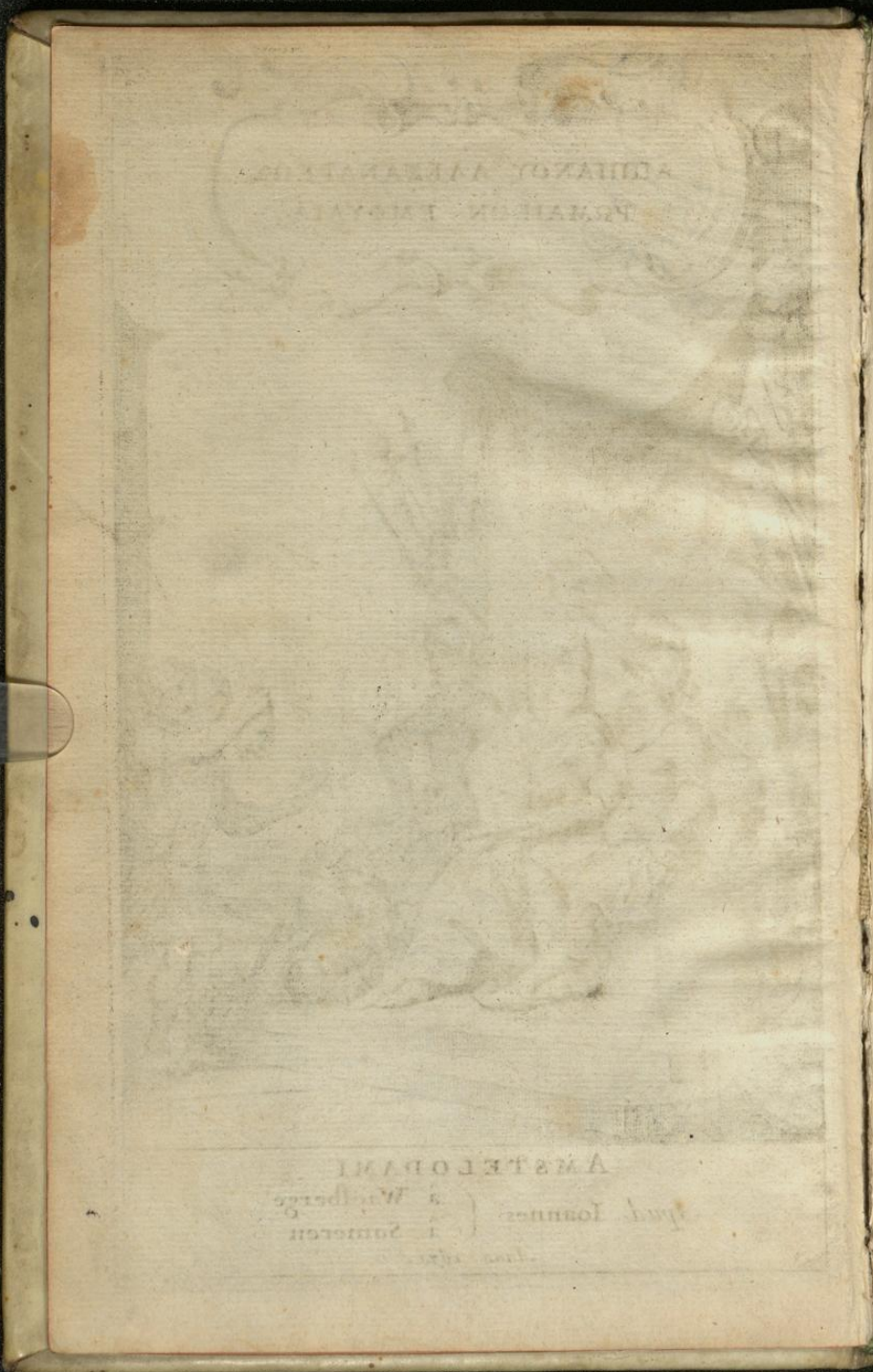
D. 1.
836

ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΑ.

AMSTELODAMI
Apud Ioannes { â Waesberge / â Someren
Anno 1670.

ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΑ.

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM

Pars Altera, continens

BELLORUM CIVILIUM

LIBROS V.

HISTORIÆ CELTICÆ AC ILLYRICÆ FRAGMENTA,

Et EXCERPTA *quædam*

De LEGATIONIBUS.

CASUM IN BIBLIOTHECA

AMSTELODAMI,
Ex Officinâ JOH. JANSSONII à WAESBERGEN,
Et JOHANNIS à SOMEREN.

ANNO M. DC. LXX.

Prof. Mitte

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ Α'ΛΕΞΑΝΔΡΕ'ΩΣ Ρ'ΩΜΑΙΚΩΝ 'ΕΜΦΤΑΙ'ΩΝ. Α.

Ρ'ΩΜΑΙΟΙΣ ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλὴ πολλάκις ἐς ἀλλήλους ὠδίνε νόμων θέσεως, καὶ χερῶν διαδοχῆς, ἢ γῆς διαδασμοῦ, ἢ ὑπὲρ ἀρχαιρεσίας ἐστασίασαν· ἐ μὴν τὰ χειρῶν ἔργα ἐμφυλον ἰῷ, ἀλλὰ διαφορᾷ μονᾳ, καὶ ἔριδες ἔννομοι, καὶ τάδε μὴ πολλῆς αἰδοῦς ἔκπυστοι ἀλλήλοις διετίθεντο. ὁ μὲν δῆμος ποτὲ καὶ συνερχόμενος, ἐς τοιάνδε ἦλθεν ἐκπεσοῦσαν, ὥστε ἐχρήσατο τοῖς ὅπλοις πτερυγοῦσιν, ἀλλ' ἐς τὸ ὄρος ὑποδραμών, τὸ ἀπὸ τῶνδε κληζόμενον ἱερὸν, ἐδὲν ἀδὲ τότε χειρῶν ἔργον, ἀλλ' ἀρχὴν ἑαυτῷ φυλακίτιν ἀπέφηνε· καὶ καλέσας δημαρχίαν, ἐς κώλυσιν μάλιστα τῶν πατρικίων ἀπὸ τῆς βουλῆς ἀγορευόντων, μὴ σύντελῆ αὐτοῖς ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ τὸ κράτος εἶναι. ὅθεν δὴ ἐς μάλιστα δυσμενέστερον ἐπὶ τὴν φιλονεικότερον ἐς ἀλλήλας αἱ ἀρχαὶ διετίθεντο ἀπὸ τῶνδε καὶ ἡ βουλὴ ἐς αὐτὰς ἐμεριζέτο, ὡς ἂν τῆς τῶνδε πλεονεξίας ἑκάτεροι τῶν ἑτέρων ἐπικρατοῦντες. Μάρ-

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER PRIMUS. 349

SÆPENUMERO plebi Romanæ cum ſuo ſenatu de legibus ferendis, de novis tabulis, déque agrorum diviſione aut magiſtratibus creandis incidit contentio: ſemper tamen manibus temperatum eſt, & diſceptatum civiliter, mutua quadam ordinum reverentia. Quin & armata per occaſionem externi belli plebs, nunquam tamen ad ſeditionem armis abuſa eſt: contenta in montem, ſacrum ob id dictum, ſecedere: ne tum quidem ſolito ſævior, creato tantùm ad ſui tutelam novo magiſtratu, qui tribunuſplebis vocatus eſt, cohibiturus conſulum potentiam, quorum tunc penes ſenatum erat electio: ne illi ſoli præeſſent reipublicæ. Inde nata ſunt inter hos magiſtratus odia certamináque: alteris ſenatus, alteris plebis favore ſubnixis: & quicquid alteri partium accederet, altera exiſtimante ſibi decedere, per

Tribunipleb is cur ſint creati.

Marcius Coriolanus exul, patriæ bellum infert.

eas contentiones & Marcius Coriolanus immeritò damnatus in Volscos exulatum abiit, móxque patriæ bellum intulit: quæ sola omnium priscarum seditionum usque arma processit, idque ductu unius profugi. Ceterùm in comitium nunquam telum importatum est, nunquam civilis cædes edita antequam Tiberius Gracchus novas leges ferre conatus, omnium primus concitata seditione periit, cum eóque nonnulli ad Capitolium refugientes circa ipsam ædem sacram cæsi sunt. Nec cessatum est post tale piaculum à seditionibus, propalam interdum dissidente populo, vagantibúsque sicariis, & modò hoc, aliquanto

Tiberii Gracchi leges novæ, seditio & interitus.

350

pòst illo, honorato viro, in templo aliquo, in comitio, in foro denique, cadente, ídque jussu tribunorum, prætorum, consulum, ceterarúmve id genus potestatum sublimium: paulatímque cum injuriis mutuis crescebat juris & legum contemptus. Tandem prorumpente in immensum malo, conjurationes in rempub. manifestariæ, & expeditiones validæ exortæ sunt, nunc exulibus damnatísve res novas molientibus, nunc optimatibus de administratione rerum inter se contendentibus, tam domi quàm militiæ. Nec deerant præpotentes cives ac factiosi, aspirantésque ad dominationem, partim retinentes exercitus à populo suæ fidei creditos, partim absque consensu publico in perniciem adversariorum undecunque armantes novas copias: sed adversariorum tollendorum prætextu, patriæ bellum

κιός τε ὁ Κοριολανὸς ἐν τούτοις δὲ τοῖς ἕλκεσιν ἐξελαθεὶς ἀδίκως, ἐς Οὐολούσκους ἔφυγέ τε καὶ πόλεμον ἐπήγαγε τῇ πατρίδι· καὶ τοῦτο μόνον ἂν τις εὕροι τῶν παλαιῶν στάσεων ἔργον ἔνοπλον, καὶ τοῦτ' ἀπ' αὐτομόλου ἡγεμόνος. ξίφος δ' οὐδέν πω παρενεχθὲν ἐς ἐκκλησίαν, οὐδὲ φόνον ἔμφυλον· πλήν γε Τιβερίου Γράκχου δημάρχου, καὶ νόμους ἐσφέροντος, πρῶτος ἐν στάσει ἀπώλετο, καὶ ἐπ' αὐτῷ πολλοὶ κατὰ τὸ Καπιτώλιον εἱλούμενοι, περὶ τὸν νεὼν ἀνῃρέθησαν. καὶ σὺν ἀνέκαθεν ἐπὶ αἰτίᾳ στάσεως ἐπὶ τῷδε τῷ μύσει, διαρρυμβῶν ἐκάστοτε σαφῶς ἐπ' ἀλλήλοις, καὶ ἐγχειρίδια πολλάκις φερόντων, κινυμβώσης τε πού δρχῆς ἐν ἱματίῳ ἐν ἱεροῖς, ἢ ἐκκλησίαις, ἢ ἀγορᾶις, δημάρχων, ἢ στρατηγῶν, ἢ ὑπάτων, ἢ τῶν ἐς τοῦτο περιχαλώντων, ἢ τὰ ἄλλως ἐπιφανῶν· ὕβρεις τε ἄκοσμος ἐπῆειχεν αἰεὶ δ' ὀλίγου, καὶ νόμων καὶ δίκης αἰσχρὰ καταφρονήσις. προϊόντος δ' ἐς μέγα τὸ κακοῦ, ἐπαναστάσεις ἐπὶ τὴν πολιτείαν φανεραὶ, καὶ στρατεῖαι μεγάλαι καὶ βίαιοι καὶ τὸ πολέμου ἐγίγνοντο, φυγάδων ἀνδρῶν ἢ κατηδίκων, ἢ ἐπὶ δρχῆς τινὸς ἢ στρεβλοπέδου φιλονεικούντων ἐς ἀλλήλους· δωμαϊκαί τε ἦσαν ἤδη καὶ πολλαὶ, καὶ στασιάρχοι μοναρχικοὶ οἱ μὲν, ἐ μεθιέντες ἐπὶ τὰ πισθοδόμητα σφίσιν ὑπὸ δήμου στρατόπεδα· οἱ δὲ, ἐ καὶ σφᾶς ἄνδρα δημοῦ κοινοῦ κατ' ἀλλήλων ξενολογοῦντες· ὁπότεροι δ' αὐτῶν τὴν πόλιν κατέσχον,

λάβοιεν,

λαβόσιεν, τοῖς ἑτέροις ὧν ὁ ἀγὼν λόγῳ μὲν ἐπὶ τὰς ἀντιστασιώτας, ἔργῳ δ' ἐπὶ τὴν πατρίδα· ἐσέβαλλον γὰρ ἐς πολεμίαν, καὶ σφαγαὶ τῶν ἐν ποσὶν ἐγίγνοντο γηλεεῖς, καὶ ἄλλων ἐπὶ θανάτῳ ἀσεφαφὴ καὶ φυγαὶ καὶ δημεύσεις· οἷόν τε δὴ βάσανοι πέμπτων ἐπιχθεῖς, ἔργον τε ὀδὲν ἀνθρώπου ἄπην· μέχρι τῶνδε τοῦ στασιάρχων εἷς, ἔτει πεντηκοστῷ μάλιστα ἀπὸ Γρακχου, Κορνήλιος Σύλλας, κακῷ τὸ κακὸν ἰώμενος, μόναρχον αὐτὸν ἀπέφηνεν ἐπὶ πλεῖστον· ὃς δικτάτωρας σκάλλειν τε, καὶ ἐπὶ τῇς φοβερωτάτης χρείας ἐξαμείνας πάρεργον οὐ πολλοῦ διελελοιπεσαν. ὁ δ' Σύλλας, βιαμὲν μὴ ἀνάγκῃ, λόγῳ δ' αἱρετὸς ἐς αἰεὶ δικτάτωρ γενόμενος, ὅμως ἐπεί τε σωρεύθη τῆς δυνασείας, πρῶτος ἀνδρῶν ὅδε μοι δοκεῖ βαρβάσῃ τυραννικὸν ἔργον ἔχων ἀποθεῖν, καὶ ἐπειπεῖν ὅτι καὶ τοῖς μεμφομένοις εὐθύνας ὑφέξει· ἰδιώτης τε, ὁρώντων ἁπάντων, καὶ πολὺ βαδίσας κατ' ἀγορὰν, μὴ ἐπιτελθεῖν ἀπειλῆς εἶκαδε τοσοῦτον ἦν ἀφ' τοῖς ἐσορῶσιν ἐπὶ τὸ δέος τῆς αὐτοῦ δὲ, ἢ τῆς ἀποθέσεως κατάπληξις, ἢ τὸ εὐθυνῶν τὸ ἐπαγγελίας αἰδὼς, ἢ ἄλλη φιλανθρωπία, καὶ λογισμὸς, ἐπὶ συμφέροντι τῷ τυραννίδα γενέσθαι· οὐδὲ μὲν ἐπὶ βραχὺ ἔλιξαν οἱ τότε ἐπὶ Σύλλα καὶ κακῶν ἀντίδοσις ὧν ὁ Σύλλας εἰργάζετο.

Μετὰ δὲ Σύλλαν αὖθις ἀνερρίπιζετο, μέχρι Γαΐου Καίσαρ αἱρετὸν δέχεσθαι ἐπὶ πολὺ δυνασεύων ὠμεν cum utilitate publica. Atque ita pauliſper ceſſatum eſt à ſeditionibus, Syllâ malis præſentibus afferente remedium.

inferebatur, utriſque certatim urbem occupare properantibus. hoſtiliter enim in ſe invicem vim faciebant, fœdéque cædes patrabantur: rurſum alii proſcribebantur, ſolum vertebant, bonis exuebantur: nonnulli excruciabantur tormentis graviſſimis. Nec ad ſummam crudelitatem quicquam deerat, donec factioſorum unus, anno poſt Gracchi cædem fermè quinquageſimo, malum malo pellens, ſuo ſolius arbitratu aliquandiu rexit rempublicam. Semeſtris erat is magiſtratus, dictatoris titulo, difficillimis temporibus adhiberi ſolitus, & jam dudum in uſu eſſe deſierat: hunc Sylla quum per vim occupaſſet, quamvis perpetuus dictator creatus videri vellet, nihilominus, ſatur potentiæ, ſponte depoſuit, primus, quod ſciam, auſus privata vita mutare tyrannidem. Addidit facto dictum æquè memorabile, paratum ſe quibuſvis rationem reddere: ac mox in conſpectu populi, habitu privati civis, in foro obambulavit, & inde domum ſe contulit, offendente nemine. tanta ſuperat in omnibus acti ſummi magiſtratus reverentia: ſive quòd depoſitum mirarentur, ſive quòd puderet exigere rationem ab offerente ultro: ſive quòd inhumanum videretur odiſſe potentiam, etſi tyrannicam, conjunctam tamen cum utilitate publica. Atque ita pauliſper ceſſatum eſt à ſeditionibus, Syllâ malis præſentibus afferente remedium. 351

Sylla dictaturam deponit.

Quæ ſemel ſopitæ rurſum excitabantur, donec C. Cæſar imperio per aliquot annos in Gallia continuato, tandem jubente ſenatu

Cæſar imperium non vult deponere.

natu ut fasces deponeret, causatus non senatum id velle, sed Pompeium, qui tunc Italici exercitus imperator, & infensus ipsi, conabatur eum redigere in ordinem: proposuit conditiones ut aut ambo retinerent exercitus, quo uterque tutus esset ab altero: aut Pompeius quoque decedens imperio privatus viveret sub legibus. Neutro autem impetrato,

Pompeius à Cæsare victus.

è Gallia duxit contra Pompeium & patriam: ingressusque urbem, & illum profugum inde assecutus, in Thessalia egregiè vicit prælio memorabili, & Ægyptum

Pompeium Ægyptii interficiunt.

usque persecutus est. Interempto demum Pompeio ab Ægyptiis, Romam reversus, ordinatis prius rebus Ægypti, & confirmatis ejus regibus, securus jam, sublato tanto adversario, cui ob magnitudinem rerum gestarum Magno cognomen fuerat: nemine

Cæsar dictator perpetuus creatur.

audente contradicere, secundus post Syllam dictator perpetuus creatus est. Tum quoque seditiones omnes interquieverunt, donec Brutus & Cassius, vel invidentes ei dignitatis amplitudinem, vel pristinæ reipub. formæ

Cæsar vir imperandi peritissimus: à Cassio & Bruto cæsus.

cupidi, in ipsa curia confecerunt virum gratiosissimum apud populum, & imperandi peritissimum. In cujus publico desiderio & percussores ejus quæsiti sunt ad pœnam, & corpus in medio foro sepultum, extructo templo ubi crematus est, in quo tanquam deo sacra faciunt. At civiles discordiæ redintegratæ continuò in tantum auctæ sunt, ut

Γαλατίας, τ βουλῆς αὐτὸν ἀπεθέσθαι κελεύσης, αἰτιώμενον δ τὴν βουλὴν, ἀλλὰ Πομπήϊον ἐχθρὸν ὄντα οἱ, ἐς στρατὸν ἄγει τὴν Ἰταλικὴν ἡγεμόνα, τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἐπιβουλεύοντα παρελύειν, ἀφυτίθει ἀφορκὴς, ἢ ἄμφω τε στρατεύματα ἔχειν, ἐς τῆς ἑκάτερα τὴν ἀφοβίαν, ἢ κὴ Πομπήϊον ἐᾶς ἔχοι μεθέντα ἰδιωτεύειν ὁμοίως ὑπανόμιον. ὁ πείθων δ' ἐς ἑκάτερα, ἐκ Γαλατίας ἤλαυνεν ἐπὶ τ Πομπήϊον ἐς τὴν πατρίδα· ἐσβαλὼν τε ἐς αὐτὴν, κὴ διώκων ἐκφυγόντα, ἀφίκετο Θεσσαλίαν νικήσας μεγάλῃ μάχῃ λαμπρᾷς, κὴ ἐδίωκεν ἐς Αἴγυπτον ὑποφεύγοντα. ἀναιρεθέντ ὃ Πομπήϊου ἀφ' ὧν Αἰγυπτίων, ἐπανῆλθεν ἐς Ῥώμην· καὶ ἀφίκετο Αἴγυπτον ἐρασάμενός τε ἐπιμείας, μέχρι κφτερήσατο αὐτῆ τὰς βασιλέας, στασιώτην τε μίσων, ἃ ἀφ μεγαλουργίαν πολεμικὴν Μέγας ἐπώνυμον ἔτ ὃ δὴ μάλιστα πολέμῳ κρατήσας ἀφρόκωτ ἐς ὃ ἐν αὐτοπεῖν, δεύτερ ἐπὶ Σύλλα δικτάτωρ ἐς τὸ διηνεκὲς ἠρέθη· κὴ στάσεις αὖθις κατεπαύοντο πᾶσαι. ἔστε καὶ τοιόνδε Βροῦτ κὴ Κασσί, ζήλῳ τε τ ἀρχῆς ἢ μεγέθους, ἢ πόθῳ τ πατρίου πολιτείας, ὧν τῇ βουλοτηρίῳ κατέκανον, δημηγοροῦντα ἢ ἐμπρόσθεν ἀρχῆς γλυκύμυθον· ὅθεν τοι δῆμ αὐτὸν μάλιστα πάντων ἐπόθησε· ἢ τὰς σφαγέας ἐζήτουν ἀφανίσαι, κὴ τὸ σῶμα ἔθαψαν ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, κὴ νεὼν ἐπανοδόμησαν τῇ πυρᾷ, ἢ θύουσιν ὡς θεῷ. αἱ ἢ αὖθις ἐπανελθοῦσαί τε κὴ αὐξηθεῖσαι δυνατώτατα, ἐς μέγα

cædes, exilia, proscriptiones plu-

ἀφθλ-

προσῆλθον, καὶ φόνοι ἐφ' ἑκάστῳ καὶ φυγαὶ ἐπὶ θανάτῳ προγραφαί τε βελῶν καὶ τῶν κρυπτομένων ἐπῶν, καὶ πολῖται ἀθρόοι ἑκατέρων ἐγίγνοντο, τὰς ἐχθρὰς ἀλλήλοις τῶν στασιωτῶν ἀντιπαρεχόντων, καὶ ἐς τοῦτο ἀμελουμένων καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν· τοσοῦτον ἐκράτει τὸ ἐς τὰ οἰκεῖα εὐνοϊκὸν ἢ ἐς τὰ ἀντίπαλα φιλονεικία. προϊόντες τε τῷ Ῥωμαίων ἄρχῳ, ὡς ἰδιωτικὸν (φεῦ) κτῆμα διενείμαντο ἐφ' ἑαυτῶν τρεῖς οἵδε ἄνδρες, Ἀντώνιός τε καὶ Λέπιδος, καὶ ὅτῳ πρότερον μὲ Ὀκταβίου ὄνομα ἦν, Καῖσαρ ὁ πρὸς γένους ὤν, ὁ δὲ τοῦ ἀνεψιὸς καὶ παῖς ἐκ θυγατρὸς νομιζόμενος, Καῖσαρ ὁ καὶ τῇδε μετονομάζετο. ἐπὶ δὲ τῇ διαιρέσει τῇδε, μὴ βραχὺ συμπίπτοντες (ὡς εἰκὸς ἦν) ἐς ἀλλήλους, ὁ Καῖσαρ αὐτῶν συνέσει τε καὶ ἐμπειρίᾳ πρόσχων, Λέπιδον μὲν πρότερον αὐτὸν, ἵνα ἐκκληρώτο Λιβύην, ἐπὶ δὲ τῷ Λεπίδῳ καὶ Ἀντώνιον πολέμῳ πρὸς Ἄκτιον ἀφείλετο τὴν ὑπὸ Συρίᾳ ἐπὶ κόλπον τὸν Ἰόνιον ἔχουσαν. ἐπί τε τούτοις μεγίστοις δὴ φανεῖσι, καὶ ἐς ἐκπληξιν ἅπασιν ἐμβαλοῦσιν, εἶλε καὶ Αἴγυπτον ἐπιπλεύσας, ἣ χρονιωτάτη τε ἦν ἐς τότε καὶ δυνατωτάτη μετ' Ἀλέξανδρον ἀρχή, καὶ μόνη Ῥωμαίοις ἔλειπεν ἐς τὰ νῦν ὄντα. ὥστε Σεβαστὸς ἐνθὺς ἐπὶ τοῖς ἔργοις, ἔπ πρεσβῶν, οὐδὲ πρώτου ὀφθῆναί τε Ῥωμαίοις καὶ κληθῆναι πρὸς αὐτῶν αὐτός τε ἑαυτὸν ὥσπερ Γαΐου, καὶ ἐς τὸ δυνατώτερον ἐπ Γαΐῳ ἄρχοντα ἀποφῆναι τῇ τε πατρίδι, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἔθνεσιν ἅπασιν· ἐδέη μήτε ἀρέσεως, μήτε χρονίας, μήτε πεισμάτου ἔτι δεηθείς. χρονίᾳ δ' αὐτῷ καὶ ἐγκρατὲς τῆς ἀρχῆς γλυκυθυμίᾳ, ἐπιστεπιμάτου ἔτι δεηθείς. χρονίᾳ δ' αὐτῷ καὶ ἐγκρατὲς τῆς ἀρχῆς γλυκυθυμίᾳ, ἐπιστε-

rimorum sequerentur, tam senatorii quàm equestris ordinis, factiosis invicem sibi ad necem tradentibus inimicos, ita ut in alterius gratiam nec amicis parceretur, nec fratribus: tantò plus valebat pervicax cum æmulis contentio, quàm erga suos pietas. Tandem Romanum imperium (pro nefas) tanquam privati alicujus civis fundum, inter se partiti sunt tres hi, Antonius & Lepidus, & is qui primùm Octavius, deinde ab avunculo in nomen & hæreditatem adoptatus, Cæsar dictus est. Post eam divisionem quum rursum, ut meriti erant, inter se conflictarentur, Cæsar ceteris prudentior ac peritior, exuto prius Africa, quam sortitus fuerat, Lepido, Antonium quoque, apud Actium, victum, provinciis quæ à Syrio sinum Adriaticum usque patent, expulit. eóque successu perculsis omnibus, Ægyptum quoque classibus occupavit. Quod imperium omnibus, quotquot Alexandri successores tenuerant, diuturnius opulentiúsque, solum reliquum erat ad augendum statum in quo rem Romanam videmus hodie. Quo facto vivus vidénsque consecratus, & Avg. à populo Romano appellatus, majorem etiam quàm Cajus pater potestatem sibi usurpavit in patriàm gentésque omnes subditas, ne in speciem quidem expectatis populi suffragiis. Confirmata demum longo tempore potentia, fortunatus

352

Romanum imperium in tres divisum.

Lepidus Africa exutus.

Antonius apud Actium victus.

natus per omnia reverendúsque stirpem successorum parem tanto imperio post se reliquit. & sic tandem pro seditionibus concordia subiit, ad unum reverso rerum arbitrio. Hoc argumentum erit præsentis operis, complexum mirandos casus hominum per omnes calamitates ad cupitos honores ambitiosè grassantium: quod eo libentius tractabo, quòd hæc conjuncta rebus Ægyptiis, memorasse prius necesse habeam. Sic enim Ægyptus subacta est, per harum contentionum occasionem, dum Cleopatra fovet partes Antonii. Et quò in tanta rerum multitudine distinctior sit narratio, hic subjungemus quicquid interces-sit inter Sempronii Gracchi & Cornelii Syllæ tempora: mox quæ secuta sunt usque C. Cæsaris obitum. Ceteri libri de bello civili, continent triumvirorum inter se & cum populo Romano certamina usque ad postremum illud ac omnium maximum facinus, videlicet conflictum Cæsaris & Antonii Cleopatræque ad Actium. unde rerum Ægyptiacarum sumemus exordium. 353

Deducendarum coloniarum mos apud Romanos.

Mos erat Romanis, nunc hos nunc illos Italiæ populos subjugando, parte agri mulctare, in eúmque colonias deducere: aut in jam antè condita oppida novos colonos sui generis ascribere. Hæ coloniæ tanquam præsidia partis bello provinciis imponebantur: in quibus quantum erat culti agri colonis dividebatur, aut vendebatur elocabatúrve: quod

χὴς ἐς πάντα ϗ φοβερὸς ὢν, χρῶ ἀφ' ἑαυτοῦ ϗ Δομιτίῳ τῶν ἐπικρατούντων ὁμοίως ἐπ' ἐκείνῳ κατέλιπεν. ὧδε μὲν ἐκ τοσούτων ποικίλων ἡ πολιτεία Ῥωμαίοις ἐς ὁμόνοιαν ἐ μοναρχίαν ἀφῆκεν. ζῶντι δ' ὅπως ἐγένετο συνέγραψα, ϗ συνήγαγον, ἀξιοθαύμαστα ὄντα τοῖς ἐθέλουσιν ἰδεῖν φιλοτιμίαν ἀνδρῶν ἄμετρον, ϗ φιλαρχίαν δεινὴν, καρτερίαν τε ἄτρυτον, ϗ κακῶν ἰδέας μυρίας· μάλιστα δ' ὅπ μοὶ τ' Αἰγυπτίας συγγραφῆς τάδε ἀφηγήσιμα, ϗ τελευτήσαντι εἰς ἐκείνην, ἀναγκαῖον ἦν ἀναγράψασθαι. ὧδε γὰ Αἴγυπτος ἐλήφθη Δομιτίῳ τούδε τοῦ χρόνου, Ἀντωνίῳ Κλεοπάτρας συμμαχούσης. διήρηται δ' αὐτῶν ἀφ' τὸ πλῆθος, ἐνταῦθα μὲν ὅσα ἐπὶ Κορνηλίου Σύλλα ἀπὸ Σεμπρωνίου Γράκχου· ἑξῆς δ' ὅσα μέχρι Γαΐου Καίσαρος τ' τελευτῆς. αἱ δὲ λοιπαὶ τ' ἐμφυλίων βίβλοι δεικνύασιν ὅσα οἱ τρεῖς ἐς ἀλλήλους τε ϗ Ῥωμαίους ἐδράσαν· μέχρι τὸ τελευταῖον δὴ τ' πρώτων ϗ μέγιστον ἔργου, τὸ περὶ Ἄκτιον Καίσαρι πρὸς Ἀντώνιον ὁμοῦ ϗ Κλεοπάτραν γενόμενον, ἔχει καὶ τ' Αἰγυπτιακῆς συγγραφῆς ἔσχατα.

Ῥωμαῖοι τὸν Ἰταλίαν πολέμῳ κατὰ μέρη χειρούμενοι, γῆς μέρος ἐλάμβανον, ϗ πόλις ἐφύκιζον, ἢ ἐς τὰς ὑπάρχουσας ἤδη κληρούχους ἀπὸ σφῶν κατέλεγον. ϗ τοῦτ' ἐμ ἀντὶ φρουρίων ἐπινόουν, τ' ἢ γῆς τ' δρυκτὴν σφίσιν ἐκποίητε γιγνομένης, τῶν μ ἐξειργασμένων αὐτοῖς οἰκιζομένοις ἐπιδιδόντων, ἢ ἐ-

πέργασκον,

πίπρασκον, ἢ ἐξεμίσθουν· τὴν δ' ἀργὸν οὐκ ἦν πολέμου τότε ἔσαι, ἢ δὴ καὶ μάλιστα ἐπλήθυεν, οὐκ ἀναγόντες πω σχολὴν ἄμαλλαχεῖν, ἐπεκήρυττον οὖν τοῖσδε τοῖς ἐθέλουσιν σπαρεῖν, ἐπὶ τέλει τῶν ἐτησίων καρπῶν, δεκάτην μὲν τῶν ἀπειρομένων, πέμπτην δὲ τῶν φυτευομένων· ὥρισο δ' ἐς τοῖς προβατεύουσι τέλη μειζόνων τε καὶ ἐλαττόνων ζώων. καὶ ταῦτα ἔπραττον ἐς πολυανδρίαν τοῦ Ἰταλικοῦ γένους, φερεπονωτάτου φύσιν ἀφθέντων, ἵνα συμμάχους οἰκείους ἔχοιεν. ἐς δ' τοὐναντίον αὐτοῖς ἔβαινε· οἱ μὲν πλήσιοι, τῆσδε τῆς ἀνεμέτρου γῆς τὸν πολλὸν κατειλαβόντες, καὶ χρόνῳ παρρωθέντες ὕπνου σφᾶς ἐπ' ἀφαιρεθήσεσθαι, τά τε ἀγχοῦ σφίσιν ὁπόσα τε ἰῶ ἄλλα βραχέα πενήτων, τὰ μὲν ὠνούμενοι πρόθοι, τὰ δὲ βίᾳ λαμβάνοντες, πεδία μακρὰ ἀντὶ χωρίων ἐμέρισαν, ὠνητοῖς ἐς αὐτὰ γεωργοῖς καὶ ποιμέσι χρώμενοι, τὰ μὴ τῶν ἐλευθέρων ἐς τὰς στρατὰς ὑπὸ τῆς γεωργίας ἀπείργων· φερούσης ἅμα καὶ τῆσδε τῆς κτήσεως κέρδος αὐτοῖς, ὁπόταν πολυπαιδίας γραφόντων ἀκινδύνως αὐξομένων ἀπὸ τὰς στρατείας. ἀπὸ δὲ τούτων οἱ μὲν δυνατοὶ πάμπαν ἐπλήθυον, καὶ τὸ τῶν γραφόντων χρῆμα ἀνὰ τὴν χώραν ἐπλήθυε· τοὺς δ' Ἰταλιώτας ὀλιγότης καὶ δυσανδρία κατελάμβανε, τεχνόμενος πενία τε καὶ εἰσφορᾶς καὶ στρατείας. εἰ δὲ μὴ σχολάσαν ὑπὸ τούτων, ἐπὶ χρόνου διετίθεσθε, τῆς γῆς οὐκ ἂν πλουσίων ἐχομένης, καὶ γεωργοῖς χρωμένων θεραπουσιν ἀντὶ ἐλευθέρων. ἐφ' οἷς ὁ δῆμος ἐδυσφό-

operæ in tanta servorum copia.

verò incultum supererat, ut ferè bellum sequi solet vastitas, quia sub sortem mittere non vacabat, per præconem invitatis assignabant quibuscunque liberet colere, excepta sibi tributi nomine in singulos annos ex arbustis proventus parte quinta, frugum verò decima: quin & gregibus vectigal indictum erat, tàm minoris quàm majoris pecoris. Ita prospiciebatur frequentiæ generis Italici, quod laboris patientissimum est habitum, ne carerent auxiliis domesticis. Sed res in contrarium quàm putarant cecidit: nam divites agro inculto majore ex parte occupato, tandem præscriptione diuturni temporis in possessione confirmati, & vicinorum pauperum portiones modò vi adjungentes, modò pretio, non jam rura colebant sed latifundia, coëmptis cultoribus & pastoribus, ne ab armis avocarentur ingenui: interim luculentos reditus percipiendo, crescente etiam servitiorum multitudine, quòd immunis esset à militia. quo factum est ut potentiores supra modum ditescerent, & agri complerentur servitiis. Itali contrà paucitate sui generis laborabant: simúlque gravabantur paupertate, crebris expeditionibus & exactionibus. Quòd si quando dabatur harum difficultatum intermissio, otio corrumpebantur, quòd nec propriam terram haberent, & in 354
aliena nullus locus esset ipsorum. Quamobrem S. P. Q. R. anxius

erat

erat, quum neque Italicorum auxiliorum magnus præstò esset numerus, & imperium minus in tuto arbitraretur, propter servorum nimiam frequentiam.

Quæsitum est deinde huic incommodo remedium, quum nec facile nec æquum videretur tot viros dejici de tam diuturna possessione tot prædiorum quæ ipsi conseviſſent, instruxisséntque.

Tribunorum lex agraria.

Vix tandem tribunis plebis rogantibus lex lata est, ne quis haberet plus quingentis jugeribus, néve quis pasceret plus centum capitibus majoris, plúsve quingentis minoris pecoris: prætérque assignatus est certus ingenuorum numerus, qui præessent operi rustico & frugum custodiæ. Ea lex jurejurando sacrata est, mulctáque decreta in eos qui contrà fecissent: quasi mox quicquid agrorum ultra præscriptum modum supereſſet, æquo pretio distribuendum esset in pauperes. Sed neque jusjurandum neque lex valuit: & si qui videbantur his permoti, in speciem modò agros suis propinquis cedebant, alii propalam legem contemnebant: donec Tib. Sempronius Gracchus, vir nobilis & honorum appetens, simúlque eloquens, & his de causis jam notus omnibus, tribunatum adeptus graviter disseruit de Italici nominis hominibus: quòd gens bellicosa & cognata populo Romano paulatim ad paucitatem ac egestatem redigeretur, & nulla reliqua spe ad interitum tenderet, invectúsque in servorum multitudinem ut inutilem militi

Sempronius Gracchus trib. pleb.

ρει μὴ, ὡς ὅτε συμμάχων ἐξ Ἰταλίας ἔτι εὐπορήσων, ὅτε τῆς ἡγεμονίας οἱ ῥᾳθυμήσαντες ἀκινδύνου, ἀφ' ὅσου πλήθους τοσῶνδε θεραπόντων.

Διόρθωσιν δ' ἐκ ἐπινοοῦντες, ὡς οὐδὲ ῥᾴδιον ὂν, οὐδὲ πάντη δίκαιον, ἄνδρας τοσουσδε ἐκ τοσουδε χρόνου κτήσιν τοσήνδε ἀφελέσθαι φυτῶν τε ἰδίων καὶ οἰκοδομημάτων καὶ κατασκαῆς· μόλις ποτε τῶν δημάρχων εἰσηγησαμένων, ἔκλειαν μηδένα ἔχειν τῆς πλέθρου πεντακοσίων πλείονα, μηδὲ προβατεύειν, ἑκατὸν πλείω τοῦ μείζονος, καὶ πεντακοσίων τοῦ ἐλάσσονος. καὶ ἐς τοῦτο δ' αὐτοῖς ἀρθμὸν ἐλευθέρων ἔχειν ἐπέταξαν, οἳ τε μιγνύμενα φυλάξειν τε καὶ μηνύσειν ἔμελλον. οἱ μὲ δὴ τάδε νόμῳ προσλαβόντες, ἐπώμοσαν ἐπὶ τῷ νόμῳ, καὶ ζημίαν ὥρισαν, ἡγεμόνος τοῦ λειπομένου γλῶ· αὐτίκα δὲ πένησι καὶ ὀλίγοις διεφθείροντο. φρονοῦντες δ' εὐδαιμονίᾳ ὧν ὅτε τῶν νόμων ὅτε τῶν ὅρκων· ἀλλ' οἵπερ ἐδόκουν φρονιστὴς, τῷ γλῶ ἐς τὰς οἰκείας ἐπιθυμίας διένεμον, οἱ δ' πολλοὶ τέλεον κατεφρόνουν· μέχρι Τιβέριος Σεμπρωνίου Γράκχος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ λαμπρὸς ἐς φιλοτιμίαν, εἰπεῖν τε δυνατώτατος, καὶ σὺν τῶνδε ὁμοῦ πάντων γνωριμώτατος ἅπασι, δημάρχων, ἐσεμνολογήσε περὶ τῆς Ἰταλικοῦ ῥύσεως, ὡς ἐπολεμωτύπου τε καὶ συγγενοῦς, φθειρομένου δὴ κατ' ὀλίγον ἐς ἀπορίαν καὶ ὀλιγανδρίαν, καὶ οὐδὲ ἐλπίδα ἔχοντος ἐς διόρθωσιν. ἐπὶ δὲ τῷ δουλικῷ δυσχερείας, ὡς ἀσφαλοῦς, καὶ ὅποτε ἐς δεσπότας πιστῷ,

τὸ ἔθνος

τὸ ἔναγκον ἐπλώσγκεν ἐν Σικελίᾳ δεσποτῶν πάθος ὑπὸ θερα-
πόντων ἠθρόμβον, ἠὐξημένων κά-
κείνων ἀπὸ γεωργίας· καὶ τὸν ἐπ'
αὐτοὺς Ῥωμαίων πόλεμον, ὃ ῥᾳ-
δίον ἦδε βραχεῖ, ἀλλ' ἐς τε μή-
κος χρόνου, καὶ τρυπὰς κινδύ-
νων ποικίλας ὑπεραπέπτα. ζώσης
ἔτι, ἀνεκίνησε τὸν νόμον, μηδένα
τῶν πεντακοσίων πλέθρων πλέον
ἔχειν. πεισθεὶς δ' αὐτῶν, ὑπὲρ τὸν
παλαιὸν νόμον ἐφέστιθει τὰ ἡμίσεα
τούτων· ἐς τὸ λοιπὸν, τρεῖς ἀμ-
φετὰς ἄνδρας, ἐναλλασσομένους κατ'
ἔτος, διανέμειν τοῖς πένησι. τοῦτο δ'
ἦν ὃ μάλιστα ἐδυσχέλη τοῖς πλουσίοις,
ἃ δυναμένους ἔτι, ὡς ἐφέτερον, ἐς νό-
μου παραφρονεῖν ἀφῃρεῖτο, ἐδὲ ὠνεῖσθαι ἐᾶν τὸν κληρουμένων. ὁ
μὲν τοι Γράγχος καὶ τόδε ἐφοίδομε-
νος, ἀπηγόρευε μὴ πωλεῖν. σωι-
ζομένοις δὲ κατὰ μέρος, ἀλοφύρονται,
καὶ ἐφύβριζον τοῖς πένησιν ἐρχαῖά τε
ἔργα ἐκείνων, καὶ φυτὰ, καὶ οἰκοδομίας·
καὶ πολλῶν οἷσις δεδομένων γείτοσιν, εἰ
καὶ τήνδε μὴ τὴν γῆς ἀπολίσσοι· πάθος
τε ἔνιοι πατέρων ἐν τῇ γῇ, καὶ διαρέ-
σεις ἐπὶ τοῖς κλήροις ὡς πατρῴοις· οἱ
δ', καὶ ἐφ' οἷς γυναικῶν ἐς τοῦτο
ἀνηλώμασι, ἢ τῷ γείῳ παῖσιν ἐμ-
φανίσιον δεδομένῳ. δυνηθέντες τε χρέα
καὶ τούτῳ ἐπεδείκνυον· καὶ ἄκοσμος
ἦν ὅλως οἰμωγὴ καὶ ἀχαναίκτησις.
οἱ δ' αὖ πένητες ἀντῳδύροντο, ἐξ
ἐυπορίας ἐς πενίαν ἐφάτην, καὶ
ἀπ' αὐτῆς ἐς ἀγωνίαν, ἐὺ οἰ-
κάνδρους παιδοτροφεῖν, ἐφέρεσ-
θαι. στρατείας τε ὅσας στρατεύ-
σαντο τῷ γείῳ τῷδε ἐφεποιέμε-
νοι, κατέλεγον, καὶ ἠναναίκτους εἰ

tiæ, nec unquam fidam dominis, recens tum exemplum memoravit Siciliæ afflictæ per mancipiorum motum contra heros proprios: quæ per occasionem agriculturæ plus satis aucta numero, Rom. tandem armis per ancipites certaminum successus ægrè sint cohibita. Qua oratione impetravit ut denuo ferretur lex agraria: ne quis possideret plus quingentis jugeribus. Additum veteri legi, licere filiis familiâs habere modi hujus dimidium: quicquid agri superfuerit, oportere pauperibus dividi per triumviros, qui mutarentur in annos singulos. Id divites ægerrimè passi sunt, quòd legem contemnere non possent metu triumvirûm, nec liceret amplius alienas portiones coëmere: nam & hanc fraudem Gracchus interdicto præcaverat: passímque fiebant cœtus conquerentium: & opprobrabant pauperibus veterem suam tam arvorum quàm vinetorum culturam, ædificiáque villatica: iniquum esse non agris solùm, sed annumerato etiam vicinis pretio se mulctari, & insuper sepulcris majorum sitis in solo hæreditario: alii dotes uxorum insumptas eò requirebant, aut dotalia rura suis assignata liberis: proferebatur & æs alienum contractum hujusmodi agrorum nomine, ídque non sine fœnore: ad summam omnia miscebantur querelis ac indignationibus. E diverso pauperum querelæ audiebantur, ex copia redactos se ad extremam inopiam, atque

Sicilia afflicta per mancipiorum motus contra heros.

355 Triumviri.

Divitum & pauperum querelæ & exprobrationes mutuæ.

adeo desperationem, quando ne liberos quidem detur alere. enumerabant quot expeditionibus horum agrorum causa præsto fuissent reipubl. indignabantúrque si non portionem quisque suam ferret ex publico. objiciebant insuper illis quòd in suis agris fastidirent ipsorum operam, malléntque uti mancipiis, genere hominum semper infido sibi & infenso, ac proinde ad militiam inutili. Inter has mutuas exprobrationes querelásque ad colonias quoque ac municipia ceteróque quocunque jure agrorum possessores, mali hujus pervenit contagium, metu jacturæ, ut & ibi vulgus in partes se scinderet, ita ut quæque suæ factionis freta numero in adversam exasperaretur, & res ad seditionem spectaret, omnibus in executionem legis intentis, alteris haud quaquam animatis ut ratam esse paterentur, alteris nihil non ausuris pro ea. Sic neutris cedere suo jure paratis, expectabatur dies destinata perferendæ legis comitiis. Ceterùm Graccho erat consilium ut non divitiis virorum, sed frequentiæ provideretur: quòd arbitraretur alterum hoc magis esse è republ. & quoniam inde totius Italiæ fortuna

356 Sempronius Gracchus in comitiis forti terdisputat pro lege agraria

pendere videbatur quanquam in re ardua parum erat sollicitus. Ubi verò ventum est ad comitia, multum diúque in rem præsentem præfatus, rogabat æquúmne censerent, quæ publica sint populo dividi, & utrum civis servo sit potior, utrum miles pagano utilior, utrum reip. agricolantior alienus an particeps. Nec diu collationi huic immora-

τ̃ κοινῶν ἀποστερήσοντες· ὠνείδιζόν τε ἅμα αὐτοῖς, ὡς ὑμβρυμβρίοις αὐτὶ ἐλευθέρων καὶ πολιτῶν καὶ στρατιωτῶν, θεράποντας, ἄπιστον ἔθνος ἐς δυσμενὲς ἀεί, καὶ διὰ τοῦτο ἀστρατήγητον. τοιαῦτ' ἐκατέρων ὀδυρομένων τε καὶ ἀλλήλοις ἐπικαλούντων, πλῆθος ἄλλο ὅσον ἐν τοῖς ἀποίκοις πόλεσιν, ἢ τοῖς ἰσοπολίτοις, ἢ ἄλλως κοινωνεῖ τῆσδε τ̃ γῆς, δεδιότες ὁμοίως ἐπῆεσαν, καὶ ἐς ἑκατέρους αὐτῶν διεμερίζοντο· πλῆθός τε διαῤῥοῦντες, ἐξετραχύνοντο, καὶ στάσις ἐξάπτοντες ἀμετρεῖς, τὸν δοκιμασίαν ἐ νόμου ἀφελόμενοι, οἱ μὲν, ὡς ὀδενὶ τρόπῳ συγχωρήσοντες αὐτὸν γνώσεσθαι κύριον, οἱ δ', ὡς κυρώσοντες ἐξ ἅπαντος. φιλονεικία δὲ ἑκατέροις ἐνεσείπιπτεν ἐπὶ τῇ χρείᾳ, καὶ ἐς τὸν κυρίαν ἡμέραν παρασκευὴ καθ' ἀλλήλων. Γράκχῳ δ' ὁ νοῦς τοῦ βουλεύματος οὐκ ἐς εὐπορίαν ἀλλ' ἐς εὐανδρίαν τὸδε ἔργον τῇ ὠφελείᾳ μάλιστα ὠθοῦντι, καὶ ὡς οὔτι μεῖζον ὀδὲ λαμπρότερον δύναμιν ποτὲ παθεῖν τῆς Ἰταλίας, τὰ δὲ αὐτοῦ δυσχερῶς ὀδὲ ἐνεθυμεῖτο. σὺν τούτοις δὲ τ̃ χειροτονίας, πολλὰ μὲν ἄλλα ἐνεθύμιον ἐπαγωγὰ καὶ μακρὸν διηρώτα δ' ἐπ' οἰκείοις, εἰ δίκαιον τὰ κοινὰ κοινῇ διανέμεσθαι, καὶ εἰ γνησιώτερον αἰεὶ θεράποντος ὁ πολίτης, καὶ χρησιμώτερος ὁ στρατιώτης ἀποδήμου, καὶ τοῖς δημοσίοις ἐνεστερος ὁ κοινωνός. οὐκ ἐς πολὺ ἦ τὸν σύγκλησιν, ὡς ἄδοξον, ἐ-

πενεγκών,

πενεγκὼν, αὖθις ἐπὶ τὰς τῆς πατρίδος ἐλπίδας καὶ φόβους διεξιών, ὅπ πλείσης γῆς ἐκ πολέμου βιαίως κατέχοντες, ἐκ τῶν λοιπῶν τῆς οἰκουμένης χώρων ἐν ἐλπίδι ἔχοντες, κινδυνεύουσιν ἐν τῷδε ὧδε ἀπάντων, ἢ κτήσεως καὶ τῶν λοιπῶν δι' εὐανδρίαν, ἢ καὶ τῷδε δι' ἀσθένειαν ἐκ φθόνου ὑπ' ἐχθρῶν ἀφαιρεθῆναι, ὧν ἔ μὲν τῷ δόξαν καὶ εὐπορίαν. ἔ δὲ τ' κίνδυνον καὶ φόβον ὑπερεπαίρων, ἐκέλευε τὰς πλησίας συμμιμνήσκειν τῶνδε, ἐπιδόσιμον, εἰ θέοι, ὧδε σφῶν αὐτῶν τῷδε τὴν γνῶ εἰς τὰς μελλούσας ἐλπίδας τοῖς παιδοτροφοῦσι χαριεῖσθαι· ἐ μὴ, ἐν ᾧ ὧδε μικρὸν ἀμφέροντας, τ πλείονα ὑπερβαλεῖν· μισθὸν ἅμα τῆς πεπονημένης ἐργασίας αὐτάρκη φερομένους, τῷ ἑξακοσίων ἄνδρ πρὸς κῆσιν ἐς ἀεὶ βεβαίων ἑκάστῳ πεντακοσίων πλέθρων, καὶ παισὶν, οἷς εἰσὶ παῖδες, ἑκάστῳ καὶ τούτων ἡμίσεα. τοιαῦτα πολλὰ ὁ Γράκχος εἶπεν, τὰς πένητας καὶ ὅσοι ἄλλοι λογισμῷ μᾶλλον ἢ πόθῳ κτήσεως ἐχρῶντο, ἐρεθίσας, ἐκέλευε τῷ γραμματεῖ τὸν νόμον ἀναγνῶναι.

Μάρκος δ' Ὀκταούιος δημάρχος ἕτερος ὑπὸ τῶν κτημάτικῶν ἀμαχωλυεῖν παρεσκευασμένος, καὶ ὧν ὧδε Ῥωμαίοις ἀεὶ ὁ κωλύειν δυνατώτερος, ἐκέλευε τὸν γραμματέα σιγᾶν. καὶ τότε μὲ αὖτῷ πολλὰ μεμψάμενος ὁ Γράκχος, ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἀγορὰν ἀνέθετο. φυλακήν τε παρεστησάμενος ἱκανὴν, ὡς καὶ ἄκοντα βιασόμενος Ὀκταούιον, ἐκέλευε σῶ ἀπειλῇ τῷ γραμματεῖ τ' νόμον ἐς τὸ πλῆθος ἀναγνῶναι. ὁ δὲ ἐπεὶ μηδὲν ἐπῆγε, τοῖς ἀνθρώποις ἐνέβαλλε τὴν ὑποψίαν, ὡς ἐπὶ καταλύσει τῆς ἐλευθερίας ἐπιβουλεύοιτο. καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιάζουσιν ἐπιφανὴς ἦν ἡ ἀπορία, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀγρῶν ἐπιοῦσιν ἐθορυβεῖτο τὰ πλήθη. ἐπεὶ δὲ ἐπὶ πολὺ ἐμέλλησεν ὁ Γράκχος, ἐπὶ τὸν Ὀκταούιον ἐτράπετο, καὶ ἐδεῖτο καὶ ἱκέτευε μὴ φθονῆσαι τῷ δήμῳ τῆς ἐπιθυμίας, μηδὲ ἀντιπράττειν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐπῆγε, τοῖς ἀνθρώποις ἐνέβαλλε τὴν ὑποψίαν, ὡς ἐπὶ καταλύσει τῆς ἐλευθερίας ἐπιβουλεύοιτο. καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιάζουσιν ἐπιφανὴς ἦν ἡ ἀπορία, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἀγρῶν ἐπιοῦσιν ἐθορυβεῖτο τὰ πλήθη. ἐπεὶ δὲ ἐπὶ πολὺ ἐμέλλησεν ὁ Γράκχος, ἐπὶ τὸν Ὀκταούιον ἐτράπετο, καὶ ἐδεῖτο καὶ ἱκέτευε μὴ φθονῆσαι τῷ δήμῳ τῆς ἐπιθυμίας, μηδὲ ἀντιπράττειν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐπῆγε,

tus ut absurdæ, vertit orationem ad expendendum spes civitatis metusque: bello quæsisse eos agri plurimum: spem esse occupandi cetera quoque quàm latè habitantur ab externis nationibus: nunc rem in summo discrimine esse, paraturine sint reliqua per virorum fortium frequentiam, an amissuri etiam sua per infirmitatem virium & inimicorum invidiam. Deinde hinc gloriam & amplas fortunas, inde periculum & metum exaggerando, hortabatur divites, considerarent ipsi num satius esset spe futurorum commodorum eos ultro possessione agrorum cedere pauperibus, alendorum liberorum onere gravatis, quàm de rebus exiguis contendendo, potiora negligere. non pœnitendum pretium anteactæ operæ esse eximia quingena jugera gratuita certæque possessionis, & quibus sint liberi, dimidium ejus in singulos. In hanc sententiam prolixè locutus, suspensis animis pauperum, & quotquot alii ratione magis quàm cupiditate ducebantur, jussit scribam legem recitare.

Ibi M. Octavius ejus collega, ad intercedendum à locupletibus subornatus, pro potestate indixit scribæ silentium. Gracchus multùm de eo conquestus, comitia in sequentem diem distulit, paratóque interim præsidio, tanquam invitum etiam in suam sententiam traducturus Octavium, minis adegit scribam ut legem pro concione recitaret: contrà

M. Octavius Sempronii Gr. collega, repugnat legi agrariæ.

contrà Octavius recitantem cohibuit. tum exorto inter collegas jurgio, quum lex præ tumultu perferri nequiret, proceres egerunt precibus, ut tribuni eam controversiam arbitrio senatus
357 committerent. Qua occasione arrepta Gracchus, sperans nulli sano legem non placituram, accurrit in curiam. quo loco, secus quàm apud vulgum, petitus convitiis à divitibus, recurrit in forum, pollicens in crastinum se collecturum suffragia de agraria lege, déque potestate collegæ adimenda, qui obstaret populi commodis. & ita fecit. quum enim Octavius nil territus intercederet, ille de ipso prius dedit plebi calculos. quúmque prima tribus contra Octavium tulisset, versus ad eum Gracchus orabat ut ab incepto desisteret. quo persistente in proposito, ceterarum colligebat suffragia. erant tunc tribus xxxv. harum decem & septem irritatis animis jam conspirarant: quibus si accessisset decimaoctava, ratam legem effecisset. Rursum igitur Gracchus coram populo collegam periculo proximum obsecrat ne rem piam & Italis universis utilissimam interturbare pergat, néve obsistat tanto plebis studio, cui pro officio tribuni favere deberet, denique ne amittere magistratum sustineat. His dictis deos testabatur, se invitum contra collegæ honorem agere, quem quum nil flecteret, ad suffragia reversus

θῶ ἀναγινώσκειν· ἐ ἀνεγίνωσκε· καὶ Ὀκτουίῳ κωλύοντι ἐπιώπα. λοιδορίαν ἢ τοῖς δημάρχοις εἰς ἀλλήλους γιγνομένων, καὶ ἐ νόμου θορυβοῦντος ἡσύχως, οἱ δυνατοὶ τὸς δημάρχας ἠξίουν ἐπιτρέψαι τῇ βουλῇ περὶ ὧν ἀμφεσβ. ἐ ὁ Γράκχος, ἁρπάσας τὸ λεχθέν, ὡς δὴ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσιν δόξοντος ἐ νόμου, διετέχετο ἐς τὸ βουλευτήριον. ἐκεῖ δ', ὡς ὀλίγοις, ὑφελόμενος τὰ τῶν πλουσίων, αὖθις ἐπὶ δραμὼν εἰς τὸν ἀγορὰν, ἔφη ἀμφηφίσιν ποιήσειν ἐς τὸν ἐπιόντων ἀγορᾶν περί τε ἐ νόμου καὶ τ ἀρχῆς τ Ὀκτουίου, εἰ χρὴ δημάρχον ἀντιπράττοντα τῷ δήμῳ τῶν ἀρχῶν ἐπέχειν καὶ ἔπρασσεν ἅτως· ἐπεί τε δὴ Ὀκτουίου ἐδὲν κατέπαυεν, αὖθις ἐνίστατο, ὁ ἢ πρώτερον τῶν αὐτὰ ψῆφον ἀνέδιδου· καὶ τ πρώτης φυλῆς καταψηφισαμένης τῶν ἀρχῶν τ Ὀκτουίου ἀποθέσθαι, ἐπιστρέφεις πρὸς αὐτὸν ὁ Γράκχος, ἐδέετο μεταθέσθαι· ἐ πειθομένου ἢ, τὰς ἄλλας ψήφους ἐπῆγε. ἤδη ἢ τότε φυλῶν πέντε καὶ τελεύταντες, καὶ συμβαλλομένων ἐς τὸ αὐτὸ σῶν ὀργῇ τ πρώτερον ἐπτακαίδεκα, ἡ μὲν ὀκτωκαιδεκάτη τὸ κῦρος ἐμελλεν ἐπίξειν· ὁ ἢ Γράκχος αὖθις ἐν ὄψει ἐ δήμου τότε μάλιστα κινδυνεύοντι τῷ Ὀκτουίῳ λιπαρῶς ἐνίκετο, μὴ ἔργον ὁσιώτατον καὶ χρησιμώτατον Ἰταλίᾳ παύσῃ συγχέας, μηδὲ ἀπονοίᾳ ἐ δήμου τοσῷδε ἀνατρέψας, ᾧ τὰ καὶ παρενδοιάσας πρόθυμον ἐμαυτὸν δημάρχον ὄντα ἥρμοζε, ἐ μὴ ἑαυτὸν τῶν ἀρχῶν ἀφαιρούμενον φεύδειν ἐπὶ καταγνώσῃ. καὶ τοιάδε λέγων, ἐ θεὸς μαρτύρόμενος, ἄκων ἄνδρα συνάρχον ἀτίμει· ὡς δὲ ἐπειδεν, ἐπῆγε τὴν ψῆφον.

ψῆφον. καὶ ὁ μὲν Ὀκταούιος, αὐτίκα ἰδιώτης ἠνώμβρει, Δομαλθῶν ἀπεδίδρασκε.

Κόιντος δὲ Μούμμιος ἀντ' αὐτοῦ δήμαρχος ἠρέθη, καὶ ὁ νόμος ὁ περὶ τῆς σιτήρεσιος ἐτέθη. Δημήτριον τε αὐτὸν συνεχρηματίσαι φασίν, Γράκχος αὐτὸς ὁ νομοθέτης, καὶ ἀδελφὸς ὁμώνυμος εἶναι, καὶ ὃς συνῆδε τῷ νομοθέτῃ Κλαύδιος Ἄππιος· πάνυ τοῦ δήμου καὶ ὡς δεδιότος μὴ τὸ ἔργον ἐκλειφθείη τοῦ νόμου, εἰ μὴ Γράκχος αὐτὸς σὺν ὅλῃ τῇ οἰκίᾳ καταρχοίη. Γράκχος ἦ, μεγαλαυχήμονος ἐπὶ τῷ νόμῳ, καὶ ὑπὸ τῆς πλήθους, εἴτε δὴ κτίσης ἀ μιᾶς πόλεως, εἴθ' ἑνὸς γένους, ἀλλὰ πάντων ὅσα ἐν Ἰταλίᾳ ἔθνη, ἐς τὸν οἶκον παρεπέμπετο. καὶ μὴ ζώσῃ, οἱ μὲ κεκρατηκότες, ἐς τὰς ἀρχὰς ἀπεχώρουν, ὅθεν ἐπὶ ζώσῃ ἐληλύθεισαν οἱ δ' ἡσυχίμενοι, δυσφορούντες ἔπι, παρέμενον, καὶ ἐλοιδόρουν ἐκ αὐτοῦ Γράκχον αὐτίκα ὅτε γένοιτο ἰδιώτης, δίκῃ τε ἰδρύσασθαι ἔφασαν καὶ ἄσυλον, καὶ τοσοῦτος τοσηνδε ἀφορμὴν ἐς τὸν Ἰταλιάν ἐμπαλόντα.

Θέρους δ' ἤδη, καὶ ἀπογραφὴ δημόρχων ἐς τὸ μέλλον καὶ οἱ πλούσιοι, τῆς χρηστονίας πλησιαζούσης, ἔνδηλοι σαφῶς ἦσαν ἐσπουδακότες ἐς τὸν δίκην τοῖς μάλιστα Γράκχῳ πολεμίοις. ὁ δ', ἐκ τοῦ καιροῦ μηχομένου, δείσας εἰ μὴ καὶ ἐς τὸ μέλλον ἔσοιτο δήμαρχος, συνεκάλει τοὺς ἐκ τῶν ἀρχῶν ἐπὶ τὴν χρηστονίαν· ἀρχελουμένων δ' ἑκάστων ὡς ἐν θέρει, συνελαυνόμενος ὑπὸ τῆς ἀθεσμίας ὀλίγης ἐς τὸν χρηστονίαν ἐπ' οὔσης, ἐπὶ τὸν ἐν τῷ ἄστει δῆμον κατέφυγε, καὶ περιὼν κ' μέρος ἕκαστον, ἐδέετο δή-

est. Ita Octavius abrogato sibi magistratu, continuò proripuit se clàm è medio.

Subrogatus Memmius, & lex agraria perlata est, triumviríque agris dividendis creati, Gracchus ipse, Cajus frater ejus, & socer Appius Claudius: sic quoque plebe metuente ne lex careret executione, nisi lator ejus cum omnibus suis adniteretur. Ille verò ea lege sibi vehementer placens, à plebe veluti conditor non unius oppidi gentísve, sed omnium Italiæ nationum, domum deductus est. Post hæc victrix pars in agros secessit, propter quos ad eam contentionem ventum fuerat: altera verò victam se ægre passa, permansit in Urbe, verbis jactans non impune id fore Graccho quamprimum magistratu abierit, ausо & potestatem sacrosanctam violare, & seditionem tantam movere in tota Italia.

Triumviri agris dividendis creati.

358

Jam æstas erat, & comitia tribunis plebis creandis instabant: apparebátque divites daturos operam ut is magistratus ad inimicos Gracchi perveniat. at is propinquo periculo territus, ne forte futuris comitiis sui ratio non haberetur, revocabat ex agris plebem ad suffragia. illis verò occupatis, ut fit per æstatem, opere rustico, quum dies præfinitus jam immineret, coactus est ad urbanam plebem confugere: & ambiens prehensánsque singulos, postulabat sibi continuari tribunatum, referríque gratiam

pro periculis quibus se objecisset propter eos. Quum autem plebs ferret suffragia, mox duarum tribuum primarum Gracchus tulit calculos. reclamantibus verò divitibus, non licere per leges eundem magistratum continuari, & Rubrio trib. pleb. qui tunc sortitò comitiis præerat, ambigente super hoc negotio, Mummius, Octavii successor, persuasit collegæ, ut se vicarium pro ipso præesse sineret. at reliqui tribuni sorti id committendum censebant: cedente enim sortem suam Rubrio, novam sortitionem ad totum tribunorum collegium pertinere. qua contentione glisscente, Gracchus, quum sua factio superaretur, in sequentem diem comitia distulit: desperatísque rebus suis priusquam magistratu abiret, reliquum diei versabatur in foro, atratus, cum filio, commendans eum singulis, quasi mox periturus inimicorum violentia. sed quum tenuem plebeculam subiret miseratio viri, simúlque reputatio, non amplius vivendum sibi æquo jure cum ceteris civibus, ferendam esse impotentem dominationem divitum, timentes tam sibi quàm illi propter ipsos periclitanti, deducunt eum domum vespere, jubéntque bono animo esse in crastinum. ille verò audacia resumpta, & ante lucem factione sua in unum contracta, signóque, si pugna opus esset, constituto, Capitolium ac co-

Rubrius trib. pleb.

359

μαρχεν αὐτὸν ἐς τὸ μέλλον ἐλέσθαι κινδυνεύοντα δ' ἐκείνους. γιγνομένης δ' τ χειροτονίας, δύο μ ἔφησαν οἱ πρῶτοι φυλὴ Γράκχον ἀποφῆναι· τ δ πλουσίων ἀνισταμένων, ὅτι ἔννομον εἴη δὶς ἐφεξῆς τ αὐτὸν ἄρχειν, κ Ῥωμίου δημάρχου, δ πρεσβεύειν τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης διειληχότος, ἐνδιάζοντος ἐπὶ τῇδε, Μόμμιος αὐτὸν ὁ ἐπὶ τῇ Ὀκταουίῳ δημαρχεῖν ἠρημένος, ἐκέλευεν ἑαυτῇ τὴν ἐκκλησίαν ἐπιτρέψαι. κ ὁ μ ἐπέτρεψεν· οἱ δ λοιποὶ δήμαρχοι περὶ τῆς ἐπισκέψεως ἠξίουν ἀνακληροῦσθαι. Ῥωμίου δ δ λαχόντος, ἐκείνῳ αὖθις ἐς ἅπαντας τοὺς φυλέτας πρεσβεύειν. ἔλεγε δ' κ ἐπὶ τῇδε πολλῆς χρομένης, ὁ Γράκχος ἐλαττούμενος, τὴν μὲν χειροτονίαν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀνέθετο· πάντα δ' ὀπλοῦς, ἐμελανειμάτο τε ἐπ ὧν ἐπάρχος, κ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐν ἀγορᾷ τ ἱππέων ἐπτίγων, ἐφ' ἑνὸς στυλίδι κ παρετίθετο, ὡς αὐτὸς ὑπὸ τ ἐχθρῶν αὐτίκα ἀπολούμενος. οἴκτου δὲ πολλοῦ συλλογισμῷ τὸν πένητας ἐπιλαμβάνοντος ὑπέρ τε σφῶν αὐτῶν, ὡς ἐκ ἂν ἴσως νόμῳ πολιτευόντων ἔτι, ἀλλὰ δουλευόντων κ κράτος τοῖς πλουσίοις, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ Γράκχου, τοιαῦτα δεδιότος τε & πάσχοντος ὑπὲρ αὐτῶν, σιωπή τε οἱμωγὴ ἐπεπόντων αὐλὸν ἀπάντων ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἑαυτέρας, & παρῇεν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐπικελευόντων· ἀναπαρήσας ὁ Γράκχος, ἔτι νυκτὸς τὰς στασιώτας συναγαγών, & σημεῖον εἰ καὶ μάχης δεήσειεν ἀποδείξας, κατέλαβε δ Καπιτωλίου τ νεὼ ἕνθα χειροτονήσειν ἔμελλον,

ἐμελλον, καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκκλησίας. ἐνοχλούμενοι δ' ὑπὸ τῶν δημάρχων, καὶ τῶν πλησίον ἐκ ἐόντων ἀναδεθλῶσαι σφίσι αὐτῶν χειροτονίαν, ἀνέσχε τὸ σημεῖον. καὶ βοῆς ἅφνω σφῶν τῶν στασιωτῶν γενομένης, χεῖρές τε ἦσαν ἤδη τὸ λοιπὸν τοῦδε. ἐπὶ τῶν Γρακχείων οἱ μὲν αὐτὸν ἐφυλαττον, οἷα πρὸς δορυφόρους, οἱ δὲ, τὰ ἱμάτια σφίσι ζωσάμενοι, ῥάβδους καὶ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντές τε καὶ διακλάσαντες ἐς πολλὰ, τοὺς πλησίους ἐξήλαυνον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας σὺν τοσῷδε παραχῇ καὶ πατάγῳ, ὡς τούς τε δημάρχους δείσαντας διαφυγεῖν ἐκ μέσου, καὶ τὴν νέων τοὺς ἱερεας ἐπικλεῖσαι· δρόμον τε πολλῶν ἄκοσμον εἶναι, καὶ φυγὴν καὶ λόγον ἐκ ἀκριβῆ, τῷ μὲ, ὅτι καὶ τοὺς ἄλλους δημάρχους ὁ Γράκχος περιαλύσῃ τῆς ἀρχῆς· (ἃ γὰρ ὁρωμένων αὐτῶν, εἰκάζον ἄτω) τῷ δ', ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ἐς τὸ μέλλον δήμαρχον ἄνευ χειροτονίας ἀπέφαινεν. χιγνομένων δὲ τούτων ἡ βουλὴ συνῆλθεν εἰς τὸ τῆς Πίστεως ἱερόν. καὶ μοι θαῦμα καταφαίνεται, τὸ, πολλάκις ἐν τοιοῖσδε φόβοις διὰ τὸ αὐτοκράτορος ἀρχὴς διαπεσομένης, τότε μηδὲ ἐπὶ ἰσῳ τὸ δικτάτωρα λαβεῖν· ἀλλὰ χρησιμωτάτῳ τὸ τοτέροις τόδε τὸ ἔργον εὑρεθὲν, μηδὲ ἐν μνήμῃ τοῖς πολλοῖς ἄρα γενέσθαι, μήτε τότε μήτε ὕστερον. κρίναντες δὲ ὅσα ἔκριναν, ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνήεσαν· καὶ τοῦτο αὐτοῖς ὁ μέγιστος ἀρχιερεὺς λεγόμενος ἐξῆρχε τῆς ὁδοῦ, Κορνήλιος Σκιπίων ὁ Νασικᾶς· ἐδόκει τε μέγιστον ἐπεσθαι οἱ τοὺς ἐθέλοντας σώζεσθαι τὴν πατρίδα· καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐπεστράφθη, εἴτε τῷ παραστήσαντι τὸ πλῆθος πλέονας οἱ στασιάζειν ἐπιτήδειοι, εἴτε καὶ τῷ θεῷ τῷ ἐπιμαρτυρήσαντι τοῖς ὁσίοις. ἐπεὶ δὲ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβησαν, καὶ ἐκάθισαν, ἐπεβόησε τις ἐκ τοῦ πλήθους, ὡς ἐπὶ τῷ ἔργῳ τῷ γενομένῳ ἐπαινῶν τὸν Γράκχον· καὶ ἐπεβόησαν ἄλλοι, καὶ ἄλλοι· καὶ ἐγένετο ἐκ τούτου ἀθρόος ἐπαινος. ἐπὶ τούτοις ἐκ τοῦ Καπιτωλίου ἐξελθὼν ὁ Γράκχος, ἐκήρυττε τοὺς ἐθέλοντας σώζεσθαι τὴν πατρίδα, καὶ τὰ νόμιμα ἐμμένειν, ἐπὶ τὸν Ἀβεντῖνον ἰέναι· καὶ ἐπορεύετο ἐπὶ τὸν Ἀβεντῖνον, ἐπόμενον ἔχων ὄχλον πολὺν, καὶ ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τοῦ πεζικοῦ. ἐπὶ τούτοις ἐκ τοῦ Καπιτωλίου ἐξελθὼν ὁ Γράκχος, ἐκήρυττε τοὺς ἐθέλοντας σώζεσθαι τὴν πατρίδα, καὶ τὰ νόμιμα ἐμμένειν, ἐπὶ τὸν Ἀβεντῖνον ἰέναι· καὶ ἐπορεύετο ἐπὶ τὸν Ἀβεντῖνον, ἐπόμενον ἔχων ὄχλον πολὺν, καὶ ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τοῦ πεζικοῦ.

mitium occupat: divites adjunctis sibi aliquot tribunis impediunt quominus de illo ferantur suffragia. tum Gracchus signum suis dat ex composito, quibus mox magno clamore coortis, ad manus ventum est, aliis ipsum pro satellitio stipantibus, aliis accincta veste fasces lictorum direptos, confringentibus, & non sine vulneribus divites exturbantibus è comitio, ita ut & tribuni metu perciti diffugerent, & sacerdotes templum clauderent: trepidóque fugientium discursu omnia miscente, incertis rumoribus ab aliis spargeretur Gracchum statuisse reliquis quoque collegis magistratum abrogare. quod eo credibilius erat, quia eorum nemo versaretur in publico: ab aliis verò, illum, non expectatis populi suffragiis, tribunatum sibi usurpaturum. Interea senatus in ædem Fidei cogitur. Equidem miror, nec tunc, nec postea cuiquam patrum in mentem venisse, toties in hujusmodi metu expertum salubre dictaturæ remedium, sed S. C. utcunque facto tendebant in Capitolium, ductu Corn. Scipionis Nasicæ pontificis max. qui proclamavit, Sequerentur se quicunque vellent salvam rempublicam: móxque laciniam togæ rejecit in humerum & caput, sive multitudinem ad se hoc signo contrahens, sive pugnæ ceu tesseram proferens, si-

Tumultus Romæ in suffragiis.

Cornelius Scipio Nasica pontifex maximus.

ve reverentia deorum sua cœpta velut obtegens. ubi verò in Capitolium evasit, cedentibus Gracchanis tanto viro, senatum secum trahenti, Nasicæ comitatus extortis è manibus adversariorum fustibus, arreptísque subselliorum fragmentis, &, si quid aliud vice teli se offerebat, globatim irruentes feriebant eos, propellendo in prærupta crepidinis. quo in tumultu Gracchus etiam cum suorum multis circa fores templi oberrantibus cæsus est, ante regum statuas: & omnium cadavera noctu projecta sunt in Tiberim. Hic finis fuit Gracchi, patre bis consule geniti, ex Cornelia, Scipionis illius Africani filia, dum patriæ bene quidem sed violentius consulit, in ipso tribunatu in Capitolio necati. tantum piaculum in comitiis patratum est, quo non aliud in hoc genere fœdius. At populus variè cædem eam tulit, his lætis, illis mœrentibus. multi enim non minus suammet quàm illius vicem dolebant, & statum præsentem non tam rempublicam existimabant, quàm adversæ partis victricis insolentiam. alii rem factam se habere putabant, & voto potiti fruebantur. hæc contentio in id bellum incidit quo Aristonicus cum populo Romano certavit de Asiæ imperio.

360

Gracchi interitus.

Gracchi genus.

Aristonicus.

Fulvius Flaccus & Papirius Carbo cum minore Graccho

Post Gracchi necem, Appio Claudio quoque vita functo, Fulvius Flaccus & Papirius Carbo, cum minore Graccho, legis a-

ποῤῥήτου, εἴτε πολέμου τὶ σύμβολον τοῖς ὁρῶσιν ὡς κήλυθα ποιήμενος, εἴτε θεοὺς ἐγκαλυπτόμενος ὧν ἔμελλε δρᾶσθαι. ἀνελθὼν δ' εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ τοῖς Γρακχείοις ἐπιβοηθήσαντας, εἴκαζεν ὡς καὶ ἀξίωσιν ἀνδρὶ ἀρίστῳ, καὶ τῇ βουλῇ ἅμα οἱ θεωρῶντες ἐπίστευον· οἱ δὲ τὰ ξύλα τῶν Γρακχείων αὐτῶν ἀφαιρούμενοι, ὅσα τε βάθρα καὶ ἄλλη περισκευὴ ὡς ἐκκλησίαν συνήνεκτο, διελόντες, ἔπαιον αὐτοὺς καὶ ἐδίωκον, καὶ ἐς τὰ ἀπόκρημνα κατέβαλλον. κἀν τῷδε τῷ κυδοιμῷ πολλοί τε τῶν Γρακχείων καὶ Γράκχος αὐτὸς εἰλούμενος ἐς τὸ ἱερὸν, ἀνῃρέθη ἔν τε τοῖς θύραις, ἔν τε τοῖς τῶν βασιλέων ἀνδριάσιν, καὶ πάντας αὐτοὺς νυκτὸς ἔῤῥιψαν εἰς τὸ ῥεῦμα ἐς ποταμόν. ὅπου μὲν δὴ Γράκχος, ὁ Γράκχου δὲ διὸς ὑπατεύσαντος, καὶ Κορνηλίας, τοῦ Σκιπίωνος ἐς Καρχηδονίας τὴν ἡγεμονίαν ἀφελομένου, πομπῆς, ἀρίστου βουλεύματος εἵνεκα, βιαίως αὐτῷ θορυβηθέντος, ἀνῃρέθη ἔπ' ἀρχῶν ὑπὸ τῷ Καπιτωλίῳ. καὶ πολὺν ὑπὸ ἐκκλησίας τόδε μῦθος ῥηθόμενον, ἐ διέλιπεν ἔν τινος ὁμοίᾳ γιγνομένῃ πολλοῖς μέρος. ἡ δὲ πόλις ἐπὶ τῷ Γράκχου φόνῳ διῄρητο ἐς λύπην καὶ ἡδονήν· οἱ μὲν, οἰκτείροντες αὐτόν τε κἀκεῖνον, καὶ τὰ παρόντα, ὡς ἐκ πολιτείαν ἀλλὰ χειροκρατίαν καὶ βίαν· οἱ δ' ἐξεργάζεσθαι φάσιν ἡγέμονι πᾶν ὅσον ἐβούλοντο. ἐ τάδε μὲν ἦν ὅτε Ἀ ελσόνικος Ῥωμαίοις περὶ τῆς ἐπολέμει τῆς ἐν Ἀσίᾳ.

Ἀναιρεθέντος δὲ Γράκχου, καὶ τελευτήσαντος Ἀππίου Κλαυδίου, ἀντικαθίστανται μὲ ἐς τὸ τῇ γῇ ἅμα τῷ νεωτέρῳ Γρακχῳ Φλαμινίῳ Φύλ-

λιος

ἔιος Φλάκκος ὁ Παπίριος Κάρβων. ἀμελουμένων ἢ τ' κεκτημένων αὐτὴν ἀπογράφεσθαι, κατηγόρους σκήπτον ἐνδεικνύναι· καὶ ταχὺ πλῆθος ἦν δικῶν χαλεπῶν. ὅση γὰρ ἀλλοτριάζουσα τῆδε ἐπεπράκτο, ἢ τοῖς συμμάχοις ἐπιδιῄρητο, ἀφ' ὅτου τῆσδε μέτρον ἐξητάζετο ἄπιστα, ὅπως τε ἐπέπρακτο ὁ ὅπως ἐπιδιῄρητο· ὅτε τε συμβολαια, ὅτε τὰς κληρουχίας ἐπ' ἐχόντων ἀπάντων· ἃ δὲ ὁ εὑρίσκετο, ἀμφίλογα ἦν. ἀναμετρουμένης τε αὐτῆς, οἱ μὲν πεφυτρωμένης καὶ ἐπαύλεων, ἐς ψιλὸν μεπεπόνθεσαν· οἱ δ' ἐξ ἐνεργῶν, εἰς ἔργον, ἢ λιμνας, ἢ τέλματα, ὅτε τὸν ἀρχὴν ἐπὶ δορικτήτοις ἀκριβῶ πεποιημένοι. ὁ τὸ κήρυγμα τὸν ἀνέμητον ἐξεργάζεσθαι ᾠήθησαν, ἐπῆρε πολλοὺς τὰ πλησίον σκοπουμένους τὸν ἑκατέρας ὄψιν συγχέαι, χρόνῳ τε ἐπελθὼν ἐνεώχμωσε πολλὰ, καὶ τὸ τῶν πλουσίων ἀδίκημα, καίπερ ὂν μέγα, δυσπίγνωστον ἦν· καὶ ὅλως ἀλλ' ἢ πάντων ἀνάστασις ἐγίγνετο, μεταφερομένων τε καὶ μετοικιζομένων ἐς ἄλλοτρια. ταῦτά τε ἤδη, καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις τῶν δικαζόντων ἐπειξεις ὑ φέροντες οἱ Ἰταλιῶται Κορνήλιον Σκιπίωνα, ὃς Καρχηδόνα ἐπόρθησεν, ἠξίουν σφῶν ἀδικουμένων ᾠστατῶν ἡγεῖσθαι. ὁ δ' ἐς τοὺς πολέμους αὐτοῖς κεχρημένῳ ᾠφθυμοτάτοις, ὑπεριδεῖν τε ὤκνησε, καὶ πυρελθὼν εἰς τὸ βουλευτήριον, τὸν μὲν Γράκχου νόμον οὐκ ἔψεγε ἀφ' ὧν δῆμον σαφῶς

grariæ ſuſceperunt patrocinium. Quúmque veteres poſſeſſores agros recenſeri tergiverſarentur, judices ad accuſandos eos per præconem invitaverunt: ac mox enatæ ſunt difficiles lites plurimæ. quicquid enim conterminorum agrorum aut divenditum fuerat aut diviſum ſociis, totum in controverſiam veniebat diſceptando quo pacto venditum eſſet aut diviſum: quum nec inſtrumenta extarent omnia, & nonnulli excidiſſent è ſuarum portionum poſſeſſionibus. quòd ſi quæ extabant, & ipſa erant juris ambigui. quòd dum agri de integro ad menſuram dividerentur, colonorum alii ex conſitis & ſuis villis inſtructis fundis transferebantur in terram nudam: alii è cultis in incultam aut cœnoſam paluſtrémve: quia jam inde ab initio ager de hoſte captus negligenter diviſus fuerat: & quoniam edictum fuerat ut coleretur id agri quod dividendum erat, dum multi inter colendum evehuntur etiam in contigua, confundebatur locorum facies, ætate quoque multa mutante: ut difficile eſſet divitum injurias, quamvis magnas, deprehendere. atque ita omnia ſurſum deorſum miſcebantur crebris migrationibus. hujuſmodi moleſtias & rerum judicatarum executiones Itali ægrè ferendo, quò finis injuriarum fieret, patronum ſibi Cornelium Scipionem Africanum optaverunt: qui ſtrenua ipſorum opera ſæpe in bello uſus, non recuſavit hoc patrocinium: ingreſſúſque in ſenatum, legem quidem agrariam non improbavit palam,

legis agrariæ patrocinium ſuſcipiunt.

361

Cornelius Scipio Italorum patronus.

ne plebem offenderet, verùm præfatus difficultatem negotii, censebat judicia hujusmodi causarum à triumviris, quasi suspectis, transferenda ad alios: id quod ut æquissimum impetratum est. Senatus Tuditanum consulem talium litium judicem esse jussit: qui rem aggressus quum perdifficilem animadverteret, prætextu Illyrici belli abiit in provinciam. triumviri verò, nemine ab eis jus petente, in otio degebant, unde ortum est populi erga Scipionem odium & indignatio, quòd eum propter quem sæpe potentes cives offendissent, quémque posthabita legum ratione iterum consulem creassent, arbitraretur sociis Italici nominis magis quàm ipsi populo consuluisse. hoc intellecto ejus inimici passim vociferabantur, decrevisse illum tollere in totum legem agrariam, non sine armis atque cædibus: atque ita territabant populum. tandem quum Scipio vespere in cubiculum se recepisset, tabellas secum ferens, in quibus noctu meditaretur quæ parabat pro concione dicere, repertus est mortuus, sine vulnere: sive insidiis Corneliæ Gracchorum matris, veritæ ne abrogaretur lex agraria: adjuvante eam Sempronia quoque filia, quæ Scipioni nupta ob deformitatem ac sterilitatem nec amabatur nec amabat: sive, ut nonnulli putant, sibimet ipse mortem conscivit, quòd videret se non posse præstare pollicita. nec desunt qui dicant servos in tormentis fassos,

Tuditanus.

Odium populi in Scipionem.

Cornelii Scipionis interitus.

Sempronia.

τῶν δὲ τούτου δυσχέρειαν ἐπιξιόν, ἠξίου τὰς δίκας σφᾶς ἐπὶ τῶν διαιρεθέντων ὡς ὑπάπτων τοῖς δικαζομένοις, ἀλλὰ ἐφ' ἑτέρων λαγχάνειν. ᾧ δὴ καὶ μάλιστα ἔπεισεν εἶναι δικαίῳ τῷ Τουρδιτανὸν αὐτοῖς ὑπατεύοντι, ἐξεῖναι δικάζειν· ἀλλ' οὐδὲ μὰ ἀψαμένῳ ἔργου, καὶ τὴν δυσχέρειαν ἰδὼν, ἐπὶ Ἰλλυριοὺς ἐστράτευε, προφάσιν τόδε ποιούμενος ἐς μὴ δικάσαι. οἱ δὲ τὴν γλῶ δικαιούμενοι, σφᾶς ἀπαντῶντας ἐς αὐτοὺς ἀδεῶς ἐς δίκην, ἐπὶ δργίας ἦσαν· καὶ μῖσος ἐντεῦθεν ἤρξατο ἐς τὸν Σκιπίωνα ἐς δῆμον καὶ ἀχαριστίας, ὅτι αὐτὸν ἀγαπήσαντες ἐπιφθόνως, καὶ πολλὰ τοῖς δυνατοῖς ἀναπιφθέντες ὑπὲρ αὐτῶν, ὕπατόν τε δὶς ἐλόμενοι παρανόμως, ὑπὲρ τὸ Γαλιώτων ἀπαπεφυκότα σφίσιν ἐώρων. ζῶντα δὴ ὅσοι ἐς Σκιπίωνα ἦσαν ἐχθροὶ καταδόντες, ἐδόων ὡς λύσει τὸν Γράκχα νόμον ὅλως διεγνωκώς, μέλλοι πολλὰ ἐπὶ τῷδε ἐν ὅπλοις φόνον ἐργάσασθαι· ὧν ὁ δῆμος ἀκροώμενος ἐδεδίει· μέχρι ὁ Σκιπίων ἐσπέρας παροθήμενος ἑαυτῷ δέλτον, εἰς ἣν νυκτὸς ἔμελλε γράψειν τὰ λεχθησόμενα ἐν τῷ δήμῳ, νεκρὸς ἄνευ τραύματος εὑρέθη· εἴτε Κορνηλίας αὐτῷ, τῆς Γράκχα μητρὸς, ἐπιβουλήσης, ἵνα μὴ ὁ Γράκχα νόμος λυθείη, καὶ συναβέσης ἐς τοῦτο Σεμπρωνίας τῆ γυναικὸς, ἣ τῷ Σκιπίωνι μεμφομένῳ δυσμορφίαν καὶ ἀπαιδίαν ὅτε ἐσήγετο, ὅτε ἐσῆρχε· εἴθ', ὡς ἔνιοι δικαιοῦσιν, ἑκὼν ἀπέθανε, συνιδὼν ὅτι ἐκ ἐσοίζ δυνατὸς καταισχεῖν ὧν ὑπέσχετο. εἰσὶ δὲ οἳ βασανιζομένους φα-

σὶ δὲ

οἱ Ῥεφίππους εἰπεῖν ὅτι αὐτὸν ξένοι δι' ὀπισθοδόμου νυκτὸς ἐπεισαχθέντες ὑπεπνιξαιεν· καὶ οἱ πολῖται, ὀκνησαιεν ἐξενεγκεῖν Δία τὸν δήμου ὀρχιζόμενον ἐπὶ ᾧ τῷ θανάτῳ συνηδόμενον. Σκιπίων μὲν δὴ τεθνήκει, καὶ οὐδὲ δημοσίας ταφῆς ἠξίωτο, μέγιστα δὴ τῶν ἠγεμονίαν ὠφελήσας. ὅτως ἡ παρ' αὐτίκα ὀργὴ τὸ ποτὲ χάριτος ἐπικρατεῖ. καὶ τόδε ὂν πλειστον, οἷα παρέργον ἐπὶ τῇ Γράκχου σφαγῇ συνέπεσε.

Τῶν δὲ διάφορον τῆς γῆς οἱ κεκτημένοι, καὶ ὡς ἐπὶ πλεῖστοις ποικίλως διέφερον ἐπὶ πλεῖστον· καὶ πῶς εἰσηγοῦντο, τοὺς συμμάχους ἅπαντας, οἱ δὲ πολῖται τῆς γῆς μάλιστα ἀντέλεγον, εἰς τὸν Ῥωμαίων πολιτείαν ἀναγράψαι, ὡς μείζονι χάριτι πολῖται τῆς διεισομένης· καὶ ἐδέχοντο ἄσμενοι τοῦθ' οἱ Ἰταλιῶται, πολιτιθέντες τῶν χωρίων τὸν πολιτείαν. συνέπραττε τε αὐτοῖς ἐς τοῦτο μάλιστα πάντων Φάλβιος Φλάκκος, ὑπατεύων ἅμα ἐπὶ τὸν γῆν Δημήτρου· ἡ βουλὴ δ' ἐχαλέπαινε τοὺς ὑπηκόους σφῶν ἰσοπολίτας εἰ ποιήσοντες. ἐπὶ τόδε μὲν τὸ ἐγχείρημα ἔτω διελύθη· καὶ ὁ δῆμος ἐν ἐλπίδι τέως τῆς γῆς ἡγούμενος ἠδύμει. ὧδε δὲ αὐτοῖς ἔχεσιν, ἀποστάσιος εἰς τὸν γῆν διαρρύντων δημαρχίαν ἐπιφωνήσας Γάιος Γράκχος, ὁ Γράκχε δὲ νομοθέτου νεώτερος ἀδελφὸς, ἐς πολὺ μὲν ἡσυχάσας ἐπὶ τῇ δ' ἀδελφοῦ συμφορᾷ· πολλῶν δ' αὐτῷ καταφρονούντων ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, παρήγειλεν ἐς δημαρχίαν. καὶ φανέντα αἱρεθεὶς, εὐθὺς ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ

noctu per posticum intromissos quosdam ignotos illum suffocasse, se verò ideo rem prodere veritos, quòd scirent infensum ipsi populum gaudere ejus interitu. Sic mortuus est vir imperio Romano utilissimus, ne funeratus quidem publicè: tanto plus valuit præsens indignatio quàm gratia præterita. atque hoc fuit agrariarum seditionum quoddam quasi auctarium. 362

Ceterùm agrorum divisio à possessoribus per varias causationes in longum differebatur: & quidam censebant, sociis omnibus, qui maximè de agris contendebant, civitatem dandam: quo hac gratia devincti contendere desinerent. pergratum id fuit Italis, jus civium dari quàm agrum publ. dividi sibi malentibus. nitebantur autem potissimùm favore Fulvii Flacci, qui tum simul consul & triumvir agris dividendis creatus fuerat. Senatus autem ægrè patiebatur subditos æquali jure civibus. atque hic conatus talem exitum habuit, plebe mœsta & frustratam spem suam dolente. Sic affectis commodùm se obtulit tribunus, Cajus Gracchi majoris frater & in triumviratu olim collega, qui aliquantisper post fratris necem quieverat: quúmque inter patres autoritatem suam parum tueretur, candidatum tribunatus se professus, adeptúsque illustri plebis studio eum magistratum, confestim cœpit dolos senatui nectere, lege lata de frumento Caji Gracchus trib. pl. Caji Gracchi lex.

mento menstruo plebi viritim dividendo ex publico, quod nunquam antè factum est. atque ita uno instituto plebe sibi celeriter devincta, Fulvio Flacco etiam adjutante, in sequentem quoque annum trib. refectus est jam enim lex lata fuerat: Si tribunus opus habeat ad præstanda pollicita, ejus potissimùm rationem habendam proximis comitiis. Itaque continuato sibi magistratu, & conciliatis supradicta mercede plebeis, ut gratificaretur & equitibus, qui secundus post amplissimum ordo est, judicia ob infames corruptelas, ad eos à senatoriis judicibus transferre conatus est, opprobrando illis exempla recentissima quæque, Aurelium Cottam, Salinatorem, Manium Aquilium, qui Asiam devicerat, repetundarum reos, elapsos corruptis judicibus. attestabantur & provinciarum legati etiam tum in Urbe morantes indignabundi cum magna judicum invidia. ea res pudorem incussit senatui, quominus obsisteret plebiscito de transferendis judiciis: atque ita ad equites devenerunt. lege hac perlata ferunt Gracchi vocem exceptam, actum jam de senatus potentia. eam minimè vanam fuisse, apparuit procedente tempore. Quum enim penes alium ordinem esset jurisdictio de rebus urbanis ac Italicis, déque ipsis senatoribus, sive pecuniaria mulcta esset, sive exilium aut ignominia, imperium videbatur jam equitum, senatorçs

Lex.

363

Translata judicia à senatoribus ad equites à C. Gracchо.

δημοτῶν ἀπὸ τῶ κοινῶν χρημάτων, ὃ πρότερον εἰωθὸς ἀφιδόσθαι. ὁ μὲν ὀξέως ἔτως ἐπὶ πολιτεύμασι τὸ δῆμον ὑπηγάγετο, συμπαρασκευάσαντος αὐτῶ Φουλβίου Φλάκκου· καὶ εὐθὺς ἐπὶ τῶδε ἐς τὸ μέλλον ἤρετο δημαρχεῖν· καὶ γάρ τις ἤδη νόμος κεκύρωτο, εἰ δημαρχῶν σπένδοι τὰς παρασκευάς, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γάϊος Γράκχος ἔτως ἐδημάρχει τὸ δεύτερον, οἷα δὴ ἔχων τὸ δῆμον ἐμμιμοθον, ὑπῆρτο καὶ τὰς καλουμένους ἱππέας, οἳ τὴν ἀξίαν εἰσὶ τῶ βελῆς ἐς τῶ βουλευτῶν ὀλίγω δεῖν ἑτέρου τοιῶδε πολιτεύματος, τὰ δικαστήρια ἀποξενῶται ἐπὶ δωροδοκίαις ἐς τὰς ἱππέας ἀπὸ τῶ βελευτῶν μετέφερε, τὰ ὑπάγυα μάλιστα αὐτοῖς ὀνειδίζων, ὅτι Κορνήλιος Κόττας καὶ Σαλινάτωρ ἐς τρίτος ἐπὶ τούτοις Μάνιος Ἀκύλιος, ὁ τὴν Ἀσίαν ἑλὼν, σαφῶς δεδωροδοκηκότες, ἀφέντο ὑπὸ τῶν δικαστῶν· οἵτε πρεσβεῖς οἱ κατ' αὐτὸν ἔτι παρόντες, σὺν φθόνω ζώντα θεασάμενοι ἐκεκράγεσαν. ἅπερ ἡ βουλὴ μάλιστα ἀδυνμένη, ἐς τὸ νόμον ἐνεδίδα, ἐς ὁ δῆμος αὐτὸν ἐκύρωσε· καὶ μετῆλθεν μὲν ὧδε ἐς τὰς ἱππέας ἀπὸ τῶ βελῆς τὰ δικαστήρια. φασὶ δὲ κυρωθέντος ἅρτι ἔ νόμου, τὸ Γράκχον εἰπεῖν ὅτι ἀθρόως τῶ βουλῶ καθῃρήκει· ἔ δὲ ἔργου ἐχομένος ἐς πεῖραν, μειζονος ἐπ' ἐκφανίσαι τὸ ἔπος τοῦ Γράκχου. τῷ τε δὴ δικάζειν αὐτοὺς Ῥωμαίοις καὶ Ἰταλιώταις ἅπασι, ἔ αὐτοῖς βελευταῖς ἐπὶ παντὶ μέτρῳ, χρημάτων τε πέρι καὶ ἀτιμίας καὶ φυγῆς, τὰς μὲ ἱππέας, οἷα τινας ἄρχοντας αὐτῶν ὑπερεπῆρε, τὰς δὲ βελευ-

βελευτὰς ἴσα ἐ ὑπηκόους ἐποίει· σωιστωμμοιτε τοῖς δημάρχοις οἱ ἱππεῖς ἐς τὰς χειροτονίας, καὶ ἀντιλαμβάνοντες περὶ αὐτῶν ὁ, τι θέλοιεν, ἐπὶ μίαν φόβον τοῖς βελευτὰις ἐχώρουν· ταχυτε τοίνυν ἀνερράφθαι τὸ κράτος τὴ πολιτείας, τὸν μὲ ἀξιώσιν μόνον ἐπὶ τὸ βελῆς ἔχεσης, τὸν ὃ δύναμιν, τὸ ἱππέων. ὠφειόντες γὰρ οὐκ ἐδωκάζευον μόνον, ἀλλὰ καὶ σαφῶς ἐνυβριζον τοῖς βελεύταις, ὥσθ' τὰς δίκας. τὸν δὲ δωροδοκίαν μεῖζα λαβόντες, ἐ γδυσεμβροι ἐ οἱδὲ κερδῶν ἀθρόων, ἀμαχοτερον ἐπ' καὶ ἀμεταβλητερον αὐτοῖς ἐχρῶντο· κατηγόρους τε ἐνέτους ἐπὶ τοῖς πλουσίοις ἐπῆγοντο, καὶ τὰς τὸ δωροδοκίαν δίκας σωιστωμμοι σφίσιν αὐτοῖς καὶ βιαζόμβροι πάμπαν ἀνῆκαν· ὡς καὶ τὸ ἐθος ὅλως τὸ τοιάδε ἐυδιαίτως ἐπιλιπεῖν, καὶ σχεδὸν ἄλλω τὸ δικαστικῶν νομίων ἐκ ἐλάττω τὸ κοτερον ἐς πόλυ περιχεν. ὁ δὲ Γράκχος καὶ ὁδοὺς ἐτεμνε ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν μακράς, πλήθος ἐργαλείων καὶ χειροτεχνῶν ὑφ' ἑαυτῷ ποιέμβος, ἐτοίμων ἐς ὅ, τι κέλοιτο. καὶ ἀποικίας εἰσηγήτο πολλὰς· καὶ τὰς λατίνας ἐπὶ πάντας ἐκάλει τὸ Ῥωμαίων, ὡς ἐκ ἐυπετέως συγχωρήσοντι τὸ βουλῆς ἀντιτήνας ἐωμβρῆς· τῶν τε ἑτέρων συμμάχων οἷς κε ἐξὸν ψῆφον ἐν ταῖς Ῥωμαίων χειροτονίαις φέρειν, ἐδίδου φέρειν λόγῳ τοῦδε, ἐπὶ τὸ ἐχειν καὶ τοῦδε ἐν ταῖς χειροτονίαις τῶν νόμων αὐτῷ σωιπλοιῶντες· ἐφ' ᾧ δὴ μάλιστα ἡ βουλὴ ἀλαπτόμβρχθείσα, τοὺς ὑπάτους

verò in subditorum ordinem redigi: atque ita suffragante tribunispl. equestri ordine, illis verò parem gratiam referre paratis, senatui timor ingens injectus est: nec multum aberat quin, versa reipubl. forma, equitum solorum fieret potentia, honore tantùm senatui relicto. progressu enim temporis non modò subjiciebatur amplissimus ordo equitibus, sed propalam etiam senatores injuriis afficiebantur à judicibus, qui capti deguſtatorum lucrorum dulcedine, turpius & immoderatius potestate abutebantur: divitibus accusatores subornabant, factáque conspiratione leges corruptelis judicum opponas vel eludebant vel superbè contemnebant: ita ut quum nunquam repoſceretur judiciorum ratio, non minor prioribus exorta sit seditio de legibus judiciariis, duratura & ipsa aliquandiu. At Graechus vias etiam per Italiam muniebat longas, multitudinem operariorum manibus victum quærentium obnoxiam sibi præparans, ad quævis cœpta juvanda facilem: multásque deducebat colonias, quin & Latinos invitabat ad petendum jus Romanæ civitatis, quasi esset res indigna, senatum cognatorum populorum cupiditati resistere, ceteris quoque sociis contra veterem morem, jus suffragiorum dabat: usurus & eorum opera in ferendis quas destinarat legibus. Non alia res magis senatum terruit: nam óxque Senatusconsultum factum

Equestris ordo potentia abutitur.

364

Senatus-consultum.

ctum est, edicerent coss. ne quis nisi qui jus suffragii habeat, vel in Urbe sit vel intra quintum ab Urbe lapidem, tantisper dum suffragia perferuntur de recens tum promulgatis legibus. persuasum est & Livio Druso ut Gracchi collegæ rogationibus intercederet, nec tamē rationem intercedendi redderet apud populum. idem jus & cuivis intercedenti datum est. plebi verò deliniendæ XII coloniæ concessæ sunt: quæ res ut plebeiis longè gratissima, promulgatarum legum fecit fastidium.

Livius Drusus Gracchi collega.

Tum Gracchus, favore plebis frustratus, in Africam unà cum Fulvio Flacco (consularis hic eadem de causa collega in tribunatu Graccho datus fuerat) trajecit: quò ob soli ubertatem colonia decreta fuerat: ablegatis de industria colonis, ut per eorum absentiam senatus aliquantulum respiraret à vulgi seditionibus. Coloniæ locus designatus est in ruinis Carthaginis, contempta Scipionis ejus demolitoris voluntate, qui compascuam in sempiternum devoverat, ascripti sunt eò sexies mille, supra lege præstitutum numerum, ut sic quoque plebem magis obnoxiam sibi redderent. Romam inde reversi, exciebant illos sexies millenos ex tota Italia. Quúmque per literas significatum esset ex Africa à coloniæ designatoribus, lupos disturbasse terminos positos à Graccho & Fulvio, negantibus auguribus fas esse illuc colonos deduci, senatus indixit comitia,

Romanorum colonia designata in ruinis Carthaginis.

ἐκέλευσε προγράψαι, μηδένα τῶν ἐφεροντων ψῆφον ἐπιδημεῖν τῇ πόλει, μηδὲ προσπλάζειν ἀπὸ πεντακοσίων σταδίων τῶν δεῦρο τοῦ ἐσομένου ἕως τῶνδε τῶν νόμων χειροτονίαν. Λίβιον τε Δρῦσον, ἕτερον δήμαρχον, ἔπεισε κωλύσαι τοὺς Γράγχου νόμους, οὐκ ἐπιλέγοντα τῷ δήμῳ τὰς αἰτίας· δέδοται γὰρ τῷ κωλύοντι μηδ' ἐπιλέγειν. ἔδωκαν δ' αὐτῷ καὶ φιλανθρωπεύσασθαι τὸν δῆμον δώδεκα ἀποικίας· ὧν δὴ καὶ μάλιστα ὁ δῆμος, ἡσθεὶς, τοὺς Γράγχου νόμων κατεφρόνησεν.

Romanorum colonia designata in ruinis Carthaginis.

Ὁ γὰρ δημοκήπωρος ἀπεστάλη, ἐς Λιβύην, ἅμα Φουλβίῳ Φλάκκῳ, κἀκείνῳ μετ' ὑπατείαν ἅμα τῷδε δημαρχεῖν ἐλομένῳ, διέπλευσεν· ἐψηφισμένης κατὰ δόξαν εὐκαρπίας ἐς Λιβύην ἀποικίας, καὶ τῶνδε αὐτῶν οἰκιστῶν ἐπιτηδες ἁρμῶν, ἵνα μικρὸν ἀποδημοῦντων, ἀναπαύσαιτο ἡ βουλὴ τῆς δημοκηπίας. οἱ δὲ τῇ ἀποικίᾳ τὴν πόλιν διέγραφον ἐνθα ποτὲ ἦν ἡ Καρχηδὼν· ἔδεισε φροντίσαντες ὅπως Σκιπίων αὐτῷ ὅτε κατέσκαπτεν, ἐπηράσατο ἐς ἀεὶ μηλόβοτον εἶναι. διέγραφον δὲ ἐς ἑξακισχιλίους ἀνὴρ ἐλαττόνων ἢ τῷ νόμῳ, ὡς μὴ τῷδε τὸν δῆμον ὑπαξόμενοι. ἐπανελθόντες τε ἐς Ῥώμην, συνεκάλουν ἐξ ὅλης Ἰταλίας τοὺς ἑξακισχιλίους. ἐπισταλάντων δὲ τῶν Λιβύην τὴν πόλιν ἐπιγραφόντων, ὅτι λύκοι τοὺς ὅρους Γράγχου τε καὶ Φουλβίου διέρρηξαν ἀναπατάσσοντες, καὶ τῶν μαντέων τὴν ἀποικίαν ἠξυμβόλων ἀπαίσιον· ἡ μὲν βουλὴ ἀπεγράφευ ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ τὸν νόμον ἔμελλε τὸν περὶ τῆσδε τῆς ἀποικίας λύσειν. ὁ δὲ in quibus lex de ea colonia abro-

Γράγχος

Γράκχος καὶ ὁ Φούλβιος, ἐπεὶ καὶ τάδε ἐξέπιπτον, μεμηνόσιν ἐοικότες, ἐψευδῶς τῷ βουλῷ ἔφασκον φέρειν τοὺς λύκους· οἵ τε θρασύτατοι τῶν δημοτῶν αὐτοῖς συνελάμβανον, ἐγχειρίδια φέροντες ἐς τὸ Καπιτώλιον, ἐς ἣν ἐδεῖτο τῆς ἀποικίας ἐκκλησιάσων ἔμελλον. ἤδη δὲ τοῦ δήμου συνειλεγμένου, καὶ Φουλβίου τι τοιοῦτον δεξιωμένου λέγειν, ὁ Γράκχος ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὑπὸ τῶν συνθεωμένων θορυβούμενος· συνεχλέμπετο δὲ ὑπὸ τῶν συνειδότων ὡς ἐπὶ ἀλλοκότοις βουλεύμασι, τὴν μὲν συνοδον τῆς ἐκκλησίας ἀπέκλινεν, ἐς ἣν τῶν τοκ πυρελθὼν ἐβάδιζεν, ἐφεδρεύων πυρεζομένοις· καὶ αὐτὸν ὕπως ἔχοντα θορύβου καπηλὸν δημότης ἀνὴρ Ἀττίλιος ἐν τῇ τοᾷ θύων, ἐμβαλὼν τὴν χεῖρα, εἴτε τι πυθόμενος ἢ ὑποπλεύων, ἢ ἄλλως ἐς τὸν λοιπὸν ὑποχθὲς, ἱξίου φέσασθαι τὸ πατρῷον. ὁ δὲ μᾶλλον τε θορυβηθεὶς, καὶ δείσας ὡς κατάφωρος, ἔδεισεν αὐτῷ δόλου, καὶ τὶς τῶν περόντων, ὅτε σημείου τινὸς ἐπιρρέντος, ὅτε ἀποστάγματός του γεγενότος, ὡς μόνης τῆς ἐς τὸν Ἀττίλιον Γράκχε δόλου τινὸς εἰκάσας ἤδη τὸν καιρὸν ἥκειν, καὶ χαλεῦσθαί τι τῷ Γράκχῳ, δίξας ἀποστὸς δεξάμενος ἔργου, τὸ ἐγχειρίδιον ἐπισπάσας ἀφῆκε τὸν Ἀττίλιον. βοὴς δὲ γενομένης, καὶ στόματος ὀφθέντος ἐν μέσῳ νεκροῦ, πάντες ὡς ἕκαστος ἱερὰ κατεπηδῶν σὺν ὁμοίᾳ κακοῦ φόβῳ. Γράκχος δὲ ἐς τὸν ἀγορὸν εἰσελθὼν, ἐβούλετο μὲν αὐτοῖς συλλογίσασθαι ὅτε γεγενότος· ἐδεὶς δὲ αὐτὸν ἀνέμενε δὲ ὑφισταμένου, ἀλλ' ὡς ἑκάστη πάντων ἀπεστομένων. ὁ μὲν Γράκχος ἐς ὁ Φλάκκος ἀπο-

garetur. at Gracchus & Fulvius hac quoque spe frustrati, tantummodo furentes, mentiri senatum ajebant de luporum prodigio. His audacissimus quisque è plebe favebat, cum scis petentes Capitolium, quò tribus vocabantur suffragiis ferendis de colonia; & jam populus convenerat, quum, Fulvio concionari exorso, Gracchus in ædem Jovis Capitolinam ascendebat, stipatus suis ex composito. sed impeditus ab iis qui non ignorabant hominem res novas moliri, vitato comitio deflectens in porticum insidiabatur ibi adversariis. ita tumultuantem animadvertens vir è plebe Attilius, in ea porticu sacra tunc faciens, apprehensum manu sive quòd sciret aliquid: sive suspicaretur, sive alioqui captans colloquium, rogabat ut patriæ parceret. Ille magis etiam turbatus, quasi deprehensus in facinore, eum torvè aspexit. tum quidam ex Gracchanis injussus, & non expectato signo, ex solo vultu conjectans adesse tempus, ratúsque initurum se gratiam apud patronum si primus rem aggrederetur, stricto ferro trajecit Attilium. clamore autem exorto & conspecto in turba cadavere, omnes pariter sibi metuentes defugerunt è templo properè. Gracchus forum ingressus volebat rationem facti reddere: sed nemine eum expectante, omnibus ut impium aversantibus, ipse ac Flaccus amissa rei gerendæ occasio-

365

Attilius.

Ejus interitus.

occasione anxii, suam quisque domum recurrunt: eôdem & ceteri ejus factionis se conferunt. reliqua plebs, tanquam in publico tumultu, forum de media nocte occupat. alter consulum qui in Urbe manserat Opimius, armatos prima luce disponit, præsidium Capitolio, senatum per præcones convocat, ipse media in urbe ædem Castorum occupat, in omnem occasionem intentus. In hoc rerum statu senatus Gracchum & Flaccum ad causam in curia dicendam evocat: at illi armati in Aventinum excurrunt, sperantes hoc occupato senatum conditiones pacis arrepturum. servos quoque, sed frustrà, vocant ad pileum. itaque cum suorum manu ædem Dianæ muniunt. inde Quintum, Flacci filium, ad senatum mittunt acturum de concordia. Responsum est, venirent ipsi positis armis, & quæ vellent dicerent: aliàs non esse cur ad se quenquam mittant in posterum. Sed quum Quintus revertisset, Opimius cum ob contemptam denuntiationem, tanquam non jam legatum, comprehendi jussit, simúlque armatos contra Gracchum misit: ille per sublicium pontem fugit trans Tiberim, in quendam lucum, comite unico servo: cui mox ne in potestatem inimicorum veniret, jugulum præbuit. Flaccus in familiaris cujusdam officinam confugit. eum

Opimius consul.

366

Gracchi interitus.

ρέμβροι, καὶ τὸ καιρὸν ὧν ἐβουλεύοντο φθάσαι τῶν ἐγχειρήσιν ἀπολωλεκότες, ἐς τὰς οἰκίας διέτρεχον, καὶ οἱ συνθέμβροι αὐτοῖς συνήεσαν ἐς αὐτάς. τὸ δ' ἄλλο πλῆθος ἐκ μέσων νυκτῶν, ὡς ἐπὶ δὴ τινὶ κακῷ, τῶν ἀγορᾶς συνεκαλέσθησαν. καὶ ὃς ἐπιθέμενος τῷ ὑπάτων Ὀπίμιος, διέπεμψε μὲν τινὰς ἐν ὅπλοις ἐς τὸ Καπιτώλιον ἅμα ἕῳ συνιέναι, καὶ τῷ βουλῷ διὰ κηρύκων συνεκάλει· αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ πάντων ἐν τῷ ναῷ τῶν Διοσκόρων ἐφέδρευε τοῖς ἐσομένοις. τὰ δὲ ἦν τοιάδε. ἡ μὲν βουλὴ Γράκχον καὶ Φλάκκον ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐς ἀπολογίαν ἐς τὸ βουλευτήριον ἐκάλεσαν· οἱ δ' σὺν ὅπλοις ἐξέθεον ἐπὶ τὸ Ἀβεντῖνον λόφον, ἐλπίσαντες, εἰ τόνδε καταλάβοιεν, συνδώσειν καὶ τοὺς συνθήκας αὐτοῖς τῷ βουλῇ· διαθεωντές τε τοὺς θεραπόντας συνεκάλεσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ· καὶ τῶνδε μὲν ἀδύεις ὑπήκουεν, αὐτοὶ δ' σὺν ὅσοις εἶχον ἀμφ' αὐτοῖς, τὸ Ἀρτεμίσιον καταλαβόντες, ἐκρατύνοντο· καὶ Κόϊντον, Φλάκκου παῖδα, ἐς τὴν βουλὴν ἔπεμπον, δεόμενοι διαλλαγῶν τυχεῖν, καὶ βίᾳ μετ' ὁμονοίας· οἱ δ' κέλευον αὐτοὺς ἀποθεμένους τὰ ὅπλα ἥκειν ἐς τὸ βουλευτήριον, καὶ λέγειν ὅ, τι θέλοιεν, ἢ μηκέτι πέμπειν μηδένα. τὸν δ' αὖθις τὸν Κόϊντον ἐπιπεμψάντων, τόνδε μὲν Ὀπίμιος ὁ ὕπατος, διὰ τὴν καταγόρευσιν, ὡς οὐκ ἔτι πρεσβευτὴν ὄντα, συνελάμβανε· τοῖς δὲ περὶ τὸν Γράκχον τοὺς ὡπλισμένους ἔπεμπε· καὶ Γράκχος μὲν διὰ τὸ ξυλίνης γεφύρας ἐς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ καταφυγὼν εἰς ἄλσος τι μετ' ἐνὸς θεράποντος, ὑπέσχε τῷ θεράποντι τὴν

σφαγὴν καταλαμβανόμενος. Φλάκκου δ' ἐς ἐργαστήριον ἀνδρὸς γναφέως

μου καταφυγόντος, οἱ μὲ διώκοντες, τῷ οἰκίαν οὐκ εἰδότες, ὅλον ἐμπρήσθη τὸν γειτόνων ἠπείλουν· ὁ δ' ὑποδεξάμενος, αὐτὸς μὲ ὤκνησε μηνῦσαι τὸν ἱκέτην, ἕτερον δὲ ἐκπέμψαι μηνῦσαι. Συλληφθεὶς ὁ Φλάκκος ἀνηρέθη. Γράκχῳ μὲν δὴ τοῦ Φλάκκου τὰς κεφαλὰς ἔφερον τινὲς Ὀπιμίῳ· καὶ αὐτοῖς Ὀπιμιος ἰσοβαρὲς χρυσίον ἀντέδωκεν· ὁ δὲ δῆμος αὐτῶν τὰς οἰκίας διήρπαξε, καὶ τὸν συμφρονήσαντας ὁ Ὀπιμιος συλλαβὼν, ἐς τὸ φυλακεῖον ἐνέβαλέ τε καὶ ἀπεπνιγόμενον ἐφύλαξε. Κεῖντο δὲ τοῦ Φλάκκου παῖδ' ἐπαιδεύετο ἀφείκε θανεῖν ὡς ἥλιος· καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ τοῖς φόνοις ἐκάθηρεν. ἡ δὲ βουλὴ καὶ νεῶν Ὀμονοίας αὐτὸν ἐν ἀγορᾷ ἐποίησεν ἐγεῖραι.

Καὶ ἡ στάσις ἡ δευτέρα Γράκχου ἐς τάδε ἔληγε· νόμος τε ἐπὶ πολὺ ὕστερον ἐκυρώθη, τῷ γλίσχρῳ ὑπὲρ ἧς διέφερον, ἐξεῖναι πιπράσκειν τοῖς ἔχουσιν· (ἀπέφηνε γὰρ ὁ Γράκχος δεύτερον ἐτῶν τόδε) καὶ αὐτοῖς οἱ πλούσιοι ἐκ τῶν πενήτων ἐωνοῦντο, ἢ τισὶ τῶν φυλάκων ἐνοικάζοντο· καὶ ἐλίγου ἐς χεῖρον ἐπὶ τοῖς πένησι, μέχρι Σπουρίου Βόλβου δημαρχοῦντος εἰσηγήσατο νόμον, τὸν μὲν γλίσχρον μηκέτι ἀμένειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ καταπιθέσθαι, καὶ τιθέναι τὰ χρήματα χωρεῖν ἐς ἀριθμούς. ὅπερ ἐν μέρει τις τοῖς πένησι πιπράσκεια, ἀφ' ἑκάστους ἀριθμούς, ὄφελος δ' ἐδὲν ἐς πολυπληθίαν. ἅπαξ δὲ τοῖς σοφίσμασι τοῖσδε τοῦ Γρακχείου νόμου παρελυθέντος, ἀείσιτον καὶ ἀφελιμωτάτου εἰ ἐδυνάτο πρόσοδόν γε μείναι. καὶ τοὺς φόρους ἀπολὺ ὕστερον διέλυσε δήμαρχος ἕτερος, καὶ ὁ δῆμος ἀπε-

qui perſequebantur, ignari quam in domum ſe abdidiſſet, toti vico minabantur incendium. is verò qui trepidum exceperat, ipſe quidem veritus eſt prodere ſupplicem, alium tamen quendam juſſit indicium facere. Flaccus comprehenſus & occiſus eſt. utriuſque caput relatum ad conſulem, pari repenſum eſt auri pondere. domus eorum direptæ à populo. conſpirationis ſociis in carcere juſſu conſulis laqueo gula fracta eſt. Quinto, Flacci filio, permiſſum eſt ſuo arbitratu genus mortis eligere, deinde Urbs luſtrata à cædibus: & Concordiæ fanum in foro ex S. C. conditum.

Flacci interitus.

Quinti, Flacci filii, interitus.

Concordiæ fanum extructum.

Is exitus fuit ſecundæ ſeditionis Gracchanæ. Nec ita multo pòſt lex lata eſt, licere cuique ſuam portionem agri vendere, quod ſuperior Gracchus vetuerat: moxque pauperes à divitibus poſſeſſione agrorum ſubmovebantur vel vi vel pretio: donec Sp. Borius tribunuſpl. in totum abrogavit legem agrariam, relictis agris in poſſeſſione dominorum veterum, modò tributa penderentur populo, & pecunia inde collecta viritim diſtribueretur. id quod pauperum ſolatium fuit, non infrequentiæ remedium. Ita eluſis ſemel Gracchi legibus, perutilibus alioqui reipubl. ſi conatus ſucceſſiſſet, non multo pòſt alius tribunuſplebis tributum etiam abrogavit, plebi nihil factum eſt

Sp. Borius.

Lex agraria abrogata.

367

reliquum. inde secuta tum civium tum militum raritas, diminuti reditus populo Romano & stipendia: non legibus sua vis mansit: à judiciis quoque cessatum est ad annum fermè quintumdecimum, ex quo lata fuerat lex agraria.

Theatrum Scipio demolitur: & cur.

Per idem tempus Scipio cos. theatrum demolitus est, inchoatum à Lucio Cassio, & tum penè absolutum: quòd hæc quoque videretur novarum seditionum materia: vel quòd existimaret non esse è rep. populum Græcanicis voluptatibus assuescere. Censor verò Q. Cecilius Metellus, Glauciam & Apuleium Saturninum, tribunatu defunctum, senatu movere conatus est, propter vitæ dedecora: sed renitente collega nihil effecit. quamobrem Apuleius paulo pòst, velut ulturus injuriam à Metello acceptam, iterum professus est se candidatum tribunatus per occasionem quòd Glaucia tunc prætor præesset comitiis.

Nonii interitus.

tum Nonius vir nobilis, invectus non sine opprobriis in Apuleium & Glauciam, tribunus pl. designatur. illi veriti ne potestatem adeptus in se animadverteret, solutis comitiis confestim in eum immittunt globum juvenum, qui refugientem in cauponam quadam assecuti confoderunt. Ea cædes quum indigna videretur & miserabilis: qui circa Glauciam, summo mane, priusquam frequens plebs conveniret in comitium, tribunum pl. creant Apuleium. Ad hunc modum silen-

θρόως ἀπάντων ἐξεπεπτώκει· ὅθεν ἐπανίζον ἔτι μᾶλλον ὁμοῦ πολιτῶν τε καὶ στρατιωτῶν, καὶ γῆς διαδόσεως καὶ νόμων, πεντεκαιδεκάτῳ μάλιστα ἔτεσιν ἀπὸ τῆς Γράκχου νομοθεσίας, ἐπὶ δίκαις ἐν ὀργῇ γενόμενοι.

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, ὃ Λούκιος Κάσσιος ἦρκτο, καὶ ἤδη που τέλος ἐλάμβανεν· ὡς καὶ τόδε σέσων ἄρξον ἕτερον, ἢ ὃ χρήσιμον ὅλως Ἑλληνικῆς ἡδυπαθείας Ῥωμαίοις ἐνίζεσθαι· πμητὴς δὲ Κόϊντος Κεκίλιος Μέτελλος, Γλαυκίαν τε βαλδύοντα, καὶ Ἀπουλήϊον Σατορνῖνον δεδημαρχηκότα ἤδη, τὰ ἀξιώσεως παρέλυεν αἰσχρῶς βιοῦντας· ἃ μὲν ἐδυσώπει. ὁ δὲ οἱ συνάρχων ἀσυνείθετο. μικρὸν οὖν ὕστερον ὁ Ἀπουλήϊος, ὡς ἀμυνούμενος τὸν Μέτελλον, ἐς ἑτέραν παρηγγέλλε δημαρχίαν, φυλάξας στρατηγοῦντα τὸν Γλαυκίαν, καὶ τῆσδε τῆς δημάρχων τὸ χειροτονίας σφετερίσηται. Νώνιος μὲν οὖν, ἐπιφανὴς ἀνὴρ, ἐς τε τὸν Ἀπουλήϊον παρρησίᾳ χρώμενος, ἐς Γλαυκίαν ἐξονειδίζων, δημαρχος ἀποδείχθη. δείσαντες δ' ὁ Γλαυκίας καὶ ὁ Ἀπουλήϊος μὴ δημαρχῶν αὐτὸς ἀμυνοῖτο, ὄχλον ἀνδρῶν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀπίοντι ἐπιπέμπουσι συν θορύβῳ, καὶ ἐς τὶ πανδοχεῖον συμφυγόντα κατεκέντησαν. ἓξ ἢ παῖδες οἰκτρόν καὶ δεινόν, φανέντος, οἱ σφὲ τὸν Γλαυκίαν, ὅπως ἐς δήμου συνελθόντος, ἀμὶ ἕω χειροτονῆσι δήμαρχον τὸν Ἀπουλήϊον. ἐς τὸ μὲν Νωνίου πάθος ὧδε ἐσιγήθη ἀφ' τῶν δημαρχίαν

Ἀπου-

Ἀπουληΐου, δεδιότων αὐτὸν ἔτι ἐξελίγχειν. ἐξηλάθη οὖν ὁ Μέτελλος ὑπ' αὐτῶν, ἐπιβουλεύοντων Γαΐῳ Μαρίῳ· ἔκτοθεν ἄρχουσα ὑπατεία, ἐχθρὸν ἀφανῆ τὸν Μέτελλον. ὁ σωτὴρ ἔπραξεν ὧδε ἅπαντες ἀλλήλοις· ὁ μὲν Ἀπουληΐος νόμον ἐσέφερε, διαδώσειν γλίσχρως ὅσον ἐν τῇ νεῷ τῶν Ῥωμαίων καλουμένῃ Γαλατίᾳ Κίμβροι γένος Κελτῶν κατειληφέναι, ὁ αὐτὸς ὁ Μάριος ἀναγκάσας ἐξελάσαι, τῷ γλίσχρῳ ὡς ἐκεῖ Γαλατῶν, ἐς Ῥωμαίους ἐπιτιμητικῇ. ἐπιτέτακτο οὖν, εἰ κυρώσειε τὸν νόμον ὁ δῆμος, τὴν βουλὴν πέντε ἡμέρας ἐπομόσαι πειθήνεσθαι τῷ νόμῳ· ἢ τὸν ὁμόσαντα μὴ βουλεύειν, καὶ ὀφλεῖν τῷ δήμῳ τάλαντα εἴκοσιν, ὑπονοοῦντες ἔτως ἄλλως τε τὸν δυσχεραίνοντων ἀμυνεῖσθαι, καὶ Μέτελλον ὑπὸ φρονήματος τοῦ ἐνδόσιμον ἐπὶ τὸν ὅρκον. ὁ μὲν δὴ νόμος ὧδε εἶχε. καὶ ὁ Ἀπουληΐος ἡμέραν αὐτὸ τῇ δοκιμασίᾳ ἐπιτίθησι, καὶ ἐπιπέμπει τοὺς ἐξαγγέλοντας τοῖς ἔστιν ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, οἷς δὴ ἐμάλιστ' ἐθάρρουν ὑποστρατοῦσι μέρεσι Μαρίῳ· πλεονεκτούντων δ' ἐν τῷ νόμῳ τῶν Ἰτουλιωτῶν, ὁ δῆμος ἐδυσχέραινε· καὶ στάσεως ἐν τῇ κυρίᾳ γνώμῃ, ὅσον μὴ ἀκώλυτον τὸ δημάρχων τοὺς νόμους, ὑπεριζόμενοι ἐπὶ τὸ Ἀπουληΐου καταπηδῶν ἀπὸ τοῦ βήματος· ὁ δὲ πολιτικὸς ὄχλος ἐῶσα, ὡς γνώμης ἐν ἐκκλησίᾳ βροντῆς, ὅθεν ἀ θέμις ἐστὶ Ῥωμαίοις ἄδειν ἔτι κυρῶν. βιαζομένων δ' καὶ ὡς τὸ πρῶτον τὸν Ἀπουληΐου, οἱ πολιτικοὶ, τότε ἱμάτια ἀμφιζωσάμενοι, καὶ τὰ πρόχειρα ξύλα ἁρπάσαντες, τοὺς ἀγροίκους διέσπασαν. quicquid fors obtulit, disjecerunt rusticos.

tium fuit de Nonio, nemine auso jam tribunum facinoris ejus coarguere. Metellus quoque actus est in exilium, conspirante cum inimicis ejus C. Mario, tunc sextum consule: cui occulta simultas erat cum illo. Ceterùm Apuleius legem promulgabat de dividendis agris Galliæ provinciæ, è quibus Marius nuper Cimbros summoverat, ut jam Romani juris essent non Gallici. ascriptum erat legi, ut si plebs eam sciviſſet, senatus intra quintum diem autor fieret jurejurando addito: qui recusaret jurare, senatu moveretur, & insuper mulctaretur talentis viginti. ita captabatur vindictæ occasio: quòd tum alii tum Metellus ipse vir magnanimus, non videretur passurus se sacramento adigi: & lex quidem fuit talis. Apuleius verò diem dixit comitiis: dimissis interim nuntiis circa rusticas tribus, quibus maximè fidebat, quòd ex eis plerique militassent sub Mario. ea lex quia magis conducere videbatur sociis, plebi parum grata erat. itaque ratione comitiorum confusa, quotquot dissuadere legem conabantur, deturbabantur per Apuleium è superiore loco. tum urbana multitudo exclamat, quasi audito tonitru. quod quoties accidit, nefas est quidquam decernere. Apuleianis autem ne tum quidem à vi abstinentibus, urbani præcinctis togis, & vertentes in telum

Metellus actus in exilium.

Apuleii lex.

368

Jove tonante nefas legem ferre.

rursus Apuleio conglobati occurrerunt urbanis, armati & ipsi fustibus: evicerúntque ut lex perferretur. quo facto confestim Marius cos. ad senatum de jurejurando retulit: & quòd sciret Metellum constantem ac firmum in proposito, primus sententiam dixit, illi dolum struens: negavítque se unquam sua sponte juraturum. quúmque Metellus assensísset, collaudantibus utrunque ceteris, senatus dimíssus est. quinto verò pòst die, quem lex sacramento præscripserat terminum, circiter horam decimam cos. properè coacto senatu, ait se timere plebem legi faventem totis studiis, adversus eam se providísse fallaciam hanc: jurandum esse in verba legis, quatenus ea sit legitima: ita fore ut ad præsens dispergatur adversa ipsis multitudo rustica, postea verò facile ostendatur, non esse legem, quæ & per vim, & Jove tonante, præter morem majorum lata sit. His dictis, nemine expectato, dum omnes silent insidiarum metu & præ angustiis temporis, ac ne spatio quidem ad cogitandum concesso, surgit & in ædem Saturni
369 proficiscitur, ubi ærarii præfectos jurare oportebat: primúsque cum amicis jurejurando se obligat. idem & reliqui senatores faciunt, dum sibi quisque metuit.

Metellus. Solus Metellus jurare noluit, intrepidè perstans in sententia. quem Apulejus sequenti die per apparitorem extraxit è curia: & jubentibus ceteris tribus eum

οἱ δ' αὖθις τὸν Ἀπουλήϊον συγκαλέσαντες, μὴ ξύλων τε οἱδε τοῖς ἀστικοῖς ἐπήεσαν, καὶ βιασάμενοι, τὸν νόμον ἐνέγραψαν· κυρωθέντος δ' αὐτίκα Μάρλου ὁ ὕπατος τῇ βουλῇ προὐτίθει σκοπεῖν περὶ τοῦ ὅρκου· καὶ τὸν Μέτελλον εἰδὼς τεθρόντα τῇ γνώμῃ καὶ βέβαιον ἐφ' ὅ, τι φρονήσειεν, ἢ εἰπεῖν φήσειεν, ἐτίθει πρῶτον ἐς μέσον τὴν γνώμην τὴν ἑαυτοῦ μετ' ἐνέδρας, ἵνα ἔλεγξιν ὡς ὕστερον τὸν ὅρκον ἐκὼν τόνδε αὐτὸς ὀμόσειε. συνεκπεφοβημένοι δὲ καὶ τοῦτο καὶ τὸν Μέτελλον, καὶ τῶν ἄλλων αὐτοὺς ἐπαινεσάντων, ὁ Μάρλος διέλυσε τὴν βουλήν. εἶτα τῇ πέμπτης ἡμέρας, (ἦν τῷ ὅρκῳ τελευταίαν κατὰ τὸν νόμον ἦν) ἀμφὶ δεκάτην ὥραν αὐτὸς καὶ πρόβουλοι συναγαγών, ἔφη τὸν δῆμον ἐπιορκήσειν περὶ τὸν νόμον διδόναι· μηχάνημα δ' ὁρᾶν καὶ σόφισμα τοιόνδε· ὁμόσαι γὰρ ἢ νόμος ἐστὶ, τῷδε πειθήσεσθαι τῷ νόμῳ· καὶ νῦν μὲν, ὅταν ἀμφισβητῶσι τοῦ ἀγρῶν ἀνηυρημένων, ὕστερον δ' ἐξευρεῖν ὅτι ἀκριβῶς ἐπιδείξειν, ὅτι ἀκ ἔστι νόμος, ὃν χρὴ βίαν τε καὶ βροντῆς ὀνόματι κεκυρωμένον χρῆναι τὰ πάντα. Ταῦτα δ' εἰπὼν, καὶ τέλος οὐδὲν ἀναμείνας, πάντων ἔτι σιωπώντων ὑπ' ἐκπλήξεως ἐπὶ τῇ ἐνέδρᾳ, καὶ τῷ χρόνῳ δεδαπανημένῳ, ἐδέησε μνημονικά τι παρασχὼν αὐτοῖς, ἐξανίστασθαι εἰς τὸν τοῦ Κρόνου νεών, ἔνθα τοὺς ταμίας ἔκρυπτον ὁμνύοντες· καὶ ὤμνυσι σὺν τοῖς φίλοις πρῶτος· ὤμνυον δὲ καὶ οἱ λοιποὶ, τὸ ἑαυτῶν δεδιότες ἕκαστος. Μέτελλος δ' οὐκ ὤμοσε μόνος, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ προαιρέσεως διέμεινεν ἀφόβως· καὶ αὐτὸν εὐθὺς τῇ ἐπιούσῃ ὁ Ἀπουλήϊος, ἐπιπέμψας τὸν ὑπηρέτην, ἐξεῖλκεν ὑπὸ τοῦ βουλευτηρίου.

μένων ἢ τῶν ἑτέρων δημάρχων, ὁ Γλαυκίας καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἐς τοὺς ἀγροίκους ἐκδραμόντες, σὺν ἔφασκον αὐτοῖς ἥσεσθαι τὴν γῆν, εἰ δὲ τὸν νόμον κύριον, εἰ μὴ Μέτελλος ἐξελαθείη. ψήφισμά τε φυγῆς ἐπέγραφον αὐτῷ, καὶ τοὺς ὑπάτους ἐπικηρύξαι ἐκέλευον, μηδένα Μετέλλῳ κοινωνεῖν πυρὸς ἢ ὕδατος ἢ στέγης· ἔστε τὴν δεκιμασίαν τοῦδε τοῦ ψηφίσματος ἡμέραν ἐκύρωσαν. δεινῆς δὲ τῆς ἀσικῶν ἀγανακτήσεως ὄσης, καὶ παραπεμπόντων αἰεὶ Μέτελλον σὺν ξιφιδίοις, ὁ Μέτελλος αὐτοὺς ἀπασαμένους καὶ ἐπαινέσας τὴν εὐαιρέσεως, ἐκ ἔφη δι' ἑαυτὸν ἑκὼν ἐδένα κινδύνων ἐπιβουλῇ τῇ πατρίδι· καὶ τόδε εἰπὼν, ὑπεξῆλθε τῆς πόλεως· καὶ τὸ ψήφισμα ὁ Ἀπουλήϊος σκύρου, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῷ ψηφίσματα Μάρκελλος ἐπεκύρωσεν.

Οὕτω μὲν δὴ καὶ Μέτελλος, ἀνὴρ εὐδοκιμώτατος, ἔφυγε· καὶ ὁ Ἀπουλήϊος ἐπ' αὐτῷ τέλει ἐδημάρχει, καί τις αὐτῷ συνῆρχε, δραπέτης εἶναι νομιζόμενος, Γράκχου ἑαυτὸν πρεσβύτερον πατέρα ἐπιγράφων· καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ συνεπράττετο τὴν χειροτονίαν, πόθῳ Γράκχου. ἐκπεπληγμένης δὲ ὑπάτων χειροτονίας, Μάρκιος μὲν Ἀντώνιος ἐπὶ τὴν ἑτέρων ἀναμφιλόγως ἤρέθη· τὴν δ' ὑπόλοιπον Γλαυκίας ὅδε καὶ Μέμμιος μετήεσαν. Μεμμίου δ' ὄντος ἐπιδοξοτέρου πρὸς πολύ, δείσας ὁ Γλαυκίας καὶ ὁ Ἀπελλῆς, ἐπιπέμπουσι τινὰς αὐτῷ σὺν ξύλοις ἐν αὐτῇ τῇ χειροτονίᾳ, οἱ δὲ Μέμμιον πεσόντα ἐν μέσῳ πάντων ὁρώντων συνέκοψαν· καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία θορυβηθεῖσα διελύετο, ἄτε νόμων ἄτε δικαστηρίων, ἄτε τινὸς αἰδοῦς ἔτι ὑπούσης· ὁ δὲ δῆμος, ἀγαμισσὸν fieri, ipse unà cum Glaucia procurrens ad rusticos, negabat vel agrum habituros, vel legem ratam fore, ni Metellus mittatur in exilium: itaque mox plebiscitum factum est, ut solum verteret, coss. ei aqua & igne interdicerent. senatui ad deliberandum super ea re dies unus datus est, id urbani quum ægerrimè paterentur, & illum sicis sub veste accincti deducerent, ipse comiter laudata voluntate suorum, negavit se commissurum ut patriæ periculorum causa fieret. Sic Apuleius legem de ejus exilio pertulit quam Marius mox edicto ratam habuit.

Hunc in modum vir laudatissimus exulatum abiit. Apuleius in tertium deinceps annum trib. pl. refectus est, addito collega fugitivo quodam, ut tum ferebatur, qui se Gracchi majoris jactabat filium, vulgo hominum cupidè suffragante ob ipsius Gracchi desiderium. Consularibus dein comitiis M. Antonius uno omnium consensu cos. creatus est, de collega futuro ambigebatur, Glaucia Memmióque competentibus, sed quum Memmius multo esset nobilior, Glaucia & Apuleius sibi timentes, in ipsis comitiis immiserunt in eum quosdam, qui omnibus inspectantibus confecerunt hominem fustibus. Itaque concio per tumultum solvitur, sublatis omnino legibus unà cum judiciis, atque omni hominum deorúmve reverentia. Postridie populus in-

Memmius.

Glaucias.

Apuleius.

Memmii interitus.

dignitate rei motus in unum properè convenit, Apuleio necem minitans. at ille nova multitudine ex agris excita, assumpto Glaucia, & C. Saufeio quæstore, Capitolium occupat: quumque senatus hostes eos judicasset, Marius gravatim quidem, armat tamen nonnullos, idque cunctanter: alii, morarum pertæsi, tubos in templum aquam ducentes intercidunt, ita ut Saufeius sitim non ferens, suaderet Capitolium incendere. Sed Glaucia & Apuleius, Mario freti, deditionem fecerunt primi, & post illos Saufeius cos. omnibus necem eorum conclamantibus, in curiam eos inclusit, velut legitimè sumpturus de eis supplicium. plebs verò simulationem hanc esse rata, curiæ tegulas convulsas jaciebat in inclusos, donec quæstorem & tribunumplebis & prætorem interemerunt, etiam tum ornatos magistratus insigniis. periit & alia turba eadem seditione afflicta, & in ea tribunus ille Gracchi filius habitus, primo initi magistratus die, non libertate sua quem quam tuente, non reip. forma, non legibus, non dignitate, non magistratu: quando sacrosancta potestas tribunitia cohibendis sceleribus & protegendis plebeiis inventa, nec injuriis temperabat, & ipsa ferebat illatas ab aliis. occisis tribunis S. P. Q. R. Metellum revocari flagitabat clamoribus. at P. Furius ne ingenuo quidem patre

C. Saufeius quæstor.

370

Quæstoris, trib. plebis & prætoris interitus.

Sacrosancta potestas tribunitia.

ναικτῶν, ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν μετ' ὀργῆς συνέτειχεν, ὡς κτενοῦντες τὸν Ἀπουλήϊον· ὁ δ' ἄλλο πλῆθος ἀλίσας ἀπὸ τῶν ἀγρῶν, μετὰ Γλαυκίου καὶ Γαΐου Σαφήϊος παμίξ τὸ Καπιτώλιον κατέλαβε. καὶ αὐτὸς τῆς βουλῆς ἀναιρεθῆναι ψηφισαμένης, ὁ Μάριος ἀχθόμενος, ὅμως ὠπλίζε πινὰς σὺν ὀκνῳ, καὶ βραδύνοντος, ἕτεροι τὸ ὕδωρ τὸ ἐπιῤῥέον ἐς τὸ ἱερὸν διέπεμπον. καὶ Σαφήϊος μὲν ἐμπρῆσαι τὰ νεὼ, ὑπὸ δίψης ἀπολυόμενος, ἠξίει· Γλαυκίας δὲ καὶ Ἀπουλήϊος ἐλπίσαντες αὐτοῖς ἐπικουρήσειν Μάριον, παρέδωκαν ἑαυτοὺς οἷδε σῳζωσι, καὶ ἐπ' ἐκείνοις ὁ Σαφήϊος· Μάριος δ' αὐτίκα πάντων αὐτὸς ἀναιρεῖν κελευόντων, ἐς τὸ βουλευτήριον συνέκλεισεν, ὡς συντομώτερον ἐργασόμενος. οἱ δ', ὡς φασιν αὐτ' εἶναι νομίσαντες, τὸν κέραμον ἐξέλυον τοῦ βουλευτηρίου, καὶ τῆς ἀμφὶ τὸ Ἀπουλήϊον ἐβαλλον, ἕως ἀπέκτειναν ταμίαν τε καὶ δημαρχον καὶ στρατηγὸν, ἔτι σὺν ἐλκεσθέντος τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς. πολὺς δὲ καὶ ἄλλος ὄμιλος ἐν τῇ τάσει διέφθαρτο, καὶ δήμαρχος ἕτερος, τοῦ Γράκχου παῖς εἶναι νομιζόμενος, ἐφ' ᾧτινι δημαρχῶν ἐκείνου ἡμέραν, ἐδέησε ἐπ' ὠφελίᾳ ὅτε ἐλευθερίας, ὅτε δημοκρατίας, ὅτε νόμων, ὅτε ἀξιώσεως, ὅτε ἀρχῆς, ὅπου καὶ ἡ τῶν δημάρχων ἱερὰ τε καὶ ἄλυτα ἀμαρτημάτων καὶ ἐς ἐπικούρησιν τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων, ἱερὰ δὲ ἄσυλος οὖσα, τοιάδε ὕβριζε, καὶ τοιάδε ἔπασχεν. Ἀναιρεθέντων δὲ τῶν δημάρχων τὸν Ἀπουλήϊον, ἡ μὲν βουλὴ δὲ ὁ δῆμος συνεκάλεσαν καθυκαλεῖν Μέ-

τελλον· Πόπλιος δὲ Φούριος δήμαρχος, ὢν δ' ἐλευθέρου παιδὸς,

ἀλλ'

ἀλλ' ἐξελαυθέρου, θρασέως σφίσι τοῦ αὐτοῖς, καὶ δὴ καὶ Μετέλλου τοῦ Μετέλλα παῖδος ἱκετεύοντος αὐτὸν ἐν ὄψει τοῦ δήμου, καὶ δακρύοντος, καὶ τοῖς ποσὶ προσπίπτοντος, ἐνεκλάσθη· ἀλλ' ὁ μὲν παῖς οὐ πάνυ τότε ὕστερον ΕΥ'σεβὴς ἐς τὸ ἔπειτα ἐκλήθη. τοῦ δ' ἐπόντος ἔτους, Φούριον μὲν ἐπὶ τῷδε ἐς δίκην Γαΐος Κανουλήϊος δήμαρχος ὑπῆγε· καὶ ὁ δῆμος, δεδεγμένος τὰς λοιδορίας, διέφασαν τὸν Φούριον· ἔτως αἰσίῳ μύθῳ ἐκφύγοι ἐπὶ τῇ ἀγορᾷ ἐγίνετο. Μετέλλῳ δ' ἡ καθόδος ἐδόθη. καὶ φασὶν αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκ δρόμου, ὡς τὰς πύλας δεξιουμένων τοὺς ἀπαντῶντας. τρίτον μὲν δὴ τόδε ἔργον ἐμφύλιον ὧν τὸ Ἀπουληΐου, μετὰ δύο τὰ Γρακχεια. καὶ τοσάδε εἴργασο Ῥωμαίοις.

natus, sed liberto, audacter eis resistebat, etiam Metellum ejus filium supplicem in conspectu populi ad genua sibi cum lacrymis provolutum aspernatus. quo factum est ut hic quidem tam miserabili specie Pii cognomen adeptus sit: Furium verò ob hanc pertinaciam C. Canuleius trib. pl. apud populum reum capitis peregerit, ita ut ne expectata quidem defensione discerptus sit à furente multitudine. Sic tum semper novum aliquod in foro committebatur piaculum. Metello concessus est in patriam reditus: fertúrque non sufficisse integram diem gratulationibus ad portam eum excipientium. Tertia hæc fuit Romæ dissensio civium Apuleiana, post duas illas Gracchorum tempestates tribunitias.

Metellus Pius. Furius. C. Canuleius. Furii interitus. Metelli reditus in patriam quibus gratulationibus exceptus.

Οὕτω δ' ἔχουσιν αὐτοῖς ὁ συμμαχικὸς καλούμενος πόλεμος ἐπιγίνεται, ἐθνῶν ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν πολλῶν ὁρξάμενος τε παραδόξως, καὶ ἀθρόως ἐπὶ μέγα προελθών, ὥστε τὰς τότε ἐν Ῥώμῃ σοίσας ὑπὸ δέους ἐπὶ πολὺ λήξαι ἢ ὅδε τότε τε ἄλλας καὶ στασιάρχας δυνατωτέρους ἀνέτρεψεν, ἢ νόμων εἰσηγήσεσιν ἦν, ἢδὲ δημοκρίσεις, ἀλλ' ἀθρόοις στρατεύμασι κατ' ἀλλήλων χρησάμενος. καὶ αὐτὸν δὴ τοῦδε συνήγαγον ἐς τήνδε τὴν συγγραφὴν, ἔκ τε τοῦ ἐν Ῥώμῃ τότε ὁρξάμενον, καὶ ἐς πολὺ χείρονα τότε ἑτέρων ἐκπεσόντα. ἤρξατο δὲ ὧδε· Φάλκωνος Φλάκκος ὑπατεύων, μάλιστα δὴ πρῶτος ὅδε ἐς τὸ φανερώτατον ἠρέθιζε τοὺς Ἰταλιώτας ἐπιθυμεῖν τοῦ Ῥωμαίων πολιτείας, ὡς

371 Bellum sociale.

Interea bellum sociale exortum est, ex conspiratione nationum Italiæ. id ut inspératum, ita subitò in immensum auctum, urbanas seditiones novo terrore sopiit: finitum verò alias turbas excivit ductu potentiorum principum, qui non jam promulgandis legibus aut plebeiis tumultibus, sed totis exercitibus ruerent in mutuam perniciem. quapropter inferendum duxi his commentariis, tum quòd ex urbana seditione natum sit, tum quòd in aliam longè nocentiorem evaserit. ejus belli fuit initium hoc. Fulvius Flaccus in consulatu suo primus omnium apertè injecit pop. Rom. sociis civitatis cupidinem, sperantibus se fore non

Fulvius Flaccus cos.

amplius subditos, sed imperii participes: in qua sententia quum firmiter perstaret, à senatu ad quoddam bellum ablegatus est: ubi tempore consulatus absumpto, ille tribunatum pleb. ambiit, effecítque ut Graccho minori collega daretur. quúmque ambo hujusmodi leges promulgarent in favorem Italici nominis, utroque cæso, ut suprà narratum est, multo magis irritati sunt sociorum animi. Indignè enim ferebant, & se pro subditis magis quàm pro sociis haberi, & Flaccum Gracchúmque ipsorum commoda publicè curantes tam miserando mulctatos exitio. Post quos & Livius Drusus trib. pleb. vir genere nobilis, sociis rogantibus legem de civitate eis danda promulgare est pollicitus. hoc enim maximè cupiebant, quasi hac una ratione imperii participes futuri pro subditis. tribunus verò gratiam plebis præoccupans, multas colonias deducebat in Italiam & Siciliam, decretas quidem antè, sed dilatas hactenus. senatum quoque ac equites tum maximè propter judicia dissidentes invicem conabatur conciliare: quæ quum nequiret senatui palam restituere, arte utrosque aggressus est. nam quum senatores propter crebras seditiones vix trecentorum explerent numerum, promulgavit legem ut ex equestri ordine adderentur totidem, delectu optimorum habito, atque ex his omnibus in posterum legerentur judices; ut-

Livius Drusus tr. pl.

372

κοινωνὸς τῆς ἡγεμονίας ἀντὶ ὑπηκόων ἐσομένους. εἰσηγόμενος δὲ τὸν νόμον, καὶ ἐπιμένων αὐτῇ καρτερῶς, ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπὶ πᾶσι στρατείαν ἐξεπέμφθη ἀφ' ὧν ὅδε· ὁ μὲν τὴν ὑπατείαν αὖτις δεδευτερευκὼς, ὅδε δὲ δημαρχεῖν εἵλετο μετ' αὐτὸν, καὶ ἔπραξε γνώμαις τοῦ Γράκχου τοῦ νεωτέρου. τοιάδε ἄλλα ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας ἐσφέρων κἀκεῖνος, ἀναιρεθέντων ἀμφοῖν, ὡς μοι φανείσεται, πολὺ μᾶλλον ἠρέθισε τὴν Ἰταλίαν· ἔστε γὰρ ἠξίουν ὑπηκόων, ἀντὶ κοινῶν, εἶναι μέρει, ἔστε Φλάκκον καὶ Γράκχον ὑπὲρ αὐτῶν πολιτευόμενοι τοιάδε παθεῖν. ἐπὶ δὲ Λιβίου Δρούσου δημαρχοῦντος, ἀνὴρ ἐπιφανέστατος καὶ γένους, δεηθεῖσι τοῖς Ἰταλιώταις νόμον αὖθις εἰσενεγκεῖν περὶ πολιτείας ὑπέσχετο. τοῦτο γὰρ δὴ μάλιστα ἐπεθύμουν, ὡς ἐν τῷδε αὐτίκα ἡγεμόνες ἀντὶ ὑπηκόων ἐσόμενοι· ὁ δὲ, τὸν δῆμον ἐς τοῦτο προθερμαίνων, ὑπήγετο ἀποικίας πολλὰς ἐς τε τὴν Ἰταλιὰν καὶ Σικελίαν, ἐψηφισμέναις μὲν οὐ πολλοῖς, χειμένας δ' ὅπως· τῶν τε βουλῶν καὶ τοὺς ἱππέας, οἳ μάλιστα δὴ τότε ἀλλήλοις ἀφ' ὧν τὰ δικαστήρια διεφέροντο, ἐπὶ κοινῷ νόμῳ συναγαγεῖν ἐπειρᾶτο· σπουδῇ μὲ ἐ δυναμένῳ ἐς τὸν βουλῶν ἐπανενεγκεῖν τὰ δικαστήρια, τεχνάζων δ' ἐς ἑκατέρους ὧδε τὸ βουλόμενον ἀφ' ὧν τοὺς στάσεις τότε οὔσας μάλις ἀμφὶ τὸ τελωνικόν, τοσοῦσδε ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο χρησμῷδῶν προφητεύσαντες, καὶ ὧν τῶνδε πιόντων ἐς τὸ μεῖζον εἶναι τὰ δικαστήρια· ἐνθύμας τε ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι δωροδοκίας προσέγραφεν, ἐγκλήματος

ἵστα

ἴσου δὴ τῇ ἀγνοουμένῃ, ἀφ' ὧ τὸ ἐπὶ τῷ δωροδοκίας ἀνείδιζον ἐπιπολαζούσης. ὁ μὲν δὴ πάνυ ὡς ἐκ παρέργου ἐπενόησε· σφίσιν δὲ ἐς τὸ ἐναντίον αὐτῷ. ἅτε γὰρ βουλὴν χαλεπῶς φέρειν, ἀθρόως αὐτῇ τοσούσδε προσκαταλεγῆναι, τῇ ἐξ ἱππέων ἐς τὸ μέγιστον ἀξίωμα μεταβεβῶσι· ἐκ ἀδόκητον ἡγησομένη, & βουλόμενος ἡμερῶσαι τῇ σφᾶς ἔτι δυνατωτέρους τοῖς πατρίοις βουλευτὰς καταστῆσαι. οἵ τε ἱππεῖς ὑπώπτευον ὅπως τῇδε τῇ θεραπείᾳ πρὸς τὸ μέλλον ἐς τὸν βουλὸν μόνον τὰ δικαστήρια ἀπὸ τῶν ἱππέων μεταφέροιτο· γοῦν αἱρεθησόμενοί τε κερδῶν μεγάλων τῇ ἐξουσίας, ὧν ἀλύπως τὸν τότε ἔφερον· τό, τε πλῆθος αὐτῶν ἐν ἀπορίᾳ σφᾶς ἐποίει καὶ ὑποψίαν πρὸς ἀλλήλους, τίνες ἀξιώτεροι δοκοῦσιν ἐς τὰς τελευτὰς καταλεχθῆναι· τῇ τοῖς λοιποῖς φθόνῳ ἐς τὰς κρείττονας ἐσῄει· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ἠγανάκτουν ἀναφυομένου & τῷ δωροδοκίας ἐγκλήματος, ὃ τότε ἠγωνίσατο κρατερῶς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς ἐσοίσεσθαι. ὅτου μὲν δὴ & οἱ ἱππεῖς τῇ ἡ βουλὴ, καίπερ ἔχοντες ἀλλήλοις ἀφορὰς, ἐς τὸ δρᾶσον μᾶλλον συνεφώνουν, & μάλιστα ὁ δῆμος ἔχαιρε ταῖς ἀποικίαις. οἱ Ἰταλιῶται δέ, ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ μάλιστα ὁ δρᾶσος ἐπῆρτο ἐτέχναζε, & οἱ δὲ πρὸς τῷ νόμῳ τῷ ἀποικίας ἐδεδίεσαν, ὡς τῆς δημοσίας Ῥωμαίων γῆς (ἣν ἀνέμητον ὄσαν ἔτι οἱ μὲν, οὐ βίᾳ, οἱ δὲ, λαθόντες ἐνεωργουν) αὐτίκα σφῶν ἀφαιρεθησομένης, & πολλὰ πρὸς τῷ ἰδίας ἐνεχληθησόμενοι. Τυρρηνοί τε & Ὀμβρικοὶ ταὐτὰ δεδιότες τοῖς Ἰταλιώταις, & ὡς ἐδόκει, πρὸς τῷ

que causam dicere cogerentur suspecti de munerum corruptela. quod malum jam inter crimina haberi desierat: adeo frontem plerique perfricuerant. hæc tentanti res præter opinionem successit in contrarium. nam & senatus molestè ferebat temporis momento tantum numerum equitum cooptari in ordinem amplissimum, quos verisimile erat nova dignitate auctos parum consensuros cum veteribus senatoribus: & equites verebantur hoc pacto penes solum senatum fore judicia, ipsis posthabitis: qui jam degustatis lucris non mediocribus unà cum potentia, meritò suspicari cœperant. ad hæc ipsos equites æmulatio subiit, quòd haud facilè quisquam alteri cessurus videbatur ut digniori, & prælatum secutura erat invidia. sed nihil æquè reddebat sollicitos ac revocari largitionum crimen ad tribunalia, quod jam antiquatum videbatur. ita factum est ut quamvis malè conveniret ordinibus, conspirarent tamen in Drusi odium, sola plebe gaudente coloniis. At socii, quorum in gratiam potissimùm hæc machinabatur tribunus, & ipsi abhorrebant à lege de coloniis: quòd cessante agri publici divisione, locupletes eum pars vi aperta, pars dissimulanter possiderent, vicinis etiam molesti ob cupiditatem proferendi terminos. ad Hetruscos quoque Umbrósque pervenit hujus mali contagium: qui per coss. in Urbem

acciti, quasi ad tollendum Drusum, sed re vera ut legem incusarent, palam reclamabant, expectando comitia. quod ubi tribunus intellexit, dum rarò procedens in publicum, domi quotidianos cœtus habet in obscura quadam porticu, accidit ut vespere dimissurus multitudinem exclamaret ictum se: & dicto citius cecidit. in jacentis femore deprehensus est infixus culter sutorius. ita & Drusus in suo magistratu interemptus est. Ceterùm equites hoc ejus institutum vertendo contra inimicos in calumniarum materiam, autores fuêre Q. Valerio trib. pleb. promulgandi legem de reis faciendis quotquot socii populi Rom. viam ad reip. administrationem affectantibus clámve palámve faviſsent: sperabant enim mox potentissimum quemque objiciendum accusatoribus, se judicaturos de tam invidioso crimine: sublatisque inimicis, majorem posthac fore suam in rep. potentiam. huic rogationi collegis intercedentibus, equites undique strictas sicas intentando effecerunt ut lex perferetur. quo facto confestim illustrioribus senatorum accusatores subornati sunt. ex his Bestia sua sponte in exilium abiit, contemptis in jus vocantibus, quòd se nollet inimicorum potestati credere. post eum Cotta comparuit quidem in judicio: sed luculenta ratione administratæ reip. reddita, palam invectus in equites, Urbem reliquit non expectatis populi de se suffragiis. Mummius Achaicus turpiter illusus ab

373

Drusi interitus.

Q. Valerius tr. pl.

Lex.

Bestiæ exilium.

Cottæ.

Mummii Achaici.

ὑπάτων ἐς τὴν πόλιν ἐπαχθέντες, ἔργῳ μὲν ἐς ἀναίρεσιν Δρούσου, λόγῳ δὲ ἐς κατηγορίαν ἔν νόμου, φανερῶς κατεβόων, καὶ τὴν τῶ δικαστοῦ ἡμέραν ἀνέμενον. ὧν ὁ Δροῦσος αἰσθόμενος τε, ἐς γυναικὰ ἀφῖκτο, ἀλλ' ἔνδον ὢν ἐπὶ πατρὸς βραχὺ φῶς ἔχοντι χρηματίζων ἀεί, καὶ δεῖ ἑτέρου τὸν πλήθους ἀποπέμπων, ἐξεβόησεν. ἄφνω, πεπληγθαι καὶ λέγων ἔπι, κατέπεσεν. εὑρεθὴ δὲ ἐς τὸν μηρὸν αὐτῷ σκυθρώπου μαχαίριον ἐμπεπηγμένον. ἔτω μὲν δὴ καὶ Δρούσου ἀνήρητο δημαρχῶν· καὶ οἱ ἱππῆς ἐπίβασιν ἐς συκοφαντίαν τῶν ἐχθρῶν τὸ πολίτευμα αὐτῶν πεθέμενοι, Κόϊντον Οὐαλέριον δήμαρχον ἔπεισαν εἰσηγήσασθαι, κελεύσ εἶναι καὶ τῶν τοῖς Ἰταλιώταις ἐπὶ τὰ κοινὰ φανερῶς ἢ κρύφα βοηθούντων· ἐλπίσαντες τὰς δυναστείας ἅπαντας αὐτίκα ἐς ἔγκλημα ἐπίφθονον ὑπάξεσθαι, καὶ δικήσειν μὲν αὐτοὺς, ῥιψοκινδύνων δὲ ἐκείνων ἐκποδὼν, δυνατωτέρων ἔτι τὸ πόλεως ὑπάρξειν. τὸ μὲν δὴ νόμου ἀπαγορεύοντος τὸ ἑτέρων δημάρχων μὴ τιθέσθαι, θέλσαντες οἱ ἱππῆς σὺν ξιφιδίοις γυμνοῖς ἐνύρωσαν· ὡς δὲ ἐκεκύρωτο, αὐτίκα τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶ βουλευτῶν ἐπεχείρουν καταιρεῖν· καὶ Οὐϊσίας μὲν ἐκ ὑπακούσας, ἐκὼν ἔφυγε, ὡς σὺν ἐκδώσων ἑαυτὸν ἐς χεῖρας ἐχθρῶν· καὶ Κόττας ἐπ' ἐκεῖνον παρῆλθε μὲν ἐς τὸ δικαστήριον, σεμνολογήσας ὑπὲρ ὧν ἐπεπολίτευτο, καὶ λοιδορησάμενος τοῖς ἱππεῦσι φανερῶς, ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ ὅδε πρὸ τῆς ψήφου. Μούμμιος δὲ ὁ τὴν Ἑλλάδα ἑλὼν, αἰ-

χρῶς

ρῶς ὑπεδρευθεὶς ὑπὸ τῶν ἱππέων, ὑποχομένων αὐτὸν ἀπολυσθῆν, κατεκρύβη φόβῳ, ἢ ὑπ' Δήλῳ διεδίωσεν.

Ἐπιπολάζοντος δ' ἐς πολὺ ἔδους καὶ τῶν δρύσεων, ὅ, τε δῆμος ἠχθέθη, τοιῶνδε καὶ τοσῶνδε εἰρκασμένων ἀνδρῶν ἀθρόως ἀφαιρεμένων· καὶ οἱ Γαλλοὶ, ἔ τε Δρύσου παῖδους πεπυσμένοι, καὶ τὸ ἐς τὴν φυγὴν τούτων ἀποφάσεως, σὺν ἀναχετὸν σφίσιν ἐπ ἠγνώμοι τοὺς ὑπὲρ σφῶν πολιτεύοντας τοιάδε πάσχειν, δεῖ ἄλλῳ τινὶ μηχανῆν ἐλπίδος ἐς τὴν πολιτείαν ἔτι ὁρῶντες, ἔγνωσαν ἀποστῆναι Ῥωμαίων ἄντικρυς, καὶ πολεμεῖν αὐτοῖς κατὰ κράτος. κρύφα τε διεπρεσβεύοντο σωτηρίαν μοι περὶ τῶνδε, καὶ ὅμηρα διέπεμπον ἐς πίστιν ἀλλήλοις· ὧν ἐς πολὺ σὺν ἐπύθοντο Ῥωμαῖοι λάθρᾳ τὰς ἐν ἄστει κρίσεις καὶ στάσεις· ὡς δ' ἐπύθοντο, αὖθις ἔπεμπον ἐς τὰς πόλεις ἀπὸ σφῶν τοὺς ἐκφανεστάτους μάλιστα ἐπιτηδείως ἀφανῶς τὰ γιγνόμενα ἐξετάζειν. καὶ τις ὢν τούτων μειρακίου ὅμηρον ἰδὼν ἐξ Ἀσκλου πόλεως ἐς ἑτέραν ἀγόμενον, ἐμίμνησε τὸν περὶ τὰ χωρία ἀνθυπάτου Σερουΐλιον. ἦσαν γὰρ ὡς ἔοικε τότε καὶ τῶν Γαλλίας ἄρχοντες ἀνθύπατοι καὶ μέρη· ὁ δὲ Ἀδριανὸς ἄρχων μιμούμενος ὕστερον χρόνῳ πολλῷ, τὸ αὐτοκράτορα Ῥωμαίοις ἠνώμενε, καὶ μετ' αὐτὸν ἐπέμενεν ἐς βραχύ. ὁ δὲ Σερουΐλιος θερμότερον ἐσδραμὼν ἐς τὸ Ἄσκλον, καὶ παιανιζόντων τοῖς Ἀσκλαίοις χαλεπῶς ἀπειλῶν ἀνηρέθη, ὡς ὑπὸ ἤδη πεφωραμένων· ἐπανηρέθη δ' αὐτῷ καὶ Φοντηΐος, ὃς ἐπῄσθετο αὐτῶν· καλοῦσι δ' ὅτως τὸς τοῖς ἡγεμόσι τῶν

judicibus, eum se absoluturos pollicitis, in Delum relegatus est, ubi & vitam exegit.

Hoc malo in optimum quemque grassante, plebs permoleste ferebat orbari se uno momento tot tantorúmque virorum præsentia· & socii, cognito Drusi casu, & causa horum virorum exilii, rem non amplius ferendam rati tam indignis modis tractari patronos suos publicos, nec alia via se spe sua potituros arbitrati, decreverunt à populo Rom. deficere, eíque bellum inferre totis viribus. itaque per occultas legationes fœdus ineunt, datis ultro citroque obsidibus: quæ res serò cognita est in Urbe, intenta judiciis atque seditionibus. Tandem ubi sensère, quos maximè crederent idoneos mittebant circa populos ut rem explorarent tanquam agendo aliud. ex his unus conspicatus adolescentem Asculanum, pro obside ductum in urbem aliam, indicavit Servilio pro consule agenti in eis regionibus. 374
apparet enim tunc quoque regiones Italiæ distributas fuisse proconsulibus. quem morem imitatus Adrianus imperator, renovavit post ætates aliquot, non diu duraturum post ejus obitum. Adrianus imp.
Servilius properè oppidum ingressus, Asculanósque, solenne patrium celebrantes, minis deterrere conatus, ab eis interficitur, quòd defectionem proditam intelligerent: simúlque Fonteius legatus ipsius interiit. His sublatis nemini Romano parcitum est: Servilii interitus. Fonteii interitus.

est: omnes eodem oppidanorum impetu confossi, bona eorum direpta sunt: itaque aperta jam defectione omnes finitimi arma corripiunt, Marsi, Peligni, Vestini, Marucini: eos sequuntur Picentes, Ferentani, Hirpini, Pompeiani, Venusini, Apuli, Lucani, Samnites, nationes jamdudum infensæ Romano nomini: denique quicquid populorum à Liri, qui nunc ut puto Liternus est, usque intimum Adriaticum sinum occurrit, sive terrestri itinere, sive oram Italiæ circumlegentibus. horum legatis querentibus se non admitti ad jus civitatis, quum tamen ipsorum opera & auxilio populus Romanus longè ac latè imperio polleat: senatus satis ferociter respondit, si resipuerint, audituros se legationes, aliàs non.

Socii à Romanis desciunt.

Ita voto frustrati bellum parant: habitísque delectibus conscribunt peditum equitúmque ad centum millia. nec minores fuere populi Romani copiæ, ad urbanum exercitum annumeratis auxiliis sociorum qui in fide permanebant. his præerant Sex. Julius Cæsar, & P. Rutulius Lupus, consules. ambobus enim tam gravis & intestini belli imperium decretum est, & mœnia cum portis munita custodiis, quòd tum maximè sua res vicinorúmque agi videretur. & quia mentione semel facta novorum institutorum apparebat varias ac

Copiæ sociorum & Romanorum.

Sextus Julius Cæsar & P. Rutilius Lupus coss.

ἐθνῶν ὁπόσα τῆς βουλῆς ἐπομβρεῖς ἐς βοήθειαν. πεσόντων δ' τῶνδε, ἐδόκει τοῖς ἄλλων Ῥωμαίων τοὺς μὲν φειδὼ, ἀλλὰ τοὺς πρῶτα σφίσι πάντας οἱ Ἀσκλῆποι συνεκέντουν ἐπιτρέχοντες, ὁπόσα αὐτοῖς διήρπαζον. σκραγείσης δὲ τῆς ἀποστάσεως, ἅπαντα ὅσα τοῖς Ἀσκλαίοις ἔθνη γείτονα ἦν, συνεξέφανε τὸν πολεμοσκόλοπα, Μάρσοί τε καὶ Μαγλῖνοι καὶ Οὐεστῖνοι καὶ Μαρροῦκῖνοι, καὶ ἐπὶ τούτοις Πικεντῖνοι καὶ Φερεντανοὶ καὶ Ἱρπῖνοι καὶ Πομπηϊανοὶ καὶ Οὐενέσιοι καὶ Ἀπύγες, Λευκανοί τε καὶ Σαμνῖται, χαλεποὶ Ῥωμαίοις καὶ πάλαι ἔθνη πολέμια· ὅσοι τε ἄλλοι ἀπὸ Λίριος ποταμοῦ, ὃν νῦν μὲν δοκοῦσι Λίτερνον ἡγεῖσθαι, ὃς ἐπὶ τὸ μυχὸν ἐστὶ τοῦ Ἰονίου κόλπου πεζεύοντι καὶ περιπλέοντι. πέμψασι δ' αὐτοῖς ἐς Ῥώμην πρέσβεις αἰτησομένους ὅπως πάντα Ῥωμαίοις εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον συνεμμαχήσωσι, καὶ ἀξιοῦντες τῶν βεβοηθημένων πολιτείας, ἡ βουλὴ μάλα καρτερῶς ἀπεκρίναντο, εἰ μεταγνώσκουσι τὰ γεγενημένα, πρεσβεύειν ἐς αὐτούς, ἄλλως δὲ μή.

Οἱ μὲν δὴ, πάντα ἀπογνόντες, ἐς παρασκολοπὸν κρίνονται, καὶ αὐτοῖς ἐπὶ τῇ καινῇ πόλει φρατῷ κοινὸς ἵππων τε καὶ πεζῶν ἕπεται ἐς δέκα μυριάδας. καὶ Ῥωμαῖοι τὰ ἴσα αὐτοῖς ἀντεξέπεμπον, ἀπό τε σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐπὶ συμμαχουμένων σφίσιν ἐθνῶν τὰ Ἰταλίας. ἡγεμόνε δὲ Ῥωμαίων μὲν ὑπάτω Σέξτος τε Ἰούλιος Καῖσαρ, καὶ Πούπλιος Ῥουτίλιος Λοῦπος· ἄμφω δὲ ὡς ἐς μέγαν δὴ καὶ ἐγχώριον πόλεμον ἐξιέσαν, ἐπεὶ καὶ τὰς πύλας οἱ ὑπόλοιποι καὶ τὰ τείχη ἅμα χειρὸς εἶχον,

ὡς ἐπ' οἰκείῳ καὶ μάλιστα ἔργῳ. τό, τε ποικίλον τοῦ τοιούτου καὶ πολυ-

πολυμερὲς ἀθυμοῦμθοι, ὑπεστρατήγουν τοῖς ὑπάτοις συνέπεμψαν τότε ἀρίστους, ὑπὲρ μὲ Ρ'ουτιλίου Γναίου τε Πομπηίου, τὸν πατέρα Πομπηίου τὸ Μάγνου παρονομασθέντος, καὶ Κόϊντον Κεπίωνα, τὸ Γαΐου Περπέννην, καὶ Γαΐον Μάριον, καὶ Ο'υαλερίου Μεσσάλαν· ὑπὸ ἧ Σέξτῳ Καίσαρι Πόπλιον Λέντλον, ἀδελφὸν αὐτῦ Καίσαρος, καὶ Τίτον Δίδιον, τὸ Λικίνιον Κράσσον, καὶ Κορνήλιον Σύλλαν, καὶ Μάρκελλον ἐπὶ τοῖσδε. τοσοῖδε μὲ δὴ τοῖς ὑπάτοις διελόμθοι τὴν χώραν ὑπεστρατήγουν, καὶ πάντες ἐπορεύοντο οἱ ὕπατοι, καὶ αὐτοῖς οἱ Ρ'ωμαῖοι καὶ ἑτέρους ὡς ἐς μέραν ἀγῶνα ἔπεμπον ἑκάστοτε. Γ'ναῖοις οἷ' ἦσαν μὲ στρατηγοὶ καὶ πόλις ἑτέρα, κοινοὶ οἷ' ἐπὶ τῷ κοινῷ στρατῷ καὶ ὃ πάντος αὐτοκράτορες Τίτ@ Ἀφράνι@, καὶ Γαΐ@ Ρ'ουτίλι@, καὶ Μάρκ@ Γ'ναπι@, τὸ Κόϊντος Πομπαίδιος, καὶ Γαΐ@ Πάπι@, καὶ Μάρκ@ Λαμπώνι@, τὸ Γαΐ@ Γ'ουδακίλι@, τὸ Ε'ρκ@ Α'σίνιος, τὸ Ο'υέτι@ Κάτων· οἱ τὸν στρατὸν ὁμοίως μεμελετήκμοι, τοῖς Ρ'ωμαίων στρατηγοῖς ἀντεκαθέζοντο, τὸ πολλὰ μὲ ἔδρασαν, πολλὰ οἷ' ἔπαθον. ὧν ἑκατέρων, ἐν κεφαλαίῳ φράσαι, τὰ ἀξιολογώτατα δὴ τοιάδε. Ο'υέτι@ μὲ Κάτων Σέξτον Γ'ούλιον τρεψάμθρός τε καὶ διακιλίους κτείνας, ἐπὶ Ἀσπριαν ἤλασε, Ρ'ωμαΐζουσαν τὸ αὐτόν· οἱ μὲ σωπάτροντες, Λεύκιός τε Σκιπίων, τὸ Λεύκιος Α'κίλλιος, θεραπόντων ἐωθῆτας ὑποδυόντες, ἀπέδρασαν, χρόνῳ ἧ τὸ λιμῷ πιεσθέντες οἱ πολέμιοι. Μάρκος ἧ Γ'γνάτιος Ο'υενέφρωνα ἑλὼν ὁμοφθόσιος, ἔκτεινε δύο Ρ'ωμαίων στείρας ἐν αὐτῇ. Πρησεντεῖος ἧ Πόπλιος Περπέναν μυρίων ἀνδρῶν ἡγέμμον ἐπεξέλθὼ, καὶ ἔκτεινεν ἐς τετρακισχιλίους, καὶ ὃ λοιπῶν ὃ πλείονες

multiplices esse voluntates hominum, legati consulibus additi sunt, viri ejus ætatis spectatissimi, Rutilio Cn. Pompeius, Magni pater, Q. Cepio, C. Perpenna, C. Marius, Valerius Messala: Sex. Cæsari, P. Lentulus, ipsius germanus, T. Didius, Licinius Crassus, Cornelius Sylla, M. Marcellus. Singulis attributæ sunt suæ provinciæ: omnes proconsulari potestate ornati: &, ut in arduo certamine, interdum supplementa summissa sunt. Sociis verò præter minores duces oppidatim lectos, cum imperio præerant T. Afranius, P. Ventidius, Marius Egnatius, Q. Popedius, C. Papius, M. Lamponius, C. Judacilius, Hirius Asinius, Vetius Cato: qui pariter copias inter se partiti, opponebant se ducibus Romanis non sine mutuis cladibus. Fuerunt autem, ut compendio dicam, hæ: Vetius Cato, Sex. Julium cæsis MM. in Eserniam compulit, quæ tum perstabat in fide Romani populi. L. Scipio & L. Acilius inde servorum habitu elapsi sunt, reliqui fame coacti tandem deditionem fecerunt. Venafro verò per proditionem capto Marius Egnatius duas Romanas cohortes ibi concidit. P. Presenteius Perpennam cum X. M. obviam sibi factum fugavit, cæsisque ad quater mille, reli-

375

Duces Romanorum.

Duces sociorum.

Sociorum & Romanorum bellum.

L. Scipio & L. Acilius servorum habitu elapsi.

quorum

quorum armis majore ex parte potitus quamobrem Rutilius cos. adempto Perpennæ imperio, reliquias ejus exercitus attribuit C. Mario. M. Lamponius, Licinium Crassum aggressus, octingentos ex ejus militibus prostravit, reliquos in Grumentum compulit. C. Papius, Nola per proditionem occupata, Romanorum duobus millibus qui in præsidio erant, per caduceatorem ad se transeundi potestatem obtulit: illi conditionem acceperunt, exceptis ducibus, quos comprehensos victor necavit inedia. Idem Stabias, Minturnas, Salernúmque, Romanam coloniam, cepit, captorum oppidorum cives unà cum servis ascripsit in militum suorum numerum. pervastato deinde omni circum Nuceriam agro, finitima oppida similis injuriæ metu ad eum desciverunt, & petenti, auxilium miserunt, decem peditum millia, equites mille: quibus auctus Papius Acerras obsedit. Tum Sex. Cæsar accitis Gallorum peditum decem millibus, & Numidarum equitatu, castra prope illum posuit: Papius verò Oxintam, Jugurthæ, regis quondam Numidarum, filium, è Venusina in qua tum asservabatur custodia eductum, ornatúmque purpura ostentabat ejus popularibus sub Cæsare militantibus. quúmque crebra eorum, ut ad proprium regem, fierent transfugia, consul ceteros, ut suspectos, remisit in Africam.

376

Oxinthas Jugurthæ filius.

μέρους τὰ ὅπλα ἔλαβε· ἐφ' ὅτῳ Περπέννᾳ Ῥ'ωμίλιος ὕπατος πυρέλυσε τὴν στρατηγίας, καὶ τὸ μέρος ἔδωκε Γαΐῳ Μαρίῳ προσθῆκη. Μάρκος δὲ Λαμπώνιος τὸν ἀμφὶ Λικίνιον Κράσσον ἀνεῖλεν ἐς ὀκτακοσίους, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐς Τερύμβρτον πόλιν ἐξεδίωξε. Γάϊος δὲ Πάπιος Νόλαν τε εἶλεν ὑπ' προδοσίας, καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ Ῥωμαίοις δισχιλίοις ὅσοι ἐφρούρουν, εἰ μεταθεῖντο στρατεύσῃν ἑαυτῷ, καὶ τάδε μὲν ὁ Πάπιος μεταθεμένους ἐστράτωσεν. οἱ δ' ἡγεμόνες αὐτῶν, ἐχ ὑπακούσαντες τῆ κηρύγματι, ἐληφθησαν αἰχμάλωτοι, καὶ λιμῷ ὡς ἔ Παπίου διεφθάρησαν. Πάπιος δὲ Κατρείας εἶλε, καὶ Μίντερνον, καὶ Σάλερνον, ἥ Ῥωμαίων ἄποικος ἦν, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν αἰχμαλώτους τε καὶ δούλους ἐστράτωσεν. ὡς δὲ καὶ Νωκερίας τε ἐν κύκλῳ πάντα κατέπρησεν· ἃ αἱ πλησίον αὐτῶν πόλις κατεπλάγησαν, ὡσετίθεντο, στρατιὰν τε αὐτοῦπι παρέχον ἐς μυρίας πεζὰς, καὶ ἱππέας χιλίους. μεθ' ὧν ὁ Πάπιος Ἀκέρρας παρεκάθητο. Σέξτου δὲ Καίσαρος Γαλατῶν πεζὰς μυρίους, καὶ Νομάδας Μαυρουσίους ἱππέας πεζὰς ὡσλαβόντος τε καὶ χωρησάντος ἐπὶ τὰς Ἀκέρρας, ὁ Πάπιος Ὀξυάνθαν, υἱὸν Ἰογόρθα ἔ Νομάδων ποτὲ βασιλέως ὑπὸ Ῥωμαίων ἐν Οὐενουσίᾳ φυλακῆ ὁμόμον, ἤγαγεν ἐκ τῆ Οὐενουσίας· καὶ ὡσελθὼν αὐτὸ πορφύραν βασιλικὴν, ἐπεδείκνυ θαμινὰ τοῖς Νομάδι τοῖς σὺν Καίσαρι πολλῶν δὲ ὡς ὡς ἴδιον βασιλέα αὐτομολοιώτων ἀθρόως, τοὺς μὲν λοιποὺς τῶν Νομάδων ὡς ὑπόπτους ὁ Καῖσαρ ἐς Λιβύην ἀπέπεμψε·

Παπίυ

Παπίῳ ἢ πελάσαντος αὐτῷ σὺν καταφρονήσει, καὶ μέρος ἤδη τῷ χάρακος ἀμφιπόντου, τὰς ἱππέας ἐκπέμψας κατ' ἄλλας πύλας, ἐκτεινε τῶν Παπίου ἐς ἑξακισχιλίους. καὶ ἐπὶ τοῦδε Καῖσαρ μὲν ἐξ Ἀγχιάλων ἀνεζεύγνυεν· Ἰουδακιλίῳ δ' ἐν Ἰαπυγίᾳ προσετίθεντο Κανύσιοι καὶ Οὐενουσιοι, ἔστι δ' ἕτερα πόλεις πολλαί· τινὰς δὲ καὶ ἀπειθούσας ἐξεπολιόρκει, ἔστι δ' ἐν αὐτοῖς Ῥωμαίων τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς ἔκτεινε, τοὺς δὲ δημότας ἔστι δούλους ἐστράτωσε. Ῥουτίλιος δὲ ὁ ὕπατος, καὶ Γαΐου Μάριος ἐπὶ τῷ Λίριδι ποταμῷ γεφύρας ἐς μάχασιν ἐξ ὀλίγου πολλοῦ διαστήματος ἀπ' ἀλλήλων ἐπήγνυντο, καὶ Οὐένετος Κάτων αὐτοῖς ἀντεστρατοπέδευε, σὺν δὲ τῷ Μαρίῳ μάλιστα γέφυραν, ἐλαθέ τε νυκτὸς οὖσι τῷ Ῥουτιλίῳ γέφυραν λόχους ἐν φάραγξιν ἐνέδρευσας. ἅμα δ' ἕῳ τὸ Ῥουτίλιον διελθὸν ὑπερειδῶν, ἀνέστησε τοὺς ἐνέδρας, ἔστι πολλοὺς μὲν ἔκτεινεν ἐπὶ τοῦ ξηροῦ, πολλοὺς δὲ ἐς τὸν πόντον κατῶσεν, ὡς τε Ῥουτίλιος αὐτὸς ἐν τοῦδε τοῦ πόνου βέλει τρωθεὶς ἐν τῇ κεφαλῇ, μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. καὶ Μάριος, ἐπὶ τὸ ἑτέρας ὧν γεφύρας, τὸ συμβὰν ἐν τῷ φερομένων τῷ τὸ ῥεῦμα σωμάτων εἰκάσας, τοὺς ἐν ποσὶν ὥστο, ἔστι τὸ ῥεῦμα περάσας, τὸν χάρακα τῶν Κάτωνος ὑπ' ὀλίγων φυλακῶν ἐμόν εἶλεν· ὥστε τὸν Κάτωνα νυκτερεῦσαί τε ἐνθαπερ ἐνίκησε, ἔστι ἀπορουῦτε ἀναγκῆς ἀναζεῦξαι τοῦ τὴν ἑῴαν. Ῥουτιλίου δὲ θυμοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ἐπὶ τοῦδε ἐς Ῥώμην ἐνεχθέντων, ἥ τε ὄψις ἀηδὴς ἦν ὑπάτου ἔστι τοσῶνδε ἄλλων pulturam in urbem relato, triſtis viſa eſt populo ejus pompæ facies,

Poſt hæc quum Papius temerè auſus eſſet oppugnare caſtra conſulis, jámque partem valli convelleret, emiſſo per averſam portam equitatu cæſa ſunt circiter ſex millia hoſtium. poſt quam victoriam conſul inde abduxit exercitum: ad Judacilium autem in Apulia Canuſini unà cum Venuſinis defecerunt, & multi alii populi. quoſdam abnuentes imperata facere vi expugnavit: deprehenſoſque in his Romanos nobiliores necavit, plebeios verò & ſervos militibus ſuis immiſcuit. Alter autem coſ. Rutilius, unà cum C. Mario duos non longè inter ſe diſtantes pontes ſuper Lirim conſtruunt, ad trajiciendas copias: quibus Vetius Cato cum exercitu ſuo ſe oppoſuit, propius pontem Marii, diſpoſitis noctu circa Rutilii pontem in valle quadam inſidiis: eum diluculo trajicere paſſus aggreditur: cæſíſque multis, multos in fluvium egit præcipites. Coſ. ipſe in hac pugna ſaucius caput, paulo pòſt ex eo vulnere eſt mortuus. At Marius ad alterum pontem hærens, ubi caſum hunc intellexit ex cadaveribus delatis prono fluvio, properè trajectis quos ſecum habebat, caſtra hoſtium à paucis cuſtodita expugnavit: quo factum eſt ut Cato pernoctarit eo loco ubi vicerat, & penuria commeatus mane coactus ſit inde diſcedere. Conſulis autem cadavere & aliorum nobilium non paucorum ad ſe-

Papii clades.

Canuſini. Venuſini.

Rutilii clades.

Rutilii interitus.

377

cies, & diuturnus luctus exitus est tot civium desiderio. quapropter S. C. decretum fuit, ut posthac defunctorum in bello corpora ibi humarentur ubicunque cecidissent, ne ob eorum conspectum reliqui segniores ad militiam fierent. id decretum mox cognitum & hostes imitati sunt. In reliquum anni nemo in magistratu successit Rutilio, quòd Cæsari non vacaret in urbem reverti ad comitia. exercitum ejus senatus commisit C. Mario & Q. Cepioni. Ad hunc Cepionem Q. Popedius, hostium dux, transfugere se simulans adduxit pro obsidibus duos servos pueros, more ingenuorum prætextatos: &, quo magis fidem impetraret, plumbi massas auro argentóque circumlitas attulit: simúlque hortatus est ut se duce confestim aggrederetur hostilem exercitum, dum nullo regitur imperio. ita deceptum hominem præcedebat. ut verò ventum est ad locum præstitutum insidiis, ipse in tumulum quendam cursu contendit, quasi circumspecturus ubinam hostes essent: quo facto signum suis extulit: illi provolantes, Cepionem interficiunt cum multis aliis. reliquum ejus exercitus senatus adjunxit ad Marii copias. Per idem tempus Sex. Cæsar peditum triginta millia, equitum quinque, deducens per fauces quasdam præruptas, & ex improviso irruente Mario Egnatio, in vallem compulsus, lectica propter morbum delatus est

Senatusconsultum.

Rutilii copiæ C. Mario & Cepioni datæ.

Popedius Cepionem prodit.

Cepionis interitus.

ἀνηρημένων, καὶ πολυήμερον ἐπὶ τοῖσδε πένθος ἠγέρθη. καὶ ἀπὸ τῆδε ἡ βουλὴ, τοὺς ἀποθνήσκοντας ἐν τοῖς πολέμοις ἔκρινεν, ἔνθαπερ ἂν ὦσι, θάπτεσθαι, μὴ τοὺς λοιποὺς ἐκ τῆς ὄψεως ἀποτρέπεσθαι τῶν θραπτῶν. τὸ δ' αὐτὸ δὴ καὶ οἱ πολέμιοι πυθόμενοι ἐφ' οἷς ἐψηφίσαντο. Ῥουπιλίῳ μὲν δὴ Λιβύκῳ ἐπὶ τὸ λοιπὸν ἔτους ὅδε ἦν τοῦ ἐνιαυτοῦ, Σέξτου Καίσαρος ἐκ ἀναγκαίου σχολὴν ἄγεσθαι ἐς Ῥώμην· τῷ δ' ὑπ' αὐτῷ θραπᾶς ἡ βουλὴ ἐπέτρεψεν ἄρχειν Γαΐου τε Μαρίου, καὶ Κοΐντου Κεπίωνος. τούτῳ τῷ Κεπίωνι Κοΐντος Πομπήδιος ὁ ἀντιρρήτωρ, οἷός πες αὐτόμολος, προσέφυγε, ἄγων καὶ δίδυδς ἐνέχυρον δύο βρέφη δούλα, καθάπερ ὑμεῖς, ἐσκδυασμένα ἐσθῆσι προπορφυρίσι. ἐς δὲ πίστιν ἔφερε καὶ μόλιβδον, χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ προεσκλημένας· καὶ ἐδέετο κατὰ σπουδὴν αὐτῷ τὸν Κεπίωνα ἕπεσθαι μετὰ τῶν θραπᾶς, ὡς καταληψόμενον αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον ἔρημον ἔτι ἄρχοντος. Κεπίων μὲν δὴ πυθόμενος εἵπετο, Πομπήδιος δὲ πλησίον τῆς ἐσκδυασμένης ἐνέδρας γενόμενος, ἀνέδραμεν ἐς τινὰ λόφον ὡς κατοψόμενος τοὺς πολεμίους, καὶ σημεῖον αὐτοῖς ἐπῆρεν· οἱ δὲ, ἐκφανέντες, αὐτόν τε Κεπίωνα καὶ πολλοὺς σὺν αὐτῷ κατέκτειναν· καὶ τὸ λοιπὸν τῆς στρατιᾶς Κεπίωνος ὁ σύγκλητος Μαρίῳ προσέζευξε. Σέξτος δὲ Καῖσαρ μετὰ τρισμυρίων πεζῶν καὶ ἱππέων πεντακισχιλίων διεξιὼν τινὰ φάραγγα ἐς κρημνὸς, ἄφνω προσπεσόντος αὐτῷ Μαρίου Ἰγνατίου, ἐς τὸν φάραγγα προεωθεῖς, ἔφυγε ἐπὶ κλίνης, ἀσθενῶν, ἐπὶ τινὰ πο-

πομβ

παμῶν ἓ μία γέφυρα ἦν. καὶ συλλαβόντα τὸ πλέον τῶν στρατιᾶς ἀπολέσας καὶ τῶν ὑποζυγίων τὰ ὅπλα, μόλις ἐς Τεανὸν καταφυγών, ὡπλίζεν ὃς ἔτι εἶχεν, ὡς ἐδυνήσατο· ἑτέρους δὲ πλήθει αὐτῷ κατὰ ταχὺ ἐπελθόντας, ἐπὶ Ἀχέρρας ἐπὶ πολιορκουμένας ὑπὸ τοῦ Παπίου μετήει. καὶ οἵδε μὲν ἀλλήλοις ἀντιστρατοπεδεύοντες ἐκ ἐπεχείρουν ἑκάτερος ἑκατέρῳ ἐς φόβον. Μάρσους δὲ Κορνήλιος Σύλλας ἐς Γαΐου Μάριον ἐπιθερμοὺς σφίσι, σιωπῶντας ἐδίωκον μέχρι θειγῶν ἀμπέλων ἐμπεσεῖν αὐτούς· καὶ Μάρσοι μὲν τοὺς θειγοὺς κακοπαθῶς ὑπερέβαινον, Μαρίῳ δὲ καὶ Σύλλᾳ διώκειν ὑπὲρ τοῦτ' οὐκ ἔδοξε. Κορνήλιος δὲ Σύλλας ἐπὶ πατρὸς τῶνδε τῶν ἀμπέλων στρατοπεδεύων αἰσθόμενος ἐγγὺς ὄντος, ὑπολύτοις τοῖς ἐκφεύγουσι τῶν Μάρσων. καὶ πολλοὺς καὶ ὁδὲ ἀπέκτεινεν· ὡς τὸν φόνον ἐκείνης τῆς ἡμέρας χιλίας πλείους ἑξακισχιλίων, ὅσοι δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ληφθῆναι πολὺ πλείονας. Μάρσοι μὲν δὴ, δίκλω θηρίων, τῷ πταίσματι τοσούτῳ κακωθέντες, αὖθις ὡπλίζοντο ἐς παρεσκευάζοντο αὐτοῖς ἐπὶ νέᾳ τοσεπιχειρεῖν μὴ διδόντες, μηδὲ ἄρχειν μάχης· ἔστι γὰρ τὸ ἔθνος πολεμικώτατον· καὶ φασὶ κατ' αὐτὸ θέλαμβον ἐπὶ τῷδε τῷ πταίσματι χθιζὰς μόνας, λεχθῆναι τοσοῦτον, ὅτε καὶ Μάρσων ὅτε αὖθις Μάρσων χθιζὰς θέλαμβος. τοῦτο δὲ τὸ Φάλερνον ὄρος, Γναῖον Πομπήϊον Γαβιανίου, καὶ Τίτου Ἀφράνιον, καὶ Πόπλιος Οὐεντίδιος ἐς ταυτὸν συνελθόντες ἀλλήλοις, ἐτρέποντο καὶ κατεδίωκον ἐς πόλιν Φίρμην. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐφ' ἕτερα ᾤχοντο· Ἀφράνιος δὲ παρεκάθητο Πομπηίῳ ἐς τὸ Φίρμον κατακεκλεισμένῳ. ὁ δὲ αὐτίκα μὲν ὁπλίζων

ad fluvium quendam unico ponte pervium: ubi majore parte exercitus amissa, reliquis passim arma projicientibus ægrè se recepit intra Teani mœnia: ibíque suos armavit ut potuit: acceptóque supplemento, properavit ad Acerras defendendas ab oppugnatione Papii. ita collatis castris neuter alterum ausus est lacessere. At C. Marius Marsos se adortos egregiè repulit, usque ad sepes vinetorum persequutus: quas hoste ægrè transcendente, Romanis non libuit urgere amplius. Sylla verò qui ex altero vinetorum latere castra habebat, fugientibus occurrens, & ipse multos interfecit, ut ea die desiderati sint ex Marsis supra sex millia: armorum numerus multo major venit in potestatem victoris. ea clade magis etiam efferati sunt hostium animi, reparatísque viribus Romanum metu cessantem ultro lacessere ausi sunt. est enim gens hæc pugnacissima. Ferunt nunquam aliàs de his triumphum visum. nam ad id temporis nec sine Marsis nec de Marsis triumphatum fuerat. Parte alia circa Falerinum montem Judacilius & T. Afranius & P. Ventidius conjunctis copiis exercitum Cn. Pompeii fusum fugatúmque intra Firmum compellunt. ad cujus obsidionem Afranio relicto, alii duo in diversum abeunt. Pompeius his qui cladi supererant armatis denuo, à

Acerræ. 378

Marsorum clades.

pugnando abstinuit. adventante autem alio exercitu, Sulpitium per devia missum jussit Afranii terga invadere, ipse à fronte eum adortus est. quúmque dubio Marte certaretur, Sulpitius incendit castra hostium: quo viso ille sine ordine, sine imperio trepidè receperunt se intra Asculum: Afranius fortiter pugnando cecidit. Pompeius oppidi oppugnationem instituit. Asculanus erat Judacilius: quapropter timens patriæ, cum octo cohortibus succurrit: simúlque per nuntios, Asculanos præmonuit, eruptionem facerent in obsessores, quamprimùm procul advenientem ipsum conspicerent, ut hostis cogeretur ancipiti pugnare prælio. sed oppidani per segnitiem nihil moverunt. Judacilius nihilominus per medios hostes penetravit intra mœnia, sequentibus quotquot poterant: & exprobravit eis timiditatem atque inobedientiam. Ceterùm desperata incolumitate civium, primùm inimicos, tum ob pristinam simultatem, tum ob recentem culpam, quòd mandata ipsius aspernati ceteris ejusdem contumaciæ fuissent autores, contrucidavit, mox in templo rogum extruxit, eíque lectum imposuit: & cum amicis epulatus, post prolixam compotationem venenum hausit: quo facto decubuit, hortatus amicos ut faces subderent. atque ita vitam finiit, ne superstes esset patriæ. Sex. Cæsari senatus in sequentem annum prorogavit cum consula-

Afranii interitus.

Judacilius.

379

Ejus interitus.

τὰς ὑπολοίπους, ἐς χεῖρας οὐκ ἐθέλοντος ἐσελθόντος ἑτέρᾳ στρατοῦ, Σουλπίκιον ἀφελέσθαι ὄπισθεν ἔπεμπεν ἐπὶσω τοῦ Ἀφρανίου ῥυέντος. ἐν αὐτὸς ἐν μέτωπον ἐπῄει· ῥυομένης δ' ἐν χερσὶ τὰ μάχης, ἐς πονουμένοιν ἀμφοῖν, ὁ Σουλπίκιος ἐπέπεμπεν τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, ἐς τὰ οἱ πολέμιοι κατεδόντες, ἐς Ἄσκλον ἔφυγον, ἀκόσμως ἅμα καὶ ἀστρατηγήτως. Ἀφρανίου ἓν ἐπεπτώκει μαχόμενον. Πομπήϊος ἓν ἐς τὸ Ἄσκλον ἐπελθὼν ἐπολιόρκει. πυκτὶς δ' ἦν Ἰουδακιλίου τὸ Ἄσκλον, καὶ δεδιὼς ὑπὲρ αὐτῆς ὑπήκατο, ἀστείρως ἄγαν ὀκτώ. ἀφέπεμψας ἓν τοῖς Ἀσκλαίοις, σκέλοιεν, ὅταν αὐτὸν ἴδωσι πόρρωθεν ἐπιόντα, σκδραμεῖν ἐπὶ τοὺς ἀφεστηκότας, ὡς τὸν ἀγῶνα τοῖς ἐχθροῖς ἑκατέρωθεν ῥυέσθαι. ἀλλὰ Ἀσκλαῖοι μὲ ἀπέκνησαν. ὁ ἓν Ἰουδακίλιος ὡς ἐς τὴν πόλιν διὰ μέσων τῶν πολεμίων ἐσδραμὼν μετ' ὀλίγων ἐδυνήθη, ὠνείδισε μὲν αὐτοῖς ἀτολμίαν καὶ δυσπιθείαν· ἐκ ἐλπίζων δ' ἐπὶ τὴν πόλιν ἀφίστασθαι, τοὺς μὲν ἐχθρὸς, οἷ πῶς αὐτῷ διαφέροντο καὶ τότε διὰ * νοντο τολμηθὲν εἰς ἃ πυρήκλεν ἀπέτρεψαν, ἔκτεινε πάντας· αὐ ἓν ἱερᾷ πυρανήσας καὶ κλίνην ἐπιθεὶς ἐπὶ τῇ πυρᾷ, παρδωκήθη σὺν τοῖς φίλοις, καὶ φθίοντος τὸ πόπυ φάρμακόν τε φθοσιέγκατο, καὶ κατακλίνας αὐτὸν ἐπὶ τὰ πυρᾶς, ἐκέλευσε τοῖς φίλοις ἅψαι τὸ πῦρ. καὶ Ἰουδακίλιος μὲ ὧδε φιλοπμηθεὶς φθὸ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν, κατελύθη. Σέξτος ἓν Καῖσαρ, ἐξήκοντος αὐτῷ ἔτους τῆς ἀρχῆς, ἀνθύπατος ὑπὸ τὰ βουλῆς αἱρεθεὶς, ἐπέδραμε

δραμὼν ἀνδρῶσι δισμυρίοις μεταστρατοπεδεύουσι, τοι, καὶ ἔκτεινεν αὐτῶν ἐς ὀκτακισχιλίους, ὅπλά τε πολὺ πλείονα ἔλαβε· χρόνιον δ' αὐτῷ τὸ ἐπὶ τὸ Ἄσκλον ὅσης χειροτονίας, ἀποθνήσκων ὑπὸ νόσου, ἀντιστράτηγον ἀπέφηνε Γάϊον Βέβιον.

Καὶ τάδε μὲν ἀμφὶ τὸν Πτολίαν τὸν ἐπὶ τὸ Ἰόνιον· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ῥόμης Τυρρηνοὶ καὶ Ὀμβρικοὶ, καὶ ἄλλα πνὰ αὐτοῖς ἔθνη γειτνεύοντα, πάντες ἐς ἀπόστασιν ὡρμίζοντο. δείσασα δ' ἡ βουλὴ μὴ ἐν κύκλῳ γενόμενον αὐτοῖς ὁ πόλεμος ἀφύλακτον ᾖ, τὸν μὲν Φάλακον ἐφρούρει τὸν ἀπὸ Κύμης ἐπὶ τὸ ἄντρον διαβεβηκότα, τότε πρῶτον ἐς στρατείαν δι' ἀπορίαν ἀνδρῶν καταλεγέντων Πτολιωτῶν ἦν τῶν ἐπὶ τῇ συμμαχίᾳ παραμενόντων ἐψηφίσατο εἶναι πολίτας· ἃ δὴ μάλιστα μόνα πάντες ἐπεθύμουν. καὶ τάδε ἐς Τυρρηνοὺς πρεσβεύσαντες· οἱ δ' ἄσμενοι τῆς πολιτείας μετελάμβανον· καὶ τῇδε τῇ χάριτι ἡ βουλὴ τοὺς μὲν ἔνους εὐνουστέρους ἐποίησε, τοὺς δ' εὐδοκιμοῦντας ἐβεβαιώσατο· τοὺς δὲ πολεμοῦντας, ἐλπίδι τινὶ τοῦ ὁμοίων πεφοτέρους ἐποίησε. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ τόσδε τοὺς νεοπολίτας, ἐκ ἐς πάντε καὶ τελάκοντα φυλὰς, αἷ τότε ἦσαν αὐτοῖς, κατέλεξαν (ἵνα μὴ τῶν ἀρχαίων πλέονες ὄντες ἐν τῇσι ψήφοισιν ἐπικρατοῖεν) ἀλλὰ δεκατεύοντες ἀπέφηναν ἑτέρας, ἐν αἷς ἐχειροτόνουν ἑκατοί. καὶ πολλάκις αὐτῶν ἡ ψῆφος ἀχρεοῦτο, ὅτε τὰ πέντε καὶ τελάκοντα φοτέρων τε καλουμένων καὶ ὅσων ὑπὲρ ἥμισυ. ὅπερ ἦ λαθὸν αὐτίκα, ἢ καὶ ὡς αὐτῷ ri poteſtate imperium. is jam proconſul, circiter XX. M. hoſtium dum caſtra movent aggreſſus, ſtravit ex eis octo millia: ſcutorum longè major numerus relatus eſt. Sed dum circa Aſculum diutius hærere cogitur, morbo ſuperatus ſucceſſorem ſibi optavit C. Bebium.

Dum hæc ad mare ſuperum geruntur, diverſa parte Hetruſci Umbríque unà cum aliis quibuſdam finitimis ad defectionem ſpectabant, invitati ſucceſſu partium Quo novo metu accedente, ſenatus ne circumquaque hoſtibus cingeretur ſolicitus, littoribus quæ Cumas inter & Urbem ſita ſunt, impoſuit præſidia: tum primùm libertis ob virorum inopiam admiſſis in militiam: ſociis verò qui etiam tum in officio manerent, decrevit jus civium: quod præcipuè concupitum erat omnibus. & decretum id dimiſit circa Hetruriæ populos, excipientes avidiſſimè. eo beneficio & amicos devinxit amplius, & dubios in fide retinuit, & hoſtem ſimilia ſperantem mitiorem reddidit. hos novellos cives populi Rom. non in XXXV. tribus, quot tunc erant, diſtribuit, ne veteres in ſuffragiis vincerentur numero, ſed redactis eis in decurias, novas alias tribus conſcripſit in quibus illi poſtremi ferrent ſuffragia, & ſæpe ſupervacui fierent: quòd veteres illæ XXXV. pluſquam dimidium tribuum conficerent. Quod conſilium ſive tunc non animadver-

Liberti in militiam primùm admiſſi.

Sociis Romanorum jus civium datum.

sum est, sive socii contenti modico tum non requirebant amplius, postea tamen deprehensum, novarum seditionum fuit materia. At superi maris accolæ nondum cognito Hetruscos mutasse sententiam, XV. M. militum auxilio per devios calles circumduxerunt in Hetruriam, quos aggressus Cn. Pompeius jam cos. occidit ad V. M. ceteri dum ad suos per loca aspera & invia, hyeme quoque gravante, palantes se recipiunt, & famem solantur glandibus, dimidium eorum interiit. Eadem hyeme Porcius Cato, Pompeii collega, Marsis bellum inferens, occisus est. post hæc L. Cluentius Syllam ad Pompeianos montes castrametatum contemnere ausus, & ipse castra ad tertium inde stadium posuit. Sylla verò non ferens eam contumeliam, ne pabulatoribus quidem expectatis, in eum fecit impetum: & tunc quidem victus fugit: mox receptis pabulatoribus profligavit Cluentium, & castra in remotiorem locum transferre coëgit. qui deinde assumptis auxiliis Gallicis rursus cum Sylla castra contulit: postquam autem utrinque exercitus prodiit in aciem, ingens Gallus procurrens invitabat ad singulare certamen ex Romanis aliquem. Eum quum parvæ staturæ Numida confecisset, territi Galli confestim terga verterunt: jámque turbata acie nec alii Cluentiani perstiterunt, sed Nolam refugerunt trepidi: Sylla verò persequente, in ea fuga ceciderunt ad triginta

Porcii Catonis interitus.

L. Cluentius.

Gallus quidam ad monomachiam Romanos provocat.

Nola.

ἀγαπησάντων τ' Γ'παλιωτῶν, ὕστερον ἐπιγνωσθὲν, ἑτέρας στάσεως ἦρξεν. οἱ δὲ ἐπὶ τὸν Γόνιον, ὕπατον τῶν Τυρρηνῶν μετάνοιαν ἐγνωκότες, μυρίους & πεντακισχιλίους ὁδὸν ἀτρεβῆ καὶ μακρὰν ἐς τὴν Τυρρηνίαν ἐπὶ συμμαχίᾳ ἐξέπεμπον· ἢ αὐτοῖς ἐπιπεσὼν Γνῆος Πομπήϊος, ὕπατος ὢν ἤδη, διέφθειρεν ἐς πεντακισχιλίους, ἢ τ' λοιπῶν ἐς τὰ σφέτερα δι' ἄπορον χώρας & χειμῶνος ἐπιπόνως διατρεχόντων, οἱ ἡμίσεις βαλανηφαγοῦντες διεφθάρησαν. ἐπ' αὐτῷ χειμῶνι Κορνήλιος μὲν Κάτων, ὁ συνάρχων & Πομπηΐῳ, Μάρσοις πολεμῶν ἀνῃρέθη· Λεύκιος & Κλουέντιος Σύλλα ἐπὶ Πομπηΐου ὄρη στρατοπεδεύοντι μάλα καταφρονητικῶς ἀπὸ σταδίων τελῶν παρεστρατοπέδευε· ἢ ὁ Σύλλας τὴν ὕβριν οὐκ ἀνεκτῶν, ἐδὲ τῶν ἰδίων τοὺς χορτολογοῦντας ἀναμείνας, ἐπεδράμε τῷ Κλουεντίῳ. ἢ τότε μὲν ἡπλῶμένον ἔφυγε, πρωΐ δὲ τοὺς χορτολογοῦντας, τρέπεται τὸν Κλουέντιον· ὁ δ' αὐτίκα μὲν πορρωτέρω μετεστρατοπέδευε, ἀφικομένων δ' αὐτῷ Γαλατῶν αὖθις ἐπλησίαζε τῷ Σύλλᾳ, & συνιόντων τ' στρατῶν, Γαλάτης ἀνὴρ μεγίστου μέγας προεδρομὼν προὐκαλέσατο πανὶ Ρ'ωμαίων ἐς μάχην· ὡς δ' αὐτὸν ὑποστὰς Μαυρούσιος ἀνὴρ βραχὺς ἔκτεινεν, ἐκπλαγέντες οἱ Γαλάται, αὐτίκα ἔφευγον. παρελυθείσης δὲ τῆς τάξεως, οὐδ' ὁ ἄλλος ὅμιλος ἔτι τοῦ Κλουεντίου παρέμεινεν, ἀλλ' ἔφευγον ἐς Νόλαν ἀκόσμως· ἢ ὁ Σύλλας αὐτοῖς ἐπόμενος, ἔκτεινεν ἐς τελεσ-

μυρίους

μευέλιος ἐν τῷ δρόμῳ, καὶ τῶν Νολείων αὐτὸς μιᾷ πύλῃ δεχομένων, ἵνα μὴ οἱ πολέμιοι σφίσιν ἐσπέσωσιν, ἑτέρας ἔκτηνεν ἀμφὶ τοῖς τείχεσιν ἐς δισμυρίους· καὶ σὺν τοῖσδε Κλοίεντιος ἀγωνιζόμενος ἔπεσε. Σύλλας δ' ἐς ἔθνος ἕτερον Ἱρπίνων μετεστρατοπέδευε, καὶ προσέβαλε Ἀἰκουλάνοις· οἱ δὲ, Λευκανὸς προσδοκῶντες αὐτῆς ἡμέρας σφίσιν ἐπὶ συμμαχίαν ἀφιξεσθαι, τῷ Σύλλᾳ καιρὸν ἐς σκέψιν ἤτουν. ὁ δ' αἰσθανόμενος ἐτεχνάσατο, ὥραν αὐτοῖς ἔδωκε, καὶ τῇδε ξυλίνῳ ὄντι τῷ τείχει, κλιμακίδας προσθεὶς, μέχρι τοῦ ὥραν ὑφῆπτον· οἱ δ', δείσαντες, τὴν πόλιν παρεδίδοσαν· καὶ τοῦδε μὲν ὁ Σύλλας διήμαρτεν, ὡς ἂν ἑκουσίᾳ, προσελθὼν, ἀλλ' ἀναγκῇ. τὰ δ' ἄλλα ἐφείδετο προστιθεμένων, μέχρι τὸ Ἱρπίνων ἔθνος ἅπαν ὑπήκουσε· καὶ μετῆλθεν ἐπὶ Σαυνίτας, οὐχ ἧ Μοτίλος ὁ τῶν Σαυνιτῶν στρατηγὸς τὰς παρόδους ἐφύλαττεν, ἀλλ' ἑτέρᾳ ἀδοκήτῳ ὁδῷ. προσπεσὼν δ' ἄφνω, πολλούς τε ἔκτεινε καὶ τῶν ὑπολοίπων διεσπάρη μᾶλλον διαφυγόντων, ὁ δὲ Μοτίλος τραυματίας ἐς Ἀἰσερνίαν αὖθις ὀλίγοις κατέφυγε· ὁ δὲ Σύλλας, αὐτὸς τὸ στρατόπεδον ἐξελὼν, ἐς Βοβιάνον παρῆλθεν, ἣ κοινοβούλιον ἦν τῶν ἀποστατῶν· τρεῖς δ' ἄκρας τῆς πόλεως ἐχούσης, καὶ τῶν Βουιάνων ἐς τὸν Σύλλαν ἐπεστρατευμένων, ἀπέπεμψάς τινας ὁ Σύλλας σπείρας κατὰ λαθραῖον λύτινα τῶν ἄκρων δυνησομένας ἄκρατον, καὶ καπνῷ τοῦτο σημανούσας· ἐχρῶντο δὲ τοῦ καπνοῦ, συμβαλὼν τοῖς ἐκ μετώπου, καὶ μαχόμενος ὥρας τέλος ἁρπαγῇ, εἷλε τὴν πόλιν.

millia: quumque per unicam portam reciperentur, Nolanis metuentibus ne hostis simul irrumperet, cæsa sunt circa muros alia viginti millia, & in his Cluentius fortiter pugnans occubuit. Imperator inde in Hirpinos movit, & Æquulanum oppugnare cœpit. oppidani qui ea ipsa die Lucanorum adventum expectabant, tempus ad deliberandum postulant. ille dolo intellecto dat horæ spatium: interim ad mœnia, quæ trabibus constabant, fasces sarmentorum admovet, eos post horam incendit, ita metu expressa deditione, oppidum quasi vi captum direptum est: reliqua oppida Hirpini nominis ultrò in fidem populi Romani redierunt. In Samnium inde bellum transfertur, non per eos aditus quos servabat Mutilus, Samnitum dux, sed per ambages quà minimè putabatur hostis venturus: itaque repente multi oppressi sunt, reliquos passim fuga dispersit: Mutilus saucius cum paucis Eserniam continuato cursu delatus est. Sylla, expugnatis ejus castris duxit ad Bovianum, in qua rebellium populorum concilium agitabatur: & quum tres arces haberet id oppidum, Bovianensibus in Syllam intentis, circummissæ aliquot cohortes jussæ sunt diversa parte quamcunque illarum capere, & fumo id significare: quod ubi successit, à fronte aggressus mœnia, non intermissa per tres horas oppugnatione, tandem vi cepit.

Gallorum clades.
Cluentii interitus.
Hirpini.
Æquulanum.
381
Samnium.
Mutilus Samnitum dux.
Bovianum.

Et hæc quidem per æstatem prosperè gesta sunt, Syllæ auspiciis. sub hyemem ad consulatum petendum in Urbem profectus est. At Cn. Pompeius Marsos, Marrucinos, Vestinósque subegit. Diversa parte C. Cosconius prætor Salapiam vi captam incendit, Cannas in fidem recepit: ab obsidione Canusii superventu Samnitum post acrem pugnam edita utrinque magna strage repulsus, ad Cannas coactus est sese recipere. Ceterùm Trebatius Samnitum imperator dirimente exercitus fluvio, denuntiavit ei, aut trajiceret commissurus prælium, aut retrocederet, dum ipse trajicit. Ille retrocedere maluit: & Trebatium quamprimùm trajecit, aggressus vicit: fugientésque persecutus in amnem præcipites egit, ita ut ex eis XV. M. desiderata sint: reliquis unà cum Trebatio saluti fuit refugisse intra Canusium. Tum Cosconius Larinantium, Venusinorum, Apulorúmque agris pervastatis, Pediculos invasit, & intra biduum tota gente per deditionem potitus est: cujus successor Cæcilius Metellus accepto exercitu Apulos adortus prælio vicit. in quo Popedius unus ex defectionis autoribus cecidit: reliquiæ cladis catervatim ad victorem transfugerunt. Atque ita bellum sociale maxima contentione gestum est hactenus, donec universa Italia civitatem Romanam adepta est, absque Lucanis & Samnitibus, qui tamen aliquanto pòst pari-

Cn. Pompeius.

C. Cosconius.

Cannæ.

Trebatii clades.

Pediculi.

382

Καὶ τάδε μὲν ὧδε ἔσχεν ἐπὶ θέρους ἐπεραγήκοντι Σύλλα. χειμῶνος δ' ἐπιόντος ὁ μὲν ἐς Ῥώμην ἀνέστρεφεν ἐς ὑπατείαν παραγγέλλων· Γναῖος δ' Πομπήϊος ὑπηγάγετο Μάρσους καὶ Μαυρουκίνους καὶ Οὐεστίνας· καὶ Γάϊος Κοσκώνιος, ἕτερος Ῥωμαίων στρατηγὸς, ἐπελθὼν, Σαλπίαν τε ἐνέπρησε, καὶ Κάννας παρέλαβε, ἐς Καννύσιον φεύγοντι Σαμνίταις ἐπελθοῦσιν ἀντεμάχετο ἐγκρατῶς· μέχρι φόνου πολὺς ἑκατέρων ἐγένετο, καὶ ὁ Κοσκώνιος ἐλαυνόμενος ἐς Κάννας ὑπεχώρει. Τρεβάτιος δ' αὐτὸν ὁ τῶν Σαμνιτῶν στρατηγὸς, ποταμοῦ διείργοντος, ἐκέλευεν ἢ περᾶν ἐπ' αὐτὸν ἐς μάχην, ἢ ἀναχωρεῖν ἵνα περάσῃ· ὁ δ' ἀναχωρεῖ, καὶ ἅμα τῷ Τρεβατίῳ φερομένῳ, μάχη τε κρείττων ἐγένετο, καὶ φεύγοντος ἐπὶ τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ, μυρίους καὶ πεντακισχιλίους διέφθειρεν, οἱ δὲ λοιποὶ μετὰ Τρεβατίου διέφυγον ἐς Καννύσιον. καὶ ὁ Κοσκώνιος τὴν Λαρινάων καὶ Οὐενουσίων καὶ Ἀπουλῶν γῆν ἐπιδραμὼν, ἐς Ποδίκλους ἐστέλλετο, καὶ δυσὶν ἡμέραις τὸ ἔθνος παρέλαβε. Καικίλιος δ' αὐτοῦ Μέτελλος ἐπελθὼν ἐπὶ τὴν φρουρίαν ἅμιλλαν, ἐκράτησε καὶ ὅδε μάχῃ τῶν Ἀπύγων. καὶ Πομπάδιος ἄλλος τῶν ἀφεστώτων στρατηγὸς ἐνταῦθα ἔπεσεν, οἱ δὲ λοιποὶ προσέβαλλον ἐς τὸ Καικίλιον διέφυγον. καὶ τάδε μὲν ὧδε ἐπὶ τῷ Ἰταλίαν ἁπᾶσαν συμμαχικὸν πόλεμον, ἀκμάσαντα μὲν δὴ μάλιστα μέχρι τῶνδε, ἕως Ἰταλία πᾶσα προσεχώρησεν ἐς τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν, χωρὶς γε Λευκανῶν καὶ Σαμνιτῶν τότε. δυσχύσι γὰρ μοῖρά τις οὐδὲ τυ-

χεῖν

χεῖν ὧν ἔχρηζον ὕστερον· ἐς δὲ τὰς φυλὰς, ὅμοια τοῖς πρότερον ἔπραξαν, διενεμήθησαν, τοῦ μὴ τοῖς δόχαίοις ἀναμεμιγμένοι ἐπικρατεῖν ἐν ταῖς χειροτονίαις πλέονες ὄντες.

Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου καὶ τὰ ἄχθη οἱ χρῆσαι πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν, οἱ μὲν, πράττοντες τὰ χρέα σφίσι τίκτεις, νόμου τινὸς παλαιοῦ προαγορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸ ἄχθος δανείσαντι προστίθειν. ἀποστροφὴν δὲ μὴ δικάζειν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, καθάπερ Ἕλληνες, τὸ δανείζειν, ὡς κακηλαύνοντες καὶ βαρὺ τοῖς πένησι καὶ δύσερι καὶ ἐχθρωπὸν· ᾧ λόγῳ καὶ Πέρσαι τὸ κιχρᾶναι, ὡς ἀπάτηλόν τε καὶ φιλοψεύδες· ἔθος δὲ χρονίου τὰς τόκους βεβαιοῦντος, οἱ μὲν πρῶτον ἤτουν, οἱ δ' οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς ἀποδόσεις, εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὴν ζημίαν τὰς δανείσαντας ἐκτίσειν ἠπείλουν· ὅτε στρατηγὸς Ἀ'σελλίων, ᾧ ζῶντι προσέκειτο, ἐπεὶ ἀμαλύνων αὐτὰς οὐκ ἔπειθεν, ἐδίδου καθ' ἑαυτὸν δικάσεσθαι, τῷ οὐκ ἐν νόμου καὶ ἔθους ἀποβαίνειν ἐς τοὺς δικάστας προφέρων. οἱ δανείσαι δὲ, χαλεπήναντες ὅτι τὸ νόμου παλαιοῦ ὄντος ἀνεκαίνιζε, κτείνουσιν αὐτὸν ὧδε· ὁ μὲν ἔθυε τοῖς Διοσκούροις ἐν ἀγορᾷ, ἐν πολλοὺς ὡς ἐπὶ θυσίαν προεστῶτος, ἑνὸς δὲ λίθῳ τὸ προσῶπον ἐπ' αὐτὸν ἀφεθέντος, ἐρρίψε τῷ φιάλῃ, καὶ ἐς τὸ Ἑστίας ἱερὸν ἔτρεχε δρόμῳ· οἱ δὲ, αὐτὸν προλαβόντες τε ἀπέκλεισαν ὅπῃ ἐν ἱερῷ, καταφυγόντα ἔς τι πανδοχεῖον ἔσφαξαν. πολλοί τε τῶν διωκόντων ἐσῆλθον, ἐς τὰ ἀδύτα ἐσδραμόντες, ἐν σκότῳ τὸν ἄνδρα ζητοῦντες, καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ κατακείμενον ἐπὶ τῇ ἑστίᾳ ἀνευρόντες, ἐπὶ τὸ ἔδαφος ἐκβαλόντες, ἐν τῷ ἐκείνου αἵματι ἐκύλισαν, ἐς τὸ ἱερὸν ἐσελθό

ſtales confugiſſe, dum avidius inſequuntur, penetraverunt quò netas eſt viros ingredi. Sic Aſellio prætor in ipſo magiſtratu, amictus ſacra ſolenníque veſte aurata, circiter horam diei ſecundam in medio foro inter ſacrificandum cæſus eſt. Senatus per præconem indici autorum ejus cædis oſtentavit præmium, libero pecuniam, ſervo libertatem, conſcio impunitatem: nemo tamen index extitit, fœneratoribus rem tegentibus: & hæc quoque fuit pars tumultuum civilium.

383

Post hæc factionum principes juſtis exercitibus, ut in bello mos eſt, rem geſſerunt adverſus ſe invicem: & victoriæ præmium, petebatur patria. quarum contentionum occaſio mox poſt finem ſocialis belli enata eſt in hunc modum. Poſtquam Mithridates Ponti, aliárúmque gentium rex, Bithyniam & Phrygiam confinémque his Aſiam invaſit, ut ſuprà in proximo diximus volumine, Sylla tum conſul Aſiam cum Mithridatico bello ſortitus eſt provinciam, nondum ab urbe digreſſus: Marius verò arbitratus id bellum plus lucri quam difficultatis habiturum, ſimúlque imperandi cupidus, multis pollicitationibus induxit P. Sulpitium trib. pleb ut ſibi adeſſet: fecítque ſpem novellis civibus fore ut jure ſuffragiorum æquarentur veteribus, & per tribus diſtribuantur, diſſimulans interim, ſuum ſe negotium agere,

Sylla.

Marius.

κόντων, ἐς τὰς παρθένους αὐτὸν ἠγέμονι κρυφυγεῖν, ἐσέδραμον ἔνθα μὴ θέμις ἦν ἀνδράσιν. ὅτως μὲ ἐς Ἀσκλάπιον, ἑρπετῶν τε ἐς ὄφεων, ἐς ἱερὸν ἐς ἐπίχρυσον ἐσῆλθε ὡς ἐν θυσίᾳ προκειμένου, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ πρὸ ἱερῶν. καὶ ἡ συγκλητὸς ἐκήρυσσεν, εἴτις τι πρὸς τὸ Ἀσκλαπιῶν φόνον ἐλέγξειεν, ἐλευθέρῳ μὲν δοῦλον, δούλῳ δ' ἐλευθερίαν, συνεγνωκότι ἄδειαν· ἐ μὴν ἐμήνυσεν οὐδείς, τῶν δανείων προκαλυψάντων. τοιάδε μὲν δὴ φόνοι ἐς τοσόνδε ἐπ' ἴσων ἐμφύλιοι καὶ μέρη.

Μετὰ δὲ τοῦτο στρατῖς μεγάλοις οἱ στασίαρχοι πολέμια νόμῳ συνεκαλέκοντο ἀλλήλους, ἐς ἡ πατρὶς ἆθλον ἔκειτο ἐν μέσῳ. δοχὴ δ' ἐς ζωότι καὶ πάροδος εὐθὺς ἐπὶ τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ ἤδε ἐγίγνετο. ἐπειδὴ Μιθριδάτης ὁ ἐκ Πόντου καὶ ἄλλων ἐθνῶν βασιλεὺς ἐς Βιθυνίαν καὶ Φρυγίαν ἐς τὸν ὅμορον αὐτοῖς Ἀσίαν ἐνέβαλεν (ὡς μοι καὶ τῷδε βιβλίῳ εἴρηται τῷδε τῷδε) Σύλλας μὲν ὑπάτευεν ἔλαχε στρατηγεῖν τ' Ἀσίας ἐς τόδε ἐκ Μιθριδατείου πολέμου, καὶ δὴ ἐπὶ Ῥώμης· Μάριος δ' ἐπὶ πόλεμον εὐχερῆ τε ἐς πολυχρυσον ἡγούμενος εἶναι, καὶ ἐπιθυμῶν τ' στρατηγίας, ὑπηγάγετο οἱ συμπράσσειν ἐς τοῦτο Πόπλιον Σουλπίκιον δήμαρχον ὑποσχέσεσι πολλαῖς, καὶ τὸς ὁπ' Ἰταλίας νεοπολίτας, μειονεκτουμένους ἐπὶ τοῖς χειροτονίαις, ἐπήλπισεν ἐς τὰς φυλὰς ἀποίσειν διαρήσειν· ἐ μὴν ἐλέγων πρό τι τῶνδε τ' ἑαυτοῦ χρείας, ὡς δὴ ὑπηρέτοις ἐς πάνυ χρησόμενος ἑταίροις. ἐ νόμον αὐτίκα ὁ Σουλπίκιος

πίκιον ἐσέφερε ὧδε τάδε· ὃ κυρωθέντος ἔμελλε πᾶν ὅ, τι βούλοιτο Μάριος ἢ Σουλπίκιος ἔσεσθαι, τῶν νεοπολιτῶν πολὺ τοὺς δήμους τοὺς ἀρχαίους πλειόνων ὄντων. οἱ δ' ἀρχαιότεροι, συνορῶντες ταῦτα, ἐγκρατῶς τοῖς νεοπολίταις διεφέροντο· ξύλοις τε καὶ λίθοις χρωμένων αὐτῶν ἐς ἀλλήλους, καὶ μείζονος αἰεὶ γιγνομένου τοῦ κακοῦ, δείσαντες, οἱ ὕπατοι ὧδε τὴν δοκιμασίαν καὶ νόμου πλησιάζουσαν, ἀνεβάλοντο ἡμερῶν ἀρχίας πολλῶν, ὁποῖον ἐν ταῖς ἑορταῖς εἴωθε γίγνεσθαι· ἵνα τις ἀναβολὴ γένοιτο τῆς χειροτονίας καὶ τοῦ κακοῦ. Σουλπίκιος δὲ τὴν ἀρχίαν οὐκ ἀναμένων, ἐκέλευε τοὺς στασιώτας εἰς τὴν ἀγορὰν ἥκειν μετὰ κεκρυμμένων ξιφιδίων, καὶ ὁρᾶν ὅ, τι ἐπίοιεν, μηδὲ αὐτῶν φειδομένους τῶν ὑπάτων, εἰ δέοι. ὡς δὲ αὐτῷ πάντα ἑτοίμως ἐῴ, κατηγόρει τῆς ἀρχῶν ὡς παρανόμων, καὶ τοὺς ὑπάτους Κορνήλιον Σύλλαν καὶ Κοΐντον Πομπήϊον ἐκέλευεν αὐτοὺς αὐτίκα ἀναιρεῖν, ἵνα ῥᾳδίως τὴν δοκιμασίαν τῶν νόμων θορύβου δ' ἀναστάντος, οἱ παρεσκευασμένοι τὰ ξιφίδια ἐσπάσαντο, καὶ τοὺς ὑπάτους ἀντιλέγοντας ἠπείλουν κτενεῖν· μέχρι Πομπήϊος μὲν λαθὼν διέφυγε, Σύλλας δ' ὡς βουλευσόμενος ὑπεχώρει· καὶ τῷδε Πομπηίου τὸν υἱὸν κηδεύοντα τῇ Σύλλᾳ, παρίππασάμενόν τι καὶ λέγοντα, κτεῖναν οἱ τοῦ Σουλπικίου στασιῶται· καὶ ὁ Σύλλας ἐπελθὼν ἐβάδισε τὴν ἀρχίαν· ἐς τε Καπύην ἐπὶ τὸ σφέτερον στράτευμα, ὡς ἐπὶ τὸ Καπύης ἐς τὴν Ἀσίαν ἐπὶ τὸν Μιθριδάτην πόλεμον ἀφαξόμενος, ἠπείγετο· ὁ γάρ πω τινὸς τῶν ἐπ' αὐτῷ στρατηγούντων ἤθελε. ὁ δὲ Σουλπίκιος, ἀναιρεθείσης τῆς ἀρχίας,

& ideo captare illorum benevolentiam. Nec mora, Sulpitius legem super hac re promulgat, qua perlata, ipsius Marii arbitratu gerenda erant omnia: in tantùm numero præpollebat recens civium accessio. id animadvertentes veteres cives totis viribus resistebant. tandem ad manus & ad saxa contentio devenit: & glisscente malo coss. timentes comitia proxima, indixerunt in multos dies ferias, quales solennes sunt, ut differrentur comitia unà cum periculo. At Sulpitius nil moratus eas ferias, jussit factionem suam in foro præstò esse, sicis sub veste accinctam: quibus, si res postulet, utantur vel contra ipsos coss. quibus præparatis accusare cœpit eas ferias ut illegitimas, jubens Syllam & Q. Pompeium coss. confestim eas tollere ut plebi committantur suffragia de legibus. Inde tumultu exorto, stringuntur ex composito sicæ, & consulibus contradicentibus intentantur, donec Pompeius clàm elapsus est, Sylla verò velut ad deliberandum secessit. interim Pompeius cos. F. Syllæ gener, nescio quid liberius locutus, à Sulpitianis interficitur. ac mox Sylla reversus ferias sustulit: properatóque itinere Capuam ad exercitum profectus est: inde porro contra Mithridatem trajecturus in Asiam: nihil dum enim eorum quæ contra se parabantur senserat. Sulpitius verò sublatis feriis

Sulpitius. 384

Pompeii F. interitus.

& Sylla profecto, pergit legem ferre, propter quam hactenus tumultuatum fuerat: & pro Sylla Marium designat imperatorem belli Mithridatici. Ille re cognita, volens armis decernere, milites in concionem advocat, & ipsos expeditionis in Mithridatem lucri spe cupidos, & arbitrantes Marium usurum alio milite: ibi commemoratis injuriis quibus affectus esset à Sulpicio Marióque, & nihil præterea manifestè pronuntians (nondum enim audebat talis belli mentionem inducere) hortatus est ut parati sint jussa facere. Illi intellecta ejus mente, veriti ne expeditio parum succederet, aperiunt eam dissimulationem, jubentes eum bono animo esse, & in Urbem se ducere. quare lætus confestim sex legiones eò duxit: quarum tribuni deserto exercitu Romam properaverunt, non sustinentes militare contra patriam, solo ex honoratis quæstore manente in agmine. huic legati obviam facti scisitabantur quid ita patriam armatus peteret: respondit, ut eam liberaret à tyrannide. idem responsum quum iterum atque tertiò aliis post alios legatis dedisset, pollicebatur tamen, si velit senatus cum Mario Sulpicióque in campo Martio sibi præstò esse, acturum se omnia de communi consilio. jámque propinquanti occurrit collega Pompeius, laudatóque ejus facto operam suam obtulit. Marius verò cum Sulpicio, nondum satis

Sylla contra patriam exercitum ducit.

385

καὶ Σύλλα τῆς πόλεως ἀποστάντος τὸν νόμον τὸν καὶ ὃν χάριν ἔλεγε τοῦτο ἐγίγνετο, Μάριον ἐψηφίσαντο ἐχειροτόνησάν τε αὐτῷ Μιθριδάτου πολέμου στρατηγεῖν ἀντὶ Σύλλα· πυθόμενος δὲ ὁ Σύλλας, καὶ πολέμιος κέλευσε Δημοκλείδην, σημήναντα τὸ στρατὸν εἰς ἐκκλησίαν, καὶ τόνδε τὸν ἐπὶ τὸν Μιθριδάτου στρατείας ὀρεγόμενόν τε, ὡς ἐπικερδοῦς, καὶ νομίζοντα Μάριον ἐς αὐτοὺς ἑτέρους καταλέξειν ἀνθ' ἑαυτῶν. τοιόνδε ἔδοξεν ὁ Σύλλας τοῖς ἐς αὐτὸν εἰπὼν Σουλπικίῳ τε καὶ Μαρίου, καὶ σφῆς ἐδὲν ἄλλο ἐπενεγκών, (ἐ γὰρ ἐτόλμα πω λέγειν ὡς τοιοῦδε πολέμου) παρήνεσεν ἑτοίμους ἐς τὸ παραγγελλόμενον εἶναι· οἱ δ', σωιέντες ὧν ἐπενόει, καὶ περὶ σφῶν δεδιότες, μὴ τῆς στρατείας ἀποτύχοιεν, ἀπεγύμνουν αὐτοὶ τὸ ἐνθύμημα τοῦ Σύλλα, καὶ ἐς Ῥώμην σφᾶς αὐτὴν παρῆσαν ἐκέλευον· ὁ δὲ, ἡσθεὶς, ἦγεν ἐξ ἑτέρου στρατοπέδου αὐτίκα. καὶ αὐτὸν οἱ μὲν ἄρχοντες τοῦ στρατοῦ, χωρὶς ἑνὸς ταμίου, διέδρασαν ἐς Ῥώμην, ἐχ ὑφιστάμενοι στρατὸν ἄλλον ἐπὶ τὴν πατρίδα· πεῖσθεις δὲ ἐν ὁδῷ καταλαβόντες, ἠρώτων τί μετ' ὅπλων τὴν πατρίδα ἐλαύνοι. ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλευθερώσων αὐτὴν ἀπὸ τῶν τυραννούντων. καὶ τοῦτο δὶς ἢ τρὶς ἑτέροις πρέσβεσιν εἰπὼν, ἐπῆγε λεν ὅμως, εἰ θέλοιεν τὸν τε σύγκλητον αὐτῷ ἐς Μάρτιον καὶ Σουλπίκιον εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον συναγαγεῖν, καὶ πράξειν ὅ, τι ἂν βουλόμενοι δοκῇ. τοιαῦτα δὴ Πομπηίου μὲν ὁ στρατάρχου, ἐπαινῶν καὶ θρασυνόμενον τοῖς γιγνομένοις, ἀφίκετο, συμπράξων ἐς ἅπαντα· Μάρτου δὲ καὶ Σουλπικίου ἐς παρα-

παρασκευὴν ὀλίγου ἀμφισήματος δεόμενοι, πρέσβεις ἑτέρους ἔπεμπον, ὡς δὴ καὶ τάδε τοῦ βουλῆς ἀπεστερημένους, δεόμενοι μὴ ἀγχοτέρω τεσσαράκοντα σταδίων τῆ Ῥώμη πυργοκατοπεδεύειν, μέχρις ἐπισκέψωνται περὶ τῶν παρόντων. Σύλλας μὲν καὶ Πομπήϊος τὸ συνημμένον σαφῶς εἰδότες, ὑπέσχοντο μὲν ἄνδρε πρᾶξιν, εὐθὺς ἢ τοῖς πρέσβεσιν ἀπιοῦσιν εἵποντο. ὁ δὲ Σύλλας μὲν τὰς Κλουιλίας πύλας καὶ τὸ πρὸ αὐτὰς τεῖχος ἐνὶ τέλει σταπωτῶν κατελάμβανε, Πομπήϊος δὲ τὰς Κολλίνας ἑτέρῳ τέλει· καὶ τέλτον ἐπὶ τῷ ξυλίνῳ γέφυραν ἔχάρει, καὶ τέταρτον πρὸ τοῦ τειχῶν ἐς Ἀμβοχλὼ ὑπέμενε· τοῖς δ' ὑπολοίποις ὁ Σύλλας ἐς τὴν πόλιν ἐχώρει, δόξῃ καὶ ἔργῳ πολεμίου· ὅθεν αὐτὸν οἱ περιοικοῦντες ἄνωθεν ἠμύνοντο βάλλοντες, μέχρι τὰς οἰκίας ἠπίλησεν ἐμπρήσων· τότε δὴ οἱ μὲν ἀνέχον· Μάριος δὲ καὶ Σουλπίκιος ἀπλώτων πρὸ τῶν Δασκύλειον ἀγορᾶν μετ' ὅσων ἐφύκεσαν ὁπλίσας, καὶ γίγνεται τῆς ἀγῶν ἐχθρῶν ὅδε πρῶτος· ἐν Ῥώμῃ, ἐκ ὑπὸ εἰκόνι στάσεως ἔπι, ἀλλ' ἀπροφασίστως ὑπὸ σάλπιγξι καὶ σημείοις, πολέμου νόμῳ· ἐς τοσοῦτον αὐτοῖς κακοῦ τὰ τῶν στάσεων ἀμεληθέντα προέκυψε. πρεσβυτῶν δὲ τοῦ Σύλλα σταπωτῶν, ὁ Σύλλας σημεῖον ἀρπάσας προεκινδύνευεν· ὡς αἰδοῖ τε τοῦ στρατηγοῦ, καὶ δέει τοῦ ἐπὶ τῷ σημείῳ, εἰ ἀπέχοιντο, ἀπιμίας, εὐθὺς ὀκ τοῦ τροπῆς αὐτὰς μεταπίπτειν· καὶ ὁ Σύλλας σκάλει τε τοὺς νεανίας ὀκ ὀπίσω στρατοπέδου, καὶ ἑτέρας καὶ τῷ καλουμένῳ Συοβύρᾳ ὁδὸν προεπέμπεν, οἳ κατὰ νότου τοῦ πολεμίων ἔμελλον ἔσεσθαι προελθόντες.

parati propter temporis angustiam, alios legatos mittunt senatus nomine, postulantes ne intra quintum lapidem propius urbem castrametaretur, donec amplius deliberaret de præsenti negotio. At coss. intellecto hoc consilio, annuerunt quidem legatorum postulatis, sed abeuntes eos mox sequuti sunt: tum Syllani Cœlimontanam portam & contiguum murum una legione occupant, altera Collinam, duce Pompeio: tertia petit pontem sublicium: quarta in statione relicta ante mœnia. Sylla ipse cum duabus reliquis urbem hostiliter ingreditur, ita ut supernè arceretur missilibus, donec incendium proximis vicis minatus, tela urbanorum cohibuit. Ei Marius ad Esquilias cum Sulpicio ceteríque suæ factionis trepidè armatis occurrit: quod primum omnium certamen inter infestas partes urbs vidit: non jam ut antè per seditionis speciem, sed aperto Marte collatis signis & canente classiro: eò tum contentiones processerant, nemine maturante remedium. Jámque inclinata suorum acie, Sylla correpto signo inter primores provolat: atque ita vel imperatoris reverentia, vel metu ignominiæ quæ signorum desertores sequitur, miles omisso fugæ consilio restitit. mox alia recens manus evocatur è castris: rursus alia per Suburranam viam deflectere jussa, ut adversarios circumvenSullæ & Marii in urbe conflictus.

tos

tos à tergo aggrederetur. Tum Mariani fessi, jam segnius repugnantes integris, adhæc sollicitini ne qua vis à tergo se ingereret, cives eos qui de tectis adhuc pugnabant, convocant, & servos vocant ad pileum, si velint esse laboris participes: sed nemine quicquam movente, per summam desperationem ex urbe se proripiunt, & cum his nobilissimus quisque ejus factionis. Sylla in sacram viam delatus: milites rapinas ausos in conspectu omnium affecit supplicio: & dispositis regionatim tota urbe præsidiis, partitus cum collega operam pervigil ea nocte obibat omnia, ne quis civium in rebus trepidis pateret victoris injuriis. Diluculo verò vocata concione questi sunt de statu reip. jamdudum turbulentis hominibus proditæ, dicentes se coactos fecisse quicquid hactenus egerant: censebántque oportere nullam posthac rogationem apud plebem fieri senatu inconsulto, revocando veterem morem, sed dudum antiquatum. Postulabant etiam comitia non tributa sed centuriata haberi ex instituto Servii Tullii: putantes his duabus rationibus, & si prima consultatio penes senatum foret, & suffragia pauperibus atque in his audacissimo cuique adimerentur, rebus à vi ad consilium revolutis, defore seditionum materiam: accisáque multis aliis modis tribunorum pleb. potentia jam nimia, allegerunt in sena-

Mariani fugiunt.

De militibus supplicium.

386

Sylla concionem vocat.

οἱ δ' ἀμφὶ τὸ Μάριον, ὡς τε τὰς ἐπελθούσας ἀκμῆτας ἀθρόως μαχόμενοι, καὶ ἐπὶ τοῖς ὠθουμένοις δείσαντες ὠθεκύκλωσιν, τούς τε ἄλλους πολίτας ὄντ' οἰκιῶν ἔτι μαχομένους συνεκβάλλων, καὶ τοῖς δούλοις ἐκήρυττον ἐλευθερίαν, εἰ μετάσχοιεν ἔτι πόνων. ἐθέλοις δὲ ὠθουμένοις, ἀπογνόντες ἅπαντων, ἔφθασαν ἐνδὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ σὺν αὐτοῖς ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν συνεπεπράχεσαν. ὁ δὲ Σύλλας τότε μὲν ἐς τὸν λεγόμενον Ἱερὸν ὁδὸν παρῆλθε, καὶ τοὺς διαρπάζοντάς τι τῶν ὄντων ἀνέκλα ἐν μέσῳ πάντων ἐφορώντων ἐκόλαζε· φρουρὰν δὲ καὶ μέρος ἐπισήσας τῇ πόλει, διενυκτέρευεν αὐτός τε καὶ ὁ Πομπήιος περελθόντες ἐκάστους, ἵνα μή τι δεινὸν ἢ ὠθουμένοις ἢ δεδιόσιν ἢ νενικηκόσιν ἐπιγένοιτο. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸν δῆμον ἐς ἐκκλησίαν συναγαγόντες, ὠδύροντο ὠθὲ τὰ πολιτεῖας ὡς ἐκ πολλοῦ τοῖς δημοκόποις ἐκδεδομένας, καὶ αὐτοὶ ὅσα δὲ πεπράξαντες ὑπ' ἀνάγκης· εἰσηγοῦντό τε μηδὲν ἔτι ἀνωθούμενον ἐς τὸν δῆμον ἐσφέρειν· νενομισμένον μὲ ἔτω καὶ πάλαι, παρανελυμένον δὲ ἐκ πολλοῦ καὶ τὰς χειροτονίας μὴ κατὰ φυλὰς ἀλλὰ κατὰ λόχους, ὡς Τύλλιος βασιλεὺς ἔταξε, γίγνεσθαι· νομίσαντες, ἀφ' δυοῖν τοῖνδε, ἔτε νόμον ἐδένα ὠθὲ τῆς βουλῆς ἐς τὸ πλῆθος ἐσφερόμενον, ἔτε τὰς χειροτονίας ἐν τῇσι πένησι καὶ ἀπρεπεστάτοις, ἀντὶ τῶν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ εὐβουλίᾳ γιγνομένας δώζειν ἔτι στάσεων ἀφορμάς. πολλά τε ἄλλα τῶν δημάρχων ἀρχῆς τυραννικῆς μάλιστα μεμνημένης ὠθελόντες, κατέλεξαν ἐς τὸ βουλευτήριον ὀλί-

γαν-

ζαν θεωπότατον δὴ τὸ τότε μάλιστα ὄν, καὶ ὃ δὴ τοῦτ' ἐνηπατεφρόντιστον, ἀθρόους ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τριακοσίους. ὅστε τε ὑπὸ Σουλπικίου κεκύρωτο μὴ τῷ κεκριμένῳ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἅπαντα διελύεσθαι. ὡς οὐκ ἔννομα.

Ὧδε μὲν αἱ στάσεις ἐξ ἔριδος καὶ φιλονεικίας ἐπὶ φόνους, καὶ ἐκ φόνων ἐς πολέμους ἐτελεῖς προήκασαν· καὶ στρατὸς πολιτῶν ὅδε πρῶτον ἐς τὴν πατρίδα ὡς πολεμίαν ἐσέβαλε· ὅθ' ἕλκει δὴ τῇδε αἱ στάσεις ἐπὶ κεκινημένας στρατοπέδοις, ἀλλ' ἐσόδῳ σπανίᾳ ἐς τὴν Ῥώμην ἐγίγνοντο καὶ τειχομαχίᾳ, καὶ ὅσα ἄλλα πολέμων ἔργα, οὐδενὸς ἔτι ἐς αὖθις τοῖς βιαζομένοις ἐμποδὼν ὄντος, ἢ νόμων, ἢ πολιτείας, ἢ πατρίδος· τότε ὁ Σουλπίκιος, δημαρχῶν τότε ἔτι, καὶ σὺν αὐτῷ, Μάριον, ἑξάκις ὑπατεύσαντα, καὶ τὸν Μαρίου παῖδα, καὶ Πόπλιον Κέθηγον, καὶ Γ'άϊον Βροῦτον, καὶ Γνάϊον, καὶ Κοΐντον Γρανίους, καὶ Πόπλιον Ἀλβιναῖνον, καὶ Μάρκον Λεκτώριον, ἑτέρους τε ὅσοι μετ' αὐτὸν ἐς δώδεκα μάλιστα ἐκ Ῥώμης διεπεφεύγεσαν, ὡς σφισιν ἀγειραντες καὶ πολεμήσοντας ὑπάτοις, καὶ δούλοις κηρύξαντας ἐλευθερίαν εἰς λάφυρα, πολεμίους Ῥωμαίων ἐψηφίσθαι εἶναι, καὶ τὸν τυχόντα νηποινεὶ κτείνειν, ἢ ἀνάγειν ἐπὶ τοὺς ὑπάτους. τά τε ὄντα αὐτοῖς δεδήμευτο, καὶ ζητητὴ διέθεον ἐπὶ τοὺς ἄνδρας, οἱ Σουλπίκιον μὲν καταλαβόντες ἔκτειναν· ὁ δὲ Μάριος αὐτὸς ἐς Μιντέρνας διέφυγεν, ἑρμοῦ ὑπηρέτου τε καὶ θεράποντος. καὶ αὐτόν

tum, maximè tunc ob frequentiam obnoxium contemptui, CCC. ex omni optimorum virorum numero præstantissimos, abrogatis prius actis Sulpitii velut illegitimis, quæcunque secuta sunt indictas à coss. ferias.

Ita per seditiones & certamina ad cædes ventum est, à cædibus ad bella: nec unquam antea Romanus exercitus hostiliter patriam ingressus est. Ex illo autem tempore omnes contentiones civium armis decernere libuit, Urbem etiam nunc his nunc illis occupantibus: nec interim cessatum est ab aliorum oppidorum expugnationibus, ceteríque calamitatibus quas bellum solet secum trahere: quòd non pudor, non fas, non reip. patriæve amor quenquam cohiberet à facinore. Post hæc Sulpitius trib. pleb. & cum eo Marius VI. cos. ejúsque filius, prætérque P. Cethegus, Junius Brutus, Cn. & Q. Granii, P. Albinovanus, M. Lectorius, in summa XII senatores profugi, ut authores seditionis, & consulibus rebelles, servitiorúmque ad pileum solicitatores, hostes populi Romani judicati sunt: permissúmque cuivis qui in eos incidisset, vel impunè occidere, vel ad consules eos retrahere: bona quoque illorum publicata sunt, dimissis circumquaque qui ipsos perquirerent. ab his Sulpitius inventus occisus est. Marius verò Minturnas profugit, non apparitore comitatus, non famulo;

387

Sulpitii interitus.

mulo: ubi quum in obscura quadam domo quiesceret, magistratus ejus oppidi, qui & edictum populi Romani timebat, & sexies consulem rebus gestis clarissimum, non sustinebat perimere suis manibus, Gallum fortè oblatum misit ad eum tollendum, dato gladio. Fertur hominem per tenebras ad ejus lectulum accedentem expaviſſe, quasi splendore ignis emicante ex illius oculis: ut verò ipse assurgens exclamavit, Tun' audes occidere Marium? Gallus effusè fugit è cubiculo, similis insano, vociferans & negans se posse inferre necem Mario. Itaque magistratum, ut qui jam antè cunctanter id decreverat, religio quædam subiit & ominis memoria, quod etiam tum puero pollicebatur consulatum septimum. Ferunt enim decidisse in gremium ejus septem pullos aquilinos, & vates prædixisse, summum honorem illi obventurum septies. Id secum reputantes Minturnenses, ratique divinitus Gallum perterritum, continuò Marium extra oppidum in loca tutiora deducunt: qui non ignarus equites à Sylla missos ipsum quærere, per devia mare petebat, & nactus tugurium quiescebat ibi tectus frondibus: & quum sensisset strepitum, contraxit se intra frondes, móxque ad majorem etiam strepitum prosiliit in lembum piscatorium, fortè stantem in littore, propulso sene ejus domino. Tum abscisso retinaculo

Gallus ad tollendum Marium missus, rem non audet aggredi.

Omen de Mario.

Minturnenses.

οἱ τ πόλεως ἄρχοντες ἀναπαυόμενον ἐν οἰκίᾳ ζοφώδει, δεδιότες μὴ τὸ κήρυγμα τοῦ δήμου, φυλακτόμοι ἢ ἀνδρὸς ἑξακις ὑπατεύσαντος, & πολλὰ & λαμπρὰ εἰργασμένου ἀνθέντας χροιᾶς, Γαλάτῃ ἄνδρα ἐπιδημοῦντο μὴ ξίφους ἐσέπεμψαν ἀνελεῖν. τ δὲ Γαλάτῃ φασὶν ἐν τῷ σκότῳ πρῶτον τὴν τιβεδίαν, δεῖσαι, δόξαντα τὰς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μαρίου πυρὸς αὐγὴν καὶ φλόγα ἀφιέναι· ὡς ἢ καὶ ὁ Μάριος αὐτὸς ὑπανιστάμενος ἐκ τῆς εὐνῆς ἀνεβόησε παμμέγεθες αὐτῷ, Σὺ τολμᾷς κτεῖναι Γάϊον Μάριον; πρῶτον παίδων ὁ Γαλάτης ἔφυγεν ἔξω Δῆλον θυρῶν, μεμηνότι ἐοικώς, καὶ βοῶν ἐ δύνασθαι κτεῖναι Γάϊον Μάριον. ὅθεν καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ἅτε καὶ τέως ζοῦσι σὺν ὄκνῳ κεκρινόσι, ἐνέπιπτε τὸ δαιμόνιον δέος, καὶ μνήμη τῆς ἐκ παιδὸς ἐπιφημισθείσης τῷ ἀνδρὶ ἑβδόμης ὑπατείας· παιδὶ γὰρ ὄντι φασὶν ἀετοῦ νεοττιὰς ἑπτὰ κατὰ κορυφὴν ἐς τ κόλπον, & τὰς μαντεῖς εἰπεῖν, ὅτι ἑπτάκις ἐπὶ τ μεγίστης ἀρχῆς ἔσοιτο. τῶν οὖν οἱ τ Μινтέρνης ἄρχοντες ἐνθυμούμενοι, καὶ τ Γαλάτῃ ἔνθουν καὶ δαιμονᾶν καὶ θεοβδελῆ νομίζοντες μεγένειαν, τ Μάριον ἀυτίκα τ πόλεως ἐξέπεμπον ὅπως δύναιτο σάζεσθαι· ὁ ἢ γινώσκων ἑαυτῷ ζητοῦμενον τε ἐκ Σύλλα & πρὸς ἱππέων διωκόμενον, ὁδοὺς ἀτελεῖς ἐπὶ θάλασσαν ἤλαυνε, καὶ καλύβης ἐπιτυχὼν ἀνεπαύετο, φυλλάδι ἐπικαλυπτόμενος τῷ σώματι· ψόφῳ δ' αἰσθόμενος ἐς τὴν φυλλάδα ὑπερύφη, & μᾶλλον ἔτι αἰσθόμενος, ἐς σκάφος ἁλιέως πρεσβύτου παρορμοῦ, βιασάμενος τ πρεσβύτην,

τῶν, ἐσήλατο, χειμῶνος ὄντες, καὶ τὸ πέσημα κόψας, καὶ τὸ ἴσιον πεπάσας, ἐπέτυχεν τῇ τύχῃ φέρειν κατήχθη ἐς τινα νῆσον, ὅθεν νεὼς οἰκείων ἀνδρῶν παραπλεύσης ἐπιτυχών, ἐς Λιβύην ἔπερα. ἐργόμενος δὲ καὶ Λιβύης ὡς πολέμιος, ὑπὸ Σεξτίου ἠγορεύθη, διεχείμαζεν ἐν τῇ θαλάσσῃ, μικρὸν ὑπὲρ Λιβύην ἄνω ἐν τοῖς Νομάδων ὅροις· καὶ αὐτοῦ θαλασσόπορτι δεῦρο, καὶ πύστιν ἐπέπλησσεν τῶν συγκατεγνωσμένων Κεθήγου τε καὶ Γρανίου καὶ Ἀλβινιανοῦ καὶ Λαιτωρίου, καὶ ἑτέρων, καὶ ὁμοῦ αὐτῷ Μαρίου, οἳ ὡς μὲν ἄνδρες ἐφθοῖ, ἐς τὴν Νομάδων δυνάστου ἀπὸ Ῥώμης διέφυγον, ὑποψίᾳ δὲ ἐκδόσεως, ἐκεῖθεν ἀπέδρασαν. οἱ μὲν δὴ, καὶ καὶ Σύλλας παρῆν, βιάσασθαι τὴν πατρίδα ἀμυνούμενοι, τραπὰν δὲ οὐκ ἔχοντες, εὐεύβλεπον ὅπ συμβαίη.

Ἐν ᾗ Ῥώμῃ Σύλλας μὲν ὅπλοις τὴν πολιν ὅδε ἔσχε καταλαβών τε, καὶ δυνηθεὶς ἂν ἴσως ἤδη μοναρχεῖν, ἐπεὶ τοὺς ἐχθροὺς ἠμύνατο, τὴν βίαν ἐκὼν ἀπέθετο, καὶ τὸ στρατὸν ἐς Καπύην παρέπεμψας, αὖθις ἦρχεν ὡς ὕπατος. οἱ δὲ ἐξελθόντων σωσιῶται ὅσοι τε πλησίον, καὶ γυναῖκα πολλὰ πολυχρήματα, καὶ δέους τὰ ὅπλων ἀναπνεύσαντες, ἠρεθίζοντο ὑπὲρ καθόδου τῶνδε τῶν ἀνδρῶν· καὶ ἐδὲν ἀπουδῆς ἡ διαπάνης ἐς τοῦτο ἀπέλειπον, ἐπιβουλεύοντες καὶ τοῖς τῶν ὑπάτων σώμασιν, ὡς οὐκ ἂν τῶνδε βουλόντων ἐκείνοις κατελθεῖν. Σύλλα μὲν δὴ καὶ παυσαμένῳ τῆς ἀρχῆς στρατὸς ἔτι ὁ ἐψηφισμένος ἐπὶ Μιθριδάτην, ὡς fidio, quem ex S. C. acceptum ad bellum Mithridaticum gerendum,

& velo expanso fortunæ se permisit: delatusque in quandam insulam, & forte fortuna conspicatus prætereuntem navem amicorum hominum, trajecit in Africam. Quum autem ut hostis declaratus vetaretur à Sextio, tunc eam provinciam obtinente, in littus exscendere, in mari exegit eam hyemem, quod Numidiam alluit. Quod ubi rumore cognitum est Cethego, Granio, Albinovano, Lectorio, ceterísque damnatis eadem sententia, qui unà cum Mario filio ad Mandrestalem regulum Numidarum ex urbe profugerant, veriti ne ab eo dederentur inimicis, inde navigarunt ad Marium. His non deerat animus quominus exemplo Syllæ invaderent patriam, sed quia nullum habebant exercitum, occasionem expectabant. 388

Mandrestal Numidarum regulus.

Interea Sylla, qui primus in urbe dominationem armis sibi quæsivit, contentus vindicta de inimicis, de cetero à vi abstinuit: præmissóque Capuam exercitu, rursum ad consularem potestatem rediit. At profugorum factio, præcipuè locupletes, & fœminæ non paucæ bene numatæ, cessante armorum metu, desiderabant suorum civium reditum, nec operæ parcendo nec sumptibus, consulum etiam saluti struentes insidias, quasi frustra sperarent illis incolumibus. Et Sylla quidem, vel post consulatum, tutus erat exercitus præ-

dum, propugnatorem erat habiturus. Collegam verò ejus Pompeium periclitantem miseratus populus, Italiam ei decrevit, & alterum exercitum, qui tum in ea militabat, Cn. Pompeii auspiciis. Id cognitum Cnejus tulit ægerrimè: & postquam Quintus in castra pervenit, quum postridie quiddam pro potestate apud milites ageret, cessit ei tanquam privatus: sed paulo pòst ille cinctus corona quasi ad audiendum confluentium, occisus est: ceteris verò diffugientibus Cneius supervenit indignabundus, ac si contra jus fásque necato consule: nihilominus post indignationem ad imperium pristinum rediit. In urbe autem nuntiata cæde consulis, Sylla sibimet timens, semper stipatus amicis incedebat, ne noctu quidem eos dimittens: nec diu moratus Capuam ad exercitum; & inde in Asiam profectus est. Amici autem exulum, Cinna freti, qui Syllæ successerat, novis civibus ostentabant Marii propositum, de admiscendis eis ad tribus veteres, ne dum in suffragando postremi sunt, nihil possint in republica. Id fuit principium revocandi Marium ceteróque exules. Nam, dum veteres cives resistunt totis viribus, Cinna novis favebat, trecentis talentis, ut tum suspicio fuit, corruptus, pro veteribus verò stabat alter cos. Octavius. Sed Cinnani præoccupato foro cum

389

Consilium de revocandis exulibus.

Octavius.

σωτηρίας αὐτῷ φύλαξ. Κόϊντον δὲ Πομπήϊον τ ἕτερον ὕπατον, ὁ δήμ@ οἰκτείρων τοῦ θέους, ἐψηφίσαντο ἄρχειν Ἰταλίας, & ἑτέρου & τοῖς αὐτῶν στρατοῦ τότε ὄντ@ ὑπὸ Γναίῳ Πομπηίῳ. τὸν δ' ὁ Γναῖος πυθόμενος τε καὶ δυχεράνας, ἦκοντα μὲν τ Κόϊντον ἐς τὸ στρατόπεδον ἐσεδέξατο, κ τ ἐπίδοσιν τὸ χρηματίζοντ@, ὑπεχώρησε μικρὸν, οἷα ἰδιώτης· μέχρι τ ὕπατον ποιοῖ κρ τὰ κέλευσιν ἀκριβέστερον ἐκτείνων, κ φυγὴν τ λοιπῶν χλιομένης, ὁ Γναῖ@ αὐτοῖς ἐπέπιπτε, χαλεπαίνων ὡς ὑπατε παρανόμως ἀνηρημένου, δυσχεράνας δ' ὅμως, εὐθὺς ἦρχεν αὐτῶν. ἐξαγγελθέντ@ δ' εἰς τὴν πόλιν & Πομπηΐου φόνε, αὐτίκα μ ὁ Σύλλας ἔδεισεν ἐφ' ἑαυτῷ χλιόμεν@, τὲς φίλους ἐκέλευε πανταχῆ, & νυκτὸς ἀμφ' αὐτὸν εἶχεν, ὲ πολὺ δ' ἐπιμένας ἐς Καπύλλ ἐπὶ τ στρατὸν, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐξήλασεν. οἱ δὲ τ φυγάδων φίλοι, Κίννα τῷ μ Σύλλαν ὑπατεύοντι δορρούτες, τὲς νεοπολίτας ἠρέθιζον ἐς τὸ ἐνθύμημα & Μαρίε, τὰς φυλὰς ἐξιόντες ἀναμιχθῆναι, ἵνα μὴ τελευταῖοι ψηφιζόμενοι πάντων ὦσιν ἄκυροι. τὸτο δὴ παρεσκεύαστο τ αὐτῶ τε Μαρίε & τ ἀμφὶ τ ἄνδρα καθόδου· ἀνθιστάμενων ἦ τ ἀρχαίων κ κράτ@, Κίννας μ τοῖς νεοπολίταις συνέπραττε νομιζόμεν@ ἐπὶ τῷδε τριακόσια δωρεδόκησαι τάλαντα, τοῖς δ' ἀρχαίοις ὁ ἕτερ@ ὕπατ@ Ὀκτάουϊ@. κ οἱ μ ἀμφὶ τ Κίνναν παλαιόντες τὴν ἀγορὰν μ κεκρυμμένων ξιφιδίων, ἐ-

σωσαν

βοὴν ἐς τὰς φυλὰς πάσας ἀναμιγλῶσαν· τὸ ἧ καθαρώτερον τοῦ πλήθους ἐς τὸ Ὀκταουΐειον ἐχώρει, καὶ οἱ δὲ μὴ ξιφιδίων· ἔτι δ' αὐτῷ περὶ τῶν οἰκίων τὸ μέλλον παρορωμένῳ, ἐξαγγέλλεται, τοὺς πλείονας δημάρχους κωλύειν τὰ χιγνόμενα· θορυβῶν δὲ τὸ νεοπολιτῶν ἐναγῆ, καὶ ἀπειγόμενοσιν ἤδη τῶν ξιφιδίων παρὰ ὁδὸν ἐς τοὺς ἀντιπλέοντας δημάρχους, ἀναπηδώντων ἐπὶ τὰ ἔμβολα, ὧν Ὀκταουΐου πυθόμενου, κατέσαγε διὰ τοῦ ἱεροῦ ὁδὸν μὴ πυκνοῦ πάνυ πλήθους, καὶ οἷα χειμάῤῥους ἐς τὸν ἀγῶνα ἐμπεσών, ὥσατο μὲν διὰ μέσων τῶν σωιζόντων, καὶ διέτμησεν αὐτούς· ὡς δὲ κατέπληξεν, ἐς τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερὸν παρῆλθε, τὸν Κίνναν ἀνατρέπομενον· ὅσοι δὲ αὐτῷ σωιῶσιν, χωρὶς ἐπαγγέλματος ἐμπεσόντες τοῖς νεοπολίταις, ἐκτείνάν τε πολλοὺς, καὶ ἑτέρους φεύγοντας ἐπὶ τὰς πύλας ἐδίωκον.

Κίννας δὲ, ἁλῶναι μὲν τῷ πλήθει τῶν νεοπολιτῶν, καὶ βιασθῆναι παρορμῆσαι, οὐδὲν ἔδοξεν· ὁρῶν τὸ τύλυμμα τῶν ὀλιγωτέρων ἐπικρατοῦν, ἵνα τὴν πόλιν εἴη, τοὺς θεραπόντας ἐπ' ἐλευθερίᾳ συγκαλῶν· ἔδεισε δ' αὐτῷ παρόντος, ἐξέδραμεν ἐς τὰς ἀγχοῦ πολίς τὰς ἀπὸ πολλοῦ πολίτευς Ῥωμαίων γενομένας, Τυρβητόν τε καὶ Πραινεστὸν, καὶ ὅσαι μέχρι Νώλης, ἐρεθίζων ἅπαντας ἐς ἀπόστασιν, καὶ χρήματα εἰς τὸν πόλεμον συλλέγων. ἔνιοι δὲ ἐργαζομένῳ τε καὶ ἐπινοοῦντι τῷ Κίννα παρασίφυγαι ἀπὸ τῆς βουλῆς εἰ τὰ αὐτὰ ἐφρόνουν, Γάϊός τε Μιλώνιος, καὶ Κοΐντος Σερτώριος, καὶ Γάϊος Μάριος ἕτερος· ἡ μὲν δὴ βουλὴ τὸν Κίνναν, ὡς ἂν κινδυνεύῃ τε τὴν πόλιν καταλιπόντα ὕπατον, καὶ δέ-

bant miſceri ſe tribubus omnibus, contrà ſincerior plebis pars & ipſa ſicis armata Octavio ſe adjunxit: cui domi expectanti quid is tumultus parturiat, nuntiatur majorem tribunorum pl. partem intercedere, & novos cives ſtricto ferro de roſtris eos deturbare. Quibus auditis Octavius per ſacram viam decurrit cum globo conſertiſſimo, & torrentis more in forum irrumpens, protruſis obviis per medios vadens diſjecit multitudinem, perterritiſque adverſariis petiit ædem Caſtorum, collegam reveritus. At comites ejus injuſſi in novos cives irruunt, cæſiſque multis uſque portas perſequuntur ceteros. Octavius.

Cinna, qui fretus novorum civium multitudine victoriam animo præſumpſerat, ubi præter opinionem vidit pauciores audacia vincere, per urbem diſcurrens, ſervos vocabat ad pileos. Sed nemine accurrente properavit ad oppida proxima, quibus paulo ante jus civium conceſſum fuerat, videlicet Tibur & Præneſte, & cetera Nolam uſque: quibus omnibus ad defectionem ſolicitatis in futuri belli uſum colligebat pecunias. Hæc partim molienti, partim cogitanti, præſtò fuere ſenatores ejuſdem factionis, C. Milonius, Q. Sertorius, & alter C. Marius. Senatus verò Cinnam, quòd in periculo deſeruiſſet remp. & ſervos vo-

390 casset ad pileum, nec civem esse judicavit, nec consulem, subrogavítque in locum ejus L. Merulam, qui tum flamen dialis erat. Huic sacerdoti uni omnium jus est perpetuò gestandi apicis, quò tantùm inter sacra insigniuntur ceteri. At Cinna Capuam profectus, ubi erat alius populi Romani exercitus, magistratus, tribunos & senatores quotquot aderant, conciliabat sibi progressúsque in concionem privato cultu sine fascibus, lacrymabundus sic fatus est, A vobis cives hunc honorem accepi: quod enim populus dedit suo suffragio, hoc senatus mihi absque vestro consensu ademit: eam tamen injuriam non tam mea quàm vestra vice doleo. Quid enim posthac opus est nobis ambire favorem tribuum? quid nobis prodesse poteritis? quid momenti erit in vestris concionibus? quid in comitiis? quid in suffragiis? si irrita sunt quæ datis, & tam facilè de sententia deceditis? His dictis, ad irritandam concionem, multáque de miseriis suis questus, postremò veste scissa de loco superiore desiliit, humíque prostratus diu in medio jacuit, donec hominem miserati sublatum in sellam reposuerunt, redditísque fascibus, ut consulem, bono animo esse jusserunt, & ut se quocunque res postularet, duceret. Qua occasione arrepta tribuni sacramentum Cinnæ dixerunt unà cum suis quisque militibus. Ille in hunc modum con-

L. Merula in locum Cinnæ subrogatus.

Cinnæ oratio Capuæ habita.

λοις ἐλευθερίαν κηρύξαντα, ἐψηφίσατο μήτε ὕπατον μήτε πολίτην ἔτι εἶναι· καὶ Λούκιον Μερόλαν ἐχειροτόνησαν αὐτ' αὐτοῦ, τὸν ἱερέα τοῦ Διός· λέγεται δ' οὗτος ὁ ἱερεὺς Φλαμίνιος, καὶ πιλοφορεῖ μόνος ἀεὶ, τῶν ἄλλων ἱερέων τὸ μόνους πιλοφορεῖν τῆς ἱερουργίας. Κίννας δ' ἐς Καπύην τραπόμενος, ἔνθα Ῥωμαίων στρατὸς ἄλλος ἦν, τούς τε ἄρχοντας αὐτοῦ, καὶ ὅσοι ἀπὸ τῆς βουλῆς ἐπεδήμουν, ἐθεράπευε, καὶ παρελθὼν ὡς ὕπατος ἐς μέσους, πάς τε ῥάβδους καθεῖλεν, οἷα ἰδιώ-
„ της, καὶ δακρύσας, ἔφη, Παρὰ
„ μὲν ὑμῶν, ὦ πολῖται, τιμὴν δέ-
„ χομαι τήνδε ἔλαβον· ὁ μὲν δῆμος
„ ἐχειροτόνησεν, ἡ βουλὴ δ' ἀφεί-
„ λετό με χωρὶς ὑμῶν· καὶ πάσῃ
„ παθὼν, ἂν οἰκείοις κακοῖς ὑπὲρ
„ ὑμῶν ὅμως ἀναγκαίῳ. τί γὰρ ἔτι
„ τὰς φυλακὰς ἂν τῆς χειροτονίας
„ θεραπεύοιμι; τί δ' ὑμῶν δεό-
„ μενος; ποῦ γῆς ἔσεσθε τὸν ἐκκλη-
„ σιῶν ἢ χειροτονιῶν ἢ τῶν ὑπα-
„ τειῶν ἔτι κύριοι, εἰ μὴ βεβαιώ-
„ σετε μοι ἃ δίδοτε, ἀφαιρεθήσε-
„ σθε δ' ὅταν αὐτοὶ δοκιμάσητε;
Ταῦτα εἰπὼν ἐς ἐρέθισμα, καὶ πολλὰ ὧδε αὐτὸν κατοικτισάμενον, τήν τε ἐσθῆτα κατέρρηξε, καὶ ἀπὸ βήματος καταβὰς, ἔρριψεν αὐτὸν ἐς μέσους, καὶ ἔκειτο ἐπὶ πλεῖστον· ἕως ἐπικλασθέντες ἀνέσησάν τε αὐτὸν, καὶ καθίσαντες αὖθις ἐπὶ τοῦ θρόνου, τάς τε ῥάβδους ἀνέσχον, καὶ θαρρεῖν οἷα ὕπατον εἰκὸς ἦν, καὶ σφᾶς ἄγειν ἐφ' ὅ, τι χρήζοι. τὸ δ' ἀφορμῆς εὐθὺς οἱ ἄρχοντες ἐπέβαινον, καὶ ὤμνυον τῷ Κίννᾳ τὸν ὅρκον τὸν στρατιωτικὸν, καὶ τὰς ὑφ' αὐτὸν ἕκαστος ἐξώρκου. ὁ δ' ἐπεὶ οἱ τῶν

εἶχεν

εἶχεν ἀσφαλῶς, ἐπὶ τὰς συμμαχίδας πόλεις διέδει, καὶ ἠρέθιζε κἀκείνους ὡς μάλιστα τῷ συμφορᾷ αὐτοῦ χρωμένῳ. οἱ δὲ χρήματά τε αὐτῷ συνετέλουν, καὶ πολλοὶ καὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατῶν ἑτέρωσε ὡς αὐτὸν ἀφικνοῦντο, οἷς ἐπήρεσκεν ἡ τοῦ πολιτείας εὐσταθία· καὶ Κίννας μὲν ἀμφὶ ἑαυτὸν ἐγίγνετο. Ὀκταούιος δὲ καὶ Μερόλας οἱ ὕπατοι τότε μὲν ἄσμενοι τὰ φρούρια καὶ τειχῶν ἐπισκευαῖς αὐξόμενα, καὶ μηχανήμασι ἐφίστανον, ἐπὶ δὲ σφᾶς ἐς τε τὰς ἑτέρας πόλεις τὰς ἔτι σφῶν κατηκόους, καὶ ἐς τὴν ἀγχοῦ Γαλατίαν ὡσαύτως ἔπεμπον· Γναῖόν τε Πομπήϊον, ἀνθύπατον ὄντα, καὶ στρατιώτῃσι τοῖς τοῦ Γάϊου ἡγεμόνι, ἐκάλουν καὶ ἀπουδῇ ἐπικουρεῖν τῇ πατρίδι. ὁ δὲ ἦλθε, καὶ ταῖς Κολλίναις πύλαις ἐστρατοπεδεύσατο· καὶ ὁ Κίννας ἐπιλθὼν αὐτῷ, παρεστρατοπεδεύσατο.

Γάϊος δὲ ὁ Μάριος τότων πυθόμενος, ἐς Τυρρηνίαν κατέπλευσεν ἅμα τοῖς συνεξελαθεῖσι καὶ θεράπουσιν αὐτῶν ἐπελθοῦσιν δὴ Ῥώμης, ἐς πεντηκοσίους μάλιστά που γεγονότι. ῥυπῶν δὲ ἔτι καὶ κόμης ἔμπλεως ἐπῆλθε τὰς πόλεις, οἰκτρὸς ὀφθῆναι· μάχας τε καὶ τρόπαια αὐτοῦ Κιμβρικὰ καὶ ἐξ ὑπατείας ὑπερεπαίρων, καὶ ὡς τὰ χρηστὰ σφόδρα αὐτοῖς ἐπιθυμοῦσιν ἐπιχαλκόμυός τε καὶ πιστὸς εἶναι δοκῶν, συνήγαγε Τυρρηνῶν ἐξακισχιλίους, καὶ ἐς Κίνναν ἦλθεν, ἀσμένως αὐτὸν ἐπὶ κοινωνίᾳ τῶν παρόντων δεχόμενον· ὡς δὲ ἀνεμίχθησαν, ἐστρατοπέδευον ἐπὶ ᾧ ποταμῷ ᾧ Τιβέρει, ἐς τρία διαιρεθέντες, Κίννας μὲν καὶ Κάρβων σὺν αὐτῷ, τὰ πόλεως ἀνάπρυ, Σερτώριος δὲ ὑπὲρ

firmatus, ſociales urbes obibat concitans, eo quòd præſentis calamitatis ſibi cauſa fuiſſent: itáque conferebant ei pecunias, Romanorum etiam optimatibus aliis denuò ſe adjungentibus, quibus diſplicebat ſtatus tranquillus reipublicæ. Interea dum Cinna in hoc apparatu totus eſt, Octavius & Merula, coſſ. urbem muniunt, diſpoſitis per muros machinis, delectus tum apud alios ſocios in fide perſtantes, tum apud Gallos faciunt, Cn. Pompeium proconſulem, exercitum ad mare ſuperum habentem, properè in auxilium patriæ revocant. qui properato itinere ad portam Collinam caſtra poſuit: ac mox Cinna quoque affuit, & tetendit in proximo. Octavius & Merula coſſ. urbem contra Cinnam muniunt. 391

His rebus cognitis C. Marius in Hetruriam appulit cum exilii ſociis: eis ab urbe familiares occurrerunt ad D. fermè numerum. Ipſe ſordidatus adhuc & promiſſo capillo civitates obibat, viſu miſerabilis, prælia ſua victoriáſque Cimbricas memorans: & quod libentiſſimè audiebant, fidelem operam ad perferendam legem pollicitans: atque ita contractis ſex Hetruſcorum millibus, ad Cinnam tranſiit, lætum tali rerum gerendarum ſocio. His copiis adjunctis terna caſtra metati ſunt ad Tiberim, Cinna & Carbo ex adverſo urbis, ſupra eam Sertorius, C. Marius ab exilio redit. Cinna, Carbo & C. Marius caſtramentantur ad verſus Urbem.

versus mare Marius: pontes quoque fluvio impositi, ut commeatus interciperent. Marius præterea Hostiam vi captam diripuit, Cinna occupavit Ariminum, missa eò parte militum, nequid auxiliorum obsessis submitteretur è Gallia provincia. Tum coss. metu anxii, quòd opus haberent alio exercitu, & Syllam revocare non possent, qui jam in Asiam trajecerat, Cæcilio Metello, reliquias socialis belli contra Samnites administranti, significant, ut quibuscunque honestis conditionibus re composita quamprimum succurreret obsessæ patriæ. Sed dum ille cunctatur postulata Samnitum admittere, Marius postquam id sensit, quicquid petebant, eis est pollicitus: atque ita Marianis accesserunt partibus. In urbe verò Appius Claudius tribunus, Janiculi custos, ut beneficii quondam accepti Mario referret gratiam, recepit eum aperta porta diluculo, simúlque Cinna irrupit. Verùm hi continuò repulsi sunt. Octavio Pompeióque succurrentibus. Crebris deinde fulminibus castra Pompeii de cælo tacta, & inter ceteros nobiles proconsul ipse fulmine ictus periit.

Hostia.

Ariminum.

Appius Claudius accepti beneficii Mario refert gratiam.

392

Marius postquam satis cavit ne quid commeatus vel à mari vel secundo flumine in Urbem importaretur, vicina oppida aggressus, ubi erant populi Romani granaria, subitanea vi cepit τὴν πόλιν ἄνω, καὶ Μάριος ὡσὺν τῇ θαλάσσῃ· ζευγνύντες εὐθὺς τὸν ποταμὸν καὶ λαφυραγωγοῦντες, ἵνα τῇ πόλιν ἀφέλοιντο τὴν σιτηγωγίαν· Μάριος ἢ δὲ Ὄστια εἷλε καὶ διήρπαζε, καὶ Κίννας ἐπιπέμψας, Ἀρίμινον κατέλαβε, τοῦ μὴ πανδαπὰν τὴν πόλιν ἐπελθεῖν ὅπλα τῶν ἐντὸς Γαλατίας. οἱ δὲ ὕπατοι, δεδιότες, καὶ στρατιᾶς ἄλλης δεόμενοι, Σύλλαν μὲν οὐκ εἶχον καλεῖν, ἐς τὴν Ἀσίαν ἤδη πεπραγκότα· Καικίλιον δὲ Μέτελλον, τὰ λείψανα ξυμμαχικοῦ πολέμου πρὸς Σαυνίτας διαθέμενον, ἐκέλευον ὅπη δύναιτο ἐνσπεισάμενον διαλυσάμενον ἐπικουρεῖν τῇ πατρίδι πολιορκουμένῃ. ὁ συμβαίνοντα ἢ Σαυνίταις ἐς ἃ ἤτουν ἢ Μετέλλου, ὁ Μάριος ἀσθόμενος, συνέθετο τοῖς Σαυνίταις ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤτουν αὐτὸ ἢ Μετέλλῳ· ὧδε μὲν δὴ ἐς Σαυνίτας Μαρίῳ συνεμάχουν. Κλαύδιον δὲ Ἄππιον χιλίαρχον, τειχοφυλακοῦντα τὸ Ῥώμης τὸ λόφον τὸ καλούμενον Ἰάνικλον, ᾧ ποτὲ πεισθέντα ὑφ' ἑαυτῷ τὴν εὐεργεσίας ἀναμνήσας ὁ Μάριος, ἐς τὴν πόλιν ἐσῆλθεν, ὑπανοιχθείσης αὐτῷ πύλης ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ τὸν Κίνναν ἐσεδέξατο. ἀλλ' ὅτοι μὲν αὐτίκα ἐξεώθησαν, Ὀκταουΐῳ καὶ Πομπηΐῳ σφίσιν ἐπιβραμόντων. κεραυνῶν δὲ πολλῶν ἐς τὸ ἢ Πομπηΐου στρατόπεδον καταβραγέντων, ἄλλοι τε τῶν ἐπιφανῶν καὶ ὁ Πομπηΐος ἀπώλετο.

Μάριος δ' ἐπεὶ τὸ ἀγορᾶς τῆς ἔκ τε θαλάσσης ἢ ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ φερομένης κατέσχεν, ἐπὶ τὰς ἀγχοῦ τὸ Ῥώμης πόλεις διετρόχαζεν, ἔνθα σίτου ἦν τοῖς Ῥωμαίοις ἀποτεταρευμένος· ἄφνω δὲ τοῖς φρουροῦσιν

ρῶσιν αὐτὸν ἐπιπίπτων, εἶλε μὲν Ἄντιον καὶ Ἀρικίαν καὶ Λανούϊον, καὶ ἄλλας πόλεις, ἔχειν δὲ καὶ προσοδόντων τινῶν. ὡς δὲ καὶ τὸ κατὰ γῆν ἐκράτησεν ἀγόρας, εὐθαρσῶς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὸν Ῥ'ώμην αὐτίκα ἀμφὶ τὴν ὁδὸν τὴν καλουμένην Ἀππίαν, πρίν τινα αὐτοῖς ἀγορὰν ἄλλην ἑτέρωθεν ἀχθῆναι. ὃ δὴ ἅτε ἑκατὸν σταδίους αὐτός τε ὁ Κίννας καὶ οἱ στρατηγοῦντες αὐτοῖς Κάρβων τε καὶ Σερτώριος ἀπέχοντες, ἐστρατοπέδευσαν. Ὁ κπουΐος δὲ Κράσσος καὶ Μέτελλος ὑπὲρ τὸ ὄρος τὸ Ἄλβανὸν αὐτοῖς ἀντικατημένων, καὶ τὸ μέλλον ἕκαστος προσκοπούμενοι· ἀρετῇ μὲν ἔτι καὶ πλήθει νομιζομένων εἶναι κρειττόνων, ἀκουόντων δὲ ὑπὲρ ὅλης ἕξεως κινδυνεύσειν τὴν πατρίδος ἀμφὶ μάχης μιᾶς. ὡς ὃ προσεπέμψας ὁ Κίννας πρὸς τὸ ἄστυ κήρυκας, ἐδίδου τοῖς ἐς αὐτὸν ἀνθρώποις ἐλεύθερα φρονοῦσιν ἐλευθερίαν, καὶ πλήθει κυτρόλεων αὐτίκα, ἡ βουλὴ παραπλαγῇ, καὶ πολλὰ καὶ δεινὰ, εἰ βραδύνειεν ἡ σιτοδεία, ἀνδρῶν δήμου προσδοκῶσα, μετεπίπλει τῇ γνώμῃ, καὶ πρέσβεις ὑπὲρ ἀμαλύπων ἐς τὸ Κίνναν ἐπεμπον. ὁ δὲ αὐτοὺς πρότερον ἤρετο εἰ ὡς πρὸς ὕπατον ἔλθοιεν, ἢ πρὸς ἰδιώτην· ἀπορησάντων δ' ἐκείνων, καὶ ἐς τὸ ἄστυ ἐπανελθόντων, πολλοὶ καὶ τῶν ἐλευθέρων ἤδη καὶ πλῆθος πρὸς τὸν Κίνναν ἐξεπήδων, οἱ μὲν, πρὸς τὴν λιμὸν δεδιότες, οἱ δὲ, πρὸς πολλοῦ τὰ ἐκείνων εὐρύθμους, καὶ τὸν ῥοπὴν τῶν γιγνομένων προμένοντες. Κίννας δ' ἤδη κατεφρονητικῶς τῶν τειχῶν ἐπλησίαζε, καὶ ἀπέχων ὅσον βέλους ὁρμὴν, ἐστρατοπέδευεν, ἀπεργνύτων ἔτι καὶ δεδιότων καὶ ἀκουόντων ἐπιχρεῖν

pit Antium, Ariciam, Lanuvium, & quædam alia, nonnullis per proditionem potitus. Ita terra quoque interceptis subvectionibus, ausus urbem per viam Appiam petere, priusquam aliunde commeatus expediretur, ad duodecimum lapidem unà cum Cinna Carbonéque & Sertorio castra posuit. Octavius verò & Crassus & Metellus ad montem Albanum eis se opposuere, in futurum providentes, licet superiores tam virtute militum quàm numero, tamen uni prælio non committendam arbitrantes salutem patriæ. Ubi verò Cinna missis circum urbem caduceatoribus servos ostentata libertate mutavit ad transfugium, agminatim ad eum transitum est. Quare senatus territus, & timens ne per longiorem annonæ inopiam plebs exasperaretur, mutata sententia legatos de pace ad Cinnam misit: ille ante omnia rogavit, ad consulémne an privatum venirent. Qui, quòd responsum expedire nequirent, revertunt: móxque ingenuorum quoque multitudo prorumpit ad Cinnam, pars metu famis, pars optatam occasionem nacti: quippe à factione non alieni. Qui jam contemptim admovet exercitum ad mœnia, & ad teli jactum castra communit, Octavianis animo fluctuantibus, nec tentantibus quicquam, quòd & crebra transfugia fierent, &

Senatus legatos ad Cinnam mittit.

legationes commearent ultro citróque. Itaque senatus inops consilii, quòd rem indignam duceret L. Merulam, flaminem dialem, in locum Cinnæ suffectum consulem, magistratu amovere immeritum: invitus tamen rursum legatos mittit de pacis conditionibus jam, ut ad consulem, nulla reliqua spe, unum tantùm deprecans, ut jurejurando caveret temperaturum se cædibus, In eam conditionem ille jurare dedignatus, pollicitus est tamen se volentem scientem nemini necis causam fore. Octavium jam per diversam portam in urbem reversum jussit discedere: nequid ei se invito accideret. Sic ille ex superiore loco legatis respondit pro potestate consulis. Marius verò astans sellæ proximus silebat quidem, sed austeritate vultus satis præ se ferens quantas cædes esset daturus. His conditionibus quum senatus revocaret Cinnam & Marium: senserat enim hunc autorem earum esse, illum verò subscriptorem: Marius irridens, respondit, non patere exulibus reditum: móxque tribuni plebis ei ceteríque Sylla consule pulsis abrogarunt exilium. Sic illis publica consternatione receptis, omnium, qui ad factionem adversam pertinere visi sunt, bona diripiebantur vetante nemine. Octavio Cinna Mariúsque jurejurando caverant, aruspices etiam & arioli solicitudinem exemerant, soli

393

αὐτῷ τῷ ἀμφὶ τὸ Ὀκταουΐιον, λαβὰ τὰς ἀνθομολίας τε καὶ ἐπιπεσοῦσης. ἡ δὲ βουλὴ πάνυ μὲν ἀποροῦσα, ὃ δεινὸν ἡγουμένη, Λεύκιον Μερόλαν, τὸν ἱερέα Διὸς, ὑπατεύοντα ἀντὶ Κίννα καὶ ὠδὲ ἐς τὸν δεχλὼ ἀμαρτόντα ἀφελέσθαι, ἄκουσα δ' ὅμως ἐπὶ τῷ συμφορᾷ αὖθις ἐς τὸν Κίνναν τὰς πρέσβεις ἔπεμπεν, ὡς πως ὕπαθον. ὁδὲν τε χρηστὸν ἔτι προσδοκῶντες, τοῦτο μόνον ἤτουν ἐπομόσαι σφίσι τὸν Κίνναν, φόνον σὸν ἐργάσεσθαι· ὁ δὲ ὀμόσαι μὲν σὸκ ἠξίωσεν, ὑπισχνεῖτο δὲ καὶ ὧδε, ἑκὼν ὁδενὶ σφαγὴς αἰτίῳ ἔσεσθαι. Ὀκταουΐιον δ' ἤδη προσευσαμένα, καὶ κατ' ἄλλας πύλας ἐς τὴν πόλιν ἐσελθόντα κέλευεν οἰκῆναι καὶ μέσε, μή τι ἑκόντος αὐτοῦ πάθοι· ὁ μὲν δὴ ζῶν ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, καθάπερ ὕπατος, τοῖς πρέσβεσιν ἀνώρθη ἀπεκρίνατο· Μάριος δ' αὐτῷ παρεστὼς τῷ θρόνῳ, ἠσύχαζε μὲν, ἐδήλει δὲ τῇ δεμνότητι καὶ προσώπου πόσον ἐργάσεσθαι φόνον. δεξαμένης δὲ ζῶντα τὴν βουλῆς, καὶ κελεύσης ἐσελθεῖν Κίνναν τε καὶ Μάριον (ἤθουντο γὰρ δὴ Μαρίῳ μὲν εἶναι τὰ ἔργα πάντα, Κίνναν δ' αὐτοῖς ἐπιγράφεσθαι) σὺν εἰρωνείᾳ σφοδρᾷ ὁ Μάριος ἐπιμειδιῶν εἶπεν σὸκ εἶναι φυγάσιν εἰσόδους. καὶ εὐθὺς οἱ δήμαρχοι τὴν φυγὴν αὐτῷ τε καὶ ὅσοι ἄλλοι καὶ Σύλλαν ὕπατον ἐξελήλαντο, ἐψηφίσαντο λελύσθαι. οἱ μὲν δὴ, δεχόμενοι αὐτὰς σὺν δίκῃ πάντων, ἐσῆεσαν ἐς τὴν πόλιν, καὶ τὰ ἀντιπεπραγμένα σφίσι δοκούντων ἀκωλύτως πάντα διαπράξεσθαι. Ὀκταουΐῳ δὲ Κίνναν μὲν καὶ Μάριος ὅρκους ἐπόμοσαν, καὶ ζῶντα καὶ μάντις ὧδε πείσειν σφᾶς-

λεγεν·

λεγον· οἱ ᾗ φίλοι φυγεῖν παρήνεν· ὁ δ' εἰπὼν ὅποτε ἀφελοίμην τὴν πόλιν ὕπατος ὤν, ἐς τ' Ἰάνικλον, ἐκεῖσε δ' μέσου, διῆλθε μετ' ἐπιφανεστάτων τινὸς ἔτι καὶ στρατοῦ, ἐπί τε δ' θρόνου ἀφυκήθητο, τὴν τ' ἀρχὴν ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδων καὶ πελέκεων, ὡς ὑπάτῳ, ἀφικειμένων. ἐπιδέοντος δ' αὐτῷ μετὰ τινῶν ἱππέων Κίννα τοῦ, καὶ πάλιν τὸ φίλων αὐτὸν ἐς τὴν πρεσβύων στρατιᾶς φυγεῖν παρακαλούντων, ἐς τ' ἵππον αὐτῷ προσαγόντων, οὐκ ἀναχάμψας δὲ ὑπανασχών, τὴν σφαγὴν ἀφείμενος· ὁ δ' Κίννα τοῦ, αὐτῷ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμών, ἀπέμισεν ἐς Κίννα, καὶ ἐπεμάσθη ὡς τ' ἐμβόλων ἐν ἀγορᾷ, ἀφ' ὑπερ τοῦδε ὑπάτου· μετ' δ' αὐτὸν καὶ τ' ἄλλων ἀνηρημένων ἀπήνηντο αἱ κεφαλαί· καὶ ὁ δείλιπεν ἐπὶ τόδε τὸ μέσου, δεξάμενόν τε ἀπὸ Ὀκτουίου καὶ ἐς τὰς ἔπεμπε ὑπὸ τ' ἐχθρῶν ἀναιρεθέντας ἀφίειν, ζητητὰς δ' ἐπὶ τὰς ἐχθρὰς αὐτίκα ἐξέβεον, τούς τε ἀπὸ τ' βελῆς καὶ τ' κωλυμένων ἱππέων λόγῳ ἐδεῖς ἐπὶ μετὰ τὸν ἀναίρεσιν ἐγίνετο. αἱ δὲ τῶν βελουτῶν κεφαλαὶ πᾶσαι ἀφυτίθεντο ἀφ' τῶν ἐμβόλων· αἰδώς τε θεῶν ἢ νέμεσις ἀνδρῶν, ἢ φθόνος φόβου ἐδεῖς ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις ἐπλῶ, ἀλλὰ ἐς ἔργα ἀνήμερα, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἐς ὄψεις ἐτρέποντο ἀθεμίστους, κτείνωντες τε νηλεῶς, καὶ ἀφιτέμνοντες ἀυχένας ἀνδρῶν ἤδη τεθνεώτων· καὶ ἀφοπθέντες τὰς συμφορὰς ἐς φόβον ἢ κατάπληξιν, ἢ θέαν ἀθέμιστον· Γάϊος μὲ δὴ Γούλιος ἐς Λούκιος Γούλιος, ἐς Α'τίλιος Ἐρράνιος, δύο ἀλλήλοιν ἀδελφὼ, ἐς Πόπλιος Λέντλος, ἐς Γάϊος Νεμετόριος, ἐς Μάρκος Βέβιος, ἐν οἷς ᾧ κατειληφθέντες, ἀνηρέθησαν.

amici fugam suadebant. At ille negans se commissurum ut patria deseratur à se consule, secessit in Janiculum cum nobilissimo quoque partéque exercitus, in sella curuli sublimis, & consulari habitu, stipatus fascibus ac securibus. Quem quum Censorinus persequeretur cum equitibus aliquot, ac rursum à suis equus offerretur ad fugam, ne surgere quidem dignatus, necem expectavit. Censorinus caput ejus ad Cinnam retulit, quod tunc primum consulis caput pro rostris fuit positum. Eodem loco & aliorum pòst cæsorum spectaculo fuêre capita: duravítque tam dirus mos & ad posteros in intestinis factionum infensarum cædibus. Ceterùm in ea victoria gravis fuit inimicorum persecutio, neminem ab iratorum sævitia defendente sua dignitate, non senatorem, non equitem: sed quotquot senatores trucidarentur, capita eorum pro rostris ponebantur omnium. Jámque nullo respectu vel deorum vel hominum post sæva facinora vertebantur ad fœdiora spectacula, truncando cervices defunctorum, & calamitates ostentando, sive ad terrorem, sive ad voluptatem nefariam spectatricis multitudinis. In his C. & L. Julii, Luciique germanus Atilius Serranus, P. Lentulus, C. Numitorius, M. Bebius, in via reperti cæsi sunt, Crassus in

Octavii interitus.

Primum consulis caput pro rostris positum.

394

Marii & aliorum facinora.

Nobilium aliquot cædes.

Crassi filii interitus.

fuga filium interemit ne veniret in potestatem persequentium, quos ipse non valuit effugere. M. Antonium oratorem in villam quandam elapsum villicus benignè susceptit ac texit: dumque in hospitis gratiam servus in cauponam vinum petit solito sæpius, percontanti cauponi causam insusurravit: qui dato vino rem Mario significavit properè. Ille hoc audito præ lætitia procurrit ipse patraturus facinus: sed ab amicis retentus tribunum eò misit cum militibus. Hos Antonius, suavis facundiæ, mulcebat longa oratione, miserationem movens modis variis, donec tribunus miratus ipse cursu conscendit cubiculum, & inter orandum confosso præcisum caput remisit ad Marium. Cornutus verò in tugurio latitans, servorum astu servatus est: nacti enim cadaver quoddam injecerunt in rogum: ei, dum inquisitores adventant, suppositio igne, ajebant se herum cremare præfocatum laqueo. Sic ille servorum fide mansit incolumis. At Q. Ancharus Marium in Capitolio sacrificaturum observabat, sperans fore ut religione loci adjutus reciperetur in gratiam: quem ille accedentem se ac salutantem conspicatus, mox in ipso fano jugulari à suis imperat. caput hujus quoque, ut oratoris Antonii ceterorumque tam

Antonii oratoris.

Cornutus servorum fide incolumis.

Q. Ancharii interitus.

395

Κράσσ@ μὲν δὴ & παῖδες διωκόμεν@, τ̃ μὲν ἰὸν ἔφθασε φθάνειν, αὐτὸς δ' ὑπὸ τ̃ διωκόντων ἐπανῃρέθη· τ̃ δὲ ῥήτορα Μάρκον Ἀντώνιον ἐς τι χωρίον ἀποφυγόντα ὁ γεωργὸς ἐπικρύπτων καὶ ξενίζων, ἐς πανδοχεῖον ἐπεμψε τ̃ θεραπόντα ἀσθενέστερον τοῦ σιτήδους, οἶνον πριάσασθ@· καὶ τοῦ καπήλου τί δὴ ἀσυθαυάστερον αἰτοῦντ@ πυθομένου, ὁ μὲ θεράπων ἐψιθύρισε τὴν αἰτίαν, & πριάμεν@ ἐπανῆλθεν· ὁ δ' κάπηλ@ αὐτίκα ἤδη Μαρίῳ τοῦτο δηλώσων. & ὁ Μάριος, ἐπί τε ἥκουσεν, ὑφ' ἡδονῆς ἀνέδραμεν ὡς αὐτὸς ὁρμήσων ἐπὶ τὸ ἔργον· ἐπιχόντων δ' αὐτὸν τῶν φίλων, χιλίαρχ@ ἀπεστάλεις τραπώτας ἐς τὸ οἴκημα ἀνέπεμψεν· ὃς ὁ Ἀντώνιος, ἡδὺς ὢν εἰπεῖν, κατεκήλει λόγοις μακροῖς, οἰκτιζόμενός τε & πολλὰ & ποικίλα διεξιών· ἕως ὁ χιλίαρχ@ ἀπορῶν ἐπὶ τ̃ γιγνόμενα, αὐτὸς ἀνέδραμεν εἰς τὸ οἴκημα, καὶ τὰς τραπώτας ἐυρὼν ἀκροωμένους, ἔκτεινε τ̃ Ἀντώνιον ῥητορεύοντα ἔτι, & τῷ κεφαλῷ ἐπέμψε τ̃ Μαρίῳ. Κορνοῦτον δὲ ἐν καλύβαις κρυπτόμενον οἱ θεράποντες ἐμμηχάνως περιέσωσαν· νεκρῷ γὰρ τεθνεῶτι σώματι, πυρὰν τε ἐνύψαν· & τῶν ζητητῶν ἐπιόντων, ἅψαντες τὴν πυρὰν, ἔφασαν τ̃ δεσπότην καῦσαι παρεσκευάκεναι· ὁ μὲ δὴ πρὸς τ̃ θεραπόντων πεισθεὶς ἔσωσε. Κοΐντ@ δὲ Ἀγχάριος Μάριον ἐν τ̃ Καπιτωλίῳ μέλλοντα θύειν, ἐφύλαττεν, ἐλπίζων οἱ τὸ ἱερὸν ἀλλακτήριον ἔσεσθ. ὁ δ' ἐρχόμεν@ τ̃ θυσίας, προσιόντα τ̃ Ἀγχάριον & προσειπόντα ἀπεστράφη. Κοϊντ@ δὲ Ἀγχάριος Μάριον ἐν τ̃ Καπιτωλίῳ μέλλοντα θύειν, ἐφύλαττεν, ἐλπίζων οἱ τὸ ἱερὸν ἀλλακτήριον ἔσεσθ. ὁ δ' ἐρχόμεν@ τ̃ θυσίας, προσιόντα τ̃ Ἀγχάριον & προσειπόντα ἀπεστράφη.

ρεύοντα αὐτίκα ἐν τ̃ Καπιτωλίῳ τοῖς παρεδροῖσι προσέταξεν ἀνελεῖν. & ἡ κεφαλὴ & τὰδε & Ἀντωνίου & ῥήτορος, & τ̃ ἄλλων ὑπάτων ἢ στρατηγῶν μετὰ-

μηδένων, ἐν ἀγορᾷ προτιθήσιν. παφλώ τε ἐδέτι ἐξὸν ἐπενεγκεῖν ἐς ἐδένα τῶν ἀναιρουμένων, ἀλλ' οἰωνοὶ καὶ κύνες ἄνδρας τοιούσδε διεσπάσαντο. πολὺς δὲ καὶ ἄλλων ἐν τοῖς πρώτοις φόνος ἐς ἀλλήλους ἀνεδύετο, καὶ ἐξελαύσεις ἑτέρων, καὶ δημεύσεις περιουσιῶν, καὶ ἀρχῆς ἀφαιρέσεις, καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἐπὶ Σύλλα τεθέντων νόμων, αὐτός τε Σύλλα φίλοι πάντες ἀνηρεθῶτο, καὶ ἡ οἰκία κατεσκάπτετο, καὶ ἡ οὐσία δεδήμευτο, καὶ πολέμιον ἐψηφίζετο. τὸ δὲ γύαιον καὶ ἡ γλυκὺ ζητεῖν τοὺς ἄφυγον· ὅλως τε οὐδὲν ἁπλῶν ἀθρόων τε καὶ ποικίλων κακῶν. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἐς ὑπάκρισιν ἀρχῆς ἐνόμιζε, μὴ τοσούσδε φόνους ἀκλήτους, ὑπεβλήθησαν κατήγορον τῷ τε ἱερεῖ τοῦ Διὸς Μερόλᾳ, κατ' ὀργὴν ἀφ' ἧς ἀρχῆς, ὧν Κίνναν οὐδὲν ἀδίκων διεδέδεκτο, καὶ Λουτατίῳ Κάτλῳ τῷ Μαρίᾳ ξυνὶ τὰ Κιμβρικὰ στρατάρχῳ, ξυνεσωθέντι μὲν ὑπὸ Μαρίᾳ πάλαι, ἀχαρίστῳ δ' ἐς αὐτὸν καὶ πικροτάτῳ ξυνὶ τῶν ἐξέλασιν μνησθέντι. ἔτοι μὲν δὴ, φυλασσόμενοί τε ἀφανῶς, καὶ τὰ κυρίας ἡμέρας ἐπιθήσοις, ἐς τὸν δίκην ἀναβαλούμενοι, (τετράκις δὲ ἐκκλῶ κηρυττομένοις ὑπὸ ὠνουμένοις ὥρων ἀφαιρήσεσιν ἀλῶναι) Μερόλας μὲν τὰς φλέβας ὑπέτεμεν ἑαυτῷ, καὶ πυέλιον αὐτῷ ξυνκείμενον ἐδήλου ὑπὸ κόπτων τὰς φλέβας τὸ πῖλον ἀποθοῖτο· ὁ δὲ ὧδε ὧν ἐμέτου, ἱερέα περικείμενον τελευτᾷν. Κάτλος δ' ὑπὸ οἰκήματι νεοχρίστῳ τε καὶ ἐπὶ ὑγρῷ καίων ἀνθρακας, ἐκὼν ἀπέπνιγη. καὶ ἔτοι μὲν οὕτως ἀπέθανον. θεραπόντες δ' ὅστι κατὰ τὸ κήτορum virorum exitus. Ceterum servi qui per præconem in-

prætorium quàm consularium, pro rostris fuit spectaculo, nec horum quemquam sepelire licuit, canibus & alitibus lacerandi relicti sunt: passim quoque seditiosi se impunè contrucidabant invicem. Alii pellebantur domo, alii bonis exuebantur, aut privabantur honoribus, leges Syllanæ abrogabantur, ipsius amici omnes necabantur. dirutâque domo & bonis publicatis ipse hostis judicatus est, uxor quoque ac liberi quæsiti ad necem ægrè evaserunt. nec ulla malorum species aberat. Tandem post tot indemnatorum cædes visum est prætextu legitimi judicii Merulam flaminem dialem reum facere, subornatis accusatoribus, inviso quòd Cinnæ successisset, quamvis nihil tale ambiens: simúlque dies dicta est etiam Lutatio Catulo, qui Marii collega bello Cimbrico, & ab eo servatus, immemor beneficiorum, acerrimus exulis insectator extiterat. Hi ad præstitutam diem dissimulanter custoditi sunt: quæ postquam venit, & citatis per præconem causa quater ex certo horarum intervallo dicenda erat, Merula quidem sibimet ipse venas secuit, scripta prius tabella testatus se id feciſſe depoſito apice: flaminem enim apicatum mori nefas habebatur. Catulus verò cubiculo suo recens calce illito necdum perſiccato, prunis ingestis volens suffocatus est. Is fuit tan-

Merula.

Lutatius Catulus.

Merulæ interitus.

Flaminem apicatum mori nefas habebatur.

Catuli interitus.

vitati ad Cinnam transfugerant, jam ascripti ejus militiæ, domos irrumpendo egerebant prædas, ne à cædibus quidem obviorum abstinentes: nec deerant qui propriis heris essent infestissimi: quos ille sæpius cohibere conatus quum nihil proficeret, Gallo milite per nocturnam quietem cinctos ad unum delevit, atque ita de his merita perfidiæ pœna sumpta est.

Perfidiæ pœna de servis sumpta.

396 Cinna & Marius coss.

Sequens autem annus consules habuit Cinnam iterum, & Marium septimùm, cui post exilium atque proscriptionem, tamen augurium septem pullorum aquilinorum haud quaquam fuit irritum. Verùm is dum multa contra Syllam molitur, in mediis conatibus, primo initi magistratus mense, vita defunctus est. cui suffectum Valerium Flaccum Cinna misit in Asiam: quo mortuo Carbonem sibi collegam optavit.

Marii interitus.

Valerius Flaccus Marii successor. Carbo. Sylla.

At Sylla reditum contra inimicos approperans, Mithridate debellato celeriter, ut antè dictum est, ac ne integro quidem triennio cæsis hostium centum sexaginta millibus, receptis Græcia, Macedonia, Ionia, Asia, ceterisque gentibus quas Mithridates occuparat, ademptáque classe, rege compulso intra regnum paternum, revertebatur cum optimè erga se animato exercito, ad hæc labori assueto, & elato rebus gestis prosperè. Habebat etiam naves multas & pecunias, & appa-

ρυγμα πρὸς Κίνναν ἐκδραμόντες, ἐλῃζοντο μᾶλλον, & αὐτὸν Κίννα ὅτε ἐστρατεύοντο, τοῖς οἰκίοις ἐπιτρέχον καὶ διήρπαζον, ἀναιροῦντες ἅμα οἷς προσέτυχον· οἱ δ' αὐτῶν καὶ τοῖς σφετέροις δεσπόταις μάλιστα ἐπεχείρουν. Κίννας δ' ἐπεὶ πολλάκις αὐτοῖς ἀπαγορεύων οὐκ ἔπειθε, Γαλατῶν στρατιὰν αὐτοῖς ἐπ' νυκτὸς ἀναπαυομένοις προσέστησε, διέφθειρε πάντας· οἱ μὲν δὴ ἁρπάσαντες δίκην ἀξίαν ἔδοσαν τῶν ἐς δεσπότας πολλάκις ἀπιστίας.

ΤΟΥ̃ δ' ἐπιόντος ἔτους, ὕπατοι μὲν ἤρξαντο Κίννας τε αὖθις καὶ Μάριος ἑβδομον, ᾧ μὴ φυγὴ & ἐπικηρυξις εἶπε ὡς πολέμιον ἀνέλοι, τὸ μαντεῖον ὅμως ἀπλοῦτα τῶν ἑπτὰ νεογνῶν αἰετῶν· ἀλλ' ἔτος μὲν πολλὰ καὶ δεινὰ ἐς Σύλλαν ἐπινοῶν, ᾧ πρώτου μῆνος τῆς ἀρχῆς ἀπέθανε, καὶ ΟΥ̓ΑΛΕΡΙΟΝ ΦΛΑΚΚΟΝ ὁ Κίννας ἑλόμενος ἀντ' αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμψεν. ἀποθανόντος δὲ καὶ Φλάκκου, Κάρβωνα εἵλετο συνάρχειν ἑαυτῷ.

Σύλλας δ' ἐπείγετο τὸν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐπανιόδου, τὰ ἐς Μιθριδάτην πάντ' ἐπιτυχίας, ὡς μὴ προσείρηται, καὶ ἔτεσιν ἀδ' ὅλοις τελοῦσιν, ἐκκαιδεκα μὲν ἀνδρῶν μυριάδας κατακανών, τὴν δ' Ἑλλάδα & Μακεδονίαν καὶ Ἰωνίαν καὶ Ἀσίαν, καὶ ἄλλα ἔθνη πολλὰ ὅσα Μιθριδάτης προσεκτήσατο, ἐς Ῥωμαίους ἀναλαβών, αὐτόν τε τὸν βασιλέα τοὺς ναῦς ἀφελόμενος, & ἐς μόνην τὴν πατρῴαν δυναστείαν ὑπὸ τοσῶνδε καμάτων κλείσας, ἐπανήει στρατὸν ἄγων ἔνδοξον οἷ καὶ γεγυμνασμένον καὶ πολλῷ, καὶ τοῖς γεγονόσιν ἐπηρμένον· ἦγε δὲ καὶ νεῶν πλῆθος, & χρήματα, & πα-

ρασκευὴν

φασκοδιῶ ἐς ἅπαντα ἀξιόλογον, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἰῶ ἐπιφοβος. ὥστε δειμαίνοντες αὐτὸν ὅ, τε Κάρβων καὶ ὁ Κίννας, ἐς ὅλον τὸν Ἰταλίαν πανδημεὶ ἐπεμπον, χρήματα ἐς στρατιὰν ἐς σῖτον αὐτοῖς ἀθροίζειν· τούς τε δυνατοὺς σὺν ἀσπίσι ἀνελάμβανον, καὶ τὰ πόλεων ἡρεθίζον μάλιστα τοὺς νεοπολιτικοὺς, ὡς δι' αὐτοὺς ὄντες ἐν τοσῷδε κινδύνῳ. τάς τε ναῦς ἐπεσκεύαζον ἀθρόως, καὶ τοὺς ἐν Σικελίᾳ μετεκαλοῦν, καὶ τὸν πορθμὸν ἐφύλασσον, ἐς ἀδὲν ὀξέως ἀδὲ οἰδὲ πυρφοκοδιῆς μὴ δέους ἅμα ἐς ἀπιδὴς ἐξέλειπον. Σύλλας δ' ἐπὶ φρονήματος ἐπέστελλε τῇ βουλῇ ὅσα τε αὐτὸς, καταλέγων ὅσα περὶ Λιβύλλῃ ἐς Ἰουγόρθαν τὸν Νομάδα ἔτι ταμιεύων, ἢ ἐπὶ τοῖς Κιμβρικοῖς πρεσβείων, ἢ Κιλικίας ἡγεμὼν, ἢ ἐν τοῖς συμμαχικοῖς, ἢ ὑπατεύων ἔπραξε· τὰ δ' ἐναγχος ἐς Μιθριδάτην ὑπεραίρων τε μάλιστα, καὶ καταλογιζόμενος αὐτοῖς ἀθρόως ἔθνη πολλὰ, ὅσα Μιθριδάτου χειρώματα Ῥωμαίοις ἀναλάβοι, καὶ ἐδένδς ἦττον, ὅτι τὰς ἐξελαθέντας ὑπὸ Ῥώμης ὑπὸ Κίννα καταφυγόντας ἐς αὐτὸν ὑποδέξαιτο δορυφόρους, καὶ ἐπικουφίζοι τοὺς συμφορᾷ αὐτοῖς. ἀνθ' ὧν ἔφη τὰς ἐχθρὰς πολέμιον αὐτὸν ἀναρρίψαι, καὶ τὸν οἰκίαν ἀνασκάψαι, καὶ τὰς φίλους ἀπελεῖν· τὸν δ' γλωσσαν καὶ τέκνα μόλις σῶς ἑαυτὸν ἀμφυγεῖν. ἀλλ' αὐτίκα καὶ πίσδε ἐς τὴν πόλιν πίστιν πρωρὰς ἕξειν ἐπὶ τοὺς εἰργασμένους· τοῖς δ' ἄλλοις πολίopera inimicorum egregiam sibi relatam gratiam, proscriptionem capitis, domus subversionem, amicorum cædem, uxoris ac liberorum fugam, qua ægre ad se evasissent incolumes: sed venturum se confestim, ulturúmque tum privatas injurias, tum publicas,

ratum ad res quantumvis amplas aggrediendas idoneum, ita ut inimicis esset formidini. Quo metu Carbo & Cinna ceteros homines dimiserunt per totam Italiam, qui pecunias, milites, frumentum in usum instantis belli compararent: & potentiores quosque unà cum opibus ad partes suas adjungebant: populos quoque concitabant, novorum præcipuè civium, jactantes propter ipsos præsenti se objectos periculo: classe quoque instructa, & accersitis è Sicilia navibus, servabant littora, nihil sibi ad apparatus celeritatem faciendo reliquum, ut in rebus trepidis. At Sylla elato animo scripsit senatui de seipso, enumerans labores suos quos etiam tum quæstor bello Jugurthino exhausisset in Numidia, quos deinde legatus bello Cimbrico, vel prætor in Cilicia, vel consul, bellis socialibus: ad hæc res gestas nuper contra Mithridatem, exaggerando verbis singula, præsertim gentium magnum numerum, quas ab eo rege occupatas reduxisset sub imperium Romani populi: nec quicquam magis imputabat, quàm quòd civibus Romanis, Cinnæ violentia pulsis ex urbe, ipse fuisset refugium, & in rebus calamitosis ac egenis solamen & auxilium. Pro quibus beneficiis

Syllæ ad senatum literæ.

397

blicas, & pœnas exacturum ab auctoribus: ceterorum verò civium vel novorum vel veterum incusaturum neminem. Quibus literis lectis quum pavor omnes invasisset, missi legati qui reconciliarent eum adversariis, præmonerentque siquid caveri sibi vellet fide publica, id curæ fore senatui, modò quamprimum voluntatem suam significaret. Interim Cinna jussus est cessare à delectibus, dum responsum redditur, qui futurum se in arbitrio senatus pollicitus, mox post legatorum discessum seipse consulem unà cum collega designat in annum proximum, ne opus haberet comitiorum causa Urbem repetere: móxque ambo peragrata Italia conscriptísque legionibus milites alios post alios trajiciebant in Dalmatiam, cum quibus Syllæ occurrerent. & primi quidem prospera navigatione provecti portus optatos tenuerunt: sed proximè secutos tempestas retro repulit. Hi mox domum quisque suam reversi præ se ferebant, nunquam se sponte militaturos contra cives suos: quo cognito reliqui negabant se posthac trajecturos in Dalmatiam. Eos Cinna indignabundus ad concionem evocat, minis coacturus scilicet: illi pariter irati prætò fuerunt, non dissimulantes se repugnare paratos siquis insolentius urgeat. Quum verò, in concionem eunti, lictor de via multitudinem submovens, pulsasset quendam obvium, miles quidam lictorem repercussit: quem dum consul jubet corripi, sublato pariter clamore ad saxorum jactus ventum

Senatus ad Syllam legatos mittit.

Lictor Cinnæ à milite percussus.

πτως τε ἢ νεοπολίτης ωφθῆλεγξη, ὁδεν μέμψεσθ ωδε ὁδενός. ὢν ἀναμιγνωσκομένων, δεῦρ ἄπαντας ἐπῆγε, καὶ πρέσβεις ἔπεμπον, οἱ συγκαλέσειν αὐτὸν τοῖς ἐχθροῖς ἔμελλον, καὶ ωφελεῖν, εἴ τινος ἀσφαλείας δέοιτο, τῇ βουλῇ πίστιν ἐπιτείλαι. τοῖς δ' ἀμφὶ τὸν Κίνναν εἴρητο μὴ φρατολογεῖν, ἕως ἐκεῖνον ἀποκρίνεσθαι· οἱ δ' ὑπεῖχόν μὲν ἄτω πράξειν. οἰχομένων δὲ τῶν πρέσβεων, ἐς τὸ μέλλον ἑαυτοὺς ἀνεῖπον ὑπάτους αὐτίκα, τοῦ μὴ ἀφ' τὰ ἀρχαιρέσια ἧττον ἐπανήκειν. ἔτω Πτολίαν ωφελοῦντες, φρατιὰν συνῆγον, ὡς ἐς Λιβυρνίαν (ὡς ἐκεῖθεν ἀπαντήσοντες τῷ Σύλλᾳ) κῇ μέρος ἐπὶ νεῶν διεβίβαζοντο· τὸ μὲν δὴ ωφῶτον μέρος εὐπλοῶς διέπλευσε, τῷ δ' ἑξῆς χειμὼν ἐπέπεσε, καὶ ὅσοι τῆς γῆς ἐλαμβάνοντο, εὐθὺς ἐς τὰς πτερίδας διεδίδρασκον, ὡς ἀ φρατεύσοντες ἑκόντες κῇ πολιτῶν. οἵτε λοιποὶ πυνθανόμενοι ἔλεγον, οὐδ' αὖθις περάσειν ἔτι ἔλεγον ἐς τὴν Λιβυρνίαν. Κίννας δ' ἀχθόμενος, ἐς ἐκκλησίαν αὐτὸς ὡς ἐπιπλήξων συνεκάλει· κῇ οἱ σὺν ὀργῇ παρῆσαν, ὡς ἀμυνούμενοι. τ ῥαδδοφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος τῷ Κίννᾳ, ἔτινα τ ἐν ποσὶ παρίξαντος, ἕτερος ὑπ' ὀργῆς τ ῥαδδοῦχον ἐπάταξε. κῇ Κίννα κελεύσαντος αὐτὸν συλλαβεῖν, βοὴ παρὰ πάντων ἀνέστη, καὶ λίθων ἧσαν ἐπ' αὐτὸν ἀφέσεις· οἱ δ' ἐγγὺς ἔτ τὰ ξιφίδια ἐπισπάσαντες,

συνεκέν-

σωσκέντησαν αὐτόν. ὅπω μὲν δὴ τὸν Κίννας ὑπατεύων ἀπέθανε. Κάρβων δ' ἐκ τε Λιβυρνίας τὸς Δαλματιπλοήσαντας ἐς αὐτὸ μετεκάλει, καὶ τὰ μεγάλα δεδιὼς, ἐς τὴν πόλιν ἐ κατῆει, ὁ πάνυ τ' δημόφρων αὐτὸν καλούντων ἐπὶ σωμάρχε χειροτονίαν· ἀπειλησάντων ἢ ἐθελόντως ἀποφανεῖν, ἐπανῆλθε μέν, τὸν χειροτονίαν ἀναβληθῆναι ὑπάτε. ἀπασίᾳ δὲ τῆς ἡμέρας ἠγορμένης ἑτέραν ἀναβραφε, καὶν ζωὴ κεραυνοῦ πεσόντος ἐς τὸ τ Σελήνης ὁ τὸ τ Δήμητρος ἱερὸν, οἱ μάντεις ὑπὲρ τὰς θειλὰς τροπὰς ἀνετίθεντο τὰς χειροτονίας· καὶ μόνος ἦρχεν ὁ Κάρβων.

Σύλλας ἢ τοῖς ἀφ' αὐτὸν ἥκουσιν ἀπὸ τ βελῆς ἀπεκρίνατο, αὐτὸς μὲν ὅπότε ἀνδράσι τοιάδε ἐργασταμένοις ἔσειᾳ φίλος, τῇ πόλει δ' ὰ φθονήσειν χαριζομένῃ τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς. ἀσφάλειαν δὲ αὐτὸς μᾶλλον αὐτοῖς ἔφη καὶ τοῖς ἐς αὐτὸν καταφυγοῦσιν ἐς ἀεὶ παρέξειν, ἐρατὸν ἔχων ἔνυσν. ᾧ δὴ μάλιστα καὶ δῆλος ἐχρῆτο ἐνὶ ῥήματι τῷδε ὰ Δαλεύσων τ ἐρατὸν, ἀλλὰ τὸν τυραννίδα ἤδη Δαμνούμενος· ἥτε δ' αὐτὸς τῶν τε εἰξίασιν καὶ φθειρσίαν καὶ ἱερωσύνην, καὶ εἴπ ἄλλο γέρας εἶχεν, ἐντελῆ πάντα ἀποδεξάμενος, καὶ τὰς φθὶ τέτων ἐργωῦτας συνέπεμπε τοῖς πεῖσθεῖσιν. οἱ δ' ἐυθὺς ὑπὸ τοῦ Βρεντεσίου Κίνναν τε πυθόμενοι τεθνάναι, καὶ τὴν πόλιν ἀδοίκητον εἶναι, φθὸς τὸν Σύλλαν ἀνέστρεφον ἄπρακτοι· καὶ ὁ Σύλλας πέντε Γ' παλὰ ἐρατῷ τέλη, ad legationem qui à senatu id peterent. Hi quamprimum Brundisii cognoverunt Cinnam defunctum, remp. perturbatam, ad Syllam reversi sunt infecto negotio. Ille cum v. legionibus Italicis est: qui propiores erant, strictis gladiis confoderunt hominem. Sic in suo consulatu Cinna periit. Tum Carbo, reverti jussis qui in Dalmatiam trajecerant, de præsenti rerum statu solicitus, non ausus est in Urbem redire, quantumvis revocantibus tribunis plebis ad subrogandum legitimis comitiis in occisi locum alterum consulem. tandem illis comminantib. se redacturos eum in privatorum civium ordinem, rediit quidem, & consularia comitia habuit: sed quum aves non addixissent, in aliam diem distulit. tum quoque quum fana Lunæ atque Cereris de cælo tacta essent, augures comitia distulerunt ultra solstitium, Carbone solo manente consule.

Cinnæ interitus. 398

Inter hæc Sylla senatus legationi ad se missæ responderat, cum talium ac tantorum scelerum patratoribus nunquam sibi fore amicitiam: non obstaturum se tamen, si populus Romanus eis incolumitatem donare voluerit: sed longè tutissimos fore posthac, qui ad ipsum confugerint, quum habeat tam faventem exercitum. Ex quo uno dicto satis apparebat, eum retinere velle imperium, & de occupanda dominatione cogitare: nam & dignitatem pristinam, & opes & sacerdotium, & si quos alios honores habuerat, omnia hæc integra sibi postulabat restitui: adjunctis

cis & VI. M. equitum, assumptis etiam Macedonum ac Peloponnesiorum auxiliis, ducens in summa circiter sexaginta virorum. M. à Piræeo Patras & inde porro trajecit Brundisium classe M. D C. navium: receptúsque in portum à Brundisinis non repugnantibus, immunitate donavit eos in posterum, quam hodiéque retinent. móxque inde cum universis copiis profectus est. In eo itinere Metellum Pium habuit obvium: qui ante aliquot annos bello sociali ductaverat exercitum, sed Cinnæ Mariíque metu vitata Urbe, & interim apud Ligures expectato eventu, tunc ultro se socium obtulit cum ea quam circa se habebat manu, proconsulis etiam tum nomen retinens. durat enim semel assumptus honor, donec contingat reditus in patriam. Nec ita multo pòst Cn. Pompeius, qui postea Magnus cognominatus est, supervenit, ejus Pompeii filius qui fulmine perierat, non amicus Syllæ, ut videbatur: sed ipse suspicione abolita præstò fuit, è Piceno legionem adducens: in qua regione gratiosus erat ob paterni nominis memoriam. Idem paulo pòst alias duas conscripsit, & inter præcipuos ductores strenuam operam Syllæ navavit. Quo factum est ut juvenis adhuc apud illum esset in pretio, ita ut soli omnium adventanti assurgeret: quem etiam in Africam misit ad reliquias belli & Carbonianos inde profligandos, restituendúmque in regnum Hiempsalem pulsum à Numidis: & ob

Brundusinis immunitas à Sylla data.

Metellus Pius.

Cn. Pompeius.

399

Sylla soli Cn. Pompeio assurgit.

καὶ ἱππέας ἑξακισχιλίους, ἄλλας τε πνὰς ὁπ Πελοποννήσου & Μακεδονίας προσλαβὼν, ἀπάνδοκος ἄγων ἐς μυριάδας ἀνδρῶν τέσσαρας, ἐπί τε Πάτρας ἀπὸ & Πειραιέως, καὶ ὁκ Πατρῶν ἐς Βρεντέσιον, χιλίοις & ἑξακοσίοις ναυσὶ διέπλει· δεξαμένων δ' αὐτὸν ἀμαχεὶ τ Βρεντεσίων, τοῖσδε μ ὕστερον ἔδωκεν ἀτέλειαν (ἣν καὶ νῦν ἔχουσιν) αὐτὸς δ' ἀναστήσας τὸν στρατὸν, ἦλθ ἐς τὸ πρόσω. καὶ αὐτῷ Μέτελλ@ Κεκίλι@ ὁ Εὐσεβὴς ὁκ πολλοῦ τε ἤρκμβρ@ ἐς τὰ λοιπὰ & συμμαχικὰ πολέμου, καὶ Ἀφ' Κίνναν καὶ Μάριον ἐς τὴν πόλιν ὁδὸν ἐσελθών, ἀλλὰ σὺν τῇ Λιγυστίδι τὸ μέλλον περιορῶν, αὐτόκλητ@ σύμμαχ@ ἀπλῶτα μεθ' ἧς εἶχε συμμαχίας, ἀνθύπατ@ ἔτι ὤν. ἔτι γὰρ εἶναι τοῖς αἱρεθεῖσιν, ἕστε ἐπανέλθοιεν ἐς Ῥώμην. ἐπὶ δὲ τῷ Μετέλλῳ καὶ Γναῖ@ Πομπήϊ@, ὁ μετ' ὀ πολὺ Μέγας προσονομασθεὶς, Πομπηίου μὲν ὢν παῖς & διεφθαρμένου τῇ κεφαλῇ, ἐκ ἔτους τῇ Σύλλα νομισθέντος, τῷ δ' ὑπατείαν ἀμαλυόμεν@, ἦλθε, & τέλ@ ἤκμαζε, σὺν τ Πικηνίτιδ@, καὶ κλέος & πατρὸς ἰσχύοντ@ ἐν αὐτῇ μάλιστα, ἀγείρας. μᾶ δ' ὀ πολὺ καὶ δύο ἄλλα στρατόπεδα· καὶ χρησιμώτατ@ ἐν τοῖς μάλιστα ὧδε ὁ ἀνὴρ ἐγένετο τῷ Σύλλᾳ. ὅθεν αὐτὸν ὁ Σύλλας ἔτι νεώτατον ὄντα ἦγεν ἐν τιμῇ, & ἐπόντος, φασὶν, ὑπανίστασθ μόνῳ· λήγοντος δ & πολέμου, καὶ ἐς Λιβύην ἔπεμψεν ἐξελάσοντα τε τὸς Καρβωνίου φίλους, & Γέμψαλαν, σκῆπτρον ὑπὸ Νομάδων, ἐς τὴν βασι-

βασιλείαν καταγαγεῖν. ἐφ' ᾧ δὴ ⸂ ἡριμοβοῦσιν καὶ τὰ Νομάδων αὐτῷ παρέχειν ὁ Σύλλας, ἔτι ὄντι νέῳ, ⸂ ἐπ ὄντι τῶ ἱππέων· καὶ ἀπὸ τῦδε ἐπαυρεῖς ἐς μέγα ὁ Πομπήϊος, ἐπὶ Σερτώριον εἰς Ἰβηρίαν ἐπέμφθη, ⸂ ἐς τὸ Πόντον ἐπὶ Μιθριδάτῃ ὕστερον. ἀφίκετο ⸂ καὶ Κέθηγος ἐς τὸν Σύλλαν, χαλεπώτατος ἀνταγωνιστὴς αὐτῷ μὴ Κίννα καὶ Μαρίῳ γενόμενος, καὶ σὺν ἐκείνοις τὰ πόλεως σκήπτων, ἱκέτης τε γιγνόμενος, ⸂ ἑαυτὸν ὑπηρέτιδι ἐς ὅ, τι βέλοιτο παρέχων, ὁ ⸂ καὶ σφαπῶς πολὺ πλῆθος ἔχων ἤδη, καὶ φίλους πολλοὺς τῶν ἐπιφανῶν, τοῖσδε μὲν ὑποστρατήγοις ἐχρῆτο, αὐτὸς ⸂ καὶ Μέτελλος, ἀνθυπάτω ὄντε, ἐς τὸ πρόσθεν ἐχώρουν· ἐδόκει γὰρ δὴ καὶ ὁ Σύλλας, ἀνθύπατος ἐπὶ Μιθριδάτῃ γιγόμενος, ἐκ ἀποθέσθαι πω τὴν ἀρχήν, εἰ καὶ πολέμιον αὐτὸν ἐψηφίσατο Κίννας.

Οἱ μὲν δὴ τῶν ἐχθρῶν βαρυπάτη καὶ ἀφανεῖ ἐχθρᾳ, οἱ σὺν ἄσει τὸ τε φύσεως αὐτῷ καλῶς τεκμαιρόμενοι, ⸂ τὴν πρότερον ἐς τὴν πόλιν ἐσβολὴν αὐτῷ καὶ κατάληψιν ἔτι ἔχοντες ἐν ὄψει, τά τε ψηφίσματα ἃ ἐπεκήρυξαν αὐτῷ λογιζόμενοι, ⸂ τὴν οἰκίαν ὁρῶντες ἀνεσκαμμένην, ⸂ βέλεσίαν δεδημοσιωμένην, καὶ φίλους ἀνῃρημένους, καὶ χρυσὸν μᾶλις ἐκφυγόντα, ἐδείμαινον, καὶ ἀδὲν σφίσι νίκης ἢ παντελεθρίας μέσον εἶναι νομίζοντες, συίσαντο τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τὸν Σύλλαν καὶ δεῦρο· ἐς τε τὴν Ἰταλίαν ⸂ ἐπέμποντες, σφατιὰν καὶ τροφὰς καὶ χρήματα συνῆγον, ἐδὲν, ὡς ⸂ ἐκάστων, σφίσιν ἀπολειπόντες ὅτε ἀπορίας ὅτε ⸂ θυμίας.

eas res gestas ei triumphum annuit, ante legitimam ætatem, necdum equestrem ordinem egresso. A quibus initiis quum multùm crevisset juvenis, contra Sertorium in Hispaniam missus est, & in Pontum postea contra Mithridatem. Quin & Cethegus ad Syllam se contulit, quo non alius infensior fuerat, cum Cinna Marióque Urbe pulsus: tunc verò supplex ad quidvis offerens suum ministerium. Sic ille auctus tum militum numero, tum amicorum illustrium, hos quidem pro legatis habuit, ipse verò unà cum Metello ambo proconsules procedebant ulterius: nam & Sylla proconsulari potestate contra Mithridatem profectus, nondum magistratum deposuerat, quanvis hostis à Cinna judicatus. Cethegus.

Et ille quidem inimicos, quanquam graviter, clàm tamen oderat: qui verò in Urbe se tenebant, facilè conjectantes de hominis ingenio, necdum prioris irruptionis obliti, reputantésque quibus plebiscitis eum exagitassent, & videntes ejus domum dirutam, bona publicata, amicos interemptos, familiam vix fuga servatam, trepidi, quòd aut vincendum esset aut pereundum funditus, ob communem metum conspirant adversus eum cum consulibus: totáque Italia milites, commeatus, pecunias, contrahunt, alacritate summa & industria, sicut decebat in extremo periculo. Consules verò

400

C. Nor-

C. Norbanus & L. Scipio, & cum his Carbo, qui superiore anno consul fuerat, infesti quidem Syllæ ut ceteri, sed conscientia patratorum facinorum plus sibi timentes, tum urbanis delectibus habitis, tum Italicis, cum suis quisque copiis contra hostem ibant, habuerúntque cohortes quingenarias, ducentas tunc primùm: nam pòst & pluribus usi sunt. Erat enim favor hominum in coss multo propensior, quòd Sylla videretur patriam hostiliter impetere, consules rem suam quidem agerent, prætextu tamen patriæ. Ad hæc vulgus conscium se cum illis peccasse, pari metu ad repugnandum movebatur, non ignari Syllam non castigationem aut correctionem aut terrorem volutare animo: sed pestem, cædes, direptiones, perniciem. Nec eos sua fefellit opinio: nam & præliis vastata sunt omnia, denis viceníque millibus sæpe una acie cadentibus, circa Urbem quoque cæsis L. M. & à reliquis nullam injuriam victor abstinuit vel viritim vel populariter, donec in suam unius potestatem redegit universum populi Romani imperium, quo deinde pro sua libidine usus est. Nec defuerunt prodigia quibus præmonerentur divinitus: namque mira terricula privatim publicéque multis per totam Italiam obversata sunt, & antiqua oracula in memoriam revocata pavorem augebant. Inter alia, mula etiam

Cædes quantæ à Sylla patratæ.

Γαΐός τε Νωρβανὸς ϗ Λεύκιος Σκιπίων, τὼ τοτε ὑπάτω, ϗ μεθ' αὐτῶν Κάρβων, ὃς πέρυσιν ἦρχεν, ἐχθρᾷ μὲν ἐς τὸν Σύλλαν ὁμιλίᾳ χρώμενοι, δέει δὲ ϗ συνειδότι ὧν ἔπραξαν, πολὺ τῶν ἄλλων χείρονι, ἔκ τε τοῦ πόλεως στρατὸν ὅσον εὐπορεῖν κατέλεγον, ϗ τὸν ὑπ' Ἰταλιωτῶν στρατὸν ἀθροίζοντες, ἐπὶ τὸν Σύλλαν ᾔεσαν μέρος ἐχώρουν, ἀπείρους ὑπ' πενταετηρίδων ἀνδρῶν μαχόσασθαι τότε πρῶτον. ὕστερον γὰρ ϗ πλέοσι τούτων ἡ γνώμη τῶν ἀνδρῶν ἐς τοὺς ὑπάτους ἐπόθει πολὺ ἐποίει· ὡς τὸ μὲν ἔργον τὸ Σύλλα χωρεῖν ἐπὶ πατρίδα, δόξαν ἔχον πολεμίου, τὸ δὲ τῶν ὑπάτων, εἰ καὶ πρὸς σφῶν ἔπεσπον, πρόσχημα τοῦ πατρίδος. τοῦ τε ἁμαρτηθέντων αὐτοῖς οἱ πολλοὶ συνεγνώκοτες, ϗ δι' φόβου μετέχειν ἠγάλλοντο, συνέπασαν· εὖ τε Σύλλαν εἰδότες ὀργῇσιν ἢ διορθώσιν ἢ φόβον ἐπὶ σφίσιν, ἀλλὰ λύμας ϗ θανάτους ϗ δημεύσεις ϗ ἀναιρέσεις ὅλως ἀθρόαν ἐπινοοῦντα· ὧν δὴ ἐψεύσθησαν τὴν δόξης. ὅτε γὰρ πόλεμος ἐφθείρε πάντα, ὧν γε καὶ μύριοι καὶ δισμύριοι πολλάκις ἐν μάχῃ μιᾷ, ϗ ἀμφὶ τὸ ἄστυ πεντε μυριάδες ἀμφοῖν ἀπέθανον· ϗ ἐς τοὺς ὑπολοίπους ὁ Σύλλας ἀδεὴς δεινὸν ϗ καθ' ἕνα ϗ κατὰ πόλεις ἐξέλιπε θρῶν· μέχρι ϗ μοναρχον ἑαυτὸν ἀπέφηνε τῆ Ῥωμαίων ἀρχῆς ὅλης, ἐφ' ὅσον ἐχρῄζε τε ϗ ἐβούλετο. ϗ πάδε αὐτοῖς εὐδόκει ϗ τὸ δαιμόνιον ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ σημαίνειν· δεινά τε γὰρ ἄλογα πολλοῖς ϗ ἰδίᾳ ϗ κατὰ πληθος ἐνέπιπτε πρὸς ὅλων τῶν Ἰταλιωτῶν, ϗ μαντευομένων παλαιῶν ἐπιφοβώτερον ἐμνημόνευον. πρόσθεν τε πολλὰ ἐγένοντο, ϗ ἡμί ϗ ἔτεκε, ϗ

καὶ γυνὴ κύουσα ἔχιν ἀντὶ βρέφους ἐξέβαλε· τῷ τε γλίσχρῳ ὁ θεὸς ἐπὶ μέγα ἔσῳσε, καὶ νεὼς πυρὶ ἐν Ρ'ώμῃ κατελύσγκε· καὶ πάνυ Ρ'ωμαίων ὄντων ἐς τὰ τοιαῦτα βαρυσεργῶν, τό, τε Καπιτώλιον ὑπὸ τῶ βασιλέων τετρακοσίοις που ὕστερον ἔτεσι ἡλοώμενον ἐνεπρήσθη, καὶ τῷ αἰτίαν οὐδεὶς ἐπενόει· πάντα δ' ἔδοξεν ἐς τὸ πλῆθος τῶ ἀπολουμένων, καὶ τῷ ἄλωσιν τῆ Γαλλίας, καὶ Ρ'ωμαίων αὐτῶν τῆ τε πόλεως καταλήψιν, καὶ πολιτείας μεταβολῶ σωσημῆναι.

Ἤρξατο μὲν οὖν ὅδε ὁ πόλεμος, ἐξ οὗ Σύλλας ἐς Βρεντέσιον παρῆλθεν, ὀλυμπιάδων ὅσων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα καὶ τεσσάρων· μῆκος δ' αὐτοῦ, ἄμφ τε τὸ μέγεθος τῶ ἔργων, σῳν ἐπείσει ὡς ἐπ' ἀλλήλους ἐθίους τραχυνόντων, ὃ πολὺ ὡς ἐπὶ τοσοῖσδε ἔργοις ἐγένετο. ὅθεν καὶ μάλιστα αὐτοῖς τὰ παθήματα ἐπειγομένοις ἐν βραχεῖ μείζω καὶ ὀξύτερα συνέβη γίνεσθαι· ἐς ὃ τελευτῆς ὅμως ἐπῆλθε κατά γε τὴν Γαλλίαν, μέχρι τῷ ἀρχῷ ἐνεδήσατο Σύλλας· ἐν δὲ Ἰβηρίᾳ καὶ μετὰ Σύλλαν ἐξέτεινεν ἐπὶ πλεῖον· μάχαι τε καὶ ἀποβολίαι καὶ πολιορκίαι, καὶ πολέμων ἰδέαι πᾶσαι καὶ τῷ Γαλλίαν, ἀθρόαιτε καὶ κατὰ μέρη τοῖς στρατηγοῖς ἐγένοντο πολλαί, καὶ πᾶσαι ἀξιοφανεῖς· ὧν τὰ μέγιστα καὶ ἀξιολογώτατα, ἐν κεφαλαίῳ φράσω, τοιάδε μάλιστα ἐπράγθη ἀμφὶ Κανύσιον τοῖς ἀνθυπάτοις τῶς Νορβανὸν ἐγίγνετο μάχη· καὶ θνήσκουσι Νορβανοῦ μὲν ἑξακισχίλιοι, τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Σύλλαν, ἑβδομήκοντα στρατιῶται δ' ἐγλίσκοντο πολλοί. καὶ Νορβανὸς ἐς Καπύλλω ἀνεζώσε. Συλλᾶ δὲ καὶ Μετέλλῳ ὕστερον τὸ Τέανον ἐπὶ Λεύκιον Σκιπίων ἐπῆκε,

peperit, & mulier serpentem enixa est: terræmotus quoque ingens in Urbe aliquot templa prostravit. & quamvis senatus populíque Romani cura minimè cessset in rebus talibus, tamen Capitolium incerta causa conflagravit, à regibus ante CCCC annos conditum: quæ omnia portendebant strages & expugnationes Italiæ, ipsíque populo Romano servitutem mutationémque reip. Prodigia Romæ.

Initium autem hujus belli, quando Sylla Brundisium appulit, incidit in CLXXIIII Olympiadem, cujus res gestæ majores fuere quàm pro spatio temporis, dum alteri in alterorum cladem properantes tanto gravius se invicem afficiunt: ad triennium tamen protractum est duntaxat in Italia, donec Sylla imperio potitus est: nam in Hispania etiam post obitum Syllæ duravit longo tempore. Pugnæ verò, velitationes, oppugnationes, variæque belli facies per Italiam crebræ illustréque fuere, dum, modò totis copiis, modò per partes confligitur. Harum præcipuas tantùm & memoratu digniores dicemus compendio. 401

Primùm omnium ad Canusium cum Norbano signa contulerunt proconsules, ubi desiderata sunt ex cos. exercitu, VI. M. è Syllanis LXX. ceciderunt, sed sauciati multi. Norbanus retrocessit Capuam. Tum L. Scipio contra proconsules ad Teanum castra- Syllæ cum Norbano conflictus. L. Scipio.

metatos alium duxit exercitum, pacis magis quàm pugnæ cupidum. quod ubi Syllani sensêre, cœperunt cum cos. per legatos agere de concordia, non quòd vel sperarent vel opus haberent, sed ut inter frigidè animatos nasceretur dissensio: id quod evenit: nam Scipio acceptis obsidibus ad colloquium in campum prodiit, convenerúntque trini utrinque: quo factum est ut vulgò nescirétur quid collocuti sint. Visum est consulis jussu ad collegam ire Sertorium communicandi consilii gratia: interim utrinque ab armis cessatum est, dum responsum expectatur. Sed quum obiter Suessam, quæ à Syllanis tenebatur, occupassét Sertorius, Sylla expostulavit cum Scipione. Cos. sive facti consçius, sive incertus respondendi, ut in re inopinata, obsides Syllæ reddidit: quamobrem exercitus ejus offensus tum intempestiva occupatione Suessæ, tum redditis obsidibus, culpabat consules, cœpítque clàm cum Sylla de transitione agere, si propius accederet: quo facto adeò desertus est cos. ut inops consilii solus in tentorio deprehensus sit à Syllanis, filio tantùm Lucio unà persistente. Quod mihi sanè indignum imperatore videtur, non sensisse tantam conspirationem totius exercitus. Hos Sylla, quum nequiret in partes suas verbis traducere, ambos dimisit incolumes: simúlque ad Norbanum Ca-

Suessa.

402

Scipio cum L. filio à Sylla dimissus incolumis.

Syllæ ad Norbanum legati.

μεθ' ἑτέρου στρατοῦ, πάνυ ἀθύμως ἐχόντων, καὶ πόθοιῶν εἰρήνης ἡμέρας· ἀμφόμμοι δ' οἱ περὶ τὸν Σύλλαν, ὡς τὸν Σκιπίωνα περὶ συμβάσεων ἐπρέσβευον, ἐκ ὅπως ἐλπίζοντες, ἢ χρήζοντες, ὡς στασιάσων ὑποδεκόντες αὐτῶν τὸ στρατὸν ἀθύμως ἔχοντα. ὁ δ' συνηνέχθη ἡμέρας· Σκιπίων μὲν γὰρ ὅμηρα τῆς συνόδου λαβών, ἐς τὸ πεδίον κατῆει, καὶ συνῆεσαν τρεῖς ἑκατέρωθεν, ὅθεν ἐδόκει δι' ἀναθέσθαι· ὁ Σκιπίων ἐς Νορβανὸν τὸν συνάρχον περὶ τῶν λελεγμένων πέμψας Σερτώριον ἀπαγγελοῦντα· καὶ ὁ στρατὸς ἑκατέρων ἡσύχαζε, τοὺς ὑποκρίσεις ἀναμένοντες. Σερτωρίῳ δ' ἐν παρόδῳ Σύεσσαν, ἣ τὰ Σύλλεια ἦρκτο, καταλαβόντων, ὁ μὲν Σύλλας ἠπάτο πέμπων ἐς τὸν Σκιπίωνα· ὁ δ', εἴτε τῷ ἡμερήσῳ συνεγνωκὼς, εἴτε ὑποκρίσει ὑπορῶν, ὡς ἐπὶ ἀλλοκότῳ δὴ τῷ Σερτωρίου ἔργῳ, τὸ ὅμηρον ἀπέπεμπε τῷ Σύλλᾳ· καὶ αὐτίκα ὁ στρατὸς αὐτῷ, τῇ τε τῶν Συέσσης ἐν ἀποδοχῇ ἀλόγῳ κωλαλήψει, καὶ τῇ τῶν ὁμήρων σὺν ἀπορρυθμίᾳ ὑποπτεμψει, τοὺς ὑπάτους ἔχοντες ἐν αἰτίαις, κρύφα τῷ Σύλλᾳ συνετίθεντο μεταθησεσθαι πρὸς αὐτὸν, εἰ πελάσειε. καὶ προσιόντων, αὐτίκα πάντες ἀθρόως μετέστησαν· ὡς τὸν ὕπατον Σκιπίωνα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λούκιον, μόνους ὀκ ἐν στρατῷ παντὸς ἐν τῇ σκηνῇ διαπορήσαντας, Σύλλαν καταλαβεῖν. καὶ μοὶ δοκεῖ τόδε ἐ στρατηγοῦ πυθέσθαι ὁ Σκιπίων, ἀγνοήσας ὅλου στρατοῦ τοσῆδε σωφρονεῖν. Σκιπίωνα μὲν δὴ μετὰ παιδὸς ἐ μεταπεισθὼν ὁ Σύλλας, ἐπεμπεν

ἔπεμπεν ἑτέρους, εἴτε δείσας, τῆς πολεμίου τὴν Ἰταλίας ἐπὶ τοῖς ὑπάτοις συνίσαμβρης, εἴτε καὶ ἐς τοῦτο, καθάπερ ἐς τὸν Σκιπίωνα, πιχνάζων ἐδείσας δ' αὐτὸν ἐποίουν δὲ ἐς ἀπόκλησιν (ὁ γάρτοι Νωρβανὸς, ὡς ἔοικε, μὴ ἀφορληθείη τὰ ὅμοια ἐς τὸν στρατὸν ἐδείσεν) ἀναστήσας Σύλλας ἐκεῖθεν ἐποιεῖτο, τὰ πολέμια πάντα δηῶν· τὸ δ' αὐτὸ καὶ Νωρβανὸς ἐπραττε κατ' ἄλλας ὁδούς· Καρβὼν δ' ἐς τὸ ἄστυ ἐπεδίωκεν, Μέτελλόν τε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ὄντες ἀπὸ τῆς βουλῆς τῷ Σύλλᾳ συνῆσαν, ἐψηφίζετο εἶναι πολεμίους. ὧν ἡμέρᾳ τὸ Καπιτώλιον ἐνεπίμπρατο· καὶ τὸ ἔργον πῶς ἐλογοποίει Καρβώνος, ἢ τῶν ὑπάτων, ἢ Σύλλα πέμψαντος, εἶναι· τὸ δ' ἀκριβὲς ἄδηλον ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔχω τίν αἰτίαν ἐγὼ συμβαλεῖν δὲ ἐστὶν ἂν ἕτως ἐγένετο. Σερτώριος δ' οὐ πολλοῦ στρατηγεῖν ἠρημένος Ἰσπανίας, μετὰ τὴν Συέσσης καταλῆψιν ἐφοβήθη εἰς τὴν Γαδειρίαν, καὶ αὐτὸν τῶν ἐπιτηδείων στρατηγῶν ὁ δεκαοκτὼ, πολλοῖς σὺν αὐτῷ καὶ ὅδε Ῥωμαίοις ἀνεκαίνισε πόνους. πλέον δ' ἀεὶ τοῖς ὑπάτοις γιγνόμενα στρατὸν ἀπό τε τῆς πλέον Ἰταλίας ἐπ σφίσι σωιστόσης, καὶ ἀπὸ τῶν ὁμόρων ἐδεῖτο Ἑλβηνῶν Γαλατίας, δ' ὁ Σύλλας ἠείλει, ἐπεμπεν ἐς ὅσα δυνατὸς τὰ Ἰταλίας, φιλίᾳ τε καὶ φόβῳ καὶ χρήμασι καὶ ἐλπίσιν ἀγείρων, μίσχει τὸ λοιπὸν ἔργον ἑκατέρους ἐς ταῦτα ἀνηλώθη.

Τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους, ὅπατοι μὲν ἦσαν Παπίριός τε Κάρπuam misit legatos alios de pace acturos, sive timens majorem Italiæ partem stantem à coss. sive huic quoque eadem quas Scipioni struens insidias. Quumque nemo ad eum veniret ne responsi quidem reddendi gratia (apparet enim eum cos. caviſſe similes exercitus sui calumnias) Sylla motis castris processit ulterius, omnia vastans hostiliter; idem & Norbanus fecit diverso itinere. Carbo verò prior in Urbem delatus, effecit ut Metellus & quotquot alii senatores Syllæ se adjunxerant, hostes à S. P. Q. R. judicarentur. quo tempore Capitolium deflagravit, rumore vario, nunc in Carbonem, nunc in consules suspicionem vertente, nunc in quempiam à Sylla submissum; quum in re incerta conjicere causam sit perdifficile, ideo nos quoque in obscuro eam finimus. Cetertùm Sertorius dudum sortitus Hispaniam, postquam Suessam occupavit, profugit in provinciam: quumque ei non decederetur, multum & hic laboratum est Romanis exercitibus. Interim in dies magis ac magis crescebant consulum copiæ confluente ab ultima Italia milite, atque à circumpadana etiam Gallia. Nec Sylla cessabat, mittens certos homines ad quoscunque posset Italiæ populos, &, vel benevolentia, vel metu, vel largitionibus, vel pollicitis eos concitans: itaque utrinque in his conatibus reliquum æstatis absumptum est.

Insequentis anni principio coss. magistratum ineunt, Papi-

Papirius Carbo & Marius coss.

rius Carbo rursum, & Marius, illius clarissimi Marii fratris filius, annos XXVII natus: quo tempore præ frigoris asperitate in hyberna utrinque discessum est. Sed primo statim vêre ad Æsim flumen à mane usque meridiem acerrimè conflixerunt Metellus & Carinas Carbonis legatus: quo multis amissis profligatato finitima loca defecerunt ad Metellum à coss. Metellum verò Carbo assecutus obsidebat, donec cognito collegam magno prælio ad Prænestе essè victum, copias suas reduxit Ariminum, Pompeio à tergo hærente & in eum cursante in agmen extremum. Clades autem ad prænestе accepta est hoc modo: Occupata à Sylla Setia, Marius eò copias admovit: deinde paulatim retrocedens, ubi ad Sacriportum pervenit, explicuit aciem, pugnatum est magnis animis. Ubi verò sinistrum cornu laborare cœpit, v. cohortes & duæ turmæ ratæ non differendum amplius diem, terga apertè verterant & abjectis signis ad Syllam simul transierunt: quo momento Mariani planè victi sunt: universi enim effusa fuga Prænestе petebant, Sylla terga cædente. Prænestini primos refugientes intromiserunt, sed urgente hoste clausa porta Marium fune subduxerunt in mœnia: tum verò magna cædes circa muros edita, multi capti: in his quotquot erant Samnites,

403 Æsis flumen.

Clades ad Prænestе.

Setia.

Sacriportus.

Mariani victi fugiunt.

Marius fune in mœnia Prænestina subductus.

ἕων αὖθις, ⸂καὶ Μάρκος ὁ ἀδελφιδοῦς Μαρίου ⸂καὶ ὁμώνυμος, ἐπτὰ καὶ εἴκοσιν ἔτη γεγονώς· χειμὼν δὲ καὶ κρύος πολὺ γλυκόμυον ἅπαντας ἀλλήλων διέσχισεν· ὀρχομένῳ δὲ ἦρος, ⸂περὶ τὸ Αἴσιον ποταμόν, ἐξ οὗ ἐπὶ μεσημβρίαν ἀγὼν καρτερὸς ἐγένετο Μετέλλῳ τε καὶ Καρίνᾳ Κάρβωνος στρατηγῷ πρὸς ἀλλήλους· καὶ φεύγει μὲν ὁ Καρίνας, πολλὰς ἀποβαλών, τὰ δὲ περίοικα πάντα ἐς τὸ Μέτελλον ἀπὸ τῶν ὑπάτων μετετίθετο· Μέτελλον δ' Κάρβων καταλαβών, ἐφεσπέρᾳ ⸂περὶ καθημερινὸν ἔστε Μάρκον, τὸν ἕτερον ὕπατον, μεγάλῃ μάχῃ ⸂περὶ Πραινεστὸν ἡττηθέντα πυθόμενον, ἀνεστρατοπέδευεν εἰς Ἀρίμινον. καὶ τῶδε μὲν Πομπήιος ὁ στρατηγίας ἐξαπτόμενος λυώκλει· ἡ δὲ ⸂περὶ Πραινεστὸν ἦσαν ὧδε ἐγένετο. Σύλλα Σήτιον καταλαβόντος, ὁ Μάρκος ἀγχοῦ στρατοπεδεύων, ὑπεχώρει κατ' ὀλίγον· ὡς δ' ἦλθεν ἐπὶ τὸ καλούμενον Ἱερὸν λιμένα, ἐξέπεσεν ἐς μάχην, καὶ κινδυνίζετο ⸂προθύμως· ὀρχομένου δὲ σὺν διὰ δόναι καὶ λαιὸς μέρους, ἀπειρᾳ πέντε πιζῶν καὶ δύο ἱππέων, ⸂σὺν ἀναμείναντι τὴν τροπὴν σημφανίσαι, τά τε σημεῖα ἔρριψαν ὁμοῦ, καὶ ⸂πρὸς τὸ Σύλλαν μετετίθεντο. καὶ τόδε εὐθὺς ἦρχε τῷ Μαρίῳ δυσχερῶς ἔχειν· κατόμενοι γὰρ ἐς Πραινεστὸν ἔφευγον ἅπαντες, ἐπόμενος δὲ Σύλλα σὺν δρόμῳ. ⸂καὶ οἱ Πραινέστιοι τὰς μὲν ⸂πρώτους αὐτῶν εἰσδεξάντο, Σύλλα δ' ἐπικειμένου, τὰς πύλας ἀπέκλεισαν, καὶ Μάρκον καλωδίοις ἀνιμήσαντο. πολὺς δ' ἄλλος αὐτόθεν ⸂περὶ τοῖς τείχεσιν ἐγίγνετο φόνος. καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων ὁ Σύλλας ἔλαβεν, ὧν τοὺς Σαμνίτας

ἐκτεινε

ἔκτεινε πάντας, ὡς αἰεὶ χαλεποὺς Ῥωμαίοις ἡγουμένους. τῆς δ' αὐτῆς ἡμέρας καὶ Μέτελλος νικᾷ ἕτερον Κάρβωνος στρατὸν, πέντε καὶ εἴκοσι σπειρῶν ἐν τῷ ἔργῳ σεσωσμένων ἐς Μέτελλον. Πομπήιός τε Μάρκιον νικᾷ καὶ πόλιν Σίνας, καὶ τὴν πόλιν διήρπαζεν. ὁ δὲ Σύλλας τὸ Μάριον ἐς Πραινεστὸν κατακλείσας, τὴν πόλιν ἀπετάφρευε καὶ ἀπετείχιζεν ὡς μακρῷ διαφήματος, καὶ Λευκήτιον Ὀφέλλαν ἐπέστησε τῷ ἔργῳ, ὡς ἐκεῖ μάχῃ περιεσόμενον Μάριον, ἀλλὰ λιμῷ. Μάριος δὲ ἤδη χρηστὸν ἐπὶ σωτηρίαν, τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς ἠπείλησε σφαγήσεσθαι· καὶ Βροῦτος στρατηγῶν τῆς πόλεως ἐπέστελλε συγκλητον ὡς ἐπί τι ἄλλο συναγαγεῖν, καὶ κτείνει Πόπλιον Ἀντίστιον, καὶ Παπίριον Κάρβωνα ἕτερον, καὶ Δόμιτιον Δομίτιον, καὶ Μούκιον Σκαιόλαν, τὸν τὴν μεγίστην Ῥωμαίοις ἱερωσύνην ἱερώμενον· οἱ μὲν δὴ δύο τῶνδε ἀνηρέθησαν ἐν τῇ βουλῇ κατὰ Μάριον σφαγέντες· τὸ δὲ φυγὲν ἐς τὸ βαλανεῖον εἰσαχθέντων· Δομίτιον δ' ἐπιόντες, ἔξω τῆς ἐξόδου ἀνῃρέθη, καὶ μικρὸν ἀπὸ τοῦ βαλανείου Σκαιόλας. τῶνδε σώματα αὐτῶν ἐς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη. ἐπιπόλαζε γὰρ ἤδη μὴ θάπτειν τοὺς ἀναιρουμένους. Σύλλας δὲ στρατὸν ἐς Ῥώμην κατὰ μέρη δι' ἑτέρων καὶ ἑτέρων ὁδῶν ἀπέπεμπεν, ἐντελλόμενος τὰς πύλας κατασχεῖν· εἰ δέ τις ἀποκρουσθείη, ἐπὶ Οὐῖαν χωρεῖν· τὰς δ' αὖ τε πόλεις πρὸς δύοντας ξὺν φόβῳ ἀπεδέχοντο, καὶ τὰ ἄστυ ἀπησθέσθη τὰς πύλας ἀνέῳξαν, ὑπό τε λιμοῦ πιεζόμενοι, καὶ τῶν παρόντων κακῶν ἄχος τὸ ἐπικρατοῦντα φέρειν ἐδι-

omnes Syllæ jussu occisi, ut perpetui infectatores Romani nominis. Per eosdem dies & Metellus vicit alterum Carbonis exercitum, etiam tunc quinque cohortibus inter pugnam sua transitione accelerantibus victoriam. Pompeius quoque Marcium devicit circa Senas, urbem ipsam diripuit. At Sylla, Mario intra Prænestе compulso, oppidum vallo ac fossa è longinquo cingebat, præpositо huic operi Lucretio Ofella, ut absque oppugnatione fame expugnaret Marium: qui rebus desperatis, ne inimicos superstites relinqueret, Bruto prætori urbano scripsit, ut convocato per alium prætextum senatu, interficeret P. Antistium, & alium Carbonem, prætérque L. Domitium & Mucium Scævolam pontificem maximum. Ex his duo, ita ut jussum erat, immissis percussoribus intra curiam confossi sunt, Domitius fugiens, in foribus: non longè à curia, Scævola: cadavera projecta sunt in Tiberim. jam enim mos inoleverat, interemptos non sepeliri. At Sylla copias ad urbem mittebat non uno itinere, imperato ut portas occuparent: quòd si repellerentur, conferrent se Hostiam. Hi quacunque iter erat, metu recipiebantur intra oppida, ne urbis quidem portis excluſi, quòd & fame laborabatur ab urbanis, & assueverant jam malis præsentibus non resistere pertinacius.

Metellus. Carbo. Pompeius. Marcius. 404 L. Domitii & Mutii Scævolæ interitus.

Sylla postquam id cognovit, confestim supervenit: & exercitu in statione relicto ante portas in campo Martio ipse fuga dilapsis adversæ factionis civibus introgressus, continuò bona eorum ærario addicta sub hasta cœpit vendere: advocatáque concione, questus coactum se improbitate inimicorum hæc facere, jussit populum bono esse animo, visuros propediem finem malorum, & restitutam rempublicam. Deinde ordinatis quæ præsens poscebant remedium, & in urbe relicto præsidio, profectus est Clusium, ad profligandum ibi non contemnendas belli reliquias. Interea conjunxerant se cum exercitu consulum Celtiberi equites missi à prætoribus Hispaniam obtinentibus: commissóque ad Glanim fluvium equestri prælio, Syllani ex hostibus circiter L. straverunt: ex Celtiberis verò CCLXX. transfugerunt: reliquos Carbo internecione delevit, sive offensus perfidia popularium, sive exemplum metuens. Eodem tempore ad Saturniam alia copiarum parte Sylla vicit adversarios: & Metellus classe circumvectus Ravennam versus, obiter Uritanum agrum planum frumentíque feracem in potestatem suam redegit. Alia Syllanorum manus intra Neapolim nocturna proditione recepti, contrucidarunt omnes, præter paucos fuga elapsos, & occupaverunt triremes Sylla cum Carbone per integrum diem conflictatus est acerrimo

Glanis fluvius.

405

ejus populi. Apud Clusium verò

ζομβροι. Σύλλας δ' ὡς ἔμαθεν, αὐτίκα ἐπῆλθεν, τῷ μὲν στρατῷ ἵδρυσε πρὸ τῶν πυλῶν ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ· αὐτὸς δ' ἔσω παρῆλθεν, ὡς φυγόντων τῶν ἀντιστασιωτῶν ἅπαντων. καὶ τὰ μὲν τούτων αὐτίκα ἐδημοσιοῦτο καὶ διεπιπρασκέλλετο· τὸ δὲ δῆμον ἐς ἐκκλησίαν συναγαγὼν, τῷ τε ἀνάγκῃ τῶν παρόντων ὠλοφύρατο, καὶ χαίρειν προσιέναι, ὡς αὐτίκα τῶνδε παυσομένων, καὶ τὰ πολιτείας ἐς τὸ θεῖον ἐλπίσοντας. διοικησάμενός δ' ὅσα ἤπειγε, καὶ τὴν πόλει πᾶσι ἐπισήσας τὰ ἑαυτοῦ, ἐξώρμησεν ἐς Κλούσιον, ἔνθα δὴ πολέμου τὰ λοιπὰ ἤκμαζεν. ἐν δὲ τούτῳ τῶν ὑπάτων προσεχώρουν ἱππεῖς Κελτιβῆρες, ὑπὸ τῶν ἰδίων στρατηγῶν ἀπεστερημένοι. καὶ χιόμβρης μὲν τὸν Γλάνιν ποταμὸν ἱππομαχίας, ὁ μὲν Σύλλας ἔκτεινε τῶν πολεμίων, Ἀμαντίνοι δὲ ἑβδομήκοντα τῶνδε τῶν Κελτιβήρων ἀνυτομάλησαν ἐς Σύλλαν. ἐκ τῶν λοιπῶν ὁ Κάρβων ἀνεῖλεν, εἴτε χαλεπήνας τὸ τῶν ὁμοεθνῶν αὐτομολίας, εἴτε δείσας τὸ ὁμοίας· ἐς δὲ αὐτὸν χρόνου τοῦ Σατουρνίαν ἑτέρᾳ μέρει τῶν ἰσχυρῶν ὁ Σύλλας ἐνίκα, καὶ Μέτελλος ἐπὶ Ῥάβενναν περιπλέων, τὴν Οὐριτανὴν χώραν πεδιάδα ἐκ πυροφόρον ὅσαν προσκατελάμβανεν· ἐς τε Νέαν πόλιν ἐκ προδοσίας νυκτὸς ἕτεροι τῶν Συλλείων ἐσελθόντες, ἔκτειναν ἅπαντας χωρὶς ὀλίγων ἀμφυγόντων, καὶ τὰς τριήρεις τοῦ πόλεως ἔλαβον· αὐτοῦ δὲ Σύλλα καὶ Κάρβωνι περὶ Κλούσιον ἐξ ἡδοῦς ἐπὶ ἑσπέραν γίνεται μάχη κρατερή, καὶ

φανέντες

φανέντες ἀλλήλοις ἰσόμαχοι, μὴ σκότους διεκρίθησαν. ἐν ᾧ τῷ Σπωλητίῳ πεδίῳ Πομπήιος καὶ Κράσσος, ἄμφω Σύλλα στρατηγοί, κτείνουσι τῶν Καρβωνείων ἐς τρισχιλίους. καὶ Καρῖνάν τον ἀντιστρατηγοῦντα σφίσιν ἐπολιόρκουν. ἔστε Κάρβων μὲν ἕτερον τοῦ Καρίνα στρατὸν ἔπεμψεν, ὁ δὲ Σύλλας, αἰσθόμενος ἐφεδρεύσας, ἔκτεινεν αὐτῶν πυρπολοῦντων ἐς δισχιλίους· καὶ Καρῖνας ὀλὲ, νυκτὸς ὄλης ὄντος ἐξ ὀμβρου πολλοῦ καὶ σκότους, αἰσθομένων μὲν τι τῶν περιεσθημένων, λαθὼν δὲ τὸ ὅμορον ἀμελουμένων, διέφυγε. καὶ Κάρβων ἐς Πραινεστὸν Μαρίῳ τοῦ συνάρχῳ Μάρκιον ἔπεμπεν, ὀκτὼ τέλη στρατιᾶς ἄγοντα, πυνθανόμενον αὐτὸν ὑπὸ λιμοῦ κακοπαθεῖν. οἷς ὁ Πομπήιος ἐξ ὑπέδρας ἐν στενῷ ἐπιπεσὼν, τρεπτικά τε, καὶ πολλὰς διαφθείρας, ἐς λόφον συνέκλεισε τοὺς λοιποὺς· ἐξ ὧν Μάρκιος μὲν, ἐ σώσας τὸ πῦρ, ἀπεδίδρασκεν· ὁ δὲ στρατὸς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπέδρας ἐπιστὰς, ἐστασίασε χαλεπῶς. καὶ τέλος μὲν ὑπὸ τοῖς σημείοις ὅλον ἄνδρα πυρροτριχήσαντος ἐπανῆλθεν ἐς Ἀρίμινον· οἱ λοιποὶ δὲ ἐς τὰς πατρίδας καὶ μέρη διελύθησαν, ὡς ἑπτὰ σπείρας τοῦ στρατηγοῦ μόνας παραμεινάσας. καὶ Μάρκιος μὲν ὧδε πράξας κακῶς, ἐς Κάρβωνα ἐπανῆλθε· Μάρκον δὲ Λαμπώνιον ἐκ Λευκανίας, καὶ Πόντιον Τελεσῖνον ἐκ τῆς Σαμνίτιδος, καὶ Γουττᾶνον Καπυάνιον, μεθ' ἑπτὰ μυριάδων ἐπιγραμμένων Μάρσιον ἐξελεῖν τῆς πολιορκίας, ὁ Σύλλας

prælio, quod nox tandem diremit neutrò inclinante victoria. In Spoletinis verò campis Pompeius & Crassus ambo Syllani duces straverunt Carbonianorum ad tria millia, & Carinatem sibi oppositum oppugnaverunt, donec à Carbone alius ei subsidio mitteretur exercitus: quem Sylla, rei non ignarus, iter facientem aggressus ex transverso, malè mulctavit, cæsis fermè duobus millibus. Carinas per occasionem noctis valde obscuræ ac pluviæ, licet sentientibus obsessoribus, tamen ob fœdam tempestatem neglectim id ferentibus, evasit. Idem Carbo ad collegam Marium obsidione Prænestina eximendum misit cum VIII. legionibus Marcium, quia fame laborare obsessos cognoverat. eas Pompeius in angusto loco nactus, ex insidiis adortus est, multísque cæsis, reliquos in tumulum quendam refugere coactos cinxit undique. Marcius relictis quò magis falleret ignibus, noctu inde clàm ausugit: cujus exercitus acceptæ per insidias cladis culpam in ductorem referens, post graves seditiones tandem signa injussu ejus retulit Ariminum: inde reliquis catervatim ad proprios lares dilapsis, VII tantùm cohortes apud suum ducem permanserunt: ita Marcius re infeliciter gesta ad Carbonem revertit. Ceterùm M. Lamponium ex Lucania, Pontium Telesinum è Samnio, Guttámque Capuanum cum septuaginta millibus properantes ad eximendum obsidione Marium, Sylla

Carinas.

occupatis faucibus per quas solas erat trasitus, excluſit. Tum coſ. deſperans de externis auxiliis, caſtellum loco ſpatioſo inter oppidum & hoſtium munitiones exſtruxit: in id collatis machinis contractíſque ſuis copiis, tentavit Lucretio repulſo erumpere: ſed poſt varios multorum dierum conatus quum nil proficeret, rurſum intra Prænestina mœnia concluſus eſt. Per eoſdem 406 dies ad Faventiam Carbo & Norbanus confecto itinere ſub veſperam Metelli caſtris proximi, quum unica hora ſupereſſet, viderémtque denſa circumquaque vineta iratè magis quàm conſultè explicuerunt aciem, rati perterrituros ſe Metellum re tam inopina. Sed victi, ut loco temporéque ſibi incommodo, acervatim cadebant: ita ut cæſis circiter X. M. V I. M. deditis, reliquis disjectis, mille ſoli ſervatis ordinibus Arretium ſe receperint. Hac clade audita, legio Lucana Albinovani ad Metellum invito ductore ſuo defecit: qui tum quidem nihilo remiſſior factus ad Norbanum rediit: ſed non multis diebus pòſt pactus clàm per internuntium miſſum ad Syllam de impunitate, ſi patraret quid memorabile, ad convivium vocavit Norbanum cum ſuis legatis, C. Apuſtio, & Flavio Fimbria, fratre illius qui in Aſia necem ſibi ipſe conſciverat, aliiſque ducibus quotquot è Carbonianis aderant: qui ubi, ſolo Norbano excepto, conyenêre,

Albinovanus.

Flavius Fimbrias.

ἐν τοῖς ξενοῖς, ἢ μόνῃ ἀφῆκαν ὧδ, ἀπέκλεισε τ πυρόδυ. ☪ ὁ Μάρκελος, ἀποχινώσκων ἤδη τὰς ἔξωθεν ἐπικουρίας, φρούριον ἐν τῷ μεταχμίῳ μεγάλῳ ὄντι ἤγαρεν, ἐς ὃ κ μηχανὰς κ ϛρατιὰν συναγαγών, ἐπιχείρει βιάσασθαι τ λουκρήτιον. πολυημέρου δ' αὐτῷ ☪ ποικίλης τ πέριξ ἠγωνίσθης, ἀθρόον ἀνύων, εἰς Πραινεστὸν αὖθις συνεκλείετο. ☪ ὡδὲ τῆς αὐθις ἡμέρας ἐν Φαυεντίᾳ Καρβὼν κ Νωρβανὸς ἐξ ὁδοῦ βραχὺ ἀπὸ ἑσπέρας ἐπὶ τὸ Μετέλλου ϛρατόπεδον ἐλθόντες, λοιπῆς ὥσης ὥρας μιᾶς κ ἀμπέλων πυκνῶν περικειμένων, ἀνοήτως μάλα ὑπὸ ὀργῆς ἐς μάχην ἐξέπιπτον, ἐλπίσαντες Μέτελλον τῷ παραλόγῳ καταπλήξειν· ἦτ τρόμοι ϑ, ὡς ἐν ἀφυεῖ χωρίῳ τε κ ὥρᾳ, κ ἐς τὰ φυτὰ ἐμπίπτοντες, ἐφθείροντο πρὸς πολλῶν· ὡς ἀπολέσθαι μ ἀμφὶ τὰς μυριάδας, αὐτομολήσαι δ' ἐς ἑξακισχιλίους, κ τὰς λοιπὰς ἀμφιρρῶγας, μόνων ὧν πρὸς χιλίων ἐπανελθόντων ἐς Ἄρρητον. τέλ☩ δ' ἄλλο Λευκανῶν ἀγόμενον ὑπὸ Ἀλβινουανῦ, τ ἴτιος πυθόμενον, μετεχώρησε πρὸς Μέτελλον δυσχεραίνοντ☩ Ἀλβινουανῦ· ὁ δὲ, τότε μὲ ϑ καταχὼν τ ὁρμὴς αὐτὸν, ὡς Νωρβανὸν ἐπανῆλθεν· ϑ πολλοῖς δὲ ἡμέραις ὕστερον κρύφα τῷ Σύλλᾳ προσέπεμπε, ☪ λαῶν ἄδειαν, εἴπ πράξειεν ἀξιόλογον, ἐπὶ ἑστίασιν καλεῖ Νωρβανόν τε κ τοὺς συνόντας αὐτῷ ϛρατηγούς, Γάϊον Αντίπατρον κ Φλαυΐον Φιμβρίαν, ἀδελφὸν τοῦδε ☩ ὃς ἐν τῇ Ασίαν ἑαυτὸν ἀνεῖλε τ☩, ὅσοι τε ἄλλοι τ Καρβωνείων ϛρατηγοὶ τότε παρῆσαν· ὡς δ' ἀφίκοντο, χωρὶς μὲν Νωρβανοῦ (μόν☩ γὰρ τοῦτ ἀφίκετο)

κετο) πάντας αὐτοὺς ὁ Ἀλβινουανὸς ἔκτεινεν ἐπὶ τῇ διαίτῃ, καὶ ἐς τὴν Σύλλαν διέφυγε. Νωρβανὸς δὲ καὶ Ἀριμινον ἐπὶ τῇδε τῇ συμφορᾷ, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν τοπησίων στρατοπέδων ἐς τὴν Σύλλαν μεταχωρεῖν πυθόμενος, τῶν τε παρόντων οἱ φίλων ὀδένα ἐπὶ πιστὸν, οὐδὲ βέβαιον, ὡς ἐν συμφορᾷς, πηδόμενος, ἰδιωτικοῦ σκάφους ἐπιβὰς, ἐς Ῥόδον διεπλεύσεν. ὅθεν ὑπερον ἐξωτούμενος ὑπὸ τοῦ Σύλλα, Ῥοδίων ἐπ᾽ ἀμφιγνοοῦντων, ἑαυτὸν ἐν ἀγορᾷ μεσῃ διέφθειρε. Κάρβων δὲ ἕτερα τέλη δύο στρατιωτῶν ἐς Πραινέστον ἄγειν ἐπέμπε Δαμάσιππον, ὑπερεπειγόμενος Μάρκιον σὺν τῇ πολιορκίᾳ λῦσαι· μὴ δὲ ἔτι τὰ στενὰ διελθεῖν ἐδυνάντο φυλακαὶ ὑπὸ τοῦ Σύλλα. Γαλάται τε ὅσοι ὑπὸ Ῥαιβίνῃ ἐπὶ τὰ Ἄλπεια παρῆκουσιν, ἀθρόως ἐς Μέτελλον μετετίθεντο· καὶ Λεύκολλον ἕτερος τῶν Καρβωνείων σὺν ἄκρᾳ τῇ Πλακεντίᾳ· ὧν ὁ Κάρβων πυθανόμενος, τρισμυρίας ὅμως ἔτι ἔχων ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὸ Κλάσιον, δύο τέλη τὰ Δαμασίππου, καὶ ἕτερα ἀφ᾽ ἑαυτοῦ Καρίναν καὶ Μάρκιον, Σαμνιτῶν τε αὐτῷ χειρὶ πολλῇ προθύμως ἔτι ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὰ στενὰ κακοπαθούντων, ὀπογνὺς ἅπασιν, ἀσθενῶς ἔφυγε σὺν τοῖς φίλοις ἐς Λιβύην ἐξ Ἰταλίας, ὕπατος ἔτι ὢν ὡς Λιβύῃ παρασησόμενος ἀντὶ τῆς Ἰταλίας· τῶν δ᾽ ὑπολειφθέντων οἱ μὲν ἀμφὶ τὸ Κλούσιον Πομπηΐῳ στρατευσάμενοι ἐς μάχην, ὑπέκαλον ἐς δισμυρίους, καὶ ὡς ἐπὶ συμφορᾷ μεγίστῃ καὶ τὸ λοιπὸν τάδε ἐς τὰς πατρίδας κατὰ μέρη διελύθη.

omnibus in eodem cœnaculo trucidatis, ad Syllam transfugit. Tum Norbanus, ubi cognovit & Ariminum ob hunc casum & aliquot propinquos exercitus ad Syllam defeciſſe, ratus neminem ſuorum (ut fit rebus adverſis) conſtantem fore in amicitia, privati hominis navicula conſcenſa trajecit in Rhodum: ubi quum à Sylla expoſceretur, Rhodiis de ejus deditione deliberantibus, in medio foro ſe transfixit. Carbo verò alias duas legiones Damaſippum juſſit Præneſte ducere, obſidionem Marii ſolvere properans: ſed ne hæ quidem fauces à Syllanis obſeſſas valuerunt perrumpere. Præterea tota ciſalpina Gallia defecit ad Metellum, & Lucullus contra Carbonianum exercitum alium proſperè pugnavit ad Placentiam. Quibus auditis Carbo, quamvis haberet adhuc armatorum XXX. M. circa Cluſium, & duas Damaſippi legiones, & totidem alteras ſub Carinate Marcióque, adhæc Samnitium magnam manum gnaviter anguſtias perrumpere laborantium, omnibus tamen rebus deſperatis, ſegniter profugit cum amicis in Africam, conſul Italiam deſerens, quaſi hac amiſſa illam occupaturus. Exercitus, quem ad Cluſium reliquit, cum Pompeio congreſſus, amiſit fermè XX. M. reliqui accepta tanta clade diffugerunt in ſuam quiſque patriam. At Carinas cum Marcio Damaſippoque

Albinovani perfidia.

Norbani interitus.

407

sippóque conjunctis copiis ad fauces profecti sunt, cum Samnitibus ut putabant perrupturi. quod ubi non successit, Urbem petunt, quasi capi facilem, per virorum simul & cibariorum inopiam, & in Albano agro castrametantur circa decimum lapidem. Tum Sylla, Urbi metuens, properè præmissis equitibus qui hostium agmen remorarentur, ipse accelerato itinere cum omnibus copiis circa meridiem Collinæ portæ jam propinquus ad ædem Veneris castra posuit, hostibus quoque circa Urbem castrametatis. Inclinato deinde ad vesperam die collatis signis, dextrum Syllæ cornu vicit, sinistrum fusum ad portas refugit. Ibi viri senes ut viderunt hostes profligatis mixtos accurrere, cataractam dimiserunt: quæ delapsa multos milites, multos etiam senatores, oppressit: magna pars metu & necessitate coacta retro in hostes se vertit, & continuato per totam noctem prælio, magnam eorum concidit multitudinem: inter quos Telesinus Albinúsque ceciderunt: castra eorum capta sunt. Lamponius Lucanus cum Marcio Carinatéque, & quotquot ex Carbonianis ducibus interfuerant prælio, diversa loca fuga petierunt. Utrinque desideratorum numerus æstimatus est ad quinquaginta millia, captivorum supra octo millia: inter eos quia major pars Samnites erant, Sylla jaculatoribus conficiendos objecit. Postridie Mar-

408

σιππῳ οἷς εἶχον ἅπασιν ἐπὶ τὰ στενὰ ἐχώρουν, ὡς ὁμοῦ τοῖς Σαμνίταις βιασόμενοι πύλας αὐτὰ περάσαι· ἐ δυνηθέντες ἦ ἀφ' ὧν, ἐφέροντο ἐς Ῥώμην, ὡς ἔρημον ἀνδρῶν καὶ γεφυρῶν ἅμα καταληψόμενοι τὸ ἄστυ· καὶ ὡς σταδίων ἑκατὸν ἐστρατοπεδεύσαν ἀμφὶ τὸν Ἀλβανὸν λίμνην. δείσας οὖν ὁ Σύλλας ὡς ἐπὶ τῇ πόλει, τοὺς μὲν ἱππέας ὡς ὑπεμενε καὶ ἀπουδὴ ἐνοχλεῖν αὐτοῖς ὁδοῦσιν. αὐτὸς δ' ἐπαχθεὶς αὖθις τῷ στρατῷ ὧδε τῆς Κολλίνης πύλας, ὡς μεσημβρίαν ἐστρατοπεδεύσειν ἀμφὶ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἱερὸν, ἤδη καὶ τῶν πολεμίων ὡς τὴν πόλιν στρατοπεδευόντων· μάχης δ' εὐθὺς αὐτοῖς ὡς δείλης ἐπέργεν ἡμέρας, τῷ μὲν δεξιῷ Σύλλας ἐκράτει, τὸ δὲ λαιὸν ἡττώμενον ἐπὶ τὰς πύλας κατέφυγεν· οἱ δ' γέροντες ὄντες ὡς εἶδον αὐτοῖς σωτηρίαν τὰς πολεμίους, τὰς πύλας καθῆκαν ἀπὸ μηχανῆς· οἱ δ' ἐμπίπτουσι πολλοὶ μὲν ἀπὸ τοῦ στρατοῦ διέφθειραν, πολλοὶ δ' ἀπὸ τῶν βαλῶν· οἱ πολλοὶ δ' ὑπὸ θεοῦ καὶ ἀνάγκης αὐτῶν ἔρεφον ἐς τοὺς πολεμίους. καὶ νυκτὸς ὅλης ἀγωνισάμενοι, πολὺ πλῆθος ἔκτειναν. ἔκτειναν δ' καὶ τῶν στρατηγῶν Τελεσῖνόν τε καὶ Ἀλβῖνον, καὶ τὰ στρατόπεδα αὐτῶν ἑλάβον. Λαμπώνιος τε ὁ Λευκανὸς καὶ Μάρκελλος καὶ Καρβῖνας, ὅσοι τε ἄλλοι στρατηγοὶ τῆς Καρβωνείας στάσεως αὐτοῖς συνῆσαν, διέφυγον· καὶ ἐνάτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ ἔτει πέντε μυριάδων ἐδόκει πλείους παρ' ἀμφοτέρων τότε αἰχμάλωτοι, ὀκτακισχιλίων πλείων ἡμιμύρια. Σύλλας δ' ὅπ Σαμνῖ τὸ πλέον ὢν, κατηκόντισε μὴ ἦ μίαν ἡμέραν αὐτῷ καὶ Μάρκιον καὶ Καρβῖνας ἀλόντας

ἀλόντες προσήγοντο, ⸗ ἀδὲ τῶνδε φειδόμενος, οἷα Ῥωμαίων, ἔκτεινεν ἄμφω, καὶ τὰς κεφαλὰς ἐς Πραινεστὸν Λευκρητίῳ πρὸς τὸ τεῖχος προσελεγχθὲν ἐπέμψε. Πραινεστῖνοι δὲ, καὶ τοῦδε θεωθέντες, καὶ τ' Καρβώνειον στρατὸν ἀπολωλεκὸς πάντα πυνθανόμενοι, αὐτόν τε Νωρβανὸν ἤδη φυγεῖν ἐξ Ἰταλίας, ⸗ τὸν ἄλλον Ἰταλιώτην ⸗ Ῥωμαῖον ἐπ' αὐτῇ Σύλλᾳ ἐκτενῶς κεχειρωκότα, τῇ πόλει τῇ Λευκρητίῳ παρέδοσαν, Μαρίου καταδυόντος ἐς τάφρους ὑπονόμου, ⸗ μετὰ βρόχου καὶ ἀνελόντος ἑαυτόν· Λευκρήτιος μὲν δὴ, Μαρίου τὸν κεφαλαῖον ἐκτεμών, ἔπεμπεν ἐς Σύλλαν· καὶ αὐτὸν ὁ Σύλλας ἐν ἀγορᾷ μέσῃ ὡς τῶν ἐμβόλων θέμενος, ἐπιγελάσας λεγεῶνι τῇ νεότητι τοῦ ὑπάτου, καὶ εἶπεν, Ἐρεῖτόν σοι ὡς τάχιστα χρείας πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν. Λευκρήτιος δὲ ἐπεὶ Πραινεστὸν εἷλε, τῶν ἀπὸ τῆς βελῆς ἐνὸς δεῖν Μαρίῳ στρατηγησάντων τοὺς μὲν αὐτίκα ἀνῄρει, τοὺς δ' ἐς φυλακὴν ἐσεκόμισεν· ὧς ὁ Σύλλας ἐπελθὼν ἀνεῖλε. καὶ τοὺς ἐν Πραινεστῷ προσέταξε χωρὶς ὅπλων προελθεῖν ἅπαντας ἐς τὸ πεδίον· καὶ προελθόντων τοὺς μὲν ἑαυτῷ τι χρησίμους χιλιάρχους, ὀλίγους πάμπαν, ἐξείλετο, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκέλευσεν ἐς τέλος ἀπ' ἀλλήλων διαφθεῖραι, Ῥωμαίους τε καὶ Σαμνίτας ⸗ Πραινεστίνους· ἐπεὶ δὲ διέφθαρτο, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἐπεκήρυξεν ὅτι καὶ οἵδε ἄξια θανάτου δεδράκασι, καὶ συγγνώμην δεδώκεν ὅμως· τοὺς δ' ἑτέρους κατηκόντισεν ἅπαντας· γύναια δ' αὐτῶν καὶ παιδία μεθῆκεν ἀπαθῆ ἀπίεναι. καὶ τὴν πόλιν διήρπαζε πολυχρήματον ἐν τοῖς μάλιστα τότε ὄντων. ὧδε μὲν δὴ καὶ Πραινεστὸς ἑάλω. Νώρβα δ' ἑτέρα πόλις

cius & Carinas è fuga retracti sunt, quibus victor non pepercit ut civibus, sed amborum capita præcisa misit Lucretio, circumferenda circa Prænestinorum mœnia: qui & his visis, & audito perisse omnes Carbonis copias, Norbanum ex Italia fugere, ipsam denique Urbem in potestatem Syllæ redactam esse, oppidum Lucretio dediderunt. Marius in cuniculum se abdidit, ubi mox manus sibi intulit. Caput ejus ad se relatum Sylla pro rostris posuit, non sine cavillo in ætatem consulis: Debuisse prius remum tractare, quàm gubernaculum. Lucretius Prænestе potitus, quotquot senatores Marianæ factionis ibi deprehendit, aut mox interfecit, aut misit in custodiam: quos Sylla postquam eò venit, occidit, ceteram multitudinem inermem jussit prodire in campum: quo facto, ubi aliquot admodum paucos exemit, quorum opera aliquando usus fuerat, reliquos divisit trifariam: postquam aliò Romani, aliò Samnites, aliò Prænestini secessêre, Romanis per præconem monitis, commeruisse quidem mortem ipsos quoque, habituros tamen veniam, alios omnes confixit jaculo: mulieres tantùm & pueros dimisit incolumes: oppidum diripuit ditissimum illo seculo. ita Prænestе tractatum est. Norba nihilominus resistebat totis

Prænestinorum deditio.

Marii interitus.

Syllæ cavillatio in Marium.

Prænestini ut tractati à Sylla.

Norba.

viribus

viribus, donec Æmilio Lepido noctu per proditionem intromisso, indignabundi oppidani, pars suamet manu, pars mutuis vulneribus ceciderunt, alii præfocarunt se laqueis, aut obturatis foribus ignem tectis subdiderunt: quorum conatum fortuitus ventus adjuvit in tantum, ut præda omnis absumpta sit incendio. Ita hi quoque internecione deleti sunt.

Norbæ oppidani ut deleti.

Finito in Italia bello per tot clades igni ferróque illatas ultro citróque, alii Syllani duces obita regione, inspectísque oppidis, præsidia locis suspectis imposuerunt: Pompeius in Africam contra Carbonem, in Siciliam contra ejus amicos missus est. Sylla ipse advocato in concionem populo, multa de se magnifice, multa ad illos terrendos vehementer locutus, ita concluſit orationem ut diceret, populi quidem statum in melius se mutaturum, si jussa fecerint: inimicorum verò parciturum nemini, sed affecturum eos extremis calamitatibus: imò & in prætores, quæstores, tribunos, tum quicunque ex eo die quo Scipio cos. pactis non stetit, partes hostium foverint, pro viribus animadversurum. Post concionem sine mora senatores quadraginta, equites Rom. M. D C. proscripsit.

409

Sylla in concionem pop. Rom. vocat.

Hic enim primus capitalis proscriptionis inventor est habitus: qui & præmia percussoribus proscriptorum, latentiumque indicibus proposuit, & pœnam ab-

Sylla primus capitalis proscriptionis inventor.

ἀντεῖχεν ἔτι ἐγκρατῶς, ἕστε Αἰ-
μιλίου Λεπίδου νυκτὸς ἐς αὐτὴν ὑπ'
εὐδοσίας ἐσελθόντος, ἀφαμανα-
κήσαντες οἱ ἔνδον ἐπὶ τῇ εὐδοσίᾳ,
οἱ μὲν ἑαυτοὺς ἀνήρουν, οἱ δ' ἀλ-
λήλους ἔκοπτον, οἱ δὲ καὶ βρόχοις
συνεπλέκοντο· καὶ τὰς θύρας ὑπ-
έφρακτον ἔνδοθεν, καὶ ὑπεπίμπρασαν.
ἄνεμός τε πολὺς ἐμπεσὼν, ἐς το-
σοῦτον αὐτὴν ἐδαπάνησεν ὡς μηδὲν
ὑπὸ πόλεως λάφυρον γενέσθαι· καὶ
οἵδε μὲν ὕστως ἐγκρατῶς ἀπέθα-
νον.

Ἡ νυμφῶν δὲ τῶν ἀμφὶ τὴν Ἰ-
ταλίαν πολέμων καὶ πυρὶ καὶ φόνῳ
πολλῷ, οἱ μὲν δὴ Σύλλα στρατηγοὶ
τὰς πόλεις ἐπιόντες, τὰ ὑποπτα ἐ-
φρούρουν, καὶ Πομπήϊος ἔστε Λι-
βύην ἐπὶ Κάρβωνα, καὶ ἐς Σικελίαν
ἐπὶ τοὺς ἐκεῖ Κάρβωνος φίλους ἐ-
στέλλετο. αὐτὸς δὲ ὁ Σύλλας, Ῥ'ω-
μαίους ἐς ἐκκλησίαν συναγαγών,
πολλὰ ἐμεγαλήγορησεν ἐφ' ἑαυτῷ,
καὶ φοβερὰ ἐς κατάπληξιν εἶπεν ἑτέ-
ρωθι· καὶ ἐπήνεγκεν, ὅτι τὰ μὲν δήμῳ
ἐς χρηστὸν ἄξει μεταβολήν, εἰ πεί-
σοιντό οἱ, τοὺς δ' ἐχθροὺς οὐδενὸς ἐς ἔ-
λαττον κακοῦ φείσεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς
στρατηγοὺς, ἢ ταμίας, ἢ χιλιάρχους,
ἢ ὅσοι τι συνέπραξαν ἄλλο τοῖς πο-
λεμίοις, μεθ' ὧν ἡμέραν Σκιπίων
ὁ ὕπατος οὐκ ἐνέμεινε τοῖς ἐπ'
αὐτὸν ὁμολογήσασι μετελεύσεσθαι
καὶ κρατῶν. Ὧδε δὴ εἰπὼν, αὐ-
τίκα βουλευτὰς ἐς τεσσαράκοντα, καὶ
τῶν κεκλουμένων ἱππέων ἀμφὶ
χιλίους καὶ ἑξακοσίους ἐπὶ θανάτῳ
προὐγράφειν. ὅτου δὲ δοκεῖ πρῶ-
τος ἐς σκόλακα θανάτῳ προγρά-
ψαι, καὶ γέρα τοῖς ἀνηρῆσι καὶ
μισθὸν τοῖς ἐλέγχουσι, καὶ κο-
λάσεις τοῖς κρύπτουσιν ἐπιγράψαι.

μετ'

μετ' ὀλίγον δὲ πολὺ μᾶλλον βιαιότερον ἄλλους αὐτοῖς ἐπεσπέτιθει, καὶ τῶνδε οἱ μέν, ἀδοκήτως καταλαμβανόμενοι, διεφθείροντο ἔνθα συνελαμβάνοντο, ἐν οἰκίαις, ἢ ξενωνῖσι, ἢ ἱεροῖς· οἱ δὲ, μετέωροι ἐπὶ τὴν Σύλλαν φερόμενοί τε καὶ ἐπὶ ποδῶν αὐτὸν ῥιπτούμενοι, οἱ μὲν οὐ κατεπατοῦντο· ἐδὲ φωνὴν ἔπι τῶν θεωμένων ἀδενὸς ἐπὶ τοσοῦδε κακοῖς ἔχοντος, ὑπὸ ἐκπλήξεως. ἐξέλασις τε ἐτέρων ἐπ' ἄλλων, καὶ δήμευσις τῶν ἑτέρων ὄντων. ἐπὶ δὲ τοὺς τῆς πόλεως ἐκφυγόντας ζητητὴν πάντα μᾶλλον διέθεον· καὶ ὅσους αὐτῶν λάβοιεν, ἀνήρουν. πολλὴ δὲ καὶ τῶν Παλιωτῶν ἀναίρεσίς τε καὶ ἐξέλασις καὶ δήμευσις ἦν, ὅσοι τὶ Καρβωνος, ἢ Νωρβανοῦ, ἢ Μαρίου, ἢ τῶν ὑπ' ἐκείνοις στρατηγούντων ὑπῆκουσαν. καὶ ὀξύς τε ἦσαν ἐπὶ τούτοις ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ὅλην πικρὰ, καὶ ἐγκλήματα ποικίλα στρατηγίας, ἢ στρατιᾶς, ἢ εἰσφορᾶς ἀρθμήσεων, ἢ ἄλλης ὑπηρεσίας, ἢ βουλεύσεως ὅλως τῷ Σύλλᾳ· ἐγκλήματα δ' ἦν καὶ ξενίας καὶ φιλίας, καὶ δανεισμοῦ, λαβόντος ἢ δόντος. ἤδη δέ τις καὶ ἀθυμίας ἢ μήνης συνοδίας ἡλίσκετο· καὶ ὅτ' ἤκμαζε μάλιστα κατὰ τὰ πλούσια. ὡς δ' ἐξέλιπε τὰ καθ' ἕνα ἄνδρα ἐγκλήματα, ἐπὶ τὰς πόλεις ὁ Σύλλας μετῆει, καὶ ὁλόκληρε καὶ τάσδε, τῶν μὲν ἀκροπόλεις καταπεπτώκοντων, ἢ τείχη καθαιρῶν, ἢ κοινὰς ζημίας ἐπιτιθεὶς, ἢ εἰσφοραῖς σπανίζων βαρυτάταις· τῆς δὲ πλείστοις τοὺς ἑαυτῆς στρατοπεδούχους ἐπῴκιζεν, ὡς ἔχων φρούρια κατὰ τὴν Ἰταλίαν· τῷ τε γλῶ

ditos celantibus interminatus est. Nec multo pòst alios item senatores in proscriptorum album retulit. Ex his quidam nec opinantes oppressi passim per domos, per templa, per porticus: alii sublimes correpti, & ad pedes Syllæ projecti: alii raptati conculcátique, nemine adtam dira spectacula vel mussare audente: alii pellebantur ex Urbe, rursus alii bonis suis spoliabantur, profugos inquisitores persequebantur, nusquam non discurrentes & excutientes omnia, trucidantes quotquot ex iis adipisci poterant. Nec minor fuit sociorum cædes, direptio, expulsio, qui Carboni aut Norbano aut Mario eorúmve legatis paruerant, & per totam Italiam exercebantur severa de his rebus judicia, variis criminibus, militiæ, militaris præfecturæ, collatæ pecuniæ, cujusvis operæ contra Syllam præbitæ, communicatíve contra eum consilii: rei peragebantur & hospites & amici, creditores debitoréque. nec defuit cui obsequium crimini datum est, aut iter feciſſe cum damnatæ factionis homine: sed præcipuè divites hærebant in hoc periculo. Ut verò singulorum criminationes defecerunt, tum totos populos adortus Sylla puniit: aliorum arces aut mœnia diruit, alios pecuniis mulctavit, alios vexavit exactionibus gravissimis: aliò colonos deduxit, quorum opera in eo bello usus fuerat, qui opportunis locis dispositi in ipsius potestate continerent Italiam, translatis

Syllæ crudelia facinora.

410

latis ad eos veterum possessorum prædiis: quo beneficio per totam vitam habuit obnoxios. Quum enim res suas nisi actis Syllæ ratis tueri nequirent, propugnatores ejus dignitatis fuerunt etiam post illius obitum. In eo statu Italiæ, Carbonem ex Africa in Siciliam cum multis claris varis profugum, atque inde in Gosyram fugientem, Pompeius per certos homines ad id missos retraxit: & alios quidem, ne in conspectum quidem admissos, tolli mandavit: Carbonem verò, ter consulem, vinctum ad pedes sibi sisti passus, post gravem pro concione invectionem occidit: caput resectum ad Syllam missum est.

Carbonis interitus.

Qui postquam res inimicorum suo tractavit arbitratu, ita ut nihil hostile supereslet præter Sertorium, & eum quidem longè remotum, Metello contra eum in Hispaniam misso, pro libito res urbanas ordinavit. Quum enim legum, suffragiorum, sortium nulla haberetur ratio, universis metu latitantibus aut silentibus, omnia Syllæ acta tam consulis quàm proconsulis rata S. P. Q. R. habuit, & statuam auratam equestrem pro rostris ei posuit hoc titulo, CORNELIO SYLLÆ IMPERATORI FELICI. Sic enim ab adulatoribus vocabatur ob perpetuos rerum contra inimicos gestarum successus. quæ adulatio in cognomen vertit. Inveni etiam commentarios qui tradant, eum hoc

Statua aurata Syllæ posita.

Syllæ cognomina.

αὐτῶν. ⁊ τὰ οἰκήματα ἐς τὰς δε μεταφέραν διεμερίζεν· ὁ καὶ μάλιστ' αὐτὰς ἐνους αὐτῷ ⁊ τελευτήσαντα ἐποίησεν· ὡς γὰρ ἐχ ἕξοντες αὐτὰ βεβαίως, εἰ μὴ πάντ' εἴη τὰ Σύλλα βέβαια, ὑπερηγωνίζοντο αὐτῷ ⁊ μετὰ τάνε. ⁊ ταῦτα μὲν ὧδε ἐν τῇ Ἰταλίαν. Καρβωνα δ' ἐκ Λιβύης ἐς Σικελίαν, μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν, ⁊ ἀπ' αὐτῆς ἐς Κοσύραν νησον ὑποφεύγοντα, πέμψας πνὰς ὁ Πομπήϊος συνέλαβε· ⁊ τὸν μὲν ἄλλους τοις ἀγκῶσιν ἐπέλευσεν, ὁδ' ἐς ὄψιν οἱ προσαχθέντος, ἀνελεῖν. Καρβωνα δὲ πολλάκις σπάσαντα ἑαυτῷ τοῖς ποσὶ, δεσμωτὴν τελευτήσαντα, ἐπεδημηγόρησε, ⁊ κατέκανε, ⁊ τὴν κεφαλὴν ἐς Σύλλαν ἐπεμψεν.

Ὁ δ', ἐπεὶ οἱ πάντα ὡς ἐβούλετο ἐπὶ τοις ἐχθροῖς διῴκητο, ⁊ πολεμιον ὠδεν ὡς ἐπὶ τὸν Σερτωρίαν, μακρὰν ὄντα, Μέτελλον μὲν ἐπὶ τοῦτον ἐξέπεμπεν ἐς Ἱσπανίαν· ἐν δ' ἐν τῇ πόλει καθίστατο ἅπαντα ἐφ' ἑαυτῷ καθ' ὃν ἐβούλετο τρόπον. νόμου γὰρ ἢ χειροτονίας ἢ κλήρου λόγος οὐκ ἦν ἐπὶ, πεφοβημένων ὑπὸ δέους πάντων, ⁊ κρυπτομένων ἢ σιωπώντων· ἢ ⁊ πάντα ὅσα διῴκησεν ὁ Σύλλας ὑπατείων τε ⁊ ἀνθυπατεύων, βέβαια ⁊ ἀνεύθυνα ἐψηφίζοντο εἶναι. εἰκόνα τε αὐτοῦ ἐπιχρυσον ἐπὶ ἵππου πρὸ τῶν ἐμβόλων ἀνέθεσαν ⁊ ὑπέγραψαν, ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΣΥΛΛΑ, ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ὧδε γὰρ αὐτὸν οἱ κόλακες διδυτυχοῦντα ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς ὠνόμαζον, ⁊ προῆλθεν ἐς βέβαιον ὄνομα ἡ κολακεία. ἤδη δέ που χρόφῃ προεύτυχον ἠγωνίζοντο Σύλλαν Ἐ παφροδίτον ἐν πεδὲ τῷ

δὲ τῷ ψηφίσματι ἀναγραφῶσι. τὸ δὲ ἐπεικὸς ἐφαίνετό μοι ἐκ τόδε, ἐπεὶ καὶ Φαῦστον ἐπωνομάζετο. δύναται δὲ καὶ αἰσίου καὶ ἐπιφθονίου ἀγχοτάτω μᾶλλον εἶναι τὸ ὄνομα· ἔστι δ' ὅπου καὶ χρησμὸς αὐτῷ δοθεὶς ἐσεβάσθη τάδε, σκηπτοῦχον τὰ μέλλοντα,

Πείθεό μοι Ῥωμαῖε, κράτος μέγα Κύπρις ἔδωκεν,
Αἰνείᾳ γενεῇ μειλιχθεῖσ' ἀλλὰ σὺ πᾶσιν
Ἀθανάτοις ἐπίτελλε τιθεὶς· μὴ λήθεο τῶνδε·
Δέλφοις δῶρα κόμιζε· καὶ ἐσί τις ἀμφαφάασθαι
Ταύρου ὑπὸ νιφόεντος, ὅπου πελεμήκεσιν ἄξων
Καρῶν, οἱ ναίουσιν ἐπώνυμον ἐξ Ἀφροδίτης,
Καὶ πέλεκυν ἥμερον, λήψῃ κράτος ἀμφιλαφέες σοι.

ἑκάτερα δὴ αὐτῶν ἐψηφίσαντο Ῥωμαῖοι τῷ εἰκόνα πθέντες, δοκοῦσί μοι παρασκωπτοντες ἢ ὠμειλισσόμενοι τὸν ἄνδρα ἐπιγράψαι. ἔπεμψε δὴ καὶ στέφανον χρύσεον καὶ πέλεκυν, ἐπιγράψας τάδε,

Τόνδε σοι αὐτοκράτωρ Σύλλας ἀνέθηκ' Ἀφροδίτη,
Ὡς εἶδον κατ' ὄνειρον ἀνὰ στρατιὴν διέπουσαν
Τὰ χεσι τοῖς Ἄρεος μαρναμένων ἔνοπλον.

ἃ δὴ, ἔργῳ βασιλεὺς ὢν, ἢ τύραννος, οὐκ αἱρετὸς, ἀλλὰ δυνάμει καὶ βίᾳ, δεόμενος δὴ ἄρα καὶ τοῦ συγγραφίσματος αἱρετὸς εἶναι δοκεῖν, ὧδε καὶ τόδε ἐμηχανήσατο. Ῥωμαίοις πάλαι καθ' ἡσυχίαν ὅσον οἱ βασιλῆες, καὶ ὁπότε τις αὐτῶν ἀποθανοι, βουλοῦτης ἕτερος πρὸ

senatusconsulto Venustum appellatum: quod eo facilius credo, quando & Fausti cognomen accepit, non alienum à significatu festivi gratiosique. Extat & oraculum, quo in his rebus aggrediendis confirmatus est:

Crede mihi Romane, ingens dat Cypria robur,
Æneæ generi indulgens. tu reddere cunctis 411
Cœlitibus, gratus, donaria grata, memento.
Munera fer Delphos. est quidam qui arduus altas
Attingit Taurus nubes, ubi mœnia Cares
Longa colunt, Graio Veneris de nomine dicta:
Huic, magnas capies vires, donando securim.

Utrumlibet cognomen ad effigiem ejus ascriptum est ex senatusconsulto, videtur mihi non caruisse cavillo, ni sic quoque captata est victoris gratia. Securis certè cum aurea corona illò missa est, hac inscriptione:

Hanc tibi sancta Venus posuit Sylla induperator,
Quandoquidem in somnis te vidit in agmine primo
Hortantémque suos, & Martia tela moventem.

Itaque re jam rex aut tyrannus, quippe non jussu populi, non senatus autoritate, sed vi assecutus potentiam, quum prætextu opus haberet ut videretur electus legitimè, usus est arte hac: Olim Romæ regnabat quisque virtute præstantissimus: & quoties aliquis

quis eorum vita decederet, senatores alii post alios quinis diebus reip. præerant, donec alius quispiam in regnum succederet, cui faviſſent ſuffragia populi. Is quinque dierum magiſtratus, interrex vocabatur. conſularia verò comitia more ſolenni erant penes decedentes conſules: qui ſi quo caſu deeſſent, tum interrex creabatur qui præeſſet comitiis. Hujus moris occaſione Sylla, quum reſp. careret coſſ. quando Carbo in Sicilia, Marius Prænestæ perierant, pauliſper ex Urbe ſeceſſit, ſenatu juſſo creare interregem: qui Valerium Flaccum elegit, ſperans habiturum conſularia comitia. Tum Sylla ſcripſit Flacco, rogaret Quirites ex ipſius Syllæ ſententia, velintne jubeántque, quoniam præſens rerum ſtatus ita poſtulet, dictatorem creari revocato priſco more poſt annum quadringenteſimum: idque non ad certum aliquod tempus, ſed donec res urbanæ ac Italicæ totúmque imperium, continuis bellorum procellis concuſſum eatenus, ordinatum firmatúmque fuerit. Quæ rogatio haud dubiè ad ipſum ſpectabat: nec diſſimulavit cupiditatem, adjecto in fine literarum, ſi ita viſum fuerit patribus, ſe potiſſimum reipubl. navaturum hanc operam. His litteris in urbem perlatis S. P. Q. R. inops conſilii, quippe qui nec legitima comitia retineret, nec in ſua poteſtate eſſet, per comitiorum ſimulacrum libenter ac-

Interregnum.

Valerius Flaccus interrex.

Sylla dictator eligi vult.

412

ἕτερον ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἦρχεν· ἕως ποτὲ ἄλλον ὁ δῆμος δοκιμάσαι βασιλεύειν. καὶ τόνδε τὸν πενθήμερον ἄρχοντα Ἰντέρρηγα ἐκάλουν· εἷς δ' ἂν, Ἐν τοσῷδε βασιλεύς. ἐχαιρέσια δ' ὑπάτων οἱ λήξαντες τῆς ἀρχῆς ἀεὶ προὐτίθεσαν· καὶ εἴ ποτε καὶ σωτυχίαν ὕπατος ἔκτος εἴη, ὅδε ὁ ἐν τοσῷδε βασιλεύς, καὶ τότε ἐγίγνετο ἐς τὸ τῶν ὑπάτων χειροτονίαν. τότε δὴ καὶ ἔθους ἐπιθέντων ὁ Σύλλας, ὑπάτων ὄντων, ἐπεὶ καὶ Κάρβων ἐν Σικελίᾳ, καὶ Μάριος καὶ Πραινεστῖνοι ἐτεθνήκεσαν, αὐτὸς μὲν πρὸς τὰ πόλεως ὑπεξῆλθε, τῇ δὲ βουλῇ προσέταξεν ἐλέσθαι τὸν καλούμενον Μεταξὺ βασιλέα· ἡ δὲ Οὐαλέριον Φλάκκον εἵλετο, ἐλπίσασα ὑπάτων προτεθησεσθαι χειροτονίαν· ὁ δὲ Σύλλας ἐπέστειλε τῷ Φλάκκῳ γνώμην ἐς τὸ δῆμον εἰσενεγκεῖν ὅπως χρήσιμον ἡγοῖτο Σύλλας ἐν τῷ παρόντι ἐλέσθαι τῇ πόλει τὸν δικτάτορα, πεντακόσιον ἔτος καὶ τεταρακοστὸν ἐτῶν· ὃν ἦν ἔλοιντο, ἐκέλευεν ἄρχειν οὐκ ἐς χρόνον ῥητόν, ἀλλὰ μέχρι τὸν πόλιν καὶ τὸν Ἰταλίαν καὶ τὸν ἀρχὸν ὅλων στάσεσι καὶ πολέμοις σεσαλευμένων σταθείσαν. ὁ μὲν δὴ νοῦς τὸν γνώμην ἐς αὐτὸν ἔφερε τὸν Σύλλαν, καὶ ἐσῆλ' ἀμφίβολον ἰών· ὁ δὲ Σύλλας, ὁ κατοχὸν αὐτὸ, καὶ τοῦτ' ἐν τέλει τὸ ἐπιστολῆς ἀνεκάλυπτεν, ὅτι εἰ δοκοίη μάλιστ' ἂν αὐτὸς τῇ πόλει καὶ ἐν ταῖδε χρείαις χρήσιμος. ὁ μὲν δὴ τάδε ἐπέστελλε· Ῥωμαῖοι δ' οὐκ ἐκόντες μὲν ἐδὲ κατὰ νόμον ἐπὶ χειροτονουσῶτες ἔδυ, ἐσῆλ' ἐπὶ σφίσιν ἠγκάλμοι τὸ ἔργον ὅλως, ἐν ᾗ τῇ πάντων ἀπορίᾳ τὸν ὑποκειμένην τὸ χειροτονίας, ὡς ἐλευθερίας

ελας εἰκόνα τὸ σχῆμα, ἀπατώμενοι, χειροτονοῦσι τὸν Σύλλαν ἐς ὅσον θέλοιτι τυραννεῖν αὐτοκράτορα τύραννον. μετὰ δὲ τὸ δικτατόρων ἀρχὴ τὸ πάλαι ὀλίγῳ χρόνῳ ὀφειλομένη, τότε ἐς πολὺν ἐς ἀόριστον ἐλθοῦσα, τυραννὶς ἐγίγνετο. οὐ τελής. τοσόνδε μόρτοι προσέθεσαν, ἐς εὐσχήμονα ῥῆμα, ὅτι αὐτὸν εἰρήνης δικτάτορα ἐπὶ θέσει νόμων, ὧν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν δοκιμάσοιτο, τὸ καταστήσοι τὴν πολιτείαν. ἅτω μὲν δὴ Ῥωμαῖοι, βασιλεῦσιν ὑπὲρ πὶς ἑκατὸν ὀλυμπιάδας χρησάμενοι, ἐπὶ δ' ἐκείνοις δημοκρατίᾳ τε καὶ ὑπάτοις ἐτησίοις προστάταις ἐς ἄλλας ἑκατὸν ὀλυμπιάδας, αὖθις ἐπειρῶντο βασιλείας, ὀλυμπιάδων ὅσων οὐ Ἕλλησιν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε· τὸ ἑβδὸς οὐ Ὀλυμπίᾳ τότε ἀγωνίσματος, πλὴν σταδίου δρόμου, γυμνοῦ· τὸν δὲ ἀθλητὴς ἓξ τὸ ἄλλα θεάματα πάντα ὁ Σύλλας ἐς Ῥώμην μετεκόμισε, ἐπεικείᾳ τῶν Μιθριδατείων ἔργων, ἢ τῶν Γαλατικῶν· προφάσις δ' ἦν, ἀναπαύσειν καὶ ψυχαγωγῆσαι τὸ πλῆθος ἐκ καμάτων. ὁ δ' ἐς μὲν σχῆμα τὸ παλαιὸν πολιτείας, ὑπάτους αὐτοῖς ἐπιτρέψειν ὑποφήνας· τὸ ἐγένοντο, Μάρκος Τύλλιος καὶ Ὀρτούλιος Δολοβέλλας· αὐτὸς δ' εἶχε δὴ βασιλεύων, δικτάτωρ ἐπὶ τοῖς ὑπάτοις ὧν· πελέκεις τε γὰρ ἐφέροντο πρὸ αὐτοῦ, εἶχε δικτάτωρος, εἵποντο δὲ τέσσαρες, (ὅσοι τὸ πάλαι βασιλέων ἠγοῦντο) καὶ φυλακὴν τοῦ σώματος προσεῖχετο πολλήν· νόμους τε ἐξέλυεν, καὶ ἑτέρους ἐτίθετο· τὸ στρατηγεῖν ἀπεῖπε, πρὶν πεμπτεῦσαι, τὸ ὑπατεύειν, πρὶν ἐρωτηθῆναι· καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτὴν

cepit oblatam libertatis fucatæ speciem, creavítque Syllam tyrannum potestate singulari, ad tempus quantum ipsi libeat. nam & olim dictatura tyrannis erat circumscripta brevi tempore: sed tum amotis terminis nihil ei defuit ad absolutam tyrannidem. verbis tamen res cohonestata est: dictatorem eum creatum perferendis legibus, quas ipsi ferre visum fuerit, constituendæque reipublicæ. Sic P. R. imperio regum assuetus circiter C. olympiadas, atque aliis fermè totidem regimini populari sub annuis consulibus, rursum ad regni formam rediit, peracta apud Græcos c. LXXV. olympiade: quo tempore nullum in olympia certamen præter cursum in stadio superarat. Nam athletas ceteráque ludicra universa in Urbem Sylla Mithridatici belli atque civilis occasione transtulerat, causam prætexens quòd populum post tot labores recreare cuperet. Nihilominus, ut pristina reip. forma videretur manere, permissum est populo facere consules. Creati M. Tullius, Cornelius Dolobella: ipse verò jam planè regnans dictator consulibus præerat: nam & secures ei ut dictatori præferebantur viginti quatuor, quemadmodum olim regibus, & frequenti stipabatur satellitio: adhæc leges alias antiquabat, alias ferebat: edixítque nequis præturam ante quæsturam gereret, néve consulatum ante præturam, néve eun-

Pop. Rom. ad regni formam redit.

Athletæ & cetera Græcorum ludicra à Sylla Romam translata.

Syllæ edicta.

dem magistratum iterum susciperet, nisi post annum decimum. Tribunitiam verò potestatem adeo debilitavit, ut sublata videri posset, lege lata nequis post tribunatum ad ullum alium magistratum admitteretur: quo factum ut eam dignitatem nemo nobilis honorisve appetens non vitaret. Nec constat an eam, ut nunc est, à plebe ad senatum transtulerit: in quem ob seditiones ac bella redactum ad magnam paucitatem circiter trecentos allegit ex præcipuis equitum, tributis comitiis suffragia de unoquoque colligens: plebi verò inseruit ex proscriptorum servis florentissimum quemque ætate ac viribus, plusquam decem mille, donatos prius libertate civitatéque, & Cornelios vocatos de patroni nomine, ut inter plebeios haberet semper ad jussa parata decem millia. Idem obsequium & per Italiam sibi providens, XXIII legionibus divisit (ut dictum est) multum agrorum oppidatim, partim publicorum, partim quibus civitates mulctaverat. Fuit autem adeo terribilis & impotenter iracundus, ut Q. Lucretium Ofellam, per quem Præneste Mariúmque consulem expugnaverat, & victoriæ supremam manum imposuerat, in medio foro interfecerit: quia nondum equestrem ordinem egressus, priusquam quæsturam & præturam gessisset, contra novam legem, invito dictatore & frustra dehortante,

Cornelii servi.

Syllæ iracundia.

Lucretii Ofellæ post tot officia Syllæ præstita interitus.

αὖθις ἀρχὴν ἐκώλυσε, πρὶν ἔτη δέκα ἀπολιπεῖν. τὴν δὲ δημαρχικὴν ἐξουσίαν, ἣν ἰσχυρὰν ἔσχε καὶ ἀνεῖλεν, ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τοῦ δημάρχου ἐξουσίαν ἔτι ἄρχειν. διὸ καὶ πάντες ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς ἀνθρώπινοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἐς τὸ μέλλον ἐξετρέποντο. καὶ σαφῶς εἰπεῖν εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετῳκίσκεν. αὐτὴ δὲ τῇ βουλῇ, ἀφ' ὧν τοὺς πατέρας καὶ τοὺς πολίτας πάμπαν ὀλιγανδρίᾳ, ἀπεκατέλεξεν ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους, ἐκ τῶν ἀρίστων ἱππέων, ταῖς φυλαῖς ἀνὰ δύο ψῆφον ἀπὸ ἑκάστου· τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνηρημένων τοὺς νεωτάτους τε καὶ εὐρώστους, μυρίων πλείους, ἐλευθεροῦσιν ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ῥωμαίων· καὶ Κορνηλίους ἐφ' ἑαυτῷ ἀπὸσεῖπεν, ὅπως ἐτίμοις ἐκ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τὰ παραγγελλόμενα μυρίοις χρῷτο. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἐπινοῶν, τέλεσι τοῖς ὑπὲρ ἑαυτοῦ στρατευσαμένοις τρισὶ καὶ εἴκοσιν ἐπένειμε, ὥσπερ μοι προεῖρηται, πολλὴν ἐν ταῖς πόλεσι γῆν, τὴν μὲν, ἔνθεν ἀνέμιξεν, τὴν δὲ τοῖς πόλεσιν ἀφαιρούμενος ἐπὶ ζημίᾳ. ἐς ἅπασι δὲ ἦν αὐτῷ ὀργὴ φοβερὸς καὶ ἀκρατὴς ὀργὴν, ὡς καὶ Κοΐντον Λουκρήτιον Ὄφελλαν, τὰ πρωτεῖα αὐτῷ λαβόντα, καὶ Μάριον τὸν ὕπατον ἀκμὴ πολιορκήσαντα, καὶ τὸ τέλος τῆς νίκης αὐτῷ συναγαγόντα, ὑπατεύειν ἔτι ἰσχύοντα, πρὶν παμπόνους καὶ στρατηγήσαι, ἀφ' ὧν μέγεθος ἱερωσυνῶν, καὶ παλαιὸν ἔθος, ἀξιοῦντα, καὶ τὸ πολιτῶν δέος, ἐπεὶ κωλύων καὶ ἀναβιβάζων ὁ μετέπεσεν, ὃν ἀ-

ρχὴ

ἐπρᾷ μίσῃ κτεῖναι· & συναγαγὼν τὸ
,, πλῆθος ἐς ἐκκλησίαν, εἶπεν, Ἴστε
,, μὲ ὦ ἄνδρες, ἡ περ ἐμοῦ ἥδε
,, ἀκήκοατε, ὅτι Λικρήπιον ἐγὼ κελ-
,, εύσαντα ἀπειθοῦντά μοι. Καὶ
λόγον εἶπεν, Φθεῖρες γεωργὸν ἀρ-
τιώνῃ ὑπέδυσαν· ὁ δὲ δὶς μὲν (ἔ-
φη) τὸ ἄροτρον μεθεὶς, τὸ χιτωνί-
σκον ἐκάθηρεν· ὡς δ' αὖθις ἐβόσκετ-
το, ἵνα μὴ πολλάκις ὀργοίη, τὸν
χιτωνίσκον ἔκαυσε· καὶ γὰρ τοῖσδε
ἠπιωμένοις πυρκαϊὴ τρίτου πυρὸς
μὴ δεηθῆναι. Σύλλας μὲν δὴ & τοῖς-
δε καταπληξάμενος αὐτὸς, καὶ
ἐβούλετο ἦρχε· καὶ ἐθελαμόδυσεν
ἐπὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον. καὶ
τινὲς αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, ὀργουμέ-
νων βασιλείαν ἐπισκήπτοντες ἐκά-
λουν· ὅτι τὸ τῆς βασιλέως ὄνομα
μόνον ἐπικρύπτει· οἱ δ' ἐπὶ τοὐνα-
αντίον λόγῳ τὰ ἔργων μετέφερον, & τυραννίδα ὁμολογοῦσαν ἔλεγον. ἐς
τοσοῦτον αὐτοῖς τε Ῥωμαίοις & Ἰταλιώταις ἄπασιν ὁ πόλεμος ὠδε ἀσύμ-
φορος κακῶς· ἀσύμφορον ἦ καὶ τοῖς ὑπὲρ τῶν Ἰταλίαν ἔθνεσιν ἅπασιν, ἅρπ μὲ ὑπὸ λῃστῶν καὶ Μιθριδάτου καὶ Σύλλα πεπολεμημένοις, ἅρπ δ' ὑπορρώτου & ξυμείου διὰ τὰς στάσεις ἐκπεπυκνωμένοις καὶ εἰσφοραῖς πολλαῖς. ἔθνη τε γὰρ πάντα, καὶ βασιλεῖς ὅσοι σύμμαχοι, & πόλεις ἔκ ὅσαι μόνον ὑπήκοοι, ἀλλὰ καὶ ὅσαι ἑαυτὰς ἐγκεχειρήκεσαν ἐπὶ σωτηρίᾳ ἑκάστοις, καὶ ὅσαι διὰ συμμαχίαν, ἢ τινὲ ἀρετῶν ἄλλων αὐτονομίᾳ τε καὶ φόρων ἦσαν ἀτελεῖς, τότε πᾶσαι συντελεῖν ἐκελεύοντο & ὑπακούειν· χώρας τε ἦσαν & λιμένων κατὰ συνθήκας σφίσι δεδομένων ἀφῃρέθησαν. Σύλλας δὲ καὶ Ἀλε-

candidatum consulatus se profitebatur, fretus egregiè navata contra hostes opera. Quo facto, pro concione dixit, Scitote Quirites, & meis verbis credite, Lucretium meo jussu cæsum, quòd recusaret imperata facere. addiditque fabulam: Rusticus, quum inter arandum molestè ferret infestantes se pediculos, semel atque iterum aratione intermissa purgavit interulam: sed quum denuo morderetur, in ignem conjectam exussit, ne sæpius opus interrumperet. Hoc exemplo monitos volo victos, caveant sibi ne tertio peccato ignis pœna fiat. Ergo ad hunc quoque modum perterritos, imperio habuit obnoxios, & triumphavit de Mithridate. Nec defuerunt dicaces homines, qui dominatum ejus negativum regnum facerè vocarent, quòd solo nomine regis abstineret: alii ediverso rem suo nomine appellabant, videlicèt manifestam tyrannidem, eò malorum prolapsa est hoc bello tum Urbs, tum Italia. Nec immunes ab iis fuere provinciæ, partim à piratis & Mithridate & Sylla bello afflictæ, partim per seditiones exhausto ærario vexatæ multis tributorum exactionibus. nam & gentes omnes, & reges amici sociique & civitates non solùm stipendiariæ, sed etiam fœderatæ, aut gratia virtutis immunes liberæque, universæ tunc tributa pendere, imperatáque facere jubebantur: quædam agris portusque ex fœdere sibi concessis mulctabantur. Sylla verò Ale-

Fabula.

414

xandrum, ejus Alexandri qui in Ægypto regnaverat filium, educatum in Coo insula, & à Cois Mithridati deditum, indéque ad se profugum & in familiaritatem receptum, Alexandrinis regem dedit, deficiente ibi virili stirpe regia, & mulieribus regiis viro cognato opus habentibus: sperans multum auri se collecturum ex regno opulentissimo. Sed Alexandrini regem hunc, insolentius imperantem, Syllæ fiducia, decimo nono regni die protractum in gymnasium ex regia peremerunt: tantum eis audaciæ supererat, vel ob domesticarum opum magnitudinem, vel ob externarum calamitatum, quas nondum experti erant, ignorantiam. Insequenti anno Sylla, quamvis dictator, tamen ad repræsentandam aliquam reip. formam sustinuit consul iterum fieri, collega Metello Pio. Et hinc fortè mos natus est, ut nunc quoque Romani Cæsares, penes quos est creatio consulum, ipsimet eum honorem assumant, rem pulchram ducentes summum imperium cum consulatu jungere.

Alexander à Sylla Alexandrinis rex datus.

Ejus interitus.

415 Anno verò qui secutus est, populus quidem tunc quoque in adulationem Syllæ designavit eum consulem: at ille designatus, coss. creavit Servilium Isauricum & Claudium Pulchrum: móxque ipse potestatem summam, neminè interpellante, sponte deposuit. Quæ res mihi miranda videtur, hunc virum ad

Sylla summum magistratum sponte deponit.

ξανδρον, τ' Αλεξάνδρε τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεύσαντος ὑὸν, ἀναπεφάντα μὲ ἐν Κῷ, ὑπὸ Κώων σὺν δήτα Μιθριδάτῃ, ἀφυγόντα δὲ πρὸς Σύλλαν ἐκ Μιθριδάτου, καὶ σωθῆνα γνώμῃ, ἐψηφίσατο βασιλεύειν Αλεξανδρέων· ἐρήμου τ' Αλεξανδρέων ἀρχῆς ἀνδρὸς ὄντος, & τ' γυναικῶν, ὅσαι βασιλείᾳ γένους ἦσαν, ἀνδρὸς συγγενοῦς δεομένων· ἐλπίσας χρημάτων πολλὰ ἐκ βασιλείας πολυχρύσου· ἀλλὰ τόνδε μὲν οἱ Αλεξανδρεῖς, ἐνεακαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ ἔχοντα τ' ἀρχῆς, καὶ ἀτοπώτερον σφῶν, οἷα Σύλλᾳ πεποιθότα, ἐξηγύμνιον, ἐς τὸ γυμνάσιον ἐκ & βασιλείου προαγαγόντες ἔκτειναν· ὅστις ἔτι καὶ οἶδε, μᾶλλόν τε μείζεσιν ἀρχῆς ἰδίας, καὶ τ' ἔξωθεν κακῶν ἔτι ὄντες ἀπειρότεις, ἀφόβως εἶχον ἑτέρων. & δὲ ἐπόντος ἔτους Σύλλας, καίπερ ὢν δικτάτωρ, ἐς ὑπόκρισιν ὅμως καὶ σχῆμα δημοκρατικῆς ἀρχῆς, ὑπάτευσε καὶ ὕπατος αὖθις γενέσθαι σὺν Μετέλλῳ τῷ Εὐσεβεῖ. καὶ ἀπὸ τῶδε ἴσως ἔτι νῦν οἱ Ρωμαίων βασιλέες, ὑπάτους ἀποφαίνοντες τῇ πατρίδι, ἔστιν ὅτε & ἑαυτοὺς ἀποδεικνύουσιν· οὐ καλῷ πιθόμενοι μὴ τ' μεγίστης ἀρχῆς καὶ ὑπατεύσαι.

Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει ὁ μὲν δῆμος, καὶ τότε τὸν Σύλλαν θεραπεύων, ἠρέετο ὑπατεύειν· ὁ δ', οὐκ ἀναγόμενος ὑπάτους μὲν αὐτοῖς ἀπέφηνε Σερουίλιον Γαυρικὸν καὶ Κλαύδιον Πόλχρον· αὐτὸς δὲ τὸν μεγάλων ἀρχῶν, ὀδένος ἐνοχλοῦντος, ἑκὼν ἀπέθετο. καὶ μοὶ θαῦμα μὲν καὶ τόδε αὐτὸ καταφανές, τοσῶνδε ἐρχῶν ἐκτὸν ἀνδρῶν καὶ μόνον ἐς τότε

Σύλλαν

Σύλλαν ἐδένος ἐπειγόντως ἀποθέσθαι, ἃ πᾶσιν, (ὡς Πτολεμαῖος ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Ἀριοβαρζάνης ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ Σέλευκος ἐν Συρίᾳ) ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς τυραννεμένοις. ἄλλως δ' οὐδὲ τὸ, βιαζόμενον ἐς τὸν ἀρχὸν ῥιψοκινδύνως, ἐπεί τε ἐγκρατὴς ἐγένετο, ἑκόντα ἀποθέσθαι, καὶ παρόδοξον ἔπος τι ἑτέρου τὸ μὴ δεῖσαι, νεότητος ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ πλέον μυριάδων δέκα ἀνηρημένης, καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἀνελόντα βουλόμενον μὲν ἐνενήκοντα, ὑπάτους δ' ἐς πεντεκαίδεκα· ἀπὸ δὲ τῶν καλουμένων ἱππέων διχιλίους καὶ ἑξακοσίους, σὺν τοῖς ἐξεληλαμένοις. ὧν τά τε οὐσίας δεδημοσιωμένης, καὶ πολλῶν ἀπόρων ὄντων, ὅτε τοὺς οἴκοι ὁ Σύλλας, ὅτε τοὺς φεύγοντας κατεκλαγεὶς, οὐδὲ τὰς πόλεις, ὧν ἀκροπόλεις τε καὶ τείχη καὶ γῆν καὶ χρήματα καὶ ἀτελείας ἀφῄρητο· ἑαυτὸν ἀπέφηνεν ἰδιώτην. τοσοῦτον δὴ ἐν τῷδε τῷ ἀνδρὶ τόλμης καὶ τύχης· ὅνπερ φασὶν ἐπειπεῖν ἐν τῇ ἀγορᾷ, τὸν ἀρχὸν ἀποδιδόμενον, ὅτι καὶ λόγον, εἴτις αὐτοῖν, τῶν γεγονότων ὀφείλει. καὶ τὰς ῥαδδοῦχους καθελόντα καὶ τὰς πελέκεις, τὸν φθονερὸν ἀπὸ δ' σώματος ἀπώσασθαι, καὶ μόνον μὲν τὸ φίλων ἐς πολὺ ἐν μέσῳ βαδίσαι, θεωμένου δὲ πλῆθος καὶ καταπεπληγότος αὐτὸν καὶ τότε. ἀναχωρῶντα δὲ ἐπὶ τὴν οἰκίαν μόλις ποτὲ μειράκιον ἐπεμέμφετο, καὶ ἑδένος αὐτῷ ἀπερύκοντος, ἐθάρρησε καὶ λοιδορήσαντα αὐτῷ μέχρι τῆς οἰκίας ἐλθεῖν· ὁ δὲ, καὶ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τε καὶ πόλεων ἄκρος ἐγκρατὴς γενόμενος, εὐσταθῶς τὸ μειράκιον ὑπέσχε, καὶ τοσοῦτον, ἐσιὼν ἐς eam ætatem tantum imperium nemine cogente cessisse, non filio, sicut Ptolemæus in Ægypto, Ariobarzanes in Cappadocia, Seleucus in Syria, sed his ipsis quos tyrannide pressérat. Certè ab omni ratione alienum est, dominationem tanto conatu per tot pericula quæsitam, ubi adeptus sis, sponte deponere: nec minus mirum non defecisse juventutem, in hoc bello plus centum millibus absumptis, & in his senatoribus adversæ factionis XC. consularibus XV. equitibus Ro. MMDC. annumeratis exulibus ejus ordinis: quorum bonis addictis ærario, multorum cadaveribus etiam projectis, Sylla domi forisque securus, ac ne illos quidem veritus quorum arces, mœnia, pecunias, immunitates, sustulerat, ultro ad privatam vitam rediit: tanta erat in eo viro vel audacia vel felicitas. Fertur quum magistratum in medio foro deponeret, dixisse, paratum se rationem actorum suorum reddere si quis expetat, simúlque abegisse lictores cum suis securibus atque satellites·itaque cum solis amicis obambulasse diu, spectante & miraculo attonita multitudine. Tandem domum repetentem qui incusaret vix unus adolescens extitit: quem quum nemo compescéret, ausus est convitiis eum prosequi: & qui in summos viros integrásque civitates bilem effuderat, tunc unum adolescentulum tulit æquo animo: hoc tantùm in limine

Adolescentis in Syllam convitia.

domus sive providenter sive divinitus prolocutus, Hic adolescens efficiet nequis posthac talem magistratum deponat. Quod dictum eventus approbavit paulo pòst, dum C. Cæsar eundem
416 magistratum adeptus deponere nunquam voluit. Ceterùm Sylla in omnibus quæ concupiisset (ut mihi videtur) immodicus, aspirante fortuna ex privato tyrannus, ex tyranno privatus esse voluit: vixítque posthac in secessu rustico. Profectus enim in suum Cumanum, vacavit ibi piscationibus & venationibus, non vitæ in Urbe privatæ tædio, nec quòd virium pœniteret, siquid liberet moliri denuo, quippe robore pariter ac ætate integer: aderant etiam per Italiam virorum circiter millia centum viginti, assuetorum ejus militiæ, ipsius benignitate possidentium agros & splendida munera, prætérque in Urbe decem Corneliorum millia cum ceteris factiosis faventium illi, adversariis verò infestorum & formidabilium: qui facinorum patratorum impunitatem in ejus incolumitate reponebant. Verùm ille, ut opinor, satur bellorum, imperii, rerúmque urbanarum, postremò adamavit vitam rusticam.

Sylla in secessu rustico post depositum imperium vivit.

Qui postquam magistratu se abdicavit, populus Romanus à cædibus & tyrannide jam liber, paulatim ad seditiones vergebat alias, per occasionem consulum: quorum alter Syllanæ factionis erat C. Catulus, adversæ alter

C. Catulus & Æmilius Lepidus coss.

τὴν οἰκίαν, εἴτε ἀπὸ ξυνέσεως, εἴτε ϛ τύχῃ καταμαντευόμενος τῶν ἐσομένων, ἀπεκρίνατο, ὅπι, Κωλύσῃ τὸ μειρακίιον τόδε ἕτερον ἄνδρα ἀρχὴν τοιάνδε ἔχοντα ἀποθέσθαι· καὶ Ῥωμαίοις μὲν ὕστερον γέγονεν, ὡς συνῆκεν μετ' ὀλίγον, Γαΐῳ Καίσαρος τὴν ἀρχὴν ἔτι μειράκιον· ὁ δὲ Σύλλας ἐς πάντα μὲν δοκεῖ σοφὸς ὁμοῦ ϛ δυνατὸς γενόμενος, ἐπιθυμῆσαι τύραννος ἐξ ἰδιώτου γενέσθαι, καὶ ἰδιώτης ἐκ τυράννου, ϛ μετὰ ταῦτ' ἐπ' ἐρημίας ἀγροίκου διαγενέσθαι· διῆλθε γὰρ ἐς χωρία ἴδια, ἐς Κύμην τὴν Ἰταλίας. καὶ ἐνταῦθα ἐπ' ἐρημίας διῆγέν τε καὶ κυνηγεσίοις ἐχρῆτο, ἐ φυλασσόμενος ἄρα τὸ κοῦφον ἐκ ἰδιώτου βίου, ἐδ' ἀσθενὲς ὧν αὐτὸς ἐς ὅ, τι ὁρμήσειεν· ᾧ δυνατὴ μὲν ἔτι ἡ ἡλικία, καὶ τὸ σῶμα ἔρρωτο· ἀμφὶ ϗ τὸν Ἰταλίαν δυόδεκα μυριάδες ἀνδρῶν ἦσαν, ἐναγχος ὑποστρατοῦμενοι, καὶ δωρεὰς μεγάλας καὶ γῆν πολλὴν παρ' αὐτοῦ λαβόντων. ἔτιμοι δ' οἱ κοῦ τὸ ἄγαν μύριοι Κορνήλιοι, καὶ ὁ ἄλλος αὐτοῦ στασιώτης λεώς, ἔνυνους αὐτῷ καὶ φοβεροὶ ὢν ἔτι τοῖς ἑτέροις, ϗ τὸ σφέτερον ἀδεὲς ὧν τῷ Σύλλᾳ σωσπεπραγέναι, ἐν τῷ Σύλλαν ἀδεέστερον πιέζεσθαι. ἀλλὰ μὲν δοκεῖ κρεῖσσον τε πολέμων καὶ κρεῖσσον ἀρχῆς καὶ κράτους ἀστοῦ λαβεῖν, ἐπὶ τέλει καὶ ἀγροικίας ἐρασθῆναι.

Ἄρτι δ' ἀποστάντος αὐτῷ, Ῥωμαῖοι φόνου ϗ τυραννίδος ἀπαλλαγέντες, ἐσυχῇ πάλιν ἐπὶ στάσεις ὑπερρίπιζοντο ἑτέρως· καὶ ὕπατοι αὐτοῖς καθίσταντο, Γαΐος τε Κάτλος, ἀπὸ τῶν Συλλείων, ϗ Λέπιδος Αἰμίλιος, ἀπὸ τῶν ἐναντίων, Æmilius Lepidus, invicem exosi

ἐχθίστω

ἐχθίστω τε ἀλλήλοιν, καὶ εὐθὺς ἀρξαμένω διαφέρεσθαι. δηλόν τε ἦν τὰ πρῶτα ἕτερον ὂν τοῦδε ἡγησόμενον. Σύλλας δ' ὢν τοῖς ἀρχαίοις ἐναντίον ἔδοξεν ἰδεῖν, ὅτι αὐτὸν ὁ δαίμων ἤδη καλοίη· ὁ δὲ μετ' ἀντίκα μετ' ἡμέρων τοῖς φίλοις τὸ ὄναρ ἐξεπίπλευ, διαθήκας συνεγράφετο ἐπαγόμενος, καὶ αὐτῆς ἡμέρας συνετέλει. σφραγισαμένῳ δ' αὐτὰς, περὶ ἑσπέραν πυρετὸς ἐμπίπτει· καὶ νυκτὸς ἐτελεύτησεν, ἐξήκοντα μὲν ἔτη βιώσας, εὐτυχέσατος δὲ ἀνδρῶν ἐς τε τὸ τέλος αὐτὸ, καὶ ἐς τἆλλα πάντα, ὥσπερ καὶ ὠνομάζετο, ἡγοῦντο δοκῶν· εἰ δή τις εὐτυχίαν ἠρώτα τυχεῖν ὅσων ἂν ἐθέλοι. γίνεται δ' εὐθὺς ἐν ἅπασι τάσις ἐπ' αὐτῷ, τὸ μὲν ἀγὼν ἀξιωτῶν τὸ σῶμα διὰ τῆς Ἰταλίας ἐπὶ πομπῆ, καὶ ἐς τὸν Ῥώμιλον ἐν ἡγεμονίᾳ καθιστάναι, καὶ ταφῆς δημοσίας ἀξιοῦν. Λεπίδου δὲ καὶ τῶν ἀμφὶ Λέπιδον ἐναντίων. ἐξενίκα δ' ὁ Κάτλος καὶ οἱ Σύλλοι. καὶ ἐφέρετο ὁ νέκυς ὁ τοῦ Σύλλα διὰ τῆς Ἰταλίας ἐς τὸ ἄστυ ἐπὶ κλίνης χρυσηλάτου, καὶ κόσμου βασιλικοῦ. σαλπιγκταί τε πολλοὶ καὶ ἵππεις, καὶ ἄλλος ὁμίλος ἐκ πόλεως ἀπαλλαγέντων εἵπετο· οἵτε στρατοπεδεύσιμοι αὐτῷ, πανταχόθεν ἐπὶ τὴν παρὰ πομπὴν ἀπαλλαγέντες συνῆσαν. καὶ ὡς ἕκαστος ἀφικνεῖτο, εὐθὺς ἐς κόσμον καθίστατο, ἄλλό τε ἀπὸ τοῦ ὅσον ἐπ' ἀδείᾳ ἔργῳ σωέτεχεν. ἡγεῖτο δ' αὐτῶν σημεῖα, καὶ πελέκεις ὅσοις πρὸ ἀρχόντων ἔτι καὶ ἄρχουσιν ἐκοσμεῖτο. ὡς δ' ἐπὶ τὸ ἄστυ ἀνήχθη, ἐσεφέρετο μὲν πομπῆς ἐνδεῶς δὴ μάλιστα ὑπερόγκου. σέφανοί τε καὶ δισχίλιοι πλείους λέπτα χουσοῦ infestíque, & mox inito magistratu parum concordes, ut nemini non appareret novam cladem illaturos reipublicæ. Sylla verò in rustico secessu somniavit, vocari se jam à fato: quamobrem mox ut illuxit, enarrato amicis somnio, testamenti tabulas eadem die confecit: quibus obsignatis sub vesperam febris eum invasit. Secuta nox vitæ ejus fuit ultima, quum exegisset annum sexagesimum, vir perpetuò juxta suum cognomen felix, si felicitas dicenda est, posse quicquid velis. Ejus mors confestim in seditionis materiam versa est: dum quidam censent defuncti corpus per Italiam funebri pompa deducendum in Urbem & forum, sepeliendúmque exequiis publicis: reclamante cum sua factione Lepido. Vicit tamen Catulus & Syllana factio: Itaque ferebatur cadaver in Urbem in lectica aurea, cetero quoque ornatu regio, præcinentibus tubis, & equitatu deducente aliáque toto corpore armatorum multitudine, legatis etiam & tribunis ejus undique cum armis ad funus celebrandum confluentibus, &, ut quisque venerat, in ordinem pompæ se conferentibus, accurrente vulgari quoque multitudine, quanta nunquam aliàs: præferebantur & secures cæteraque dictaturæ insignia, quibus vivens usus fuerat. Cetèrum postquam in Urbem illatus est, tum verò plurimum splendoris accessit funeri: coronæ enim aureæ plus quàm bis mille, magna celerita-

Syllæ somnium.

Syllæ interitus.

Seditio in Syllæ funere.

417

Syllæ funus.

te confectæ prælatæ sunt, dona civitatum & legionum quibus præfuerat, & amicorum singulorum, ceteráque ineffabilis magnificentia. Et quia res metu non carebat, propter confluxum armati militis, deducebant corpus sacerdotes etiam Vestaléque, suo quisque ordine, tum senatus universus & magistratus cum suis insigniis: deinde equitum Rom. alia multitudo, rursumque alia militum quotquot illius auspicia secuti fuerant: omnes enim approperaverant ut præstò forent, gestantes signa aurata, scutáque argento bracteata, quorum nunc quoque in pompis usus est. Aderat & tubicinum infinitus numerus, per intervalla quiddam lugubre concinentium. Nec deerant faustæ acclamationes à senatu exortæ, mox equitum, deinde militum, postremò plebis: quorum alii seriò Syllam desiderabant, alii copias ejus: ipsumque mortuum non minus quàm vivum timebant: quippe quos tam præsens spectaculum terrebat quàm præteritorum facinorum memoria, ut facilè in hoc assentirentur adversariis, cum fuisse & illis felicissimum, & ipsis ad extremum usque diem terribilem. Pro rostris deinde in suggestu posito cadavere funebrem orationem habuit vir ejus ætatis eloquentissimus, quòd Faustus filius nondum maturus esset: mox robusti aliqui senatores sublatam in humeros lecticam transtulerunt in campum Mar-

Sylla tam mortuus quàm vivus formidabilis.

418

σου καὶ στουδὼν γλοιόμοι παρεφέροντο, δῶρα τὴ πόλεων τε τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατευσαμένων τελῶν, καὶ καθ' ἕνα τῶν φίλων· ἄλλη τε τῆς ἐς ταφὴν πεμφθέντων ἀφθονία φράσαι πολυτέλεια. καὶ τὸ σῶμα, δέκα τοῦ στεφανωμένου στρατιᾶ, παρέπεμπον ἱερεῖς τε ἅμα πάντες καὶ ἱέρειαι, καὶ σφᾶς αὐτῶν ἑκάστοις· καὶ ἡ βουλὴ πᾶσα, καὶ αἱ ἀρχαὶ τὰ σφέτερα σημεῖα ἐπικείμενοι· κόσμῳ δὲ ἄλλῳ τῷ τε καλουμένων ἱππέων πλήθει εἵποντο, καὶ ὁ στρατὸς ὡς μέρει πᾶς ὅσος ὑπαεστράτευτο αὐτῷ· στεφανωμένῳ γὰρ ἅπαντι, τὸ ἔρχον ἅπαντες ἐπειγόμενοι καταλαβεῖν, σημεῖά τε φέροντες ἐπίχρυσα, καὶ ὅπλα ἐπὶ σφίσι θεῖα ἄρχοντα, οἷς ἐπὶ τῶν εἰς τὰς πομπὰς εἰώθασι χρῆσθαι· στιλπνοκόντες ἄπειρον ὅσον πλῆθος. ἦδη μέσης ὑπεροπαίας ἐπενήνοθε μελῳδουμένων. βοὴ δ' ἐπιφήμου ἥ τε βουλὴ ἔσχατη καὶ οἱ ἱππῆες ὧν μέρει, εἶθ' ὁ στρατὸς, εἶθ' ὁ δῆμος, οἱ μὲν, τὸν ὄντα Σύλλαν ἐποθοῦντες, οἱ δὲ, δεδιότες τὸν στρατὸν καὶ τὸ τότε τῶν νεκρῶν οὐχ ἧσσον ἢ θεόντος. ἐς τε γὰρ τῶν ὄψιν τῶν παρόντων ἀποβλέποντες καὶ ἐς τὸν μνήμην ὧν ἔδρασεν ὁ ἀνὴρ, ἐξεπλήττοντο, καὶ ὁμολόγουν τοῖς ἐναντίοις εὐτυχέστατον αὐτὸν ἐκείνοις γεγονέναι, καὶ σφίσι καὶ πεθνεῶτι φοβερώτατον. ὡς δ' ἐπὶ τῷ βήματος ἔστη δημηγορῶν ἐν ἀγορᾷ πρωτίστη, τὰς μὲν ἐπιπαφίους λόγους εἶπεν ὁ κήρυξ ἐπιεῖν τότε, ἐπεὶ Φαῦστος ὁ παῖς ὁ τοῦ Σύλλα νεώτατος ὢν ἔτι· τὸ δὲ λεχθὲν ὑποδύντες ἀπὸ τῆς βαλῆς ἄνδρες ἔρρωσθε διεκόμιζον ἐς τὸ πεδίον

πεδίον τὸ Ἄρειον, ἔνθα βασιλεῖς θάπτουσι μόνοι· καὶ τὸ πῦρ οἱ τε ἱππεῖς καὶ ἡ στρατιὰ περιεθέμεθα. καὶ Σύλλα μὲν τοῦτο τέλος ἦν.

Ἀπὸ δὲ τῆς πυρᾶς χωρισθέντες εὐθὺς οἱ ὕπατοι λόγοις βλασφήμοις ἐς ἀλλήλους διεφέροντο, καὶ τὸ ἀσπικὸν ἐς αὐτὼς διήρητο· Λέπιδος δὲ καὶ τὰς Ἰταλικοὺς προεπεύθετο, ἔλεγέν ὅτι τοῖς γλίσχροις αὐτοῖς, οἷς ὁ Σύλλας ἀφήρητο, ἀποδώσει. ἅμα μὲν οὖν ἡ βουλὴ δείσασα, ὅρκωσε μὴ πολεμεῖν ἀλλήλοις. κληρωσάμενος δὲ ὁ Λέπιδος τὴν ὑπὲρ Ἄλπεις Γαλατίαν, ἐπὶ τὰ ἀρχαιρέσια ἐκατὸν, ὡς πολεμήσων τοῖς Συλλείοις τοῦ ἐπιόντος ἔτους ὑπὲρ τοῦ ὅρκου ἀδεῶς· ἐδόκουν γὰρ ἐς τὸ τῆς ἀρχῆς ἔτος ὠμόσθαι· ἐκ λαυθάνων δὲ ἐφ' οἷς ἐβούλευεν, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῆς βουλῆς, καὶ ἐδόκει αὐτοῖς ἀγνοοῦν ἐφ' οἷς ἐκαλεῖτο, ἢν μὴ τὸ στρατὸ πειστῆς, ὡς ἐς τὴν πόλιν εἰσελθούσης σὺν αὐτῷ κωλύμενος δὲ ἐκήρυξεν ἐς τὰ ὅπλα χωρεῖν, καὶ ἀντεκήρυττε Κάτλος· μικρόν τε ἄπω τοῦ Ἀρείου πεδίου μάχης αὐτοῖς γενομένης· ἡττώμενος ὁ Λέπιδος καὶ ὅσα ἐς πολὺ ἐπ' ἀνηχῶν, ἐς Σαρδὼ διέπλευσεν, ἔνθα νόσῳ τηκεδόνι χρώμενος ἀπέθανε· καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ μικρὰ κατὰ μέρος συνελέγησε διελύθη. τὸ δὲ κράτιστον Περπέννας ἐς Ἰβηρίαν ἦγε Σερτωρίῳ.

Λοιπὸν δὲ ἐστὶ τῶν Συλλείων ἔργων τὸ Σερτωρίου, γενόμενον μὲν ὀκταέτες, ἐκ δύο μοιρῶν δὲ ἐδέ ἅμα Ῥωμαίοις ἀντὶ μὴ ὡς Ἰβηρας αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τόδε ἐπ' ἀλλήλους ἐ

tium, ubi solos reges sepelire mos est: & circum rogum decurrerunt tum equites tum reliquus exercitus. Hic finis Syllæ.

Solos reges in campo Martio sepeliendi mos.

Ab exequiis revertentes consules confestim mutuis convitiis altercati sunt, divisa in eorum favorem urbana multitudine. Lepidus etiam Italiæ populos sibi conciliaturus, ait redditurum se illis agros quos Sylla ademerat. Senatus ab utroque metuens reipublicæ, ambos jurejurando obstrinxit, ne bello rem controversam decernerent. Ceterùm Lepidus transalpinam Galliam sortitus, non rediit ad comitia, quasi anno sequenti jam jurejurando solutus bellum liberè gesturus contra Syllanos: sic enim interpretabatur, eo sacramento se non teneri ultra tempus magistratus. Sed quum non laterent ejus consilia, revocatus à patribus, nec ignarus cur revocaretur, adventabat cum omnibus copiis, volens in Urbem eas introducere. Verùm prohibitus, suos per præconem jubet arma capere. idem è diverso facit Catulus: confligitur non longè à campo Martio. Lepidus victus, & cedere coactus, trajecit in Sardiniam, ubi tabe periit. Exercitus ejus pauliſper aliis atque aliis locis infestus, tandem dispersus est: præcipua pars ductu Perpennæ ad Sertorium pervenit ad Hispaniam.

Sylla in campo Martio sepultus.

Catuli & Lepidi conflictus.

Lepidi interitus.

Qui ex adversariis Syllæ reliquus per VIII. annos continuavit bellum, difficile Romanis: quòd non tam cum Hispanis negotium haberent, quàm cum civibus

Sertorianum bellum Romanis difficile.

vibus & ipso Sertorio, sortito eam provinciam: quo tempore Carbonis contra Syllam socius, occupata per inducias Suessa, profugit prætor in Hispaniam: ubi adjunctis ad Italicas copias Celtiberorum auxiliis, expulsisque his qui ut Syllani nolebant provincia decedere, Metello quoque à Sylla contra se misso repugnavit strenuè. Inclytum deinde nomen consecutus audacia, ex amicis CCC in consilium ascivit: quos Romanis patribus opponeret, senatum eos vocans, in illorum contumeliam. Tum verò defuncto Sylla, paulóque pòst Lepido, novo auctus supplemento quod ex Italia Perpenna adduxerat, in Italiam expeditionem facturus videbatur, ni senatus id veritus, in Hispaniam ad priorem exercitum submisisset cum novis copiis Pompeium, juvenem quidem, sed jam clarum rebus Syllæ auspiciis gestis vel in Africa vel in ipsa Italia. Qui per Alpes iter aggressus magno animo, ad æmulationem Annibalis alias fauces aperuit, medio inter Padi Rhodaníque fontes spatio, quà uterque amnis modicis jugis origines dispescentibus in diversa cursus concitat; hic per transalpinam Galliam in mare Inferum properans, ille per citeriorem in intimum ferè Superi sinum, Græcis dictus Eridanus. Postquam autem Hispaniam attigit, confestim legionem unam pabulatoribus præsidio missam cum jul. ὅλον, ἐπὶ χορτολογίαν ἐξιὸν, ὡθὶς Σερτώριος, ὃς ἤρητο μὲ Γ' ὴν Κελτίβηρας ἀρχὴν, Καρβωνι σὶ ἐπὶ Σύλλα συμμαχῶν, Σύεσσαν πολιν ἐν σπονδαῖς κατέλαβε, & φεύγων, ἐπὶ τὸν στρατηγίαν ὥρμητο, κὴ στρατὸν ἔχων ἐκ τε τ' Ἰταλίας αὐτῆς, & τινὰ ἄλλων ἐκ Κελτιβήρων ἀμείνους, τός τε ὡθὶ ἑαυτὸ στρατηγοὺς ὑ παρεδιδόντας οἱ τὸν ἀρχὸν, ἐς χάρην Σύλλα, τ' Γ' ὴν ἐξέβαλλε, καὶ ὡθὶς Μέτελλον ἐπεπεμφθέντα ὑπὸ Σύλλα ἀπεμάχετο γενναίως. ὠνομάσθη σὶ ὧν ἐπὶ τόλμη, βουλὴν κατέλεξεν ἐκ τ' συνόντων οἱ φίλων τριακοσίους· & τήνδε ἔλεγχο εἶναι τὸν Ῥωμαίων βουλὸν, & ἐς ὕβριν ἐκείνης, σύγκλητον ἐκάλ. Σύλλα σὶ ἀποθανόντος, καὶ Λεπίδου μ' Σύλλαν, στρατὸν ἔχων ἄλλον Ἰταλῶν ὅσον αὐτὸ Περπέννας ὁ ᾧ Λεπίδα στρατηγὸς ἦκε, ἐπιδοξος ἦν στρατοῦσθν ἐπὶ τὸν Ἰταλίαν, εἰ μὴ δείσασα ἡ βουλὴ, στρατὸν τε ἄλλον & στρατηγὸν ἕτερον ἐπὶ τὸ ὡθτέρω Πομπήϊον ἐπεμψεν ἐς Γ' ὴν, νέον μὲ ἔτι ὄντα, ὡθιφανῆ σὶ ἐξ ὧν ἐπὶ Σύλλα ὡθί τε Λιβύλλω κὴ ἐν αὐτῆ Ἰταλίᾳ κατέτριψε. ὁ σὶ ἐς τὰ Ἄλπεια ὄρη μ' φρμήματος ἀνῆει, ἐ κ' τὸν Ἀννίβου μεχανουργίαν, ἕτερον ἐχάραξεν ἀμφὶ τὰς πηγὰς ᾧ τε Ῥοδανοῦ & Ἠριδανοῦ, οἳ ἀνίσχουσι μὲν ἐκ τ' Ἀλπείων ὀρῶν ἐ μακρὸν ἀπ' ἀλλήλων· ῥεῖ σὶ ὁ μὲν Ἀρὼ Κελτῶν τῶν ὑπὲρ Ἄλπεις ἐς τὸν Τυῤῥηνικὸν θάλασσαν, ὁ σὶ ἔνδοθεν τῶν Ἀλπείων, ἐπὶ τ' Ἑσπέριον, παῖδος ἀντὶ Ἠριδανοῦ μετονομασθείς. ἀφικνεῖται σὶ ἐς Γ' ὴν, αὐτίκα ὁ Σερτώριος τέως αὐτοῖς ὑποζυγίοις καὶ ἱππεῦσι συνίκα-

Sertorius senatum amicorum facit.

419

Pompeius in Hispaniam contra Sertorium missus.

Ad æmulationem Annibalis alias fauces per Alpes aperit.

στώκησε· καὶ Λαύρωνα πόλιν, ἐφορῶντος αὐτὰ Πομπηΐου, διήρπασε καὶ κατέσκαψεν. ἐν δὲ τῇ πολιορκίας γυνή τις ἐνυοδίζοντος αὐτῇ ἐλαβόντος ὄμμα φυσιν, τοῖς δακτύλοις ἐξέτεμε τὰς ὄψεις. καὶ ὁ Σερτώριος ἐς παῖδας πυθόμενος, τῶν ἀπείρων ὅλων ἀγέρωχον ἐς τὰ τοιαῦτ' εἶναι νομιζομένων, καίπερ ἔθνη Ῥωμαϊκῶν, κατέκανεν. καὶ τότε μὲν χειμῶνος ἐπιόντος διέσησαν· ἀχθομένου δὲ ἥρος ἐπῆεσαν ἀλλήλοις, Μέτελλος μὲν καὶ Πομπηΐος, ἀπὸ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν, ἔνθα διεχείμαζον· Σερτώριος δὲ καὶ Περπέννας, ἐκ Λυσιτανίας. καὶ συμβάλλουσιν ἀλλήλοις πρὸς πόλιν ᾗ ὄνομα Σούκρων. κτύπου δ' ἐν αἰθρίᾳ φοβεροῦ καὶ ἀστραπῶν πυρφόλογων γινομένων, πόδε μὲν ὡς ἐμπειροπόλεμοι διέφερον ἀκαταπλήκτως, πολὺ δ' ἀλλήλων φόνον ἐξειργάζοντο· μέχρι Μέτελλος μὲν Περπένναν ἐτρέψατο, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ διήρπαζεν, ὁ δὲ Σερτώριος νίκης Πομπηΐου, καὶ ἐτρώθη δόρατι ἐς τὸν μηρὸν ἐπικινδύνως ὁ Πομπήϊος· καὶ τοῦτο τέλος γέγονε τότε μάχης. ἔλαφος δ' ὑπὸ λόχης χειρωθῆς τῷ Σερτωρίῳ καὶ ἄνετος· ἧς ἀφανοῦς γινομένης ὁ Σερτώριος οὐκ ὄψιον ἑαυτῷ πεθέμενος, ἐθαρρύθμιζε τε καὶ ἐπ' ὀργίας ἦγε, καὶ ζαθ' ἑπτωζόμενος ἐς τὴν ἔλαφον ἀπὸ τῶν πολεμίων· ὡς δ' ἄφθη ἀπὸ δρυμῶν δρόμῳ φερομένη, ἀνά τε ἐθορυβεῖτο ὁ Σερτώριος, ἐξ εὐθυς, ὥσπερ αὐτῇ συγκαλιχόμενος, ἠκροβολίσατο ἐς τὰς πολεμίους· καὶ πολὺ ὑστερον ἀγῶνα μέγαν ἠγωνίσατο πρὸς Σαγουντίαν, ἐκ μεσημβρίας ἐπὶ ἄρκτα. ἐξ αὐτὸς μὲν ἱππο-

mentis mancipiísque amisit: simúlque Lautonem urbem se inspectante diripi diruíque passus est: in qua expugnatione mulier quædam supra sexum fortis, vim inferenti militi digito eruit oculos. quo cognito Sertorius integram cohortem, quamvis Romanam, id genus flagitiis infamem concidit. Et tunc quidem interventu hyemis dirempti sunt exercitus partium: ceterùm ineunte vêre utrinque moverunt, Metellus cum Pompeio à Pyrenæis montibus ubi hyemaverant, Sertorius cum Perpenna ex Lusitania. Ad Sucronem demum signa collata sunt: ubi quum sereno cælo, quod mirum est, crebra fulgura micarent cum tonitru, nihil territi, ut veterani, magnam cædem utrinque edidêre, donec Metellus Perpenna in fugam verso castra ejus diripuit. In altero verò cornu Sertorius Pompeium hasta in femore periculosè saucia tum profligavit, eventu totius pugnæ ancipiti. Erat Sertorio candida cerva, mansueta & vagari solita: quæ quum nusquam compareret, imperator ominosum id ratus, cessabat ab armis, æger animi, hostibus irridentibus: ut verò animadvertit accurrentem è nemoribus, ipse quoque prosiliit, & velut augurio lætus cœpit hostem velitatione lacessere. Nec multo pòst magno prælio certatum est ad Seguntium, à meridie noctem usque. ubi ex æquo pugnans vi-

Mulier oculos vim inferenti militi eruit.

Signa ad Sucronem cum Sertorio collata.

Pompeius à Sertorio graviter vulneratus.

Cerva Sertorii.

420

cit

cit Pompeium cæsis hostium sex millibus, desideratis suorum III. M. Metellus verò tunc quoque stravit V. M. Perpennæ militum. Sequenti die Sertorius assumptis multis barbaris vergente jam die improvisus in castra Metelli fecit impetum, oppugnaturus, ni Pompeius succurrens fregisset ejus audaciam. Inter hos conatus elapsa æstate in hyberna discessum est.

Duæ provinciæ pop. Rom. obtinguntur.

Sequenti anno sexta & septuagesima supra centesimam olympiade pop. Ro. duabus provinciis ex testamentis regum auctus est, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo, ex Lagidarum gente, cui Apioni cognomen fuit. Bella interim non remittebantur, in Hispania hoc contra Sertorium: in oriente Mithridaticum: toto mari Piraticum: circa Cretam cum ipsis Cretensibus aliud: in Italia gladiatorum repentinum & difficile. Tot negotiis distracti, tamen in Hispaniam ad priorem exercitum miserunt alias duas legiones: quibus assumptis Metellus Pompeiúsque rursum à Pyrenæo descenderunt ad Iberum, occurrente Sertorio cum Perpenna è Lusitania: quo tempore multi Sertoriani ad Metellum transfugiebant, adeo ut exasperatus imperator multos barbarica sævitia tractaret, ac per hoc odium suorum incurreret. Sed hoc præcipuè culpabat exer-

Bella varia Romanorum eodem tempore.

Sertoriani ad Metel. lum transfugiunt.

μαχῶν ὑπερφὺς τῦ Πομπηίου, καὶ ἐκτεινεν ἐς ἑξακισχιλίους, ἀποβαλὼν ἐς ἡμίσεως. Μέτελλος δὲ καὶ τότε Περπέννα τοῖς πεντακισχιλίοις διέφθειρε. καὶ ὁ Σερτώριος μετὰ τὴν μάχην τὸ ἐπιὸν ἡμέρας πολλοὺς βαρβάρους ἐσηλάσων, ἐπέβαλλε ἀδοκήτως τῷ Μετέλλῳ στρατοπέδῳ τοῖς ἱππεῦσι, ὡς ἀποτρόψων αὐτῷ σὺν τόλμῃ. Πομπήϊος δ' ἐπιδραμὼν τῦ, ἐπαύσατο τῦ καταφρονήσεως. καὶ τόδε μᾶλλον αὐτοῖς τοῦδε τοῦ Θέρους ἔργα, καὶ πάλιν ἐς χειμερίαν διεκλίθησαν.

Τοῦ δ' ἑπομένου ἔτους ἑκατοστῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος ἔσης, δύο μὲν ὅπλα Λαμβηκῶν ἔθνη Ῥωμαίοις ἐπολεμίζετο, Βιθυνία τε, Νικομήδους ἀπολιπόντος, & Κυρήνη, Πτολεμαίῳ τοῦ Λαγίδου βασιλέως, ὃς ἐπίκλησιν ἦν Ἀπίων. πόλεμοι δ' ἦκμαζον, ἔτός τε ὁ Σερτωρίῳ τοῖς Ἴβηρσιν, καὶ ὁ Μιθριδάτου τοῖς τῶν ἀνατολῶν· καὶ ὁ τῶν λῃστῶν, ὃν ὅλῃ τῇ θαλάσσῃ, καὶ τοῖς Κρήτην τότε οἰκοῦσιν αὐτοῖς Κρησὶν ἑτέρως. & ὁ τῶν μονομάχων ἀπὸ τῦ Ἰταλίαν, ἀμφιδίῳ αὐτοῖς καὶ ὄδε καὶ σφεδρὸς ὁμοῦ ᾠκύμορος· διαμερισθέντες δ' ἐς τοσαῦτα, ὅμως καὶ ἐς Ἴβηρσιν ἔπεμψαν ἄλλα στρατῷ δύο τέλη, μεθ' ὧν ἅμα τῷ ἄλλῳ πυνθάνεται Μέτελλός τε & Πομπήϊος αὐθις ἀπὸ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν ἐπὶ τὴν Ἴβηρα κατιόντων, Σερτώριός τε καὶ Περπέννας αὖτις ἀπίοντων ἀπὸ Λυσιτανίας. καὶ τότε μάλιστα πολλοὶ Σερτωρίου ἐς τὸν Μέτελλον ηὐτομόλουν. ἐφ' ᾧ χαλεπαίνων ὁ Σερτώριος, ἀηδίως καὶ βαρβαρικῶς ἐλυμαίνετο πολλοῖς, & ἀλλὰ μίσους ἐγίγνετο. μᾶλλον δ' αὐτὸν ὁ στρα-

τὸς

τὸς δ' αἰτίας ἔχειν, ἐπεὶ καὶ δορυφόρους ἀντ' αὐτῶν ἐπήγετο παντα-
χοῦ Κελτίβηρας, καὶ τῷ φυλακῷ δ' σώματος, Ῥωμαίους ἀπελάσας, τοῖσδε ἀντ' ἐκείνων ἐπέτρεπεν· ἐφ' ᾧ δ' ἔφερον εἰς ἀπιστίαν ὀνειδίζοντο, εἰ μὴ πολεμίοις Ῥωμαίων ἐχρῶντο. ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο μάλιστα ὑπώδακεν αὐτὰς, τὸ, ἀπίστους εἰς τὸν πατρίδα ἀφ' ὧν Σερτώριον γιγνομένους, ἀπιστεῖσθαι καὶ ὑπ' αὐτοῦ· ἐδόκει δ' ἀξίως ἀφ' ὧν αὐτομολήσαντας οἱ παραμένοντες κατηγνῶσθαι· πολλὰ γὰρ καὶ οἱ Κελτίβηρες αὐτοῖς, ἀφορμῆς λαβόμενοι, ἐνύβριζον ὡς ἀπιστουμένοις· οἱ δ' ἐ τελέως ὅμως τὸν Σερτώριον ἀπεστρέφοντο, ἀφ' ὧν χρείας. ἐφ' ᾧ μὲν τότε τῷ ἀνδρὸς ἔτε πολεμικώτερον ἄλλον, ἔτ' ἐπιτυχέστερον· ὅθεν αὐτὸν καὶ οἱ Κελτίβηρες ἀφ' τὴν ταχυεργίαν εὐκόλως Ἀννίβαν, ὃν θρασύτατόν τε καὶ ἀπατηλότατον στρατηγὸν τῶν ἀφ' σφῶν ἐδόκουν γεγενῆσθαι. ὁ μὲν δὴ στρατὸς οὗτος εἶχε Σερτωρίῳ· πόλεις δ' αὐτῷ πολλὰς ἐπέσχον οἱ περὶ τὸν Μέτελλον, καὶ τὰς ἀνδρας ἐς τὰ ὑπήκοα σφίσι μετῆγον. Παλαντίαν δ' Πομπηΐου περικαθημένου, καὶ τὰ τείχη ξύλων κορμοῖς ὑπακρεμάσαντο, ἐπιφανεὶς ὁ Σερτώριος τῷ μὲν πολιορκίαν ἐξέλυσε, τὰ τείχη δ' ἔφθασεν ὑπακούσας ὁ Πομπήϊος, καὶ ἐς Μέτελλον ἀνεχώρει. Σερτώριος δ' καὶ τὰ πεσόντα ἤγειρε, καὶ τοῖς περὶ τὸ χωρίον Καλάγουρν στρατοπεδούσι ἐπιβοηθῶν, ἔκτεινε τετραχιλίους. καὶ τάδε μὲν καὶ τοῦδε δ' ἔτους ἐν Ἱσπανίᾳ.

citus, quòd semotis à custodia corporis Romanis, stiparet se satellitio Celtiberico, malens his quàm illis salutem committere: non enim ferebant exprobrari sibi perfidiam, quamvis sub pop. Rom. hoste stipendia facerent. 421
imò hoc molestissimum erat, quòd fides sibi non haberetur ab eo propter quem perfidi erga patriam extiterant: nec putabant æquum se, qui in officio permanerent, damnari propter transfugas. Huc accedebant Celtiberorum injuriæ, qui per hanc occasionem objiciebant ipsis fidem dubiam. Attamen Sertorius non est omnino desertus, quum opus esset tali duce militi: nec enim alius fuit illo sæculo vir vel felicior, vel rei militaris peritior: Sertorii laudes.
quapropter Celtiberi ob efficacem industriam eum vocabant Annibalem, quem omnium audacissimum ac versutissimum imperatorem in iis terris se vidisse arbitrabantur. Sic affecto Sertoriano exercitu Metellus crebris excursionibus abigebat ex hostico in pacatum prædas hominum. Annibal cur vocatus.
Pompeius verò Palantiam obsidens suffossa mœnia subditis stipitibus suspenderat, quum Sertorii superventu oppugnatio soluta est: prius tamen succensis mœnibus oppugnatores ad Metellum sese receperunt. Sertoriani reparata mœnium parte quæ corruerat, hostem ad Calagurim adepti, occiderunt tria millia. & per hæc etiam hic annus in Hispania exactus est.

Sequen-

Sequentis initio Romanorum duces jam audaciores contemptim invaserunt civitates Sertorio subditas, & satis acciſis ejus rebus, elati ſucceſſu, pergebant ulterius: nuſquam tamen magno prælio certatum eſt, ſed continuato uſque in ſequentem annum bello, denuo majore contemptu vaſtabatur Sertorii provincia: qui jam minus propitio numine, multo ad labores remiſſior, plerumque oblectabat ſe conſuetudine muliercularum & comeſſationibus compotationibúſque: quapropter nunquam non victus è conflictu diſcedebat: factúſque vehementer iracundus ob varias ſuſpiciones, & in puniendo crudeliſſimus, nemini fidebat: adeo ut & Perpenna, qui Lepido ſuperſtes ultro ad eum cum non modicis copiis acceſſerat, ſibi ipſi timens, conatus ſit illum tollere per inſidias, aſcitis ad hoc decem militibus: quorum aliquot poſt rem detectam affectis ſupplicio, aliis fuga elapſis, Perpenna præter ſpem non deprehenſus, ei tanto magis acceleravit exitium. Quúmque Sertorius nunquam eſſet abſque ſatellitio, vocatum ad epulas, & unà cum ſtipatoribus jam vino madidum, occidit in triclinio. Móxque miles per iram tumultuabatur contra parricidam, odio Sertorii verſo in benevolentiam: ut ſolet ira ſedari poſt interitum eorum qui læſerunt, moleſtia ſublata, & per miſerationem revocata deſideratæ virtutis memoria. Huc accedebat & præ-

Sertorius muliercullis & comeſſationibus ſe dedit.

Sertorius ſuis diffidit.

Inſidiæ Sertorio ſtructæ à Perpenna.

422

Sertorii interitus.

Τῷ δ' ἐπὶ τούτῳ οἱ στρατηγοὶ Ῥωμαίων, μᾶλλόν τι θαῤῥήσαντες, ἐπῆεσαν τοῖς πόλεσι τοῖς ὑπὸ Σερτωρίῳ σφῶν καταφρονήσαντες· καὶ πολλὰ αὐτὸ κατείασαν, καὶ ἑτέροις ἐπέβαινον, ἐπαμύνουσι τοῖς ἀπειτωμένοις· ἐμάχοντο μεγάλῃ μάχῃ σφισὶν ἐχθροῖς, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι δ' ἑξῆς ἔτους αὐτοὶ μᾶλλον οὐδὲ ἐπέσπον σφῶν τοῖς ἑαυτῶν καταφρονήσαντες· ὁ δὲ Σερτώριος, βλάπτοντος ἤδη θεοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ τοῖς πραγμασι πόνον ἐκῶν μεθῆκε, τὰ πολλὰ δὲ ἐπὶ τρυφῇς, γυναιξὶ καὶ κώμοις καὶ πότοις σχολάζων. ὅθεν ἠπάτητο σφισὶν· καὶ γοῦν ἐγένετο ὀργή τε ἄκρος, καὶ ὑποψίας ποικίλας, καὶ ὠμότητος ἐς κόλασιν, καὶ ὑποπτος ἐς ἄπιστος, ὥστε καὶ Περπέννᾳ, τὸν ἐκ τῆς Αἰμιλίου στάσεως ἑαυτῷ φίλον αὐτὸν ἐλθόντα μετὰ πολλῶν στρατοῦ, δεῖσαι ὡς ἑαυτῷ, καὶ παρεπιβουλεύσαι μετ' ἀνδρῶν δέκα. ὡς δ' ἐκ τῶνδε τινες τῶν ἀνδρῶν ἐνδειχθέντες, οἱ μὲν ἐκολάσθησαν, οἱ δὲ ἀπέφυγον, ὁ Περπέννας ὡδὲ δόξαν λαβὼν, ἔπι μᾶλλον ἐπὶ τὸ ἔργον ἠπείγετο· ἐν ἑδέματος τοῦ Σερτωρίου μεθυόντι τοὺς δορυφόρους, ἐπὶ ἑστίασιν καλεῖ· μεθύσας δὲ αὐτῶν τε καὶ τῶν παρεστώτων τῶν ἀνδρῶν φυλακῶν, ἔκτεινεν ὑπὸ τοῦ δείπνου. καὶ ὁ στρατὸς εὐθὺς ἐπὶ τὸν Περπένναν ἀνίστατο σφῶν θορύβῳ πολλῷ καὶ μετ' ὀργῆς, ἐς ἔννοιαν αὐτίκα δ' Σερτωρίου μεταβαλόντες ὑπὸ δ' μίσους· ὥσπερ ἄπαντες ἐπὶ τοῖς ὑποδυομένοις τῶν μὲν ὀργῶν μεθιᾶσιν, σὺν ἐμποδὼν ἔτι δ' λυπουμένοις ὄντες, ἐς δ' τῶν ἀρετῶν αὐτῶν μετ' ἐλέου καὶ μνήμης ἐπανίασι· τότε δὲ καὶ τὰ παρόντα

πυρίπω σφίσιν συλλογιζόμενοι, Περπέννα μὲ, ὡς ἰδιώτου, καταφρόνουν, τὴν δ' ὀρθὴν Σερτωρίου μόνου ἂν σφίσιν ἡγούμενοι ὠφελεῖσθαι σωτῆρον, χαλεπῶς ἐς τ Περπέναν διετίθεντο αὐτοί τε καὶ οἱ βάρβαροι σφῶν αὐτοῖς· μάλιστα δ' τῶν Λυσιτανοί, ὅσῳ καὶ μάλιστα αὐτοῖς ὁ Σερτώριος ἐχρῆτο. ὡς δ καὶ τ ἀληθικῶν ἀνοιχθεισῶν τῶν Σερτωρίου ὁ Περπέννας αὐτοῖς συνέγραπτο ἐπὶ τῷ κλήρῳ, μᾶλλόν τι πάντας ὀργὴ καὶ μῖσος ἐς τ Περπέναν ἐσῆει, ὡς οὐκ ἐς ἄρχοντα μόνον ἢ στρατηγὸν, ἀλλὰ καὶ ἐς φίλον καὶ εὐεργέτην τοσόνδε μῦσος ἐργασάμενον· καὶ ἐκ ἂν ἔδη χειρῶν ἀπεχοντο, εἰ μὴ ῥᾳδίων αὐτοῖς ὁ Περπέννας, τοῖς μὲν δώροις ὑπηγάγετο, τοῖς δ' ὑποχείσεσι· τοῖς δὲ ἀπειλαῖς ἐξεφόβησε· τοῖς δ δι-εχρήσατο, ἐς καταπλῆξιν ἑτέρων. ἐπί τε τὰ πλήθη παιρχόμενος ἐδημαγώγει, καὶ τοὺς δεσμώτας αὐτῶν ἐξέλυεν, ὃς ὁ Σερτώριος κατέδησε· καὶ τοῖς Ἰβηρσι τὰ ὅμοια ἀπέλυεν. οἷς ὑπαχθέντες, ὑπήκουον μὲν ὡς στρατηγῷ (τὸ γὰρ δὴ μὴ Σερτωρίου εἶχεν ἀξίωμα) ὁ μέν τοι χωρὶς δυσμενείας οὐδὲ τότε ἐγίγνοτο· καὶ γὰρ ὠμότατος αὐτοκράτωρ ἐς πολλοὺς ἀφῆκτο, καὶ τ ὑπὸ Ῥώμης αὐτῷ συμφυγόντων ἐπιφανῶν ἔκτεινε τρεῖς, καὶ τ ἀδελφιδοῦν ἑαυτοῦ. ὡς δ ἐφ' ἑτέρῳ τ Ἰβηρίας ὁ Μέτελλος ᾤχετο (ὁ γὰρ ἐπ δυσχερὲς ἐδόκει Περπέννᾳ ἐπιτρέψαι μόνῳ Πομπηίῳ) ἐπὶ μὲν πινας ἡμέρας ἐγίγνοντο ἀψιμαχίαι καὶ λάφυρα Πομπηίου καὶ Περπέννα, μὴ σκαλεύοντων ἄθρουν τ στρατόν· τῇ δεκάτῃ δ ἀγὼν αὐτοῖς μέγιστος

sentis periculi reputatio, quòd Perpenna tanquam privatus contemnebatur, à sola verò Sertorii fortitudine pendere videbatur exercitus incolumitas. In eo publico Perpennæ odio barbarorum affectus eminebat, Lusitanorum præcipuè, quorum maximè opera imperator usus fuerat. Ut verò testamento aperto homicidam inter hæredes ascriptum apparuit, immensum quantum crevit facinoris invidia, perpetrati non solùm in imperatorem, verùm in amicum etiam bene meritum. Nec temperassent manibus, ni Perpenna magno ambitu alios muneribus placasset, alios pollicitis, quosdam etiam sua manu confodisset ad terrorem incutiendum ceteris. Quin & populos obibat concionabundus, & gratiam captando solvebat quotquot Sertorius in vincula conjecerat, dimissis & obsidibus Hispanorum. Quibus beneficiis deliniti parebant quidem ut proprætori, & successori Sertorii, attamen ne tunc quidem perpacatis animis: nam continuò fiducia confirmata crudelis supra modum redditus, occidit tres nobiles viros qui ex Urbe ad eum confugerant, & præter eos fratris filium. Metello autem in diversam Hispaniæ partem digresso, quippe qui iam facile judicabat Perpennæ Pompeium opponere, per aliquot dies inter hos duos velitatum est, dum uterque suorum virtutem experitur, immotis exercitibus: decima

Testamentum Sertorii.

Perpennæ homicidia.

decima verò die magnum prælium commissum est. Visum est enim semel armis decernere, dum Pompeius Perpennam imperatorem præ se contemnit: Perpenna suos non diu mansuros in officio ratus, conferre signa properat. Nec mora, Pompeius fit superior: ut qui rem habebat cum vulgari duce segnique exercitu: itaque nemine resistente Perpenna in turba fugiens in dumetum se abdidit, suorum metu non minus quàm hostium: quem deprehensum quidam equites retraxerunt, etiam à suo milite convitiis impetitum ut homicidam Sertorii, vociferantémque, habere se multa Pompeio indicanda, ad seditiones urbanas pertinentia, sive ex animo, sive fingentem ut salvus ad eum perduceretur. At ille priusquam in conspectum veniret, jussit occidi hominem, veritus ne novum aliquid indicans, novarum calamitatum pop. Rom. initium fieret: id quod admodum prudenter factum magnam ei laudem attulit. Atque ita belli Hispanensis idem qui vitæ Sertorii finis fuit. qui si diutius vixisset, nec tam citò, nec tam facilè bellum hoc confectum fuisset.

Perpennæ & Pompeii magnum prœlium.

Perpennæ interitus.

Prudens consilium Pompeii.

Hispaniensis belli finis.

Spartacus gladiator.

Eodem tempore Capuæ Spartacus genere Thrax, quondam Romanam militiam secutus, tunc verò ex captivo gladiator, circiter septuaginta ejusdem conditionis persuasit, ut pro sua potius libertate quàm pro spectato-

ἐξερράγη· ἐνὶ γὰρ ἔργῳ κρίναντες διακριθῆναι, Πομπήϊος μὲν τὴν Περπέννα στρατηγίας καταφρονεῖ, Περπέννας δ' ὡς ἐ πιστῷ χρησόμενος ἐπὶ πολὺ τῷ στρατῷ, πίστιν χρόνῳ τῇ δυνάμει συνεπλέκετο· πυκνὸν δ' ὁ Πομπήϊος φεύγων, ὡς ὅτε στρατηγὸν διαφέροντες, ὅτε ἀφθόμου στρατοῦ. καὶ τροπῆς πάντων ὁμαλοῦ γενομένης, ὁ μὲν Περπέννας ὑπὸ ἀδίκῳ πόδας ἀκρύφη, δεδιὼς τὸς οἰκείους μᾶλλον ἢ πολεμίους. λαθόντες δ' αὐτὸν ἱππεῖς τινὲς ἕλκον ἐς τὸν Πομπήϊον, ἐπιβλασφημοῦμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων, ὡς ἀνθέντων Σερτωρίου· καὶ βοῶντα πολλὰ μιαίνειν τῷ Πομπήϊῳ φῶς τὸ ἐν Ῥώμῃ στάσεως (ἔλεγε γὰρ, εἴτε ἀληθεύων, εἴθ' ἵνα σῶος ἀχθείη πρὸς αὐτὸν) ὁ δὲ, προπέμψας, ἀπέκτεινεν αὐτὸν πρὶν ἐς ὄψιν ἐλθεῖν· δείσας ἄρα μή τι μιαίνοιεν ἀδόκητον, καὶ ἑτέραν ἀρχὴν κακῶν ἐν Ῥώμῃ γένοιτο· ἐ ἔδοξεν εὐφρόνως πάνυ τότ' ὁ Πομπήϊος πρᾶξαι, καὶ συνετέλεσεν αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐς δόξαν ἀγαθήν. τέλος δ' ἔσχε τοῦτο τὸ περὶ Ἰβηρίαν πολέμων, τὸ καὶ Σερτωρίου βίου γενόμενον· δοκεῖ γὰρ ἂν ἄν ὅτε ὀξέως, ὅτε εὐμαρῶς, ὅτως ἐπὶ Σερτωρίου φέροντο συντελεσθῆναι.

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ περὶ τὴν Ἰταλίαν μονομάχων ἐς θέας ἐν Καπύῃ τρεφομένων, Σπάρτακος, Θρᾷξ ἀνὴρ, ἐστρατεύμενος ποτὲ Ῥωμαίοις, ὁν ὢν αἰχμαλωτὸς ἐ πράσεως ἐν τοῖς μονομάχοις ἦν, ἔπεισεν αὐτῶν ἑβδομήκοντα ἀνδρας μάλιστα κινδυνεύσαι περὶ ἐλευθερίας μᾶλλον, ἢ θέας ἐπιδείξεως. καὶ βια-

τῇ βιασάμενοι σὺν αὐτοῖς τὰς φυλακοσύνας, ἐξέδραμε. καὶ πάντων ὁδοιπόρων ξύλοις καὶ ξιφιδίοις ἀπολισθήσας, ἐς τὸ Βέσβιον ὄρος ἐξέφυγεν, ἔνθα πολλοὺς ἀποδιδράσκοντας οἰκέτας, καὶ πένητας ἐλευθέρους, ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὑποδεχόμενος, ἐληίσατο τὰ ἐγγύς, ὑποστρατηγοὺς ἔχων Οἰνόμαον τε καὶ Κρίξον μονομάχους· μεριζομένῳ δ' αὐτῷ τὰ κέρδη καθ' ὁσημέριαν, ταχὺ πολὺς ὢν ἀνδρῶν. καὶ πρῶτον ἐπ' αὐτὸν ἐκπεμφθεὶς Οὐᾶριννος Γλάβρος, ἐπὶ δ' ἐκείνῳ Πόπλιος Οὐαλέριος, ἀ πολιτικῷ στρατῷ ἄγοντες, ἀλλ' ὅσους ἐν ἀπουδῇ τῇ παρόδῳ συνέλεξαν (ἐ γὰρ πω Ῥωμαῖοι πόλεμον, ἀλλ' ἐπιδρομὴν πινὰ ἐληστηλὰν τὸ ἔργον ὅμοιον ἡγοῦντο εἶναι) συμβαλόντες ἡττῶντο. Οὐᾶριννος δὲ καὶ τὸν ἵππον αὐτὸς Σπάρτακος περιέπασε· πολὺ τοσοῦτον ἦλθε κινδύνου Ῥωμαίων ὁ στρατηγὸς αὐτὸς, αἰχμαλώτου ὑπὸ μονομάχῳ γενέσθαι. μὴ δὲ τοῦτο Σπαρτάκῳ μὲν ἔπι μακρὸν πολλοὶ συνῄδεσαν, ἐ ἐπὶ μυριάδες ἦσαν ἤδη στρατὸς· ἐ ὅπλα ἐχαλκεύετο, καὶ παρεσκευάζοντο ἀνέλεκτα· οἷσί γ' ἐν ἀσπίδες τε ἰτέαι ἐξέπεμπον μὴ δύο πελῶν, καὶ τύπων ὑπὸ μὲν ἀρχαίου Κελτῶν ἠνεύμενον πεισμένων ἀνδρῶν, ὡς τὸ Γάργανον ὄρος ἠτᾶτο, τῇ δύο μέρη τῆς στρατῆς ἐ αὐτὸς συνεκπέλετο αὐτοῖς· Σπάρτακον δὲ ἀμφὶ τὸ Ἀπεννίνων ὀρῶν ἐπὶ τὰ Ἄλπεια ἐ ἐς Κελτοὺς ἀπὸ τῶν Ἀλπείων ἐπάγόμενον ὁ ἕτερος ὕπατος ἀπέλαβεν, συνέλυε τὴν φυγὴν, ἐ ὁ ἕτερος ἐδίωκε. ὁ δ', ἐφ' ἑκάτερα αὐτῶν ἐπιστρεφόμενος, ἀεὶ μέρος σύνεκα, τῇ οἱ μὲν σὺν θορύβῳ ἀπὸ τῶνδε ὑπεχώρουν. ὁ δ' Σπάρτακος, τελευτήσας Ῥωμαίων αἰχμαλώτους, ἐξέδραμε. καὶ πάντων ὁδοιπόρων ξύλοις καὶ ξιφιδίοις ἀπολισθήσας, ἐς τὸ Βέσβιον ὄρος ἐξέφυγεν, ἔνθα πολλοὺς ἀποδιδράσκοντας οἰκέτας, καὶ πένητας ἐλευθέρους, ἐκ τῆς ἀγορᾶς ὑποδεχόμενος, ἐληίσατο τὰ ἐγγύς, ὑποστρατηγοὺς ἔχων Οἰνόμαον τε καὶ Κρίξον μονομάχους· μεριζομένῳ δ' αὐτῷ τὰ κέρδη καθ' ὁσημέριαν, ταχὺ πολὺς ὢν ἀνδρῶν. καὶ πρῶτον ἐπ' αὐτὸν ἐκπεμφθεὶς Οὐᾶριννος Γλάβρος, ἐπὶ δ' ἐκείνῳ Πόπλιος Οὐαλέριος, ἀ πολιτικῷ στρατῷ ἄγοντες, ἀλλ' ὅσους ἐν ἀπουδῇ τῇ παρόδῳ συνέλεξαν (ἐ γὰρ πω Ῥωμαῖοι πόλεμον, ἀλλ' ἐπιδρομὴν πινὰ ἐληστηλὰν τὸ ἔργον ὅμοιον ἡγοῦντο εἶναι) συμβαλόντες ἡττῶντο. Οὐᾶριννος δὲ καὶ τὸν ἵππον αὐτὸς Σπάρτακος περιέπασε· πολὺ τοσοῦτον ἦλθε κινδύνου Ῥωμαίων ὁ στρατηγὸς αὐτὸς, αἰχμαλώτου ὑπὸ μονομάχῳ γενέσθαι. μὴ δὲ τοῦτο Σπαρτάκῳ μὲν ἔπι μακρὸν πολλοὶ συνῄδεσαν, ἐ ἐπὶ μυριάδες ἦσαν ἤδη στρατὸς· ἐ ὅπλα ἐχαλκεύετο, καὶ παρεσκευάζοντο ἀνέλεκτα· οἷσί γ' ἐν ἀσπίδες τε ἰτέαι ἐξέπεμπον μὴ δύο πελῶν, καὶ τύπων ὑπὸ μὲν ἀρχαίου Κελτῶν ἠνεύμενον πεισμένων ἀνδρῶν, ὡς τὸ Γάργανον ὄρος ἠτᾶτο, τῇ δύο μέρη τῆς στρατῆς ἐ αὐτὸς συνεκπέλετο αὐτοῖς· Σπάρτακον δὲ ἀμφὶ τὸ Ἀπεννίνων ὀρῶν ἐπὶ τὰ Ἄλπεια ἐ ἐς Κελτοὺς ἀπὸ τῶν Ἀλπείων ἐπάγόμενον ὁ ἕτερος ὕπατος ἀπέλαβεν, συνέλυε τὴν φυγὴν, ἐ ὁ ἕτερος ἐδίωκε. ὁ δ', ἐφ' ἑκάτερα αὐτῶν ἐπιστρεφόμενος, ἀεὶ μέρος σύνεκα, τῇ οἱ μὲν σὺν θορύβῳ ἀπὸ τῶνδε ὑπεχώρουν. ὁ δ' Σπάρτακος, τελευτήσας Ῥωμαίων αἰχ-

rum voluptate dimicarent: effractáque custodia, & armis quæ viatoribus eripuerat instructus, occupavit Vesuvium: ubi multos fugitivos, quosdam etiam ingenuos ex agris affluentes suscipiens, latrociniis infestabat circumvicina, præfectis minoribus utens OEnomao Crixóque gladiatoribus: quúmque ex æquo prædas devideret, brevi magnas contraxit copias. Contra quem missi, Varinius Glaber primùm, mox P. Valerius, non cum justis exercitibus, sed obiter repentino collecto milite (adhuc enim pop. Rom. latrocinium hoc non bellum existimabat) parum prosperè pugnaverunt. Varinii equo etiam Spartacus potitus est: tantillum abfuit quin prætor à gladiatore caperetur. Victor majore jam concursu celebrabatur, ita ut præsto haberet virorum septuaginta millia, arma fabricaret, magnos apparatus faceret. Tandem ex Urbe mittuntur consules cum duabus legionibus: à quorum altero Crixus ad Garganum eum triginta millibus prælio superatus cecidit, vix tertia exercitus ejus parte superstite. Spartaco per Appenninum ad Alpes & inde porro in Galliam properanti alter consul prævento iter præclusit, tergis hærente altero: ille singulos per vices aggressus repulit: quibus trepidè fugientibus victor trecentos Romani nominis captivos mactans, parenter

Vesuvium occupatum.

OEnomaus, & Crixus, duces.

424

Consules contra Spartacum missi.

Crixi clades.

Spartacus trecentos Romanos mactat, ut parenter

Crixi manibus. parentavit Crixi manibus, & auctus ad CXXX. M. peditum Urbem petebat, combustis impedimentis superfluis, captivis ad unum interfectis, jumentis quoque jugulatis, quò expeditior fieret. Transfugam verò, quum multi adjungere ei se cuperent, admittebat neminem. Consules iterum illum in Piceno aggressi, magno prælio victi sunt. Mutavit tamen sententiam petendi Urbem, quòd adhuc pœniteret virium, nec satis militariter instructum haberet exercitum: nullus enim eos juvabat populus, sed fugitivi tantùm erant & convenæ. Ergo Thurinos mon-

Spartaci copiæ.

Spartacus transfugas non admittit.

Consulum clades.

μαλώτους ἀναγίσας Κελτῷ, δυσὶ δεκὰ μυριάσι Ρωμαίων πεζῶν ἐς Ρώμην ὑπήντα, τὰ ἄχρηστα τῶν σκευῶν κατακαύσας, καὶ τὰς αἰχμαλώτους πάντας ἀνελὼν, καὶ ἐπισφάξας τὰ ὑποζύγια, ἵνα κοῦφος εἴη. αὐτομόλων τε πολλῶν αὐτῷ προσιόντων οὐδένα προσίετο. καὶ τῶν ὑπάτων αὐτὸν αὖθις ἐπὶ τὴν Πικεντίδα γῆν ὑποστάντων, μέγας ἀγὼν ἕτερος ὧδε γίνεται, καὶ μεγάλη καὶ τότε ἦσαν Ρωμαίων. ὁ μὲν ἐς Ρώμην ὁδὸν μετέγνω, ὡς ἔτι μᾶλλον ἀξιόμαχος, ὁδὲ τὸ στρατὸν ὅλον ἔχων στρατιωτικῶς ἀπηλλιγμένον· (οὐ γὰρ τις αὐτοῖς συνεπῆγε πόλις, ἀλλὰ θεράποντες ἦσαν καὶ αὐτόμολοι καὶ σύγκλυδες) τὰ δ' ὄρη τὰ

Ὁ δὲ Σπάρτακος τετρακοσίοις Ρωμαίων αἰχμαλώτοις ἐναγίσας Κελτῷ.] Mos notus ex Tertulliano de Spectaculis, & Servio ad illum Virgilii versum, *Viventes rapit inferias, quos immolet umbris.* Sic Sylla C. Marium occidit, *pertractum per ora vulgi ad sepulchrum Lutatiæ gentis*, ait Valerius. Idem factitatum à Carthaginiensibus apud Polybium lib. 1. Suetonius Augusto cap. 15. *Scribunt quidam trecentos ex deditittiis electos, utriusque ordinis, ad aram divo Julio exstructam Idibus Martiis hostiarum more mactatos.* Quod ait Suetonius, *hostiarum more*, non temere adjectum. Seneca de Clementia: *Ergo non dabit pœnas, qui tot civilibus bellis frustra petitum caput non occidere constituat, sed immolare?* Valerius Maximus, *Damasippi jussu principum civitatis capita hostiarum capitibus permista sunt.* Alibi de Q. Pompeio Cos. Ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum victimæ mactaverunt. Livius lib. 7. *Nec in acie tantum ibi cladis acceptum, quam quod* CCCVII. *milites Romanos captos Tarquinienses immolarunt: qua fœditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit.* Ita apud Philonem contra Flaccum ἱερεῖον τέρπον κρεμαννύναι. Cur tantæ ignominiæ hoc mortis genus haberetur, modus efficiebat; quem paucis verbis aperit Florus lib. 2. c. 5. *Legatos quippe nostros, ob ea quæ deliquerant jure agentes, nec gladio quidem, sed ut victimas securi percussit.* Olim securi tantum fontes puniebantur, postea etiam gladio, hoc supplicium illo lenius & honestius visum: Et fœditas ejus supplicii in causa fuit, quare in militem qui Papinianum mori jussum, non gladio, sed securi percusserat, animadvertî jusserit Caracallus apud Spartianum & Xiphilinum. Victimis autem comparantur securi percussi, quia illæ secespita & hi securi humi strati feriebantur. Appianus: ὁ δὲ Σκιπίων τοὺς εἰς τὸ μέσον παρεχθέντας αἰκισάμενος, καὶ μᾶλλον αὐτῶν τοὺς ἐκζεύσαντας ἐκέλευσε τοὺς αὐχένας ἀπάντων ἐς τοὐδαφος παιδίοις παρεδεθέντας ἀποτμηθῆναι. vide Brissonium, formularum lib. 1. & Lipsium ad Taciti annal. l. 15. c. 67.

ρη τὰ ὅπλα Θορίας καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν κατελάβε, καὶ χρυσὸν μὲν ἢ ἄργυρον τὸς ἐμπόρους ἐσφέρειν ἐκώλυε, καὶ κεκτῆσθαι τὰς ἑαυτῶν· μόνον δὲ σίδηρον καὶ χαλκὸν ὠνεῖσθαι πολλῶν, καὶ τὰς ἀσφαλείας σὺν ἠδίκουν· ὥστε ἀθρόας ὕλης ἐυπορήσαντες, οὐ παρεσκευάσαντο, καὶ ἀμύνας ἐπὶ λεηλασίας ἐξήεσαν. Ῥωμαίοις τε πάλιν συνεσχεθέντες ἐς χεῖρας ἐκράτουν καὶ τότε, καὶ λείας πολλῆς γέμοντες ἐπανήεσαν.

Τελέυτης τε ἦν ἤδη καὶ φοβερὸς αὐτοῖς ὁ πόλεμος, γελώμενος ὑπ' ἀρχῆς καὶ καταφρονήμενος, ὡς μονομάχων· ὥστε θείσης τε στρατηγῶν ἄλλων χειροτονίας ὄκνος ἐπέσχεν ἅπαντας, καὶ παρήγγελλεν οὐδείς, μέχρι Λικίνιος Κράσσος, γνοὺς καὶ πλούτῳ Ῥωμαίων λαμπρὸς, ἀνεδέξατο στρατηγήσειν· καὶ τέλεσιν ἐξ ἄλλοις ἤλαυνεν ἐπὶ τὸν Σπάρτακον. ἀφικόμενος δὲ, καὶ τοὺς ὑπάτων δύο παρελάβε. καὶ τούσδε μὲν αὐτίκα λακληρώσατο, ὡς πολλάκις ἠτιμωμένους, ἐπὶ θανάτῳ μέρος δεκάτον, διέφθειρεν· οἱ δ' ἔχ ὕπνῳ νομίζουσιν, ἀλλὰ παντὶ τῷ στρατῷ συμβαλόντι καὶ τούσδε καὶ ἡτιμωμένους, πάντων λακληρώσας τὸ δέκατον, καὶ ἀνελὼν ἐς τετρακισχιλίους, ἔδειξε τὸ πλῆθος ἀνδρικώτατον. ὁποτέρως δ' ἔπραξε, φοβερώτερον αὐτοῖς τοὺς πολεμίους ἦτης φανείς, αὐτίκα μυρίων Σπαρτακείων ἐφ' ἑαυτῶν ποιεῖ στρατοπεδούντων σπουδήν· καὶ δύο αὐτῶν μέρη καθαιρεῖ, ἐπ' αὐτὸν ἤλαυνε τὸν Σπάρτακον συγκαταφρονήσας. νικήσας δὲ καὶ τούσδε λαμπρῶς, ἐδίωκε φεύγοντα ἐπὶ τὴν θάλατταν, ὡς λαβὼν ἐς ἀπορίαν ἐμβάλοι. ὁ δὲ ἐπεὶ ἐγγὺς ἦν, ἐπιβὰς πλοίων ἐλῃστρικῶν, ἀπέπλει ἐς Σικελίαν. ὁ δὲ Κράσσος ἐπεὶ ἐπύθετο, ἐπὶ τὸν Μεσσήνιον ἐπορεύετο, ἐλπίζων ἐκεῖ τὸν Σπάρτακον ἐσβαλεῖν. καὶ ἐπεὶ ἐγγὺς ἦν, ἐπιβὰς πλοίων ἐλῃστρικῶν, ἀπέπλει ἐς Σικελίαν. ὁ δὲ Κράσσος ἐπεὶ ἐπύθετο, ἐπὶ τὸν Μεσσήνιον ἐπορεύετο, ἐλπίζων ἐκεῖ τὸν Σπάρτακον ἐσβαλεῖν.

tes ipsumque oppidum insedit, edicto nequis negotiator aurum argentumve in castra importaret, néve cui suorum hæc habere liceret: solum ferrum & æs emebant carè, & abstinebant mercatoribus injuriam: unde multa parata materie bene se instruxerunt, vacantes interim prædationibus continuis. Cum Romanis etiam denuo congressi tunc quoque victores magnam prædam retulerunt.

Jam tertius annus agebatur belli hujus terrifici, & in tantam molem aucti, à contemptis initiis ob autorum ejus vilitatem: quo tempore vigor ille pristinus adeo elanguit, ut comitiis prætoriis nemo candidatus prodiret, donec Licinius Crassus, genere divitiisque nobilis, præturam susscipere ausus cum aliis sex legionibus profectus est contra Spartacum. Quibus duas illas consulares adjunxit, prius ob tot ignominiosas clades decimatas: quamvis quidam tradant productis in aciem omnibus legionibus quum malè pugnatum esset, tum demum decimasse, nihil deterritum multitudine, quòd sic deperirent fermè IIII. M. Utrocunque modo res acta est, postquam effecit ut magis quàm hostis timeretur, confestim decem millia ex Spartaci copiis seorsum castrametata aggressus, tantam edidit stragem ut tertia modò pars ad suum ducem refugerit: quem mox contemptim adortus vicit egregiè, & ad mare compulit cogi-

425 Licinius Crassus contra Spartacum missus. Decimatorum quatuor millia supplicio affecta. Spartaci clades variæ.

cogitantem de trajectu in Siciliam: quod ne faceret, vallo fossâque opere militari intercluſus eſt. Conantem dein erumpere ut Samnium peteret, Craſſus repreſſit, cæſis mane ſex millibus, nec paucioribus ſub veſperam, tribus tantùm è ſuis amiſſis, ſeptem ſauciis: tanti momenti ad victoriam fuit recens animadverſionis memoria. At Spartacus expectans equitatum alicunde affore, non amplius ad certamen deſcendebat totis viribus, ſed obſeſſores nunc hàc nunc illàc vexabat repentinis eruptionibus, & faſces in foſſam congerendo, vallum ſuccendebat, laborem eis reddens difficilem: & medio ſpatio quo ab hoſte dirimebatur, unum è captivis Romanis ſuſpendit, oſtendens ſuis quid paſſuri eſſent ni vicerint. Quæ poſtquam in Urbem fama pertulit, moverunt indignationem populo, quòd tam diu traheretur bellum cum gladiatoribus. móxque Pompeius, nuper ex Hiſpania reverſus, juſſus eſt ire ad exercitum: quòd videretur ſupereſſe haudquaquam contemnendum negotium. At Craſſus ne hoc pacto confecti belli gloria penes Pompeium foret, modis omnibus hoc agebat ut ſine mora cum Spartaco decerneret: qui & ipſe non expectandum Pompeium cenſens, Craſſum invitabat ad fœdera: quo non impetrato ob indignitatem rei, ſtatuit ſubire pugnæ aleam, equitatu jam auctus: perruptiſque munitionibus cum omnibus copiis

Captivus Romanus à Spartaco ſuſpenſus.

426

πλουσιόμοιον ἐς Σικελίαν· ἢ καταλαῶν, ἀπετίφρωσε ἢ ἀπετείχιζε ἢ ἀπεταύρου βιαζομόμου δ' ἐς τὸν Σαμνίπδα ἢ Σπαρτάκης ἀφορμᾶσθαι, ἔκτεινε ὁ Κράσσος ἐς ἑξακισχιλίους ἄλλους πρὸ ἑῶ, ἢ περὶ δισχίλιους ἐς τοσοῦσδε ἑτέρους, πλείων ἢ ἐκ Ῥωμαίου στρατοῦ μόνων ἀποθνόντων, ἢ ἑπτὰ τραυθέντων· τοσόνδε ὠφέλησε τὸν ἀντίκα ἀφ' ὅλης κόλασιν ἐς τὸ τ' νίκης θράσος μεταβολή. Σπάρτακος ἢ ἱππέας πόθεν αὐτῷ προσόντας προσμένων, ἐκεῖ μὲ ἐς μάχλον ἦγε τῷ στρατῷ παντὶ, πολλὰ δ' ἀνωχλῶ τοῖς προσηλθόμοις ἀνὰ μέρος. ἀφνωτε ἢ συνεχῶς αὐτοῖς ἐπιπίπτων, φακέλους τε ξύλων ἐς τὸν τάφρον ἐμβάλλων κατέκαγε, κὴ τ' πόνον αὐτοῖς δύσεργον ἐποίει. αἰχμάλωτον τε Ῥωμαίων σκρέμασεν ὑπ' ὄψιν τῷ μετειχμίῳ, δεικνὺς τοῖς ἰδίοις τὸν ὁμοῖον ὧν πείσονται μὴ κρατοῦντες. οἱ δ' ὑπ' ἀσῇ Ῥωμαῖοι, τ' πολιορκίας πυνθανόμμοι, κὴ ἀδοξέντες ἐ χρόνῳ αὐτοῖς ἔσῃ πόλεμος μονομάχων, προσκατέλεγον ἐπὶ τὸν στρατιὰν Πομπήϊον, ἀφ' ἀφικόμμου ἐξ Ἰβηρίας, πιστεύοντες ἤδη δυσχερὲς εἶναι κὴ μέγα τὸ Σπαρτάκου ἔργον. ἀφ' δὲ τὸν χειροβίαν τήνδε καὶ Κράσσος (ἵνα μὴ τὸ κλεὸς ἢ πολέμου γένοιτο Πομπήϊου) παντὶ τρόπον ἐπεγόμμος ἐπεχείρει τῷ Σπαρτάκῳ, ἢ ὁ Σπάρτακος, τ' Πομπήϊον προσλαβεῖν ἀξιῶν, ἐς συνθήκας τ' Κράσσον προὐκαλεῖτο. ὑπερφρόμμος δ' ὑπ' αὐτοῦ, ἀφικινδυνεύειν τε ἔγνω, καὶ πιρόντων ἀ τ' ἱππέων ἤδη, ὥστε παντὶ τῷ στρατῷ ἀφ' ἑ προτειχίσματος, ἢ ἔφυ-

καὶ ἔφυγον ἐπὶ Βρεντέσιον, Κράσσου διώκοντος. ὡς δὲ τὴν Λεύκολλον ἔμαθεν ὁ Σπάρτακος ἐς τὸ Βρεντέσιον, ἀπὸ τῆς ἐπὶ Μιθριδάτῃ νίκης ἐπανιόντα, εἶναι, πάντων ἀπόγνους, ἐς χεῖρας ἦλθε τῷ Κράσσῳ μετὰ πολλοῦ καὶ τότε πλήθους. γίνονται δὲ τῆς μάχης μακρὰς τε καὶ καρτερὰς ὡς ἐν ἀπογνώσει τοσῶνδε μυριάδων, πταίσαντι τὸ μηρὸν ὁ Σπάρτακος δορατίῳ, καὶ συγκύψαντα ἐς τὸ γόνυ, καὶ προβαλόντα τὸν ἀσπίδα, τοὺς τε ἐπιόντας ἀπεμάχετο· μέχρι καὶ αὐτὸς καὶ πολὺ πλῆθος ἀμφ' αὐτὸν κυκλωθέντες ἔπεσον. ὅ, τε λοιπὸς αὐτῶν στρατὸς ἀκόσμως ἤδη κατεκόπτοντο καὶ πλῆθος· ὡς φόνου γίνεσθαι τῶν μὲν οὐδὲ ἐναριθμητον, Ῥωμαίων δὲ ἐς χιλίους ἄνδρας, ὧν τὸν Σπαρτάκου νέκυν οὐχ εὑρεθῆναι. πολὺ δὲ πλῆθος καὶ τοῦτο ἐν τοῖς ὄρεσιν οὐκ ἐν μάχῃ διέφυγον, ἐφ' οὓς ὁ Κράσσος ἀνέσωσεν· οἱ δὲ, διελόντες ἑαυτοὺς ἐς τεσσαρακοντόμερη, ἀπεμάχοντο, μέχρι πάντες ἀπώλοντο, πλὴν ἑξακισχιλίων, οἳ ληφθέντες ἐκρεμάσθησαν ἀνὰ ὁδὸν τὴν ἐς Ῥώμην ἀπὸ Καπύης ὁδόν.

Καὶ τάδε Κράσσος ἓξ μησὶν ἐργασάμενος, ἀμφήριστος οὐκ ἦν δὲ αὐτίκα μᾶλλον τῇ δόξῃ τῇ Πομπηΐου γίγνεται· καὶ ἐν στρατοπέδῳ μὲν ἦν, διότι μηδὲ Πομπήιος. ἐς ὑπατείαν δὲ ἄμφω παρήσκευον, ὁ μὲν, ἐστρατηγηκὼς, καὶ τὸν νόμον Σύλλα· ὁ δὲ Πομπήιος, ὅτε στρατηγήσας, ἔτι μειράκιον· ἔτος τε ἦν τέταρτον ἐπὶ τοῖς τριάκοντα. τοῖς δὲ δημάρχοις ὑπῆρχετο πολλὰ τῆς ἀρχῆς ἐς τὸ ἀρχαῖον ἐπανάξειν. αἱρεθέντες δὲ ὕπατοι, ἐπὶ ὡς μετῆσαν,

fugiebat Brundisium, Crasso persequente. sed ubi cognovit Lucullum appulisse eò, reversum à victoria Mithridatica, desperans produxit copias etiam tum validas in aciem: quúmque acerrimus conflictus esset cum desperatorum tot millibus, Spartacus tragula femur saucius in genu subsedit, objectóque clypeo rejiciebat impetum hostium, donec cum multis suorum circumventus cecidit. Tum verò ceteri turbatis ordinibus cædebantur, ut iniri non posset cæsorum numerus: ex Romano exercitu fermè mille desiderati sunt. Spartaci cadaver inveniri nequiit. Multi in montes diffugerunt ex prælio: nec Crassus à persequendo destitit. Illi divisi in quadraginta catervas repugnabant, donec omnes deleti sunt, exceptis sex millibus: qui in potestatem redacti per totam viam pependerunt qua in Urbem itur à Capua. Spartaci clades & interitus.

His rebus intra sex menses gestis, Crassus posthac visus est Pompeii gloriæ non cedere, retinuítque exercitum, sicut & ille: nam consulatum petebant ambo, hic prætorius, juxta legem Corneliam: Pompeius verò nec prætorius nec quæstorius, annum agens quartum supra trigesimum, sed tribunisplebis pollicebatur multum de potestate pristina. Quin & designati jam consules non dimittebant exercitus, prope Urbem sedendo, Licinius Crassus & Pompeius consulatum petunt.

Seditio Crassi & Pompeii.

ambo causas afferentes has: Pompeius ajebat se expectare Metellum revertentem ad triumphum Hispaniensem: Crassus causabatur, debere Pompeium prius copias dimittere. Tum populus videns rem ad novas seditiones tendere, se à duobus obsideri exercitibus, consules in foro superiore loco sedentes rogavit ut redirent in mutuam gratiam. eas preces primùm uterque repulit. deinde quum vates dira prædicerent, nisi conciliarentur consules, populus rursum gemebundus & supplex easdem preces redintegravit, non immemor malorum quæ Syllæ Mariique contentiones invexerant. Tum Crassus, prior à pervicacia discedens, è sella excendit collegæ dextram in concordiæ fidem porrigens: qui assurgens properavit obviam. móxque conjunctas dextras acclamationes variæ secutæ sunt fausta comprecantium: nec prius concio dimissa est, quàm consules missionem amborum exercituum edicerent. Atque ita metu maximæ seditionis satis tranquillè res publica liberata est, anno ab obitu Tiberii Gracchi fermè sexagesimo, qui civilibus contentionibus initium dederat.

427

Crassus & Pompeius in gratiam redeunt.

Pompeius & Crassus exercitus dimittunt.

Tiberius Gracchus civilibus contentionibus initium dedit.

τὸν στρατὸν ἔχοντες ἀγχοῦ τ πόλεως· ἑκάτερος πρόφασιν τοιάνδε ποιέμενος· Πομπήϊος μέν, ἐς τὸν Ἰσπανικὸν θρίαμβον πρεσβεύειν ἐπαινῶν Μέτελλον· ὁ δ Κράσσος, ὡς Πομπήϊον δέον πρόσθεν διαλῦσαι. καὶ ὁ δῆμος, δέχεσθαι σφίσιν ὁρῶν, καὶ φοβούμενος δύο στρατὰς πρεσβεύειν, ἐδέοντο τ ὑπάτων ἐν ἀγορᾷ πρόσθεν ἀλλήλων στῆναι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς ἀλλήλους· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἑκάτερος ἀπεκρούετο, ὡς δ ἐς θέλητρα πρὸς πλέονος πολλὰ ἐς δίκην, εἰ μὴ συναλλαγεῖεν οἱ ὕπατοι, ὁ δῆμος αὖθις αὐτὰς μετ' οἰμωγῆς παρεκάλει πάνυ ταπεινὰς, ἐπὶ τ Σύλλα καὶ Μαρίου κακῶν ἀναφέροντες. καὶ ὁ Κράσσος, πρότερος σφόδρα, ἀπὸ τ θρόνου κατέβαινε, καὶ ἐς τ Πομπήϊον ἐχώρει, τὴν χεῖρα πρότεινων ἐπὶ δεξιαγωγῇ· ὁ δ' ὑπανίστατο, καὶ προσέτρεχε. καὶ δεξιωσαμένων ἀλλήλους, εὐφημίαι τε ἦσαν ἐς αὐτὰς ποικίλαι, καὶ ἐ πρὶν ὁ δῆμος ἀπέστη τ ἐκκλησίας, ἢ προγράψαι τὰς ὑπάτους τὰς ἀφέσεις τ στρατοπέδων. οὕτω μὲν δὴ, δέξασα δ ἥδε μεγάλη στάσις ἔσεσθαι, κατελύετο εὐσταθῶς· καὶ ἔτος ἦν τῷδε τῷ μέρει τῶν ἐμφυλίων ἀμφὶ τὰ ἑξήκοντα μάλιστ' ἀπὸ τῆς ἀναιρέσεως Τιβερίου Γράκχου.

Α Π Π Ι Α Ν Ο Υ̃ Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ε Ω Σ Ρ Ω Μ Α Ι Κ Ω Ν Ἐ Μ Φ Τ Α Ι Ω Ν. Β.

ΜΕΤΑ δὲ τὴν Σύλλα μοναρχίαν, καὶ ὅσα ἐπ' αὐτῇ Σερτώριός τε καὶ Περπέννας περὶ Ἱσπανίαν ἔδρασαν, ἕτερα ἐμφύλια Ρ'ωμαίοις τοιάδε ἐγίγνετο· μέχρι Γάϊος Καῖσαρ καὶ Πομπήϊος Μάγνος ἀλλήλοις ἐπολέμησαν, ὃ Πομπήϊον μὲν καθεῖλεν ὁ Καῖσαρ, Καίσαρα δ' ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τινὲς, ὡς βασιλιζόμενον, κατέκανον. τοῦτο δὲ ὅπως ἐγένετο, καὶ ὅπως ἀνηρέθησαν ὅτε Πομπήϊος ὁ Γάϊος, ἡ δευτέρα τῶν ἐμφυλίων ἥδε δηλοῖ. ὁ μὲν δὴ Πομπήϊος, ἄρτι τὸν θάλασσαν καθήρας ἀπὸ τῶν λῃστηρίων τότε μάλιστα πανταχῇ πλεουσῶν, Μιθριδάτην ἐπὶ τοῖς λῃστικῆς καθῃρήκει Πόντου βασιλέα, καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτῆς καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη ἀφειστήκεσαν ἀμφὶ τὸν ἐκεῖνον διεπάσατο. ὁ δὲ Καῖσαρ ἔτι ἐπὶ νέος, δεινός τε ἐπεῖν καὶ πρᾶξαι, τολμήσαί τε ἐς πάντα, καὶ ἐλπίσαι τὰ ἀπάντων, ἐς ὃ δὴ φιλοτιμίαν ἀφειδὴς ὑπὲρ δύναμιν· ὡς ἀγοραιομένων ἔτι καὶ στρατηγῶν εἶναι κατ' ἄρχειν, καὶ τῷ

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER II.

SYLLÆ dominationem, quæque post eam Sertorii Perpennæque ductu in Hispania gesta sunt, varii civiles motus sunt secuti, usque ad bellum civile Pompeianum: cujus exitu Pompeius à Cæsare, Cæsar à senatu è medio sublatus est: ut videre licet ex hoc secundo civilium bellorum volumine. Nam Pompeius perpurgato longè latéque mari à piratarum receptaculis, quorum in omni hominum memoria nunquam tantus fuit numerus, Mithridatem 428
quoque Ponti regem debellaverat: post quam victoriam & regnum ejus & alias gentes in oriente devictas in eam formam redegit quam ipsi visum est. Quo tempore Cæsar juvenis erat, elo- Cajus Cæquentiæ rebúsque gerendis juxta sar.
idoneus, audax, & nihil non spe præcipiens, supra vires ambitiosus: quippe qui etiam tum ædilis & prætor ingens æs alienum

contraxit captandis auris popularibus, profusissimo cuique maximè aspirare solitis.

Catilina.

Catilina quoque celebrabatur loco natus honestissimo, sed parum sanæ mentis, & infamis suspicione parricidii, quasi amore captus Aureliæ Orestillæ filium suum sustulisset, quòd illa gravaretur nisi orbo nubere: amicus Syllæ, factionisque illius studiosissimus. Qui postquam profusionibus ambitiosis ad pauperiem redactus est, nihilominus gratiosus apud potentiores tum viros tum fœminas, inter cæteros candidatos consulatum petiit, viam sibi muniturus ad tyrannidem: qua spe frustratus est, quippe jam suspectus, ut affectans non ferendam in libera civitate potentiam. Consulatum verò, illo repulsam passo, Cicero est assecutus, vir facundissimus. In eum Catilina, irridens suffragia populi, cavillabatur, ut novum hominem (sic enim vocare solent eos qui non majorum gloria, sed suapte virtute inclaruerunt) & quia in Urbe natus non erat, Inquilinum appellabat: quo nomine vocantur qui alienas ædes incolunt. Ipse verò posthac abstinuit à reip. tractatione, ratus eam multum habere contentionis ac invidiæ, nec multum tamen conferre ad tyrannidem. Nihilominus magnam vim pecuniæ corrogabat à plerisque ex eo genere muliercularum quæ maritos pertæsæ sperabant rebus novatis illorum interitum: conjuravítque cum aliquot senatoribus & equitibus Romanis, consciis etiam plebeiis, servis, pere-

Aurelia Orestilla.

Novi homines qui appellentur.

καὶ τὴν δαιμονίως ὑπερφρόνησιν, τὸ δήμων αἰεὶ τὰς δημοψηφίους ἐπαγωγοτάτων.

Γαΐῳ δὲ Καπλίνας, μεγίθη τε δόξης καὶ ἤθους λαμπρότητι περιώνυμος, ἐρασθεὶς ἀνὴρ, δόξας ποτὲ καὶ ἡδονὴν ἀνελεῖν δι' Αὐρηλίας Ὀρεσίλλης ἔρωτα, ἐκ ὑφισταμένης τῆς Ὀρεσίλλης παῖδα ἔχοντα γήμασθαι, Σύλλα φίλῳ τε καὶ σοφωτάτῃ καὶ ζηλωτὴς μάλιστα γεγονώς· ὃν δὲ φιλοτιμίας καὶ ὄδε ἐς πενίαν ὑπενδυόμενον, ἐθ ἡγεμονίαν ἐπ' αὐτῷ τῶν δυνατῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐς ὑπατείαν παρεκάλει, ὡς τῆδε παρασκευασόμενος ἐς τυραννίδα. πάνυ δ' ἐλπίσας αἱρεθήσεσθαι, διὰ τὴν ὑπεροψίαν τῶνδε ἀπεκρύφθη. καὶ Κικέρων μὲν ἦρχεν αὐτοῦ, ἀνὴρ ἡδὺς εἰπεῖν τε καὶ ῥητορεύσαι· Καπλίνας δ' αὐτὸν ἐς ὕβριν τῶν ἐλομένων ἐπέσκωπτεν, ἐς μὲν ἀγνωσίαν γένους, καινὸν ὀνομάζων (καλοῦσι δ' ὅτῳ τὰς ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν προγόνων, γνωρίμους) ἐς ᾧ ξενίαν τῆ πόλεως, Ἰγκουϊλῖνον. ὧ ῥήματι καλέσιν τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. αὐτὸς δὲ πολιτείων μὲν ὅλως ἐπαπεστρέφετο ἐκ τόδε, ὡς εἰδὼς ἐς μοναρχίαν ταχὺ καὶ μεγα φέρουσαν, ἀλλ' ἕρκος τῆ φθόνου μεστὸν· χρήματα δὲ ἀγείρων πολλὰ καὶ παρὰ πολλῶν γυναικῶν, αἳ τοὺς ἄνδρας ἤλπιζον ἐν τῆ ἐπαναστάσει ἀμφθερεῖν, σωώμενοι ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τῶν καλουμένων ἱππέων· σωῆγε δὲ καὶ δημότας, καὶ ξένους, καὶ θεραπόντας· καὶ

καὶ πάντων ἡγεμόνες ἦσαν αὐτῷ Κορνήλιος Λέντλος ὁ Κέθηγος, οἳ τότε τὸ πόλεως ἐσφετήρεων· ἀνά τε τὴν Ἰταλίαν ἀφῆκε πέμπων ἐς ὃν τῶν Συλλείων τρόπον τὰ κέρδη τὸ τότε βίας ἀναλωκότας, καὶ ὀρεγομένους ἔργων ὁμοίων· ἐς Φαισύλας τε Τυρρηνίας Γάϊον Μάλλιον, ἐς δὲ τὴν Πικεντίνην ὁ τὴν Ἀπουλίαν, ἑτέρους, οἳ στρατὸν αὐτῷ συνείλεγον ἀφανῶς. καὶ τοῖσδε πᾶσι ἔτι ἀγνοούμενα Φουλβία τὸν ἀφανῆ ἐμήνυε τῷ Κικέρωνι. ἦς ἐρᾶν Κόϊντος Σπείθος, ἀνὴρ δι' ἀνείδη πολλὰ τῆς βουλῆς ἀπεπεσμένος, ὁ τῇδε τῆς Κατιλίνα συνωθήκης ἠξιωμένος, κύφως μάλα καὶ φιλοτίμως ἐξέφερεν, οἷα ὑπὸ ἐρωμένῳ, ὡς αὐτίκα δυνασεύσων. ἤδη δέ καὶ ὑπὸ τὸν τῆς Ἰταλίας γιγνομένων λόγον ἐφοίτα καὶ ὁ Κικέρων τῷ τε πόλιν ὁπλισμάτων φρουρᾶς διελάμβανε, καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἐξέπεμπε πολλοὺς ἐς πάντα τὰ ὕποπτα τοῖς γιγνομένοις ἐφεδρεύειν. Κατιλῖνας δ', ὀδυνώμενος μὲν πω ἀμηχάνως αὐτῷ λαβεῖν, ἀφ' ὧν τῷ ἔτι ἐν ἀκριβοῦς ἀγνωσίαν, δεδιὼς δὲ ὅμως, καὶ τὸ χρόνιον ὑπόπτως, ὃν ἐν τῇ τύχῃ τῷ ἐλπίδι τιθέμενος, πάντα χρήματα ἀφῦπεμπεν ἐς Φαισύλας, καὶ τοῖς συνωμόταις ἐντελλόμενος κτεῖναι Κικέρωνα, καὶ τὴν πόλιν ὑπ' Ἀφροδισιάτων πολλῶν νυκτὸς ἐμπρῆσαι μιᾶς, ἐξῆκε πρὸς Γάϊον Μάλλιον, ὡς αὐτίκα στρατὸν ἄλλον ἀθρόῳσον, καὶ ἐς τὸν ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως ἐπιδρομοῦμον. ὁ μὲν δὴ ῥάβδους τε καὶ πελέκεας, ὡς τὶς ἀνθύπατος, κύφως μάλα ἀνέγε πρὸ ἑαυτοῦ, καὶ ἐς τὸν Μάλλιον ἐχώρει στρατολογῶν. Λέντλῳ δὲ

grinisque hominibus: sed præcipua Cornelii, Lentuli, Cethegique opera usus est, qui tum prætores erant in Urbe. Per Italiam quoque dimisit certos homines ad solicitandum eos qui Syllanis temporibus male quæsita peius jam profuderant, talium lucrorum etiam tum cupidi, C. Manlium Fesulas, alios item in Picenum & Apuliam, qui clàm colligerent militem. Hos occultos apparatus prima omnium indicavit Ciceroni Fulvia, non ignobilis fœmina, cujus amator Q. Curius, unus è conjuratis, ob vitam probrosàm senatu motus, jactaverat apud amicam, brevi fore ut se præpotentem videat. Jámque rumor crescebat de conatibus etiam eorum qui circum populos Italiæ missi fuerant, quum consul in Urbe præsidia disposuit, & non paucos illustres viros ad loca suspecta misit. At Catilina, quamvis nemo auderet ei manus injicere, nondum re satis detecta, veritus tamen ne cum mora suspicio crescceret, & in celeritate spem collocans, præmissis Fesulas pecuniis, mandavit conjuratis Ciceronem occidere, Urbem eadem nocte diversis locis incendere: móxque ad C. Manlium profectus est, ut contracta nova manu hominum perditorum incensàm Urbem invaderet: quod iter prælatis fascibus securibúsque fecit tanquam proconsul, interim quacunque ibat militem colligens. Lentu-

429

Fulvia Ciceroni conjurationem Catilinariam aperit.

Q. Curius.

Mandatum Catilinæ de Cicerone occidendo.

lus verò partitis inter conjuratos operis constituit ut quamprimùm cognovissent Catilinam pervenisse Fesulas, ipse cum Cethego sicis sub veste armati fores Ciceronis summo mane peterent, & propter dignitatem facilè admissi prætextu secretioris colloquii longius seductum confoderent: L. Sextius, concione per præcones advocata, Ciceronem accusaret, quòd homo natura timidus & turbulentus, civitatem turbaret temerè: nocte sequenti alia conjuratorum manus duodecim excitaret incendia, miscerétque omnia rapinis, & optimi cujusque civis cædibus. Hæc erant Lentuli, Cethegi, Statilii, Cassiique, ejus conjurationis principum consilia, occasionem solam expectantium. Interea legati Allobrogum, qui magistratus suos accusatum venerant, in eandem conjurationem pellecti sunt ut Gallos concitarent contra rempublicam. Cum iis Lentulus ad Catilinam misit Vulturtium Crotonensem, non sine literis, sed nullo inscriptis titulo. Allobroges ancipites consilii, rem cum Fabio Sanga communicant suæ civitatis patrono: qui mos est provincialium, ut suum quæque natio patronum in Urbe habeat. Hujus Sangæ indicio monitus Cicero, legatos curavit in reditu comprehendendos unà cum Vulturtio, móxque in senatum introduxit: qui fassi quicquid de Lentulo erant conscii, palam arguebant, ex eo sæpe au-

430

Allobrogum legati in conjurationem Catilinæ pellecti.

Vulturtius Crotonensis.

Sangas.

Allobrogum legati comprehensi.

δὲ ἢ τοῖς συνωμόταις ἔδεξεν, ὅτε Καπλίναν ἐν Φαισύλαις πυθόμενοι γεγονέναι, Λέντλον μὲν αὐτὸν & Κέθηγον ἐφεδρεύσαι τῇ Κικέρωνος θύραις ἅμα ἕω, μὴ κεκρυμμένων ξιφιδίων, ἐσδεχθέντας τε ἀεὶ τῷ ἀξιώσαι, καὶ λαλοῦντας ὅ, τι δὴ, μηκύνειν τὴν ὁμιλίαν ἐν ἀπορρήτῳ, & κτεῖναι ἀπροσδοκήτως ἀπὸ τοῦ ἄλλων. Λεύκιον δὲ Σήστιον τὸν δήμαρχον ἐκκλησίαν ἐνθὺς ὑπὸ κήρυκι συνάγειν, καὶ κατηγορεῖν & Κικέρωνος ὡς ἀεὶ δειλοῦ καὶ πολεμοποιοῦ, καὶ τὴν πόλιν ἐν ὑδενὶ δεινῷ ἀπροφυλάκτου. ἐπὶ ᾗ τῇ Σησίᾳ δημηγορίᾳ νυκτὸς ἀυτίκα τὸ ἐπιόσης, ἑτέρους ἐν δυσὶ δέκα τόποις ἐμπιμπρᾶναι τὴν πόλιν, & διαρπάζειν, καὶ κατακτείνειν τοὺς ἀλλοτρίους. ὧδε μὲν Λέντλῳ καὶ Κεθήγῳ καὶ Σταπιλίῳ καὶ Καστίῳ, τοῖς ἄρχουσι τῆς ἐπαναστάσεως, δέδοκτο καὶ τὸν καιρὸν ἐπετήδευον. Ἀλλοβρίγων δὲ πρέσβεις, αἰτιώμενοι τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν, ἐς τὴν Λέντλου συνωμοσίαν ἐπηχθῆσαι, ὡς ἀναστήσοντες ἐπὶ Ῥωμαίους τὸν Γαλατικὸν καὶ Λέντλος μὲν αὐτοῖς συνέπεμπεν ἐς Καπλίναν Βερτούκιον, ἄνδρα Κροτωνιάτην, γράμμασιν ἀσημάντοις ὀνομάτων γεγραμμένα φέροντα. οἱ δὲ Ἀλλοβριγες ἐνδιαισθόμενοι, κοινοῦνται Φαβίῳ Σάγγᾳ, ὃς ἦν τῶν Ἀλλοβρίγων προστάτης, ὥσπερ ἀπίσης πόλεσιν ἔστι τις ἐν Ῥώμῃ προστάτης. ταῦτα δὲ ὁ Σάγγας μαθὼν ὁ Κικέρων, συνέλαβεν ἀπιόντας τοὺς Ἀλλοβρίγας τε καὶ Βουρτούκιον, καὶ ἐς τὸ βουλὸν ἐυθὺς ἐπήγαγεν· οἱ δὲ ὁμολόγουν ὅσα τοῖς ἀμφὶ τὸν Λέντλον συνῄδεσαν, ἀνῃρέθησάν τε ἤλεγχον ὡς ὁ Κορνήλιος Λέντλος ἔπος

εἶπεν πολλάκις, εἰμάρθαι, τρεῖς Κορνηλίους ἡγεῖσθαι Ῥωμαίων μοναρχίας, ὧν ἤδη Κίνναν καὶ Σύλλαν γεγονέναι. λεχθέντων δὲ τούτων, ἡ μὲν βουλὴ Λέντλον παρέλυσε τῆς ἀρχῆς· ὁ δὲ Κικέρων, ἅμα ἐς τὰς οἰκίας τῶν στρατηγῶν ἀφιγμένους, ἐπανῆλθεν αὐτίκα, καὶ ψῆφον περὶ αὐτῶν ἐδίδου. θορύβου δ' ὄντος ἀμφὶ τὸ βουλευτήριον ἀγνοούμενα ἔτι τὰ ἀκριβοῦς καὶ δέους τῶν συνειδότων· αὐτὸς δὲ Λέντλου καὶ Κεθήγου θεραπόντες τε καὶ ἐξελεύθεροι, χειροτέχναις πολλοῖς προσλαβόντες, καὶ ὁπλίσαντες ὁδοὺς προήεσαν ἐπὶ τὰς τῶν στρατηγῶν οἰκίας, ὡς τοὺς ἄνδρας ἁρπασόμενοι· ὧν ὁ Κικέρων πυθόμενος, ἐξέδραμε κατὰ τὸ βουλευτήριον, καὶ ἀφεῖς ἐς τὰ ἐπίκαιρα φύλακας, ἐπανῆλθε, καὶ τῷ γνώμῃ ἐπεπίκλωσε. Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἐλέχθη, ὃς ἐς τὸ μέλλον ἤρητο ὑπατεύειν. ὧδε γὰρ Ῥωμαῖοι ὁ μέλλων ὑπατεύειν, πρῶτος εἰσφέρει γνώμην· ὡς αὐτὸς (οἶμαι) πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασόμενος, καὶ οὐκ ἄδεια εὐσυλλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον συνθυμησόμενος αὖθις ἑκάστῳ. ἀξιώσει δὲ τὸν Σιλανὸν τοὺς ἄνδρας ἔχειν ἐν φυλακῇ μετρίᾳ, πολλοὶ συνετίθεντο· ἕως ἐπὶ Νέρωνα τὸν γνώμης προῆλθεν, ὁ Νέρων ἐδικαίου φυλάττειν αὐτοὺς μέχρι Καπλίναν ἐξέλωσι πολέμῳ, καὶ τὰ ἀκριβέστατα μάθωσι· Γαΐου τε Καίσαρος, ὃ καθαρεύων μὲν ὑπονοίας μὴ συνειγνωκέναι τοῖς ἀνδράσι, Κικέρωνος δ' ἐν θαρρούντος καὶ τόνδε, ὑπερφρόνησαν τῷ δήμῳ, ἐς τὸ ἀγῶνα προκαλεσάμενοι, προστίθει ἀφεῖναι τοὺς ἄνδρας Κικέρωνα τὸν Ἰταλίας ὧν πόλεμον, fato deberi Urbis imperium tribus Corneliis, ex quibus jam Cinnam Syllámque fuisse. Tum senatus Lentulo magistratum ademit, consul conjuratis in ædes prætorum datis in custodiam mox reversus, rogabat de eis sententias. Interea magnus tumultus erat ante curiam, nondum re satis cognita, & conscíorum magna trepidatio: nam Lentuli & Cethegi servi libertíque assumpta magna manu opificum, conati sunt per posticum in prætorum ædes irrumpere, & vi dominos eripere. Quo cognito Cicero procurrit è curia, dispositísque præsidiis reversus urgebat sententias. Silanus consul designatus primus rogatus est, ex more, opinor ideo quòd decretorum senatus executio ad ejus loci senatores plerumque pertineat: quo circumspectiora cautioraque par est esse eorum consilia. Is censuit extremam pœnam de conjuratis sumendam multis aliis assentientibus: donec Nero suo loco pro sententia dixit, asservandos in custodia tantisper dum Catilina debellaretur, & negotium totum exquisitè pernosceretur. Idem & C. Cæsari visum suspecto nonnihil, quasi & ipse consiliorum talium particeps, aut certè non ignarus fuerit: nec tamen à consule nominatus: quippe qui non auderet hominem apud plebem gratiosissimum in periculum adducere. Addidit ad sententiam, distribuendos reos per oppida Italica Ciceronis arbitrio, & finito bello sisten-

Conjurati in custodiam dati.

Silani sententia de conjuratis.

Neronis.

C. Cæsaris.

431

lo sistendos in judicium, nec indicta causa durius consulendum in homines nobiles. Quod quia videbatur æquum, multi transibant in eam sententiam: donec Cato jam manifestè in suspicionem vocans Cæsarem, consulque timens noctem futuram, ne multitudo conjurationis conscia, quæ tum in foro incerta consilii versabatur, sibi quoque metuens auderet aliquid nefarium, persuaserunt ut tanquam in facinore deprehensi indicta causa damnarentur. Ac mox priusquam senatus dimitteretur, singulos eorum Cicero è domibus in carcerem deductos, ignorante plebe in conspectu suo jussit necari: deinde in forum progressus eos vixisse significavit. Ita multitudo metu dispersa est, dum quisque evasisse contentus est, latère se existimans: & civitas respiravit ea die liberata ingenti solicitudine. Jam Catilina ad viginti millia circa se habebat, quorum quartam partem armaverat. Eum in Galliam iter facientem ut apparatum suum absolveret, Antonius, alter consul, ad Alpes assecutus, haud magno labore vicit: ut qui rem pravo consilio cœptam, tum quoque imparatus & nullo consilio gerere coactus est. Attamen nec ipse Catilina, nec quisquam ex nobilibus qui tum aderant, fugere dignatus est, sed in medios hostes se injicientes occubuerunt. Hic fuit periculosissimæ conjurationis unà cum autore

Catonis.

Catilina ab Antonio victus.

Catilinæ & aliorum nobilium virorum interitus.

σιν αὖς ἂν αὐτὸς δοκιμάσῃ, μέχρι Κατιλίνα κρατηθέντος, ἐς δικαστήριον ὑπαχθῶσι, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον ἐς ἄνδρας ἐπιφανεῖς ᾖ, τῷ λόγῳ καὶ δίκης ἐξειργασμένης. δικαίου δὲ τῆς γνώμης φανείσης καὶ δεχθείσης, ἀκρατῶς οἱ πολλοὶ μετεστάθεντο· μέχρι Κάτων, ἤδη σαφῶς ἀνακαλυπτων τὸν ἐς τὴν Καίσαρα ὑποψίαν, καὶ ὁ Κικέρων δεδιὼς ἀμφὶ τῇ νυκτὶ ταύτῃ, μὴ τὸ συνεργικὸς τοῖς ἀνδράσι πλῆθος αἰωρούμενον ἔτι κατ' ἀγοράν, καὶ δεδιὼς τοὺς τε σφῶν αὐτῶν καὶ τοὺς ἐκείνων, ἐργάσηταί τι ἄτοπον, ἔπεισεν ὡς αὐτοφώρων ἀνδρῶν κρίσεως κρατυνῶναι. καὶ εὐθὺς ὀπὸ οἰκιῶν, ἔτι τὸ βέλτιον σωφρονοῦντος, ἕνα σφῶν αὐτῶν ὁ Κικέρων ἐς τὸ δεσμωτήριον μεταγαγών, καὶ πλήθους ἀγνοοῦντος ἐπειδὴν ἀποθνήσκοντας· καὶ τοῖς ἐν ἀγορᾷ παρεδόθη ἐσήμηνεν ὅτι τεθνᾶσιν· οἱ δ' διελύοντο, περιφόβητοί τε καὶ τοὺς σφῶν ἀγαπῶντες ὡς ἁλωκότας· ἕτω μὲν ἡ πόλις ἀνέπνευσεν ἀπὸ δεινῶν πολλοῦ σφίσιν ἐκείνης τὸ ἡμέρους ἐπιστάντος. Κατιλῖναν δ' ἐς δισμυρίας τε ἀγούσαν, καὶ τούτων τετάρτημόριον ὁπλίσαντα ἤδη, καὶ ἐς Γαλατίαν ἐπ' ἄλλῳ παρασκευῇ ἀφορῶντα Ἀντωνίῳ ὁ ἕτερος ὕπατος ὑπὲρ Ἄλπεις κατέλαβεν, ἐ δυσχερῶς ἐκράτησεν ἀνδρὸς ἐμπλήκτως ἀλλόκοτον ἔργον ἐπὶ νοῦν λαβόντος τε, καὶ ἐς πεῖραν ἔτι ἐμπληκτότερον ἀπαρασκεύως παραγαγόντος. ἐμοὶ δ' ὄμως Κατιλῖνας, οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν συνόντων ἐπιφανῶν φυγεῖν ἠξίωσεν, ἀλλ' ἐσβαλόντες ἐς τοὺς πολεμίους ἀπώλοντο· ὧδε μὲν ἡ Κατιλίνα ἐπανάστασις παρ' ὀλίγον, ἐς ἕκατον

ἔχατον ἐλθοῦσα κινδύνῳ τῇ πόλει, διελύετο, ὃ ὁ Κικέρων, ἅπασιν ἐπὶ λόγου δυνάμει μόνῃ γνώριμος ὢν, τότε καὶ ἐπὶ ἔργῳ λαμπρὸς ὤφθη, καὶ σωτὴρ ἐδείκνυτο σαφῶς ἀποκυμβὴν τῇ πατρίδι γενέσθαι, χαριστέα τε ἦσαν αὐτῷ παρὰ τῶν συνόδων καὶ εὐφημίαι ποικίλαι. Κάτωνος δ' αὐτὸν καὶ πατέρα τῆς πατρίδος προσαγορεύσαντος, ἐπεδόησεν ὁ δῆμος. καὶ δοκεῖ πᾶσιν ἤδη ἡ εὐφημία, ἀπὸ Κικέρωνος ἀρξαμένη προελθεῖν ἐς τοὺς νῦν αὐτοκράτορας τοὺς φαινομένους ἀξίους. ἀλλὰ καὶ τοῖσδε, καίπερ ἤδη βασιλεύσιν, ἐνίοις ἀπ' ἀρχῆς ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐπωνυμίαις, ἀλλὰ σὺν χρόνῳ μόλις ἤδη, ὡς συντελὴς ἐπὶ μεγίστοις δὴ μαρτυρίᾳ ψηφίζεται.

Ὁ δὲ Καῖσαρ, στρατηγὸς ἐς Ἱσπανίαν αἱρεθείς, ἐπεὶ μόνοι τῶν ἀρχῶν διεκρατεῖτο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, πολὺ πλέονα τῆς οὐσίας ὄφλων ἀφ' ὧν φιλοτιμίας. ὅτε φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ὅτι δέοιτο δισχιλίων καὶ πεντακοσίων μυριάδων, ἵνα ἔχοι μηδέν· ἀμαθέμενος ὑπὸ τῶν συνόντων ὡς ἐδύνατο, καὶ τὴν Ἱσπανίαν ἐπιὼν, χρηματίζειν μὲν τοῖς πόλεσιν ἢ διαιτᾶν δίκας ἢ ὅσα ὁμοιότροπα τούτοις ἅπαντα ὑπερεῖδεν, ὡς ἄδεν οἷς ἐπηύρει χρήσιμα· στρατιὰν δ' ἀγείρας, ἐπετίθετο τοῖς ἐπὶ λοιποῖς Ἱσπήρων ἀνὰ μέρος, μέχρι τὴν Ἱσπανίαν ἐς τὸ ὁλόκληρον ἀπέφηνε Ῥωμαίοις ὑποτελῆ· καὶ χρήματα πολλὰ ἐς Ῥώμην ἀπέπεμψεν, ἐς τὸ κοινὸν ταμιεῖον· ἐφ' οἷς ἡ μὲν βουλὴ θεραμβεύσασι παρέχει αὐτῷ, ὁ δὲ τῇ πομπῇ τὴν παρασκευὴν ἐς τὸ λαμπρότατον ὑπὸ τοῖς τῆς Ῥώμης προαστείοις διεκόσμει· ὑπὸ

suo depulsæ à reipublicæ salute exitus: qui Ciceronem eatenus sola eloquentia clarum, etiam rebus celebrem fecit, ut haud dubiè tum servator patriæ sit habitus: quamobrem etiam gratiæ sunt ei actæ publicè, & autore Catone post varias acclamationes populi pater patriæ consalutatus est. Cujus appellationis honor ut tum ante omnes suo merito ei contigit, ita nunc imperatoribus duntaxat dignis solet tribui: nam ne his quidem quanquam regiam potestatem adeptis statim cum ceteris cognominibus hoc quoque additur, sed vix tandem ut absolutæ virtutis testimonium publico decreto conceditur.

Pater patriæ Cicero salutatus.

Cæsar verò provinciam sortitus Hispaniam, retinebatur à creditoribus, quibus solvendo non erat, exhaustus ambitiosis sumptibus: quo tempore vox ejus excepta est, opus esse sibi bis millies & quingenties centenis millibus ut nihil habeat: utcunque cum iis transegit: provinciam ingressus, non conventus obire, non jus reddere, parum apta hæc ratus suo proposito: sed coactis copiis per partes aggrediebatur reliquos Hispanos, donec universam eorum terram populo Romano fecit tributariam. Itaque magna vi pecuniæ missa in ærarium, triumphum à senatu impetravit. Jámque apparatus futuræ pompæ splendidissimos faciebat in suburbiis, quum

Cæsaris dictum.

comitio-

comitiorum consularium dies advenit, & oportebat candidatos adesse: nec fas erat semel Urbem sine pompa ingressum, iterum cum triumpho reverti. Ille verò jam dudum ejus magistratus percupidus, nec dum etiam ad triumphandum satis instructus, per nuntios rogavit senatum ut permitteret absenti per amicos consulatum petere: quod etiamsi legibus vetitum, indultum tamen sciebat aliis. Cæsar consulatum petit.

Cæterùm quum jam ultima dies adesset, qua competitores profiteri nomina opportebat, Catone petitioni ejus multùm diúque contradicente, supervenit Cæsar contempto triumpho, & professione facta expectabat comitia. Interea Pompeius rebus contra Mithridatem gestis clarus ac præpotens, postulabat à senatu ut multa quæ regibus, dynastis, & civitatibus, concesserat, patres rata haberent, multis obstantibus præ invidia: præsertim Lucullo, qui provincia decedens, debilitato jam rege, bellum hoc facile successori ipsi Pompeio tradiderat, jactans suam esse victoriam, Crasso quoque in suum favorem pertracto. Quod indignè ferens, ille Cæsarem adjungit sibi socium, operam se daturum jurejurando pollicitus, ut consul fieret: ac mox per Cæsarem Crassus ei conciliatus est. ita hi tres potentissimi viri operas præstabant mutuas: quam conspirationem Varro historicus uno libro complexus, inscripsit Tricipitinam. At senatus suspectam habens eorum potentiam, L. Bibu-

433

Crassus Pompeio per Cæsarem conciliatus.

Varro historicus.

αἷς ἡμέραις ὑπατείας ἦσαν παραγγέλλαι, καὶ ἔδει τὸ παραγγέλλοντα παρεῖναι, ἐσελθόντι δὲ οὐκ ἐξὸν ἔτι ἐπὶ τὸ θρίαμβον ἐπανελθεῖν. ὁ δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐς πολλὰ τυχεῖν ἐπαγόμενος, ἐν τῷ πομπῷ οὐχ ἑτοιμῶν ἔχων, ἐσέπεμπε τῇ βουλῇ, δεόμενος πρέψαι οἱ τῷ παραγγελίαν ἀπόντι ποιήσασθαι λόγῳ τῶν φίλων, εἰδὼς μὴ παρόντων, χαλεπὸς ἦν ἑτέροις. Κάτωνος δ' ἀντιλέγοντος αὐτῷ, ἐν τῷ ἡμέραν τελευταίαν ἦσαν τῶν παραγγελιῶν ἀναλαβόντος ἐπὶ τοῖς λόγοις, ἐσέβαλλεν ὁ Καῖσαρ ὑπερελθὼν τοῦ θριάμβου, ἐν παραγγέλλας ἐς τὸν ἀρχῶν, ἀνέμενε τὴν χειροτονίαν. ὧν δὲ τούτῳ Πομπήϊος ὅτι τῶν Μιθριδατείων ἔργων ἐπὶ μέγα δόξης ἐν δυνάμεως ἐλθών, ἀξίᾳ πολλὰ, ὅσα βασιλεῦσι ἐν δυνάσταις ἐν πόλεσιν ἐδεδώκει, τὴν βουλὴν βεβαιῶσαι. φθόνῳ δ' αὐτὸν οἱ πολλοὶ, καὶ μάλιστα Λούκολλος, ὁ μετὰ Πομπηΐου στρατεύσας ἐπὶ τὸν Μιθριδάτην, ὡς ἀσθενέστατον αὐτὸν ἀπολιπὼν τῷ Πομπηΐῳ, διεκώλυεν, ἴδιον ἔργον ἀποφαίνων τὸ Μιθριδάτειον. καὶ Λούκολλῳ συνελαμβάνε Κράσσος. ἀχανακτῶν δ' ὁ Πομπήϊος ἀθρόως ἐμβάλλεται Καίσαρι, συμπράξειν ἐς τὸ ὑπατεύειν ἐπομόσας. ὁ δ' εὐθὺς αὐτῷ Κράσσον διήλλαττε. καὶ τρεῖς οἵδε τὸ μέγιστον ἐπὶ πᾶσι κράτος ἔχοντες, τὰς χρείας ἀλλήλοις συνεπάνιζον. ἐν τις αὐτῶν τόδε τὸν συμφρασμὸν συγγραφεὺς, Βάρρων, ἐνὶ βιβλίῳ ἀθροίσας, ἐπέγραψε Τελχῖνον. ὑφερωμένη δ' αὐτὸς ἡ βουλὴ Λεύκιον Βί-

βλον

ὅλον ἐς ἀντίστασιν τοῦ Καίσαρος ἐχειροτόνησαν αὐτῷ συνάρχειν, καὶ ἐνθὺς αὐτῶν ἦσαν ἐλαυνέες τε καὶ ὅπλων ἐπ' ἀλλήλους ἰδίαι παρασκευαί. δεινὸς δ' ὢν ὁ Καῖσαρ ὑποκρίνεσθαι, λόγους ἐν τῇ βουλῇ ὡς ἐπὶ ὁμονοίᾳ διέθετο ὡς τὸν Βίβλον, ὡς τὰ κοινὰ λυπήσοντες εἰ διαφέροιντο. πιστεύσεις δ' ἄν φαίης, ἀπειρήκειν ἤδη ἐπὶ τῷ ζυγομαχίᾳ ὑπονοοῦντα τὸν Βίβλον ἔχειν, χάριτί τε πολλῷ ἀφανῶς ἡτοιμάζετο, καὶ νόμους ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσέφερε, καὶ γῆν αὐτοῖς διένεμε, καὶ τὸν χρεοφειλοῦσαν αὐτοῖς μάλιστα ὡς Καπύλῳ, ἐς τὰ κοινὰ διεμισθοῦτο τοῖς ἐπὶ πατράσι παίδων τελοῦσι, ἐμμισθον ἑαυτῷ τῆσδε τῆς χάριτος πολλῆς τοσόνδε ποιούμενος· δισμύριοι γὰρ ἀθρόως ἐφάνησαν οἱ τὰ τέκνα τρέφοντες μόνοι. συνταμένων δὲ τῇ γνώμῃ πολλῶν, ὑποκινάμενος δυσχεραίνειν ὡς ἐ δίκαια ποιούντων, ἐξέδραμε, καὶ βουλὴν μὲν οὐκέτι συνῆγεν ἐπὶ τὸ ἔτος ὅλον, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμβόλων ἐδημηγόρει, Πομπήιόν τε ἐν μέσῳ καὶ Κράσσον ἤρετο ὡς τοὺς νόμους, οἱ δὲ αὐτοὺς ἐπῄνουν, καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τὸν χειροτονίαν ἦει σὺν κεκρυμμένοις ξιφιδίοις. ἡ βουλὴ δὲ (οὐ γάρ τις αὐτῶν συνῆγεν, ἐσῆλθε δὲ ἐξὸν τῷ ἑτέρῳ τῶν ὑπάτων συναγαγεῖν αὐτὸν) ἐς τὸν οἰκίαν τοῦ Βίβλου συνελθόντες, ἐδὲν μὲν ἀντάξιον τοῦ Καίσαρος ἰσχύος τε καὶ παρασκευῆς ἐποίουν, ἐπῄνουν δ' ὅμως Βίβλον σύνεσθαι τοῖς νόμοις, καὶ μὴ δόξαν ἀμελείας ἀλλὰ ἥσσης

lum collegam Cæsari & adversarium addidit: móxque inter eos orta est contentio, ut uterque armis se contra alterum instrueret. Sed Cæsar simulandi egregius artifex, in senatu orationem habuit ad Bibulum de concordia, quasi cavens ne quod ex collegarum dissensione resp. accipiat incommodum. Quúmque seriò paci studere videretur, incauto nec præmuniente se altero, ut qui nil suspicaretur amplius, repentè magna manu comparata & rogationes fecit in senatu in favorem pauperum, & agros eis distribuit: & agrum Campanum longè fertilissimum ex publico dilargitus est trium liberorum patribus, hac mercede gratiam plebis sibi comparans: viginti enim millia extiterunt hujus solùm generis. quúmque multi obsisterent quominus leges suas perficeret, proripuit se è curia quasi non ferens eorum iniquitatem, nec posthac reliquo anni tempore senatum habuit: tantùm pro rostris concionabundus, Pompeium Crassúmque præsentes rogitabat ecquid leges placerent: quibus approbantibus plebs sub veste sicis armata vocabatur ad suffragia. Patres verò (nec enim licebat eos in senatum coire nisi autore utroque consule) in ædibus Bibuli cœtus facientes, nihil quidem proficiebant adversus vim & apparatum Cæsaris: animabant tamen eum ut legibus collegæ contradiceret, quo aliena potius improbitate victus videri posset quàm

L. Bibulus Cæsaris collega.

sua negligentia. Irrupit ille in forum concionante etiam tum Cæsare: ortóque per altercationem tumultu, ad manus ventum est: & sicarii fregerunt fasces Bibuli, tribunis quoque aliquot qui pro eo stabant vulneratis: nec tamen quicquam territus, nudatum præbebat jugulum, clamore Cæsarianos ad necem invitans: Si non possum, inquit, collegæ persuadere quæ justa sunt, certè morte mea scelestum ac invidiosum fecero: subduxerunt tamen invitum amici in fanum Jovis Statoris, foro proximum. Tum Cato accersitus, ut erat robustus, protrusis obstantibus, per turbam evasit in locum superiorem, cœpítque concionari, sed à Cæsarianis raptus è foro est: nihilominus clàm per aliam viam recurrens in rostra, omissa concionatione, asperè tantùm clamabat in Cæsarem, donec iterum exturbatus est, & consul leges suas pertulit: juratis in eas plebeiis, à patribus quoque idem jusjurandum exigens. Quod quum non pauci autore Catone recusarent, Cæsar rogationem tulit ad populum, ut capitalis esset qui non juraret: ídque populus scivit: móxque omnes præ metu jurarunt, & his tribuni plebis, frustra reclamaturi lege jam confirmata ab aliis. Interea Vetius quidam è plebe procurrit in medium, strictum cultrum ostentans, dicénsque se submissum à Bibulo, Cicerone atque Catone, ut Cæsarem unà cum Pompeio

434
Fasces Bibuli fracti.

Cato.

Vetius ad necem Cæsaris submissus.

συνέγκλαζ. πεισθεὶς οὖν ὁ Βίβλος εἰσῆλθεν ἐς τὸν ἀγῶνα, δημηγορουντος ἔτι τοῦ Καίσαρος· ἐλθὼν δὲ καὶ ἀταξίας γενομένης πληγάς τε ἔσχον ἤδη, καὶ οἱ μετὰ τῶν ξιφιδίων τοὺς ῥαβδοῦχους καὶ τὰ σημεῖα καὶ Βίβλῳ ἐπῆλθον, καὶ τῶν δημάρχων ἔστιν ὃς ἐπὶ αὐτὸν ὄντας ἔτρωσαν. Βίβλος δὲ καταπλαγείς, ἀπηγόρευε τὴν σφαγὴν, καὶ μετὰ βοῆς ἐκάλει τοὺς Καίσαρος φίλους ἐπὶ τὸ ἔργον. Εἰ γὰρ ἐδυνάμην πεῖσαι τὰ δίκαια, ἔφη Καίσαρα, τό τε ἄλλως αὐτῷ καὶ μίσος οὕτως ἀπηχθόμην ἐπιβαλών. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄκοντι ὑποξήλαγον οἱ φίλοι ἐς τὸ πλησίον ἱερὸν τοῦ Κτησίου Διός. Κάτων δὲ ἐπιπεμφθείς, ὥστε τὸ μὲν ὡς νέον ἐς μέσους, καὶ δημηγορεῖν ἤρχετο· μετέωρος δὲ ὑπὸ τῶν Καίσαρος ὀπαδῶν ἐξεφέρετο, καὶ λαθὼν κατ' ἄλλας ὁδοὺς αὖθις ἀνέδραμε ἐς τὸ βῆμα. καὶ λέγειν μὲν ἔτι ἐδύνατο οὐκ ἀπεγινώσκετο, ὁ δὲ Καίσαρος ἀρχαϊκὸς κατεφαίνετο, μέχρι καὶ τότε μετέωρος ἐξεφέρθη. ὃς τοὺς νόμους ὁ Καῖσαρ ἐκύρωσε, καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τε δῆμον ὤρκωσεν ἐς ἀεὶ κυρίους νομιεῖν, καὶ τῇ βουλῇ ἐπόμνυσιν ὁμοίως. ἐστασμένων δὲ πολλῶν καὶ Κάτωνος, εἰσηγέετο μὲν ὁ Καῖσαρ ἡνίκα τῷ μὴ ὀμόσαντι, καὶ ὁ δῆμος ἐπεκύρου. ὤμνυον δὲ αὐτίκα δείσαντες οἵ τε ἄλλοι καὶ οἱ δημαρχοι. ἃ γὰρ ἔτι χρήσιμα ἀντιλέγειν ἐκωλύετο κυρωμένου ἤδη τοῦ ἄλλους τε νόμου. Οὐέτιος δέ τις ἀνὴρ δημότης, ἐς τὸ μέσον ἐσδραμὼν μετὰ ξιφιδίου γυμνοῦ, ἐπιπεμφθῆναι ἔφη ὑπὸ τε Βίβλου καὶ Κικέρωνος καὶ Κάτωνος ἐς ἀναίρεσιν Καίσαρός τε καὶ Πομπηίου·

πλίου· καὶ τὸ ξιφίδιον αὐτῷ Βίβολου ῥαδδοῦχον ἐπιδοῦναι Ποστούμιον. ὑπάπτου δ' ὄντος ἑφ' ἑκάτερα τοῦ πράγματος, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐξετρύχωσε τὸ πλῆθος, τῷ δ' ἐπιούσῃ ἐξετάσειν τὸν Οὐέτιον ἀνεβάλλετο. καὶ ὁ Οὐέτιος, φυλασσόμενος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, νυκτὸς ἀνῃρέθη. εἰκαζομένης δ' ἐς ποικίλα ὑπ' συμβεβηκότος, ὁ Καῖσαρ τοῦτ' ἀνιὰ καὶ τοῦτο δρᾶσαι, λέγων τοὺς δεδιότας, ἕως ὁ δῆμος αὐτῷ συνεχώρησεν, ἀμύνειν τοῖς ἐπιβουλεύουσιν. καὶ Βίβολος μὲν, ὡς χειρῶν ἄπαντα μεθεὶς, οἷά τις ἰδιώτης, ἐς ἡσυχὴ τὰ οἰκίας ἐπὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἀρχῆς ἄπεσι.

Ὁ δὲ Καῖσαρ οὐδ' αὐτὸς ἔπι ἐζήτει πλέον ὑπὲρ Οὐέτιος, μόνος ἔχων τὸ κράτος ἐπὶ τῆς πολιτείας· νόμους δ' ἐσέφερεν, ἐπιτραπὼν τὸ πλῆθος, ἑτέρους, καὶ τὰ Πομπηΐου πεπραγμένα ἅπαντα ἐκύρου, καθάπερ ὑπέσχητο αὐτῷ· οἱ δ' ἱππεῖς λεγόμενοι, τῶν μὲν ἀξίωσιν, ὑπὸ δήμου καὶ τῆς βουλῆς ὄντες ἐν μέσῳ, δυνατώτεροι ἦς ἐς ἅπαντα περιουσίας τε ἕνεκα καὶ μισθώσεως τελῶν καὶ φόρων, ἃς ὑπὸ τῶν ἐθνῶν τελουμένους ἐξεμισθοῦτο, ὑπὲρ πλήθους βεβαιοτήτων ἐς ζῶντα ἱεραπόντων, ἐκ πολλοῦ τῶν βουλῶν ἦτεν, ἄφεσιν τινὰ μέρους τῆς φόρων αὐτοῖς γενέσθαι· καὶ ἀποδιέτριβεν ἡ βουλή· ὁ δὲ Καῖσαρ, ἐς ἐδὲν τότε τῆς βουλῆς δεόμενος, ἀλλὰ μόνῳ τῷ δήμῳ χρώμενος, τὰ τέλη τῶν μισθώσεων αὐτοῖς παρῆκεν, οἱ δὲ, ὑπὲρ τῶν σφετέρων ἀξίωσιν ἀδεκήτου τῆς χάριτος αὐτοῖς γενομένης, ἐξεθείαζον αὐτόν. καὶ τῷ ἄλλο κρατερώτερον ὑπὲρ δήμου τόδε τῷ Καί-

confoderet: eúmque cultrum ſibi datum à Poſtumio lictore Bibuli. Hoc facto, quamvis ambiguæ ſuſpicionis, Cæſar uſus eſt ad exaſperandam multitudinem, inquiſitione dilata in craſtinum: ſed Vetius in carcere ſequenti nocte necatus eſt. Quúmque hic caſus interpretaretur variè, Cæſar hanc quoque culpam rejiciebat in quoſdam conſcientia timidos, donec effecit ut populus ei permitteret ab injuriis inſidiatorum ſe defendere. Tum verò Bibulus in univerſum omiſſâ reip. tractatione, tanquam privatus domi ſe continuit, reliquo ſui conſulatus tempore.

At collega jam ſolus moderationem rerum obtinens, non amplius inquirebat de Vetio, verſus ad alias leges ferendas in plebis gratiam: ſimúlque acta Pompeii rata habuit omnia, ut pollicitus fuerat. Eodem tempore equeſtris ordo inter ampliſſimum & plebeium medius, potens tam propriis divitiis, quàm quæſtu ex vectigalibus publicis, quæ redimere à populo ſolitus eum colebat maximè, remitti ſibi partem aliquam onerum à ſenatu petiit. Patribus verò cunctantibus Cæſar nihil eos moratus ſolóque conſenſu plebis uſus, remiſit eis partem tertiam ex locationum pretio: quapropter equites ſupra poſtulata nacti inſperatam gratiam, in cælum ferebant autorem ejus. Unde robuſtior etiam quàm antè ex plebe, manus propugnatorum acceſſit dignitati

435

Beneficium Cæſaris erga equites.

Cæsaris, ob institutum hoc unicum. Quam gratiam ille auxit edendis quoque spectaculis & venationibus, supra opes undique æs alienum contrahens, & seipsum vincens apparatus magnificentia profusisque largitionibus: quibus effecit ut citerior ulteriórque Gallia sibi provincia decerneretur in quinquennium, & legiones quatuor. Deinde satis intelligens, & ab Urbe diutius se abfore, & gratia majorem esse invidiam, Pompeio collocavit filiam, quamvis jam antè concordi, veritus amici etiam livorem propter successus nimios. Præterea suæ factionis audacissimos consules designavit in annum proximum, A. Gabinium ex intimis amicis, & L. Pisonem socerum, nuper affinitate conjunctum: Catone yociferante, imperia parari nuptiarum lenociniis. tribunos verò plebis Vatinium & Clodium Pulcrum, infamem, quasi in Bonæ deæ sacris, quæ mulierum erant propria, pudicitiam uxoris ipsius Cæsaris attrectasset. quod flagitium Cæsar dissimulavit in homine apud plebem gratioso, quamvis repudiata conjuge: alii verò diem dixerunt ut sacrorum violatori, Cicerone accusationem peragente: quo maximè tempore Cæsar testis citatus nihil prodidit, imò & tribunatum pleb. ei curavit in Ciceronis odium, soliti conspirationem trium virorum criminari, ut periculosam libertati publicæ; tanto plus commo-

Gallia in quinquennium Cæsari decreta.

Cæsaris filia Pompeio collocata.

436

σαρ περσγεγένητο δ' ἐνὸς πολιτεύματος. ὁ δ' ἧ κὴ θέας ἐπιδίδου & κωνηγέσια θηρίων, ὑπὲρ δυνάμιν δανειζόμενος ἐς ἅπαντας, & τὰ φθόνερα πάνυ ὑπερβάλλων παρασκευῇ κὴ χορηγίᾳ & δόσεσι λαμπρῶς, ἐφ' οἷς αὐτὸν εἵλοντο Γαλατίας τ τε ἐντὸς Ἄλπεων & ὑπὲρ Ἄλπεις ἐπὶ πενταετὲς ἄρχειν, κὴ ἐς τὸν ὕστερον ἔδοσαν τέλη στρατοῦ πεσσαρα. ὁ δὲ, κὴ τὸν ἀποδημίαν οἱ χρόνιον ὁρῶν ἐσομβρίλλου, κὴ τὸν φθόνον ὡς ἐπὶ μεγίστοις δὴ τοῖς δεδομβρίοις μείζονα, Πομπηΐῳ μὲ ἐζεύγνυ τὴν θυγατέρα, καίπερ ὄντι τῷ Σκιπίωνι, δεδιὼς μὴ κὴ φίλῳ ὢν ἐπιφθονήσῃ τῷ μεγέθει τ ἐυδαιμονίας, τὰς δὲ θρασυτάτους τ στασιωτῶν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς & μέλλοντος ἔτους. & ὕπατον μὲ ἀπέφηνεν Αὖλον Γαβίνιον, φίλον ἑαυτῷ, Λευκίου δὲ Πείσωνος, & συὼ ἑαυτῷ μέλλοντος ὑπατεύσειν, τὴν θυγατέρα Καλπουρνίαν αὐτὸς ἤγετο· βοῶντος Κάτωνος ἁλωμαγροπείλαις γάμοις τὴν ἡγεμονίαν· δημάρχους δὲ ἠρεῖτο Οὐατίνιόν τε κὴ Κλώδιον τ Καλὸν ἐπίκλην· ὄντινα αἰσχρᾷ ὐ ἱερουργίᾳ γυναικῶν ποτὲ λαβόντα ὑπόνοιαν ἐπὶ Γαλλίᾳ τῇ Καίσαρος αὐτῷ γυναικὶ, ὁ μὲ Καῖσαρ σὺκ ἔκρινεν, ὑπεραρέσκοντα τῷ δήμῳ, καίπερ ἀποπεμψάμενος τὴν γυναῖκα, ἕτεροι ἧ ἀφ' τὴν ἱερουργίαν ἐς ἀσέβειαν ἐδίωκον. κὴ συνηγόρευε τοῖς διώκουσιν ὁ Κικέρων, & κληθεὶς ἐς μαρτυρίαν ὁ Καῖσαρ ἃ κατεῖπεν, ἀλλὰ κὴ τότε δήμαρχον ἐς ἐπιβουλὴν & Κικέρωνος ἀπέφηνε, ἁλισκόμενος ἤδη τῷ συμφρασωλίῳ τ τελῶν ἀνδρῶν ἐς μοναρχίαν· ἔτω & λύπης ἐκρώτουν ὑπὸ χρείας,

ἀρείας, καὶ τὸ ἐχθρὸν εὐεργέτην ἐς ἀμυναν ἐτέρου· δοκεῖ δὲ ὁ Κλώδιος ἀμείψασθαι τὸν Καίσαρα, καὶ συμπαθῆσαι ἐς τὸν τε Γαλατίας ἄρχοντα· τοσάδε μὲν δὴ Καίσαρι ὑπατεύων ἔπραξε, καὶ τὸν ἄρχὸν ἀπῳκίσθη, ἐπὶ τὸν ἕτερον εὐθὺς ἰέναι.

Κικέρωνα δὲ γράφεται Κλώδιος παρανόμων, ὅτι τοὺς δικαστὰς τοὺς ἀμφὶ Λέντλον καὶ Κέθηγον ἀνεῖλεν. ὁ δ' ἐς τὸ ἔργον ἐκεῖνο ψυχαγωγήσας λήμματι κεχρημένος, ἀδοκήτως ἐς τὸν δίκην ἐγίγνετο· καὶ πανηλὴς ἐδόκει ἐπικείμενος, γέμων τε αὐχμοῦ καὶ ῥύπου προσέπιπτεν οἷς συντύχοι κατὰ τὰς στενωπούς, καὶ τοῖς ἀγνῶσιν ἐνεχείρει αἰδούμενος· ὥστε αὐτὸ τὸ ἔργον, διὰ τὴν ἀπειρίαν, ἀπ' οἴκτου μεταπίπτειν ἐς γέλωτα· ἐς τοσοῦτο δειλίας ἦλθε μίαν οἰκείαν δίκην κατέπεσεν, ὃς τὸν ὅλον βίον ἐν ἀλλοτρίαις ἐξήπτητο λαμπρῶς. οἷον τὸ καὶ Δημοσθένη φασὶ τὸν Ἀθηναῖον ἑαυτοῦ ἀποστῆναι τὴν ἑαυτοῦ δίκην, ἀλλὰ καὶ φυγεῖν ἀγῶνα φυγεῖν. Κλωδίου δὲ καὶ τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ σὺν ὕβρει διαφθείροντος ἐν τοῖς στενωποῖς, ἀπέγνω πάντα ὁ Κικέρων καὶ ἔφθασε ἑκούσιον ἐξ οἴκου φυγὴν, καὶ φίλων αὐτοῦ πλῆθος συνεξεῖναι· καὶ ἡ βουλὴ σωτήριον τὸ ἀνδρὶ πόλεσί τε καὶ βασιλεῦσι καὶ δυνάσταις Κλώδιος δὲ αὐτοῦ τὴν οἰκίαν καὶ τὰς ἐπαύλεις ἐπικατέσκαψεν. ἐπαγγελμός τε ἐπὶ τῷδε, ἀνεπαρεβάλλετο ἤδη καὶ Πομπηίῳ τὸ μέγιστον ἐν

diras quàm offensio poterat, ut non gravatim inimicorum alteri noxam remitteret, modò ulciscereturinjuriam illatam sibi ab altero. Videtur tamen Clodius prior gratiam retulisse Cæsari, adjuto in petitione Galliæ provinciæ. Hæc fuerunt acta Cæsaris consulis, qui mox depositò magistratu, in Galliam proconsul profectus est.

In urbe verò Clodius Ciceroni diem dixit, quòd contra leges publicas indemnatos sustulisset Cethegum & Lentulum. Is quàm magno animo egregium illud facinus peregerat, tam abjecto tulit intentari sibi judicium, sordidatus pullatúsque obvios suppliciter in auxilium solicitans, non veritus ignotis quoque hac de causa negotium facessere: adeo nullo respectu decori, ut dum miserabilis videri vult, ridiculus fieret. Eò timiditatis in propria causa prolapsus est, qui per omnem vitam in alienis summa cum laude versatus fuerat: id quod & Athenis Domostheni accidisse fertur, ut qui alios reos fortiter tutatus fuerat, ipse reus profugere, quàm in judicio de salute certare, maluerit. Quum enim Clodius preces etiam ejus contumeliosè per vias interrumperet, rebus omnino desperatis, sponte decreyit solum vertere, amicorum turbâ prosequente, commendatum publicè quoque datis à senatu ad reges regulósque literis. Tum Clodius ædes ejus villásque diruit insuper. quo facto in tantum sibi placebat, ut parem se putaret Pompeio, tunc

Ciceroni dies dicta.

Ciceronis abjectus animus & timidus.

Demosthenis timiditas.

Ciceronis exilium.

in urbe potentissimo. Quamobrem ille Milonem, ejus collegam, sed audaciore ingenio virum, spe consulatus proposita ascivit sibi contra Clodium, jussum aperire plebiscito Ciceroni reditum, ratus illum reversum non amplius verba facturum de præsenti reip. statu, memorem beneficii recentis, & paratum adversarium Clodio. Atque ita exul opera Pompeii, ejusdem favore in patriam restitutus est, mense fermè sextodecimo postquam discesserat, ædibus quoque villísque instauratis sumptu publico. Redeuntem ad portas exceperunt tot gratulatorum officia, ut vix integer dies sufficeret: quemadmodum olim Demosthenes ab exilio revertens exceptus est.

Ciceroni reditus ut paratus.

437

Intetea Cæsar rebus in Gallia Britanniáque gestis clarissimus, quas in rebus Gallicis diximus, jam divitiis differtus venit in Cisalpinam Galliam, ut post continua bella exercitus aliquantisper quiesceret: unde quum multis in Urbem multas misisset pecunias: & annui po. Ro. magistratus ad salutandum occurrerunt, & alii provinciis aut exercitibus præpositi, ut aliquando cxx. fasces circa eum spectarentur: senatores verò plures ducentis, pars referentes gratiam, pars pecuniam sibi ab illo quærentes, aut aliud hujusmodi beneficium: jam enim unus omnia poterat, subnixus tantis copiis pecuniísque,

τῇ πόλει κρείττων ἔχοντι. ὁ δὴ Μίλωνα, τὸν συὼ τῷ Κλωδίῳ τὴν ἀρχὴν παρεδεδεγμένον, θρασύτερον ὄντα τοῦ Κλωδίου, ἐς ὑπατείαν ἐπήλπιζε· καὶ εἴληφεν ἐπὶ τὸν Κλώδιον, καὶ ψηφισαμένου τῷ Κικέρωνι κάθοδον ἐκέλευεν· ἐλπίσας τὸν Κικέρωνα ἐλθόντα, ὡς μὴ τὰ παρούσης πολιτείας ἔτι περὶ φθέγξεσθαι, μεμνημένον οἷα ἔπαθε, δίκας δὲ καὶ πραγμάτων ἐποίζειν τῷ Κλωδίῳ. Κικέρων μὲν δὴ ἀφ' Πομπηΐου ἐκπεσὼν, ἀφ' Πομπηΐου κατῆλθεν, ἐκκαιδεκάτῳ μάλιστα μηνὶ τῆς ἐξελάσεως· καὶ αὐτῷ τὰς οἰκίας ἐς τὰς ἐπαύλεις ἀνίση τέλεσι κοινοῖς· λαμπρῶς δὲ αὐτὸν ὡς τὰς πύλας ὑποδεχόμενον πάντων, φασὶ ὡς τὰς δεξιώσεις τὰς ἡμέρων ἕλλω (οἷον τι καὶ Δημοσθένης σωθεὶς ἀπόπτ) ἀναλῶσαι.

Ὁ δὴ Καῖσαρ ἔν τε Κελτοῖς καὶ Βρεττανοῖς πολλὰ καὶ λαμπρὰ εἰργασμένον, ὅσα μὲν ὡς Κελτῶν λέγοντι εἰρηται, πλέτου γέμων ἐς τὴν ὁμορον τῇ Ἰταλίᾳ Γαλατίαν, τὴν ἀμφὶ τὸν Ἠριδανὸν ποταμὸν, ἦκεν, ὡς σωσχὲς πολέμου τὸ στρατὸν ἀναπαύσων ἐπ' ὀλίγον. ὅθεν αὐτὸς ὡς πέμποντι ἐς Ῥώμην πολλὰ πολλοῖς χρήμασιν, αἵτε ἐτήσιοι ἀρχαὶ ὡς μέρος ἀπλώτων, καὶ οἱ ἄλλως ἐπιφανεῖς ἐς ἡγεμονίας ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἐξέπεσον. ὡς ἑκάτον μὴ ποτὲ καὶ εἴκοσι ῥάβδους ἀμφ' αὐτὸν ἡγεῖσθαι, βουλόμενος ὁ πλείους ἀμφ' κρίσιν· τοὺς μὲν, ἀμείνονι μόρου ὑπὲρ τὸ ἦθη μεγάλοπτων, τοὺς δὲ χρημα-πουμένους, τοὺς δὲ ἄλλό τι τοιοῦτο-τρόπον αὐτοῖς ἐξεργασομένους. πάντα γὰρ ἤδη ἀφ' τότε ἐπράσσετο, στρατιᾶς τε πολλῆς ὤνεκα, καὶ δυ-

νάμεως

νάμεως χρημάτων, καὶ σπουδῆς ἐς ἅπαντα φιλανθρώπου· ἀφίκοντο δ' αὐτῷ καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος οἱ κοινωνοὶ τῆς δυναστείας· καὶ αὐτοῖς βουλδυομένοις ἐδόξε Πομπήϊον μὲν καὶ Κράσσον αὖθις ὑπατεύσαι, Καίσαρα δ' ἐς ἡγεμονίαν ὧν εἶχεν ἐθνῶν ἄλλων ἐψηφισθῆναι πεντετίαν· ὧδε μὲν ἀπ' ἀλλήλων διεκρίθησαν. Πομπηΐῳ δ' ἐς τὴν ὑπατείαν ἀντιπαρῆλθε Δομίτιος Ἀ'νόβαρβος· καὶ τὴ κυρίας ἡμέρας ἄμφω κατῆσαν ἔτι νυκτὸς ἐς τὸ πεδίον ἐς τὴν χειροτονίαν. τὼ ἀμφ' αὐτὸς ἔριδες ἦσαν, καὶ συνεπλέκοντο, μέχρι τὶς τὸν Δομιτίου δᾳδοῦχον ἐπάταξε ξίφει. καὶ φυγὴ μὲν τοῦτο ἐγένετο, Δομίτιός τε αὐτὸς ἐς τὴν οἰκίαν διεσώζετο μόλις, καὶ Πομπηΐῳ τὴν ἐσθῆτα τινὲς ἡμαγμένην ἔφερον οἰκαδε· παρὰ τοσοῦτον ἐκείνῳ ἦλθε κινδύνε. αἰρεθέντες δ' ἐν ὑπάτοις Κράσσος τε ὁ Πομπήϊος, Καίσαρι μὲν (ὥσπερ ὑπέσχοντο) τὴν ἑτέραν πεντετείαν προσεψηφίσαντο· τὰ δ' ἔθνη ἀμοιβηδὸν ἔμελλον καὶ στρατιὰν ἐπ' αὐτοῖς, ὁ μὲν Πομπήϊος εἵλετο Ἰβηρίαν τε καὶ Λιβύην· καὶ ἐς πάντας τοὺς φίλους πρεσβεύσαντο, αὐτὸς ὑπομεῖναι ἐν Ῥώμῃ· ὁ δὲ Κράσσος Συρίαν τε καὶ τὰ Συρίας πλησίον ἐπιθυμίᾳ πολέμου πρὸς Παρθυαίους, ὡς εὐχεροῦς δὴ καὶ εὐδόξου καὶ ἐπικερδοῦς· ἀλλὰ τῶδε μὲν ἐξιόντι τὸ πόλεως πολλά τε ἄλλα ἀποσία, καὶ οἱ δήμαρχοι κατηγόρουν μὴ πολεμεῖν Παρθυαίοις, οὐδὲν ἀδικοῦσιν· ὁ δὲ ποιδομένῳ ἦ δημοσίας ἀρὰς ἐπηρῶντο, ὧν ὁ Κράσσος ὁ φρονήσας ἀπώλετο ἐν τῇ Παρθυίῃ, σύν τε παιδὶ ὁμωνύμῳ καὶ αὐτῷ στρατῷ· μόνῳ

& alioqui ad bene merendum promptissimus. Inter ceteros salutatores fuerunt Pompeius & Crassus potentiæ socii. Ibi in commune consultantibus placuit hos duos rursum creari consules, Cæsari imperium prorogari in aliud quinquennium: atque ita digressi sunt. Pompeio verò competitor extitit Domitius Ænobarbus: & ubi dies præstituta adfuit, ambo ante lucem in campum descenderunt ad comitia, exortáque altercatione ad manus ventum est. In ea rixa is qui Domitio facem præferebat, percussus est gladio: tantáque mox circa ipsum fuga fuit, ut ægrè se domum reciperet, Pompeii quoque veste cruenta, domum remissa: tam propinquus fuit uterque periculo. Novi consules Crassus & Pompeius juxta pollicita Cæsari decreverunt aliud quinquennium, ipsi provincias cum exercitibus sortiti sunt: Pompeius Hispaniam & Africam, quas per amicos rexit, ipse manens in Urbe: Crassus Syriam & regiones ei finitimas, bellum Parthicum cogitans, ut facile, nec minus glorioſum quàm utile. Sed huic urbem egredienti multa mala obvenerunt omina, interdicentibus & tribunis plebis ne Parthis bellum inferret nulla lacessitus injuria: qua re quum ille nihil moveretur, publicis execrationibus eum diris devoverunt: quibus omnibus contemptis periit in Parthico solo, unà cum exercitu & ejusdem nominis filio:

Crassus & Pompeius coss.

438

Crassi expeditio in Parthos, & ejus interitus.

nam ex centum millibus vix decem millia refugerunt in Syriam. Verùm hæc Crassi clades dicetur in rebus Parthicis.

At populus Romanus fame pressus, Pompeium annonæ præfecit, eique, sicut prius in bello Piratico, viginti ex senatu ministros addidit: quibus ille circa provincias dimissis, brevi urbem replevit omnigenis copiis rerum ad victum pertinentium: & hinc quoque auctus est, tam gloria quàm potentia. Eodem tempore & Julia prægnans ex Pompeio, moritur: unde metus omnes invasit, fore ut sublata affinitate Cæsar & Pompeius mox inter se conflictarentur totis exercitibus, quòd jamdudum turbatæ essent rationes reipublicæ. Nam & magistratus per factiones largitionésve, improbis studiis, interdum saxis etiam gladiisque acquirebantur, & largitiones nullo pudore cohibente frequentabantur, & populus venales in comitiis præbebat operas: denique inventus est qui DCCC talenta per ambitionem apud sequestros deponeret. Præterea singulorum annorum consulibus nulla spe relicta bellandi aut ductandi exercitum, quòd excluderentur triumvirorum potentia, qui deteriores erant, lucra captabant ex pecunia publica, aut successorum suorum designationibus: boni verò his de causis in universum à magistratibus abstinebant, ut statu tam perturbato respublica per octo menses aliquando magistratu caruerit, Pompeio ad omnia

Juliæ interitus.

Magistratus Romæ qua arte parati.

Resp. Romana octo menses sine magistratu.

ειοι γὰρ ἐσὶ σπελεῖς σὺν δέκα μυριάσιν ἐς Συρίαν διέφυγον. ἀλλὰ τῷ μὲ Κράσσου συμφορᾶν ἡ Παρθικὴ δηλώσει γραφή.

Ῥωμαῖοι δ λιμῷ πιεζόμενοι Πομπήϊον εἵλοντο τὸ ἀγορᾶς αὐτοκράτορα εἶναι· καὶ οἱ, καθάπερ ἐπὶ τὰ ληστήρια, εἴκοσιν ἄνδρα τὸ βουλῆς ὑπηρέτας ἔδωκαν. ὁ δ αὐτὸς ὁμοίως ἐς τὸ ἔθνη ἀφθεὶς ἐπέτρεχε, καὶ τῷ Ῥώμῃ αὐτίκα σύνεπλησεν ἀγορᾶς ἁπάσας. ὅθεν ἔτι μᾶλλον ἐς μέγα δόξης ἐπῆρτο & δυνάμεως. ᾧ σὶ αὐτῷ χρόνῳ & ἡ Καίσαρος θυγάτηρ κύουσα τῷ Πομπηΐῳ θνήσκει, καὶ δεῖμα ἅπασιν ἐνέπιπτεν ἀνηρημένης τῆς ἐπιγαμίας, ὡς αὐτίκα μεγάλοις φρατοῖς Καίσαρός τε καὶ Πομπηΐου διοισομένων ἐς ἀλλήλους, ἀσωτάτου μάλιστα καὶ χαλεπῆς σὺν πολλῇ μεγαληγορίᾳ τὸ πολιτείας. καί τε γὰρ ἀρχαὶ κῆ γίγνοιν ἡ δωροδοκίαν, ἀτιμίᾳ τε ἀδίκῳ καὶ λίθοις ἢ ξίφεσι καθίσταντο, & τὸ δεκάζειν ἢ δωροδοκεῖν ἀναισχύντως τότε μάλιστα ἐπλεόνασεν· ὅ, τε δῆμος αὐτὸς ἐμμισθος ἐπὶ τὰς χειροτονίας ἤϊεν· ὤφλη δέ που καὶ μεσεγγύησι πολλάντων ἐκατοσίων ὑπὲρ τὸ ἐπωνύμου γιγνόμενον ἀρχῆς. οἵτε ἀνὰ ἔτος ἕκαστον ὕπατοι φραπεύειν μήπου & πολεμεῖν ἀπεγίνωσκον, ἀφαιρεόμενοι τῇ δυναστείᾳ τῶνδε τῶν τελῶν ἀνδρῶν· ὅσοι σὶ ἦσαν αὐτῶν ἀποπάτεροι, κίνδυνον ἀντὶ φραπειῶν ἐτίθεντο τὰ κοινὰ τὸ πόλεως, & τὰς τὸ ἰδίων ἀφαιρέσεις χρεοτονίας. οἱ σὶ ἀγαθοὶ ἀφ' ἑαυτῶν & πάμπαν ἐξέλειπον τὸ ἄρχειν· ὥστε ποτὲ & μῆνας ὀκτὼ τὴν πόλιν ἄναρχον σὺν τῆς τοιάσδε ἀσωτίας ἔσχε. Πομπηΐου

πηίου πάνυ ὑπερῤῥωντος ἐπιτηδὲς, ἵνα σὺν χρείᾳ ᾖροιντο δικτάτωρος. καὶ πολλοὶ τοῦτο ἐς ἀλλήλους διελάλουν, ὅτι μόνον ἂν ᾖροιτο φάρμακον ἐπὶ τοῖς παροῦσι κακοῖς ἡ μόναρχος ἐξουσία. χρῶνται δ' ἐλέους δυνατὸν ὁμοῦ καὶ ἥπιον· συνημμένοι δὲ Πομπηίου στρατιᾶς τε ἄρχοντι ἱκανῆς, καὶ φιλοδήμῳ εἶναι δοκοῦντι· καὶ τὴν βουλὴν ἄγοντι ἀξιοτίμητον· καὶ τὸ βίον ἐγκρατῆ καὶ σώφρονα, ὥστε τε τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὐπρόσιτον ἢ ὄντα ἢ νομιζόμενον εἶναι· ὁ δὴ τὸν τοιοῦτον ἐπιδεικνύμενος λόγῳ μὲν εὐδυσχέραινεν, ἔργῳ δ' ἐς αὐτὴν πάντα ἐπεκαίετο ἀφανῶς, καὶ τὴν ἀσωτυξίαν τῆς πολιτείας καὶ ἀναρχίαν ἐπὶ τῇ ἀσωτυξίᾳ ἐκὼν ὑπεξῆγε.

Μίλωνός τε τὰ ἐς Κλώδιον ὑπηρετήσαντος αὐτῷ, καὶ ἀρεσκομένου τῷ δήμῳ διὰ τὴν Κικέρωνος κάθοδον, ὑπατείαν ὡς ἐν καιρῷ τοιῷδε τὴν ἀρχὴν μετιόντες, ἀποδιέτριβε τῆς χειροτονίας· μᾶλλον βαρυθυμῶν ὁ Μίλων, ὡς καὶ αὐτὸν ἀπίστου ᾖροντος καὶ Πομπηίου, ἐς τὴν πατρίδα Λαβουίνιον ἔρχεται, ἣν Διομήδη φασὶν ἀλόντα ἐξ Ἰλίου, τροπῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πόλιν οἰκῆσαι· καὶ εἰσὶν ἔτι Ἕλληνες ἐς αὐτὸ φαῦλοι πεντήκοντα καὶ ἑκατόν. Κλώδιον δ' ἐξ ἰδίων χωρίων ἐπανιόντα ἐπὶ ἵππου, καὶ τοὺς Βοίλλας ἀπαντήσαντα αὐτῷ, οἱ μὲν ἐκ τοῦ ἐχθροῦ ὑπεῖδοντο μόνον ἀλλήλους καὶ παρῴδυσαν, ἱππέων δέ τις Μίλωνος ἐπιδραμὼν τῷ Κλωδίῳ, εἴτ' ὡς κεκελευσμένος, εἴτ' ὡς ἐχθρὸν δεσπότου κτείνων, ἐπάταξεν ἐς τὸ μεταφρένιον ξιφιδίῳ. καὶ τὸ μὲν αἷμα τὸ ῥαγὲν ἐς τὸ πλησίον πανδοκεῖον cruentum curator equi servus connivente de industria, ut dictatore opus haberent. Quod jam passim audiebatur in circulis, non aliud superesse præsentibus malis remedium quàm si refugiatur ad unius boni atque potentis viri principatum. 439

quibus verbis subindicabatur ipse Pompeius, quòd cum imperio præesset amplis copiis, & videretur amator plebis ac senatus cultor, temperatus & prudens, comitate quoque seu vera seu ficta, amabilis. Hanc ille civium de se expectationem verbis quidem aversabatur, indignanti similis, re autem clàm agebat modis omnibus, nihil obsistens quominus resp. turbaretur carens rectoribus. Pompeius dictaturam ambit.

Quin & Milonis opera Clodium depressèrat, & summo applausu populi Ciceronem reduxerat, quominus consulatum tribunus etiam tum peteret remorabatur: donec Milo ipse ægrè ferens ejus erga se quoque perfidiam, profectus est in patriam suam Lavinium: quam Æneas fertur post expugnatum Ilium primam condidisse in Italia, dissitam ab Urbe ad decimumnonum Lapidem. Fortè tum Clodius è villa in Urbem equo vehebatur: quúmque circa Bovillas sibi occurrissent, parum amico vultu se præterierunt, ceterùm Milonis famulus invasit Clodium sive jussus, sive ut inimicum domini tolleret, eique gladio vulnus inflixit in occiput: quem detulit in proximum diversorium, Lavinium ab Æneâ conditum.

rium. Quò mox accurrens Milo cum suis, incertum spirantem adhuc an exanimem, confecit,

Clodii interitus.

præ se ferens quasi se nec jubente nec volente cædes patrata esset: nolens tamen facinus imperfectum relinquere, ob quod sciebat sibi subeundum periculum. Hujus casus rumore plebs attonita in foro pernoctavit: postquam illuxit, corpus defuncti pro rostris est positum: quod mox aliquot trib. pl. amici ejus adjuvante forensi multitudine transtulerunt in curiam, sive in honorem viri senatorii, sive in senatus ipsius contumeliam qui conniveret ad talia. Ibi aliquot

440

petulantiores congestis subselliis rogum extruxerunt ignémque subjecerunt: quo una cum cadavere conflagravit curia, cum aliquot contiguis privatis ædibus.

Milonis audacia.

Miloni porro tantum audaciæ supererat, ut non tam cædis pœnam metueret, quam indignaretur talem honorem haberi Clodii cadaveri. Adjunctis igitur ad domesticorum manum rusticis, & largitionibus plebe conciliata, simúlq; tribuno M. Cæcilio,

M. Cæcilius.

vasto animo in Urbem reversus est: quem mox de via Cæcilius in forum pertraxit, causam dicturum apud eos quos corruperat, tanquam apud concionem legitimam: simulans quidem se per iram nolle dilationem concedere, sed re vera sperans, si reus præsens periculum evaderet, non subiturum severius judicium. Milo præfatus inconsultò patratum

ὁ ἱπποκόμος ἐσέφερεν· ὁ δ' Μίλων μὲν τὸ θερμὸν τῶν ἐπῳδῶν, ἔτι ἔμπνουν ἢ κὴ νεκρὸν ἐπενείλεν, ὑπακούσομαι μὲν ὁ βουλεῦσαι τὸν φόνον ἀδίκως πεποιῆσθαι, ὡς δ' κινδυνεύσων ἐξ ἅπαντος ἠξίου τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπεῖν. Διαγγελθέντος δ' ἐς Ῥώμην τὰ παθόντα, ὁ μὲν δῆμος ὠκωλαγεῖτο ἐν ἀγορᾷ διευκτέρασε, καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὸ Κλωδίου μεθ' ἡμέραν ἐπῳδύσαν ἐπὶ τὸ ἐμβόλων· ἁρπάσαντες δ' αὐτὸ τῶν τε δημάρχων ἔνιοι καὶ οἱ φίλοι τοῦ Κλωδίου καὶ πλῆθος ἄλλο σὺν ἐκείνοις, ἐς τὸ βουλευτήριον ἐκόμισαν· εἴτε ἐπὶ τιμῇ βουλευτικοῦ ἤθους ὄντα, εἴτε ἐς ὄνειδος τῆς βουλῆς τοιάδε ποιούσης. κὴ τῶν παρόντων οἱ πεπαιδευμένοι τὰ βάθρα καὶ τοὺς θρόνους τῶν βουλευτῶν συμφορήσαντες, ἔψαυν αὐτῷ πυρᾶς, ὑφ' ἧς τό τε βουλευτήριον κὴ πολλὴ τῶν πλησίον οἰκίαι τῷ Κλωδίῳ συγκαπεφλέγησαν. Μίλωνι δ' θεράσος τοσόνδε πεφιλῶ, ὡς ἐ δεδιέναι μὴ τῷ φόνῳ μᾶλλον, ἢ ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ Κλωδίου τοῦ παθόντος τιμῇ. Θερμπόντων οὖν καὶ ἀνδρῶν ἀρχικῶν πλῆθος ἀθροίσας, κὴ ἐς τὸν δῆμον πεπεμψας κήρυκα, τὸν τε δημάρχων Μάρκον Κικίλιον πελάσας, ἐς τὴν πόλιν κατῆγε θρασύτατα· κὴ αὐτὸν ὁ Κικίλιος εὐθὺς ἐσιόντα εἷλκεν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τὰς παρ' αὐτῷ δεδιδροδεκνημένας, ὥσπερ ἐπ' ἐκκλησίαν· ὑπακούσομαι μὲν ἀγανακτῶν, καὶ ὁ διδόναι τῆς δίκης ἀναβολὴν, ἐλπίζων δῆθ', εἰ αὐτὸν οἱ παρόντες μεθῆεν ἐκλύσαι τὴν δίκην τὴν ἀληθεστέραν· κὴ Μίλων μὲν ὁ βουλεῦσαι τὸ ἔργον εἰπὼν, (ὁ γὰρ ἂν μετὰ σκευῆς

σκευῆς καὶ γυναικὸς ἐπὶ ζεύγεσι ὁρμώσης) τὸ λοιπὸν χρόνον κατὰ τοῦ Κλωδίου διετίθετο, ὡς θρασυτάτου δὴ, καὶ φίλων θρασυτάτων, οἱ καὶ τὸ βουλευτήριον ἐπικωτέπτησαν αὐτῷ. ἔτι δ' αὐτοῦ λέγοντος οἵ τε λοιποὶ δήμαρχοι καὶ ὁ δήμαρχος τὸ ἀλλόφυλον ὁπλισάμενοι ἐνέβαλλον ἐς τὸ ἀγοράν. Κεκίλιος μὲν δὴ καὶ Μίλων δῆλων ἐσθῆτας ὑποδύντες ἀπέδρασαν· πολὺς δὲ τῶν ἄλλων ἐγίγνετο φόνος, ἅτε τῶν Μίλωνος ἔτι φίλων ἐρευνώντων, ἀλλὰ τὸν συντυχόντα ἀναιρούντων ἀντὶ ὁμοῦ καὶ ξένον, καὶ μάλιστα ὅσοι τῆς ἐσθῆτος ἢ σφραγῖδι λίθου χρυσοῦ διέφερον. ὡς γὰρ ἐν ἀσωτίᾳ πολιτείας, σὺν ὀργῇ καὶ ταραχῇ τῇδε καὶ θορύβῳ πᾶσι πιστεύοντος, ἁρπάζοντές τε ὄντες οἱ πλείους καὶ ὡπλισμένοι καθ' ἁπλῶν, ἐς ἁρπαγὰς ἐτράποντο. ἔργον τε οὐδὲν αὐτοῖς ἄπῃ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' οἰκίας ἐφέροντο, καὶ πᾶσιν ἡδονῶν ἔργῳ μὲ, τὰ ἐυληπτὰ σφίσιν ἅπαντα, λόγῳ δ', τὸν φίλους καὶ Μίλωνος· ταραχάς τε ἐν αὐτοῖς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ πυρὸς καὶ λίθων καὶ παντὸς ἔργου, Μίλων.

Ἡ βουλὴ δ' ὡς σωθῆναι μὲν δέος, καὶ ἐς τὸ Πομπήϊον ἀφεώρων, ὡς αὐτίκα σφῶν ἐσόμενον δικτάτωρα (χρῄζειν γὰρ αὐτοῖς ἐφαίνετο τὰ παρόντα τοιᾶσδε θεραπείας) Κάτωνα δ' αὐτὸς μεταδιδάξαντες, ὕπατον εἵλοντο χωλὸς σωθῆναι, ὡς ἂν ἔχοι τὴν μὲν ἐξουσίαν δικτάτωρος, ἀρχὴν μόνος, τὴν δ' εὐθυνὰν ὑπάτου. καὶ τοῦτος ὑπάτων ὅδε, ἔθνη τε δύο μέγιστα καὶ στρατὸν ἔχων καὶ

hoc facinus, alioqui non aggressurum fuisse id, impeditum comitatu uxorio, reliquum tempus absumpsit invehendo in Clodium, ut hominem audaciæ perditæ, perditorum item antistitem, qui unà cum ipso concremarint etiam curiam. Quo adhuc concionante reliqui trib. pleb. & incorrupta pars civium armati forum irrupere. tum Cæcilius & Milo servili habitu elapsi aufugerunt: nihilominus aliorum magna strages est edita, dum non jam Milonis amici requiruntur, sed passim sævitur in cives ac exteros ut quisque in manus venerat, præsertim insigniores vestitu aureísque annulis. Sublata enim omni reip. forma indulgebatur iræ per tumultus occasionem: & quia plerique servilis conditionis arma adversus inermes corripuerant, ad rapinas versi licentissimè per domos discurrebant, scrutantes re vera quicquid esset asportatu facile: sed prætextu quærendi amicos Milonis: qua occasione per aliquot dies, igni, saxis, variis facinoribus sævitum est.

Senatus verò in curiam metu excitus, in Pompeium intentus erat, quasi jamjam dictatorem futurum: quod remedium res ipsa postulare videbatur. Id Cato dissuadens traduxit Patres in suam sententiam, ut eum consulem absque collega facerent: ut potestatem quidem dictatoriam habe- 441

ret, solus res moderans, rationi tamen reddendæ esset obnoxius, more veterum. Hic primus consulum solus creatus, quum duas maxi- Pompeius solus consul creatus.

mas provincias & exercitum ac pecunias haberet, principatum in Urbe tenuit, Catonis quoque suffragio, ne ille impediret profectionem in Cyprum: cujus regnum in provinciam redigendum erat lege Clodia: quòd Ptolemæus insulæ rex Clodio quondam à piratis capto in redemptionem duo tantùm talenta præ avaritia contulerat. Itaque Cato ordinavit res Cyprias, quum jam rex pecuniam projecisset in mare, sibíque ipse manus intulisset, quàm primùm decretum. S. P. Q. R. cognoverat. Pompeius verò judicia proposuit, cùm de aliis criminibus, tum præcipuè de munerum corruptelis ac largitionibus. videbatur enim ei ex hoc, ceu fonte, nasci mala publica, & proinde hoc curato securam sanitatem celerem, tulítque legem ut ex eo tempore quo ipse primùm cos. fuerat, usque in præsentem consulatum, liceret ab iis qui magistratus gesserunt rationem actorum expeti. erat autem id tempus annorum penè viginti: quod & Cæsaris consulatum complectebatur. Id factum quia Cæsariani interpretabantur in patroni sui sugillationem ac contumeliam, dum tam longè repetuntur elapsa tempora: & hortabantur ut præsentibus incommodis potius mederetur, quàm ob præterita molestus esset tot haud contemnendis viris, in quibus nominabant & Cæsarem: ille graviter tulit mentionem ejus fieri, quasi extra omnem suspicionem positi, tempus tamen contraxit, à secundo suo consulatu incipiens. multum enim id referre ajebat ad accuratam cor-

Ptolemæi Cypri regis avaritia.

Ejus interitus.

Judicia in consulatu à Pompeio proposita.

χρήματα, καὶ τὴν τῆς πόλεως μοναρχίαν, ἀφ' ὧ τὸ μὴ ὕπατον εἶναι. κάκεῖνα μὲν ἐψηφίσατο, ἵνα μὴ περὶ σχολῆς, Κύπρον ἀφελέσθαι Πτολεμαίου βασιλέως· νενομοθετημένον ἤδη τοῦτο ὑπὸ Κλωδίου, ὅτι οἱ ποτὲ πειρᾶται ὑπὸ λῃστῶν ὁ Πτολεμαῖος ἐς λύτρα ὑπὲρ μικρολογίας δύο τάλαντα ἐπιπόμφει. κάτων μὲν δὴ καθίστατο Κύπρον, Πτολεμαίου τὰ χρήματα ῥίψαντος ἐς τὴν θάλασσαν, καὶ ἑαυτὸν ἐξαγαγόντος, ἐπεὶ τὰ ἐψηφισμένα ἐπύθετο. ὁ δὲ Πομπήιος δίκας ἐφύτιδεν ἔν τε ἄλλων ἁμαρτημάτων, καὶ μάλιστα δωροδοκίας καὶ δεκασμῶν. ἐδόκει γὰρ ἐντεῦθεν αὐτῷ νοσεῖν τὰ κοινὰ ἀρξάμενα, ἐν τούτῳ καὶ τὴν ἴασιν ἔχειν τυχεῖαν. νόμῳ τε ὥρισε, λόγου τοῦ ἑαυτοῦ τὸ πρῶτον ὑπατείας ἐς τὸ παρὸν, εὐθύνειν τὰ ἐπιόντα· καὶ ὧν ὁ χρόνος ὀλίγῳ μείων ἐτῶν εἴκοσιν, ἐν ᾧ καὶ ὁ Καῖσαρ γεγένητο ὕπατος. τὰ οὖν φίλων τῷ Καίσαρι ὑποπτευόντων ἐς ὕβριν ἢ ἐς ἐπήρειαν αὐτὸν τοῦ Καίσαρος ὧδε πολὺ τοῦ χρόνου προλαβεῖν, ἐπαινούντων τὸ πρὸν διορθοῦσθαι μᾶλλον ἢ τὸ πρελθὸν ὀχλεῖν ἐπ' ἀνδράσι τοσοῖσδε ἀξιολόγοις, ἐπονομαζόντων δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν Καίσαρα· ὁ Πομπήιος ἀμφὶ μὲ τῷ Καίσαρος ἠγανάκτει, ὡς ἀμύθητον ὄντος ὑποψίας, ἐπεὶ καὶ τὴν ἑαυτοῦ δευτέραν ὑπατείαν πρὸ χρόνου προελαμβάνεται· πολὺ δὲ ἀναλαβεῖν ἔλεγλο, ἐς ἀκριβῆ διόρθωσιν

ἐπιτε-

ἐπιτετελεσμένης οὐ πολλοῦ τοῦ πολιτείας. τοιαῦτα δ' εἰπὼν, ἐκύρου τὸν νόμον, καὶ πλῆθος ὡς αὐτίκα δικῶν ποικίλων. ἵνα τε μὴ δείσαντες οἱ δικασταὶ, αὐτὸς αὐτοὺς ἐπὶ πλοῦς στρατιὰν ξυνεστήσατο. καὶ πρῶτοι μὲν ἅπαντες ἐάλωσαν, Μίλων τε ἐπὶ Κλωδίου φόνῳ, καὶ Γαβίνιος παρανομείας ὁμοῦ καὶ ἀσεβείας, ὅτι χωρὶς ψηφίσματος ἐς Αἴγυπτον μετὰ στρατιᾶς ἐσέβαλεν, ἀπαγορευόντων τὰ Σιβυλλείων. Ὑψαῖος δὲ καὶ Μέμμιος καὶ Σέξτος, καὶ ἕτεροι πλείονες, ἐπὶ δωροδοκίαις ἢ πλήθους δέκασμῷ. Σκαῦρον δὲ πλήθους παρακινουμένου οὐκ ἐῶντα ὁ Πομπήιος ὑπακοῦσαι τῇ δίκῃ. καὶ πάλιν δῆμου τοὺς κατηγόρους ἐνοχλοῦντος, σφαγή τις ἐν τῷ Πομπηίου στρατιωτῶν ἐπιδραμόντων ἐγένετο. καὶ ὁ μὲν δῆμος κατεσιώπησεν, ὁ δὲ Σκαῦρος ἑάλω, καὶ ὑπὸ πάντων φυγὴ κατέγνωστο. Γαβίνιος δὲ καὶ δημεύσεις ὡς ἐπὶ τῇ φυγῇ. καὶ τάδε ἡ βουλὴ λαμπρῶς ἐπῃνοῦσα, δύο τε ἄλλα τέλη καὶ χρόνον ἐς τὸν δεχόμενον τὰ ἐθνῶν ἕτερον τῷ Πομπηίῳ προσεψηφίσατο. Μέμμιος δὲ ἁλοὺς ἐπὶ δεκασμῷ, τοῦ νόμου τοῦ Πομπηίου διδόντος αὐτῷ, φήνας ἕτερον, ἀφείθη τὰ κατὰ δίκην, τὸ πεμφθὲν δὲ Πομπηίου Λεύκιον Σκιπίωνα προσεκαλέσατο ἐς ὁμοίαν δικασμοῦ δίκην· καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῦ Πομπηίου τὴν τῶν κεκριμένων ἐσθῆτα μεταλαβόντος, πολλοὶ δὲ τῶν δικαστῶν μετελάμβανον. ὀλοφυρόμενος οὖν ὁ Μέμμιος τὸ πολιτικὸν, διέλυτο τὴν δίκην.

Καὶ ὁ Πομπήιος, ὡς ἤδη τὰ χερσόντα τῆς μοναρχίας διωρθώμενος, τὸν Σκιπίωνα συνάρχοντα ἐς τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους ἐποιεῖτο· καὶ μετὰ

rectionem attritæ tot malis reipublicæ. His dictis legem sanxit, móxque secutæ sunt lites variæ, & ut liberi à metu essent judices, ipse præerat opposita manu militum. Primi omnium absentes damnati sunt. Milo homicidii, Gabinius juris humani diviníque violati, quòd absque S. C. Ægyptum intrasset cum exercitu, contra Sibyllina monita: Hypsæus verò, Memmius, Sextius, cum aliis pleriſque, ambitus. Pro Scauro plebem deprecantem Pompeius per præconem admonuit, expectarent sententiam judicum, quúmque nihilominus obstreperent accusatoribus, milites Pompeiani impetu facto confoderunt aliquot: ita silentio redditо. Scaurus damnatus, in exilium missus. Gabinius bonis multatus est insuper. Senatus collaudato Pompeio duas alias legiones addidit, & in provinciis prorogavit imperium. Memmius verò unus ex damnatis ambitus, quia lex Pompeia impunitatem concedebat indicanti alterum, socerum ipsius Pompeii L. Scipionem in jus vocavit, reum pariter ambitus: quo facto quum Pompeius vestem mutasset, multi judices id imitati sunt: Memmius questus de statu reip. accusationem omisit.

Milo damnatus homicidii.

442 Damnatorum recensio.

Tum Pompeius quasi jam officio dictatorio perfunctus, Scipionem in reliquum anni consulatus collegam assumpsit: nihilominus

ominus etiam successorum consulatu prospiciebat rebus gerendis, obtinens eandem potentiam: & unus in Urbe administrabat omnia. Favor enim senatus erat in illum propensissimus, etiam eò ut Cæsarem ureret, qui in suo consulatu ordini amplissimo nihil commodaverat: contrà Pompeius languentem remp. citò restituerat, nemini senatorum nisi ex magistratu molestus. Ceterum exules concurrentes ad Cæsarem, monebant caveret à lege Pompeia, quæ ipsum maximè peteret: qui calamitatem eorum solatus, Pompeium quidem laudabat: verùm tribunis plebis autor fuit ut rogationem ferrent, licere Cæsari absenti secundum consulatum petere: quæ ipso Pompeio etiam tum consule non contradicente rata fuit. At Cæsar senatum sibi adversum cogitans, timensque ne in privatorum civium ordinem redactus inimicis obnoxius fieret, omnibus artibus hoc agebat ut exercitum retineret, donec ipse consul designaretur: petiítque à senatu ut parumper etiam imperium prorogaretur sibi saltem in citeriore provincia, si non posset obtineri in utraque. Sed vetante Marcello qui Pompeio successerat, Cæsar renuntianti hoc respondit, Hic impetrabit, admota manu ad gladii capulum. Deinde Novumcomum condidit sub Alpibus, donavítque jure Latii, hoc est, ut qui annuum magistratum ibi gessissèt, haberet in Urbe jus civium. Ex horum Novocomensium numero quendam magi-

443

Cæsaris dictum.

Novumcomum à Cæsare conditum.

τῶν ἑτέρων ἐς τὴν ἀρχὴν καθισταμένων, ἐδὲν ἧττον ἐφέρετο καὶ ἐδυνάστευε· καὶ πάντ' ἦν ἐν Ῥώμῃ τότε Πομπήϊος· ἡ γὰρ ἔυνοια τῆς βουλῆς μόλιστα ἐς αὐτὸν ἐποίει, ζήλῳ τε ὧν Καίσαρος, ἐς ὃν αὐτῇ καθεστήκει τὴν ἰδίαν ὑπατείαν κεχρημένῳ, καὶ ὅτι νοσοῦσαν ὁ Πομπήϊος τὴν πολιτείαν ὀξέως ἀνελάβοι, καὶ ἐδεῖτο σφῶν καθ' ὅσον τὴν ἀρχὴν φορτικὸς ἢ ἐπαχθὴς γένοιτο. Τὸ δὲ φυγάδων ἐς τὴν Καισάρος ἰόντων ἀθρόων καὶ παραινούντων φυλάττεσθαι τὸν Πομπήϊον, ὡς τὸν νόμον ἐς δεκασμὸν μόλιστα ἥκοντα ἐπ' ἐκείνῳ, τόδε μὲν ὁ Καῖσαρ παρηγόρει, καὶ τὸν Πομπήϊον ἐνεφαινε· τὸν δὲ δημάρχους ἔπεισεν εἰσηγήσασθαι νόμον, ἐξεῖναι Καίσαρι δευτέραν ὑπατείαν ἀπὼν μετιέναι· καὶ τοῦτ', ὑπατεύοντος ἔτι τοῦ Πομπηΐου, καὶ ἐδὲν ἀντιπόντος, σκέψασθαι· ὁ δὲ Καῖσαρ ἀνταπαξεῖν τῇ βουλῇ ὑπισχνεῖτο, ἐλπίδι μὲν ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς ἰδιώτης γενέσθαι, ἐτέχναζε δ' ἐπὶ δυνάμεως ἕνεκα, μέχρι ὑπατος ἀποδειχθείη· καὶ τὴν βουλὴν ἤτει χρόνον ἄκρον ὀλίγον ἐς τὸν παρόντα οἱ τῆς Γαλατίας ἡγεμονίαν, ἢ ἐς μέρος αὐτῆς ἐπιλαβεῖν. Μαρκέλλου δὲ Μαρκέλλου, ὃς ἐπὶ τῷ Πομπηΐῳ ὕπατος ἦν, φασὶ τὸν Καίσαρα τῷ μιλούσῃ ἀποκρίνασθαι, κρότῳ τῷ λαβόντα δ' ξίφους, Ἤδε μοι δόσις. πόλιν δὲ Νεόκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἄλπεων ᾤκισε, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἦρχον, ἐγίγνοντο Ῥωμαίων πολῖται· τόδε γὰρ ἰσχύει τὸ Λάτιον. τῶν οὖν Νεοκωμίων πινὰ, ἄρχοντά τε αὐτοῖς γενόμενον, καὶ

τοῦδε τοῦτο Ῥωμαίων εἶναι νομιζόμενον, ὁ Μάρκελλος ἐφ' ὕβρει τοῦ Καίσαρος ἐξῆνε ῥάβδους ἐφ' ὅτῳ δὴ καὶ πάσχοντων τοῦτο Ῥωμαίων, καὶ τὸ γοῦν ὑπὸ ὀργῆς ἀνεκαλύπτετο, τὰς ξενίας σύμβολον, καὶ φέρειν αὐτὰς ἐκέλευε καὶ δεικνύναι τῷ Καίσαρι. ἔτω μὲν ὑβριστικῶς ὁ Μάρκελλος. εἰσηγείτο δὲ ἤδη καὶ Δομέδοχος αὐτὸν πέμπειν ἐπὶ τὰ ἔθνη, προφαίνων ἔτι χρόνον. ἀλλὰ διεκώλυσεν ὁ Πομπήιος, ἐυπρεπείᾳ τε λόγου καὶ εὐνοίας ὑποκρίσει, μὴ δεῖν ἄνδρα λαμπρὸν καὶ ἐς πολλὰ χρήσιμον τῇ πατρίδι ὀλίγῳ μέρει ἐλέγχειν βραχεῖ διαστήματι χρόνου. καὶ δῆλον ἐποίησεν ὅτι χρὴ μὴ τὸ χρόνον περιμένειν τὸ ἐκ τῆς αὐτίκα τὸ Καίσαρος. καὶ ἐπὶ τοῦδε οἱ μάλιστα ἐχθροὶ τοῦ Καίσαρος ἐς τὸν ὕπατον ἠρέθησαν ὕπατοι, Αἰμίλιός τε Παῦλος καὶ Κλαύδιος Μάρκελλος, ἀνεψιὸς τοῦ τέρου Μαρκέλλου δήμαρχός τε Κουρίων, ἐχθρὸς ὢν καὶ οὗτος τῷ Καίσαρι καρτερός· καὶ ἐς τὸ δῆμον εὐχαριστότατος, καὶ εἰπεῖν ἱκανώτατος. τούτων ὁ Καῖσαρ Κλαύδιον μὲν οὐκ ἴσχυσεν ὑπαγαγέσθαι χρήμασι, Παῦλον δὲ χιλίων καὶ πεντακοσίων ταλάντων ἐπρίατο, μηδὲν αὐτῷ μήτε συμπράττειν μήτε ἐνοχλεῖν· Κουρίωνα δὲ καὶ συμπράττειν ἐπὶ πλείοσιν, εἰδὼς ἐνοχλούμενον ὑπὸ χρεῶν πολλῶν· Παῦλος μὲν δὴ τὸν Παύλου λεγόμενον βασιλικὸν ἀπὸ τῶνδε τῶν χρημάτων ἀνέθηκε Ῥωμαίοις, οἰκοδόμημα θαυμαστόν. ὁ δὲ Κουρίων, ἵνα μὴ ἄφνω μεταπεσὼν δόξῃ, γίγνοιτο καταφορὸς, εἰς-

stratu apud suos defunctum, & ob id civem Romanum habitum, Marcellus in Cæsaris contumeliam virgis cæcidit. quæ pœna civi Romano quantumvis sonti haud unquam infligitur. Sic ille mentem suam iratus aperuit, atque pro externo tractatum ire jussit, & notas ostendere Cæsari: tanta fuit hominis superbia. Jámque & de successoribus ei mittendis agebat, non exspectato exitu præfiniti temporis. Sed Pompeius obstitit, vel quòd ita deceret, vel benevolentiam simulans: ne vir illustris & optimè de patria meritus, ob tam exiguum temporis spatium acciperet injuriam: jámque non obscurum erat, fore ut ad præfinitum terminum ille rediret in privatorum ordinem. Quamobrem infensissimi Cæsari consules designati sunt in annum proximum, Æmilius Paulus & Claudius Marcellus, ex fratre nepos jam dicti Marcelli: tribunatus plebis Curioni datus est, huic quoque vehementer adverso Cæsari, & apud plebem gratiosissimo, simúlque eloquentissimo. Ex his Claudius nunquam potuit largitionibus traduci in partes Cæsaris. Paulus M. D. talentis hactenus flexus est ut non adversaretur: Curio, quòd ære alieno premeretur, aliquanto majore mercede inductus est ut faveret etiam. Et Paulus quidem ex hac pecunia basilicam, quæ hodiéque Pauli dicitur, dedicavit, opus inter urbana pulcherrimum. Curio verò quo minus appareret eum repentè

Marcelli in Cæsarem contumelia.

Æmilius Paulus à Cæsare M. D. talentis donatus.

Curio.

Basilica à Paulo constructa.

pentè desciviſſe ad partes adverſas, rogationes de muniendis ſternendiſque viis intulit, ſibi hanc præfecturam petens in quinquennium, certus nihil harum rerum ſe impetraturum: ſed occaſionem captans, ut contradicentibus Pompeianis offenſus videri poſſet: qua in re non eum fefellit opinio. Claudius verò agebat de mittendis Cæſari ſucceſſoribus: jam enim tempus aderat. Paulus ſilebat interim. Curio, qui neutrarum partium videbatur, laudabat Claudii ſententiam: ſed addens oportere Pompeium quoque tam provincias quàm exercitus miſſos facere. ſic enim liberam fore omni metu ſublato rempublicam. Sed multis iniquum id cenſentibus, quòd nondum exiſſet tempus Pompeii, Curio jam apertè vociferabatur, negans ſucceſſores mitti debere in provincias Cæſaris, ni Pompeius pariter imperio ſuo decederet: quum enim uterque ſit ſuſpectus alteri, nunquam civitatem pacatam fore, niſi ambobus poteſtas abrogetur. Hæc autem dicebat, ſciens Pompeium retenturum provincias & exercitum à quo plebs offenſa jam erat nonnihil propter judicia de largitionibus & ambitu. Quæ ſententia quoniam honeſta erat, plebs laudabat Curionem, qui ſolus pro tuenda dignitate publica non refugeret amborum inimicitias: quin & domum aliquando deduxit ſpargens floribus, tanquam athletam magni ac difficilis certaminis. nihil enim tunc

444

ἠγεῖτο βαρυτάτας ὁδῶν πολλῶν ἐπισκευάς τε καὶ καθαιρέσεις, καὶ αὐτὸν ἐπιστάτην αὐτῶν ἐπὶ πενταετίας εἶναι· εἰδὼς μὲν αὐτὸν οὐδὲν τούτων ἐσόμενον, ἐλπίζων δὲ τοὺς Πομπηίου φίλους ἀντιλέξειν, καὶ αὐτὸς ἐς τὸ Πομπήϊον ἔξειν τι τοῦτο προσκρουσμα. καὶ γλυκυθύμων τῶνδε, ὡς προσεδέκησεν, ὁ μὲν ἔσχε τὴν προφασιν τῆς ἀμφορεῖς· Καλήσιος δ' ἐσηγεῖτο πέμπειν Καίσαρι διαδόχους ἐπὶ τὰ ἔθνη (καὶ γὰρ ἐληχυν ὁ χρόνος) ὁ Παῦλος ἐσιώπα, Κικέρων δὲ, νομιζόμενος ἀμφοτέροις διαφέρεσθαι, ἐπήνει τὸν Καλήσιον γνώμην, ὡς δὲ ἐνθέον αὐτῇ, προτιθεὶς τὸ καὶ Πομπήϊον ὁμοίως Καίσαρι διαπέμπειν τὰ ἔθνη καὶ τὸ στρατόν· ὧδε γὰρ ἔσεσθαι τῇ πόλει καθαρὸν καὶ πανταχόθεν ἀδεᾶ τὴν πολιτείαν. ἐνίστανθον δὲ πολλοὶ ὡς οὐκ ἴσον τὸ μήπω τὸ χρόνον ἐξήκειν τῷ Πομπηίῳ, σφέτερον ὁ Κικέρων ἤδη καὶ τραχύτερον ἀπεγύμνου, μὴ χρῆσθαι μηδὲ Καίσαρι πέμπειν διαδόχους, εἰ μὴ καὶ Πομπηίῳ δεῖν ὄντων γὰρ αὐτῶν ἐς ἀλλήλους ὑποπτων, ὅπως τῇ πόλει τὸν εἰρηνὸν ἔσεσθαι βεβαίαν εἰ μὴ πάντες ἰδιωτεύσαν. ἔλεγε δὲ ζῶσ', εἰδὼς ἀμεθήσοντα τὸν χρόνον Πομπήϊον, καὶ τὸ δῆμον ὁρῶν ἤδη πεφορτισμένον αὐτῷ διὰ τὰς τοῦ δικαστοῦ δίκας· ἐνεπεπους δὲ τὴ γνώμης ὅσης, ὁ δῆμος ἐπήνει τὸν Κουρίωνα, ὡς μόνον ἀξίως τῆ πόλεως τὴν ὑπὲρ ἀμφοτέρους εὐπρόσδορον ἔχθραν· καὶ ποτὲ καὶ παρέπεμψαν αὐτὸν ἀνθορολογούντες, ὥσπερ ἀθλητὴν μεγάλε ὁ δυσχερῆς ἀγῶνος· ἐδὲν γὰρ

ἐδόκει

ἐδόκει τότε ἔτι φοβερώτερον τὸ Πομπηίου ὄμμα φορᾶς.

Ὁ δὲ Πομπήιος, νοσηλεύμενος ἐν Πελίᾳ, ἐπέστειλε τῇ βουλῇ σὺν τέχνῃ τά τε ἔργα τοῦ Καίσαρος ἐπαινῶν, καὶ τὰ ἴδια ἐξ ἀρχῆς κατηριθμημένος, ὅτι τε τὸ τέλος ὑπατείας, καὶ ἐθνῶν τὰ ἐπ' αὐτῇ καὶ στρατὸν δεδώκοιτο, ἀ μεπὼν, ἀλλ' εἰς θεραπείαν τῆς πόλεως ἐπικληθείς, ἀξιωθείη· ἃ δὴ ἄκων ἔφη λαμβάνειν, ἑκὼν ἀποδήσεσθαι τοῖς ἀπολαβεῖν θέλουσιν, ἐκ ἀναμένων τὸν χρόνον τοῦ ἐξιόντος. ἡ μὲν δὴ τέχνη τοῦ γεγραμμένου εἶχεν εὐπρέπειάν τε τῷ Πομπηίῳ, καὶ ἐρέθισμα τῷ Καίσαρος, ὃν ἀποδιδόντος τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τῷ νενομισμένῳ χρόνῳ. ἀφικόμενος δ' ἄλλα τε τούτοις ὅμοια ἔλεγε, καὶ τὴν ἀρχὴν ἃ τότε ὑπισχνεῖτο ἀποδήσεσθαι, ὡς ἂν δὴ φίλος καὶ κηδεστὴς θυμούμενον Καίσαρι, κἀκεῖνον ἔλεγε μᾶλλα χαίροντα ἀποδιδόντα· χρόνιόν τε γὰρ αὐτῷ τὴν στρατείαν ἃ ἐπίπονον καὶ ἐθνῶν μαχιμωτάτων γενέσθαι, καὶ πολλὰ τῇ πατρίδι φερσταλαῶντα ἐπὶ πημοῖς καὶ θυσίας ἔχειν καὶ ἀναπαύσεις. ἔλεγε μὲν τοῦτ' ὡς Καίσαρι μὲν αὐτίκα δεδηωμένων ἀμφὸτερα, αὐτὸς δ' ἐσόμενος ἐν ὑποχείρῳ μόνον· Κουρίωνα δ', αὐτὸ τὸ σόφισμα διελέγχων, ἐκ ὑπισχνεῖσθαι δεῖν ἔφη μᾶλλον, ἢ αὐτίκα ἀποδίδοσθαι, δεῖν ἐξοπλίζειν Καίσαρα τὸ στρατιᾶς πλῆθος ἐν αὐτὸν ἰδιωτεύσαι· ὅτε γὰρ ἐς τὴν ἰδίαν ἔχθραν ἐκείνῳ λυσιτελεῖν, ὅτε Ῥωμαίοις ὑφ' ἑνὶ τηλικούτῳ ἀρχὴν videbatur formidabilius quàm dissidere à Pompeio.

Qui tum absens & languidus pererrans Italiam, astutè scripsit senatui, honorificam mentionem faciens rerum gestarum, Cæsaris primùm, ac mox suarum jam inde ab initio: quódque tertium consulatum cum provinciis & exercitu ultro oblatum accepisset, ad ordinandam rempub. Quæ autem invitus, inquit, accepi, sponte reddam his qui volunt recipere, non expectato præfinito tempore. Hoc astu literæ præ se ferebant decoram æquitatem Pompeii, & invidiam faciebant Cæsari, qui ne post exactum quidem tempus magistratu decederet. Reversus deinde in eandem locutus est sententiam, tum quoque abiturum se magistratu pollicendo, addens, Cæsarem quoque amicum & affinem suum libenter idem facturum, videlicet diuturnis laboriosísque bellis perfunctum contra gentes pugnacissimas, post auctam patriæ potentiam, properaturum ad honores & sacrificia quietémque debitam. quæ ideo dicebat ut Cæsari confestim successores mitterentur, ipse promisisse contentus. At Curio artem ejus coarguens, respondit, non satis esse pollicita, nisi jam nunc præstarentur etiam: nec debere exarmari Cæsarem exercitu, priusquam ipse quoque redigeretur in ordinem: nec vel ipsi utile esse hac potentia fovere privatas inimicitias: vel reipublicæ, penes unum esse tam amplum imperium, ac non potius penes utrumque, ut ab al-

Æstus Pompeii & ejus ad senatum literæ.

445

Curio partes Cæsaris cautè adjuvat.

ab altero alterius reprimatur audacia, si quid contra S. P. Q. R. moliatur. Jámque aperta fronte invehebatur in Pompeium, ut dominationis cupidum, qui nisi nunc Cæsaris metu ad privatum habitum redigeretur, nunquam id passurus videatur postea: proinde censebat, nisi autoritati senatus paruerint, ambos hostes judicandos, conscriptísque legionibus bello petendos: qua sententia maxime fefellit, quominus putaretur operam locasse Cæsari.

Odiosus Cæsaris consulatus.

Tum Pompeius exasperatus & comminatus ei, statim se in suburbanam villam indignabundus contulit, senatu jam utrumque suspectum habente: Pompeium tamen magis popularem existimante, quòd adhuc meminissent odiosi consulatus Cæsaris: & erant qui seriò credebant non fore tutum civitati, si Pompeius prior dimittat exercitum, quòd adversarius & abesset, & rebus gestis esset elatior. Id invertebat Curio: imò opus esse Cæsare, cujus respectu alter quoque cogatur in ordinem. Sed quum nihil proficeret, senatum re infecta dimisit: potest enim hoc tribunus plebis facere. Tum verò maximè Pompeium pœnituit, quòd tribunitiam potestatem per Syllam in nihilum fermè redactam restituisset in integrum. Hoc tantùm in senatu priusquam discederent decretum est, Pompeium atque Cæsarem cum sua quenque legione mittendos in Syriam præsidio provinciæ, propter cladem acceptam qua Crassus perierat.

Tribunitia potestas à Pompeio restituta.

446

καὶ ἡ βουλὴ ὑπόπτως μὲ εἶχεν ἤδη πρὸς ἀμφοτέρους, δημοτικωτέρου δ' ὅμως ἠγεῖτο Πομπήϊον, ἢ τῷ Καίσαρι εὐνοϊκέστερον τὰ παρὰ τὴν ὑπατείαν ὑποψίας σφῶν· οἱ δὲ ἐς τῷ ὄντι σὺν ἀσφαλῶς ἠγεῖτο Δημήτριον τὴν ὑπὸ τῷ Πομπηΐῳ δύναμιν, μᾶλλον πρότερον ἐκείνου δοκοῦσαν, ἔξω τε τῆς πόλεως ὄντα ἐς μεγαλοπραγμοσύνην. τὸ δ' αὐτὸ ἐς ὀλιγαρχίαν ἐνέτρεφεν, ὡς δέον ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἐπὶ τὸν Πομπήϊον Καίσαρα ὁμοῦ πάντα κατειλύειν· ἃ πείθων δὲ διέλυε τὴν βουλὴν ἐπὶ ἀτελέσι πᾶσι. δύναται γὰρ ὧδ' ὁ δήμαρχος. ὅτε δὴ ἐς μάλιστα τῷ Πομπηΐῳ μετεμέλησε, τὴν δημαρχίαν, ἐς ἀσθενέστατον ὑπὸ Σύλλα καθηρημένην, ἀναλαγόντι αὖθις ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον. Δημήτριοι δὲ ὅμως τοσόνδε μόνον ἐψηφίσαντο, Καίσαρα μὲν Πομπήϊον τέλος ἔχοντας στρατιωτῶν ἐς Συρίαν ἑκάτερον πέμψαι φυλακῆς ἕνεκα, ἀπὸ τῆς Κράσσου συμφορᾶς.

καὶ

καὶ πρὸς ταῦτα ὁ Πομπήϊος ἀπήτει τὸ τέλος, ὃ ἐναγχος ἐπὶ συμφορᾷ στρατιῶν δύο Καίσαρος, Τιτουρίου τε καὶ Κόττα, Καίσαρι κεχρήκει. ὁ δ' αὐτὸς τριήκοντας ἕκαστον ἀνδρῶν δραχμὰς πεντήκοντα καὶ διακοσίας, ἀπέπεμπεν ἐς Ῥώμην, καὶ συνέπεμπεν ἄλλο παρ' ἑαυτοῦ. ἐδείνου δ' δεινοῦ πρὸς Συρίαν φανέντος, τάδε μὲν ἐχείμαζεν ἐν Καπύῃ· οἱ δ' ἐπ' αὐτὰ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Πομπηίου πρὸς Καίσαρα, πολλά τε πολλὰ δυσχερῆ κατὰ τοῦ Καίσαρος διεφόρουν, καὶ ἰσχυρίζοντο τοῦ Πομπηίου τὸν στρατὸν Καίσαρος τετρυμμένον τε πόνῳ καὶ χρόνῳ, καὶ τὰ οἴκοι ποθοῦντα, μεταθήσεσθαι πρὸς αὐτὸν ὅτε τὰ Ἄλπεια διέλθοιεν· ἢ οἱ μὲν ὅπως ἔλεγον, εἴθ' ὑπὸ ἀγνοίας, εἴτε διεφθαρμένοι. Καίσαρι δ' ἐρρώτο πᾶς ἀνὴρ ἐς προθυμίαν καὶ πόνους, ὑπό τε ἔθους τῶν στρατιῶν, καὶ ὑπὸ κερδῶν ὅσα πόλεμος τοῖς νικῶσιν ἐργάζεται, καὶ ὅτι μᾶλλον Καίσαρος ἄλλα ἐλάμβανον. ἐδίδου γὰρ ἀφειδῶς θεραπεύειν ἐς ἃ ἐβούλετο. οἱ δ' καὶ αὐτοὶ συνιέντες αὐτῶν, ὅμως ὑπέμενον. ὁ δὲ Πομπήϊος τοῖς ἠγγελμένοις πίστιος, ὅτε στρατὸν ὅτε παρασκευὴν ἐς τοσοῦτον ἔργον ἤγειρεν· ἡ βουλὴ δὲ γνώμην ἔσχον ἥτ· καὶ ὁ Καλίδιος παντάπασι διήρει καὶ ἐπιωθάζετο αὐτῶν τοὺς μέρος, εἰ δοκεῖ Καίσαρι πέμπειν Δαλδόχους, καὶ εἰ Πομπηίου τὸν δρόμον ἀφαιρεῖσθαι. οἱ δ' τάτε μὴ ἀνένδοτοι οἱ πολλοὶ, Καίσαρι δ' ἐπεψηφίζον τὸς Δαλδόχους· ἐπανερωμένου δὲ Κουρίωνος

Tum quoque Pompeius solitis utens artibus reposcebat legionem, quam nuper Cæsar post cladem Titurei Cottæque legatorum suorum ab eo commodatò acceperat: ille donatam viritim ducenis quinquagenis drachmis ad Urbem remisit, éique aliam de suis adjunxit: sed quia nullum apparebat in Syria periculum, ambæ hyemaverunt Capuæ. Eas qui adduxerant, & varios rumores malos spargebant de Cæsare, & apud ipsum Pompeium asseverabant, exercitum Cæsaris fessum diuturnis laboribus, desiderantémque tandem penates revisere, facilè transiturum ad eum quamprimum Alpes superaverint. Ita quidem ferebant isti, sive fraude sive per ignorantiam. Cæsari nihilominus sui milites ad unum omnes strenuam promptámque navabant operam, vel quia jam assueti militiæ, vel quia deliniti lucris quæ solent sequi victorias simúlque imperatoris ipsius benignitate: largiebatur enim effusissimè, eos ad exequenda consilia sua præparans, quorum illi non nescii tamen obsequebantur. Pompeius verò his quæ nuntiabantur credulus, nec delectus faciebat, nec apparatus ad tantum certamen idoneos. Cetertùm in senatu patribus locis suis sententias dicentibus, quia consul callidè seorsim retulerat, placerétne successores mitti Cæsari, rursúmque, placeretne Pompeio abrogari imperium: hoc quidem plerique non probaverunt, illud verò de Cæsare assentiebant. Quúmque denuo roga-

ret Curio, ecquid jubeant ambos poteſtatem deponere, vigintiduobus id non placuit, CCCLXX omiſſa contentione ob commodum publicum in Curionis ſententiam diſceſſerunt. Tum conſul ſenatum mittens exclamavit: Vincite, ut dominum habeatis Cæſarem. Orto deinde falſo rumore, Cæſarem ſuperatis Alpibus ad Urbem contendere, valde trepidatum eſt: & coſ. retulit de accerſendo exercitu à Capua, qui ei tanquam hoſti Rom. pop. opponeretur. Quam famam quum Curio refelleret, coſ. in hæc verba erupit, Si mihi non licet providere de communi conſilio, ſolus certè providebo pro poteſtate. His dictis procurrit extra Urbem cum collega, gladiúmque Pompeio porrigens, Jubemus te, inquit, nos ambo ire contra Cæſarem pugnaréque pro patria: & in hunc uſum damus tibi exercitum qui eſt ad Capuam, aut omnino in Italia, ſimúlque facultatem habendorum arbitratu tuo delectuum. qui obtemperavit jubentibus, ſed ſubjecit, Niſi quid potius: tunc quoque ſubdolè, ad honeſtatis ſpeciem. Curio verò nil amplius pro republica poterat: nec enim licet tribuniſplebis egredi mœnia: deplorabat tamen apud plebem ſtatum rerum præſentium, poſtulavítque ut coſſ. edicerent, nequis nomen daret Pompeio conſcribenti milites. Quúmque nihil proficeret, jam enim & tribunatus tempus exibat, ſibiipſi me-

Marcelli dictum.

447

Pompeio bellum à conſulibus contra Cæſarem mandatum.

Trib. pl. mœnia egredi non licet.

εἰ ἀμφοτέροις δοκεῖ τὰ σὺν χρόνῳ ἀποθέσθαι, δύο μὲν οὐκ εἴκοσιν ἀνδράσιν ἀπήρεσε, τριακοσίοι δ' οὐκ ἐδομήκοντα ἐς τὸ συμφέρον ὀπὸ τῆς ἐριδος ἐπὶ τῷ Καίσαρι γνώμῃ ἀπέκλινον· ὅτε δὴ καὶ ὁ Καλίδιος τῷ βουλῇ διέλυσε βοῶν, „ Νικῶσι δεσπότην ἔχειν Καίσαρα. λόγῳ δ' ἄφνω ψοφοδοῦς ἐμπεσόντος ὅτι τοὺς Ἄλπεις ὁ Καῖσαρ ὑπερελθὼν, ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλαύνει, θόρυβός τε πολὺς ἦν καὶ φόβος ἁπάντων· καὶ ὁ Καλίδιος εἰσηγεῖτο, τῷ σὺν Καπύῃ στρατιᾷ ἅπαντας ἐς πόλεμον Καίσαρι· συνεστῶτος δὲ ὡς ἐπὶ ψοφόδεσι τοῦ Κικέρωνος, εἶπεν, Εἰ κωλύομαι ψήφῳ κοινῇ „ τὰ συμφέροντα διοικεῖν, κατ' „ ἐμαυτὸν ὡς ὑπατος διοικήσω. Καὶ ταῦτ' εἰπὼν, ἐξεδράμετο τὸ βουλῆς ἐς τὸ πρόθυρα μετὰ τοῦ συνάρχοντος· ξίφος τε ὀρέξων τῷ Πομπηίῳ, Κελεύω σε, ἔφη, κἀγὼ „ καὶ οὐδὲ χωρεῖν ἐπὶ Καίσαρα ὑπὲρ „ τὸ πυθόμενος· καὶ στρατιὰν ἐς τὸ „ τοσοῦδε δίδομεν, ἢ τε νῦν ἀμφὶ „ Καπύῃ ἢ τῶν ἄλλων Ἰταλίαν „ ἐστὶ, κοὐκ ὄσων αὐτὸς ἐθέλοις ἀλλ' „ λῶ κατιλέγειν· ὁ δὲ ὑπήκουεν μὲν, ὡς κελσόμενος ἐς ὑπάτων· ἐπετίθει δ' ὅμως, Εἰ μή τι κρεῖσσον ἅπαντων ἢ τεχνάζων καὶ τότε εἰς ἐυπρεπίαν. Κικέρωνι δ' ἐκ τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς πόλιν ἐξῆσαι τὸς (οὐδὲ γὰρ στρατίαν τῶν τειχῶν τοῖς δημάρχοις ἐφίεσαν) ὠλοφύρετο δ' ἐν τῷ δήμῳ τε γιγνόμενα, καὶ τοὺς ὑπάτους ἠξίου κηρύσσειν μηδένα τῷ κατιλέγοντι πείθεσθαι Πομπηίῳ· ἀδὲν δὲ ἀνύων, ἐπεὶ οἱ καὶ ὁ τῆς δημαρχίας χρόνος ἔληγε, δείσας ὑ-

πὲρ

πὶρ ἑαυτὸ, καὶ ἀπογνὺς ἔτι δυνάσθαι βοηθεῖν τῷ Καίσαρι, κατὰ σπουδὴν ἀνεχώρει πρὸς αὐτόν. ὁ δ' ἅρπ τὸ Ὠκεανὸν ὃν Βρεττανῶν διεπεπλεύκει, καὶ ἀπὸ Κελτῶν τὸ ἀμφὶ τὸν Ῥῆνον πὶ ὄρη τὰ Ἄλπεια διελθὼν σὺν πεντακισχιλίοις πεζοῖς & ἱππεῦσι τριακοσίοις, κατέβαινεν ἐπὶ Ῥάουεννης, ἣ συναφής τε ἦν τῇ Ἰταλίᾳ, & τὸ Καίσαρος ἀρχῆς τελευταῖα. φιλοφρονησάμενος δὲ τὸν Κουρίωνα, καὶ χάριν ὑπὲρ τῶν μεγίστων ὁμολογήσας, ἐσκόπει πρὸς τὸ παρόντων. Κορίωνι μὲν δὴ συγκαλέσαντι ἐδόκει τὸν στρατὸν ἀπιέναι ἤδη καὶ ἀγαγεῖν ἐπὶ Ῥώμης, Καίσαρι δ' ἔτι πειρᾶσθαι διαλύσεων. τὰς μὲν φίλους ἐκέλευσεν ὑπὲρ αὐτὸ συμβῆναι, τὰ μὲ ἄλλα αὐτὸν ἔθη & στρατόπεδα ἀποθήσεσθαι, μόνα δ' ἔξειν δύο τέλη, καὶ τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας, ἕως ὕπατος ἀποδειχθείη· & Πομπηίῳ μὲ δρκεῖν ἐδόκει. κατακωλυόντων δ' τὸ ὑπάτων, ὁ Καῖσαρ ἐπέστειλε τῇ βουλῇ, καὶ τὸν ἐπιστέλλει ὁ Κορίων, πρίσιν ἡμέραις πρὸ τεσσαράκοντα ἐπὶ τριακοσίοις σταδίους δρόμων, ἐπέδωκε τοῖς νέοις ὑπάτοις, ἐσιέναι ἐς τὸ βουλευτήριον τῇ νουμηνίᾳ & ἔτους. ἐδήλωσε δ' ἡ γραφὴ καταλόγων τε σεμνῶν ὧν ἐξ δρχῆς ὁ Καῖσαρ ἐπεποίηκε, καὶ ὅσα κλησιν ὅτι θέλοι Πομπηίῳ συναποθέσθαι· ἄρχοντος δ' ἔτι ἐκείνου ἅτε ἀποθήσεσθαι, καὶ τιμωρὸς αὐτίκα τε τῇ πατρίδι, & ἑαυτῷ καὶ τύχης ἀφίξεσθαι. ἐφ' οἷς δὴ σφόδρα πάντες ἀνεκρότησαν, ὡς ἐπὶ πολέμου καταλύσει, δόξαν εἶναι Λεύκιον Δομίτιον· καὶ ὁ Δομιτιος ἐπὶ τὸν ἐπιόντα ἐκπέμπεται. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Κορίων ἐπὶ τὸν Καίσαρα ἐπορεύετο, καὶ ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθὼν ἐφρούρει τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἐπύθετο τὸν Καίσαρα ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθεῖν, ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθὼν ἐφρούρει τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἐπύθετο τὸν Καίσαρα ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθεῖν, ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθὼν ἐφρούρει τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἐπύθετο τὸν Καίσαρα ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθεῖν, ἐπὶ τὸν Ἀρίμινον ἐλθὼν ἐφρούρει τὴν πόλιν.

tuens, & desperans se posse tueri amplius dignitatem Cæsaris, magnis itineribus ad eum properavit, qui tum recens Oceano trajecto reversus è Britannia, emensúsque Galliam Rheno finitimam, & superatis Alpibus cum quinque millibus peditum, equitibus ccc. petebat Ravennam, quæ Italiæ contigua erat, extrema in ipsius provincia. Ibi comiter exceptum Curionem, post actas pro officio gratias, adhibuit in consilium. Is censebat sine dilatione accersendas universas copias, ducendásque ad Urbem: Cæsar experiri de pace maluit. Itaque mandavit amicis ut pro se paciscerentur, quo liceat sibi retinere solas duas legiones cum Cisalpina Gallia cúmque Illyrico, tantisper dum cos. renuntietur: ceteras provincias ac exercitus libenter traditurum successoribus. Et Pompeio quidem hoc satis erat. Verùm coss. obstantibus Cæsar ad senatum scripsit: quas literas Curio triduanò cursu M. ccc. stadia emensus reddidit novis cos. curiam calendis ineuntis anni ingredientibus. In his post honorificam rerum omnium à se gestarum commemorationem, significabat paratum se imperium deponere, si idem Pompeius faciat: ceterum illo retinente nec se depositurum, imò confestim venturum, & ulturum injurias illatas tam sibi quàm patriæ. Ad quæ ultima verba recitata conclamatum est, denuntiari bellum, jussúsque ei succedere L. Domitius, mox profectus

Curio ad Cæsarem se confert.

Literæ Cæsaris ad senatum.

Curio tridui cursu M. ccc. stadia emensus.

448

fectus est cum recens delectis quatuor millibus. Et quia novi trib. pleb. Antonius Cassiúsque sententiam Curionis probabant, senatus tanto magis eis adversabatur, propugnatorem suum appellans Pompeianum exercitum, Cæsarianum verò hostem patriæ. Coss. quoque Marcellus & Lentulus jusserunt hos tribunos senatu excedere, ne fortè quamvis sacrosancti violarentur. Tum Antonius iratus è sella prosilit, magno clamore fidem hominum deûmque invocans, quòd nec potestas hactenus inviolata jam tuta sit, & autores salubrium sententiarum ejiciantur per contumeliam, quasi homicidio se polluissent alióve scelere. His dictis furibundus excurrit, bella, cædes, proscriptiones, exilia, mulctationes ceu è tripode, vaticinans, dirísque devovens eos qui causa essent tantorum malorum. Cum eo se proripuerunt & Curio Cassiúsque: jam enim adventabat manus Pompeianorum cinctura curiam. At illi summa celeritate ad Cæsarem proxima nocte contenderunt vehiculo meritorio, tecti servili habitu. Quos Cæsar hoc ipso cultu ostentavit militibus: quóque magis exasperaret, adjecit, ipsos etiam tam bene meritos haberi pro hostibus, & tam eximios viros ignominiosè ejectos ideo, quòd ausi sint pro eis liberam vocem emittere.

JAMQUE utrinque apertum & denuntiatum bellum erat,

τιῶ· ἐυθὺς ἐξήει μὴ πεζακισχιλίων ὁπλιτῶν. Ἀντώνιος ἢ καὶ Κασσὶς δημαρχοῦντοιν μετὰ Κυρίωνα, καὶ τῶν Κυρίωνος γνώμην ἐπαινοῦντοιν, ἡ βουλὴ φιλονεικότερον ἔτι τῶν Πομπηΐου στρατιὰν φύλακα σφῶν ἠγεῖτο εἶναι, τὸν Καίσαρος πολεμίαν· καὶ οἱ ὕπατοι Μάρκελλός τε καὶ Λέντλος ἐκέλευον τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντώνιον ἐκλῦσαι καὶ σωφρονεῖν, μὴ πρὸ τῆς δημαρχούσης ὁμοῦ πάθοιεν ἀνοσιώτερον. ἔνθα δὴ μέγα βοήσας ὁ Ἀντώνιος, ἀνά τε ἔδραμε τὸ ἕδρας σὺν ὀργῇ, καὶ περὶ τὸ δεξιᾶς ἐπιθείαζεν αὐτοῖς, ὡς ἱερὰ καὶ ἄσυλος ἅπασα ὑπολείποιτο, καὶ ὡς εἰ σφῶν, ὅτι γνώμην ἐσφέροντες τῷ δοκοῦσι σωφρονεῖν, ἐξελαυνοιντο σὺν ὕβρει, μήτε τινὰ σφαγὴν μήτε μύσος ἐργασάμενοι. Ζώσης δὴ εἶπεν, ἐξέτεχεν ὥσπερ ἔνθεος, πολέμους καὶ σφαγὰς καὶ φθορὰς καὶ φυγὰς καὶ δημεύσεις καὶ ὅσα ἄλλα αὐτοῖς ἔμελλεν ἕπεσθαι, φθεγγόμενος, δρᾶς τε βαρείας τοῖς τότων αἰτίοις ἐπαρώμενος. συνεξέθεον δ' αὐτῷ Κυρίων τε καὶ Κάσσιος· καὶ ἤδη τις ἤδη στρατὸς ἐωρᾶτο ὁπλιτῶν Πομπηΐου ἀθρόως ἐπαμυνόμενος τὸ βουλευτήριον· οἱδὲ μὰν δὴ πάχει πολλῷ περὶ Καίσαρος νυκτὸς αὐτίκα λαθόντες ἐχώρουν ἐπὶ ὀχήματος μισθωτοῦ, θεραπόντων ἐσθῆτας ἐνδύντες· καὶ αὐτὸς ἔτι ὧδε ἔχοντας ὁ Καῖσαρ ἐπεδείκνυτῷ στρατῷ, καὶ ἠρέθιζε λέγων ὅτι καὶ σφᾶς τοσάδε ἐργασαμένους ἠγεῖτο πολεμίους, καὶ τοιούσδε ἄνδρας ὑπὲρ αὐτῶν τι φθεγξαμένους ἄτιμα ἐξελαύνεσιν ἐκ χώρας.

Ο' ΜΕΝ δὴ πόλεμος ἐκατέρωθεν ἀνέωκτο, καὶ κεκήρυκτο ἤδη σα-

φῶς.

φῶς. ἡ δὲ βουλὴ, νομίζουσα Καίσαρα τὸν στρατὸν ἀπὸ Κελτῶν σὺν χρόνῳ παρέσεσθαι, καὶ ἄποτε αὐτὸν ὁρμήσαν ἐπὶ τηλικοῦτον ἔργον σὺν ὀλίγοις, πρόσπεμπουσε Πομπηΐῳ τελεσκαίδεκα μυριάδας Θετταλῶν ἀγεῖραι, καὶ μάλιστα αὐτῶν τοὺς ἐστρατολογημένους, ὡς ἐμπειροπολέμους· ξενολογεῖν τε καὶ τοὺς Θρᾳκῶν ἐθνῶν ὅσοι ἄλκιμοι. χρήματα δ' ἐς τὸν πόλεμον αὐτῷ τά τε κοινὰ πάντα αὐτίκα ἐψηφίζοντο, καὶ τὰ ἰδιωτικὰ σφῶν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς (εἰ δεήσειεν) εἶναι στρατιωτικά· ἐς τε τὰς πόλεις ἑτέρους πρεσβευτὰς ἔπεμπον σπεύδοντες ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ, πρὸ τοῦ ἀπολέσαντες ὀξυπάτης. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπὶ μὲν τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν πρεσβεύεται, χαίρων δ' ἀεὶ ταχυεργίας τε καταπλήξει, καὶ φόβῳ τὸ μὴ μᾶλλον ἢ πραγμοσύνῃ δυνάμει, μετὰ πεντακισχιλίων ἔγνω πρόσπεμπτος ἐπιχειρεῖν τοσῷδε πολέμῳ, καὶ φθάσαι τὰ ἔυκαιρα τῆς Ἰταλίας, τοὺς μὲν λοχαγοὺς αὐτῶν σὺν ὀλίγοις τοῖς μάλιστα ἐυτολμοτάτοις, εἰρωνικῶς ἐστελμένοις, πρόσθεν ἐσελθεῖν ἐς Ἀρίμινον, καὶ τὴν πόλιν ἄφνω καταλαβεῖν· ἥδε ἐστὶν Ἰταλίας πρώτη, μετὰ τὴν Γαλατίαν. αὐτὸς δὲ πρὸ ἐπήγετο, ὡς δὴ τὸ σῶμα ἐνοχλέμενον, ὑπεχώρησε τοῖς συμπρασσίοις, τοὺς φίλους ἀπολιπὼν ἔτι ἐστῶτας· καὶ ζεύγους ἐπιβὰς, ἤλαυνεν ἐς τὸ Ἀρίμινον, ἑπομένων οἱ τῶν ἱππέων ὀλίγα σήματα. δρόμῳ δ' ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Γαλλικὸν καλούμενον, ὃς ὁρίζει τὴν Ἰταλίαν, ἔστη τοῦ δρόμου· καὶ ἐς τὸ ῥεῦμα ἀφορῶν, προσεφέρετο τῇ γνώμῃ, λογιζόμενος ἕκαστα τῶν ἐσομένων κακῶν εἰ τόνδε τὸν ποταμὸν σὺν ὅπλοις περάσει. καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν ἀνενεγκών, Ἢ μὲν ἐπίχεσις, ὦ

quum senatus existimans Cæsari tardius venturum exercitum è Gallia, nec ipsum cum paucis rem tam arduam aggressurum, jussit Pompeium ex Thessalis XIII. M. veteranorum cogere, & ex circumvicinis fortibus nationibus mercenarios conducere, pecunias in usus belli ex ærario sumere, privatim quoque multis eas offerentibus, si publicæ deficerent: quæ & oppidatim conquirebantur, exactorum magna acerbitate festinationéque. 449

At Cæsar miserat quidem qui exercitum adducerent, sed solitus celeritate ac terrore audaciáque magis uti quàm apparatibus, statuit cum quinque suorum millibus tam magnum bellum prior aggredi, & occupare loca opportuna Italiæ: ac primum centuriones cum animosis aliquot Ariminum præmisit, pacato habitu jussos repentè urbem eam occupare, quæ Italicarum primo se offert ex Gallia venientibus: ipse sub vesperam quasi malè affectus corpore, digressus est è convivio, amicis ibi relictis, & conscensa rheda properavit Ariminum, equitibus longo intervallo sequentibus: quumque continuato cursu perveniisset ad Rubiconem fluvium, defixis in eum oculis hæsitabat nonnihil, cogitans futuras calamitates, si armatus amnem trajiceret: tandem versus ad comites: Amici, inquit, tran-

Cæsaris ingenium.

Arimi-num.

Rubico fluvius.

situs hic dilatus mihi erit malorum omnium initium, properatus verò omnibus hominibus: & cum dicto quasi numine afflatus cœpit magno impetu trajicere, vulgatum illud exclamans. Jacta sit alea. Inde pari celeritate progressus, Ariminum prima luce occupat: ulteriúsque procedens loca opportuna communit præsidiis, obiter vel vi vel humanitate omnia subigens. Interim ut fit in rebus trepidis, omnia fuga miscebantur & migrationibus agrestium ac complorationibus, priusquam comperti haberent aliquid, putantium Cæsarem adesse cum universis suis copiis.

Cæsaris dictum.

450 Quibus auditis consules non sinebant Pompeium, artium belli peritissimum, firmis niti consiliis, sed urgebant ut extra Urbem delectus ageret per Italiam, quasi in summo patriæ jamjam expugnandæ periculo. Senatus quoque nec opinata impressione Cæsaris territus, ut imparatus, sibi metuebat, non admissarum Cæsaris conditionum æquissimarum tum demum pœnitens, postquam timor à contentione eos ad recta consilia traduxerat. Nam & prodigia multa nuntiabantur, & signa quæ observantur de cælo: aliubi sanguinem pluisse, aliubi sudasse deorum effigies: multa sana tacta fulmine: mulam peperisse: multáque præterea horrenda mutationem præsentis status & interitum reipublicæ haud unquam in integrum restituendæ portendentia: quamobrem vota ut in publica consternatione facta: & populus me-

Prodigia.

,, φίλοι, τῆσδε τ' ἀλαδάσεως ἐμοὶ
,, κακῶν ἄρξει, ἡ δὲ ἀφάδασις,
,, πᾶσιν ἀνθρώποις. Καὶ εἰπών,
,, οἷά τις ἔνθεος ἐπόρσυνε, καὶ
,, τὸ κοινὸν τόδε εἶπεν, Ὁ κύδων
ἀνερρίφθω. Δρόμῳ δ' ἐντεῦθεν ἐπιὼν, Ἀρίμινόν τε αἱρεῖ πρῶτον, ἔνθεν ἐς τὸ πρόσθεν ἐχώρει φεύγοντας τοῖς ἐπικαίροις ἐφιστὰς, καὶ τὰ ἐν πόσιν ἡ βίᾳ χειρούμενος ἢ φιλανθρωπίᾳ. φυγαὶ τε καὶ μεταναστάσεις ἦσαν ὅλων πάντων χωρίων, ὡς ἐν ὀλίγῳ, καὶ δρόμος ἀσωτίκτου μετ' οἰμωγῆς· τό, τε ἀκέλευστον ὁδὸν εἰδότες, καὶ τὸν Καίσαρα νομίζοντες μετὰ ἀπείρου στρατοῦ καὶ κράτους ἐλαύνειν.

ΩΣ δ' οἱ ὕπατοι πυνθανόμενοι, τὸ Πομπήϊον ὅλον ἔων ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γνώμῃ ἐμπεισπολέμως ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐξώτρυνον ἀπιόντα ἐς τὴν Ἰταλίαν καὶ στρατολογεῖν, ὡς τὸ πόλεως κατειληφότος μέρος αὐτίκα· ἤτε ἄλλη βουλὴ τῶνδε δόξαν αὐτοῖς ὀξείας τ' ἰσοδρόμης καὶ Καίσαρος γενομένης, ἐδεδίκεσαν, ἔτι ὄντες ἀπαρασκεύοι, καὶ σὺν ὀκτώ μετενόουν δὲ δεξάμενοι τὰς Καίσαρος προκλήσεις, τότε νομίζοντες εἶναι δικαίας, ὅτε σφᾶς ὁ φόβος ἐς τὸ εὐβουλον ἀπὸ τῆς φιλονεικίας μετέφερε· τέρατά τε αὐτοῖς ἔπιπτε πολλὰ καὶ σημεῖα ἀφανῆ. αἷμά τε ἡδρεν ὁ Ζεὺς ὕσας, καὶ ξόανα ὑδρώσας, καὶ κεραυνοὶ πεσόντες ἐπὶ νεὼς πολλὰς, καὶ ἡμίονος τεκεῖν, ἄλλα τε πολλὰ δυσχερῆ προσεσήμανε τὴν ἐς ἀεὶ τῆς πολιτείας ἀναίρεσίν τε καὶ μεταβολήν· εὐχαὶ δ' ὡς ἐπὶ φοβεροῖς προὐτρέποντο, καὶ ὁ δῆμος, ὧν

μενήμη

μνήμη τ Μαρίε κ Σύλλα κακῶν
γεγονόρ, ἐκεκραγε, Καίσαρα
κ Πομπήϊον ἀποθεσθαι τὰς δυνα-
στείας, ὡς ἐν τῷδε μόνῳ τ πολέ-
μου λυθησομένε. Κικέρων δὲ καὶ
πέμπειν ἐς Καίσαρα ἐβούλετο.
ἀντιστατούντων δ' ἐς ἅπαντα τῶν
ὑπάτων, Φαώνιος μ Πομπήϊον ἐπι-
σκώπτων τ ποτε λεχθέντ ὑπ'
αὐτε, πατεῖν ἐκέλευε τῷ γῷ πα-
ίζων τῷ ποδί, κ τὰ στρατόπεδα
ἐξ αὐτῆς ἀναγαγεῖν· ὁ δέ, Ἔξε-
τε, εἶπεν, ἂν ἐπακολουθῆτέ μοι,
κ μὴ δεινὸν ἡγήσθε τὴν Ῥώμην
ἀπολιπεῖν, κ εἰ τὴν Ἰταλίαν ἐπι-
τῇ Ῥώμῃ δέσηται. ἐγὼ γὰρ τὰ χωρία
κ τὰ οἰκήματα τὴν δυνάμιν ἢ
τὴν ἐλευθερίαν εἶναι τοῖς ἀνδράσιν,
ἀλλὰ τὰς ἄνδρας, ὅπη ποτ' ἂν ὦσιν,
ἔχειν ζῶντα σωτὴν ἑαυτοῖς· ἀ-
μεινομένους δ' ἀναλήψεσθαι κ τὰ
οἰκήματα. ὁ μὲν δὴ, τοσάδε εἰπὼν,
κ ἀπειλήσας τοῖς ἐπιμένουσιν, εἰ
φειδοῖ χωλῶν ἢ κατασκαφῆς ἀπο-
λελείψονται τ ὑπὲρ τ πατρίδ
ἀγώνων, ἐξῆλθε τ τε βουλῆς κ τῆς
πόλεως αὐτίκα ἐς τὴν ἐν Καπύῃ
στρατιάν· κ οἱ ὕπατοι σπεισάμενοι
αὐτῷ. τὰς δ' ἄλλους ἀπορίᾳ τε ἐς
πολὺ κατέσχε, & διενυκτέρευον ἐν
τῷ βουλευτηρίῳ μετ' ἀλλήλων. ἅμα
δ' ἡμέρᾳ τὸ πλέον ὅμως ἐξῆλθε
& ἐδίωκε τ Πομπήϊον. ὁ δὲ Καῖ-
σαρ ἐν Κορφινίῳ Λόγκιον Δομίτιον,
ἐπιπεμφθέντα οἱ τῆς ἀρχῆς εἶναι
ἀξιόχρεων, καταλαβών, ἐπολιόρκει
& οἱ τὸ Κορ-
φίνιον οἰκοῦντες φεύγοντα τ Δομι-
τιον ἀμφὶ τὰς πύλας καταλαβόν-
τες, τῷ Καίσαρι παρέδοσαν. ὁ δ'

mor cladium quas propter Syllanas contentiones perpessus fuerat, vociferabatur, abrogandum tam Cæsari quàm Pompeio imperium, quandoquidem bellum aliter averti non poterat: Cicerone quoque censente mittendos ad Cæsarem legatos qui de pace agerent. Sed consulibus omnino resistentibus, Favonius ludens in Pompeium, ob dictum ejus quoddam arrogantius, Nunc, ajebat, tempus ut pede terram pulsaret, excitaturus inde exercitus. Tum ille: Habebitis eos, si me sequamini, non gravati Urbem relinquere, atque etiam Italiam, si id res postulaverit: non enim collocare viros fortes libertatem & vires in agris & domibus: quos nunquam eis defore, &, si repugnare non pigeat, recepturos etiam sedes pristinas. Hæc locutus, & graviter interminatus, si qui amore privatarum possessionum desertores fierent in publico periculo, curiam exivit: ac mox Urbem quoque, petens exercitum ad Capuam, quem confestim secuti sunt consules: reliqui senatores inopes consilii hæserunt diutius, & unà pernoctarunt in curia: diluculo demum plerique uno agmine egressi Urbem per eandem viam contulerunt se ad Pompeium. At Cæsar assecutus Corfinii L. Domitium successorem sibi missum, ne illa quidem quatuor millia secum habentem integra, oppugnabat: eum fugientem oppidani à porta retractum adduxerunt ad Cæsarem: qui exercitum

Favonius ludit in Pompeium ob dictum ejus arrogantius.

451

Domitius illæsus à Cæsare dimissus.

citum ejus ad se deficientem benignè accepit, quo magis ceteros alliceret: ipsúmque Domitium illæsum cum suis rebus quò vellet abire permisit: sperans fortè beneficio devinctum mansurum apud se, nec tamen ad hostem ire prohibens. His tanta celeritate perfectis, parte alia Pompeius Capua Nuceriam, inde porro Brundisium properavit, in Epirum trajecturus, ut ibi sedem belli constitueret: scripsítque ad omnes provincias earúmque præsides, ad reges quoque, ac dynastas & civitates, ut primo quoque tempore præstò essent, cum auxiliis pro viribus. Et id quidem certatim factum est. ceterùm proprius Pompeii exercitus erat in Hispania, paratus ad proferendum quocunque res poscereret. Earum verò legionum quas ipse circa se habebat, partem consulibus tradidit, quos in Epirum præmisit. Hi sine mora solventes à Brundisio, feliciter medium sinum trajecerunt, & appulerunt ad Dyrrachium, quod quidam per errorem Epidamnum existimant. Nam Epidamnus barbarorum has terras colentium rex urbem prope mare condidit, appellavítque de suo nomine. Ejus ex filia nepos Dyrrachus, Neptuno, ut fertur, prognatus, navale conditæ urbi addidit, vocavítque Dyrrachium. Huic Dyrracho, quum bello peteretur à suis fratribus, Hercules ex Erythrea revertens, opem tulit, pactus agri partem mercedis nomine: inde Dyrrachini eum ut agri participem conditorem

Dyrrachium à quo & quomodo conditum. Epidamnus rex.

τὸν μὲν φρατρὰν αὐτῷ προσπεμένων οἱ προθύμως ἐδέχετο ἐς ἐρίδισμα τῶν ἄλλων, Δομίτιον δ' αὐτὸν ἀπαθῆ μὲν τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων μεθῆκεν ὅποι βούλοιτο ἀπιέναι· ἐλπίσας μὲν ἴσως ἀφ' τοῦ εὐποιΐαν πεφιλήσειν, ἐ κωλύσας δ' εἰς Πομπήϊον ἰόντα. χιομένων δὲ τέταρτον ἔτους ἐξέως, ὁ Πομπήϊος ἐς Νουκερίαν ἐκ Καπύης, κ) ἐκ Νικερίας ἐς Βρεντέσιον ἠπείγατο, ὡς εἰς τὸ Ἰόνιον ἀφαλῶν ἐς Ἤπειρον· κ) ὁ πολέμαρχος τοῦ παρασκευῶν συνήσων ἐν αὐτῇ. ἔθνεσί τε πᾶσι ἐ φρατηγοῖς ἐ δυνάσταις κ) βασιλεῦσι κ) πόλεσιν ἔγραφε κ) ἀπεδίδου ὅ, τι δύναιτο ἕκαστος ἐς τὸν πόλεμον συμφέρειν· κ) τάδε μὲν ἀθρόως ἐγίγνετο· ὁ δ' ἴδιος αὐτοῦ Πομπηΐου φρατὸς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, κ) παρασκευῆς εἶχεν ὡς ὁρμήσων ὅπη ποτ' ἂν αἱ χρεῖαι καλῶσιν. αὐτὸς δ' ὁ Πομπήϊος τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἤδη τιλῶν τὰ μὲν ἔδωκε τοῖς ὑπάτοις παραπέμψων ἐς Ἤπειρον ἐκ Βρεντεσίου· καὶ διέπλωσαν οἵδε αὐτίκα ἀσφαλῶς ἐς Δυρράχιον, ὃ Ἐπίδαμνον τινὲς εἶναι νομίζουσι διὰ τοιάνδε ἄγνοιαν· βασιλεὺς τῶν τῇδε βαρβάρων Ἐπίδαμνος πόλιν ᾤκισεν ἐπὶ θαλάσσης, ἐ ἀφ' ἑαυτοῦ παρσεῖπεν Ἐπίδαμνον· τότε γυγατριδοῦς Δυρράχου, νομιζόμενος εἶναι Ποσειδῶνος, ἐπίνειον ᾤκισε τῇ πόλει, κ) Δυρράχιον ὠνόμασε· πολεμουμένῳ δ' ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τάδε τῷ Δυρράχῳ συνεμάχησεν ὁ Ἡρακλῆς, ἐπὶ μέρει τῆς γῆς, ἐξ Ἐρυθρείας ἐπανιών. ὅθεν οἱ Δυρράχιοι τὸν Ἡρακλέα, ὡς μετέχοντα τῆς γῆς, οἰκιστὴν σφῶν τιθεν-

τας

σαν· σὺκ ἀρνούμενοι μὲν ἀδὲ τὸν Δυῤῥάχιον, φιλοπμουμένοι δ' ὑπὲρ σφῶν, ἐς τὸν Ἡρακλέα μᾶλλον, ὡς ἐς θεόν. φασὶ δ' ἐν τῇ μάχῃ τῇδε Δυῤῥαχέα παῖδα Ἰονίου ὑφ' Ἡρακλέους ἐξ ἀγνοίας ἀποθανεῖν, καὶ τὸ Ἡρακλέα τὸ σῶμα ἀφανὲς ἐμβαλεῖν ἐς τὸ πέλαγος, ἵνα ἐπώνυμον αὐτοῦ γένοιτο· χρόνῳ δὲ τῆς τε χώρας καὶ πόλεως κρατῆσαι Φρύγας ἐκ Φρυγῶν ἐπανελθόντας, καὶ Ταυλαντίους ἐπ' ἐκείνοις, Ἰλλυρικὸν ἔθνος, ἐπὶ δὲ τοῖς Ταυλαντίοις ἕτερον γένος Ἰλλυρῶν Λιβυρνὺς, οἳ τὰ ἐφεξῆς νησὶ πλοίοις ἐλῄζοντο, καὶ Λιβυρνίδας ἐντεῦθεν ἠνάγκασται Ῥωμαῖοι τὰς ναῦς τὰς ταχείας, ἃς ἄρα πρῶτον ἐς πεῖραν ἦλθον. οἱ δ' ἐκ τῶν Λιβυρνῶν ἐξελαθέντες ὑπὸ τοῦ Δυῤῥαχίου, Κερκυραίους ἐπαγόμενοι ἐκόλουσοκαμβώπας, ἐξέβαλον τοὺς Λιβυρνάς. καὶ αὐτοῖς οἱ Κερκυραῖοι σφετέρας ἐγκατέμειξαν οἰκήτορας· ὅθεν Ἑλληνικὸν ἄναγ δοκεῖ τὸ ἐπίνειον. τῷ δ' ἐπίκλησιν, ὡς οὐκ αἰσιον, ἀναλαβόντες οἱ Κερκυραῖοι, καὶ τοῦδε ἀπὸ τοῦ ἄνω πόλεως Ἐπίδαμνον ἐκάλεσαν, καὶ Θουκυδίδης ἔτως ὠνόμαζεν· ἐνίκα δ' ὅμως τὸ ὄνομα, καὶ Δυῤῥάχιον κλῄζεται. οἱ μὲν δὴ μετὰ τῶν πατῶν διεπεπλεύκεσαν ἐς τὸ Δυῤῥάχιον· ὁ δὲ Πομπήϊος τὸ ὑπόλοιπον στρατὸν ἐς τὸ Βρεντέσιον ἀγαγὼν, πάς τε ναῦς ἀνέμεινεν ἐπανελθεῖν, αἳ τοὺς πατοὺς διέφερον, καὶ τὸ Καίσαρος ἐπελθόντος ἀπὸ τάχους ἠμύνετο, τήν τε πόλιν διεπόρευε· μέχρι κατεπολεύσαντος αὐτῆς τοῦ σάλπιγγος δειλίᾳ ἑαυτέραν ἀπέπλευσε, τοὺς εὐτολμοτάτους ἐπὶ τοῦ τειχῶν

suum perhibent, non quòd Dyrrachum abnegent, sed ut ambitiosè originem suam ad deum potius referant. In ea pugna ferunt Dyrrachi filium Ionium ab Hercule occisum per ignorantiam, & ab illo funeratum corpus, mox projectum in mare, ut inde nomen acciperet. Tandem & regionem ipsam & urbem tenuisse Phrygas reversos è Phrygia, & post eos Taulantios, Illyrici generis, deinde Liburnos, hos quoque Illyrios, qui circumvicinos incursabant navibus celerrimis: quas postquam in usu habere cœperunt Romani, Liburnicas vocitant. At Dyrrachini à Liburnis expulsi, adscitis Corcyrensibus, qui tunc in mari plurimùm poterant, vicissim eos ejecerunt: quibus Corcyrenses admiscuerunt nonnullos è suis civibus: quapropter hoc navale Græcorum esse videtur. Et quia Dyrrachii nomen ominosum habebatur, Corcyrenses id Epidamnum maluerunt dicere, eodem quo urbem à mari paulùm remotam nomine: atque ita Thucydides quoque nominat. nunc tamen vicit vetus appellatio, & Dyrrachium dicitur. Eò tunc coss. appulerant, quum Pompeius reliquas copias adduxit Brundisium, expectaturus donec redirent naves quæ illos transvexerant. Quúmque Cæsar oppugnationem pararet, tam diu eum munitionibus arcuit, donec classem reversam sub vesperam conscendens abiit, audacissimo quoque relicto ad defensionem mœ-

Ionium mare unde nomen acceperit.

452

Dyrrachium cur Epidamnus dicta sit.

nium: qui & ipsi mox noctu secundis ventis ablati sunt. Atque ita omnes Pompeianæ copiæ desertæ Italia in Epirum cum imperatore suo transportatæ sunt. Cæsar incertus consilii quónam se verteret, aut unde bellum inciperet, videns undique confluxum ad Pompeium fieri: timebat & magnum in Hispaniis exercitum veterani militis, ne dum ipse hostem cedentem persequitur, ille à tergo superveniat. Eum igitur visum est ante omnia petere in Hispaniam, & divisis in quinque partes copiis, aliam Brundisii, aliam Hydrunti, aliam Tarenti reliquit Italiæ præsidio: Q. Valerius cum aliis missus occupavit Sardiniam frumenti feracissimam. Ejusdem jussu Asinius Pollio Siciliam petiit, cui Cato præerat. Ei percontanti utrum senatus an populi decretum afferens invadat alienam provinciam, hoc tantùm respondit, Qui nunc Italiam tenet, huc me misit. Ad hæc Cato retulit, se, ut provincialibus parcat, dilaturum vindictam in locum alium: quo dicto navigavit Corcyram, ut se Pompeio adjungeret. Cæsar ipse ubi raptim agmine ducto ad Urbem pervenit, populum tristi memoria Syllanorum temporum exanimatum bene sperare jussit, refecítque multa pollicens: inimicis quoque ostendens clementiam, exemplo L. Domitii, quem in potestatem redactum, illæsum dimiserat cum rebus suis omnibus. Post hæc effregit ærarium, tribuno plebis Metello obstantem

Asinii Pollionis dictum.

453

Cæsar Romæ æra-

ὑπολιπὼν, οἳ κὴ αὐτοὶ νυκτὸς ἐρχομένης ἐξέπλεον ἀέλῳ πνεύματι. Ὁ Πομπήϊος μὲν ὧδε μὴ τὸ πρατὲς πεντος ἐς Ἤπειρον, σκιπὼν τὼ Ἰταλίαν, διεπέρα. ὁ δὲ Καῖσαρ ἠπόρει μὲν ὅπη τραπείη, ὅθεν ἀρξαιτο τοῦ πολέμου, τὼν ὁρμίων πανταχόθεν ὅπως ἐς τὸ Πομπήϊον ὁρῶν. δείσας δὲ μὴ Πομπήϊος τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ στρατὸν πολύ τε ὄντα καὶ χρόνῳ γεγυμνασμένον, μή οἱ διώκοιτο τὸ Πομπήϊον κατόπιν ἐπιγένοιτο, τόνδε μὲν ἐν αὐτοῖς ἔγνω καταλελεῖν, ἐς Ἰβηρίαν ἐλάσας. τὴν δὲ δύναμιν ἐς πεντεπιδήμ. κὴ τὰς μὲν ἐν τῷ Βρεντεσίῳ, τὰς δὲ ἐν Ὑδροῦντι κατέλιπε, τὰς δὲ ἐν Τάραντι, φύλακας εἶναι τῆς Ἰταλίας. ἕτερους δὲ ἔπεμπεν ἅμα Κοΐντῳ Οὐαλερίῳ Σαρδὼ τὼν νῆσον καταλαβεῖν πυροφορωτάτην καὶ κατέλαβον. Ἀσίνιός τε Πολλίων, ἐς Σικελίαν πεμφθεὶς, ἧς ἡγεῖτο Κάτων, πυθομένου τοῦ Κάτωνος πότερα τὸ βουλῆς ἢ τοῦ δήμου δόγμα φέρων ἐς ἀλλοτρίαν ἐμβάλλοι, „ὧδε ἀπεκρίνατο, Ὃς τὴν Ἰταλίας „κρατῶν ἐπὶ τοῦτο ἔπεμψε. καὶ Κάτων μὲν τοσόνδε ἀποκρινάμενος, ὅπη φειδοῖ τῶν ὑπηκόων ἐκ ὀνταῦθα αὐτὸν ἀμυνοῖτο, διέπλευσεν ἐς Κερκύρας ἐς Πομπήϊον. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην ἐπειχθεὶς, τόν τε δῆμον ἐκ μνήμης τῶν ἐπὶ Σύλλα καὶ Μαρίου κακῶν πεφληκότα, ἐλπίσι κὴ ὑποθέσεσι πολλῶς ἀνελάμπανε, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐνσημαινόμενος φιλανθρωπίαν, εἶπεν ὅπ κὴ Λούκιον Δομίτιον ἑλὼν, ἀπαθῆ μεθῆκε μετὰ τῶν χρημάτων. τὰ δὲ κλεῖθρα τοῦ δημοσίου ταμιείου ἐξέκοπτε, κὴ τὸ δημόσιχον ἐνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι

θάνατον ἠπείλει. τῶν τε ἀψαύστων
ἐκίνει χρημάτων, ἃ φασὶν ἐπὶ
Κελτοῖς πάλαι συνὼ ἀρᾷ δημοσίᾳ
πεθῶσθαι, μὴ σαλεύειν ἐς μηδέν, εἰ
μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι· ὁ δὲ
ἔφη, Κελτὸς αὐτὸς ἐς τὸ ἀσφα-
λέστατον ἑλὼν, λελυκέναι τῇ πόλει
τὼν ἀρᾶν. Λέπιδον δὲ Αἰμίλιον
ἐφίστη τῇ πόλει, καὶ τὸν δημαρχον
Μάρκον Ἀντώνιον τῆ Ἰταλίᾳ ἐπὶ τοῦ
ὧδε αὐτῷ κράτους· ἐς τε τὰ ἔξω,
Κερίωνα μὲν ἀντὶ Κάτωνος ἠρέτο
ἡγεῖσθαι Σικελίας, Κοίντον δὲ Σαρ-
δόος, καὶ ἐς τὸν Ἰλλυρίδα Γάϊον
Ἀντώνιον ἔπεμπε, καὶ τὸν ἐντὸς
Ἄλπεων Γαλατίαν ἐπέτρεπε Λικι-
νίῳ Κράσσῳ. ἐκέλευσε δὲ καὶ νεῶν
στόλους δύο γίγνεσθαι κατὰ τάχος
ἀμφί τε τὸν Ἰόνιον ἐπὶ τοῦ Τυρρη-
νίαν· καὶ ναυάρχους αὐτοῖς ἐπι-
γνομένους ἐπέστησεν Ὁρτήσιόν τε καὶ
Δολοβέλλαν. ἔπι κρατυνάμενος ὁ
Καῖσαρ ἄδοατον Πομπηίῳ γίγνεσθαι
τὸν Ἰταλίαν, ἐς Ἱσπανίαν ἦει, ἔν-
θα Πετρηίῳ ἐπὶ Ἀφρανίῳ τοῖς Πομ-
πηίου στρατηγοῖς συμβαλὼν, ἧσσον
αὐτῶν ἐφέρετο τὰ μὲν πρῶτα· τὰ δὲ
ἀγχωμάλως ἀλλήλοις ἐπολέμουν
ἀμφὶ τὸν πόλιν Ἰλέρδα. καὶ στρα-
τοπεδεύων ὁ Καῖσαρ ἐπὶ κρημνῶν,
ἐστὶ δὲ λόφος ἀφ' οὗ ῥεφύρας ὁ Σικόρεος
ποταμός. χειμάρρους δ' ἄφνω τὸν
ῥεφύρα καταλαβόντος, ἀνδρῶν τε
καὶ ὑποζυγίων ἀπόλειψιν ἐν τῇ περαίᾳ
διέφθειρεν οἱ πρὸς τὸ Πετρήϊον· ὁ
δὲ Καῖσαρ αὐτὸς ἐμέχθει μετὰ τοῦ
ἄλλου στρατοῦ πάνυ καρτερῶς ὑπό
τε δυσχωρίας καὶ ὑπὸ λιμοῦ, καὶ χεί-
μωνος ἤδη καὶ πολεμίων, οὐδέν τε
ἧσσον ἢ πολιορκίας ἔργον ὧδε μέχρι
θέρους ἐπελθόντος· ὁ μὲν Ἀφράνιος
ἧστο differret, donec æstas supervenit. Tum verò Afranius

stanti mortem minatus ni desi- rium ef-
steret, pecuniásque ad id tempo- fringit.
ris intactas abstulit: quas ferunt
per Gallicos tumultus depositas
cum execratione publica, in
caput cujuscunque contrectare
ausi, nisi causa belli Gallici:
ajebat enim religione solutam
rempublicam perdomitis à se
Gallis, ut nihil inde sit pericu-
li. Æmilium Lepidum Urbi præ-
fecit, M. Antonium trib. pleb.
Italiæ, hujusque præsidiariis co-
piis: extra Italiam, Curionem
Catoni jussit succedere in Sici-
lia: Sardiniam Q. Valerii pro-
vinciam esse voluit, Illyricum
C. Antonii, citeriorem Galliam
Licinii Crassi. Duas quoque
classes ad tutelam superi infe-
ríque maris properè fieri manda-
vit: quarum alteri Hortensium,
Dolobellam alteri præfecit. Ita-
que satis firmata contra Pompeii
vim Italia, in Hispaniam profe-
ctus est: ubi Petreium Afranium-
que Pompeianos duces aggres-
sus, primùm impar visus est cir-
ca Ilerdam castris prope hostem
munitis, in loco prærupto & ar-
duo, frumentum convehens per
pontes Sicoris fluvii: quo hyber-
nis imbribus repentè aucto, &
abruptis pontibus & frumentato-
rum validum præsidium exclu-
sum eo casu, à Petreianis oppres-
sum est: & Cæsar ipse non me-
diocriter laboravit cum reliquo
exercitu, cum fame conflictan-
do hybernísque tempestatibus
atque hostibus, ita ut nihil ab ob-
unà

una cum Petreio in ulteriorem se
454 recipiebat Hispaniam ad alium
recens collectum exercitum: Cæ-
sar verò semper itinera præoccu-
pans munitionibus intercidebat,
quominus ulterius procederent:
atque etiam partem quandam ad
locum castris capiendum præ-
missam circumvenit: illi sublatis
in capita scutis deditionem signi-
ficabant. Cæsar gratiam adver-
sariorum captans, nec comprehen-
sos, nec telis appetitos permisit
Cæsaris clementia. ad Afranium redire incolumes.
Quo factum est ut ex utrisque ca-
stris ultro citróque commearetur continuè, & sermones in cir-
culis de concordia fierent. Jámque inter alios ductores Afranio quoque videbatur concedendam Cæsari Hispaniam, modò ad Pompeium permittatur reditus: quum Petreius reclamavit, per exercitum cursitans, & quotquot Cæsarianorum in castris inveniret sua manu confodit, atque etiam quendam è suis tribunis qui furentem cohibere volebat: qua crudelitate offensis militibus magis etiam commendavit Cæsaris clementiam. Forte fortuna evenit ut Cæsar hosti aquationem præriperet: quæ necessitas expressit ut Petreius Afraniúsque in medium utriusque exercitus prodirent ad ejus colloquium. Ubi conventum est ut Hispania Cæsari decederent, ille deduceret illæsos ad Varum fluvium, inde porro ad Pompeium ire sineret: ad cujus ripas postquam ventum est, advocatis ad concionem quotquot ex eo numero erant

Petreius & Afranius Hispania Cæsari decedunt.

τὴν ὁ Πετρήϊος ἐς τὴν αὐτὸς Ἱσπρίαν ἐχώρησεν, ἕτερον στρατὸν ἀθροίσαντες· καὶ ὁ Καῖσαρ ἀεὶ προλαμβάνων διεπάφρευε τὰς ὁδοὺς, καὶ ἐκώλυεν ἐς τὸ πρόσθεν ἰέναι· καὶ τι καὶ μέρος αὐτῶν προπεμπόμενον ἐς στρατοπέδου καταλῆψιν ἐκυκλώσατο. οἱ δὲ ἐπέθεσαν ταῖς κεφαλαῖς τὰς ἀσπίδας, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον ἑαυτὸς παραδιδόντων. καὶ ὁ Καῖσαρ ὅτε σωίελαυνεν, ὅτε κατηκόντιζεν, ἀλλὰ μεθῆκεν ἀπιόντας ἐς τὸν πρὸς τὸ Ἀφράνιον ἀπέναντι, δημοκοπῶν ἐς τὰς πιθανὰς πολεμίας· ὅθεν καὶ ταῖς στρατοπέδοις ἐπιμιξίαι τε ἐς ἀλλήλας ἐγίγνοντο συνεχεῖς, καὶ λόγοι περὶ ξυμβάσεων καὶ τὸ πλῆθος. ἤδη δὲ καὶ τῶν ἡγεμόνων Ἀφρανίῳ μὲν καὶ ἑτέροις ἐδόκει τὴν Ἱσπρίας ἐκστῆναι Καίσαρι, καὶ ἀπιέναι ἐς Πομπήϊον ἀπέναντι. Πετρήϊος δὲ ἀντέλεγε, καὶ βελῶν ἀνὰ τὸ στρατόπεδον, ἐκτεῖνεν ὅσους εὑρίσκοι καὶ τὴν ἐπιμιξίαν τοῦ Καίσαρος· τῶν τε ἰδίων ἡγεμόνων ἐνιστάμενον τινὰ αὐτοχερὶ διεχρήσατο. ἐξ ὧν ἔτι μᾶλλον ἀχθόμενοι τῷ σκυθρωπῷ καὶ Πετρηΐῳ, ἐς τὸ φιλάνθρωπον καὶ Καίσαρος ἐτρέποντο τῇς γνώμης. ἐπὶ δεῖπνου καὶ τὴν ὑδρείαν αὐτῶν προύλαβεν ὁ Καῖσαρ, ὃν ἀμηχάνῳ ῥυόμενος ὁ Πετρήϊος, ἐς λόγους τῷ Καίσαρι συνῆλθε καὶ Ἀφρανίῳ, ἐφορώντων αὐτὸς τοῦ στρατῶν ἑκατέρωθεν. καὶ σωίεσαν, οἱ μὲν, ἐκστῆναι τὴν Ἱσπρίας τῷ Καίσαρι, ὁ δὲ Καῖσαρ, αὐτὸς ἀπιὼν ἐπὶ τὸν Οὔαρον ποταμὸν διαβαίνειν, καὶ ἀπὸ τῶνδε χωρησάντας ἐς Πομπήϊον ἐᾶν. ῥυόμενος δ' ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τῶνδε καὶ πολεμικῷ, σωίηγαγε αὐτῶν ἐς ἐπήκοον ὅσοι ἦσαν ἐκ τε Ῥώμης

πὶ Ῥώμης καὶ Ἰταλίας, ἐδήμη-
,, γορησεν ὧδε, Ὑμῶν, ὦ πολέμιοι
,, (τοῦδε γὰρ ἔτι τῷ ῥήματι χρώμε-
,, νος, συναγεσθαι ὑμῖν τὴν ἐμαυ-
,, τοῦ γνώμην ποιήσω) ὅτε τοὺς πε-
,, πεμφθέντας ἐς τὴν κατάληψιν τῆς
,, στρατοπέδου, οἱ σφᾶς ἐμοὶ παρέ-
,, δοσαν, διέφθειρα, ὅτε τὸν ἄλλον
,, ὑμῶν στρατὸν, λαβὼν ἐξ ὑδρεύμα-
,, τος, Πετρήϊος οὐκ ἐμῶν τοὺς ὑπὲρ
,, τοῦ Σίγνου πολεμοῦντας ἀπολωφθέντας
,, ἐποιήσατο· εἰ δή τις ἐστὶ μοι
,, παρ' ὑμῶν ὑπὲρ τούτων χάρις,
,, φράζετε αὐτὰ τοῖς Πομπηΐου στρα-
,, τιώταις ἅπασι. Τοσαῦτα εἰπὼν τοὺς
μὲν ἀπέλυεν ἀπαθεῖς, αὐτὸς δὲ τὸν Γενέλιον ἀπέφαινεν ἡγεῖσθαι Κάσσιον Κοΐντον. Ἐν ταῦτα μὲν ἦν ἀμφὶ τὸν Καισέρεα.

Λιβύης δὲ Οὔαρος Ἀτίδιον ἐστρατήγει τῷ Πομπηΐῳ, καὶ Ἰόβας ὁ τῶν Μαυρουσίων Νομάδων βασιλεὺς τῷ Οὔαρῳ συνεμάχει. Κυρίων δ' ὑπὸ Καίσαρος αὐτοῖς οὐκ Σικελίας ἐπέπλει δυοῖν τέλεσι στρατοῦ, καὶ ναυσὶ δυοδέκα μακραῖς, καὶ ὁλκάσι πολλαῖς· Ἰούκη δὲ προσχών, ἐν μέσῃ βραχείᾳ ὁδῷ αὐτῶν ἱππομαχίαν τρεπτὴν πυκὰς τῶν Νομάδων ἱππέας, ἐν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἐν τοῖς ὅπλοις ἔτι ὄντος αὐτοκράτωρ ὑπέση προσαγορευθῆναι· ἔστι δὲ παρὰ τοῖς στρατηγοῖς τόδε τὸ προσαγόρευμα παρὰ τῶν στρατῶν, καθάπερ αὐτοῖς ἐπιμαρτυρούντων ἀξίως σφῶν αὐτοκράτορας εἶναι, ἐν τούτῳ τῷ μέρει οἱ στρατηγοὶ πάλαι μὲν ἐπὶ πᾶσι τοῖς μεγίστοις ἔργοις προσίεντο, νῦν δ' ἤδη ἔστι τῇδε τῇ εὐφημίᾳ πιστούμενοι τὸ μυρίους πεσεῖν. ἔτι δὲ Κυρήνων ἐπιτολέοντος Σικελίας, οἱ ἐν τῇ Λιβύῃ νομίσαντες αὐτὸν ἀφ' ὑψηλοτέρου ἀμφὶ τὸ χάρακα τὸ Σκιπίωνος καὶ δόξαν τὸ ἐκείνου

Romani Italicíve nominis, Cæsar sic orsus est, Equidem hostes (hac enim appellatione utentem intelligetis melius) neque in eos qui ad locum castris capiendum præmissi in potestatem meam deditione venerunt, sævii, neque in vos exclusos aquationibus, quamvis Petreius meos trans Sicorim interceptos prior ceciderit: quorum beneficiorum si qua est apud vos gratia, nuntiate hæc Pompeianis militibus omnibus. Hæc locutus dimisit eos innocuos, & Hispaniæ præposuit Quintum Cassium. Cæsaris verba ad hostes suos. Q. Cassius Hispaniæ à Cæsare præpositus.

Eodem tempore in Africa Actius Varus Pompeianis præerat, opem ferente pro societate ac amicitia Juba, rege Mauritaniæ. Contra hos Curio ex Sicilia profectus est, cum duabus Cæsarianis legionibus in XII naves longas & multas onerarias impositis: qui exscensione ad Uticam facta Numidas quosdam fugavit parvo equestri prælio, moxque ab exercitu etiam tum armato imperatorem se consalutari passus est. Id honoris olim ducibus conferebatur à suis militibus tanquam virtutis testimonium, quem illi post quodvis præclarum belli facinus admittebant: nostra autem ætate, ut audio, nemini contingit hujusmodi acclamatio, nisi cæsis hostium decem millibus. Ceterùm Afri navigante adhuc Curione rati eum æmulatione gloriæ petiturum castra Cornelia, veneno a- Imperatoris nomen ut admittendum.

455

quam

Aquæ veneno infectæ.

quam infecerant. Nec fefellit eos spes sua: nam & Curio stationem ibi habuit, & exercitus mox morbo laboravit, à potu oculis caligantibus tanquam in nebula, & sopore gravante, quem sequebantur vomitus varii & convulsio totius corporis: quamobrem ad ipsam Uticam translata sunt castra, ducto per longas & latas paludes exercitu, ob corporum languorem debili. Ut verò victoria Cæsaris ex Hispania nuntiata est, receptis animis aciem secundùm mare struxerunt loco angusto: commissóque acri prælio, Curio unum tantum ex suis amisit: ex Vari acie sexcenti ceciderunt, & multo plures vulnerati sunt. Adventante autem Juba falsus rumor allatus est, regem à

Bragada flumen.

Bragada flumine, quod non longè distabat, reversum in regnum ad arcendas vicinorum incursiones, relicto in ripa duce Saburra cum exiguis copiis. Id credens Curio fervida æstate circa tertiâ diei horam duxit robur exercitus contra Saburram, per viam arenosam & squalidam: nam & torrentes si qui erant, ardore solis aruerant, & fluvius à Saburra ipsóque rege occupatus fuerat. Falsus igitur sua spe Curio in tumulos cursu se recepit, lassitudine & æstu sitíque pressus pariter. Id ubi animadverterunt hostes, superato fluvio explicuerunt aciem, & ille valde imprudenter ac inconsideratè debilem exer-

456

μεγαλεργίας στρατοπεδεύσαν, τὸ ὕδωρ ἐφάρμαξαν. καὶ ἐλπίδος ἐ διήμαρτον· ὅ, τε γὰρ Κυρίων ἐστράτευσεν ἐνταῦθα, καὶ ὁ στρατὸς εὐθὺς ὑόσῃ· πᾶσί τε τὸ βλέμμα ἀμαυρὸν ἦν, ὥσπερ ἐν ὁμίχλῃ, καὶ ὕπνος. ἐπεγίγνετο δὲ κάμνω. μετ' αὐτὸν ἔμετοι τροφῆς ποικίλοι, καὶ σπασμὸς ὅλου τοῦ σώματος· ὧν δὴ χάριν ὁ Κυρίων παρ' αὐτὴν Τύνικλον μετεστρατοπέδευε, δι' ἐλὰς ἰσχυρὰς τε καὶ μακρὰς τὸν στρατιὰν ἀσθενῆ ἄγων διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν γεγονότα ἄγων. ὡς δ' ἔφασαν ἡ νίκη Καίσαρος ἡ κατὰ τὴν Ἰσπανίαν ἀπηγγέλθη, ἀνεθῤῥησάν τε, καὶ παρεπέξαντο τοῖς τῆς θαλάσσης, οὐ βραχεῖ χωρίῳ. μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης, Κυρίωνος μὲν ἐς ἀνὴρ ἔπεσεν, Οὐάρου δὲ ἑξακόσιοι, καὶ κατετρώθησαν ἐπὶ πλείονες. Ἰόβας δ' ἐπιὼν, δόξας ψευδῆς περιπεσὼν, ἀμφὶ τὸν Βραγάδαν ποταμὸν ἐ πολὺ διεστῶτα ὑπερῴκησε τὴν Ἰόβαν, παρεμβολὴν αὐτῷ τὴν λοιπὴν ὑπὸ τῶν γειτόνων, Σαβούρραν στρατηγὸν σὺν ὀλίγοις ἐπὶ τῷ ποταμῷ καταλιπόντα. καὶ τῷ δὴ τῷ λόγῳ πίσαντος ὁ Κυρίων, θέρους θερμοῦ περὶ τρίτην ὥραν ἡμέρας ἦγε τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὸν Σαβούρραν, οὐδὲν ψαμμώδη καὶ ἀνυδρον· εἰ γάρ τι καὶ νάμα χειμέριον ἦν, ἐξήραντο ὑπὸ τοῦ φλογὸς τοῦ ἡλίου· καὶ ὁ ποταμὸς ὑπό τε Σαβούρρα καὶ ὑπ' αὐτὸ παρὼν κατεῖχετο τὸ βασιλέως. σφαλεὶς οὖν τῆς ἐλπίδος ὁ Κυρίων, ἐς λόφους ἀνέδραμε, ὑπό τε καύματος καὶ πόνου τοῦ δίψης συνεχλόμενος· ὡς δὲ αὐτὸν κατεῖδον ἤτοι ἔχοντα οἱ πολέμιοι, τὸ μὲν πολέμιον ἐπέραν ἐς μάχην ἐσκευασμένοι, καὶ ὁ Κυρίων κατέβαινεν ἀφρόνως μᾶλλον καὶ ἀφρονικῶς ἀσθενῆ τὸ στρα-

τ στρατὸν ἄγων. κυκλωσαμένων σ' αὐτὸν τ Νομάδων ἱππέων, ἐπὶ μ πινὰ χρόνον ὑπεχώρει, κ ἐς βραχὺ σωτερέλλετο· συσχλόμβ δὲ, ἀνέφευγλο αὖθις ἐς τὰς λόφας. Ἀσίνι μ δὴ Πολλιων, δρχομβρ κακοῦ, διέφυγλο ἐπὶ τ ὃν Ἰ'τύκη στρατόπεδον σὺν ὀλίγοις. μὴ τὶς ἐξ Οὐάρου ψόιστο πρὸς τὴν δόξαν τ ὑπερθεν κακοπραγίας ἐπιθεσις. Κυρίων δ, φιλοκινδύνως μαχόμβ, σὺν ἅπασι τοῖς παροῦσιν ἔπεσεν, ὡς ἐπὶ τῷ Πολλίωνι μηδένα ἄλλον ἐπανελθεῖν ἐς Ἰ'τύκλον τοιοῦτον μβ δὴ τὸ τέλ τ ἀμφὶ τ Βραγάδαν ποταμὸν μάχης ἐγένετο· ἡ δὲ κεφαλὴ τ Κυρίωνος ἀποτμηθεῖσα, ἐς Ἰόβαν ἐφέρε· ὃν δ τῷ πρόσθε τὴν Ἰ'τύκλον στρατοπέδω τ κακοῦ φανερὰ γλυμβρὰ, Φλαμμέας μ ὁ ναύαρχ αὐτίκα ἔφευγλο αὐτῷ σόλῳ, πρὶν τινὰ τ ἐπὶ τ γῆς ἀναλαβεῖν. Ἀσίνι δ' ἐς τοὺς παραρμοῦντας ἐμπόρους ἀκροτίῳ λαπλεύσαις, ἐδέετο αὐτῶν ἐπιπλεῦσαί τε ἐπ στρατὸν ἀναλαβεῖν. κ τινὲς ἐς τοῦτο νυκτὸς ἐπέπλευσαν· αὐθρόως δ' ἐσσαινόντων σκείων, πάντ σκάφη κατέδυσε, καὶ τ ἀναχθέντων οἱ ἔμποροι πρὸς πολὺς χρήματα φερόντας ἕνεκ τ χρημάτων ἐς τὸν θάλασσαν ἐρρίπτουν. κ τάδε μ ἐν ἀμφὶ τοὺς ἀναχθέντας· ἕτερα δ' ἐν τῇ γῇ νυκτὸς ἔτι τοῖς τὰς ὑπολειφθέντας ἐγίγνετο ὅμοια· κ μετ' ἡμέραν οἱ μ τῷ Οὐάρῳ σφᾶς παρέδοσαν, ὁ δ Ἰόβας ἐπελθὼν ἐλέησεν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ τεῖχ, ὡς λειψανα τ ἑαυτὰ νικης κατηκόντισεν, οὐδέν τι φροντίσας οὐδὲ Οὐάρου παρακαλέντος. ὅτω μ δὴ τὰ σὺν Κυρίωνι ἐς precante. Atque ita duæ Romanæ legiones Curionis ductu in Afri-

citum deduxit in planitiem: ubi à Numidis equitibus cinctus aliquandiu retrocedendo sustinuit in arctum suos contrahens: hoste verò pugnam non remittente, iterum refugit in tumulos. Et Pollio quidem maturè cum paucis refugit Uticam ad exercitum, ne quid per occasionem cladis Varus ibi moveret: Curio verò temerariè cum hoste decertans cum omnibus quotquot circa se habebat occubuit, ita ut nemo post Pollionem reversus sit Uticam. Hoc eventu ad Bragadam pugnatum est: & caput Curionis resectum ad Jubam perlatum Quod postquam in exercitu ad Uticam relicto est cognitum, Flamma præfectus cum sua classe ausugit priusquam ullum ex terra militem reciperet. Pollio verò ad negotiatores portum subeuntes lembo devectus orabat ut appellerent ad littus, & milites in naves reciperent, persuasítque ut aliquot noctu id facerent: sed quum catervatim illi in naves properando irruerent, quasdam depresserunt pondere: qui in altum evecti sunt, propter pecunias quas secum deferebant, à negotiatoribus in mare projecti perierunt: nec mitius relicti in terra tractabantur eadem nocte. Sequenti verò die Varo se dediderunt: quos Juba superveniens disposuit supra mœnia, sicque sublimes telis confixit, ut victoriæ suæ reliquias, nequicquam Varo de-

Curionis obitus.

Curionis caput resectum ad Jubam perlatum.

Flamma præfectus exercitus.

Romani crudeliter à Juba tractati.

Africam delatæ interierunt, simul cum equitibus, velitibus & calonibus. Juba, ut optimè de Pompeio meritus, domum rediit. Per eosdem dies & Antonius in Illyrico à Dolobella Pompeiano duce superatus est, & alius Cæsarianus exercitus ad Placentiam seditiosè suis præfectis reclamabat, bellum eos trahere nec sibi quinas minas reddere, quas donativi nomine Cæsar eis Brundisii pollicitus fuerat. Ille hoc cognito Placentiam advolavit è Massilia, & turbulentos etiam tum repertos sic allocutus est: Nota est vobis solita mea celeritas: nunc verò in mora non nos sumus sed hostes qui nos fugiunt. Vos qui in Gallia me duce magna percepistis commoda, & fidem vestram non in partem hujus belli, sed in universum mihi obligastis, in mediis conatibus nos deseritis, in præfectos insurgitis, imperare vultis his quorum oportebat imperata facere. Quum igitur meipsum testem habeam meæ perpetuæ in hanc usque diem ergo vos observantiæ, tractabo vos lege Petreia, & nonam legionem decimabo, quandoquidem inde ortum est

457 Antonius Cæsaris dux superatus.

Cæsarianus exercitus tumultuatur ad Placentiam.

Cæsaris verba ad seditiosos milites.

Lex Petreia.

Λιβύλλῃ ἐπιπλεύσαντα. Ῥωμαίων δὲ τέλη διώλετο, καὶ ὅσοι μετ' αὐτῶν ἦσαν ἱππεῖς τε καὶ ψιλοί, καὶ τὰ πρέσβεα καὶ στρατιῶται. Ἰόβας δὴ ἐς τὰ οἰκεῖα ἀνεσώθη, μέγιστον ἔργον τόδε Ῥωμαίοις καταλογιζόμενος. καὶ τῶν αὐτῶν ἡμερῶν Ἀντωνίου τε αὖθις τὴν Ἰλλυρίδα ἡσσᾶτο ὑπὸ Ὀκταουίου Δολοβέλλα, Ῥωμαίῳ στρατηγοῦντος, ἐς στρατιὰ Καίσαρος ἄλλη πρὸς Πλακεντίαν στασιάσασα τῶν ἡγεμόνων κατεδόησεν, ὡς ἔν τε τῇ στρατείᾳ βραδύνοντες, καὶ τὰς πέντε μνᾶς ἃς λαβόντες. ἵππους δωρεὰν αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ ἔτι τότε Βρεντέσιον ὑπέσχητο· ὧν ὁ Καῖσαρ πυθόμενος, ὡς Μασσαλίας ἐς Πλακεντίαν ἠπείγετο σπουδῇ, καὶ ἐς ἔτι στασιάζοντας ἐπελθών, ἔλεγεν ὧδε, „ Ταχύ μ' ὄντα τότε ἔκφασε χρῶ„ μαι σώσασί μοι· βραδυνοῦσι δ' ὁ „ πόλεμος ἐς δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ ἀμ' „ τὰς πολεμίους ὑποφεύγοντας ἡ„ μᾶς. ὑμεῖς δ' ἔν τε Γαλατίᾳ „ πολλὰ τῶν ἐμῶν ἀγώνων ὀνήμονοι, καὶ „ ἐς τόνδε τὸν πόλεμον ὅλον οὐκ ἐς „ μέρος αὐτῷ μοι σωμόσαντες, „ ὧν μέσοις ἔργοις ἡμῶν ἀπολείπε„ τε, καὶ τοῖς ἀρχουσιν ἐπανίστασθε, „ ἃ τοσοῦτόν ἐξιοῦτε παρ' ὧν „ χρὴ τοιαῦτα μάχεσθαι λαμβάνειν. „ μαρτυρόμενος οὖν ἐμαυτὸν τοῖς „ ὑμῶν μέχρι δεῦρο φιλοτιμίας, „ χρήσομαι τῷ Πετρείῳ νόμῳ, καὶ „ τὸν ἀπὸ τοῦ πέλας, (ἐπειδὴ μάλιστα τοῦτο κατῆρξε) τὸ δέκατον ἀπο-

κληρώσω

Χρήσομαι τῷ Πετρείῳ νόμῳ &c.] Nullus scriptorum veterum, quod sciam, Legis Petreiæ de decimatione meminit. Verum *decimatio* vetus Romanorum institutum & patria lex, qua, si plures peccassent & manipuli aliquot simul locum deseruissent, decimus quisque sorte ad supplicium legebatur. Interdum tamen & *vicesimatio* adhibita, imo & *centesimatio*. Ac ratio hæc puniendi commoda pariter & terribilis admodum erat. Infra p. 467. ubi exercitus Cæsaris pœnitentia ductus decimari petit, eandem hanc legem vocat τὸ πά-

ᾖ, κληρώσω δανεῖν. Θορύβου δὲ ἀθρόως ἐξ ἅπαντος ἓξ τέλους γενομένου, οἱ μὲν ἄρχοντες αὐτὸν ἱκέτευον, ὁ δὲ Καῖσαρ μόλις τε καὶ κατ' ὀλίγον ἐνδιδοὺς, ἐς τοσοῦτον ὅμως ὑφῆκεν, ὡς ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μόνους (οἳ καὶ πρῶτοι μάλιστα ἐδόκουν) ἀκληρῶσαι, καὶ δυοδέκατα αὐτῶν τοὺς λαχόντας ἀνελεῖν. τῶν δὲ δυοδέκατα τῶνδε ἐφάνη τις ἐπὶ ἐπιδημίᾳ ὅτε ἡ στάσις ἐγίγνετο· καὶ ὁ Καῖσαρ τὸν ἐμφήναντα λοχαγὸν ἐποίησεν αὐτὸν αὐτοῦ.

Ἡ μὲν δὴ ἐν Πλακεντίαν στάσις οὕτως ἐλέλυτο. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην παρῆλθε, καὶ αὐτὸν ὁ δῆμος πεφευγὼς ἠρέτο δικτάτωρα, ὅτε τὸ τῆς βουλῆς ψηφιζομένης, ὅτε τοῦ συνεστῶτος ἄρχοντος· ὁ δέ, εἴτε παραγνοὺς τὸν ἀγῶνα, ὡς ἐπίφθονον, εἴτε καὶ χρήζων, ἄρξας ἐπὶ ἑνδεκα μῆνας ἡμέρας (οὐδὲ πλείους δοκεῖ) ὑπάτους ἐς τὸ μέλλον ἀπέφηνεν ἑαυτόν τε καὶ Σερβίλιον Ἰσαυρικόν. ἠλευθέρωσε τε ἐς τὰ ἔθνη ἀφειέμενον, ἢ ἐνήλλαττεν, ἐφ' ἑαυτοῦ κατιλέγων, ἐς μὲν Ἰβηρίαν, Μάρκον Λέπιδον· ἐς δὲ Σικελίαν, Αὖλον Ἀλβῖνον· ἐς δὲ Σαρδὼ, Σέξτον Πεδουκαῖον· ἐς δὲ τὴν νεολήπτου Γαλατίαν, Δέκιμον Βροῦτον. τῷ δὲ δήμῳ λιμώττοντι σῖτον ἐπέδωκε, καὶ τοὺς φυγάδας δεομένους κατεδέξατο συνεχώρησε, χωρὶς Μίλωνος· αὐτοῦσι δ' αὐτοῖς καὶ χρεῶν ἀποκο-

seditionis initium. His auditis in legione ipsa fuit comploratio, tribuni verò supplices rogabant veniam. Cæsar ægrè cunctantérque exoratus, hactenus tamen pœnam remisit, ut ex c x x solis qui præcipui seditionis autores vidébantur, in duodecim sorte ductos animadverteret. Ex his duodecim unum compertum est abfuisse seditionis tempore, pro quo Cæsar centurionem occidit, qui eum detulerat.

Seditiosi supplicio affecti.

Centurionis pro injustè delato milite interitus.

Atque ita Placentina seditione finita, Urbem repetiit: territóque populo dictator creatus est, nil moratus vel senatusconsultum, vel magistratus ullius suffragium. Sed quia videbatur invidiosum id honoris fastigium, aut fortassè supervacuum, undecimo pòst die (ut quidam ferunt) se consulem designavit & Servilium Isauricum: suóque arbitratu provinciis dedit aut mutavit præsides, Hispaniæ M. Lepidum, A. Albinium Siciliæ, Sex. Peducæum Sardiniæ, Decimum Brutum Galliæ novæ provinciæ: populo verò fame laboranti frumentum distribuit, eóque deprecante reditum concessit exulibus, uno Milone excepto. Sed quum is novas quoque tabulas peteret,

Cæsar dictator creatus.

458

πάτριον νόμον. & lib. 3. στρατιωτικὸν νόμον. Quare censeo hoc loco cum Eruditissimo Casaubono legendum: χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ καὶ τῷ ἐνάτῳ τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸ δέκατον διακληρώσω δανεῖν. Vel χρήσομαι πατρίῳ νόμῳ, καὶ τῷ ἐνάτῳ τέλους (ἐπ. μαλ. τ. στ. κατῆρξε) τὸ δέκατον μέρος διακληρώσω δανεῖν. quemadmodum infra τὸ δέκατον μέρος ἀναμρεῖν.

peteret, causando bella seditionésque, & inde secutam vilitatem rerum venalium, eas quidem preces repulit: verùm censores creavit qui statuerent pretia rerum venalium, unde pro pecuniis satisfaciendum erat fœneratorum postulationibus. His peractis, circa brumam nuntios ad exercitus dimisit, ut sibi ad Brundisium occurrerent: ipse Decembri mense urbem egressus est, ne magistratus quidem sui respectu expectatis calendis ineuntis anni proximis. Eum populus frequens honoris causa prosecutus orabat ut cum Pompeio rediret in gratiam: satis enim apparebat, utercunque vicissét, venturum in unius potestatem rempubl. Ille iter ingressus nihil sibi ad summam celeritatem fecit reliquum.

Interea Pompeius indesinenter naves fabricabat, copias augebat, colligebat pecunias, & captis in mari supero XL Cæsaris navibus, observabat ejus trajectum, milites interim exercens decursionibus, præsens ipse, & præter ætatem primus laborem quemvis aggrediens: unde illi favor ingens contigit omnibus ad exercitamenta ejus tanquam ad spectacula confluentibus. Erant autem ad id temporis Cæsari decem legiones, & equitum Gallorum decem millia: Pompeio verò quinque legiones quæ ex Italia cum equitatu suo trajecerant, reliquiæ: & pars quædam eorum qui Gabinii ductu in Ægyptum irruperant: omnibus connumeratis undecim legiones Italici generis

Cæsaris & Pompeii copiæ.

πὺς, ἀφ' τε πολέμους ἐ τάσεις κ τῶν ὠνῶν τοῖς πιπρασκομένοις ἐποῦσιν εὐωνίαν, τὰς μ ἀποκοπὰς οὐκ ἔδωκε, πμητὰς δ' τ ὠνίων ἀπέφηνεν, εἰς ἃ δεῖ τὰς χρήσεις τοῖς δανείσασιν ἀντ τ χρημάτων διδόναι. κ πάλε πρᾶξας, ὡς χειμερίους τροπὰς ὑπεπεμπε τὸν στρατὸν ἅπαντα ἐς τὸ Βρεντέσιον, αὐτὸς τ ἐξῆλθ, Δεκεμβρίου μὲν ὡς Ῥωμαίοις ὄντος, οὐκ ἀναμείνας, δὲ τ χρῆς ἕνεκα, τῶν νουμηνίων ἐ ἔτους πολησιάζοντων· ὁ δ δῆμος ἔπετο, περιφανῶν συμβώσεως Πομπηΐῳ. ἐ γὰρ ἄδηλον ὡς ἐς μοναρχίαν τὸν νικῶντα τρέψας. κ ὁ μ ὤδυνεν ἀδὲν ἐλλείπων δυνατὸς ἐπιξέως.

Ὁ δ Πομπήϊος πέντε τ χρόνον τόνδε ναῦς ἐπεποίητο, ἐ στρατὸν ἀεὶ πλείονα ἐ χρήματα σωρᾶ· ἐ τὰς ὑ τῷ Γαΐῳ Καίσαρος πεσταχθείσας ναῦς ἑλὼν, ἐφύλασσεν αὐτὰς τ Ἀφρικὸν· τόν τε στρατὸν ἐγύμναζε, σωτρέχων καὶ σωιπτεύων, καὶ παντὸς ἐξῆρχεν πόνου παρ' ἡλικίαν, ὅθεν αὐτῷ ῥᾳδίως ἔυνοιά τε ἦν, κ σωίεσθαι ἐπὶ τὰ γυμνάσια Πομπηΐου πάντες, ὡς ἐπὶ θέαν. ἦν δ' ἐς τότε Καισαρ μ δέκα τέλη πεζῶν, κ Κελτῶν ἱππεῖς μύριοι, Πομπήϊος δ πέντε μ ἐξ Ἰταλίας, δι' ὧν τ Γάλλον διεπολέμουν, κ τούτοις ὅσοι σωεπίσσυτο ἱππεῖς· ὧν δὲ Παρθυαίων δύο, τ σὺν Κράσσῳ πεπολεμηκότων τὰ ὑπόλοιπα, ἐ τ μέρος ἄλλο τ ἐς Αἴγυπτον ἐσβαλόντων μ Γαβινίου. σύμπαντα, ἀνδρῶν Ἰταλῶν ἑνδέκα τέλη, ἐ ἱππεῖς ἀμφὶ & duæ Parthicæ Crassi exercitus

τοὺς ἑπτακισχιλίους· σύμμαχοι δ' ἐξ Ἰωνίας τε καὶ Μακεδονίας καὶ Πελοποννήσου καὶ Βοιωτίας, τοξόταί τε Κρῆτες καὶ σφενδονῆται Θρᾷκες, καὶ ὅσοι ἀφ' ἵππου τὸν Πόντον βέλεσι χρῶνται, ἱππεῖς τε τινὲς Κελτῶν, καὶ Γαλατίας ἑτέρας τὰ ἔθνη, Κομμαγηνοί τε ὑπ' Ἀντιόχῳ πεμφθέντες, καὶ Κίλικες καὶ Καππάδοκες· καὶ ὀλίγοι τῶν βραχυτέρας Ἀρμενίας τινὲς, καὶ Παμφύλιοι καὶ Πισίδαι· οὓς οὐκ ἄπαντας ἐς μάχας, ἀλλ' ἐς φρούρια καὶ παραφυλακὰς καὶ τἄλλα ὑπηρεσίαν ἔδει Ἰταλικῇ στρατιᾷ χρήσασθαι διενοεῖτο, ἵνα μηδὲν τῶν Ἰταλῶν τοῦ πολέμου παραπαίῃ· καὶ τάδε μὲν αὐτῷ τὰ πεζά· νῆες δὲ, μακραὶ μὲν ὑπὲρ ἑξήκοντα τοῖς πληρώμασιν, ἑξακόσιαι, καὶ τέτταρες ἐς ἑκατὸν Ῥωμαίων ἐπιβατῶν, ὡς καὶ μάλιστα εὐθυπλοῆσαι ἐδόκουν, πολὺ δὲ ὁλκάδων καὶ σκευοφόρων ἄλλο πλῆθος, ναύαρχοί τε πολλοὶ κατὰ μέρη· καὶ ἐπ' αὐτοῖς Μάρκος Βοῦβιος. ὡς δὲ οἱ πάντα ὧδε ἕτοιμα, συναγαγὼν ὅσοι τε ἦσαν ἀπὸ τῆς βελῆς καὶ ἀπὸ τῶν καλουμένων ἱππέων, καὶ τὸ στρατὸν ἅπαντα, ἐς ἐπήκοον ἐλέξεν ὧδε,

„ Καὶ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν ἐξέλιπον, ὦ ἄνδρες, ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῖς ἐπιοῦσι πολεμιωτάτης, „ καὶ τὰ οἰκήματα πόλιν, ἀλλὰ τὰς „ ἄνδρας εἶναι νομίζοντες· (καὶ τόδε „ πράξαντες, ὀλίγως αὐτὴν ἀνέ„ λαβόν τε καὶ ἐυκλεεστέραν ἀπέ„ φηναν) καὶ ἡμῶν αὐτῶν οἱ πρό„ γονοι Κελτῶν ἐπιόντων ἐξέλιπον „ τὸ ἄστυ, καὶ αὐτὸ ἀνεσώσαντο ἐξ „ Ἀρδεάτου Κάμιλλον ὁρμώμε„ νον. πάντες τε οἱ εὖ φρονοῦντες „ τὴν ἐλευθερίαν, ὅπη ποτ' ἂν

neris & equitum circiter septem millia. Præterea auxilia ex Ionia, Macedonia, Peloponneso, Bœotia, & Cretenses sagittarii, funditores Thraces, jaculatores Pontici: ad hæc Galli quidam equites & alii Galatæ, Commageníque missi ab Antiocho, Cilices & Cappadoces, & quidam ex minore Armenia, Pamphylíque ac Pisidæ, quibus non omnibus ad prælia, sed ad præsidia munitionésque faciendas, & cætera Italici exercitus ministeria uti cogitabat, ne Italus miles distraheretur à præliis. Et hæ quidem terrestres copiæ. naves autem, longæ quidem ad plenum instructæ, sexcentæ, quarum centum habebant socios navales Romani generis, quæ præstantissimæ videbantur: onerariarum verò & quæ apparatum subvehebant, alia multitudo magna, divisa in aliquot præfectos, quibus Marcus Bibulus præerat. Ubi verò omnia parata fuere, accitis quotquot aderant senatorii equestríque ordinis, & cetero exercitu universo, sic pro concione locutus est, Et Athenienses urbem suam quondam deseruêre, milites, dum pro libertate bellum gererent, rati viris civitatem constare non ædificiis: quo facto, brevi receperunt eam multo clariorem quàm antea: & nostri majores excessêre Urbe Gallis irrumpentibus, quam Camillus incolumem recepit, accurrens ab Ardea. Denique omnes qui sapiunt, ubicunque libertatem

459

Pompeii oratio ad senatores & equites qui aderant & ad exercitum.

Viris civitas constat non ædificiis.

tueri datur, ibi patriam existimant: quod & nos cogitantes huc trajecimus, non desertores patriæ, sed hic potissimùm propugnatores instructissimi, pœnas exacturi ab eo qui jamdudum insidiatus ei, tandem repentè occupavit per homines corruptos largitionibus. qui hostis à vobis judicatus, nunc duces suos mittit ad nostras provincias, alios Urbi præficit, alios per Italiam, tanta audacia imperium pop. Rom. occupat. Qui si hæc, bellum etiamnum gerens, & metuens, & pœnas Deo juvante daturus, perpetrat, quam violentiam, quam crudelitatem abstinebit à patria si contingat vincere? Sequuntur eum quidam redempti pecuniis, quas ille ex nostra sibi paravit Gallia: malúntque servire, quàm æquo cum ceteris jure vivere. At ego nec defeci nec deficiam unquam vobiscum pro vobis subire periculosa certamina operam omnem offerens, vel ad militis vel ad ducis munia: &, si quid est in me vel felicitatis vel peritiæ in rebus bellicis, quod me hactenus invictum præstitit, deos omnes comprecor, ut id velint

„ ὧσιν, ἡγοῦνται πατρίδα. ὃ κἀ-
„ ἡμεῖς ἐνθυμούμενοι, δεῦρο δε-
„ πλεύσαμεν, οὐ τῶν πατρίδα
„ ἐκλιπόντες, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς
„ παρασκευαζόμενοί τε καλῶς ἐν-
„ θάδε, καὶ ἀμυνόμενοι τὸν πολ-
„ λοῦ μὲ ἐπιβουλεύοντα αὐτῇ, λαθὼ
„ ὃ τοὺς δωροδοκήτους τῶν Γαλ-
„ λίαν ἄφνω καταλαβόντα· ὃν ὑ-
„ μεῖς μὲ ἐψηφίσασθε εἶναι πολέ-
„ μιον, ὁ δ' ἐμὲ νῦν ἡγεμόνας εἰς τὰ
„ ἔθνη τὰ ὑμέτερα ἀφεπέμπει, κἀ-
„ τῇ πόλει πηὰς ἐφίστησι καὶ ἑτέρας
„ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν. τοσῇδε τόλ-
„ μῃ τὸ δῆμον ἀφαιρεῖται τῶν ἡ-
„ γεμονίαν. κἀ εἰ τοῦδε, πολεμῶν
„ ἔτι, κἀ δεδιὼς, κἀ δίκην σιὼ
„ θεῶν δώσων, ἐξεργάζεται, τί χρὴ
„ νικήσαντα φοβηδέκατ' ἐκλείψειν
„ ὠμότητος ἢ βίας, κἀ τοῦδε πεί-
„ σοντα κἀ τὸ πατρῷον; σώει-
„ σιν πνὲς ἐωνημένοι χρημάτων, ὧν
„ ἐκείνου δὲ τὸ ἡμέτερος Γαλα-
„ τίας πεπόρισται, δουλεύειν αὐτὸ
„ τὸ φῶς αὐτὸν ἐκεῖνον ἰσονομίας
„ αἱρούμενοι. ἐγὼ σὺ' σοὶ ἐξέλιπον,
„ ὅτ' ἂν ἐκλίποιμι τὸ μεθ' ὑμῶν
„ ἓν ὑπὲρ ὑμῶν ἀγῶνα· ἀλλὰ κἀ
„ φανερώτατα ἐμαυτὸν ὑμῖν κἀ φρα-
„ τηγὸν ἐπιδίδωμι, καὶ εἴπερ ἐσί
„ μοι πολέμων ἐμπειρία κἀ τύχη
460 „ ἀνεπήκτῳ μέχρι νῦν ἠρυμένῃ,
„ κἀ τοῦδε μοι πάντα τὰς θεὰς ἐς τὸ παρὸν συνευχέσθαι ἐυχομαι, ἓ
„ ἡνί-

Πάντες τε οἱ ἓυ φρονοῦντες τῶν ἐλευθερίαν, ὅπη ποτ' ἂν ὦσιν, ἡγοῦνται πατρίδα] Non puto Gelenium aliam sequi lectionem voluisse, his verbis utentem, *ubicunque libertatem tueri datur:* sed tantùm mollire quod alioqui durius videri dictum potest. P. Candidus certè omnino & ipse quam habemus lectionem agnoscit, & quidem malè cum proximè præcedentibus jungens ista, πάντες τε οἱ εὖ φρονοῦντες, τῶν ἐλευθερίαν, &c.

Δεκλεύειν ἀντὶ τοῦ φῶς αὐτὸν ἐκεῖνον ἰσονομίας αἱρούμενοι.] Debuit potius dicere Gelenius, *quam æquo cum eo ipso jure vivere*, Neque enim hic scriptum est, ἀντὶ τοῦ φῶς τοὺς λοιποὺς ἰσονομίας, sed, ἀντὶ τοῦ φῶς αὐτὸν ἐκεῖνον ἰσονομίας.

Θαρρεῖν

» χρὴ σθαι τῇ πατρίδι κινδυνεύ-
» σῃ, καὶ δὲ κὴ σωκτωμένη τὴν
» ἡγεμονίαν, αὔξειν· θαρρεῖν δὲ
» χρὴ τοῖς τε θεοῖς, κὴ αὐτῷ τῷ
» λογισμῷ τ πολέμου, καλὸν ἔ
» δικαίαν ἔχοντι φιλοτιμίαν ὑπὲρ
» πατρίδος πολιτείας. ἐπὶ τ τότε
» τῷ πλήθει τ παρασκευὴν τῶν
» τε νεῶν ὅπη ἡμῖν κὴ γλῶ κὴ κὴ
» θάλασσαν, κὴ τῷ χιγνομένῳ τε
» ἀεὶ κὴ σωσεσομένῳ μᾶλλον, ἐπι-
» δὲν τ ἔργων ἀψώμεθα. ὅσα γὸ
» εἰπεῖν ἐπὶ τλῶ ἕω ἔ τ ΕΥξεινον
» πόντον ἔθνη, πάνθ' Ἑλλήνικα
» τε ἔ βάρβαρα, ἡμῖν σώμεσι, ἔ
» βασιλεῖς ὅσοι Ρ'ωμαίοις ἢ ἐμοὶ
» φίλοι, σπαναὶ ἔ βέλη ἔ ἀγη-
» ρῶν ἔ τλῶ ἄλλω παρασκευλῶ
» χρησιμῶσιν. ἴτε οὖν ἐπὶ τὸ ἔργον,
» ἀξίως τ τε πατρίδ κὴ ὑμῶν
» αὐτῶν ἔ ἐμοῦ, κὴ τ Καίσαρος
» ὕβρεως μνησθέντες, ἔ ὀξέως
» ἐς τὰ περιχθελόμενα χωρήσαντες.
Ο' μὲ ὧδε εἶπεν· ὁ δὲ σρατὸς ἅπας,
κὴ ὅσοι ἦσαν ἀμφ' αὐτὸν ἀπὸ τῆς
βουλῆς, πολὺ καὶ γνωμιώτατον
πλῆθ ἐυφήμουν ὁμοῦ, κὴ ὁπότε-
λθοιεν ἄλλην ἐφ' ὅ, τι χρήζοι. ὁ δὲ
(ἡγεῖτο γὰρ, δυσχερῶς ἔτι τ ὥ-
ρας ἔσης ἔ τ θαλάσσης ἀλιμένου,
μετ' χειμῶνα ἐπιπλουσεῖαν τ Καί-
σαρα, ὕπατόν τε ὄντα τλῶ ἔχλω
ἐν τοιῷδε ἀμφήκεσθαι) τοῖς μὲν

nunc esse patriæ nostræ commodum: utque tam faustus sim in ejus incolumitate protegenda, quàm fui in propagando imperio. Nos certè & diis decet fidere, & causæ, qua nulla justior honestiórve, apud amatores patriæ, reíque publicæ, præsertim in tam copioso apparatu terrestri ac maritimo, & in expectatione quotidianæ accessionis, quamprimum rem aggressi fuerimus: quotquot enim nationes ad Orientem Euxinúmque pontum spectant, sive Græcæ sive barbaræ, à nostris stant partibus: tum reges quicunque pop. Ro. meíque sunt amici ac socii, militem, arma, commeatus, ceteráque necessaria expedient. Ite igitur, operam navate qualem patriæ dignitas, vestráque virtus, ac mea felicitas postulat: superbiæ Cæsaris mandatorúmque nostrorum celeriter exequendorum memores. Ultima ejus verba, tum exercitus tum senatorum ceterorúmque nobilium excepit acclamatio, jubentium ut se quocunque opus esset duceret. Ille considerans tempus anni difficile, putánsque mari importuoso non navigaturum Cæsarem antè finitam hyemem, occupatum domi negotiis consularibus, præfectis classis mandavit

Θαρρεῖν δὲ χρὴ τοῖς τε θεοῖς, καὶ αὐτῷ τῷ λογισμῷ τ πολέμ.] Pro his, τῷ λογισμῷ τ πολέμ, Gelen. dixit tantùm *causæ*, at P. Candidus *ratione belli*: non malè: nam & alibi λογισμὸν apud hunc scriptorem pro λόγον, id est rationem, me legere memini. Posset autem & ἔχοντ@ pro ἔχοντι legi.

Ὅσα γὸ εἰπεῖν ὅπη τλῶ ἕω καὶ ἔ ΕΥξεινον πόντον ἔθνη] Scribendum puto, ὅσα γὸ, ὡς εἰπεῖν, ὅπη τλῶ ἕω, &c.

davit maris custodiam, copias in hyberna distribuit circa Thessaliam ac Macedoniam: tam neglectim conjecturam faciebat de futuro tempore. At Cæsar, ut suprà dixi, circa brumam contendit Brundisium, ut hostem improviso adventu perterrefaceret. Quúmque ibi nec commeatum, nec apparatum, nec copias suas omnes invenisset, tamen eos qui aderant ad concionem vocatos sic allocutus est, Nec tempus hybernum, commilitones, nec ceterorum tarditas, aut apparatus quàm pro re minor, impetum meum remorabitur, cui in nulla re magis quàm in celeritate spes sita est, & in vestra virtute, qui accurristis primi omnium. Relinquamus igitur hic impedimenta & mancipia, ut nos expeditos facilius navigia capiant, & trajiciant hostibus non sentientibus. Utamur bona fortuna contra hyemem, paucitatem pensemus audacia, nostræ inopiæ subveniat adversariorum copia: quæ in nostra potestate erit quamprimum terram attigerimus, modò sciemus nihil nostrum fore nisi vicerimus. Eamus igitur occupaturi apparatum illorum & commeatus & mancipia, dum tectis arcent hyemem: eamus dum Pompeius putat me quoque in hybernis degere inter pompas consulares & sacrificia. Nostis ipsi plurimùm in bellis valere conatus necopinos: magni-

Cæsaris oratio ad suos.

461

ναυάρχοις προστεταγεν επιτηρειν την θαλασσαν. ὁ δ' ὡς τάχιστον ες χειμασιαν επιδιωρθ, και προελπεμπεν ες τε Θεσσαλίαν και Μακεδονίαν. και Πομπηίῳ μὲ ἔτω τοῦ μέλλοντος ἀμελῶς ἐτεκμαίρετο. ὁ δὲ Καῖσαρ (ὡς μοι προειρηται) προελθὼν ἡμερινὴ τροπῆς ἐς τὸ Βρεντέσιον ἠπείγετο, νομίζων τῇ ἀδοκήτῳ μάλιστα ἐκπλήξειν τὰς πολεμίας. ὅτε δὲ ἀγερώχων, ὅτε παρασκευῶν, ὅτε τὰ ἑαυτῶ πάντα ἡρτισμένον ἐν τῷ Βρεντεσίῳ κατιλαβὼν, τὰς παρόντας ὁμοῦ ἐς ἐκκλησιαν συναγων, ἔλεγε, Οὔτε τῆς ὥρας τὸ χειμερινὸν, ὦ ἄνδρες, οἱ προ τῶν μεγίστων ἐμοὶ συναιρεσθε, οὔτ' ἠ τῶν ἄλλων βραδυτης ἠ ἔνδεια τῶν παρεπομένων παρασκευῶν, ἐφέξει μου τὴν ὁρμὴν. ἀντὶ γὰρ πάντων ἡγεμὼν μοὶ συνοίσθ' ἡ ταχυεργία, καὶ προῖτοι ἡμᾶς, οἱ προῖτοι συνεβοήθησαν ἀλλήλοις, ἀξιῶ θεραπόντας μὲ ἐπιδεῖσθαι τῆ ὑποζυγια τῆ παρασκευῆ καὶ πάντ' ὑπολιπέσθαι, ἵνα ἡμᾶς αἱ παρεῦσαι νῆες ὑποδέξωνται. μόνους δ' εὐθὺς ἐμβάντας περᾶν, ἵνα τὰς ἐχθρὰς διαλάθωμεν, τῷ μὲν χειμῶνι τύχῃ ἀγαθῇ ἀνυπόπτευτοι, τῇ δ' ὀλιγότητι τόλμαν, τῇ δ' ἀπορία τῶν τῆ ἐχθρῶν εὐπορίαν, ἧς ἐστιν ὑμῖν εὐθὺς ἐπιβαίνουσιν ἐπὶ τῶν γῆν κρατεῖν· ἢν εἰδῶμεν ὅτι μὴ κορέσασι ἥδιόν ἐστιν ἰδιον. ἰωμεν δὴν ἐπὶ θεραπόντας τε τῆ σκευῆ τῆ ἀγορᾶν τῶν σκευῶν, ἐως χειμάζουσιν οἱ ὑποστέγοις· ἰωμεν ἕως Πομπηίῳ ἡγεῖ) κἀμὲ χειμάζειν, ἢ δὲ πομπὰς ἐ θυσίας ὑπατικὰς εἶναι. εἰδόσι δ' ὑμῖν ὄνφερον, δωματώτατον ἐν πολέμοις ἔργον εἶναι τὸ ἀδόκητον, φιλότι-

,, μὲν ἦ ἐς πρόσθεν δόξαν ἀπενέγ-
,, κωμεν τῇ ἑσπέρᾳ, ἐς τοῖς αὐτί-
,, κα διωξομένοις ἡμᾶς ἀσφαλῆ τὸ
,, σκεῖ προβιβάσωμεν. ἐγὼ μὲν δὴ
,, κ τόιδε τὸν καιρὸν πλεῖν ἂν ἢ
,, λέγειν μᾶλλον ἐβουλόμην, ἵνα με
,, Πομπηΐ ειδῇ, νομίζων ἔτι τὴν
,, ἀρχὴν ἐν Ρ'ώμῃ μᾶτιθεμ· τὸ
,, σὸν ὑμέτερον ἐυπειθὲς εἰδὼς, ὅ-
,, πως ἀναμένω τὴν ἀπόκρισιν. Ἀ-
ναβοησάντ ἦ σὼ ὁρμῇ ἐ ῥᾳτοῦ
πάντὸς, ἀγὴν σφᾶς, ἐνθὺς ἐπὶ τὴν
θάλασσαν ἦγε κὸ ἐ βήματ, πέν-
τε πεζῶν τέλη, κ ἱππέας λο-
χαγοὺς ἑξακοσίους. ἐ ἐπ' ἀγκυρῶν
ἐπεστέλλε, κλυδωνίου μᾶπαῤῥάσ-
σοντ. χειμέριοι δ' ἦσαν τροπαὶ,
κ τὸ πνεῦμα ἀκοντα κ ἀχάλων-
τα κατεκώλυε, μίχρι ἐ τὴν πρώ-
τὴν τῦ ἔτους ἡμέραν ἐν Βρεντεσίῳ
μᾶτελέσῃ. κ δύο τελῶν ἄλλων
ἐπελθόντων, ὅδε κ παῖδε πρόσλα-
βὼν ἀνήγετο χειμῶν ἐπὶ ὀλκάδων. αἱ γὰρ ἦσαν αὐτῷ νῆες ὀλίγαι μακρὰι Σαρδὼ κ Σικελίαν ἐφρούρουν. ὑπὸ δὲ χειμώνων ἐς τὰ Κεραύνια ὄρη πρόσαχθεὶς, τὰ μὲ πολλὰ ἐνθὺς ἐς Βρεντέσιον ἐπὶ τὸν ἄλλον στρατὸν προέπεμπεν, αὐτὸς δ' ἦει νυκτὸς ἐπὶ πόλιν Ὠρίκον διὰ τραχείας ἀτραποῦ κ στενῆς, ἐς μέρη πολλὰ διαπώμῳ ὑπὸ τῆς δυσχωρίας· ὡς ἐυεπιχείρητ ἂν, εἴ τις ἤθετο, νομισθεὶ πρὸ δὲ τὴν ἑῶ μόλις αὐτῷ σωὴ τὸ πλῆθ, κ ὁ φρούραρχ ὁ τ Ὠρίκου, τ ἔνδον αὐτῷ προεισπόντων ὁ κωλύσειν ἐπίοντα Ρ'ωμαίων ὕπατον, τάς τε κλεῖς παρέδωκε τῷ Καίσαρι, κ παρ' αὐτῷ κατέμεινε τιμῆς ἀξιου-

ficum verò fuerit, me primum futuris rebus prospicere, & secuturis nos præparare tutum receptaculum. Equidem mallem hanc ipsam horam navigationi quàm concioni impendere, ut in Pompeii conspectum veniam, dum me putat adhuc in Urbe agere consulem. De vestra voluntate certus sum, tamen responsum expecto. Conclamantibus omnibus, duceret se quò vellet, mox è superiore loco descendens, duxit ad mare legiones quinque, & lectissimos sexcentos equites: qui in naves impositi in salo mansêre, jactis propter tempestatem ancoris, ut fit brumali tempore, ubi inviti ventis reflantibus usque primum incuntis anni diem morati sunt. Quúmque aliæ duæ legiones supervenissent, his quoque in onerarias impositis solverunt: nam longæ, quarum non magnum habebat numerum, Siciliæ præsidio relictæ sunt & Sardiniæ. Classis tempestatibus ad Ceraunios montes delata, continuò Brundisium remissa est, ut reliquum exercitum adveheret: ipse Cæsar cum expositis noctu Oricum petiit per colles angustos & asperos, non uno agmine, ita ut si quis præsensisset, facilè propter difficultatem locorum arceri potuerit. Tandem sub diluculum ægrè in unum collectis copiis, præfectus præsidii, negantibus oppidanis prohibendum adventantem Romanum consu-

lem, claves Cæsari tradidit, & cum eo posthac mansit in eodem honore 462

honore habitus. Lucretius autem & Minutius, qui ex altera parte Orici cum octodecim navibus longis, onerarias, frumentum Pompeio deferentes, custodiebant, ipsis unà cum frumento depressis ne caperentur ab hoste, aufugerunt Dyrrachium. Ille ab Orico properavit Apolloniam: quo ab oppidanis recepto, Tiberius præsidii præfectus urbem deseruit. Cæsar verò pro concione suis admonitis, celeritatis ac fortunæ beneficio victas sibi difficultates hyemis, tantum maris enavigatum in navium inopia, Oricum & Apolloniam captas sine certamine, occupatas res hostium, ita ut prædixerat, ignorante etiam tum Pompeio: Quòd si, inquit, Dyrrachium promptuarium Pompeii & omnis apparatus receptaculum in potestatem nostram redegerimus, omnia nostra erunt quæ illis per totam æstatem magnis quæsita sunt laboribus. Hæc locutus rectà urbem eam petiit, longum iter continuans diebus ac noctibus.

Hoc cognito Pompeius per diversam viam profectus est è Macedonia, concædibus quà ibat factis, ad remorandum Cæsarem, pontes intercidens fluminum, commeatus incendens in transitu, maximum (ut erat) momentum ratus in apparatus

μῶ. Λουκρήτιος δὲ καὶ Μινούκιος ἐπὶ θατέρα τοῦ Ὠρίκου ναυσὶν ὀκτωκαίδεκα μακραῖς Πομπηίῳ σῖτον ἐν πλοίοις φυλάσσοντες, τά τε πλοῖα κατέδυσαν, ἵνα μὴ ὁ Καῖσαρ αὐτὰ λάβοι, καὶ ἐς Δυρράχιον διέφυγον. ἀπὸ δὲ τοῦ Ὠρίκου Καῖσαρ Ἀπολλωνίας ἠπείγετο· καὶ τῶν Ἀπολλωνιατῶν αὐτὸν δεχομένων, Σταμένιος ὁ φρούραρχος ἐξέλιπε τὴν πόλιν. καὶ ὁ Καῖσαρ, ἁλίσας τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα, ἀνέμενεν ὅπως ἀφῇ τὴν πυχνεργίαν τοῦ τε χειμῶνος σὺν τῇ τύχῃ παρεγένοιτο, καὶ θαλάσσης τοσῆσδε χωρὶς νεῶν κρατήσαι, Ὠρικόν τε καὶ Ἀπολλωνίαν ἀμαχεὶ λαβόντα, καὶ τὰ τοῦ πολεμίου ἔχοι, καθάπερ εἶπεν, ἀγνοοῦντος ἔτι Πομπηίου. Εἰ γὰρ Δυράχιον, ἔφη, τὸ ταμεῖον τοῦ Πομπηίου περιφοσθῆς περιλάβοιμι, ἕξω πάντα ἡμῖν ἃ ἐκείνοις δι' ὅλης θέρους πεπονημένοις. Τοσαῦτα εἰπὼν, ἦγε σπουδῇ ἐπὶ τὸ Δυρράχιον αὐτὸς ὁδὸν μακρὰν, ἄτε ἡμέρας ἄτε νυκτὸς ἀναπαύων.

Πομπήιος δὲ πυθόμενος ἀντιπαρώδευσεν ἐκ Μακεδονίας, σὺν ἐπείξει ἐς ὅδε πολλῇ, κόπτων τε τὴν ὕλην, ᾗ παρώδευεν, ἵνα Καίσαρι δυσβατὸς εἴη, καὶ ποταμῶν γεφύρας διαιρῶν, ἐς ἀγῶνα τὸν ἐν μέσῳ πᾶσιν ἐμπίπρας, ἐν μεγίστῳ (καθάπερ ἦν) καὶ ὅδε πᾶσι momentum ratus in apparatus

Καὶ τὴν Ἀπολλωνιατῶν αὐτὸν δεχομένων, Σταμένιος ὁ φρούραρχος ἐξέλιπε τὴν πόλιν.] Corrige omnino Σταβέριος, quemadmodum & in interpretatione, ubi perperam *Tiberius* pro *Staberio* legitur. Cæsar: *Recepto Cæsar Orico, nulla interposita mora Apolloniam proficiscitur. Ejus adventu audito L. Staberius, qui ibi præerat, &c. clam profugit.*

νῶ, τῷ ἑαυτῶ παρασκοπὸν ἀμφυλάξαι. κονιορτὸν δ' ἢ πῦρ ἢ καπνὸν εἴ ποτε μακρόθεν ἴδοιεν αὐτῶν ἑκάτεροι, νομίζοντες ἕναγ τὸν ἀλλήλων, ἐφιλονείκουν ὡς ἐν ἀγῶνι δρόμου, καὶ ὅτε τροφῆ καιρὸν ἐδίδοσαν ὅτε ὕπνω· ἔπειξις δ' ἦν καὶ ὠθισμὸς καὶ βοὴ τῶν ἀγόντων αὐτοὺς ὑπὸ λαμπάδων, καὶ θόρυβος οὐ τοῦδε πολὺς καὶ φόβος, ὡς τῶν πολεμίων αἰεὶ πλησιαζόντων· ὑπὸ δὲ κόμπου τινὲς ἀπερρίπτουν ἃ ἔφερον, ἢ ὑπ' ἀφειδίας ἀμελοῦντες ὑπελείποντο, τῷ αὐτίκα ἀναπαύσειν ἢ θᾶσσον τὸν ἐχθρὸν φόβῳ ἀμύναντόμενοι. τοιαῦτα δὲ ἑκατέρων κακοπαθούντων, ἐφύλαττεν ὅμως ὁ Πομπηῖος τὸ Δυρράχιον, καὶ παρ' αὐτὸ ἐστρατοπέδευεν, ναῦς τε ἐπιπέμψας, Ὥρικον αὖθις εἷλε, καὶ τὸ θάλασσαν ἀκριβέστερον φρουρεῖν ἐφύλασσεν. ὁ δὲ Καῖσαρ, ἢ Πομπηΐου τὸν Ἄλωρα ποταμὸν ὑπὲρ μέσου θέμενος, ἐστρατοπέδευσε· καὶ τὸν ποταμὸν ἀμφοῖν τοῖν στρατοπέδοιν ἱππομάχουν ἀλλήλοις ἀνὰ μέρη· ἀθρόοις δὲ τοῖς στρατοῖς οὐ συνεπλέκοντο. Πομπηῖος μὲν, ἔτι γυμνάζων τοὺς νεοστρατεύτους, ὁ δὲ Καῖσαρ, τὰς ὑπ' Βρεντησίῳ ἀφειμένων. νομίσας δ' ἔαρ ἤδη αὐτὸς ἐπὶ ὁλκάδων ἀμφιλέοντας ἐκ λήθης τοὺς τοῦ Πομπηΐου τελέρεις, γυμνὰ ἐς φυλακὴν ἀναπλεύσας, χειμῶνος δ' ἐπὶ παρασκάλλοιντο, ναυλοχούντων ἐς νήσους

sui custodia. Quòd sicubi alterutri vidêre è longinquo pulverem excitatum à suis aut ignem aut fumum, hostem putantes, contendebant ut in cursus certamine, nec cibo nec somno sumentes satis temporis: ita cum clamore ac festinatione urgebant se invicem prælucentibus facibus. unde multum pavoris erat tumultúsque, non aliter quàm imminentibus semper hostibus: quidam præ lassitudine abjiciebant sarcinas, aut subducentes se clàm relinquebantur in vallibus, præsentem requiem pluris facientes, quàm metum ab hostibus. Inter has difficultates utriusque agminis, prior tum Pompeius pervenit Dyrrachium, & castra posuit ad mœnia, missáque classe recepit Oricum, & mari diligentiorem custodiam adhibuit. Cæsar ex adverso ejus castrametatus est, interfluente Alore flumine: certatúmque est aliquoties equestribus præliis per occasionem his aut illis amnem transeuntibus: totæ copiæ nunquam deductæ in aciem, quòd Pompeius adhuc exerceret tironem militem, Cæsar expectaret relictos Brundisii. Qui cogitans, eos, si primo vêre trajiciant onerariis, non fore tutos à Pompeii triremibus, ipsorum causa vagantibus ad custodiam: hyeme verò si navigationem tentent, aut falli posse classem 463

Ὁ δὲ Καῖσαρ, τῷ Πομπηΐου τὸν Ἄλωρα ποταμὸν ὑπὲρ μέσου θέμενος ἐστρατοπέδευσε.] Quem fluvium hic Appianus *Alora*, & Plutarchus in Cæsare Ἄλιον nominat, omnes alii scriptores *Apsum* appellant. Quare apud utrumque τὸν Ἄψον ποταμὸν rescribere oportet.

sem hostium in insularum stationibus: aut, etiam si deprehendantur, perrupturos vi ventorum & navium magnitudine, urgenter accersebat. Illis verò non solventibus, decrevit ipse clàm ad eos trajicere, quasi non facilè secuturos alium: celatóque consilio misit tres servos ad fluvium distantem duodecim stadiis, qui expedient sibi lemnunculum celerem, & gubernatorem aliquem optimum, quasi ad mittendum aliquò nuntium: ipse è triclinio secessit, languorem simulans, jussis amicis manere in convivio: móxque privati hominis habitu vehiculum conscendens contendit ad naviculam, quasi Cæsaris nuntius: de reliquo ad mandanda servis utebatur, ipse stragulis simul tectus & noctis caligine. Ceterùm hybernis ventis flantibus, servi hortabantur gubernatorem, bono esset animo, & occasionem arriperet ad fallendos hostes in proximo. Is amnem quidem remorum vi enavigavit: verùm ubi ad ostia ventum est, fluctu marino fluenta repercutiente, & urgente hostili terrore connitebatur in adversum totis viribus: & quum nihil proficeret, deficiebat lassitudine. Tum consul capite retecto exclamat: Perge contra tempestatem forti animo, Cæsarem fers & fortunam Cæsaris. Hac voce attonitis unà cum gubernatore remigibus, navis magno ardore omnium eluctata superavit os fluminis, sed

Cæsaris dictum.

τὸ πολεμίων, λαθεῖν ἂν αὐτὸς ἴσως, ἢ κὴ βιάσασθαι μεγέθει τε νεῶν κὴ πνεύματων, μετεπέμπετο κρύφα ἀσελγῶς· ὡς ἀναχωρούντων σφῶν ἐκείνων, αὐτὸς ἐκέλευεν ἐπὶ τὸν ἑσπέριον λαθεῖν πλεῦσαι, ὡς ὅτι μάλιστα αὐτῷ ἄλλου ῥᾳδίως ἐπιόντος· καὶ τὸ βούλευμα ἐπικρύψας, ἔπεμπε τρεῖς θεράποντας ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἀπὸ δυόδεκα σταδίων ὄντα, οἳ κελήτιον ὀξὺ καὶ κυβερνήτην τὸν ἄριστον ὡς δὴ τινὶ πεμπομένῳ ὡδὸς Καίσαρος ἑτοιμάσειν. αὐτὸς δ' ἀπὸ διαίτης ὑπεχώρησε μὴ ὡς κάμνων τῷ σώματι, τοὺς φίλους ἐπ ἐσπέραν κελεύσας· ἐπιθέμενος δ' ἐσθῆτα ἰδιώτου, κὴ ὀχήματος εὐθὺς ἐπιβὰς, ἐξήλασεν ἐπὶ τὸν ναῦν, ὡς ὅδε ὢν ὁ ὡδὸς ὑπ Καίσαρος ἀπεσταλμένος· τότε λοιπὸν ἀπὸ τῶν θεραπόντων ὡθεῖσθαι, ἐγκεκαλυμμένος τε καὶ ὢν νυκτὶ μάλιστα ἀγνοούμενος. χειμερίου ὄντος, ῥαδίως ἐκέλευον οἱ θεράποντες τὸν κυβερνήτην, ὡς ὢν τῷδε μάλιστα ληστήμονι τοὺς πολεμίους ἐγγὺς ὄντας· τὸ μὲν δὴ πρῶτον ὁ κυβερνήτης εἰρεσίᾳ βιαζομένου ἔπλει· ὡς δ' ἐπὶ τὰς ἐκβολὰς ἀφίκετο, κὴ ἡ θάλασσα σὺν κλυδωνίῳ κὴ παραχῇ τὸ ῥεῦμα ἀνέκοπτεν, ὁ μὲ, ἐπισπερχόντων αὐτὸν τῶν πολεμίων, ἐβιάζετο, κὴ ὡς ἐδὲν ὠφελούμενον ἀπέκαμνεν κὴ ἀπεγίνωσκεν· ὁ δ Καῖσαρ ἀποκαλυψάμενος μέγα ἀνεβόησεν αὐτῷ, Θαῤῥῶν ἴθι ὡδός τὸ κλυδώνα, Καίσαρα φέρεις, κὴ τὴν Καίσαρος τύχην. ἐκπλαγέντων δ' τὸ ἐρετῶν ἐς τὸ κυβερνήτου, ὠθυμία τε πᾶσιν ἐνέπιπτε, ἐς ἡ ναῦς ὑπὸ βίας ἐξέπιπτε

πτε τοῦ ποταμοῦ. τὸ πνεῦμα δ' αὐτῷ ⁊ τὸ κῦμα μετέωρον ἐς τὰς ὄχθας διερρίπτει, μέχρι πλησιαζούσης ἡμέρας, οἱ μὲν ἐδεδίκεσαν, ὡς ἂν φῶτι καταδήλοι τοῖς πολεμίοις ἐσόμενοι, ὁ δὲ Καῖσαρ, τῷ δαιμονίῳ χαλεπαίνων ὡς φθονερῷ, ἐφῆκε τῶν νεῶν ἐπανιέναι· ἡ μὲν δὴ πνεύματι ταχεῖ τὸν ποταμὸν ἀνέπλει. Καίσαρος δ' οἱ μὲν ἐθαύμαζον τὴς εὐτολμίας, οἱ δ' ἐπεμέμφοντο, ὡς ῥᾳθύμῃ πρέπον ἔργον εἰργασμένον ⁊ ῥᾳθυμίᾳ. ὁ δ' οὐκέτι λήσειν ᾠήθη δόκων, Ποστούμιον ἀνὴρ ἑαυτοῦ πρόσπεμψε Γαβινίῳ τὸν στρατὸν εὐθὺς ἄγειν διὰ θαλάσσης· ἂν δ' ἀπέῃ, ζεύξαι πρὸς Ἀντώνιον· ⁊ τέλος μὴ τὸν Ἀντώνιον Καλήνῳ. εἰ δ' οἱ τρεῖς ἀποκνοῖεν, ἐπιστολὴν πρὸς τὸ στρατὸν αὐτὸν ἐγγράψαντο ἄλλην, ὃ βούλομενον αὐτῶν ἐπὶ τὰς ναῦς ἕπεσθαι τῷ Ποστουμίῳ, ⁊ κατάγειν ἀναχθέντας ἐς χωρίον ἐς ὃ, τι ὁ ἄνεμος οἰσφέρῃ, μηδὲν τῶν νεῶν φειδομένους. ἐχαίρ νεῶν χρήζειν Καίσαρα, ἀλλὰ ἀνδρῶν. ὅτω μὲν ἀντὶ λογισμῶν ὁ Καῖσαρ ἐπεποίθῃ τῇ τύχῃ. τάδε ἦν ὁ Πομπηίου πρόβλαδὴν ἐπειγόμενον, ἐς μάχην διεσκευασμένου ἐπῆει, ⁊ δύο αὐτῶν στρατιωτῶν ἐν μέσῳ τὸν ποταμὸν ἐρευνωμένων, ἧ μάλιστα εἴη βαθύτατος, τῶν τις Καίσαρος ἐς ἐπιδρομὴν τὼς δύο ἀνέλε, ⁊ ὁ Πομπήιος ἀνέζευξεν, οὐκ αἴσιον τὸ συμβὰν ἡγούμενος. αἰτίαν δ' εἶχε πρόφασιν πᾶσι καιρὸν ἄλεσον ὀλιπεῖν. Ποστούμιος δὲ διαπλεύσας ἐς τὸ Βρεντέσιον, ὁ μὲν Γαβίνιος, ἐκ ὑποσχὰς τὸ πρόσταγμα, ἦγε τὼς βουλομένους διὰ τῆς Ἰλλυρίδος, οὐδαμοῦ διαπαύων· conti-

procellis & tumente fluctu jactata retrudebatur ad littus, donec instante die nautísque parentibus ne conspicerentur hosti, Cæsar iratus fortunæ, ut invidæ, permisit navi reditum, & ea quidem celeriter secundo vento fluvium retro subiit. Cæsaris verò amici mirabantur audaciam, quidam etiam incusabant, ut non tam duci convenientem quàm militi. Ille ubi vidit occultos conatus non succedere, Postumium pro se trajicere jussit cum mandatis ad Gabinium, ut mox exercitum per mare adduceret: aut, si is recuset, ad Antonium, aut Calenum denique. quòd si horum trium nemo auderet imperata exequi, literas alias habebat ad ipsum exercitum, significantes ut quotquot vellent sequerentur Postumium, & ad quodcunque littus ventus ferret, appellerent, nil parcentes navibus: sibi enim non navigiis opus esse, sed viris: tanto plus fortunæ fidebat Cæsar quàm consiliis. Pompeius igitur non differendum ratus, ducebat in eum instructam aciem: quúmque duo ex ejus militibus prætentarent vada medio alveo, unus Cæsarianorum invasos ambos occidit: Pompeius verò omen ut infaustum aversatus, in castra reduxit copias, omnibus amitti occasionem querentibus. Ceterùm Brundisii Gabinius gravatus mandata quæ Postumius pertulerat, voluntarios duxit per Illyricum

464

Cæsar plus fortunæ fidit quàm consiliis.

Cæsarianus miles duos Pompeianos occidit.

Omen.

continuato itinere, qui ab ejus regionis incolis ad unum oppressi sunt: nec Cæsari per negotia vacavit ulcisci hanc injuriam. Antonius verò in naves impositis reliquis, vi ventorum Apolloniam plenis velis prætervectus est: remittente deinde flatu circa meridiem, à viginti Pompeianis navibus marescrutantibus conspectus & exagitatus est: timebat enim rostra longarum ne suas aut perforarent aut demergerent. Jámque fundæ expediebantur & tela id genus, quum ventus validior quàm antè irruit: itaque ex improviso magnis velis oppansis cursum peragebant intrepidæ: 465 hostiles verò cum æstu ventóque in angusto mari conflictatæ, per importuosa & aspera littora dissectæ sunt, duabus tantùm Cæsarianis captis quæ impegerant in brevia: reliquæ unà cum Antonio Nymphæum tenuerunt. Itaque Cæsari universus præsto fuit exercitus, æquè ac Pompeio: & castra castris opposita in arduis tumulis, castellis etiam & opere communita sunt. quæ castella crebros utrinque insultus patiebantur, dum circumvallare alteri conantur alteros, & in arctum cogere: multáque committebantur prælia. Inter hujusmodi conatus quum ad quoddam castellum Cæsariani succumberent, Scæva centurio multis egregiis tum quoque insignis facinoribus, in oculum telo percussus ante ordines prosiliit, manu innuens silentium, quasi dicturus aliquid: móxque Pompeianum

Scævæ centurionis egregia facinora.

ἢ ἀνηρέθησαν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν ἁπάσας ὁδὸν ἀπάντες, ἢ ὁ Καῖσαρ ἠδέως ἔσχεν, ὑπ' ἀσχολίας. ὁ δ' Ἀντώνιος τὰς ἑτέρους ἐπὶ τὰς ναῦς ἐπιόντας Ἀπολλωνίαν μὲν παρέπλευσεν, ἰσίοις μεσοῖς ἐπιπνέοντος ἀνέμου· χαλάσαντος δὲ τοῦ πνεύματος περὶ μεσημβρίαν, εἴκοσι τῶν Πομπηΐου νεῶν ἐπ' ἔρυμνα τῆς θαλάσσης ἀναχθεῖσαι, καθορῶσι τοὺς πολεμίους, ἢ ἐδίωκον. τοῖς δ', ὡς ἐγκλίνῃ, δέος ἦν πολὺ μὴ σφᾶς ἀνατρήσαν ἢ καταδύσαν αἱ μακραὶ τοῖς ἐμβόλοις. ἢ τὰ εἰκότα παρεσκευάζοντο· σφενδόνας τε ἡφιεντες ἤδη ἐβάλλον, ἢ ὁ ἄνεμος ἀφῶ μειζων ἢ πρότερον ἐπέρραξεν. αἱ μὲν δὴ μεγάλοις αὐτῆς ἰσίοις ἐξ ἀέλπτου τὸ πνεῦμα ἐδέχοντο, καὶ διέπλεον ἀσφαλῶς, αἱ δ' ἀπελίποντο ῥοθίῳ καὶ πνεύματι ἢ θαλάσσῃ κοίλῃ κακοπαθοῦσαι. ἢ μόλις ἐς ἀλίμενα ἢ πετρώδη διερρίφησαν, δύο τινὰς ἐς τέλμα ἐμβαλοῦσαι. Καίσαρος κατενεχθέντος ἐλοῦσαι. Ἀντωνίου δὲ τὰς λοιπὰς ἐς τὸ καλούμενον Νυμφαῖον κατήχθη, ἐς τὸν Καίσαρα σύμπας ὁ στρατὸς ἤδη παρῆν, παρῆν δὲ ἐς Πομπήϊον. ἢ ἀντεστρατοπέδευον ἀλλήλοις ἐπὶ λόφων ἐν φρυκτοῖς πολλοῖς. πεῖρά τε ἦσαν ἐπὶ ἑκάτερον φρύκτου πυκνὰ ἐπιφερόντων ἐς ἐπιτιθεμένων ἀλλήλοις, ἐς μιγνυμένων ὁμοῦ ἢ ποιούντων ἐν ἀπόροις. ἐν δὲ τούτοις τῆς πείρας ἐπί τε φρυκτοῦ ἠπωμένου ἐμβαλὼν Καίσαρος, στρατὸς λοχαγὸς, ᾧ Σκαιὸς ὄνομα ἦν, πολλὰ ἐς λαμπρὰ δρῶν, ἐς τὸ ὀφθαλμὸν ἐτρώθη βελεῖ, ἐς ἐπεσπήδησας κατέσχεν, ὡς εἴπειν τι βουλόμενος. σιωπῆς δ' αὐτῷ γενομένης, Πομπηΐου λοχαγὸν

,, ἐπὶ

» ἐπὶ ἀνδρίκ γνώσεσθαι ἐκάλει, » Σῶζε τὸν ὅμοιον σαυτῷ, σῶζε τὸν » φίλον· ἐμὲ πέμπε μὴ τὸς χεῖρα- » γωγήσοντας, ἐπεὶ τέτρωμαι. Προσ- δραμόντων δ' ὡς ἀυτομολοῦντι δύο ἀνδρῶν, τὸν μὲν ἔφθασε κτείνας, ὑφ' ὧν δὲ τὸν ὦμον ἀπέκοψε· καὶ ὁ μὲν παὶς ἔπεσεν ὑποκινώσκων ἑαυτὸν καὶ τοῦ φρουρίου· τοῖς δ' ἄλλοις αἰδὼς ἐπῆν συμβοηθῆσαι ἐκ ὁρμῆ προσπεσόντες, καὶ τὸ φρούριον ἐλείσθη, πολλὰ καὶ ὑφ' φρουρόντων Μινυκίου παθόντος· ὥστε φασὶ τὴν μὲν ἀσπίδα ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἀναδέξασθαι βέλη, τὸ δὲ σῶμα ἓξ τραύμασι, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ὁμοίως ἀπολέσαι. τέτοις μὲν δὴ Καῖσαρ ἀριστείοις πολλοῖς ἐτίμησεν. ἀυτὸς δ' ἐπ Δυῤῥαχίε, πόλεως ἀυτῷ περιοικίδος εὐδοσίας, ἦκε μὲ ὡς σιωσόμενος νυκτὸς σὺν ὀλίγοις ἐπὶ πύλας καὶ ἱερὸν Ἀρτέμιδος. ὑφ' ὧν ἀυτὸς χειμῶνος ἄλλως πρασσόν ἐπ Συρίας ἦγε Πομπήϊος ὁ κηδεστὴς· καὶ ἀυτῷ Γαΐῳ Καλβίσιῳ ὑπὲρ Μακεδονίαν συμβαλὼν, ἡσσᾶτο, καὶ τέλος ἐν ἀυτῷ κατεκόπη χωρὶς ὀκτακοσίων ἀνδρῶν. Καίσαρι μὲν δὴ ὅδ' ἐν ὧ ἐπ θαλάσσης ὑφ' Πομπήϊον ναυκραγοῦντι· ἐδεήσαντο οὖν ὁ στρατὸς ἀυτῷ, καὶ τῶν πόων ἄρτοποιοῦν. ἀυτόμολοί τε Πομπήϊον τοιάσδε ἄρτους προσηνεγκαν, ὡς ἐυφρανοῦντες ἰδόντα· ὁ δ' ἐχ ἥδη, » ἀλλ' εἶπεν, Οἵοις θηρίοις μαχό-

centurionem, virtute nobilem, appellabat: Serva tui similem: serva amicum, mitte qui me manu ducant saucium. quúmque tanquam ad transfugam duo viri accurrissent, alterum occidit priusquam dolum sentiret, alterius abscidit humerum: ídque fecit de se ac castello desperans. Tum verò ceteri ab hoc casu receperunt animos, & castellum servatum est: multo etiam Minutii præfecti labore, cujus scutum ferunt centum viginti telis confixum, ipsum verò sex accepisse vulnera, & oculum amisisse pariter, quos Cæsar ambos multis donis honoravit militaribus. Ipse spe occupandi per proditionem jam cœptam Dyrrachii, portam ædi Dianæ vicinam cum paucis, frustra tamen, adiit. Eadem hyeme alium exercitum è Syria Pompeio socer adducebat: cum quo C. Calvisius in Macedonia congressus victúsque unam legionem amisit, elapsis tantùm octingentis militibus. Cæsari sanè nihil à mari accedebat, quòd hostis potiretur classibus: quare exercitus ejus necesse habuit herbas in panis usum vertere: quod genus panes transfugæ obtulerunt Pompeio, ut rem lætam: ille verò nihil lætatus, Cum qualibus, inquit, pugnamus

Minutii virtus.

Herbas in panis usum vertit Cæsaris exercitus.

466

Ὦγε φασὶ τὴν μὲν ἀσπίδα ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν ἀναδέξασθαι βέλη.] Hunc numerum retinent Val. Max lib. 3 c. 2. Suetonius in Cæsare c. 68 alii. Cæsar autem lib. 3. de bel. Civil. *centum & triginta* habet, cum quo & Plutarchus facit, qui itidem ἑκατὸν καὶ τριάκοντα habet. Ceterum quod hic Minucio tribuitur, id de Scæva conturione plerique alii referunt.

mus beſtiis? Tum Cæſar neceſſitate compulſus copias omnes coëgit, vel cum invito Pompeio conflicturus: at ille multis caſtellis per hanc occaſionem occupatis quieſcebat. Quod Cæſar ægerrimè ferens, auſus eſt aggredi opus difficillimum & vix credibile, ut univerſa hoſtium caſtra una munitione à mare ducta concluderet: etiam ſi conatui ſucceſſus non reſponderet, laudem laturus animi magnifici: protendebatur enim per mille ducenta ſtadia. Contra Pompeius alias foſſas munitionéſque objiciebat, atque ita eludebat alter alterum. Semel tamen magno prælio certatum eſt, in quo Pompeius Cæſarianos egregiè repulit, verſóſque in fugam uſque caſtra eorum perſecutus eſt, ereptis multis ſignis, aquila etiam penè potitus, ni aquilifer eam ut propriam Romanis in ſumma veneratione militi habitam, intra vallum jeciſſet, connixus totis viribus. In hac fuga Cæſar cum alia manu ſuccurrit, ſed hac quoque adeo pavida, ut procul Pompeium conſpicata, neque ſiſti potuerit, quamvis portis caſtrorum proxima, neque induci ſervatis ordinibus, neque imperata facere: ſed remoto omni pudore pro ſe quiſque fugerit, nec alieno hortatu juvante, nec ratione propria. Tandem Cæſare diſcurſante, & cum opprobriis oſtendente longinquum etiam tum Pompeium, nihilominus aut ſigna inter fugiendum projiciebant, aut defixo in terram præ pudore vultu

Cæſariani victi fugiunt.

„ μεθα. Ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ὑπ' ἀνάγκης τὸ στρατὸν ἅπαν συνῆγεν, ὡς καὶ ἄκοντα Πομπήϊον βιασόμενος ἐς μάχην, ὁ δ' αὐτὸς τὰ πολλὰ τῶν φρουρίων ἐκ τοῦδε κεκινημένα ἡσύχαζε. καὶ τῷδε μάλιστα ἀτιαθεὶς ὁ Καῖσαρ, ἐπετόλμησεν ἔργῳ δυσχερεῖ τε καὶ παραλόγῳ, πάντα Πομπήϊα τὰ στρατόπεδα ἐνὶ τείχει περιλαβών, ἐκ θαλάσσης ἐς θάλασσαν ἀποτειχίσαι, ὡς μεγάλῳ, εἰ καὶ ἀμαυρότι, δόξαν οἰσόμενος ἐπὶ τῷ τολμήματι· τάφροι γὰρ ἦσαν ἀμφὶ σταδίους καὶ χιλίους καὶ διακοσίους· ὁ μὲν δὴ ἐνεχείρει τοσῷδε ἔργῳ, Πομπήϊος δ' αὐτὸν ἀνταπεφρούρει καὶ ἀντωκοδόμει· καὶ μαχαὶ τὰ ἔργα ἀλλήλοις ἐποίουν. γίνεται δ' αὐτοῖς ἀγὼν εἰς μέγας, ἐν ᾧ Πομπήϊος τρέπεταί τε τοὺς Καίσαρος πάνυ λαμπρῶς, καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐδίωκε φεύγοντας. σημεῖά τε πολλὰ εἷλεν αὐτῶν, καὶ τὸ αἰετὸν (ὃ δὴ κυριώτατόν ἐστι Ῥωμαίοις) μόλις ἐφθασεν ὁ φέρων ὑπὲρ τὸ χαράκωμα τοῖς ἔνδον ῥίψας. λαμπρᾶς δ' τε τροπῆς λαμπρᾶς, ὁ Καῖσαρ ἐτέρωθεν ἦλθεν ἄλλον στρατὸν, ἕως δή τι καὶ τῶνδε φείσασθαι, ὡς, Πομπηίου μακρόθεν ἐπιφανέντος, μήτε σῴζειν τὰς πύλας ὄντας ἤδη, μήτε ἐσελθεῖν ἐς κόσμον, μήτε πειθωῶσι τοῖς ταξιάρχοις, ἀλλὰ φεύγειν ἐκέλευον ὅπη τύχοιεν ἀμεταστρεπτί, χωρὶς αἰδοῦς, καὶ παραγγέλματος, καὶ λογισμοῦ· Καίσαρος δ' αὐτὸς περιϊόντος τε καὶ σῴζειν ἐπειρῶντος ἔτι τὸ Πομπήϊον ὄντα ἐπιδεικνύοντος, καὶ ἐφορῶντος, τὰ σημεῖα ἀπερρίπτουν καὶ ἔφευγον· οἱ δὲ μᾶλις

λις ὑπ' αἰδῶς κατέκυπτον ἐς τὸ γῆδιον ἄπρακτοι. τοσοῦτος ἀνθρώποις πάραλογος ἐνέπεπτώκει· εἷς δέ τις τρέψας τὸ σημεῖον ἀνέτεινε τὸ ὄρυγμα ἐς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τόνδε μὲν οἱ Καίσαρος ὑπασπισταὶ κατέκοψαν. οἱ δ' ἐσελθόντες ἐδίωκον ἐπὶ τὰς φυλακὰς ἀπλώτων, ἀλλὰ μεθειμένα πάντα ηὗρον, καὶ τὸ χαράκωμα ἀφύλακτον· ὥστε αὐτὸ δοκεῖν σωίσασθαι ἂν τότε ὁ Πομπήϊος ἐλεήσας κρείττων, καὶ τὸν πόλεμον ἐνὶ τῷδε ἔργῳ πάντα ἐξεργάσασθαι, εἰ μὴ Λαβιήνου αὐτὸν, θεοῦ παράγοντος, ἐπὶ τὰς φεύγοντας ἔπιδε τραπῶσθαι, καὶ αὐτὸς ἅμα ὤκνησεν, ἢ τῷ ἀφυλαξίαν τοῦ χαρακώματος, ὡς ἐνέδραν, ὑφορώμενος, ἢ ὡς ἤδη κεκρεμένης τοῦ πολέμου καταφρονήσας· ἐπὶ δὲ τὰς ἔξω τραπείς, ἑτέρους τε ἔκτεινε πολλούς, καὶ σημεῖα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔλαβεν ἐν τοῖς δύο μάχαις ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, καὶ δεύτερον τόνδε καιρὸν εὐπλοίας ἔργου μεθῆκεν. ὃ καὶ τὸν Καίσαρα φασὶν εἰπεῖν ὅτι ἐκείνην μὲν ὁ πόλεμος ἐξῃρήκει τοῖς πολεμίοις, εἰ τὴν νίκην ἐπισταμένου ἔσχον· ὁ δὲ Πομπήϊος τῷ τε νίκῃ ὑστερεπαγῶν, ἐπέστελλε βασιλεῦσι καὶ πόλεσι πάσαις, καὶ τῷ στρατῷ αὐτίκα τῷ Καίσαρος ἤλπιζε πρὸς ἑαυτὸν μεταβαλεῖσθαι, λιμῷ τε πιεσμένον καὶ ὑπὸ τῆς ἥττης καταπεπληγμένον· μάλιστα δὲ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, τὸ σφέτερον ἀμφίβολον φοβουμένους. οἱ δὲ, θεοῦ segnes ſtabant & taciti: tanta fuit conſternatio. Unus etiam ſigniferorum cuſpide imperatori ſe moranti minatus eſt, quem ſatellites mox conciderunt: qui verò in caſtra ſe receperunt, ne ad cuſtodias quidem præſto fuerunt: ſed omnia remiſſa erant, & vallum nullis firmatum ſtationibus. Et poterat omnium opinione Pompeius tunc cum fugientibus caſtra irrumpere, debellatúmque fuerat ni Labienus, deo ita volente, perſuaſiſſet, ut potius illis inſtaret quos in acie fuderat, præſertim ſegniori ad imponendam extremam manum victoriæ, ſive quòd vallum incuſtoditum ſuſpectum haberet tanquam inſidias, ſive quòd ut victor hanc acceſſionem contemneret. Ceterùm verſus in eos qui extra vallum erant, aliam ſtragem edidit, & viginti octo ſigna duobus præliis cepit eadem die, altera tunc occaſione amiſſa abſolvendæ victoriæ: quod ne Cæſar quidem diſſimulavit, eam diem bello finem allaturam fuiſſe, ſi hoſtis ſciſſet uti victoria. At Pompeius rem bene geſtam exaggerans ſcribebat regibus & civitatibus omnibus, ſperabátque confeſtim ad ſe tranſiturum exercitum Cæſaris, vel fame preſſum, vel clade perterritum, præſertim tribunos errati conſcientia pavidos. Illi verò divinitus

Signifer, Cæſari moranti ſe, cuſpide minatus, occiditur.

Fortuna Cæſaris.

467

Cæſaris magna clades.

Cæſaris dictum.

Εἷς δὲ καὶ στρέψας τὸ σημεῖον ἀνέτεινε τὸ ὄυραχον ἐς τὸ αὐτοκράτορα.] Legendum τὸ οὐρίαχον. Eſt autem οὐρίαχος haſtilis, quo aquila geſtatur, pars poſterior mucronata quæ terræ infigitur, quæ aliis σύραξ & σαυρωτὴρ dicitur.

tus tacti pœnitentia peccatum agnoscebant, & imperatore clementer incusante, ultróque dante veniam, tanto minus sibi ignoscebant, mirúmque in modum mutati deposcebant decimationis ex more patrio supplicium. Quod quum remitti sibi viderent, eo magis pudebat admissi dedecoris in cujus minimè oportebat injuriam: expetebántque ad necem signiferos, quasi non fuissent fugituri, nisi quà signa verterent. Ut verò Cæsar ne hoc quidem passus, vix in paucos animadvertit, ad hanc ejus moderationem tanta exorta est alacritas, ut mox conclamarent, duceret se in hostem, victoria nova abolituros ignominiam: & ultro catervatim conjurarent, inspectante imperatore, non nisi victores se redituros è prælio. Quapropter amici hortabantur eum, abuteretur in rem suam pœnitentia promptitudinéque exercitus: sed ille coram multitudine respondit, ductu-rum se in hostem opportuniore tempore, hortatus ut essent ejusmodi alacritatis memores. Ceterum amicos privatim monuit, eximendum prius militi pavorem ex recenti clade contractum, expectandúmque dum mora langueſcat hostium ferocia: fatebatúrque suum erratum, quòd castra posuisset ad Dyrrachium, ubi Pompeio parata erant omnia, quum debuerit eum abstrahere aliò in difficultates similes. Quibus dictis mox petiit

Exercitus Cæsaris pœnitentia ductus decimari petit.

468
Cæsar erratum fatetur.

σφᾶς ἐπὶ μετάνοιαν ἄγοντος, τὸ ἁμάρτημα ἠδοῦτο, ὁ δ' Καῖσαρ αὐτοῖς ἐπιμεμφόμενός τε πρᾴως, καὶ συγνώμην διδόντος, ἔτι μᾶλλον ἠρεθίζοντο καθ' ἑαυτῶν· καὶ, οὐ παρημδόξως μεταβολῆς, ἐκέλευον τῷ πατρίῳ νόμῳ δεκληρώσαντα αὐτοὺς, τὸ δέκατον μέρος ἀναιρεῖν· ἐπειθόμενος δ' ὁ Καῖσαρ, μᾶλλον ἠδοῦτο, καὶ συνεγίνωσκον αὐτὸν οὐκ ἀξίως ὑπὸ σφῶν ἠδικῆσθαι· καὶ τοὺς φέροντας τὰ σημεῖα κτείνειν ἐπεβοῶν, ὡς οὐκ ἂν αὐτοὶ ποτὲ φυγόντες, εἰ μὴ τὰ σημεῖα περιεσπάσθη· ὡς δ' ὁ Καῖσαρ ἀδὲ τοῦτ' ἀναχώρων ὀλίγους μᾶλις ἐκόλασεν, αὐτίκα πᾶσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν μεταλοπάθειαν ὁρμὴ τοσήδε ἐνέπιπτεν, ὡς ἐνθὺς αὐτὸν ἄγειν ἀξιοῦν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ἐνέκειντο σφόδρα προθύμως, παρακαλοῦντές τε καὶ ὑπισχνούμενοι διορθώσεσθαι τὸ ἁμάρτημα νίκῃ καλῇ, κατά τε σφᾶς ἐπιτρεφόμενοι πρὸς ἀλλήλους εἰλαδὸν, καὶ μέρη συνώμνυντο, ἐφορῶντος αὐτοῖς Καίσαρος, μὴ ἐπανήξειν ἐκ τῆς μάχης εἰ μὴ κρατοῖεν. ὅθεν αὐτὸν οἱ μὲν φίλοι παρεκάλουν ἀποχρήσασθαι τοιᾶδε μετανοίᾳ καὶ προθυμίᾳ ἐρατῇ· ὁ δ' ἐς μὲ τὸ πλῆθος εἶπεν ὅτι μὴ βελτόνων καιρῶν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἄξοι, καὶ μεμνῆσθαι τῆσδε τῆς προθυμίας διεκελεύσατο· τοὺς δὲ φίλους ἀνεδίδασκεν ὅτι χρὴ καὶ τῶνδε προεξελεῖν τὸ φόβου τὸ ἄκυρος πολλὰ αὐτοῖς ἐγκλύδωνα, καὶ τὸ πολεμίων τὸ φρόνημα ἀκμάζον προκαθελεῖν· ὁμολόγει τε μετανοήσειν πρὸς Δυρράχιον ἐρασθεὶς, ἔνθα ἦσαν ἡ παρασκευὴ πᾶσι Πομπηίου, δέον ἀποστῆναι αὐτὸν ἑτέρωθι ἐς ὁμοίας ἀποχάς. ὁ δὲ εἶπεν,

εἰπὼν, ἐς Ἀπολλωνίαν εὐθὺς μετῆλ, κ̀ ἀπ' αὐτῆς ἐς Θεσσαλίαν νυκτὸς ὑπεχώρ λανθάνων, Γόμφους τε, πόλιν μικρὰν, ὀ δεχομ̀ρλω αὐτὸν, ἐξεῖλεν ὑπὸ ὀργῆς, κ̀ ἐπέτρεψε τῷ στρατῷ ἁρπάσαι. οἱ δ' ὡς ὁπλιτῶν πάντων ἐνεπίπλαντο ἀθρόως, ἐμεθύσκοντο ἀπεπῶς. κ̀ μάλιστα αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ γελοιότατοι κατὰ τὴν μέθην ἦσαν· ὥστε δῆλον ἐγένετο τότε ἂν ὁ Πομπήϊος ἐπελθὼν ἁρπάσασθαί τι λαμπρὸν, εἰ μὴ διώκειν ὅλως ὑπερεῖδεν ὁπλιτῶν καταφρονήσας· μέχρι Καῖσαρ ἐπὶ σταθμοὺς ἡμέρας ὀδεύσας, ἐστρατοπέδευσε πρὸς Φάρσαλον. λέγεται δ' ὃ τοῖς Γόμφοις γενέσθαι παράδοξόν τι, κ̀ νεκροὺς τῶν ἐπιφανῶν γερόντων ἐν ἰατρείῳ φανῆναι, κυλίκων αὐτοῖς παρακειμένων ἀτρώτοις, εἴκοσι μὲν, ὡς ἐς μέθην κατακεκλιμένοις ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ἕνα δ' ἐπὶ θρόνου παρακαθεζόμενον οἷα ἰατρὸν, ὃς τὸ φάρμακον αὐτοῖς ἔρρᾳ παρέχει.

Πομπήϊος δ' ἐπὶ τῇ Καίσαρος ἀναζεύξει βουλὴν συνάγει, καὶ Ἀφράνιος μὲν ἐδόκει τὸ ναυτικὸν, ᾧ δὴ κ̀ πολὺ ἐσθύνει, ἐπιπέμπειν Καίσαρι, κ̀ συνελεῖν ἁλαίτοκρατοῦντας ἀλωμένῳ ἐν ἀπορίαις· τὸ δὲ πεζὸν αὐτὸν Πομπήϊον ἄγειν κ̀ σπουδὴν ἐς τὴν Ἰταλίαν, ἔνουν τε ἔτι ἐς αὐτὸν ἔσαν, κ̀ πόλεμίων ἔρημον. κραταιώμενον δ' αὐτίκα τε ἐν Γαλατίαν κ̀ Ἑσπερίαν ἐξ οἰκείας ἐν ἡγεμονίαις * αὖθις ἐπιχειρεῖν Καίσαρι· ὁ γὰρ ἐν ταῖς ἄρχαις ἐν οἱ ἡγεμόνες πλείους, ἐπειδὴ τοῖς λέγουσιν αὐτίκα τὸν Καίσαρος στρατὸν μεταθήσειν πρὸς αὐτὸν ὑπὸ λιμοῦ πάντων ἐνεπίπλαντο ἀθρόως, ἐμεθύσκοντο ἀπεπῶς. κ̀ μάλιστα αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ γελοιότατοι κατὰ τὴν μέθην ἦσαν· ὥστε δῆλον ἐγένετο τότε ἂν ὁ Πομπήϊος ἐπελθὼν ἁρπάσασθαί τι λαμπρὸν, εἰ μὴ διώκειν ὅλως ὑπερεῖδεν ὑπὸ καταφρονήσεως· μέχρι Καῖσαρ ἐπὶ σταθμοὺς ἡμέρας ὀδεύσας, ἐστρατοπέδευσε πρὸς Φάρσαλον. λέγεται δ' ὃ τοῖς Γόμφοις γενέσθαι παράδοξόν τι, κ̀ νεκροὺς τῶν ἐπιφανῶν γερόντων ἐν ἰατρείῳ φανῆναι, κυλίκων αὐτοῖς παρακειμένων ἀτρώτοις, εἴκοσι μὲν, ὡς ἐς μέθην κατακεκλιμένοις ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ἕνα δ' ἐπὶ θρόνου παρακαθεζόμενον οἷα ἰατρὸν, ὃς τὸ φάρμακον αὐτοῖς ἔρρᾳ παρέχει.

Appolloniam, indéque in Theſſaliam clàm noctu profectus eſt, ubi Gomphos, modicum oppidum, quod ſibi portas clauſerat, expugnavit præ ira, diripiendúmque præbuit militibus: qui famelici explebant ſe affatim & vino ingurgitabant, inſigni Germanorum ebrietate & ridenda ceteris. Quare videtur tunc quoque Pompeius occaſionem rei bene gerendæ amiſiſſe, dum contemptum hoſtem non ſequitur, donec Cæſar ſeptem diebus continuato itinere caſtra circa Pharſalum metatus eſt. Fertur Gomphis accidiſſe quiddam memorabile, repertos in officina medici mortuos ſenes nobiles viginti humi jacentes cum calicibus, nullo affectos vulnere, ſimiles ebriis, unum in ſella ſedentem ceu medicum potionem porrigentem aliis.

Gomphos Cæſar expugnat & diripit.

Germanorum ebrietas.

Caſtra Cæſaris ad Pharſalum.

Res memorabilis Gomphis viſa.

Ceterùm Pompeius poſt diſceſſum Cæſaris, adhibuit amicos in conſilium: Ex his Afranius cenſebat, navalibus copiis, quibus ipſi præpollebant, urgendum Cæſarem vagum & inopem, & infeſtandum modis omnibus: terreſtres verò ipſius Pompeii ductu mittendas in Italiam properè, faventem partibus & milite vacuam: qua præſidiis firmata cum provinciis Gallia Hiſpaniáque, domi & in Urbe rerum domina ſedem belli conſtituendam, & aggrediendum Cæſarem. Sed hoc conſilium quamvis ſalubre non placuit: in eorum magis ſententiam itum eſt, qui ajebant fore ut Cæſaris exercitus fame coa-

ctus mox ab eo deficeret, & alioqui non multum superesse ad absolvendam victoriam, post prosperam pugnam ad Dyrrachium: ediverso turpissimum esse omitti fugientem Cæsarem, & victorem æquè ac victum fugere. His ille causis permotus, & maximè reverentia gentium Orientis à suo nutu pendentium, tum respectu Lucii Scipionis, cui timebat nequam cladem acciperet in Macedonia: ante omnia fretus alacritate exercitus gestientis ad prælium, secutus Cæsarem, castra admovit & ipse ad Pharsalum, loco ab hoste remoto xxx stadiis. commeatus autem suggerebantur undique. Sic enim jam antè vias, portus, castella munierat, ut & terra continuè subveherentur & mari quivis venti ei conferrent. Cæsar verò id tantum habebat, quod quotidianis ægrè parabatur laboribus: ac ne sic quidem à quoquam suorum desertus est, sed divino quodam instinctu in hostes ferebantur pugnæ cupidi, ut qui se veteranos & decem annorum militiam expertos longè præstantioris armis tractandis quàm illos tirones ducerent. Quòd si operibus bellum trahendum esset, munitionibúsque ac laboriosis frumentationibus, ibi se inferiores fore ob ætatem jam vergentem: & omnino

469

πὸ δ' λιμοῦ, ἢ ὰ πολὺ σφίσιν ἔσεσθαι τὸ ἐπ λοιπὸν ἐπὶ τῇ κῦ Δυῤῥαχίῳ ῥωμθῇ νίκῃ· τὸ δ' ἐναντίον, αἴσχιστον εἶναι καταλιπεῖν φεύγοντα Καίσαρα, κὴ τοῖς ἡττημένοις ὁμοίως τ νικῶντα φεύγειν. ὁ μ δὴ τοῖσδε σωσθέντων, αὐδοῖ μάλιστα τ ἐώων ἐθνῶν ἐς αὐτὸν ἀφορώντων, & φειδοῖ Λευκίου Σκιπίωνος, μὴ τ σὺν Μακεδονίαν ὢν ἐπ πᾶσι, μάλιστα δ' ἐς ἀγῶνα χρησάσθαι παῤῥησίᾳ τῷ στρατῷ Δομιτίου, ἐπῆλθε, κὴ ἀντιστρατοπέδευσε τῷ Καίσαρι σὺν Φάρσαλον, & τελέκοντα σταδίοις ἀπλήλων ἀπεῖχον. ἀγορὰ δ' ἐς Πομπηΐῳ μὲν ὧδε πανταχόθεν· (ἔστω γὰρ αὐτῷ σωδιώκητο & ὁδοὶ & λιμένες κὴ φρέατα, ὡς ἔκ τε γῆς ἀεὶ φέρεσθαι, καὶ ἀφ' θαλάσσης πάντα ἄνεμον αὐτῷ φέρειν) Καῖσαρ δ' ἐς μόνον εἶχεν ὅ, π μάλις ἔυρισκε καὶ λάθοι κομιζῶν. κὴ δὴ ὡς αὐτὸν ἀπόλεσθαι ἔδεις, ἀλλὰ σωδὲ ἡ δαιμονίᾳ σωενεχθῆναι τοῖς πολεμίοις ὠρέγοντο, & ἠγωῶντο πολέμῳ μ ἔναγ σφῷ πολὺ ἀμείνους νεοστρατεύτων ἔπ ὄντων, δέκα ἔτεσιν ἠσκημένοι· ἐς δ' ταφρείας ἢ σωτειχίσεις ἢ σιτολογίας ἐπιπόνως ἀσθενέστερα ἀφ' γήρως. ὅλως τε κρίνουσιν αὐτοῖς ἐδόκει δρᾶν τι μετ' ὀργίας, ἢ μὴ λιμοῦ ἀμφθαρίσας· ὧν ὁ Πομπήϊος αἰσθανόμενος, ἐπικίνδυνον μ ἡγεῖτο χειμαζομένοις & ἀπογινώσκουσιν αὐτῶν ἀνθρώποις, καὶ τύχῃ Καίσαρος λαμπρᾷ σὺν τ

morarum pertæsi, censebant potius rem semel armis decernendam, quàm diutius ferendam famis injuriam. Quod & Pompeius intelligens, periculosum judicabat, cum viris exercitatis, tunc etiam desperatione nihil non ausuris, congredi, & de summa rerum dimicare, præsertim ductu felicissimi Cæsaris: tutius verò ac

ὅλων

ὅλων σωιενεχθῶσι δι' ἑνὸς ἔργου, δυνατώτερον δὲ & ἀκινδυνότερον, ὑπερύσει τῆς ἀπορίας αὐτούς, ἅτε γῆς ἐυπόρου κρατοῦντας, ἅτε θαλάσσης χρωμένους, ἅτε ναῦν ἐς φυγὴν τοῖς τείχεσιν ἔχοντας. ὁ μὲν δὴ κρατίστῳ λογισμῷ τελέσειν τὸ πόλεμον ἐγνώκει, καὶ ἐς λιμὸν οὐ λιμοῦ τοὺς πολεμίους ἐκφέρειν· πολὺ δ' ἀμφ' αὐτὸν πλῆθος ἀνδρῶν ἀπό τε τοῦ βουλῆς ὁμοτίμων οἱ, καὶ τῶν καλουμένων ἱππέων οἱ λαμπρότατοι, βασιλεῖς τε πολλοὶ & δυνάσται, οἱ μὲν ὑπ' ἀπειρίας, οἱ δ' ἀμέτρως τοῖς περὶ τὸ Δυρράχιον ἐυτυχήμασιν ἐπηρμένοι, εἰσὶ δ' οἳ καὶ τῷ πλέονες εἶναι τοῦ πολεμίου, οἱ ὄντες & κρίνοντες ὅμως τῷ πολέμῳ τὸ κρίσιν ταχυτέραν μᾶλλον ἢ σπένδεσθαι ἐπειγόμενοι ῥᾳδίαν, πάντες ἐξώτρυνον αὐτὸν ἐς τὸ μάχιμον· ἐπιδεικνύοντες αἰεὶ τὸν Καίσαρα πρεσβύτην τε & σωθησόμενον. ὁ δ' ἐξ αὐτῶν μάλιστα τοὺς αὐτοὺς ἀνεδίδασκεν, ὅτι Καίσαρα μὲν τὸν ἐξ ἀπορίας ἀναγκαῖον ἤδη, σφίσι δὲ καὶ διὰ τοῦτ' ἔυκαιρον ἡσυχάζειν, ὅτι Καίσαρ ὑπ' ἀνάγκης ἐπείγοιτο. ὠχλέοντο δὲ ὑπό τε & κράτους πάντος, ἐπηρμένοι τοῖς περὶ τὸ Δυρράχιον ἀμέτρως, καὶ τῶν ἐπ' ἀξιώσεις, αὐτὸν ἐπιπλήττοντων ἐς φιλαρχίαν, ὡς ἐκόντα βραδύνοντα, ἵνα ἀνδρῶν ὁμοτίμων τοσῶνδε ἄρχοι, & ἐπὶ τῇδε αὐτὸν βασιλέα & Ἀγαμέμνονα καλοιῶντων, ὅτι καὶ

facilius posse eos rerum omnium egestate divexatos & attritos opprimi, quum nec agrum teneant fertilem, nec importationes maritimas, ac ne navem quidem ad effugium. Itaque prudentissimo consilio decreverat bellum protrahere, & hostem fame exagitatum in aliam famem trudere. Sed quum esset circa eum magnus numerus senatorum dignitate parium, & equitum Ro. nobilissimus quisque, adhæc reges multi ac dynastæ, quidam per ignorantiam, quidam supra modum elati Dyrrachina victoria, quidam freti qua præstabant multitudine, nonnulli etiam bello fessi, & celeritatem magis probantes quàm recta consilia, omnes hortabantur eum ad prælium, ostendentes Cæsarem semper provocantem & stantem in acie. At ille hoc exemplum in ipsos retorquebat: & ajebat, Cæsarem inopia coactum id facere: sibi verò eo magis quiescendum, quò majore ille necessitate prematur. sed quum totus exercitus, proxima victoria tumens, flagitaret prælium, & honoratiores quique cavillarentur in eum, quòd imperio præsenti sibi placens, ideo de industria cunctaretur, quo diutius inter tot pares alioquin emineat: jámque regem per jocum vocarent, & Agamemnonem, quòd & ille

Prudens consilium.

470

Cavillationes in Pompeium.

Pompeius rex &

Καὶ ὅτι τοῦδε αὐτὸν βασιλέα καὶ Ἀγαμέμνονα καλούντων.] Id à Domitio Ænobarbo in Pompeium jactatum tradunt. Sed ejusmodi obtrectationes clarissimorum aliquando imperatorum proventus non parum sufflaminarunt. Ita Marius per publicanos in Africa negotiantes *criminatus Metelli lentitudinem*,

Agamemnon per jocum vocatus.

& ille propter bellum imperitasset regibus: passus est dimoveri se à proposito, fortuna jam & aliis in rebus adversa toto hujus belli tempore: factus enim seipso segnior omnino ac tardior, invitus se parabat prælio, tum suo malo, tum eorum qui id suasere. Ea nocte Cæsar tres legiones frumentatum miserat: laudans enim Pompeii cunctationem, & ratus permansurum in eo consilio, curabat frumentum undecunque convehi: sed ubi sensit hostem contra se parari, gavisus expressum id, ut conjiciebat, pervicacia militum, celeriter revocatis omnibus & ipse suos paratos esse jussit, de media nocte operatus sacris Martis & genitricis Veneris: nam à Julio Æneæ filio Julia gens ut nomen ita genus ducere creditur: simúlque ædem deæ vovit in Urbe sacrandam, si propitia juvaret victoriam. Ut verò fulgetrum de cælo à Cæsarianis castris ad Pompeiana delatum est, ibíque demum extinctum, Pompeiani sibi pollicebantur illustrem de adversariis victoriam: at Cæsar sic interpretatus est, extincturum se uno impetu gloriam adversarii

Sacra Marti & Veneri genitrici facit Cæsar.

Julia gens.

Omina.

κεῖνος βασιλέων ἀφ' ὧν τὸν πόλεμον ἦρχεν, ἐξέση τῶ οἰκείων λογισμῶν, ἔδοξεν αὐτοῖς, ἤδη βλαπτυτος ἤδη καὶ πάλαι πυρ' ὅλον τοῦδε τὸ πόλεμον. καθὼς τε ἦν ἡ βραδὺς καθ' ἑαυτὸν ἐς ἅπασι χρόνοις, παρεσκευάζετο ἄκων ἐς μάχην ἐπὶ κακῷ τε αὐτῶ καὶ τῶν αὐτὸν ἀναπειθόντων. Καίσαρα δὲ τῆς νυκτὸς ἐκείνης τρία μὲν ἐπὶ σιτολογίαν ἐξῆκ τέλη· τὴν μὲν Πομπηίου ἐπαινῶν τὴν βραδυτητος, καὶ ἐλπίζων μενεῖν ἐν τῇ γνώμῃ, παρεσκευάζετο ἐπὶ σῖτον· ποθούμενος δὲ τὴν παρασκευὴν, ἤσθη τε τῇ ἀνάγκης ὡς εἴκαζεν ἀναγκάσθαι Πομπήϊον ὑπὸ ἔρωτος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ τύχησιν ἀνενόητα πάντα, καὶ ἀνεπιτηρεσκευάζετο, θυόμενός τε νυκτὸς μέσης, τὴν Ἄρη κατεκήλει, καὶ τῶν ἑαυτοῦ σεβάσμιον Ἀφροδίτην· ἐκ γὰρ Αἰνείου καὶ Ἰούλου ἐς Αἰνείαν τὸ τῶν Ἰουλίων γένος, παρενεχθέντος τοῦ ὀνόματος, ἠγεῖτο εἶναι νεὼν τε αὐτῇ νικηφόρῳ παρασκευάσειν ἐν Ῥώμῃ ποιήσῃ εὐχετο κατορθώσας. ὡς δὲ ἐκ σέλας ἐξ ὀργυιᾶς ἀμπλὸν ἀπὸ τῶν Καίσαρος ἐς τὸ Πομπήϊα στρατόπεδον ἐσοίσθη, εἰ μὲν ἀμφὶ τῶν Πομπηίου ἔσεσθαί τι λαμπρὸν αὐτοῖς ἔφασαν ἐκ τοῦ πολέμου, ὁ δὲ Καῖσαρ, σβέσῃ αὐτὸς ἐμπεσὼν τοῦ

nem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandique in imperiis cupiditatem, effecit ut sibi consuli creato belli à Metello pene patrati summa committeretur. Videndi Velleius lib 2. c. xi. & Saluſt. Jugurth. c. 64. Apud Dionem lib. 35. in principio quoque legimus Lucullum non ab aliis tantum, sed & ab ipsis civibus reprehensum, quod Tigranem debellare noluerit: quo diutius cum imperio esset. Nec vana sæpè est ista suspicio. Sic Annibal amicis crebro dixisse fertur, ideo se bellum trahere, ne debellatis Romanis ipse imperio privaretur, ut Appianus noster superius pag. 336. scriptum reliquit.

τιμῆς

τὰ Πομπηΐου. αὐτῷ δὲ τῷ Πομπηΐῳ τὴ αὐτῆς νυκτὸς τινὰ τῶ ἱερείων ἐκφυγόντα ἐ σωεληφθῆ, καὶ μεῖζον ἐσμὸς ἐπὶ τοῖς βωμοῖς ἐκάθισε, ζώᾳ νεκρούς. μικρὸν τε ὡθ ἕω πανικὸν ἐνέπεσεν αὐτῆ τῷ στρατῷ· καὶ τόδε ὠφελήσαν αὐτὸς καὶ κατασκήσας, ἀνεπαύετο σὺν ὕπνῳ βαθεῖ. ὠφελημένων δ' αὐτὸν τῶν φίλων, ὄναρ ἔφασκεν ἀρτι νεὼν ἐν Ρ'ώμῃ κατιερωῦ Ἀφροδίτῃ νικηφόρῳ. καὶ τόδε μὲ, ἀγνοίᾳ τῶ Καίσαρος ἐυχῆς, οἵτε φίλοι ἔ ὁ στρατὸς ἅπας πυθόμενοι ἥδοντο, ἔ πάλαι ἀλόγως σὺν ὁρμῇ καὶ καταφρονήσει χωρεῶντες ἐπὶ τὸ ἔργον, ὡς ἐπὶ ἑτοίμῳ. ὥνεν πολλοὶ ἔ τὰς σκηνὰς δαφνίνας ἀνέστεφον ἤδη, συμβολὴν νίκης· καὶ οἱ θεράποντες αὐτοῖς δαῖτα λαμπροτάτην ἐπόρσυνον. εἰσὶ δ' οἳ καὶ τῷ Καίσαρος δρκερωσύνης ἐς ἀλλήλους ἤδη ἀνεζον. ἅπερ ὁ Πομπηΐος, οἷα πολέμων ἔμπειρος, ἀπεστρέφετο, καὶ νεμεσῶν ἐπ' αὐτοῖς, ἀνεκαλύπτετο· κατεσιώπα δ' ὅμως ὑπὸ ὄκνου καὶ δέους, ὥσπερ ἐ στρατηγῶν ἔτι, ἀλλὰ στρατηγούμενος, ἔ πάντα πρόσθεν ὑπὸ ἀνάγκης ὠθούμενος γνώμην τοσῆτον ἀνδρὶ μεγαλεργῷ, ἔ παρὸν πᾶν ἔργον ἐς ἐκεῖνον τὸν ἡμέραν εὐτυχεστάτῳ θυμῷ, τὸ δύσθυμον ἐνέπεπτωκει. εἴτε ὅτι τὰ συμφέροντα κρίνων οὐκ ἐπειθεν, ἀλλ' ἐπὶ κύδος ἐχώρει πλήθυς ἀνδρῶν τοσῶνδε σωτηρίας, καὶ τ ἑαυτῆ δόξης ἐς τότε ἀνατητον· εἴτε τι καὶ μαντικώτερον αὐτὸν, πλησιάζοντος ἤδη τοῦ κακοῦ, σωεπτόησεν μέλλοντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν δυνάσειας τοσῆσδε ἀθρόως ἐκπεσεῖσθαι.

simul & potentiam. Pompeio eadem nocte sacrificanti elapsæ victimæ comprehendi nequiverunt: examen quoque apum insedit altaribus, animantium tardarum: & paulo ante lucem Panicus terror in exercitum incidit: quem ille postquam circumcursando sedavit, somno se dedit profundo. Excitatus deinde ab amicis, ait se in somnis ædem in Urbe dedicasse Veneri victrici. Eam à Cæsare votam nescientes amici & milites, omnes audito somnio gaudebant: & rati se jam rem factam habere, contemptim agebant omnia, non tam ratione quàm impetu, adeo ut multi tentoria lauro coronarent, 471
quod est insigne victoriæ, & servi epulas eis pararent splendidissimas, quidam etiam de summo pontificatu Cæsaris inter se contenderent. quæ Pompeius ut rei militaris perituş averşabatur, indignationem tamen dissimulans: pigebat enim, nec tutum erat eos reprehendere qui imperare mallent quàm imperata facere, quorum importunitate omnia faciebat, præter animi sui sententiam: adeo virum magnificum & ad eam diem felicissimum tunc torpor quidam occuparat, sive illum malè habebat, quòd spernerentur ipsius consilia, quamvis optima, & cogeretur aleam jacere de salute tot hominum, suáque hactenus incomparabili gloria: sive mens propinqui mali præsaga, terrebat amissurum uno momento tantam potentiam.

Pompeii exercitus victoriam canit ante triumphum.

Pompeii torpor.

Pompeii dictum.

Hoc tantùm apud amicos prolocutus, eam diem, uterlibet vinceret, fore populo Romano magnarum calamitatum initium, cœpit aciem ſtruere. quod verbum per trepidationem tum elapſum quidam æſtimantes, putabant ne Pompeium quidem ſi viciſſet temperaturum à tyrannide. Fuerunt autem copiæ, ut, omiſſis aliis parum inter ſe conſentientibus, Romanorum graviſſimos ſcriptores ſequar, qui Italici nominis milites, ceu robur exercitus, diligenter percenſent, auxiliorum neglectim mentionem facientes, quaſi acceſſionis modicæ: Cæſari quidem XXII. M. & in his circiter mille equites: Pompeio verò pluſquam duplum, & in his equitum ad VII. M. atque ita fide digniſſimi autores produnt, LXX Italorum millia conflixiſſe hoc prælio: qui pauciores ſcribunt, LX. M. numerant: qui verò multitudinem exaggerant, CCCC. M. ex his Pompeianos ſeſquialtera parte plures fuiſſe ajunt: alii Cæſarianos partem tantùm tertiam: tanta eſt de exacta veritate diſſenſio. Utcunque ſe res habuit, in hoc genere uterque totam collocabat fiduciam. Ceterùm in auxiliis Cæſaris erant equites Galli & alius tranſalpinorum Gallorum numerus: Græcorum etiam levis armaturæ, Acarnanes, Ætoli, Dolopes: in Pompeii verò, multitudo gentium Orientalium, pars equites, pars pedi-

Cæſaris & Pompeii copiæ.

472

Τοσοῦτον δ' εἰπὼν τοῖς φίλοις ὅτι, ἦδ' ἡμέρᾳ, ὁπότερος ἂν ἐπικρατήσῃ, μεγάλων ἐς αἰεὶ Ῥωμαίοις ἀρξει κακῶν, παρέπεσεν ἐς τὸν μάχλον. ᾧ δὴ καὶ μάλιστα αὐτὸ τοῦτο ἀθρόαν ἐμπεσεῖν τινὲς ἐν τῷ φόβῳ νομίζοντες, ἠγωνιῶντο ἀδ' ἂν Πομπήιον κρατήσαντα μεθεῖναι τὴν μοναρχίαν. ἐκρατιὰ δ' ἦν, (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, πολλῶν ἀμφίλογα εἰπόντων, ἐπομόρῳ μάλιστα Ῥωμαίων τοῖς τὰ πιθανώτατα γράφουσι τῶνδε) ἐξ Ἰταλίας ἀνδρῶν· οἷς δὴ καὶ μάλιστα θαῤῥοῦντες τὰ συμμαχικὰ ὧδε ἀκριβοῦσιν, ὧδε ἀναγράφουσιν, ὡς ἀκριβέστατα, καὶ ὀλίγων ἐν αὐτοῖς ἐς πεζικὴν χώραν ἔχοντα) Καίσαρι μὲν ἐς δισχιλίους ἐπὶ δισμυρίοις, καὶ τούτων ἱππεῖς ἦσαν ἀμφὶ τοὺς χιλίους· Πομπηίῳ δ' ὑπὲρ τὸ διπλάσιον, ἐκ τούτων ἱππεῖς ἐς ἑπτακισχιλίους· ὧδε μὲν τοῖς τὰ πιθανώτατα λέγουσι δοκεῖ μυριάσιν ἑπτὰ ἀνδρῶν Ἰταλῶν συμπεσεῖν ἀλλήλοις ἐς μάχλον. οἱ δ' ὀλιγωτέρους, ἑξακισμυρίους φασίν· οἱ δ' ὑπερεπαίροντες, τεσσαρακοντα μυριάδας ἠγείσθαι λέγουσι. καὶ τούτων οἱ μὲν ἡμίσειον, οἱ δ' ἐκ τριῶν νομίζουσιν ἀμφὶ τὰ δύο τοῦ Πομπηίου ἡγεῖσθαι μέρη· τοσάδε μὲν ἀμφιγνοοῦσι τῶνδε δ' ἀκριβοῦς. ὅπως δὴ οὖν εἶχε, τοῖσδε μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰταλίας ἑκάτερος αὐτῶν ἐθαῤῥει. τὸ δὲ συμμαχικὸν ἦν, Καίσαρι μὲν ἱππεῖς τε Κελτοὶ, Κελτῶν τε ὑπὲρ Ἄλπεις ἀριθμὸς ἄλλος· Ἑλλήνων δ' ἐπέλαζον αὐτῷ Δόλοπες, Ἀκαρνᾶνες, Αἰτωλοί· τοσοίδε μὲν τῷ Καίσαρι συνεμάχοντο· Πομπηίῳ δὲ πάντα τὰ ἑῷα ἔθνη καὶ πλῆθος, οἱ μὲν, ἐξ ἵππων, οἱ δὲ, πεζοί· ἀπὸ μὲν

μὴν τῆς Ἑλλάδος Λάκωνες, ὑπὸ τοῖς ἰδίοις βασιλεῦσι πεισόμενοι, καὶ ἡ ἄλλη Πελοπόννησος, καὶ Βοιωτοὶ μετ' αὐτῶν. ἐστράτευον δὲ καὶ Ἀθηναῖοι, κηρυξάντων μὲν αὐτὸς ἑκατέρων μὴ ἀδικεῖν τὸ στρατὸν, ὡς ἱερεῖς τε θεσμοφόρων, ἐπεὶ δὲ τῷ δόξαν ἄρα ἐς πόλεμον τραπέντες, ὡς ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀγωνιούμενοι· ἐπὶ ᾗ τοῖς Ἕλλησιν ὀλίγου πάντες, ὅσοι πρόσοικοι τῷ ἐν κύκλῳ θαλάσσαν ἐπὶ τῷ ἕω, Θρᾷκές τε καὶ Ἑλλησπόντιοι, καὶ Βιθυνοὶ, καὶ Φρύγες, καὶ Ἴωνες, Λυδοί τε καὶ Παμφύλιοι, καὶ Πισίδαι, καὶ Παφλαγόνες, καὶ Κίλικες, καὶ Συρία, καὶ Φοινίκη, καὶ τὸ Ἑῴων γένος, καὶ Ἄραβες, οἱ τότων ἐχόμενοι, Κύπριοί τε καὶ Ῥόδιοι, καὶ Κρῆτες σφενδονῆται, καὶ ὅσοι ἄλλοι νησιῶται παρῆσαν. ἐπὶ δὲ βασιλεῖ καὶ δυνάσταις στρατὸν ἄγοντες, Δηϊόταρος μὲν, τετράρχης Γαλατῶν τῶν ἑῴων, Ἀρμενίων ᾗ, Καππαδόκων βασιλεύς. Ἀρμενίους μὲν ἦγε τοὺς ἐντὸς Εὐφράτου στρατηγὸς Ταξίλης, καὶ Ἀρμενίους τοὺς ὑπὲρ Εὐφράτου Μιθραδάτης, ὕπαρχος Ἀρτάπου τοῦ βασιλέως· ἄλλοι τε μικροὶ δυνάσται συνεπελαμβάνοντο τοῦ πόνου. λέγονται ᾗ καὶ ἀπ' Αἰγύπτου νῆες ἐξικνεῖσθαι αὐτῷ παρακελευσθῆναι τῶν Αἰγύπτου βασιλέων Κλεοπάτρας τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ παιδὸς ἔτι ὄντος. ἀλλ' οὔδε μὴν ἐσώθησαν· οὐδὲ γὰρ τὸ ἄλλο ναυτικὸν, ἀλλ' ἐπὶ ὄγκίας τὸν Κερκύρᾳ κατέμενε. καὶ δοκεῖ Πομπηίου τοῦτο μάλιστα ἁμάρτημα ἐργάσασθαι, τὰ μὲ νεῶν καταφρονήσας, οἷς δὴ πολὺ περιῆν εὐδώκητο παντάχοθεν τῶν ἐπικτήτων ἀφαιρήσας· ἐν δὲ ἀ-

tes, ex Græcia verò Lacones cum ſuis regibus, & reliqui Peloponneſii, cum eíſque Bœoti: quin & Athenienſes venerunt in hanc militiam, quamvis utraque pars per præconem edixerat, nequis eos læderet, ut ſacerdotes Legiferæ Cereris: attamen exciti ſunt ad tanti belli gloriam, quaſi pugnaturi pro imperio Romani populi. Poſt Græcos deinde omnes fermè nationes quotquot verſus Orientem per circuitum mare accolunt, Thraces, Helleſpontii, Bithyni, Phryges, Iones, Lydi, Pamphylii, Piſidæ, Paphlagones, Cilices, Syri, Phœnices, Hebræi, contiguíque his Arabes, Cyprii, Rhodii, Cretenſes funditores, & inſulani ceteri. Aderant & reges dynaſtæque cum ſuis auxiliis, Deiotarus tetrarcha Gallogræcorum, & Ariarathes rex Cappadocum. Armenios ciſeuphratenos ducebat Taxiles: tranſeuphratenos Megabates legatus Artapæ regis. Alii quoque minores dynaſtæ adjutabant pro viribus. Fertur & ex Ægypto naves LX ei miſſas à regibus Cleopatra fratréque hujus etiam tunc puero: verùm hæ non interfuêre prælio, ſicut nec cetera claſſis, ſed otioſæ ſtabant in Corcyra. Apparétque Pompeium parum prudenter feciſſe, quòd contemptis claſſibus quibus in tantum præpollebat, ut poſſet undique prohibere quominus commeatus adveherentur hoſti, maluit terreſtri pugna de-

cernere cum viris ob exhaustos multos labores magnanimis & ferocibus ad prælia: quos quominus caveret, clade Dyrrachina factum videtur: qua nihil accidit rebus Cæsaris opportunius: propter eam enim inflati Pompeiani contra suum imperatorem pervicaces sunt redditi, & sine arte ad certamen ferebantur.

Clades Dyrrachina quàm Cæsari profuerit.

473 Verùm id Dei consilium fuit, ut nasceretur potentissimum hoc quod nunc quaquaversum in immensum patere videmus imperium. Instante verò pugna, uterque suos pro concione cohortatus est, Pompeius verbis hujusmodi, Vos milites ad hunc laborem imperantes magis quàm imperata facientes acceditis: vos enim quum ego malim diutius infestare Cæsarem, hoc certa-

Pompeii suos hortantis verba.

ζῶνι πεζῷ συνεκθεὶς ἀνδράσιν οὐ πόνε πολλοῦ μεγαλαύχοις τε & θηριώδεσιν ἐς μάχας ῥιψορδρεῖς. ἀλλ' αὐτὸν αὐτὸς φυλαξάμενον δεῖ Δυρράχιον αὐτῷ θεοδιδόσθαι δοκεῖ παραγαγεῖν, ὃν καιρὸν μάλιστα δὴ πάντων ἥδε τῷ Καίσαρι ῥιψορδρία. ἔξω δ' αὐτῶν ὁ στρατὸς ὁ τοῦ Πομπηίου κουφοτέρως μᾶλλον ἐπήρθη, καὶ & στρατηγὲ σφῶν κατεκράτησαν, & ἐς τὸ ἔργον ἀπερισκέπτως ἐτράποντο. ἄλλα τάδε μὲν ὠκνόμει θεὸς ἐς δέχεσθαι τῆσδε τῆ νεῶ ἐπιχειρήσεως τὰ πάντα ἠγεμονίας. τότε δ' αὐτῶν τὸν στρατιὰν ἑκάτερον & συναγαγὼν, ἐπώτρυνε· Πομπήϊος μὲν τοιάδε λέγων,

„ Ὑμεῖς, ὦ συστρατιῶται, στρατηγεῖτε „ γάρ τε & πόνε μᾶλλον ἢ στρατεύεσθε· „ ἐμοὶ γὰρ, ἐμοῦ τε Καί- „ σαρος & ἀντιτυχὸν ἔπι βουλομένου, „ τὸ ἀγῶ-

Ὑμεῖς, ὦ συστρατιῶται, στρατηγεῖτε τῷ πόνε μᾶλλον ἢ στρατεύεσθε.] Gelenio, illa prima hujus orationis verba ita vertenti, *Vos milites ad hunc laborem imperantes magis quàm imperata facientes acceditis:* assentitur P. Candidus. nam & hic initium istud ita reddit, *Vos quidem ô commilitones huic labori præsidetis magis quàm ab aliis vobis imperetur.* Poterat igitur Pompeius, verbis Cæsaris ad idem fere significandum utens, dicere, στρατηγοῦμαι ἤδη μᾶλλον ὑφ' ὑμῶν ἢ στρατηγῶ. Sic enim Cæsar in sua, quæ hanc sequitur, oratione, de Pompeio loquens, καὶ οὐδὲ στρατηγοῦντα ἔτι μᾶλλον ἢ στρατευόμενον. Sed, ad illum concionis Pompeianæ locum ut revertar, quiddam mihi scrupuli istud affert, quòd, quum οἱ στρατηγοῦντες etiam, seu στρατηγοὶ, dicantur στρατεύεσθαι, hîc eorundem utrunque esse negetur, sequendo eam quam habemus lectionem. Venit ergo in mentem suspicari, scriptum fuisse, στρατηγεῖτε τῷ πόνε μᾶλλον ἢ στρατεύεσθε μόνον. Vos (inquit) dicendi potius estis στρατηγεῖν τῷ πόνε, quàm στρατεύεσθαι solùm. Scimus alioqui, hoc unum de aliis militibus, qui suo imperatori subsunt, dici solere: non autem & illud alterum, videlicet στρατηγεῖν. Observandum est autem poni hîc τὸν πόνον pro eo quod passim τὸ ἔργον dici videmus.

Ἐμοῦ τε Καίσαρος ἐντυχὸν ἔπι βουλομένου.] Debuit alio uti verbo quàm hoc *infestare*, ad exprimendum ἐντυχὸν. Valde enim latè hujus Latini verbi significatio patet, quum multis possimus modis aliquem infestare. Videndum igitur annon debuerit potius dicere, *Cæsarem atterere*, sive *Res Cæsaris atterere*. (quoniam scriptum est, τε τῶ Καίσαρος, non τ' Καίσαρ) vel, *Cæsarem fatigare*, aut aliquid hujusmodi. Eo quidem certè verbo quo P. Candidus usus est, minimè uti debemus, nisi ridere libeat. vertit enim *Cæsarem*

,, τ' ἀγῶνα τόνδε παρακαλέσαντες·
,, ὡς οὖν ἀγωνοθέται τῆς μάχης,
,, χρήσασθε μοι, ὡς ἐλαττόσι πολὺ
,, πλείοσιν, καταφρονεῖτε δ' ὡς ἥσ-
,, σημένων νενικηκότες, καὶ γερόντων
,, νέοι, καὶ πολλὰ κεκμηκότων ἀ-
,, κμῆτες ἄνδρες· οἷς ὑπάρχει δυνα-
,, μις τοσήδε καὶ παρασκευὴ, καὶ
,, τὸ σωφρονοῦν ἀπὸ τ' αἰτίας. ὑπὲρ
,, γὰρ ἐλευθερίας & πατρίδος ἀ-
,, γωνιζόμεθα μετὰ νόμων καὶ δόξης
,, ἀγαθῆς, καὶ τοσῶνδε ἀνδρῶν, τῶν
,, μὲν ἀπὸ βελῆς, τῶν δ' ἱππέων,
,, ὡς ἂν ἄνδρα ἕνα λῃστεύοντα τὴν
,, ἡγεμονίαν. ἴτε οὖν ὡς ἠξιοῦτε,
,, μετ' ἀγαθῆς ἐλπίδος, οὗ ὄψει
,, πρόθυμοι τὴν τε φυγὴν αὐτῶν
,, τὴν πρὸ τοῦ Δυρραχίου γιγνομένην,
,, & ὅσα σημεῖα μιᾶς ἡμέρας κρα-
,, τοῦντες αὐτῶν ἐλάβομεν. Ὁ μὲν
δὴ Πομπήϊος ὧδε ἔλεγεν· ὁ δὲ Καῖ-
σαρ τοῖς ἰδίοις τοιάδε, Τὰ μὲν
δυσχερέστερα ἤδη νενικήκαμεν ὦ
φίλοι· ἀντὶ γὰρ λιμοῦ καὶ ἀπο-
ρίας ἀνδράσι μαχόμεθα· ἤδε ἡ

men depoſcitis: itaque ut ipſimet diſpenſatores & arbitri hujus prælii, ſic rem gerite tanquam plures cum paucioribus: ſic eos contemnite, ut par eſt contemni victos à victoribus, ſenes à juvenibus, feſſos à recentibus, præſertim quum potiores ſitis non ſolùm apparatu & viribus, ſed etiam bonæ cauſæ conſcientia: nam pro libertate dimicamus & patria, pro legibus & gloria, pro tot ſenatorii equeſtríſque ordinis viris, contra unum ad dominatum graſſantem per latrocinium. Ite igitur, cum bona ſpe quò fert animus, memores fugæ eorum ad Dyrrachium quótque tunc ſigna una die capta retulerimus. Cæſar quoque ſuos ſic affatus eſt, Difficilior pars laboris commilitones jam profligata eſt, jam enim non cum fame inopiáque, ſed cum viris pugnabimus. Hæc dies decernet omnia. Memineritis

Cæſaris ſuos hortantis verba.

macerare. Quid ſi tamen ſe excuſans P. Candidus dicat, ſe intellexiſſe, ἐκτρύχειν præſertim τῷ λιμῷ, id eſt fame. id autem eſſe macerantis. Habebit certè in principio orationis ipſius Cæſaris, locum, quem pro ſe planè facere meritò dicet, ἀντὶ γὰρ λιμοῦ καὶ ἀπορίας, ἀνδράσι μαχόμεθα. (niſi potius μαχούμεθα ſcribendum eſt, ut paulo pòſt monebo) Verùm non ad λιμὸν tantùm ſed ad alia varia ἀπορίας genera, quibus conflictabatur Cæſar, reſpici arbitror. Fuit autem valde reprehenſus poſtea Pompeius quòd non paſſus ſit Cæſarem ita variis (ut dixi) ἀπορίας generibus ἐκτρύχεσθαι. Sed qui eum defendunt, reſpondent, eos qui præcipuæ in ejus exercitu erant autoritatis, longiorem moram ferre noluiſſe, & illùm quodammodo ad pugnam coegiſſe. Audimus autem eum hîc omnibus ſimul militibus illud objicientem, videlicet non fuiſſe ab illis exſpectatum id, quod exſpectandum cenſebat, pugnæ inferendæ tempus. Vide Dionem, qui & alia in Pompeii de pugna conſilio reprehendit quàm Appianus in fine paginæ proximè præcedentis.

Καὶ τὸ σωφρονοῦν ἀπὸ τ' αἰτίας.] Quod hîc dicitur τὸ σωφρονοῦν ἀπὸ τῆς αἰτίας, convenit cum eo quod lectum jam nobis fuit, initio pag. 460. καὶ αὐτῷ τῷ λογισμῷ τῶ πολέμῳ.

Ἀντὶ γὰρ λιμοῦ καὶ ἀπορίας ἀνδράσι μαχόμεθα.] Suſpecta non debet eſſe hæc ſermonis forma, ἀντὶ γὰρ λιμῷ καὶ ἀπορίᾳ ἀνδράσι μαχόμεθα,

tis modò quid ad Dyrrachium ſitis polliciti quo pacto me ſpectante conjuraveritis, non redituros vos niſi victores ex acie. Hi ſunt contra quos ab Herculis columnis venimus: hi qui nos non ſuſtinendo profugerunt ex Italia: hi qui nos per decennium cum hoſte conflictatos, poſt innumeras victorias, poſt quadringentas Hiſpanorum & Gallorum Britannorúmque nationes adjectas imperio, debitis honoribus privare voluerunt, & triumpho ceteríſque commodis & præmiis: hi apud quos nec jus meum quicquam valuit nec gratia. Noſtis ipſi quos dimiſerim incolumes, ſperans me ab eis impetraturum æquum aliquid. Hæc omnia vobis in mentem venient hodie: tum ſi quam in me experti eſtis erga vos fidem ac benevolentiam, ſi quam liberalitatem ac munificentiam. Nec eſt difficile

„ ἡμέρᾳ κρινεῖ πάντα. μέμνησθέ
„ μοι τὸ πρῶτον τὸ Δυρράχιον ἐπαγ-
„ γελίας, καὶ οὐκ ἐφορῶντός μου
„ σωώμενοι ἀλλήλους, μὴ νικῶν-
„ τες δὴ ἐπανήξειν. οἵδε εἰσὶν, ὦ
„ ἄνδρες, ἐφ' οὓς ἐξ Ἡρακλείων
„ σηλῶν ἤλθομεν, οἵδε οἱ φεύγο-
„ ντες ἡμᾶς ἐξ Ἰταλίας, οἳ τὲς
„ δέκα ἔτεσιν ἀθλοῦντας ἡμᾶς καὶ
„ πολέμους τοσούσδε καὶ τόσους δυς-
„ αριθμήτους ἀνύσαντας, καὶ Ἰβήρων καὶ Κελτῶν καὶ Βρεττανῶν ἐθνη
„ πεντακόσια πρὸς τοῖς τετρακοσίοις ποιησαμένους τῇ
„ πατρίδι, διέλυον ἀγεράστους ἀ-
„ νδρι θριάμβου τε καὶ δωρεᾶς. καὶ
„ δὴ ἐς τὰ δίκαια αὐτὲς ἐγὼ πρὸ-
„ καλούμενος ἔπειθον, δὲ χάρι-
„ σιν ἐξιόντες· ἵστε δὲς μεθ' ἡμῶν καὶ ἀ-
„ παθεῖς, ἐλπίσας ἡμεῖν τι παρ'
„ αὐτῶν ἔσεσθαι δίκαιον. τῶνδε οὖν
„ μοι τήμερον ἀθρόων ἀνενέγκατε
„ τὴν τε ἐμὴν πρὸς ὑμᾶς, εἴπ συν-
„ ισέ μοι, κηδεμονίας ἢ πίστεως,
„ ἢ δωρεῶν μεγαλοφροσύνης. ἔστι δ'
„ ὁ δυσχερὲς νεοστατοῦντι καὶ ἀπό-
„ στο-

pro eo quod dicendum eſſet (pluribus verbis utendo) ἀντὶ γὰρ τῶν λιμοῦ καὶ ἀπορίας μαχούμεθα, ἀνδράσι μαχόμεθα. Suſpectam (inquam) hanc ſermonis formam habere non debemus, quum & alibi Appianum ita præpoſitione illa ἀντὶ uti obſervarim. At P. Candidus, verbum verbo reddens, in ambiguitatem incidit. Ita enim ille, *Pro fame quippe & inopia cum viris decertamus.* Non dubito tamen quin μαχούμεθα Appianus ſcripſerit, non μαχόμεθα: licet Candidus hanc lectionem agnoſcat.

Οὐδὲ χάρισιν ἐξιόντες.] Suſpicor ſcriptum fuiſſe, οὐδέ τι χάρισιν ἐξιόντες. Et poſt μεθ' ἡμῶν deeſſe aliud nomen adjectivum, vel ex particula καὶ apparet. Hoc autem (quodcunque ſit) illi ἀπαθεῖς ſynonymum eſſe arbitror, veluti quum Latinè *ſalvos & incolumes* dicimus. Ne autem, qui incideret in locum ubi ſcriptum eſſet, *& incolumes*, alio adjectivo haud præfixo, deeſſe nomen *ſalvos*, non diceret. Quidni verò σώους ante ἀπαθεῖς deſiderari itidem dicamus?

Τῶνδε οὖν μοι τήμερον ἀθρόων ἀνενέγκατε καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς ὑμᾶς, εἴπ συνίσε μοι, κηδεμονίας ἢ πίστεως, ἢ δωρεῶν μεγαλοφροσύνης.] Deeſſe vocem, ad quam hi omnes genitivi referantur, non dubito quin Græca in lingua exercitatus lector mecum dicturus ſit. Sed quænam illa eſt? an eſſe πίσιν dicendum eſt? ut legatur πίσιν ἀνενέγκατε, vel ἀνενέγκατε πίσιν: quum P. Candi-

» ἐμπολέμων ἔτι πολυπόνους ἀγωνι-
» στὰς τῶν ἀδεικνύειν. ἄλλως τε καὶ
» μειρακιωδῶς ἐς ἀταξίαν ἐκ δυσ-
» πειθείαν τοῦ στρατηγοῦ τεταπέντων.
» ὃν ἐγὼ πιστάνομαι δεδιότα καὶ ἀ-
» κοντα χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον, τύχη
» τε παρακμάζοντα ἤδη, ἐκ νω-
» θῆ καὶ βραδὺ ἐς ἅπαντα γεγε-
» νημένον, καὶ ἁδὲ στρατηγοῦντα ἔτι
» μᾶλλον ἢ στρατηγούμενον. καὶ τά-
» δε μοὶ δοκεῖ μόνον ἐπὶ τῇ Ἰτα-
» λῶν. ἐπεὶ τό γε συμμάχων μη-
» δὲ φροντίζετε, μηδ' ἐν λόγῳ
» τιθεσθε, μηδὲ μάχεσθε ὅλως ἐ-
» κείνοις. ἀνδραποδα ζῶντ' ἐπὶ Συ-
» ρία καὶ Φρυγία ἐκ Λυδία, φύ-
» σει ἀεὶ ἐκ δουλεύειν ἑτοίμα, οἷς,
» ἐγὼ σαφῶς οἶδα, καὶ ὑμεῖς δὲ
» αὐτίκα ὄψεσθε, ἁδὲ Πομπήϊον
» αὐτὸν τάξιν ἐκφυῶντα πολέμου·
» ἕξεσθε οὖν μοὶ τῶν Ἰταλῶν μόνων,
» κἂν οἱ σύμμαχοι δίκλω κινῶν
» σιν ὑμᾶς καὶ θορυβοποιῶ-
» σι. τρεψάμενοι δ' αὐτοὺς, τῶνδε μὴ ὡς συχνῶν φεισώμεθα, τοὺς δὲ

à veteranis vinci tirones & imperitos artium militarium, pueriliter absque ullo ordine ruentes, contempto imperatore suo: quem ego sat scio timentem & invitum prodire in aciem, fortuna ejus senescente, ipsum quoque segnem ac tardum redditum, nec tam imperantem quàm parentem alienis imperiis. Et hactenus de solis loquor Italis: nam de auxiliaribus nolo vos esse solicitos, aut ullo eos in numero ponere, aut armis invadere mancipia Syra Lydáque & Phrygia, ad fugam tantùm & servitutem nata: quibus, id quod scio, móxque ipsi videbitis, ne Pompeius quidem ullum locum assignabit in acie. Vos mihi solos urgete Italos, & si vos auxiliares more canum concursando perturbare voluerint, illis prius fusis à cæde ut co- 474

Candidus ita verterit, *Horum omnium vindices in unum mihi adeste.* Parum certè mihi emendatio hæc arridet (etiamsi aliquid autoritatis ei tribuere videatur illa Candidi interpretatio) quòd τίσιν non itidem sequentibus genitivis aptare possim. At verò idem ille interpres, illis jungit vocem *reminiscamini.* Sed hoc verbum cum illis, ἐπὶ σωτηρίᾳ μοι, quid commune habet?

Ἐπὶ πολυπόνους ἀγωνιστὰς ἀδεικνύειν.] Multo libentius πολυπείρους ἀγωνιστὰς legerim.

Ἄλλως τε καὶ μειρακιωδῶς ἐς ἀταξίαν καὶ δυσπειθίαν τοῦ στρατηγοῦ τεταπέντων.] Observatione dignum, δυσπειθίαν τοῦ στρατηγοῦ, pro δυσπειθίαν εἰς τὸν στρατηγόν. vel, τὸ δυσπειθὲς ἔχοντας τοῦ στρατηγοῦ. Gelenius tamen vertit, *contempto imperatore suo.* perinde acsi dictum esset καταφρόνησιν τοῦ στρατηγοῦ. Et verò ex contemptu nascitur δυσπειθία: sed tamen voce utendum erat quæ Græcæ responderet, saltem per periphrasin. Malè enim P. Candidus, quum unam vocem Gracam una Latina reddere volens, dixit *diffidentiam.* Ceterùm non abs re τῆς δυσπειθείας Pompeianorum mentionem facit Cæsar, qui contra τὸ εὐπειθὲς in suis magni se facere ostendit, pag 461.

Τύχῃ τε παρακμάζοντα ἤδη, καὶ νωθῆ καὶ βραδὺ ἐς ἅπαντα γεγενημένον.] Verba hæc, τύχῃ τε παρακμάζοντα ἤδη, sunt tanquam respondentis ad illa Pompeii, (non secus quàm si conjectura esset assequutus quæ ab illo dicta erant) καὶ εἴπε ὅτι μοι πολέμων ἐμπειρία καὶ τύχη, ἀπήτω μεχεὶ νῦν χρωμένῳ.

Οἷς

ut cognatorum abstineamus: in hos verò sæviamus ad terrorem incutiendum ceteris. Ante omnia ut sciam vos pollicitorum memores aut mortem optare aut victoriam, exituri vallum meo jussu convellite ipsimet, fossasque complete aggere, ut nihil nobis reliquum faciamus præter victoriam: & hostes videndo nos carere castris, necessariò suis usuros intelligant.

Hæc locutus, tamen ad impedimentorum custodiam reliquit duo millia senum admodum, ceteri exeundo vallum prosternebant magno silentio, & in fossam congerebant. Id ubi Pompeius animadvertit, quibusdam putantibus eos fugam adornare, intellexit audaciam, & intra se ingemuit, quòd pugnandum esset cum bestiis, quum haberent ipsi pro se famem, dignum adversus bestias remedium: sed jam non licebat gradum referre, rebus, (ut est in proverbio) admotis jam ad novaculam. Quapropter relictis quatuor millibus legionariorum, qui castris essent præsidio, ceteros deduxit in aciem inter Pharsalum & flumen Enipeum: ubi & Cæsar ex adverso constitit, ita ut legiones utrinque frontem occuparent trifariam, modicis divisæ spatiis, cornua protegerentur alis equitum: sagittarii funditoréque intermiscerentur omnibus. Ita legionibus utrinque instructis, in quibus erat tota fiducia, auxilia quoque magis ad ostentationem quàm usum producta sunt. Erant

Pompeius ingemiscit.

Enipeus fluvius.

475

„ συμμάχους ἐς τὸν τῶνδε κατα-
„ πολεμῆσαι ἐξεπράσασθε. σοὶ δ' πάν-
„ των, ὡς ἂν εἰδείλω ὑμᾶς ἔχοιμι
„ ὧν σπουδάσατε μεμνημένους τε, &
„ νικῶν πάντως ἢ θανάτου αἱρεμέ-
„ νους, καθελετέ μοι σφᾶς ἐπὶ
„ τὸν μάχιμον τὸ τεῖχος τὸ σφέτε-
„ ρον αὐτῶν, καὶ τὴν τάφρον ἐγχώ-
„ σατε· ἵνα μηδὲν ἔχωμεν ἂν μὴ
„ κρατῶμεν· ἰδόντι δ' ἡμᾶς ἀ-
„ στεμάτους οἱ πολέμιοι, καὶ συνω-
„ σιν ὅτι σφᾶς ἀνάγκης ἐστὶν ἡμῖν οὐ
„ τοῖς ἐκείνων σταθμεῖσθαι.

Ὁ μὲν, τοσάδε εἰπὼν, φυλακὴν ὅμως τῶν σκευῶν κατέπεμπε διχιλίους τοὺς πάνυ γέροντας· οἱ δ' ἐξιόντες τὸ τεῖχος ἤρειπον μετὰ σπουδῆς βαθυτάτης, καὶ ἐς τὸν τάφρον αὐτὸ ἐνεχώννυον· ὁρῶν δ' ὁ Πομπήϊος, ἠγεμόνων τινῶν ἐς φυγὴν αὐτὸς συσκευαζομένων, σωμᾶι τε τολμήματος, καὶ ἔστενε καθ' αὑτὸν, ὅτι χωροῦσιν ἐς χεῖρας θηρίοις, λιμὸν ἔχοντες, ἄξιον θηρίων φάρμακον, ἀλλ', ἐπεὶ ἦδη ἀναδῦναι ἐπὶ, τῶν πραγμάτων ὄντων ἐπὶ ξυρῷ· διὸ δὴ τετρακισχιλίους τῶν Γαλατῶν φύλακας τῆς σφετέρου καταλιπὼν, παρέπεμψε τοὺς λοιποὺς, ἐς τὸ μεταξὺ Φαρσάλου τε πόλεως καὶ Ἐνιπέως ποταμοῦ· ἔνθα καὶ ὁ Καῖσαρ ἀντιδιεκόσμει, τοὺς μὲν Γαλατὰς ἑκατέρωθεν αὐτῶν ἐς τέλος διαρρῶν ἐπὶ μετώπου, μικρὸν ἀλλήλων διεστῶτας, καὶ τὰς ἱππέας ἐπὶ τοῖς κέρασι τοῖς καθ' μέρη πάσων. τοξότας δ' πᾶσιν ἀναμεμίχατο καὶ σφενδονήτας. καὶ τὸ μὲν Γαλατικὸν ὕστω κεκόσμητο, ᾧ δὴ καὶ μάλιστα αὐτῶν ἑκάτερος ἐπῆρτο· τὸ συμμαχικὸν δ' ἦγεν ἐφ' ἑαυτῶν ὡς ἐς

ἐπίδει-

ἐπίδειξιν. πολύθρουν δ' ἰδὼν τὸ Πομπηΐου συμμαχικὸν καὶ πολύγνωστον καὶ αὐτῶν ὁ Πομπηΐου Μακεδόνας μὲν καὶ Πελοποννησίους καὶ Βοιωτοὺς καὶ Ἀθηναίους ἐπιδεξιάμενον τὴν εὐταξίαν καὶ σιωπὴν, παρεστήσατο τῇ φάλαγγι τῇ Ἰταλικῇ, τοὺς δὲ ἄλλους (ὥσπερ ὁ Καῖσαρ ἔκρινεν) ἔξω τάξεως ἐκέλευσε κατὰ φυλακὴν ἱδρυθῆναι, ὅταν ἐν χερσὶν ὁ ἀγὼν γένηται κυκλοῦσθαι τοὺς πολεμίους, καὶ διώκειν, ὅτε διώκοιντο βλάπτοντας, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτὸ Καίσαρος ἀχαράκωτον ὂν φυλάττειν. ἡγεῖτο δὲ τῆς φάλαγγος Πομπηΐου μὲν ὁ κηδεστὴς Σκιπίων ἐν μέσῳ, καὶ ἐπὶ τῷ λαιῷ κέρατι Δομίτιος, ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ Λέντλος. Ἀφράνιος δὲ καὶ Πομπηΐου τὸ στρατόπεδον ἐφύλαττον. Καίσαρος δ' ἐστρατηγηκότες μὲν Σύλλας καὶ Ἀντώνιος καὶ Δομίτιος, αὐτὸς δ' ἐπικαίρως συνεπέστατο τῷ δεκάτῳ τέλει, καθάπερ εἰώθει αὐτῷ. καὶ τότε ἰδόντες οἱ πολέμιοι, μετήγαγον ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἀρίστους τῶν ἱππέων, ἵνα πολέσιοι ὄντες, εἰ δυνηθεῖεν, κυκλώσαιντο. σπεύσας δὲ ὁ Καῖσαρ, τετρακισχιλίους ἐντολμοτάτους πεζοὺς ἐνήδρευσεν, οἷς ἐκέλευσεν, ὅταν αἰσθώνται τοὺς πολεμίους ὑπερθέοντας, ἀναπηδᾶν, καὶ τὰ δόρατα ἐσπηδῶντας ἀναχεῖν ὀρθὰ ἐς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν.

autem Pompeio confusa ex linguis dissonis, à quibus ille secretos Macedonas, Peloponnesios, Bœotos, Athenienses que, ut meliùs assuetos servandis per silentium ordinibus, collocavit prope phalangem Italicam: ceteros, quemadmodum Cæsar conjectura præceperat, extra aciem jussit subsidere, ut commisso prælio circumventum hostem profligarent pro viribus, & castra Cæsariana jam vallo nudata diriperent. Ceterùm aciem Pompeii mediam curabat socer Scipio, lævum cornu L. Domitius, dextrum Lentulus, Afranius cum Pompeio substitit in castrorum præsidio. Apud Cæsarianos præerant, Sylla, Antonius, Cn. Domitius: ipse opportuno loco inter decumanos ex more constitit: quo animadverso hostes traduxerunt contra eum fortissimos equitum, ut numero superiores illum circumvenirent. Cæsar contrà intellecta re tria millia peditum audacissimorum collocavit in subsidiis, jussos ut quamprimùm sentirent hostem circumvectum accurrere, coorirentur, & infestis hastis maximè facies eorum peterent: non enim subitu- Cæsaris artes in bello.

Οἷς ἐκέλευσεν, ὅταν αἴσθωνται τοὺς πολεμίους ὑπερθέοντας, ἀναπηδᾶν, καὶ τὰ δόρατα ἐσπηδῶντας ἀναχεῖν ὀρθὰ ἐς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν] Omnes qui historiæ hujus meminerunt, eandem facti rationem reddunt. Ingeniosus tamen Rutgersius variarum Lectionum lib. I. c. IV. longe aliud Cæsaris fuisse consilium docet: ac judicat Cæsarem, cum videret & suum & Pompeii exercitum constare è popularibus ac propinquis vereri cæpisse, ne si se mutuo agnoscerent, illa alacritas, is cognitus militum suorum ardor obtorpesceret; quin in amplexum potius, hunc parentis, illum fratris, alterum hospitis aut amici ruituros, quam ut cognato sanguine insontes etiamnum ma-

nus

subituros juvenes imperitos & forma sibi placentes, ejus deformationis periculum. Atque ita utrinque artibus utebantur adversus alteros, ducibus ordines obeuntibus, & quod opus erat providentibus, suósque ad rem fortiter gerendam cohortantibus & tesseram dantibus, Cæsarianis, Venerem victricem, Pompeianis, invictum Herculem.

Instructos utrinque diu silentium altum tenuit, cunctabundos & expectantes ut ab adversa parte fieret pugnæ initium: miserebat enim tantas copias Italici nominis, quantas nunquam antea, præsertim utrinque lectissimas, semel subire aleam ancipitem: idque Romanis inter se
476 conflictantibus, & quo propius aberant à periculo, eo magis remittente se ambitione qua hactenus cæcati fuerant, & in vicem ejus redeunte timore, ratio jam remoto insano appetitu gloriæ, reputabat magnitudinem causámque periculi, duos viros de primatu inter se contendere, salutis cura posthabita, ne extremo quidem loco mansuros ni contingat vincere: pertrahi propter eos tantam egregiorum virorum multitudinem in commune periculum. In mentem veniebat & illud, nuper amicos & affines,

ἐ γὰρ οἴσθ' ἀπείρους καὶ νέους, ἀφαΐζομένους ἔπι, τὸν ἐς τὰ θεάσωπα κίνδυνον. οἱ μὲ δὴ τειάδε κατ' ἀλλήλων ἐμηχανῶντο, καὶ θεὶς ἐσαν ἐκάστους, καθιστάμενοι τά τε ἐπιτήδεια, καὶ ἐς εὐτολμίαν παρακαλοῦντες, καὶ τὰ σωθήμενα ἀναδιδόντες, ὁ μὲν Καῖσαρ, Ἀφροδίτῃ νικηφόρῳ. ὁ δ' Πομπήϊος, Ἡρακλέα ἀνίκητον.

Ὡς δ' σφίσιν ἕτοιμα πάντα ἦν, ἐπὶ πολὺ καὶ ὡς ἀνέμβατον ἐν βαθείᾳ σιωπῇ· μέλλοντες ἔπι καὶ ὀκνοῦντες καὶ ἐς ἀλλήλους ἀποβλέποντες, ὁπότεροι ἄρξῃ τῆς μάχης· τό, τε γὰρ πλῆθος ἄκτειρον, (ἐθνέος που, τοσοῦδε Ἰταλοῦ φρατοῦ ἐς ἕνα κίνδυνον συνελθόντος) καὶ τὴν ἕξιν, (ἐκκείτων ὄντων ἑκατέρων) ἠλέει· ἐ μάλιστα ὅτε ἴδοιεν Ἰταλοὺς Ἰταλοῖς συμφερομένους, ἐκ τοῦ τε πρὶν ξυνομῶς αὐτοῖς ἢ μὲ ἐκκαμόντες καὶ τυφλῶσαι πάντως φιλοτιμία ἐσῴεννυτο, καὶ μετέβαλλεν ἐς δέος· ὁ δὲ λογισμὸς ἐκαθαίρετο δοξοκοπίας, καὶ τὸν κίνδυνον ἐμέτρει, καὶ τὴν αἰτίαν, ὅτι θεὶ ποτὲ ἐριστίων δύο ἄνδρε ἐρίζοντε ἀλλήλοιν, αὐτὰ τε κινδυνωδέστατα ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, μηδ' ἐχόντων πάντων ἀσπίδεντε ἔπ εἶναι, καὶ τοσοῦδε πλῆθος ἀνδρῶν ἀγαθῶν δι' αὐτούς. ἐσήει δὲ σφᾶς ὅτι φίλοι καὶ κηδεστῆ τε ὄντες, καὶ

πολλὰ

nus incestarent. Id igitur ne fieret jussisse prudentissimum imperatorem, ut eorum vultus ferro turbarentur, ne alter ab altero agnosci posset. Videtur & eodem modo intellexisse Lucanus, qui in oratione Cæsaris ante conflictum suos cohortantis eum ita loquentem facit:

Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Ulla, nec adversa conspecti fronte parentes
Commoveant; vultus gladio turbate verendos.

πολλὰ συμπαξάντες ἀλλήλοις ἐς ἀξίωμα καὶ δύναμιν, ξίφη νῦν φέρουσι κατ' ἀλλήλων, καὶ τὰς ὑποστρατευομένας ἐς ὁμοίας ἀθεμιτίας ἄγουσιν, ὁμοεθνεῖς ὄντας ἀλλήλοις, καὶ πολίτας καὶ φυλέτας καὶ συγγενεῖς, ἐνίους δὲ καὶ ἀδελφούς. οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἐλείπετο ἐκείνῃ τῇ μάχῃ, ἀλλ' ὡς ἐν τοσῷδε μυριάσιν ἐξ ἑνὸς ἔθνους ἐπ' ἀλλήλας ἰούσας, πολλὰ τὰ παρὰ δόξαν συνέπιπτεν, ὧν ἑνθυμούμενον ἑκάτερον, μεῖζόν τε δύνασθαι ἔτι ἐν τῷ παρόντι ἐνεπίμπλατο, καὶ ὡς ἑσπέρα ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ τὸ ἐπὶ γῆς ἢ πρῶτον ἢ τελευταῖον, ἥκειν τοσῇδε ἀμφισβολίας ἄρξαι. καὶ φασὶν αὐτῶν ἑκάτερον καὶ δακρύσαι. μέλλουσι δ' ἔτι ἐς ἀλλήλους ἀποβλέπουσιν ἡ ἡμέρα πρόσω ἤδη τε τοῦ πλείονος ἅπαν ἐυσταθῶς ἐφ' ἡσυχίας ἀκέλευστος ἀνέμενε. τὸ δὴ συμμαχικὸν ὁ Πομπήϊος αὐτῷ παρακόσμου ὁρῶν ὑπὸ τῆς μελλήσεως, καὶ δείσας μὴ πρὸ δέοντος ἀγῶνος ἀταξίας καταρξειεν, ὑπεσήμηνε πρῶτον, καὶ ἀντήχησε Καίσαρι· αὐτίκα δὲ σάλπιγξ ἑκατέρα αὐτοὺς ἐξώτρυνον ὀρθίοις κλαγγαῖς, ὡς ἐν τοσῷδε πλήθει, πολλὰ κατὰ μέρη, καὶ οἱ κήρυκες καὶ οἱ ἐπιστάται προθέοντες ἤπειγον. οἱ δὲ σὺν ἀρῇ ἀλλήλοις ἐπῆσαν, μετά τε θάμβους καὶ σιωπῆς βαθυπάτης, ὡς πολλῶν ἀγώνων τοιῶνδε ἐμπεφορτολεμωπλησιάζουσι δὴ αὐτοῖς ἤδη τόξα καὶ λίθοι πρῶτον ἅμα, καὶ τὰ ἱππέων βραχὺ τὰ πρὸ πελασθέντων πεζοῖς τε καὶ ἐπελάσαντες ἐπ' ἀλλήλους. καὶ προσέχοντες οἱ δὴ Πομπηΐου, τὸ δέκατον τέλος ἐκυκλοῦντο. Καίσαρος δὲ τὸ σημεῖον τοῖς ἐφεδρεύουσι

maximè mutuis beneficiis in tuenda dignitate adjutos, nunc gladios in se invicem stringere, & minores duces sequi conatus illorum nefarios, tanta necessitudine intercedente inter cives tribules & consanguineos, atque adeo fratres quoque nonnullos: nam ne hoc quidem deerat, sed ut fit inter tot millia gentis unius concurrentia, multa præter opinionem accidebant. Talia cogitantem utrumque ducem pœnitebat pro tempore, & quòd ea dies primum aut extremum omnium mortalium redditura esset, pigebat negotium tam dubium priorem aggredi. Fertur illacrymasse utrunque. Inter has moras dum observant alteri alteros, die procedente, legiones universæ constanter suo loco quiescebant. Ceterùm auxilia sua quum videret Pompeius parum servare ordines moræ tædio, veritus ne suo exemplo ante initium pugnæ turbarent ceterorum ordines, jussit prior signa canere: idem ex adverso fecit Cæsar. Móxque concinentibus classicis, caduceatoribus & præfectis discursando suos cohortantibus, magno animo adversi in se invicem ferebantur, nec minore silentio, ut sæpe versati in hujusmodi certaminibus. Ut verò intra teli jactum ventum est, orto à ferentariis prælio, procurrerunt & equites, factóque utrinque virtutis periculo, Pompeiani numero potiores circumveniebant legionem decimam: tum verò Cæsar signum dat subsidiariis:

Pompeius & Cæsar illacrymantur prælium aggressuri.

Prælium inter Cæsarem & Pompeium commissum.

477 Cæsaris artes.

riis: illi coorti hastis infestis equitum facies fodiunt: qui non ferentes desperatorum audaciam, & ora oculósque sibi configi, fugere turbatis ordinibus: moxque nudatas eo latere legiones, Cæsariani equites circumvenêre, qui prius ne ipsi circumveni rentur timuerant. Quo cognito Pompeius jussit pedites cursum sistere, nec in adversam aciem incurrere, nec tela in hostem conjicere, sed stantes prætentis hastis in irruentes pugnare comi-

Pompeii stratagema Cæsar improbat.

nus. Quod ejus stratagema quidem laudant ut circumventis commodissimum: sed Cæsar in suis epistolis improbat: jactu enim ictus fieri vehementiores, & cursu viris augeri animum, contra languescere stantibus: quos & facilius propelli dum sunt palorum more immobiles: quod etiam tum contigit. námque decumani, dum sinistrum Pompeianum cornu ab equitibus desertum circumvenitur, & in vestigio hærens telis ex adverso missis obruitur. invecti in turbatos vi coegerunt eos retrocedere: atque hoc modo primi fuerunt autores victoriæ. Ceteris partibus edebantur variæ vulnerum ac cædis species, nullo clamore in tot legionum conflictu, ne sauciorum quidem aut cadentium, sed fremitu tantùm & gemitu occumbentium, quo quisque loco constiterat.

Pompeii auxiliatorum ignavia.

Auxiliatores interim spectatores facti mirabantur servari ordines, ita ut stupentes miraculo alienæ

σιν ἀρωντο, οἱ μὲ, ἐξαναστάντες ἐς τὲς ἵππους ἐχώρουν, ὀρθοῖς αἰῶ τοῖς δόρασιν ἐς τὰ πρόσωπα τύπτοντες τὲς ἐπικαθημένους· οἱ δ' ὑπεγκύπτοντες αὐτῶν ἅτε τὴν ἀπείριαν ἅτε τὰς ἐπὶ σόμα καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς πληγάς, ἐφόβουν ἀκόσμως, & τὸ ὑπόπεδα πεζῶν ἐυθὺς ἱππέων ἐρημον ἡγούμενον ὑκυκλοῦντο οἱ τὲ Καίσαρο ἱππῆς, αὐτοὶ δείσαντες πρόσκυκλωσιν· Πομπηίο δὲ ποδομάχο ὑκέλευε τοῖς πεζοῖς μήτ' ἐπικθέειν ἐπ, μήτ' ὑπερέχειν ὑκ τὴ φάλαγγο, μηδ' ἀκοντίζειν, ἀλλ' ὑπολὴ ἀλλάττοντας ἀμύνεσθαι χειρὸς τοῖς δόρασι τὲς ἐπιόντας· & τόδε πῆς αὐτὸ τὸ στρατήγημα ἐπαινέσιν, ὡς ἄμεινον ὑπ' ἀκυκλώσθαι, ὁ δὲ Καίσαρ ὑν ταῖς ἐπιστολαῖς κατεμέμφετο. τάς τε γὰρ πληγὰς ὑπὸ τὴ βολὴς ἐυτονωτέρους γίγνεσθαι, & τὲς ἄνδρας ὑπὸ τὴ δρόμου πρόθυμοτέρους, ἑστῶτας δ' ἀποψύχεσθαί τε, καὶ τοῖς ἐπιθέσεσιν ἐυκλήτους δι' ἀτρεμίαν, οἷα σκοποὺς εἶναι. ὁ δὲ τότε ἡμύνετο. τὸ γὰρ δίκαιον τέλο σὺν αὐτῷ πρόθυμοῦσθαι τὰ λοιπὰ & Πομπηίε ἐρήμου ἱππέων ἡγούμενα, καὶ παντάχοθεν ἀτρεμοῦντας ἐς τὰ πλάγια ἑστηκότας ἐπιέναι· μέχρι θορυβουμένοις ἐμπεσόντες βιάζεσθαι, καὶ τὴ νίκης καταρξαι· καὶ δὲ τὸ ἄλλο πλῆθο ὡς ἐπὶ τραυμάτων καὶ φόνων ἔργα πολλὰ καὶ ποικίλα, βοὴ ὑδεμία ὑπὸ τοσῆσδε φάλαγγο τοιάσδε δράσης, οὐδ' οἰμωγαὶ τῶν ἀναιρουμένων ἢ πλησιομένων· ἀλλὰ βρυχημῷ μόνα καὶ γόοι πιπτόντων ἔνθα συνεπαχθησαν ἐυχημόνως· οἱ συμμαχοι δὲ καθάπερ ἀγῶνα πολέμου θεώμενοι, κατεπλήσσοντο τὴν ἐυταξίαν, καὶ ἅτε τὰς

τὰς σκιὰς τ Καίσαρ ἐτόλμων, ὑπὸ θαύματ, (ὀλίγων αὐτὰς ἢ πρεσβυτέρων ἀνδρῶν φυλασσόντων) παρεδραμεῖν, ἅτε ἄλλο ἢ ἑστῶτες ἐθάμβουν ὡς ἢ ἐνεδώκει τὸ λεγόν τ Πομπηΐ, αὐτοὶ μὲ ἐ τότε βαδίζω ὑπεχώρουν ἄρχ ἐ σωεπλέκοντο οἱ ἢ σύμμαχοι πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐφέυγον ,, ἄπρακτοι, βοῶντες, Ἡσσήμε- ,, θα· ἐ τὰς σκιὰς σφῶν αὐτοῖς ἐ τὰ χαρακώματα ὡς ἀλλότρια πρὸ λαβόντες διέσωσαν, ἢ διηρπαζον ἐς τὸν φυγὸν ὅ, τι δύναντο ἐπαγωγ. ἤδη ἢ ἐ τὸ ἄλλο τ Ἰταλῶν στρατιωτικὸν τ ἐπὶ παθὲ ἦσσης ἀφθαρμένον, ὑπεχώρει κ ποδὸς, πρῶτον ὲν κόσμῳ, ἐ ἐπ ὀλίγων τῶν δυνατῶν ἐρρωμένοι· ἐπικειμένων δ' αὐτοῖς ὡς ὲν εὐπραξίᾳ τ πολεμίων, ἐτράφησαν ἐς φυγόν· κ ὁ Καίσαρ ἐυμηχάνως δὴ τότε μάλιστα, ἵνα μὴ σωέλθοιεν αὖθις, μηδὲ τὸ ἔργον ᾖ ἐοικὸς μάχης μιᾶς, ἀλλὰ παντὸς τ πολέμου, κήρυκας ἐς τὰς τάξεις πανταχοῦ πρεμπεμπεν, ὅ τοῖς νικῶσι σπέλδον ἀφαυσεῖν τῶν ὁμοεθνῶν, ἐπὶ δὲ τὰς συμμάχας μόνας χωρεῖν ἐ τοῖς ἠσυχάζουσι πρὸς τὸ στρατόπεδον, παραγγοῦντες ἀδεῶς ἑστάναι. ἀνὴρ τε παρ' ἀνδρὸς σύμμαθέων τὸ κήρυγμα εἰσήκει, κ σύμβολον ἤδη τοῦτο τ Πομπηΐ σταπώτων ὦ τὸ ἀδεῶς ἑστάναι, τε ἄλλα ὡς Ἰταλῶν ὁμογενέστατοι ἐσκιδασμένων τε κ φωνῇ ὁμοίαν ἀφιέντων. διεκθέοντες δ' αὐτὰς οἱ τ Καίσαρ, τὰς συμμάχας ἃ δυναμένας ἀντέχειν ἀπήρασαν κ ὁ πόλεμος ἐνέκλινε τὸ φόβ.

Πομπηΐ δ' ἐπειδὴ τὸν τροπὴν εἶδεν, ἐκφρων αὐτὸς ἐθυμόμ, ἀπ- ηλᾶ βαδίζων ἐς τὸ στρατόπεδον, κ παρελθὼν ἐς τὸν σκηνὴν, ἐκάθι-

virtutis, ne castra quidem Cæsariana invaderent, à paucis custodita senioribus, sed starent tantùm attonitis similes. Ut verò sinistrum Pompeianorum cornu propulsum cœpit referre pedem pugnando nihilo secius, tum verò auxiliares victos se conclamando, effusa fuga petebant castra, & convulsis direptisque hostiliter propriis tabernaculis, diffugére qua quisque poterat. Jámque ceteræ quoque legiones ut hanc cladem sensêre, pedem referebant: primò servatis ordinibus, & repugnantes pro viribus: ceterùm hoste ut in rebus suis prosperis urgente, tandem in fugam versæ sunt. Tum Cæsar usus consilio prudentissimo, ne rursum instaurarent ordines, utque non prælio tantùm, sed bello etiam vinceret, dimissis circumquaque præconibus, edixit civibus parci, & in sola sæviri auxilia: simúlque victores victis accurrentes, jubebant stare securos: atque ita viritim edicti notitia tradita, hæc vox, Sta securus, Pompeianis cœpit esse pro tessêrâ, eò facilius quòd Itali se invicem noscitarent pari cultu linguáque. Ita Cæsariani præteritis civibus in auxiliares versi, cædebant ad resistendum invalidos: quorum ingens strages est edita.

478

Cæsaris consilium prudentissimum.

Pompeianis tessera à Cæsare data.

Pompeius, visa suorum fuga, mentis jam impos, in castra se paulatim recepit: ingressúsque tentorium, sedebat tacitus, Aja-

 cem

Pompeio simile quiddam quod Aiaci Telamonio contingit.

cem Telamonium referens, cui simile quiddam fertur accidisse Trojani belli tempore. Reliquorum admodum pauci in castra sunt reversi: quòd in acie securi stare jussi, & ab hostibus præteriti, catervatim dispergerentur.

Cæsar victoria uti scit.

Sub vesperam Cæsar discurrendo per exercitum, supplex orabat ne gravarentur tantum laboris insuper impendere, dum castra Pompeii capiant: docens, si patiantur denuo coire hostiles copias, unius tantùm diei fore victoriam: castris porro occupatis, nihil defore quin in universum vincant, summâ operi manu imposita. Itaque supplices ad eos manus protendens, cœpit eò ante alios currere. Illis, quamvis fessa corpora, sublevabant animi consiliúmque & auctoritas Cæsaris. Huc accedebat & præsens felicitas, spésque castra expugnandi, non ignaris rem esse momenti maximi: nec est aliud efficacius spe, ad sublevandam hominum lassitudinem: ita vallum quoque aggrediuntur contemptis propugnatoribus. Pompeius hoc audito tandem post insolitum illud silentium in hanc vocem erupit, Ergo & ad castra nostra? & cum dicto mutata veste, conscendit equum: comitantibúsque amicis quatuor, non prius cursum intermisit, quàm sub lucem Lariss̃am attingeret. Cæsar ita ut instruendo aciem inter minas prædixerat, intra Pompeii vallum usus est diversorio, paratósque illi cibos absumpsit, sicut & reli-

479 Pompeii dictum.

Ejus fuga.

Cæsar in diversorio Pompeii cibum sumit ut

ζετο ἀναυδ⊙· οἷόν τι ⊂ τ̃ Τελαμῶν⊙ Αἴαντα φασὶν ἐν Ἰλίῳ παθεῖν ἐν μέσοις πολεμίοις ὑπὸ θεοκλοδείας· τ̃ δ' ἄλλων ὀλίγοι πάνυ ἐσήεσαν ἐς τὸ στρατόπεδον. τὸ γὰρ κήρυγμα τ̃ Καίσαρ⊙ ἐστάνευ τε ἀκινδύνως ἐποίει, κ̃ περιδρεμόντων τ̃ πολεμίων, διεσκίδνη κ̃ μέρ⊙. λιγέσης ⊃ τ̃ ἡμέρας ὁ Καῖσαρ τὸν στρατὸν ἀχέπτως που ἔφειδεν, ἱκέτευε προσποιῆσαι, μίχεσ ⊂ τ̃ χάρακα τ̃ Πομπηΐου λαβόντες· ὑπεδιδάσκων ὅτι εἰ συσσᾶεν αὖθις οἱ πολέμιοι, μίαν ἡμέραν ἔσοντες νενικηκότες· εἰ ⊃ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἕλοιεν, τ̃ πόλεμον ἐνὶ τ̃δε ἄργῳ κατορθωκότες ἂν εἶεν· τύς τε ὧν χεῖρας αὐτοῖς ὤρεγε, ⊂ προσῶντας ἐξῆρχε δρόμου· τοῖς ⊃ τὰ μὲ σώματα ἐκαμνε, τῷ ⊃ ψυχῷ ὅ, τε λογισμὸς ⊂ ὁ αὐτοκράτωρ σωτηρίων ὑπέφιζε. ἠώρει ⊃ κ̃ ἡ τ̃ γεγονότων εὐτυχία κ̃ ἐλπὶς, ὅτι κ̃ τ̃ χάρακα αἱρήσουσι κ̃ πολλὰ τὰ ἐν αὐτῷ· ἦκισα δ' ἐν ἐλπίσιν ἡ εὐτυχίας ἄνθρωποι καμάτων ἀμβάνουσι. οἱ μὲν δὴ ⊂ τῇδε προσπεσόντες, ἐπεχείρουν σὺν πολλῇ σπουδῇ τὰς ἀποκεκρυμμένας κατηφορίσας· ὁ ⊃ Πομπηΐ⊙ μαθὼν, ἐξ ἀλλοκότου σιωπῆς „ τοσοῦτον ἀπέρρηξεν, Οὐκοῦν ⊂ „ ἐπὶ τὸν χάρακα ἡμῶν; Καὶ εἰπὼν, τῷ τε φόλῳ ἐπῆλλαξε, κ̃ ἵππου ἐπιβὰς σὺν φίλοις τέσσαρσιν, ὧν ἀνέσχε δρόμου, πρὶν δεκαπέμπτης ἡμέρας ἐν Λαρίσσῃ γενέσθαι· ὁ ⊃ Καῖσαρ, ὡς ἐπηπείλησε, περιστάσων, ἐν τ̃ Πομπηΐου χάρακι ἑστάθμευσε, καὶ αὐτός τε τῷ ὀφείλῃ βρώμῳ, κ̃ ὁ στρατὸς ἅπας τῷ τ̃ πολεμίων ἐδαίσατο.

ἀπίθανον

ἐξέθανον· ἦν δὲ ἑκατέρων τὸ μὲν Γναῖου, (ἐ γὰρ δὴ τὸ γε συμμαχικὸν ἐσῆλθεν ἐξαριθμήσεις ἐγίνετο ὑπὸ πλήθους ἐ κατιφρονήσεως) ὁπλῖται μὲν τῶν Καίσαρος, τελέους λοχαγοὶ, καὶ ὁπλῖται Δαλμάτοι, ἢ (ὡς ἑτέρωις δοκεῖ) χίλιοι ἐ Δαλμάτοι· ὧν δὲ τοῦ Πομπηΐου, βελοῦται μὲν δέκα, (ὧν ἓν ἐ Λούκιος Δομίτιος ὁ αὐτῷ Καίσαρι πεμφθεὶς ἐπὶ τὴν Γαλατίαν ἀφῆλθε) τοῦ δὲ καλουμένων ἱππέων, ἀμφὶ πεντακοσίους τοῦ ἐπιφανεῖς· ὧν ἦν τὰ ἄλλης στρατιᾶς, οἱ μὲν ἐπιόντες φασὶ δισμυρίους ἀμφὶ πεντακισχιλίους. Ἀσίνιος δὲ Πολλίων ὑπὸ Καίσαρι τῆς μάχης ἐκείνης στρατηγῶν, ἑξακισχιλίους ἀναγράφει νεκροὺς ἐυρεθῆναι τῶν Πομπηΐου. τοῦτο τέλος ἓν τοῦ ἀοιδίμου τοῦ Φαρσαλικοῦ μάχης· ἄριστα δ' ὁ μὲν Καίσαρ αὐτὸς ἦν τε πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ ἐκ πάντων ἐφέρετο ὁμολογουμένως ἀριστεύσας, καὶ σὺν αὐτῷ τὸ τέλος τὸ δεκατον, τὸ δὲ τέλος Κρασίνιος λοχαγὸς, ὃν Καῖσαρ μὲν ἐξιὼν ἐπὶ τὴν μάχην, ἤρετο ὅ,τι πρᾶξόμοι, ὁ δὲ λαμπρῶς ἀντεβόησε, Νικήσομεν, ὦ Καῖσαρ· καμὲ ἢ ζῶντα ἢ νεκρὸν δόξεις ἐυρήσειν· ἡ στρατιὰ διεμαρτύρετο καθάπερ ἐνθουσιῶντες ἐς ἐκείνην ἕξιν ἀφιέντες πολλὰ καὶ λαμπρὰ δρᾶσαι· ἐπεὶ δὲ ζητούμενος ἐν τοῖς νεκροῖς ἐυρέθη, τὰ ἄριστα ὁ Καῖσαρ αὐτῷ πρεπόντως ἐ συνέθαψε, ἐ τύφον ἐξαίρετον ἀνέστησεν ἐγγὺς τοῦ πολυανδρίου.

Ὁ δὲ Πομπήϊος ἐκ Λαρίσσης ὁμοίῳ δρόμῳ μέχρι θαλάσσης ἐπιχθεὶς, σκάφος ἐπιβὰς μικρὸν, καὶ νεὼς πυρφορτιούσης ἐπιτυχὼν, ἐς naviculam, & fortuitò nactus quus exercitus hostium sumptu epulatus est. Desiderati sunt utrinque, tum ex Romanis, tum è sociis (auxiliorum enim nec numerus erat nec ratio præ multitudine) Cæsariani centuriones triginta, legionarii ducenti, aut, ut alii supputant, mille ducenti: ex Pompeianis senatores decem, & in his L. Domitius successor ipsi Cæsari missus in Galliam: equites Romani nobiles circiter XL. de cetero qui plurimos tradunt, X X V. M. numerant. Asinius Pollio qui inter Cæsarianos duces ei prælio præfuit, non plus sex millibus ex Pompeianis cecidisse scribit in suis commentariis. Hic fuit eventus pugnæ illius ad Pharsalum celeberrimæ. In ea fortissimè rem gesserunt primo & secundo loco Cæsar ipse omnium consensu, & cum eo decumani: tertio verò Crastinus centurio: qui rogatus dum exit castris, qualem eventum expectaret, clara voce respondit, Vincemus Cæsar, & mihi aut vivo aut mortuo habebis gratiam. Hunc totus exercitus testabatur, tanquam furentem discurrisse per singulas acies, multáque egregia edidisse facinora. Cadaver ejus inter cetera inventum ornavit Cæsar donis militaribus, atque ita ornatum seorsim sepeliit insigni monumento addito, prope communem reliquorum tumulum.

At Pompeius è Larissa pari cursu delatus ad mare conscendit navem prætervehentem, trajeprædixerat.

Desideratorum numerus.

Asinii Pollionis commentarii.

Cæsaris laus.

Crastini centurionis egregia facinora.

Ejus interitus, cum insigni monumento.

cit Mitylenen: unde assumpta Cornelia, rebúsque suis in quatuor triremes impositis, quæ à Rhodo & Tyro venerant, tunc quoque Corcyram neglexit & Africam, ubi alium habebat exercitum & classem validam: maluítque in Orientem Parthorum
480 regem petere, quasi ope illius recepturus omnia. Quod consilium celans, circa Ciliciam demum amicis aperuit: illi censebant cavendum Parthum nuper à Crasso lacessitum, & adhuc à victoria recenti tumidum: nec ad intemperantes barbaros ducendam formosam mulierem, Corneliam, præsertim quæ Crassi uxor fuisset. Quúmque is rursum ad consilium referrret de Ægypto & Juba: hic quidem contemptus est, ut parum illustris: Ægyptum verò petere omnibus placuit, regionem propinquam & latè pollentem imperio, præterea beatam potentémque navibus, frumento, pecuniis: cujus reges, quamvis pueri, paterna tamen conjuncti sunt Pompeio amicitia. His itaque de causis ille in Ægyptum navigavit. Ceterum quia Cleopatra quæ cum fratre antea regnarat, tunc exul exercitum parabat circa Syriam, Ptolemæus ejus frater circa montem Cassium intra Ægypti fines subsedit observans adventum illius. Et forte fortuna accidit ut ventus eò deferret Pompeium. qui conspecto in littore tanto exercitu, navigare desiit: conjectánsque id quod erat, regem adesse, misit qui eum de rebus suis certiorem

Pompeii consilium post fugam.

Cornelia.

Pompeius in Ægyptum navigat.

Cleopatra exul ab Ægypto.

ἐς Μιτυλλίνην διέπλευσεν· ἔνθεν τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν ἀναλαβών, καὶ τεττάρων πεντήρων ἐπιβας, ἃς αὐτῷ παρά τε Ῥοδίων καὶ Τυρίων ἀφίκοντο, Κερκύρας μὲν καὶ τότε καὶ Λιβύης ὑπερεῖδεν, ἔνθα αὐτῷ στρατὸς ἰδίᾳ ἄλλος πολὺς, καὶ ναυτικὸν ἀκμαῖον· ἐπὶ δὲ τὴν ἑω φερομένων ἐπὶ τὰ Παρθυαῖον, ὡς δι' ὀλίγου πάντα ἀναληψόμενος, τὸ σὺν θυμῷ ἐπέκρυπτε, μέχρι δὴ τὴν Κιλικίαν μόλις ἐξίφερε τοῖς φίλοις. οἱ δ' αὐτὸν ἠξίουν φυλάσσεσθαι τὸν Παρθυαῖον, ἐπιβουλόμενόν τε ἐναγχος ὑπὸ Κράσσου, καὶ θυμούμενον ἔτι τῇ Κράσσου συμφορᾷ, μηδ' ἐς ἀκρατεῖς βαρβάρους ἄγειν ἐυπρεπῆ γυναῖκα Κορνηλίαν, Κράσσου μάλιστα μεμνημένην. δευτέρου δ' αὖτε προθέντος τοῦτό τε Αἴγυπτόν τε Γαβίνιον, Ἰόβα μὲν ὑπερεώρων ὡς ἀδόξου, ἐς δὲ τὸν Αἴγυπτον αὐτῷ σωφρονοῦν, ἐξύς τε ὄντα καὶ μεγάλῳ δρόμῳ, ἔτι ἂν καὶ ἐυθαιμονα, καὶ δυνατὴν ναυσὶ καὶ στρατῷ ἐς χρήματα. τούς τε βασιλεύοντας αὐτῆς, εἰ καὶ παῖδες εἰσὶ, πατρικοὺς εἶναι Πομπηίῳ φίλους. ὁ μὲν δὴ Δαβίνιος τάδε ἐς τὸν Αἴγυπτον ἔστελλε. ἅρπ δ' ὑπισχόμενος ἀπ' Αἰγύπτου Κλεοπάτρας, ἣ τῷ ἀδελφῷ συνῆρχε, καὶ στρατὸν ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἀγείρουσης, Πτολεμαῖος ὁ τῆς Κλεοπάτρας ἀδελφὸς ἀμφὶ τὸ Κάσσιον τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κλεοπάτρας ἐσβολαῖς ἐφήδρευε, καί πως καὶ δυαίμονα ἐς τὸ Κάσσιον τὸ πνεῦμα τὸν Πομπήϊον κατέφερε· ἑκατόμβοιόν τε στρατὸν πολλὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἑστῶτα τὸν πολλῶν, καὶ ἔνθεν ὅπερ ἐλθὼν, πειρεινᾶτο βασιλέα. πέμψας τε ἐ-

φραζε

φροζε τοῦ ἑαυτῷ καὶ τῷ τοῦ πατρὸς φιλίας. ὁ δὴ ὢν μὲν ἐπὶ τεσσαρακαιδέκατον ἔτη μάλιστα γεγονὼς, ἐπετρέπετο δι' αὐτῶν τῶν μὲν ἀπαιτεῖν Ἀχιλλᾶς, τὰ δὲ χρήματα Ποθεινὸς εὐνοῦχος. οἱ βουλὴν προὐτίθεντο περὶ τοῦ Πομπηΐου, καὶ παρῆν ὁ Σάμιος Θεόδοτος ὁ ῥήτωρ, διδάσκαλος ὢν τοῦ παιδὸς, ἀθεμιτότατον ἡγεῖτο ἔργον, συνεβούλευσε καὶ κτεῖναι Πομπήϊον, ὡς χαριεμένος Καίσαρι κυρωθείσης τῆς γνώμης, σκάφος εὐτελὲς ἐπ' αὐτὸν ἐπέμποντο, ὡς τῇ θαλάσσῃ ὕσης ἁλιτενοῦς καὶ μεγάλοις ναυσὶν οὐκ εὐχερεῖς· ὑπηρέτην τε πέμπουσι τοῦ βασιλικοῦ συνέδριον ἐς τὸ σκάφος· καὶ Σεμπρώνιος, ἀνὴρ Ῥωμαῖος, τότε μὲν τῷ βασιλεῖ, πάλαι δὲ αὐτῷ Πομπηΐῳ στρατευσάμενος, δεξιὰν ἔφερε πρὸς τοῦ βασιλέως τῷ Πομπηΐῳ, καὶ συνέλαβεν ὡς ἐς φίλον τὸν παῖδα ἀπολεύσων. ἅμα δὲ ζόφος ἐγίγνετο, καὶ ὁ στρατὸς, ὥσπερ ἐπὶ πομπῇ τοῦ Πομπηΐου, πρὸς τὸ ὡγυαλὸν ἐξεπίσσετο ἅπας· καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν μέσῳ τῇ φοινικίδι καταδηλος ὢν ἀπεκεκόμητο· ὁ δὲ Πομπήϊος ὑποπτεύει μὲν ἅπαντα, καὶ τὴν παράταξιν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν τοῦ σκάφους εὐτέλειαν, καὶ τὸ μὴ τὰ βασιλεῖα αὐτὸν οἱ παραγγέλλειν, μηδὲ τὰ ἐπιφανῶν πυκὰ πέμψαι· τοσοῦτο δ' οὐκ ἦν Σοφοκλέους ἰαμβείοις ἀπὸ ἑαυτὸν ἀνενεγκών,

Οἷς γὰρ ὡς τύραννον ἐμπορεύεται,
Κἂν δοῦλος ᾖ, κἂν ἐλεύθερος μάλα·

ἀνέβαινεν ἐς τὸ σκάφος· καὶ ἐν τῷ ἀπώλῳ σιωπώντων ἁπάντων, ἐπὶ μᾶλλον ὑπώπτευε, καὶ τὸν Σεμπρώνιον, εἴτε ἐπιγινώσκων Ῥωμαῖον ὄντα, καὶ ἐσταλμένον ἑαυτὸν

redderet, déque patris amicitia. Agebat is tum annum tertium decimum, curatores habens Achillam militiæ, pecuniarum Photinum eunuchum, qui consultare cœperunt de Pompeio, adhibito & Theodoto Samio rhetore, qui tum præceptor erat pueri: is autor fuit nefarii consilii, ut ille per insidias tolleretur, in gratiam Cæsaris: quod ubi placuit, navicula vilis ad eum missa est, quasi id littus vadosum esset, nec capax magnarum navium. In eam conscenderant ministri aliquot regii, simúlque Sempronius, homo Romanus, qui tunc regis miles, olim sub Pompeio meruerat: qui dextram ei regis nomine obtulit, jubens navigare ad amicum pupillum. Interim exercitus tanquam in hospitis honorem secundum littus totus instructus est in aciem, rege in mediis versante, conspicuo veste purpurea. Pompeius, quamvis multa suspicabatur, considerans instructam aciem, vilem ad se missam naviculam, non regem obvium, non purpuratorum aliquem, tamen Sophocleos illos Jambos sibi occinens,

Achillas, Photinus, Theodotus Samius.

Consilium de interimendo Pompeio.

Sempronius, homo Romanus.

481

Quisquis domum tyranni proficiscitur,
Servus fit illi, sit licet ingenuus:

exscendit in naviculam dein cunctis inter navigandum silentibus aucta est ejus suspicio: &, sive quòd agnosceret Sempronium Romanum, & quondam suum militem, sive id conjectabat quòd

solum stantem videret ex militari disciplina, non considentem cum imperatore, versus ad eum, inquit, Te certè novi commilito, qui annuit, & mox aversо primus vulnus inflixit, deinde ceteri. Hoc procul viso uxor amicique magno ejulatu deos fœderum vindices sublatis in cœlum manibus implorando, celerrimè fugerunt hostilia littora. Pompeii caput per ministros Photini resectum, servatum est in adventum Cæsaris, expectatione maximi præmii: sed ille nefarium scelus pro merito ultus est. reliquum truncum in littore quidam sepeliit, aggesto exiguo tumulo: cui alius quispiam hanc inscriptionem addidit,

Primus infligit vulnus Pompeio.

Photini perfidiam Cæsar ulciscitur.

Pompeii funus.

Vix caperet templum, quem parva recondit arena.

Procedente verò ætate sepulchrum hoc omnino arenis obrutum, simúlque effigies æreas Pompeio dicatas ab accolis, vetustate læsas, & in intimum templi sacrarium retrusas, inquisivit & invenit nostro seculo Adrianus Augustus, dum eam regionem inviseret: purgatúmque à ruderibus denuo conspicuum reddidit, restitutis etiam imaginibus.

Appianus Adriani Augusti seculo vixit.

Ita vir ille vita defunctus est, post maxima bella gesta feliciter & auctum Romanum imperium, unde Magno cognomen inditum, nunquam antea victo, sed perpetuis victoriis felici jam inde ab exacta adolescentia. ex quo enim vigesimum tertium ætatis

482

τῷ, εἴτε τοπάζων, ὁπόθεν μόνον ἐστάναι, καὶ δὴ τῷ στρατικῷ ἄρχειν διδασκαλίαν ἐπισπεύδοντα αὐτοκράτορα, ἐπιστραφεὶς ἐς αὐτὸν εἶπεν, Ἄρχε σὺ γὰρ γινώσκω συστρατιώτας; Καὶ ὃς αὐτίκα μὲν ἐπένευσεν, ἀποστραφεὶς δὲ εὐθὺς ἐπάταξε πρῶτον, εἶτ' ἄλλους· καὶ τὸ μὲν γύναιον τῶν Πομπηΐου καὶ οἱ φίλοι, ζῶντα μακρόθεν ὁρῶντες, ἀνάμηζόν τε, καὶ χεῖρας ἐς θεοὺς ὁπλίσαντες ἀπονδῶν ἀνίσχοντες, ἀπέπλεον πάντες, ὡς οὐκ πολεμίας· Πομπηΐου δὲ τὸν μὲν κεφαλὸν ἀποτεμόντες οἱ περὶ Ποθεινὸν, ἐφύλασσον Καίσαρι, ὡς ἐπὶ μεγίστῃ ἀμοιβαῖς· ὁ δὲ αὐτοὺς ἠμύναται ἀξίως τῆς ἀθεμιτίας. τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα τὶς ἔθαψεν ἐπὶ τῇ χιόνι, καὶ τάφον ἤγειρεν ἐυτελῆ· ἐπὶ ἐπιγράμμασι ἄλλο ἐπέγραψε,

Τῷ ναοῖς βελίδονι πόση κατάκις ἔκλεπτο τύμβος.

Κρύψω δ' τὸ τάφον τόνδε ἐπικρυφθέντα ὅλον ὑπὸ χαλκοῦ τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸ Κάσσιον ὕστερον οἱ θεσπίσαντες ἀνέθηκαν, λελωβημένα πάντα, καὶ ἐς τὸ ἄδυτον ἐς ἱερὸν κατενεχθέντα, ἐζήτησε καὶ εὗρεν ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἀδριανὸς ἐπιδημῶν, καὶ τὸ τάφον ἀνεκάθηρε, γράμμασι αὖθις ἐξ καὶ τὰς εἰκόνας αὖ ἐς Πομπηΐου διορθώσατο.

Τοῦτο μὲν δὴ τοῦ βίου τέλος ἐς Πομπηΐῳ, τῷ μεγίστους πολέμους ἀνύσαντι, καὶ μέγιστα τὸν Ῥωμαίων ἀρχὴν ὠφελήσαντι, καὶ Μεγάλῳ ἀπὸ τούτου ὀνομασθέντι· καὶ οὐκ ἡσσηθέντι ποτὲ πρότερον, ἀλλὰ ἀνησητῷ καὶ εὐτυχεστάτῳ ἐξ ἔτι νέου γεγονότι· ἀπὸ γὰρ τριῶν καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ὁ δὲ

λικτος

λιπεν ἐς ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα τῇ μὲν ἰσχύι μοναρχικῶς δυνασεύων, τῇ δὲ δόξῃ, μᾶλλον τὸν Καίσαρα ζῆλον, δημοτικῶς νομιζόμενον ἄρχειν. Λεύκιος δὲ Σκιπίων, ὁ κηδεστὴς τοῦ Πομπηΐου, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἐκ τοῦ κατὰ Φάρσαλον ἔργου διεπεφεύγεσαν, ἐπὶ Κερκύρας ἠπείγοντο πρὸς Κάτωνα, ἑτέρου στρατοῦ καὶ τριακοσίων τελείων ἄρχειν ὑπολελειμμένου εὐβουλότερου· οἱ δὲ Πομπηΐου, καὶ αὐτῶν οἱ ἀδελφανέστατοι, νεμόμενοι τὸ ναυτικὸν, Κάτωνα μὲν ἐς τὸν Πόντον ἔπλεον πρὸς Φαρνάκην, ὡς ἀνασήσων αὐτὸν ἐπὶ Καίσαρα· Σκιπίων δὲ καὶ Κάτων ἐς Λιβύην ἔπλεον, οὐ πάρω τε πίσιωσι καὶ τῇ μὴ οὐ πάρου στρατῷ ἐς Ἰόβα Νομάδων βασιλέως συμμαχοῦσι.

Πομπήϊος δὲ ὁ τοῦ Πομπηΐου πρεσβύτερος υἱὸς, ἐς Λαβιήνου σὺν αὐτῷ, καὶ Σκάπλας, τὸ μέρος ἔχοντες, ἠπείγοντο ἐς Ἱσπανίαν, καὶ αὐτόθεν ἀποσησόμενοι κατὰ Καίσαρος, στρατὸν ἄλλον ἐξ αὐτῶν Ἱσπήρων τε καὶ Κελτιβήρων ἐς χειροπόντων συλλεγόμενοι· ἔν τε παρασκευῇ μείζονι ἐγίγνοντο· πλείοσι γὰρ δυνάμεις τῷ Πομπηΐου παρασκευῆς ἦσαν ὑπόλοιποι, καὶ αὐτῶν ὑπὸ χειροδαμείας ὑπερεχόντων ὁ Πομπήϊος ἔφυγε. τὸν δὲ ἐν Λιβύῃ Κάτωνα σφῶν στρατηγεῖν αἱρουμένων, ὁ Κάτων ἐκ ὑπέστη, παρόντων ἀνδρῶν ὑπάτων, οἳ κατ' ἀξίωσιν ἐπεισόδιον, αὐτὸ μόνον δεχόμενον ἄρχειν τῆς Ῥώμης τὴν στρατηγίδα. γίνεται μὲν δὴ Λεύκιος Σκιπίων αὐτοκράτωρ, καὶ στρατὸς κατὰ πολὺς ἠθροίζετο ἐς ἐγυμνάζετο· καὶ δύο οἷδε μάλιστα ἀξιόλογοι παρασκοὶ καθ' Λιβύην ἐς Ἱσπανίαν ἐπὶ Καίσαρα συνεκροτοῦντο.

annum attigit, usque ad octavum supra quinquagesimum, potentiam quidem regiam habuit, verùm existimationem privati civis propter Cæsarem æmulum. Ceterùm L. Scipio socer illius & ceteri quotquot illustres è Pharsalica pugna evaserant, ad Catonem contenderunt in Corcyram, consultò ibi relictum cum aliis copiis & CCC triremibus. Ibi classe divisa inter amicos Pompeii præcipuos, Cassius in Pontum navigavit ad Pharnacem, exciturus eum contra Cæsarem: Scipio cum Catone in Africam, freti Varo & ejus copiis, Jubaque Mauri auxiliis.

Viri illustres è Pharsalica pugna elapsi.

Pompeii verò major filius cum Labieno Scapuláque & parte exercitus properavit in Hispaniam, ut deficientibus ad se provincialibus alias copias ex Hispanis & Celtiberis & mancipiis colligerent, majorésque apparatus facerent. Tantæ fuere Pompeianorum reliquiæ, quas suus imperator, mentem diis adimentibus, fugiens neglexerat. At in Africa militibus Catoni imperium ultro offerentibus, ille recusavit, quum adessent legati consulares in exercitu, ipse verò nunquam dignitatem ampliorem prætura in Urbe gessisset. Itaque L. Scipio factus imperator, his quoque locis augebat & exercebat copias: duóque haudquaquam contemnendi exercitus contra Cæsarem parabantur, alter in Africa, alter in Hispania.

Cato imperium respuit.

L. Scipio imperator factus.

Thessalis libertas à Cæsare data.

Cæsaris ad Athenienses dictum.

Ille Pharsali biduo moratus ad celebrandam sacrificiis victoriam, reficiendumque sessum prælio militem, post concessam Thessalis, quorum auxiliis usus fuerat, libertatem, Atheniensibus quoque supplicibus dedit veniam, his verbis, Quotics tandem vos vestrapte culpa pereuntes servabit majorum vestrorum gloria? Tertia verò die profectus est versus Orientem, quò Pompeium fugam intendisse didicerat: eo in itinere ob triremium inopiam modicis navigiis Helespontum trajicienti, in medio freto Cassius cum parte triremium supervenit, ad Pharnacem properans: quúmque posset tot triremibus hostem longè navibus imparem opprimere, horrenda Cæsaris felicitate attonitus, ratúsque illum contra se navigare de industria, manus supplices è triremi tendens orabat veniam, móxque classem ei dedidit. tantum poterat Cæsarianæ felicitatis opinio. Nec enim a-

483

Mira felicitas & fortuna Cæsaris.

Cassius, Cæsari classem dedit.

ΑΥ̓τὸς δ᾽ ἐπὶ τῇ νίκῃ δύο μὲν ἡμέρας ἐν Φαρσάλῳ διέτριψε θύων καὶ τ̓ ἔρματον ἐκ τ̃ μάχης ἀναλαμβάνων, ἔνθα καὶ Θετταλὸς ἐλευθέρους ἤφιει συμμαχησαντας οἱ· καὶ Ἀθηναίοις αἰτήσασι συγγνώμην, ,, ἐπεδίδου, & ἐπέπε, Ποσακις ὑ- ,, μᾶς ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπολυ- ,, μένους ἡ δόξα τ̃ προγόνων ἐσωσε; τῇ τελευτῇ δ᾽ ἐξήλαυνεν ἐπὶ τὸν ἑω κατὰ πύστιν τ̃ Πομπηΐου φυγῆς, καὶ τ̃ Ἑλλησποντον, ἀποροῦντα τελειρῶν, σκάφεσιν ἐπεραιώτο μικραῖς. Καίσαρ ὃ σπουδῇ τ̃ τελειρῶν ἐπιφαίνεται μεγεθοποιῶν, ὡς Φαρνάκην ἐπιγομένων & δυνηθεὶς ἂν πολλαῖς τελείραις κατὰ σφῶν μικρῶν, ὑπὸ δέους τ̃ Καίσαρος εὐτυχίας ἐξεπυρώθη δὴ & ἐπιφοβῶν τότε ἔσης ἐξεπλάγη· & νομίσας οἱ τ̃ Καίσαρα ἐπιτηδὲς ἐπιπλεῖν, τὰς χεῖρας ὤρεγε ἐς αὐτὸν ἀπὸ τελειρῶν ἐς σκάφη, καὶ συγγνώμην ᾔτει, καὶ τὰς τελείρεις παρεδίδου· τοσοῦτον ἴσχυεν ἡ δόξα τ̃ Καίσαρος εὐπραγίας. ἐ γὰρ ἔμοιγε ἑτέραν αἰτίαν

Ποσάκις ὑμᾶς ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπολυμένους ἡ δόξα τ̃ προγόνων ἐσωσε;] Ita Sylla apud Florium lib. 2. c v eosdem Athenienses *postquam domuerat*, ingratissimos, *utipse dixit* hominum, *in honorem tamen mortuorum, sacris suis famæque donavit*. Porro majorem celebritatem delinquentibus sæpius præsidio fuisse veterum monumenta abunde testantur. Æmilius Scaurus repetundarum reus propter vetustissimam nobilitatem & recentem memoriam patris absolutus est apud Valer. Max. l. VIII. c. I. Eo etiam apud Sallustium respexisse videtur Marius: *Ad hoc si alii deliquere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ; omnia hæc præsidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitæ, quas necesse est & virtute & innocentia tutari: nam alia infirma sunt.* Lectorius adolescens patricii generis, in deprecanda graviore adulterii pœna ætatem atque natales allegavit, teste Suetonio in Augusto. Noverat idem Heroina illa, quæ apud Ovidium in Epistolis ait

Et mihi si non vis parcere, parce meis.

Hinc inter alia, in ejusmodi causis nobilitatis etiam rationem habendam esse suadet Plinius lib. 8. Ep. ultima.

αὐτίαν ὁρᾷ, ἐδὲ ἔργον ἕτερον ἡγοῦμαι τυχὸς ἂν ἧττον καιρῷ ἡγήσεσθαι μᾶλλον, ἢ Καῖσιον τὸν πολεμικώτατον ἐπὶ τελῶν ἐσδυόμενον ἀπειρασκεύῳ Καίσαρα σωτυχόντα, μηδ' ἐς χεῖρας ἐλθεῖν ἐπιτήδειον. ὁ δ' ὕτως ἑαυτὸν ἀμηχέως ὑπὸ φόβου μόνου πειραπλεύντι παραδοὺς, ὕστερον ἐν Ῥώμῃ διωκασευόμενος ἤδη κρίνεσθαι ὧ ἐς αὐτῷ δῆλον ἐστὶ τὸ ἕτερον τῷ Καισίῳ φόβον ὑπὸ τύχης ἐγγενέσθαι τὸν Καίσαρα ἐπαιρόσης. Δεξαμενὸς δ' ὕτω παραδόξως ὁ Καίσαρ, καὶ τὸν Ἑλλήσποντον περαιωθεὶς, Ἴωσι μὲν ἐς Αἰολεῦσι, καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη τῶν μεγάλων Χερρόνησον οἰκοῦσι, ἐς καλεῖσιν αὐτὸ ἐνὶ ὀνόματι Ἀσίαν τὴν κάτω, συνεγίγνωσκε, πρεσβευομένοις ἐς αὐτὸν ἐς παρακαλέσι. πυθόμενος δὲ Πομπήϊον ἐπ' Αἰγύπτε φερεσθαι, διεπλευσεν ἐς Ῥόδον. ἐς δὴ ἐντεῦθ' τὸ στρατὸν αὐτὸ κατὰ μέρη ἐπισιόντα προμένας, ἐς τὰς Κασσίε καὶ Ῥοδίων τριήρεις ἀνεβη σὺν τοῖς παροῦσιν. οὐδενί τε ὀκφήνας ὅπη τὸ πλοῖον ποιήσεται, ὡς ἐ-σπέραν ἀνήγετο, ἀπαγγείλας τοῖς λοιποῖς κυβερνήταις ὅπως τὸ λαμπτῆρα τὸ ἑαυτοῦ νεὼς, καθ' ἡμέραν ὅπως τὸ σημεῖον ἐνδιώκῃ τοῦ δὴ αὐτὸ κυβερνήτη, πολὺ τῆς ἠπείρου, ὅπως ἐπιβλέπῃ ἐς Ἀλεξάνδρειαν φέρεσθαι. καὶ ὁ μὲν τρισὶν ἡμέραις πελάγιος ἀμφὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦν· ἐσδέχονται δ' αὐτὸν οἱ τὸ βασιλέως ἐπιτροπεύοντες, ἔτι τὸ βασιλέως ἀμφὶ τὸ Κάσιον ὄντος. καὶ πρῶτα μὲν ἀπραγμοσύνῃ τινὶ ἀφ' τὴν ὀλιγότητα τῶν σωόντων ὑπεκλίνετο· φιλοφρόνως τε τοὺς ἐντυγχάνοντας

liam causam facti video: nec puto præsentiorem fortunam unquam illum expertum in rebus dubiis, quàm quum Cassius, vir bellicosus, LXX triremibus in imparatum fortuitò incidens, ne tentare quidem pugnam ausus est. & tamen hic qui turpi metu obiter se dedidit trajicienti, post in Urbe jam rerum potentem occidit: quo magis apparet tunc eum territum cessisse fortunæ extolenti Cæsarem. Ita præter expectationem servatus, ubi trajecit, Iones & Æolas ceteráſque nationes, quæ magnam illam peninsulam quæ minor Asia dicitur, incolunt, per legatos veniam petentes recepit in gratiam: auditóque quòd Pompeius in Ægyptum feratur, trajecit Rhodum: ac ne hic quidem expectato exercitu dum in unum conveniret, conscensis Cassianis & Rhodiis triremibus cum eis quas circa se habebat copiis, nemini aperiens quò cursum flexurus esset, sub vesperam solvit, jussis aliis gubernatoribus ignem prætorianæ sequi, & signum ejusdem interdiu: suo verò jam longè à terra semotus mandavit ut Alexandriam versus tenderet: atque ita die tertia per altum eò devecti sunt. Ibi recepti est à tutoribus regis adhuc hærentis circa montem Cassium. Ac primùm propter infrequentiam suorum dabat se otio, comiter excipiens obvios, & visendi causa urbem obambulando

Cæsar Alexandriam devectus.

mirabatur ejus pulchritudinem, & sapientiæ professores plerosque stans audiebat: quod otium ei gratiam & bonam existimationem paravit apud Alexandrinum populum. Sed ubi exercitus ejus appulit, de Photino Achilláque sumpsit supplicium ob scelus patratum in Pompeium: Theodotum verò tunc elapsum, Cassius pòst egit in crucem inventum in Asia. Alexandrinis autem ob hanc rem tumultuantibus, & exercitu regio Cæsarem invadente, vario eventu certatum est aliquoties circa regiam & in proximis littoribus, ubi etiam urgente hoste in mare desiliit, enatavítque per longum spatium: & Alexandrini paludamento potiti affixerunt id trophæo. Extrema pugna adversus ipsum regem in Nilo fuit quæ maximè victoriam attulit. Inter has contentiones menses novem absumpsit, donec Cleopatram loco fratris reginam fecit Ægypti, in Nilúmque unà cum ipsa quadringentis navibus subvectus perlustravit regionem, & alioqui devinctus fœminæ consuetudine. Verùm hæc singula in rebus Ægyptiis prodemus accuratius. Caput autem Pompeii oblatum aversatus, sepeliri jussit in suburbio, sacellúmque ibi dedicavit Nemeseos: quod nostra ætate dum Trajanus Aug. Judæos exitiali bello persequeretur, ab eis ob præsentem necessitatem est dirutum.

484. Supplicium de Photino & Achilla sumptum.

Theodotus à Cassio in crucem actus.

Cæsar periclitatur apud Alexandrinos.

Cleopatra Ægypti regina facta.

Historia Ægyptiaca Appiani.

Caput Pompeii oblatum Cæsar aversatur.

Trajanus Augustus.

ἐξεδέχετο· καὶ τὴν πόλιν ἅπασαν ἐκ πολλῶν ἐθαύμαζε, καὶ τὸ φιλοσόφων μὴ ἐν πλήθει ἑστὼς ἀκροᾶτο, ὅθεν αὐτῷ χάρις τε καὶ δόξα ἀγαθὴ, ὡς ἀπράγμονι, παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐφύετο. ἐπεὶ δ' ὁ στρατὸς αὐτῷ κατέπλευσε, Ποθεινὸν μὲν καὶ Ἀχιλλᾶν ἀνέλασε θανάτου τῆς ἐς Πομπήϊον παρανομίας· Θεόδοτον δ' Ἀλεξάνδρειαν Κάσσιος ὕστερον ἀνεῦρεν ἐν Ἀσίᾳ. Θορυβούντων δ' ἐπὶ τῷδε τὴν Ἀλεξανδρέων, καὶ τὴν στρατιὰν τὴν βασιλικὴν ἐπ' αὐτὸν ἰούσης, ἀγῶνες αὐτῷ ποικίλοι περὶ τὸ βασίλειον ἐγένοντο, καὶ ἐν τοῖς παρ' αὐτὸ αἰγιαλοῖς. ἔνθα καὶ φεύγων ἐς τὴν θάλασσαν ἐξῆλατο, καὶ ἐς πολὺ ἐν τῷ βυθῷ δὲι ἐξενήξατο. ἐν τῷ χλαμύδα αὐτῷ λαβόντες οἱ Ἀλεξανδρεῖς πρὸ τάφου ἀνέκειντο· τελευτῶν δ' ἀνὰ τὸν Νεῖλον αὐτῷ γίγνεται πρὸς τὴν βασιλέα ἀγὼν, ᾧ δὴ καὶ μάλιστα ἐκράτει· καὶ ἐς ἓξ μὲν διετέλεσαν αὐτῷ μεῖναι ἐνιαύσιον, μίσχει Κλεοπάτραν ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ βασιλεύειν ἀπέφηνεν Αἰγύπτου. ἐν τῷ Νείλῳ ἐπὶ τεσσαράκοντα νεῶν, τῷ χώρῳ ἡσύχῳ, πρεσείπλει μὲν τὴν Κλεοπάτραν, ἐν πλοίοις δὲ ἑπτὰ ἡδόμενον αὐτῇ. ἀλλὰ τάδε μὲν ἑκάστῃ ὅπως ἐχώρει, ἀκριβέστερον ἡ πρὸς Αἰγυπτίους συγγραφὴ διέξεισι. τὸν δὲ κεφαλὴν τοῦ Πομπηίου πρόσφορον μὲν οὐκ ἦσεν, ἀλλὰ πρόσταξε ταφῆναι, καὶ τὴν αὐτῇ τιμὴν βωμοῦ, πρὸ τῆς πόλεως πρὸ πύλης, Νεμέσεως τέμενος ἐκάλεῖτο, ὅπερ ἐπ' ἐμοῦ καὶ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος Τραϊανὸν ἐξολωλότος τὸ ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίων ἔθνος, ὡσὲ τοὺς Ἰουδαίους ἐς τὸν πόλεμον χρείας κατηρέφθη.

Τοσὰ-

Τοσοῦδε μὲν δὴ Καῖσαρ ἐρασσάμενος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀφ' ὧν Συρίας ἐπὶ Φαρνάκην ἤπειγετο· ὁ δὲ ἤδη μὲν εἴργασο πολλά, καὶ παρεσκεύαστο πινὰ Γωμαίων χωρία, καὶ Δομιτίῳ Καίσαρος στρατηγῷ συνενεχθεὶς ἐς μάχην, ἐνίκησε πάνυ λαμπρῶς, καὶ τῷδε μάλιστα ἐπαρθείς, Ἄμισὸν πολιν ἐν τῷ Πόντῳ ῥωμαΐζουσαν ἐξωδοκοπόδισε, καὶ τὰς παῖδας αὐτῶν τοὺς ἐπιόντος πάντας ἀπέδοτο· ὡς δὲ Καίσαρος ἐπαισθόμενος ἐπεγίνωσκε, καὶ ἀπὸ σταδίων ἑξακοσίων χρυσοῦν πρέσβεις ἔπεμπεν ὑπὲρ εἰρήνης, στέφανόν τε χρύσεον αὐτῷ φερουσας, καὶ ἐς γάμον, ὑπ' ἀνοίας, ἐξαιτοῦντες Καίσαρες τὴν Φαρνάκους θυγατέρα. ὁ δὲ αἰσθόμενος ὧν φέρουσι, προσῆλθε μὲν βραδύ, καὶ ἐς τὸ πρόσθεν ἐκάθισε λελυπημένος τοῖς πρέσβεσι, μέχρι προσελάσας τῷ χάρακι τῶν Φαρνάκους, καὶ τοσόνδε εἶπεν, Οὐ γὰρ αὐτίκα δώσῃ δίκην ὁ πατροκτόνος; ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνεπήδησε, καὶ εὐθὺς ἐκ προφάσης βοῆς πρέπτειά τε τὴν Φαρνάκην, καὶ πολλὰς ἔκτανε, σὺν χιλίοις που μάλιστα ἱππεῦσιν ὧν, τοῖς πρώτοις αὐτῷ συνδραμοῦσιν· ὅτε καὶ φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, Ὦ μακαρία Πομπήϊε, τοιούτοις ἄρα, καὶ Μιθριδατικῷ τε τῷδε πατρὶ, πολεμῶν ἀνδράσι, μέγας τε νομισθῆς καὶ Μέγας ἐπικληθῆς. ἐς δὲ Ῥώμην πρὸς τῆσδε τῆς μάχης ἐπέστειλεν, ΕΓΩ ΗΛΘΟΝ, ΕΙΔΟΝ, ΕΝΙΚΗΣΑ. μετὰ δὲ τοῦτο Φαρνάκης μὲν ἀγαπῶν ἐς τὸν ὄχλον Βοσπόρου τὴν δεδομένην οἱ παρὰ Πομπηΐου σωίφυζεν.

His apud Alexandriam gestis Cæsar per Syriam contra Pharnacem raptim duxit exercitum: qui jam haud inani conatu quædam Romanæ ditionis loca occuparat, & cum Domitio Cæsaris legato collatis signis egregiè vicerat: auctóque inde animo Amisum, Ponticam urbem, diripuit, civésque sub hasta vendidit, impuberibus ad unum exectis omnibus: sed adventante Cæsare territus ac factorum pœnitens, legatos de pace misit à ducentesimo stadio ferentes ei coronam auream, & satis stultè regis sui filiam offerentes in matrimonium. Is postquam intellexit quibuscum mandatis venirent, promovit exercitum, & inanibus colloquiis legatos frustratus, processit usque ad castra Pharnacis: tum verò in hanc vocem erumpens, Ergo non jam dabit pœnas patricida? in equum insiliit, & ad primum clamorem editum, in fugam hostem vertit, magnámque stragem edidit, adjutus circiter mille equitibus qui primi procurrentem secuti sunt. Quo tempore fertur dixisse, O te beatum Pompei, qui cum talibus bello Mithridatico decertans, Magni & existimationem & cognomen adeptus es. In Urbem quoque de hac victoria sic scripsit, VENI, VIDI, VICI. Pharnaces contentus fuit in Bosporanum regnum à Pompeio sibi traditum refugere.

Contra Pharnacem Cæsar exercitum ducit.

485

Pharnacis fuga.

Cæsaris dictum de Pompeio.

Cæsaris literæ de Pharnace victo.

Nec Cæsari vacabat eum persequi,

sequi, & in tam parvis negotiis hærere, tot bellis in diversum retrahentibus: quare in Asiam transcurrens obiter colligebat pecuniam, magna publicanorum per singulos populos acerbè exigentium invidia, ut diximus in rebus Asiaticis. Hic per nuntios factus certior, agitari seditionibus Urbem, & Antonium magistrum equitum in foro stationem habere cum exercitu, omnibus negotiis intermissis, illò properavit. Ad cujus adventum seditio quidem Urbana conquievit, verùm alia militaris in ipsum coorta est, pollicita ad Pharsalum, necdum exsoluta, repræsentari sibi flagitantibus qui eo prælio navarant operam, & missionem postulantibus ut emeritis: ille causabatur nondum absolutam victoriam Pharsalicam, durante bello in Africa: quo confecto spem eorum haud quaquam fore irritam: simulque alias millenas drachmas viritim promittebat. Responsum est odiosè, non pollicitis sibi opus esse, sed præsenti pecunia: & Salustio Crispo internuntio fuga saluti fuit. Hoc cognito Cæsar, legionem Antonianam quæ Urbi præsidio fuerat, disposuit circum ædes suas, & ad viarum exitus, metuens ne irati ad rapinas verterentur. Ipse omnibus dehortantibus ne se committeret furenti multitudini, insigni audacia tumultuantibus etiam tum repentè supervenit in campo Martio, & superiorem locum ascendit; illi nondum sedati, sed inermes accurrerunt,

Seditio militum Cæsaris.

Salustius Crispus.

486

ἀλλὰ μικρὰ τελέσας, τούτων δὲ πολέμων αὐτὸν ἀπειλούντων, ἐς τὴν Ἀσίαν μετῆλθε, καὶ περιόδευεν αὐτὴν ἐχρημάτιζε τὰς πόλεσιν, ἐνοχλουμένας τε ὑπὸ τῶν μισθωμάτων τοὺς φόρους, ὡς μοι καὶ τὴν Ἀσιανὴν συγγραφὴν δεδήλωται. πυθόμενος δ' ὁ Ῥωμῃ στάσιν εἶναι, καὶ Ἀντώνιον τὴν ἱππαρχὴν αὐτῷ τὴν ἀγορὰν γραπᾶ φυλάσσειν, πέντε μεθεὶς, ἐς Ῥώμην ἠπείγετο. ὡς δ' ἦλθεν, ἡ μὲν στάσις ἡ πολιτικὴ κατεπαύετο, ἑτέρα δ' ἐπ' αὐτὸν ἀνέστατο ὑπὸ στρατοῦ, ὡς ὅτε τὰ ἐπαγγελμάτα σφίσιν ἐπὶ τῷ καὶ Φάρσαλον ἔργῳ λαβόντες, ὅτε ἐνόμως ἐπὶ βραδύνουσιν ἐν τῇ στρατείᾳ· ἀφεθῆναί τε πάντες ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἠξίουν. ὁ δ' ἐπηγγέλλετο μὲν αὐτοῖς ἀφήσειν τινὰ ἐν Φαρσάλῳ, καὶ ἕτερα ἀφήσειν, ὅταν ὁ ἐν Λιβύῃ πόλεμος ἐκτελεσθῇ· τότε δ' ἔπεμπεν ἄλλας ἀργύρου ἑκάστῳ χιλίας δραχμάς. οἱ δὲ αὐτὸν ἐκ ὑπισχνεῖσθαι μᾶλλον ἢ αὐτίκα δίδοναι πάντες ἀπείλουν· καὶ δὴ τοῦνδε Σαλούστιον Πρίσκον πέμψαντα τὸς αὐτοῦ ἀλίσκου καὶ διέφθειραν, εἰ μὴ διέφυγε. πυθόμενος δ' ὁ Καῖσαρ, τέλος μὲν ἄλλο στρατιωτῶν, οἱ τὴν πόλιν ἐξ Ἀντωνίου παρεφύλασσον, περιείστησε τῇ οἰκίᾳ καὶ τοῖς τῆς πόλεως ἐξόδοις, δείσας δὴ ἁρπαγῆς· αὐτὸς δὲ, πάντων δεδιότων καὶ παραινούντων αὐτῷ τὴν ὁρμὴν τοῦ στρατοῦ φυλάξασθαι, μόλα θρασέως αὐτοῖς ἐπὶ στασιάζουσιν ἐς τὸ Ἄρειον πεδίον ἐπῆλθεν, ἐ σφεμηνύοντες, καὶ ἐπὶ βήματος ἄφθη. οἱ δ' ὡς σφῶν θαρσύνοντα τε ἀνοτλοι σωίτρεχον, καὶ, ὡς ἔθος, ἄφνω φανέντα σφίζειν

ἠσπάζοντο

ἠπαίξοντο αὐτοκράτορα, κελεύσαντος δ' ὅ, τι θέλοιεν εἰπεῖν, τὸν μὲν τῶν δωρεῶν ἐς ὄψιν εἰπεῖν αὐτοῦ παρόντος οὐδὲ ἐτόλμησαν, ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐκπλήξεως· ὡς δὲ μετριώτερον ἀφειδῆσαι τῆς στρατιᾶς ἀνεβόησαν, ἐλπίσαντες στρατὸν δεόμενον, ἐς τοὺς ὑπολοίπους πολέμους αὐτὸν ἐρεῖν ἢ καὶ τῶν δωρεῶν. ὁ δὲ θαῦμα τῶν ἀπόντων δόξαν οὐδὲ μελήσας ἀπεκρίνατο, Ἀφίημι καταπλαγέντων δ' αὐτῶν ἔτι μᾶλλον, καὶ σιωπῆς βαθυτάτης γενομένης, ἐπεῖπε, Καὶ δώσω γε ὑμῖν τὰ ἐπηγγελμένα ἅπαντα, ὅταν θριαμβεύσω μετ' ἐτέρων. Ἀδόκητον δ' αὐτοῖς ἅμα καὶ παῦλα καὶ φιλανθρώπου φανέντος, αὖθις αὐτίκα πᾶσιν ἐνέπιπτε, καὶ λογισμὸς, μὴ ζήλου, εἰ δοξουσι μὲν αὐτοὶ καταλιπεῖν σφᾶς τὸν αὐτοκράτορα ἐν μέσοις τοσοῖσδε πολεμίοις, θεραπεύσουσι δ' αὐτὸν αὐτῶν ἕτεροι· καὶ σφεῖς τῶν ἐν Λιβύῃ κερδῶν ἁπτεσιωῦτες μεγάλων ἔσεσθαι νομίζομεν· ἐχθροί τε ὁμοίως αὐτῷ τε Καίσαρος ἐσόντες καὶ τῶν πολεμίων· δείσαντες οὖν, ἵπ μᾶλλον ἠσυχάζον ἐξ ἀπορίας, ἐλπίζοντες ἐνδώσειν τι καὶ τὸν Καίσαρα, καὶ μεταγνώσεσθαι ἅμα τῶν ἐν χερσὶ χρείων· ὁ δὲ ἠνθησύχαζε, καὶ τῶν φίλων αὐτὸν παρακαλούντων ἐπιφθέγξασθαί τι πρὸς αὐτοὺς ἄλλο, καὶ μὴ βραχεῖ καὶ αὐτηρῷ λόγῳ πολλὰ σωιεσταλμένους ἐγκαταλιπεῖν, δεχόμενον λίγδ', πολίτας αὐτὶ στρατιωτῶν προσεῖπεν. ὅπερ ἐπὶ σύμβολον ἀφειμένων τῆς στρατείας, καὶ ἰδιωτευόντων· οἱ δ' οὐκ ἐνεγκόντες ἔτι, ἀνεκραγον μετανοεῖν, καὶ παρεκάλουν αὐτῷ συμπαρα-

ex more consalutantes imperatorem, & jussi quid postularent dicere, de donativo quidem præsentem appellare non ausi, ut in re improvisa, quod modestius videbatur, missionem clamoribus petebant, sperantes, eum, quippe qui exercitu opus haberet, ad profligandas belli reliquias, ultro mentionem donativi facturum. Ille verò præter omnium opinionem nihil cunctatus, dimittere se respondit. quibus magis etiam attonitis & omnino silentibus, adjecit: dabo tamen vobis quicquid sum pollicitus, ubi triumphavero cum aliis. Ad hanc ut inexpectatam ita clementem vocem pudor continuò subiit eos & æmulatio, reputantes absurdum fore, si ipsis imperatorem suum tædio bellorum deferentibus, triumphum ejus sequantur alii: ipsi verò lucris careant quæ speranda erant è bello Africano, & invisos se reddant tam Cæsarianis quàm adversis partibus. Id metuentes hærebant silendo, sperantes Cæsarem sibi aliquid remissurum, & propter instantem necessitatem mutaturum sententiam. Sed quum ille pariter sileret, amicis hortantibus ut aliquid insuper eis diceret, nec paucis eisque duris verbis commilitones suspensos relinqueret: rursus exordiens, Quirites eos appellavit, non milites: quod erat signum jam demissos esse à militia. Hoc non tulerunt taciti, sed conclamantes ostenderunt pœnitentiam: rogabántque ut liceret

ret sibi cum eo militare diutius. Cæsare verò aversante & descendente è tribunali magis etiam conclamatum est, maneret, & pœnas de se sumeret. Stetit ille nec procedens nec revertens, fingens se non expedire consilium. Tandem reversus ait: puniendum quidem neminem, dolere tamen sibi quod decumani semper prælati aliis tales tumultus cierent. Et adjecit: missionem vobis do, redditurus tamen & promissa simul atque reversus
487 fuero ex Africa: dabo & agros omnibus finito bello, non, ut Sylla, ereptos aliis, & colonos miscendo spoliatis, ad alendam utrorumque simultatem perpetuam: sed agrum publicum, & meas privatas possessiones dividam: & si hi non suffecerint, emam meis pecuniis. Tum verò omnibus applaudentibus & acclamantibus, soli decumani mœsti erant, quasi pertinaciter infensum haberent Cæsarem: postulabántque ut in decimum quemque capitaliter more majorum animadverteret. Ille nolens amplius exacerbare, quòd videret seriò pœnitentes, universos recepit in gratiam: móxque ad bellum Africanum profectus est: & à Rhegio Messanam transvectus, à freto Lilybæum usque duxit exercitum. Ibi postquam cognovit Catonem cum classe & terrestrium copiarum parte præsidio esse Uticæ, in qua apparatus belli erat repositus, & ibidem trecentos qui in senatus speciem jamdudum præerant belli con-

πύεσθαι, ἀποτρεφομένῳ τε τὸν Καίσαρος καὶ ἀπιόντος ἀπὸ τοῦ βήματος· οἱ δὲ σὺν ἐπείξει πλέονι βοῶντες ἐπέκειντο, παρακαλοῦντά τε αὐτὸν, καὶ κολάζειν σφῶν τοὺς ἁμαρτάνοντας. ὁ δὲ ἐπ' μήτοι διετέλεσεν, ἔστε ἀπιὼν, ἔστε ἐπανιὼν, ὑποκελεύομενος ἀπορεῖν. ἐπανελθὼν δ' ὅμως ἔφη κολάσειν μὲν αὐτῶν οὐδένα, ἀχθεσθῆναι δ' ὅτι καὶ τὸν δέκατον τέλος, ὃ πρότερον αἰεὶ, τοιαῦτα θορυ-
„ βεῖ. καὶ τόδε ἔφη μόνον, Ἀφί-
„ μι τὰ στρατείας· δώσω δὲ καὶ ταῦτα
„ ὅμως τὰ ὑπεσχημένα ἅπαντα,
„ ἐπανελθὼν ἐκ Λιβύης. δώσω δὲ
„ καὶ γῆν ἅπασιν, ἐκπεπολεμένην
„ τῷ πολέμῳ· οὐ καθάπερ Σύλλας,
„ ἀφαιρούμενος ἑτέρων ἃ ἔχουσι,
„ καὶ τοῖς ἀφαιρεθεῖσιν τοὺς λαβόν-
„ τας συνοικίζων, καὶ ποιῶν ἀλλή-
„ λοις ἐς ἀεὶ πολεμίους, ἀλλὰ τὴν
„ δ' δήμου γῆν ἐπινέμων καὶ τὴν ἐ-
„ μαυτοῦ, καὶ τὰ δέοντα πρόσοδή-
„ μου. Κρότου δὲ καὶ εὐφημίας
πάντων ἠκουσμένης, τὸ δέκατον ὑπερήλγησε τέλος· ἐς μόνον αὐτὸ δ' Καίσαρος ἀδιαλλάκτου φανέντος, καὶ σφᾶς αὐτὸν ἠξίου ἀμελησάντας τε, καὶ τὸ μέρος ἀνατιμήσαντας. ὁ δ' ἐδὲν αὐτοὺς ὑπερεῖδεν ἔτι δεόμενος, ἀκεφῶς μεταμελομένους σωφρονεῖν ἅπασι, καὶ ἐς τὸν ἐν Λιβύῃ πόλεμον ἐξήλαυνεν· ἐπὶ δ' ἐν Ῥηγίου τὸ πρῶτον, ἀπὸ Μεσσήνης ἐς Λιλύβαιον ἦλθε· καὶ πυθόμενος Κάτωνα μετὰ τοῦ περὶ τὸν πόλεμον ναυτικοῦ καὶ πεζῶν τινὰ μέρη φρουρεῖν ἐν Ἰτύκῃ, μίαν τῶν Φοινικήσιων, ἐς ἣν ἀπὸ σφῶν ἐκ πολλοῦ στρατηγούς ἐπιπέμψαντο ἐς πόλεμον, καὶ σύγκλητον ἐκάλει,

ἧς δ'

τὸ δὴ αὐτοκράτορα Λούκιον Σκιπίωνα καὶ τοὺς ἄριστους ἐν Ἀδρυμήτῳ στρατεύειν· διέπλευσεν ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα, καὶ αὐτὸν οἰχόμενον ἐς Ἰόβαν καθαλαβὼν, παρέπεσεν ἐς μάχην παρ' αὐτὸ τοῦ Σκιπίωνος τὸ στρατόπεδον, ὡς ἐν καιρῷ σωσισύμμαχον τοῖς πολεμίοις χωρὶς αὐτοκράτορος ὄντα· ἀντιπήσαντα δ' αὐτῷ Λαβιηνός τε καὶ Πετρήϊος, οἱ τοῦ Σκιπίωνος ὑποστράτηγοι· καὶ ἐκράτουν τοῦ Καίσαρος τοῦδε πολλῷ, ἐς τροπὴν δὲ ἰδίωκον σὺν ἄρᾳ μὴ καταφρονήσεως, μάλιστα Λαβιηνὸν μὲν ὁ ἵππος ἐς τὸν χάρακα πλαγεὶς ἀπέσεισεν, ἐς αὐτὸν οἱ σωματοφύλακες σωζόμενον· ὁ δὲ Πετρήϊος ὡς ἀκριβῆ τοῦ στρατοῦ λαβὼν πεῖραν, καὶ νικήσων ὅτε βούλοιτο, διέλυε τὸ ἔργον· ἐκείνων τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, Μὴ ἀφελώμεθα τὸν νίκην τὸν αὐτοκράτορα ἡμῶν Σκιπίωνα. Καὶ τὸ μὲν ἄλλο μέρος τοῦ Καίσαρος τύχης ἔργον ἐφαίνετο, κρατησάντων ἄν, ὡς ἐδόκει, τῶν πολεμίων, ἄφνω τὸν μάχην ὑπὸ τῶν νικώντων ἀναλυθῆναι. αὐτὸς δὲ λέγεται περὶ τὸν φυγὴν, ἐγχείπτων ἅπασιν, ἐπιστρέφειν αὐτούς· καὶ πιὰ τῶν τὰ μέγιστα σημεῖα τοὺς ἀετοὺς φερόντων τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ καθελκύσας, μετεστρέψατο ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐς τὸ σφέτερον· ἕως Πετρήϊος ἀνέζωσε, καὶ ὁ Καῖσαρ ἀπέστησε ὑπεχώρει. τοῦτο μὲν δὴ τὸ πρῶτον ἐν Λιβύῃ Καίσαρος μάχης τέλος ἦν.

Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον, αὐτός τε Σκιπίωνος ὀκτὼ τέλεσι πεζῶν καὶ ἱππέων δυοῖν μυριάσιν (ὧν οἱ πολλοὶ Λιβύης ἦσαν) πελταστῶν τε πολλῶν καὶ ἐλέφασιν ἐς τριάκοντα τεσσαράκοντα παρέσεσθαι σὺν Ἰόβᾳ τῷ βασιλεῖ, καὶ

filiis: ceterùm L. Scipionem imperatorem cum optimatibus apud Adrumetum habere exercitum, trajecit contra hunc. Quem quum audisset ad Jubam profectum, aciem ante illius castra explicuit, opportunè nactus ipsius imperatoris absentiam. Nec Labienus Petreiúsque legati detrectarunt prælium, represserúntque Cæsarianos egregiè: jámque fusos persequebantur contemptim, quum Labienum equus in ventre saucius excussit: & ipse quidem suorum succursu ereptus est: Petreius verò contentus præsenti experimento virtutis militum, & ratus se posse quando libet vincere, cecinit receptui, dicens proximis, Non est fraudandus imperator noster Scipio laude victoriæ. Ita tunc quoque plurimùm valuit fortuna Cæsaris, dum hostes in media victoria segnescentes, fructum ejus emiserunt è manibus. Ipse Cæsar fertur unus se opposuisse hosti, fugientibus aliis omnibus: atque etiam aquiliferum quendam sua manu retraxisse in primam aciem: quum Petreius in castra se recepit, quem Cæsar libenter in hoc imitatus est. Et hujus quidem primæ Cæsarianorum in Africa pugnæ hic fuit exitus.

Petreii dictum.

Fortuna Cæsaris.

Cæsaris virtus in bello.

488

Nec multo pòst quum dicerentur adventare Scipionem cum octo legionibus, equitum viginti millibus, quorum magna pars Afri essent, magnóque cetratorum numero & elephantis XXX. simúlque Jubam regem cum pedi-

Scipionis exercitus.

Juba rex.

tum

tum circiter triginta millibus, equitum Numidarum fermè XX millibus, & multis jaculatoribus elephantisque aliis LX, in exercitu Cæsariano pavor cum tumultu subortus est, partim ob rem semel tentatam parum feliciter, partim quòd formidandus videretur hostis, vel numero, vel virtute maximè Numidarum equitum: prætérque inassuetis cum elephantis congredi terror auctus est. Sed postquam nuntiatum est alium Maurorum regulum Bocchum, occupasse Cirtam, Jubæ regiam, domestico periculo revocatus properè in regnum reduxit exercitum, triginta solùm elephantis apud Scipionem relictis. Cæsariani verò in tantum receperunt animos, ut quintani elephantis se opponi deposcerent, eóque impetrato egregiè vincerent: unde hodiéque ejus legionis elephantes sunt insignia. Ceterùm prælium id ex omni parte laboriosum ac varium circa vesperam demum victoria Cæsaris finitum est: castris etiam hostium expugnatis, & nocte demum absoluto negotio, hostes passim deffugêre quà quisque poterat. Scipio cum Afranio omissa rerum cura per mare fugam tentavit cum XII apertis navibus. Ita hic quoque exercitus ex LXXX fermè conflatus millibus, longa duratus militia, & animosior redditus à pugna proxima, renovato prælio in universum afflictus est non sine ingenti gloria Cæsaris, etiam profligatorum

Bocchus rex.

Cur legionis quintanæ elephanti sint insignia.

τῶνδε ἀρχὴ πιζοὺς ἄλλους ἀμφὶ τρισμυρίοις, καὶ ἱππέας Νομάδας ἐς δισμυρίους, καὶ ἀκοντιστὰς πολλὰς, καὶ ἐλεφαντας ἑξήκοντα ἕτερους· ἡ στρατιὰ δὲ Καίσαρος ἐδείματο, καὶ σὺν σφίσιν αὐτοῖς ἐθορυβοῦντο κατά τε πειραν ὧν ἤδη πεπόνθεσαν, καὶ κατὰ δόξαν τῶν ἐπιόντων, τῶν τε πολλῶν ὄντας, καὶ ὠκεῖς μᾶλιστα τῶν Νομάδων ἱππέων. ὅ, τε τῶν ἐλεφάντων πόλεμος, ἀήθης σφίσιν ὢν, ἐξέπληξε. Βοκχὸς δ' ἕτερος Μαυρουσίων δυνάστου Κίρταν (ἡ βασιλειων ἐστὶν Ἰόβα) καταλαβόντος, ὁ μὲν Ἰόβας, ἐξαρπεληθεντος αὐτῷ τοῦδε, ἐς τὴν οἰκείαν μάλιστα ἀνεζώγρησε μὲν ἐδίου στρατοῦ, τελέσαντα ἐξ αὐτῶν μόνας ἀπολιπὼν ἐλεφαντας τῷ Σκιπίωνι· ἡ δὲ στρατιὰ Καίσαρος ἐς τοσοῦτον ἀνεθάρρησεν, ὡς τὸ πέμπτον τέλος, αἰτῆσαν ἀντιπαρεχθῆναι τοῖς ἐλέφασι, κρατῆσαι πάνυ καρτερῶς. καὶ νικῶσα ἀπ' ἐκείνου τοῦδε τῷ τέλει ἐλέφαντες ἐς τὰ σημεῖα ἐπίκεινται. μαχρᾶς δὲ καὶ ἐπιπόνε καὶ πάνυ τὰ μέγιστα τῆς μάχης καὶ πολυτρόπου γενομένης, τοῦτο ἐσπέρας μάλις ὁ Καῖσαρ ἐνίκα, (ἐς τὸ στρατοπεδὸν ἐνθὺς ἐχώρησε τοῦ Σκιπίωνος) ὥδε ἀνίεις ἀσὶ ἐν νυκτὶ τῆς νίκης, μίχεσθαι τὸ σύμπαν ἐξεργάσασθαι. οἱ δ' ἐχθροὶ κατ' ὀλίγους, ὅπη δύναιντο, διέφευγον· καὶ ὁ Σκιπίων αὐτὸς ἅμα Ἀφρανίῳ, πάντα μεθεὶς, ἐφεύγων ἀνὰ τὸ πέλαγος ἐπὶ σὺν δυοῖν ἀφράκτων· ὧδε μὲ δὴ ἐς ὀλίγα ὁ στρατὸς, ἐς ὀκτὼ μυριάδας μάλιστα συνελθὼν, ἐκ τε πολλοῦ χαμνιασμένος, ἐς ὁπότερας μάχης ἐν ἐλπίδι ἦν χρησθαι γενόμενος, δευτέρᾳ τῇδε συμβολῇ συνετρίβη ἀθρόως. ἐς τὸ δὲ Καισαρεῖς πλέον

πλέος ἐς ἄμαχον εὐτυχίαν εἰδοξάζετο, ἤδη ἐπὶ τῶ καταμένειν ἐς ὄρθην αὐτὸ μεριζόντων, ἀλλὰ καὶ τι σφέτερα αὐτῶν ἀμαρτήμασι τῆ Καίσαρος τύχη προσπιόντων. ἐδόκει γὰρ δὴ καὶ ὧδε ὁ πόλεμος ἀβουλίᾳ τῶν στρατηγῶν, ὅτι διατρίψαντων αὐτὸν, ἕως ἀπορήσειν ὁ Καῖσαρ, ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ, ἔτε τῶ πρώτῳ νίκῃ ἐς τέλος προαγαγόντων, σωτηριφθεὶς, ἔτως ἐξίως διαλυθῶσι.

Ἐξαγγελθέντων δὲ τούτων ἐς Ἰτύκλιον τρίτῃ μάλιστα ἡμέρᾳ, καὶ ὁ Καίσαρος εὐθὺς ἐπὶ τὸν Ἰτύκλιον ἰόντος, ἐγίγνετο φυγὴ πάντων· καὶ ἐδένα κατεῖχεν ὁ Κάτων, ἀλλὰ καὶ ναῦς ἐδίδου τοῖς αἰτοῦσι τῶν ἐπιφανῶν, αὐτὸς δ' εὐστόχως ὑπέμενε· καὶ τοῖς Ἰτυκαίοις ὑπισχνουμένοις περὶ ἑαυτῶν ὑπὲρ ἐκείνου δεήσεσθαι, ἐπιμειδιῶν ἀπεκρίνατο ὁ δεήσειν αὐτῶ τοῖς Καίσαρος διαλλακτῶν· καὶ τὸ εἰδέναι τὸ Καίσαρος ἡδέως. σημηναμένου δ' τὸς θησαυροὺς ἅπασιν, καὶ συλλαβὰς ὑπὲρ ἐκάστου τοῖς Ἰτυκαίων ἄρχουσιν ἐπιδίδους, περὶ ἑσπέραν ἀμφὶ λουτρὸν ἐδείπνει ὡς ἠθισμένος τε ἐγδύεται, ὥσπερ εἰώθει, ἐξ ἧς Πομπήιος ἀνήρητο· ἐδέν τε τῶ σωμάτων ἀναλώσων, ἐδ' ἐλάσσω προσφερόμενος ἢ πολλάκις, συνελεγχώδεσι τοῖς παροῦσι περὶ τῶ ἁπανθρωπότατον· καὶ ἤρετο περὶ τοῦ πνεύματος εἰ καὶ πρύμνιον ἔσοιτο αὐτοῖς. καὶ τοῦ διαπλόου, εἰ φθάσουσι πόρρω χωρίσας, πρὶν ἐς ἑω Καίσαρα ἐπιπλεῖν. ὑμνὸν ἐδὲ ἐς ὕπνον ἀπιὼν, ἐνήλαξε τὸ τῶ σωμάτων, πλὴν ὅτι τὸν υἱὸν ἠσπάσατο φιλοφρονέστερον. τὸ δὲ ξιφίδιον τῆ κλίνῃ τὸ σιωπῆς οὐχ ὁρῶν παρακείμενον, ἐξεύρησεν ὅτι προδιδοῖτο confessione, qui suam cladem illius invictæ fortunæ magis imputabant, quàm suæ ignaviæ. Sic enim judicabant, res perditas ducum imperitia, qui nec bellum trahendo conati sint hostem in alieno solo ad commeatuum inopiam redigere, nec primam victoriam curarint absolvere. 489

His Uticam nuntiatis tertia die postquam pugnatum est, & Cæsare mox secuto nuntios, omnes ad fugam versi sunt, ne Catone quidem retinente: qui naves etiam dabat rogantibus nobilibus: ipse verò constanter manebat. Et quum Uticenses pollicerentur prius pro illo quàm pro seipsis deprecari, subridens negavit sibi opus esse ullis conciliatoribus, addens non ignorare id Cæsarem. Obsignatis deinde thesauris omnibus, & syngraphis ad unam traditis Uticensium magistratui, vespere lotus cœnavit, & sedens cibum sumpsit, ut post necem Pompeii erat solitus, nihil de consueta vivendi ratione mutans, nec largius nec parcius fruens appositis: & familiariter cum his qui aderant garriens, de illis qui è portu solverant, interrogabat de vento an secundus esset eis, quantúmque provecti essent, & an putarent extra conspectum fore priusquam mane Cæsar superveniat. Ac ne dormitum quidem discedens quicquam mutavit de more pristino, nisi quòd filium magis comiter complexus est. Ut verò gladium ad lectum more non reperit: ex-

clamavit se prodi à domesticis: quod enim superesse telum, si noctu invadatur ab hostibus? quúmque illi rogarent nequid durius in se consuleret, quiesceret potius sine gladio, credibilius etiam dixit, Quasi, si mori libeat, non possim aut parieti caput illidere, aut vestibus me suffocare, aut præcipitare, aut cohibito spiritu enecare? His & aliis dictis persuasit eis ut gladium loco suo reponerent: quo facto, poposcit Platonis librum de anima, & perlegit: móxque ratus dormire qui erant pro foribus, inflixit sibi vulnus sub pectore. Quum autem intestina procidissent, & exauditus esset quidam gemitus, accurrerunt & alii & medici, qui adhuc recentia in vulnus retruserunt, consutúmque obvinxerunt fasciis. Ille se recolligens, simulabat errati pœnitentiam, & gratias agebat opem ferentibus, addens somno sibi jam opus: illis verò cum gladio digressis, atque etiam foribus quo magis quiesceret occlusis, dum dormire creditur, sensim disrupit fascias suturásque vulneris, & revulsa è ventre intestina more feræ digitis unguibúsque laceravit, donec exhalaret animam, anno ætatis circiter quinquagesimo, habitus vir omnium gravissimus tenacissimúsque propositi, ut qui justum ac honestum non ex vulgi moribus me-

Cato librum Platonis de anima poscit.

490 Catonis vulnus.

Catonis interitus.

Catonis laudes.

τὰ τῶν οἰκείων τοῖς πολεμίοις,
„ Τίνι γὰρ ἔφη χρήσεσθαι τοιούτο-
„ των, ἂν νυκτὸς ἐπίωσι; τί δὲ
αὐτὸν παρακαλούντων μὴ δεῖν ἑαυ-
τὸν βουλεύειν, ἀλλ' ἀναπαύε-
σθαι χωρὶς ξιφιδίου, ἀξιοπιστό-
„ τερον ἔπ εἶπεν, ΟΥ γὰρ ἐσί μοι χά-
„ λεπα τὰ δι' ἐσθῆτος ἑαυτὸν ἀ-
„ ποπνίξαι; ἢ ἐς τὰ τοῖχα τὴν
„ κεφαλὴν ἀπερεῖσαι; ἢ ἐς τρά-
„ χηλον κυδιστῆσαι; ἢ τὸ πνεῦμα
„ καθαρὸν σπεῖραι; πολλά τε
ἕτερα εἰπὼν, παρῄνεσεν αὐτὸς πα-
ραθεῖναι τὸ ξιφίδιον· ὡς δὲ ἐτέθη,
Πλάτωνος αἰτήσας τὸν περὶ ψυ-
χῆς συγγραφὴν, ἀνεγίνωσκε· καὶ ἐ-
πεὶ τέλος εἶχε τῷ Πλάτωνι ὁ λό-
γος, ἀναπαύεσθαι τοὺς περὶ θύ-
ρας ὑπολαβών, ἔτρωσεν αὐτὸν ὑ-
πὸ τὰ στέρνα· παρεπισόντων δ' αὐ-
τῷ τῶν σπλάγχνων, καὶ σόγε τινὸς
ἐξακηκουότος, ἐπεδρόμουν οἱ πε-
ρὶ θύρας· καὶ οἱ ἰατροὶ τὰ σπλαγ-
χνα ἔτι ζῶα ὄντα συνῆκαν ἔνδον,
καὶ τὰς πληγὰς ἐπιῤῥάψαντες ἐπέ-
δησαν. ὁ δὲ ἀνενεγκών, αὖθις ὑπε-
κλίνατο. κατεμέμφετο μὲν ἑαυτῷ
πλάνης ἀσθενὲς, χάριν δ' ὡμο-
λόγει τοῖς περισώσασι· καὶ κατεδαρ-
θεῖν ἔφη δεῖσας. οἱ μὲν δὴ, τὸ ξί-
φος ἔχοντες, ᾤχοντο, καὶ τὰς θύ-
ρας ὡς ἠρεμοῦντι ἐπέκλεισαν. ὁ δὲ
ὕπνου δόξαν αὐτοῖς παρασχών, τὰ
δεσμὰ τῆς χειρὸς μὴ σιγῇ ἀπερ-
ρήγνυ, καὶ τὰς ῥαφὰς ἐσωματο-
ανέπνευσεν, οἷα δηλον· τό, τε τραῦ-
μα καὶ τὸν κατερα σύριγγα ὄνυξι,
καὶ δακτύλοις ἐρυκών, καὶ τὰ σπλάγ-
χνα ἀμφιβαλών· μέχρι ἐτελεύτη-
σεν, ἔτη μὲν ἀμφὶ πεντήκοντα γε-
γεὼς· ὁμολογούμενος δὲ τῷ τε γνώμῃ, ἐς ὅ,τι κρίνειε, πάντων
ἀνδρῶν ἐπιμονώτατος φῶναι, καὶ τὸ δίκαιον ἢ πρέπον ἢ καλὸν σθένει ἕξει
μᾶλλον

μᾶλλον ἢ μεγαλοψύχοις λογισμοῖς ὁρίσας. Μαρκίᾳ γέ τοι τῇ Φιλίππε συνὼν ὁμοπατρίᾳ, ἐρασθέντα, ἐρασθέντος αὐτῇ μάλιστα, καὶ παῖδας ἔχων ἐξ ἐκείνης, ἔδωκεν ὅμως αὐτὴν Ὁρτησίῳ, τῷ φίλῳ τινί, παίδων τε ἐπιθυμοῦντι, καὶ πεινοποιῷ γυναικὸς ἀτυγχάνοντι· μέχρι κἀκείνῳ κυήσασαν ἐς τὸν οἶκον αὖθις ὡς χρήσιμον ἐδέξατο. τοιοῦδε μὲν δὴ Κάτων ἦν, καὶ αὐτὸν οἱ Γυμναῖοι λαμπρῶς ἐθάπτον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἔφη μὲν οἱ φθονῆσαι Κάτωνα κρίσεως ἐπιδείξεως· Κικέρωνος δὲ ποιήσαντος ἐγκώμιον ἐς αὐτὸν, καὶ ἐπιγράψαντος Κάτων, ἀντέγραψε κατηγορίαν ὁ Καῖσαρ, καὶ ἐπέγραψεν Ἀντικάτων.

Ἰόβας δὲ καὶ Πετρήϊος τὸ γιγνόμενον πυθανόμενοι, καὶ εὐδαιμίαν σφίσιν ἅτε φυγοῦσι ἅτε σωτηρίαν ἐπινοοῦντες, ἐπὶ τῇ διαίτῃ ξίφεσι διεχρήσαντο ἀλλήλους· καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Γόβα Καῖσαρ ὑποτελῆ Ῥωμαίοις ἐποίησεν, αὐτῇ Σαλάστιον Κρίσπον ἐγκαταστήσας. Γυμναῖοι δὲ καὶ τῷ Κάτωνος ἐῶ σωσιγίνασκε, καὶ τῷ γυναικὶ δὲ Πομπηΐᾳ, καὶ δύο παίδων αὐτῆς, οὓς Γυμνὴ καταλαβὼν, ἐξέπεμπε σῶας πρὸς Πομπήϊον. τὸ δὲ τελευταῖον ὅσους εὗρε, διέφθειρε. Λεύκιος δὲ Σκιπίων ὁ αὐτοκράτωρ, χειμαζόμενος ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ πολεμίαις ναυσὶν ἐντυχὼν, ἐφέρετο ἡγεμόνος· μέχρι καταλαμβανόμενος αὐτόν τε διεχρήσατο, καὶ τὸ σῶμα μεθῆκεν ἐς τὴν θάλασσαν.

Τοῦτο μὲν δὴ ἐς τοὺς περὶ Λιβύην Καίσαρος πολέμους τέλος ἐγίγνετο· αὐτὸς δὲ ἐπανελθὼν ἐς Ῥώμην bellatum est à Cæsare. Qui reversus in urbem, IIII simul tiretur, sed rectis atque generosis rationibus. Marciam tamen Philippi filiam quum virginem duxisset, valde dilectam, & communium liberorum jam matrem, Hortensio cessit amico, liberorum & fœcundæ uxoris, quibus eatenus caruerat, cupido, donec ex illo quoque matrem factam domum recepit quasi usurariam. Hujusmodi fuit Cato, ab Uticensibus sepultus magnificè. Cujus morte audita Cæsar ait, Invidit mihi Cato pulchrum specimen. Ceterùm quum Cicero librum in defuncti laudem edidisset, inscriptum, Cato, contrà Cæsar accusationem ejus inscripsit hoc titulo. Anticato.

Marcia, Catonis uxor.

Catonis funus.

Cæsaris dictum super Catonis obitu.

Cæsaris Anticato.

At Juba cum Petreio ubi didicerunt quæ acciderant, nullam videntes reliquam aut fugam aut salutem, in cœnaculo mutuis conciderunt vulneribus. Regnum Mauritaniæ Cæsar tributarium pop. Ro. reddidit, eique Salustium Crispum præfecit: ignovítque Uticensibus & Catonis filio: filiam quoque Pompeii in ea urbe deprehensam, cum duobus liberis, ad fratrem mulieris misit incolumem: ex illis verò trecentis necavit quotquot in ejus potestatem redacti sunt. At L. Scipio imperator fluctibus jactatus, in hostiles naves incidit: quas quum evadere non posset, gladio se prius manu sua transfixum, in mare dedit præcipitem.

Juba & Petreii interitus.

Cæsar Catonis filio ignoscit.

Filiam Pompeii ille Cæsar tractarit.

491

Atque ita in Africa quoque debellatum est à Cæsare. Qui reversus in urbem, IIII simul trium-

Triumphi Cæsaris quatuor.

triumphos duxit: de Gallis unum, quorum multas magnas nationes adjecit imperio deficientésque retraxit ad officium: alium de Pharnace, Ponticum: alium Africanum, de Afris qui Scipionem bello juverant: in quo Jubæ filius Juba historicus infans etiam tum traductus est. Duxit & alium de Ægyptiis, quos in Nilo vicerat navali prælio, eúmque inseruit medium, Gallicum inter & Ponticum. Et quamvis de Romanis triumphatum non sit, quippe civibus, quòd nec ipsi decorum foret, & populo Romano infaustissimum, tamen translatæ sunt in pompa picturæ omnium illarum cladium, atque etiam virorum effigies, absque unius Pompeii imagine: hunc enim solum ostentare est veritus, propter recens ejus desiderium publicum. Populus tamen ne metu quidem cohiberi potuit, quin malis suis ingemisceret: præcipuè quum agnosceret L. Scipionem imperatorem in medio mari suapte manu sauciatum in undas è navi cadere, Petreium verò in cœnaculo: Catonem item non secius quàm bestiam unguibus discerpere suamet ipsius viscera. Achillæ verò Photiníque casus tam plausibilis fuit quàm fuga Pharnacis ridicula. Sed & pecuniæ traductæ per hos triumphos LX. M. talentorum proditum est, & dimidium talentum: insuper coronas aureas MMDCCCXXII. pondo XXMCCCCXIIII. ex quarum pretio mox post triumphum persolutum est militi, e-

Jubæ filius.

Præda ex hoste reportata.

ἐθριάμβευε τέσσαρας ὁμοῦ θριάμβους· ἐπί τε Γαλάτῃσι, ὧν δὴ πολλὰ καὶ μέγιστα ἔθνη προσέλαβε, καὶ ἀφιστάμενα ἄλλα κατεστώσατο· καὶ Ποντικῷ, ἐπὶ Φαρνάκῃ· καὶ Λιβυκῷ, ἐπὶ Λιβύων τοῖς συμμαχήσασι τῷ Σκιπίωνι· ἔνθα καὶ Ἰοῦβα παῖς Γοῦβος ὁ συγγραφεὺς βρέφος ὢν ἔτι πυρήλωτο. πομπαγὲ δὲ τινὰ καὶ τῶν ἀνὰ τὸ Νέλου ναυμαχίας θριάμβου Αἰγύπτιον μεταξὺ Γαλατῶν καὶ Φαρνάκους. τὰ δὲ Ῥωμαίων φυλαξάμενοι ἄρα, ὡς ἐμφύλια, ἐκ εἰκότος τε αὐτοῖς, καὶ Ῥωμαίοις αἰσχρὰ καὶ ἀπαίσια, ἐπιγράψαι θριάμβῳ, παρῳήκεν ὅμως αὐτῶν ἐν τοῖσδε τὰ παθήματα ἀπεῖναι, καὶ τὰς ἄνδρας ἐν εἰκόσι καὶ ποικίλαις γραφαῖς, χωλός γε Πομπήϊος. τοῦτον γὰρ δὴ μόνον ἐφυλάξατο δεῖξαι, σφόδρα ἔτι τοῖς πάντων ἐπιποθούμενον. ὁ δὲ δῆμος ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκείοις κακοῖς καίπερ δεδιὼς ἔστενε, καὶ μάλιστα ὅτε ἴδοι Λεύκιόν τε Σκιπίωνα τὸν ἀνδρικώτατον πλησσόμενον ἐς τὰ σέρνα ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ μεθιέμενον ἐς τὸ πέλαγος· ἢ Πετρήϊον ἐπὶ διαίτῃ λαχρώμενον ἑαυτόν, ἢ Κάτωνα ὑφ' ἑαυτοῦ λαπαττόμενον, ὡς ἦεμον· Ἀχιλλέα δ' ἐφόδησαν καὶ Φοτεινὴν, καὶ τὴν Φαρνάκους φυγὴν ἐγέλασαν. χρήματα δὲ ἐν τοῖς θριάμβοις φασὶ παρενεχθῆναι, μυριάδας ἓξ καὶ ἥμισυ πλάντων, καὶ στεφάνους δύο καὶ εἴκοσι καὶ διηγλιεῖς ἐπὶ τοῖς ὀκταησίοις, ἀπὸ χρυσοῦ, ἑλκύσας ἐς δισμυρίας καὶ δέκα καὶ τεσσαρας καὶ τετρακοσίας λιτρας· ἀφ' ὧν ἐνδυὸς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ διένειμε τὰ ὑπερέχοντα πάνυ ὑπερ-

βαίλων,

ἄλλων, τραπώτῃ μὲ ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς Ἀττικὰς, λοχαγῷ δ' αὐτῶ τὸ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ & ἱππάρχῳ τὸ ἐπὶ διπλάσιον, καὶ τοῖς δημόταις, ἐκάστῳ μναῦν Ἀττικὴν. ἐπέδωκε δὴ καὶ θέας ποικίλας ἵππων τε καὶ μουσικῆς καὶ πεζομαχίας, ἀνδρῶν χιλίων σὺν ἑτέρους χιλίους, καὶ ἱππομαχίαν ἑξηκοσίων σὺν ἴσους· καὶ ἀναμιξ ἄλλων πεζῶν τε καὶ ἱππέων ἀγῶνα· ἐλεφάντων τε μάχην ἑκάστοις σὺν εἴκοσι· & ναυμαχίαν ἑρετῶν τετρακισχιλίων, ἐπιβεβηκότων ἐς μάχην χιλίων ἑκατέρωθεν, ἀνέστησε καὶ τὴν γυμνασίαν τῶν νεῶν, ὥσπερ ἔνδεκα μέλλων ἐν Φαρσάλῳ μαχεῖσθαι· καὶ τέμενος τῇ νεᾷ σὺν ἔθηκεν, ὃ Ῥωμαίοις ἔπαξεν ἀγορὰν εἶναι, ἀλλ' ἐπὶ πράξεσι συμβόλων ἐς ἀλλήλους· καθὰ καὶ Πέρσαις ἔνθα αἱ ἀγοραὶ ζητοῦσιν ἢ μανθάνουσι τὰ δίκαια. Κλεοπάτρας τε εἰκόνα καθὰ τῇ θεᾷ παρεστήσατο, ἣ καὶ ναῦν συνέστηκεν αὐτῇ. τὸ δὲ τοῦ δήμου πλῆθος ἀναγραφόμενος, ἐς ἥμισυ λέγεται τῶν σὺν τῷδε τοῦ πολέμου γραμμάν εὑρεῖν· ἐς τοσοῦτο καθεῖλεν ἡ τῶνδε φιλονεικία τὴν πόλιν.

Αὐτὸς δὲ ἤδη τέταρτον ὑπατεύων, ἐπὶ τὸν νέον Πομπήϊον ἐστράτευεν ἐς Ἱσπανίαν· ὅσπερ αὐτῷ λοιπὸς ἦν ἔτι πόλεμος ἐμφύλιος σὺν ἀνυπαφρόντος. ὃ τε γὰρ δρίσων ὅσοι διεπεφεύγεσαν, οὐκ ἐν Λιβύης συνέβαινεν, & στρατὸς, ὁ μὲν, ἐξ αὐτῆς Λιβύης τε καὶ Φαρσάλου τοῖς ἡγεμόσι συνῆλθεν, ὁ δὲ, ἐξ

tiam cum auctario, quicquid promiserat, militibus quinquies millenæ drachmæ Atticæ, duplum centurionibus, tribunis & præfectis alarum quadruplum: plebi viritim mina Attica. Edita sunt & varia spectacula, circensium, musicorum, millenorum peditum inter se concurrentium prælio, ducenorum item equitum: rursum aliud equitum & peditum promiscuè pugnantium. Commissi sunt & viceni elephanti, & navale prælium repræsentatum quadringenis utrinque remigibus, millenis sociis navalibus decertantibus. Dedicata & ædes Veneri genitrici ex voto concepto instante pugna ad Pharsalum, fanúmque ædi additum, quod forum populo Romano esse voluit, non rerum venalium, sed agendis litibus, qualia Persis quoque sunt fora, ubi redduntur jura, & discuntur etiam. Ad deæ latus effigiem Cleopatræ statuit, quæ hodiéque juxtà visitur. Censu deinde acto fermè dimidio minus capitum censum est, quàm ante hujus belli civilis initium: in tantum afflixit rempublicam contentio duorum civium. 492

Cleopatræ effigies ad latus Veneris.

Ipse verò jam quartùm cos. expeditionem contra juniorem Pompeium fecit in Hispaniam, quod unum reliquum erat civilium bellorum neutiquam contemnendum: nam optimatium quotquot evaserant ex Africa, eò concurrebant, & exercitus Pharsalicæ Africanæque cladis superstes eò convenerat, supplemento addito ex validis ac pugnaci-

Cæsaris expeditio contra juniorem Pompeium.

bus Hiſpanorum Celtiberorúmque gentibus: & mancipiorum quoque turba ſequebatur caſtra Pompeiana, qui jam quartum annum exerciti, promptiſſimè operam ſuam offerebant ſubituro extremam certaminis aleam. Id quod maximè fefellit Pompeium, ut nihil cunctatus auderet venienti Cæſari occurrere, nequicquam monentibus ſeniori-bus, quos Pharſalica Africanáque pugna cautiores fecerat, ut bellum trahendo hoſtiles opes attereret, & in alieno ſolo morantes redigeret ad inopiam. Venerat enim Cæſar ex quo Urbem exivit die vigeſimaſeptima, cum impedimentis emenſus viam longiſſimam: nec unquam antè illius exercitus minus fuit alacris, ut qui exiſtimaret ſibi rem eſſe cum hoſtium multitudine armorum perita, & tunc præ deſperatione nihil non auſura. Quibus de cauſis ne Cæſar quidem properabat, donec Pompeius deliberanti aſſultans exprobravit ignaviam: quod ille non ferens ſuos in aciem deduxit ante Cordubam, tunc quoque data Venere pro teſſera: Pompeianis verò teſſera fuit Pietas. Ut verò ſigna collata ſunt, Cæſarianis præ pavore ſegnius rem aggreſſis, imperator ipſe deos omnes in vota vocabat, ſublatis ad cælum manibus, ne uno ominioſo conflictu abolerentur tot egregiæ victoriæ: diſcurrénſque inter milites hortabatur eos ſublata à facie galea, quo magis agnitus pudorem eis incuteret: qui

493 Prælium Cæſaris cum junio-re Pompeio ad Cordubam.

Γ᾽ηρων τε & Κελτιβήρων ἔθνεσ ἀλκίμου κ᾽ χαίροντ@ αἰεὶ μάχαις. πολὺς δὲ & δούλων ὁμιλ@ ἑσπετύετο τῷ Πομπηΐῳ· & τέταρτον ἔτ@ εἶχον ἐν τοῖς γυμνασίοις, κ᾽ γνώμῃσ ἑτοίμῳ ἀγωνίσεσθαι μὴ ἀπογνώστως. ὧ δὴ κ᾽ μάλιστα σφαλεὶς ὁ Πομπηΐ@, οὐκ ἀνεβάλετο τὴν μάχην, ἀλλ᾽ εὐθὺς ἐλθόντι τῷ Καίσαρι συνεμάχετο· καίτοι τῶν πρεσβυτέρων αὐτῷ παραινούντων, ὡς πεῖρας ὧν ἀμφί τε Φάρσαλον & Λιβύῃσι ἐπεπόνθεσαν, ὑπερθέσειν τὴν χρόνῳ τ᾽ Καίσαρα, κ᾽ ἐς δαπάνην, ὡς οὐ ἀκοτέρᾳ χῇ, διαφέρειν. ὁ δ᾽ Καῖσαρ ἦκε μὲν ἀπὸ Ῥώμης ἑπτὰ κ᾽ εἴκοσιν ἡμέρας, βαρυτάτῳ στρατῷ μακροτάτην ὁδὸν ἐπανελθών· δεῖ@ δ᾽ οἷον ὁ αὐτὸς ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν οὐ ἐπέπτην αὐτὸς τῷ στρατῷ, κ᾽ δόξαν τ᾽ πολεμίων, & τε πλήθους & ἀσκήσεως κ᾽ ἀπογνώστως. δι᾽ ἃ & ὁ Καῖσαρ αὐτὸς ἐθαῤῥύνετο, ἔστε πῃ αὐτῷ καπασκεπτομένῳ σφᾶς παλάσας ὁ Πομπηΐ@, ὠνείδισεν ἐς δειλίαν· & τὸ σύνθημ@ οὐκ εὐγενὲς ὁ Καῖσαρ, ἐξέπασσε σφῷν πόλιν Κορδυβῶν, σύνθημα κ᾽ τότε δοὺς Ἀφροδίτην· ἔδωκε δὲ κ᾽ ὁ Πομπηΐ@ Εὐσέβειαν. ὡς δ᾽ & συνιόντων ἤδη, τοῦ Καίσαρ@ στρατὸ τὸ δεξ@ ἥπτετο, & ὅκν@ ἐπεγίγνετο τῷ φοβῷ, θεοὺς πάντας ὁ Καίσαρ ἱκέτευε, τὰς χεῖρας ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνίσχων, μὴ ἐνὶ πόνῳ τῷδε πολλὰ κ᾽ λαμπρὰ ἔργα μιᾷ νυκτὶ, κ᾽ τὸν στρατιώτης ἐπιθέων, περιαιρήσει· τό, τε κράνος τ᾽ κεφαλῆς ἀφαιρῶν, ἐς πρόσωπον ἐδυσώπει & προὔτρεπεν, οἱ δ᾽ ἤδη ὡς τι μετέβαλλον ἀπὸ τοῦ δέους, ἕως ὁ Καῖσαρ αὐτὸς, ἁρπάσας

πάζας τινὸς ἀσπίδα, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἡγεμόσιν εἰπών, Ἔστω τέλος ἐμοί τε καὶ βίου καὶ μίνι τῶν στρατιωτῶν, ἀναθόρμει τὴν τάξεως ἐς τοὺς πολεμίους ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς μόνους αὐτῶν ἀποσχεῖν δέκα πόδας. Καὶ ἀλλαχόσια αὐτῷ δόρατα ἐπιβληθῆναι, καὶ τούτων τὰ μὲν αὐτὸν ἐκκλίναι, τὰ δὲ ἐς τὴν ἀσπίδα ἀναδέξασθαι. τότε γὰρ δὴ τὸ τε ἡγεμόνων ἀναθέον ἔκφυλον ἴστατο παρ' αὐτὸν, καὶ ὁ στρατὸς ἅπας ἐμπεσὼν μετ' ὁρμῆς ὅλῳ ἠνωίζετο τῷ ἠπείρῳ, ἀθρόον τε καὶ ἠπιώρμῳ αἰεὶ πρὸς μέρος, μέχρις ἐς ἑσπέραν μόλις ἐνίκησεν· ὅτε δὴ φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν ὅτι πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ καὶ περὶ ψυχῆς. φόνου δὲ πολλοῦ γενομένου καὶ φυγῆς τῶν Πομπηίου στρατιωτῶν ἐς τὸν Κορδύβαν, ὁ μὲν Καῖσαρ, ἵνα μὴ ἀναφυγόντες οἱ πολέμιοι πάλιν ἐς μάχην παρασκευάσωνται, ἐκέλευε τὸν στρατὸν ἐντειχίσαι τῷ Κορδύβᾳ. οἱ δὲ κάμνοντες τοῖς γεγονόσι, τά τε σώματα καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἀνηρημένων ἐπεφόρουν ἀλλήλοις, καὶ δόρασιν αὐτὰ ἀναπηγνύντες ἐς τὸν γῦν, ἐπὶ τοιοῦδε τείχους ἠρύσαντο. τῶν δ' ἐπίσης ἑκάτερα μὲν ἡ πόλις, τῶν δὲ ἡγεμόνων τοῦ Πομπηίου, Σκάπλας μὲν, νήσας πυρὰν, ἑαυτὸν ἐνέπρησεν· Ὀτάρρου δὲ καὶ Λαβιηνοῦ καὶ ἑτέρων ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἀκουσθήσεται αἱ κεφαλαὶ Καίσαρι. Πομπήιος δ' ἐντὸς διέφυγε μὲν ἀπὸ τῆς ἥττης σὺν ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα ἱππεῦσιν ἐπὶ Καρθαίας, ἔνθα αὐτῷ νεῶν στόλος ἦν· καὶ πειρηθεὶς ἐς τὰ νεώρια λαθὼν, ὡς τὶς ἰδιώτης φορείῳ κομιζόμενος· ὁρῶν δὲ καὶ τούτους ἀποκαπτοντας ἑαυτῶν, ἔδεισε μὴ ἐκδόσεως· καὶ ἔφυγεν αὖθις, ἐπὶ Θάσου

nec sic quidem metum remiserunt, donec ipse arrepto cujusdam clypeo, sic proximos tribunos increpavit, Jam nunc & mihi vitæ finis erit, & vobis militiæ: simúlque ita procurrit, ut decem tantùm pedes ab hoste distaret, ducentis interim telis appetitus, quorum partem declinavit flexu corporis, partem excepit clypeo. Tum verò tribuni certatim texerunt ejus latera, & totus exercitus magno impetu provolans per totam diem dubio Marte continuavit prælium, sub vesperam tandem potitus victoria. Fertur ejus dictum, Sæpe se certasse de victoria, tunc verò de vita. post eam cladem Pompeianis compulsis intra Cordubam, Cæsar veritus ne hostis inde elapsus redintegraret prælium, jussit eos circumvallari: at miles jam fessus corpora armáque cæsorum aggesta humi hastis confixit, & excubavit ad hujusmodi valli speciem. Sequenti die urbs capta est, ex Pompeianis ducibus Scapula conscenso rogo seipsum exussit. Vari & Labieni & ceterorum nobilium capita ad Cæsarem sunt relata. Pompeius è pugna fugit cum CL equitibus versus Carteiam, ubi classem habebat, intravítque in navalia privato cultu delatus lectica. Sed quum hos quoque desperare animadvertisset, metuens ne dederetur, rursum navicula

Cæsaris verba & virtus incredibilis in bello.

Cæsaris dictum.

Scapulæ interitus.

Vari & Labieni.

Pompeii fuga.

494

vicula conscensa cœpit fugere, & quum hæsisset pedem implicitus funiculo, eum præcidere volens quidam, talum per errorem secuit: quapropter ad villam quandam appellens, vulnus curavit. Sed quum & illuc vestigatores tenderent, fugam arripuit per sentes & aspreta, spinis vulnus pungentibus, tandémque lassus sub quadam sedit arbore: ubi deprehensus à persecutoribus strenuè repugnans occubuit: caput ad se relatum Cæsar sepeliri jussit. Ita hoc quoque bellum uno conflictu, præter opinionem finitum est. Eis qui cladem hanc evasere, minor Pompeii frater, prænomine Sextus, fuit receptaculo: verùm is tum latitans & fugitans latrocinabatur.

Pompeii interitus.

Caput Pompeii perlatum ad se, Cæsar sepeliri jubet.

Sextus Pompeius.

At Cæsar in Urbem properavit sublatis omnino bellis civilibus, timendus & illustris quantum ad eam diem nemo alius. Quamobrem ad emerendam gratiam omnes humani divinique honores ei congesti sunt, sacrificia, certamina, donaria in omnibus templis & locis publicis, per singulas tribus & per omnes nationes, pérque regna sociorum & amicorum populi Romani: effigies quoque ejus vario habitu proponebantur, nonnullæ querna civica ornatæ, quasi servatoris suæ patriæ: quo genere olim cives honorabant eos qui salutem ipsorum protexissent. Appellatus est & pater patriæ, & dictator perpetuus, & consul in decennium, & sacrosanctus: decretúmque ut jus redderet in scelis

Honores Cæsari decreti.

σκάφης. ἐμπλακέντα δ' αὐτῷ τὸ πόδα καλωδίῳ, κόπτων τις τὸ καλώδιον ξιφιδίῳ, τὸ ταρσὸν ἔτεμεν ἀντὶ τοῦ καλωδίου τοῦ ποδός. ἐς ἀγροικίδιόν τι χωρίον ἐληφθεὶς ἐθεραπεύετο· ζητούμενος δὲ κἀνταῦθα, ἔφυγε διὰ δυσβάτου καὶ ἀκανθώδους ὕλης τὸ τραῦμα σκεπαζόμενος, μέχρι κάμνων ὑπὸ δένδρον ἐκαθίζετο. καὶ τῶν ζητητῶν ἐπιπεσόντων, ἐκ ἀγχόνης αὐτὸς ἀμυνόμενος κατεκόπη. τοῦτο μὲν δὴ τὸν κεφαλὴν ὁ Καῖσαρ ἐκέλευσεν οἱ προσθεῖναι πνὶ θάψαι. καὶ ὁ πόλεμος ἐνὶ ἔργῳ καὶ ὁδῷ παρὰ δόξαν ἐλύετο. τὸν δ' ἐξ αὐτοῦ διαφυγόντα ἤθροιζεν ὁ τοῦδε τοῦ Πομπηΐου νεώτερος ἀδελφὸς, Πομπήϊος μὲν ὢν ὄνομα, Σέξτος δὲ καλούμενος τῷ προτέρῳ τῶν ὀνομάτων. ἀλλ' ὅδε μὲν ἔτι λανθάνων καὶ διαδιδράσκων ἐλῃστευεν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην ἠπείγετο, τὰ ἐμφύλια πάντα καθελών, ἐπὶ φόβῳ καὶ δόξῃ οἵας οὔπω πρότερον· ὅθεν αὐτῷ πρὸς πίστιν, ὅσα ὑπὲρ ἄνθρωπον, ἀμέτρως ἐς χάριν ἐπενοοῦντο, θυσιῶν τε πέρι καὶ ἀγώνων καὶ ἀναθημάτων, ἐν πᾶσιν ἱεροῖς καὶ δημοσίοις χωρίοις, ἀνὰ φυλὰς ἑκάστην· καὶ ἐν ἔθνεσιν ἅπασιν, καὶ ἐν βασιλεῦσιν ὅσοι Ῥωμαίοις φίλοι. ἠμφιέσθη τ' ἐπιχωρίως τοῖς εἰκόσι ποικίλα· καὶ στέφανος ἦν δρυὸς ἐπὶ οἰκίας, ὡς σωτῆρι τῆς πατρίδος· ᾧ πάλαι τὸ ὑπερφυὲς ἐπιστεύθη ἐγείρειν οἱ περὶ σωθέντες. ἀνερρήθη τε καὶ πατὴρ πατρίδος, καὶ δικτάτωρ ἐς τὸν ἑαυτοῦ βίον ἠρίθη, καὶ ὕπατος ἐς δέκα ἔτη· καὶ τὸ σῶμα ἱερὸς καὶ ἄσυλος εἶναι·

καὶ

καὶ χρηματίζειν ἐπὶ θρόνων ἐλεφαντίνων τε καὶ χρυσέων· καὶ θύειν μὲν αὐτὸν αἰεὶ θεραπευτικῶς ἡμφισσμένον, τῷ δὲ πολιτῶν ἀνὰ ἔτος ἕκαστον, οἷς αὐτὸς ἡμέρας ἢ πραγμάτεσιν εἰπεῖν· ἱερεὺς δὲ καὶ ἱερέας ἀνὰ πενταετὲς εὐχὰς δημοσίας ὑπὲρ αὐτοῦ τίθεσθαι· καὶ τὰς ἀρχὰς εὐθὺς καταστάσας ὀμνύναι μηδενὶ τῶν ὑπὸ Καίσαρος ὁρισθέντων ἀντιπράξειν· ἔς τε τιμὴν τῆς γενέσεως αὐτοῦ τὸν Κυϊντίλιον μῆνα, Ἰούλιον ἀντὶ Κυϊντιλίου μετονομάσαι· καὶ νεὼς ἐψηφίσαντο πολλοὶς αὐτῷ γενέσθαι καθάπερ Διῒ, καὶ κοινὸν αὐτοῦ καὶ Ἐπιεικείας, ἀλλήλους δεξιουμένων. ὅτως ἐδεδοίκεσαν μὲ ὡς δεσπότην, ἔυχοντο δὲ σφίσιν ἐπιεικῆ γενέσθαι. ἐπεὶ δ' οἱ καὶ βασιλέα προσειπεῖν ἐπενόουν, μέχρι μαθὼν αὐτὸς ἀπηγόρευσε καὶ ἠπείλησεν, ὡς ἀθέμιτον ὄνομα, μήτε τῶν προγόνων ἀρὰν· σπείρας δ' ὅσην σποδιὰν αὐτὸν ἐκ τῶν πολέμων ἔτι ἐσωμάτοφυλάκησε, ἀπέστησε τὴν φυλακήν, καὶ μετὰ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐπεφαίνετο μόνης. ὧδε δ' ἔχοντι καὶ χρηματίζοντι περὶ τῶν ἐμβόλων τὸ ψήφισμα τῶν προλεγομένων τιμῶν ἡ βουλὴ, τὸ ὑπατικὸν ἠξιωμένων, ἐν κόσμῳ τῷ πρέποντι ἐκόμισε, προσέφερεν· ὁ δ' αὐτοὺς ἐδέξιοῦτο μὲν, οὐκ ὑπανίστη δὲ προσιοῦσιν, οὐδ' ἐπιμόρτιον ἀλλὰ τοῖς ἀφικνουμένοις αὐτὸν ἐς τὸν ἐπιόντα τῆς βασιλικῆς προσηγορίας καὶ τοῦδε παρέσχε. τὰς δὲ ἄλλας τιμὰς, χωρὶς τῶν δεκαετῶν ὑπατείας προσιεμένου, ὑπάτους ἐς τὸ μέλλον ἀπέφηνεν αὐτὸν

eburneis aureísve, & ut inter ſacrificandum triumphali veſte uteretur: utque publicè ſolennibus ſacris celebrarentur dies quibus inſigniores victorias adeptus fuerat: & ut ſingulis luſtris ſacerdotes ac veſtales publica vota pro ejus ſalute facerent: ut qui magiſtratus inirent, jurarent ſe nullis ejus decretis refragaturos. Et in honorem natalis ejus quintilem menſem mutato nomine vocari placuit Julium. Templa etiam multa tanquam deo ex ſenatuſconſulto decreta ſunt: & in his unum ipſi Clementiæque commune, in quo ſimulacra eorum jungerent dexteras. Ita cujus dominationem timebant, ejus expetebant votis publicis clementiam. Nec deerant qui regem appellandum cenſerent, donec ipſe conantibus id interminatus eſt, infauſtum nomen averſatus, poſt execrationem ejus jam inde à majoribus. Cohortes etiam prætorias, quibus bellorum tempore pro ſatellitio uſus fuerat, amovit à ſui cuſtodia, contentus ſolis apparitoribus publicis. In eo ſtatu reddenti jus pro roſtris ſenatus præeuntibus conſulibus qua decebat honorificentia decreta ſupradicta obtulit: qui dextram quidem ſingulis præbuit, ſed univerſis nec accedentibus aſſurrexit, nec coram ſe ſtantibus: ſed affectationem regni criminantibus dedit anſam hanc quoque: acceptíſque ceteris honoribus abſque decenni conſulatu, in annum ſequentem deſignavit con-

Menſis Julius. 495

sules seipsum & Antonium suum magistrum equitum, Lepido jusso in Antonii dignitatem succedere, qui tum per amicos administrabat Hispaniam provinciam. Exulibus quoque reditum concessit, exceptis causis nefariis: & adversæ factioni veniam, multísque qui arma contra ipsum tulerant. Eodem tempore aliis annuos magistratus, aliis provinciarum exercituúmque præfecturas credidit: id quod maximè populo spem fecit, fore ut restituat eis rempublicam, quemadmodum Sylla parem potentiam adeptus fecerat: sed ea spes ipsos fefellit. Ceterùm quidam ex his qui rumorem de regno confirmatum volebant, ejus statuæ lauream imposuit, intertextam albis fasciis: quem tribunusplebis Marullus Cesetiúsque requisitum & inventum conjecerunt in carcerem, quasi gratificaturi Cæsari, si quis mentionem regni faceret. Multa interminatus ille, factum eorum æquo tulit animo: atque etiam alios in comitio se regem salutantes, ut sensit secutum inde plebis gemitum, arguto dicto repulit, Non regem se esse sed Cæsarem: quasi erratum esset in cognomine. Ceterùm quum Marullus hujus quoque salutationis primos autores tanquam reos per apparitores ad suum tribunal trahi juberet, Cæsar impatientior jam, apud senatum de Marullo collegísque est questus, quòd malo dolo invidiam affectatæ tyrannidis ei facerent: & addidit, dignos quidem

Marullus Cesetius trib. pl.

496

τε τῷ Ἀντωνίου, τ' ἱππαρχὸν ἑαυτοῦ, Λεπίδῳ προστάξας ἱππαρχεῖν ἀντὶ τοῦ Ἀντωνίου, ἄρχοντι μὲν Ἱσπανίας, ἡγεμονεύοντι δ' αὐτῆς ἀφ' φίλων. κατεκάλει δὲ καὶ τοὺς φεύγοντας ὁ Καῖσαρ, πλὴν εἴ τις ἐπὶ ἀνηκέστοις ἔφυγε, καὶ τοῖς ἐχθροῖς διελλάσσετο, καὶ τῶν πεπολεμηκότων οἱ πολλοὺς προῆγεν αὐθρόως ἐς ἐτησίους ἀρχάς, ἢ ἐς ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας. ᾧ δὴ μάλιστα ὑπαχθεὶς ὁ δῆμος, ἤλπιζε τάχα δημοκρατίαν αὐτὸν αὐτοῖς ἀποδώσειν, καθάπερ Σύλλας, ἐς ἴσον αὐτῷ δωμασεύσας, ἐποίησεν· ἀλλὰ τόδε μὲν οὐκ ἔφθασεν. εἰκόνα δ' αὐτοῦ τις τῶν ὑπερειδόντων τὸ λογοποίημα τῷ βασιλείας ἐστεφάνωσε δάφνης, ἀναπεπλεγμένης ταινίας λευκῆς· καὶ αὐτὸν οἱ δημάρχοι Μάρυλλός τε καὶ Σεπτίος ἀνδρῶνες, ἐς τὸ φυλακεῖον ἐσέβαλον, ὑποκινάμενοί τι καὶ τῆς Καίσαρος χαλεπότητος, ὡς ἀπλήσαντι τοῖς περὶ βασιλείας λέγουσιν· ὁ δὲ τοῦτο μὲν ἐνέγκειν εὐστόμως· ἑτέρων δ' αὐτὸν ἀμφὶ τὰς πύλας ἰόντα πολὺν βασιλέα προσφθόντων, καὶ τοῦ δήμου ξενιζόντος, εὐμηχάνως εἶπε τοῖς ἀσπασμοῖς, Οὐκ εἰμὶ βασιλεύς, ἀλλὰ Καῖσαρ. ὡς δὴ ὡς ἐπὶ τὸ ὄνομα ἐσφαλμένοις. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Μάρυλλον, καὶ τὸ δὲ τὸν ἀνδρῶν τὸ πρόσταγμα ἐξεῦρον, καὶ τοῖς ὑπηρέταις ἐκέλευον ἄγειν ἐς δίκας ἐπὶ τὸ δικαστήριον αὐτῶν. καὶ ὁ Καῖσαρ, ὀκνεῖν ἐνεγκών, κατηγόρησεν ἐπὶ τῇ βουλῇ τοῦ τε Μάρυλλον, ὡς ἐπιβουλεύοντος οἱ μὴ τέχνῃ ἐς τυραννίδα ἀφορμάς· καὶ ἐπήνεγκεν, ἀξίους μὲν αὐτὸς εἶναι θανάτου, μάλ-

νης δ' αὐτὸς ἀφαιρεῖσθαι καὶ παρελύειν τὴν τε ἀρχὴν καὶ τοῦ βουλευτηρίου. ὁ δὲ καὶ μάλιστα αὐτὸν διέσαλεν ὡς ἐπιθυμοῦντα τῆς ἐπικλήσεως, καὶ τὰς ἐς τοῦτο πείρας καθιέντα, καὶ τυραννικὸν ὅλως φρόνημα· ἥτε γὰρ ἀποφαυλισις τῆς κλήσεως ἦν τὸ βασιλικὴς ἐπωνυμίας ἰδίᾳ, ἥτε τὸ δημόφρων ἀρχὴ ἱερὰ καὶ ἄσυλος ἦν ἐκ νόμου καὶ ὅρκου παλαιοῦ. τῷ τε ὀργίλῳ ὀξέως ἐποίει τὸ μηδὲ ἀναμένειν τὴν ἀρχῆς τὸ ὑπόλοιπον ὧν καὶ αὐτὸς αὐθαναίρετος, καὶ μεταμενῶν, καὶ τόδε πρῶτον ἠχθόμενος ἄνδρα πολεμικῆς ἀρχῆς ἐν εἰρήνῃ βαρὺ καὶ δυσχερῆ ἀφαπτόμενος, λέγεται τοῖς φίλοις αὐτὸν ἐντείλασθαι φυλάσσειν, ὡς δεδώκοτι τοῖς ἐχθροῖς λαβὴν, ζητοῦσι κατ' αὐτοῦ. πολεμίων δὲ οἰκείων εἰ συγχωρεῖ πάλιν αὐτὸν σωματοφυλακεῖν τοὺς Ἰβηρικοὺς στείρας, οὐδὲν ἀτυχέστερον ἔφη δυνηκοὺς φυλακῆς· ἔστι γὰρ ἀεὶ δεδοκτος· ἡμῖν ὕστερ ἐδόκει τῆς βασιλείας πεῖραν κατεπαίοντι δὲ ὡς, ἀλλὰ θεώμενον αὐτὸν ἐν ἀγορᾷ τὰ Λουπερκάλια, ἐπὶ θρόνου χρυσέου, ᾧ τὸ ἐμβολον, Ἀντωνίου ὑπατεύοντος σὺν αὐτῷ Καίσαρι, ἐν ἀφθίοις τότε γυμνὸς ἀλειμμένος, (ὥσπερ εἰώθασιν οἱ τῆσδε τῆς ἑορτῆς ἱερεῖς) ἐπὶ τὸ ἔμβολα ἀναδραμεῖν, ἐστεφάνωσε διαδήματι· κρότου δ' ὡς ἐκ τῶν ὀλίγων ἠκούσθη, ἐκ δὲ τῶν πλειόνων, ὁ Καῖσαρ ἀπέρριψε τὸ διάδημα· καὶ ὁ Ἀντώνιος αὖθις ἐπέθηκε, καὶ ὁ Καῖσαρ αὖθις ἀπερρίπτει. ἐκ δὲ δήμου, διεμέζοντων μὲν ἐπ, ἠσυχάζε, μετέωρος ὢν ὅπη τελευτήσει τὸ γιγνόμενον· ἐπικρατησάντος δὲ τοῦ Καίσαρος, ἀνεβόησαν

esse pœna extrema, satis tamen fore si à magistratu simul & senatu submoveantur. Quæ res maximè confirmavit opinionem affectatæ hujus appellationis, quasi animo tyrannico tentaretur multitudinis patientia: nam & regem nominasse crimen erat, & tribunorum plebis potestas sacrosancta sacramento antiquo & priscorum legibus: & augebat indignationem non expectari magistratus propinquum terminum. Quod & ipse ubi sensit, facti pœnitens quòd tum primùm pacis tempore potestatem exercuisset morosius, fertur amicis mandasse ut cautè agerent, quando inimici ansam quæsitam jam habeant. Quibus rogantibus, num permitteret se denuo stipari Hispanicis cohortibus, respondit, Nihil miserius continua custodia: id enim esse semper solliciti. Nec tamen cessarunt conatus regnum illius asserentium: sed quum pro rostris Lupercalia spectaret in sella aurea, Antonius ipsius in consulatu collega, discurrens nudus & unctus, ut mos est per id solenne Lupercis, conscendénsque rostra, diadema capiti ejus imposuit: ad quod spectaculum quum paucorum plausus sequeretur, plurium gemitus, ille abjecit diadema: quod Antonius ei rursus imposuit, Cæsar verò iterum abjecit. His ita contendentibus populus spectabat silens & incertus quónam res evaderet: ut verò vidit perviciisse Cæsarem, acclamavit suaviter, fausta

Cæsaris dictum.

fausta illi comprecans omnia, quòd rejecisset alterum.

Post hæc, sive desperans, sive pertæsus, ab incepto destitit vitans invidiam: &, vel ut Urbem propter inimicos suspectam relinqueret, vel, ut firmiori uteretur valetudine, quæ comitiali malo & repentinis animi deliquiis nunquam magis tentabatur quàm in otio, cogitavit expeditionem longinquam contra Getas & Parthos: Getas, duram & bellicosam vicinámque gentem volens prior aggredi: de Parthis verò pœnas sumere, propter ea quæ in Crassum contra fœdus patraverant: præmisit ergo trans sinum Adriaticum legiones sedecim, & equitum decem millia. Móxque alius rumor sparsus est, Sibyllinum extare oraculum, nisi regis ductu à Romanis Parthos non posse subigi: unde quidam ausi sunt palàm jactare, oportere eum Romanorum quidem dictatorem imperatorémque appellari, aut si quod nomen sit regio plausibilius: ceterarum verò gentium quæ sub Romano censentur imperio, disertè regem nominari. Ille hoc quoque recusato, omnino curabat ut quamprimum exiret Urbem, in qua laboraret invidia. Verùm quatriduo ante diem profectioni destinatam confossus est ab inimicis in curia, sive ob livorem tantæ felicitatis ac potentiæ jam nimiæ comitem, sive, ut illi præ se ferebant, de-

497

Cæsar cogitat de expeditione in Getas & Parthos.

Oraculum Sibyllinum.

Cæsaris interitus.

ἥδιστον. καὶ αὐτὸν ἄμα εὐφήμουν, ἐς πρόσθεν.

Ὁ δὲ, εἴτε ἀπογνοὺς, εἴτε κάμνων, ἐς ὀκλίνων ἤδη τῇδε τῷ πόθῳ ἢ ἀμελῶν, εἴτε ποῖν ἐκθορεῖν τὴν πόλεως ὑφιστάμενον, εἴτε νοσήματι τῷ σώματος ξυμπεσόντι, ἐπιληψίαν, καὶ θεσμὸν, αἰφνίδιον ἐμπίπτοντα αὐτῷ μάλιστα πρὸς τὰς ἀρχὰς, ἐπεύδει στρατείαν μακρὰν ἐς τε Γέτας ἐς Παρθυαίους. Γέτας μὲν αὐθηρὸν καὶ φιλοπόλεμον καὶ γείτονι ἔθνει πρόσθεν βουλεύων, Παρθυαίους δὲ πανύδρου τῆς ἐς Κάσπιον πεφυκυίας θαλάσσης· σπανὸν δὲ πρόσπεμπεν ἤδη τὸν ἵππον πρὸς ἐκκαίδεκα τέλη πεζῶν, καὶ ἱππέας μυρίους. καὶ λόγος ἄλλος ἐφοίτα, Σιβύλλειον εἶναι προαγόρευμα, μὴ πρὶν ὑπακούσεσθαι Ῥωμαίων Παρθυαίους, ἐὰ μὴ βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπιστρατεύσῃ. ἐς τινὲς καὶ τῇδε ἐτόλμων λέγειν ὅτι χρὴ Ῥωμαίων μὴ αὐτὸν, ὥσπερ λῷ, δικτάτωρα ἐς αὐτοκράτορα καλεῖν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐστὶν αὐτοῖς ἀντὶ βασιλείας ὀνόματα· ἐς δὲ ἐθνῶν ὅσα Ῥωμαίοις ὑπήκοα, ἀντικρυς ἀναρρεῖν βασιλέα· ὁ δὲ καὶ τάδε πυνθανόμενος, ἐς τὴν ἔξοδον ὅλως ἐπεπόνθει, ἐπίφθονον ὢν αὐτῷ τῇ πόλει. ἐξιέναι δὲ αὐτὸν μέλοντα περὶ τετάρτης ἡμέρας, οἱ ἐχθροὶ κατέκανον ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, εἴτε ἀφ' ζήλου εὐτυχίας τε ἐς δυνάμεως ὑπερόγκου πάνυ ἡμῖν ἡμιόλιος, ἐπ', ὡς ἔφασκον αὐτοὶ, τὸ πατρίου πολιτείας ἐπιθυμίᾳ· εὖ γὰρ ἤδεσαν αὐτὸν, μὴ καὶ τάδε τὰ ἔθνη προσλαβὼν, ἀναμφιλόγως ἡμῖν βασιλεύς. ζώντης δὲ σκοπὸν ἡγεῖται τὸ προθυ-

σεβόντας ἀφορμὴν λαβεῖν ἐγχειρήσεως ἐς ὄνομα μόνον αὐτοῖς ἀναφερούσης, ἔργῳ δὲ καὶ τοῦ δικτάτορος ὄντος ἀκριβῶς βασιλέως. συνεστᾶσι δὲ τῷ ἐπιβουλῇ μάλιστα δύο ἄνδρε, Μάρκος τε Βροῦτος, ὁ Καπίωνι ἐπικλῆν, Βρούτου τοῦ κτείναντος Σύλλαν ἀνηρημένου πάλαι, αὐτός τε Καίσαρι προσφυγὼν ἐκ τῆς Φαρσάλου ἀτυχήματος, καὶ Γάϊος Κάσσιος, ὁ τὰς τελευταίας τῶν Ἑλλήσποντον ἐγχειρίσας τῷ Καίσαρι· οἷδε μὲν ἄμφω τὸ Πομπηΐου μίσους μεταβάλλοντε, τὸ δ' αὐτῷ Καίσαρι φιλτάτων Δέκιμος Βροῦτος, Ἄλβῖνος, ἅπαντες ἀεὶ παρὰ Καίσαρι τιμῆς καὶ πίστεως μεγαλομερῶς ἀξιοῦντες· οἷσπερ ἐς πράξεις ἐπιχειρήσιμα μεγίστας, καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Λιβύῃ πόλεμον ἅπασαν, στρατεύματα ἔδωκε, καὶ τῷ μὲν Κελτικὴν ἐπέτρεψε, τῷ μὲν ὑπὲρ Ἄλπεων Δεκίμῳ, τῷ δ' ἐντὸς Ἄλπεων, Βρούτῳ. μέλλοντες δὲ ὁμοῦ τότε τῆς πόλεως στρατηγήσειν ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἐς ἀλλήλους διῆλθον περὶ τῆς καλουμένης πολιτικῆς στρατηγίας, ἢ τῶν ἄλλων ἕνεκα πράττειν, εἴτε τῷ ὄντι φιλοτιμούμενοι περὶ αὐτῷ, εἴθ' ὑπάρχοντες οὕτω καὶ μὴ πάντα συμπράσσειν ἀλλήλοις νομίζεσθαι. ὁ δὲ Καῖσαρ, αὐτοῖς διαντῶν, λέγεται περὶ τοὺς φίλους εἰπεῖν ὡς τὰ μὲν δίκαια Κάσσιος ἐπιφέροι, Βρούτῳ δ' αὐτὸς χαρίζοιτο. τοσοῦδε ὖν ἅπασιν εὐνοίᾳ καὶ τιμῇ περὶ τὸν ἄνδρα ἐχρῆτο. καὶ γὰρ αὐτῷ καὶ παῖς ἐνομίζετο ἔναγχος, Σερβιλίας τῆς Κάτωνος ἀδελφῆς ἐρασθείσης τοῦ Καίσαρος, ὅτε ὁ Βρῆτος

siderio priſtinæ reipublicæ: verebantur enim ne devictis his quoque gentibus citra controverſiam rex fieret. Itaque hoc opus aggreſſi videntur per occaſionem ſolius nominis, quum revera dictator nihil à rege differat. Ejus conjurationis duo fuere principes, M. Brutus Cepio, Bruti illius Syllanis temporibus interfecti filius, qui ad Cæſarem ipſum confugerat poſt cladem Pharſalicam: & C. Caſſius, qui ei triremes in Helleſponto tradiderat, ambo Pompeianarum partium. ex ipſius verò intimis amicis, Decimus Brutus Albinus: omnes ſemper in honore ac fide apud eum habiti, quorum in maximis rebus opera uſus fuerat: & iturus ad Africanum bellum, eis exercitus dederat, Galliáſque provincias commiſerat, Decimo Bruto tranſalpinam Marco ciſalpinam. Erant tum deſignati prætores urbani Brutus & Caſſius, contendebántque de juriſdictione, quæ inter cives vocatur honoratior quàm altera: ſive id per ambitionem faciebant, ſive fictè, quominus viderentur conſpirare per omnia. Cæſar delectus arbiter amicis dixiſſe fertur. Æquum quidem poſtulare Caſſium, ſe tamen Bruto gratificaturum. Ita in omnibus rebus eum honorabat ſumma proſequens benevolentia: nam & filium ipſius putabatur, quòd adamatus fuiſſet à Servilia, Catonis ſorore, quo tempore Brutus ex

Cæſaris interfectores.

498

Brutus cur Cæſaris filius putatus.

Servilia, Catonis ſoror.

ea eſt

ea est genitus. quapropter in Pharsalica victoria diligenter mandasse ducibus dicitur, ut omnino servarent eum incolumen. Ille tamen sive ingratus, sive ignorans, aut non credens, aut pudori sibi ducens matris impudicitiam, sive libertatis amore patriam patri præferens, sive quòd esset illius prisci Bruti regum expulsoris progenies: irritatus etiam opprobriis populi, qui statuis antiqui Bruti, & hujus prætoris tribunali clam ascribebat verba hujusmodi, Brute largitionibus corrumperis, Brute mortuus es, utinam nunc adesses: aut degeneres habes posteros, aut non es eorum progenitor: his, inquam, & hujusmodi aliis juvenis ille accensus est ad facinus, quasi dignum suis majoribus. Nec dum refrixerat regni mentio, quum paulo antequam senatus habendus esset, Cassius apprehenso Bruto, Quid faciemus, inquit, si adulatores Cæsaris de regno ejus retulerint? tum Brutus negavit se interfore senatui. quúmque denuo rogaret ille, Quid si vocemur ut prætores, quid tum faciemus ô bone? Propugnator, inquit, ero patriæ ad mortem usque. Tum Cassius eum complexus, Ecquem, inquit, ex optimatibus ascisces ad hoc consilium? nisi fortè putas opifices aut caupones tuo tribunali occultè inscribere illa, & non potius optimum quemque civium, qui ab aliis prætoribus circenses aut Afri- ἐγίγνετο. διὸ ⸂ νικῶν ὁ Φαρσάλῳ, μετὰ σπουδῆς λέγεται τοῖς ἡγεμόσιν εἰπεῖν, Βροῦτον ὅπη δύναιντο σῴζειν· ἀλλ' εἴτε ἀχάριστον ὢν ὁ Βροῦτος, εἴτε τὸ τῆς μητρὸς ἁμαρτήματα ἀγνοῶν, ἢ ἀπιστῶν, ἢ ἀδυνάμενος, εἴτε φιλελεύθερος ὢν ἄγαν, καὶ τῷ πατρίδι σωφρονῶν, εἴθ' ὅπ ἔγκλιτον ὢν Βρούτου ⸂ πάλαι τὰς βασιλείας ἐξελάσαντος, ἐρεθιζόμενος καὶ ὀνειδιζόμενος μᾶλιστα ἐς τοῦτο ὑπὸ ⸂ δήμου· πολλὰ γὰρ τοῖς ἀνδριᾶσι ⸂ πάλαι Βρούτου, καὶ τῷ δικαστηρίῳ τοῦδε ⸂ Βρούτου τοιάδε ἐπιγράφετο λάθρᾳ, Βροῦτε δωροδόκες, Βροῦτε νεκρὸς εἶ. ἢ ὠφελες γε νῦν παρεῖναι, ἢ ἀνάξιός σου τὰ ἔκγονα, ἢ σοὶ ἔκγονος εἶ σὺ τοῦδε. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἄλλα πολλὰ ⸂ νεανίαν ἐξεκαυσεν ἐπὶ τὸ ἔργον, ὡς ἑαυτὸ σφαγικόν. ἀκμάζοντος ⸂ δ' ἔτι τοῦ τῆδε βασιλείας λόγου, καὶ σιωπῆς μεγάλης ἑστώσης ⸂ βαθεῖς μετ' ὀλίγον, ὁ Κάσιος ἐμβαλὼν τὴν χεῖρα τῷ Βρούτῳ, Τί ποιήσομεν (ἔφη) τῆδε τὸ βουλευτήριον, ὦν οἱ κόλακες ⸂ Καίσαρος γνώμην τῆδε βασιλείας σφῶσι, Καὶ ὁ Βροῦτος σῶπ ἔφη παρεσεσθαι τῇ βουλευτηρίῳ· ἐπαναρρηθὲν ⸂ δ' ὑπὸ Κασίου, Τί δ', ἂν ἡμᾶς καλῶσιν ὡς στρατηγοὺς, τί ποιήσομεν ὦ ἀγαθὲ Βροῦτε; Ἀμυνοῦμαι τῇ πατρίδι, ἔφη, μέχρι θανάτου. Καὶ ὁ Κάσιος αὖτον ἀσπασάμενος, Τίνα δ', ἔφη, σὺ σφεληψῃ ⸂ ἐς ξρίσιν ὅστις φρονῶν; ἢ σοὶ δοκοῦσιν οἱ χρηστέχναι καὶ κάπηλοι καταγραφὴν σου τὸ δικαστήριον ἀσήμως μάλλον, ἢ οἱ Ῥωμαίων ἄριστοι, σφῶν μὴ ⸂ ἄλλων στρατηγῶν θέας αἰτοῦντες ἵππων ἢ θηρίων,

θηλέων, ὥσθ' ἅμα τοῦ τόλμαν ἐλαθῆναι, ὡς σὺν πατρικὸν ἔργον; οἱ μὲν δὴ πάλαι ἄρα οὐ πολλοῦ ἀξιοσπόνδοι, τότε πρῶτον ἐς τὸ φανερὸν ἀλλήλοις προὔφερον, καὶ τῶν ἰδίων ἑκάτερος φίλων ἀπεπειρῶντο, καὶ τῶν αὐτοῦ Καίσαρος, ὃς ἐντολμοτάτους ἑκατέρων ἡδέσαν. ἐς συνήγειραν οὐ μόνον τῶν σφετέρων ἀδελφὼ δύο, Κεκίλιόν τε καὶ Βυκόλιανον, καὶ ἐπὶ τούτοις Ῥοῦβριον Ῥῆγα, καὶ Κοῖντον Λιγάριον, καὶ Μάρκον Σπόριον, καὶ Σερβίλιον Γάλβαν, καὶ Σέξτιον Νάσωνα, καὶ Πόντιον Ἀκύλαν, τάσδε μὲν οὐκ ἐκ τῶν οἰκείων σφίσιν· οὐκ ἐλὲ ἐκ τῶν αὐτοῦ φίλων Καίσαρος Δεκίμου τε, ὃν καὶ ὀλίγῳ πρόσθεν εἴπομεν, καὶ Γαΐου Κάσκα, καὶ Τρεβώνιον καὶ Ἀτίλιον καὶ Κίμβριον καὶ Μινούκιον καὶ Βάσιλλον. ὡς δὲ σφίσιν ἐδόκουν ἄλις ἔχειν, καὶ πλέοσιν οὐκ ἔφιεσαν ἐδοκίμαζον, συνέθεντο μὲν ἀλλήλοις αὖθίς τε ὅρκων, καὶ ἄνευ σφαγίων· καὶ ἐδόκει μετέθεσθαι, καὶ ἐπεύδωκε· καιρὸν δὲ ἐζήτουν καὶ τόπον. ὁ μὲν δὴ καιρὸς ὑπερήπτηλο, ὡς Καίσαρος ἐς τετάρτην ἡμέραν ἐξιόντος ἐπὶ τὰς στρατείας, καὶ φυλακῆς αὐτὸν αὐτίκα προσεξούσης στρατωτικῆς. χωλὸν δὲ ἐπενόουν τὸ βουλευτήριον, ὡς τῶν βουλευτῶν, εἰ καὶ μὴ προμάθοιεν, προθύμως, ὅτε ἴδοιεν τὸ ἔργον, συνεπιλήψομένων. ὃ καὶ τῷ Ῥωμύλον, τυραννικὸν οὐ βασιλικοῦ γενόμενον, ἐλέγετο συμβῆναι· δόξειν τε τὸ ἔργον, ὥσπερ ἐκεῖνο, καὶ τόδε ἐν βουλευτηρίῳ γιγνόμενον, ἃ καὶ ἐπιβαλλὼ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πόλεως πεπραχθαι. ἀκίνδυνόν τε, ὡς κατ-

canorum venationes expectant: à te verò libertatem, ut rem majoribus tuis debitam? Ita quæ dudum in animo habuerant, tum primùm aperuerunt sibi invicem: ac mox amicorum quoque prætentabant mentem, atque Cæsarianorum etiam, ut quemque norant in utraque factione audaciſſimum: pertraxerúntque in ſocietatem è familiaribus duos fratres Cecilium & Bucolianum: præterea Rubrium Regem, Q. Ligarium, M. Spurium, Servilium Galbam, Sextium Naſonem, Pontium Aquilam, omnes hos ſuæ factionis: ex Cæſarianis verò amicis Decimum, de quo jam dixi, C. Caſcam, Trebonium, Tullium Cimbrum, Minucium & Baſillum. Ut verò viſi ſunt ſatis ſociorum habere, non communicandam rem pluribus rati, conſpiraverunt abſque jurejurando & victimis: nemo tamen aut mutavit animum, aut negotium prodidit, tempus tantùm captabatur & locus: & urgebat brevitas temporis, inſtante profectione Cæſaris ad diem quartum, quando adhibiturus erat ſatellites ad corporis cuſtodiam. Locus autem curia placuit: quòd exiſtimarent ſenatores quamvis non præmonitos, tamen conſpecto facinore adjuturos cupidè: quod & Romulo accidiſſe fertur, poſtquam regiam poteſtatem in tyrannidem verterat: itaque hoc facinus illi fore ſimile, præſertim non clam patratum, ſed in ipſa curia, ídque ex re publica: nec periculum fore

499

Conſpiratores contra Cæſarem.

Romuli caſus.

à Cæ-

à Cæsariano exercitu, ut parte Romani populi: ceterùm præmia manere ipsos autores tanti facinoris manifestarios. Quapropter cunctis locum rei gerendæ Curiam destinantibus, de modo aggrediendæ non conveniebat, aliis Antonium etiam unà tollendum censentibus, collegam Cæsaris & amicorum potentissimum, militibúsque familiarissimum: Bruto verò contradicente, ex solo Cæsare tyrannicidarum decus petendum, quasi regem occiderent: quòd si & amicos ejus interimerent, fore ut inimicitiis privatis & Pompeianæ factioni facinus id imputetur. Et vicit hæc sententia, nec aliud expectabatur quam ut senatus coiret. 500 Pridie verò Cæsar cœnaturus apud Lepidum magistrum equitum, Decimum Brutum Albinum secum adduxit: ortáque inter pocula quæstione, Quæ mors homini esset optima, aliis aliud genus præoptantibus, ipse unus repentinam aliis prætulit. Quæ mors homini optima. Atque ita sibimetipsi vates factus, de crastinis negotiis amplius confabulatus est. Ab ea compotatione languidiorem uxor Calpurnia, cruentis molestata somniis, non sinebat progredi: sacrificanti quoque nec litanti multa signa oblata sunt horrenda. Jámque Antonio mandaturus erat ut senatum dimitteret, quum Decimus Brutus ei persuasit, satius esse ad evitandam superbiæ contemptíque senatus opinionem, ut ipse iret dimitterétque: quamobrem lectica delatus est in curiam. Omina Cæsari malum portendentia. Ludi tum erant in Pom-

νὸν, ἔσεσθαι τῷδε τῷ Καίσαρος στρατῷ, καὶ τῶν τιμίων σφίσι μέρεσιν, οὐκ ἀγνοεῖσθαι ὅτι ἦρξαν. Διὸ δὴ ζητῶν τὸ βουλευτήριον ἐπελέγοντο πάντες ὁμαλῶς· ὅσον δ' ἐς τρόπου διεφέροντο. οἱ μὲν, καὶ Ἀντώνιον συναναιρεῖν ἀξιοῦντες, ὑπατόν τε ὄντα σὺν τῷ Καίσαρι, καὶ φίλον αὐτῷ δυνατώτατον, καὶ τοῖς στρατιώταις γνωριμώτατον· ὁ δὲ Βροῦτος ἔλεγε, ἐπὶ μὲν τῷ Καίσαρι μόνῳ δόξαν οἴεσθαι τυραννοκτονῶν, ὡς βασιλέα ἀναιρούμενος· ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις αὐτοῦ, ἐχθρῶν, ὡς Πομπηίου στασιώτας. Οἱ μὲν τῷδε μᾶλλον ἀναπεθέντες, τὸν παρόντα καιρὸν αὐτίκα τῆς βουλῆς σύνοδον ἐφύλασσον. Ὁ δὲ Καῖσαρ τῇ μιᾷς τῆδε τῆς βουλευτηρίου χωρῶν ἐπὶ δεῖπνον ἐς Λέπιδον τὸν ἱππαρχον, ἐπήγετο Δέκιμον Βροῦτον Ἀλβῖνον ἐς τὸ πότον· καὶ λόγων ἐπὶ τῇ κύλικι παρῳνήθη, Τίς ἄριστος ἀνθρώπῳ θάνατος· αἱρουμένων δὲ ἕτερα ἑτέρων, αὐτὸς ὑπὲρ πάντων ἐπῄνει τὸν αἰφνίδιον. καὶ ὁ μὲν ὧδε παρῳνεῖτο ἑαυτῷ, καὶ ἐλεχείμωδε παρὰ τὸ ἐς τὸν ἄνεμον ἐσομβρίων. ἐπὶ δὲ τῷ πότῳ νυκτὸς αὐτῷ τὸ σῶμα νωθρὸν ἐγίγνετο· καὶ ἡ γυνὴ Καλπουρνία ὑπνίοις αἴφνης πολλῷ κατερρεόμενον ἐδύσει, κατεκώλυε μὴ προελθεῖν. θυομένῳ τε πολλάκις οἱ τὰ σημεῖα φοβερά· καὶ πέρπερν ἔμελλεν Ἀντώνιον διαλύσοντα τὸν βουλὴν, ἀλλὰ Δέκιμος πειρῶν ἔπεισε μὴ λαοῦ ὑπεροψίᾳ διαβολὴν, αὐτὸν δὲ αὐτοῦ ἐπελθόντα διαλῦσαι. Ὁ μὲν ἐπὶ τούτῳ σκομίζετο φορείῳ· θεᾳ δ' ἦσαν ὑπ

τῷ Πομ-

τῷ Πομπηίου θεάτρῳ, καὶ βουλευτήριον ἐμέλλε τῶν τις περὶ αὐτὸ οἰκιῶν ἔσεσθαι, εἰωθὸς ἐπὶ τῆς θέας ὧδε γίγνεσθαι· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἔωθεν κατὰ τὴν στοὰν τὴν ὀπίσω τοῦ θεάτρου τοῖς δεομένοις σφῶν ὡς ἑκάστοις ἐνεδρεύεσθαι ἐχρημάτιζον. πυθόμενοι δὲ περὶ τὸ μνημεῖον ἱερῶν τὸν Καίσαρα, καὶ τὸ ἀναβάλεσθαι βουλευτήριον, πάνυ ἠποροῦντο. ἔνθ' τις, αὐτῶν ὧδε ἐχόντων, τὸν Κάσκα χερὸς λαβόμενος, εἶπε, „ Σὺ μὲν ὄντα με φίλον ἀπέκρυψας, Βροῦτος δ' ἀπέκλεγκέ μοι. Καὶ ὁ μὲν Κάσκας ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἄφνω ταραχθεὶς· ὁ δ' ἐπιμειδιάσας ἔφη, Πόθεν οὖν ἔχει σοι τὰ χρήματα τῆς ἀγοραιομίας; καὶ ὁ Κάσκας ἀπέκλεγκεν. αὐτὸν δὲ Βροῦτον καὶ Κάσσιον σιωπῇ τε ὄντας καὶ συλλαλοῦντας ἀλλήλοις τῶν τις βουλευτῶν ἐπαπάσας, Πόπλιος Λαίνας, ἔφη συνειδέναι ὧδε ἃ ἔχουσι καὶ νοοῦσι· καὶ παρὴν ἐπιτάχυνεν. οἱ δὲ ἐθορυβήθησαν μὲν, ὑπὸ δὲ συνηθείας ἐσιώπων. φερομένῳ δὲ ἤδη τῷ Καίσαρι, τῶν οἰκείων τις αὐτῷ, ὧδε τήνδε τὴν βουλὴν μαθών, ἐθέλειν ὁ ἔμαθεν. καὶ ὁ μὲν ἐς Καλπουρνίαν ἦλθε, καὶ τοσόνδε μόνον εἰπὼν ὅτι χρῄζοι Καίσαρος ὑπὲρ ἔργων ἐπειγόντων, ἀπέμιμνεν αὐτὸν ἐπανελθεῖν ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου· οὐκ εἰς τέλος ἄρα τὰ μνημόνια πάντα πεπυσμένος. ὁ δ' ἐν Κνίδῳ γεγονὼς αὐτῷ ξένος Ἀρτεμίδωρος, ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσόδευεν, εὗρεν δὴ ἀναγνόμενον. ὑπὸ δ' αὖλειον καὶ βιβλίον περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἐπιδοὺς αὐτῷ ἐσῆλθε τοῦ βουλευτηρίου, καὶ ἐνδὺς ἐσέπτη, μὴ χειρὸς εὑρεθῇ πεπεῖ-

peii theatro, & senatus imminentes huic ædes petiit, ut mos est spectaculorum tempore. Eò mane Brutus & Cassius prætores in porticu ante theatrum magna tranquillitate jus reddebant petentibus: sed ubi cognoverunt Cæsarem non litare, ideóque senatum differri, valde turbabantur: quum quidam apprehensa manu Cascæ, Tu, inquit, me amicum celasti, sed Brutus mihi retulit. Et Casca quidem præ conscientia repentè exhorruit: tum alter subridens, Unde igitur tibi erit ad ædilitatem pecunia? & Casca ei retulit. Ipsos verò Brutum & Cassium cogitabundos & inter se colloquentes, quum seduxisset unus senatorum, Popilius Lænas, sic allocutus est, Deos precor ut bene vertant quod habetis in animo: simúlque jussit accelerarent: illi turbati præ metu siluerunt. Quum verò jam in lectica deferretur Cæsar, domesticorum quidam indicaturus quæ de insidiis paratis didicerat, cursim venit ad Calpurniam: nec aliud prolocutus quàm opus se habere Cæsaris colloquio, de rebus urgentibus, expectabat ejus è curia reditum, quia non perfectè rem intellexerat. Ceterùm hospes ejus Artemidorus Gnidius in curiam accurrens, supervenit recens occiso: alius tabellas etiam insidiarum indices ante curiam sacrificanti obtulit: sed ille nihil moratus introgressus est: tabellæ pòst repertæ sunt in manu occisi. Ex-

Popilii Lænatictum.

501 Artemidorus Gnidius.

scendenti verò è lectica occurrit Lænas, is qui paulo antè Cassio bene precatus fuerat, cum eóque solus seriò locutus est: quo viso territi sunt conjurationis principes, maximè quòd longior esset sermo: jámque sibi invicem innuebant, ut seipsos priusquam comprehenderentur, transfigerent: sed quum magis ac magis observantibus gestus Lænatis similior videretur precanti aliquid quàm indicanti, differebant: ut verò post sermonem viderunt agentem gratias, receperunt animum. Est autem mos magistratibus curiam intraturis, prius uti aruspicum opera: ac rursum in prima Cæsaris victima cor defuit, vel, ut alii dicunt, caput extorum: id quum aruspex interpretaretur lethale signum, ridens ille, ait, in Hispania quoque cum Pompeio dimicaturo oblatum simile. Quúmque aruspex respondisset, tum quoque magnum eum adisse diserimen capitis, nunc verò majus etiam exta minari, Cæsar jussit aliam mactari victimam: &, quum ne tum quidem litaret, veritus senatum morari diutius, inimicis amicorum specie urgentibus, introgressus est contempto periculo: necesse enim erat evenire ei quod evenit. Ad Antonium verò pro foribus confabulatione distinendum relictus est Trebonius: ceteri Cæsarem in sella circumsteterunt ex more amicitiæ, sub veste instructi parvis gladiis. Ibi Tullius Cimber ex adverso stans, fratri exulanti rogabat reditum:

Omina Cæsari mortem portendentia.

Cæsar aruspicem ridet.

τῶ. ἄρτι δ' ἐκβαίνοντι ἐς φορείου Λαίνας, ὁ τοῖς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα ὀλίγου συνδεδραμὼν, ἐντυχὼν, διελέγετο ἰδίᾳ μὴ ἀπειθῶς· καὶ τοὺς μὲν ἤτε ὄψις αὐτίκα τὸ γιγνόμενον κατέπληττε ἐς τὸ μῆκος τῆς ἐντεύξεως· καὶ διένευον ἀλλήλοις ἀφικέσθαι σφᾶς αὐτοὺς ἐς συλλήψεως. ὡς εἶδον δὲ ἐς λόγους, τὸν Λαίναν ὁρῶντες ἐς μειδιῶντα μᾶλλον ἢ ἐς τὰ δεόμενα καὶ λιπαροῦντι ἐοικότα, ἀνέφερον· ὡς δ' ἐπὶ τῷ λόγῳ καὶ ἀπαλλαγέντα εἶδον, ἀνεθάρρησαν· ἔθος δ' ἐστὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐς τὴν βουλὴν εἰσιοῦσιν, οἰωνίζεσθαι πρόσθεν. καὶ πάλιν τῶν ἱερῶν ἐπὶ τῷ Καίσαρι τὸ μὲν πρῶτον, ἄνευ καρδίας, ἢ (ὡς ἕτεροι λέγουσιν) ἡ κεφαλὴ τοῖς ἀπλάγχνοις ἔλειπε· καὶ πρὸ μάντεως εἰπόντος, θάνατον τὸ σημεῖον εἶναι, γελάσας ἔφη τοιοῦτον αὐτῷ ἐς πρὸ Γ' ἔτη μέλλειν ἡγεῖσθαι πολεμοῦντι Πομπηίῳ. ἀπολελαμμένῳ δ' ἐκ πρόσθεν ὅτι ἐς τότε κινδυνεύσαι λαμπρῶς, καὶ νῦν ἔτι πιθανώτερον εἶη τὸ σημεῖον, αὖθις αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐκέλευε θύεσθαι. καὶ ἐδόκει δὴ ὡς καλλιερημένου, τῷ βελτίῳ βραδύνουσαν αἰδούμενον, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς φίλων, ἐπεγόρμον, ἐσῆλθε, τῶν ἐχθρῶν καταφρονήσας· χρῆν γὰρ ἐχρῆν Καίσαρι ἡγεῖσθαι. οἱ δ' Ἀντωνίου μὲν πρὸ θυρῶν ἀποδιατρίβειν ἐν ὁμιλίαις Τρεβώνιον ἐξ ἑαυτῶν ὑπελίποντο, Καίσαρα δ' ἐπὶ τῷ θρόνῳ προκαθίσαντα περιέστησαν, οἷα φίλοι, σὺν λελησθόσι ξιφιδίοις. καὶ αὐτῶν Τίλλιος Κίμβερ, ἐντυχὼν ἐς πρόσωπον, ἀδελφῷ φυγάδι καθοδον ᾔτει

τει· ἀντιθεμένου ἢ δ ἀντιλέγοντος ὅλως τοῦ Καίσαρος, ὁ μὲ Κίμβερ αὐτὸ τ πορφυρᾶς, ὡς ἔτι δεόμενον, ἐλαύνει, καὶ τὸ εἶμα σφενδονήσας, ἐπὶ τ τράχηλον ἧλκε, βοῶν, Τί βραδύνετε ὦ φίλοι; Κάσκας δ' ἐπελθὼν ὑπὲρ κεφαλῆς, ἐπὶ τῆς σφαγῆς τὸ ξίφος ἤρεισε πρῶτος· περιελιθὼν δὲ ἐνέτρωσε τὸ στῆθος. κὴ ὁ Καῖσαρ τό, τε ἱμάτιον ἀπὸ τοῦ Κίμβερος ἐπισπάσας, δ τ χεῖρος ἔχων Κάσκα λαβόμενον, καὶ κατασχεθέντων ἀπὸ τῶν θρόνων, κὴ ἐπισπαφεὶς, τ Κάσκαν ἧλκυσε σὺν βίᾳ πολλῇ· ἔτυ δ' ἔχοντος αὐτὸ, τὸ πλευρὸν ἕτερος ὡς ἐπὶ συσχεθὴ τεταμένον διελαύνει ξιφιδίῳ· κὴ Κάσκας ἐς τὸ πρόσωπον ἔπληξε, δ Βρῦτος ἐς τὸν μηρὸν ἐπάταξε, δ Βουκόλιανὸς ἐς τὸ μετάφρενον· ὥστε τὸν Καίσαρα ἐπὶ μὲ τί σὺν ὀργῇ δ βοῇ, καθάπερ θηρίον, ἐς ἕκαστον αὐτῶν ἐπιστρέφεσθαι, μέχ ἧ τὸν Βρούτου πλαγὸν, εἴτε ἀπομογνώσκοντα ἤδη, τὸ ἱμάτιον πρόκαλύψασθαι, κὴ πεσεῖν εὐχερῶς πρὸς ἀνδριάντι Πομπηΐου. οἱ δὲ δ ὡς εὐσεβίζον αὐτῷ πιόντι, μέχρι τελῶν ἐπὶ εἴκοσι πληγῶν. πολλοί τε διαθιζόμενοι μέχ τῶ ξιφῶν, ἀλλήλους ἔπληξαν.

Ἐκτελεσθέντος δὲ τοῖς φονεῦσι τοσοῦδε ἄγους ἐν ἱερῷ χωρίῳ, δ ἐς ἄνδρα ἱερὸν δ ἄσυλον, φυγή τε ἐγένετο κατὰ τὸ βουλευτήριον αὐτίκα κὴ ἀνὰ τὴν πόλιν ὅλην· κὴ ἐτραύθησαν τινὲς τῶν βελευτῶν ἐν τῷδε τῷ θορύβῳ, κὴ ἀπέθανον ἕτεροι. πολὺς δὲ κὴ ἄλλος ἀστῶν τε δ ξένων ἐγίγνετο φόνος, ὁ προσοδευόμενος, ἀλλ' οἷος ἐκ ἠρύθρα πολιτικὰ, κὴ ἀγνωσίας τ ἐπιλαβόντων. οὔτε γὰ μετεμφκοι, ἁπλισάμενοι ἔωθεν ὡς ἐπὶ δὴ πνὰ θέας ἐπίδειξιν, ἐκ τῶ

& pernegantis, quasi amplius deprecaturus, apprehendit togam purpuream: eámque in cervicem ejus retorquendo ac trahendo, exclamavit, Quid cessatis amici? Casca verò primus omnium gladio supernè ejus jugulum petiit, sed aberrans, pectus vulneravit: tum Cæsar repulso Cimbro, & Cascæ manu correpta, de sella desiliit, & in ipsum Cascam fecit impetum. In ea colluctatione alius latus ejus perfodit gladiolo, Cassius vulnus inflixit in faciem, Brutus femur suffodit, Bucolianus sauciavit occiput: ita ut Cæsar furens frendénsque feræ modo, nunc in hunc, nunc in illum se obverteret. Porro post ictum Bruti, jam deficiens veste caput obvolvit, & sinu deducto honestè cecidit ad Pompeii statuam. Illi verò in jacentem etiam pergebant sævire, donec XXIII plagæ inflictæ sunt corpori: ita ut dum certatim appetitur, per errorem alius percuteret alium. Cæsar confoditur. 502. Cæsaris percussores. Cæsar ad Pompeii statuam cadit.

Perpetrato autem ab homicidis hoc scelere, in sacrato loco & in sacrosanctum hominem, fuga orta est & in curia & per totam Urbem: senatores etiam in eo tumultu vulnerati sunt aliquot, & occisi alii. Facta est & aliorum civium ac exterorum cædes, non consultò, sed ut fit in tumultu publico incertis autoribus: nam & gladiatores mane armati quasi futuri spectaculo, è

theatro excurrerunt ad senatorum podium, & spectatorum turba metu attonita cursim dispersa est, tum res venales diripiebantur, fores omnes claudebantur, tecta petebantur ad arcendos impetus. Antonius quoque suas ædes muniebat conjectans & se neci destinatum unà cum Cæsare: Lepidus item magister equitum, ut factum cognovit in foro, evasit in insulam fluminis, ubi legionem habebat: quam traduxit in campum, quo expeditior esset ad mandata Antonii: nam ei cedebat ut amico Cæsaris & tum consuli. Militibus etiam libebat ulcisci necem tam indignam Cæsaris, sed verebantur senatum faventem homicidis ideóque expectabant amplius: circa ipsum verò Cæsarem nihil militum fuerat. nec enim delectabatur satellitio, contentus solis apparitoribus: & deducebatur etiam à plerisque magistratibus, aliáque turba tam exterorum quàm civium, multis quoque libertis & servis è domo ad curiam prosequentibus. Quibus uno momento diffugientibus, soli tres servuli eum non deseruerunt: qui corpus in lecticam impositum transtulerunt, impariter succollantes terræ marisque paulo antè dominum. Percussores autem ejus voluerant quidem aliquid in senatu dicere: sed quum nemo ibi maneret, togis circum lævas manus obvolutis vice clypei, cruentos gladios tenentes currentésque vociferatες,

503

θεάτρου διέθεον ἐς τὰ τῆς βουλυτηρίου περιφερόμενα· καὶ τὸ θέατρον ὑπὸ ἐκπλήξεως σιωπῇ φόβῳ καὶ δρόμῳ διελύετο, τά τε ὤνια ἁρπάζετο. καὶ πᾶς θύρας ἅπαντις ἀπέκλειον, καὶ ὅπλα τε τεγῶν εἰς ἄμυναν ἡτοιμάζετο. Ἀντωνίου τε τὴν οἰκίαν ὠχύρου, πεμπομένου σωτηρίου βουλόμενον. ὁ Λέπιδος ὁ ἱππαρχῶν ἐν ἀγορᾷ μὲν ὢν ἐπύθετο τὰ γενόμενα· ἐς ἣ τὸν πεπεμμένον ἔσω Ἀλαβόμιον, εὗρε λῷ αὐτῷ τελῶντα σφαπῶτιν, ἐς τὸ πεδίον αὐτὸς μετεδίδαζεν, ὡς ἐτιμωτέρους ἔχων ἐς τὰ παραγγελλόμενα ὑπ' Ἀντωνίου. Ἀντωνίῳ γὰρ ἐξίστατο, φίλῳ τε ὄντι Καίσαρος καὶ ὑπάτῳ. καὶ αὐτοῖς σκεπτομένοις ὁρμὴ μὲν λῷ ἀμύνειν τῷ Καίσαρι τοιάδε πυθομένοις, τὸν δὲ βουλὸν ὡς τὰ ἀνδροφόνων ἐσαμένον ἐδεδοικέναι, καὶ τὸ μέλλον ἔτι ἀβέλτερον. ἀμφὶ δὲ αὐτῷ Καίσαρι στρατιωτικὸν μὲν οὐκ λῷ· ὑπ' ἀγὰρ δορυφορίας ἠρέσκετο, τῇ δὲ τῆς ἡγεμονίας ὑπηρεσίᾳ μόνῃ καὶ αἱ πλέονες δέχαι ἐπόλυς ὄμιλος ἄλλῳ ἀσῶν ἐξενων, καὶ πολὺς θεραπῶν καὶ ἐξελεύθερῳ αὐτὸν ἐπὶ τὸ βελούτηριον ἐκ τῆς οἰκίας περιεπομφεισαν· ὧν ἄφρους ἀλαφυγόντων, τρεῖς θεραπόντες μονοι παρέμειναν, οἱ τὸ σῶμα ἐς τὸ φορεῖον ἐνθέμενοι, διεκόμισαν οἴκαδε ἀναμφίλως, οἷα τρεῖς, ὑπ' ὠλίγου γῆς ἐθαλάσσης ὡσεπάτλω. οἱ δὲ σφαγεῖς ἐβούλοντο μὲν τι εἰπεῖν ἐν τῷ βελουτηρίῳ, ἐνδυὸς ἣ περιμεινάντων, τὰ ἱμάτια ταῖς λαιαῖς, ὥσπερ ἀσπίδας, περιπλεξάμενοι, καὶ τὰ ξίφη μὴ ἐν ἱματίῳ ἐχοντες

τες, ἐσοδρομῶν βασιλέα καὶ τύραννον ἀνελεῖν. καὶ πίλον τις ἐπὶ δόρατος ἔφερε, συμβολον ἐλευθερώσεως. ἐπί τε τῷ πάτριον πολιτείαν παρεκάλουν, καὶ Βρούτου τοῦ πάλαι τε καὶ τῶν τότε σφίσιν ὁμωμοσμένων ἐπὶ τοῖς πάλαι βασιλεῦσιν ἀνεμιμνησκον· σωιεῖσθαι δὲ αὐτοὺς τινὲς χρησάμενοι ξιφίδια, οἱ δὴ ἔργου μὴ μεταχόντες, ὡσθεποιοῦντο τὴν δόξαν, Λεντλός τε ὁ Σπινθὴρ καὶ Φαώνιος, καὶ Ἀκυῖνος, καὶ Δολοβέλλας, καὶ Μᾶρκος, καὶ Πετίσκος· οἱ τὰ μὲν δίκης ἐμετεχον, τὰ δὲ τιμωρίας τοῖς ἁμαρτοῦσι συνέτυχον. τὸ δήμου δὲ αὐτοῖς ἐ προσέτο, ἠπόρει καὶ ἐδεδίκεσαν, τῇ μὲ βουλῇ, καὶ εἰ αὐτίκα ὑφ' ἁγνοίας καὶ θορύβου διέφυγε, διαρρήτως ὅμως, συνίεσί τε σφῶν καὶ φίλοις ἔσι, βαρυνομένοις τε τὴν τυραννίδα ὁμοίως· τὸ δὲ δήμου ὑφοράμενοι καὶ τὰς ἐστρατευμένας τῷ Καίσαρι, πολλὰς ἐν τῇ πόλει τότε παρούσας· τὰς μὲ, ἀρτι τ' στρατείας ἀφειμένους, καὶ ἐς κληρουχίας ἀποτεταγμένας· τὰς δὲ, προαπωκισμένους μὲ, ἐς δὲ πυρροπομπὴν τοῦ Καίσαρος ἐξιόντας ἀφιγμένας· Λέπιδον τε ἐδεδίκεσαν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Λεπίδου φρατὸν ἐν τῇ πόλει, καὶ Ἀντώνιον ὑπατεύοντα, μὴ ἀντὶ τ' βουλῆς τῷ δήμῳ μόνῳ χρήσιμος, ἐργάσηται τι δεινὸν αὐτούς.

bantur, Regem & tyrannum se occidisse, præferente quodam in hasta pileum, recuperatæ libertatis insigne: simúlque hortabantur populum ad restituendam rempublicam, revocando in memoriam Brutum illum primum, & jusjurandum, quo tunc cives universos unà cum omni posteritate obstrinxit. Currebant cum eis etiam aliquot alii gladiis arreptis, quamvis non essent facinoris socii, tamen cupientes videri participes gloriæ: & in his Lentulus Spinter, Favonius, Aquinus, Dolobella, Murcus, Peticus: quibus gloria quidem frui non contigit, sed pœnas dederunt easdem cum sontibus. Quoniam autem plebs eis se non adjungebat, hæsitabant inopes consilii & metuebant: de senatu quidem, quamvis per ignorantiam & tumultum statim diffugerat, bene sperantes: vel quòd ipsis cognati amicíque essent plerique ejus ordinis, vel quòd & illi molestè ferrent tyrannidem: plebem autem suspectam habentes & emeritos Cæsaris, quorum tunc in Urbe magnus aderat numerus, partim recens dimissorum & agris donatorum, partim jam antè deductorum in colonias, sed tunc præsentium ut prosequerentur Cæsarem: Lepidus quoque timebatur cum urbana legione, & consul Antonius, ne omisso senatu ad plebem se conferens aliquid damni daret.

Pœnas easdem cum sontibus dederunt qui participes gloriæ cædis Cæsaris voluerunt esse.

Οὕτω δὲ ἔχοντες ἐς τὸ Καπιτώλιον σὺν τοῖς μονομάχοις ἀνέβαρον· καὶ αὐτοῖς βουλευομένοις ἔδοξεν ἐπὶ τὰ πλήθη μιθώματα προπέμ-

In hoc rerum statu Capitolium cum gladiatoribus occupant: ubi consultantibus placuit plebem largitionibus tentare. sperabant

enim, si aliqui ex plebe inciperent factum laudare, ceteros exemplum eorum secuturos, amore libertatis & desiderio reipublicæ. quòd putarent omnino talem adhuc populum Romanum, qualem audierant fuisse quo tempore Brutus reges expulit: non intelligentes expectare se duas res inter se contrarias, ut iidem libertatem ament, qui largitionibus corrumpantur. Quarum hæc altera multò erat facilior, ut in depravata jamdudum republica. Nam urbana multitudo jam mixta est omnigenis exteris: & libertini æquo jure degunt cum aliis civibus, & servus cultu eodem utitur quo & dominus, exceptáque senatoria veste cæterarum usus est promiscuus. Præterea propter frumentum quod pauperibus in sola Urbe distribuitur, otiosa, mendica, temerariáque plebs eò confluit ex Italia. Huc accedebat multitudo emeritorum, qui non dimittebantur ut olim in suam quisque patriam, nimirum non pauci parum innocenter exactæ militiæ sibi conscii: sed communiter in alienos agros domósque mittendi catervatim diversabantur, per fana & porticus sub uno signo & uno deducendæ coloniæ principe: qui rebus suis quo expeditiores ad profectionem essent divenditis, venales erant ad quamvis operam: quare non magno negotio multi id genus à Cassianis statim in forum contracti sunt. Hi quamvis mercenarii, laudare tamen factum non audeant.

504

πειν· ἤλπιζον γὰρ ἐξαμβών τινων ἐπαινεῖν τὰ γεγονότα, καὶ τὰς ἄλλας συνεπιλήψεσθαι λογισμῷ τοῦ ἐλευθερίας καὶ πόθῳ τῆς πολιτείας. ἔτι γὰρ ᾤοντο τὸν δῆμον εἶναι Ῥωμαῖον ἀκεραίως, οἷον ἐπὶ τῶν πάλαι Βρούτου τὸν τῶνδε βασιλέων καθαιρέντος ἐπιθυμοῦντα ἠλευθερῶσθαι· καὶ συνίεσαν, δύο τάδε ἀλλήλοις ἐναντία προσδοκῶντες, φιλελευθέρους ὁμοῦ καὶ μιθωτὰς σφίσιν ἐσομένους χρησίμως τοὺς παρόντας. ὧν ῥᾴτερον εὐχερέστερον ἦν, διεφθαρμένης ἐκ πολλοῦ τῆς πολιτείας. πεμμιγεῖς τε γάρ ἐσιν ἤδη τὸ πλῆθος, ὑπό ξενίας, καὶ ὁ ἐξελεύθερος αὐτοῖς ἰσοπολίτης ἐσὶ, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τῷ χρήματι τοῖς δεσπόταις ὅμοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσιν ἐσὶν ἐπίκοινος) τό τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, τὸ ἔργον καὶ πτωχεύοντα καὶ πλουτοῦντα τῆς Ἰταλίας λεὼν ἐς τὴν Ῥώμην ἐπάγει. τό τε πλῆθος τῶν ἀποστρατευομένων, ὃ ἀφιλυόμενον ἐς τὰς πατρίδας ἕπ, ὡς πάλαι, καθ' ἕνα ἄνδρα, δι' ὃ μὴ δικαίως πολέμους συνίεσαν ὡς πεπολεμηκέναι, κοινῇ δὲ ἐς κληρουχίας ἀδίκους ἀλλοτρίας τε γῆς καὶ ἀλλοτρίων οἰκιῶν ἐξιὸν, ἄθροον τότε ἐστρατοπεδευμένον ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ τεμένεσιν, ὑφ' ἓν σημεῖον καὶ ὑφ' ἑνὶ ἄρχοντι τῆς ἀποικίας· τὰ μὲν ὄντα σφίσιν ὡς ἔξοδον ἤδη ἀπεπραμένοι, ἕτοιμοι δ' ἐς ὅ, τι μισθοῖντο. ἄφθονον δὲ δυσχερῶς ἐν τοσῷδε καὶ τοιῷνδε ἀνδρῶν πλήθους τε τοῖς ἀμφὶ τὸ Καπετώλιον ἐς τὸν ἀγῶνα ἐυδυς ἀγνώμονα· οἱ, καίπερ ὄντες ἔμμισθοι, τὰ μὲν γεγονότα ἐπαινεῖν οὐκ ἐθάρρυν, ἀξιόντες

δεδιότες τὴν Καίσαρος δόξαν, & τὸ μὴ τῶν ἑτέρων ἐσομβρον· ὡς δὴ ἐπὶ συμφέροντι κοινῷ τὴν εἰρήνην ἐπεδίων, & διαμενεῖν τοὺς ἄρχοντας ὑπὲρ αὐτῆς παρεκάλουν (τέχνασμα τοῦτο ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων) σωτηρίαν ἐπινοοῦντες. ὁ γὰρ ἔσεσθαι τὴν εἰρήνην, μὴ γλυκεῖαν αὐτοῖς ἀμνηστίαν. ὧδε ἦν αὐτοῖς ἔχοντα πρῶτος ἐπιφοιτᾷ Κίννας στρατηγός, οἰκεῖος ὢν ἐξ ἐπιγαμίας τῷ Καίσαρι, καὶ πρὸς δόξαν ἐπηλθὼν ἐς μίστυς, τήν τε ἐσθῆτα τὴν στρατηγικὴν ἀπεδύσατο, ὡς πρὸς τυράννου δεδιὼς ὑπεροπλῶν, καὶ τὸν Καίσαρα τύραννον ἐκάλει, καὶ τοὺς ἀνελόντας, τυραννοκτόνους· καὶ τὸ πεπραγμένον ἐσέμνυνεν, ὡς ὁμοιότατον μάλιστα τῷ πρώτῳ ἀγαθῷ, & τοὺς ἄνδρας, ὡς εὐεργέτας, καλεῖν ἐκέλευεν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ καὶ γεραίρειν. καὶ Κίννας μὲν ὅπως ἔλεξεν. οἱ δὲ, τὸ πλῆθος ἐκ ὁρῶντες ἐπιμεμιγμένον αὐτοῖς, οὐκ ἐκάλουν τοὺς ἄνδρας, ἐδὲ τὸ πλέον ἦν τοῦ εἰρήνης μένης αὖθις παρεκάλουν. ἐπεὶ ἦν & Δολοβέλλας, νέος ἀνὴρ καὶ εὐγενὴς, ὑπατεύειν ὑπ' αὐτοῦ Καίσαρος ἐς τὸ ἐπίλοιπον τοῦ ἔτους ἡρημένος, ὅτε ὁ Καῖσαρ ἐξορμήσας τῆς πόλεως, τὸν μὲν ὕπατον ἐσθῆτα ἠμφίεστο, καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς ἐφορεῖσθαι, ἃ ἦν ζώντα οἱ παραγόντα δύτερον ὧδε ἐλοιδόρει, καὶ συνεγνωκέναι τοῖς ἐπ' αὐτὸν βεβουλευμένοις ὑπεκρίνετο, καὶ μήνης ἄκων τὸ χειρὸς ἀπολειφθῆναι· (εἰσὶ δὴ οἱ καὶ λέγουσιν αὐτὸν εἰσηγήσασθαι τὸν ἡμέραν θεᾶς τῇ πόλει γενεθλίων) τότε δὴ καὶ οἱ μεμισθωμένοι ἀνεθάρρουν, ὡς καὶ στρατηγοῦ καὶ ὑπάτου σφίσι συγγνωμόνων bant, veriti Cæsaris gloriam & adversariorum conatus: sed quasi amore commodi publici pacem acclamabant, eámque à magistratibus rogabant, hac arte consulentes homicidarum incolumitati, quòd pax coire non posset, nisi per oblivionem injuriæ. In hoc statu primus omnium Cinna prætor, Cæsaris affinis, in Cæsarem invehitur. eis supervenit Cinna prætor, affinis Cæsaris, & præter expectationem progressus in medios exuit purpuram prætoriam, quasi contemnens à tyranno datam: invectúsque in Cæsarem, tyrannum vocitabat, & interfectores, tyrannicidas, laudibus attollens eorum facinus, ut simillimum ei quod majores illorum quondam perpetraverant: simúlque tam egregios viros ut bene meritos vocari jubebat è Capitolio, & ornari præmiis. In hanc sententiam Cinna locuto, turba videns plebem incorruptam abesse, vocare illos noluit, tantùm pacem petebat acclamationibus. Sed postquam Dolobella vir juvenis Dolobella. & clarus, ab ipso Cæsare abituro designatus cos. in ejus anni reliquum, cum purpura & insigniis progressus, post Cinnam in autorem suæ dignitatis graviter multísque convitiis concionatus est, facinori se ignoscere simulans, cui se quoque interfuisse cuperet: &, ut quidam produnt, rogationem tulit ut in posterum ea dies natalis Urbis haberetur: tum verò mercenaria turba animos recepit, quasi prætore consúlque sibi veniam dantibus:

505

jussítque Cassianos ex templo descendere. Illi verò gaudebant facto Dolobellæ, rati se opportunè nactos consulem ætate vigentem, & alioquin nobilem, quem opponant Antonio. Sed Cassius tantùm descendit & cum eo M. Brutus, manum cruentam præ se ferens, vulneratam à Cassio, dum eodem momento plagas infligunt Cæsari. Qui ubi venerunt in medium, neuter dixit quidquam humile: sed quasi absque controversia honestum facinus laudabat alter alterius, Urbem fortunatam inde prædicando: & Decimo Bruto præclarum ferebant testimonium, quòd gladiatores sibi præbuisset in tempore: hortabantúrque populum ut majorum suorum vellet esse similis, qui reges ejecerunt, & quidem non vi regnum adeptos ut Cæsar, sed electos legitimè: censebántque vocandum Sextum Magni Pompeii reipublicæ propugnatoris filium, qui eo tempore à Cæsarianis impugnabatur in Hispania: simúlque Cestium ac Marullum tribunos plebis à Cæsare magistratu privatos & tunc exules. His dictis reversi sunt in Capitolium: non enim fidebant præsenti multitudini. Quúmque jam permitteretur domesticis eorum & cognatis in templum ad ipsos commeare: electi sunt qui legatione pro eis fungerentur ad Lepidum & Antonium, de concordia, & cura libertatis, præcavendísque incommodis patriæ, quæ sequi solent discordiam: id quod legati conabantur impetrare, non

M. Brutus à Cassio vulneratus dum infligunt plagas Cæsari.

M. Bruti & Cassii spiritus.

506 Legati ad Lepidum & Antonium de concordia.

ὄντων, ⸂καὶ τὰς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ὁπλὰς⸃ καὶ ἱερὰ κατεφάλωσαν. οἱ δ' ἤδοντο μὲν τῇ Δολοβέλλᾳ, καὶ ὑμνίζον ἄνδρα νέον καὶ γνώριμον καὶ ὕπατον ἔξειν ἐς ἀντίωσιν Ἀντωνίου. κατίεσαν δὲ αὐτῶν μόνοι Κάσσιός τε καὶ Βροῦτος ὁ Μάρκος, ἡμαγμένῳ τῷ χειρὶ (συγκατέκλεισεν γὰρ δὴ τὰς πλευρὰς ἐπὶ τῷ Καίσαρι Κάσσιός τε καὶ Βροῦτος) ἐπεὶ δὲ παρῆλθον ἐς τὸ μέσον, οὐδὲν πεπονθὼς ἀνδρεῖον εἶπεν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ καλοῖς ὁμολογουμένοις ἀνάκλησιν ἐπῄνουν, καὶ τὴν πόλιν ἐμακάριζον, καὶ Δεκίμῳ μάλιστα ἐμαρτύρουν, ὅτι τοὺς μονομάχους σφίσιν ἐν καιρῷ παρέσχοι. τόν τε δῆμον ἐξώτιμον ὁμοίως τοῖς προγόνοις ἐργασταῖς τοῖς καθελοῦσι τὰς βασιλείας, οὐκ ἐπὶ βίας ἀρχῇ, ὥσπερ ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ἡρημένους ὑπὸ νόμοις, Σέξτον τε Πομπήϊον τὸν Πομπηΐου Μάγνου τοῦ Καίσαρι ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας πεπολεμηκότος, καλεῖν ἠξίουν, πολεμοῦμενον ἔτι πρὸς τοῦ Καίσαρος στρατηγῶν ὑπὸ Ἰβηρίᾳ· καὶ τοὺς δημάρχους, Σιτίον καὶ Μάρυλλον, οὓς τῶν ἀρχῶν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἀφῃρεθέντες ἠλῶντο. τοιάδε μὲν εἶπον οἱ περὶ τὸν Κάσσιον, καὶ ἐπανῆλθον αὖθις ἐς τὸ Καπιτώλιον· ἐν γὰρ ἐθάρρουν πω τοῖς παροῦσι. τῶν δ' οἰκείων σφίσι καὶ συγγνωῶν τότε πρῶτον ἐς τὸ ἱερὸν ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς δυνηθέντων, ἠρέθησαν οἱ πρεσβεύσοντες ὑπὲρ αὐτῶν ἐς Λέπιδόν τε καὶ Ἀντώνιον, ὁμονοίας περί, καὶ προνοίας τῆς ἐλευθερίας, καὶ φειδοῦς τῶν ἐσομένων τῇ πατρίδι κακῶν, εἰ μὴ συμφρονοῖεν, καὶ ἐδέοντο

τῶν οἰ

τὸ οἱ πεμφθέντες, ἐκ ἐπαγγέλλοντες μὴ τὸ πεπραγμένον (ἐ γὰρ ἐδάρρει ἐν φίλοις Καίσαρος) ἡγούμενον δ' ἐνεγκεῖν ἀξιοῦντες, ἐλέῳ τε τῶ δεδρακότων αὐτῷ, ἐ κατὰ μῖσος, ἀλλ' ἐπ' εὐνοίᾳ τῆς πατρίδος, καὶ οἰκτῳ τῆς πόλεως, κεκενωμένης ἤδη συνεχέσιν, εἰ ἐ τὸς ὑπολοίπους ἀγαθοὺς ἄνδρας ἡ μέλλουσα στάσις διολεσῇ. ἀδὲ γὰρ ὅσιον, εἶπε αὐτοῖς εἶναι ἔχθρᾳ πρὸς ἰδίας, ἐν τοῖς δημοσίοις κινδύνοις ἐξελέγχειν· πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τοῖς κοινοῖς καὶ τὰ ἴδια καταθέσθαι· ἡ, εἶπε ἀνηκέστως ἔχει, τὰ ἴδια ἐν τῷ πατρὶ ἀναθέσθαι. Ἀντώνιος ὴ καὶ Λέπιδος ἐβούλοντο μὲ ἀμωσίαν Καίσαρι, ὡς μοὶ πρόθηται, εἴτε φιλίας ἕνεκα, εἴτε τῶν ὀμωμοσμένων· εἴτε ἐ ἀρχὴς ὀρεγόμενοι, καὶ νομίζοντες ἐυμαρέστερα σφίσιν ἅπαντα ἔσεσθαι, τοιῶνδε ἐ τοσῶνδε ἀνδρῶν ἀφρόνως ἐκποδὼν γιγνομένων· τὸς ὴ φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτῶν ἐδεδίεσαν, καὶ τῷ ἄλλῳ βιαίῳ ἐπιῤῥέουσαν ἐς ἐκείνους. Δεκίμου τε μᾶλλον τῆς ὁρμῆς Κελτικῆς ἠρημένης ὑπὸ Καίσαρος ἄρχειν, σφετὸν πολὺ ἐχούσης· ἐδοκει ὴ καραδοκεῖν ἔπ τι γιγνόμενα καὶ τεχνάζειν, εἰ δυνατὸν πρόφασιν ποιήσασθαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν σφετὴν ἔ Δεκίμου, ἄθυμον ἤδη τοῖς ἀτρύτοις πόνοις γεγυμνασμένων. ἔτω ὴ δόξαν αὐτοῖς, ὁ Ἀντώνιος τὸς εἰπόντας ἠμείψατο, Κατὰ μὲ ἔχθραν ἰδίαν ἐδὲν ἐργασόμεθα, ἕνεκα ὴ ἔ μύσους καὶ ὧν Καίσαρι πάντες ὠμόσαμεν, φύλακες αὐτῷ ἔ σώματος ἢ πιμπρὸι παιδόντι ἔσεσθαι, ἕυρκον δὲ τὸ ἄγος ἐξελαυνειν, καὶ μετ' ὀλιγωτέρων καθαρῶν βιᾶν μᾶλλον, ἢ πάντας ἐνόχους ὄν-

laudantes quidem factum (nec enim audebant apud amicos Cæsaris) ferendum tamen censentes, & venia dignos ejus autores, non illius odio, provectos eò, sed amore patriæ, miserabantúrque conditionem Urbis jam antè exhaustæ continuis seditionibus, si ne reliquis quidem parceretur bonis civibus: periniquum enim esse propter privatas simultates, rempub. in discrimen adducere, nec abutendum occasione ad explenda odia, sed potius reip. donandas privatas injurias. Antonio verò Lepidóque non deerat voluntas ulciscendi Cæsarem, ut jam dictum est, sed timebant cognatos & amicos adversariorum, senatúsque erga illos studia maximè Decimi Bruti, tenentis cum magno exercitu vicinam Galliam, demandatam sibi à Cæsare: itaque placuit occasionem expectari amplius, & tentari si qua arte possent Decimi exercitum in partes suas pertrahere, jam fessum longis laboribus. Tum Antonius fecit hæc verba, Ergo ex odio privato nihil agamus, sed propter piaculum & sacramentum, quod Cæsari omnes diximus, servaturos nos eum incolumem, aut ulturos si quid ei secus acciderit, religio postulat ut scelere contacti pellantur: & potius vivamus cum puris paucioribus, quàm faciamus nos omnes diris obnoxios: & quia vobis ita placere video, conveniamus

Antonii verba ad legatos.

mus in curiam, & habita ratione religionis publicæ, valeat ea sententia, quæ omnium consensu videbitur potior ceteris. Sic ille disertè respondit: legati verò gratiis actis abierunt securi cum spe optima, credentes sibi favorem senatus nunquam defore. Tum Antonius jussit ceteros magistratus per noctem excubias in urbe agere, & vicissim in foro pro tribunali sedere tanquam interdiu, accensis per totam urbem ignibus, totáque nocte discurrebant familiares homicidarum ad ædes senatorias, deprecantes pro ipsis pariter & republica. Nec minor fiebat discursus à colonorum præcipuis, multa minantibus nisi obtinerent agros & concessos jam & promissos insuper. Jam verò & civium pars incorruptissima se recollegerat, postquam conjuratorum paucitatem intellexerunt, & recordatione meritorum Cæsaris subeunte animos, scindebatur in varias sententias. Eadem nocte pecuniæ Cæsaris actorúmque ejus commentarii in ædes Antonii translati sunt, sive Calpurnia quærente eis locum tutiorem, sive id jubente ipso Antonio.

507

Pecuniæ Cæsaris & actorum commentarii in ædes Antonii translati.

Et ante lucem edicto ejus senatus in ædem Telluris convocatus est, propinquam domo ipsius: nam neque curiam adire audebat subjectam Capitolio, in quo gladiatores erant cum conjuratis, neque intro-

„ ἄνδρας τῆς ἀρχῆς· ἀλλὰ δι' ὑμῶν
„ οἷς ἄν τῶν δοκεῖ, σκεψόμεθα μεθ'
„ ὑμῶν αὖ τῷ βουλευτηρίῳ, καὶ νο-
„ μίσομεν εὐαγὲς ἔσεσθαι τῇ πόλει
„ ὅ, τι ἂν κριθῇ δοκιμάσητε. Οὕτω
ἀσφαλῶς ἅπαντες ἀπεκρίναντο· οἱ δὲ
χρῆσιν τε ἤδεσαν, καὶ ἀπεχώρουν, αὐ
ἐλπίδι βεβαίᾳ τὰ πάντα ἕξεσθαι.
τῶν δὲ βελτίω σφίσι συμπροξένων ἐς
πάντα ἐπεποίθεσαν. ὁ δὲ Ἀντώνιος
τὰς μὲν ἀρχὰς ἐκέλευσε νυκτοφυλα-
κεῖν τὴν πόλιν, ὁπλισμένους
ἐν μέσῳ στρατηγημάτος, ὥσπερ ἐν
ἡμέρᾳ. καὶ ἦσαν πυραὶ πανταχῇ καὶ
τὸ ἄστυ. ἐκ δὲ αὐτῶν ἔθεον ἀνὰ τὴν
νύκτα πᾶσαν ἐς τὰς τῶν βουλευτῶν
οἰκίας οἱ τὰ ἀνδροφόνων οἰκεῖοι, πρε-
σβευόμενοι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ὑπὲρ
τοῦ πατρίου πολιτείας. ἀνεπιμελὲς
ἦν καὶ οἱ τῶν κληρούχων ἥγεμόνες,
ἀπειλοῦντες, εἰ μὴ τις αὐτοῖς φυ-
λάξει τὰς κληρουχίας τάς τε ἤδη
δεδομένας καὶ τὰς ἐπηγγελμένας. ἤδη
δὲ καὶ τῶν ὁ καθαρώτατος λεὼς
ἀνεθαῤῥεῖ, τὴν ὀλιγότητα τῶν δεδρα-
κότων πωλανομένοι· καὶ ἐς μνήμην
τοῦ Καίσαρος ὑπέφερετο, καὶ τῆς
γνώμης διηρέντο τὴν μὲν αὐτῆς νυκτὸς
καὶ τὰ χρήματα τοῦ Καίσαρος ἐς τὰ
ὑπομνήματα τῆς ἀρχῆς ἐς τὸν Ἀντωνίου
μετακομίζεσθαι, εἴτε τῆς γυναικὸς αὐ-
τὰ τῆς Καίσαρος ἐξ ἐπικινδυνοτέρας τό-
τε οἰκίας ἐς ἀκινδυνοτέραν τὴν Ἀ-
τωνίου μεταφερούσης, εἴτε τοῦ Ἀντω-
νίου κελεύσαντος.

Γιγνομένων δὲ τούτων, ἅμα ἡμέρᾳ μὲν νυκτὸς ἀνεγιγνώσκετο Ἀντωνίου
τῷ βουλῇ συγκαλοῦντος ἐπὶ τοῦ
μέσου ἐς τὸ τῆς Γῆς ἱερὸν, ἀγχιτά-
του μᾶλιστα ὂν τῆς οἰκίας Ἀντωνίου· ὅτε
δὲ ἐς τὸ βουλευτήριον ἐθαῤῥεῖ κατ-
ελθεῖν, ὑπακηκοὸν τῷ Καπιτωλίῳ,

μηνυμά-

μοτομήχων ὄντων ἐκείνοις συνεργῶν· ἔτε, σπανίως ἐσαγαγὼν ἐς τὴν πόλιν, Δαμασκηνὸν. Λέπιδος ὃ ὅμως ἐσήγαγε. πλησιαζόσης δὲ τῆς ἡμέρας, οἱ τε ἄλλοι βουλευταὶ συνῆλθον ἐς τὸ τῆς Γῆς ἱερὸν, καὶ Κίννας ὁ στρατηγὸς, αὖθις ἐπικείμενος τὴν στρατιὰν ἐσῆπτα, ἵνα ἐκ τῶν ὡς τυραννίνου δόντος ἐξεριφεὶς διασταίμοι δ' αὐτὸν πίνες τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐστρατευμένων τῷ Καίσαρι, δι' ὀργῆς ἔχοντες ὅτι σφᾶς ἐπὶ τῷ Καίσαρι, καίπερ οἰκείως ὢν αὐτοῖς, βλασφήμως ἐδημηγόρησε, λίθοις ἔβαλλον καὶ ἐδίωκον, καὶ ἐς οἰκίαν τινὰ συμφυγόντα, ξύλα συμφέροντες, ἐμπρῆσαι ἔμελλον, εἰ μὴ Λέπιδος μετὰ στρατιᾶς ἐπελθὼν ἐκώλυσε. τοῦτο μὲν δὴ πρῶτον ἔργον παῤῥησίας ἦρξεν ἐπὶ τῷ Καίσαρι, καὶ αὐτὸ κατίδειαν οἵ τε μισθωτοὶ καὶ οἱ σφαγεῖς αὐτοί. ἐν ᾗ τῷ βουλευτηρίῳ βραχὺ μὲν ἦν τὸ καθαρεῦον ἀπειθοῦς βίας καὶ ἀναιδείας, οἱ δὲ πλέονες σὺν πανουργίᾳ ποικίλῃ τοῖς ἀνδροφόνοις συνῆρχον· καὶ πρῶτα μὲν αὐτοὺς ἀξιοπίστους ἠξίουν, καὶ παρεῖναι σφίσι καὶ συνεδρεύειν ἐξ ὑπευθύνων ἐς κρίτας μεταφέροντες· (καὶ ὁ Ἀντώνιος ἀνεκώλυεν, εἰδὼς οὐκ ἐλευσομένους· οὐδὲ ἦλθον) εἶτα, ἐπὶ Δαμασκηνῷ τῆς βουλῆς, οἱ μὲν αὐτῶν μόλα θρασέως τὸ πεπραγμένον ἐπῄνουν ἀνυπόκριτος, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐκάλουν τυραννοκτόνους, καὶ χαίρειν ἐκέλευον. οἱ δὲ τὰ μὲν πολλὰ ἀφῆκαν, οὐδὲ ἐκείνων δεομένων, οὐδὲ ἐπὶ τοῖσδε αὐτὰ πραξάντων, εὐφημεῖν δὲ μόνον αὐτοὺς ἐδικαίουν, ὡς εὐεργέτας. οἱ δὲ καὶ τὴν εὐφημίαν ὑπανήκουν, καὶ φειδεσθαι μόνον αὐτῶν ἠξίουν. καὶ οἱ μὲν τοῖσδε ἐτέχναζον, καὶ ἀφελεῖσθαι ὃ πλεῖστον ἐδύναντο· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπὶ τὸν Λέπιδον ἐτράποντο, ὡς καὶ ἐπὶ τὸν Κίνναν ἐπιόντα, καὶ ἐπὶ τὸν στρατὸν ἐλθόντα, καὶ ἐπὶ τὸν δῆμον ἐσάγοντα, καὶ ἐπὶ τὸ βουλευτήριον ἐσελθόντα, καὶ ἐπὶ τὸν Δαμασκηνὸν ἐρωτήσαντα, καὶ ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον ἐλθόντα, καὶ ἐπὶ τὸν Καίσαρα ἐπιστείλαντα,

tissimum sententiam complexus, faciliorem se paulatim præberet ad reliqua. Ibi pars sincerior facinus ut piaculare aversata, reverentia tamen nobilium familiarum, non obsistebat quominus impunitate donarentur malefici: id verò molestè ferebant, si illi honorarentur etiam ut bene meriti. Alii contradicebant, cum incolumitate concedenda eis & cetera, quo major adsit securitas. Ut verò unus dixit horum honores conjunctos esse cum contumelia Cæsaris, reclamatum est, magis rationem habendam superstitum quam mortui. Quúmque alter quispiam constanter dixisset, alterutrum necessariò decernendum, aut Cæsarem fuisse tyrannum, aut istis ex clementia donandam veniam: hoc dicto arrepto ceteri postulabant, ut suffragia ferrentur de existimatione Cæsaris, à juratis prius se sincere judicaturos: non obstante religione anteactorum, quæ necessitas expresserat: quandoquidem ex quo ille rerum potitus est, nihil sponte decreverint, sed metuentes sibi Pompeii & multorum aliorum exitum. Ibi Antonius animadvertens rem ex insidiis, nec ignarus multam & certam materiam inde præberi sermonibus, avertere eos statuit ab hoc proposito, ad curam de se ipsis atque sollicitudinem. Itaque quum sciret magnam eorem partem ad magistratus urbanos, sacerdotia, provinciarum exercituúmve præfecturas promota à Cæsare

πρῶτον ὑποδεξαμένη μάλιστα ἡ βουλὴ, ὡσὸς τὰ λοιπὰ καὶ ὀλίγον δυσπιχείρητος αὐτοῖς ἐσοιτο. οἱ δὲ καθαρώτεροι τὸ μὲν ἔργον ὡς ἄγος ἀπεστρέφοντο, αὐτοὺς δὲ μεγάλων οἴκων, σῳζεσθαι αὐτοὺς ἐκ ὁμολογουν· ἠναιδέστουν δ' εἰ μὴ τιμήσουσιν ὡς εὐεργέτας. οἱ δὲ ἀντέλεγον μὴ χρῆναι σῳζοντας φονεῦσι τοὺς σωτῆρας εἰς ἀσφάλειαν· ὡς δ' τις εἶπε τιμῶ τούτων τιμῶν ὕστερον Καίσαρι φέρειν, ἐκ εἰῶν ἐπὶ τῷ πεπεισθῆναι τοὺς σῳζόντων σφαγήν. ἑτέρου δ' ἐγκρατὴς ἐπόντος ὅτι χρὴ δύο τοῦδε παύσαντας τὸ ἕτερον, ἢ Καίσαρα τύραννον σφᾶς ἀποφαίνειν, ἢ τοὺς ἐξ ἐλέου σῳζεσθαι· τοῦτο μόνον δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ἤτουν σφίσι ψῆφον ἀναδοθῆναι σφῶν. Καίσαρος ἐπὶ ὅρκῳ, κὴ, εἰ καθαρῶς ἐθέλουσι κρῖναι, μηδὲν αὐτοῖς ἐπιτάσσειν τὸ ἐξ ἀνάγκης ἐψηφισμένα ἄρχοντι ἤδη, ὧν ὐδὲν ἐκπεπτωκε, ὐδὲ πρὶν ἢ δόξαι ἐπὶ σφῶν αὐτῶν, (ἀνηριθμοῦντο τε Πομπηίου κὴ ἐπὶ Πομπηίῳ μυρίων ἄλλων) ψηφίσασθαι. ὁ δ' Ἀντώνιος ἐφορῶν αὐτοὺς ὡς ἐφεδρεύοντας, ἐπιδὺ λογων ὕλην ὅθεν ἄπορον ὐδὲ ἀναμφίλογον εἰδὲν ἐσφερομένην, ἔγνω τὸ ἐνθυμηθὲν αὐτῶν οἰκείῳ φθόῳ κὴ φροντίδι σφῶν αὐτῶν ἀφεῖναι. εἰδὼς οὖν τῶν βουλευτῶν αὐτῶν πολὺ πλῆθος ἔς τε τὰς ἀρχὰς τὰς ἐν ἄστει, κὴ ἐς ἱερωσύνας, κὴ ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας, ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐς τὸ μέλλον ἠρημένους· (ὡς γὰ ἐπὶ χρόνον στρατείαν ἐξιὼν, ἐπὶ πεντετεῖς ἤρητο) σιωπῇ ὡς ὕ-

„ παιτος ἐπικηρύξας, ἔφη. Τοῖς

„ αὐτοῦσι σφὲ Καίσαρος ψῆφον,

„ ἀνάγκη

» ἀνάγκη τάδε προειδέναι, ὅπ-
» ὅρχοντ' μὴ αὐτὲ τὴ αἱρετοῦ
» προτάτου ἡγουμένου, τὰ πεπρα-
» μένα καὶ δεδογμένα πάντα κύ-
» ρια μένει· δόξαντ' δ' ἐπὶ βία
» τυραννῆσαι, τό, τε σῶμα ἅπαν-
» φον τῆς πατρίδ' ὑπερρεφὲς
» καὶ τὰ πεπραγμένα πάντα ἀ-
» κυρῶται. ἔστι δὲ, ὡς ὁρᾷ πε-
» ελαῦσιν, ἐπὶ πᾶσαν ἀφικνού-
» μένα γῆν καὶ θάλασσαν· τὴ τὰ
» πολλὰ αὐτῶν οὐδὲ βουλομένοις
» ἡμῖν ὑπακούσεται, καὶ δεῖξω
» μετ' ὀλίγον· ὃ δὲ ἔστι μόνον ἐφ'
» ἡμῖν, ὅπ καὶ πρὸ μόνων ἐστὶν
» ἡμῶν, τοῦτο ὑμῖν προθήσω πρὸ
» τ' ἄλλων· ὡς ἂν σὺ τῷ εὐμαρεῖ
» τῷ εἰκόνα τ' δυσχερέσεραν λαβοι-
» τε. ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ, ῥᾳδὸν ἅ-
» παντες, οἱ μὴ ἤρξαμεν ὑπὸ τῷ
» Καίσαρι, εἰ δὲ ἔπ ἄρχομεν,
» αἱρετοὶ πρὸς ἐκείνου ἡγούμενοι,
» οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἄρχειν κε-
» χειροτονήμεθα. ἐς γὰρ πεντακοσίους
» (ὡς ἴσε) τὰ ἀστικὰ ἡμῖν, τὰ
» τὰ ἐπήσια, τὰς τῶν ἐθνῶν τ'
» τραπεζῶν ἡγεμονίας διεπέξα-
» το. εἰ δὴ τοῦτο ὑμεῖς ἐκρίνετε
» κοπθήσεσθε (ἐστὶ γὰρ ὑμεῖς τάδε
» μάλιστα κύριοι) τοῦτ' πρῶτον ὑ-
» μῶς ἀξιῶ κρῖναι, καὶ τὰ λοι-
» πὰ ἐποίσω. Ὁ μὲν δὴ τοιοῦ-
τον αὐτοῖς ὁ πρὸς Καίσαρ' ἀλ-
λὰ πρὸ σφῶν αὐτῶν δικαίον ἐξ-
άψας, ἠσύχαζεν· οἱ δ' ἐνθὺς ἀ-
νεπήδων ἀθρόοι μετὰ βοῆς, σὺν ἀ-
ξιοῦντες ἐπὶ χειροτονίαις ἄκραις
οὐδὲ ἐπὶ τῷ δήμῳ ἡγεῖσθαι μᾶλ-
λον, ἢ βεβαίως ἔχειν ἃ ἔλαβον.
τοῖς δὲ καὶ ἡλικίας τι νεώτερον, ἢ

(nam ut in diuturnam expeditionem profecturus, in quinquennium magistratus designaverat) silentio pro potestate indicto, Qui poscunt, inquit, suffragia de Cæsare, ante omnia sciant, quæ pro legitimo magistratu ille egit ac probavit rata fore omnia: quod si ut tyrannus damnabitur, cadaver projicietur in Tiberim, & acta ejus rescindentur omnia. Pertinent autem, ut compendio dicam, ad omnes terras & maria: & pleraque, ne si velimus quidem, revocare nobis erit integrum, id quod paulo pòst docebo. Nunc quod solum est in nostra facultate, quia ad nos solos pertinet, primum omnium ad vos refero, unde facilè conjecturam sumetis de negotiis difficilioribus. Nos fermè omnes aut gessimus magistratus demandatos à Cæsare, aut gerimus etiam: nonnulli ad gerendos designati sunt: scitis enim in quinquennium ordinatos & urbanos & provinciales, annuásque dignitates ac præfecturas exercituum. Has omnes si sponte deponitis (id enim vobis in manu est) tum demum censeo judicia vestra examinanda suffragiis: deinde aliis de rebus referam. Sic ille injecto, non de Cæsare, sed de ipsis, scrupulo, obticuit: móxque unà omnes exilientes conclamarunt, non esse opus negotium facessere populo novis comitiis, satius esse retinere quæ semel acceperant. Et erant inter hos qui eo acrius concitarentur, quòd per ætatem immaturam nihil

509 Antonii verba in senatu.

nihil possent sibi polliceri de comitiis: inter quos præcipuus erat ipse consul Dolobella. natus enim xxv annos, consulatu salvis legibus potiri nequibat. Itaque brevi momento pridianus favor mutatus est, multis destomachantibus, si in homicidarum gratiam, honores magistratibus adimerentur, quo speciosior foret illorum incolumitas. E diverso alii tum Dolobellam tum ceteros bene sperare jubebant, tanquam usuros beneficio populi & easdem dignitates mox recepturos: non enim personarum designatarum mutationem fore, sed comitiorum tantummodo, legitimis succedentibus loco eorum quæ tyrannide pressa fuerant: idque futurum etiam ipsis magis honorificum, qui non minus digni honoribus viderentur, salva republica, quàm sub unius dominatione. Vix hæc dicta fuere, quum aliquot prætores insignia sua deposuerunt in subsellis autorum ejus sententiæ, quasi cum aliis ea recepturi magis legitimè: aliis verò dolus suboluit, sentientibus rem semel omissam è manibus, nunquam in potestatem eorum redituram postea. Interim Antonius & Lepidus exiverunt curiam, evocati à quibusdam qui in forum confluxerant. Ut verò in loco superiore sunt conspecti, ægrè vociferantibus impositò silentio, unus quispiam, sive sua sponte, sive subornatus, exclamavit, Caverent calamitates prioribus similes. Tum Antonius, dimota parte tunicæ, loricam ostendit sub ea, irritans mul-

Antonius, lorica indutus.

ἄλλη τοῦ χειροτονίαν ἐναντίωσις ὑποῦσα, ἀνηρεθίζε· καὶ τῶνδε αὐτὸς ὁ ὕπατος ἐξῆρχε Δολοβέλλας. ἐ γὰρ αὐτῷ δυνατὸν ἐφαίνετο καὶ ἔνομον χειροτονίαν ὑπατεῦσαι, πέντε καὶ εἴκοσιν ἐναυτῶν ὄντι. ὀξεῖα δὴ τὸ χῆς ὑποκεκαυμένε μεταχεῖν τὸ γεγενόντων ἐγίγνετο μεταβολὴ, λοιδορουμένε τοῖς πολλοῖς, εἰ τὰς ἀνδροφόνους τιμὰς ἀξιοῦντες, τὰς ἀρχὰς σφῶν ἀπιμώσουσιν, ἐς ἐυπρέπειαν τῆς ἐκείνων σωτηρίας. οἱ δὲ αὐτόν τε τὸν Δολοβέλλαν ἐς τοὺς ἄλλους ἐπήλπιζον, χάριν ἐκ τοῦ δήμου λαβόντες, ἐς τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἀποφανεῖν αὐτίκα, καὶ σὺν ἀρχόντων ἀλλαγῇ, ἀλλὰ μόνης ἔτι σφαγῆς χειροτονίας ἐπὶ τὸ νομικώτερον ἐκ τῆς μοναρχικῆς· ὁ δὲ κόσμον αὐτοῖς οἴσειν, ἔν τε μοναρχίᾳ καὶ δημοκρατίᾳ τὰ ὅμοια ἀποπιμπλάντες. καὶ τούτων ἔτι λεγομένων, ἔνιοι τῶν θρασυτάτων τὰς ἑδωλίας ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀπολεγόντων ἀπετίθεντο, ὡς καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτὰς ἀνπλησόμενοι νομιμώτερον. τοῖς δὲ ἤπτε ἑνὸς καταφαίνετο, καὶ ἀδὲ κυρίως ἐπὶ τῆσδε τῆς χειροτονίας ἤδεσαν ἐσομένης. ὧδε δὴ ἐπ ἐχόντων, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου ἀφῆλθον (ἐ γὰρ πάνυ αὐτοὺς ἐκ πολλοῦ σιωπῶντες ἐκάλουν) ὡς δὴ ὤφθησαν ἐκ μετεώρου, ἐ σιγὴ κατεργάστου μᾶλις ἐγίγνετο, ἕως μέ τις ἔβοησεν, εἴτε καὶ γνώμῃ ἰδίαν, εἴτε παρεσκευασμένος, φυλακτέα παθεῖν ὅμοια. καὶ ὁ Ἀντώνιος αὐτῷ παρηλύσας τὴν ἐσθῆτα ἐπεδείκνυεν, ὡρμημένος μὲν αὐτὸς ἐπεδεί-

κνυεν· ὑπερεδίζων ἄρα τὰς ὁρωίας, ὡς οὐκ ἂν σωζεσθαι χωρὶς ὅπλων δὲ ὑπάτους· ἐπιβοώντων δ' ἑκατέρων, τὸ πεπραγμένον ἐπῃνεσαν, καὶ τῶν πλεόνων ἅμα τὴν εἰρήνης παρακαλούντων, τοῖς μὲν ἅμα τὴν εἰρήνης ,, ἔφη, Περὶ τούτου σκοπῶμεν, ὡς ,, ἔσται τε, καὶ βεβαίως διαμένει. ,, δυσεύρετον γὰρ ἤδη τὸ ἀσφαλὲς ,, αὐτῆς, ὁπόταν μηδὲ Καίσαρι ὤνησαν ὅρκοι τοσοῖδε καὶ τοιοῖ. Ἐς δὲ τὰς ἐπῃνεσαν παρακαλούντας ἐπιστραφεὶς, ἐπήνει μὲν, ὡς εὐορκότερα ἢ εὐσεβέστερα ἡμεῖς· καὶ αὐτὸς ἂν, ἔφη, συνεβούλευσα ὑμῖν, καὶ τὰ αὐτὰ ἅμα τούτῳ ἔδοξεν, εἰ μὴ ὕπατος ἦν· ὧν δὲ λεγόμεθα συμφέρειν μᾶλλον ἢ δικαίως, μέλει. ὧδε γὰρ ἡμῖν οἱ ἔνδον παρῄνεσαν. ὅτῳ δέ που καὶ Καῖσαρ αὐτὸς ὡς εἶλε πολέμῳ τῶν πολιτῶν, ἅμα τὸ συμφέρον τῇ πόλεως βουλεύσασθαι, ὑπ' αὐτῶν ἀπέθανε. Τοιαῦτα δὲ Ἀντωνίῳ παραμένοντι τεχνάζοντι, οἱ ἀμυνεῖν τοῖς γεγονόσιν ἀξιοῦντες, Λέπιδον ἠξίουν ἀμυνεῖν· Λεπίδῃ δὲ μέλλοντι λέγειν, οἱ πόρρω σωστῶτες κατελθεῖν αὐτὸν ἐς τὸν ἀγορὰν ἠξίουν, ἵνα ὁμαλῶς ἅπαντες ἐπακούσωσιν. καὶ ὁ μὲν εὐθὺς ἦει, νομίζων ἤδη τὸ πλῆθος πρέπεσθαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἔμβολα παρελθὼν, ἔστη καὶ ἔκλαιεν ὃν βέλτιστον, μέχρι πολλοῦ. ἀνενεγκὼν δέ ποτε, εἶπεν, ,, Ἐνταῦθα χθὲς μετὰ Καίσαρος ἑστήκειν, ἐνθα νῦν ἀναγκάζομαι ,, ζητεῖν περὶ Καίσαρος ἀνηρημέ- ,, νου, τί βούλεσθε. Ἀναβοησάντων δὲ πολλῶν, Ἀμύνειν στῆσαι Καί-

titudinem, quasi ne consulum quidem nisi armatorum salus in tuto esset. Ibi aliis ulciscendum facinus acclamantibus, plerisque rogantibus veniam pacémque ad hos posteriores ita locutus est, De pace curabitur ut & fiat, & semel facta diuturna maneat: est enim difficile ejus securitati prospicere, quando ne Cæsari quidem profuit jusjurandum exegisse, vel cum diris execrationibus additis. Deinde versus ad vindictam expetentes, laudavit ut religionis & pietatis observantiores: adjunxítque hæc verba, Equidem libenter pro vobis facerem, & ante alios idem clamarem, ni consul essem, cui ex officio curandum est, non tam quod justum est quàm quod utile: sic enim jubent qui sunt in curia: Sed hoc & Cæsarem ipsum perdidit, qui devictis civibus parcens respectu utilitatis publicæ, ab ipsis oppressus interiit. Hujusmodi artibus Antonio partem utrinque aggresso, qui ulcisci necem cupiebant, Lepidum ultorem esse volebant. Is quum pararet eos alloqui, turba quæ longius constiterat, postulabat ut è superiore loco in forum descenderet, quo facilius exaudiretur ab omnibus pariter: quúmque putans mutatos plebis animos, statim pro rostris gemebundus in omnium conspectu deflesset casum miserabilem, tandem subjecit, Hic heri cum Cæsare steti, ubi nunc cogor de ejus nece inquirere, quid jubetis. acclamantibúsque multis, Ulcisci Cæsarem, reclamarunt mercenarii,

Cæsarem perdidit civibus pepercisse à quibus esset læsus.

511

rii, Pacem publicam. Ad hos ille; Placet: sed qualem pacem dicitis, aut qualibus sacramentis firmabitur? nam quæ nobis patria sunt, omnia juravimus Cæsari, conculcata nunc ab iis qui jurarunt inter præcipuos. Deinde versus ad eos qui ultionem poscebant, Cæsar noster, inquit, migravit, sacratus revera & honoratus vir: veremur autem ne superstes ei respubl. detrimentum aliquod accipiat: sed de hoc patres consultant, idque cavendum censent plerique. Acclamatum est rursum, Vel solus rem aggredere. Volo, inquit, & fas est mihi vel soli: sed non satis est me & vos solos id velle aut aggredi. Hoc modo & hunc astu tergiversantem mercenarii, quòd scirent honoris cupidum, laudabant, offerentes ei Cæsaris sacerdotium. Ille gavisus ait, Memineritis mihi hujus rei & in posterum, si dignus videar. Jámque audacius ob hanc spem mercenariis pacem flagitantibus, Quamvis, inquit, jus & fas vetant, faciam tamen quod jubetis. Hoc dicto properè in curiam reversus est, ubi Dolobella interim parum decorè contendit, ut magistratum retineret, & Antonius expectans quid factura esset plebs cum risu eum spectavit: nam discordes erant, & ideo spectatorem tantùm egit, ac ne plebs quidem quicquam ausa est. Ergo conjuratos servare necessariò statuit, sed necessitatem hanc dissi-

„ σεως· ἀντανεβόησαν οἱ μισθωτοὶ,
„ Τῷ εἰρώνῃ τῇ πόλῃ. Ὁ δὲ τύ-
„ τοις μὲν ἔφη, Βουλόμεθα. ἀλ-
„ λὰ ποίαν λέγετε εἰρώνην; ἢ
„ ποίοις ὅρκοις ἀσφαλῆ ἔσαι; τὰς
„ μὲν γὰρ πατρίδας πάντας ὠμό-
„ σαμεν Καίσαρι, καὶ κατεπατή-
„ σαμεν, οἱ τὸ ὀμωμοκότων ἄρι-
„ στοι εἶναι λεγόμενοι. Πρὸς δὲ τὰς
„ ἀμυθήτων ἀξιοπίστας ἐπισκοφεῖς,
„ Ὁ μὲν Καῖσαρ ἡμῶν (ἔφη) με-
„ θέστηκεν, ἱερὸς τῷ ὄντι καὶ τί-
„ μιος ἀνὴρ· τῶν δὲ πόλιν τὰς
„ ὑπολοίπους αἰδεσθέντα βλάψαι.
„ καὶ πάλιν (ἔφη) σκοποῦσιν ἡμῶν
„ οἱ πρόκριτοι, ἃ δοκεῖ τοῖς πολέ-
„ σιν. Ἀναπεφαγότων δὲ αὖθις,
„ Ἐπέξιθι μόνος. Βουλομαι (εἰ-
„ πε) καὶ ἔνορκον ἐστί μοι καὶ μόνῳ·
„ ἀλλ' οὐκ ἐμὲ ἃ ὑμᾶς βούλεσθαι
„ δεῖ μόνους, ἀλλὰ μόνους ἀνυπο-
„ δήτους. Τοιαῦτα ἃ τοῦτον τεχνάζουσι οἱ μισθωτοὶ, φιλόπολιν εἰδότες, ἐπήνουν, καὶ ἠρώτων ἐπὶ τὴν Καίσαρος ἱερωσύνην. Ἃ δὲ ἤψατο μὲν ἡδονῆ, Μεμνησθε δή, ἔφη, μοὶ τάδε ἃ ὕστερον, ἂν ἄξιος ἐναι δοκῶ. Μᾶλλον οὖν ἔτι παῤῥησίᾳ ἅμα τὴν ἱερωσύνην ὑπὲρ τῆς εἰρώνης τῶν μισθωτῶν ἐνίστα-
„ μην, Ἀστοὺς μὲν (ἔφη) καὶ πο-
„ λεμήσομεν, ἐργάσομαι δὲ ὅμως ὁ
„ βούλεσθε. Καὶ εἰπὼν, ἐς τὸ βα-
λουτήριον ἀνεστέχην, ἐν ᾧ πάντα τὸν χρόνον τόνδε ὁ Δολοβέλλας ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ἐνίστατο ἀφημένως. καὶ ὁ Ἀντώνιος, ἀναμένων ἅμα τὰ ἐν τῷ δήμῳ γιγνόμενα, σιωπῇ γέλωτι αὐτὸν ἐφεώρα· καὶ γὰρ ἰσχὺν ἅμα φορῶ. ὥστε ἄλλις ἔχε τῆς ὄψεως, ἃ δὴ ἐν τῷ δήμῳ τι γιγνόμενα θερμότερον. τὸς μὲν οὖν ἄνδρας ἔγωγε πεισώζειν, ὑπὸ ἀνάγκης ἐπικρύπτων τῷ

ἐμὲ ἀνάγκη, ὃ ὡς ἐν βαρυτάτῃ χάριτι ἀφεισώζειν, τὰ ἧ τῇ Καίσαρι πεπραγμένα κυρῶσαι συμβάλλῃ, καὶ τὰ βεβουλευμένα σωτελεῖν. σωπῶ τε καὶ κατακηρύξας, αὖθις ἔλεγε, Ἐγὼ μὲν τῶν ἀμφισβητούντων πολιτῶν, ὦ ἄνδρες ἑμοὶ μεμφόμενοι, σκεπτομένοις ὑμῖν ἐδὲν ἐπιφθεγγόμην, ἀφεὶς ἧ Καίσαρος ἀντ' ἐκείνων ψῆφον αἴρεσθαι, ἐν οἷς τῷ Καίσαρος ἔργων ἀφῳύθημεν μέγεθος καὶ τοσούτους ὑμῖν τὸ ἐν ἀγῶνας ἤγειρεν οὐκ ἀλόγως· εἰ γὰρ ἀποθησόμεθα τὰς ἀρχάς, ὁμολογήσομεν ἄνδρες τοσοῖδε καὶ τοιοῖδε ἀναξίως αὐτῶν τετυχηκέναι. ὅσα δὲ μηδὲ ἐπακοῦσεται ῥᾳδίως, ἐπισκέψασθε νῦν αὐτά, καὶ συναριθμεῖτε κατά τε πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ βασιλέας καὶ δυνάστας· πάντα γὰρ δὴ, ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσα ἐξ ἠοῦς ἐπὶ δύσιν, ὁ Καῖσαρ ἡμῖν ἐχειρώσατο δυνάμει, καὶ κρατεῖ σωσῆσαι, νόμοις καὶ χάρισι δὲ φιλανθρωπίαις βεβαιωσάμενος. ὧν τίνας ἀποστῆσαι δοκεῖτε, ἀφαιρούμενος ἃ ἔλαβον, εἰ μὴ πάντα ἐμπλῆσαι πολέμων ἐθέλετε; εἰ τῇ πατρίδι, ὡς ἀμυλανς, & incolumitatem eis pro magna imputans gratia, acta verò ejus rata habere, cáque senatus consulto confirmare; indictóque per præconem silentio, rursum sic orsus est: Equidem disceptantibus vobis P. C. de errato civium, non interposui meam sententiam: ceterùm postquam illis omissis suffragia poposcistis de Cæsare, unum hactenus ex actis ejus proposui, quod unum tantas inter vos contentiones excivit, nec immeritò: si enim deponemus nostros magistratus, nos tot ac tales viros indignos eis fatebimur. Considerate nunc reliqua, ne recenseri quidem facilia, in tanto civitatum, provinciarum, regum, dynastarúmque numero: nam fermè omnes populos ab Oriente in Occidentem Cæsar virtute subactos & potentia, legibus & beneficentia liberalitatéque sibi devinxit: quorum putatis aliquos laturos eripi sibi quæ semel acceperunt, etiam si omnia bellis miscere volueritis? Nihil dicam de longinquis, quos metus hactenus

Antonii oratio in senatu de actis Cæsaris ratis habendis.

512

Οὕτω οὖν μηδὲ ἐπακούσεται ῥᾳδίως.] Ferri non potest ἐπακούσεται. nam quis est de quo, μηδὲ ἐπακούσεται ῥᾳδίως, dicitur? Gelenius horum verborum loco habet ista, *ne recenseri quidem facilia*. quum tamen hoc illis minimè significari possit. P. Candidus, *Quæ igitur minus audistis, perscrutemini nunc*. Adjuvant autem hæc meam conjecturam, qua μηδὲ ἐπακούσεται, vel potius μηδὲ ἀκούσεται, repono.

Εἰ μὴ πάντα ἐμπλῆσαι πολέμων ἐθέλετε;] Potius dicendum erat ab interprete, *nisi omnia bellis miscere vultis*. aut, magis ad verbum, *nisi omnia bello implere vultis*. Et statim Gelenius in sua interpretatione totam hanc periodum omisit, εἰ τῇ πατρίδι, ὡς ἀδεεστάτῃ μάλιστα οὔσῃ τοὺς ἐκεχθεῖς ἀφεισώζειν βούλεσθε. Vix autem possum mihi persuadere, eam illum ut mendosam aut alioqui nimiùm sibi obscuram, prætermisisse. Mihi enim nec obscura nec mendosa esse videtur. nisi forte suspicandum sit deesse νῦν ante μάλιστα ὑ

nus continuit in officio. Respicite non propinquos modò, verùm etiam nobiscum incolentes Italiam: hos veteranos emeritos qui adhuc arma tenent, descriptos ob operam multis victoriis navatam, in colonias, & legionatim conglobatos, quorum in Urbe hærent multa millia: quid existimatis facturos si auferantur eis quæ acceperunt? an hi quoque expectabunt alias colonias & agros alios? Vidistis certè præterita nocte quoddam hujus rei specimen: vobis enim pro alieno peccato deprecantibus, occurrerunt illi minaciter, & putatis neglectim spectaturos lacerum Cæsaris corpus trahi unco (sic enim legibus in tyrannos animadvertitur) in Tiberim? quasi id nihil ad se quondam ejus milites pertineat: & partarum de Gallis Britanniisque victoriarum præmia speraturos sibi integra, eorum autore affecto extremis contu-

Tyrannorum corpus unco in Tiberim trahi solitum.

„ θενεστάτη μάλιστα ὄση, τὰς ὀν-
„ αγκὰς ἀφαιρώσειν ἀξιώσετε; ἢ τὰ
„ μὲ πορφυρίδα τοῖς τε θεινοῖς ἐπ
„ ἢ τοῖς φόβοις ἀφεστηκότα ἐκπο-
„ ὰ ἢ ἐκ ἀγχοῦ μόνον ἐστὶ ὑμῖν,
„ ἀλλὰ σώοικα ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν
„ αὐτοῦ, τὰς τὰ νικητήρια λα-
„ ὁύσας, ἢ χ᾽ πλῆθος ἅμα τοῖς
„ ὄπλοις, ὡς ἐστρατεύοντο ὑπὸ τῇ
„ αὐτῇ σωτηρίᾳ, σωωκισμένους
„ ὑπὸ Καίσαρος, (ὧν ἐπὶ πολλὰ
„ μυριάδες εἰσὶν ἐν τῇ πόλει) τί
„ νομίζετε πράξειν, ἀφαιρουμένους
„ ὧν εἰλήφασιν, ἢ ἀφεσθέντας λη-
„ ψεσθαι πόλεών τε καὶ χωρίων; καὶ
„ τάδε μὲ ὑμῖν ἢ πυρελθόσι νυ-
„ τὸν εἰκόνα ἔδειξε· δεομένοις γὰρ
„ ὑμῖν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτόντων, ἀνα-
„ πιρέδεον ὀπαδοὶ μὴ ἀπλῆς, τὸ
„ δὲ σῶμα τοῦ Καίσαρος συρόμε-
„ νον ἢ αἰκιζόμενον ἢ ἄπαφον ῥι-
„ πτούμενον (καὶ γὰρ ζῶσι ὧν τοῖς
„ νόμων τοῖς τυράννοις ἐπιτίτακ))
„ ἀδεὸ ψεσθαι νομίζετε τὰς ἐπαίδυ-
„ μὰς αὐτῶν, καὶ τὰ Κελτῶν καὶ
„ Βρεπανῶν νομίσαι ἂ εἰλήφασιν,
„ ἔξειν βέβαια, ἢ δόντος ὀφείλο-
„ μένης

λιστα: & non fuisse dictum ἀθενεστάτη μάλιστα, sed νῦν μάλιστα. Alter quidem interpres, qui hunc præcessit, ea minimè præteriit, sed infideliter (ut alia passim plurima) vertit. hæc enim sunt ejus verba, *qui patriæ maximè ægrotanti ob facinora nuper gesta salutem afferre cupitis.* Infidelis est, inquam, hæc interpretatio: siquidem fidelis ea dicenda est quam subjungam (ut certè hoc de ea testaturos puto qui Græca in lingua satis sunt exercitati) hæc videlicet, *qui patriæ, tanquam infirmissimæ* (vel, *maximè debili*, sive *imbecilli*) *conservare homines piaculares vultis.* Sed cohærentne ista cum iis quæ proximè præcedunt? Cohærere nihil melius potest. quum enim dixisset, *Quorum è numero quosnam fore putatis qui patienter laturi sint sibi eripi quæ acceperunt? nisi omnia bella implere vultis.* Quum (inquam) hæc dixisset, *nisi omnia bella implere vultis*; subjungit, *vos qui patriæ conservare vultis eos quis scelere pollucrunt*, vel *nefando scelere.* Q. d *Atqui hoc de vobis minimè cuiquam credibile fuerit, vos videlicet omnia bella velle implere, & in illis magnam hominum multitudinem amittere: quum patriæ contrà vestræ adeo vos moneat infirmitas, ex paucitate hominum, ut illi eos etiam conservare velitis qui nefando scelere manus contaminarunt.*

Eu-

» μῦθε; τί ἢ τ' δῆμον αὐτὸν ἐργά-
» σεσθαι; τί δὲ τὰς Ἰταλιώτας;
» πόσον ἢ ὑμῖν ἔσεσθαι φθόνον πα-
» ρὰ τε ἀνδρῶν καὶ θεῶν, συνβε-
» βλῆσθαι ἐς τ' ὑμῖν τῶν ἡγεμονίαν
» μέχρι Ὠκεανοῦ ἐπὶ τὸν ἄγνωστον
» προσαγαγόντας; εἰ δὲ κ' αἰτίας εἰ
» καταγνώσῃ μᾶλλον ἔσεσθαι τὴν το-
» σῶνδε ἡμῶν ἀνωμαλίαν, εἰ τὰς
» μὴ ὑπατικὰν βουλευτηρίῳ, καὶ
» ἱερὸν ἄνδρα ἐν ἱερῷ χωρίῳ βου-
» λῆς ἐγηγερμένης ὑπὸ ὄψεσι θεῶν
» κατακωνίσας τιμαῖς ἀξιώσομεν,
» ἀπρεπῶς δὲ τ' καὶ τοῖς πολεμίοις
» δ' ἀρετῶν τίμιον; τούτων μὲ οὖν
» ὡς ὅτε ὁσίων ὅτε ἐφ' ἡμῖν ὄντων
» προθέλεγω πάμπαν ἀπίχεσθαι·
» γνώμην δὲ ἐσφέρω, τὰ μὲν πε-
» πραγμένα καὶ βεβουλευμένα τῷ
» Καίσαρι πάντα κυρωθῆναι, τοὺς δ'
» ἁμαρτόντας ἐπαινεῖν μὲ ἐδενὶ τρό-
» πῳ (ἐ γὰρ ὅσιον, οὐδὲ δίκαιον,
» οὐδὲ σύμφωνον ἔπ τῷ κυρωθῆναι τὰ
» Καίσαρι πεπραγμένα) ἀβεισώ-
» ζειν δ' ἐξ ἐλέου μόνον, εἰ ἐθέλοι-

meliis? Quid populum Romanum interim facturum creditis quid ceteros Italiæ populos? quantam vos ipsos secuturam invidiam hominum atque deorum, si eum tali contumelia dignum judicaveritis, qui vobis imperium promovit usque ad ignota prius Oceani littora? An non omnes damnaturos insignem nostram iniquitatem, si eos qui consulem in curia, pontificem in fano, senatu inspectante senatores ipsi sub oculis deorum interemerunt, præmiis dignabimur: ipsum verò contumeliis afficiemus, qui hostibus quoque propter excellentes virtutes est venerabilis? Quare moneo mittamus ista nefaria, quæ ne, si velimus quidem, efficere valemus: & pro sententia dico, acta consiliáque Cæsaris debere rata haberi, autores verò sceleris nullo modo probari (id enim nec divino humanóve jure licet, nec decet salvis actis illius) clementer tamen venia donari eos, si vobis 513

Ἐνυβεβλῆσθαι ἐς τ' ὑμῖν τῶν ἡγεμονίαν μέχρι Ὠκεανοῦ ὅτι τὸν ἄγνωστον προσαγαγόντας;] Cum nomine adjectivo ἄγνωστον nihil deesse, sed relinqui subaudiendum γῆν putandum est.

Καὶ ἐὰν αἰτίας καταγνῶσι μᾶλλον ἔσεσθαι τῶν τοσῶνδε ἡμῶν ἀνωμαλίαν.] Puto ἀνωμαλίαν de iis dici qui faciunt quæ sibi consentanea non sunt, sed potius quæ inter se repugnant: ut illa duo quæ hic proponit, facere, est sibi ipsi repugnare. Gelen. *iniquitatem*, P. Candidus *inconstantiam* vertit: quæ interpretatio altera tolerabilior videtur.

Καὶ ἱερὸν ἄνδρα ἐν ἱερῷ χωρίῳ βουλῆς ἐγηγερμένης.] Gelen. ἱερὸν ἄνδρα non est interpretatus *sacrum virum*, sed *pontificem*. Sic autem in fine pag. seq. Piso, οἳ θάπτειν με κωλύουσι τ' ἀρχιερέα. Videri hic quoque posset P. Candidus aliud legisse quàm ἐγηγερμένης. quippe qui vertat, *senatu convocato*. Immo verò ne dubitandum quidem puto quin legerit ἀγηγερμένης. & quin ita legi debeat. Sed malim *senatu congregato*, vel, *senatu coacto*. At verò apud Gelenium habemus *senatu inspectante*, quod (etiamsi verum sit) nescio unde habeat: sicut nec unde vocem *senatores*.

vobis ita videtur, respectu amicorum quos habent & familiarium: si modò pro hac erga illos clementia hi habeant agantque gratias. Post hæc Antonii verba, magna contentione expressum est S. C. omnibus sedatis, & hac sententia contentis, necem Cæsaris ne vocari quidem in judicium, acta verò ejus decretáque rata haberi quando id videatur è republica: hoc enim, ut adjiceretur, extorserunt conjuratorum amici, ad illorum securitatem, quasi propter utilitatem magis quàm æquitatem servarentur acta illius: cedente Antonio tunc quoque, & metum coram patribus simulante. Huic S. C. aliud simile de colonis deducendis est additum. Senatu inde dimisso, L. Pisonem, apud quem Cæsar testamentum suum deposuerat, quidam circumstiterunt rogantes ne id proferret, néve corpus funeraret propalam, ne hinc alia rerum novarum materia fieret. quod quum non impetrarent, minabantur se diem ei dicturos, quòd P. R. fraudaret tanta hæreditate ærario debita, rursum subinnuentes de tyrannide. Tum Piso quantum potuit exclamavit, consules invocans, ut senatum nondum digressum coire juberent denuo. dixítque, Qui tyrannum jactant à se sublatum è medio, tot jam pro uno tyrannidem in nos exercere volunt: sepeliri vetant summum

Cæsaris testamentum apud L. Pisonem depositum.

„ κίναι, ποσίδε ἡμῶν ἀνθ' ἑνὸς ἤδη τυραννεῦσιν· εἰ δ' ἀπτὴν με κω-
„ λύσε-

„ τε, ἀλλὰ τὰς οἰκείας αὐτῶν καὶ
„ φίλους· εἰ δὲ μὴ τόδε αὐτὸ οἵδε
„ λαμβάνειν ὑπὲρ ἐκείνων ὁμολο-
„ γεῖεν ἂν χάριτος μέρος. Τοιαῦ-
τα εἰπόντος τοῦ Ἀντωνίου, σὺν ἀνα-
πάτῃ τε τῇ ὁρμῇ βαρυτέρᾳ, γίνε-
ται δόγμα, ἡσυχαζόντων ἤδη καὶ
ἀγαπώντων ἀπιέναι, φόνε μὲ ὃσι
εἶναι δίκας ἐπὶ τῷ Καίσαρι, κύ-
ρια δὲ εἶναι τὰ πεπραγμένα αὐ-
τοῦ πάντα καὶ ἐγνωσμένα, ἐπεὶ τῇ
πόλει συμφέρει· ἔδοξάσαντο γὰρ τά-
δε ἐς ἀσφάλειαν οἱ τὰ βεβαιωζομέ-
νων οἰκεῖοι μεταπεθῆναι μᾶλιστα,
ὡς ἐ δικαίως φυλακτόμενα μᾶλ-
λον, ἢ ἀδίκως. καὶ ὁ Ἀντώ-
νιος αὐτοῖς ἐς τοῦτο ἐνέδωκεν. ἐ-
ψηφισμένων δ' τούτων, ὅσοι τῶν κλη-
ρούχων ἠμεμόνες ἦσαν, ἠξίουν ἴδιον
περὶ σφῶν ἐπὶ τῷ κοινῷ δόγμα ἕ-
τερον γράφειν βεβαιούτων τὰς κλη-
ρουχίας. καὶ οὐκ ἐκώλυεν ὁ Ἀντώ-
νιος, ἐπιδεικνὺς τῇ βουλῇ τὸ φό-
βον· γίγνεται μὲ δὴ καὶ τοῦτο, καὶ ἕ-
τερον ἂν ὧδε τῶν ἐξιόντων ἐπὶ τὰς
ἐποικίας ὄμιλον. Λεύκιον δ' Πείσω-
να, ὅτῳ τὰς ἀληθήκας ὁ Καῖσαρ
παρετίθετο, τοῦτον ἤδη τὸ πρόπαν τῆ
βουλῆς ἀμελουμένης, πινὲς ὧδε ἐ-
στῶντες παρεκάλουν, μήτε τὰς δια-
θήκας ἐκφέρειν, μήτε ἀπτὴν τὸ
σῶμα φανερῶς, μὴ πανδήμου ἕπε-
σθαι σὺν τούτων γένοιτο. καὶ ὁ πειθο-
μένω, ἠπείλουν ἐπαγγέλλειν, ὅπ τῶ
δήμῳ ἐσίαν τηλικαύτην ἀφαιρεῖτο
μυνομένῳ κοινῇ, αὖθις ἄρα συ-
σημαινόμενοι τὴν τυραννίδα. σκοπή-
σας οὖν ὁ Πείσων ὅπ μέγιστον, καὶ τὰς
ὑπάτους ἔτι παρῶσαν οἱ τῷ βα-
λλῷ ἀξιώσας συναγαγεῖν, εἶπεν,
„ Οἱ τύραννον λέγοντες ἕνα ἀνηρη-

» λύσει τ' ἀρχιερέα, ἢ τὰς Ἀθή-
» νῃσι ἀπειλέσι σοφέρεται, καὶ
» τὴν ἐσίαν δημεύσιν αὖθις ὡς τυ-
» ράννε. καὶ τὰ μὲ ἐπὶ τέτοις αὐ-
» τῷ πεπραγμένα κεκύρωται· ἃ δ'
» ἐφ' ἑαυτῷ κατέλιπεν, ἀκυροῦ-
» σιν ἐ Βροῦτος ἔτι ἐδὲ Κάσιος,
» ἀλλ' οἱ κἀκείνυς ἐς τόνδε τ' ὄλε-
» θρον ἀκρεμπίσαντες. τῆς μὲν οὖν
» ταφῆς ὑμεῖς ἐσὲ κύριοι, τ' δὲ
» Ἀθηναίων ἐγὼ· καὶ ὅποτε ἃ ἐπι-
» στεύθη σοθδόσω, πρὶν καμέ τις
» ἐπαινέλη. Θορύβε δὲ ἢ ἀγανακ-
τήσεως γενομένης σοθδ' πάντων,
ἢ μάλιστα τ' τε καὶ ἐλπιζόντων ὀλ
τ' Ἀθηναίων αὐτοῖς ἔσεσθαι, πέμ τε
Ἀθηναίας ἐς τὸ μέσον ἐδοξε σοφέρειν, καὶ ἀπιτὴν τ' ἀνδρα δημοσίᾳ. καὶ ἐπὶ τοῖσδε ἡ βελὴ διελύθη.

Βροῦτος ἢ ἢ Κάσιος, αὐτόθρυοι τ' μεγίστοις, ἐς τὸ πλῆθος σοθδιέπεμπον, ἢ παρεκάλουν σφᾶς αὐτὲς ἀνελθεῖν ἐς τὸ Καπιτώλιον. συνδραμόντων δὲ ὀξέως πολλῶν, ὁ Βροῦτος ἔλεξεν.

» ΕΝΤΑΥΘΑ ὑμῖν συντυ-
» χόμθα, ὦ πολῖται, οἱ χθὲς
» καὶ ἀγορᾷ συντυχόντες, ὅτε ὡς
» ἐς ἱερὸν καταφυγόντες (ὃ γὰ ἡ-
» μάρτομθα) ὅτε ὡς ἐπὶ κρημνὸν,
» (οἷ τὰ καθ' ἑαυτὲς ἐπιτρέπομθα
» ὑμῖν) ἀλλὰ τὸ Κίννα πάθος
» ὀξυτέρον τε καὶ ἀλογώτερον αὐτῷ
» γνόμθον, ὅπως ἠνάγκασεν. ἡ-
» θροίσθη ἢ τ' ἐχθρῶν Ἀθηναίων
» τῶν ἡμᾶς ἐς ἐμπορίαν, καὶ ἐς αἰ-
» τίαν δόσεῖας εἰρήνης ἀσφαλοῦς.

pontificem, testamentum ejus proferenti minantur, bona tanquam tyranni ærario vindicant, acta illius quæ ad se pertinent rata habent, quæ verò ad ipsum defunctum, volunt irrita fieri: idque non Brutus facit nec Cassius, sed isti qui cædis autores & instigatores eis fuerunt. De sepultura igitur vos videritis, ego testamentum curabo, nunquam proditurus quod mihi est creditum, nisi me quoque aliquis occiderit. Inde omnibus ob rem indignam tumultuantibus, præsertim iis qui sperabant ex eo sibi obventurum aliquid, placuit & testamentum proferri in medium, & corpus funerari publicè: atque ita senatus dissolutus est. 514

Quæ ubi senserunt Brutus & Cassius, per internuntios plebem vocabant ad se in Capitolium: statimque facto ad eos multorum concursu, Brutus sic locutus est.

Bruti oratio ad populum.

Hic nunc, Quirites, agimus vobiscum, qui in foro heri egimus: non ut ad fanum refugi, nec enim peccavimus: neque ut ad locum præruptum, quippe qui res nostras fidei vestræ committimus: sed Cinnæ casus repentinus & indignus huc nos compulit. Et quoniam inimici nos calumniantur, quasi perjuros & paciș turbatores, apud vos potissi-

Καὶ ἐς αἰτίαν δόσεῖας εἰρήνης ἀσφαλοῦς.] His verbis, καὶ ἐς αἰτίαν δόσεῖας εἰρήνης ἀσφαλοῦς, aliquis primo aspectu vix credat respondere ista Gelenii, *paciș turbatores*. Nam, præterquam quòd illud ἀσφαλοῦς omittitur, possint certè illa Græca verba dici etiam de quopiam qui pacis turbator haud vocari queat, quum per eum steterit quominus pax ulla facta sit: tantum

potissimùm libet hanc causam agere, cum quibus salvâ republica agemus quæ agenda sunt. Postquam Cæsar è Gallia patriam invasit hostiliter, & Pompeius reip. amantissimus, quemadmodum scitis, afflictus est, & post eum magna bonorum civium multitudo in Africam Hispaniámque pulsa periit, confirmata tyrannide securitatem non temerè quærenti, oblivionem anteactorum jurati concessimus: qui si exegisset à nobis jusjurandum, non solùm patientiæ præteritarum injuriarum, sed futuræ servitutis etiam, quid nunc insidiatores nostri non auderent? Equidem verè Romanos non unam mortem laturos opinor, priusquam se jurejurando interposito servituti addicerent. Ergo si nihil contra libertatem nostram Cæsar molitus est, perjuri su-

„ ἃ δὴ περὶ τούτων ἔχομεν εἰπεῖν ἐν
„ ὑμῖν, ἐροῦμεν ᾧ πολῖται, μεθ'
„ ὧν καὶ τἄλλα δημοκρατουμένων
„ πράξομεν. ἐπειδὴ Γάϊος Καῖ-
„ σαρ ὁ Γαλατίας ἐπὶ τῷ πα-
„ τρίδι ἤλασε σὺν ὅπλοις πολε-
„ μίοις, ὁ Πομπήϊος μὲ ὁ δημο-
„ κρατικώτατος ὑμῶν ἐπαιδεν οἷα
„ ἔπαθεν, ἐπὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος
„ ἄλλο πολιτῶν ἀγαθῶν ἔς τε Λι-
„ βύην ὁ Ἰσπανίαν ἐλαυνόμενοι διω-
„ λάλεσαν, εἰκότως αὐτῷ δεδιότι
„ μὴ βέβαιον ἔχοντι τὴν τυραννίδα,
„ ἀμνηστίαν αὐτῶν ἔδομεν, μὴ ὠ-
„ μόσαμεν ὑπὲρ αὐτῆς· εἰ σὲ ἡ-
„ μῖν ὁμοίως ἐφυλάττετο ὁ τὰ
„ παρελθόντα μόνον οἷός ἐγκρα-
„ τῶς, ἀλλὰ δουλεύσοντα ἐς τὸ μέλ-
„ λον ἐκόντας, τί ἂν ἔπραξαν οἱ νῦν
„ ἐπιβουλεύοντες ἡμῖν; ἐγὼ μὲν οὖν
„ ὄντας γε Ῥωμαίους οἶμαι πολ-
„ λάκις ἀποθνῄσκειν ἐλεύθερα μᾶλλον,
„ ἢ δουλεύειν ἐκόντας ἐπὶ ὅρκῳ. εἰ
„ μὲ δὴ μηδὲν ἔπ εἰς δουλείαν εἰσ-
„ γάγοιτο ὁ Καῖσαρ, ἐπιωρκήσει-
„ ων

abest ut pacem turbaverit. Ideo magis consultum videtur: Græcis verbis insistendo, reddere pluribus verbis, *& per quos fiat ut pace firma & stabili careamus.* Fateor interim, posse hæc ita etiam accipi ut dicantur Brutus & Cassius ac ceteri turbasse pacem, quæ alioqui firma futura erat. Atque huc facit objectio illa, pag. seq. ἀλλά τις, φασὶν, ἔπ ὅρκῳ ἐς ἀσφάλειαν εἰρήνης ἂν γένοιτο; & sequentia malim ita interpungere, ἃ δὴ ὡς τούτων ἔχομεν εἰπεῖν, ὧν ὑμῖν ἐροῦμεν.

Μεθ' ὧν καὶ τἄλλα δημοκρατουμένων πράξομεν.] Scriptum fortasse fuit, τἄλλα τὰ τῆδ δημοκρατουμένων πράξομεν. At P. Candidus vel aliam sequutus lectionem videtur, videlicet ἐπράξαμεν, non πράξομεν: vel ejus interpretatio depravata fuisse. Hanc enim apud eum habemus, *cum quibus & alia quæ ad popularem statum pertinebant consuluimus.* Dicendum enim alioqui erat, *cum quibus & alia quæ ad pop. statum pertinebunt consulemus.*

Ἐπὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἄλλο πολιτῶν ἀγαθῶν ἔς τε Λιβύην καὶ Ἰσπανίαν ἐλαυνόμενοι διωλάλεσαν, εἰκότως αὐτῷ δεδιότι καὶ βέβαιον ἔχοντι τὴν τυραννίδα.] Quomodo rationi consentaneum hoc δεδιότι esse dicemus? at δεδίτωρ tale videri possit, meo quidem judicio. Habet autem hoc verbum contrariam illi significationem: quum δεδίτωρ sit *metum incutiens*, ut δεδιότι est *metuenti*.

Τὼ

» μὴν· εἰ ἢ ὅτε τὰς ἀρχὰς τὰς ὧν
» ἄρξῃ, ὅτε τὰς τῶ ἐθνῶν ἡγεμο-
» νίας, ὅτε στρατείας, ἢ ἱερωσύ-
» νας, ἢ κληρουχίας, ἢ πόλεις ἄλ-
» λας ὑμῖν ἀπέδωκεν, οὐδὲ ὡφέ-
» ϐελλεν ἡ βουλὴ ἐπὶ οὐδενὸς, οὐδ'
» ὁ δῆμος ἐπικύρου, ἀλλὰ πάν-
» τ' ὁ Καῖσαρ ἰὼ ἅπασιν ἐξ ἐπιτάγ-
» ματος, ἢ οὐδὲ κόρος αὐτῷ
» ἦ καπνὸς τὶς ἐγίγνετο, οἷος ἐγέ-
» νετο Σύλλᾳ· ἀλλ' ὁ μὲν τὰς ἐχ-
» θρὰς καθελὼν, ἀπέδωκεν ὑμῖν
» τὴν πολιτείαν· ὁ δ' ἐπ' ἄκλῳ
» στρατείαν χρόνιον ἀπὼν, ἐς πεν-
» ταετὲς ὑμῶν τε δεχαρχίσια ὡφε-
» λαμβάνε· ποία γοῦν τὶς ἰὼ ἐλευ-
» θερία, ἧς οὐδ' ἐλπὶς ὑπεφαίνε-
» το ἔτι; τί δὲ οἱ τοῦ δήμου
» ὡφελοῦντι Σιπί ῳ τῷ Μάρυλ-
» λῳ; οὐχ ἱερὸν καὶ ἄσυλον ἄρ-
» χοντες δεχὴν ἐξηλαύνοιϑ' ὑπ' ὑ-
» ϐρεως; ϑ' ὁ μὲν νόμος ὁ τῶ ὡφεγό-
» νων τῷ ὁ ὅρκος οὐδ' ἐπαγεσθαι
» δίκην ἔτι ὑπὸ δημοκρατικῶν ἐπιτρέ-
» πουσιν· ὁ ἢ Καῖσαρ αὐτὸς ἐξῆ-
» λασεν, οὐδὲ δίκην ἐπαγαγών.
» πότερα οὖν καὶ ἐς τὸς ἀσύλους
» ἡμάρτανον, ἢ Καῖσαρ μὲν ἱερὸς
» ϑ' ἄσυλος, ὅτῳ ϗοὐδ' ἐχ ἑκόν-
» τες ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης, οὐδὲ πρὶν
» ἐπελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα
» σὺν ὅπλοις, ἢ πρσυσδὲ ϑ' τοι-
» ουσδὲ ἀγαθὰς πολίτας κατακα-
» νεῖν, ἐδεμεθα, τὸν ἢ τῶ δημάρ-
» χων δεχὴν οὐχ ἱερὸν ἢ ἄσυλον
» οἱ πατέρες ἡμῶν σὺν δημοκρατίᾳ
» χωρὶς ἀνάγκης ὤμοσάν τε ϑ' ἐ-

mus. quòd si nec magistratus urbanos provincialésve, nec præfecturas exercituum, nec sacerdotia, nec coloniarum deductiones aliósve honores in nostra potestate reliquit, non ad senatum de his rebus retulit, non populi autoritatem requisivit, sed 515
jussa unius Cæsaris omnia poterant in rebus omnibus: ac ne sic quidem malis nostris satiatus aut Syllam imitatus est: qui sublatis inimicis reip. administrationem vobis reddidit: longè aliter quàm hic, qui diuturnam expeditionem aggressus, in quinquennium præoccupavit comitia, quænam hæc erat libertatis species, cujus ne spes quidem reliqua facta est? Quid dicam de tribunis plebis, Cæsetius & Marullóque? an non sacrosanctus magistratus contumeliosè pulsus est? Et leges quidem ac jusjurandum nostrorum majorum, ne in jus quidem vocari tribunos pl. sinunt, tantisper dum in magistratu sunt: Cæsar verò ne in jus quidem vocatos egit in exilium. Utri igitur sacrosanctos violavimus? Nisi fortè Cæsar sacrosanctus est, quem non sponte sed coacti, oppressa armis patria, tot egregiis civibus occisis, eo honore dignati sumus: & tribunitia potestas sacrosancta non erit, secus quàm à majoribus nostris in libera republ. ultro juratum est additis diris execrationibus etiam in posteros.

Cæsetius & Marullus tr. pl. acti in exilium.

Τῶν δὲ ἀπὸ δημάρχων ἀρχὴν οὐχ ἱερὰν καὶ ἄσυλον οἱ πατέρες ἡμῶν σὺν δημοκρατίᾳ χωρὶς ἀνάγκης ὤμοσάν τε καὶ ἐπεράσαντο ἐς ἀεὶ ἔσεσθαι;] Perfusum habeo, post ἱερὰν καὶ ἄσυλον deesse hæc verba, οὐ ἐξὸν μὴν ἦν &c.

ros, si qui unquam contrà fecerint. Quid vectigalia pop. Rom. & rationes publicanorum, quónam conferebantur? quis nobis invitis aperiebat ærarium? quis contrectavit intactas hactenus pecunias? quis tribuno pl. obsistenti mortem minatus est? Dicent, quod jam jusjurandum supereſt, quo firmetur pacis stabilitas? Si nemo tyrannum agat, ne opus quidem erit sacramentis, sicut ne antea nostri majores opus eis habuerunt: quòd si quis aspirarit ad tyrannidem, nulla fides Romanis erga tyrannos, nulla religio. Atque hæc pro patria loquimur, adhuc constituti in periculo, nec unquam præmonere cessabimus. Ceterùm quod ad calumnias de coloniis deducendis attinet, quibus conantur vos exasperare, siqui adesti aut deducti aut deducendi, in gratiam meam vosmet significate. Quúmque multi signum fecissent, Benefactum, inquit, quòd cum aliis venistis civibus: ceterùm par est ut qui æ-
516 quo honore estis & haberi vultis cum reliquis, eundem quoque affectum rependatis patriæ. Vos

„ πειράσαντο ἐς ἀεὶ ἔσεσθαι; πῶς δ᾽
„ οἱ φόροι τ᾽ ἠλεημοσίας τε λογισμοὶ
„ σωσφέροντο; τίς δ᾽ ἡμῶν ἀκόν-
„ των ἤνοιγε τὰ ταμεῖα; τίς τῶν
„ ἀψαύστων τε ἀδήκτων χρημάτων
„ ἁπτόμενος; τῷ ἐτέρῳ δημάρχῳ
„ κωλύοντι θάνατον ἠπείλει; ἀλ-
„ λὰ τὶς, φασὶν, ἔτι ὅρκος ἐς
„ ἀσφάλειαν εἰρήνης ἂν γένοιτο;
„ εἰ μὴ ὁ τυραννήσας τις, οὐδὲ ὅρ-
„ κων δεῖ, οὐδὲ γὰρ τοῖς πατρῴ-
„ οις ἡμῶν ἐδέησεν οὐδέ ποτε, εἰ
„ δ᾽ ἐπιθυμήσας τὶς ἄλλος τυραν-
„ νίδος, οὐδὲν πιστὸν ἐσὶ Ῥωμαίοις
„ πρὸς τύραννους οὐδ᾽ εὔορκον· οὐ
„ πόλεμοι τε ἔτι ὄντες ὑπὲ
„ τῷ κινδύνῳ οὐ περιῤῥήγνυ ὑπὲρ
„ τ᾽ πατρίδος ἀεί· οὐ γὰρ ὄντες
„ ἐν ἀσφαλεῖ τιμῇ τοῦδε Καίσα-
„ ρα, τὸν πατρίδα τ᾽ ἡμετέρας
„ τιμῆς προετιμήσαμεν. Ἀμυνάλ-
„ λουσι δ᾽ ἡμῶς τε ἐπὶ τοῖς κλη-
„ ρουχίαις ἐρεθίζοντες ὑμᾶς· εἰ δή
„ τινες τῶν ὠκισμένων ἢ οἰκιοθησο-
„ μῶν πάρεσε, χαρίσασθέ μοι,
„ οὐ ἐπισημήνασθε ἑαυτούς. ἐπισή-
„ μηναμένων δ᾽ πολλῶν, ΕΥ γε ἐ-
„ ποιήσατε, ὦ ἄνδρες, τοῖς ἄλλοις ἐ-
„ ποιήσατε σπουδάζοντες, χρὴ δὲ
„ ὑμᾶς τὰ εἰκότα τιμωμένους τε οὐ
„ τῶν ποιημένους τε τ᾽ πατρίδος
„ τὰ ἴσα τὴν ἐκπέμποντων ἀντι-
„ τ. γερμί-

aut alia ejusmodi, ut ita scribatur hic locus, τῷ δ᾽ τῶν δημάρχων ἀρχῷ ἱερὰν καὶ ἄσυλον εἶν ἐρῶμεν (vel οὐκ ἱερὰν καὶ ἄσυλον ἐρῶμεν) ἣν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν δημοκρ. &c. Alioqui certè ex accusativis faciendi essent nominativi, sicut in priori habemus membro nominativos. Verùm & ita casus mutando, illa particula ἣν inferenda esset: hoc modo, δ᾽ τῶν δημάρχων ἀρχὴ οὐκ ἱερὰ καὶ ἄσυλος, ἣν οἱ πατ. Et non dubium est quin ἐπεφάσαντο mutari in ἐπεράσαντο debeat. Sunt autem observanda hæc verba, χωρὶς ἀνάγκης, quæ per antithesin ponuntur: quum in priore membro dictum sit contrà, οὐχ ἑκόντες, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἀνάγκης.

Χρὴ δὲ ὑμᾶς τὰ εἰκότα τιμωμένους τε καὶ περιποιουμένους τὸν τ᾽ πατρίδος τὰ ἴσα τῇ ἐκπέμποντων ἀντιφέρειν.] Debuit Gelen. dicere potius, *Par est enim*

,, μεθέιρειν. ὑμᾶς ὁ δῆμος ἔδωκεν
,, ἐπὶ Κελτὰς καὶ Βρεττανοὺς τοῦ Καί-
,, σαρος, καὶ ἀριστεύοντας ἀθλεῖ τι-
,, μῶν καὶ ἀριστείων τυχεῖν. ὁ ὄ, ὑ-
,, μᾶς τοῖς ὅρκοις ἀναγλαοῦν, ἐπή-
,, γαγε μὲ ἐπὶ τὴν πόλιν μᾶλλα ἀ-

pop. Ro. attribuit Cæsari contra Gallos Britannósque, & re feliciter gesta, meriti estis militaria dona præmiáque: at ille vos sacramento devinctos, duxit invitos contra patriam, duxit æquè invitos

enim ut qui æquo hon. nam & hîc partic. ὄ rationem reddit. Malè autem τὰ ἴσα jungit cum præcedentibus, quod ad sequentia pertinet: malè etiam patriæ mentionem inter præcedentia omittit. Sunt & alia quæ in hujus loci interpretatione desiderans, ita malim eum reddere, *Oportet enim ut vos, qui quantum par est honoris aliáque à patria consequimini, eam vos emittentem non minore vicissim honore afficiatis.* At Gelenius ita, *Cetérum par est ut qui æquo honore estis & haberi vultis cum reliquis, eundem quoque affectum rependatis patriæ.* In qua interpretatione, putavit se his verbis, *& haberi vultis*, exprimere hæc, καὶ ἀμείβεσθαι βούλεσθε: quasi patria honorem seu honorarium ipsis non daret, nisi id ab ea contendentibus. Verùm minus esset patriæ beneficium: ut omittam, aliquid coactum habere istam hujus participii interpretationem. At hoc de mea dici non potest: quam ut adjuvarem, addidi vocem *aliáque:* verùm huic loco tam convenientem, ut etiam multis videri omissa possit: tanquam ita scripserit Appianus, τὰ εἰκότα τιμωμένους τε καὶ ἄλλα ἀμείβεσθαι βούλεσθε ἐκ τῆς πατρίδος. nisi quis malit τἄλλα, quod reddatur *cetera.* Etiam interpunge post ἴσα, ne, cum Gelenio, præcedentibus jungas quod ad sequentia pertinet, uti monui in annot. præcedente: sicut & de voce ἐκπέμπουσιν ab eo prætermissa. Dicuntur autem hæc (sicut & pag. 539. οἱ μὲν γὰρ ἐκπέμψουσιν, ἂν σωφρονῶσι, τὸν δῆμον, ἐπὶ τὰς ἀποικίας) de communi patria, Roma videlicet, emittente illos in ea loca ubi sedes suas posituri erant, agros sibi ab ea donatos possidentes. Atque hoc vocat οἰκίζειν sive σωοικίζειν, in hac ipsa pagina. Nam circa ejus medium dicit, καὶ ἐς τὸ μέσον (videlicet τῆς γῆς) ᾤκιζον τοὺς ἐστρατευμένους. ubi Gelen. vertit *deducere colonos futuros.* P. Candidus, *jussit incolere eos.* Et paulo pòst, ὑμᾶς σωοικίζειν, *vos in colonias deducebat:* at ille alter interpres, *incolatum habere voluit.* Quinetiam in fine pag. præcedentis dictum de iisdem fuit, τὸν οἰκισμένων ἢ οἰκισθησομένων. ubi Gel. deductos aut deducendos dicit: alter, incolentes vel incolatum habituros. Atque ut σωοικίζειν in eo quem modò attuli loco habemus, sic etiam σωοικισμὸν, pag 517. Jam verò & ἀποικίας suas habere dicebantur qui ita σωοικίζοντο, sive οἰκίζοντο. Legitur enim pag. 536. μηδ' ὅσοι καταδεχθέντες εἰς τὰς ἀποικίας ὑπομένουσι τὴν πόλει. Et 539. circa principium, ἐκπέμψουσι τὸν δῆμον δὴ τὰς ἀποικίας. Et 533. οἱ δὴ πρὸ Καίσαρος στρατευσάμενοί τε καὶ ἐς κληρουχίας διῃρημένοι σύνεσχον ἐκ τῆς ἀποικίας. Verùm & ἀποικίδας πόλεις legimus in fine pag. 546. ἤδη πολλοὺς ἀφιέστεμπεν ἐς τὰς τῶν πατρὸς αὐτῆ ἀποικίδας πόλεις. loquitur autem de Octavio. Præterea in loco illo pag. 533. observa etiam κληρουχίας eadem de re dici, sicut & in fine paginæ 515. τῆς κληρουχίας, & pag 517. τὴν κληρουχίαν. Cetérum de hoc etiam monebo lectorem, quum dicitur initio hujus paginæ, τὰ ἴσα τὴν ἐκπέμπουσαν ἀντηγεραίρειν, perinde esse acsi diceretur, τὰ ἴσα αὐτὴν (videlicet τὴν πατρίδα) ἀντηγεραίρειν. τὴν ἐκπέμπουσαν ἐς γῆν ἢ τιμᾶσθε ὑπ' αὐτῆς. vel, εἰς κληρουχίας (ut in fine pag. præcedentis habuimus ταῖς κληρουχίαις) αἷς, ὥσπερ ἀριστείοις, ὑμᾶς τιμᾷ. Ita enim ἀριστεῖα dici videmus in hac pag. non procul ab eo de quo agitur loco.

invitos contra optimos cives in Africam. Quam in his bellis navaſtis operam, ejus præmia petere puderet vos fortaſſe: ſed quia nec nunc invidia, nec poſthac tempus aut oblivio poterit obliterare veſtra egregia facinora, bellis Gallicis Britannicíſque edita, horum vos manent præmia, qualia pop. Rom. dare militibus eſt ſolitus: non cum injuria eorum qui nihil peccarunt, nec aliis adempta dividendo aliis, & prædam vertendo in præmia: ſed hoſtes devictos agris mulctando, non totis ſed parte tantùm, in quam emeritos deducerent, colonos futuros, & ſubactam provinciam aut civitatem retenturos in officio: quibus ſi armis quæſitus ager non ſufficeret, addebatur aliquid de publico, aut parato pecunia publica. Ita populus ſine aliorum injuria vos in colonias deducebat antea. Sed Sylla & Cæſar vi & armis hoſtiliter oppreſſa republica, ut qui contra ipſam patriam opus haberent ſatellitio, neque dimiſerunt vos in ſuam quemque patriam, neque agros vobis emerunt, aut bello paratos diviſerunt, neque priſtinos eorum dominos pretio reddito ſolati ſunt, quamvis multum pecuniarum haberent ex ærario, multum item ex vectigalibus publicis: ſed in ipſa Italia nihil commerita, non jure belli, ſed more latrocinii veteribus poſſeſſoribus ademerunt agros, domos, ſepulchra, fana, καὶ τάφους καὶ ἱερά, ὧν οὐδὲ τοὺς ἀλλοφύλους πολεμίους ἀφῃρέ-

„ δουλεύοντας, ἐπήγαγε τοῖς ἀφί-
„ στοις τῶν πολιτῶν ἐς Λιβύην, ὀ-
„ κνοῦντας ὁμοίως. εἰ μὲν δὴ μόνα
„ τῶνδε ὑμῖν ἐπέπραχτο, ἠδεῖδε
„ ἂν ἴσως ἐπὶ τοιούτοις αἰτεῖν ἀφι-
„ στεῖα, ἐπεὶ ᾗ οὐδεὶς φθόνος, ἢ
„ χρόνος, ἢ ἀνθρωπίνη λήθη τὰ
„ ἐπὶ Κελτοῖς καὶ Βρεττανοῖς ὑμῶν
„ ἔργα σοίσει, ὑπὲρ τούτων ὑμῖν
„ ἐστὶ τὰ δῳστεῖα, ἃ ἐς τοὺς πάλαι
„ στρατοδρομοῦντας ὁ δῆμος ἐδίδου,
„ οἰκείων μὲν ἀνδρῶν ἢ ἀναμαρτήτων
„ ὅ ποτε γῆν ἀφαιρούμενος, οὐδ᾽
„ ἑτέρους ἐπινέμων τὰ ἀλλότρια,
„ οὐδ᾽ ἠζημίωτος δεῖν ἀμείβεσθαι
„ δι᾽ ἀδικημάτων· ἔτι ᾗ πολεμίων
„ ὅτε κρατήσειεν, οὐδὲ τούτων ἅ-
„ πασαν τὴν γῆν ἀφῃροῦντο, ἀλ-
„ λὰ ἐμερίζοντο, καὶ ἐς τὸ μέρος
„ ᾤκιζον τοὺς ἐστρατοδρομοῦντας, φύ-
„ λακας ἓξ τῶν πεπολεμηκότων, καὶ
„ ὅσα δρηπύσης σύνοτε τὰ δρυκτή-
„ του γῆς, καὶ τὴν δημοσίαν ἐπένε-
„ μον, ἢ ἐωνοῦντο ἑτέρων· ὅτῳ μὴ
„ ὑμᾶς ὁ δῆμος στυγνύζειν ἀλύ-
„ πως ἅπασι. Σύλλας ᾗ καὶ Καῖ-
„ σαρ οἱ σὺν ὅπλοις ἐς τὴν πα-
„ τρίδα ὡς πολεμίαν ἐμβαλόντες,
„ ἐπὶ αὐτῇ τῇ πατρίδι φρουρῶν
„ καὶ δορυφόρων δεόμενοι, ὅτε δι-
„ λυσαν ὑμᾶς ἐς τὰς πατρίδας,
„ ὅτε γῆν ὑμῖν ἐωνοῦντο, ἢ τὴν
„ τῶν δεδημοδρόμων ἀνδρῶν ἐπένεμον,
„ ὅτε τὰς τιμὰς τοῖς ἀφαιρουμέ-
„ νοις ἐς πυρηθρίαν ἐδίδοσαν,
„ πολλὰ μὲν οὐκ ἔτι τιμητῶν ἐχον-
„ τες, πολλὰ δὲ οὐκ ἔτι δεδημοδο-
„ μῶν, ἀλλὰ τὴν Ἰταλίαν οὐδὲν
„ ἁμαρτοῦσαν, οὐδὲ ἀδικοῦσαν πο-
„ λέμου νόμῳ καὶ ληστηρίῳ νόμῳ,
„ τήν τε γῆν ἀφῃροῦντο καὶ οἰκίας

„ ρας,

» θεα, ἀλλὰ δεκάτῳ αὐτοῖς μό-
» νῳ καρπῶν ἐπιτιθεσομθμ. οἱ δὲ
» ὑμῖν τὰ τῶν ὑμετέρων ὁμοεθνῶν
» διήνεμον, τῶν ἐπὶ Κελτὰς ὑμᾶς
» αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων,
» κὴ τῶ πιμψάντων, κὴ εὐξαμέ-
» νων πολλὰ κὴ τ ὑμετέρων νικη-
» τηρίων, κὴ σωμάκιζον ὑμᾶς ἐς
» ζωπυρὰ ἀθρόους ὑπὸ σημείοις κὴ
» σωπύζει στρατιωτικῇ, μήτε εἰ-
» ρωδεῖν δωαμθρους, μήτε ἀ-
» δεεῖς εἶναι τ ἐξελαθέντων. ὁ γὰ
» ἀλώμθρ ⊖ τ ὄντων ἀφηρημέ-
» νῳ, ἔμελλεν ὑμῖν ὡς πολῶν
» ἐφεδρεύειν καιροφυλακῶν· τοῦτο
» δ' ὧ ὅπερ οἱ τύραννοι μάλιστα
» ἐσπέλοντο, ἐ γὰρ ὑμᾶς λαβεῖν,
» ὧ δὴ καὶ ἑτέρωθεν εἶχον παρα-
» σχεῖν, ἀλλ' ὅπως ἐχθροὺς ἐφε-
» δρεύοντας ἔχοντες ἀεὶ, βέβαιοι
» φύλακες ἦτε τ ἀρχῆς τ τοῦτο
» ὑμῖν συμβηκύιας. ἔυνοια γὰ ἐς
» τυράννους γίγνεται δορυφόρων ὁπ
» ἔ συμβαίνειν κὴ συμβεβίεσ. κὴ
» τοῦτο, ὦ θεοί, σωοικισμὸν ἐκά-
» λουν, ὦ ἔρημὸν ⊖ ὁμοφύλων ἀν-
» δρῶν ἔπην, καὶ ἀνάστασις ἐ-
» δὲν ἀδικωμένων· ἀλλ' ὁκεῖνοι
» μὲν ὑμᾶς ἐξεπίτηδες ἐχθροὺς ἐ-
» ποιοῦντο τοῖς ὁμοεθνέσιν ὑπὲρ
» τοῦ σφετέρου συμφέροντ⊖, ἡ-
» μεῖς ᾗ ἐς οἱ νῦν τ πατρίδ⊖

quæ ne exteris quidem devictis adimimus, contenti decimis fructuum. At isti diviserunt vobis agros vestrorum popularium, auspiciis ipsius Cæsaris, sociorum expeditionis Gallicæ, qui vos votis pro victoria vestra nuncupatis prosecuti sunt: eóque vos deduxerunt sub signis instructos militariter, neque satis pacatos, & parum securos ab illis qui coacti sunt agris cedere: pulsus enim quisque & bonis exutus, non poterat non insidiari vobis, captando tempus opportunius. Atque id erat quod tyranni agebant maximè, non ut agros haberetis, quos aliâs vobis dare poterant: sed ut metu inimicorum semper solicit, firmi custodes essetis potestatis in communi vobiscum hærentis invidiæ: tyrannis enim suos satellites commune maleficium communisque metus conciliat. Atque huic facto, pro superi, coloniæ nomen est inditum, quod conjunctum esset cum lamentis popularium, & migratione nihil commeritorum. Verùm illis hoc curæ fuit, ut vestræ cum ejusdem nationis hominibus inimicitiæ in ipsorum utilitatem cederent: nos præsides salutem se ajunt clementer 517

vero quibus præsentis reipub.

Οἱ δὲ ὑμῖν τὰ τῶν ὑμετέρων ὁμοεθνῶν διήνεμον, τ ὅτι Κελτοὺς ὑμᾶς αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων.] Apertè mendosa est hæc lectio, τῶν ὅτι Κελτοὺς ὑμᾶς αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων. sed non minus aperta est (meo quidem judicio) ejus emendatio: si videlicet scribatur, τ ὅτι Κελτοὺς, ὥσπερ ὑμᾶς, αὐτῷ Καίσαρι στρατευσάντων. Gelenius à me dissentire non videtur, quum vertit, *sociorum expeditionis Gallicæ*. At P. Candidus ita reddit hunc locum ut quid sibi velit, vix quisquam intellecturus sit: tantum abest ut quam sequutus sit lectionem, possit animadvertere. Hæc enim sunt ejus verba, *eatenus videlicet qui vos supra Gelticæ Cæsaris militiæ conjunxerunt.*

Οἱ

menter concedere, possessionem vestrorum agrorum ratam vobis & nunc volumus, & in posterum habebimus: idque deum, in cujus fano nunc sumus, testamur vel in præsens vel in futurum: nec unquam vobis quæ vestra sunt, Brutus auferet aut Cassius, aut omnes qui pro vestra libertate non gravati sunt subire periculum. Et quod unum in hoc negotio potest incusari, ei quoque afferemus remedium, quod ut pacis cum popularibus vinculum debet esse vobis auditu jucundissimum: videlicet prima quaque occasione curaturos nos pretium ex publica pecunia, veteribus agrorum possessoribus, ut in posterum non solùm firma, sed secura etiam fiat vestra possessio.

Hæc Bruti dicta, & concionantis, & post concionem solutam probata sunt ut æquissima, mirantibus eos viros, ut intrepidos & amantes reipublicæ, conciliatáque in hunc modum benevolentia, res dilata est in diem crastinam. Quæ postquam illuxit, advocata concione per coss. S. C. recitatum est, móxque Cicero multa in laudem oblivionis injuriarum disseruit: quibus libenter auditis populus vocabat Cassianos è Capitolio: illis contrà postulantibus ad se mitti obsides,

Cicero de oblivione injuriarum disserit.

„ πρεσβεύειν φασὶν ἐλέῳ θέλοντά-
„ ζειν, τήν τε γλῶ ὑμῖν τλῴδε αὐ-
„ τὴν ἐσαεὶ βεβαιοῦμεν ἔ βεβαιώσο-
„ μεν, καὶ μάρτυρα τὸν θεὸν τόνδε
„ ποιούμεθα, ἔ ἔχετε καὶ ἕξετε, ἃ εἰ-
„ λήφατε, ἔ ἃ μήπω ὑμῖν ἀφί-
„ ληκεν ἔωσιν, ἃ Βροῦτος ἃ Κάσσι-
„ ος, ἐχ οἱδε πάντες, οἱ τ ὑμετέρας
„ ἐλευθερίας πρεσκινδυνεύσαμεν·
„ ὃ δ' ἐν τῷ ἔργῳ μόνον ἐσὶν ἐπί-
„ μεμπτον, ἰασόμεθα ἡμεῖς, ἄλλο
„ λακτητὸν ὑμῖν ἄμα ἐς τὰς ὁμο-
„ εθνεῖς ἐσόμενον, ἔ ἤδιστον ἤδη πυ-
„ θομένοις, οἷς τὴν τιμὴν τῆσδε τ
„ γῆς τοῖς ἀφῃρημένοις ἡμεῖς ἐκ
„ τ δημοσίων χρημάτων ἐνθὺς ἐκ
„ πρώτης ἀφορμῆς ἀποδώσομεν· ἵνα
„ μὴ βέβαιον ἔχητε μόνον ὑμεῖς τὴν
„ κληρυχίαν, ἀλλὰ ἔ ἄφθονον.

Τοιαῦτα δ' Βρούτου λέγοντος ἀκροώμενοί τε ἅπ πάντες, ἔ ἀγαλλόμενοι καὶ σφᾶς, ἐπήνουν ὡς δικαιοπαθοῦντας, ἔ τὸς ἄνδρας ὡς ἀκηκοτολήκτους δὴ καὶ μάλιστα φιλοδήμους ἐθαύμαζον ἐποιοῦντο, ἔ ἐς ἔυνοιαν ἐκ τοῦ αὐτοὺς μετιτίθεσθαι, καὶ ἐς τὴν ἐπιοῦσαν αὐτοῖς συμπροθύμιαν ἐμέλλον. ἅμα δ ἡμέρᾳ οἱ μὲ ὕπατοι τὸ τολῆτον ἐς ἐκκλησίαν συνεκάλουν, καὶ ἀνεγινώσκετο αὐτοῖς τὰ δοξαντα, ἔ Κικέρων πολὺ τῆς ἀμνηστίας ἐγκώμιον ἐπέλεγεν. οἱ δ ἠδόμενοι, κατεκάλουν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὸς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον, καὶ οἱδὲ ἀναπέμπειν αὐτοῖς ἐν τοσῷδε ἤμερᾳ ἐκέλευον, καὶ ἀνεπέμποντο οἱ παῖδες Ἀττωνίου τε καὶ Λε-

Οἱ τ ὑμετέρας ἐλευθερίας πρεσκινδυνεύσαμεν.] Agnoscit πρεσκινδυνεύσαμεν & P. Candidus: Gelenius tamen legit πρεσκινδύνευσαν. Sed ferri potest πρεσκινδυνεύσαμεν, etiamsi jam seipsum & Cassium nominaverat: tanquam diceret, οὐχ οἱδὲ πάντες οἱ τὴς ὑμετέρας ἐλευθερίας μετ' ἐμοῦ πρεσκινδύνευσαν.

Ἐπεὶ

καὶ Λεπίδου· ὀφθέντων δὲ τῶν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον, κρότος ἰσχυρὸς καὶ βοὴ καὶ τῶν ὑπάτων εἰπεῖν τι βουλομένων, οὐκ ἀνασχόμενοι, δεξιώσασθαι αὐτοὺς καὶ συγκαλαγιῶσαι ἐσπέρας ἐκέλευον, καὶ γένεται μή ποτε. καὶ δεισάντες μᾶλιστα τοῖς ὑπάτοις ἡ γνώμη ἐπῆλθε, καὶ φθόνῳ, ὡς τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ἄλλα αὐτοὺς ὑπερεχόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ. Διαθήκην δὲ ἐξ Καίσαρος ἀναγνωσθησομένην φερόμενοι, καὶ ἐνθὺς αὐτὰς τὸ πλῆθος ἐκέλευον ἀναγινώσκειν. ἦν δὲ δὴ τῆς Καίσαρος πῆξις ἐγίγνετο ἐν αὐτῇς, ὁ τοῦ ἀδελφοῦ θυγατριδοῦς Ὀκτάβιος, τὰ δήμῳ ἓξ ἕκαστον οἱ κῆποι ἐνδιαίτημα δεδομένοι, καὶ κατ' ἄνδρα Ῥωμαίων τῶν ὄντων ἔτι ἐν ἄστει, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα Ἀττικαὶ δραχμαί, καὶ ἐπεσκιρτήσατο αὖθις ἐς ὀργὴν ὁ δῆμος, τυραννικὸν μὲν κατηγόρους πεπυσμένοι, ἀγαθῆς δὲ φιλοπολίδος ἀνδρὸς ὁρῶντες· οἰκτισαν δὲ ἐφάνη μᾶλιστα αὐτοῖς, ὅτι τῶν ἀνεψιδῶν Δέκιμος ὁ Βροῦτος ἐν τοῖς δευτέροις κληρονόμοις ἐγέγραπτο πῆξ. ἔθος γάρ τοι Ῥωμαίοις παραγράφειν τοῖς κληρονόμοις ἑτέρους, εἰ μὴ κληρονομεῖν οἱ πρότεροι· ἐφ' ᾧ δὴ ἐμᾶλλον συνεταράσσοντο, ἐδεινὸν ἐδόκει ἀθέμιστον ἡγεῖσθαι ἐπὶ Δέκιμον ἐπικλεῦσαι Καίσαρι, παῖδα αὐτὸν γεγραμμένον ἔτι. ἐπεὶ καὶ Πείσων τὸ σῶμα φέροντος ἐς τὴν ἀγορὰν, πλῆθός τε ἄπειρον ἐς φρουρὸν συνέδραμεν σὺν ὅπλοις, καὶ μετὰ βοῆς καὶ πομπῆς θαψιλῆς ἐπὶ τὴν Ἐμβολὴν προὐτίθη· οἰμωγή τε καὶ θρῆνος ἦν αὖθις ἐπικλεῖσαι, καὶ τὰ ὅπλα ἐπιπάγειν οἱ ὡπλισμένοι, καὶ κατὰ μικρὸν ἐν μεμissi sunt Antonii Lepidique liberi. Ubi verò Cassiani in conspectum venerunt, plausus cum acclamatione exortus est: quúmque consules aliquid vellent dicere, conclamatum reconciliarentur prius & cives suos in gratiam reciperent: id quod factum est. Tum consules timor cum invidia subiit, quasi conjurati jam potiores futuri essent in administratione reipublicæ. Allato deinde testamento Cæsaris, populus id statim recitari voluit. in eo filius adoptatus est ex sororis filia nepos Octavius. horti publicati sunt pop. Ro. viritim divisæ sunt septuagenæ quinæ drachmæ Atticæ: quæ res denuo commovit indignationem civium, dum ex testamento agnoscunt amatorem patriæ, quem modò tanquam tyrannum incusari audierant. Sed maximè misérationem movit, quòd Decimus Brutus inter secundos hæredes scriptus erat filius. solent enim Romani alteros hæredes ascribere, si forte contingat priores hæreditatem non adire. Id verò ut nefarium facinus omnes exhorruerunt, conjurasse in Cæsaris caput eum quì adoptatus sit in filium. Postquam autem Piso corpus in forum intulit, cum armis ingens multitudo accurrit ad ejus custodiam, móxque magnificè pro rostris est depositum cum acclamationibus. Ibi comploratio lamentáque renovata diu tenuerunt, armatis interim scuta complodentibus: atque ita paulatim animos eorum tentabat decreti de oblivione pœ-

518

Testamentum Cæsaris.

Decimus Brutus secundus hæres ascriptus.

na pœnitentia. Id animadvertens Antonius, non cessavit: sed ex officio habiturus orationem in funere consulis consul, amici amicus, cognati cognatus (nam & cognatione ipsum attingebat) rursum ad solitas artes versus, sic locutus est, Non est æquum Quirites, ut tanti viri funebris laudatio per me unum potius fiat quàm per universam patriam: quapropter quos illi honores virtutis ergò S.P.Q.R. de communi consensu decrevit viventi, publica magis quàm privata voce recitabo. Móxque recitare cœpit vultu gravi, & ad mœstitiam compósito, disertè singula pronuntians, immoránsque ei maximè parti qua supra hominem attollebatur, sacrosanctus, pater patriæ, benemeritus, princeps appellatus, & aliis nulli antè concessis nominibus: per hæc singula Antonius faciem manúmque vertens ad corpus Cæsaris, verba gestu adjuvabat, & ad singulas has appellationes addebat aliquot voces ex miseratione mixtas ac indignatione. Quum decretum nominabat eum patrem patriæ, ipse subjunxit, En pietatis erga illum testimonium: quum sacrosanctum & nemini violabilem, imò aliorum etiam refugium, subjunxit, Non alius ad hunc refugiens, sed ipse sacrosanctus occisus est: quem honorem à vobis nec extorsit, nec concupiit. Pudenda verò est nostra illiberalitas, si indignis talia decernimus,

519

„ ἤτησεν. ἀνελευθερώτατοι οἷς ἄρα ἡμεῖς οἱ τοιάδε τοῖς ἀναξίοις ἀ-
πανοίκε τ' ἀμνησίας ἐγίγνοντο· καὶ ὁ
Ἀντώνιος ὧδε ἔχοντας ἰδὼν, ἐ με-
ῆκεν, ἀλλὰ ἠρημένος εἰπεῖν τ' ἐ-
πιτάφιον, οἷα ὕπατος ὑπάτου, καὶ
φίλος φίλου, καὶ συγγενὴς συγγενοῦς
(ἐπὶ γὰρ δὴ Καίσαρα καὶ μέρη συγ-
γενῆς) ἐπέχναζεν αὖθις, καὶ ἐλεγε
„ ὧδε, ΟΥ'κ ἄξιον, ὦ πολῖται,
„ τοσόνδε ἀνδρὸς ἐπιτάφιον ἔπαινον
„ παρ' ἐμοῦ μᾶλλον ἑνὸς ὄντος, ἢ
„ ἅπαντος τῆς πατρίδος ὅλης αὐτῷ
„ γενέσθαι· ὅστε δὴ τ' δρετῆς αὐτὸν
„ ὑμεῖς ἀγάμβροι πάντες ὁμολῶς,
„ ἥ τε βουλὴ καὶ μετ' αὐτῆς ὁ δή-
„ μος ἔπ ψηφίσασθε, ὑ-
„ μετέρων, καὶ ὅστε Ἀντωνίᾳ παῖδε
„ φάναι ἔξ πάτρης, ἀναγνώ-
„ σομαι. καὶ ἀνεγίγνωσκε τῷ μὲν
„ σώματι σῶφρον καὶ σκυθρωπῷ,
τῇ φωνῇ δ' ἐσημαινόμενον ἕκα-
στε, ἐφιστάμενος οἷς μάλιστα αὐ-
τὸν ἐν τῷ ψηφίσματι ἐξεθείαζον,
ἱερὸν καὶ ἄσυλον, ἥ πατέρα πατρί-
δος, ἢ εὐεργέτην, ἢ σωτῆρα,
οἷον ἐκ ἕτερον, ὀνομάζοντες· ἐφ' ἑ-
κάστῳ δ' τούτων ὁ Ἀντώνιος τὸν ὄ-
ψιν καὶ τὸν χῶρον ἐς τὸ σῶμα τοῦ
Καίσαρος ἐπιστρέφων, ἐν παρα-
βολῇ δ' λόγου τὸ ἔργον ἐπεδείκνυ·
ἐπιφθέγξατο δέ τε τι καὶ βραχὺ ἑ-
κάστῳ, μεμιγμένον οἴκτῳ καὶ ἀγα-
νακτήσει· ἔνθα μὲν τὸ ψήφισμα εἶ-
πεν Πατέρα πατρίδος, ἐπιλέγων,
„ Τοῦτο ἐπιεικείας ἐστὶ μαρτύριον·
ἔνθα δ' ὧν ἱερὸς καὶ ἄσυλος ὁ ἀ-
παθὴς, καὶ ὅσπερ αὐτῷ καὶ ἕτερος
„ σωτὴρ ἔφυγε, ΟΥ'κ ἕτερος ἔφη
„ τάδε σωτὴρ ἔφυγον, ἀλλ' αὐτὸς
„ ὑμῖν ὁ ἄσυλος καὶ ἱερὸς ἀνήρηται,
„ ὁ βιασθεὶς οἷα τύραννος λα-
„ βεῖν τάσδε τὰς τιμάς, ἃς ἔδη-
„ δὲ

» δὲ αὐτῶν δίδωμι· ἀλλ' ὑμεῖς
» ὑμῶν ὑπερσπολογεῖσθε ὡς σὺν
» ἀνελευθέρων, ὦ πιστοὶ πολῖται,
» τοιούτῳ καὶ νῦν ὢν θεὸς τεθνεῶτι
» χρώμενοι τιμῇ· καὶ αὖθις ἀνεγί-
» νωσκε τὸς ὅρκους, ἢ μὴν φυλάτ-
» ξειν Καίσαρα & τὸ τοῦ Καίσαρος
σῶμα, πάντι σθένει πάντας, ἤ τις
ἐπιβουλεύσειεν, ἐξώλεις εἶη τὸς
σὸν ἀμυνάντας αὐτῷ· ἐφ' ὅτῳ δὴ
μάλιστα τῶν φωνῶν ἐπιτείνας, καὶ
τῷ χεῖρα ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνα-
» σχών, Ἐγὼ μὲν, εἶπεν, ὦ Ζεῦ
» πάτριε καὶ θεοὶ, ἕτοιμος ἀμυνῶν
» ὡς ὤμοσα καὶ ἠρασάμην, ἐπεὶ
» τοῖς ὁμοτίμοις δοκεῖ σωιζειν
» τὰ ἐγνωσμένα, συνευνοκεῖν ἔυχε-
» σθαι. δοκοῦσι δ' οὖν τοῦ βουλῆς ἐ-
πὶ τοῦδε μάλιστα σαφῶς ἐς αὐ-
τῷ ἐρημοῦν γνωμένης, ἐπικαταψύ-
χων αὐτῷ ὁ Ἀντώνιος & παλινω-
δῶν, ἔφη, Ἔοικεν, ὦ πολῖται,
τὰ μεγίστης ἀνδρῶν ἕδενος,
ἀλλὰ τοῦ δαιμόνων ἔργα εἶναι, &
χρὴ τὸ παρὸν σκοπεῖν μᾶλλον,
ἢ τὸ μεγιστηνέον, ὡς ὃν ἀκμὴ
μεγάλων ἐσὶ κινδύνων ἡμῖν πρὸ
μέλλοντα, ἢ τὰ ὄντα, μὴ ἐς τὰς
σατείρας τὰς ὑπαρχούσας, &
ἀναλφθῆ πᾶν ὅ, τι λοιπόν ἐστιν
ἐνταῦθα τῇ πόλει. σωτέμπωμεν
δὲ τὸ ἱερὸν τόνδε ἐπὶ τὰς εὐδαί-
μονας, τὸ νενομισμένον ὕμνον ἀν-
τῷ & θεῶν ἐπᾴδοντες. Τοιάδε
εἰπὼν, τῷ ἐσθῆτι οἵᾳ τις ἔνθους
ἀνεσύρατο, καὶ σφενδονήτῃ & ἐς τὸ
τῶν χειρῶν ἔυκολον, τὸ λεγόμενον ὡς ἐ-
πὶ σκιλλοῦς σφένδης, κατακύπτων
τε ἐς αὐτὸ καὶ ἀνίσχων, σφᾶται μὲ
ὡς θεὸν ἑρμῆνιν ὕμνει, καὶ ἐς πίστιν
θεοῦ ἠρέμισεν τὰς χεῖρας ἀνέτεινεν,

& quidem non petentibus: sed ab ea nota ipsi vos liberatis Quirites, hoc tam eximio & honorifico erga defunctum studio. Tum reversus est ad recitandum sacramentum, custodituros Cæsarem Cæsarísque corpus omnes omnibus viribus: & si quis illi struat insidias, execrabilem fore qui non eum defenderit. Ad quæ verba vocem intendens, manúque porrecta ad Capitolium, inquit, Equidem Jupiter, hujus Urbis custos, dique ceteri, paratus sum ulcisci, ita ut juravi execratione addita: & quoniam senatui magistratibúsque videtur hoc decretum è republica, precor ut adjutetis. Tumultuantibus inde senatoribus, ob dictum hoc manifestè ad se pertinens, ad eos deliniendos Antonius recantans dixit, Sed videtur, Quirites, casus hic non tam ad homines referendus quàm ad fortunam, aut deorum aliquem: & oportet præsentia magis curare quàm præterita, quandoquidem instat periculum maximum, ne ad pristinas seditiones revolvamur, & absumatur quicquid nobilitatis est in Urbe reliquum. Deducamus igitur hunc consecratum ad beatorum sedes, accinendo cum lamentis laudes ei more solenni debitas. His dictis vestem quasi fanaticus subductam accinxit quo esset expeditior, & supra lecticam in loco editiore astitit, subinde introspiciens eam & aperiens; ac primùm laudabat ut aliquem cælitum: & quo inter

Antonii artes subdolæ.

520

divos

divos relatum esse fidem faceret, manus tendebat ad cælum, simúlque magna linguæ volubilitate recensebat ejus bella, prælia, victorias, manubias, additas imperio provincias, extollens singula usque miraculum, iterum atque iterum vociferans, Tu solus invictus discessisti ex omnibus prœliis: tu solus patriam vindicasti ab injuriis, quas trecentos annos perpessa est, coactis ferocissimis gentibus, quæ solæ Urbem captam incenderant, veniam suppliciter petere. Hæc & alia multa ut de viro divino locutus, vocem inde ad lugubrem modum flexit, & multa de indigna morte amici questus cum fletu, precabatur ut vitam illius ipsi liceret sua redimere: amplióque indulgens affectibus, eò provectus est, ut Cæsaris corpus detegeret, ejúsque vestem conto sublatam excuteret, sic ut erat perfossa & lacera, cruentáque imperatoris sanguine. Ita provocata plebs, quasi præcentorem sequebatur lamentationibus, & compassione ad iram accendebatur. Ut verò consulis orationem lugubre carmen excepit more patrio, choris concinentibus, laudata ejus facinora, móxque miserandum exitium: & ex persona ipsius Cæsaris nominatim memoratis, quos post simultatem in gratiam receptos, beneficiis insuper ornaverat, quasi per admirationem ad conjuratos sermone verso auditum est illud, *derent?* id populus non tulit,

Plebs exasperata viso Cæsaris nudo corpore & veste perfossa.

ἐπιλέγων ὁμοῦ σὺ δρήμα φωνῆς πολέμιες αὐτῷ, καὶ μάχας, καὶ νίκας, καὶ ἔθνη ὅσα προσποιήσατο τῇ πατρίδι, καὶ λάφυρα ὅσα πέμψειεν, ὧν θαύματι ποιούμενος ἕκαστα αὐτῶν, καὶ συνεχῶς ἐπιῶν, „ Μόνος ὧδε ἀήττητος ὢν πάντων „ τοὺς ἐς χεῖρας αὐτῷ συνελθόντων, „ Σὺ δή, ἔφη, ὁ μόνος ὢν τιμωρησίων ἐτῶν ὑβρισμένῃ τῇ πατρίδι ἐπήμυνας, ἀρχὰς ἔθνη τε „ μόνα ἐς Ῥώμην ἐμβαλόντα ὁ μόνα ἐμπρήσαντα αὐτῇ, ἐς γόνυ „ βαλών· πολλά τε ἄλλα ἐπιθρώσας, τῷ φωνῷ ἐς τὸ θρηνῶδες ὠκ τ λαμπρότερα μετεποίει, ὁ ὡς φίλον ἀδίκως παθόντα ὠδύρετο καὶ ἔκλαιε, καὶ ἠρώτα τὸν ἑαυτὸν ψυχὴν ἐθέλειν ἀντιδοῦναι τ Καίσαρος· εὐφορώτερον γ ἐς τὸ πάθος οἰσφερόμενος, τὸ σῶμα τὸ Καίσαρος ἐγύμνει, καὶ τὸν ἐσθῆτα ἐπὶ κοντοῦ φερομένην ἀνέσειε, λελακισμένην ὑπὸ τ πλευρῶν, καὶ πεφυρμένην αἵματι αὐτοκράτορος. ἐφ' οἷς ὁ δῆμος, οἷα χορὸς, αὐτὸς πενθημονήσας συνωδύρετο, καὶ ὠκ τοῦ πάθους αὐτὸς ὀργῆς ἀνεπίπλατο. ὡς δή ἐπὶ τοῖς λόγοις ἕτεροι θρῆνοι μετ' ᾠδῆς καὶ πάτεγον ἦθος ὑπὸ χορῶν ἐς αὐτὸν ἤδοντο, ὁ τὰ ἔργα αὐτῆς αὐτῷ ὁ τὸ πάθος κατέλεγον, καὶ πρὸ τ θρήνων αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐδόκει λέγειν, ὅσους οὓς ποιήσαι τ ἐχθρὸν ἐξ ὁμολόγου, καὶ ὡδὶ τ σφαγέων αὐτῶν ἐπέλεγεν ὥσπερ ὢν θαύμασι, „ Ἐμὲ γ καὶ τοῦδε ὠφελήσωσι τοὺς „ κτενοῦντάς με; τοῦτ' ἔφερεν ἐπὶ ὁ δῆμος ὢν πυρακλόγῳ ποιούμενος τὸ πρόσπας αὐτοῦ τοὺς σφαγέας,

Men' servasse ut essent qui me perreputans conjuratos omnes, De-

χωρὶς

χαιρὲς μόνου Δεκίμου, αἰχμαλώτους ὂν τῦ Πομπηΐου φίλους, ἀντὶ κολάσεως ἐπὶ ἀρχὰς & ἡγεμονίας ἐθνῶν & στρατηγίας τοσαυτασδὶ, ἐπιβουλεύσας. Δέκιμον δὲ τὸν παῖδα αὐτῦ θέτον ἀξιωθὲν γενέσθ. ὧδε οἱ αὐτοῖς ἔχουσιν ἤδη, καὶ χειρῶν ἐχθὺς ἔσαν, ἀνέκειτο ὑπὲρ τὸ λέχος ἀνδρεικελον αὐτὸ Καίσαρος ὃν κηρῦ πεποιημένον· τὸ μὲν γὰρ σῶμα ὡς ὕπτιον ἐπὶ λέχου ἔκειτο· τὸ δὲ ἀνδρεικελον ὂν μηχανῆς ἐπεστρέφετο πάντη, & σφαγαὶ τρεῖς ἐν ἕκασιν ἄφθησαν, ἀνά τε τὸ σῶμα πᾶν, & ἀνὰ τὸ πρόσωπον ἠμελωδῶς ἐς αὐτὸν ἐνυόμβραζ. τόνδε ἐν τῶν ὄψιν ὁ δῆμος οἰκτίσαν σφίσι φανεῖσαν ἐκίτι ἀνεγκὼν, ἀνωμωξάν τε ἐν ἀθρόοι τὸ βουλυτήριον, ἔνθα ὁ Καῖσαρ ἀνῄρητο, κατέφλεξαν, ἐν τὰς ἀνδροφόνους σκηφυγούσας τῶν πολλῶν, πελθέοντες ἐζήτουν, ἔτω δὲ μανιωδῶς ὑπὸ ὀργῆς τε & λύπης, ὥστε τὸν δημαρχοῦντα Κίνναν ἐξ ὁμωνυμίας & στρατηγὸν Κίννα & δημηγορήσαντος ἐπὶ τῷ Καίσαρι, ὃν ἀναχθόμενόν τι τῶν ὁμωνυμίας ἐσ' ἀκούσας, διασπασαν ἠμελωδῶς, ἐν ἤδὲν αὐτὸ μέρος ἐς ταφὼ ἐυρέθη· πῦρ δ' ἐπὶ τὰς τῶν ἄλλων οἰκίας ἔφερον, ἐν καρτερῶς αὐτὰς ἐκείνων τε ἀμυνομένων, ἐν τῶν γειτόνων δεομένων, & μὴ πορρω ἀπέχοντο, ὥστε δ' ἠπείλησαν ἐς τὸν ἐπιόντα οἶσθ. ἐν οἱ μὲν σφαγῆς ἐξέφυγον ὂν τῆς πόλεως ἀμελαθόντες· ὁ δὲ δῆμος ἐπὶ τὸ λέχος & Καίσαρος ἐπανελθὼν, ἔφερον αὐτὸ ἐς

cimo Bruto excepto, factionis Pompeianæ fuisse, & in potestatem victoris redactos, acceptis loco supplicii meriti honoribus & provinciis ac exercitibus conspirasse, & cum his Decimum Brutum paterna charitate dignatum. Sic affectis plerisque & ad vim jam spectantibus, unus quispiam ceream Cæsaris effigiem supra lecticam extulit. nam cadaver supinum in lectica non erat conspicuum, verùm effigies in machina versatili apparebat omnibus, extantibus toto corpore notis viginti trium vulnerum, quibusdam in faciem etiam inflictis immaniter. Tum verò populus ad hunc miserandum aspectum universus congemuit, & impetu facto, curiam incendit in qua Cæsar occisus est: & homicidas qui maturè diffugerant, discurrendo perquisivit, eò furoris progressus præ ira mœstitiáque, ut Cinnam tr. pl. per errorem nominis pro Cinna, qui prætor pro concione in Cæsarem invectus fuerat, nihil morati excusantem similitudinem vocabuli, tam immaniter discerpserint, ut nullum ejus membrum ad sepulturam inveniri potuerit. Deinde arreptis ex incendio curiæ torribus in ædes conjuratorum factus est plebis impetus: sed partim domesticis propugnantibus, partim vicinis deprecantibus, ab igne temperatum est: non sine minis, quasi cum armis redituri essent ad expugnandas craſtinò. Ideo homicidæ Cæsaris fugam ex Urbe profugerunt: plebs verò ad lecticam Cæsaris reversa

521

Cæsaris viginti tria vulnera.

Cinna tr. pl. errore nominis crudelissimè discerptus.

Cæsaris fu-

deferebat eam in Capitolium, sepelitura, ut jam consecratum, in templo inter deorum imagines. sed prohibentibus id sacerdotibus rursum eum in forum retulerunt, quo loco regia quondam fuerat, congestóque quicquid lignorum ad manus erat in toto foro, in rogum conjecerunt, & funeris pompam, quamvis splendidissimam, nonnulli privatim etiam coronas donáque militaria: subjectóque igne pernoctavit circà totus populus: quo loco primùm ara fuit, nunc templum est ipsius Cæsaris, ubi divinis honoribus colitur. Nam adoptivus ejus filius Octavius, mutato nomine Cæsar, postquam ad rerum administrationem accessit per illius vestigia, principatum hunc hodiéque manentem, cujus ille fundamenta jecerat, confirmavit auxítque, & ipsum patrem inter deos retulit. Quo exemplo nunc quoque Romani suos imperatores, nisi quis aut tyrannicus sit, aut alioqui criminosus post mortem, consecrant, qui prius ne vivos quidem vel reges appellari tulerunt.

Templum Cæsaris.

Romani imperatores suos consecrant.

522 Incidit hoc C. Cæsaris exitium in idus Martias, quas fatales ei vates prædixerat: in quem ille ludens, ejus diei mane inquit, Adsunt idus. atque is nihil territus, respondit, At non præterierunt. Ille ne hac quidem vatis confidentia motus, contemptis & ceteris prodigiis, in publicum progressus occubuit, annum agens

Cæsaris dictum ad vatem.

Vatis responsum.

τὸ Καπιτώλιον ὡς ἐναγὲς, ἀνῆγαγ τε ἐν ἱερῷ, κ) μὴ θεῶν θέᾳ. κωλυόμενοι δὲ ὑπὸ τ ἱερέων, ἐς τὠὐτὸ ἀγαγεῖν αὖθις ἔθεσαν, ἔνθα τὸ πάλαι Ῥωμαίων ἐστὶ βασίλειον, & ξύλα αὐτῷ καὶ βάθρα ὅσα πολλὰ ὠὸ ἐν ἀγορᾷ, καὶ εἴ π τοιοῦτόποτε ἄλλο, συνενεγκόντες, & τὠὸ παμπλὼ δωψιλεστάτῳ ἔστιν ἐπιβαλόντες, στεφάνους τε ἴνιοι περ' ἑαυτῶν, κ) θήκας πολλὰ ἐπιθέντες, ἐξῆψαν, κ) τὠὸ νύκτα παννυχίδι τῇ πυρᾷ παρέμειναν. ἔνθα βωμὸς ὠῶτο ἐτέθη, νῦν δ' ἐστὶ νεὼς αὐτῷ Καίσαρος, θεῶν τιμῶν ἀξιώματος. ὁ γάρ τοι θετὸς αὐτῷ παῖς Ὀκταουίῳ, τό τε ὄνομα ἐς τ Καίσαρος μεταβαλὼν, κ) κατ' ἰχνος ἐκείνε τῇ πολιτείᾳ ὠῶσιὼν, τῷ τε δόχλῳ τῷ ἐπικρατοῦσιν ἔτι νῦν, ἐρριζωμένῳ ὑπ' ἐκείνου, μειζόνως ἐπρωτώκτο, κ) τ πατέρα τιμῶν ἰσοθέων ἠξίωσεν· ὧν δὴ καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου ὠῶτοι Ῥωμαῖοι τ ἐκφέροντε τῷ ἀρχῷ τῷδε ἄρχοντα, ὠὸ μὴ τύχῃ τυραννικὸς ἢ ἐπίμεμπτος ὤν, ἀποθανόντα ἀξιοῦσιν, οἱ ὠῶτερον δὲ ὠδιόλως αὐτὸς ἔφερον κωλεῖν βασιλέας.

Οὕτω μὲν δὴ Γάϊος Καῖσαρ ἐτελεύτησεν ἐν ἡμέραις αἷς καλοῦσιν Εἰδοῖς Μαρτίαις, ἀνθ' ἡμερῶν, ὠὸ πινα ἡμέραν αὐτὸν ὁ μάντις ἐ ὠῶτοισὶν ὠῶσυλλεχθὲν, ὁ δ' ἐπισκώπτων αὐτὸν, ἔφη ὠῶτὶ τῷ ἕω, „ Πάρεισιν αἱ Εἰδοὶ, & ὁ μὲν ὀδὲν „ κατατολμήσας, ἀπεκρίνατο, Ἀλλὰ „ ἐ παρελήλυθασιν. ὁ δ & τοιῶνδε ὠῶσαγορεύσιν αὐτῷ σὺν ὀργῇ δὲ μάντεως ἅρπαξ ἡμυοδρόων, κ) σημείων ὧν ὠῶεῖπον ἑτέρων ὑπεξελθὼν, ὠῶῆλθε κ) ἐτελεύτησεν, ἔτος ἄγων

ἄγων ἕκτον ἐπὶ πεντήκοντα, ἀνὴρ ἐπιτυχέστατος ἐς πάντα & δαιμόνιος καὶ μεγαλοπράγμων, & εἰκότως ἐξομοιούμενος Ἀλεξάνδρῳ. ἀμφω γὰρ φιλοπρωτότατω τε πάντων καὶ πολεμικωτάτω, καὶ τὰ δόξαντα ἐπιθεῖν ταχυτάτω, ὡς τε κινδυνους παραβολωτάτω, καὶ τὸ σώματος ἀφειδεστάτω, καὶ ἐρατηγίᾳ πεποιθότε μᾶλλον, ἢ τόλμῃ & τύχῃ· ὧν ὁ μὲν ἄνυδρόν τε πολλὴν ἐς Ἄμμωνος ὧδε ἔλαυνεν ὥρᾳ χειμῶνος, καὶ τὸ Παμφύλιον κόλπον τῆς θαλάσσης ἀνακωχείσης διέτρεχε δαιμονίως, & τὸ πέλαγος αὐτῷ τοῦ δαίμονος κατέχοντος, ἔστε παρέλθοι, & καθ' ὁδὸν ὁδεύοντι ὕοντος, ἁπλοῦν τε θαλάσσης ἐν Ἰνδοῖς ἀπείρασε, καὶ ἐπὶ κλίμακα ἀνέβη τοῦ τείχους ἑσταλτο μόνος, καὶ τρισκαίδεκα τραύματα μόνος ὑπέστη, & ἀήσσητος αἰεὶ χειρώσατο, ἐνὶ μὲν ἢ δυοῖν ἔργοις ἕκαστον πόλεμον ἐξώσατο, τὴν μὲν Εὐρώπης πολλὰ βάρβαρα ἔθνη, & τὸν Ἑλλάδα χειροήθμους δυσαρκτότατον ἐθνος καὶ φιλελεύθερον, καὶ ἁδενὶ ὡς αὐτὸ πλὴν Φιλίππῳ κατ' εὐπρέπειαν ἐς πολέμου ἡγεμονίαν δεξάσθαι ὑπακοήν ἐπ' ὀλίγον· τὴν δὲ Ἀσίαν μέχρι ἐπὶ τὸν ὠκεανὸν ἐπελθεῖν ὅλην ἐπέδραμε, καὶ ὡς λόγῳ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην καὶ δύναμιν εἰπεῖν, ὅσην εἶδε γῆν, ἐκτήσατο, & ὡς ἐπὶ τὴν λοιπὴν ὁρμώμενος τε & ἀφορμὴν ἀπέθανε. Καίτοι γε ἦν τε Ἰόνιος θαλασσα εἶξε, χιλιάνος μέσου πλωτὴ & ἔνδιος ἡγουμένη, καὶ τὸ Ἐρυθραῖον Ὠκεανὸν ἐπὶ Βρεττανὲς διέπλωσεν, ὅπου ἡγούμενος τὸν ἕκτον ὑπὲρ πεντήκοντα, ἀνὴρ ἐπιτυχέστατος ἐς πάντα & δαιμόνιος καὶ μεγαλοπράγμων, & εἰκότως ἐξομοιούμενος Ἀλεξάνδρῳ. ἀμφω γὰρ φιλοπρωτότατω τε πάντων καὶ πολεμικωτάτω, καὶ τὰ δόξαντα ἐπιθεῖν ταχυτάτω, ὡς τε κινδυνους παραβολωτάτω, καὶ τὸ σώματος ἀφειδεστάτω, καὶ ἐρατηγίᾳ πεποιθότε μᾶλλον, ἢ τόλμῃ & τύχῃ· ὧν ὁ μὲν ἄνυδρόν τε πολλὴν ἐς Ἄμμωνος ὧδε ἔλαυνεν ὥρᾳ χειμῶνος, καὶ τὸ Παμφύλιον κόλπον τῆς θαλάσσης ἀνακωχείσης διέτρεχε δαιμονίως, & τὸ πέλαγος αὐτῷ τοῦ δαίμονος κατέχοντος, ἔστε παρέλθοι, & καθ' ὁδὸν ὁδεύοντι ὕοντος, ἁπλοῦν τε θαλάσσης ἐν Ἰνδοῖς ἀπείρασε, καὶ ἐπὶ κλίμακα ἀνέβη τοῦ τείχους ἑσταλτο μόνος, καὶ τρισκαίδεκα τραύματα μόνος ὑπέστη, & ἀήσσητος αἰεὶ χειρώσατο, ἐνὶ μὲν ἢ δυοῖν ἔργοις ἕκαστον πόλεμον ἐξώσατο, τὴν μὲν Εὐρώπης πολλὰ βάρβαρα ἔθνη, & τὸν Ἑλλάδα χειροήθμους δυσαρκτότατον ἐθνος καὶ φιλελεύθερον, καὶ ἁδενὶ ὡς αὐτὸ πλὴν Φιλίππῳ κατ' εὐπρέπειαν ἐς πολέμου ἡγεμονίαν δεξάσθαι ὑπακοήν ἐπ' ὀλίγον· τὴν δὲ Ἀσίαν μέχρι ἐπὶ τὸν ὠκεανὸν ἐπελθεῖν ὅλην ἐπέδραμε, καὶ ὡς λόγῳ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην καὶ δύναμιν εἰπεῖν, ὅσην εἶδε γῆν, ἐκτήσατο, & ὡς ἐπὶ τὴν λοιπὴν ὁρμώμενος τε & ἀφορμὴν ἀπέθανε. Καίτοι γε ἦν τε Ἰόνιος θαλασσα εἶξε, χιλιάνος μέσου πλωτὴ & ἔνδιος ἡγουμένη, καὶ τὸ Ἐρυθραῖον Ὠκεανὸν ἐπὶ Βρεττανὲς διέπλωσεν, ὅπου ἡγούμενος

sextum supra quinquagesimum, vir per omnia fortunatus & magnificus, meritóque cum Alexandro conferendus. Ambo enim fuere ambitiosissimi bellicosissimíque, in consiliis exequendis celerrimi, in periculis aggrediendis audacissimi, minimè parcentes suo corpori, nec magis imperatoriis artibus freti quàm fortuna & audacia. Quorum alter per loca squalentia, longum iter ad Hammonis oraculum fecit tempore ferventissimo, & intimum Pamphylium sinum vadis vento nudatis transcurrit feliciter, fortuna interim marina undas cohibente, sicut prius iter facienti pluviam temperaverat. Apud Indos etiam ignotum mare pertentavit navibus, primúsque scalis ascendit mœnia, & inde solus in hostes desiliit, accepítque tredecim vulnera, & semper invictus bellum uno alteróve absolvebat prælio: in Europa multorum barbarorum domitor, & Græcorum gentis subjugator, amantissimæ libertatis, quæ nemini antè paruerat præterquam Philippo, ídque brevi, & sub decoro imperatoris titulo. Asiam verò fermè universam mira celeritate pervagatus: &, ut compendio dicam, ejus fortunam atque potentiam quicquid terrarum vidit, subegit: de reliquo invadendo cogitantem mors intercepit. Cæsari verò & Adriaticum mare naviganti media bruma tranquillum cessit, & Britannicus Oceanus trajicienti, nunquam tentatus antea: quo tem-

Alexandri & Cæsaris collatio.

Alexandri res gestæ.

Cæsaris res gestæ.

pore gubernatores ad Britannica saxa appulsos coëgit naves frangere: sicut alia tempestate solus in navicula contra fluctus tendens, gubernatorem vela ventis
523 dare jussit, & Cæsaris fortunam pluris quàm mare facere. Nec semel in hostem profiliit solus ceteris trepidantibus: & unus omnium imperatorum decertavit cum Gallis triginta præliis, donec quadringentos eorum subegit populos: eatenus Romanis tam formidabiles, ut in lege qua immunitas militiæ conceditur sacerdotibus & natu grandibus, excepta sint bella Gallica: horum enim tempore nec senibus nec sacratis viris vacatio permittitur. Ceterùm in Alexandrino bello solus in ponte intercluſus premente hoste abjecit purpuram & in mare desiliit: insectantibúsque regiis diu sub aquis natavit, per intervalla tantùm respirans, prolato capite, donec ad unicam navem adnatans, porrectis manibus agnitus est & servatus. Ad hæc verò civilia bella, sive metu, ut ipse ajebat, sive ambitione delatus, cum ducibus sui seculi præstantissimis congressus est, cúmque multis ac magnis exercitibus, non jam barbaris, sed Romanis, tum viribus, tum rebus gestis florentissimis: omnes tamen devicit, uno atque altero prælio singulos. Sed non ita ut Alexander perpetuò fuit invictus. nam & à Gallis insignis clades accepta est ductu Titurei Cottæque, legatorum: & in Hispania

Cæsar triginta præliis cum Gallis decertavit.

Galli quam Romanis formidabiles.

Cæsaris natando servati periculum apud Alexandrinos.

Alexander perpetuò invictus.

Clades Cæsaris.

νον ἐν πείρᾳ, κρημνοῖς τε τῶν Βρεττανῶν τὰς κυβερνήτας ἐπικέλλοντας ἐκέλευσε τὰς ναῦς σφᾶς αὐτοὺς ἀγνυμένας, καὶ αὐτὸς ἄλλον κίνδυνον μόνος ἐν σκάφει σμικρῷ νυκτὸς ἐπλάζετο, καὶ τὸν κυβερνήτην ἐκέλευε σχεῖν τὸ ἔσω, καὶ θαρρεῖν τῇ Καίσαρος τύχῃ μᾶλλον, ἢ τῇ θαλάσσῃ· ἔστε πολεμίους σφετερίσασθαι μόνος ἐκ πάντων δεδιότων πολλάκις, καὶ τριακοντάκις αὐτὸς ἐν Κελτοῖς μόνος πρεπετέξατο, μέχρι τετρακόσια αὐτῶν ἐχειρώσατο ἔθνη· ἔτω δή τι Ῥωμαίοις ἐπίφοβα, ὡς νόμῳ τὸ τῆς στρατείας ἱερέων καὶ γερόντων ἐκλαφθῆναι, πλὴν εἰ μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι, τότε γὰρ καὶ γέροντας καὶ ἱερέας στρατεύεσθαι· ὡς τε τῶν Ἀλεξανδρείων πολεμίων, καὶ ἀποληφθεὶς ἐπὶ χερρόνησον μόνῳ καὶ κωπηρεσίῳ, τὸ πορφυροῦν ἀπέῤῥιψε, καὶ ἐς τὴν θάλασσαν ἐξήλατο, καὶ ζητούμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐν τῷ μυχῷ διεκηρύχθη λανθάνων ἐπιπολῆς, μόνῳ ἐκ λάμπτηματος ἀνίσχων τὴν ἀναπνοὴν, μέχρι φιλίας νηὸς ἐπελάσας, ὤρεξε τὰς χεῖρας, καὶ ἑαυτὸν ἔδειξε, καὶ ἐσώθη. ἐς ὃ δὲ τὸ ἐμφύλιον τόδε, ἢ λόγῳ δέος, καθάπερ αὐτὸς ἔλεγεν, ἢ δεσποτικὴ ἐπιθυμία συμπεσὼν, στρατηγοῖς τοῖς καθ' αὐτὸν ὁρίσιος συνεκύρησε, καὶ στρατοῖς πολλοῖς τε καὶ μεγάλοις, οὐ βαρβάροις ἔτι, ἀλλὰ Ῥωμαίων ἀκμαζόντων μάλιστα εὐπραξίαις καὶ τύχαις, ἀπάντων ἐκράτησε, λόγῳ μὲν ὡς ὅδε πείρας ἕκαστον, ἢ λόγῳ δύο, ὧν μὲν ἀνοσιήτε καθάπερ Ἀλεξάνδρῳ τοῦ στρατηγοῦ γλυκύθυμος· ἐπεὶ καὶ τῶν Κελτῶν ἡσσῶντο λαμπρῶς, ὅθι ἡ μεγάλη σφᾶς συμφορὰ κατέλαβε Κόττα καὶ Τιτυρίου στρατηγούν-

πηγνύων· ὁ δὲ Γ'ναῖος Πετρήϊος αὐτὸς μὲν Ἀφράνιος συνεκλείσθη, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἔν τε Δυρραχίῳ καὶ Διδύμῃ λαμπρῶς ἐφύλαξαν, καὶ ὁ Γ'ναῖος Πομπήϊος τὴν νέαν κατεπλάγησαν. Ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτὸς μὲν ἀκαταπλήκτως, καὶ ἐς πᾶντας πολέμου τέλος ἀκήρατος, τῷ τε Ῥωμαίων ἀρχῇ γῆς ἤδη καὶ θαλάσσης ἐπ' ἀμφοτέροις ἐπὶ τὸ πολεμεῖν Εὐφράτου κρατοῦσαν, ἐχειρώσατο βίᾳ, καὶ φιλανθρωπίᾳ, πολὺ βεβαιότερον καὶ πολὺ ἐγκρατέστερον Σύλλα· βασιλέα τε αὐτὸν ἀπέφηνεν ἀκόντων, εἰ καὶ τῷ σωφρονεῖν ἔοικε, καὶ ἐθέλετο, καὶ πολέμους ἄλλους καὶ ὅδε μεγαλουργὸς ἀνῃρέθη. συνέβη δ' αὐτοῦ καὶ τὰ στρατόπεδα ὁμοίως σώφρονα μὲν ἐς ἄμφω καὶ μετὰ εὐνοίας ἡγεῖσθαι, καὶ ἐς μάχας ἀγελαίδεσιν εἰσκεῖσθαι, δυσπειθῆ δὲ πολλάκις ἑκατέρῳ καὶ πολυπραγμονοῦντα μᾶλλον τοὺς πόνους· ἀποθανόντας μέντοι ὁμοίως ὠδύραντο καὶ ἐπεπόθησαν, καὶ θείων τιμῶν ἠξίωσαν. ἐγένοντο δὲ καὶ τὰ σώματα εὐφυεῖς ἄμφω καὶ καλοί, καὶ τὸ ἦθος ἄλλο ἐκ Διὸς ἑκατέρου, ὁ μὲν Αἰακίδης τε καὶ Ἡρακλείδης, ὁ δὲ ἀπὸ Ἀγχίσου τε καὶ Ἀφροδίτης· φιλονεικότερος δὲ τοῖς ἐξελέγχουσιν ὄντες, τυχόντι τοῦ ἁμαρτεῖν ἦσαν, καὶ συγγνώμης τοῖς ἁλοῦσιν, ἐπὶ δὲ τῇ συγγνώμῃ καὶ εὐεργέτης, καὶ ὀδὲν ἢ κρατήσαντα μόνον ἀθυμοῦντες· καὶ τόδε μὲ ἐς τοσοῦτον συγκεκλῶσθαι, καίπερ ὁσημέραι ἐξ ἴσης δυνάμεως ἐπὶ τὸν ἀρχὴν ὁρμήσαντος αὐτῶν ἑκατέρου, ἀλλὰ τὸν μὲν ἐκ βασιλείας ἠσκημένης ὑπὸ Φιλίππου, τὸν δὲ ἐξ ἰδιωτείας εὐκλεοῦς μὲν καὶ λαμπροῦ, χρημάτων δὲ πάνυ ἐνδεοῦς. ἐγίγνοντο δὲ καὶ

Cæsariani à Petreio Afranióque sic cincti sunt undique, ut ab obsessis differrent minimùm, ad Dyrrachium verò & in Africa versi in fugam: & in Hispania contra Pompeium trepidarum est in acie. Verùm Cæsar ipse semper interritus, bello certè nullo victus est, & imperium Romanum ab Euphrate Occidentalem usque Oceanum jam tum patens, partim vi, partim beneficentia pertraxit in suam potestatem, firmius multo quàm Sylla & temperantius: nam invitis omnibus rex factus est, quanquam nomine abstinuit: dúmque ipse quoque alia bella parat, è medio sublatus est. Quin & exercitus utriusque fuit similis, alacris in pugna & ferocissimus, interdum tamen contumax & seditiosus continui laboris tædio: utrumque certè suus desunctum luxit & desideravit pariter, & divinis dignatus est honoribus. Ambo etiam pulchri fuere & eximiis corporis dotibus à natura prædíti. Utriusque genus à Jove, illius per Æaci Herculísque stemmata, hujus per Anchisen & Venerem. Et quum contentiosi essent erga adversarios, tamen erga victos erant faciles ad veniam, & gratiam, & insuper benefici, sola contenti victoria. Atque hactenus quadrat collatio, nisi quòd non à paribus initiis exorsi sunt: sed ille à regno jam exercitatus Philippi auspiciis: hic à privata conditione, licet nobili ac illustri, pecuniarum tamen ad-

Cæsar semper interritus.

524

Corporis dotes in Alexandro & Cæsare.

Utriusque genus à Jove.

modum indiga. Prodigiorum ad se pertinentium uterque contemptor fuit: neuter molestus vatibus mortem prædicentibus: & ipsa prodigia propemodum eadem utrique sunt oblata, eventu quoque simili. Nam utrique bis exta visa sunt sine capite, primò periculum anceps portendentia, in Oxydracis Alexandro, dum ante alios conscensis mœnibus, & scaliis post se fractis pondere, in muro à suis distitutus, & in hostem desilire ausus, in pectus graviter sauciatus, inflicta in cervicem quoque clava, moribundus, ægrè à Macedonibus, refracta ob ignominiæ metum porta, servatus est: Cæsari verò in Hispania, dum suis trepidè contra juniorem Pompeium in aciem progressis, inter utrosque procurrens, tela ducenta excepit clypeo, donec exercitus, metu pudori cedente, accurrens eum protexit. Atque ita priora exta sine capite extremum periculum eis significarunt: secunda verò præsens exitium. Nam Pithagoras vates Apollodoro, & Alexandrum & Hephæstionem metuenti, extis inspectis autor fuit bene sperandi, quando uterque brevi tollendus esset è medio: móxque Hephæstione defuncto, Apollodorus timens nequa contra regem aleretur conspiratio, præsagium id ei prodidit. Ille ridens, ex ipso Pithagora quæsivit quidnam indicarent exta: qui ubi respondit, extremum diem significari, rursum arridens,

Similia prodigia Alexandro & Cæsari oblata.

Pithagoras vates. Apollodorus.

525

ἐπήνεσεν

σημείων τῶν ἐπὶ σφίσιν ἐκφέρος ὑπερόπτης, & τοῖς μάντεσι τὸ πλοῦτον προσποιοῦσιν οὐκ ἐχαλέπηναν, ἢ τὰ σημεῖα αὐτὰ ὁμοία τε πολλάκις, ἢ ἐς τὸ ὅμοιον ἀμφοῖν συνοίσοντα. ἐλάμβανε γὰρ ἑκάτερον δὶς ἄλογα, καὶ τὰ μὲν πρῶτα κινδύνων σφαλερῶν ὑπέδειξεν. Ἀλεξάνδρῳ μὲν γὰρ Ὀξυδρακικὰς ἐπὶ τὸ τῶν ἐχθρῶν τεῖχος ἀναβάντι πρὸ τῶν Μακεδόνων, ἢ τὴν κλίμακα συντριβεῖσαν, ἀπολειφθέντα τε αὖθις, ἢ ὑπὸ τόλμης ἐς τὸ ἐντὸς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐξαλόμενον, καὶ πληγῇσι τὰ στέρνα χαλεποῖς καὶ ἐς τὴν πρόχνουν ὑπέρω βαρυπότῳ, καὶ πιπτόντι ἤδη καὶ προσωθέντι μόλις ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἀναῤῥηξάντων τὰς πύλας ὑπὸ δέους. Καίσαρι δὲ ἐν Ἱσπανίᾳ τοῦ στρατοῦ προφόβου γε ὄντος ἐπὶ Πομπήϊον τὸν νέον, & ὀκνοῦντος ἐς μάχην ἰέναι, προσδραμόντα πάντων ἐς τὸ μεταίχμιον, ἢ δεξαμένῳ δόρατα ἐς τὴν ἀσπίδα, μέχρι & τόνδε ὁ στρατὸς ἐπιδραμὼν ὑπὸ αἰδοῦς ἢ φόβου προεῖσθαι. ὥστε μὲν αὐτοῖς τὰ πρῶτα ἄλογα ἐς κινδύνων ἦλθε θανάτου, τὰ δεύτερα ἐς τὸν θάνατον αὐτόν. Πιθαγόρας τε γὰρ ὁ μάντις, Ἀπολλοδώρῳ δεδοικότι Ἀλέξανδρόν τε ἢ Ἡφαιστίωνα, θυόμενον εἶπε μὴ δεδιέναι, ὡς ποδῶν γὰρ ἀμφοτέρους αὐτίκα ἕξειν· καὶ τελευτησάντων ἑνὸς Ἡφαιστίωνος, ὁ Ἀπολλόδωρος ἔδεισε μή τις ἐπιβουλὴ γένηται κατὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐξέλυσεν αὐτὸν τὸ μαντεύμασιν· ὁ δὲ ἐπεμελέστερον, & Πιθαγόραν αὐτὸν ἤρετο ὅ, τι λέγοι τὸ σημεῖον. ὁ δὲ εἰπόντος, ὅτι τὰ ὕστατα λέγοι, αὖθις ἐπεμελέστερον, &

ἐπήνεσεν ὅμως Ἀπολλοδώρου τε τῆς εὐνοίας, καὶ τὸν μάντιν τῆ παῤῥησίας. Καίτοιγε σὺ ἐς τὸ ἕκατον βαλὼν τήλου ἐσιόντι, καὶ τότε μοι τοῦ βραχέος εἰρῆται, τὰ αὐτὰ σημεῖα γίγνεται, καὶ χλευάσας, ἔφη τοιαῦτά οἱ τοῦ Ἰβηρίαν γεγονέναι. ὁ δὲ μάντις εἰπόντος καὶ τότε αὐτὸν κινδυνεύειν, καὶ νῦν ἐπιφανέστερον ἔχειν τὸ σημεῖον, ἐσδὺς τι ἐς τὴν παῤῥησίαν, ἐθύετο ὅμως αὖθις, μέχρι βραδυνόντων αὐτὸν τῶν ἱερῶν δυσχερῶς, ἐσῆλθε καὶ ἀνῃρέθη. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ Ἀλεξάνδρῳ συνέπεσεν· ἐπανιόντι γὰρ ἐξ Ἰνδῶν ἐς Βαβυλῶνα μετὰ στρατοῦ, καὶ πλησιάζοντι ἤδη πυρεκφλοιοι οἱ Χαλδαῖοι τὴν εἴσοδον ἐπιχῶν ὦν τῷ πυρόντι· καὶ τὸ ἰαμβεῖον εἰπόντος „ ὅτι, Μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζῃ καλῶς. δεύτερα γὰρ οἱ Χαλδαῖοι παρεκάλουν μὴ ἐς δύσιν ὁρῶντα μετὰ στρατιᾶς ἐσελθεῖν, ἀλλὰ βραδεῖ δύσει, καὶ τὴν πόλιν λαβεῖν ἀπὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, ὁ δὲ ἐς τοῦτο μὲν εὐδαίμονα λέγεται, καὶ ἐπιχειρήσαι βραδεῖ δύσει, λίμνη δὲ καὶ ἕλη δυσχεράνων καταφρονήσαι καὶ δευτέρα μαντεύματος, καὶ ἐσελθεῖν ἐς δύσιν ὁρῶν· ἐσελθὼν γε μὴν καὶ πόλεων καὶ τὴν Εὐφράτην ἐπὶ τὸ πρεσβύ Παλλακόπαν, ὃς τὸν Εὐφράτην ὑπολαμβάνων, ἐς ἕλη καὶ λίμνας ἀναφέρῃ, καὶ κωλύει τὴν Ἀσυρίδα γῆν ἄρδειν ἐπιπλέειν. ἐπινοοῦντι δὲ τὸν Ἀφθίσιον τὸν ποταμὸν, καὶ ἐπὶ τοῦτον ἀναπλέοντα φασὶν ἐπιτυθάσαι τοῖς Χαλδαίοις, ὅτι σῶος ἐς Βαβυλῶνα ἐσέλθοι τε καὶ ἐκπλέοι, ἐμελλε δὲ ἐπανελθὼν

& Appollodori ſtudium laudavit, & vatis vocem liberam. Cæſari verò extremùm in ſenatum eunti, ut paulo antè dixi, idem prodigium oblatum eſt: quod ille irridens, ait, tale ſibi viſum etiam in Hiſpania: quúmque aruſpex reſpondiſſet, tum quoque magnum eum adiſſe diſcrimen capitis, nunc verò majus etiam exta minari, cedens nonnihil tam confidenter monenti, denuò ſacrificavit, donec moram ſacrorum pertæſus, curiam ingreſſus periit. Idem & Alexandro accidit. repetentem enim Babylonem cum exercitu poſt victorias Indicas, jam propinquantem urbi Chaldæi monebant, differret introitum: reſpondit ille vulgato proverbio, Qui bene conjiciet, vatem hunc perhibeto optimum. Tum Chaldæi denuo rogabant, ſaltem non Occidentem ſpectans induceret exercitum, ſed ita circumductis copiis ut à fronte urbem & Orientem ſolem habeat: fertur hactenus eum paruiſſe ut cœperit circumducere, ſed offenſum via cœnoſa paluſtríque, poſteriora quoque contempſiſſe vatum monita, atque ita introgreſſum obverſa in ſolem occiduum facie. Nec multo pòſt ſecundo Euphrate navigavit ad Pallacottam fluvium, qui Euphratem excipiens in paludes & ſtagna devehit, inundaturum alioquin totam Aſſyriam. eum fluvium quum mu-

Vatum Alexandri monita ante mortem.

Pallacotta fluvius.

Alexander cavillatur in Chaldæos vates.

nire cogitaret, navigans illuc fertur cavillatus in Chaldæos, quòd ſalvus & intraſſet Babylonem & tunc exiret navigio: ſed mox re-

diturum manebat extrema dies. Similiter & Cæsar cavillatus est: nam præmonitus à vate, fatales sibi esse Idus Martias, ubi ea dies venit, exprobravit illi adesse Idus: & tamen ultra eas non vixit. Ita hic quoque omnia conveniunt prodigia, vatum monita æquo animo audita, cavillatio, prædictionis eventus inevitabilis. Scientiarum etiam fuere amatores, tam patriarum quàm Græcarum externarúmque: Alexander cum Brachmanis collocutus, qui habentur Indorum subtilissimi & sapientissimi, sicut Persarum Magi: Cæsar cum Ægyptiis, quando præsens Cleopatram reduxit in regnum. quapropter etiam in pace multa apud Romanos correxit: & annum ad id ætatis inæqualem propter intercalares menses (nam ratione lunari utebantur) juxta Solis cursum ordinavit, autoribus Ægyptiis. Quin & illud ei contigit, ut nemo ex conjuratis evaserit: sed pœnas meritas ejus filio dederint, sicut Alexandro interfectores Philippi. Quomodo autem dederint, dicetur in sequentibus voluminibus.

526

Brachmani Indorum subtilissimi & sapientissimi.

Annus à Cæsare ordinatus.

Nemo ex conjuratis Cæsaris pœnas evasit.

ἀυτίκα ἐν ἀυτῇ τεθνήξεσθαι. ἐπεπύθετο γὰρ μάντεως αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὴν τελευτὴν προειπόντος, ὅτι μὴ περιοίσῃ τὰς Μαρτίας Εἰδούς· ἐλθούσης τῆς ἡμέρας, ἔφη, τὴν μάντιν χλευάζων, ὅτι παρεισιν αἱ Εἰδοί· ἡ δ' ἀυτῷ ὅμως ἀπέθανεν. ἔτω μὲν δὴ ἡ σημεῖα τὰ περὶ σφῶν ἐχλεύασαν ὁμοίως, ἡ τοῖς προειποῦσιν αὐτὰ μάντεσιν οὐκ ἐχαλέπηναν. ἡ ἐάλωσαν ὅμως ὑπὸ τῆς λογῳ τῆς μαντοσυνῆς. ἐγένοντο γὰρ ἡ ἐς ἐπιστήμην τῆς ἀρετῆς τῆς τε πατρίου Ἑλληνικῆς ξένης, φιλόκαλοι· τὰ μὲν Ἰνδῶν Ἀλέξανδρος ἐξετάζων τοὺς Βραχμᾶνας, οἱ δοκοῦσιν Ἰνδῶν εἶναι μετεωρολόγοι τε ἡ σοφοί, καθὰ Περσῶν οἱ Μάγοι· τὰ δὲ Αἰγυπτίων ὁ Καῖσαρ, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενος, καθίστατο Κλεοπάτραν· ὅθεν ἄρα ἐς τὴν εἰρηνικὴν πολλὰ Ῥωμαίοις διωρθώσατο, ἡ τὸν ἐνιαυτὸν ἀνώμαλον ἔτι ὄντα λόγῳ τοῦ ὅτι μείωας ἐμβολίμους (ἦν δὲ σελήνῳ αὐτοῖς ἠλαττημένῃ) ἐς τὴν ἡλίου δρόμον μετέβαλεν, ὡς ἦσαν Αἰγύπτιοι. σωφρόνει δ' αὐτὸς ἐκ τῶν ἐς τὸ σῶμα ἐπιβουλευσάντων μηδένα ἀφυγεῖν, ἀλλὰ τοῦ παιδὸς δίκην ἀξίαν, καθάπερ Ἀλεξάνδρῳ τοὺς Φιλίππου ἀντελόντες· ὅπως δὲ ἔδοσαν, εἰ ἐξῆς βίβλοι δείκνυσιν.

Α Π Π Ι Α Ν Ο Υ Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ε Ω Σ Ρ Ω Μ Α Ι Κ Ω Ν Ἐ Μ Φ Υ Λ Ι Ω Ν. Γ.

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER III.

Ὁ Γ' τῶ μὲν δὴ Γαΐῳ Καίσαρι, πολίτῃ Ρ'ωμαίοις ἀξιῳ ἐς τὴν ἡγεμονίαν προόμῳ, ὑπὸ τῶ ἐχθρῶν ἀνήρητο, καὶ ὑπὸ τῶ δήμου τεθαπτο· ἀπάντων ἦ αὐτὸ τὸ σφαγέων δίκλιν δόντων, ὅπως οἱ φανεροφανέστατοι μάλιστα ἔδοσαν, ἥδε ἡ βιβλος καὶ ἡ μετὰ τοῦδε ἐπιδείξουσιν, ἐπιλαμβάνεσθαι καὶ ὅσα ἄλλα Ρ'ωμαίοις ἐμφύλια ἐς ἀλλήλους ἐγίγνετο ὁμοῦ.

Ἀντώνιον μὲν ἡ βουλὴ δι' αἰτίας εἶχεν ἐπὶ τοῖς ἐπιταφίοις τῶ Καίσαρος, ὑφ' ὧν δὴ μάλιστα ὁ δῆμος ἐρεθισθεὶς, ὑπερεῖδε τὸ ἄρτι ἐπιψηφισμένης ἀμνηστείας, καὶ ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶ σφαγέων σὺν πυρὶ ἔδραμον· ὁ δὲ αὐτῷ χαλεπαίνουσαν, ἐνὶ τοιῷδε πολιτεύματι ἐς εὔνοιαν ἑαυτῶ μετέβαλεν· Ἄματος ἦν ὁ ψευδομάρτυς, Μαρίᾳ δὴ ὑπικρίνετο υἱὸς εἶναι, καὶ δὴ Μάριον ὑπερήρεσκε τῷ δήμῳ· γιγνόμενος ἐν τοῦδε τῷ ὑποκρίσει συγχύσεως

CÆSAR quidem in promovendis imperii Romani pomœriis omnium præstantissimus, sic ab inimicis occisus, publicè funeratus est. Quoniam verò omnes ejus percussores pœnas dederunt, de præcipuorum exitu hic liber & proximus tractabit, simúlque complectetur reliqua Romanorum bella civilia.

Quum enim senatus in Antonium culpam conferret, quòd ejus maximè opera in Cæsaris funere populus concitus, & legis de præteritarum injuriarum oblivione recens latæ oblitus, cum facibus accurrisset ad ædes conjuratorum, ille indignationem hanc uno suo facto ad rempublicam pertinente mutavit in benevolentiam. Erat Amatius quidam qui se falsò in Marii nomen inserverat quasi filius, gratiosus apud plebem ob C. Marii memoriam. Is quoniam hac simulatione effecerat, ut videretur non alienus à cognatione Cæsa- 527 Amatius.

ris, præ ceteris ægrè ferens ejus obitum, aram ubi crematus est posuit: stipatúsque manu juvenum audacium, terrori conjuratis fuit: quorum aliis ex Urbe fuga dilapsis, quotquot à Cæsare provincias acceperant, in eas profecti sunt: Decimus Brutus in Galliam Italiæ finitimam, Trebonius in Asiam, Tullius Cimber in Bithyniam. Cassius verò & Marcus Brutus qui maximè cordi erant senatui, in futurum annum designati fuerant à Cæsare cum prætoria potestate præsides, Syriæ Cassius, Brutus Macedoniæ: tunc verò ut prætores urbani ex officio curabant mittendos in colonias, præter alia concedentes eis ut possent portiones suas vendere. quod lex non permittebat nisi post annum vigesimum. His Amatius dicebatur moliri perniciem, nec aliud quàm occasionem expectare. Quo rumore motus Antonius pro potestate jussit comprehendi Amatium: móxque indicta causa interfecit per insignem audaciam. Id factum senatus miratus est ut vehemens & inconcessum legibus, libenti tamen animo tulit ut perutile: quòd alioqui parum tuti fore videbantur Brutus & Cassius. At milites Amatii ceteráque plebs, necati desiderio mota, & indignè ferens hanc sibi mercedem ab Antonio redditam, pro honore hactenus illi habito, rem non dissimulandam censuit: occupato igitur

Ara Cæsari posita.

Amatii interitus.

τῶ Καίσαρα, ὑπερήλγησε μάλιστα αὐτῶ τεθνεῶτος, & βωμὸν ἐπωκοδόμησε τῆ πυρᾶ, & χεῖρας θρασυτέρων ἀνδρῶν εἶχε, καὶ φοβερὰς ἔτι τοῖς σφαγεῦσιν, ὧν οἱ μὲν ἄλλοι διεπεφεύγεσαν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ὅσοι παρ' αὐτῶ Καίσαρος ἐληφέσαν ἡγεμονίας ἐθνῶν, ἀπεληλύθεσαν ἐπὶ τὰς ἡγεμονίας, Βρῦτος μὲν ὁ Δέκιμος ἐς τὴν ὁμώνυμον τῆ Γαλατίας Κελτικὴν, Τρεβώνιος δὲ ἐς τὴν Ἀσίαν τὴν πρὸς Ἰωνίαν, Τύλλιος δὲ Κίμβερ ἐς Βιθυνίαν· Κάσσιος δὲ & Βρῦτος ὁ Μάρκος, ὧν δὴ & μάλιστα τῆ βουλῆ διέφερεν, ἤρχετο μὲν καὶ οἷδε ὑπὸ τῶ Καίσαρος ἐς τὸ μέλλον ἔτος ἡγεμονεύειν, Συρίας μὲν ὁ Κάσσιος, καὶ Μακεδονίας ὁ Βροῦτος· ἔτι δὲ ὄντες ἀστικοὶ στρατηγοὶ ὑπ' ἀνάγκης καὶ διαπράγμασιν, οἷα στρατηγοὶ τὰς κληρούχους ἐπεφοίτων, ὅσοις τε ἄλλοις ἐπιτάσσων, καὶ τὰ κληρουχήματα συγχωρηκότες αὐτοῖς πιπρασκεῖν, & νόμῳ κωλύοντος οὐτὸς εἰκῆσιν ἐτῶν ἀποδίδοσθαι· σὺν αὐτοῖς δὲ ὁ Ἀμάτιος ὅτε σωτυχοι, & συνέβρυε λέγετο. τῶδε οὖν τῶ λόγῳ τὸ συνέβρος ὁ Ἀντώνιος ἐπιβαίνων οἷα ὕπατος, συλλαμβάνει & κτείνει τὸν Ἀμάτιον χωρὶς δίκης μάλα θρασέως· καὶ ἡ βουλὴ τὸ μὲν ἔργον ἐθαύμαζεν, ὡς μέγα καὶ παρανόμων, τῶν δὲ χρεῶν αὐτῶ προσεποιοῦτο ἥδιστα· ἃ γὰρ αὐτοῖς ἐδόκει ποτὲ χωρὶς τοιᾶσδε τόλμης ἀσφαλῆ τὰ καὶ Βρῦτος & Κάσσιον ἔσεσθαι. οἱ δὲ & Ἀματίου στρατιῶται, καὶ ὁ ἄλλος δῆμος ἐπ' ἐκείνοις, πόθῳ τε & Ἀματίου, καὶ ἀγανακτήσει & γεγονότος, ὅτι μάλιστα αὐτὸ ὁ Ἀντωνίου ἐπεπράχει, τότε & δήμου πομπίμου, οὐκ ἠξίουν σφῶν κατα-

φρονεῖν·

φρυεῖν· τὸν μὲν οὖν καταλαβόντες ἔσω, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐβλασφήμουν, καὶ τὰς ἕδρας συνέλυον αὐτοῦ Ἀματίου τοῦ βωμὸν ἱδρυσαμένου, ἐν ᾗ ἔμελλεν ἐπ' αὐτῷ Καίσαρι πρώτῳ ἐξελαυνόμενοι δὴ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπιπεμφθέντων ὑπὸ Ἀντωνίου, μᾶλλόν τε ἠγανάκτουν καὶ συνεκράγεσαν, καὶ ἔδρας τινὰς τοῦ Καίσαρος ἀνδριάντων ἐπεδείκνυον ἀνῃρημένων· ὡς δέ τις αὐτοῖς ἔφη, καὶ τὸ ἐργαστήριον, ἔνθα οἱ ἀνδριάντες ἀνεσκευάζοντο, δείξειν, εὐθὺς ἔσπευδον, καὶ ἰδόντες συνεπίμπρασαν, ἕως ἑτέρων ἐπιπεμφθέντων ἐξ Ἀντωνίου ἀμυνόμενοί τε ἀνῃρέθησάν τινες, καὶ συλληφθέντες ἕτεροι συνεμαοθήσαν, ὅσοι θρασύνοντες ἦσαν, οἱ δ' ἐλεύθεροι καὶ ἐξ ἀρίστης κατεῤῥίφησαν. ὁ δὲ πάροχος ἐπέπαυτο. μισοῦντος δ' ἄῤῥητον ἐξ ὀργῆς ἐνοίας τοῦ δήμου τὸν Ἀντώνιον ἐγήγερτο· ἡ βουλὴ δ' ἔχαιρεν ὡς οὐκ ἂν ἕτερός σφ' ἀδεῶς τῶν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἠνύομεν. ὡς δὲ καὶ Σέξτον Πομπήϊον ὁ Ἀντώνιος, τὸν Πομπηΐου τοῦ Μάγνου, ἐσηγήσατο καλεῖν ἐξ Γενόας, πολεμούμενον ἔτι τοῖς Καίσαρος στρατηγοῖς, αὖθί τε τῆς πατρῴας οὐσίας δεδημευμένης οἱ καὶ τριηκοσίων αὐτῷ δοθέντων μυριάδας Ἀττικῶν δραχμῶν πεντακισχιλίας, εἶναί τε στρατηγὸν ἤδη τῆς θαλάσσης, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ τὰς Ῥωμαίων ναῦς αὐτίκα τῆς παντὸς χρῆσθαι εἰς τὰ ἐπείγοντα, θαυμάζουσα ἔκλησε ἡ βουλὴ, μὴ πάντων ἐξεδέχθη, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐπὶ ὅλῃ εὐφήμῳ ἡμέρᾳ. ὁ γάρ τις

foro convitiosè clamabant in Antonium, flagitantes à magistratibus, ut quando Amatii parum valuisset autoritas, ipsi aram dedicarent ubi sacra facerent Cæsari primi omnium. Sed quum inde submoverentur per Antonianos milites, magis etiam exasperati vociferabantur, nonnulli ostentantes bases, unde statuæ Cæsaris avulsæ fuerant. Ubi verò quidam ait se ostensurum & officinam in qua illæ in alias facies refingebantur, statim eum secuti, re conspecta incenderunt eam: quùmque alia manus Antonianorum ad restinguendum supervenisset, aliquot ex eis occisi sunt, alii comprehensi, ex quibus quotquot servi erant, suspenderunt, ingenuos verò è rupe præcipitarunt. Tumultu sedato, benevolentia plebis erga Antonium in odium versa est: patres contrà gaudebant, quòd aliâs Cassianis nulla foret securitas. Ut verò Antonius ad senatum retulit de vocando Sexto Pompeio, Magni, omnibus desiderati, filio, qui tum impugnabatur à Cæsarianis in Hispania: utque pro paternis bonis in ærarium redactis darentur ei ex publico quingenties sestertiûm, utque decerneretur ei, sicut prius patri, maris imperium, classisque traderetur ad usus necessarios: patres mirabundi probaverunt omnia, ipsúmque sententiæ hujus autorem faustissimis acclamationibus per ejus dici reliquum prosecuti sunt. Nemo enim unquam eis visus

528

Servi suspensi, ingenui è rupe præcipitati.

Antonius de vocando Sexto Pompeio ad senatum refert.

est

est amantior reipublicæ quàm Magnus, nemo apud populum desideratior. Ex cujus factione quoniam Brutus Cassiúsque erant, & tunc ab omnibus honorabantur, videbatur tutos fore in posterum, & approbato eorum facto, partibusque ipsorum prævalentibus, incolumem fore rempublicam. Quapropter & Cicero continuè laudabat Antonium, & senatus non ignarus ei plebem infensam, propalam perniciem moliri, permisit ut ex præsenti veteranorum copia satellitium sibi deligeret. Ille verò, sive quia hoc jam antè egerat, sive fortuitam occasionem libenter arripiens, deligendo sibi custodes, continuè numerum augebat, donec explevit sex millia, non ex gregariis, quos quoties opus esset aliunde paraturum se putabat facilè, sed ex centurionibus artium bellicarum peritis longo usu, quos in communi sub Cæsare, militia familiares sibi fecerat. Ex his ipsis tribunos etiam legit pro cujusque dignitate, habuitque in honore, consiliis quoque præterquam secretioribus adhibens. At senatus jam suspectos habens, vel propter multitudinem nimiam, vel quòd essent lectissimi, suadere cœpit ut ad cavendam invidiam numerus in modum certum qui satis esset redigeretur: promisit ille se facturum quamprimum plebs redierit ad quietem pristinam. Et quia senatusconsulto rata erant acta Cæsaris ac consilia: quorum commentarios habebat Antonius, si-

Cicero Antonium laudat.

Satellitium militum Antonio contra plebem datum.

529

αὐτοῖς ἐδόκει Μάγνε ῥᾳδίως δημοκρατικώτερον, ὅθεν ὀλιγαρχικωτέρας ὢν ὁ τε Κάσσιος καὶ ὁ Βροῦτος ὁμοῦ τῷ στάσεως ὄντε τῷ Μάγνε, καὶ πάντι τότε πιθανώτατον, τὴν σωτηρίαν ἐδόκουν ἔξειν ἀσφαλῆ, εἰ τῶν γνωμῶν ὧν ἐπεκράτησεν ἐγκρατῆ, εἰ τὸν δημοκρατίαν ἐς τέλος ἐπιζεύξαι, τῆς μοίρας σφῶν ἀνιχνεύσης· ἃ εἰ Κικέρων συνεχῶς ἐπῄνει τὸν Ἀντώνιον, καὶ ἡ βουλὴ συγγινώσκουσα αὐτῷ ἀμαθίᾳ ἐπιβουλεύοντα τὸν δῆμον, ἔδωκε φρουρὸν αὐτῷ στήσασθαι αὐτοῖς τὸ σῶμα ὑπὲρ τῆς ἐσηρτυμένων εἰ ἐπιδημούντων ἑαυτῷ καταλέξαντα· ὁ δὲ εἴτε ἐς τοῦτο αὐτὸ πάντα πεπραγὼς, εἴτε τὸν συντυχίαν, ὡς εὗρηκεν, ἀπασάμενος, τῶν φρουρῶν κατέλεξε μέχρις ἐξακισχιλίων, ἐκ μὲν τῶν γυμνήτων ὀπλιτῶν, ὃς ὁμαρῶς ἂν ἐν τοῖς χρείαις ᾤετο ἔξειν καὶ ἑτέρωθεν, ἀλλὰ πάντας λοχαγοὺς ὡς ἠμεμονικώς τε καὶ ἐμπειροπολέμους, καὶ οἱ γνωίμους ἐκ τῆς στρατείας τῆς ὑπὸ Καίσαρι· παρέμιξεν δ' αὐτοῖς ἐς τὸν πρέποντα κόσμον ἐξ αὐτῶν ἐκείνων ἐπισήσας, ἧκεν ἐν τιμῇ, καὶ κοινωνὸς ἐποιεῖτο τῶν φανερῶν βουλευμάτων. ἡ δὲ βουλὴ τό τε πλῆθος αὐτῶν ἐν τῷ ἐπίλεξιν ἐν ὑπονοίᾳ τιθέμενοι, συνεβούλευον τῷ φρουρῶν, ὡς ἐπίφθονον, ἐς τὸ δέκατον ἐπαναγαγεῖν· ὁ δὲ ὑπισχνεῖτο ποιήσειν, ὅταν σβέσῃ τοῦ δήμου τὸ παροξῦνον. ἐψηφισμένον δὲ ἦν καινὰ κωλα, ὅσα Καίσαρι πέπρακτό τε καὶ γνώσθαι βεβούλευτο, τὰ ὑπομνήματα τῶν βεβουλευμένων ὁ

Ἀντώνιος

Ἀντωνίῳ ἔχων, καὶ τὰ γράμματα
τοῦ Καίσαρος φανερὸν ἐς πάντας οἱ
πεποιήμενον, διότι καὶ ὁ Καῖσαρ τὰ
τοιάδε αἰτήματα ἐς τὸν Ἀντώνιον ἐξ-
ίων ἀνετίθετο, πολλὰ ἐς πολλῶν χα-
ρὰν προστιθεὶς, & ἐδωρεῖτο πόλεσι,
καὶ δωρέαις, καὶ τοῖς δὲ τοῖς ἑαυτοῦ
φρουροῖς, & ἐπεχείρει μὲν πᾶσι
τοῖς αἰτοῦσι τὰ Καίσαρος ὑπομνή-
ματα, τῷ δὲ χάριν οἱ λαβόντες
ἤδεσαν Ἀντωνίῳ. τῷ γὰρ αὐτῷ τρό-
πῳ καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον πολλοὺς
κατέλεξε, καὶ ἄλλα τῇ βουλῇ δι'
ἀρεσκείας ἔπραττεν, ἵνα μὴ φθο-
νοῖεν ἔτι τῇ φρουρᾷ. καὶ Ἀντωνίῳ
μὲν ἀμφὶ ταῦτα ἦν.

Ὁ δὲ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἔτε
τινὸς ὑποψίαν τοῦ δήμου σφίσιν, ἢ
ὑποψίαν τοῦ ἐξεστρατευμένων εἰρηναίου
φανέντος, ἔτε τῶν συνέδρων Ἀμα-
τίου, καὶ πῦρ' ἑτέρου αὖ αὐτοῖς ἀ-
δυνάτου ἠρεύνων ἡμῖν, οὔτε τὸ
ποικίλον Ἀντωνίου φέροντες ἀφόβως
ἤδη καὶ στρατιὰν ἔχοντος, ἔτε τῶν
δημοκρατίαν βεβαιουμένων ἔργοις
ὁρῶντες, ἀλλὰ καὶ ἐς τοῦτο ὑφορώ-
μενοι τὸν Ἀντώνιον, Δεκίμῳ μάλι-
στα ἐπεποίθεσαν ἔχοντι ἐν πλευρᾷ
τρία τέλη στρατοῦ καὶ πρὸς Τρεβω-
νίου ἐς τὴν Ἀσίαν, καὶ πρὸς Τύλ-
λιον ἐς Βιθυνίαν κρυφαῖα ἔπεμπον
χρήματα ἀγείρειν ἀφανῶς, καὶ στρα-
τὸν παρασκευάσασθαι, αὐτοί τε ἠπεί-
γοντο τῶν δεδομένων σφίσιν ὑπὸ τοῦ
Καίσαρος ἐθνῶν παραλαβεῖν. & χρό-
νου δὲ ἄλλου συγχωροῦντος αὐτοῖς,
ἀπρεπὲς ἡγούμενοι τὴν ἐν ἀσφαλεῖ στρατη-
γίαν προλιπόντες ἀτελῆ, δόξαν
ἄποπτον φιλαρχίας ἐθνῶν ἐπείγεσθαι,
ἠρεμοῦντο ὅμως ὑπὸ ἀνάγκης τὸ ἐν μέ-
σῳ διάστημα διατρίψαι μᾶλλον ἰδιωτεύοντες, ἢ ἐν ἀσφαλεῖ στρατηγεῖν,

múlque ſcribam Cæſaris Taberium ſibi obſequentiſſimum, quando hujuſmodi poſtulata Cæſar ipſe abiturus in arbitrium Antonii rejecerat, multa in multorum gratiam adjecit, civitatibus dynaſtíſque gratificans, & ſuis cuſtodibus, quaſi ex præſcripto illius: ſed acceptorum beneficiorum gratia ſoli debebatur Antonio. pari ratione & in ſenatum multos allegit, aliáque ex ſenatus voluntate faciebat, quo minus invidioſa apud eum eſſet ſua cuſtodia. Taberius Cæſaris ſcriba. Antonius multa commentariis Cæſaris adjecit.

Dum Antonius circa hæc ſatagit, Brutus Caſſiúſque, quòd & veteranos & plebem parum pacato erga ſe cernerent animo, & poſſe aliquem alium exoriri, qui inſidias quales prius Amatius contra ſe ſtrueret, ſolliciti de Antonii quoque inconſtantia, tunc ſuffulti militaribus copiis, jámque ſuſpectum habentes, quaſi per eum ſtaret, quominus confirmaretur ſtatus reipublicæ, Decimo Bruto maximè fidebant, in propinquo habenti legiones tres: ſimúlque Trebonium in Aſia, Tullium in Bithynia clàm per literas monebant, ut occultè pecunias colligerent, & de exercitu diſpicerent, ipſique feſtinabant ad provincias acceptas à Cæſare. Sed quoniam tempus aliter ferebat, indecorum rati ante magiſtratus exitum, provincias ambitiosè invadere, maluerunt privati reliquum anni agere, quàm urbanas juriſdictiones adminiſtrare, Literæ Bruti & Caſſii.

quum 530

quum nec securi essent, & minus honorati quàm pro merito. Hoc intellecto senatus præfecit eos frumento undecunque in urbem convehendo, usque ad tempus abeundi in provincias, quod factum est ideo, ne Brutus Cassiúsque viderentur fugere: tanta habebatur existimationis eorum ratio, quando per hos potissimùm senatus Cæsaris percussorum partes fovebat. Prætoribus deinde urbem egressis, Antonius jam solus potens, dispiciebat sibi de aliqua provincia cum exercitu, Syriæ maximè cupidus, sed non ignarus se magis etiam suspectum fore si eam sibi dari peteret: jámque subornatus erat illi adversarius Dolobella, ipsius collega, propter simultatem veterem. Itaque ipsi ut juveni ambitioso persuasit, peteret mitti se in Syriam posthabito Cassio, & ad exercitum contra Parthos conscriptum: peteret autem non à senatu, nec enim licebat, sed rogatione apud populum: qui lætus & nihil cunctatus rogationem tulit. senatu verò causante eum discedere à decretis Cæsaris, respondit Parthicum bellum nemini destinatum à Cæsare: ceterùm Cassium qui accepisset Syriam, ipsum prius mutasse illius decreta, dum contra legem permitteret colonis ante vigesimum annum portiones suas vendere: pertineréque ad suam contumeliam si Dolobellæ præferatur Cassius. Tum

Antonius.

Dolobella.

ὅτε ἀφόβως ἔχοντες, ὅτε τὰ εἰκότα ἐφ' οἷς ὑπὲρ τῶν πατρίδος ἐπεπράχεσαν τιμώμενοι. οὕτω δὴ αὐτοῖς ἔχουσιν, ἡ βουλὴ σωτηρίᾳ τὴν γνώμην, ἔδοξε σίτου τῇ πόλει φορτίσαι ἐξ ὅσης δυνατὸν γῆς, μέχρις αὐτοὺς ὁ χρόνος τῶν ἐθνῶν τὰ στρατηγίας καταλάβοι· καὶ ἡ μὲν ὅπως ἔπραξεν ἵνα μή ποτε Βρούτου ἢ Κασσίου φεύγειν δόκοιεν· ποσῆδε αὐτῶν φορτὶς ὧν ἄμα καὶ αἰδώς, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἄλλοις σφαγεῦσι Δι' τάδε μᾶλιστα συνελάμβανον. ἐξελθόντων δὲ τῶν πόλεως τῶν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον, ἐπὶ δυνασείας ὧν ὁ Ἀντώνιος ἤδη μοναρχικῆς, ἀρχὴν ἔθνους καὶ στρατιὰς αὐτῷ βεβαιοῦσθαι, καὶ Συρίας μὲ ἐπεθύμει μᾶλιστα, ὅσα ἡγεμονίᾳ δὲ ὧν δ' ὑποψίας, καὶ μᾶλλον ἐσόμενον, εἴ τι αὐτοῦ· καὶ γὰρ αὐτῷ κρύφα Δολοβέλλαν τὸν ἕτερον ὕπατον ἐπείληφεν ἐς ἀντίστασιν ἡ βουλὴ, Δι' ἀφορὴν οἰκεῖα τῷ Αἰλιανῷ γενόμενον. αὐτὸν οὖν τὸν Δολοβέλλαν ὁ Ἀντώνιος νέον τε καὶ φιλόπονον εἶδώς, ἔπεισεν αἰτεῖν Συρίαν ἀντὶ Κασσίου, καὶ τὸν ἐς Παρθυαίους κατειλεγμένον στρατὸν ἐπὶ τοὺς Παρθυαίους, αἰτεῖν δὲ ὡς τῆς βουλῆς (ἡ γὰρ ἐξὸν) ἀλλὰ τοῦ δήμου, νόμῳ· καὶ ὁ μὲ κωθεὶς, αὐτίκα ἐσηὐτίζετο τὸν νόμον· καὶ τῆς βουλῆς αἰτιωμένης αὐτὸν παρανόμου τὰ δόξαντα τῷ Καίσαρι, τὸν μὲν ἐπὶ Παρθυαίους πόλεμον, ἐᾶναι, ἔφη, ὑπὸ Καίσαρος ἐπιτεταφθαι, Κάσσιον δὲ τὸν Συρίας ἀξιωθέντα, αὐτόν τι τῶν Καίσαρος ἐσπέρων ἀλλάξαι, δόντα πωλεῖν τὰ κληρουχήματα τοῖς λαοῖσι ἐσθ' ὧν νενομισμένων ἐκγονίν ἐτῶν, καὶ αὐτὸς ἂν αἰδεῖσθαι, Συρίας ἐκ ἀξιούμενον Δολοβέλλας ὧν, ἐσθ' Καισὶν

Καισὶν· οἱ μὲ δὴ τ̃ δημάρχων τινὰ Ἀσπρῆνᾶν ἔπεισαν ἐν τῇ χειροτονίᾳ ψευσταῖς τισὶ διοσημείαις, ἐλπίσαντές τι ἐς Ἀντώνιον συμπράξειν, ὕπατόν τε ὄντα, καὶ τῶν σημείων ἱερέα, ἐς Δολοβέλλαν ἔτι νομιζόμενον εἶναι τῷ Δολοβέλλᾳ. ὁ δ' Ἀντώνιος, ἐπεὶ τ̃ χειροτονίας ἔσης, ὁ Ἀσπρῆνᾶς ἔφη διοσημείαν ἀπαίσιον γεγενέναι, ἔδεε ὄντος ἑτέρου ἐπὶ τούτῳ πέμπεσθαι, πάνυ χαλεπήνᾶντος τῷ Ἀσπρῆνᾷ ἐπὶ ψεύσματος, καὶ κεφαλὰς ἐπιθέσθαι χρὴ τοῦναι τῷ Δολοβέλλᾳ· καὶ γίνεται μὲν ἔτω Συρίας ἡγεμὼν Δολοβέλλας, ἐς στρατηγὸς ἐπὶ πολέμῳ ἐπὶ τοῖς Παρθυαίοις, καὶ στρατιᾶς τῆς ἐς αὐτὸν ὑπὸ Καίσαρος καταλεγμένης, ὅση τε ἐπὶ Μακεδονίαν ἐπελήλυθει. καὶ ὁ Ἀντώνιος τότε πρῶτον ἔγνωσο συμπράσσων τῷ Δολοβέλλᾳ. γεγνημένων ἢ τῶνδε ἐν τῷ δήμῳ, τὴν βουλὴν ὁ Ἀντώνιος ἤτει Μακεδονίαν, εὖ εἰδὼς ὅτι αἰδέσονται μὴ Συρίαν δοῦναι Δολοβέλλᾳ, ἀντειπεῖν τε ἐπὶ Μακεδονίας Ἀντωνίῳ, ἐς τοῦτο γνώμης στρατηγὸν ἡρημένης, καὶ ἐθέλειν μὲ ἀκόντες, καὶ ἐν θυμῷ ἔχοντες, ὅπως τὸν ἐν αὐτῇ στρατὸν πρεμεδήκει ὁ Ἀντώνιος τῷ Δολοβέλλᾳ, ἠγάπων ἢ ὅμως Δολοβέλλαν ἔχειν τ̃ στρατὸν Ἀντωνίου μᾶλλον· ἐν καιρῷ δὲ αὐτοὶ τ̃ Ἀντιόχειαν τοῖς ἀμφὶ τ̃ Κάσσιον ἀντήτιον ἑτέρᾳ ἔδωκαν, ἐς ἐδόθη Κυρήνη τε ἐς Κρήτη· ὡς δ' ἑτέροις δοκεῖ, τάδε μὲ ἀμφοτέρᾳ Καισίῳ, Βιθυνία ἢ Βρέτῳ. τὰ μὲ δὴ γιγνόμενα ἐν Ῥώμῃ τοιάδε ἦν.

Ὀκταβίου ἢ τ̃ ἀδελφῆς τ̃ Καίσαρος θυγατριδὺς, ἵππαρχος μὲν αὐτῷ Καίσαρος γεγονὼς πρὸς ἐνὸς, ἐξ ἧς τόνδε τὸν τιμὸν ὁ Καῖσαρ ipse

senatus Asprenatem tribunum plebis subornavit, ut in comitiis obnuntiaret malum augurium, sperans adjuturum se hic Antonium, qui & consul & augur, inimicus adhuc putabatur Dolobellæ. Id ubi fecit tribunus, quod officium erat alterius, Antonius offensus mendacio, jussit tribus ferre de Dolobella suffragia. Sic Syria obvenit illi provincia, simúlque bellum Parthicum, legionésque ad id destinatæ à Cæsare, unà cum his quæ in Macedoniam præcesserant. ac tum demum apparuit, favere collegæ Antonium. His à populo impetratis, ipse à senatu poposcit Macedoniam, sciens quòd post concessam alteri Syriam, puderet eos pernegare sibi de Macedonia, præsertim quum ea provincia careret exercitu: & obtinuit, ab invitis tamen, mirantibúsque quòd passus esset prius legiones inde Dolobellam deducere, penes quem malebant esse illum exercitum. Et commodum placuit eis ab Antonio vicissim alias Cassianis provincias petere: estque impetrata Cynerensis atque Creta, vel, ut alii produnt, hæ ambæ Cassio, Bruto verò Bithynia. Hic tum erat rerum urbanarum status.

Asprenas trib. pl.

531

Ceterùm Octavius, Cæsaris ex sororis filia nepos, avunculi magister equitum in unum annum creatus erat, posteaquam

Octavius, Cæsaris ex fororis filia nepos.

ipse Cæsar hunc magistratum annuum, quo per plures amicos circumferretur, fecerat: sed quòd adolescens adhuc esset, Apolloniam quæ Ionio mari imminet, missus est ut literas simul & rem militarem disceret, expeditionis comes futurus: ad quem alæ equitum è Macedonia vicissim commeabant, cum quibus exerceretur: & nonnulli tribuni præfectique sæpe illuc veniebant salutaturi ut cognatum Cæsaris: atque ita comiter omnes excipiendo gratiosus etiam apud exercitum factus est. Sexto autem mense postquam eò venerat, annuntiatur ei circa vesperam, Cæsarem occisum in senatu ab amicissimis, & qui tum plurimùm poterant: & quia nondum quicquam præterea nuntiatum fuerat, expavit, quòd nesciret num de communi senatus voluntate, an paucorum audacia factum id esset: & num facinorosi pœnas dedissent, an superstites essent, vel etiam grati multitudini. Sic hæsitanti Romani amici suadebant ut ad legiones in Macedoniam securitatis causa confugeret: & ubi certior fieret privatim id esse maleficium, resumpto animo ulciscereturque Cæsarem. Nec deerant tribuni qui ad tuendam ejus incolumitatem pollicerentur suam operam. Sed mater & vitricus Philippus ex Urbe scripserunt ei, ne nimis extolleretur hujusmodi pollicitis, néve quicquam tentaret audacius: memor quomodo Cæsar superatis omnibus inimicis, per amicos oppres-

Apolloniam missus ut literas & rem militarem discat.

532

Matris & vitrici Philippi ad Octavium literæ cum monitis.

ἐς τὰς φίλους ἀδελφέρων, ἐπήσιον ἐφ' ὅτε ἐποιεῖτο εἶναι. μειρακίου δ' ἔτι ὄν, ἐς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ τῷ Ἰονίῳ παραδύεσθαί τε καὶ ἀσκεῖσθαι τὰ πολέμια ἐπέμπετο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ὡς ἐς τὰς πολεμίους ἐψόμενον αὐτῷ, καὶ αὐτὸν ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ ἱππέων ἴλαι πυραμαχοῦσι Μακεδονίας ἐπιοῦσαι συνεγύμναζον, ἐς τὸ ἡμερῶνον τοῦ στρατοῦ πυνθανόμενοι συγχρῆσθαι Καίσαρα ξυμμάχοις ἐπιφοίτων, γνῶσίς τε ἐκ τούτων αὐτῷ ἦν ἔυνοια τοῦδε τοῦ στρατοῦ πρὸς αὐτὸν γίγνεσθαι σφίσι χάριτα δεξιμάχῳ πάνυ ζώσῃ. ἔκτον δὲ ἔχοντι μῆνα ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ, ἀγγέλλεται τῷ ἐπιόντι ὁ Καῖσαρ ἀνηρημένος ἐν τῇ βουλευτηρίῳ πρὸς τῶν φιλτάτων, καὶ παρ' αὐτῷ δυναστευόντων τότε μάλιστα. τοῦ δὲ λοιποῦ ἐδένος ἀπαγγελθέντος πω, δέος αὐτὸν ἐπεῖχε καὶ ἄγνοια, εἴτε κοινὸν εἴη τὸ βέλος τὸ ἔργον, εἴτε ἐς τοῦ ἐργασαμένων ἴδιον, ἐς εἰ δίκῃ ἤδη τοῖς πολεμίοις δεδώκοιεν, ἢ μὴ τόδε εἶεν, ἢ μὴ τὸ πλῆθος αὐτοῖς συνήδοιτο· ἐφ' οἷς οἱ φίλοι ἐκ Ῥώμης ὑπετίθεντο πάντα, ὥστε οἱ μὲ ἐς φυλακὴν τοῦ σώματος αὐτὸν ἀξίωσιν ἐπὶ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ στρατὸν καταφυγεῖν, ἐς ὅτε μάθοι μὴ κοινὸν εἶναι τὸ ἔργον, ἐπιθαρρήσαντα τοῖς ἐχθροῖς ἀμύνειν τῇ Καίσαρος· μὴ ἦσαν οἱ μὴ τῶν ἡμερῶνων αὐτὸν ἐλθόντα φυλάξειν ὑπεδέχοντο. ἡ δὲ μήτηρ ἐς Φίλιππος ὃς εἶχεν αὐτοῖς, ἀπὸ Ῥώμης ἔγραφον μήτε ἐπαίρεσθαι, μήτε χαίρειν πω, μεμνημένων οἷα Καῖσαρ ὁ πάντος ἐχθροῦ κρατήσας ὑπὸ τῶν φιλτάτων μάλιστα πάθοι· τὰ δὲ ἰδιωτικώτερα, ὡς ἐν τοῖς πάροθεν

ἀνήρ-

ἐπιδεωότερα, αἰρεῖσθαι μᾶλλον, ἢ σὺν τοῖς σφῶν εἰς Ῥώμην ἐπανελθεῖν φυλακῆς ὁμοῦ. οἷς Ὀκταουίου ἐνδοὺς ἀφ' ὧν ἔπ' ἀγνοίαν τοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ γεγονότος, τοὺς ἡγεμόνας τε στρατοῦ ἐξιωτικῶς, διέπλει τὸν Ἰόνιον, ἐκ τοῦ Βρεντεσίου (οὕτω γάρ τινα τοὔνομα τῷ στρατῷ πεῖραν εἰληφὼς πάντα ἐφυλάσσετο) ἀλλ' ἐς ἕτερόν τι μακρὰν ἀπὸ τοῦ Βρεντεσίου πόλιν ἐντὸς ἔσαν ὁδοῦ, ἣ ὄνομα Λουπίαι· ἐνταῦθα οὖν ἐνηυλίσατο Δαπελίων. ὡς δ' οἱ τάπερ ἀκριβέστερα περὶ τοῦ φόνου, καὶ τοῦ δήμου τὰ πάθους, τά τε Δάφνικος καὶ τῶν ἐψηφισμένων ἦλθε τὰ ἀντίγραφα, οἱ μᾶλλον αὐτὸν ἠξίουν τοὺς ἐχθροὺς Καίσαρος δεδιέναι, ἰόν τε αὐτοῦ καὶ κληρονόμον ὄντα, καὶ πειρήνου ἅμα τῷ κλήρῳ τῶν θεσῶν ἀπεπιπθαι. ὁ δὲ ἐαυτὸ οἱ καὶ τὸ μὴ πιμωρεῖν αὐτοῦ Καίσαρι αἰσχρὸν ἡγούμενος, ἐς τὸ Βρεντέσιον ἦει, προπέμψας ἐς διερευνησόμενος, μήπως ὑπ' φονέων ἐγκαθέζοιτο ἐνέδρα. ὡς δ' αὐτῷ ἐκ τοῦ ἐνθάδε στρατοῦ οἷα Καίσαρος ὑὸν δεξιούμενος ἀπήντα, ἀναῤῥήσας ἔθυε, ἐς ἐνθυς ὠνομάζετο Καίσαρ. ἔθος γάρ τι Ῥωμαίοις τοὺς θανόντος τοῦ θρεμένων ὀνομάζειν ἐπιλαμβάνειν· ὁ δ' ἐκ ἐπέλαβεν, ἀλλὰ ἐς τὸ αὐτὸ καὶ τὸ πατρῷον ὅλως ἐνήλαξεν, ἀντὶ Ὀκταουίου πρόθος Ὀκταουίς, Καῖσαρ εἶναι καὶ Καίσαρος υἱός, καὶ διετέλεσεν οὕτω χρώμενος· ἐνθυς τε ἐς αὐτὸν ἄνδρωμα ἐς πανταχόθεν, ὡς ἦν, πλῆθος ἀνθρώπων συνίθεσαν, οἱ μὲν ἐκ φιλίας Καίσαρος, οἱ δ' ἐξελεύθεροι καὶ θεραπόντες αὐτοῦ, καὶ

sus sit: tutius fore si intra privatam conditionem ad tempus se contineat, & ad urbem conferat cum amicorum cohorte. His ille permotus, quòd nondum cognovisset quid cædem secutum vale dicto præfectis exercitus, trajecit, non tamen Brundisium (quippe incertus de militum ejus loci voluntate cavebat omnia) sed in aliud oppidum non longè inde remotum, cui nomen Lupiæ: ibíque aliquantisper diversatus est. Deinde ubi literis accuratius scriptis factus est certior de dolore ob eam necem publico, de testamento & senatusconsultis, amici tanto magis timendos censebant inimicos Cæsaris, quando & hæres sit & filius: hortabantúrque ut unà cum hæreditate adoptionem recusaret. Ille non minùs hoc tempore ratus, quàm non ulcisci Cæsaris injuriam, Brundisium profectus est, præmissis qui scrutarentur, ne forte quis ex illius percussoribus ibi lateret in insidiis. Ut verò ab eo exercitu obviam progresso tanquam Cæsaris filius exceptus est, ad audendum confirmatus, sacrificavit, confestímque cœpit nominari Cæsar, quum alioquin Romanis sit mos, assumere nomen patris adoptivi: hic verò id omnino mutavit, pro Octavio Octavii filio dictus in perpetuum Cæsar filius Cæsaris. Ad quod nomen mox, non aliter quàm ad verum filium, undique magnus concursus fuit partim amicorum Cæsaris, partim libertinorum & mancipiorum, cum

Amici Octavium hortantur cum hæreditate adoptionem Cæsaris relinquere.

Octavius Cæsar appellatus.

533 Confluentium ad Cæsarem adolescentem turba.

 essétque

eísque militum etiam, vel qui apparatum & pecunias ferebant in Macedoniam, vel qui vectigalia pecuniámque aliam ex provinciis exactam portabant Brundisium. Ille tum multitudine ad se confluentium, tum Cæsar, nominis vulgo gratiosissimi existimatione factus auctior & confidentior, ad Urbem iter fecit, cum haudquaquam contemnendo comitatu, indies torrentis modo crescente: à vi aperta jam tutus propter eam quam circa se habebat frequentiam, sed ob hoc ipsum magis suspicax, ut in recenti familiaritate fermè omnium. Civitatum verò aliæ quidem non admodum æquo erga eum erant animo: ceterùm veterani Cæsaris qui nuper agros acceperant, confluebant è coloniis in adolescentis gratiam, deplorantes Cæsarem, Antonio contrà maledicentes, qui tantum scelus inultum reliquisset, profitentésque se ultores, modò daretur cujus auspiciis id possent efficere: quos Cæsar laudatos, & rem differre jussos, dimisit. Jámque prope Terracinam venerat, ad quinquagesimum ab Urbe lapidem, quum nuntiatum est consules ademisse Cassio Brutóque Syriam & Macedoniam, pro quibus concessas eis in solamen alias minores provincias, Cyrenensem & Cretam insulam: revertisséque in Urbem quosdam exules, & accitum Pompeium: tum ex commentariis Cæsaris allectos aliquot in senatum, multáque alia fieri. Postquam autem in Urbem pervenit, rursum matrem ejus & Philippum ceteróst-

Syria & Macedonia Cassio & Bruto ademptæ.

ἕτερα στρατιώτας σὺν αὐτοῖς, οἱ μὲ ἀποσκευὰς ἢ χρήματα φέροντες ἐς τὴν Μακεδονίαν, οἱ δὲ ἕτερα χρήματα καὶ φόρους ἐξ ἐθνῶν ἄλλων ἐς τὸ Βρεντέσιον. ὁ δὲ ὡς τὴν πόλιν ἐς αὐτὸν ἀφικνουμένην, καὶ τῇ Καίσαρος αὐτὸ δόξῃ τε καὶ τῇ πάντων ἐς ἐκεῖνον εὐνοίᾳ θαῤῥῶν, ὥδευεν ἐς Ῥώμην σὺν ἀξιολόγῳ πομπῇ αὐξομένῳ μᾶλλον ἐφ' ἡμέρας, οἷα χειμαῤῥοῦς, φανερῶς μὲν ἐπιβουλῆς ὢν ἀμείνων διὰ τὸ πολῖται, συνέδρας δὲ δι' αὐτὸ καὶ μάλιστα ὑφορώμενος, ἅτε γνωσῶν οἱ τὰ σφῶν τῶν πάντων ἀρχὴν ὄντων ἀπάντων· τὰ δὲ τὰ πόλεων, τῶν μὲ ἄλλων ἐ πάντα ὡς αὐτὸν ἰὼ ὁμιλεῖ· οἱ δὲ τὴν Καίσαρος στρατιώτας μάλιστα τε καὶ ἐς κληρουχίας διηρημένοι, σωιέτρεχον ὅτι τὰ ἀποικιῶν ἐπὶ χάρτῃ μειρακίου, καὶ τὸν Καίσαρα ὠλοφύροντο, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἐλασφήμουν, ὅτι ἐπιξύσας τηλικοῦτον μύσος, καὶ σφᾶς ἔλεγον, εἴ τις ἡγεῖτο, ἀμυνεῖν· ὃς ὁ Καῖσαρ ἐπῃνῶν καὶ ἀνατιθέμενος αὐτῷ τὸ παρόντι, ἀπέπεμπεν. Οὗτος δ' αὖτε τὸν Ταῤῥακίνας ἀπὸ τεσσαράκοντα που Ῥώμης σταδίων, ἀσγέλλεται Καίσιός τε καὶ Βρούτος ἀφηρημένοι τὰς τῶν πατέρων Συρίαν καὶ Μακεδονίαν, καὶ ἐς παραμυθίαν βραχύτερα ἕτερα Κυρηναίων καὶ Κρήτην ἀντιλαμβάνοντες, φυγάδων τε πολλῶν κάθοδοι, καὶ Πομπηίου μετάκλησις, καὶ ἀπὸ τῶν Καίσαρος ὑπομνημάτων ἐς τε τὸν βουλὴν ἐγγραφαί τινων, καὶ ἕτερα πολλὰ γιγνόμενα. ὡς δ' ἐς τὴν πόλιν ἀφίκετο, ἥ τε μήτηρ αὖθις καὶ Φίλιππος, ὅσοι τε ἄλλοι

τε ἄλλοι κηδεμόνες ἦσαν αὐτῷ, ἐδεδίκεσαν τῶν τε τῆς βουλῆς εἰς τὸν Καίσαρα ἀλλοτρίωσιν, καὶ τὸ δόγμα, μὴ εἶναι δίκας ἐπὶ Καίσαρι φονεῦσι, καὶ τῶν Ἀντωνίου τότε δυναστούντων ἐς αὐτὸν ὑπεροψίαν, ἔτε ἀφικομένῳ πρὸς τὸν Καίσαρα· ἰόντα, ἔτε προσπέμψαντος αὐτῷ. ὁ δὲ καὶ τοῦτ' ἐπῃνεῖν, αὐτὸς ἀπαντήσειν ἐς τὸν Ἀντώνιον εἰπὼν, οἷα νεώτερος ἐς πρεσβύτερον, καὶ ἰδιώτης ἐς ὕπατον, καὶ τῷ βουλῷ διαπεσεῖσθαι τὰ εἰκότα· καὶ τὸ δόγμα ἔφη χρῆναι μηδενὸς πω τῶν ἀνδροφόνους διώκειν, ἀλλ' ὁπότε θαρρήσας τις διώκοι, καὶ τὸ δῆμον ἐπικουρήσειν καὶ τῷ βουλῷ ὡς συνόμῳ, καὶ τῶν θεῶν ὡς δικαίῳ, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἴσως. εἰ δὲ καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν θέσεως ὑπερίδοι, ἔστε τὸν Καίσαρα ἀμαρτήσεσθαι, καὶ τὸν δῆμον ἀδικήσειν εἰς τῷ Ἀρνομῷ· ἀπερρήγνυ τε λήγων καὶ λέγων, ὅτι μὴ κινδυνεύειν οἱ καλὸν εἴη μόνον, ἀλλὰ καὶ θνήσκειν, εἰ προκεκριθεὶς ὑπ' πάντων εἰς τοσοῦτο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἀναξίως αὐτῶ φαίνοιτο φιλοκινδυνοτάτου γεγενότος· τὰ τε δὴ Ἀχιλλέως ὑπόμνημα οἱ τότε ὄντα μάλιστα, ἐς τὴν μητέρα, ὥσπερ ἐς τὴν Θέτιν ἐπιτρεφόμενος, ἔλεγεν,

Ἀντίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑτάρῳ
Κτεινομένῳ ἐπαμύνειν.

καὶ τόδε εἰπὼν, Ἀχιλλεῖ μὲν ἔφη κόσμον ἀθάνατον ὑπ' πάντων ἕναι τοῦτο τὸ ἔπος, καὶ τὸ ἔργον αὐτῶ μάλιστα. αὐτὸς δὲ ἀνεκάλει τὸν Καίσαρα ἐκ

que tutores sollicitos habuit alienatio senatus à Cæsare, & S. C. per quod percussores ejus non amplius erant obnoxii judicio, & Antonii, tum præpotentis, superbia, qui nec filium Cæsaris adiit, nec suorum quenquam misit ad eum. Ipse verò hanc eorum indignationem sedebat: iturum se dicens ad Antonium, ut decebat juniorem ire ad seniorem, & privatum ad consulem: senatui quoque se exhibiturum obsequia debita: addebat, S. C. id conditum quum nemo exstaret accusator homicidii: quòd si quis accusationem susceperit, nec sibi defore plebis auxilium, nec senatum legibus, nec deos immortales justitiæ, ac fortasse nec ipsum Antonium. qui si pergat testamentum simul & adoptionem contemnere, id cum injuria tam Cæsaris facturum quàm Rom. populi, cui ex legato viritim debeatur pecunia. Abrupit deinde sermonem his verbis, Satius esse non periculum adire modò, sed emori etiam, quàm postquam semel prælatus sit omnibus, indignum videri judicio Cæsaris, qui nullo unquam territus fuerit periculo. Versus deinde ad matrem, usurpavit illa, quæ tum ex recenti, lectione succurrebant, Achillis verba ad Thetidem,

534

Dispeream cæsi ni jam fuero ultor amici. Versus ab Octavio allati.

Addidítque, in hoc versu extare immortale Achillis monumentum ornamentúmque, maximè postquam verbis effectus respondit: sibi verò Cæsarem fuisse

non amicum, sed parentem: non commilitonem, sed imperatorem: non belli jure interemptum, sed in senatu oppressum conspiratione nefaria. Tum mater metu verso in gaudium, juvenem complexa est, ut solum dignum Cæsare: & quem hactenus loquentem ægrè tulerat, hortabatur ut decreta exequeretur diis juvantibus: monuit tamen ut adhuc arte tolerantiáque uteretur, potius quàm aperta audacia. Laudavit Cæsar consilium, & facturum se ita pollicitus: mox accitos sub noctem amicos, jussit universos mane sibi præstò esse in foro cum comitatu idoneo. ubi Cajum fratrem Antonii, prætorem urbanum, accedens, ait se adoptionem accipere: qui mos Romanus est, adoptioni autoritatem prætoris interponere. Hoc verbo relato per scribas in acta publica, statim è foro Antonium adiit. Is erat in hortis Pompeianis quos à Cæsare dono acceperat. Inde moratus aliquantisper in vestibulo, hoc quoque signum alienati animi & contemptus interpretatus est: tandem admisso, secutæ sunt salutationes mutuæ cum percontationibus amicis de rebus utriusque. quúmque jam dicendum esset de his quæ præsens negotium postulabat, Cæsar sic locutus est,

Prudens matris Octavii consilium.

Octavius adoptionem accipit.

Adoptioni autoritatem prætoris interponere Romanorum mos.

Octavius in vestibulo Antonii moratur.

535

EGO, pater Antoni, (sic enim te appellare fas est, ob Cæsaris erga te merita tuámque mutuam gratiam,) ea quæ post illius obitum egisti, partim laudo, habiturus semper

ἐπῄνεσα, ἀλλὰ πατέρα, ἐδὲ συμβιώτην, ἀλλ' αὐτοκράτορα, ἐδὲ πολέμου νόμῳ πεσόντα, ἀλλ' ἀθεμίτως ἐν βουλευτηρίῳ κατακοπέντα. ἐφ' οἷς αὐτὸν ἡ μήτηρ, ἐς ἡδονὴν ἐκ δέους μεταχθεῖσα, ἠπατάζετο ὡς μόνον ἄξιον Καίσαρος, μὴ λίαν ἔτι ἐπιχθέσαι, ἐπέσπευδεν ἐς τὰ ἐγνωσμένα σὺν τῇ τύχῃ· παρῆνει γε μὴν ἔτι τέχνῃ καὶ ἀνεξικακίᾳ μᾶλλον, ἢ φανερᾷ θρασύτητι πρᾶξαι. καὶ ὁ Καίσαρ ἐπῃνέσας, καὶ προῄξειν ὑποχόμενος ὅπως, αὐτίκα τοῖς ἑταίροις ἐς τοὺς φίλους πελέπεμπεν, ἐς ἕω συγκαλῶν ἑκάστους ἐς τὸν ἀγῶνα μὴ μέλλησιν. ἔνθα Γάϊον Ἀντώνιον τὸν ἀδελφὸν Ἀντωνίου, στρατηγοῦντα τῆς πόλεως, ὑπαντήσας, ἔφη δέχεσθαι τὸν θεσμὸν τοῦ Καίσαρος· ἔθος γάρ τι Ῥωμαίοις, τοὺς υἱεῖς ἐπὶ μάρτυσι γίγνεσθαι τῶν στρατηγίας. ὑπογραφομένων δὲ τὸ δημόσιον τὸ ῥῆμα, εὐθὺς ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἐς τὸν Ἀντώνιον ἐχώρει· ὁ δὲ ὧν ἐν κήποις, ἔς ὁ Καῖσαρ αὐτῷ δεδώρητο, Πομπηΐοις καλουμένοις. διατελοῦς δὲ ἀμφὶ τὰς θύρας πλείονος θορύβης, ὁ μὲν Καίσαρ μὴ παῦσαι ἐς ὑποψίαν Ἀντωνίου τῆς ἀλλοτριώσεως ἐτίθετο· εἰσκληθέντος δέ ποτε, ἦσαν προσαγορεύσεις τε, καὶ περὶ ἀλλήλων πύσματα εἰκότα· ὡς δὲ ἤδη λέγειν ἔδει περὶ ὧν ἦκον ἐν χρείᾳ, ὁ Καῖσαρ εἶπεν,

„ Ἐγὼ δέ, πάτερ Ἀντώνιε
„ (πατέρα γὰρ εἶναί σέ μοι δίκαι-
„ ὄν ἐστιν αἵ τε Καίσαρος ἐς σὲ εὐερ-
„ γεσίαι, καὶ ἡ σὴ περὶ ἐκεῖνον χά-
„ ρις) τὰ σοὶ πεπραγμένων ἐπ' ἀμείνω
„ τε μὲ ἐπαινῶ, καὶ χάριν αὐτῶν

» ὀφλὼν· τὰ δ' ἐπιμέμφομαι, &
» λελέξεται μετὰ παῤῥησίας, ἐς ὧ
» ἡ λύπη με σφάγῃ· κτεινομένῳ
» μὲν ἐ παρῆς, τὸ φονίων σε πε-
» ριεσπασόντων σφὲ θύρας, ἐπεὶ
» σφε ἐσωζες ἂν αὐτὸν, ἢ συνεκιν-
» δύνευες ὁμοῖα παθεῖν· ὧν εἰ μὲν
» πατὴρ ἐμέλεν ἔτι σοι, καλῶς ὁ-
» τι μὴ παρῆς· ψηφιζομένων δέ
» τινων αὐτοῖς ὡς ἐπὶ τυράννοις γέ-
» ρας, ἀντεῖπας ἐγκρατῶς, κἀ
» τόδε στι χάριν οἶδα λαμπράν.
» εἰ μὴ τὸς ἄνδρας ἔγνως σωιζε-
» λεῖν σε βεβουλομένους, ἔχ, ὡς
» ἡμεῖς ἡγούμεθα, πλεονὸν ἐσόμε-
» νον Καίσαρι, ἀλλ', ὡς αὐτοὶ
» λέγεσι, τ τυραννίδ· δόξον
» χεν· ἅμα δ' σὸν ἦσαν ἐκεῖνοι
» τυραννοκτόνοι, εἰ μὴ σ φονεῖς ἦ-
» σαν, διὸ καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον
» σωιφυγον, ὡς ἐς ἱερὸν, ἁμαρ-

semper tibi gratiam: partim incuſo, ut ingenuè dolorem amici fatear: dum interficeretur non aderas, ab homicidis circa fores detentus: alioquin aut ſervaſſes eum aut incidiſſes in idem periculum, horum duorum hoc poſterius ſi ſecuturum erat, bene factum quòd non aderas. Deinde quum quidam conarentur percuſſoribus præmia tanquam tyrannicidis decernere, contradixiſti conſtanter: & hoc quoque nomine gratias tibi habeo maximas: quamvis compertum eſt illos decreviſſe te ſimul tollere non ut ultorem Cæſaris, quod nos opinamur, ſed, ut ipſi dicunt, ne ſupereſſet ſucceſſor tyrannidis: quum tamen illi egregii tyrannicidæ, haud ſecus ac homicidæ, refugerint in Capitolium, vel religione loci ſuum protecturi faci-

Ἐπεὶ σφε ἐσωζες ἂν αὐτὸν, ἢ συνεκινδύνευες ὁμοῖα παθεῖν.] Magis uſitatè dictum fuiſſet, ἐπεὶ σφε ἔσωσας ἂν αὐτὸν, ἢ συνεκινδύνευσας. Et ſequentia ita quidem P. Candidus, *quorum alterutrum futurum eſſet, honeſtè tamen non aſſumſiſti:* ſed Gelenii tam prudens eſt interpretatio, quàm eſt illius imprudens. Ita enim vertit, *Horum duorum hoc poſterius ſi ſequuturum erat.* Magis tamen inſiſtens Græcis verbis dicere potuit, & debuit, *Horum* (vel *quorum*) *duorum alterum ſi ſequuturum erat, bene factum quòd non aderas.* Quamvis enim non dubium ſit quin de poſteriori intelligi debeat, tamen id lectoris judicio relinquere, eſſe decentius videtur. Præterea mox cùm καλῶς non à librario omiſſum eſſe verbum ἔχ, ſed ipſum ſcriptorem reliquiſſe ſubaudiendum exiſtimo. Sed malè P. Candidus, *honeſtè tamen non aſſumſiſti.*

Ἅμα δ' σὸν ἦσαν ἐκεῖνοι τυραννοκτόνοι, εἰ μὴ καὶ φονεῖς ἦσαν, διὸ καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον σωιέφυγον.] P. Candidus ita, *non utique tyranni occiſores eſſe potuerunt quin homicidæ ſimul ſint. Quamobrem itaque in Capit. confugere?* ſenſum non aſſequens. At Gelenius, *quum tamen illi egregii tyrannicidæ, haud ſecus ac homicidæ, refugerint in Capitolium.* ſed ne ipſe quidem (ut opinor) ſenſum aſſequitur. Nam, aut valde fallor, aut hæc eſt mens Octavii, *Adde quòd tyrannicidæ non erant, niſi forte ſimul & tyrannicidæ & homicidæ erant. ideóque in Capitolium confugerunt.* Perinde acſi diceret, Adde quòd tyrannicidæ non erant. Quòd ſi tyrannicidas ſe fuiſſe dicunt, ac ſimul ſe homicidas fuiſſe (id eſt homicidii ſibi conſcios) fateantur neceſſe eſt: quippe qui interfecto eo quem ut tyrannum ſe interfeciſſe dicunt, in Capit. non ſecus ac homicidæ,

ri facinus supplices, vel tanquam hostes arcem occupaturi. Quomodo igitur oblivionem ejus sceleris impetrarunt, & securitatem à judiciis, nisi largitionibus, corrupta senatus aliqua parte atque populi? Atqui quum consul esses debueras videre quid placeret pluribus, præsertim quum in consulari potestate maximum esset momentum in partem alteram, si libuisset à sceleratis pœnas reposcere, & deceptos in meliorem viam reducere. Tu verò impunitatis obsides domesticos misisti homicidis in Capitolium. Esto, compulerint te huc mercenarii, certè quum lecto testamento, oratione funebri antè dicta, populus recenti etiam tum

„ τόντες ἱκέτευ, ἢ ὡς ἐς ἀκρόπολιν,
„ ἐχθροί. πόθεν οὖν αὐτοῖς ἀμνησία ⊕ τὸ ἀνόσιον ⊕ φόνε, ἢ
„ τ βουλὴς ⊕ ⊕ δήμε εἰ πνες ἐφ-
„ ἥρατο ὑπ' ἐκείνων; ἢ σε τὸ
„ τῶν πλεόνων ὁρᾶν ἐχρῆν ὕπατον
„ ὄντα, ἀλλὰ ἢ ἑτερα βουλο-
„ μένω σοὶ ἡ ἀρχὴ συνελάμβανε,
„ πιεσρυμένη τηλικοῦτον ἄγ⊕,
„ ἢ τὲς πλανωμένους μεταδιδά-
„ σκοντ· σὺ ⊕ ἢ ὁμηρα τ ἀδείας
„ οἰκεῖα αὐτὲ σοῦ τοις ἀνδροφό-
„ νοις ἔπεμψας ἐς τὸ Καπιτώλιον·
„ ἀλλ' ἔσων ἢ ⊕ῶπε οἱ διεφθαρ-
„ μένοι σε βιάσαιλ'· ὅτε μέντοι τ
„ ⊿αθηκῶν ἀναγνωθέντων, ⊕ αὐτὲ
„ σὲ δίκαιον ἐπιτάφιον εἰπόντ⊕,
„ ὁ δῆμος ⊕ ἀκροᾶτ Καισερ⊕

„ μνήμη

micidæ, confugerunt. Sed vellem vocem φονεῖς, quam simpliciter *interfectores* sonare scimus, neque hoc vocabulo, neque altero illo, *homicidæ*, reddi, verùm alio quod non itidem de tyrannicidis quoque dici posset, Cur enim tyrannicidæ, interfectores quoque & homicidæ, id est ἀνδροφόνοι (quod in duobus hujus paginæ locis habes, sicut pag. 548. de iisdem dicitur, ἀνδροφονίας αὐτοὺς ἀλώσεσθαι) non vocentur? Sed perinde loquitur Octavius acsi φονεῖς, sicut & σφαγεῖς (quo non minus & magis etiam fortasse odioso vocabulo appellantur ab Appiano cùm alibi tum pag. 526. initio libri tertii) haud vocandi essent qui eum quem per leges licet occidere, (ut per eas licere scimus tyrannum de medio tollere) interfecerunt. non secus quàm siquis negaret, percussores aut sicarios, aut etiam latrones dici eos debere qui talem hominem occidissent. Fateor tamen aliquanto magis generalia Græca illa φονεῖς & σφαγεῖς, quàm hæc Latina, posse dici.

Η τῆς βουλῆς καὶ τῦ δήμου εἴ πνες ἐφθάρατο ὑπ' ἐκείνων;] Hanc lectionem mendosam omnes fateantur necesse est. Spero autem forè ut iidem à me rectè emendari confiteantur, ita scribendo, εἰ τ βουλῆς καὶ τῦ δήμε μὴ πνὲς ἐφθάρατο ὑπ' ἐκείνων; Sic enim interdum hasce duas particulas εἰ & μὴ diduci videmus.

Ἀλλ' ἔσων καὶ ταῦτα οἱ διεφθαρμένοι σε βιάσαιλ'] Stare non potest hæc scriptura, puto igitur, primùm quidem ἔσων mutari debere in ἔσω (immo verò persuasum id habeo) deinde οἱ διεφθαρμένοι mutari debere in τοὺς διεφθαρμένες. ut intelligamus, ἀλλ' ἔσω, τοὺς διεφθαρμένους βιάσαιλό σε καὶ ταῦτα. Nisi fortè magis verisimile est scriptum fuisse, ἀλλ' ἔσω, καὶ ταῦτα οἱ διεφθαρμένοι σὲ ἐβιάσαντο.

Κὼ αὐτὲ σοῦ δίκαιον ⊕πιτάφιον εἰπόντ⊕.] Suspicor scriptum fuisse, αὐτῷ σοῦ, ὡς δίκαιον, (vel, ὅσῳ δίκαιον) ⊕πιτάφιον εἰπόντ⊕. Ac meæ suspicioni favet P. Candidus, ita hunc locum vertens, *& commendatione, ut æquum fuit,*

» μνήμη ἡδόμενοι, πῦρ ἐπὶ αὐ-
» τὰς ἔφερον, ⸂καὶ φεισάμενοι χάριν
» τοῦ γειτόνων, ἐς τὸν ἐπιοῦσαν δίκης
» ἐπὶ ὅπλα συνέδραμον, πῶς ἐχὶ τῷ
» δήμῳ συνέπραξας, καὶ στρατηγή-
» σας τοῦ πυρὸς, ἢ τῶν ὅπλων, ἢ
» δίκῃ γε τοῖς ἀνδροφόνοις ἐπέ-
» γραψας; εἰ δίκης ἔδει τῷ αὐτο-
» φόρων φίλων ὧν Καίσαρι, καὶ
» ὕπατον καὶ Ἀντώνιον, ἀλλὰ
» Μάριον μὲν ἐξ ἐπιτάγματος ἀ-
» νηρέθη τοῦ τοῦ ἀρχῆς μέλοντος·
» ἀνδροφόνους δὲ σκήπτειν ὑπερεί-
» δες, καὶ ἐς ἡγεμονίας σφίσιν ἀφ-
» δρομεῖν, ὡς ἀδεμίτως ἔχοσι τὸ
» δόντα ἀνελόντες. Συρίαν μὲν δὴ
» καὶ Μακεδονίαν εὖ ποιοῦντες οἱ ὕ-
» πατοι, σὺ καὶ Δολοβέλλας, κα-
» θιστάμενον ἄρτι τὰ πράγματα τῶν,
» ὠφελήσατε ἐς ἑαυτούς· καὶ τὰ-
» δὲ σοι χάριν ἤδειν ἄν, εἰ μὴ αὐ-
» τίκα Κυρήνῃ καὶ Κρήτῃ αὐ-

memoria Cæsaris percitus, cum
facibus ad ædes eorum accurrit,
& viciniæ tum parcendo sequen-
ti die bis armis correptis in fo-
rum confluxit, cur non adjuvisti
eum? cur non faces armáve in
homicidas inferentibusadstipula-
tus es? An amicus Cæsaris expe-
ctabas sententiam judicum con-
tra obnoxios sceleri manifesta-
rio, quum & consul esses & An-
tonius? Sed Marium pro pote-
state jussisti necari, homicidas
dissimulanter passus es evadere,
nonnullos etiam fugere in pro-
vincias, quas nunc contra jus fás-
que tenent, cæso à quo illas ac-
ceperunt. Nam quòd Syriam &
Macedoniam vos coss. tu & Do-
lobella rempublicam ordinando
illis erupuistis, bene factum est:
haberémque gratiam, nisi mox
Cyrenem & Cretam eis decrevissetis, & præfecturis provinciarum

536

fuit, in funere à te acta. Fuisse autem hac oratione funebri accensos populi animos, & ita quidem ut eum ceperit impetus domos percussorum Cæsaris incendere, scribitur initio libri tertii. ubi non singulare ὁπτάφιον sed plur. ὁπτάφια habemus.

Πῶς οὐχὶ τῷ δήμῳ συνέπραξας, καὶ στρατηγήσας τοῦ πυρός.] Scribendum est ἐστρατήγησας. vertit autem ita P. Candidus hoc loquendi genus, (quod non dubito quin multis novum futurum sit) *vel, ut dux, cum igne aut armis [non] accurristi?* Hujus autem impetus populi quo ad incendendas domos percussorum Cæsaris ferebatur, mentio fit in fine pag. 526. nec non in oratione Octavii, in fine pag. 535.

Εἰ δίκης ἔδει τῷ αὐτοφόρων φίλων ὧν Καίσαρι.] Muto ἔδει in ἐδέου. nam ἔδει retinendo mutandi essent nominativi in dativos. Esse autem scribendum αὐτοφόρων, cuivis notum esse potest: sed simul notandum est, αὐτοφόρων pro ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλόντων. Non abs re autem hoc dicit, εἰ δίκης ἐδέου: quum Amatium illum cujus sit mentio in principio pag. sequentis, dicatur interfecisse χωρὶς δίκης.

Ἀλλὰ Μάριον μὲν ἐξ ὁπτάγματος ἀνηρέθη] Apud P. Candidum *Amatius* vocatur, qui hic Μάριος. Illam autem scripturam defendit locus paginæ 527. in principio. Nisi quis pro Μάριον scribendum putet Ψευδομάριον, quum ibi dicatur, Ἀμάτιος ἦν ὁ Ψευδομάριος. itidémque in fine pag. 563. legamus τὸ Ψευδομάριον. Sed & ipse Antonius vocat Amatium, in fine paginæ 549.

rum dignati essetis exules, quo munitiores posthac contra me fierent. Decimus etiam citeriorem Galliam obtinet vobis conniventibus, & ipse unus ex mei patris percussoribus. Dicat aliquis ex S.C. id factum, sed te approbante, te senatus præside: qui unus omnium maximè vel tui causa reclamare debueras. Nam impunitatem illis concedere pertinebat ad ipsorum gratiam: ceterùm provincias eis & præmia decernere, hominum est cum injuria Cæsaris tuam quoque sententiam irritam facientium. Hæc ut præter decorum ætatis, ejusque qua te prosequor reverentia loquerer, dolor compulit: non pœnitet tamen locutum me apud amicissimum Cæsaris, & auctum ab eo honoribus summis summáque potentia, & fortasse jam filium adoptivum, si scivisset te æquo animo ex Heraclidarum gente transiturum ad Æneadas: id enim fecit ambigere illum, dum de successore cogitat. Quod superest, Antoni, per deos, amicitiæ præsides, pérque ipsum Cæsarem te obtestor, ut ex anteactis etiam quædam mutes in melius

Antonius ex Heraclidarum gente, Cæsar, Æneadarum.

„ τοῖς ἐψηφίσασθε, καὶ φυγάδας
„ ἠξιώσατε ἡγεμονίας αἰεὶ κατ' ἐ-
„ μοῦ δορυφορεῖας· Δεκιμόν τε τὴν
„ ἐγγὺς Κελτικῶν ὑπερορᾶτε ἔχον-
„ τα, καὶ τόνδε τοῖς ἄλλοις ὁμοίως
„ ἀνθέντων τοῦ μοῦ πατρὸς φόνο-
„ μον. ἀλλὰ τίνα τῶν βου-
„ λῶν ἐρεῖ τις ἐγνωκέναι· σὺ δὴ
„ ἐπεψήφιζες, καὶ ἀφυκνήθησο τὸ
„ βαλὸν· ᾧ μάλιστα πάντων ἦρ-
„ μοζε λόγῳ σαυτὸν ἀντιπεῖν. τὸ
„ γὰρ ἀμνηστίαν δοῦναι, τῶν σωτη-
„ είαν τοῖς ἐκείνοις χαριζομένων μό-
„ νον, τὸ δὲ ἡγεμονίας αὖθις ψη-
„ φιζεσθαι καὶ γέρα, ὑποζυγίοντων
„ Καίσαρα, καὶ τῶν σῶν γνωμῶν
„ ἀκυρωσάντων· ἐπὶ τίνι μοι δὴ τὸ
„ πάθος ἐξέφυγκε ἄδηλον τὸ ἀρ-
„ μόζον ἴσως ἐμοὶ τῆ τε ἡλικίας &
„ τῆ ἀφ' ἧς σε ἀμφοῖν εἶπεν ὁ ἔ-
„ μως ἐς ἀκριβέστερον φίλον Καί-
„ σαρι, καὶ πλείστης ὑπ' ἐκείνου
„ τιμῆς καὶ δυνάμεως ἠξιωμένον,
„ καὶ τάχα ὢν αὐτῷ καὶ γαμβρὸς
„ νόμιμον, εἰ ἤδη σε δεξόμενον Αἰ-
„ νεάδαν ἀντὶ Ἡρακλειδῶν ἐγνω-
„ κὼς τοῦτο γὰρ αὐτὸν ἐνδιάσαι, πο-
„ λὺν τὸν διαδοχῆς λόγον ποιούμε-
„ νον, ἐς ὃν τὸ μέλλον, ὦ Ἀντώνιε,
„ ἀφ' ἑῶν τε φιλίων καὶ ἀφ' ἑ
„ αὐτῆ σοι Καίσαρος, εἰ μήτοι
„ τῶν γεγονότων μεταθέσθαι θέλεις·
„ δύσκολ

Ἐπὶ τάδε μοι δὴ τὸ πάθος ἐξήνεγκε παρὰ τὸ ἁρμόζον.] Ex mei facio me.

Εἴρηται δ' ὅμως ἐς ἀκριβέστερον φίλον Καισαρι.] Malim ἀκριβέστατον. Fortasse autem & particula ὡς deest post ὅμως, quum scriptum fuisset, εἴρηται δ' ὅμως ὡς ἐς ἀκριβέστατον φίλον.

Τοῦτο γὰρ αὐτὸν ἐνδιάσαι, πολὺν τὸν διαδοχῆς λόγον ποιούμενον.] Deest aut subaudiri debet verbum φασί. hoc enim aliquando ὑπακούεται. Gelenius tamen vertit, *id enim fecit ambigere illum, dum de successore cogitat.* Itidémque P. Candidus ante illum verterat, *Hæc enim res dubitationem illi attulit plurimam, de successore cogitanti.*

Πρὸς θεῶν τε φιλίων καὶ πρὸς αὐτῆ σοι Καίσαρος, εἰ μήτοι καὶ τῶν γεγονότων μεταθέσθαι θέλεις.] Desunt nonnulla: sed conjectura mihi videor assequi.

» δώσασιν γὰρ εἰ θέλεις· εἰ δ' μή, » τά γε τὰ λοιπὰ τὰς φονέας ἀ- » μυνόμῳ μοι μὴ δ' δήμας καὶ » τῶνδε τ' ἔτι μοι πατρικῶν φί- » λων συνίσχαζ καὶ συνεργεῖν· εἰ » δέ σε τ' ἀνδρῶν τὶς ἢ τ' βυλῆς » αἰδὼς ἔχει, μὴ ἐπισπαρεῖν. Σὺ τὰ- » δε μ' ἀμφὶ τούτων. Οἶσθα δ' » ὅπως ἔχει μοι τὰ οἰκοι, δυ- » πάνης τε ἐς τὸν Δημόλεω υἱὸν ὁ » πατὴρ ὠκείλωσε τῷ δήμῳ δυθῆ- » ναι, καὶ ἐπειξεως ἐς αὐτὸν, ἵνα » μὴ βραδυῶν ἀχάρις ὦ εἶναι » δοκοίην· μηδ' ὅσοι κατοικιδεχθέν-

si libet: potes enim, si minus, saltem in posterum me patris percussores persequentem favente populo & iis quos vides in paterna perseverantes amicitia, tu quoque adjutes. Quòd si aut illos aut senatum vereris, ne me graves, scis ipse quomodo se mea res familiaris habeat, quandoquidem reddenda est populo pecunia legataria, idque primo quoque tempore, ne beneficium cunctatione perdat gratiam: néve ii qui in colonias deducendi sunt,

Beneficium cunctatione perdit gratiam.

sequi, si non, quæ sint, at qualia sint. Scribo igitur (quædam simul emendans) καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Καίσαρος (vel, αὐτῷ γε τῷ Καίσαρι) δέομαι σοῦ, μάλιστα μὲν τι καὶ τ' γεγονότων μεταθέσθαι θέλειν. Sciunt certè vel qui mediocrem Græcæ linguæ cognitionem adepti sunt, ante εἰ δὲ μὴ sæpe præcedere in priori membro μάλιστα μέν. Non sum alioqui nescius, eos qui P. Candidi interpretationem legent, ex ea judicaturos ipsum longè aliam lectionem sequutum esse. Ita enim ille, *In futurum itaque, Antoni, si qua deorum immortalium, siqua tibi Cæsaris reverentia inest, quippiam ex his quæ facta sunt velis immutare.* Sed quid de ea quam sequitur lectione suspicabimur? an eam ex conjectura, an verò ex alicujus exemplaris autoritate sequi? Hoc posterius vix credo, quoniam inseri verba Græca non possunt, quæ Latinis ejus respondeant, quin pleraque mutentur. His enim (aut ejusmodi) usum fuisse verbis dicendum esset, ἐς δὲ τὸ μέλλον, ὦ Ἀντώνιε, εἴτις σοι θεῶν φιλίαν, εἴτις σοι αὐτῷ τῷ Καίσαρι αἰδὼς ἔνεστι, μάλιστα μὲν τι καὶ τ' γεγονότων μεταθέσθαι θέλε. Vel, εἴτις σὲ θεῶν φιλίων καὶ αὐτὸν τὸν Καίσαρα αἰδὼς ἔχει. sicut paulo pòst legimus, εἰ δέ σε τ' ἀνδρῶν τὶς ἢ τ' βουλῆς αἰδὼς ἔχει. Quid si verò hic locus alterum illum ita interpretandi occasionem P. Candido (alicujus fortasse consilium sequenti) præbuit?

Εἰ δέ σε τ' ἀνδρῶν τὶς ἢ τ' βουλῆς αἰδὼς ἔχει, μὴ ὀκνεῖν. καὶ τάδε μὲν ἀμφὶ τούτων.] Omisit Gelenius interpretationem harum vocum, καὶ τάδε μὲν ἀμφὶ τούτων. Jam autem & P. Candidus eam omiserat: sed necessariæ tamen videntur, quum ad transitionem necessariæ sint, quam huic loco meritò fuisse adhibitam existimo. Possunt autem illa sic verti, *Et hactenus quidem de his.* Est enim ἀμφὶ τούτων pro περὶ τούτων.

Ἵνα μὴ βραδυῶν ἀχάρις ὦ εἶναι δοκοίην.] Malè hîc ἀχάρις ὦ à P. Candido redditur *ingratus*. Ego verba hæc, ἵνα μὴ βραδυῶν, ἀχάρις ὦ εἶναι δοκοίην, sic verti posse crediderim, Ne, cunctando, facere videar quod gratiam nullam mereatur. Alioqui & Gelenius sensum assequutus est, quamvis liberius vertens. hæc enim sunt ejus verba, Ne beneficium cunctatione perdat gratiam. Et mox neuter interpres verbum τρίβοιντο, reddidit. Dicuntur autem τρίβεσθαι ii quorum facultates velut atteruntur. Sed interpungendum est post τῇ πόλει. nam hæ voculæ δι' ἐμὲ cum illo verbo τρίβοιντο junguntur. Intellige autem δι' ἐμὲ, Propter meam cunctationem.

537 sunt, propter me diutius in urbe hæreant. Ex rebus autem Cæsaris statim post ejus cædem in domum tuam ut tutiorem translatis, pretiosiora quæque & ad ornatum pertinentia volo esse tua, & si quid insuper à nobis habere cupis: ceterùm ad reddenda legata populo, dari mihi aurum signatum, quod ad bella quæ parabat collegerat: & contentus ero nunc accipere quantum trecentis virorum milibus sufficit in portiones debitas: reliquum ejus sumptus à te mutuò peterem si auderem, aut te fidejussore sumerem ad usuram ex ærario, si concederes, bona etiam vendentur continuò. Obstupuit Antonius ad inexpectatam juvenis in dicendo libertatem & audaciam, & offensus quasi parum reverenter appellatus, maximè ob repetitam pecuniam, durius in hunc modum respondit,

Oratio Antonii qua respondet verbis Octavii.

Si Cæsar tibi, mi fili, cum hæreditate & nomine imperium quoque reliquit, æquum est reipublicæ administratæ rationem te poscere, me reddere: quòd si nemini unquam pop. Ro. principatum dedit ex successione, ne regum quidem: quibus pulsis jurejurando se obstrinxit, non passurum quenquam regnare in posterum (id quòd maximè patri tuo percussores objiciunt, dicen-

„ τες εἰς τὰς ἀποικίας ἐπιμόρους
„ τῇ πόλει δι' ἐμὲ τρίβοιντο· ὅσα
„ δὴ τοῦ Καίσαρος εὐθέως ἐπὶ τῷ
„ φόνῳ σοὶ μετενδόεκται, ὡς
„ ἐπ' ἀσφαλὲς ἐξ ἐπικινδύνου τότε
„ οἰκίας, τὰ μὲν κειμήλια αὐτῶν
„ καὶ τἄλλα ἅπαντα κόσμον ἔ-
„ χειν ἀξιώσει, καὶ ὅσα ἂν ἐθέλῃς
„ ἄλλα, παρ' ἡμῶν ἐπιλαβεῖν· ἐς
„ δὲ τὸν δημοσίων ἀποδοῦναί μοι
„ τὸ χρυσίον τὸ ἐπίσημον, ὃ στρα-
„ τιᾶς μὲν ἐς τοὺς πολέμους οἰκεί-
„ ου δὲς ἐπενόει, δρκείσει δ' ἐμοὶ
„ νεῶν εἰς τελάκοντα μυριάδας ἀν-
„ δρῶν μεριζόμενον· τὰ δὲ λοιπὰ
„ τῶν δαπανῶν, εἰ μὴ θαῤῥήσαιμί
„ σοι, θᾶσσον σοῦ ἂν ἴσως, ἢ διὰ
„ σοῦ δανειζόμενος ἐκ τῶν δημοσίων
„ χρημάτων ἂν δίδως, ἀμπε-
„ ρόσετε δ' αὐτίκα καὶ ἡ οὐσία.
Τοιαῦτα δὲ Καίσαρος εἰπόντος, ὁ
Ἀντώνιος κατεπλάγη τε τὴν παῤῥησίας καὶ τῆς τολμίας θᾶσσον δόξαν οἱ ποθὴν καὶ παῤ ἡλικίαν φανείσης· χαλεψάμενος δὲ τοῖς τε λόγοις, ἐχ ὅσον ἔδει τὸ πρέπον ἐς αὐτὸν ἐχηνώσι, καὶ μᾶλιστα τῶν χρημάτων τῇ ἀπαιτήσει, αὐτηρότερον αὐτὸν ὧδε ἠμείψατο.

„ Εἰ μὲν ὁ Καῖσαρ σοὶ μὴ κλη-
„ σιν τὴν ἐπωνυμίαν, ὦ παῖ, καὶ
„ τὸν ἡγεμονίαν κατέλιπεν, εἰκὸς
„ σε τῶν κοινῶν τὰς λογισμὰς αἰ-
„ τεῖν, κἀμὲ ὑπόχρεων εἶναι· εἰ δὲ ἄδηνί
„ που Ῥωμαῖοι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ ἔ-
„ δοσαν ἐκ μοναδοχῆς, οὐδὲ τὰ βα-
„ σιλέων, ὃς ἐκδαλόντες ἐπώμο-
„ σαν μηδ' ἄλλον ἐπ' αὐξεσθαι· ὁ δὲ τῷ πατρί σου μᾶλιστα οἱ φο-
„ νεῖς ἐπιλεξάντες, φασὶν ἀνελεῖν αὐτὸν βασιλιζόμενον ἐχ ἡγούμε-
„ νον

Εἰ δὲ ἄδηνί που Ῥωμαῖοι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῷ ἔδοσαν ἐκ μοναδοχῆς.] Post ἡγεμονίαν expunge particulam ἂν.

Τύραν-

» νον ἐπ' ἐμοὶ μὲ ἐσ[ὶ] ἀποκρίσεως
» δεῖ ὡς σὲ ὡς τὸ κοινῶν. τῷ
» σ[ὶ] αὐτῷ λόγῳ & σὲ κουφίζω, μὴ
» χάριν ὀφείλειν ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς·
» ἐπράξατο γὰρ ὃ σοῦ χάριν, ἀλ-
» λὰ & δήμε, πλὴν ἑνὸς & με-
» γίστου δὴ μόλιστα πάντων ἕς τε
» Καίσαρα κὴ σὲ ἔργου. εἰ γὰρ &
» κατ' ἐμαυτὸν ἕνεκα ἀδεᾶς κὴ ἀ-
» νεπιφθόνε, ὡδεῖδον ἐγὼ πρὸς
» ψηφιζομένας τοῖς φονεῦσιν ὡς
» τυραννοκτόνοις, τύραννον ὁ Καῖ-
» σαρ ἐγίγνετο, ᾧ μήτε δόξης,
» μήτε τιμῆς τινὸς, ἢ τὸ ἐγνωσμέ-
» νον βεβαιώσεως ἐπὶ μείζω, ἢ
» ἀφθόνως εἶχεν ἄν, ἢ παῖδα,
» οὐκ ἐσίαν, ἐκ αὐτὸ τὸ σῶμα
» ταφῆς ἀξιώμονον, ἢδὲ ἰδιώτου·
» ἄταφα γὰρ οἱ νόμοι τὰ σώματα
» τῶν τυράννων ὑπερορίζεσι, κὴ τὴν
» μνήμην ἀπιμῶσι, & δημόσουσι
» τὴν οὐσίαν. ὧν ἐγὼ δεδιὼς
» ἔκρυον, ὑπερηφανιζόμην Καί-
» σαρος, ἀθανάτου τε δόξης &
» δημοσίας ταφῆς, ἐκ ἀκινδύνως
» οὐδ' ἀνεπιφθόνως ἐμαυτῷ τυ-
» χεῖν, ὡς τε ἄνδρας ταχυεργεῖς
» & φόνου πλήρεις, & ὡς ἔμαθες,
» ἤδη καὶ ἐπ' ἐμὲ σωωμοσμένους, ὡς τε τὴν βυλὴν ἀχ-
» θομένην σου τῷ πατρὶ τ' ἀρχῆς·

do à se interfectum regem non imperatorem) ne opus quidem est à me tibi responderi de actis publicis. Pari ratione te quoque levo hoc onere, ne mihi ullam gratiam eorum nomine debeas: quando non in tuam gratiam sed populi ea feci, uno excepto egregio erga te ac Cæsarem merito. Nam si propter meam securitatem & ad vitandam invidiam dissimulanter passus fuissem præmia decerni percussoribus tanquam tyrannicidis, Cæsar factus esset tyrannus, cui nec gloria nec honor, nec actorum confirmatio deberetur, non testamentum haberet, non filium, non bona, nec corpus quidem vel ad privatam sepulturam: leges enim corpora tyrannorum insepulta extra fines projiciunt, memoriam abolent, bona publicant. Quæ ego singula timens, suscepi contentionem pro Cæsare, ejúsque immortali gloria & sepultura publica, nihil veritus vel periculum vel invidiam, quamvis mihi res esset tam cum viris cruentis & ad cædem promptis, qui, ut scis, jam & in me conspirarant, quàm cum senatu malè erga tuum patrem animato propter usurpatum 538

Τύραννον ὁ Καῖσαρ ἐγίγνετο.] Pro his, τύραννον ὁ Καῖσαρ ἐγίγνετο (nisi fortè particula ἂν deest) Gelen. *Cæsar factus esset tyrannus:* at melius P. Candidus, *tyrannus habitus fuisset Cæsar.* ut pag. 548. ὅταν μὴ Καῖσαρ εἶ] δόξῃ τύραννον. Verùm paulo pòst dicitur eodem sensu, ὅτι μὴ Καῖσαρ εἶη τύραννον.

Οὐκ ἀκινδύνως οὐδ' ἀνεπιφθόνως ἐμαυτῷ τυχεῖν, ὡς τε ἄνδρας ταχυεργεῖς.] Post ἐμαυτῷ interpungendum. Intelligit enim, *etiamsi periculum mihi crearem, & invidiam conflarem.* Sic autem in fine pag præcedentis, se ratione non habita τῶ καθ' ἑαυτὸν ἀδεοῦς καὶ ἀνεπιφθόνε, permittere noluisse ut præmia percussoribus Cæsaris, tanquam tyrannicidis, decernerentur.

H[4] τὰ

tum ab eo imperium. Malui tamen & hoc periculum subire, & quidvis ultro pati potius, quàm permittere ut honore sepulturæ careret Cæsar, vir ætate sua præstantissimus, & plerumque felicissimus, omníque honore dignissimus, mea quidem sententia. Quæ quidem mea pericula & tibi præsentem felicitatem peperêre, quòd habes nomen & familiam Cæsaris, quòd dignitatem ejus, quòd bona: pro quibus omnibus æquum erat te mihi gratiam habere potius, quàm si quid concessum est ad leniendum senatum, aut poscentibus repensum pro meritis, aut alia quapiam ratione necessaria factum id incusare, præsertim quum sis junior. Et de his quidem hactenus. Quòd verò subindicas me principatum cupere, equidem ut eum non affecto, ita non indignum me illo judico: nec molestum est non esse insertum testamento Cæsaris, contento sa-

,, ἀλλὰ τῇ ταῦτα κινδυνεύειν καὶ
,, παθεῖν ὅπερ ἡρούμεθα ἐκὼν μᾶλ-
,, λον, ἢ ἄπαφον ἐᾶπμεν γιγνό-
,, μενον τὸν ἐκείνου Καισαρα, ἄρι-
,, στον ἀνδρῶν τῶν ἐφ' ἑαυτοῦ, τῇ εὐ-
,, τυχέστατον ἐς τὰ πλεῖστα, τῇ ἀ-
,, ξιοπιστάτων ὢν πάντων ἐμοὶ χρη-
,, νόμενον· τοῖς δ' αὐτοῖς με τοῖς
,, δὲ κινδύνοις, τῇ σὺ τὰ νῦν σοι
,, περόντα πάντα λαμπρὰ τῶν Καί-
,, σαρος ἔχεις, γένοι', ὄνομα, ἀ-
,, ξίωμα, εὐουσίαν· ὧν σε δι-
,, καιότερον ἦν ἐμοὶ χάριν εἰδέναι
,, μᾶλλον, ἢ τὰ ἐκληφθέντα εἰς
,, τὴν τ βελτῆς παρηγορίαν, ἢ ἐς
,, ἀντίδοσιν τῶνδε, ὧν ἔχρῃζον, ἢ
,, κατ' ἄλλας χρείας, ἢ λογισμὸς
,, ἐπεμέμφεσθ πρεσβυτέρῳ νεωτέ-
,, ρων ὄντι. τῇ τάδε μὲ δοκεῖσθ σοι
,, εἶδέ τῶνδε εἰρῆσθ, σὺνσημαίνῃ ἢ
,, τῇ τ ἡγεμονίας με ἐπιθυμεῖν,
,, οὐκ ἐπιθυμοῦντα μὲν, οὐκ ἀπαί-
,, ξιον ἢ ἡγούμενον εἶναι· τῇ ἄχθε-
,, σθαι μὴ τυχόντα τ διαθηκῶν τ
,, Καίσαρος, ὁμολογῶν μοι τῇ τὸ
,, τ Η'ρ-

Η'ν τὰ ἐκληφθέντα εἰς τὴν τ βελτῆς παρηγορίαν.] Scribendum est ἐκλειφθέντα.

Καὶ ἄχθεσθαι μὴ τυχόντα τῆς διαθηκῶν τῆς Καίσαρος.] Non animadvertit Gelenius, hæc verba, & quæ proximè sequuntur, ferri ad verbum σὺνσημαίνῃ, & ista, ἢν ὅπθυμοῦντα μὲν, ἢν ἀπαίξιον δὲ ἡγούμενον εἶτ), per parenthesin poni. Hæc non animadversa fecerunt ut totum hunc locum in alium planè quàm suum sensum acceperit, atque adeo in contrarium: dum etiam putat Antonium de se loqui, ubi Octavii de ipso verba refert. Ac fuerunt tamen illi multa mutanda in hac scriptura, ut suam illam interpretationem adstrueret. Quum enim in hac nostra legamus, (adjectis tantùm illis parenthesεως notis) σὺνσημαίνῃ δὲ καὶ τ ἡγεμονίας με ὅπθυμεῖν (ἢν ὅπθυμοῦντα μὲν, ἢν ἀπαίξιον δ' ἡγούμενον εἶτ)) καὶ ἄχθεσθαι μὴ τυχ. τῆς διαθ. τῆς Καίσαρος, ὁμολογῶν μοι καὶ τὸ τῆς Η'ρ. &c. Quum, inquam, locus de quo agitur, ita scriptus sit, & scribi debeat, Gelenius perinde illum vertit acsi scriptum esset, καὶ ἢν ἀχθόμενον μὴ τυχόντα τῆς διαθ. τῆ Κ. ὁμολογοῦντα μοὶ καὶ τὸ τ Η'ρ vel ita, ὁμολογῶ δὲ μοὶ καὶ τὸ τῆς Η'ρ. Hunc igitur locum ita legens, hanc cum lectione ista convenientem interpretationem ejus dedit, *Quod verò subindicas me principatum cupere, equidem, ut eum*

non

» τ᾽ Ἡρακλειδῶν ἡμῶν δρκεῖν. πε-
» ρὶ μὲν τ᾽ σῶν χρεῶν, ἐθέλοντα
» μᾶλλόν σε ἢ τ᾽ δημοσίων δανείσα-
» σθαι, ἡγούμην ἂν εἰρωνικὸν λέ-
» γειν, εἰ μὴ πιθανὸν ἦν ἔτι ἀ-
» γνοεῖν σε καὶ ὅσος πατρὸς
» ἀπολελείφθαι τὰ κοινὰ ταμιεῖα
» τ᾽ πατρῴων, ἐξ ὧν παρῆλθεν ἐ-
» πὶ τὸν δρχὸν, ἐς αὐτὸν αὐτὴ μὲν
» ταμιεῖα συμφορήσων, ἢ ἐυρε-
» θησομένων αὐτίκα ἐν τῇ Καίσα-
» ρος ἀφανίσει, ὅταν αὐτὰ ζη-
» τεῖν ψηφισάμεθα. ἄδικον μὲν ἀ-
» δὲν τοῦτο ἐς τὸν Καίσαρα ἔστιν
» πεθειῶτά τε ἤδη, καὶ ἐκ ἂν εἰ-
» πόντα ἄδικον εἶναι, εἰ καὶ ζῶν
» ἠτεῖτο τὰς λογισμούς· ἐπεὶ ἐ τ᾽
» ἰδιωτῶν πολλοῖς ἀμφισβητοῦσί
» σοι καθ᾽ ἕνα τ᾽ οὐσίας, ἐκ ἀδή-
» λον αὐτῷ ἦχον γνώσῃ· τ᾽ μὲν
» μετειληφότων ἐς μὲ χρημά-
» των ὅτε τὸ πλῆθός ἐστιν ὅσον εἰ-

milia deducta ab Hercule. Quod verò in tuos usus dixisti te velle pecuniam ex publico mutuò sumere, ludere te putarem, ni credibilius esset te ignorare quàm exhaustum reditibus publicis tuus pater reliquerit ærarium: qui postquam principatum adeptus est, non eò sed ad se publicam pecuniam afferri voluit, inveniendam mox in bonis illius, quando earum inquisitio decreta per nos fuerit: nec enim id fiet cum injuria Cæsaris jam mortui, & si viveret etiam non recusaturi rationem, ut æquum est, reddere. Et sunt privati quoque homines, quorum singulos videbis de horum bonorum possessione litem ac controversiam tibi facere. Ceterùm pecuniæ ad me translatæ non tantus est numerus quantum putas, nec ejus quicquam penes

Ærarium à Cæsare exhaustum.

non affecto, ita non indignum me illo judico. Nec molestum est, non esse insertum testamento Cæsaris, contento familia deducta ab Hercule. At ego verum hujus loci sensum (quibuscumque quis verbis ad eum exprimendum uti velit) esse hunc dico, *Subindicas præterea me principatum cupere, (quum eum non affectem quidem, sed nec indignum me eo judicem) & molestè ferre quòd non consequutus sim testamentum Cæsaris: quum interim fatearis familiam ab Hercule deductam mihi sufficere.* Ad illas autem voces quod attinet, μὴ τυχόντα τ᾽ διαθ. τῆς K. in iis vertendis reddere verbum verbo contentus fui, quum alioqui durè illud dici fatear, *quòd non consequutus sim testamentum Cæsaris:* ac non solùm Gelenius, sed ipse etiam Candidus molliendum id putaverit: suo tamen ille modo, hic suo. nam hic ita vertit, *non consequutum fuisse Cæsaris adoptionem.* quum potius (meo quidem judicio) dicendum fuisset, *non consequutum fuisse adoptionem ex Cæsaris testamento.* Quid si verò dicamus Appianum, μὴ τυχόντα θεσπιῶς ἐκ τ᾽ διαθηκῶν τῆς Καισαρος, scripsisse? Hoc quidem suspicari saltem fas sit. Ceterùm huc pertinentia verba habes pag. 530. circa finem, καὶ τάχα ἂν αὐτῆς καὶ θετὸν ἡγεμόνα.

Ἐπεὶ καὶ τῆς ἰδιωτῆς πολλοῖς ἀμφισβητεῖσί σοι καθ᾽ ἕνα τ᾽ οὐσίας.] Non habemus quò hosce dativos referamus: ac videri possit opus fuisse potius genitivo quem absolutum vocant: hoc modo, ὅτι καὶ πολλῶν τῆς ἰδιωτῆς ἀμφισβητούντων σοι, &c. Sed cum minori mutatione satis commodam hujus loci scripturam habebimus: si legamus, ἐπεὶ καὶ τ᾽ ἰδ. πολλοὶ ἀμφ᾽ σοὶ καθ᾽ ἕνα τ᾽ οὐσίας, καὶ ἐκ ἀδήλ. &c.

Πλούτου

539 penes me est reliquum, quando in magistratus & potestates, excepto Dolobella & fratribus meis, divisæ sunt tanquam bona tyranni: quamvis postea me admonente S. C. factum est in favorem Cæsaris. Tu verò ubi quod reliquum est acceperis, non in plebem, sed in eos qui offensi sunt, conferes, si sapies: nam illi, si sapient, mittent plebem in colonias: plebs autem, ut ex Græcis literis nuper didicisti, est res instabilis, instar marinorum fluctuum accedentium ac recedentium: quemadmodum & in nostra republica sæpe cultores suos plebs in altum sublatos dejecit in genua. His verbis, ut magna ex parte contumeliosis, offensus Cæsar discessit, patrem identidem nominatim invocans: móxque bona venum proposuit, quæ ei ex hac hæreditate obvenerant: hortatúsque est Quirites ut sibi adessent contra inimicum Antonium, qui manifestè præ se ferebat quàm molestè pateretur hoc ejus erga plebem studium. Quúmque senatus decrevisset perquiri pecunias publicas, multi timuerunt juveni Cæsari, propter patris benignitatem in milites & populum, & propter largitione paratum egregium favo-

Egregia de plebe comparatio.

„ κάζεις, ὅτέ π νῶ ἔξι παρ' ἐμοὶ,
„ πάντα τ ἐν ἀρχαῖς κὴ δωμάμει,
„ πλὴν Δολοβέλλα & τῶν ἐμῶν ἀ-
„ δελφῶν, νεμομμένων μ ἐυθὺς ὡς
„ τυράννε, δ' ἐμὲ ἢ μεταθέντων
„ ἐς χάριν τ ὑπὲρ Καίσαρ ἐ-
„ ψηφισμένων· ἐπεὶ κὴ σὺ τὰ λοι-
„ πὰ φέρων, οἵοις ἀντὶ τ δήμου
„ τοῖς δυσχεραίνουσιν, ἂν σωφρονῇς·
„ οἱ μ γὰ ἐκπέμψουσιν, ἂν σω-
„ φρονῶσι, τ δῆμον ἐπὶ τὰς ἀποι-
„ κίας. ὁ ἢ δῆμός ἐστιν, ὥσπερ κὴ
„ σὺ τ Ἑλληνικῶν γραμμάτων
„ ὧν ἔμαθες, ἀστάθμητον, ὥσπερ
„ ἐν θαλάσσῃ κῦμα κινούμενον, ὃ
„ μὲν ἦλθεν, ὁ δ' ἀπῆλθεν· ὧ λό-
„ γῳ & τ ἡμέτερον αὐτὸν τὰς δημο-
„ κόπας ὁ δῆμος ἐπὶ πλεῖστον ἐξά-
„ γας, ἐς γόνυ ἔῤῥιψε. Τούτων τοῖς
πολλοῖς δυσχεράνας ὁ Καῖσαρ ἐς ὕ-
βριν εἰρημένοις, ἀπεχώρ, τ πα-
τέρα ἀνακαλῶν θαμινὰ ἐξ ὀνόμα-
τος· κὴ τὴν ὑσίαν ἐς πρᾶσιν αὐ-
τίκα προὐτίθ πᾶσιν, ὅση κὴ τὸν
κλῆρον ἐγίγνετο αὐτῷ, προτρέπων
ἐπικουρεῖν οἱ τ δῆμον ὑπὲ τῆσδε τῆς
ὑβρεως, φανερός τε τ Ἀντωίου
πρὸς αὐτὸν ἔχθρας χρυσμὸς· κὴ τ
βουλῆς ζήτησιν ἐυθὺς ἔτι τ δημο-
σίων χρημάτων ψηφισαμένης, οἱ
πολλοὶ ἔδεισαν πρὸς τὸν νέον Καίσα-
ρα, τ πατρῴας ἐς τὰς ἁπάντας
κὴ τ δῆμον ἐυνοίας ἕνεκα, καὶ τ
νῦν ἐπὶ τῇ χορηγίᾳ δημοκηπίας κὴ

φελου-

Πάντα τ ἐν ἀρχαῖς καὶ δωμάμει, πλὴν Δολοβέλλα καὶ τ ἐμῶν ἀδελφῶν, νεμομμένων μ ἐυθὺς ὡς τυράννε.] Hæc verba, malim sic interpretari, *quum magistratus & qui in aliqua potestate constituti erant, omnia statim inter se distribuerint.*

Ὃ λέγω καὶ τ ἡμέτερον αὐτὸν τὰς δημοκόπας ὁ δῆμος ὅπὶ πλεῖστον ἐξάγας, ἐς γόνυ ἔῤῥιψε.] Sicut hîc dicitur, ἐς γόνυ ἔῤῥιψε, ita pag. 545. circa finem, κλίναντα ἐς γόνυ.

Οὐ

χρεουσίας, ἢ δὴ πάνυ αὐτῷ πολλὴ προσελθεῖσα, ὀκ ἐδόκει τοῖς πλείοσιν αὐτὸν ἐν ἰδιώτου μέτρῳ κοσμήσειν· ἐπὶ ᾧ Ἀντωνίῳ μᾶλιστα, μὴ τὸν Καίσαρα νέον ἄνδρα ἐς ἔνδοξον καὶ πλήσιον ἐπιφερόμενον ὑφ' ἑαυτὸν ἕξει, προτέρου ἄψασθαι τῆς Καίσαρος δυναστείας· οἱ δὲ τοῖς τότε γιγνομένοις ἐφήδοντο, ὡς ἐς τοὺς ἀνδρῶν ἀλλήλοις ἐμποδὼν ἐσομένων, ἐς ᾧ Καίσαρα πλέτῳ τῇ ζητήσει τῶν χρημάτων αὐτίκα ἀμαλυθησομένῳ, καὶ σφίσι δι' αὐτοῦ πολλὴ χρεουσίας πλῆρες ἐξ αὐτῆς ἐσομένου· τὰ δὲ πολλὰ τῶν κοινῶν ἐυρήσειν πρὸς Καίσαρι, πολλοί τε αὐτῶν ἐς δίκας τὸν Καίσαρα ὑπῆγον περὶ χωρίων, ἕτερος ἑτέρῳ ἐπιλέγοντες, ἄλλα τε ἔκφυσει, καὶ τὸ κοινὸν ἐπὶ τοῖς πλείοσιν ὀκ προγραφῆς εἶ τῶν δημοσιευθέντων, ἢ φυγόντων, ἢ ἀναιρεθέντων· ἦγόν, τε τὰς δίκας ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον αὐτὸν, ἢ τὸν ἕτερον ὕπατον Δολοβέλλαν· εἰ δέ τις καὶ ἐφ' ἑτέρας ἀρχῆς ἐδικάζετο, παντοιῶς τὰ πολλὰ ὁμοίως ὁ Καῖσαρ ἐς χάριν Ἀντωνίου ἠτᾶτο, τά τε ὠνήματα τῷ πατρὶ ὀκ ἐς δημοσίᾳ χωρία ἐπιδείκνυς, καὶ τὸ τελευταῖον ψήφισμα τὸ βεβαιοῦν τὰ Καίσαρι πεπραγμένα πάντα, ὕβρεις τε πολλὰ πρὸς τὰς δίκας ἦσαν αὐτῷ, καὶ τὸ τῆς ζημίας προσῆκτεν ἐς ἄπειρον ἔς τε Πήδιον καὶ Πινάριον· οὔτοι γὰρ τῶν ὀκ τῶν Καίσαρος ἀμφήκων τοῦ κληρονόμου μοίρων εἶχον, μέμψασθαι τῷ Ἀντωνίῳ πρός τε σφῶν αὐτῶν καὶ πρὸς Καίσαρος, ὡς ἀδίκα πεπονθότων πρὸς τὸ ψήφισμα τῆς βουλῆς· ὥστε τε αὐτὸν τὰ ἐς ὕβριν

rem populi, qui, ut plerisque videbatur, eum intra privatum modum contineri non sineret: sed magis timebant Antonium, ne Cæsare juvene illustri ac divite in societatem ascito, ipse summam potentiam sicut prius Cæsar, usurparet: qui tum gaudebant eorum simultate, quasi alter impedimento futurus esset alteri: Cæsarem quoque post inquisitionem cariturum divitiis, & inde abundaturum ærarium, quòd se putarent apud illum inventuros magnam partem pecuniæ publicæ. de agris etiam passim lites ei movebantur, aliis alios repetentibus privatim, bona etiam eorum parte spectante ad rempublicam, ut qui proscriptorum fuissent aut exulum. De his judicem poscebant ipsum Antonium, aut collegam ejus Dolobellam. Quòd si quid & apud alios magistratus judicabatur, ubique pariter Cæsar in Antonii gratiam discedebat inferior, quamvis quid pater emisset indicabat instrumentis publicis, & proferebat S. C. ultimum, quo omnia, Cæsaris acta probata sunt. Quin & extra judicia multæ illi inferebantur injuriæ, in tantum ut nec à Pedio Pinarióque abstineretur: nam & his hæreditatis portio quædam cesserat. Qui quum de communi injuria quererentur apud Antonium, proferréntque S. C. censentes luenda tantum siqua injustè oblata sint, cetera verò acta Cæsaris tuenda: respondit ille, Fortasse non convenire cum S. C. quæ tum fierent, sed

540

Injuriæ Octavio factæ.

Pedius. Pinarius.

sed ne scriptum quidem illuc conveniſſe cum senatus voluntate. Quum enim solius injuriarum oblivionis ratio haberetur præcipua, nihil mutatum esse de præteritis, non quòd omnia probarentur, nec in defuncti gratiam, sed quòd ita tum deceret, quódque leniendus esset eo S.C. populus. Justum autem esse, mentem potius senatusconsulti valere quàm verba: nec tot civibus, qui per seditiones excidissent possessionibus, vel suis vel majorum suorum, reluctari, idque in unius adolescentis gratiam: qui majores quàm pro conditione privata divitias præter spem nactus, non ad splendorem fortunæ uteretur, sed ad audaciam. ipsis tamen se velle parcere, ubi portionem suam recepissent à Cæsare. Post hoc Antonii responsum, statim cohæredes portionem debitam abstulerunt, ne & hanc perderent, non tam suapte culpa, quàm propter adversariorum livorem & potentiam: alioqui largituri ei paulo pòst omnia.

Ludi editi pro Bruto.

Jámque instabant ludi quos pro Bruto prætore Cajus Antonii frater editurus erat, & in ceteris rebus collegæ absentis vicarius: erátque apparatus sumptuosus admodum, ea spe, quasi spectaculis delinita plebs revocatura esset Cassianos. Cæsar contrà ut sibi plebem conciliaret officiis, quantum pecuniæ colligebatur ex bonis divenditis, aliam

Cæsar quibus sibi plebem conciliet & deliniat officiis.

συλλέγειν δεῖν μόνον, τὰ ἄλλα δὲ πάντα κυρῶν, τὰ ὅσα τῷ Καίσαρι πέπρακται. ὁ δ' ἀμφὶ τὰ προσόψια, ἴσως ἐναντίον ἔχει τι τοῖς σπουδηφισμένοις, ἢ τὰ ἐψηφισμένα δι' ἔφη, τοῖς τότε δόξασιν ἐναντίως γεγράφθαι. μήτε γὰρ τὰ ἀμνηστίας ἐπίζησις τὸ μηδὲν ἀναζέπειν τῶν πεπραγμένων, ἐς αὐτὸ δὲ χάριν, ἐδὲ ἐφ' ἅπασιν ἁπλῶς μᾶλλον, ἢ ὡς ἐνπρέπειαν ἢ πυρηγορίαν ἔ δήμου, ἡρουσευμένῳ τότε, ἐπιγραφώσας· εἶναι δ' δικαιώτερον τῇ γνώμῃ ἔ ψηφίσματος μᾶλλον, ἢ τῷ ῥήματι χρωμένους, μὴ πᾶς εἶκος ἀντιπράττειν ἀνδράσι τοσοῖσδε, ἰδίων ἢ πατρικῶν κτήσεων καὶ ἕξιν ἀκπεσοῦσιν ὑπὲρ νεανίσκου, τοσόνδε πλῆθος ἀλλοτρίου τε καὶ σὺν ἰδιωτικὴν πᾶρ' ἐλπίδα λαβόντος, καὶ οὐκ ἐπιδεξίως, ἀλλ' ἐς ῥᾳστώνην τῇ τύχῃ χρωμένου, σφῶν μέντοι φειδομένου τὸ μέρος νεμομένων πατρὸς Καίσαρος. ὧδε μὲν ὁ Ἀντώνιος τοῖς ἀμφὶ τὸν Πινάριον ἀπεκρίνατο, ἐ ἐνθὺς ἐξέρμητο, ἵνα μὴ καὶ τὸ μέρος ἐν ταῖς δίκαις πατρικαπολοίθη, ἐ σφῶν ἕνεκα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶνδε ἔ Καίσαρος· ἔμελλον γὰρ αὐτῷ μετ' οὐ πολὺ πάντα χαριεῖσθαι.

Θέας δ' παρεσκευάζοντο, ἃς ἔμελλεν ὑπὲρ Βρούτου ἀγωνοθετῶν ἐπιδώσειν Γάϊος Ἀντωνίου ὁ ἀδελφὸς Ἀντωνίου, καὶ τἄλλα ἔ Βρούτου τῆς ἀγωνίας ἐπιτροπεύων ἅπαντος, παρασκευή τε λῶ ἐς αὐτὸν ἀκπλήξαι, ἐ ἐλπὶς ἐν τῇ θέᾳ τὸν δῆμον ἐπικλαθέντα καλέσειν τὸν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον. ὁ δ' Καῖσαρ ἀντιπαρεπεύων τὸ πλῆθος, ὅσον δρύφελον ἐκ τῆς πρώτης ἐγίγνετο, ἐμὲν καὶ μέρος τοῖς

τοῖς φυλάρχοις ἀνεδίδου νέμειν τοῖς φθίνουσι λαοῦ̃ν, καὶ ἐς τὰ πωλητήρια ἀφιῶν, ἀπεκηρύσσειν ἐκέλευεν ὅσου ἂν ὠνοῖντο πάντα, τοὺς πιπράσκοντας ὀλιγίστου, διά τε τὰς δίκας ἀμφιβόλου ἢ ἐπίφοβα ἔτι ὄντα, καὶ διὰ τὸν Καίσαρος ἀναβολόν· ἅπερ αὐτὸς πάντα ἐς εὔνοιαν ἤγαγε, καὶ ἐς ἔλεον ὡς ἀναξίως τοιάδε πάσχειν. ὡς δὴ ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ καὶ τὴν ἴδιον αὐτοῦ ἀφθονίαν, ἔστι τε ἀφ' Ὀκταουίου τοῦ πατρὸς, ἣ ἐτέρωθεν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὰ τῆς μητρὸς πάντα, καὶ τὰ Φιλίππου, καὶ τὸ μέρος τοῦ κλήρου Πινάριον καὶ Πεδίου αἰτήσας, προσῳκείωτο ἐς τὸν ἀμφισβητήσιν πιπράσκεσθαι, ὡς τῆς Καίσαρος ἀφθονίας διὰ ἐς ἅπαν μόνον δοκούσης διὰ τὰς ἐπηρείας, ὁ δῆμος ὅσον ἔπ' ἀφ' οὗ πρώτου Καίσαρος, ἀλλὰ καὶ διὰ τόδε αὐτοῦ τὸν ἐπίδοξον λογιζόμενος εἶναι, ἐκπαθῶς αὐτὸν ἠλέει, καὶ ἐπήνεον ὅδε πάσχοντα, καὶ ὧδε φιλοπρόσωπον, δῆλοί τε ἦσαν ὅσον ἐς πολὺ τῶν ἐς αὐτὸν Ἀντωνίᾳ ὕβριν ὑπερφερόμενοι· διέδειξαν δὲ καὶ διὰ τὰς Βρούτου θέας πολυτελεστάτας δὴ γενομένας· ἐμισθῶν γάρ τινων ἀναπεφαγόντων καλέσαι Βροῦτόν τε καὶ Κάσσιον, ἐπὶ τὸ λοιπὸν αὐτοῖς θέασιν ἔλεον, ἐσιδόμενοι ἄνδρε, καὶ τὰς θέας ἐπέχον μέχρι τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν σφίσιν. Βροῦτος δὲ καὶ Κάσσιος, ἐπεὶ σφῶν τὰς ἐλπίδας τὰς ἐπὶ ταῖς θέαις ὁ Καῖσαρ διέχειν, ἔγνωσαν εἰς Συρίαν καὶ Μακεδονίαν, ὡς πρὸ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα σφίσιν ἐψηφισμένας ἤδη, ἀπιέναι· καὶ ἀπιόντες ἐς Ἀθήνας, ἐκεῖθεν ἐς Μακεδονίαν ἐπορεύοντο· ἐπεὶ δὲ ἐς Ἀθήνας ἀφίκοντο, ἐνταῦθα ἐδέξαντο τὸν Ἀντωνίου ἀδελφὸν Γάϊον, ὃν ἐκ τῆς Μακεδονίας ἐκπεμφθέντα ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἐπὶ τὸν Βροῦτον ἐπολέμησε, καὶ ἐκεῖνον ἐκ τῆς Μακεδονίας ἐξήλασε· καὶ ἐπὶ τὸν Δολοβέλλαν ἐπὶ τὴν Συρίαν ἐστρατεύσατο· καὶ ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπανῆλθε

invadere. Quod consilium postquam detectum est, Dolobella properavit in Syriam, obiter invisurus Asiam, ut inde pecunias colligeret. At Antonius ratus sibi opus fore copiis, nec ignarus Macedonicas legiones tum virtute præstare, tum numero (erant enim sex) eísque adjunctam magnam manum sagittariorum & armaturæ levis ac velitum, equitatum præterea ceterúmque apparatum absolutissimum, qui videbatur deberi Dolobellæ propter decretum ei bellum Parthicum, quando Cæsar hæc contra Parthos paraverat, cogitavit eas ad se pertrahere: quia propter propinquitatem statim trajecto mari supero poterant adesse in Italia. Sed repentè fama nuntiavit, Getas audita morte Cæsaris, incursionibus vastare Macedoniam, & Antonius à senatu exercitum petiit, quo de hostibus pœnas sumeret, dicens eum à Cæsare contra Getas priusquam contra Parthos paratum, & parata esse impræsentiarum omnia circa limitem Parthicum. Non neglexit eam famam senatus, missis qui provinciam inspicerent. Antonius quo magis metum ac suspicionem eximeret, legem tulit, nequis ullam ob causam de dictatore creando referret, néve quis dictaturam oblatam acciperet: qui contrà fecerit, eum liceret à quovis impune interimi. Atque ita maximè deceptis patribus, & pactus cum Dolobellæ amicis, traditurum se illi unam

542

Lex ab Antonio lata.

σμῆας, χωρεῖν ἐς βιάζεσθαι· ἐς τῶνδε φανερῶν ὁρμῶντων, ἠπείγετο καὶ Δολοβέλλας ἐς τὴν Συρίαν, ἐς ὧδε Συρίας ἐς τὴν Ἀσίαν ὡς χρημάτων ἀπ' αὐτῆς. ὁ δ' Ἀντώνιος ἡγούμενος ἐς τὰ μέλλοντά οἱ δεήσειν δυνάμεως, τὴν ἐν Μακεδονίᾳ στρατιὰν, ὡς τε ἴσων ὄντων καὶ πληθύϊ μείζω (ἐξ γὰρ ἦσαν τέλη) ἐς ὅσον ἄλλο πλῆθος αὐτοῖς τοξοτῶν καὶ ψιλῶν ἢ γυμνητῶν συνεζεύγνυτο, ἵππος τε πολλὴ ἐς παρασκευὴ καὶ λόγου ἐπέλης, δοκοῦσι φρονήσειν Δολοβέλλᾳ συνεῖναι καὶ τὰ ἐς Παρθυαίους ἐπιτετραμμένα, διότι καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτοῖς ἐς Παρθυαίους ἐμέλλε χρῆσθαι, ὡς ἑαυτὸν ἐπινοεῖ μετενεγκεῖν. ὅτε καὶ μάλιστα ἐς ἀγχοῦ τὸ Ἰόνιον πεφοιτήκεσαν, εὐθὺς σὺν τῇ Ἰταλίᾳ εἶναι, ἄφνω δὴ φήμη κατέσκηψε Γέτας τὸν θρᾷκα τὸν Καίσαρος πυθομένους, Μακεδονίαν παρθεῖν ἐπιτρέχοντας, ὁ Ἀντώνιος τὴν βουλὴν ἤτει τὸν στρατὸν, ὡς Γέτης ἐπιθήσων δίκην, ἐς τε Γέτας αὐτὸν ὡς τὰ Παρθυαίων Καίσαρι παρεσκευάσθαι, καὶ τὰ Παρθυαίων ἡρεμεῖν ἐν τῷ παρόντι. ἡ μὲν οὖν βουλὴ τὴν φήμην ὑπένοει, καὶ τὸν ἐπισκεψόμενον ἔπεμψεν· ὁ δὲ Ἀντώνιος τὸ φόβον αὐτῶν καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἐκλύων, ἐψηφίζατο μὴ ἐξεναίτῃ καὶ μηδεμίαν αἰτίαν ὡς δικτάτωρος δέχεσθαι μήτε ἐπιψηφίζειν, μήτε λαόειν διδόμενον, ἢ τὸν ἐκ τῶν δέ τινος ὑπερλύοντα νηποινεὶ ὡς τὸ συτυχόντων ἀναιρεῖσθαι, καὶ τῷδε μάλιστα ἑλὼν τοὺς ἀκούοντας, καὶ τοῖς ὑπὲρ Δολοβέλλα πρωτίστοις συνθέμενος ἐν τέλος δώσειν, ἡρέθη τὸ

τὴν Μακε-

ὧν Μακεδονίας δυνάμεως εἶναι στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. Ὁ μὲν ἔχων ἃ ἐβούλετο, Γάϊον τὸν ἀδελφὸν αὐτοκράτορα σὺν ἐπείξει τὸ δόγμα φέροντα τῷ στρατῷ διεπέμπετο. οἱ δὲ ἐπισκέπτῳ τῆς φήμης ἐπιελθόντες, Γέτας ἔλεγον οὐκ εἶδεν ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδὲ πυθέσθαι ἦν, εἴτε ἀληθὲς, εἴτε ὑπ' Ἀντωνίου διδαχθέντες, ὅτι δέον λύω, μὴ τῆς στρατιᾶς ποι μεταθεούσης οἱ Γέται τὴν Μακεδονίαν ἐπιδράμοιεν· ἄδε μὲν εἶχε τὰ ἐν Ῥώμῃ.

Κάσσιος δὲ καὶ Βροῦτος χρήματα καὶ στρατιὰν συνελέγοντο, καὶ Τρεβώνιος ὁ τῆς Ἀσίας ἡγεμὼν τὰς πόλεις αὐτοῖς ἐτείχιζε, καὶ Δολοβέλλαν ἐλθόντα ἐκ εἴασεν ἔστε Περγάμου ἔστε Σμύρνης, ἀλλὰ μόνῳ ἀγορᾶν ἔξω τείχους ὡς ὑπάτῳ παρεσκεύασε· ἐπιχθόντος δὲ ἐκείνῳ σὺν ὀργῇ τοῖς τείχεσι, καὶ ἰδόντος, ὁ Τρεβώνιος αὐτὸν ἔφη δεξασθαι Ἔφεσῳ, καὶ ἐς τὸν Ἔφεσον εὐθὺς ἀπίοντι, τοὺς ἐφεψομένους ἐκ Δοσημάτου ἔπεμπεν, εἰ νυκτὸς ἐπιγιγνομένης ἀπίοντα τὸν Δολοβέλλαν ὁρῶντες, καὶ ἰδόντες ὑποστρέφοντες, ὀλίγους σφῶν ὑπολιπόντες ἔπεσθαι αὐτῷ, ἐς τὴν Σμύρναν ἐπανῆλθον, καὶ τοὺς ὀλίγους ὁ Δολοβέλλας ἐπεδρεύσαντες τε καὶ φυλακὴν, ἔκτεινε, καὶ ἦλθε τῆς αὐτῆς ἐπὶ νυκτὸς ἐς Σμύρναν, καὶ αὐτὴν ἀφύλακτον εὑρὼν, εἷλε Δόμῳ κλιμάκων. Τρεβώνιος δὲ τοῖς συλλαμβάνουσιν αὐτὸν ἐπ' ἐννατζόμενον ἠγεῖσθαι πρὸς Δολοβέλλαν ἐκέλευεν, ἐψεύδετο γὰρ αὐτοῖς ἑκών· καὶ τῆς τῶν λοχαγῶν αὐτὸν ἐπισκόπων ,, ἠμέλησεν, Ἴθι σὺ, δοῦλος τῷ ,, κεφαλῇ κεφαλὴν ἡμῖν ἄγε, ἔστι, ,, ἀλλὰ τὴν κεφαλὴν ἄγε προστέτακται. καὶ τοῦτ' εἰπὼν, εὐθὺς ἀπέπεμ

legionem, imperator Macedonicarum copiarum electus est. Quo impetrato, mox Cajum fratrem cum S. C. properare jussit ad exercitum. exploratores verò inde reversi negabant se ullos Getas vidisse in Macedonia: & addiderunt, sive verè, sive ab Antonio moniti, metum esse ne, si deducatur inde exercitus, excurrant in provinciam.

Dum hæc in Urbe fiunt, Cassius Brutusque exercitum & pecunias colligebant: Trebonius Asiæ præses urbes eorum receptaculo muniebat, Dolobella & à Pergamo & à Smyrna exclusò, foro tantùm extra mœnia. ei præbito, tanquam consuli. Quumque miles iratus oppugnationem frustra tentasset, Trebonius pollicitus est se intromissurum eos in Ephesum: mandavítque suis ut consulem illuc proficiscentem ex intervallo sequerentur, qui conspicati eum sub noctem discedere, nihil amplius veriti, paucis ad eum sequendum relictis, Smyrnam reversi sunt. Dolobella paucos illos insidiis circumventos delevit: & eadem nocte Smyrnam incustoditam nactus, scalis evasit in mœnia. Trebonius in cubili deprehensus, rogabat ut ad consulem duceretur, se ultro secuturum esse. tum quidam centurionum irridens, Ibis, inquit, sed relicto capite. nos enim jussi sumus, non te, sed caput afferre: & cum dicto

Trebonius Asiæ præses.

Dolobella cos. à Pergamo & Smyrna exclusus.

Smyrna à Dolobella occupata.

543

Trebonii interitus.

caput illi abscidit. id Dolobella prima luce proponi jussit in sella prætoria, in qua ille solebat jus reddere. sed milites & lixæ irati ut conjurationis participi, & quia dum Cæsar occideretur, Antonium sermone circa curiæ fores distinuerat, tum reliquum ejus corpus variis affecerunt contumeliis, tum caput per vias lapide stratas, sibi invicem pro pila mittentes per ludibrium ita contriverunt ut non appareret facies, itaque primus hic luit pœnam homicidii.

Defunctum Trebonii corpus quàm contumeliosè tractatum.

Primus ex interfectoribus Cæsaris Trebonius pœnas luit.

At Antonius cogitabat exercitum è Macedonia transportare in Italiam: & quum nullam ad id occasionem haberet, petiit à senatu ut permutatis provinciis liceret sibi obtinere citeriorem Galliam, cui D. Brutus Albinus tum præerat, memor etiam Cæsarem ex hac provincia bello illato, de Pompeio consecutum esse victoriam. Ut verò visus est velle revocare eas copias, non in Italiam, sed in Galliam, ut ibi quasi arcem contra senatum constitueret, patres tum primùm sentientes ejus insidias, molestè tulerunt, adeo ut pœniteret concessisse Macedoniam: & quidam ex hoc ordine privatim scripserunt Decimo, ut constanter retineret provinciam, augeret exercitum, pecunias colligeret, ne fortè vim inferret Antonius: adeo timebant eum simul & oderant. Ille versus ad plebem, rogationem tulit de Gallia, sicut Cæsar prius impetraverat eam

τὴν κεφαλήν. ἅμα ᾗ ἡμέρᾳ Δολοβέλλας μὲ αὐτὴν προσέταξεν ἐπὶ τοῦ πρατηγικοῦ βήματος, ἔνθα ὁ Τρεβώνιος ἐχρημάτιζε, προτεθῆναι· ἡ τράπε ᾗ σὺν ὀργῇ καὶ ὁ οἰκετικὸς ὄχλος ὁμιλῶν αὐτῇ, ἐπεὶ δὲ φόνου Καίσαρος ὁ Τρεβώνιος μετεῖχεν, καὶ τενομένου τ Ἀντωνίου ἐν ὁμιλίᾳ τοῖς θύραις ἐβουλοτηρίοις προεστάκει, ἔς τε τὸ ἄλλο σῶμα αὐτὲ ποικίλως ἐνύβριζον, καὶ τὴν κεφαλὴν οἷα σφαῖραν ἐν λιθοστρώτῳ πόλει ἀλλάλοντες ἐς ἀλλήλους ἐπὶ γέλωτι, συνέχεόν τε καὶ συνέτριψαν. καὶ πρῶτος οὗτος τ φονέων δίκην τόνδε ἐδέδωκει.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐς τὴν Ἰταλίαν τ πρῶτον ἐκ τ Μακεδονίας διενεγκεῖν ἐπεισε, καὶ προφάσεως ἄλλης ἐς τοῦτο ἀπορῶν, ἤξιον τὴν βουλὴν ἀντὶ τ Μακεδονίας ἀναλάξαι οἱ τὴν ὑπὸ Ἄλπιον Κελτικὴν, ἧς ἡγεῖτο Δέκιμος Βροῦτος Ἀλβῖνος, εἰδὼς μὲ ὅτι καὶ ὁ Καῖσαρ ἐκ τῆσδε τ Κελτικῆς ὁρμώμενος ἐπρόπτησε Πομπήϊον. ὡς ᾗ τ πρῶτον δόξαν ἐκ ἐς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐς τὴν Κελτικὴν μετανάλειν, ἡ δὲ βουλὴ τήνδε τὴν Κελτικὴν ἀκρόπολιν ἐπὶ σφίζιν ἡγουμένη, εὐθυχέρανέ τε, καὶ τ ἀνέδρας τότε πρῶτον ἤσθοντο, καὶ τὴν Μακεδονίαν δόντες αὐτῷ, μετενόουν, ἰδίᾳ τε αὐτῶν οἱ δυνατοὶ ἐπίστελλον τῷ Δεκίμῳ τ ὀρχῆς ἐγκρατῆς ἔχειν, καὶ πρῶτον ἄλλον καὶ χρήματα ἀγείρειν, εἰ πῶς Ἀντωνίου βιάζοιτο. ὅτως ἐδεδίεσάν τε καὶ ἐν ὀργῇ τὸν Ἀντώνιον εἶχον. ὁ δὲ ἀντὶ μὲν τῆς βουλῆς ἐπαινεῖ τ δῆμον αἰτῆσαι νόμῳ τὴν Κελτικὴν, ᾧ τρόπῳ καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτὴν προτερον εἰλήφει,

λήφει, ἐ Συρίαν μὲ Δολοβέλλας ὑπαγῆς. ἐς ὃ φόβον τ βυλῆς τὴν στρατιὰν ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐκέλδυε Γαΐῳ τ Γάνιον περᾶν αὐτίκα· κ ὁ μ ἔμελλε ποιήσειν ὡς πεπρεπάκτο. θέᾳ δ' ἦσαν ἃς Κριτώνιος ἀγεραυλικῶν ἔμελλε τελέσειν, κ ὁ Καῖσαρ ἐς τὰς θέας τῷ πατρὶ τόν τε χρύσεον θρόνον καὶ στέφανον πυρεσιδύκεον, ἅπερ αὐτῷ κ πάσας θέας ἐψηφίσαντο πρότιθεν· τοῦ Κριτωνίου ὃ εἰπόντος τὸν ἀνέξεσθαι τιμωμένου Καίσαρος ἐν τοῖς αὐτοῦ δαπάναις, ὁ Καῖσαρ αὐτὸν ἐς τ Ἀντώνιον ἦγε, ὡς ὕπατον· Ἀντωνίου δὲ εἰπόντος ἐς τὴν βουλὴν ἐπαινοίσειν, χαλεπήνας ὁ Καῖσαρ, Ἀναφέρε, εἶπεν, ἐγὼ δὲ τὸν θρόνον ἕως ἂν ᾖ τὸ δόγμα πεπαθήσω· καὶ ὁ Ἀντωνίος χαλεπήνας, ἐκώλυσεν· ἐκώλυσε δὲ κ ἐν τοῖς ἑξῆς θέαις ἔτι περιφανεστέροις, ἃς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐτέλει, ἀνακειμένας ἐν τῷ πατρὸς Ἀφροδίτης χρυσείᾳ, ὅτε περ αὐτῇ ἐ τ νεὼν ὁ πατὴρ τ ἐν ἀγορᾷ ἄγαλμα αὐτῇ ἀγορᾷ ἀνέτιθει. τότε δὴ καὶ μάλιστα μῖσος ἤδη σαφὲς ἐκ πάντων ἐς τ Ἀντώνιον ἐγίγνετο, ὡς οὐκ ἐς τ νεῶ Καισαρος φιλονεικοῦντα μᾶλλον, ἢ ἐς τ πρότερον ὑποβλέποντα ἀκαιρίως. αὐτός τε ὁ Καῖσαρ μὴ πλήθους εἶκε φρονοῦσας, τὸν δῆμον καὶ τοὺς οὔ τι παθόντας ὑπ' ἐ πατρὸς, κ τοὺς ἐκείνῳ στρατευσαμένους προθύμως, ἐπιφθόνως ἐκέτευεν, ἐ μὴ αὐτῷ τοιαῦτ' ἐ τοσάδε πάσχοντες ὑπερορᾶν ἐ ἀμελεῖν ἐκόντος· Καίσαρα δὲ τῷ σφῶν αὐτοκράτορα καὶ εὐεργέτην ἀμυῦναι

provinciam, nuper Dolobella Syriam: & ut senatui timorem incuteret, Cajo fratri mandavit, trajiceret confestim Brundisium: quod ille facturus erat ita ut jussus est. Interea tempus ludorum instabat, quos editurus erat ædilis Critonius, & Cæsar patri sellam auream atque coronam parabat, id quod illi ex senatusconsulto in perpetuum ludis omnibus decretum fuerat. Quúmque ædilis negaret se passurum honorari Cæsarem in iis ludis quos ipse sumptu suo faceret, Cæsar illum ad Antonium duxit, ut ad consulem: consul ad senatum super ea re se dixit relaturum. Cæsar indignatus, Refer, inquit: ego interim sellam proponam. Id Antonius exasperatus prohibuit: nec hoc contentus, prohibuit etiam ludis proximè secutis, quos Cæsar ipse celebrabat, in honorem Veneris genitricis institutos, quando ædes ei in foro & forum ipsum à patre dedicatum est. Quòd Antonii factum exceptum est publico odio, quasi non tam ad æmulationem quæ illi intercedebat cum juniore Cæsare, quàm ad ingratitudinem erga parentem ejus pertinens: & ipse Cæsar in satellitii modum stipatus discurrebat per plebem, beneficiarios patris & veteranos prehensans supplex ad movendam invidiam adversario, oránsque ne contemptim negligerent suam ultroneam patientiam, néve ferrent Antonium sic impunè imperato-

Ludi.

544 Sella aurea in omnibus ludis Julio Cæsari à senatu decreta.

ri optimè de ipsis merito illudere: agerent potius suum negotium, & propugnarent accepta ab illo commoda, quæ rata esse non possent, nisi salvis honoribus ei ex senatusconsulto concessis, Passimque è superioribus locis vociferabatur in hunc modum, Cavete Quirites ne propter me iniquiores sitis in Cæsarem, néve injuriam ei rependatis pro beneficiis, præsertim tu Antoni, qui frueris eis maximè: in me contumelias usque ad satietatem effunde: à bonorum ejus direptione tempera, tantisper dum civibus distribuatur, quod ex pecunia legata debetur reliquum. Mihi quantumvis inopi sufficerit decus paternæ liberalitatis, modò populo ea frui per te liceat. Quo factum est ut sine intermissione voces omnium in Antonium jactarentur, propalam indicantes indignationem publicam, quúmque ille acrius interminatus esset Cæsari, & eæ minæ vulgatæ essent, magis accensi sunt omnium animi: ipsi quoque tribuni Antoniani præsidii qui sub Cæsaris patre militarant, & apud ipsum consulem in summo erant pretio, conabantur eum reddere mitiorem, vel suamet ipsorum gratia militum quondam illius cui deberetur quicquid tum in bonis haberent. His vera monentibus cessit Antonius, eo facilius quòd Cæsaris apud plebem gratiosi opera indigeret in permutandis provinciis,

Octavii verba ad populum.

§45

ἀπομυδρῶ τῶς Ἀντωνίου· ἀμύνειν δὲ ὃ σφίσιν αὐτοῖς ἐδόκει ἐξεῖναι βεβαίων ὧν ἐλήφασι τῶν δωρεῶν Καίσαρος, εἰ μὴ δὴ αὐτῷ Καίσαρι μόνῳ τὰ ἐψηφισμένα βέβαια· Ἀντωνίου τε παντεχοῦ τῆς πολέως ἐς τὰ ὑψηλὰ ἀναπηδῶν, κατέβοα, „ Καίσαρι μὲν δὴ ἐμὲ μήτε ὀργίζεσθαι, μήτε συνδιαζειν εὐερ„ γέτῃ σοῦ μάλιστα, ὦ Ἀντώνιε, „ ἐς τὰ μάλιστα χεχρημένῳ, ἐμοὶ „ δὲ τῶν μὲν ὑπαρχόντων ἐς ὅσον θέ„ λεις, ἐμφορεῖσθαι· τῶν δὲ ἀ„ σίας ἁρπαγῶν ἐπιχεῖν, μέχρι „ τῆς πολίτιδος κρωσσοῦς τὴν ἀμα„ νέμησιν, ἐς τὸ λοιπὸν πάντα ἐ„ χειν· ἀρκέσθη γὰρ ἐμοὶ πενομένῳ „ τῷ τε τοῦ πατρὸς ὀνόμα, ἂν „ ἀμείνεται, καὶ τῶν τοῦ δήμου „ ἀμοιβῶν, ἐὰν ἐάσῃς δοθῆναι. ἐφ' οἷς ἤδη πάντων συνεχῶς ἐγίγνοντο καὶ φανεραὶ καὶ ἐς Ἀντωνίου βοαὶ ἀπειλοῦντος σφᾶς αὐτοῦ πικρότερον τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ ἀπειλῆς ἐξεληλυθότα ἐς τὸ φανερὸν, ἔτι μᾶλλον ἅπαντες ὠρμῶντο, καὶ οἱ τῆς φρουρᾶς Ἀντωνίου ταξίαρχοι, ἐσπατοδρόμοί τε Καίσαρος τοῦ πατέρος, καὶ ἐς τὰ μέγιστα ὑπ' Ἀντωνίου τότε πεπιμώμενοι, τὴν ὕβριν αὐτὸν ἐπιχεῖν ἠξίουν ἐς ἀμφᾶς καὶ δι' ἑαυτὸν ὑπὸ Καίσαρος ἐρρωτοῦσθαι, καὶ τῶνδε τῶν οἰκείων πατρόντων ἀγαθῶν πρὸ ἐκείνου τυχόντα. συνίεσαν οὖν ὁ Ἀντώνιος ἀληθῆ ὄντα τάδε, καὶ τὸν πεφρεγότας αὐτὰ αἰδούμενος, ἤδη δέ ποτε καὶ Καίσαρος αὐτῷ ἀμφὶ τῷ δήμου ἐς τὴν ἀποικίαν τῆς Κελτικῆς δεόμενος, ὡμολόγησε τοῖς λεγομένοις, καὶ ἐπώμνυεν αὐτὰ ἐς οἱ πάνυ ἀδύ-

asseverabátque jurejurando, nec suum esse id consilium: & in hoc

λητα

λητε εἶναι, τὸ δὲ γνώμης καὶ νεανίσκου ἕνεκεν μεταπίθεσθαι, ἐπηρμένου τε ἐπιχθῶς ἔτι ἡλικιώτου ὄντος, καὶ οὐδὲν ἔχοντος αἰδέσιμον ἢ τίμιον ἐς πρεσβυτέρους τε καὶ ἐς ἄρχοντας, ἅπερ αὐτὸς μὲν χαλεπὸν τοῦ νεανίσκου χρῆζειν ἔτι νουθεσίας· σφῶν δ' αὐτῶν ζῶντα ἀξιοῦντα ἕνεκα αὐτὸς καθέξειν τὸ ὀργῆς, καὶ ἐς τὸ πρότερον ἑαυτὸν φύσιν τε καὶ γνώμην ἐπανήξειν, ἢν καλέσῃ ἀπίσχῃ τὸ ἀμετρίως. ταῦτα οἱ ταμίαρχοι ἀπαστάμενοι, συνῆγον ἀμφοτέρους· οἱ δ' ἐπεμείμφοντο ἀλλήλοις, καὶ συμβαῖνον ἐς φιλίαν· ὅτε νόμος ὁ περὶ τῆς Κελτικῆς προύφέρετο αὐτίκα, ὀρρωδούσης πρὸ τῆς βουλῆς, καὶ ἀπιστούσης, εἰ μὴ ὁ Ἀντώνιος αὐτὸν προβουλεύοι, καὶ λύῃ προβούλευμα, εἰ δ' ἀπροβούλευτον ἐς τὸν δῆμον ἐσφέροι, τὰς δημαρχίας ἐς κώλυσιν ἐπιπέμπειν ἦσαν δ' οἱ καὶ τὸ ἔθνος ὅλως ἐλευθεροῦν ἠξίουν· ἕως ἐδέδοκτο τῷ Κελτικῷ σῶσαι. ὁ δ' Ἀντώνιος αὐτοῖς ἀντενεφάλῃ, εἰ Δεκίμῳ μὲν αὐτῷ πιστεύσουσιν, ὅτι Καίσαρα ἀπέκτανεν, αὐτῷ δ' ἀπιστοῦσιν, ὅτι ἐκ ἀπέκτανε τὸν καταστρεψάμενον αὐτῷ καὶ κλίναντα ἐς γόνυ, ἀποῤῥίπτων ἤδη ζῶντα φανερὸς ἐς ἅπαντας, ὡς ἐφηδομένους τοῖς γεγονόσιν. ἐλθόσης δὲ τῆς κυρίας ἡμέρας, ἡ μὲν βουλὴ τῶν φυλέτιν ὁρίζειν ἐκκλησίαν συλλεγησεσθαι· οἱ δὲ νυκτὸς ἔτι τὴν ἀγορὰν προκαταλαβόμενοι, τὴν λοχίτιν ἐκάλουν ἀπὸ συνθήματος ἐληλυθέναι· καὶ ὁ δημότης λεὼς ἀχθόμενος, τῷ Ἀντωνίῳ συνέπασθαι ὅμως μᾶλλον τὸν Καίσαρα ἐφεστῶτα τοῖς προκαταλαβομένοις, καὶ δεόμενον

tantùm videre voluisse mutatum suum animum, ut adolescens ante maturam ætatem ferociulus, & grandiorum ac magistratuum parum reverens, ita ut opus habebat, fieret castigatior: se in gratiam deprecantium remissurum iram, & rediturum ad naturam ac voluntatem pristinam, modò ille fiat modestior. Hoc responso tribuni gavisi ambos deduxerunt ad colloquium: sicque post mutuas expostulationes reconciliati sunt. Ac mox de Gallia provincia lex promulgata est, magno metu senatus: cogitantis si quidem de ea cos. ad se referat prohibere: quòd si inconsulto senatu rogationem tulerit ad populum, per tribunos plebis intercedere. Nec deerant qui censerent libertate donandam totam eam provinciam, tam formidolosa erat ejus vicinitas. Antonius verò exprobrabat eis quòd commisissent eam interfectori Cæsaris Decimo: sibi committere gravarentur, quòd non interfecerit labefactatorem & subversorem ipsius provinciæ: manifestè taxans universos, quasi probarent quæ ibi fiebant. Postquam autem dies præstituta venit, senatus volebat ut essent tributa comitia, Antoniani verò ante lucem in forum collecto populo, centurias ex composito vocabant ad suffragia. Tum plebs, quamvis infensa Antonio, promovebat tamen eum propter Cæsarem septis adstantem & deprecantem pro illo, qui id

Antonius & Octavius reconciliati.

Plebs Antonio propter Octavium gratificatur.

546

faciebat ea potissimùm de causa, ne Decimus provinciæ tam opportunæ cum exercitu præesset, unus ex patris percussoribus: præterea ut Antonio nuper reconcilato gratificaretur: nam & ipse ab illo expectabat aliquam mutuam gratiam. Et quia tribunos plebis Antonius corruperat, silentibus eis & lege perlata, exercitus mox honesto jam prætextu transportatus est in Italiam.

Plebs Octavium vult tr. pl. creare.

Defuncto deinde uno ex tribunorum pl. collegio, comitiis tribunitiis Cæsar Flaminio favebat: plebs verò ipsum rata ejus honoris cupidum, quamvis propter immaturam ætatem non profiteretur nomen inter candidatos, volebat Cæsarem tribunum declarare suis suffragiis. Senatus verò invidebat ei hanc honoris accessionem, timens ne potestatem adeptus, inimicos cædis paternæ reos citaret in judicium populi. Antonius quoque contempta nova Cæsaris amicitia, sive in gratiam senatus consolationémve, molestè ferentis legem de Gallia, sive ex colonorum sententia, proposuit edictum consulare, ne cui Cæsar quicquam in manus daret nisi legitimè, aut animadversurum se in eum pro potestate. Id edictum ingratitudinem erga Cæsarem cum injuria plebis conjunctam præferens, indignationem movit multitudini: & apparebat magnam contentionem imminere proximis comitiis, ita ut timeret Antonius: contentúsque præsenti tribunorum numero, comitia

Edictum Antonii.

Antonii ingratus erga Cæsarem animus.

ὁ δὲ ἐποίει ταῦτα μάλιστα μέν, ἵνα μὴ Δέκιμος ἀρχὴ χάριτος τῆς ἐπικαίρου καὶ εὐπατρίδος, ἀνεψιὸς ὢν τοῦ πατρὸς, ἐπὶ σφίσι τούτῳ καὶ ἐς χάριν Ἀντωνίου συνηλλαγμένου· ὑποσχέσθαι δὲ ἄρα τι καὶ αὐτὸς ἀντιλήψεσθαι τοῦ Ἀντωνίου. Διαφθαρέντων δὲ χρήμασι τῶν δημάρχων ὑπ' Ἀντωνίου καὶ κατασιωπώντων, ὁ νόμος ἐκυρώθη, καὶ ὁ στρατὸς Ἀντωνίῳ μετ' αἰτίας ἐυπρεποῦς ἤδη τῆς Ἰονίου ἐπέρα.

Τῶν δὲ δημάρχων τινὸς ἀποδεικνύντος, ἐς τὸν αὐτὸν χειροτονίαν ὁ Καῖσαρ συνέπεσεν Φλαμινίῳ, καὶ ὁ δῆμος οἰόμενος αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα τῆς ἀρχῆς διὰ τὸν νεώτερον τῆς ἡλικίας ὑπερεγγίζειν, ἐπενόει συνεῖναι χειροτονίας δημάρχου ἀποφῆναι τὸν Καίσαρα. ἡ δὲ βουλὴ τὸ αὐξήσεως ἐφθόνει, ἐδεδοίκει μὴ δημάρχων τὰς φονέας ἐπὶ τὸν δῆμον ἐς δίκην ἀπαγάγοι· Ἀντώνιός τε τὰ ἄρτι συγκειμένης πρὸς τὸν Καίσαρα φιλίας ὑπεφείδετο, εἴτε ἐς χάριν τῆς βουλῆς ἢ παρηγορίαν, ἀχθομένης τῷ σφετέρῳ τὸ Κελτικῆς νόμῳ, εἴτε ἀπεικὸς ἐνόμιζε, προεγράφη ὡς ὕπατος, μηδένα Καίσαρα ἐγχειρεῖν παρανόμως, ἢ χρήσασθαι κατ' αὐτὸ πάντι μέτρῳ τῆς ἐξουσίας. ἀχθεσθεὶς δὲ ἐς τὸν Καίσαρα, καὶ ὑποτυπώσας ἅμα ἐς αὐτὸν τὸν δῆμον τῆς προγραφῆς γνώμης, ὁ μὲν δῆμος διώρισε, τὸ φιλονεικήσαν ἔμελλον οὐ τοῖς χειροτονίαις, ὥστε δεῖσαι τὸν Ἀντώνιον καὶ ἀνελεῖν τὸ χειροτονίαν τοῖς ὑπολοίποις τῶν δημάρχων δεχούμενον.

O' δὲ

Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς σαφῶς ἐπιβουλεύομενον, ἤδη πολλοὺς ἀφειστηκότας ἐς τε τὰς ἑαυτοῦ ἀποικίδας πόλεις ἐξαγγελοῦντας ἃ πάσχοι, καὶ τῷ ἐνόντι γνώμῃ κατασκοπήσοντας· ἔπεμπε καὶ ἐς τὰ Ἀντωνίου στρατόπεδα ἐπιμιγνυμένους τινὰς ἀγγελοῦντας φέροντας, καὶ συντυγχάνειν τοῖς ἀνδράσι μάλιστα, καὶ ἐς τὸ πλῆθος διαρρίπτειν ἀφανῶς βιβλία. ἦν δὲ ἀμφὶ τοιαῦτα βιβ. οἱ παρίαρχοι καὶ αὐτὸς τὸν Ἀντώνιον καιρὸν ἠτήσαντες, ἔλεξαν, ΗΜΕΙΣ, ὦ Ἀντώνιε, καὶ ὅσοι ἄλλοι μετὰ σοῦ Καίσαρα στρατεύσαιμεν τῷ τε ἡγεμονίαν αὐτῷ συνεστήσαμεθα, καὶ ἐς τὰ καθ' ἡμέραν αὐτῆς ὑπηρέτην χρώμενοι διαπελάσαμεν, ἐχθεῖ μὲν ἴσως καὶ ἐπιβουλῇ τοὺς φονέας αὐτοῦ γιγνώσκομεν εἰς ἡμᾶς χαλεπάνοντας, καὶ τῷ βουλῇ ἐκείνοις ἐπιτρέπουσιν· τοῦ δήμου δ' ἐξελάσαντος αὐτούς, ἀνεθαρρήσαμεν, ὁ πάντα τὰ Καίσαρος ὁρῶντες ἄφιλα ἐδὲ ἀμνήμονα ἐδὲ ἀχάριστα· τῷ δ' ἐς τὸ μεγάλον ἀσφάλειαν εἰσφέρομεν σὺ σοὶ φίλῳ τε Καίσαρος ὄντι, καὶ ἡγεμονικωτάτῳ μετ' ἐκείνον σὺ πάντων, καὶ ἄρχοντι νῦν ἡμῶν, καὶ ἐς τὰ μάλιστα ἐπιτηδείῳ· ἀναφυομένων δὲ τῶν ἐχθρῶν, καὶ θρασυομένους ἐς τε Συρίαν καὶ Μακεδονίαν βιαζομένων, καὶ χρήματα καὶ στρατιὰν ἐφ' ἡμᾶς συνισταμένων, καὶ τῆς βουλῆς σοὶ Δέκιμον ἐπιτρεψάσης, καὶ

tolleret. At Cæsar se jam manifestè impugnari videns, mittebat circa patris sui colonias, qui nuntiarent quantum patiatur, & singularum voluntatem explorarent. Misit & ad Antonii exercitus nonnullos intermixtos commeatum illuc ferentibus, qui audacissimum quemque solicitarent, libellósque in turba clàm spargerent. Dum Cæsar in his rebus occupatur, iidem qui antea tribuni militares impetrata ab Antonio dicendi copia, sic eum allocuti sunt, Nos, Antoni, & quantum veteranorum est, qui Cæsaris ductu imperium auximus promovemúsque etiamnum quotidianis laboribus, scimus nos æquè invisos ejus percussoribus & insidiis illorum obnoxios, ídque connivente senatu: sed postquam populus eos ejecit, recepimus animos, dum videmus res Cæsaris non omnino destitutas amicorum grata memoria, multúmque securitatis reposuimus in ea quæ tibi cum illo intercessit amicitia & in rei militaris peritia, qua ad illum accedis proximè, imperator nobis commodissimus. Ceterùm quia inimici renascuntur, & occupare conantur Syriam & Macedoniam, parántque contra nos pecunias & exercitus, senatu tete curam omnem insumente in-

Octavius libellos spargit per exercitum Antonii.

Tribunorum militarium oratio ad Antonium.

547

cum committente Decimum, conten-

Οὐ πάντα τὰ Καίσαρος ἐρῶντες ἄφιλα ἐδὲ ἀμνήμονα ἐδὲ ἀχάριστα.] Notè dici videtur ἀμνήμονα, passiva significe. pro ἀμνησία.

contentiones cum juvene Cæsare, meritò veremur ne ad bellum, quod est pro foribus, accedat etiam inter nos seditio, & inimicis succedant omnia quæ illi moliuntur contra nos. Quapropter postulamus, ut vel pietatis erga Cæsarem gratia, vel incolumitatis nostrum, de quibus hactenus nihil questus es, & ante omnia utilitatis tuæ propriæ causa, dum licet, Cæsari adsis duntaxat in exigenda pœna à percussoribus: id enim sat erit: deinde securus potentia fruaris, securitate tibi nobisque parta, qui nunc tam pro nobis ipsis quàm pro te sumus solliciti. Ad hæc Antonius ita respondit, QUANTA benevolentia, quantoque favore Cæsarem vivum prosecutus sim, intuenda ejus dignitate ad omnia pericula promptissimus, scitis ipsi qui expeditionibus ejus & rebus gestis interfuistis: rursum quanta ille me gratia, quantóque honore præ ceteris dignatus est, liquet vel absque testibus. Neutrum horum parricidas etiam latuit, qui decreverant me quoque cum illo tollere, quasi me superstite nunquam sperarent se fore

Antonii responsum ad tribunos militum.

„ στὸ τὰς φρεντίδας ἐς τὸν Καί-
„ σαρα δ' νέα ἀμφορᾶν δαπα-
„ νᾶντα, δεδιμεν εικότως, μὴ ἐς
„ τ' μελλοντα, ἢ ὅσον ἔπω παρόν-
„ τα πολεμον, ἡ ςάσις ὑμῶν τῷ
„ πολέμῳ συνεπιθῆται, ἢ ἀμα-
„ ξαχθῆ τοῖς ἐχθροῖς καθ' ἡμῶν,
„ ἃ βέλοντες· ὧν ἐνθυμηθέντα σε
„ ἀξιοῦμεν, ὁσίας τε χάριν ἐς τ'
„ Καίσαρα ἢ φιλους ὑπὲρ ἡμῶν
„ ἐδὲν ἐπιμέμπτων σοι γεγονότων,
„ ἢ παρ' ἡμῶν αὐτῶ σοῦ τ' συμ-
„ φερόντων ἕνεκα, ἕως ἐπὶ δικά-
„ σει, Καίσαρι μὲ, ὅπερ δοκεῖς
„ μόνον, συνεπαμῦναι τὰς φο-
„ νέας πεμφευμένας, σὲ ἢ αὐτίκα
„ δικασθέν ὑπ' ἀμεμπτοτέρων χρόνων
„ τε, ἢ ἡμᾶς χρεὼν πεφασμένα-
„ σιν τὰς ὑπὲρ τε σφῶν αὐτῶν
„ ἢ ὑπὲρ σοῦ δεδόσθαι. τοσαύτη
„ τὰς παξιάρχας εἰπόντος ὁ Ἀντώ-
„ νιος· ὧδε ἡμεῖς φαμὲν, Ὅ ΣΗ μὲ
„ ἐυνοίᾳ ἢ σπουδῇ ἀφ' ὧν Καίσαρα
„ ἐθέλοντα ἐρῶμεν, φιλοκινδυ-
„ νότατον ὑπὲ πάντων ἐς τὰς ὑπ-
„ είκου χρείας χρόνον, ἴστε σα-
„ φῶς, συμπατριωτῶν τε καὶ
„ μητροθρόων πεφυτυχόντες· ὅση δ'
„ αὖ κἀκείνου ἐς ἐμὲ χάρις καὶ
„ ἀφθονίᾳ χρώμενος διετέλει, ἐ
„ μαρτυρεῖν ἐμὲ δίκαιον· ἄμφω δ'
„ ἴσως ἢ οἱ φονεῖς εἰδότες, συν-
„ ετίθεντο κἀμὲ Καίσαρι συμβου-
„ λεῦειν, ὡς ἐμοῦ ἀφθόντος ἐ καθέ-
„ ξοντες

Ἴστε σαφῶς, συμπατριωτῶν τε καὶ μητροθρόων παφυτυχόντες] Scribendum est συμφυτριωτῶν τε. Sed & τοῖς μητροθρόοις malim scribere.

Οὐ μαρτυρεῖν ἐμὲ δίκαιον.] Hæc verba, non sonant quod habet Gelenii interpretatio, *liquet vel absque testibus:* nec quod in Candidi interpretatione legimus, *non necesse mihi arbitror testari:* sed, *non æquum est ut ipse tester.* ut non æquum esse dicatur quod non potest nisi contra decorum fieri, & quod, si fiat, nec habiturum sit ullum pondus.

Ἄμφω δὲ ταῦτα καὶ οἱ φονεῖ εἰδότες, συνετίθεντο κἀμὲ Καίσαρι συμβου-
λεῦειν.] Hoc & alii hujus etiam historici testantur loci.

Πόθεν

,, ξοντες ὠν ἐπενόουν, ϛ ὅστις αὐ-
,, τὰς μετέπεισε τὴς γνώμης, σὸκ
,, ἐυνοίᾳ τ ἐμῆς σωτηρίας ἔπεισεν,
,, ἀλλ' ἐυπιστίᾳ τυραννικτονίας,
,, ὡς μὴ δοκῶσι πολλὰς ὥσπερ ἐχ-
,, θρὸυς, ἀλλ' ἕνα ἀνελεῖν ὡς τύ-
,, ραννον. τὶς ἂν οὖν πιστεύσειεν ἐμὲ
,, Καίσαρος τε ἀμελεῖν ἐυεργέτου
,, μοι γεγονότος, ϛ τοσούτων τὰς
,, ἐχθρὰς σπεύδειν, ϗ τ φόνον ἐκεί-
,, νου χαλεπαίνειν τοῖς ἐμοῖς ἐπιβύ-
,, λοις, ὡς οἴεσθε Καῖσαρ ὁ νέος;
,, πόθεν οὖν αὐτοῖς ἀμνηστία τ φό-
,, νου ϛ ἡγεμονία; (τοῦτο γὰρ ἐπι-
,, καλεῖν αὐτὶ τ βουλῆς ἐμοὶ βά-
,, λεσθε) μάθετε ὡς ἐχθόετο. Καί-
,, σαρος ἐν τῷ βαλβτηρίῳ σφα-
,, γέντος, ἄφνω δέος ἐπεσχεν ὅλ
,, πάντων δὴ μάλιστα πλεῖσον ἐμὲ
,, φιλίᾳ τε αὐτῦ Καίσαρος, καὶ
,, ἀγνοίᾳ τ ἀκριβοῦς· ὁ γάρ πω
,, τῶν συνθήκων ἐώρων, ὅτε ἐπὶ
,, ὅσιοις· ὁ ὄχλος δὴμος ἐθορυβεῖτο, ϗ
,, οἱ σφαγεῖς σὺν μαχαίροις τὸ
,, Καπιτώλιον κατελαβόντες, ἀπ-
,, έκλειον, ϗ ἡ βυλὴ σὺν ἐκείνοις
,, ἦν, ἢ καὶ νῦν ἐστι φανερώτερον,
,, γέρα τε τοῖς ἀνελοῦσιν ὡς τυραν-
,, νοκτόνοις ἐψηφίζετο· καὶ εἰ τύ-
,, ραννος ὁ Καῖσαρ ἐφάνη, ἡμῖν
,, ὑπῆρχεν ἀπολέσθαι πᾶσιν, ὡς τυ-
,, ράννου φίλοις· ὧδε δὴ με ἔχοντα
,, δεινὸν ϗ μεμνῆσθαι ϛ δεῖσαι, ὅτε
,, σὺν τῷ γνώμης παρέδοξον, ἐδὲ ἀπορῆσαι σκοπούντες εὑρήσετε,

voti compotes: quod quisquis eis dissuasit, non amore mei fecit id: sed quo magis accederent ad tyrannicidarum speciem, ut viderentur non tam voluisse insectari multos inimicos, quàm tyrannum unum tollere. Quis igitur crederet me Cæsari præclarè 548
de me merito præferre inimicos illius, & cædis pœnam ultro insidiatoribus meæ salutis remittere, ut opinatur Cæsar junior? Unde igitur decreta injuriarum oblivione præfecturas acceperunt? hanc enim culpam à senatu in me rejicitis. Audite unde. Occiso in curia Cæsare, continuò terror invasit ex omnibus me maximè, quippe qui & amicus eram illius, nec intelligebam rem exactius, incertus qui conspirassent & quamobrem: plebs tumultuabatur: homicidæ occupato Capitolio admittebant neminem: senatus eis favebat, ut nunc magis compertum est: interfectoribus ut tyrannicidis præmia parabat decernere: id si successisset, pereundum erat nobis omnibus, ut tyranni amicis. In ea trepidatione, metúque ac solicitudine quamvis non mirum esset me destitui consilio, tamen si re-

Πόθεν οὖν αὐτοῖς ἀμνηστία τῦ φόνε καὶ ἡγεμονία.] Scribendum est ἡγεμονίαι, id est præfecturæ, videlicet τ ἐθνῶν ἡγεμονίαι, ut vocantur pag. sequente. Alioqui & ἡγεμονίαι sine hujus genitivi adjectione, vocantur alibi: ut pagina 536. duobus locis. At ἡγεμονία erat ipsius Cæsaris, imperium Romanum tenentis. Neque tamen singulare ἡγεμονία de præfectura non dicitur, sed cum adjectione: ut τῶν Κελτικῶν ἡγεμονίαν legimus pag. 562.

Ἄνευ δέος ἐπέσχεν ὁι πάντων δὴ μάλιστα πλεῖσον ἐμὲ φιλίᾳ τε αὐτῦ Καίσαρος.] Posset abesse vox πλεῖσον.

Οὔτε ὰν ἂν γνώμης παρέδοξον, ἐδὲ ἀπορῆσαι σκοπούντες εὑρήσετε.] Pro his

si rectè rem perpendatis, intelligetis nec audaciam mihi defuisse in periculis, nec artes ad simulandum quoties opus fuit. Præcipuum erat, ut unde reliqui penderent, obstare quominus decernerentur percussoribus præmia, id quod pertinaci contentione obtinui, etiam invito senatu parricidísque, sed non sine magno meo periculo: quòd vos Cæsari superstites nequaquam tutos fore putarem, si ille tyrannus declararetur. Quúmque pari metu senatus & inimici tenerentur, ni Cæsar pro tyranno habeatur, fore ut homicidas pœna maneat, tanto contentiosius agentibus cessi, ut non præmia decernerentur sed oblivio: ídque ut ipse im-

,, ἔνθα μὲ ἔδει τόλμης, θρασύτητος,
,, ἔνθα δ' ὑποκρίσεως, εὐμηχάνου.
,, τὸ μὲν δὴ πρῶτον οὐ πάντων ἦν
,, τὰ λοιπὰ συνέχον ἴσως, ἀναμεθη-
,, ναι τὰ μέρη ψηφιζόμενα τοῖς
,, ἀνθρώποις, ὅπερ ἀνεπαίτιος ἐμαυ-
,, τὸν ἐγὼ τῇ τε βουλῇ & τοῖς φα-
,, γοῦσιν, ἐγκρατὴς ἔπρωτον σωὶ
,, θρασὺς παρεβαλόμην & ἐπικινδύνως·
,, τότε μόνον ἠβούλοντο ἡμᾶς τὸν
,, Καίσαρος ἀσφαλῶς περιιδεῖν,
,, ὅταν μὴ Καῖσαρ εἶναι δόξῃ τυ-
,, ράννου· τῷ δ' αὐτῷ δέει τὸ ἐχ-
,, θρὸν ἦ τ' βουλῆς αὐτῆς ἐχομέ-
,, νων, ὅτε μὴ Καῖσαρ εἴη τύραν-
,, νος, ἀνδροφονίας αὐτοὺς ἀλώσε-
,, σθαι· & ἅμα τοῦτο φολονεικούν-
,, των εἶχε, τὸ ἀμνηστίας διδομένης
,, ἀντὶ τῶν γερῶν, ἵν' ὅσων ἔχηζον
,, ἀνταλάβοιμι. τὰ σὲ ἐγὼ πόσα ἦ
,, πολί-

his verbis (quæ sermonem apertè mendosum efficiunt) ὅτε ἐκ ἦν γνώμης παρέδοξον, εἶδε ἀπορῆσαι σκοτ. vel ista, vel alia eundem sensum efficientia suspicetur fortasse quispiam scripsisse Appianum, Ista, inquam, οὐδὲ τότε γνώμης, τὸ παράδοξον ἀπορῆσαι, σκοπ' ὅτις εὑρήσετε. ut totus locus ita legatur, ὅδε δόμε ἔχοντα δοξάζειν καὶ μεξίωνης καὶ δέος, οὐδὲ τότε γνώμης (τὸ παράδοξον) ἀπορῆσαι, σκοπ' εὑρήσετε Scribo autem τὸ παράδοξον, parenthesi includens: quo etiam uti modo Lucianum superlativo τὸ παραδοξότατον, recordor. Alioqui possit etiam dici ὁ παράδοξον, vel ὃ ὅτι παράδοξον. At verò interpretes ambo negant quod hæc scriptura (si quidem eam sequi opertet) ait: videlicet γνώμην illi permansisse Nam P. Candidus dicit *mihi ratio nulla aderat:* totum hunc locum ita vertens, *Sic mihi à tumultu, cura & timore, præpedito ratio nulla aderat. Impossibile quippe non timere. Id animo scrutantes, facilè cernetis. Una quidem ex parte, audacia incredibili opus erat, ex altera, dissimulatione mirabili.* In qua interpretatione non immeritò quis hoc inter alia miretur, quibus Græcis verbis ista respondeant, *Impossibile quippe non timere.* Gelenius autem sensum quidem sequitur eundem in principio hujus loci, sed in ceteris non ita labitur *In ea trepidatione* (inquit) *metúque ac solicitudine, quamvis non mirum esset me destitui consilio, tamen si rectè rem perpendatis, intell.* &c. Quòd si quis sensum hunc probet, ostendam quomodo Græca verba non magna cum mutatione eum sint admissura. Si enim pro his, ὅτι ἐκ ἦν γνώμης παρέδοξον, ista scribantur, εἶχε καὶ ἐκ ἦν γνώμης ἀπορεῖν παράδοξον, habebit lector verba quæ sensum illum admittant: nec verò me à se, quod ad illum attinet, valde dissentientem habebit.

Ἵν' ὅσων ἔχηζον ἀνταλάβοιμι.] Pro his, ἵν' ὅσων ἔχηζον ἀνταλάβοιμι, rectius dixisset Gelenius, *idque ut ipse vi ipsum impetrarem quæ opus erant.*

Μετὰ

» πηλίκα, μήτε τὴν ἐπανυμείαν τὴ
» Καίσαρος ἀπηλεῖφθαι τῷ ἐμοὶ
» μάλιστα πάντων ἡδίστῳ, μήτε
» τῷ θείῳ διαμεῖναι δεδημεύσθαι, μή-
» τε τῶν θέσιν ἐφ' ἷς νῦν οὕτω
» χαυεᾶ διαλελύσθαι, μήτε τὰς
» διαθήκας ἀκύρους γενέσθαι, τό-
» τε σῶμα τεταφθαι βασιλικῶς,
» ⁊ τιμὰς αὐτῷ τὰς πάλαι δεδο-
» μένας ἀθανάτους διαμένειν, ⁊
» τὰ πεπραγμένα πάντα κύρια εἶ-
» ναι, ⁊ τ' ἐκείνε παῖδα ⁊ τοὺς
» φίλους ἡμᾶς ⁊ στρατηγοὺς ⁊ στρα-
» τιώτας ἐν ἀσφαλεῖ γενέσθαι σω-
» τηρίᾳ, ⁊ ἐνδοξῳ βίῳ ἀντὶ ἐπο-
» νειδίστε. ἆρ' ὑμῖν ὀλίγα ἡ σμικρὰ
» τ' ἀμνηστίας τὴν βελλὼ ἀντιμη-
» σαι δοκῶ; ἢ δοῦναι ἂν αὐτὸ ἡ
» βελὴ χωρὶς τ' ἀμνηστίας; ἐμοὶ μὲ
» δὴ ⁊ καθαρῶς ἀπδοῦναι πάσῃ
» τῶνδε ἄξιον, ⁊ φέσασθαι σιω
» ὰληθεῖ γνώμη φονέων ἀνδρῶν ὑ-
» πὲρ ἀθανάτε Καίσαρος δόξης,
» ⁊ ἡμῶν ἀσφαλὲς σωτηρίας· οὐ
» μὰν ἐγὼ μέν τοίνδε τῆς γνώμης ἐ-
» ποίουν, ἀλλ' ἀναπθέμενος τὸν
» δίκλον, ἐπεὶ γέτοι τῆς βελῆς ἐς
» ἃ πρᾶτα ἐχρῆζον σκοπῆσαι, ⁊
» οἱ σφυγεῖς ὡς ἐν ἀμελήμνῳ με-
» θεῖντο, ἀνεθαρρήσαμεν, ⁊ τὸ ἀ-
» μνησίαν παρέλυον, οὐ ψηφί-
» σμασιν ἢ δόγμασιν (ἐ γὰ λῶ)
» ἀλλ' ἀσήμῳ δημοκοπίᾳ, τὸ σω-

petrarem quæ opus erant. At quanta & qualia? ne Cæsaris quidem nomen aboleretur, mihi omnium jucundissimum: ne bona ejus publicarentur: ne adoptio, qua nunc iste insoleſcit, irrita fieret: ut testamentum ejus ratum maneret: regali funere corpus ornaretur: honores semel ei decreti manerent in perpetuum: acta rata essent: filius ejus, nósque amici, duces & milites salutem in tuto haberemus, & pro ignominia gloriam. Ecquid pauca hæc aut parva videntur pro oblivione à senatu mihi repensa: aut concessurus hæc erat nisi oblivione impetrata? & hæc quidem permutatio non iniqua erat, etiamsi facta esset sincerè, seriò venia homicidis reddita pro immortali Cæsaris gloria, próque incolumitatis nostræ securitate. Atqui non hoc animo id à me factum est, sed ut differretur pœna. Certè quamprimum à senatu obtinui quæ volebam, homicidis jam vacuis solicitudine, ad pristinam audaciam reversus oblivionem antiquavi, non plebiscitis aut senatusconsultis, quod non licebat, sed dissimulanter conciliata mihi plebis be- 549

nevo-

Μήτε τῶν θέσιν ἐφ' ἧν νῦν οὕτω χαυεᾶ διαλελύσθαι.] Scribo ἐφ' ᾗ.

Καὶ τιμὰς αὐτῷ τὰς πάλαι δεδομένας ἀθανάτους διαμένειν] Malim διαμένειν.

Ἆρ' ὑμῖν ὀλίγα ἢ σμικρὰ τῆς ἀμνηστίας ἀντὶ βελὴν ἀντιμησαι δοκῶ.] Ita dicit hîc ἀντιμῆσαι, ut in fine præcedentis paginæ ἀντιλάζοιμι, eodem videlicet modo præpositione ἀντὶ utens. Atque hoc participium, *repensa*, quo utitur interpres, potius infinitivo ἀντιλαζεῖν quàm huic ἀντιμῆσαι respondet. Et cum his, ἢ δοῦναι ἂν αὐτὸ ἡ βελὴ, non dubium est quin ὑπακούεσθαι debeat δοκεῖ.

Ἀντίκα

nevolentia, prolato in forum velut ad sepulturam corpore Cæsaris, detectísque vulneribus quiritando & cruentam perfossámque vestem ostentando, virtutibúsque illius & inprimis charitate erga patriam, commemorandis, movendo affectus multitudinis, ad hæc deplorando ut cæsum, & precibus invocando ut cælitem: his enim factis dictísque irritata plebs ignem accendit, & nihil morata oblivionem, cum in ædes inimicorum immisit, ipsos Urbe expulit. Hoc autem invito dolentéque senatu esse factum statim apparuit, dum me criminantur ut plebis captatorem, dum homicidas cum potestate mittunt in provincias, Brutum verò ac Cassium in Syriam & Macedoniam, magnis refertas exercitibus: jussos properè & ante præstitutum tempus succedere annonæ prætextu. Ibi ego magis etiam timebam nullo proprio munitus exercitu, ne tot armatis inermes objiceremur, præsertim quum collega esset mihi suspectus & semper discors, quíque videri vellet conjurationis conscius, ut qui die cædis in Urbe esse curaverit. In tam dubio rerum nostrarum statu, cupiens exarmare adversarios, & eorum

» μοι τῶ Καίσαρος ἐπὶ τοσοῦτῳ
» τῶ πάθει ἐς τὴν ἀγορὰν ἐκφέρων,
» καὶ τὰ τραύματα ἀποσυλῶν, τὸ
» πολλῶν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐσθῆτα
» ἐπιδεικνὺς ἡμφιεσμένων τε ἔτι κα-
» τακεκομμένῳ, καὶ τῶν ὀρετῶν
» καὶ τὸ φιλόδημον αὐτοῦ παλιλλο-
» γῶν ἐκπαθῶς ἐν μέσῳ, ἐδυ-
» ρόμην μὲ ὡς ἀνηρημένον, κα-
» τεκαλῶν δ' ὡς θεόν. τάδε γὰρ
» μου τὰ ἔργα καὶ ῥήματα ἠρέθιζε
» τὸ δῆμον, καὶ τὸ πῦρ ἦψε μετὰ
» τῶν ἀμνησίαν, ἐς τὰς οἰκίας
» τῶν ἐχθρῶν ἔπεμψε, καὶ τοὺς ἄν-
» δρας ἐξέβαλε τῆς πόλεως. τοῦτο
» δ' ὅπως ἀντιπραττόσης καὶ λυ-
» πουμένης τῆς βουλῆς ἐγένετο, αὐ-
» τίκα ἐδείξαν ἐμὲ μὲν αἰτιώμενον
» τῆς δημαγωγίας, τοὺς δὲ φονέας
» ἐκπέμψαντες ἐπὶ τοὺς τῶν ἐθνῶν
» ἡγεμονίας, Βροῦτον ἢ Κάσσιον
» ἐς Συρίαν καὶ Μακεδονίαν, οὓς με-
» γάλων στρατῶν ἥσσω, ἐπιλ-
» λοῦς, καὶ ὡς ἐδεδμένοι χρόνῳ
» διδάξαντες ἐπὶ τοσοῦτῳ φορτί-
» δος εἶτα, ἔπρων δή με δέος ἔ-
» τι μεῖζον ἐπελάμβανεν ὧν ἔχον-
» τες πρὸς στρατὸν ἴδιον ἐδέησα, μὴ
» ὡδὶς ἀνόπλους τοσούσδε ἀνοπλοι
» καθιστώμεθα, καὶ ὁ συνάρχων ὕ-
» ποπτος ἦν, ἐμοί τε ἀμφορὰς
» ὢν αἰεὶ, καὶ ὑποκρινόμενος ἐπι-
» βουλεύειν τῇ Καίσαρος καὶ τῶν ἡ-
» μέραν ἐν φόνῳ γενέσθαι ἐν τῇ πό-
» λει πεπέμφθαι· ὧδε ἦν ἀμφοτέρων,
» καὶ ἐπαγόμενος ἐξοπλίσειν τοὺς πολεμίους, καὶ ἐς ἡμᾶς ἀντ' ἐκείνων
» τὸ

Αὐτίκα ἔδειξαν ἐμὲ μὲν αἰτιάμενον τ δημοκοπίας.] Scribendum αἰτιάμενοι.

Καὶ τῶν ἡμέραν τῷ φόνῳ γενέσθαι ἐν τῇ πόλει πεπέμφθαι.] Suspectum est particip. πεπέμφθαι. P. Candidus ita locum hunc reddit, & in die necis ut in urbe adesset statuisse.

» τὰ ὅπλα μετενεγκεῖν, Ἀμφίπον
» ἔκτεινα, καὶ κατεκώλεσα Πομ-
» πήϊον, ἵνα τοῖσδε αὖθις ἁλῶσα
» ἡ βουλὴ ὡς ἐμὲ μεθῆται· καὶ
» ἀεὶ ὡς αὐτῇ πιστεύων, ἔπεισα
» Συρίαν αἰτεῖν τὸν Δολοβέλλαν ὑ
» φ' ἡμῶν τ' βουλῆς, ἀλλὰ φ' ἡμῶν τ'
» δήμου νόμῳ, καὶ συνέπραξα αὐ-
» τοῦτο, ἵνα τοῖς τε σφαγεῦσι Δο-
» λοβέλλας ἐχθρὸς ἀντὶ φίλου γένοι-
» το, καὶ τοῖς βουλευταῖς αἰσχρὸν
» ἦ μὴ Δολοβέλλαν ἀντὶ σφῶν ἐμοὶ
» δοῦναι Μακεδονίας· ὃ μήτ' ἂν δοῦ-
» ναί μοι Μακεδονίαν ἔδοσαν, δοῦ-
» ναι ἐπὶ Δολοβέλλᾳ δι' ἐκεῖνο ἐν αὐτῇ
» στρατιὰν, εἰ μὴ τὴν στρατιὰν φθά-
» σαντα τὸν Δολοβέλλαν, ὡς Συ-
» ρίαν καὶ τὰ ἐς Πάρθους διαλα-
» χόντι. τὰς δ' αὖ δοῦναί τ' Κάσ-
» σιον ὅτε Μακεδονίαν ἀφείλοντο
» ἄν, ὅτε Συρίαν, μὴ ἑτέρᾳ αὐ-
» τοῖς ἐς ἀσφάλειαν ἀντιλαβόντες
» ἔθνη· δεῆσαι ἂν ἀντιδόναι, ἀεὶ
» σταθὲ οἷα ἀνθ' οἵων ἑκὼς ὡς στρα-
» γονικὰ ἐδόθη, Κυρηνή τε καὶ Κρή-
» τη, ὧν ἑκὼς οἱ ἐχθροὶ καταφρονῶ-
» σιν ὡς ἀσφαλῶν σφίσιν ὄντων,
» καὶ ἐς τὰ ἀφηρημένα βιάζονται· ὅ-
» τω μὲ δὴ ἑκὼς ὁ στρατὸς ἐς Δολοβέλ-
» λαν μετεπιλώκητο ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν
» τέχναις καὶ μηχαναῖς καὶ ἀντιδόσε-
» σιν ἑτέραν· ἃ γάρ πω τοῖς ὅπλοις
» φανέντων, ὑπὸ τοῖς νόμοις ἔθει-
» πρᾴσσειν. μεγίστη δ' ἡμῶν δε,
» καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἑτέρου στρατοῦ ἀγο-
» μένου, ἔδει μοι τοῦ ἀεὶ τῷ

arma nobis usurpare, Amatium occidi, revocavíque Pompeium, ut hoc modo rursus devinctus senatus in partes meas transiret: ac ne sic quidem ei fidens, persuasi 550
Dolobellæ ut Syriam non ab ipso sed à populo peteret, petentíque favi, ut homicidis ex amico inimicus redderetur, & senatum puderet post rationem collegæ habitam, me repulsam pati de Macedonia. Attamen ne tum quidem eam dedissent mihi, vel post Dolobellam, propter exercitum qui erat in ea, nisi prius eum collegæ attribuissent, cui cum Syria decretum fuerat bellum Parthicum. Sed neque Cassianis abstulissent vel Syriam vel Macedoniam, nisi illis securitatis causa prospectum fuisset de aliis loco ademptarum provinciis. Id quum opus esset facere, videte quales pro qualibus datæ, Cyrenensis & Cretensis, nudæ præsidiis, quibus contemptis inimici quasi parum sibi tutis, ademptas conantur per vim invadere. Atque ita exercitus imperium ab inimicis ad Dolobellam translatum est, artibus & astu atque permutatione. nondum enim prolatis armis, oportebat abuti legibus. Posthæc inimicis novos delectus habentibus, opus mihi erat legionibus Macedonicis, sed occasio

Μὴ ἕτερα αὐτοῖς ἐς ἀσφάλειαν ἀντιλαζόντες ἔθνη.] Immo ἀντιδόντες ut scribatur rationi consentaneum est. Alioqui non ἀντιλαζόντες sed ἀντιλαζόντας scribendum fuisset, absque illo dativo αὐτοῖς.

ὧν καὶ οἱ ἐχθροὶ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσφαλῶν σφίσιν ὄντων] Verisimile est scriptum fuisse, ὡς ἐκ ἀσφ.

Ἀπίστευ-

occasio deerat: & rumores increbuerant, vastari à Getis Macedoniam: quod quia non credebatur, missis qui rem explorarent, legem tuli de dictatura, nequis eam vel nominet, vel decernat, vel oblatam accipiat. Qua re maxime deliniti dederunt mihi exercitum, ac tum demum visus sum mihi par esse adversariis, non his manifestis, ut putat Cæsar, sed aliis tum pluribus tum potentioribus, & latere adhuc volentibus. His rebus confectis reliquus supererat mihi unus homicidarum hærens lateri Decimus Brutus, opportunæ provinciæ magnóque exercitui præfectus: quem ego sciens audaciorem, ut honesto prætextu privarem Gallia, pollicebar pro ea Macedoniam, deductis inde legionibus. Indignante verò senatu, ut cui subolerent insidiæ, multísque, ut scitis, per literas multa Decimo significantibus & consules designatos mecum com-
551 mittere parantibus, ego jam audacius statui, provinciam quidem posthabito senatu per rogationem à populo accipere, exercitum verò è Macedonia Brundi-

„ Μακεδονίαν στρατῷ, κ᾽ ἀσφά-
„ σεως ἠπόρουν· φήμη γ᾽ κατέσκη-
„ ψε Γέτας Μακεδονίαν πορθεῖν·
„ ἀπίστου μόρους γ᾽ κ᾽ ζώσης, κ᾽ τ᾽
„ ἐπισκεψομένων ἀπεταλμένων, εἰσ-
„ ηγησάμην ἐγὼ ἀδεᾶ τῆς δικτά-
„ τωρ᾽ ἀρχῆς μὴ ἐξεῖναι μήτε εἰ-
„ πεῖν, μήτε ἐπιψηφίσαι, μήτε
„ λαβεῖν διδομένην· ᾧ δὴ μάλιστα
„ ὑπαχθέντες ἔδοσάν μοι τ᾽ στρα-
„ τὸν, ἃ ἐγὼ τό τε ἀσφαλὲς ἡμῶν
„ τὸν ἡγησάμην ἰσόπαλον εἶναι τοῖς
„ ἐχθροῖς, ἀ τοῖς δὲ τοῖς φανεροῖς,
„ ὡς οἶει Καῖσαρ, ἀλλὰ τοῖς πλέ-
„ σί τε ἃ δυνατωτέροις, ἃ ἀφα-
„ νέσιν ἔτι εἶναι θέλουσι. ζώσης δ᾽
„ ἐρασαμένῳ μοι ἑτέρου τ᾽ σφα-
„ γέων ἕλιπεν οὐ πλούσιος Βρού-
„ τος ὁ Δέκιμος, ἡγεμόνος κ᾽
„ ὁδὸς χώρας ἐπικαίρου κ᾽ στρατοῦ
„ πλῆθ᾽, ὃν ἐγὼ ἃ θρασύτερον ἐ-
„ δῶς, τῷ Κελτικῷ ἀφηρούμην
„ ἐς ἐυπρέπειαν ἔτι τ᾽ βουλῆς, Μα-
„ κεδονίαν ὑπιχνέομαι αὐτεδώσῃ
„ γυμνῷ στρατοῦ χρωμένῳ. ἀγα-
„ νακτέσης δ᾽ τῆς βουλῆς ἃ τῷ
„ συέδρων ἤδη καθορώσης, ἃ ἴσε οἷα
„ ἃ ὅστε Δεκίμου πολλῶν γραφόντων,
„ ἃ ἐπιλιφόντων ἤδη τὰς μετ᾽ ἐμὲ
„ ὑπάτας, ἐγὼ θρασύτερον ἔτι τὸ
„ μὴ ἐθνος ἀντὶ τ᾽ βουλῆς νόμῳ πα-
„ ρὰ δ᾽ δήμου λαβεῖν ἐπενόησα, τ᾽ γ᾽
„ στρατὸν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ἐς τὸ
Βρεντέ-

Α᾽πιστουμένους γ᾽ καὶ ταύτης.] Scribendum est ἀπίστου μόρης.

Ταῦτα δ᾽ ἐρασαμένῳ μοι ἑτέρου τ᾽ σφαγέων ἕλιπεν οὐ πλούσιος Βρούτος ὁ Δέκιμος.] Aliud quàm ἔλιπεν aut ἕλειπεν scriptum ab Appiano fuisse, persuasum habeo. Potius certè consuetudo Græci sermonis posceret ut ἐλείπετο scriberetur. Videat tamen lector an aliquid aptius conjectura possit assequi ex hac P. Candidi interpretatione, *in lateribus adhuc harebat.*

Καὶ ἐπαλιφόντων ἤδη τοὺς μετ᾽ ἐμὲ ὑπάτους.] Sic verbo ἐπαλείφειν alibi utitur, P. Candidus vertit hic *conciliare.*

Καὶ

» Βρεντίσιον ἐπέρων, ὡς χρησόμε-
» νοι δὴ ἐς τὰ ἐπιτήδεια, ἢ σὺν
» θεοῖς εἰπεῖν, χρησόμεθα, ὡς ἂν
» αἱ χρεῖαι κελεύσιν· ἔστως ἐκ πολ-
» λοῦ δέους καὶ πρὶν ἡμῖν ἐπιχώ-
» τοι, μετεβάλομεν ἐς τε ἀσφά-
» λειαν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἐγκρα-
» τῆ, καὶ ἐς θάρσος ἐπὶ τοὺς ἐχ-
» θροὺς, ὧν σαφανέντων ἀνεφάνη ἅ
» τε τολέμων ἐς τοὺς πολεμίους
» ἀνοδή. ὁρᾶτε γὰρ ὅση μὲν αὐτοῖς
» ἐστι μεταμέλεια τῶν ἐψηφισμένων,
» ὅσος δὲ ἀγὼν ἀφελέσθαι με τὴν
» Κελτικὴν ἤδη δεδομένην. ἴστε δὲ
» χράφουσι Δεκίμῳ, καὶ ὅσα τοὺς
» ὑπάτους μετ' ἐμὲ πείθουσι περὶ
» τῆς Κελτικῆς μεταψηφίσεως, ἀλ-
» λὰ σὺν θεοῖς τε πατρῴοις, καὶ
» σὺν εὐσεβεῖ γνώμῃ, καὶ σὺν τῇ
» ἡμετέρᾳ ἀνδραγαθίᾳ, μεθ'
» ἧς ὁ Καῖσαρ ἀεράτῃ, ἀμυνώ-
» μεθα αὐτῷ, τοῦ τε σώματος ἐπε-
» ξιόντες, καὶ τῇ γνώμῃ βοηθοῦν-
» τες. ζῶντι μοι γιγνόμενα ταῦ, ὦ
» συστράτιωται, ἐπ' ἔχθρῃσιν ἀπάρ-
» ῥητα εἶναι, γνώμενα ἢ ἐξενίκω-
» κεν πρὸς ὑμᾶς, ἃς ἐγὼ καὶ ἔρ-
» γου καὶ λόγου κοινωνοὺς ἅπαντας
» τίθεμαι, καὶ τοῖς ἄλλοις, εἴ τι-
» νας αὐτὰ ἐ σωφρῶσι, μεταφέ-
» ρετε, πλὴν μόνου Καίσαρος ἀ-
» χαρίστως ἐς ἡμᾶς ἔχοντος. Τοι-
» αὖτα δ' Ἀντωνίου δεξιοῦτος, πα-
» ρέστη τοῖς ταξιάρχοις αὐτὸν ἅπαν-
» τα μεθ' ἕκθρας ἀκριβοῦς ἐς τὰς ἀν-

sium, transportare, utendum ad res necessarias: quo etiam utar diis volentibus, ad quæcunque opus fuerit. Sic ex magno timore pristino ad certam securitatem rediimus, atque insuper ad audendum contra inimicos, qui postquam extiterunt, apparuit simul studium erga eos multorum. Videtis enim quàm eos præteritorum senatusconsultorum pœniteat, quanta contentione hoc agant, ut semel concessa mihi adimatur Gallia: scitis quid scribant Decimo, quid consulibus designatis suadeant, de mutando S.C. quod ad eam provinciam attinet. Ego verò diis hujus urbis præsidibus meáque pietate fretus, & fortitudine vestra, qua Cæsar semper victor evasit, operam dabo ne inultum eum sinamus, quantum vel virium vel consilii nobis suppetit. Hæc consilia, commilitones, celari hactenus oportuit, quæ nunc apud vos proferuntur, quos ego & rerum gerendarum & consiliorum meorum arbitros facio, volóque communicetis aliis qui eadem perspiciunt, excepto uno Cæsare, cujus ingratitudinem sensimus. His verbis persuasum est præfectis militum, omnia pertinaci erga paricidas odio facta ad

Καὶ ὅσα τοὺς ὑπάτους μετ' ἐμὲ πείθουσι περὶ τῆς Κελτικῆς μεταψηφίσεως.] Scribendum μεταψηφίζεσθαι.

Καὶ σὺν τῇ ἡμετέρᾳ ἀνδραγαθίᾳ.] Legit ὑμετέρᾳ Gelen. at ἡμετέρᾳ P Candidus, quantum quidem ex utriusque interpretatione judicari potest. Sed lectio illa modestiæ convenit, ideóque magis placet. Nec vero minus rectè ista, σὺν θεοῖς, & σὺν ὀσ' γνώμῃ, & σὺν τῇ ὑμετ. ἀνδρ. reddidêris, deorum ope, & pietate, ac vestra fortitudine.

cta ad circumveniendum senatum: nihilo secius pervicerunt ut reconciliaretur Cæsari, redierúntque ambo in gratiam in Capitolio. Nec ita multo pòst Antonius satellites aliquot in amicorum consistorio statuit, tanquam operam ad se tollendum pollicitos Cæsari, sive calumnia fuit hæc, sive re vera id credidit: sive, quia missos quosdam circa exercitus cognoverat, insidiis peti suum corpus putabat. Quod ubi vulgo innotuit, tota urbe tumultuatum est magna indignatione: pauci enim qui altius rem introspexerant, intelligebant, Antonium, quamvis iniquum Cæsari, conferre tamen plurimum, quòd formidini esset percussoribus: quo sublato illos nihil non ausuros, presertim adjuvante senatu. Et hæc quidem erat prudentiorum conjectura: sed major pars videns quotidie Cæsarem detrimenta pati & injurias, facilius credebat calumniis, quòd indignum ac nefarium videretur, Antonium in summo magistratu de vita periclitari. Tum Cæsar & ad hos excurrit furibundus, imò sibi Antonium insidias struere vociferans, quando alienaret à se populum, cujus ipse favore hactenus subsisteret: procurrénsque ad fores Antonii hæc eadem clamitabat, deos obtestans, & diris se devovens, simúlque judices postulans. Quúmque nemo prodiret, Tuos, inquit, amicos arbitros facio: & cum dicto conatus est irrumpere. Sed rursum re-

Cæsar & Antonius per tr. militum iterum redeunt in gratiam in Capitolio.

552

δροφόνες ἐπιτιχνάζοντα τῇ βουλῇ πεποιηκέναι· ἠξίουν οἷς καὶ ὡς τῷ Καίσαρι σωαλλαγῆναι, καὶ πείσαντες αὐτὲς, σωήλλασον αὐτὶς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ. ὑ πολὺ ἢ ὕστερον ὁ Ἀντώνι@ τ σωματοφυλάκων τινὰς ἐς τὲς φίλους παρήκαλῳ, ὡς ὑπηρέτας ἡγεμόνους ἐπιβουλδοντος αὐτῷ Καίσαρος, εἴτε συκφαντῶν, εἴτε τῷ ὄντι νομίσας, εἴτε περὶ τ εἰς τὰ σωμάτια δεδεμφθέντων πυθόμεν@, καὶ τὸν ἐς τὸ ἔργον ἐπιβουλὸν μεταφέρων ἐς τὸ σῶμα, ὅτε λόγ@ ἀκδραμὼν, αὐτίκα θόρυβον ἤγειρε πάνδημον, καὶ ἀγανάκτησις ἰδία. ὀλίγοι μὲ γδ, οἷς π λογισμὸς βαθέ@ ἰδ, ἤδεσαν Καίσαρα συμφέρειν Ἀντώνιον καὶ βλάπ@ντα ὅμως σῶζειν, ἐπίφθον ὄντα τοῖς φονεῦσιν· ἀποδυνόντος γδ ἀδετέρου ἐκείνους ἅπασιν ἐπιτιμήσειν, βοηθουμένης μάλιστα ὑπὸ τ βυλῆς. ὧδε μὲ εἰκάζον οἱ συνετώτεροι· τὸ δὲ πλέον ὁρῶντες οὐκ καθ' ἑκάστ@ ἡμέραν ὁ Καῖσαρ ὑβριζόμενός τε καὶ ζημιούμεν@ πάσχοι, σὺκ ἄπιστον ἐτίθετο τῷ βουλῇ, εἰδὲ ὅσιον ἢ ἀνεκτὸν νομίζον Ἀντώνιον ὑπατεύοντα ἐς τὸ σῶμα ἐπιβεβουλεῦσθαι· ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὡς ἅτας ἔχοντας ἐξετρεχε σὺν ὀργῇ μανιώδ, καὶ ἐδόκ αὐτὸς ἐπιβουλδειν ὡς Ἀντωνίου ἐς τὸν ὡδὶ τ δήμ@ φιλίαν ἐπ οἷ μηκ ὄσαν, ἐπί τε τὰς θύρας ἦ Ἀντωνίς δραμὼν, τὰ αὐτα ἐβόα, καὶ θεοὺς ἐμαρτύρετο, καὶ ἀρὰς ἠρᾶτο πάσας, καὶ ἐς δίκ@ ἐλθεῖν ὡσυκαλεῖτο. ἐδένὸς ἧσσον@, Ἐν „ τοῖς φίλοις, ἔφη, δεχόμεν@ τοῖς „ σοῖς κελεύω· ἔ εἰπὼν, ἐπετρε-

χεν ἔσω· κωλυθεὶς ὃ αὐθις, ὤμωζε, καὶ ἐλοιδορεῖτο αὐτοῖς, καὶ τοὺς φίλους ἠξιοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐλεγχθῆναι· ἀπιὼν τε, τὸ δῆμον ἐμαρτύρετο, εἴ τι πάθοι, ὡς ὑπὸ Ἀντωνίου δολοφονηθείη. λεγομένων δὲ τῶνδε σὺν πάθει πολλῷ, μετέπιπτε τὸ πλῆθος, καὶ τις αὐτοῖς τὸ πρὶν δόξης μετάνοια ἐνεγίγνετο· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τότε ἀπιστοῦντες ἄκριτον ἑκατέρῳ τὸ πιστὸν νέμειν· καὶ τινες ὑπέκεινται ἀμφοῖν τὰ μνήματα διεβάλλον εἶναι, συμπεμένων μὲν ἅρπι ἐν ἱερῷ, μηχανωμάτων δὲ πεῦται ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς· οἱ δὲ αὖτε τὸν Ἀντώνιον ἠξίουν ἐπινοεῖν εἰς ἀφορμὴν φυγαδῆς πλείονος, ἢ ἐς ἀλλοτρίωσιν τῶν κληρουχιῶν Καίσαρι.

Ὡς δὲ τῷ Καίσαρι ὑπὸ τοῦ κρύφα ἀπιταλμάτων ἀπηγγέλθη τὸν Βρεντέσιον στρατὸν καὶ τοὺς ἀπωκισμένους ἐν ὀργῇ τὸν Ἀντώνιον ἔχειν ἀμελοῦντα τοῦ Καίσαρος φόνου, καὶ σφᾶς ἐπικουρήσειν, ἂν δύωνται, ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐξῆκε μέχρι τάδε. δείσας δὲ ὁ Καῖσαρ μὴ μὴ τὸ στράτευμα ἐπανελθὸν ἀφρούρητον αὐτὸν λάβοι, χρήματα φέρων, εἰς Καμπανίαν ἦλθε, πείσων τοὺς πόλεις οἷ στρατεύεσθαι τοὺς ὑπὸ τοῦ πατρὸς οἰκισμένους· καὶ ἔπεσε Κελατίαν πρῶτον, ἐπὶ δὲ σκηνὴν καὶ Σίλιον, δύο τόσδε Καπύης ἑκατέρωθεν· ἐπιδοὺς δὲ ἑκάτερα δέκα μυριάσι πεντακοσίας, ἦγε ἐς μυρίους ἄνδρας, ἔτι ὡπλισμένους ἀτελῶς, ἅτε στρατευομένους πω κατὰ ἴλας, ἀλλ' ὡς ἐς μόνον τὸν σωματοφυλακὴν ὑφ' ἑνὶ σημείῳ· οἱ ὃ ὃν ἄρα πρεσσὺς, convitia jaciebat in eum cum gemitu, iratus excludentibus, ne coargueretur Antonius: móxque discedens populum testabatur, si quid sibi accidisset, id imputandum cruentis insidiis Antonii. Ad has miserabiles voces vulgus mutavit animum, prioris opinionis pœnitens. Nec deerant qui ambigerent utri credendum esset: alii criminabantur utrumque fingere hæc in perniciem inimicorum, quando inter ipsos recens sarta sit gratia: rursùm alii credebant, hoc, commentum Antonii, ut hac occasione augeret suum satellitium, aut alienaret veteranos à Cæsare.

Cui postquam occultè renuntiatum est, tum legiones Brundisium advectas, & tum veteranos in colonias divisos, indignari quòd Antonius inultam sineret necem Cæsaris, polliceríque operam suam ad hoc pro viribus: consul ea de causa Brundisium profectus est. Cæsar autem veritus ne ille cum exercitu reversus se opprimeret destitutum præsidio, cum pecuniis properavit in Campaniam, veteranos à patre in colonias deductos ad suam militiam revocaturus. Móxque primam ad se pellexit Calatiam, dein Cassilinum, sitas ex utroque latere Capuæ: repræsentatísque in singulos quingentis sestertiis, contraxit circiter decem millia virorum, neque justa armatura instructorum, neque digestorum in militares ordines, omnes sub uno signo ductans tanquam satellitium. At urbani 553

territi redeunte cum exercitu Antonio, ubi audierunt & Cæsarem adventare cum alio, partim duplicaverunt metum, partim libenter id acceperunt, quasi usuri Cæsare contra Antonium, alii qui viderant eos in Capitolio rediisse in gratiam, fictè hæc fieri putabant: mutuásque præstari operas, ut Antonius potiretur cupita potentia, Cæsar de parricidis pœnas sumeret. In hac trepidatione Carnutius tribunus plebis inimicus Antonio, Cæsari verò amicus, huic obviam profectus, & ejus voluntate cognita, renuntiavit populo Antonium professis inimicitiis à Cæsare peti, & oportere metu tyrannidis hunc contra illum asciscì in societatem, quando nullus alius præstò sit exercitus. His dictis introduxit Cæsarem, qui tum ad Martis secundo ab Urbe lapide diverterat: ille ad ædem castrorum se contulit, quam mox veterani circumsteterunt cum occultis pugionibus. Ibi prior Carnutius pro concione invectus est in Antonium: mox ipse renovabat patris memoriam, injurias ab Antonio acceptas commemorans, propter quas contraxisset exercitum, ut esset tutior: pollicebatúrque patriæ operam & obsequium, & in aliis rebus omnibus, & in præsens contra Antonium. His dictis approbatis, concione digressa, milites qui diversum putarant, se venisse ut Cæsar cum Antonio rediret in gratiam, aut certè ad custodiam Cæsaris & ultionem de percussoribus

Carnutius tr. pl. amicus Cæsaris.

Invehitur in Antonium.

τὸν Ἀντώνιον διδόντες μὴ στρατιᾶς ἐπιόντα, ὡς ἐπύθοντο καὶ τὸν Καίσαρα μετ' ἑτέρας στρατιᾶς, οἱ μὲν διαλλασσόμενον ἐδέδοικεσαν, οἱ δ' ὡς χρηστόμυθοι κατ' Ἀντωνίου Καίσαρα ἠμέλιζον, οἱ δὲ αὐτῶν τὰς σὺν τῷ Καπιτωλίῳ Διὸς ἀλλαγὰς ἐωρακότες, ὑπόκρισιν ἐνόμιζον εἶναι τὰ γιγνόμενα, καὶ ἀντίδοσιν Ἀντωνίῳ μὲν δυνατείας, Καίσαρι δὲ τῆς φονέων. ὧδε δὴ αὐτῶν θορυβουμένων Καρνούτιος ὁ δήμαρχος ἐχθρὸς ὢν Ἀντωνίῳ, καὶ πρὸ αὐτοῦ Καίσαρι φίλος, ὑπολαβὼν τῷ Καίσαρι, καὶ τὴν γνώμην σκεψάμενος, ἀπήγγελλε τῷ δήμῳ μετ' ἔχθρας Ἀντωνίου πεφοβῆσθαι ἐπέκεινα τὸν Καίσαρα, καὶ χρῆναι δεδόσθαι Ἀντώνιον ἐπὶ τυραννίδι τόνδε προστετυχέναι, στρατὸν ἄλλον οὐκ ἔχοντας ἐν τῷ παρόντι. ζώσας δ' εἶπεν, εἰσῆγε τὸν Καίσαρα αὐλισάμενον πρὸ τοῦ ἄστεος ἀπὸ σταδίων πεντεκαίδεκα ἐν τῷ τοῦ Ἄρεος ἱερῷ. * ὡς δὲ εἰσῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν νεὼν τῶν Διοσκούρων παρῆλθε, καὶ τὸν νεὼν προεῖσπεσον οἱ στρατιῶται ξιφίδια ἀφανῶς προειλκυσμένοι. Καρνούτιος δὲ πρότερον ἐδημηγόρει κατὰ τοῦ Ἀντωνίου· ὁ δὲ τοῦ πατρὸς αὐτὸς ὑπεμίμνησκε, καὶ ὧν αὐτὸς ὑπὸ Ἀντωνίῳ πάθοι, δι' ἃ καὶ τόνδε τὸν στρατὸν ἐς φυλακὴν εἴη συνειλεγμένος· ἔφη τε ἐς πάντα τὸν πατρῷον ὑπηρέτης καὶ κτήσεως ἕσεσθαι, καὶ ἐς τὰ νῦν πρὸς Ἀντώνιον ἕτοιμος. ὧδε δ' εἰπόντος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν διαλύσαντος ἐπὶ τῷδε, ὁ στρατὸς ἠγούμενος ἐς τὸ ἐναντίον ἐπὶ διαλλαγὰς Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος ἀφῖχθαι, ἢ ἐς μόνον γε φυλακὴν τοῦ Καίσαρος,

καὶ τοῦ

τὴν τῶν φονέων ἄμιλλαν, ἤχθοντο τῇ τοῦ Ἀντωνίου φαυλοβουλίᾳ, στρατηγοῦ τε σφῶν γεγενημένου, καὶ ὄντος ὑπάτου· καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐπανελθεῖν ἤθουν ἐς τὰ οἰκεῖα ὡς ὁπλισόμενοι, ἃ γὰρ ἄλλων ἢ τῶν ἰδίων ὅπλων ἀνέξεσθαι· οἱ δὲ καὶ ἁλῶτες ὑπέφαινον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἠπόρητο μὲν, εἰς τὸ ἐναντίον ὧν φοβηθεὶς μεταπεσὼν, ἐλπίζως δ' αὐτῶν πείσεσθαι μᾶλλον, ἢ βίᾳ φοβήσεσθαι, συνεχώρει τοῖς φοβουμένοις, καὶ τοὺς μὲν ἐπὶ τὰ ὅπλα ἔπεμπε, τοὺς δὲ ἁπλῶς ἐς τὰ οἰκεῖα· πάντας δ' ἐπικρύπτων τὸν ἀχθηδόνα ἐπῄνει τὸ σωφρονεῖν, καὶ ἐδωρεῖτο ἑτέραις δωρεαῖς, καὶ δωφιλέστερον ἔπ' ἀμείψασθαι ἔλεγεν αἰεὶ χρώμενον εἰς τὰ ἐπιτήδεια, ὡς πατρικοῖς φίλοις μᾶλλον, ἢ στρατιώταις. χιλίους μὲν δὴ μόνους ἢ τρισχιλίους πάνυ λέγων, ἐπίκλασεν ὀκτὼ μυριάδων οἱ παρεμείναν (διαφέρονται γὰρ οὐ μικρὸν ἀριθμοῦ) οἱ δὲ λοιποὶ τότε μὲν ἐξῆσαν· ἀνεμιμνήσκοντο δ' αὐτίκα γεωργίας τε πόνων, καὶ κερδῶν στρατείας, καὶ λόγων τῶν Καίσαρος, καὶ ὑπειδέας αὐτοῦ ἃς ἐβούλοντο, καὶ χαλεπὸν ὂν τὸ εἰλήφεσαν καὶ ὧν ἤλπιζον ἔτι λήψεσθαι· οἷόν τε ὀχλος ἀγκώμαλος, μεταγνόντες, καὶ τῆς φοβήσεως ἐς ἐναντιότητα ἐπιδόντες, ἀπλίζοντο, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπανῆσαν. ὁ δὲ ἤδη μετὰ χρημάτων ἄλλων τὸν τε Ῥάβενναν καὶ τὰ ἀγχοῦ πάντα προσλαβὼν, στρατιῶν ἑτέρους ἐφ' ἑτέρους, καὶ πάντας ἐς Ἄρητιον ἔπεμπεν. Ἀντωνίῳ δ' ἀφίκετο μέσον ἐς τὸ Βρεντέσιον ὡς πέντε τῶν ὧν

ribus, ægrè ferebant pollicitum operam contra Antonium, ducem quondam suum, tunc verò consulem. Horum aliqui petebant reditum ad suos tanquam arma paraturi, non enim se posse ferre alia quàm quibus alueuissent: alii verò id quod erat præ se ferebant. Cæsar ut vidit rem in diversum cedere, turbatus nonnihil, sperans tamen verbis potius quàm vi se traducturum eos in suam sententiam, petita concessit, alteros ad arma paranda mittens, alios domum simpliciter: dissimulatóque dolore laudavit eos quòd se deduxissent, denuóque donatis promisit posthac liberaliorem gratiam: quandoquidem in quavis necessitate illis mallet uti, nempe amicis paternis, quàm alio milite. His verbis ex decem M. tantum M. (vel, ut alii produnt M M M.) flexi permanserunt cum eo: ceteri tunc quidem abierunt: sed mox reputando labores agriculturæ & lucra militiæ, tum promissa Cæsaris & facilitatem in concedendo quæ postulaverant, & gratiam tam redditam sibi quam speratam in posterum, ut sunt mores vulgi mutabiles, pœnitentia ducti, honestam occasionem arripuerunt, & quasi in hoc tantùm discessissent ut se armarent, cum armis ultro ad eum reversi sunt: qui jam Ravennam & propinqua loca obeundo cum alia pecunia, continuatis delectibus in dies augebat copias, jussas coire ad Aretium. Interea Brundisium & v.

554

Cæsar ab exercitu deseritur.

Exercitus ultro ad Cæsarem redit.

Macedonicis legionibus quatuor venerunt ad Antonium: quæ incusantes eum ob cessationem in persequendis homicidis, sine acclamationibus deduxerunt ad tribunal, quasi rationem auditurі ante omnia. Id silentium ille iniquo animo ferens, non continuit se quin eis exprobraret ingratitudinem, non agnoscentibus quanto præstaret in Italiam ire quàm in Parthiam, nec ullum signum grati animi edentibus. Præterea querebatur, quòd missos ab adolescente petulante, (sic enim appellabat Cæsarem) concordiæ turbatores non adducerent ad ipsum: se tamen eos inventurum: exercitum verò ducturum ad decretam sibi provinciam, fortunatam illam Galliam, & viritim centum H.S. daturum. Hæc in promittendo parcitas risu excepta est: quem quum molestè ferret, aucto tumultu deserebatur. Tum surrexit & ipse, hoc tantùm profatus, Discetis imperata facere. Quumque à tribunis seditiosos expetisset (suus enim cuiq; in Romano exercitu locus nominatim ascriptus est) ex militari disciplina sorte duxit decimum quemque: nec tamen in hos omnes, sed in partem tantùm animadvertit, putans se eos territurum paulatim: quamvis hoc facinore irritavit eos magis quàm terruit. Quod ubi videre Cæsariani qui ad eos corrumpendos missi fuerant, tum maximè libellos spargebant per exercitum, pro Antonii sordibus & crudelitate revocantes superioris Cæsaris memoriam, & ad

Antonius à suis deseritur.

555

Antonius exercitum decimat.

Μακεδονικὰς τελῶν τέσσαρα· ἐπιμεμφόμενοι οἱ αὐτὸν ὅτι ἐπεξελθόντα τῷ φόνῳ Καίσαρος, χωρὶς εὐφημίας ἐς τὸ βῆμα παρέπεμπον, ὡς ὧδε τῶνδε σφίσιν ἀκλογισμῶν πρώτου· ὁ δὲ αὐτοῖς χαλεπώτερος ἦν σιωπῆς, ἐ κατέχων, ἀλλ' ὠνείδιζεν ἀχαριστίαν ὅτι Παρθυαίων μὲν ἐπέχθειαν ἐς τὴν Ἰταλίαν, ὅτι δὲ ἐπιμαρτυρήσουσι τοιῶνδε χάριτος· ἐμεμφετο δ' ὅπ κὴ μειρακίου θρασυτέρου (ὧδε τὸν Καίσαρα καλῶν) ἄνδρας ἐπιτιμωμένους σφίσιν εἰς διαφορὰν τοῦ αὐτοῦ θρασύνεσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ τάχιστα μὲν αὐτὸς εὑρήσειν, τὸν δὲ στρατὸν ἄξιον ἐπὶ τῷ ἐπιψηφισμένῳ οἱ χώρῳ εὐδαιμονα Κελτικῷ, & τοῖς παρεῖναι ἐνώπιον δεηθήσεται δραχμὰς ἑκατόν· οἱ δὲ ἐγέλασαν τὴν μικρολογίας· & καλεπήναντος αὐτοῦ, μᾶλλον ἐθορύβουν κὴ διεδιδράσκον· ὁ δ' ἐξανίστη τοσοῦτον εἰπὼν μαθήσεσθαι ἀρχεσθαι· αἰτήσας δὲ ὧδε τοὺς χιλιάρχους τὰς στασιώδεις (ἀνάγραπτος γάρ ἐστιν ἐν τοῖς Ῥωμαίων στρατοῖς αἰεὶ καθ' ἕνα ἄνδρα ὁ τρόπος) διεκλήρωσε τῷ στρατιωτικῷ νόμῳ, & ὃ τὸ δέκατον ἄπαν, ἀλλὰ μέρος ἔκτεινε & δεκάτου, νομίζων σφᾶς ὧδε καθαπτήξειν δι' ὀλίγου· οἱ δ' ἐκ ἐς φόβον μᾶλλον, ἢ ἐς ὀργὴν ἀπὸ τῶνδε καὶ μίσος ἐτρέποντο. ταῦτα δὲ ὁρῶντες οὓς ὁ Καίσαρ ἐπὶ διαφορᾷ τοῦδε στασιάσαντας, βιβλία πολλὰ τότε μάλιστα διερρίπτουν ἐς τὸ στρατόπεδον ἀντὶ τῆς Ἀντωνίου μικρολογίας τε & ὠμότητος ἐς τὴν Καίσαρος μνήμην & στοργήν, κὴ βοήθειαν &

ναῦ

νῶν ἢ χρηγίας δωρηλεῖς μεταπέμψεσθαι, ὃς ὁ Ἀντώνιος μιμούμενός τε μεγάλοις ἐζήτει ἢ ἀπειλᾶς, εἴ τις ἐπικρύπτοι, ἐδένα δὲ συλλαβὼν ἐκόλαζεν, ὡς τοῦ στρατοῦ σφᾶς ἐπικρυπτοντος. ἀπαγγελλομένων δὲ καὶ τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις τε ἢ ἐν Ῥώμῃ Καίσαρα πεπραγμένων, ἐθορυβεῖτο, ἢ ἐπελθὼν αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατὸν, ἔφη χαλεπήνας μὲ τῷ γεγονότι ὑπὸ ἀνάγκης στρατιωτικῆς ὀλίγοις ἀπὸ πολέμων ὧν ἐκόλαζεν ὁ νόμος, οὕτως ἂν εἰδέναι σαφῶς ὅτε ὠμὸν ὅτε μεγαλόψυχον Ἀντώνιον. Ἀλλ' ὁ μὲν φθόνος οἰκείως κεκορεσμένος, ἔφη, ἢ τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ ταῖς κολάσεσι. τὰς δὲ ἑκατὸν δραχμὰς ὑμῖν ἃ δωρεῶν, ἃ δ' αὐτὸ γε τὸ Ἀντωνίου τύχης, ἀλλὰ τὸ πρώτης ἐς ὑμᾶς ἐκπεύξεως σωφρονεστέρου μᾶλλον, ἢ δωρεὰν ἐκέλευσα δοθῆναι· ἢ χρὴ νόμῳ πατρίῳ τε καὶ στρατιωτικῷ, καὶ ἐς παῖδε αὐτῷ, καὶ ἐς πέντε εὐπρεπεῖς ὑπάρχειν. ὁ μὲν ἄτως εἶπεν, ἐδὲν ἔτι σωφρονεῖς τῇ δωρεᾷ, τοῦ μὴ δοκεῖν ὁ στρατηγὸς ἠσηθῆς ᾧ στρατῷ, οἱ δὲ ἐλάμβανον εἴτε μεταγνόντες εἴτε ὧ δεδιότες. ὁ δὲ αὐτῶν τοὺς μὲ ταξιάρχους εἴτε μείωσιν ἔτι τῶ σώματος, εἴθ' ἑτέρως ὑποπτεύσας ἐκόλασε· τοὺς δ' λοιποὺς ἢ πάλαι ἐν ταῖς χρείαις ἐδεξιῶτο, ὧ σωφρονέστερον ἀνὰ μέρος τὴν πρᾳοτελεστάτην ὁδεύειν ἐπὶ Ἀρίμινα, αὐτὸς δ' ἐπιλεξάμενος ἐκ πάντων στρατηγίδα σπεῖραν ἀνδρῶν ἀρίστων πάντε σώματος ἢ τὸν τρόπον, ὧ ἤδυνε ἐς Ῥώμην, ὡς ἐκεῖθεν ἐπὶ τὸ Ἀρίμινον ὁρμήσων. ἐσῆλθε δ' ἐς τὴν πόλιν σεβαρῶς, τῶν μὲ ἄλλων σὺν

junioris liberalitatem invitantes. Quorum indicibus quum consul magna præmia proposuisset, celatoribus contrà interminatus esset pœnam, nemine prodito ægrè ferebat, quasi exercitus eos tegeret. Quúmque renuntiarentur quæ tum in coloniis tum in Urbe Cæsar agebat, turbatus rursum ad milites prodiit, dicens se dolere quòd necessitate coactus animadvertisset, licet in pauciores quàm pro ratione militaris disciplinæ, & ipsos scire quàm nec sordidus nec sævus sit Antonius. Sed facessat, inquit, invidia, & satis sit tum erratorum tum pœnarum. Ceterùm centenos illos sestertios accipietis, non dono, nec enim id Antonii fortuna patitur, sed quo primus noster congressus sit auspicatior: posthac juxta patriam & militarem disciplinam parendum est imperatis & nunc, & de cetero. Hæc locutus nihil ad donativum addidit, ne videretur imperator cessisse militibus: illi oblato contenti fuerunt, sive metu sive pœnitentia. Ipse tribunos eis mutavit, sive ob seditionem iratus, sive aliqua suspicione motus: ceteros quoties opus habebant tractavit comiter, & alios post alios per maritimas regiones Ariminum misit: habitoque delectu præstantissimi cujusque vel corporis dotibus vel animi, confecta ex eis prætoria cohorte Romam iter fecit: inde porro iturus Ariminum. Intravit autem Urbem magno fastu, relicta e-

Antonius tribunos militum mutat.

quitum ala in suburbiis, stipatus accincto milite: noctu verò armatas custodias circa ædes disposuit, data eis tessera, distributis castrensi more in quatuor vigilias. Convocato deinde senatu ut quereretur de Cæsaris conatibus, in aditu curiæ nuntium accepit, è quatuor illis legionibus unam, cognomine Martiam, in itinere signa ad illum transtulisse. quumque cogitabundus constitisset, ecce alius nuntius affert, quartam quoque legionem pariter ad illum transisse. Quare territus, intravit quidem curiam, sed quasi alia de causa patres convocasset, pauca locutus, ad portam rectà properavit, & inde porro Albam, verbis, ut putabat, milites reducturus ad officium. Sed quum peteretur telis è mœnibus, aliis legionibus viritim quingenos misit sestertios: quas verò circa se habebat copias Tibur duxit, eo apparatu quo ad bellum iri solet: jam enim certum erat bellum, quòd Decimus Galliam nollet tradere. Ibi agenti fermè totus senatus præstò fuit honoris causa, & equitum Rom. pars maxima, tum è plebe præstantissimus quisque: qui quoniam supervenerunt exigenti sacramentum à militibus quos circa se habebat & à veteranis emeritis (nam & horum magnus numerus eò confluxerat) ultro cum eis jurabant mansuros se in fide Antonii, ut dubitari posset, ubinam essent qui paulo antè Cæsare concionante convitia in illum jecerant.

556

Duæ legiones Antonii ad Cæsarem deficiunt.

ἔστιν στρατοπεδεύσας, τὰς δ' ἀμφ' αὐτὸν ἔχων ὑπεζωσμένας, καὶ τῷ οἰκείαν νυκτοφυλακοῦσας σὺν ὅπλοις, σωθήκατό τε αὐτοῖς ἐδίδοτο, καὶ οἱ φυλακαὶ ἀμφὶ μέσας ἦσαν ὡς ἐν στρατοπέδῳ. συναγαγὼν δὲ τὴν βουλὴν ὡς μεμψόμενος Καίσαρι ὧν τε πεπραγμένων, ἐσιὼν ἤδη μανθάνει τῶν τεσσάρων τελῶν τὸ καλούμενον Ἄρειον καὶ τῷ ὁδὸν ἐς Καίσαρα μεβατεθεικός, καὶ αὐτῷ τῷ εἰσόδου ἐπιόντι τε ἐξ Ἀλβανοῦ ἀγγέλλεται καὶ τὸ καλούμενον Τέταρτον ὁμοίως τοῖς Ἀρείοις ἐς Καίσαρα μεβατεθεικός. ἀμηχανηθεὶς οὖν ἐσῆλθε μὲν ἐς τὸ βουλευτήριον, ὡς δ' ἐφ' ἕτερα αὐτὸς συναγαγών, μικρὰ διελέχθη, καὶ εὐθὺς ἐπὶ τὰς πύλας ἐχώρει, καὶ ἀπὸ τῶν πυλῶν ἐπὶ Ἀλβανὸν πόλιν ὡς μεταπείσων τοὺς ἀποστάντας. βαλλόμενος δ' ἀπὸ τοῦ τείχους ἀνέστρεφε· καὶ τοῖς ἄλλοις τέλεσι πρεσβείαν ἔπεμπεν ἀνὰ πεντακοσίας δραχμὰς ἑκάστῳ· καὶ σὺν οἷς εἶχεν αὐτὸς ἐς Τίβυρα ἐξῆκε, σκεδὸν ἔχων τὰ συνήθη τοῖς ἐπὶ τοὺς πολέμους ἐξιοῦσι· καὶ γὰρ ἤδη σαφὴς ἦν ὁ πόλεμος. Δεκίμου γὰρ Κελτικὴν οὐ μεθιέντος. δεύτερα δ' ὅτι ἥ τε βουλὴ οὐδὲν ἄπραζα, καὶ τῶν ἱππέων τὸ πλεῖστον ἀφίκετο ἐπὶ τιμῇ, καὶ ἀπὸ τοῦ δήμου τὸ ἀξιολογώτατον οἱ καὶ καταλαβόντες αὐτὸν, ὁρκωσάμενοι τοὺς παρόντας οἱ στρατιώτας, καὶ τοὺς ὀπίσω τοῦ πάλαι στρατευσαμένων σωθησομένους (πολὺ γὰρ καὶ τοῦτο ἦν) σωιωμένων ἐκόντες ἔσεσθαι ἐκλείψειν τὴν ἐς Ἀντώνιον εὐνοιάν τε καὶ πίστιν, ὡς ἀπορήσοντί τινες ἦσαν οἱ ἐπὶ ὀλίγου τοῦδε τὴν Καίσαρος ἐκκλησίαν τε Ἀντώνιον ἐλασφήμουν. ὁ μὲν

ὁ μὲν δὴ λαμπρῶς ὅπως ἐς τὸ Ἀ-
ρίμινον προεπέμπετο, ὅθεν ἐστὶν ἡ
τῆ Κελτικῆς ἀρχή, καὶ ὁ στρατὸς ὡ
αὐτῷ χωρίς γε τῶ νεολέκτων, τρία
τέλη τῶν ὑπὸ Μακεδονίας μετὰπεμπτῶν
(ἤδη γὰρ αὐτῷ καὶ τὸ λοιπὸν ἀφῖ-
κτο) ἐξεστρατεύμενοί τε ἔνιοι καὶ γη-
ρῶντες, ὁμως ἐδοκουν νεοσυλλογων
ἀμείνους ἐς τὸ διπλάσιον εἶναι· ἔτ-
τω μὲν Ἀντωνίῳ τέσσαρα ἐγίγνετο
τέλη γεγυμνασμένων ἀνδρῶν, καὶ ὅσον
ἐξ ἔθνς αὐτοῖς ἐπίκουρον ἄλλο ἕπε-
ται, καὶ ἡ τοῦ σώματος φρουρὰ, καὶ τὰ
νεόλεκτα. Λέπιδός τε ἔχων ὑπ' Γαλ-
λίᾳ τέσσαρα τέλη, καὶ Ἀσίνιος Πολ-
λίων δύο, καὶ Πλάγκος ἐν τῇ ἑτέρᾳ
Κελτικῇ τρία ἐδοκουν αἰρήσεσθαι τὰ
Ἀντωνίου. Καίσαρι δ' ὡ δύο μὲ ὁ-
μοίως τὰ ἀξιολογώτατα, εἰς αὐ-
τὸν δὴ τὸν Ἀντωνίου μεταστάντα, ἐν
ᾗ νεοσυλλόγων, δύο δ' ὑπὲρ τὸ πρότε-
ρον ἐσπρατολογημένων, ὧν συντελῆ μὲν
ὄντα τοῖς ἀριθμοῖς ἐδέησεν ὁπλί-
σεσιν, ὑπὸ δ' τῶν νεοσυλλόγων καὶ
ὧν ἀναπληρούμενα. συναγαγὼν
δ' ἅπαντας ἐς Ἄλπεις, ἐπέτρεπε
τῇ βουλῇ· ἡ δ' ἐφήδετο μὲν αὐτῆς
Καίσαρι ὡς ἀπορῶν καὶ τότε τίνες
ἦσαν οἱ προὔπεμπον Ἀντωνίου, ἠ-
χθοντο δὲ τοῖς τέλεσιν ἐκ ἐς τὴν
βουλήν, ἀλλ' ἐς τὸν Καίσαρα με-
τελθόντων. ἐπαινέσαντες δ' ὅμως αὐ-
τούς τε καὶ τὸν Καίσαρα, ἔφασαν
ὀλίγον ὕστερον ὅτι χρὴ ποιεῖν αὐτοὺς
ψηφιεῖσθαι, ὅταν αὐτοῖς αἱ νέαι ἀρ-
χαὶ ἐς τὰ πράγματα παρέλθωσιν·
δῆλοι δ' σαφῶς ὅτι χρήσοντες μὲ αὐ-
τοῖς καὶ Ἀντωνίου, στρατὸν δ' οὐδένα
πω ἔχοντες ἴδιον, οὐδὲ κατειλεγ-
μένοις ὑπάκτων δυνάμεσι, ἐς τὰς
νέας ἀρχὰς πίστιν ἀνετίθετο. τῷ Καί-
σαρι δ' ὁ στρατὸς πελέκεάς τε καὶ

Itaque splendido comitatu deducente petebat Ariminum, situm in primo aditu Galliæ, habens præter tirones, legiones Macedonicas tres: jam enim & reliquum earum venerat, veterani quoque seniores: videbantur tamen duplo præstare tironibus. Atque ita quatuor legiones ei adfuerunt virorum exercitatorum, unà cum solitis eas sequi auxiliis, præterea prætoriani cũ tironibus. In Hispania Lepidus cum quatuor legionibus, Asinius Pollio cum duabus, & Plancus in ulteriore Gallia cum tribus, videbantur secuturi partes Antonii. In Cæsaris exercitu robur erat duæ ille legiones, quæ ad eum transierant, una tironum, duæ veteranorum, hæ quidem non integræ, sed suppletæ ex tironibus. His omnibus Albam convenire jussis, rem significavit senatui: qui lætus, ut rursum non facilè agnosceres eos qui modò Antonium deduxerant, dolebat tamen legiones ad Cæsarem potius quàm ad se transisse. Nihilominus tum illius tum legionum voluntate collaudata, polliciti sunt S.C. de rebus gerendis, quamprimum novi magistratus accesserint ad rempublicam. Nec dubium erat quin usuri essent his copiis contra Antonium, quando nullum proprium haberent exercitum, nec possent absq; consulibus delectus facere, ideóque differrent novos in magistratus omnia. Cæsari autem exercitus secures cum lictoribus obtulit, rogans ut

557

Cæsarem exercitus prætorem creare vult.

vellet esse proprætor, atque ita eos pro imperio duceret, assuetos parere magistratibus: ille laudavit eos pro honore sibi habito, rem tamen totam in arbitrio senatus reliquit, & militibus obnixus est seriò, nec passus est legatos mitti ad senatum, quasi ultro sibi eum honorem delaturum, præsertim si vestrum, inquit, studium, & meam cunctationem senserint. Hoc ægrè impetrato, & ducibus contemptos se querentibus, rationem sui facti sic reddidit, ut diceret senatum in suis partibus esse non tam ulla erga se benevolentia, quàm Antonii metu, & militum inopia, idque tantisper dum illo sublato percussores, amici patrum & cognati, copias eis collegerint. Hæc intelligens, inquit, ministrum illorum me simulo: non est igitur à nobis detegenda hæc simulatio: quos, si magistratum usurparemus, accusarent ut injustos & violentos, quòd si modestè nos gesserimus, ultro fortasse dabunt, timentes ne à vobis accipiam. Hæc locutus spectavit decurrentes duas legiones transfugas, inter se commissas, & repræsentantes omnia quæ in seria pugna solent fieri, nisi quòd abstinebatur cædibus. quo spectaculo delectatus, & li-
558 benter occasionem liberalitatis arripiens, alteros quingenos H S insuper eis addidit: quòd si certamine opus fuerit, quinquies millenos victoribus est pollicitus: atque ita donativi largitate devinxit suos mercenarios.

ῥᾳδοφόρους ἐσκυλασμένους πεσσαλαγόντες, ἠξίουν ἑαυτὸν ἀντιστρατηγὸν ἀποφῆναι, πολέμου τε ἡγεμονίσοντα, καὶ σφῶν αὐτῶν ἄρχουσι παχθέντων. ὁ δὲ τιμὴν μὲν τιμῶν ἐπῄνει, τὸ δ' ἔργον ἐς τὴν βουλὴν ἀνετίθετο, καὶ βουλομένους ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν ἀπῄτει, καὶ πρεσβευομένους ἐπέσχεν, ὡς καὶ τῆς βουλῆς ψηφιουμένης ταῦτα καθ' ἑαυτὴν, καὶ μᾶλλον ἐκ ἀσθενοῦς τὴν ὑμετέραν εὐθυμίαν, καὶ τὸ ἐμὸν ὄκνον. ἀμελυτέντων δὲ μᾶλις ἔτι, καὶ τῶν ἡγεμόνων, ἐς ὑπερῳσίαν αὐτῶν αἰτιωμένων, ἐξελογεῖτο αὐτοῖς τὴν βουλὴν οὐκ εὐνοίᾳ τοῦδε αὐτὸν ἀποκλίνειν μᾶλλον, ἢ Ἀντωνίᾳ δείᾳ καὶ ῥᾳθυμίᾳ ἀποφοβίᾳ, μίσει καθέλωμεν ἡμεῖς Ἀντώνιον, καὶ οἱ σφαγεῖς, φίλοι τε τῇ βουλῇ καὶ συγγενεῖς ὄντες, διώκειν αὐτοῖς συναγάγωσιν, ὧν αὐθαιρέτων ὑπηρετεῖν ὑποκρίνομαι· μὴ δὴ πρότερον τὴν ὑποκρισιν ἀποκαλύπτωμεν, ἂν πεθάλασσοι μὲ ἡμῖν τὴν ἀρχὴν, ἐπικαλέσουσιν ὕστερον ἡ βίαν, αἰδεσθῆναί σ' ἴσως ἐπιδώσουσιν αὐτοί, δέῃ μὴ παρ' ὑμῶν λάβοιμι. τοιάδε εἰπὼν, ἐθεάτο γυμνάσια τῶν δύο τελῶν τῶν αὐτομολησάντων ἀπ' Ἀντωνίου, ἀμφοτέρων τε ἐς ἀλλήλους, ὡς δρώντων ἀφειδῶς ἔργα πολέμου πάντα, πλὴν ἐς μόνον θάνατον. ἠσθεὶς δὲ τῇ θέᾳ, καὶ τὸ πεσφάσεως ἐπιδιδόντων ἄσμενος, ἑτέρους αὐτῶν ἐκάτερα πεντακοσίας δραχμὰς ἐπεδίδου, ὡς εἴπερ πολέμου χρεία γένοιτο νικήσασιν ἐπηγγέλετο πενταχιλίας· ὧδε μὲν ὁ Καῖσαρ δωρειᾶς δωρεῶν τὰς μισθοφόρους ἐκρατύνετο. ὡς πάλιν αὖ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ.

Ἐν

Ἐν ᾧ τῇ Κελτικῇ ὁ Δέκιμος Ἀντώνιος ἐκέλευσεν ἐς Μακεδονίαν μετιέναι, πειθόμενόν τε τῷ δήμῳ καὶ φειδόμενον ἑαυτοῦ· ὁ δ' ἀντέπεμπεν αὐτῷ τὰ παρὰ τῆς βουλῆς οἱ κεκομισμένα γράμματα, ὡς ἐκεῖ μᾶλλον τὸν δῆμον εἰκὸν εἴη οἱ πείθεσθαι, ἢ μᾶλλον τῷ βουλῷ Ἀντωνίου μᾶλλον. Ἀντωνίου δ' αὐτῷ παρατείνειν ὁρίζοντος, μέχρι οὗ ὡς πολεμίῳ χρήσεται, μακροτέραν ὁ Δέκιμος ἐκέλευεν ὁρίζειν ἑαυτῷ, μὴ θᾶσσον γένοιτο τῇ βουλῇ πολέμιος. Ὁ δ' Ἀντώνιος ἐμφρῶς ἂν αὐτὸ κρατήσας ἐπ' ὄντος ἐν πεδίῳ, ἐπὶ τὰς πόλεις ἐκέλευε προελθεῖν, αἳ δὲ αὐτὸν ἐδέχοντο· ἢ δείσας ὁ Δέκιμος, μὴ οὐδὲ ἐσελθεῖν ἐς τινα αὐτῶν ἐπιδώσιν, πλάσσεται γράμματα τῆς βουλῆς καλούσης αὐτὸν ἐς Ῥώμην σὺν τῇ στρατῷ, ἢ ἀναζεύξας ἐχώρει τὴν ἐπὶ τὴν Ἰταλίας, ὑποδεχομένων αὐτὸν ὡς ἀπίοντα πάντων, μέχρι Μουτίνην περιῆλθεν, πόλιν εὐδαίμονα, τάς τε πύλας ἀπέκλεισε, καὶ τὰ τῶν Μουτιναίων ἐς τὰς τροφὰς σιτοφέρειν, ὑποζύγιά τε ὅσα ἦν κατέσυε, καὶ ἐπεσχέθη, μὴ χρόνιος ἡ πολιορκία γένοιτο, καὶ τὰ Ἀντώνιον ὑπέμενε· στρατιὰ δ' ἦν αὐτῷ μονομάχων τε πλῆθος, καὶ ὁπλιτῶν τρία τέλη· ὧν ἓν μὲν ἦν δορυφορούντων ἀνδρῶν ἔτι ἀπείρων, δύο δὲ, ἃ καὶ πρότερον ὑπηρετοῦντα αὐτῷ, πιστότατα ἦν. ὁ δ' Ἀντώνιος ἐπελθὼν αὐτῷ σὺν ὀργῇ, τὴν Μουτίνην ἀπεπάφρου τε καὶ ἀπετείχιζε· καὶ Δέκιμος μὲν ἐπολιορκεῖτο.

Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ καὶ τὴν ἐπέσιον νουμηνίαν ὕπατοι ἤρξαν Ἱρ-

Eodem tempore in Gallia Decimum Antonius jubebat migrare in Macedoniam, vel ut pareret populo, vel ut sibimet ipse parceret. Ille remisit ad eum allatas sibi à senatu literas: quasi nihilò minùs apud se voluntas senatus deberet valere, quàm apud Antonium populi. Quùmque consul ei præfiniſſet diem, ad quam, ni provincia sibi decederet, pro hoste haberetur, Decimus postulavit proferri sibi eum terminum, ne fortè ille citius hostis à senatu judicaretur. Tum Antonius, qui facilè potuiſſet delere ejus exercitum, etiam tum in castris agentem, maluit ad urbes promovere copias: nec ille excludebant eum. Decimus veritus ne ulla earum sibi pateret, finxit se cum exercitu à senatu in urbem revocari per literas, ingreſſúsque iter versus Italiam, omnibus ut abeuntem excipientibus, ubi Mutinam urbem opulentam pervenit obiter, portas clausit, & annona Mutinensium usus est ad alendum exercitum, mactatorumque jumentorum carnes salivit, si fortè contingeret diuturnior obsidio: ibíque expectabat Antonium. Habebat autem in exercitu gladiatores multos, & legiones tres, quarum una ex tironibus constabat, reliquæ duæ antea quoque militarant ejus auspiciis, ipsi fidiſſimæ. Antonius verò cum ira eò delatus Mutinam circumvallavit.

Dum ita obsidetur Decimus, calendis ineuntis anni consules novi

Hirtius & Pansa. coss.

novi Hirtius & Pansa mox à sacrificio in ipsum templum convocarunt senatum contra Antonium. Ibi Cicero ejúsque amici censebant eum hostem judicandum, quando Galliam invito senatu armis occupasset, ceu arcem contra patriam: & exercitum in Getas sibi datum transvexisset in Italiam. Addebant eum post Cæsarem nova de dominatione agitare consilia, quòd in Urbe propalam centurionibus se stipasset more satellitii, ædésque suas tanquam arcem munisset armis & tesseris, omniáque superbius egisset quam deceat magistratum annuum. At L. Piso, qui erat absentis Antonii vicarius, vir cùm primis illustris, & alii qui vel Antonio studebant, nonnulli verò ipsi ita sentiebant, censebant diem illi dicendam: quando alienum esset à majorum institutis, civem indicta causa damnare, & alioqui parum deceret, eum qui pridie consul fuisset, pro hoste haberi postridie, præsertim toties laudatum & ab aliis & ab ipso Cicerone. Ita senatus ea die ad noctem usque mansit animi ambiguus. sequentis verò diei primo mane patres rursum coierunt in curiam: & prægravante Ciceronis factione, ex senatusconsulto hostis judicatus fuisset Antonius, ni Salvius tribunus plebis rem integram differri jussisset in crastinum. semper autem in hoc collegio potior est intercedentis autoritas. Id Ciceroniani admodum graviter ferentes, non temperabant sibi à

559

L. Piso.

Ciceronis factio, ut hostis judicetur Antonius.

Salvius trib. pl.

τιές τε καὶ Πάσσας, τὸν βυλλὸν ἐυθὺς ἐπὶ τῆς θυσίας ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ συνῆγον ἐπὶ Ἀντωνίῳ. Κικέρων μὲν δὴ καὶ οἱ Κικέρωνος φίλοι πολέμιον αὐτὸν ἠξίουν ἤδη ψηφισασθαι, τὸν Κελτικὸν, ἀκούσης τῆς βουλῆς, ἐς ἐπιτείχισμα τῆς πατρίδος βιαζόμενον ὅπλοις, ἃ τ' ἐπὶ Θρᾴκας αὐτῷ δεδομένα στρατὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀγαγόντα· ἐπελεύθερός τε καὶ τὸν ἄλλων αὐτὸν μὴ Καίσαρα καθαίρεσιν, ἔν τε πόλει φανερῶς διαφορηθέντα ὑπὸ τοσῶνδε λοχαγῶν, καὶ καθ' ὅλην οἰκίαν ὥσπερ ἄκραν, ὅπλοις δὲ σωθήμασι κεχρημένον, καὶ πᾶλλα σύβαρωτέρου σφίσι φανέντα, ἢ κατὰ τὸν ἐπήσιον ἀρχηγόν. Λεύκιος δὲ Πείσων ὁ τοῦ Ἀντωνίου τὴν ἀπόδημιαν ἐπιτροπεύων, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων ἐπιφανὴς, ὅσοι τε ἄλλοι τῷ Πείσωνι δι' αὐτὸν ἢ δι' Ἀντώνιον ἢ κατ' οἰκίαν γνώμῃ καθεστήκεσαν, καλεῖν αὐτὸν ἐς κρίσιν ἠξίουν, ὡς ἐπάτριον σφίσιν ἀκρίτου κατακρίζειν, ἐσὶ δ' ἐυπρεπὲς ἔχθρες ὑπάτου τε ἐπιούσης ἡμέρας, ἃ γε μάλιστα συνεχεῖς ἐπαίνους ἄλλοι τε καὶ Κικέρων αὐτὸς εἶπε πολλάκις. ἡ μὲν βυλὴ, τότε μὲν ἀγχώμαλοι ταῖς γνώμαις ἐς νύκτα ἀφεθήσαν· ἄμφω δὲ ἐφ' ἑῷ καθ' ἕτερα αὐτῶν ἐς τὸ βουλευτήριον συνελέγοντο, ἔνθα τε Κικερωνείων ἐπικρατούντων, ἐψηφίσθη ἂν ὁ Ἀντώνιος πολέμιος, εἰ μὴ τῶν δημάρχων Σαλούιος ἐς τὸν ἐπίσσιον ἀνεβάλετο ἀναθέσθαι· ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἄρχουσιν ὁ κωλύων ἀεὶ δυνατώτερος. Οἱ μὲν δὴ Κικερώνειοι τῷ τότε μάλα φορτικῶς ἐνύβριζον, καὶ

τὸν

τὸν δῆμον ἐκδραμόντες ἠρέθιζον ἐπ' αὐτὸν, καὶ τὸν Σαλούϊον ἐς αὐτὸν, ἐκάλουν· ὁ δ' ἀπαπτηλήκτως ἐξέστρεχεν ἕως ἡ βουλὴ κατέσχε, δείσασα μὴ μεταποιήσῃ τὸ δῆμος, ἐς μνήμην ἀγαγὼν Ἀντωνίου· ἐγίγνωσκον γὰρ καταγινώσκοντες ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς τῷ δίκης, οὐχ' ὅτι τῷ Κελτικῷ ὁ δῆμος αὐτῷ δεδώκει, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν σφαγίων δεδιότες, ὠργίζοντο πρώτῳ μὲν τῷ ἀμνησίαν ἀνακινήσαντι τὰ κατ' αὐτούς. διὸ καὶ τῷ Καίσαρι ἐς αὐτὸν πρῶτα ἐχρῶντο, καὶ ὁ Καῖσαρ οὐκ ἀγνοῶν, ἠρεῖτο καὶ αὐτὸς ὅμως προσθελεῖν τὸ Ἀντωνίου. τοιάδε μὲν ἡ βουλὴ γνώμη τὸ Ἀντωνίου εἶχεν οὐ ὀργῇ· ἀναθέρμοι γὰρ ἦσαν τῷ ψήφῳ ὡς ὁ δήμαρχος ἐκέλευεν, ἐψηφίσαντο ὅμως Δεκίμῳ τε ἐπαινέσει οὐκ ὀκτώντι Ἀντωνίῳ τὸ Κελτικὸς, καὶ τοῖς ὑπάτοις Γρατίῳ καὶ Πάνσᾳ Καίσαρος συστρατηγεῖν οὗ νῶν ἔχει κράτος, ἐπίχρυσόν τε αὐτῷ εἰκόνα τεθῆναι, καὶ τῷ γνώμῃ αὐτὸν ἐσφέρειν ἐν τοῖς ὑπαπηξῖς ἤδη, καὶ τῷ ὑπατείαν αὐτὴν μετέναι τὸ νόμου χρόσον ἐτῶν δέκα, ἔκ τε τοῦ δήμου δοθῆναι τοῖς τέλεσι τοῖς ἐς αὐτὸν ἀπὸ Ἀντωνίου μετάστασιν, ὅσον αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τῇ νίκῃ δῶρον ὑπέσχετο. οἱ μὲν δὴ τοῦτα ψηφισάμενοι, διελύθησαν, ὡς τὸν Ἀντώνιον ἔργῳ ἤδη τόνδε εἰδέναι πολέμιον ἐψηφισμένον, καὶ τὸ δήμαρχον ἐς τῷ ἐπιοῦσαν ἡδὲν ἔτι ἀντερροῦντα. Ἀντωνίου δὲ ἡ μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ καὶ παῖς ἔτι μειρακίσκιον, εἴ τε ἄλλοι οἰκεῖοι

convitiis, & procurrentes in forum concitabant contra eum populum: ipsúmque ad causam reddendam vocabant. Et prodiisset intrepidè, ni retentus fuisset à senatu, verito ne concione sua mutaret animum populi, renovata Antonii memoria. Norant enim damnare se injudicatum virum perillustrem, & provinciam ei datam esse à populo: sed quia timebant percussoribus, infensi erant ei quòd primus irritam fecisset oblivionem senatusconsulto decretam. Ideóque prius Cæsarem contra illum sibi asciverant: quod is non ignorans, facilè inductus est ut primùm Antonium tolleret. Sic affecto erga illum senatu, suffragia tunc ex tribuni plebis voluntate dilata sunt: interim tamen ex S. C. laudatus est Decimus, quòd Gallia non decesserit Antonio: additúmque decreto ut cum Hirtio Pansáque pari imperio Cæsar præesset eis quas tum habebat copiis, & aurata ei poneretur statua: utque sententiam posthac inter consulares diceret, & jus petendi consulatus haberet decennio ante ætatem legitimam: utque duabus legionibus quæ ad eum ab Antonio transierant, donativum quantum ipse Cæsar post victoriam se daturum pollicitus est, redderetur ex ærario. Post hæc senatusconsulta patres dimissi sunt: quasi jam reipsa hostis judicatus esset Antonius, tribunoplebis nil amplius contradicturo in crastinum. Ceterùm Antonii mater & uxor cum filio admodum adolescentulo,

560

tulo, aliísque familiaribus ejus & amicis, per totam noctem ad ædes potentum discurrebant supplicatum, & interdiu euntes ad curiam prehensábant: atratæ accidentes eis ad pedes cum lamentis ejulatúque, & vociferantes pro curiæ foribus. Jámque ad voces earum & aspectum tantámque repentinam mutationem flectebantur nonnulli, quum Cicero exitum rei metuens in hanc sententiam Patres allocutus est.

Ciceronis oratio ad senatum de Antonio hoste judicando.

Quæ decernenda erant de Antonio, heri decrevimus: nam hoc ipso quòd inimicos ejus honoravimus, hostis judicatus est. Salvius verò, qui solus intercessit, oportet ut aut plus ceteris omnibus sapiat, aut propter amicitiam hoc faciat, aut propter præsentis rerum status ignorantiam: quorum illud turpe nobis fuerit, si videbimur universi minus quàm unus sapere: hoc verò ipsi Salvio, si amicitiam præferet reipublicæ. Quando igitur superest ut rem præsentem non intelligat, debuerat non tam sibimet credere, quàm consulibus, prætoribus, tribunis, suis collegis, ceteríque senatoribus: qui quum simus tot numero tantáque di-

ἢ φίλοι δ' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐς τὰς τῶν δυνατῶν οἰκίας δᾳδίον, ἱκέτευόν τε ἅμα μεθ' ἡμέραν ἐς τὸ βουλευτήριον ἰόντας ἰῶν ἀχλύος, ῥιπτούμενοί τε πρὸ ποδῶν σφῶν οἰμωγῇ τε ὀλοφυγῶς καὶ μελαίνῃ στολῇ πανδὺ τὰς θύρας ἐκλοῶντες· οἱ δὲ ὑπό τε τῆς φωνῆς, καὶ ὑπὸ τῆς ὄψεως ἐς μεταβολῆς εἰς τοσοῦτον αἰφνιδίου ῥυσμοῦ, ἀνακάμπτοντο· δείσας δ' ὁ Κικέρων, ἐβουλεγόρησεν ὧδε,

„ Ἀ μὲν ἔδοξε γνῶναι περὶ Ἀντω-
„ νίου, ἐχθὲς ἐγνωμεν· οἷς γὰρ αὐ-
„ τὸν τοὺς ἐχθροὺς ἐτιμῶμεν, τού-
„ τοις ἐψηφιζόμεθα εἶναι πολέ-
„ μιον. Σαλούιον δὲ τὸν μόνον ἐμπο-
„ δὼν γινόμενον, ἢ πάντας πάμ-
„ παν εἶναι χρὴ σωφρονεστέρους, ἢ φι-
„ λίᾳ τάδε πρᾶξαι, ἢ τῶν συνεσώ-
„ των ἀμαθίᾳ· ὧν τὸ μὲν αἰσχρὸν
„ ἐστιν ἡμῖν, εἰ δόξομεν ἀσυνετώτε-
„ ροι πάντες ἑνὸς εἶναι, τοῦ δὲ αὐ-
„ τῷ Σαλουίῳ εἰ φιλίαν τῆς κοινῆς
„ προτιμῶντι· ἀμαθῶς δ' αὐτὸν ἔ-
„ χοντα τῶν παρόντων ἔδει πιστεύειν
„ ὑπάρχειν ἀνδ' ἑαυτῷ καὶ φρατη-
„ γοῖς, καὶ δημάρχοις τοῖς σωμά-
„ χοις αὐτῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις βου-
„ λομένοις, εἰ τοσόνδε τῶν ἀξίω-

„ σιν

Hæ πάντας πάμπαν εἶ) χρὴ σωφρονεστέρους.] Scribendum est, πάντων πάμπαν εἶ) χρὴ σωφρονεστ. Sic sequitur, εἰ δόξομεν ἀσυνετώτεροι πάντες ἑνὸς εἶ). Affertur tamen ex Budæo alia emendatio, videlicet παντὶ παμπαν. Sed hanc minus probo.

Τῷ δὲ αὐτῷ Σαλουίῳ εἰ φιλίαν τῆς κοινῶν προτιμῶντι.] Scribo τὸ δὲ αὐτῷ Σαλ. repetendo ἀπὸ κοινοῦ illa, ἀμαθὲς ἔστι. Præcessit enim, ὧν τὸ μὲν, αἰσχρὸν ἔστιν ἡμῖν. Quamvis autem dicat tantum τὸ μὲν & τὸ δὲ, non omittit tamen quod tertio loco proposuit: sed ad illud veniens, addit, ἀμαθὲς δ' αὐτὸν ἔχοντα τῆς παρ. Perinde acsi diceret, *Ad tertium autem quod attinet, de ignorantia.*

Διὰ

» σίν τε ☪ τ̃ ἀριθμὸν ὄντες, ἀλλ'
» τε ἡλικίαν ☪ ἐμπειρίαν ὑπὲρ τ̃
» Σαλεῦϊον καταγινώσκομεν Ἀντω-
» νίου· ἔστι δ' ἐν τε χειροτονίαις ☪
» δίκαις αἰεὶ τὸ πλέον, δικαιότε-
» ρον. εἰ δὲ κ̀ νῦν ἔτι χρῄζει τὰς
» αἰτίας μαθεῖν, λελέξεται ἀλλ'
» βραχέϊ, ὡς ὐ ἀναμενῆτε τὰ
» μιγιστε αὐτῶν· τὰ χρήματα ἡ-
» μῶν, Καίσαρ ὁποθανόντ, ἐσφετερίσατο Ἀντώνιος· Μα-
» κεδονίας ἄρχειν περ' ἡμῶν ἐπι-
» τυχὼν, ἐπὶ τὸν Κελτικὸν ὥρ-
» μησε χωρεῖς ἡμῶν, τ̃ στρατὸν ἐπὶ
» Θρᾴκας λαβὼν, αὐτὶ Θρᾳκῶν
» ἐπήγετο ἡμῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν,
» ἑκάτερα τέτων αἰτήσας ἡμᾶς ἐπ'
» ὀνείδει, ☪ ὃ λαβὼν, ἔπαξε δ'
» ἑαυτῷ· καὶ περὶ μὲν Βρεντεσίῳ βα-
» σιλικὸν συνέπηξεν ἀμφ' αὐτὸν
» ἔπαλ, κ̀ φανερῶς αὐτὸν ἐν τῇ
» πόλῃ σιδηροφορέντες ἄνδρες ἐδο-
» ρυφόρεν τε κ̀ συνεπεφύλασσον
» ὑπὸ σιωπῆ· κ̀ ἤδη ὁπὲρ Βρεν-
» τεσίε κ̀ τ̃ ἄλλον στρατὸν ἐς τὴν
» πόλιν, ἅπαντα σωτερικώτερον, ἐφιέμεν ὧν ἐπένδ Καίσαρ·

gnitate, vel per ætatem, vel per experientiam, melius quàm Salvius novimus Antonium. Est autem in suffragiis & judiciis semper major pars justior. Quòd si nunc etiam cupit causas sibi reddi præcipuas, paucis commemorabimus. Pecunias nostras post mortem Cæsaris usurpavit sibi Antonius, impetrata à nobis Macedonia provincia, Galliam absque S. C. invasit: exercitum contra Getas acceptum, illis omissis contra nos adduxit in Italiam: utrumque horum quum in fraudem nostram petisset nec obtinuisset, autoriate effecit propria. Cohortem regiam Brundisii sibi ascivit, propalam in Urbe stipavit se armato satellitio, quod pro ædibus noctu excubaret accepta tessera. Ceteras quoque copias ad Urbem accivit à Brundisio, omnia vehementius affectans, quæ prius Cæsar, quem

Antonii acta post mortem Cæsaris.

561

lugebat:

Διά τε ἡλικίαν καὶ ἐμπειρίαν ὑπὲρ τ̃ Σαλεύϊον καταγινώσκομεν Ἀντωνίου.] Uterque interpres ita vertit hunc locum ut si verbo γινώσκειν, non composito καταγινώσκειν Cicero usus esset. Verùm eadem opera genitivus Ἀντωνίου in accus. Ἀντώνιον mutandus fuerit. At ego nihil mutandum in hac nostra lectione censeo, sed accipiendum esse quod dicitur, tanquam ab eo qui errorem linguæ fingat, unum dicentis, quum mens alterum dicere voluerit. Quod interim consentaneum erit illi dicto,

Ἡ γλῶσ' ἐμῶν ἔαξε φρενῶν βουλήσεως λέγειν.

Solemus alioqui in Latino sermone talibus locis per ὀπιθόρθωσιν adhibere hæc verba, *volui dicere*. Ut siquis hîc diceret, καταγινώσκομεν Ἀντωνίου. Immo γινώσκομεν Ἀντώνιον, volui dicere. Ceterùm ad interpretes quod attinet, Genius quidem primam personam retinens, legit γινώσκομεν: at P. Candidus in tertiam mutat. ejus enim hæc verba sunt, *per ætatem quoque & experientiam longe Salvio Antonium magis norunt*. Ubi etiam observandum est illum in ambiguitatem incidere: quum intelligi possit. *Magis quàm norunt Salvium*: non minus quàm, *Magis quam Salvius ipsum novit*.

Ἤδη ὲπὶ τὴν Βρεντεσίαν καὶ τ̃ ἄλλον στρατὸν ἐς τὴν πόλιν, ἅπαντα σωτερικώτερον, ἐφιέμεν ὧν ἐπένδ Καίσαρ.] Pro his Græcis verbis, quorum mendosa

lugebat: sed à juvene Cæsare & alio exercitu præventus extimuit, vertítque se in Galliam, tanquam opportunam sedem belli gerendi contra nos: quando & Cæsar illinc eruptione facta, nobísque oppressis rerum potitus est. In hos usus sævitia perterrefecit milites, quo magis ad omne facinus impigros redderet. Decimavit non seditiosos aut præsidiorum ordinúmve desertores, in quos solos ex militari disciplina tam severè animadvertitur: qua tamen pœna non nisi pauci, ægrè, ut in periculosíssimis bellis necessitate exigente usi sunt: iste verò ob unam quampiam voculam aut risum cives morte mulctavit, ídque sorte non judicio. Quapropter qui potuerunt defecerunt ab eo, quibus vos ut re bene gesta, decrevistis heri præmia: qui verò non potuerunt aufugere, metu coacti peccant cum eo, cujus ductu hostiliter invadunt vestram

„ Καίσαρ@ δὲ αὐτὸν ℣ νίου σὺν
„ ἑτέρῳ στρατῷ φθάσαντ@, ἔδει-
„ σε, μὴ ἐς τὴν Κελτικὴν ἐξά-
„ πτοιτο, ὡς εὐκαίρου ἐφ' ἡμῖν ὁρ-
„ μητήριον, ὅτι μὴ ὁ Καῖσαρ σὺν-
„ εἶθεν ὁρμώμεν@ ἐδωκότδυσε ἡ-
„ μᾶν, τὴν στρατιὰν ἐπὶ τοῖσδε
„ κατεπλησσόμεν@, ἵνα ὡς μη-
„ δὲν αὐτῷ παρανομοῦντι κωτ-
„ κὴ. διεκλήρωσεν ἐς ἅπαν ὃ στα-
„ σιάσαντας, ἢ φυλακὴν ἢ τάξιν
„ ἢ πολέμου λιποῦσας, ἐφ' ὧν με-
„ νων ὁ στρατιωτικὸς νόμος τὴν ἄ-
„ τως ὠμὴν ὥρισε τιμωρίαν, μὴ
„ ὅμως αὐτῇ μὴ ἐπὶ τοῖσδε ὀλίγοι
„ μᾶλις ἂν τοῖς πάνυ κινδυνώδεσι ἐ-
„ χρήσαντο ὑπ' ἀνάγκης· ὁ ℨ φω-
„ νῆς ἢ γέλωτος ἦγετο θάνατον τὰς
„ πολίτας, μὴ θανάτου ἄ ℣ ἐλεγ-
„ θέντων, ἀλλὰ ℣ ἁμαρτόντων.
„ τοιγαροῦν οἱ μὲν δικωθέντες ἀ-
„ πέστησαν αὐτοῦ, μὴ ὑμεῖς αὐτοῖς
„ ὡς εὖ πράξασι δῶρεὰς χθὲς ἐψη-
„ φίσασθε, οἱ δὲ ἀ δικωθέντες ἀ-
„ ποδρᾶναι, δεδιότες συναδικοῦσι,
„ μὴ χωρῶσιν ἐπὶ χώραν ὑμετέραν
„ πολέμιοι,

mendosa esse nonnulla manifestum est, habemus hæc Latina P. Candidi, *Eduxit deinde à Brundusio exercitum alium ad omnia promptiorem in urbem, quum ad ea aspiraret quæ Cæsar concupisset.* Sed quis sub his Latinis verbis illa quæ habemus Græca verba possit agnoscere? De hoc quidem minimè dubitandum est, quin πρὸς ἅπαντα legerit, & σωτονώτερον, non σωτοιμώτερον. Sed quæri potest an σωτονώτερον de promptiore dicturus Appianus fuerit. At Gelenius rectè, quum σωτονώτερον & ipse legeret, eo significari *vehementius* existimavit. Totum autem locum parva cum mutatione legisse ita videtur, ἅπαντα σωτονώτερον ἐφιέμεν@ οὗ ἐπέσθη Καίσαρ@. Sed recténe ἐφιέμεν@ cum accusativo?

Ὁ δὲ φωνῆς ἢ γέλωτ@ ἦγετο θάνατον τοὺς πολίτας.] Duobus modis videtur posse locus hic emendari: uno, ut scribatur, ὁ δὲ φωνῆς ἢ γέλωτ@ ἕνεκα ἦγεν ἐς θάνατον: altero (si quid majus circa conjecturam audendum est) ut scribatur ita, ὁ δὲ εἰ φωνῆς ἢ γέλωτ@ ἕνεκα ἤχθετο ἤγου ἐς θάν. Possit verò & ἕνεκα omitti: quoniam cum hujusmodi genitivis interdum relinqui subaudiendum scimus. P. Candidus locum hunc ita vertit, Hic autem ad vocem & risum cives ad mortem deduci imperat.

Ὁ μὲν

» πολέμιοι, ἢ πολιορκοῦσι στρατὸν
» ὑμέτερον ⸋ στρατηγὸν ὑμέτερον, ὦ
» γράφετε μὲν ὑμεῖς ἐμμένειν τῇ
» Κελτικῇ, Ἀντώνιος δ' ἐξιέναι
» κελεύει. πότερον οὖν ἡμεῖς Ἀν-
» τώνιον ψηφιζόμεθα εἶναι πολέ-
» μιον, ἢ Ἀντώνιος ἡμᾶς ἤδη πο-
» λεμεῖ; ⸋ ὁ δήμαρχος ἡμῶν ἐ-
» τι ἀγνοεῖ, μέχρι ἂρα Δεκίμου
» πεσόντος ἥξει χρόνος τοσόνδε ὥστε
» τὴν ὁμορον ἡμῖν, ἢ ἐπὶ τῇ χώ-
» ρᾳ ὁ Δεκίμου στρατὸς ἐς τὰς καθ'
» ἡμῶν ἐλπίδας Ἀντωνίῳ προσγέ-
» νηται· τότε γὰρ αὐτὸν ὡς ἔοικεν
» ὁ δήμαρχος ψηφιεῖ πολέμιον,
» ὅταν ἡμῶν ἡττηθῇ δυνατώτερος.
Ταῦτ' ἐπὶ τῷ Κικέρωνος λέγοντος, οἱ φίλοι θορυβοῦντες ἀπάντως ἅπασι ἀντειπεῖν ἐπέτρεπον, μέχρι Πείσων αὐτὸς παρελθόντος, ἥ τε ἄλλη βουλὴ καὶ αὐτὸς ὁ ἀνδρὸς θεῖος ἡσύχασε, ⸋ οἱ τοῦ Κικέρωνος ἠνέσχοντο, ⸋ ἔλεξε ὁ Πείσων,

provinciam, vestrum exercitum oppugnant, vestrúmque prætorem: quem vos per literas hortamini ut maneat in provincia, Antonius verò jubet decedere. Utrum igitur nos hostem judicamus Antonium, an ille nos bello impetit? & hæc noster tribunus adhuc ignorat, donec sublato Decimo provincia tanta nobis finitima, & cum eâ Decimi exercitus in spem opprimendi nos accedat Antonio. Tum demum tribunus videtur hostem judicaturus, ubi ille superior nobis evaserit. Vix ea finierat Cicero, quum tantus ab ejus amicis strepitus excitatus est, ut diu nemini præberetur silentium, donec Piso ipse prodiit in medium: cujus reverentia & alios senatores & Ciceronianos tantisper sedavit, dum verba faceret in hunc modum,

562

Piſonis oratio in orationem contra Antonium à Cicerone habitam.

» Ὁ μὲν νόμος, ὦ βουλὴ, δικαιοῖ
» τὸν εὐθυνόμενον αὐτὸν ἀκοῦσαί τε
» τῆς κατηγορίας, καὶ ἀπολογήσα-
» σθαι ὑπὲρ αὐτῆς κελεύειν, καὶ
» τὸν δεινότατον εἰπεῖν Κικέρωνα ἐς
» τοῦτο προκαλεῖσθαι· ἐπεὶ ὃ ὀκνεῖ μὲν παρόντος Ἀντωνίου κατη-
» γορεῖν, λέγοντος δ' ἐγκαλήματά τινα εἶπεν ὧδε μέγιστα ἐκ πάντων καὶ ἀναμφίλεκτα ἔστιν.

Leges P. C. postulant, ut reus ipse accusationem audiat, & dicta pro se causâ expectet judicum sententiam: quod nec Cicero negabit accusator vehementissimus: quem quoniam piguit contra præsentem Antonium agere, mavúltque in absentem hîc præcipua certáque crimina

Ὁ μὲν νόμος, ὦ βουλὴ, δικαιοῖ τὸν εὐθυνόμενον αὐτὸν ἀκοῦσαί τε τῆς κατηγορίας] Interpungo post εὐθυνόμενον. ut αὐτὸν jungamus cum seq. hoc modo, *ut reus audiat ipsemet accusationem*. Pro αὐτῆς autem non dubium est quin αὐτῇ scribere oporteat.

Καὶ τὸν δεινότατον εἰπεῖν Κικέρωνα ἐς τοῦτο προκαλεῖσθαι] P. Candidus ita, *Ciceronem adesse postulo*, discedens à Græcis verbis. Sed nec Gelenius illis insistere dici potest, dum ita vertit, *quod nec Cicero negabit*. Debuerunt certè ita reddere, *Ciceronem hac sponsione provoco*.

Ἀντώνιος δ' ἐγκλήματά τινα εἶπεν ὧδε μέγιστα ἐκ πάντων καὶ ἀναμφίλεκτα ἔστιν.] Post ὧδε addo particulam ὡς. Neque enim rationi consenta-

crimina congerere, in medium ego prodii, ut paucis ea refellerem. Publicas pecunias ait Antonium post Cæsaris mortem sibi usurpasse: leges certè furi suam pœnam intentant, hostem eum non judicant. Et Brutus quidem sublato Cæsare, pro concione illum accusavit, quasi dilapidasset pecunias publicas exhausto ærario: Antonius verò paulo pòst retulit de inquisitione earum, vos accessistis ad ejus sententiam, & præmium indicibus proposuistis partem decimam, cujus nos duplum repræsentabimus, si quis potest Antonium hujus fraudis convincere. Hactenus de peculatu responsum sit. Ceterùm Galliam provinciam non nos Antonio decrevimus, plebiscito eam obtinuit, præsente Cicerone, quemadmodum alii sæpe alias provincias, & hanc ipsam Cæsar antea. Ei plebiscito ascriptum est, ni Decimus provincia decedat, licere Antonio illum bello persequi, & si Getæ nihil novi moliantur, exercitum contra pertinacem transportare. Sed Cicero Decimum pro hoste non

„ των δ' ἀναμφίλογα ὄντα, παρῆλ-
„ θον ἐγὼ δείξων αὐτὰ ψευδῆ βρα-
„ χυτάτοις ἀποκρίσεσι· τὰ χρή-
„ ματα φησὶν Ἀντώνιον τὰ κοινὰ
„ μετὰ τὸν Καίσαρος τελευτὴν
„ σφετερίσασθαι, τοὺς μὲν νόμου τὸν
„ κλέπτην δὲ πολέμιον ἀποφαίνον-
„ τος, ἀλλὰ ὠφελημένην δίκην ζη-
„ μιοῦντος· βράτε ἢ τῶν Καισα-
„ ρα κτεινάντων, ἐν τῷ δήμῳ τῇ
„ τότε κρατησάντων ὅτι ὁ Καῖ-
„ σαρ τὰ χρήματα διεφόρησε, τῇ
„ κενὰ καταλέλοιπε τὰ ταμεῖα,
„ Ἀντωνίου ἢ μετ' ὀλὺ ζητῶν
„ αὐτὰ ψηφισαμένου, δ' ὑμῶν ἀ-
„ ποδεξαμένων τε τὴν γνώμην τῇ
„ κεκυρωκότων, δ' γέρας τοῖς μη-
„ νύουσι δεκάτην ὑπεσχημένων, ἣν
„ διπλασιάσομεν ἡμεῖς, εἴπερ Ἀν-
„ τωνίου τοῦ αὐτῶν ἔχει τι διελέ-
„ γχειν. τῇ τοίνυν μὲν οὐδὲν τῶν χρημά-
„ των. τὴν δὲ Κελτικὴν ἠμφι-
„ σβήτησεν ὅτε ἐψηφισάμεθα μὲν ἡμεῖς
„ Ἀντωνίῳ, ἔδωκε ἢ ὁ δῆμος ὑ-
„ μῶν παρόντος αὐτῷ Κικέρωνος,
„ ᾧ τρόπῳ καὶ ἕτερα πολλάκις ἔ-
„ δωκε, τῇ τοίνυν τὴν ἡγεμονίαν
„ αὐτὴν Καίσαρι πάλαι· μέρος
„ δέ ἐστι τοῦ νόμου, τὸν Ἀντώνιον
„ τὴν δεδομένην οἱ μετὰ ταῦτα, Δε-
„ κίμῳ μὴ παραχωρεῖν πολε-
„ μεῖν, τῇ δ' στρατὸν ἀντὶ Θρᾳκῶν
„ ἄδε ἐπὶ κινουμένων ἐς τὴν Κελ-
„ τικὴν ἐπὶ τὸν ἀπελῶντα μετάγειν. ἀλλὰ Κικέρων Δέκιμον μὲν ἐᾷ ἡ-
„ γεῖται

neum est ut Piso, Antonii defensor, ea esse ἀναμφίλογα fateatur, id est minimè controversa: sed dicat quædam tantum crimina esse objecta, tanquam omnium maxima & de quibus constaret. At P. Candidus vertit *ambigua* tanquam ἀμφίλογα legens, sed ita ut pugnantia quædam in sua interpretatione dicat. Itavenim ille, *Ego maxima ex omnibus & quæ ambigua sunt, facile transiliens, brevibus ea falsa esse ostendam.* Ita, inquam, ille: sed quomodo eadem & transilire & falsa ostendere potest?

Mèv

» ἐστὶ πολέμιον, ἐναντία τῷ νόμῳ τιθέμενον ὅπλα, Ἀντώνιον δὲ
» πολέμιον τῷ νόμῳ συμμαχοῦντα. εἰ δὲ αὐτὸν αἰτιᾶται τὸ νόμον, τοὺς ἡγεμόνας αἰτιᾶται, οἷς ἐδὲ μεπαπεῖθεν, ἐχὶ σωθέμενον ὑβρίζειν, οὐδὲ τὴν χώραν δεκίμῳ μὴ πιστεύειν, ὃν ὁ δῆμος ἐθαύμασεν ἐπὶ τῷ φόνῳ, Ἀντωνίῳ δ' ἀπιστεῖν, ὅτι ὁ δῆμος ἔδωκεν· ἃ γὰρ δὴ βουλόμενον ἐφ' ἁλῶναι τὸν δῆμον οὐ καιροῖς μάλιστα ἐπικινδύνοις, ἀλλὰ μεμνῆσθαι, ὅτι ὁ τάδε αὐτὸ τοῦ δήμου ἕνεκεν ἔδρασε, τὸ κελεῦσαι τὰ φίλια καὶ πολέμια· μόνος γὰρ δὴ τὴν παλαιὰν νόμων ὁ δῆμος αὐτοκράτωρ εἰρήνης πέρι καὶ πολέμου σκοπεῖν, οἷς μηδὲν ὁ δῆμος ἐπισκήψῃ, μηδὲ ἐπιμελοίσθην ἡμῖν ἐφεστάτου λαβόμενος. ἀλλ' ἔκτανέ τινας τῶν στρατιωτῶν ὁ Ἀντώνιος· αὐτοκράτωρ γὰρ ὢν, καὶ ἐς τοῦτο ὑφ' ὑμῶν κεχειροτονημένος, καὶ ἀδεὴς πω τῶνδε λόγον ὑπέσχεν αὐτοκράτωρ· ἃ γὰρ ἔκεινοι νόμοι λυσιτελήσαν ὑμῖν τὸν ἄρχοντα τοῖς στρατιώταις ὑπεύθυνον εἶναι, εἰ δέ ἐστιν ἀπειθείας τι χεῖρον ἐν στρατοπέδῳ, δι' ὃ οὐ νικῶντες τινὲς ἀνηρέθησαν, ἢ ἀδεὶς νῦν ἔθνεα τὰς ἀνελόντας, ἢ δὲ τῷ νεῷ συγγνώμης ἀδεὶς. ἀλλὰ Κικέρων ἐπιμέμφεται καὶ φόνου κατηγορῶν, πολέμιον κρῖναι τῷ θεσμῶν ἐπιτιμίων τοῖς φονεῦσι τιθεῖ. Ἀντωνίῳ δὲ τὸ στρατόπεδον ὅπως τε ἄπακτον ἐᾷ,

habet, arma contra leges ferentem: Antonium verò habet, armis utentem legitimè. Quòd si legem accusat, autores ejus accusat: quibus dissuadere debuerat potius quàm nunc, postquam semel assensit, eos contemnere; & Antonio potius populi beneficium credere, quàm provinciam Decimo, quem populus propter homicidium expulerat. Nec enim consultum est dissidere à populo, præsertim periculosis temporibus: aut obliviscì hoc ipsum judicium olim penes eum fuisse, quinam habendi essent vel pro amicis, vel pro hostibus: nam antiquo jure solus populus est belli pacisque arbiter: quod jus sibi assereret, nobísque indignaretur, si ducem ac patronum haberet. Sed occidit aliquot milites Antonius: occidit pro imperio, quod vestris consecutus est suffragiis: nec ullus unquam imperator hujus facti rationem reddidit: nec enim legislatoribus visum est è republ. esse, militibus rationem reddi à ducibus: nec est quicquam in exercitu pejus contumacia, qua factum est ut multi perierint in ipsa victoria: nec unquam vel decimatorum cognatis fuit reddita ratio, sicut ne nunc quidem eam postulant. At Cicero cædis crimen objicit Antonio, nec contentus vulgari homicidarum pœna, facit eum hostem publicum: quam-

563

Μὲν οὐχ' ἡγεῖται πολέμιον, ἐναντία τῷ νόμῳ τιθέμενον ὅπλα, Ἀντώνιον δὲ πολέμιον τῷ νόμῳ συμμαχοῦντα.] Ponenda hypostigme post πολέμιον.

quamvis satis appareat in quanto ille contemptu apud milites fuerit, quandoquidem duæ legiones, vestro decreto ei militare jussæ, contra disciplinam militarem transfugerunt, non ad vos sed ad Cæsarem: quod tamen eorum factum Ciceroni placet, & præmium eis ex ærario dari heri censuit. Quod exemplum superi faxint ne quando nobis triste fiat. Cetertùm Ciceronem ad hanc iniquitatem transversum egit inimicitia: accusat enim Antonii tyrannidem & animadversionem in milites, quum solitum sit reipublicæ insidiatoribus, obsequiis & indulgentia potius emereri favorem exercituum, quàm alienare animos eorum à se per sævitiam. Quoniam autem non piguit eum calumniam Antonio struere, quasi post Cæsarem molienti novam tyrannidem, age disquiramus hoc pacto singula, Quem indicta causa ut tyrannus occidit, qui nunc absens hæret in hoc periculo? quem ex Urbe expulit? quem unquam apud nos calumniatus est? an singulis nihil molestus, universorum libertati insidiatus est? quando tandem Cicero? an quum legem de oblivione anteactorum pertulit? an quum Sextum Pompeii vestri filium revocandum, bonáque paterna ex ærario persolvenda ei censuit? an quum Pseudo-Ma-

„ ὃ ὅπως κατιφρόνῃ, δηλοῖ δὲ τὰ
„ μεπεμένα αὐτῷ δύο τέλη, ἃ
„ ὑμεῖς μὲν ἐψηφίσασθε Ἀντωνίῳ
„ στρατεύειν, αὐτομολήσαντα δὲ
„ πρὸς τὰς στρατιωτικὰς νόμους
„ ἐ πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' ἐς Καίσαρα,
„ ὁ Κικέρων ὅμως ἐπῄνεσε, & οὐ τὸ
„ κοινῶν ἔχθρες ἐμισοδοξίησε· & μι-
„ σοτε ὑμᾶς λυπήσῃ τὸ παραδίγ-
„ μα. Κικέρωνα ἢ κῆ ἐς ἀνωμα-
„ λίαν ἐξέστησεν ἡ ἔχθρα κατηγορῆ
„ δ' Ἀντωνίᾳ τυραννίδα, & κόλασιν
„ στρατιωτῶν, αἰεὶ τοῖς ἐπιβουλεύουσιν
„ τὰ στρατεύματα θεραπεύοντων,
„ & κολαζόντων· ἐπεὶ ἢ ἐκ ὄκνησεν
„ & δὲ τὴν ἄλλων Ἀντωνίᾳ μὴ Καί-
„ σαρος ἀρχὴν ὡς τυραννικὴν ἀμ-
„ βαλεῖν, φέρε πύθωμαι καθ' ἕκα-
„ στον ὧδε· πίνα ἔκτεινεν ὡς τυραν-
„ νῶν ἄκριτον ὁ νῦν κινδυνεύων
„ ἀκρίτως; τίνα δ' ἐξέβαλε τῆ πό-
„ λεως; τίνα ἢ ἡμῶν διέβαλεν; ἢ
„ καθ' ἕνα μὲ τοιόσδε ἰών, ἐπεβά-
„ λλετε ἢ πῶζιν ὁμοῦ; πότε ὦ Κι-
„ κέρων, ὅτε τῶν ἀμνησίαν συμ-
„ βε τῶν γεγονότων; ἢ ὅτε μηδένα
„ διώκεσθαι φόνε; ἢ ὅτε ζήτησιν ἐ-
„ ναι τῶ κοινῶν χρημάτων; ἢ ὅτε
„ Πομπήϊον τὸν Πομπηίου τὸ υἱ-
„ τέρου κατεκρίνατε, καὶ τῶν πα-
„ τρῴων οὐ τὸ δημοσίων αὐτῷ δί-
„ λυσε τοθεσίαν; ἢ ὅτε τὸν ψευ-
„ δομά-

Ἢ ὅτε μηδένα διώκεσθαι φόνε.] Cum hoc διώκεσθαι & cum sequente ἢ repetendum ἀπὸ κοινοῦ illud ἐκέρευν. Alioqui dicendum esset verbum deesse.

Καὶ τῶν πατρῴων οὐ τὸ δημοσίων αὐτῷ διέλυσε τοθεσίαν.] Malim διέλυσε, ut præcedit κατεκρίνατε, & paulo antè, ἐκέρευν, & ἐπεβούλευε.

Ἀλλ'

» δημόσιον λαβὼν, ἐπιβουλεύοντα, » ἀπέκτεινε, & ἐπαινέσαντε πάντες; » κἀ τοῦτο μόνον δ' ὑμῶς ὁ δι- » βαλὲ Κικέρων, ἢ ὅτε ἐψηφίζε- » το μὴ εἰσηγεῖας τοῦ δικτάτορος » μηδένα, μήτε ἐπιψηφίζειν, ἢ » νηπυιεῖ ὡσὲς ἔ θέλοντ' ἀπο- » θνήσκειν; τοιοῦτος χάρ ἐστιν ὃ ἐπο- » λιτεύσατο ἡμῖν Ἀντώνι' ἐν δυο » μησὶν, οἷς μόνοις ἐπέμεινε τῇ πό- » λει μετὰ Καίσαρα, ἆρα μὴ τοῦ » δήμου τὰς φρένας διώκοντ', » ἆρ' ἢ ὑμῶν δεδιότων ἐπὶ τοῖς » ἐσομένοις· ἔ τίνα καιρὸν, εἰ πο- » νηρὸς ἦν, ἀμείνονα εἶχεν; ἀλλ' » ἐς τἀναντία ὧδε ἦρχε. πῶς; » ὁ μὲν' ἦρχεν, ἀπεδημήσαντος » ἐπὶ Συρίας Δολοβέλλα; ὁ φρα- » τὸν εἶχεν ἑτοιμον ἐν τῇ πόλει τ » ὑφ' ἡμῶν αὐτῷ δεδομένον; οὐκ » ἐνυκτοφυλάκει τὴν πόλιν; οὐκ » ἐνυκτοφυλακεῖτο ἀφ' τῶν τῶν » ἐχθρῶν ἐπιβουλῶ; ὁ ἀπέφαιν- » εἶχε τῷ σφαγῶ Καίσαρ' » φίλου τε οἱ κ' εὐεργέτου ὄντ', » καὶ τῷ δήμῳ μάλιστα ὑπεραρέ- » σκοντ'; ἢ ἕτερον εἶχεν οἰκίαν » ἐπιβουλεύσειν ἐς τὸ σῶμα ὑ- » πὸ τ ἀνδρῶν, ὧν ἔκτεινε μὴ ἢ » ἐφυλάσσετ' ἐδένα, σωίγνω ἢ

rium turbatorem pacis comprehensum capite mulctavit vobis laudantibus? quod solum calumniari Cicero non ausus est propter vos: an quum de dictatura in perpetuum tollenda legem tulit? Hæc enim sunt ejus acta publica 564
duorum mensium, quibus solis in Urbe mansit post necem Cæsaris: modò populo interfectores persequente, modò vobis de futuro sollicitis: quo tempore, si malus civis fuisset, quod aliud expectare poterat sibi opportunius? At secus magistratum gessit quàm debuit. Quid? an non solus remp. administravit profecto Dolobellâ in Syriam? an non præsidium à vobis acceptum in Urbe habuit? an non nocturnis Urbem munivit custodiis? an excubias circa se disposuit ob aliud quàm inimicorum insidias? an ei deerat occasio, Cæsare sublato, amico benemerito, & apud populum gratiosissimo? nónne aliam propriam nactus est capitalibus insidiis appetitus ab his quorum neminem vel occiderat, vel in exilium egerat: quibus tamen quantum

Ἀλλ' ἐς τἀναντία ὧδε ἦρχε.] Quamvis & P. Candidus hanc lectionem agnoscat (vertit enim, *Verum nunquam in contrarium imperio usus est*) tamen Gelenio potius assentior, negationem haud agnoscenti: quum ita redat, *At secus magistratum gessit quàm debuit.* Fortasse autem οὕτ' scriptum erat ubi nunc habemus ὧδε.

Οὐκ ἐνυκτοφυλακεῖτο διὰ τῶν τ ἐχθρῶν ἐπιβουλάς.] Hæc verba, ὧδε ἐνυκτοφυλακεῖτο διὰ τῶν τῶν ἐχθρ· debuit potius ita reddere, *Annon excubias circa se dispositas habebat, non ob aliud quàm inimicorum insidias?*

Οὐκ ἕτεραν εἶχεν οἰκίαν ἐπιβεβουλευμένην ἐς τὸ σῶμα ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν.] Hanc etiam vocem οἰκίαν, licet apertè, hoc quidem loco, mendosam, agnoscit P. Candidus: ita locum hunc interpretans, *Num aliam domum invenire potuit, quum hostium vereretur insidias?* (utitur autem particula *num*, suo more, pro Nonne) at Gelenio suboluit mendum: ideóque vertit, *Nonne aliam propriam nactus est?* Intellige autem aliam propriam occasionem:

tum licuit ignovit, nec invidit eis dari provincias? Hæc sunt, ut videtis, P. C. illa præcipua certáque crimina, quæ objicit Cicero. Et quoniam quidam criminatione non contenti divinationes addunt, venturum fuisse in Urbem hostiliter cum exercitu, sed id consilium mutasse metu Cæsaris qui eam præoccuparat: qui fit igitur ut quum solum hujusmodi consilium hostile videatur non pro hoste habeatur qui & venit, & tantùm non obsidet nos? aut quid obstabat ne ille veniret si voluisset? nisi forte justum exercitum circiter triginta millia virorum habens, timuit tria millia Cæsarianorum semermium, nullos ordines servantium, qui in hoc tantùm venerant ut ei conciliarent Cæsarem, quem ut primùm cognoverunt moliri bellum, confestim deseruerunt? Quòd si non ausus est venire cum triginta millibus, quomodo postea cum mille solis venit? cum quibus ex urbe Tibur petentem quàm multi deduximus? quàm multi sponte sacramentum ei diximus? quantas & Cicero laudes in ejus acta virtutésque congessit? aut quomodo Antonius siquid tale cogita-

„ ὅσον εἶχε μέτρον καλῶς, καὶ δι-
„ δομένας αὐτοῖς ἡγεμονίας οὐκ ἐ-
„ φθόνησε δοθῆναι; τὰ μὲν δὴ μέ-
„ γιστα, ὦ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀναμφί-
„ λογα Κικέρωνος ἐς τὸν Ἀντώνιον
„ ἐγκλήματα ὁρᾶτε, ἐπεὶ δέ γε ἐ-
„ πὶ τοῖς ἐγκλήμασι καὶ μαντεύ-
„ ματα ἐπάγουσιν, ὡς ὁ Ἀντώνιος
„ ἐμελλε μὲν τὸ στρατὸν ἄξειν ἐπὶ τὴν
„ πόλιν, δείσας δὲ τὸν παραλαβόντος
„ αὐτῷ ἕτερον στρατὸν Καίσαρος,
„ πῶς οὖν, εἰ τὸ μελλῆσαι μό-
„ νον ἐστὶν ἀνδρὸς πολεμίου, τὸ ἐλ-
„ θόντα καὶ παραστρατοπεδεύσαν-
„ τα ἡμῖν ἀσήμαντον, ἐκ ἠξίω-
„ σαν πολέμιον; πῶς δ' ἐπὲρ ἅλ-
„ δεν ὁ Ἀντώνιος, οὐκ ἀφίκε-
„ το; ἢ τρισμυρίους ἔχων συν-
„ τεταγμένους ἔδεισε τρισχιλίους
„ τοὺς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα ὄντας
„ ἀνόπλους, ἀσυντάκτους, ἐς μό-
„ νας Καίσαρος δορυφορικὰς σω-
„ ληθέντας, καὶ εὐθὺς ὡς ἔγνω-
„ σαν πολεμεῖν αἱρούμενον κατηλι-
„ πόντας; εἰ δὲ μὴ τετρισμυρίων
„ ἐλθεῖν ἔδεισε, πῶς ἦλθε μετὰ
„ μόνων χιλίων, μεθ' ὧν αὐτὸν ἐς
„ τὸ Τίβυρα ἐξιόντα πόσοι προπε-
„ πέμποντο, καὶ πόσοι συνώμυ-
„ νον ἐκ ὀρκωμόται; πόσους δὲ
„ Κικέρων ἐπῄνους ἐς τὸν πολι-
„ τείαν αὐτῷ καὶ δόξαν ἀνάλισκε;
„ πῶς δ' αὐτὸς Ἀντώνιος, εἴ π
„ τοιοῦτον ἐγίγνωσκε, τὰ συέχοντα
„ τὰ

sicut cum οἰκείαν (ita enim scribendum est) intelligere φοφασιν oportet. Est verò & hypostigme opus post οἰκείαν.

Εἰ τὸ μελλῆσαι μόνον ἐστὶν ἀνδρὸς πολεμίου.] Non assequutus est sensum hujus loci Gelenius: sicut nec P. Candidus: (quod minus mirandum est) nam ille ita vertit, *quum solum hujusmodi consilium hostile videatur:* at ille: *si hoc solum cogitare, viri nobis inimici proprium existimandum est.* Atqui debuerunt recordari præcessisse ἔμελλε, & hoc μελλῆσαι ad illud respicere: utendo argumento à minore ad majus.

Δύναμιν

» τὰ νῦν ὄντα ἐν ᾧ βουλόμεθα » κατέλιπεν ἡμῖν, μητέρα καὶ γυ- » ναῖκα καὶ μειρακίου υἱόν· οἳ κλαί- » σι καὶ δεδίασι νῦν ὑπὲρ τῆς Ἀντω- » νίου πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν τῶν » ἐχθρῶν δυνασ-είαν; Ὥστε μὴ δι' » ἃς ὑμᾶς ἐξενίωσεν, δεῖγμα » τῆς Ἀντωνίᾳ τε ἀπολογίας καὶ Κι- » κέρωνος μεταβολῆς. πειράσεται » οὖν ἐπιδοῦναι τοῖς εὖ φρονοῦσι, » μήτε ἐς τὸ δῆμον, μήτε ἐς Ἀν- » τώνιον ἁμαρτάνειν, μηδὲ ἔχθρας » καὶ κινδύνους ἐπάγειν τοῖς κοινοῖς, » νοσούσης ἔτι τῆς πολιτείας, ἐν ἀ- » πορούσῃ τῶν ὀξέως ἀμυνουμένων· » δυνάμιν δ' ἐν τῇ πόλει συσ- » ταμβοῦσι, πρὶν θορυβῆσαί τι τῶν » ἔξω τῶν ἀρκέσουσαν, τότε τοῖς » ἐκ τοῦ τότε ἐπιγενομένοις ἐφεδρεύειν, ἐν » κελεύειν ὃς ἂν ἐθέλητε, δυναμέ- » νοις τὸ κεκελευσθὲν τελεῖν. πῶς οὖν » ἔσται ταῦτα; ἐὰν Ἀντώνιον μὲν ἐῶ- » μεν ἐς πρόφασιν ἢ χώραν ἐν δή- » μου τῶν Κελτικῶν ἐκβῆναι, Δέκι- » μον δὲ μὴ τελῶν ὧν ἔχει τελῶν » συνάγειν καλῶμεν, καὶ ἀφικόμε- » νον ἐκπέμπωμεν ἐς Μακεδονίαν » τὰ τέλη καταλαμβάνοντες, εἰ δὲ καὶ » τὰ ἀπ' Ἀντωνίου μεταστάντα δυο » σφῶν ἡμᾶς μετέσῃ, καθάπερ φη- » σὶ Κικέρων, καὶ τοῦτο καλῶμεν » ἀπὸ τῆς Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν· » ἕως ἂν πέντε τελῶν ἡμῖν ὑπαρ- » χόντων, ψηφιζοίμεθα ἀνόπ δο- » κιμάζοιμεν ἐγκρατῶς, ἐς ὁδε- legionibus, senatusconsulta constanter faciemus quæ placuerint,

bat, hos nobis reliquit obsides, qui nunc versantur ante curiam; matrem, inquam, & uxorem & filium adolescentulum: qui nunc flent ac timent, non propter se- 565
cus quàm oportet administratam per eum rempublicam, sed propter inimicorum potentiam? Habetis specimen defensionis Antonii, & Ciceronis inconstantiæ: supereſt ut horter quotquot rectè sapiunt, ne populum offendant, néve Antonium ne in civitatem simultates & pericula invehant, republ. nondum planè restituta & egente maturo auxilio: utque Urbi parato idoneo præsidio, priusquam externus aliquis tumultus ingruat, tunc prospiciatis utcunque res postulaverit, & tum demum decernatis quicquid placuerit, ubi decreta exequendi facultas affuerit. Quomodo igitur fient hæc? Si Antonio relinquamus Galliam, quam accepit gratia beneficióque populi: Decimum verò cum tribus quas habet legionibus huc evocatum mittamus in Macedoniam retentis hîc ejus copiis. Quòd si illæ legiones quæ Antonium deseruerunt, ad vos transierunt, ut ait Cicero, has quoque à Cæsare in Urbem revocemus: sic enim freti quinque

Ciceronis inconstantia.

Δύναμιν δ' ἐν τῇ πόλει συσταμβοῦς, πρὶν θορυβῆσαί τι τῶν ἔξω τῶν ἀρκέσουσαν.] Interpunge post ἔξω: quum τὸ ἀρκέσουσαν jungere cum δυνάμιν oporteat.

Ψηφιζοίμεθα ἂν ὅπ δοκιμάζοιμεν ἐγκρατῶς, ἐς οὐδενὸς ἀνδρὸς ἐλπίδας αἰωρούμενοι.] Scribe ὅ, τι δοκιμάζοιμεν: & pone hypostigmen post δοκιμάζοιμεν. nam adverb. ἐγκρατῶς fertur ad verbum ψηφιζόμεθα.

rint, nullius sperantes gratiam. Et hæc quidem dicta sint his qui audiunt me absque invidiæ contentionisque affectibus. Ceterùm hos qui inconsideratè incogitantérque propter proprias simultates ac contentiones vos perturbant, hortor ne præcipitent judicium contra viros egregios, & præfectos magnis exercitibus, néve invitos ad bellum cogant: meminerintque Martii Coriolani, & hujus nuper extincti Cæsaris: quem quia pariter imperantem exercitui, & nobis optimas conditiones pacis offerentem, temerè hostem judicavimus, ut revera hostis fieret perpulimus. Parcant etiam populo, qui paulo antè impetum fecit in percussores Cæsaris, ne videamur in ipsius contumeliam eis dare provincias, Decimum laudare quòd plebiscitum irritum faciat, Antonium
566 hostem judicare, quòd Galliam à populo acceperit. Quapropter debent qui rectè sentiunt, errantes in viam reducere: consules verò & tribuniplebis præ ceteris succurrere periclitanti reipublicæ. Hæc Piso pro Antonio, exprobrans simul & terrens: effecitque procul dubio ne hostis judicaretur. nec tamen ei valuit impetrare provinciam Galliam:

„ νὸς ἀνδρὸς ἐλπίδας ἀμαχεσόμενοι,
„ ἢ ταῦτ' ἂν εἰρηῖ τοῖς ἀνὺ φθό-
„ νου ἢ φιλονεικίας ἀκεραιόμοις·
„ τοῖς ἢ ἀσφαλεστέρας ἐπιμε-
„ σόως δὲ οἰκείαν ἔχθραν ἢ φι-
„ λονεικίαν καθορυβεῖν ὑμᾶς, κελ-
„ ὰς παραινῶ μὴ ταχεῖς εἶναι
„ μηδὲ προπετεῖς ἐς ἄνδρας μεγι-
„ στους τε, καὶ στρατοῦ ἄρχοντας
„ ἱκανοὺς, μηδὲ ἀκόντας ἐκπολε-
„ μοῦν, ἀναμιμνησκομένους Μάρ-
„ κου τε Ϝ Κοριολανου, ἢ τὰ ἔπ-
„ αγχθ δὴ ταυτα Καισαρθ, ὃν
„ στρατοῦ ὁμοίως ἡγησάμενοι, καὶ
„ σπονδὰς δόντας ἂν ἡμῖν χρομέ-
„ νους προτεινοντα, προπετῶς πο-
„ λέμιον ψηφισαμένους, τοῦ ὄντ' πο-
„ λέμιον ἠνάγκασαν ἡγεῖσθ· φεί-
„ δεσθ δὲ ἢ Ϝ δήμου προ βρα-
„ χέθ τοῖς φονεῦσι τοῖς Καισα-
„ ρθ ἐπιδραμόντθ, μὴ ἐς ὕ-
„ βριν αὐτοῦ δοκῶμεν τοῖς μ ἡγε-
„ μονίας ἐθνῶν διδόναι· Δέκιμον ἢ
„ ἐπαινεῖν, ὅτι Ϝ δήμου νόμον ἀ-
„ κυροῖ, ἢ Ἀντώνιον πολέμιον κελ-
„ νει, ὅτι τὸν Κελτικὸν ἔλαβε πα-
„ ρὰ Ϝ δήμου· ὧν τὰς μ δεῖ βε-
„ λευομένους εὐημερεῖσθαι χρὴ ὑπὲρ
„ τ ἐπ πολεμίων, τὰς δ' ὑπα-
„ άτους ἢ δημάρχους πολείτας κιν-
„ δυνεύουσι τοῖς κοινοῖς ῥοήθαι.
Ὧδ μ ὁ Πείσων ἀπελογεῖτο, καὶ
ἀντέδιζεν ὁμοῦ ἢ ἐφόβει, καὶ σα-
φῶς αἴτιος ἐγένετο μὴ ψηφισθῶσι
πολέμιον Ἀντώνιον, ἀ μέλλω ἐπερό-
τησι τ Κελτικῆς αὐτὸν ἄρχειν. οἱ
δ τ

Καὶ τὰ ἔναγχος δὴ ταῦτα Καίσαρθ.] Ita vertit Gel. ut si scriptum esset, τῷ ἔναγχθ δὴ ἀνηρημένῳ Καίσαρθ, vel aliud huic synonymum participium haberemus. Rectius P. Candidus, *Eorúmque quæ à Cæsare nuper gesta sunt*. Malim tamen simplicius, *Et eorum quæ à Cæsare nuper facta sunt*. Immo magis etiam probarim hanc liberiorem interpretationem, *Et eorum quæ nuper in Cæsare experti sumus*.

ηὸ τ σφαγίων φίλοι τε κὴ συγγενεῖς ὑπὸ δέους ἀκώλυτον, μὴ τὸ πολέμου λυθέντος ἐπιξέλθοι τ φόνον Καίσαρι σωαλλαγείς, διὸ καὴ σαζιάζειν αὐτὴ πυρσοσόαζον Καισαρά τε κὴ Ἀντώνιον. ἐψηφίσαντο σ' Ἀντωνίῳ σρατηγρεῦσαι Μακεδονίαν ἀνπ τ Κελτικῆς ἔχειν, τὰς σὲ ἄλλας ἐντολὰς, εἴτε λαθόντες, εἴτ' ἐξεπίτηδες, Κικέρωνα συγγρᾶψαι τε κὴ δοῦναι τοῖς πρεσβεύουσι σρατίπεμψαν. ὁ σὲ τῷ γνώμῃ πρασφέρων, σωέγραφεν ὧδε, Μουτίνης Ἀντώνιον εὐθὺς ἀπανίσαντ, ⁊ Δεκίμῳ τῷ Κελτικῷ μεθιεναι, ἐντὸς ᾗ Ῥουβίκωνος ⁊ πεταμοῦ τοῦ τῷ Ἰταλίαν ὁρίζοντος ἀπὸ τῆς Κελτικῆς ἡμέρας ῥητῆ χρόνῳ, ἐπέτρεψε τὰ καθ' ἑαυτὸν ἅπαντα τῇ βουλῇ. ὅτι μὲ φιλονείκως τε κὴ ψευδῶς ἐντολὰς ὁ Κικέρων σωέγραφεν, ἀδεμιᾶς ἐχθρας τοιῆδε ὑπούσης, ἀλλ', ὡς ἔοικε, ⁊ δαιμονίου τὰ κοινὰ ἐς μεταβολὴν ἐνοχλοῦντος, ⁊ αὐτῷ Κικέρωνι κακῶς ἐπινοοῦντος. ἄρτι σὲ ἐς τ ⁊ Τρεβωνίου λειψάνων κρισθέντων, κὴ τῆς ἐς αὐτὸν ὕβρεως γνωσθείσης ἀκριβεστέρως, ἀ δυσχερῶς ἡ βουλὴ τὸν Δολοβέλλαν ἔκρινεν εἶναι πολέμιον. οἱ σ' ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀπεσταλμένοι πρέσβεις, αἰδούμενοι τῶν ἐντολῶν τὸ ἀλόκοτον, οὐδὲν μὲν ἔφασαν, αὐτὰς σ' ἐπέδωσαν αὐτῷ· κὴ ὁ Ἀντώνιος σὺν ὀργῇ πολλὰ ἐς τε τὴν βουλὴν κὴ τ Κικέρωνα ἀπερρίπτη, θαυμάζων ὅτι Καίσαρα μὲ, τ τὰ μέγιστα ὠφελήσαντα τὴν ἀρχὴν, ἠξιώσατε τύραννον ἢ βασιλέα, Κικέρωνα ᾗ ὃ νομίζουσιν, ὃν Καίσαρ μὲ εἶλε

nam Cæsaris percussorum cognati & amici præ metu obstiterunt, ne fortè pace illi reddita necem ejus ulciscereturreversus in gratiam cum ejus filio: idcóque semper alebant eorum dissidium. Decretúmque est ut offerretur Antonio Macedonia pro Gallia: cetera mandata, vel decepti, vel volentes, commiserunt Ciceroni perscribenda, & mittenda per legatos ad eum. Quæ is pro sententia conscripsit in hunc modum, Antonius à Mutina confestim abscedito. Decimo Galliam relinquito, intra Rubiconem Italiæ Galliæque terminum ad præstitutam diem se recipito, réque suas cunctas arbitrio senatus permittito. Ita tum contentiosè nec satis ex senatus sententia Cicero mandata conscripsit, non tam propter simultatem, ut videtur, quàm ad nutum fortunæ rempublicam mutaturæ, ipsique Ciceroni meditantis perniciem, quo tempore allatis Trebonii reliquiis, cognitísque ludibriis quibus affectus est, facilè senatus adductus est ut Dolobellam hostem judicaret. Ceterùm legati missi ad Antonium, quos pudebat mandatorum tam insolentium, nihil aliud præfati, ea ipsa tradiderunt illi: qui iratus multa in senatum & Ciceronem effudit: Mirari se, Cæsarem quidem optimè de Romano imperio meritum, haberi pro tyranno regéque, Ciceronem verò non haberi: qui à Cæsare jure belli captus, nec tamen

Mandata ad Antonium à Cicerone perscripta.

Verba in senatum & Ciceronem ab Antonio effusa.

necatus, nihilominus percussores ejus amicis ipsius præferat, & Decimum, quandiu fuerat illius amicus, sibi invisum, nunc parricidam diligat: illi qui à solo Cæsare provinciam acceperit faveat, se verò oppugnet qui eam beneficio populi habeat. Ex legionibus, inquit, quas senatusconsulto accepi, transfugis decernit præmia, manentes in officio corrumpit, non magis meo incommodo, quàm disciplinæ militaris & reipublicæ, præterea parricidis oblivionem concessit, cui & ego assensi propter duos viros honoratos: Antonium verò & Dolobellam habet pro hostibus, quia retinemus semel nobis tradita: hæc enim est causa præcipua: &, si decessero de Gallia, tum nec hostis fuero nec assectator monarchiæ. Hoc tamen protestor, irritam me facturum illam qua contenti esse nolunt oblivionem. Talia multa locutus Antonius rescripsit ad senatus mandata, futurum se in ejus potestate, amore patriæ; Ciceroni verò qui formulam præscripserit, ita se respondere, Populus lege lata Galliam dedit mihi, permisit ut Decimum, ni legi pareat, armis persequar, & pœnas ab ipso uno pro omnibus percussoribus expetam, ut senatus tandem purus fiat à piaculo, cui nunc obnoxius est propter Ciceronem faventem Decimo. His Antonii dictis scriptisque ad senatum relatis, continuò hostis judicatus est, simúlque exercitus, ni confestim eum relinque-

567

Antonii responsum ad mandata senatus à Cicerone perscripta.

Antonius hostis judicatus.

,, πολέμῳ, ϵ̓ὸν ἀπέκτϵινϵ, Κι-
,, κέρωνα ϑ᾽ τὸς ἐκϵίνου φονϵᾶς πϱο-
,, τιθηστ τ᾽ φίλων αὐτῷ, κ᾽ Δϵ-
,, κίμου Καίσαϱϵι μὲν ὄντα φίλου
,, ἐμοίγ, ἀνδϱοφόνου ϑ᾽ αὐτῷ γϱυ-
,, μῶν ἀγαπᾷ, ϵ̓ τῷ μ᾽ παϱ᾽ ἐ-
,, μοὶ μ᾽ Καίσαϱϱ λαβόντι τὴν
,, Κϵλτικὴν ϖϱϵτιθέτω, τῷ δ᾽ ἐ-
,, μοὶ δ᾽ δήμου λαβόντι πολϵμεῖ.
,, τῶν τϵ ἐψηφισμϵίνων μοι τϵλῶν
,, τοῖς μ᾽ αὐτομολήσασι γϵϱα δί-
,, δωσι, τοὶς ϑ᾽ παϱαμϵίνουσιν ἄ,
,, ϒαφϵῖσϑαι οὐκ ἐμοὶ μέλλων,
,, ἀλλὰ τῇ πόλϵι τὸ ϱατιωτικὸ,
,, κ᾽ τοῖς μ᾽ ἀνδϱοφόνοις ἀμνηστίαν
,, ἔδωκϵν, ἣ κἀγὼ συνϵϑϵμην ἀφ᾽
,, δύο ἀνδϱας αἰδϵσίμους, Αντώ-
,, νιον ϑ᾽ κ᾽ Δολοβέλλαν ἡγϵῖσϑαι πο-
,, λϵμίους, ὅτι τ᾽ δϵδϵμϵνων ἐχό-
,, μϵϑα· ἥδϵ γάϱ ἐστιν ἡ αἰτίη αἰ-
,, τία, κἂν ὀπίσω τ᾽ Κϵλτικῆς,
,, ὅτϵ πολϵμιος, ὅτϵ μοναϱχος ϵἰ-
,, μι. ταῦτα μϵν τοι μαϱτυϱόμϵνος λύ-
,, σϵιν τὴν ἐκ ἀγαπωμένων ἀμνη-
,, στίαν. τοιαῦδϵ πολλὰ ϵἰπὼν ὁ Αν-
,, τώνιος, ἀντϵγϱαφϵ τῇ βουλῇ τὰ δογμϑέ-
,, ντι, τῇ μὲν βουλῇ πϵιϑαϱχῶν ἐν
,, ἐς ἅπαντα ὡς πατϱίδι, Κικέ-
,, ϱωνι ϑ᾽ συλλεγέψαντι τὰς ἐντολὰς
,, ὧδϵ ἀποκϱινόμϵνος, Ο δήμος ἐ-
,, δωκέ μοι τὴν Κϵλτικὴν νόμῳ,
,, κ᾽ Δέκιμον ἀπειϑοῦντα τῷ νόμῳ
,, μετϵλϵύσομαι, κ᾽ ϒ᾽ φόνϵ δίκας
,, ἀπαιτήσω μόνου ὑπὲϱ ἁπάντων,
,, ἵνα κ᾽ ἡ βουλὴ καϑαϱϵύσῃ ποτὲ
,, ϒ᾽ μυσϵυς, ἐμπϵπλαμμένη νῦν ἀφ᾽
,, Κικέϱωνα Δέκιμόν βοηϑοῦντα. τὰ-
,, δὲ μὲν ὁ Αντώνιος εἶπϵ τϵ ϵ̓ αὐ-
τέγϱαψϵ, κ᾽ ἡ βουλὴ αὐτὸν αὐτί-
κα ἐψηφίζϵϑ᾽ εἶναι πολέμιον, κ᾽ τ᾽
ὑπ᾽ αὐτῷ ϱατὸν, ϵἰ μὴ ἀπαγάγοι
αὐτὸ

αὐτῷ· Μακεδονίας δὲ καὶ τῆ Ἰλλυριδι αὐτῆς, καὶ τῶν ἐν ἀμφοτέραις ὑπολοίπων στρατῶν Μάρκῳ Βρούτῳ ἄρχειν, μέχρι καταστάσεως τοῦ κοινοῦ, ὃς δὲ ἴδιον τε εἶχεν ἤδη στρατὸν, καὶ πρὸς Ἀπουλήιου πρὸ ὀλίγου ἐφθάρη, καὶ ναῦς εἶχε μακράς τε καὶ ὁλκάδας, καὶ χρημάτων ἐς μυρία καὶ ἑξακισχίλια τάλαντα, καὶ ὅπλα πολλὰ, ὅσα ἐν Δημητριάδι Γαΐῳ Καίσαρι ἐκ πολλοῦ γεγυμνάσατο εὗρεν· εἰς ἅπασιν αὐτὸν ἡ βουλὴ τότε ἐψηφίζετο ἐς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος βοηθᾶν. ἐψηφίσαντο δὲ καὶ Κάσσιον ἄρχειν τε Συρίας, καὶ πολεμεῖν Δολοβέλλᾳ, τούς τε ἄλλους, ὅσοι πρὸς ἑῴους ἢ στρατοῦ Ῥωμαίων ἄρχουσιν ἀπὸ τῆς Ἰονίου θαλάσσης ἐπὶ τὸν ἕω, πάντας ὑπακούειν ἐς ὅ, τι περ οἱ Καίσαρος ἢ Βρούτου.

Ὡς δὲ ῥᾳδίως ἐξέβη σφίσι τὰ ἀμφὶ τὸν Καίσαρα ἐξελάμψεως, καὶ ὁ Καῖσαρ ἐκράτησε μᾶλλον, ἠπόρουν, τῷ μὲ ἀμνηστίαν ἡγούμενοι εὐσεβέστατον ἐσχηκέναι φιλανθρωπίας, καὶ ἐλέου συγγενῶν ἀνδρῶν καὶ ὁμοτίμων, καὶ τὰς βαρυτέρας ἡγεμονίας, ἀσφάλειαν, Δεκίμῳ δὲ τὴν Κελτικὴν βεβαιώσαντες, Ἀντωνίῳ δόξαν τοῦ τυραννίδος ἀπαλλάξεσθαι, ὧν πεπαυσομένων καὶ αὐτὸν ὑπακούσεσθαι κατ' Ἀντωνίου· τὸ δὲ καὶ Δολοβέλλαν πολέμιον ψηφίσασθαι δ' ἕνα τῶν αὐθαδῶν ἀναιρεθέντα, καὶ Βρούτῳ τῷ Καισίῳ τὰς ἡγεμονίας ἐς τὰ μέγιστα ἔθνη ἀπολάβειν, στρατόπεδά τε δοῦναι πολλὰ ἀφθόνως καὶ χρήματα, καὶ ἡγεμόνας ἡγεμόνων

ret. Macedonia cum Illyrico & copiis quæ in utraque provincia supererant, M. Bruto data est, donec constitueretur respublica: qui jam proprium habebat exercitum, & insuper ab Apuleio nonnihil militum acceperat, habebátque naves tum longas, tum onerarias, & pecuniæ circiter sedecim millia talentorum, armorúmque magnum numerum: quæ Demetriade Cæsari multo antè parata invenerat: quæ omnia tunc ex S. C. accepit ad tuendam rempublicam. Cassius quoque ex eodem S. C. præfectus est Syriæ, belló-que contra Dolobellam gerendo: ascriptúmque ut quicquid provinciarum exercituúmque ab Ionio mari Orientem usque Romano imperio pareat, Cassii Brutíque imperata faciat. Bruti potentia.

Atque ita brevi momento res Cassianorum præclarè auctæ sunt. Quibus singulis cognitis Cæsar perplexus fuit consilii, quòd oblivionem duceret speciem habere humanitatis, & miserationis erga viros cognatos honoréque pares, & minores provincias eis securitatis causa datas: ceterùm in Galliam confirmato Decimo, Antonio impingi opinionem tyrannidis, quo commento & se cogi in partes illi adversas. Jam verò Dolobellam hostem judicatum propter occisum unum ex homicidis: Bruto Cassióque imperium datum in ampliſſimas provincias & exercitus, magnámque vim pecuniæ, subjectósque illis ceteros transmarinarum Cassianorum potentia. 568

narum provinciarum præsides, manifestè pertinere ad augmentum Pompeianarum partium, & detrimentum Cæsarianarum. Veniebant in mentem & artes quibus contra se tanquam adolescentem uterentur, statuam sibi delatam & præsidentiam, honorémque proprætoris, sed revera ablatum proprium exercitum: dum enim pariter in exercitu præsunt consules, autoritatem proprætoris evanescere. deinde præmia solis Antonianis transfugis decreta pertinere ad suorum militum ignominiam. denique bellum hoc conjunctum esse cum ipsius dedecore, & senatum abuti ipso contra Antonium tantisper dum illum tollat è medio. Has cogitationes intra se comprimens, sacris sui magistratus aditialibus peractis, sic appellavit exercitum, Hunc quoque honorem vobis, commilitones, fero acceptum, non nunc, sed ex quo obtulistis: nam senatus propter vos dedit: quare scitote me & hanc vobis debere gratiam, cumulatè referendam si dii cœpta fortunaverint. Sic ille comitate demerebatur exercitum. Consulum verò alter, Pansa per Italiam parabat auxilia, alter Hirtius copias partiebatur cum Cæsare: & ut à senatu clàm mandatum acceperat, poscebat pro sua portione duas legiones quæ ab Antonio transierant, quòd sciret hoc esse robur exercitus. Id totum ubi Cæsar concessit, cum suis quisque in eisdem hybernis manserunt. Exacta au-

Cæsar partitur suas copias cum Hirtio.

ἀποφλῶσαι πάντων ὅσοι πέρυσιν εἰσὶ τῆς Γ' νίου θελούσης, σαφῶς εἶναι τοῦτο μὲν Πομπηίου μοῖραν αὐξόντων, τὴν δὲ Καίσαρος καθαιρούντων. ἐνεθυμεῖτο δὲ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ὡς μειρακίου τέχνης, εἰκόνα μὲ αὐτοῦ καὶ πεδεδέλων παρεχόντων, καὶ ἀντιστρατηγὸν ἀποφηνάντων, ἔργῳ δὲ ἴδιον αὐτῷ τὸ στρατὸν ὄντα ἀφαιρεθέν· ὑπάτων μὲν συστρατηγούντων εἶναι τὸν ἀντιστράτηγον· τά τε γέρα τοῖς ἀπὸ Αντωνίου μόνοις μετὰ τάσιν ἐψηφισμένα, τοὺς αὐτοῦ στρατολοφύρους ἀπαμβῶν, καὶ τὸ πόλεμον ὅλως αὐτοῦ μὲ εἰρχυῶν ἔχειν, ἔργῳ δὲ τῶν βουλῶν ἀποχρήσασθαί οἱ τῷ Αντωνίῳ, μέχρι καθέλωσιν αὐτόν. ζῶντι λοιμὸν ἐπέκρυπτε, καὶ θύων ἐπὶ τῇ δεδομένῃ ἀρχῇ, ὡς τὸ στρατὸν ἔφη, ,, Καὶ τάδε μοι πειρ' ὑμῶν, ὦ συ- ,, στρατιῶται, γέγονεν, ἃ νῦν, ἀλλ' ,, ἐξ ὧν τῶν ἀρχῶν ἐδίδοτε· καὶ γὰρ ,, ἡ βουλὴ δι' ὑμᾶς ἔδωκεν, ὡς τε ,, ἐμὲ καὶ τέτων ἵστε τῶν χάριν ὑ- ,, μῖν ὀφλήσοντα, καὶ ὧν οἱ θεοὶ ,, παρέχωσιν εὐπραγεῖν, ἀποδώσον- ,, τα ἀξίως. ὁ μὲν ἑτοῖς τὸ στρατὸν οἰκειούμενος ὑπήκτο· τὸ δὲ ὕπατων Πάνσας μὲν ἀνὰ τὴν Γ' ταλίαν ἐξεναγεῖ· Γρτιος δὲ τῷ Καίσαρι τὸ στρατὸν ἐμερίζετο, καὶ ὡς αὐτῷ ἔδοξε τῆς βουλῆς οἱ ἀπορρήτῳ λέλεκτο, ἐς τὸ μέρος ἤτει τὰ δύο τέλη τὰ πρὸς Αντωνίου μεταστάντα, εἰδὼς τάδε ὄντα ἔρωτος τὸ ἀξιολογώτατον· καὶ ὁ μὲν Καῖσαρ ἀπαντα συνεχώρει, μεμισθωμένοι δὲ ἐχειμαζον μετ' ἀλλήλων. παρεσκευάζετο δὲ τοῦ χειμῶνος ἤδη, Δίκιμος μὲ ἐκαμενεν ὑπὸ λι-

μοῦ,

μῶν, Ἵρτιος ὁ καὶ Καῖσαρ εἰς τὸν Μουτίνην ἐχώρησεν, μὴ κρίνοντα τὸν Δεκίμιον στρατὸν ὁ Ἀντώνιος παραλάβοι· ἀκεραίως δὲ τὴν Μουτίνης φυλακὴν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου, πυνσυδεὶ μὲν ἐσωτολίκηντο αὐτῷ Πάνσαν μένοντες, ἱππομαχίαι δ' ἦσαν πυκναί, πολὺ μὲν πλείους ἱππέας ἔχοντος Ἀντωνίου, τοῦ πεδίου δὲ ἡ δυσχέρεια διὰ χειμάρρους ἀκτεπιφερομένου τὸν πλεονεξίαν τὸ πλῆθος ἀπεῖρει. καὶ τάδε μὲν περὶ τὸν Μουτίνην.

Τὰ δ' ἐν Ῥώμῃ τῶν ὑπάτων ἐπαρόντων ὁ Κικέρων ἔλεγε τοῖς δημοκοπίας, καὶ συνεχεῖς ἦσαν ἐκκλησίαι, ὅπλα τε εἰργάζετο συναγαγὼν τοὺς δημιουργούς, ἀμισθί, καὶ χρήμασι συνέλεγε, καὶ βαρυτίμους ἐσφορὰς τοῖς Ἀντωνίου φίλοις ἐπέτιθει· οἱ δὲ ἑτοίμως εἰσέφερον ἀκλυόμενοι τὸν Ἀπόλλωνα, μέχρι Πούπλιος Οὐεντίδιος ἐστρατοῦμένος τε Γαΐῳ Καίσαρι καὶ Ἀντωνίῳ φίλος ὤν, οὐκ ἤνεγκε τὴν βαρυτιμίαν τοῦ Κικέρωνος, ἀλλ' ἐς τὰς Καισαρος ἀποικίας ἀναχωρῶν ὡς γνώριμος, δύο ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀνεστρατοῦσε τέλη, καὶ ἐς τὸν Ῥώμην συλλαβεῖν Κικέρωνα ἠπείγετο· τότε μὲν θόρυβός τε ἦν ἄπλετος, καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας ὑπεξέφερον οἱ πλείους μετὰ δυσελπιστίας, καὶ ὁ Κικέρων τὴν πόλεως ἀπεδίδρασκε, καὶ Οὐεντίδιος μαθὼν, ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀνέστρεφε· Δολαβελλίου δὲ ὑπὸ Καίσαρός τε καὶ Ἵρτιος, ἐς τὸν Πικεντίνην παρῆλθε, καὶ τέλος ἄλλο συλλογίσας, ἐφώρμει τοῖς ἐσπερίοις.

tem hyeme Decimus fame laborabat, ad quem obsidione eximendum Hirtius Mutinam properavit cum Cæsare. Quæ quum arctè obsideretur ab Antonio, signis collatis dimicare cum eo non placuit, donec Pansa veniret: equitum tantùm crebra fuere certamina, Antonianis numero superantibus: quod tamen eis parum proderat, quia planities ea crebris interrupta erat torrentibus. 569

Dum hæc ad Mutinam geruntur, in Urbe per consulum absentiam Cicero populum regebat quotidianis fere concionibus, arma parabat gratuita fabrorum opera, pecunias colligebat, vexans Antonianos gravissimis exactionibus. Hi alacriter conferebant quo minùs paterent calumniis: donec P. Ventidius qui sub Cæsare ordines duxerat, tunc amicus Antonii, non ferens importunitatem illius, excurrit in deductas à Cæsare colonias: & quia ob virtutem notus apud veteranos erat duabus legionibus revocatis ad Antonii militiam, ad Urbem properavit, Ciceronem comprehensurus. Tum verò tantus tumultus exortus est ut rebus desperatis passim migraretur cum uxoribus & liberis, & Cicero ex Urbe profugeret. Quo cognito, Ventidius iter vertit ad Antonium: sed quum intercluderetur à Cæsare & Hirtio, in Picenum se contulit: ubi novo delectu habito ad unius legionis modum, observabat quò res vergeret. P. Ventidius. Cicero Roma profugit.

At

Carsuleius.

At Cæsariani Pansæ propinquanti Carsuleium obviam miserunt cum prætorianis Cæsaris & legione Martia, quo facilius penetraret viarum angustias: quas Antonius occupare contempsit, quòd moram tantùm afferrent cupido decernere: & quia nullam egregiam operam expectabat ab equitibus in planitie plus satis paluſtri & fossis intercisa, duas robustissimas legiones in arundinetis paludis ex utroque angusti aggeris, per quem via erat, latere disposuit in insidiis. Ubi verò Carsuleius cum toto exercitu superatis noctu faucibus evasit, & sola Martia legio cum quinque aliis cohortibus aggerem ingressa est, qua parte nihil erat hostium, circumspectantibus utrinque paluſtria, primùm arundinum motus suspicionem injecit, mox & galearum clypeorúmque fulgor intermicuit, quum repentè prætoriani Antonii à fronte exorti sunt. Ibi Martii circumventi undique, nullo patente effugio, jusserunt ceteros abstinere à conflictu, ne ordines sibi turbarent per imperitiam, prætorianis Antonii prætorianos Cæsaris opposuerunt: ipsi bisariam divisi utrinque paludem ingressi sunt, hinc Pansa, inde Carsuleio ducibus. Sic in duabus paludibus duo sunt commissa prælia medio aggere conspectum utrinque adimente, in quo prætoriani partium propriam pugnam inierant. Antoniani de Martiis sui desertoribus pœnas tanquam

570

Prætorianorum Antonii contra prætorianos Cæsaris conflictus.

οἱ ἢ ἀμφὶ τὸν Καίσαρα, ἢ Πάνσου μετὰ στρατιᾶς πλησιάζοντες, Καρσουλήϊον αὐτὰ προσέπεμπον ἄγοντα τὴν Καίσαρος στρατηγίδα τάξιν καὶ τὸ Ἄρειον τέλος ἐς βοήθειαν τῆ διόδου τῶν στενῶν· ὁ ἢ Ἀντώνιος τὰ μὲν στενὰ ὑπερεῖδεν, ὡς ἀδὲν πολέον ἢ κωλύσων ἐν αὐτοῖς, ἐπιθυμίᾳ δὲ ἀγαθὸς ὢν ἔχειν τοῖς ἱππεῦσιν ἐναμπερώσασθαι ἀφ' τὸ πεδίον ἐλωδέστερον ὂν καὶ τεθρυμμένον, δύο συνήρμοσε τέλη τῶν ἄκρων ἐν τῇ ἕλει, τὰ ὁδὸν χειροποίητον καὶ στενῆς ὄσης, ἑκατέρωθεν τῆ δόνακι κρύπτων. Καρσουληΐου δὲ κατὰ πύντων τὰ στενὰ νυκτὸς ἀμφιβαλόντων, ἅμα δὲ ἡμέρᾳ μόνοις τοῖς Ἀρείοις ἐ πέντε ἄλλαις τάξεσιν, ἐς τὸν χειροποίητον ὁδὸν ἐκβαλόντων ἔτι καθαρεύουσαν πολεμίων, καὶ τὸ ἕλος ἑκατέρωθεν ὂν προσεπτομένων, ὅτε δόναξ κινήματος ἐπαισθητεύετο, ἐ ἀσπὶς ἤδη που ἐ κράνος ἐξέλαμπε, καὶ ἡ στρατηγὶς Ἀντωνίου τάξις αὐτοῖς αἰφνίδιον ἐπεφαίνετο ὀπίσω ἢ μετὰ πού· οἱ δὲ Ἄρειοι προειλημμένοι τε πάντοθεν, καὶ ὀλίγοι ἀμφιβαλεῖν ἔχοντες, ἐκέλευον, εἰ παραγένοιντο, μὴ συνεφάπτεσθαι σφίσι τῶν πόνων, ὡς μὴ συνταράξειαν αὐτὲς ἀπειρίας, τῇ στρατηγίδι δὲ Ἀντωνίου τῶν Καίσαρος στρατηγίδι αὐτὰ τάξαν· αὐτοὶ δὲ ἐς δύο διαρρηθέντες, ἐνέβαινον ἐς ἑκάτερον τέλος, καὶ αὐτοῖς ἐπεξάτουν τῇ μὲ ὁ Πάνσας, τῇ ἢ ὁ Καρσουληΐος· δύο δὲ τῶν ἑλῶν ὄντων δύο ἦσαν οἱ πόλεμοι τῇ διόδῳ ἐργόμενοι μὴ γινώσκειν τὰ ἀλλήλων, ἐ κατὰ τὸν διόδον αὐτὸν αἱ στρατηγίδες πόλεμον ἄλλον ἀφ' ἑαυτῶν ἐπολέμουν. γνώμη ἢ ὧν τοῖς μὲ

Ἀντωνίῳ

Ἀντωνίᾳ τὲς Ἀρείους ἀμυνομένους τῆς αὐτομολίας, εἰκὸς προδότας σφῶν ἡγούμενοι, τοῖς δὲ Ἀρείοις ἐκείνους τ' ὑπερορψίας τ' ἐν Βρεντεσίῳ διεφθαρμένων· συνειδότες τε ἀλλήλοις, τὸ κράτιστον ὡς ἑκατέρου στρατιᾶς, ἤλπιζον ἐν τῷδε τῷ ἔργῳ μόνῳ τὸ πόλεμον κρίνειν, καὶ τοῖς μὲν οὐδὲν ἧσσον ἢ τὸ δύο τελέσαι ἔδοξεν· δὲ ἑνὸς ἡσσᾶσθαι, τοῖς δὲ φιλοτιμία μείζους τὸ δύο κρατῆσαι· ἔτω μὲν ἀλλήλοις ἐπίσσυν διωρισμένοι τε καὶ φιλοτιμούμενοι σφίσιν μᾶλλον ἢ τοῖς στρατηγοῖς, οἰκείων ἠγούμενοι τόδε ἔργον, ὑπὸ δ' ἐμπειρίας ὅτε ἠλάλαξαν ὡς οὐκ ἐκπλήξοντες ἀλλήλους, ὅτε ἐν τῷ πόνῳ τις αὐτῶν ἀφῆκε φωνὴν, ὅτε νικῶν, ὅτε ἡσσώμενος· σιωπῇ δὲ οὐκ ἔχοντες ὅτε θράσους ὡς ἐν ἔλεσι καὶ τάφροις, διαρρώτως συνίσταντο, καὶ ὠθεῖτε τοὺς ἑτέρους ὠστοῦ δυνάμενοι, τοῖς ξίφεσιν ὡς ἐν πάλῃ συνεπλέκοντο, πληγή τε οὐδεμία ἔτι ἀργὸς, ἀλλὰ τραύματα καὶ φόνοι καὶ πόνοι μόνον ἀντὶ βοῆς, ὅ, τε πίπτων ἐνθὺς ὑπερεφέρετο, καὶ ἄλλος ἀντικαθίστατο, παραπίπτων δὲ ἢ ἐπικελεύσεων ἐκ ἐδέοντο, δὲ ἐμπειρίαν ἑκάστου ἑαυτοῦ στρατηγῶν· ὅτε δὲ κάμοιεν, ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς, ἐς ἀναπνοὴν ὀλίγον ἀλλήλων διίστατο, καὶ ἐνθὺς συνεπλέκοντο, θαμβός τε ἔτι τοῖς νεήλυσιν ἐπλήθυσι τοιάδε ἔργα σὺν ἐμπειρίᾳ, καὶ σιωπῇ γιγνόμενα ἐφορᾶσι. πονουμένων δὲ ὧδε πάντων ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην, ἡ μὲν στρατηγὶς ἡ Καίσαρος ἅπασα διεφθάρη

de proditoribus conabantur sumere: hi contrà de illis tanquam neglectim passis commilitones suos contrucidari ad Brundisium. Conscijq; sibi quòd in ipsis situm esset robur utriusque exercitus, sperabant hoc uno conflictu de summa rerum decretum iri: alteros pudore incitante ne uni legioni duæ cederent, alteros laudis cupidine, ut soli duas vincerent. Sic mutuis incitati odiis & suos affectus magis sequentes quàm ducum imperia, & rem suam agi putantes, ut veteranos decebat, nec clamore militari in primo congressu usi sunt ad perterrendos adversarios, nec in ipso conflictu quisquam vocem emisit, sive vinceret, sive succumberet. Quúmque in solo palustri & fossis nulla posset esse concursatio, pugnabant in vestigio, neutris alteros propellentibus, cominus ut in lucta inferentes ictus, nunquam fallente dextera: ita ut continuarentur vulnera, cædes, & pro clamore gemitus, aliis in cadentium locum succedentibus. Nec opus erat monitis aut cohortationibus, quòd ob diutinum rei militaris usum quisque sibi dux esset. Quoties verò lassitudo oboriretur, sicut in gymnicis certaminibus, utrinque paululum pedem referebant tantisper dum respirarent, móxque pugnam redintegrabant, magno stupore tironum, dum sic servari ordines simul & silentium inspiciunt. Ita supra vires omnibus laborem perferentibus prætoriani Cæsaris ad unum deleti sunt: ex Martiis verò

571 Cæsaris prætoriani milites ad unum deleti.

verò hi qui sub Carsuleio erant, adversam aciem propulerunt. non turpiter cedentem sed subducentem se paulatim: qui verò sub Pansa erant, eodem modo urgebantur, sustinebant tamen fortiter, donec consul veruto per ilia sauciatus, ex pugna elatus est Bononiam. Tum verò hac parte cœperunt pedem referre paulatim, móxque concitatiùs ut in fuga. quo viso tirones turbatis ordinibus refugerunt cum clamore intra vallum, quod Torquatus quæstor usui fore credens, dum acies dimicant, perfecerat. Atque ita trepidè tirones in unum confluxerunt, quamvis & ipsi essent Italici generis æquè ac Martii tanto plus ad virtutem confert exercitatio quàm genus. At Martii non se receperunt intra vallum metu ignominiæ, sed in proximo stantes quamvis defessi, expectabant si quis aggrederetur, parati ad ultimum eventum decernere: sed Antonius ab his abstinuit vitans laborem, tirones verò adortus magnam cædem edebat. Hirtius verò ad Mutinam certior factus de eo prælio, octavo inde lapide, cursim eò pervenit cum altera legione quæ ab Antonio defecerat: jámque vesper appetebat, & victores Antoniani vitulantes revertebantur: quos Hirtius inordinatos ex improviso nactus est, ipse legionem ducens & instructam & viribus integram: illi verò pro tempore instauratis ordinibus tum, quoque pugnarunt egregiè sed ut fessi à

Pansa vulneratus.

Torquatus quæstor.

Pansæ clades sub Antonio.

ρη, τ ἢ Ἀρείων οἱ μὲ ὑπὸ τῷ Καρσουληΐῳ μᾶλλον ὑκράτουν τ κατὰ σφᾶς, ὐκ αἰχρῶς, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ὑποδιδόντων, εἰ ἢ ὑπὸ τῷ Πάνσᾳ τ αὐτὸν τρόπον ἐβιάζοντο, διεκαρτέρουν σ' ὅμως ἐπ' ἴσης ἐκφερόμενοι, μέχρι ὀϊστῷ τὸν λαγόνα τρωθείς, ἐς Βονωνίαν ἐξεφέρετο. τότε ἢδ οἱ κατ' αὐτὸν ἀνεχώρουν ἐπὶ πόδα σπουδῇ, εἴτε μεταβαλόντες ὀξύτερον ὡς ὐ φυγῇ, ϗ οἱ νεηλυδες ἰδόντες, ἔφυγον ἀτάκτως ϗ μετὰ βοῆς ἐς τὸ χαρακωμα, ὅπερ αὐτοῖς ἐξεῖργεν ὁ ταμίας Τορκουάτος σωιζόμενος ἔπ τ μάχης, ὑπονοήσας ὐχρεία γεγήσεσθαι. οἱ μὲ δὴ νεηλυδες ἐς τὸ αὐτὸ ἀτάκτως συνέλεγοντο, Ἰταλοὶ μὲ ὄντες ὁμοίως τοῖς Ἀρείοις· ἡ ἢ ἄσκησις ἄρα ϗ χρόνους ἐς τοσοῦτον δρετῇ διέφερεν· οἱ ἢ Ἄρειοι ὐκ εἰσῆλθον μὲ ἐς τὸ χαρακωμα αὐτοὶ ὑπὸ ἀδεξίας, ἀλλὰ παρ' αὐτὸν ἔστησαν, κατάκοποι σφε ὄντες, ὥρμων ὅμως εἴπερ ἐπήει, μεχρὶ τοῦ ἀναγκαίου τέλους διαγωνίσασθαι. Ἀντώνιος δὲ τῶν μὲ Ἀρείων ἀπέσχετο ὡς ἐπιπόνων, τοῖς ἢ νεηλυσιν ἐπιβοσκομένων, πολὺ εἰρηνικῶς φόνον. Ἵρτιος δὲ ἐν Μουτίνῃ τῆς μάχης πυθόμενος ἐξήκοντα σταδία ἀπεχώσης, ἴσῳ δρόμῳ, μετὰ τὸ ἕτερον τέλους τῶν ὑπ' Ἀντωνίου μεταστάντων· ἤδη τε ἰῶ ὀψία δείλη, ϗ οἱ νικήσαντες τ Ἀντωνίου παιανίζοντες ἐπανήεσαν, ϵ αὐτοῖς ὁ Ἵρτιος ἀσυντάκτοις ἔσιν ἐπιφαίνεται σωστρατευμένῳ ὁλοκλήρῳ τέλει ϗ ἀπαθεῖ· οἱ ἢ συνεπάχθησαν μὲ αὖθις ὑπ' ἀνάγκης, ϗ πολλὰ ϵ αὖθις τῶνδε ἔργα λαμπρὰ ἀπεδείξαντο· οἷα δὲ ἀκμήτων κατῶθεν κεκμηκό-

recen-

πες, καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῶν μάλιστα τὸ ἔργον Ἱρτίου διέφθειρε, καίπερ ὁ διώκων αὐτὸς ὑπὸ φόβου τὸ ἑλῶν, καὶ τὸ ἑσπέρας ἤδη μελαγομένης διέλυσεν αὐτούς, καὶ τὸ ἕλος ἐπὶ πλεῖστον ἐπεπλήρωτο ὅπλων τε καὶ νεκρῶν καὶ ἀνδρῶν ἡμιθνήτων καὶ τετρωμένων, οἱ δὲ καὶ ἐρρωμένοι σφῶν ὑπό τε κόπου καταφρονοῦντες ἐπεσεῖς ἦ αὐτοὺς ἐξ Ἀντωνίου ἀφειθέντος, ὅτι παίζειν αὐτῷ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀνελίττοντο, καὶ τοὺς μὲν ἀπὸ σφῶν αὐτῶν, τοὺς δὲ σὺν ἑαυτοῖς ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀνετίθεντο, ἢ τῆς οὐρᾶς ἀντεχομένους παρεκέλευον παραθεχάζειν, καὶ βοηθεῖν σφίσιν ἐς τὸν σωτηρίαν. οὕτω μὲ Ἀντωνίῳ καλῶς ἀγωνισαμένῳ διεφθάρτο ἡ ἰσχὺς ἅπα. Ἱρτίου ἐπελθόντος, καὶ νυκτὸς ἤδη τὸ πεδίον ἀχαρακώτως· ἀγγελᾶ Κελτῶν ἡ κώμη καλεῖται. ἔπιζον ἦ τὰ μὲ ἄλλων ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεως ἑκατέρων, καὶ ἡ σταυγὶς ἡ Καίσαρος ἅπασα, Ἱρτίου ἦ ὀλίγοι. τὰ δ' ἐπίσης ἀνεζευγνυον ἐς τὰ ἐν τῇ Μουτίνῃ στρατοπεδευόντες. γνώμη ἦ ὧν Ἀντωνίῳ μὲ ἐπὶ τοσῷδε πτώσιμα μὴ ἐπιχειρεῖν ἐν τοῖς ἐχθροῖς μεγάλῃ μάχῃ, μηδ' ἑπομένων ἀμυνεῖσθαι, ἅπα ἦ τῶν ἱππέων τὰ ἐφήμερα μόνα αὐτοὺς ἀνέχλειν, μέχρι παραδῷη Δέκιμος αὐτὸν ἐς ἔσχατον ἤδη λιμοῦ πεπτωκότα. Ἱρτίῳ ἦ καὶ Καίσαρι ἅπα τοῦτο μάλιστα ἐς τὰ μάχας ἐπείγεσθαι. ἐπεὶ δ' ἀπαίσουσιν αὐτοῖς ὁ Ἀντώνιος οὐκ ἐπεξῆλθε, ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα τῆς Μουτίνης ἀφυλακτότερα ὄντα ἅπα δυσχάρειαν ἐχώρουν, ὡς βιασόμενοι βαρεῖ στρατῷ παρελθεῖν ἐς αὐτούς. καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐπεὶ ἐνόησε τὸ μέλλον, ἐκ τοῦ παρατυχόντος ἐπὶ τὸ ἕλος ἐχώρει, ὡς ἐκεῖ ἀσφαλέστερον ἐσόμενος. καὶ ἐπεὶ ἐπὶ τὸ ἕλος ἐγένετο, ἐκ τοῦ παρατυχόντος ἐπὶ τὸ ἕλος ἐχώρει, ὡς ἐκεῖ ἀσφαλέστερον ἐσόμενος. καὶ ἐπεὶ ἐπὶ τὸ ἕλος ἐγένετο,

recentibus victi sunt, majore ex parte cæsi hoc posteriore prælio: quamvis Hirtius eos non perse- Antonii clades sub Hirtio.
queretur timens loca palustria, & quia crepusculum jam erat, receptui cecinit. Palus autem magna sui parte plena erat armis & cadaveribus, inter quæ semineces jacebant & saucii, quidam etiam integri collapsi præ lassitudine: equites verò Antoniani circumcursantes, suos per totam 572
noctem recolligebant, alios equis suis imponentes, alios assumentes in terga, quosdam apprehensa cauda gradum celerare hortabantur, & sibi non deesse ad effugium. Sic Antonius post egregiam pugnam profligatus superventu Hirtii, divertit in vicum ei campo proximum, nullo vallo munitum, cui forum Gallorum nomen est. Cecidit utrinque circiter dimidium exercitus, & tota prætoria cohors Cæsaris, ex Hirtianis verò pauci. Sequenti die omnes petierunt castra posita ad Mutinam. Antonius post hanc cladem statuerat abstinere à prælio, etiam hostibus lacessentibus, & tantùm quotidianis equitum incursationibus hostem infestare, donec Decimus ad extremam famem jam redactus deditionem faceret. Contrà Hirtius & Cæsar eo magis festinabant manus conserere: & quia non potuerunt hostem in aciem elicere, ad diversam Mutinæ partem levius propter naturam loci obsessam ibant, quasi per vim evasuri intra mœnia. His Antonius

tunc quoque solos immisit equites. Quumque etiam ex adverso his occurrisset solus equitatus consulis, reliquus exercitus quà occeperat pergeret, Antonius ne amitteret Mutinam, duas legiones produxit: tum agmen cupidè se in hostem vertit, atque ita commissum est prælium. Antonius interea legiones reliquas ciebat è castris aliis: quæ quum ad repentinum motum cunctantius ut è longinquo procederent, Cæsarianis obtigit victoria. Hirtius etiam in Antonii castra irrupit, & circa prætorium pugnans cecidit: tum Cæsar accurrens corpore simul & hostium castris potitus est, sed mox repulsus ab Antonio, utrique in armis pernoctarunt. Antonius altera jam clade accepta, confestim amicos in consilium advocat, qui suadebant perstare in continuandæ obsidionis proposito, abstinendo à certamine: nam & cladem non majorem esse acceptam quàm redditam, & Hirtium cecidisse, Pansam verò laborare ex vulnere: se equitatu præstare, Mutinam extrema fame coactam, brevi deditionem facturam. Antonius fortuna adversante timens ne Cæsar, sicut pridie conatus fuerat, evaderet intra mœnia: aut se circumvallaret, ut facilè poterat, in tanta operarum copia, atque ita equitatum inutilem redderet: Periculum est, inquit, ne Lepidus & Plancus me pro victo contemnant: quòd si abscedamus à Mutina, continuò nobis

Cæsaris victoria.

Hirtii interitus.

573

τῶν· αὐτῶν ἐξήπτετο τοῖς ἱππεῦσι· καὶ τότε μόνοις· ἀμυνομένων δὲ καὶ κἀκείνων αὐτὸν ἱππεῦσι μόνοις, καὶ τὰ ἄλλα στρατιᾶς χωρησάσης ἐφ' ἃ ἐβούλοντο, δείσας ὁ Ἀντώνιος περὶ τῇ Μουτίνῃ, ἐξῆγε δύο τέλη· οἱ δὲ ἠθέντες ἐπέστρεφον καὶ ἐμάχοντο· ἄλλα δὲ Ἀντωνίου τέλη καλούντος ἐκ τῶν ἄλλων στρατοπέδων, ὧν ἐβράδεως ὡς ἐν εὐφυΐᾳ τε μετεκλήθη καὶ μακρόθεν ἰόντων, ἐκράτουν οἱ τοῦ Καίσαρος τῇ μάχῃ· Ἵρτιος δὲ καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐσῆλατο τὸ Ἀντωνίου, καὶ ἐπὶ τὸν στρατηγίδα σκηνοῦ μαχόμενος ἔπεσε, καὶ αὐτὸν τό τε σῶμα ὁ Καῖσαρ ἐσδραμὼν ἀνείλετο, καὶ τοῦ στρατοπέδου κατέσχεν, ἕως μετ' ὀλίγον ἐξεώσθη πρὸς Ἀντωνίου· διενυκτέρευσαν δὲ καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἑκάτεροι· καὶ ὁ Ἀντώνιος δευτέρᾳ τῇδε συμπεσὼν πολλῇ, σωφρονέστερον τοῖς φίλοις ἐνῆλθε λόγοις· ἔφη γὰρ πρὸς ὅμοιον ἀμφοῖν γεγενῆσθαι, καὶ Ἵρτιον αἰνῆσαι, καὶ Πάνσαν νοσεῖν, καὶ σφᾶς τοῖς ἱππεῦσι πλεονεκτεῖν, Μουτίνῃ τε ἐς ἔχαλαν ἀφῖχθαι λιμῷ, καὶ ἐνδυς ευδώσειν· ὧδε μὲν ἤρεσκε τοῖς φίλοις, καὶ λῷον τι ἄρασθαι. ὁ δὲ Ἀντώνιος ἤδη θεοῦ βλάπτοντος, ἐδεδοίκει μὴ ἐς τὸν Μουτίνῃ ὁ Καῖσαρ, ὥσπερ ἐχθὲς, ἐπιχειρήσας ἐσδραμοι, ἢ αὐτὸν ἐπιχειρήσαι περιτειχίζειν πλέον ἔχων τὸ ἐργάσιμον, ἐν ᾧ τε τῶν ἱππέων ἔφη μιγνυμένων ἡμῖν ἀχρήστων, ὑπερψεύσεσθαί με Λέπιδος καὶ Πλάγκος ἡτιῶσθαι· εἰ δὲ Μουτίνης ἐξαναστή-

μεθα,

μμ, Οὐεντιδίας τε ἡμῖν αὐτίκα στρατιὰς, τρία τέλη φέρων ἀπὸ τῆς Πικεντινῆς, & Λέπιδος & Πλάγκος ἐρρωμένως οἱ συμμαχήσουσι. ταῦτα εἰπὼν, ἀπὸ ἄστεως οὐ πολὺ ἀπελθὼν, ἐν τοῖς κινδυνώδεσι ἀνὴρ, ἢ εἰπεῖν, ἐνθουσιάσας, ἢ ὁδεύειν ἐπὶ τοὺς Ἄλπεις.

Δεκίμῳ δὲ ἀπεπεφοβήτο τὸ πολιορκίας ὁ φόβος ἐς τὸν Καίσαρα ἀνηρρώστητο. τοὺς γὰρ ὑπάτους ἀπόντων ἡμυνμένων ὡς ἐχθρὸν ἐδεδίκει. πάς τε οὖν γεφύρας τὸ ποταμοῦ διήκοπτε ταῖς ἡμέραις, καὶ κελητίωνας ἐς τὸν Καίσαρα ἀπέστελλεν, ἐμφορτύρῳ μὲν ὡς αἰτίῳ τῆς σωτηρίας, ἠξίου δὲ μέσον ἔχοντα τὸν ποταμὸν, ἐς λόγους οἱ συνελθεῖν ἐπὶ μάρτυσι τοῖς πολίταις· πείσειν γὰρ ὅτι δαιμόνιον αὐτὸν ἔβλαψεν ἐς τὴν Καίσαρος ἐπιβολὴν ἐπημμένον ὑφ' ἑτέρων. Καίσαρος δὲ πρὸς ἥκουσιν ἀπεκεκαμμένου τὰ πρὸς ὀργὴν, καὶ τὸν χαίειν ἐῶ δίδοντα οἱ Δέκιμος διαθυμοῦ, ἐ γὰρ Δέκιμον ἐγὼ πάρεμι φείσεσθαι, ἀλλ' Ἀντωνίῳ πολεμίοις, ὦ μὴ καὶ συμμαχήναί ποτε θέμις· Δεκίμου δὲ ἡ φύσις ἐδὲ ἐς ὄψιν ἦλθεν ἐπιστρέπτη, σωζέσθω μόνοι μέχρι τοῖς ἐν Ἄλπεσι δυκεῖ. πυθόμενος τάυτων ὁ Δέκιμος, ἔσῃ τε πρὸς τὸ ποταμοῦ, καὶ καλῶν ὀνόματι τὸν Καίσαρα, σὺν βοῇ τὸ γράμματα τῆς βουλῆς ἀνεγίνωσκε διδούσης οἱ τὴν Κελτικὴν ἡγεμονίαν, ἀπηγόρευέ τε Καίσαρι χωρὶς ὑπάτων μὴ περᾶν τὸν ποταμὸν ἐς ἀλλοτρίαν ἡγεμονίαν, μηδὲ ἐπὶ Ἀντώνιον ἐπιχωρεῖν, αὐτὸς γὰρ αὐτὸν διώκων ἥξειν. ὁ

præstò erit Ventidius ducens è Piceno tres legiones, & Lepidus ac Plancus pro societate validas opes ad hostem debellandum nobis conferent. Hæc locutus vir in periculis intrepidus Antonius Mutinæ obsidionem reliquit. statim iter versus Alpes ingressus est.

Decimus, obsidione exemptus, metuere sibi cœpit à Cæsare, sublatis enim consulibus ut inimicum timebat. Itaque ante diem rupto ponte fluminis, in lembo ad Cæsarem misit, qui gratias tanquam servatori agerent, postularéntque ut in ripam adversam procederet ad colloquium arbitris civibus: se enim declaraturum, infelicitatis suæ magis quàm culpæ fuisse conspirationem illam cum ceteris. Quúmque Cæsar hoc audito iratè respondisset, nullam se reposcere gratiam, nec ad eum servandum se venisse, sed ad bello persequendum Antonium, nefarium & perpetuum hostem patriæ: ceterùm ut in colloquium Decimus à admittat Decimum, pietatem Cæsare colloquium petit. non sinere: se tamen non obstare quominus sit incolumis, quandiu magistratibus urbanis placuerit. His cognitis Decimus prodiit ad fluvium, vocatóque nominatim Cæsare, clara voce de scripto recitavit senatusconsultum, quo Galliam provinciam acceperat, eíque denuntiavit ne trajecto fluvio sine consulibus alienam provinciam invaderet, néve contra Antonium ulterius procederet: se enim ad eum persequendum sufficere. Ille quam-

vis sciret senatum ei hos animos addere, possétque unico jusso eum in suam potestatem redigere, tamen adhuc abstinuit: &
574 ad Pansam profectus Bononiam, rem omnem senatui perscripsit: idem & Pansa fecit. Cicero in Urbe has literas pro concione recitavit ut consulis, alteras Cæsaris in senatu solummodo. Retulit etiam ut ob profligatum Antonium supplicationes quinquaginta dierum decernerentur ex S. C. quot neque Gallico tumultu unquam, neque alio bello decretæ fuerant. Exercitum consulum Decimo dandum censebat, quamvis Pansa etiam tum superstite (jam enim deploratus fuerat) & imperium soli Decimo committendum contra Antonium, votáque publicè nuncupanda pro ejus victoria: tanto furore præter decorum concitus erat in Antonium. Rursúmque postulavit ut duabus legionibus, quæ ab Antonio defecerant, ex ærario repræsentarentur illi promissi quinquies milleni sestertii victoriæ nomine, quasi jam debellatum esset: utque perpetuum jus haberent coronas frondeas gestandi festis diebus: Cæsaris autem nec nomine tenus facta est mentio in eo S. C. ita statim contemnebatur, quasi sublato jam Antonio. Lepidum etiam & Plancum atque Asinium per literas jusserunt bellum inferre Antonio.

In Antonium quid decerni velit Cicero & quid in gratiam Decimi Bruti.

Cæsaris contemptus.

Pansæ moribundi adxit, Ego tuo patri tam amicus fui quàm mihi ipse, mortuum

ὃς ἤδει μὲν ὑπὸ τῆ βουλῆς αὐτὸν εἰς τοῦδε τοῦ θρασύτητα ἀνᾳρεθέμενον, δυνηθεὶς δ' ἂν ἐκ τῶ παραγγέλματος ἑλεῖν, ἐφείδετο ἔτι, & πρὸς τὸ Πάνσαν ἐς Βονώνιαν τραπεὶς, ἔγραφε τῇ βουλῇ πρὸς ἅπαντων· ἔγραφε ὁ καὶ Πάνσας. καὶ Κικέρων ἐν Ρ'ώμῃ τε μὲν ἐς τὸ δῆμον ἀνεγίνωσκεν ὡς ὑπάτου, τε ὁ & Καισαρος τῇ βουλῇ μόνον· θυσίας τε ἐπ' Ἀντωνίῳ πεντήκοντα ἡμερῶν ἑπησίας ἐψηφίζετο, ὅσας ὅτε ἐπὶ Κελτοῖς ὅτε ἐπὶ ἄλλῳ πολέμῳ ποτὲ ἐψηφίσαντο Ρ'ωμαῖοι, καὶ τὸ στρατὸν τῶν ὑπάτων ἐδίδου Δεκίμῳ, καίπερ ἐπὶ Πάνσᾳ πρόσθεν (ἤδη γὰρ ἀπεγνώσκετο) στρατηγὸν τε τὸ Δεκίμον ἀπέφηνεν ἐπ' Ἀντωνίῳ μόνον ἔσεσθαι, καὶ ἐυχὰς δημοσίας ἐποιεῖτο Δεκίμον Ἀντωνίκ προσήκεσθαι· τοσοῦτον ὦν οἶστρος αὐτὸν τῆ Ἀντωνίου καὶ ἀπειρηκαλίας, ἐσθέσαμου τε αὖθις τοῖς δύο τέλεσι τοῖς ἀπ' Ἀντωνίου μεταστᾶσι τὰς ἐκείνῳ προυπεχημένας προθῦμίας τοῦ κοινοῦ Ρ'ωμαίων ἐπινικίους θραχμὰς πεντακισχιλίας, ὡς ἤδη νενικηκόσι, τῆ στέφανον αὐτῆς ἐν τοῖς ἑορτοῖς αἰεὶ θαλλοῦ προσιέσθαι· προσὶ δὲ Καισαρος ἐδὲν ὦν ἐν τοῖς γραφομένοις, ἐδὲ τοιοῦτόν ὅλως· ἔτως αὐτίκα κατεφρονεῖτο, ὡς Ἀντωνίου καθῃρημένου. ἔγραφον ὁ & Λεπίδῳ καὶ Πλάγκῳ τῆ Ασινίῳ πολεμεῖν, ὅπως τιμησιάσαν Ἀντωνίῳ. τῆ τάδε μὲν ὦν τὰ ἐν Ρ'ώμῃ.

Πάνσας δ' ἐκ τοῦ τραύματος ἀποθνήσκων, Καισαρα οἱ παρεσήσατο & εἰπεῖν, Ἐγὼ τῷ σῷ πατρὶ φίλος ὦν ὡς ἐμαυτῷ, ἀναμε-

θεντε

» δέντ ἦ σὺκ ἔχον ἐπαμυνειν, ἠδὲ
» τοῖς πλείοσι μὴ συνισταῖ, οἷς
» γε δὴ & σὺ καλῶς ποιῶν ὑπήκου-
» σας, καίτοι κράτον ἔχων. δείσαν-
» τες δ' οὐ δρχῆ σε & Ἀντώνιον φι-
» λοῦμητον, καὶ κεῖνον ἐς τὴν Καί-
» σαρος γνώμην φανέντα, διαφε-
» ρομένοις ὑμιν ἐφήσθησαν, ὡς ἐς
» ἀλλήλους συστρεβησομένοις· ἐπει
» δέ σε καὶ κράτει διανοητὴν εἶδον,
» ὠθισθοποιῆντο ἐυπρεπεσι & ἀσθε-
» νέσι πιμαῖς, οἷα μειρακιον· σεβα-
» σθέρε ἦ σὺ κὴ ἐγκρατέσερε πα-
» μῆς τότε μάλιστα ὀφθέντα, ὅτε
» τὴν δρχὴν ὑπὸ & κράτει σοι δε-
» δομένην σκ ἐδέξω, διεπραξάσθην,
» κὴ συστρατηγειν σε ἡμιν ἀπεφή-
» ναν, ἵνα σου τὰ δύο τέλη τὰ
» πρακτικώτερα ἀπασπάσωμθρ, ἐλ-
» πίσαντες ἠτιμθέντος ὑμῶν & ἑτέ-
» ρου, τ' ἑτέρου ἀσθενεσέρου τε κὴ
» μόνου ἔσεσθαι, καὶ μετ' αὐτὴν ἤδη
» πᾶσιν τῶ Καίσαρι & ἑταιρείαν
» καθελοντες, ἀναξειν τῶ Πομ-
» πήϊ. τοδε γάρ ἐσιν αὐτοῖς τ' γνώ-
» μης τὸ κεφάλαιον· ἐγὼ ἦ & Ἴρ-
» τι& τὸ πραγθεὶν ἐμοὶ ἐποιῆμθρ
» μίχει συστείλαι τ' Ἀντώνιον ἐπι-
» πολάζοντα ὑπερφία· ἠτιμθέντα
» δέ σοι σωκλάσασειν ἐπενοῆμθρ,
» ὡς τῇ Καισαρος φιλία τόδε χα-
» ελεσήλιον ἔχοντες ἀποδοῦναι, κὴ
» μόνον τῇ μοίρᾳ χρησιμώτατον
» ἐσόμθρον ἐς τὰ μέλλοντα· τοῦτο
» δέ σὺκ ἴῶ σιφέρειν σοι πρότε-
» ρον, ἠτιμένου δέ νῦν Ἀντω-
» νίου, κὴ Ἴρτίου πεθνεῶτα, καὶ
» μὲ τῶ χρεὼν ἀπιζοντα, σὺ
» καιρῷ λελεκτῆ, ἐχ ἵνα μοι χα-
» νώσκης χάριν ἀποθανόντι, ἀλλ'
» ἵνα σὺ δαιμονίᾳ μοίρᾳ χρώ-
» μθρ, ὡς τὰ ἔργα ὑποδεικνύ-

autem ulciſci non fuit mihi integrum, neque non conſentire cum pluribus, quorum autoritati tu quoque ut debuiſti, obſecutus es, quamvis haberes exercitum. Qui principio timentes te ac Antonium, & ipſum Cæſari ſtudioſiſſimum, veſtra diſſenſione gaviſi ſunt, putantes utrumque mutua conflictatione perituram: ubi verò etiam te exercitum habere viderunt, allicie- bant ſpecioſis & exigui momenti honoribus, ut adoleſcentulum: ſed poſtquam animoſum te ac moderatum ſenſerunt, tum quum oblatum ab exercitu magiſtratum accipere noluiſti, territi juſſerunt te pari nobiſcum jure habere imperium, ut duas legiones rebus gerendis aptiſſimas à te diſtraheremus, quòd ſperarent altero noſtrum victo, alterum debiliorem & ſolum ſore: atque ita ſublatis omnibus Cæſarianis, Pompeianos reditu- ros ad tractationem reipublicæ: hæc enim eſt eis conſiliorum ſumma. Ego verò & Hirtius mandata fecimus, donec repri- meremus Antonii nimiam ſu- perbiam: victum autem cogitabamus tibi reconciliare, ut hanc amicitiæ gratiam referremus Cæſari, & partibus noſtris conſule- remus in poſterum. Hoc conſilium indicari tibi non expediebat antea: nunc victo Antonio, Hirtio mortuo, me in fata concedente, opportunè prolatum eſt: non ut mihi defuncto habeas gratiam, ſed ut felici genio na-

Cæſarem verba.

575

Aperit Cæſari conſilium ſenatus de ipſo & Antonio.

Hirtius & Panſa Cæſaris amici.

tus, sicut conjicere licet ex tuis gestis, scias quid tibi sit utile, simúlque meam ac Hirtii tum voluntatem tum necessitatem. Exercitum igitur quem nobis dedisti, æquum est reddi tibi, ídque facio; tirones autem si potes retinere, etiam hos tibi tradam: quòd si nimis verentur senatum, quando præfecti eorum ut observarent nos missi sunt, & invidiosum parúmque tempestivum tibi videtur eos accipere, Torquatus accipiet. His dictis, & tironibus quæstori traditis, expiravit. Porrò quæstor ex mandato senatus Decimo eos tradidit. Hirtium & Pansam Cæsar illustri honoratóque funere in Urbem misit.

Hirtius & Pansæ funus.

Per idem tempus in Syria Macedoniáque hæc gesta sunt. C. Cæsar quum per Syriam iter faceret, legionem in ea reliquerat, jam tum de Parthico bello cogitans: hujus curam Cæcilius Bassus habebat, præfecturæ verò dignitas erat penes Sex. Julium gentilem Cæsaris, adolescentem, qui voluptatibus vacans legionem indecenter secum circumducebat. Id reprehendentem Bassum aliquando rejecit cum contumelia: & aliquanto pòst quum vocanti obediret tardius, jussit eum attrahi. In eo tumultu quum ad manus ventum esset, exercitus non ferens infolentiam, jaculis confixit Julium: móxque secuta est pœnitentia & metus à Cæsare. Itaque conjuraverunt, ni venia fidésque sibi daretur, usque ad mortem se decer-

Cæcilius Bassus.

Sex. Julius.

Ejus contumelia in Bassum.

Ejus interitus.

,, σι, τά τε σαυτῷ συμφέροντα μ-
,, γνώσκῃς, κ) τῷ ἐμοὶ Ϲ Ἰρτίῳ
,, ϖροθυμίαν τε κ) ἀνάγκην. Τ μ
,, οὖν ϛρατὸν ὃν αὐτὸς ἡμῖν ἔδωκας
,, ἐνϖροφάτιστον ἀποδοῦναί σοι, κ)
,, ϖαραδίδωμι. τὰς ϑ νεηλυδὰς εἰ
,, μ κατέξεις λαθών, κ) τάσδε σοι
,, ϖαραδώσω· εἰ ϑ τεθήπασι τὴν
,, βουλὴν ἀμέτρως, ὅτι κ) οἱ ἄρ-
,, χοντες αὐτῶν φύλακες ἡμῖν ἐ-
,, πέμφθησαν εἶναι, Ϲ τό, τε ἄρχειν
,, ἐπίφθονον ἔϛι σι, κ) ϖρὸ τοῦ
,, δέοντ@ ἐξανίϛησί σε, ὁ ταμίας
,, ϖαραλήψε) Τορκυάτ@. Ταῦ-
τα εἰπὼν, κ) τῷ ταμίᾳ τὰς νεηλυ-
δὰς ἐγχειρίσας, ἀπέθανε. κ) τὰς
δὲ μ ὁ ταμίας, κατὰ ϖροθεσπισθὲν
ὑ βουλῆ, Δεκίμῳ ϖαρεδίδου, Ἵ-
ρτιον ϑ Ϲ Πάνσαν ὁ Καῖσαρ ἐπιφα-
νῶς ἐθάπτε, κ) ἐς Ῥ ώμην ἔπεμ-
πε μϛ τιμῆς.

Τῷ δ᾽ αὐτῷ χρόνῳ ϖρός τε Συ-
ρίαν Ϲ Μακεδονίαν τοιάδε ἐγίγνετ᾽
Γάϊος Καῖσαρ ὅτε Συρίαν διῴδυ,
τέλ@ ὢν αὐτῆ κατελελοίπη, τὰ ἐς
Παρθυαίους ἤδη Δ ωνόμεν@, τού-
του τὴν μὲ ἐπιμέλειαν Κεκίλι@
Βάσσ@ εἶχε, τὸ δὲ ἀξίωμα Ἰού-
λι@ Σέξ@ μειρακίου αὐτῷ Καί-
σαρ@ συγγενὲς, ὅπερ ϖαιδαριώ-
δη ὂν ἐς τρυφὴν τὸ τέλ@ ἀχημό-
νως ἐπήγετο ϖανταχῇ· μεμψαμένῳ
ϑ τῷ Βάσσῳ ϖοτὲ σύνεσε, Ϲ κα-
λῶν αὐτὸν ὕϛερον, ἐϖεὶ βραδέως ὑϖ-
ήκουσεν, ἄγειν ἐκέλευσεν· ἐλκόντας
ϑορύβου ϑ κ) ϖλειόνων ὠθισμάτων, ἡ
στρατιὰ τὸν ὕβριν ἀφέρουσα, τὸν
Ἰούλιον κατηκόντισε, κ) εὐθὺς ὧν
μετάνοια, Ϲ θεὸς ὃν ϑ Καισαρ.
συνομώσαντες οὖν, εἰ μή τις αὐ-
τοῖς συγγνώμη Ϲ πίϛις γένοιτο, μέ-

χρι

χει ἀναίτου Ἀφρανιείας, καὶ ἐς αὐτὸ Βάσσον ἀναγκάσαντες, ἄλλο στράτευμα ἐξέλεξαν καὶ συνεγύμνασαν. ὧδε μὲν τισὶ περὶ Βάσσου δοκεῖ, Λιβωνι δέ, ὅτι τῆς Πομπηΐου στρατιᾶς ἡγούμενος, καὶ μετὰ τῶν ἴδιων ἰδιωτεύων ἐν Τύρῳ, διέφθειρε τινὰς ἐς τέλους, διεχείρισε τὸν Σέξτιον, καὶ τῷ Βάσσῳ σφᾶς ἐνεχείρισαν· ὁ πατὴρ δ' ἐβούλετο, Ξέστιον Μούλκιον εἰδὸς μετὰ τελῶν τελῶν ἐπιπεμφθέντα σφίσιν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐγκρατῆς ἀπεμάχοντο, ἕως ὁ Μούλκιος ἐπεκαλεῖτο Μινούκιον Κέλσον ἡγούμενον Βιθυνίας, ᾧ ἀφίκετο αὐτῷ βοηθῶν ὁ Κέλσος τέλεσιν ἄλλοις τέλεσιν. ὡς δὲ ὑπὸ τούτων ἐπολιορκοῦντο, ὁ Καίσιος αὖ ἐπείξει κεφαλαίων, τά τε τῶν Βάσσου δύο τέλη περιελάμβανεν αὐτίκα, καὶ τὰ τῶν πολιορκούντων αὐτὸν ἐξ φιλίας τε παραδόντων, καὶ ὡς ἀνθυπάτῳ καθηκόντως ἡγουμένων· ἐψήφισο γάρ, ὡς μοι προείρηται, πάντας ὑπακούειν Καισίῳ τε καὶ Βρούτῳ. ἄρτι δὲ καὶ Ἀλβῖνος ὑπὸ Δολοβέλλα πεμφθεὶς ἐς Αἴγυπτον, ἐπανῆλθε ἐξ αὐτῆς τέσσαρα τέλη τῶν τε ἥσσης Πομπηΐου τε καὶ Κράσσου λελειμμένων, ἢ ὑπὸ Καίσαρος Κλεοπάτρᾳ καταλελειμμένων, καὶ αὐτὸν ὁ Καίσιος ἐθέλει προπεμπόμενον, ἐν τῇ Παλαιστίνῃ προσκαλεῖταί τε, καὶ ἀναγκάσειν αὐτῷ προσθέσθαι δείσαντα τοῖς τέσσαρσι μάχεσθαι πρὸς ὀκτώ. ὧδε μὲν δὴ Καισίου ἐν παραδόξου δυοδέκα τελῶν ἀθρόως κρατήσαντος, καὶ Δολοβέλλαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ σὺν δυσὶ τέλεσιν ἐλόντα

taturos: coacto etiam Basso ut fieret ejus conjurationis socius, ex novo delectu alteram legionem confecerunt, & assuefecerunt eisdem quibus ipsi utebantur exercitiis. Hæc de Basso quidam produnt: Libo verò, militasse illum Pompeii auspiciis: quo victo privatum egisse Tyri, corruptísque quibusdam legionariis effecisse ut interfecto Sexto ipsum sibi ducem assumerent. Utcunque est, Sextius Murcus cum tribus legionibus à Cæsare contra eos missus, magna vi repulsus est, donec Minutius Crispus è Bithynia cui præerat vocatus cum aliis tribus legionibus venit in ejus auxilium. Ab his quum illæ duæ legiones obsidione premerentur, superveniens repentè Cassius obsessos in fidem recepit, simúlque alias sex earum oppugnatrices in partes suas & amicitiam pellexit, quibus pro consulari potestate præesset. Nam senatusconsulto edictum fuerat omnibus, sicut jam diximus, ut Cassii Brutíque imperata facerent: nec multo antè Albienus à Dolobella missus in Ægyptum, reduxerat inde quatuor legiones, Pompeii Crassíque cladis reliquias, aut ex eorum numero qui Cæsare discedente apud Cleopatram resederant. Hunc Cassius in Palæstina eximproviso circumvenit, coegítque suis partibus accedere, non ausum quatuor suas opponere octo legionibus: atque ita præter opinionem duodecim in universum potitus, Dolobellam cum duabus ex Asia venientem, & Laodiceæ

Libo de Basso quid prodat.

Sextius Murcus.

Minutius Crispus.

Cassius.

Senatusconsultum in gratiam Cassii & Bruti.

Albienus.

Dolobella

Laodiceæ

obsessus à Cassio & oppugnatus.

diceæ tanquam amicum receptum, obsedit & oppugnavit: id quod senatui auditu pergratum fuit. De Macedonia verò Cajus Antonii frater cum Bruto contendebat fretus una legione, & quòd impar esset, ei struxit insidias: quas quum evasisset Brutus, vicissim eum excepit insidiis, cum toto exercitu, nec tamen ulla re læsit: sed suos jussit ut consalutarent adversarios: quúmque illi nec resalutarent, nec salutationem acciperent, incolumes passus est elabi ex insidiis: circumductóque per alias vias exercitu, in præruptis locis deprehensos rursum non est aggressus, sed salutavit: tum verò ut parcentem civibus, & dignum existimatione qua habebatur mitis & sapiens, admirati sunt & resalutarunt, transiérúntque ad eum. Cajus quoque se dedidit, & erat apud eum in pretio, donec convictus sæpe sollicitasse exercitum ad defectionem, occisus est. Ita & Brutus copias auxit ad sex legionum numerum: laudatáque virtute Macedonum, duas ex eis legiones uno delectu confecit, & Romano more in armis exercuit.

577

Caii, fratris Antonii, interitus.

Dum hæc in Syria Macedoniáque geruntur, in Italia Cæsar putans se affectum contumelia, quòd non ipse, sed Decimus electus sit imperator ad gerendum bellum cum Antonio, dissimulata ira triumphum ob rem feliciter gestam petiit: contemptus autem à senatu, quasi majora quàm pro ætate appeteret, μὴ

τε, καὶ ἐς Λαοδίκειαν ὑπὸ οἰκειότητος ἐσδεχθέντα, ἔπειτα δηλήμονα ἐπολιόρκει· καὶ ἡ βουλὴ μαθοῦσα ἐφήδετο. Μακεδονίας δ' περὶ Γάϊος Ἀντώνιος ὁ Ἀντωνίᾳ Μάρκου ἀδελφὸς Βρούτῳ διεφέρετο, καὶ ἐπολέμει τέλος ἔχων ἐν ὁπλίτῃσιν, καὶ τὸ βρέτος ἠσωμένος ἐνήδωσεν· ὁ δ' ἐκφυγὼν ἀντενήδησε, καὶ οὐδὲν εἰργάσατο λοπηφθέντας, ἀλλὰ ἀπαράσκαλος τῷ ἰδίῳ στρατῷ τοὺς ἐναντίους ἀσπάσατο· τὸ δὲ σὺν ἀντιπαρασκευῇ, οὐδὲ τῷ πίστιν ἐνδεξαμένων, μεθῆκεν ἀπιόντας ἐκ τῆς ἐνέδρας ἄπρεπες· καὶ δὲ ἄλλως ὁδοὺς ἀσελέλητον, αὖθις ἐν λοπερήμοις κατέστησε, καὶ πάλιν οὐκ ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἠσπάσατο· οἱ δὲ ὡς πολιτῶν τε ἀδελφοδόμορον, καὶ τὸ δοξῆς ἄξιον ἧς εἶχεν ἐπὶ σοφίᾳ τε καὶ πρᾳότητι, ἠγάσαντο καὶ ἀντησπάσαντο, καὶ ἐς αὐτὸν μετεβάλοντο· ἐπέτρεψε δ' ἑαυτὸν, καὶ ὡς ἐν τιμῇ ἦν παρὰ Βρούτῳ, μέχρι τοῦ στρατὸν πολλάκις ἀμφθείρων ἐλεγχθείς, ἀνῃρέθη. ὅτω μὲν δὴ καὶ Βρούτῳ μὴ τὰ ἀστέρων στρατῶν ἐξ ἐγίγνετο πλῆθη, καὶ Μακεδόνας ἐπαγωὼν, δύο τέλη κατέλεξεν ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐς τὸν Ἰταλικὸν τρόπον καὶ πάνδ' ἐγυμνάζετο.

Τοιαῦτα μὲν δὴ καὶ τὰ περὶ Συρίαν καὶ Μακεδονίαν ἦν. ὁ δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ὁ Καῖσαρ ὑβρει θεμένου, ἀντὶ δ' Δέκιμον ἡρῆσθαι στρατηγὸν ἐπὶ Ἀντωνίῳ, τῷ μὲ ὀργῇ ἐπέκρυπτε, θελαμὸν δ' ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις ἤτει· καταφρονούμενος δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς ὡς πρεσβύτερος τῆς ἡλικίας ἐπινοῶν, ἔδειξε

μὴ

μὴ ἀμφιβαρέντῳ Ἀντωνίου μᾶλλον ἐπ' αὐτοφορήτῳ, καὶ τὰς ἐς αὐτὸν συμπώσεις ἐποιεῖτο, κατὰ καὶ Πάνσας αὐτῷ διεσήμαινεν ἀποθνήσκων. τούς τε οὖν ἀλωβήτους ἐκ τοῦ ἐκείνου στρατιᾶς ἠμείβετο καὶ στρατιώτας ἐφιλανθρωπεύετο, καὶ τοῖς ἰδίοις ἐγκατέλεγεν, ἢ τὰς ἐπιτολὰς αὐτῶν ἐς τὸν Ἀντώνιον ἔπεμπεν, ὡς δὲ ἐχθρᾶς ἀνήκεστον ὡς αὐτὸν ἔοντα, Οὐεντιδίῳ τε τῷ Ἀντωνίου φίλῳ μετὰ τριῶν τελῶν ὄντι παρεστρατοπεδεύσας, καὶ δέον ἐμβαλεῖν, ἔπραξε μὲν οὐδὲν πολέμιον, ἐδόκει δὲ ὁμοίως σωφρονεῖν οἱ, ἢ ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀδεῶς ἀπιέναι μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ μέμφεσθαι τὸ ἐς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀγνωσίας· ὧν Οὐεντίδιος συνεὶς, ἐς τὸν Ἀντώνιον ἀπῆλθε. ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ Δέκιόν τινα ἡγεμόνων Ἀντωνίου ὡς περὶ Μουτίνῃ ληφθέντα ἀμὴ τιμῆς ἄγων μεθῆκεν, εἰ θέλει, ὡς τὸν Ἀντώνιον ἀπιέναι, καὶ πιθανομένῳ ὡς τὰ ἐς τὸν Ἀντωνίου γνώμης, πολλὰ ἔφη σύμβολα τοῖς εὖ φρονοῦσιν ἐξενηνοχέναι, τοῖς δ' ἄφρασιν ἐσεῖδε τὰ πλείονα δρᾶσαι. Ἀντωνίῳ μὲν δὴ τάδε ὁ Καῖσαρ ἐσήμαινε· Λεπίδῳ δὲ καὶ Ἀσινίῳ σαφέστερον ἔτι περὶ τὰ ἐς αὐτὸν ὕφορεως, καὶ τὰ τῶν σφαγέων ἀθρόας ὡς παγωγῆς ἐπίστελλεν, ἐκφοβῶν αὐτοὺς, μὴ ἐς χάος τὰ Πομπηΐανῆς ἐπιφορᾶς καὶ ἕνα τὸν Καίσαρα ἕκαστος ὁμοίως Ἀντωνίῳ πιθοί, καὶ κείνῳ δὲ ἀφρασιῶν καὶ ὑποψίαν τάδε τοῦ δέους παθόντι· ἠξίου τε ἐς μὲν ἐυσχέτειαν τῆς βουλῆς εἶναι κατηκόους, ἐς δὲ τὸ σφέτερον ἀσφαλὲς συμφρονεῖν, ἕως ἔτι δυνάντῳ, καὶ eam calamitatem inciderat. Monebat etiam, debere eos in speciem parere senatui, inter se autem securitatis causa conspirare

veritus ne deleto Antonio magis etiam contemneretur: cupivit cum eo redire in gratiam, juxta Pansæ morientis monita. Quapropter captivos ex ejus exercitu tam duces quàm milites comiter habuit, & allegit in suorum numerum: aut, si mallent ad illum redire, dimisit: ne videretur eum implacabili odio prosequi. Quúmque castrametatus esset prope Ventidium, amicum Antonii, præfectum tribus legionibus, contentus ei timorem incussisse, nihil hostile egit præterea: sed potestatem ei fecit vel transeundi ad se, vel intrepidè abeundi ad Antonium cum exercitu, opprobraturum ei conmunis utilitatis ignorantiam. His intellectis ille ad Antonium profectus est. Cæsar verò etiam Decium quendam ex Antonianis ducibus ad Mutinam captum, & in honore habitum permisit si vellet redire ad imperatorem suum: percontantíque quo animo esset erga Antonium, ait se jam multa signa ostendisse rectè sapientibus, ceterùm imprudentibus ne plura quidem satis fore. His Antonio significatis, Lepido Asinióque apertius etiam de illata sibi contumelia, déque parricidarum promotione repentina scripsit: injiciens eis metum, ne in gratiam Pompeianæ factionis alius post alium affligerentur, sicut Antonius, qui per imprudentiam, nihil tale metuens, in

Cæsar quare cupit cum Antonio redire in gratiam.

Cæsaris artes.

578

dum

dum licet, & Antonio hæc exprobrare: imitandósque legionarios, qui ne finita quidem militia dispergantur, quo minùs pateant inimicorum insidiis, malintque conjunctis viribus deduci in aliquam coloniam, quàm singuli frui patria. Dum ita literis Cæsar pertentat Lepidum & Asinium, Decimi vetus exercitus laborabat, quòd ex nimia repletione, famem secuta, creparent milites: novus verò qui ex tironibus constabat, rudis erat. Ei Plancus se conjunxit cum suis copiis, & Decimus senatui scripsit, brevi fore ut Antonius errabundus in casses ipsius incidat, nauseans jam rerum præteritarum fastidia. Hæc audita Pompeianos miro affecere gaudio, ut exclamarent nunc demum se recepisse libertatem pristinam, & sacris operarentur singuli: móxque decemviri crearentur, ut rationem magistratus reposcerent ab Antonio: qui gradus erat ad antiquanda acta Cæsaris: nam ille nihil aut parum suo arbitratu, sed omnia ex Cæsaris commentariis administraverat. Id compertum habens senatus, quædam ex eis per occasionem fecit irrita: tunc verò sperabat fore ut universa abolerentur. Statímque decemviri edictum posuerunt, ut quisquis aliquid accepisset ab Antonio consule, confestim scripto profiteretur, addjtis gravibus minis, si quis contra fecerit. Deinde in reliquum ejus anni consulatum Pompeiani petierunt, in locum Hirtii Pansæque, quem etiam

Legionarii.

Fames in castris Decimi.

Victoria cantata ante triumphum.

Decemviri creati.

Decemvirorum edictum.

ὀνειδίζειν ταῦτα Ἀντωνίῳ, μιμεῖσθαί τε τοὺς ὑπὸ σφίσιν στρατιώτας ἐξ ἀμελουμένους, ἐσί ὅπως παύσαιντο τῶν στρατειῶν, ἵνα μὴ τοῖς ἐχθροῖς εἶεν εὐεπίθετοι, ἀλλ' ἀθρόους ὑπ' ἀλλοτρίῳ συνοικίζεσθαι ἀμφὶ τὴν ἰσχυὸν μᾶλλον ἐθελοίησαν, ἢ καθ' ἕνα τῶν πατρίδων ἀπολαύειν. τάδε μὲν οὖν ὁ Καῖσαρ Λεπίδῳ τε ἐπέστελλε καὶ Ἀσινίῳ· Δεκίμῳ δὲ ὁ ἀρχαῖος στρατὸς σύνοπλος, πιπλάμβρῳ τε ὑπὸ λιμοῦ, καὶ τὰς γαστέρας κατερρηγνυτο, ὅ τε νεοσύλλεκτος, ἀγύμναστος ἔτι ὢν· πλάγκτος ἦν ἀφεστηκὼς μὴ ἐξ οἰκείου στρατοῦ, καὶ ὁ Δέκιμος ἐπέστελλε τῇ βουλῇ τὴν Ἀντωνίου ἀλωμένου κυνηγετήσειν, ναυτικῶν περ ἤδη μεστόντων· οἱ τε Πομπηϊανοὶ πυθόμενοι χαυμενοὶ ὅσοι διεφάνησαν, ἐκκόπτοντες ἄρτι τὸν πάτριον ἐλευθερίαν ἀπειληφέναι, καὶ θυσίαν καθ' ἕνα ἦσαν, ἐς χειροτονίαν δέκα ἀνδρῶν ἐς ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τὴν Ἀντωνίου, ἀφικνεῖσθαι δὲ τέτοιο ἕως ἐς ἀκύρωσιν τῶν ὑπὸ Καίσαρος ἀμφεταγμένων. Ἀντώνιος δὲ ἐδίδου αὐτὸς, ἢ πάνυ σμικρὰ, πάντα ἢ ὅσα τῶν Καίσαρος ὑπομνημάτων διῳκήκει. καὶ τόδε σαφῶς εἰδυῖα ἡ βουλὴ, τὰ μὲν πινα αὐτῶν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ διέλυεν, ἀθρόα δ' ἅτινα ἤλπιζε λυμανεῖσθαι. οἱ μὲν δὴ δέκα ἀφῃροῦντο, ὅπ τις λαὸς ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἀρχείου Ἀντωνίου, πάντας αὐτίκα ἀπογράφεσθαι καὶ διδάσκειν, ἀπειλάς τε τοῖς ἀπειθοῦσιν ἐπετίθεντο, καὶ τῶν ὕπατον ἀρχὴν ἐς τὸ λοιπὸν ἔτους οἱ Πομπηϊανοὶ μετήεσαν ἀντὶ Ἵρτίου τε καὶ Πάνσα, μετῄει δὲ καὶ ὁ Καῖσαρ, ὥσε ἐς τοῦ

ἐς τὸν βουλὸν ἔπ πέμπων, ἀλλ' ἐς τ Κικέρωνα ἰδίᾳ, κ αὐτὸν παρενῴλει καὶ σωκάρξαι, ὡς Κικέρωνα μ τῷ ὄχλῳ διοικήσοντα πρεσβύτερον τε κ ἐμπειρότερον ὄντα, αὐτὸς δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἁρπασάμενος μόνῳ, ἐς δόξαν τῶν ὅπλων ἀνήκειν, ἃ δὴ κ πρόθυμα ἔνεκα τ θέλοντα αἰτῆσαι. Κικέρων μ δὴ τούτοις ἐπαιρθεὶς ἀφ' φιλαρχίαν, ἔλεγέν τε αἰσθέσθαι ἀπορρήτων ἐν τοῖς ἔξω στρατηγοῖς ὑπονοουμένων, κ σωτεύειν ἐπαπέμπειν τ ἄνδρα ὑποπτεύοντα, ὡς στρατῷ ἐπ ἄρχοντα πολ, ἀνάρχῃ τε πρὸ ἡλικίαν ἄρχοντος ἐν τῇ πόλει μᾶλλον, ἢ μείονος ἐν ὅπλοις, ὡς σ' ἄντι μὴ πράξειε τοῦτο τὸ τῇ βουλῇ συμφέρον, σκέλευεν αὐτῷ σωελέσθαι τ τινὰ πρεσβυτέρων ἔμφρονα, τ σκέπην νεότητος ἐγκρατῆ παιδαγωγόν. ἀλλὰ Κικέρωνα μ ἥ τε βελὴ τ φιλαρχίας ἐκέλασε, ὡς οἱ συνέδρεις μάλιστα τ σφαγέων ἐνέπησαν, δεδιότες μὴ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ πέμπτος ὑπατεύσῃ.

Ὑπερθέσεων δ' ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ γνωμῶν ἐνόμων κ ποικίλας αἰτίας, ὁ Ἀντώνιος ἐν τῷ τέως τὰς Ἄλπεις ὑπερέβαλε, Κυλεῶνα πείσας τ ἐκ Λεπίδου φύλακα αὐτῶν, ἐπί τε ποταμὸν ἦλθεν, ἔνθα ἐστρατοπεδευμένος ὁ Λέπιδος, κ ὅτε χάρακα ἐπεβάλετο, ὅτε τάφρον, ὡς δὴ φίλῳ παρεστρατοπεδεύων. Ἀφομπτοὶ δ' ἦσαν ἐς ἀλλήλους πυκνοί, Ἀντωνίου μὲν ὑπομιμήσκοντος φιλίας τε κ χαρίτων ποικίλων, κ διδάσκοντος ὅτι μετ' αὐτὸν ὅμοια πείσονται κἀκ-

Cæsar petebat, non jam senatum solicitans, sed privatim Ciceronem, rogans ut simul magistratum gereret: penes illum enim fore administrationem, ut longo usu peritum, sibi sufficere si fruatur solo honoris nomine, quo possit honestius arma deponere, ideóque etiam triumphum se petisse antea. Hac spe elatus Cicero potestatis cupidus, ait se intelligere inter provinciarum præsides agi de induciis, suadebátque ut officiis placaret hominem à se offensum, præfectum magnis copiis: facilius se laturum ut ille ante legitimam ætatem in Urbe magistratum gerat, quàm ut armatus inimicitias exerceat. Et ne quid præter utilitatem senatus faciat, hortabatur ut è senioribus aliquem prudentem sibi asciscet, ceu pædagogum ætatis immaturæ. Hanc Ciceronis ambitionem senatus risit, resistentibus illi maximè percussoribus, quòd timerent ne Cæsar consulatum adeptus pœnas de eis sumeret. Artes Octavii. 579

Quúmque ob varias causas differrentur comitia legitimè, interim Alpes superavit Antonius, permittente Culeone, qui à Lepido harum custodiæ præpositus fuerat: pervenítque ad fluvium ubi castra ille habebat, nec ullo vallo se muniit, ut qui ad amicum castra admovisset. Tum crebri ultro citróque commeabant internuntii, Antonio memorante amicitiam suam Culeo Alpium custodiæ præpositus à Lepido.

variáque beneficia, & monente cavendum ne similiter affligantur

tur singuli Cæsarianarum partium: Lepido verò senatus mandata causante, pacem tamen promittente, si eam servare per senatum liceat. At milites Lepidi vel quòd revererentur dignitatem Antonii, vel quòd sensissent internuntios, vel quòd placeret castrorum simplicitas, miscebant se Antonianis clàm primo, deinde apertè, ut popularibus & quondam commilitonibus, contemptis etiam tribunorum imperiis: & quo facilius conversari liceret, jungebant ripas fluminis ponte imposito navibus: & decumani, quos Antonius quondam, delectu habito, conscripserat, in castris ei præparabant omnia. Quod ubi sensit Laterensis, unus ex illustribus senatoribus, prædmonuit Lepidum: quúmque ille non crederet, jussit ut diviso in partes exercitu, alios alio quò opus videretur mitteret, ut appareret vel fides eorum vel proditio. Lepidus trifariam divisis copiis, jussit eas noctu exire præsidio, quæstoribus propinquantibus cum pecunia: illi quarta vigilia sumptis armis quasi ad iter, munitiora castrorum loca occupant, & portas aperiunt Antonio. Is rectà contendit ad Prætorium, militibus Lepidi eum deducentibus & ab ipso Lepido petentibus daret pacem ac veniam miseris civibus: qui sic ut erat discinctus è cubili ad eos prosiliit, pollicitúsque se id facturum, complexus est Antonium, & necessitatem excusavit. Nec desunt qui tradant eum supplicem

Laterensis senatoris consilium Lepido datum.

580

Lepidus à suis proditus.

ἕνα πάντες, οἱ τ' Καίσαρος ἐχθροὶ τὸ φιλίας· Λεπίδου ὑπὲρ τῶν μὲ βελτίω διδόντος πολεμεῖν αὐτῷ κελεύουσιν, ὑπισχνουμένου σφ' ὅμως εἰ πολεμήσειν ἐκόντος· ὁ δὲ στρατὸς ὁ τ' Λεπίδου τό τε ἀξίωμα αἰδούμενοι τὸ Ἀντωνίου, καὶ τ' ἀφ' ὁμοπατρίας αἰσθανόμενοι, καὶ τὴν ἀφίλειαν αὐτὰ τ' στρατοπεδείας ἀγάμενοι, ἐπεμίγνυντο τοῖς Ἀντωνίου λανθάνοντες, εἶτα φανερῶς, οἵ τε πολῖται τε καὶ συστρατιῶται χαίροντες, τῶν τε χιλιάρχων κωλυόντων ὑπερεώρων, καὶ τ' ποταμὸν εἰς εὐμήρειαν τ' ἐπιμιξίας ναυσὶν ἐζεφύρωσαν, τό τε καλούμενον δέκατον τέλος ἐξαναγαγόμενον ὑπὸ τ' Ἀντωνίου πάλαι, τὰ ἔνδον αὐτῷ παρεσκεύαζεν. ὧν αἰσθανόμενος Λατερήσιος, τῶν τις οὐ τῆς βουλῆς ἐπιφανῶν, ἐσηγήσατο τῷ Λεπίδῳ, καὶ ἀπιστοῦντα ἐκέλευε τὴν στρατιὰν εἰς πολλὰ διελόντα, ἐκπέμψαι κατὰ δή τινας χρείας ἐς ἐπίδειξιν ἢ τῆς εὐθυσίας ἢ τ' πίστεως· καὶ ὁ Λεπίδος ἐς τρία διελὼν, ἐκέλευε νυκτὸς ἐξορμᾶν ἐς φρουρὰν τειχίων τὴν πλησιάζουσαν· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν ἑκάτερα φυλακὴν, ὡς ἐς τὴν ἔξοδον ὁπλισόμενοι, τὰ ἐρυμνὰ τοῦ στρατοπέδου κατελάβοσαν, καὶ τὰς πύλας ἀνέῳγνυον Ἀντωνίῳ· ὁ δ' ἐς τὸν Λεπίδου σκηνὴν ἰὼν τὴν ὁδὸν, τοῦ στρατοῦ πάντος ἤδη τοῦ Λεπίδου παραπέμποντος αὐτὸν, καὶ τὸν Λεπίδου αὐτοῦ ἐρωτῶντος ἐρωτῶν τε καὶ ἔλεον ἐς ἀτυχοῦντας πολίτας· ὁ μὲν δὴ Λεπίδος ὡς ἦλθεν οὐ τ' ἐννῆς ἄζωστος ἐς αὐτὸν ἐξέθορε, καὶ ἐπιλαβόμενος ποιησάμενος, καὶ τὸν Ἀντώνιον ἠσπάζετο, καὶ ἐξελογεῖτο τῆς ἀνάγκης· οἱ δὲ αὐτὸν καὶ προσπε-

σεῖν

νεῖν Ἀντωνίῳ νομίζουσιν, ἄπρακτον μὲ ὄντα ἢ ἀτολμον· ὃ μὲν ἄπασι τοῖς συλλογιζομένοις πίστιν, ὅδ' ἐμοὶ πιθανον· ὃ γὰρ που τι αὐτῷ πολέμιον ἐς τὸν Ἀντώνιον ἐπέπρακτο δέους ἄξιον. ὅτω μὲ ὁ Ἀντώνιος ἐς μεγα δυνάμεως αὖθις ἐπῆρτο, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἦν ἐπιφοβώτατος· ἐρατὸν γὰρ εἶχεν ὃν τ' ἐξανεστησε Μουτίνης, καὶ σὺν αὐτῷ λαμπρότατον ἱππικὸν, τρία τε αὐτῷ τέλη καὶ τῶν ὁδὸν παρεσχεμένης τὰ Οὐεντιδίου, καὶ Λέπιδος αὐτῷ σύμμαχος ἐγίγνετο ἑπτὰ ἔχων ὁπλίτικὰ τέλη, καὶ πολιτῶν ὁμίλου ἄλλου καὶ παρασκευῆς ἀξιολόγου. καὶ τοιῇδε ὁ μὲν Λέπιδος ἐπωνομάζετο, ὁ δ' Ἀντώνιος ἄπρακτος διῆκε.

Ἐξαγγελθέντων δὲ τῶνδε ἐς Ῥώμην, θαυμαστὴ καὶ αὐθημερὸν αὖθις μεταβολὴ, τῶν μὲ ὀλίγης ἐπὶ τῷ πολλοῦ καταφρονήσεως ἐς δέος, τὰ δ' ἐς ἴσον δὴ δέους μεθεστηκότων· οἵ τε παρεσκευάζοντο τὰ δέκα ἀνδρῶν κρατεσάντων σφῶν ὕβρει, καὶ αἱ χειροτονίαι τῶν ὑπάτων ἐπείχοντο ἐπὶ μᾶλλον, ἤ τε βουλὴ πάμπαν ἀπρεπῶς, καὶ δεδιῶτα μὴ συνθοῖντο ἀλλήλοις ὅτι Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος, ἔπεμπε μὲν ἐς Βροῦτον τε καὶ Κάσσιον κρυφα ἀπὸ σφῶν Λούκιον καὶ Πάνσαν, ὡς ἐπὶ θέας εἰς Ἑλλάδα ἰξιόντας, ἀμυνοῦν αὐτοῖς ἐς ὃ δυνήσονται· μετεκάλει δὲ ἐκ Λιβύης ἀπὸ τριῶν τῶν ὑπὸ Σέξτιον δύο τέλη, καὶ τὸ τρίτον ἐκέλευε Κορνιφικίῳ παραδοθῆναι τῆς ἑτέρας ἀρχοντι Διονύσης, καὶ τὰ τῆς βουλῆς φρονοῦντ· εἰδότες μὲν καὶ τούσδε Γαΐῳ Καίσαρι ἐπιτετραμμένους, καὶ τὰ ἐκείνου πάντα accidisse genibus Antonii: quod, quamvis de homine segni & parum forti, nec omnes scriptores produnt, nec mihi fit verisimile: nondum enim quicquam hostile contra Antonium fecerat, cur timere deberet. Sic ille rursum ad magnam pervenit potentiam, jam inimicis formidabilis: nam præter eas copias quas à Mutina abduxerat, & cum his equitatum egregium, in itinere ei tres legiones ductu Ventidii se adjunxerant: & Lepidus in societatem receptus est, cum septem legionibus, ceteríque auxiliis & apparatu non contemnendo. quæ nomine quidem Lepidi erant, re autem vera ab Antonio regebantur. Lepidi ignavia.

His in urbem nuntiatis, rursum mira secuta est repentè mutatio: his qui modò contemptores erant metuentibus, aliis pro metu audaciam resumentibus. decemvirorum quoque edicta refigebantur contumaciter, & comitia consularia magis adhuc differebantur. Senatus etiam omnino inops consilii, timénsque ne Cæsar cum Antonio fœdus faceret, clàm ad Brutum ac Cassium misit ex ordine suo Lucium & Pansam, quasi ad visendum statum Græciæ, ut sibi opem ferrent pro viribus. Ex Africa quoque è tribus Sextianis legionibus duas accivit, tertiam tradi jussit Cornificio præsidi Africæ, foventi partes senatus: quamvis scirent hos militasse sub Cæsare & omnia ejus suspecta habe- Luceius & Pansa in Græciam missi à senatu.

haberent: sed eò cogebat inopia, quando & juvenem Cæsarem, ne se cum Antonio conjungeret, pari cum Decimo potestate, bello contra illum gerendo præesse jusserunt, pudenda inconstantia. At Cæsar jam exercitum exasperabat quòd non contenti ipsum continuis vexasse injuriis, etiam illos ad aliam expeditionem mitterent, nondum persolutis prioris nomine quinquies millenis sestertiis, monebátque ut eam pecuniam per legatos peterent: illi miserunt centuriones. Nec latuit senatum id ejus monitu fieri, proinde ait se responsurum per alios legatos: itaque missi sunt, præmoniti ut duas legiones, quæ ab Antonio transierant, adirent sine Cæsare, moneréntque ne spes suas collocarent in uno homine, malíntque adhærere senatui, cujus immortalis sit potentia, & conferre se ad Decimum, apud quem inventuros esse pecuniam. His cum talibus mandatis dimissis, decretum est ad præsens donativi dicti dimidium, & decemviri creati qui id dividerent, nec est additus eis Cæsar undecimus. Legati verò quum à duabus legionibus non admitterentur semoto Cæsare, reversi sunt infecto negotio. Tum Cæsar non amplius cunctandum ratus, nec per sequestros appellandum mi-

Pudenda senatus inconstantia.

Octavius injurias sibi à senatu illatas pro concione enumerat.

litem, ipse advocata concione injurias enumeravit illatas sibi à senatu, docens quòd hoc agatur, ut omnes Cæsariani singillatim opprimantur: monebátque

ὑπονοοῦντες, ἡ δὲ ἀπορία σφᾶς ὧδε ἤπειχθαι, ἐπὶ τῷ τὸν νέον Καίσαρα δεδιότες μὴ σωφρονῇτο Ἀντωνίῳ, στρατηγὸν αὖθις ἐπὶ Ἀντώνιον μάλα ἀπροφάτως ἐχειροτόνουν ἅμα Δεκίμῳ. ὁ δὲ Καῖσαρ ἤδη τὸ στρατὸν ἐς ὀργὴν ὑπέρ τε αὐτοῦ, ὡς συνεχῶς ὑβριζόμενον, ἀνεκίνει, τῷ ὑπὲρ σφῶν ἐκείνων ἐπὶ δυσὶ στρατιαῖς πεμπομένων, πρὶν ἐπὶ τῇ τετάρτῃ λαβεῖν τοὺς πεντακισχιλίους δραχμὰς, ὅσους αὐτοῖς ὑπεῖχοντο δώσειν, ἐδίδασκέ τε πέμποντας αὐτῶν· οἱ δ' ἔπεμπον τοὺς λοχαγοὺς, ὁ δὲ βουλὴ σωφρονίζεσθαι μὲν αὐτοὺς ἐς τοῦτο διδάσκομένους, ἀποκρίνεσθαι δὲ αὐτοῖς ἔφη δι' ἑτέρων πρέσβεων, τῷ ἔπεμπον ἃς ἐδίδαξαν, τοῖς δύο τέλεσι τοῖς ἀπ' Ἀντωνίου μεθεστηκόσιν εὐτυχεῖν αὖθις ἢ Καίσαρα, ὁ δὲ διδάσκειν μὴ ἐφ' ἑνὶ ποιεῖσθαι τὰς ἐλπίδας, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βουλῇ τὸ κράτος ἀθάνατον ἐχούσῃ μόνῃ, χαρεῖν δὲ αὐτῷ Δεκίμου, ἐφ' ᾧ σφίσι τὰ χρήματα ἀπαντήσειν. ζῶντ' ἐπισκήψαντες λέγειν, ἐσέφερον ἤδη τὸ ἥμισυ τῆς δωρεᾶς, καὶ δέκα ἄνδρες ἐς τὴν διαμέτρησιν ἐχειροτόνουν, οἷς ἕδε ἐνδέκατον συνεστήσασθαι ἕνα τὸν Καίσαρα· οἱ μὲν δὴ πρέσβεις, ὧν ἀναχωρούντων τὼ δύο τελῶν εὐτυχῶν σφίσιν αὖθις ἢ Καίσαρα, ὑπέστρεφον ἀπράκτοι· ὁ δὲ Καῖσαρ οὐκέτι τοὺς λόγους ποιεῖται δι' ἑτέρων, οὐδὲ μέλλειν ἔτι ἐᾷ, ἀλλ' αὐτὸς ἐς τὸ στρατὸν συγλεγόμενον ἐλθὼν, τά τε ὑβρίσματα ὅσα ἐς αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ μεμήνυτο κατέλεξε, καὶ τὴν ἐς ἅπαντας τοὺς Γαΐου Καίσαρος ἐπιμέλειαν καθ' ἕνα καθαιρούμενος, δεδιέναι τε αὐτοῖς παρ-

ὲι σφῶν

εἰ σφῶν διεκελεύσατο, μεταφέρεσθαι ἐς τὸν πολέμιον τὰ μέρος στρατηγὸν, καὶ πολέμους ἑτέρους ἀφ' ἑτέρων, ἵν' ἢ σκήπτεσθαι, ἢ ὑπ' αὐτῶν ἀλλήλους στασιάσαι. ἐπὶ γὰρ τῷδε καὶ τοῦ περὶ Μουτίνην ἔργου καινὸν γεγόνοτος, τὰ γέρα τοῖς δύο τέλεσι μόνοις δίδοσθαι, ἵν' αὐτὸς εἰς ἔλεγχον καὶ στάσιν ἐμβάλοιεν. Ἴστε γὰρ, ἔφη, καὶ ἐφ' οἷς ὁ Ἀντώνιος ἠναγκάσθη ἡττηθῆναι, οἷά τε τοὺς Πομπηϊανοὺς ἐπύθεσθε ἐν ἄστει πεποιηκέναι περὶ τὰς παρὰ Καίσαρος δωρεάς. τί δὴ πόθεν ἢ ὑμῖν ὧν ἐλάσσετε πατρῴων χωρίων τε καὶ χρημάτων, ἢ ἐμοὶ τῆς σωτηρίας, ὧδε ἐν τῇ βουλῇ δωρεσαμένοις τὰ οἰκεῖα τοῖς σφαγεῦσι; καίτοι μὴ οὐκ ἐξέσται μοι τὸ τέλος, ὅτι ἂν ἐπιγίγνηται μοι καλὸν χαρᾶ τῆς πατρίδος ἐπικουρήσαντι. ὑπὲρ ὧν ὑμῶν δέδια τοιῶνδε καὶ τοσῶνδε κινδυνευόντων ἐς ἐμὲ καὶ τὸν πατρῷον κάλεον. ἵστε μὲ δὴ μὴ καθαρεύοντα φιλοτιμίας, ἐξ ὧν στρατηγὸν μοι δίδοντων ὑμῶν ἄμα σημείοις τοῖς ἐξαιρέτοις, ἓν ᾧ μόνον ὁρῶν νῦν ἀμφοτέρως σωτήριον, εἰ δι' ὑμῶν ὕπατον ἀποδειχθείην· τὰ τε ἤδη παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῖν δοθέντα πάντα βέβαια ἔσται, καὶ ποιήσαντες αὖ ἐπ' ὀφελίμῳ, καὶ γέρα πάντα συντελῆ, ἐγώ τε τὰς φονέας ὑπὸ δίκην ἀγαγὼν, τοὺς ἄλλους ἂν ὑμῖν καταλύσαιμι πολέμους. ἂν λεγομένων, ἥτε στρατιὰ παθύμως ἐπεβόησε, καὶ τὰς λοχαγοὺς αὐτίκα ἐπέμπον αἰτήσοντας τὸν ὑπατικὸν τῷ Καίσαρι· ὑποκεναμένης δὲ τῆς βουλῆς τὸν ἡλικιαν, caverent militare adversæ factionis auspiciis, néve sinerent illos se abuti ad alia bella post alia, ut aut delerentur aut mutuis conflictarentur seditionibus: hoc enim esse cur post navatam Mutinensi bello communem operam, duabus tantum legionibus offerantur præmia ut inter ipsos ex æmulatione oriatur seditio. Scitis, inquit, qua de causa nuper Antonius victus sit: quomodo Pompeiani in Urbe quosdam tractarint, propter accepta à Cæsare munera, & quàm secura relinquitur vobis agrorum pecuniarúmque possessio, quam debetis benignitati Cæsaris, quàm tuta mihi salus, dum in senatu familiares parricidarum dominantur? Equidem perferam quicumque me manet exitus: pulchrum enim est aliquid pati pro patria. De vobis magis sum sollicitus, qui mea patríque causa tot subitis pericula. me certè ambitione carere comperistis, quando à vobis oblata præturæ insignia recusavi, nunc unicam tam vobis quàm mihi salutem reliquam video, si vestro favore consulatum assequar, tunc enim & mei patris confirmabuntur quæ accepistis beneficia, & colonias accipietis quæ debentur adhuc, & integra præmia. Ego quoque homicidas reos peragam, & sic tandem erit bellorum finis. Hæc dicenti occlamatum est alacriter: móxque centuriones missi qui consulatum illi peterent. Ceterùm senatu ætatem

Octavii oratio ad exercitum.

582

Centuriones missi

qui Cæsari consulatum petant.

tatem juvenis causante, responderunt centuriones, ut erant præmoniti, & Corvinum quondam juvenem factum consulem,

Corvinus & Scipio, coss. facti ante ætatem ad consulatum maturam.

& Scipionem postea: nec pœnitere patriam gestorum ab utroque juvene. Proferebatur etiam recens exemplum Pompeii Magni ipsiúsque Dolobellæ, quin & Cæsari jam concessum decennium ante ætatem legitimam. Hæc centurionibus confidenter objicientibus, senatores aliquot non ferentes verba liberiora quàm pro conditione hominum, objurgarunt quasi præter decorum & disciplinam locutos. Quod ubi cognitum est in exercitu, magis etiam exasperati, postulabant ut confestim ducerentur ad Urbem: se creaturos cum consulem privatis comitiis, filium Cæsaris, quem immensis extollebant laudibus. Sic incitatos ille ubi vidit, unitis mox copiis castra movit cum octo legionibus, equitatúque idoneo, &

Rubico fluvius, Italiam à Gallia disterminans.

ceteris auxiliis: trajectóq; Rubicone, qui Italiam à Gallia disterminat, unde & pater civilis belli fecerat initium, copias divisit bifariam, jussáque altera parte consequi per otium, ipse cum altera potiore, quæ ex selectis constabat, celeriter properavit, ut imparatis superveniret. Quúmque eadem via ex adverso adventarent quidam cum pecunia, quam senatus militibus præmiorum nomine mittebat, veritus Cæsar nequi hac mercede corrumperentur, clàm misit qui illis terrorem incuterent: atque ita aufugerunt cum pecunia.

583

ἔλεγον οἱ λοχαγοὶ ἃ ἐδιδάχθησαν ὅτι ἡ πάλαι Κορβίνος τε ἄρξειε νεώτερος ὢν ἔτι, ἡ Σκιπίων ὕστερον, ὅ τε πρεσβύτερος ἡ ὁ δεύτερος, καὶ ὅτι τῆς νεότητος ἐκείνου πολλὰ ὄναιτο ἡ πατρίς· τά τε ἐναγχος ἐς Πομπήϊον Μάγνον αὐτοῖς ἐς Δολοβέλλαν προὔφερον, αὐτή τε Καίσαρι ἤδη δεδόσθαι τὴν ἀρχὴν μιτιέναι ἑκατὸν ἐτῶν δέοντα. ταῦτα δὲ λοχαγῶν σφίσι τολεῖν παρρησία λεγόντων, δόξαι ἀναχωρῆσαι τινες τῶν βελτίστων λοχαγῶν οἷς ὧδε παρρησιάζεσθαι, ἐπεπλήσθησαν, ὡς θεασαμένοις ὑπὲρ τὸ στρατιώτας πρέπον, ἡ ὁ στρατὸς πυθομένῳ, ἔτι μᾶλλον ὠργίζοντο, ἡ ἄγειν σφᾶς εὐθὺς ἐκέλευον ἐς τὴν πόλιν, ὡς αὐτοὶ χειροτονησαντες αὐτὸν ἐξαιρέτῳ χειροτονίᾳ Καίσαρος ἡγοῦντα, πολλά τε τὸ πρέσβυτερον Καίσαρος ἀπαύστως ἐυφήμουν. ὧδε δὴ αὐτὸς ὁρμὴν ἔχοντας ὁ Καῖσαρ ἰδὼν, ἦγεν εὐθὺς ἐπὶ τὸ συνόδου ὀκτὼ τέλη πεζῶν, καὶ ἵππον ἱκανὴν, ὅσα ἄλλα τοῖς τέλεσι συνεπόμενα· περάσας δὲ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ὃν τῆς Κελτικῆς ἐς τὴν Ἰταλίαν, οὗ τινα αὐτὸς ὁ πατὴρ ὁμοίως ἐπὶ τῷ πολιτικῷ πολέμῳ πρῶτον ἐπέρασεν, ἐς δύο πανίας δήπου, καὶ τὸ μὲν ἑπτὰς ἡμέρῃ χολὴν ἐκέλευσε, τὸ δὲ ἀμεινον ἐπιλεξάμενος ἐτάχαζεν, ἐπηγόμενος ἔτι ἀπειροσκόπους καταλαβεῖν· μέρος τε τῶν χρημάτων ὑπαντιῶντας, ἃ ἐς τὰ γέρρα τοῖς στρατιώταις ἡ βελὴ ἐπεπόμφει, δείσας ἐπὶ τοῖς μισθοφόροις ὁ Καῖσαρ, πρεσβύπεμπε κρύφα τοὺς σκοπήσοντας· οἱ μὲν ἔφθησαν μετὰ τῶν χρημάτων.

In

Ἐς δὲ τὸ ἄστυ τὴν ἀγγελίας ἀφικομένης, θόρυβός τε ἰσχυρὸς ἅπαντες ἐθορύβουν τε καὶ ἐσκευωροῦντο, καὶ γυναῖκάς τινων, ἢ παῖδας, ἢ ὅσα πρωτεῖα ἄλλα ἐς ἀγροὺς ἢ τὰς ἐρήμους πόλεις μετεφερόντων· οὐ γὰρ πω σαφεῖς ὄντος, ὅπη μὴ ὁρμήσαιτο ὑπατείας, πολέμιον σφᾶς τὸν ἐπέναντι σὺν ὀργῇ πυθόμενοι, ἐς πάντας ἐδεδοίκεσαν· ἡ βουλὴ δ' ἐξεπίπληκτο ἀμετρίως, εὐδημίας αὐτοῖς ὅσης ἑτοίμου διὰ μέσου, ἀλλήλους τε, οἷον ἐν τοῖς φόβοις γίγνεται, κατημέμφοντο· οἱ μὲν ὅτι τῶν σφαγέων αὐτὸν ἀφείλοντο τῶν ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον ὁρμησάντων, οἱ δὲ ὅτι ἐς τὸν θεμάριδον ὑπερψυχίας σφᾶς ἄδικον ὄντας, οἱ δὲ τὸν φθόνον τὸν δημοσίᾳ τὸ χρημάτων, οἱ δὲ ὅδε ἐνδεκάτων ἐπιγράψαντες, οἱ δὲ αὖτε τὰ ἆθλα αὖτε ὀξέως, ἅτε σύτηλα διδόμενα, τῶν σφαγέων σφισιν ἕλεσθαι σκοπεῖσθαι· τό τε φιλονεικίας τὸ ἄκαιρον μᾶλλον ἐμεμφοντο, Βρούτου μὲν καὶ Κασσίου πρεσβυτέρων τε ὄντων, καὶ σωφρονεστέρων ἔτι, σὺν δὲ πλήθει, Ἀντωνίῳ τε καὶ Λεπίδου πολεμίων, οὓς ὅτε σὺν θυμῷ εἶεν Καίσαρι σωφρονεῖν ἔθος, πάμπαν ἥκιστα ὁ φόβος, Κικέρων τε ὃς τοῖς ἄλλοις ἐπεπόλαζεν, οὐδὲν ἐφαίνετο· ἀθρόα δὴ πάντων ἐς πάντα ὧν μεταθέσεις, ἀντὶ μὲν δισχιλίων καὶ πεντακοσίων δραχμῶν τὰς πεντακισχιλίας, ἀντὶ δὲ τῶν δύο πέλας τοῖς ὀκτὼ διδόμενα, Καίσαρά τε ἀν-

In Urbe autem postquam nuntiatus est ejus adventus, ingens tumultus ac pavor exortus est discurrentium trepidè: nonnullis uxores ac liberos & pretiosissima quæque, aut in villas aut in munitiores urbis locos transferentibus. quum enim nondum esset compertum, consulatum tantummodò peti, audito quòd iratus exercitus adventaret hostiliter, nihil non metuebant. In hac publica consternatione nihil fuit senatu timidius, quum nullus præstò esset exercitus, & alii alios (ut rebus turbatis fit) incusabant, vel quòd violenter ademptæ sint ei legiones semel datæ ad persequendum Antonium, vel quòd triumphus debitus ei negatus sit, vel quòd quorundam invidia spem donativi reddiderit irritam. Rursum alii querebantur decemviris eum non additum undecimum: alii nec maturè nec integrè præmia reddita, præbitámque militibus rebellandi materiam. Sed nihil magis reprehensum est quàm intempestiva contentio, longè absentibus adhuc Bruto Cassioque, nec satis etiamnum instructis, Antonio verò Lepidóque infestantibus ex proximo, quibus si in mentem veniret reconciliari Cæsari, omnia miscerentur tumultibus. Cicero quoque qui prius nusquam non aderat, tum nusquam comparebat. Itaque uno momento mutatis in diversum rebus omnibus, pro bis millenis quingenis sestertiis, quinquies milleni militi ex S. C. decreti sunt, nec duabus tantùm, sed octo legionibus, utque non decemviri, sed Cæsar eos distribueret:

Tumultus & pavor in urbe adventu Cæsaris.

Decreta à senatu fa-

cta in gratiam Cæsaris.

bueret: ipseque absens consul designatus est: legati etiam properè sunt emissi, qui celeriter hæc ei nuntiarent. Qui vix dum portam transcurrerant, quum senatum pœnitentia consternationis indecoræ viris subiit, admisisse tyrannidem nullo pro libertate fuso sanguine, contra majorum exempla, ambitiosis ansam præbitam novo more appetendi per
584 vim magistratus: dandam potius operam ut miles contineatur in officio, correptísque armis ex tempore, intentandum legum ac juris metum irruentibus, bonam spem esse, ne illos quidem proculcatis legibus illaturos arma patriæ:. quòd si pergant inferre, potius sustinendam oppugnationem, donec Decimus aut Plancus succurrat: & pugnandum ad mortem usque potius quàm admittatur dominatio, nunquam antea tentata feliciter. memorabatur etiam majorum in tuenda libertate animositas ac tolerantia, nihil non hujus amore perpessorum. Ubi verò duæ legiones accitæ ex Africa in portum appulerunt eadem die, visum est deos ipsos favere libertatis studiosis. Itaque pœnitentia placuit, & Cicerone rursum prodeunte senatusconsultum omnino mutatum est sumpta saga popularitèr, adjunctísque duabus recens ex Africa delatis legionibus, & mille simul advectis equitibus, aliáque legione, quam Pansa præsidio reliquerat. His omnibus distributis per diversa munia, pars Janiculum custodiebat & coacervatas ibi pecu-

Senatusconsultum mutatum.

τοῖς ἀντὶ τῶν δέκα ἀνδρῶν ἀμυνέμειν, καὶ ἐς τὸν ὕπατον δρόμῳ παραγγεῖλαι δόπτας· πρεσβεῖς τε ἐξέτρεχον, οἱ τάδε φράσον ἔμελλον αὐτῷ καὶ παυδιῶ. ὧν ἄρτι τὸ πόλεως σκιρτώντων, μετάνοια ἐπέπιπτε τῇ βουλῇ μὴ δεῖν ἅπαξ ἀνάνδρως καταπεπλῆχθαι, μηδὲ ἑτέρων σὺν ἐξαλλοτυραννίδα ἀναμεῖναι, μηδὲ ἐθίσαι τὴν ἀρχὴν ἐφιεμένους σὺν βίᾳ τυγχάνειν, μηδὲ τοὺς σωματοφύλακας ἐξ ἐπιτάγματος ἀρχεῖν τῆς πατρίδος, ὁπλισταφόρους ἢ σὺν τῶν ὄντων, τοὺς νόμους τοῖς ἐπιοῦσι φυτεύειν· φοβερὰν γὰρ ὁρᾶν σκιὰν, νόμων φυτευομένων, ὅπλα τῇ πατρίδι ἐπίσειον· εἰ δὲ φέροιεν, ἀνέχεσθαί τε πολιορκίας, μέχρι Δεκίμου ἢ Πλάγκου ἔλθοι, καὶ ἀμύνεσθαι μέχρι θανάτου μᾶλλον, ἢ ἑκόντας σὺν δέκα δουλείαν ἄνωθεν ἀδόρυβον παρὰ δέχεσθαι Ῥωμαίων ἐπὶ ἐλευθερίᾳ φρονήματα καὶ πυθέσθαι, ὡς ὧδέ σὺν ὄντων ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀνελεγκτῶς· ἐπεὶ ἦ αὐτοῖς καὶ τι δύο τέλη τὰ σὺν Λιβύης μεταπεμπτα, ἐς τὸ λιμένα αὐτῆς ἡμέρας ἀφικέσθαι, τὰς γνώμας σφῶν ἔδοξεν ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐπιτρωθῆναι· ἢ μὴ δὴ μετανοίᾳ σκεκύρωτο, καὶ μεταψηφίζετο ἅπαντα. Κικέρωνος αὖθις αὐτοῖς ἐπιφανέντος, ἥτε σφετέρου ἡλικίᾳ παρεσκεύαστο πᾶσα, καὶ τὰ δύο τέλη τάδε τὰ σὺν Λιβύης, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἱππεῖς χίλιοι, καὶ τέλος ἕτερον, ὃ Πανσᾶς αὐτοῖς ὑπολελοιπὼς πάντες οἱδε μεμαθήκεσαν, οἱ μὲν τὸ λόφου τὸ καλουμένου Γιανικλου, ἔνθα καὶ τὰ χρήματα ἐτο-

σώρευσαν,

σάρδυσιν, ἐφερούσων, οἱ ἦ τὴν ἔ ποταμοῦ γεφυραν ἐπὶ διηρημένων σφισι τ στρατηγῶν τ κ τὴν πόλιν, ἄλλοι ἦ αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ λιμένι σκάφη κ νεῦς κ χρήματα ἐντεῦθεν ἔπιζον, εἰ δηλαδὴ ἡττωμένους φυγεῖν δόξῃ θαλάσσης· ἔ ταῦτα σὺν εὐθαρσείᾳ πράσσοντες ὕστερον ἔξεως, ἤλπιζον ἀντικαθαιρήσειν τ Καίσαρα, κ ἢ μεταπείσειν αὐτὸν σφῶν αὖτι ἔ στρατιώτας αἰτεῖν τὴν ἀρχὴν, ἢ ἐγκρατῶς ἀμυνεῖσθαι, τῆς τε τῆς ἐναντίας μοίρας τῶν γε μεθαρσούντων, μίχεσθαι τὴν ἐλευθερίας εἶναι ὁ ἀγών. τὴν δὲ μητέρα Καίσαρος κ τὴν ἀδελφὴν ὅτε φανερῶς, ὅτε λάθρα ζητοῦντες ἔνδοσιν ἐθορυβοῦντο οὐκ αὖθις ὁμήρων μεγάλων ἀφηρημένοι, κ τ Καισαριανῶν ὅπως σφίσιν ἐπικλωμένων, τὸ ἐκείνων αὖ πῶς ὧδε ἀκριβῶς ἐνόμιζον ὑποκρίνεσθαι.

Καίσαρι ἦ ἔτι τ πρέσβεων ἐντυγχανόντων, τὰ μετεψηφισμένα ἀγγέλλεται, κ αὐτὸν οἱ πρέσβεις ἀπολιπόντες, ἀνέστρεφον ὑπ' αὐθις· ὁ ἦ τῷ στρατῷ μᾶλλον ἔτι παροξυνόμενος, καὶ σπουδῇ ἐχώρει σὺν φόβῳ μή τι παθοῖεν οἱ γυναῖκες, ἐς τε τ δῆμον τεθορυβημένον ἱππέας ἐπέμψεν, ἀτρεμεῖν ἐπικελεύων, κ τεθηπότων πάντων, τὸ πεσὸν ἔ Κυιναλίου λόφου κατέλαβεν, ὀδενὸς ἐς χεῖρας ἐλθεῖν ἢ κωλύειν ὑποστάντος· ὧ τε αὖθις ἑτέρᾳ θαυμάσιον ἄφνω μεταβολὴ θεωτῶν ἐς αὐτὸν τῶν ἐπιφανῶν, ἔ πρωϊαγορεύοντων, ἔνθα ἦ κ ὁ δήμοτης λεὼς, κ τὴν ἐναντίαν τῶν στρατιωτῶν ὡς εἰρηνικὴν ἀπεδέχοντο. ὁ δὲ τὸν στρατὸν ἐνθαπερ ὧδ

nias, pars pontem fluminis, quæque sub suis urbanis prætoribus: pars verò in portu majora minoráque navigia parabat, ut cum pecuniis, si res ita ferret, per mare victi fugerent. In his rebus occupati magna fiducia, sperabant se mutatis vicibus, repentè perterrituros Cæsarem, aut persuasuros ei, ut relicto exercitu consulatum ab ipsis peteret, aut vi denique hostem repulsuros: & adversam factionem tunc saltem secum consensuram, dum de communi libertate agitur: matrem autem & sororem Cæsaris diu palam & clam quæsitam nusquam invenire potuerunt: quamobrem rursum terrebantur carentes tantis obsidibus, Cæsarianis interim nihil ad gratiam eorum flexis, qui putabantur illas summo celare studio.

Cæsari autem adhuc legationem audienti, nuntiatur senatum mutasse sententiam: atque ita legati pudore confusi reversi sunt. Ille cum exercitu magis etiam exasperato properavit, timens suis mulieribus, & ad plebem trepidam misit equites qui juberent eam quieto esse animo. omnibusque stupentibus quicquid ultra Quirinalem collem est, occupavit, nemine auso vel prohibere vel congredi. Ac rursum alia repentè fit mira mutatio nobilibus ad eum salutandum confluentibus, accurrente & plebeia multitudine, & ordines militum pacatè incedentes excipiente. Sequenti die relicto 585

Alia Rotatio repentè mutatio.

ibi exercitu urbem petiit septus sufficiente custodia: tum quoque per totam viam aliis post alios occurrentibus ac salutantibus, & nihil quod ad humanitatem, & officiosam culturam pertineret, omittentibus: mater quoque & soror in æde Vestæ cum Vestalibus eum salutarunt: & illæ tres legiones contemptis suis ducibus & legatis ad eum missis, mox & signa transtulerunt. Unus ex ducibus Cornutus manus sibi intulit, reliqui in fidem recepti sunt. Cicero etiam ubi de pace audiit, per amicos Cæsaris impetravit colloquium, admissúsque, causam pro se dixit, summis laudibus eum extollens, quòd consulatum peteret, de quo & ipse antè ad senatum retulisset: ille tantum hoc, non sine morsu, respondit, Eum sibi ultimum amicorum occurrere. noctu verò crebrescente rumore, Martiam legionem & quartam adventare quasi per insidias occupare vellent patriam, prætores ac senatus nimis facilè crediderunt: & quamvis exercitus esset in proximo, tamen rati solis se posse optimatium viribus Cæsari tantisper resistere, donec aliunde acc ederent copiæ, ipsa nocte Manium Aquilium Crassum in Picenum miserunt habendis delectibus, jusserúntq; unum è collegio tribunorum, Apuleium, per urbem discurrere ferentem plebi hoc lætum nuntium: senatores quoque eadem nocte cursim petebant curiam, Cicerone eos excipiente pro so-

Cornutus manus sibi infert.

Cæsaris de Cicerone dictum.

Manius Aquilius Crassus.

λοπλιτῶν, ἐχώρει τ ἐπίσης πρὸς τὸ ἄστυ, φυλακὴν ἔχων ἀμφ' αὐτὸν ἱκανήν· οἱ ἦ κ τότε ὑπατίων δι' ὅλης τ ὁδὸν κ μέρη, & προσηγόρευον, εἴδὲν εὐδέοντες ἢ φιλοφροσύνης ἢ ἱκετηρείας ἀθεσίους. ἡ δὲ μήτηρ αὐτ κ ἡ ἀδελφὴ ἐν τῷ τ Ἑστίας ἱερῷ μ τ ἱερῶν παρθένων ἠσπάσαντο, κ τὰ τελικὰ τέλη τῶν στρατηγῶν ὑπερελθόντα πρὸς αὐτὸν ἐπρεσβεύσατο, κ μετετίθετο, & τῶν στρατηγῶν, οἱ ἦρχον αὐτῶν, Κορνήτ μ ἑαυτὸν ἐκτεινεν, οἱ δ' ἄλλοι σπονδῶν κ πίστεων ἔτυχον. Κικέρων τε τ σπονδῶν πυθόμ, ἔπεμψε δι τ Καίσαρ φίλων σὺν τυχεῖν αὐτῷ, & σὺν τυχὼν, ἀπελογεῖτο, καὶ τὸ εἰσηγήσιν τ ὑπατείας ὑπερεπῆρεν, ὡ αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ πρότερον εἰσηγήσατο, ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπεκρίνατο ἐπισκώπτων, ὅτι, Τῶν φίλων αὐτῷ τελευτῶν σὺν τυγχάνοι. νυκτὸς δ' ἄφνω δόξης γενομένης, ὅτι δύο τέλη Καίσαρ τό τε Ἄρειον & τὸ Τέταρτον μετεπέμπετο ἐς τὸ πόλιν, ὡς δ' ἐσέδραμε ἐπὶ τὸ πατρῴδα ἐπαχθέντα, οἱ στρατηγοὶ κ ἡ βουλὴ πάμπαν ἀπαλεμπώρως ἐπίστευσαν, καίπερ ὄντ ἐξυπάτου & στρατοῦ, νομίσαντες τε αὐθέξειν αὐτοῖς οὐσιν ἀρίστοις πρὸς τὸ λοιπὸ τὸ Καίσαρ, μέχρι τ ἑτέρωθεν αὐτοῖς ἰσχὺς ἐπιγένοιτο, νυκτὸς ἔτι μᾶλλον Ἀκύλιον Κράσσον ἐς τὸ Πικεντίδα ἐξέπεμπον στρατὸν ἀθροίζειν, κ τ πρὸ δημάρχων Ἀπουλήϊον ἐς τ δῆμον ἐποίουν τὸ εὐαγγέλιον σφέρειν πρόθυμον· ἡ τε βουλὴ νυκτὸς ἐς τὸ βουλευτήριον συνίθεον, Κικέρων ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοὺς

δεξιου-

δεξιουμένῳ, ψευδοῦς οὖσὲ τῆ δόξης φανείσης, ἐν φορείῳ διέφυγεν· ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπιγελάσας αὐτοῖς, τὸ μὲν στρατὸν ἐξυτέρω τῆ πόλεως ἀπήγαγεν ἐς τὸ πεδίον τὸ καλούμενον Ἄρειον, τοὺς δὲ στρατιώτας τότε μὲν οὐδὲν ἠμύναντο, οὐδὲ Κράσσον τὸν ἐπὶ σκηνῆς καθεζόμενον, καίπερ οἰκέται ὑβρισθέντα, ὡς εἶχε λαφύροις ἐν χρήμασιν οἰκέτου, ἀλλὰ μεθῆκεν ἅπαντας ἐς δόξαν φιλανθρωπίας· ὀλίγου δὲ ὕστερον ἐπὶ θανάτῳ ἀπεθεράπευσαν. τὰ χρήματα δὲ, ὅσα τε ἡμιναῖ ἦν ἐν τῆ Γαυίκλῳ ἢ ἑτέρωθι, καὶ ἄλλα συνεπιχθόνια κελεύσας, ὁπόσα Κικέρωνι ἐσηνεγκάμην αὐτῷ πρὸ αὐτοῖς ἐπεγέγραπτο, διένειμεν ἀνὰ δισχιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμὰς τῷ στρατῷ, καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἐπιδώσειν ὑπεσχέτο, καὶ τῆς πόλεως ὑπεξῆλθε, μικρὸν χειροτονήσας ὑπάτους αἱρετοὺς αἱρεθῆναι ὀλίγους αὐτὸς σὺν ᾧ περ ἐβούλετο Κοίντῳ Πεδίῳ, ὃς τὸ μέρος αὐτῷ δεδώρητο τῆ Καίσαρος κληρονομίας, ἐς τὴν πόλιν αὖθις ὡς ὕπατος εἰσῆλθε καὶ ἔθυε, δώδεκα οἰωνοὺς φανέντων. ὅσους φασὶ καὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν οἰκίζοντι ὀφθῆναι· ὅπερ ἦν τοῖς Ἕλλησιν ἐκ τῶν θυσιῶν ἑαυτὸν εἰσποιεῖται τῆ πατρὶ αὖθις κατὰ νόμον Κεκρόπιον· ἔστι δὲ ἐπὶ τοῖς δήμοις γίγνεσθαι τὰς θέσεις. Κουρεῶν γάρ, ἐς μέρη πάσας φυλὰς καὶ τοὺς δήμους διαιρουμένους, καλοῦσιν, ὡς Ἕλλησιν εἰκάζοντι φράτρας Φρατρίας. ἐπονομάζεται δὲ ἐπὶ Ῥωμαίοις ὁ τρόπος οὗτος ἐπὶ τῶν ἀπατόρων, καὶ δύναται μάλιστα αὐτοὶ ἴσα τοῖς γνησίοις παισὶν ἄγειν τὰς συγγενεῖς τῶν θρεμένων καὶ ἀπελευθέρους. Γαΐῳ δὲ ἦν τά τε ἄλλα λαμπρὰ, ribus: qui postquam rumor evanuit, lecticariorum celeritate profugit. Cæsar ridens eorum insaniam, exercitum propius admovit in campum Martium: nec tamen in ullum prætorem sæviit: ne in Crassum quidem, qui in Picenum excurrerat, quamvis ad se adductum, ita ut erat, servili habitu: sed omnibus noxam remisit, ut sibi compararet opinionem clementiæ: non multo tamen pòst proscripti sunt. Publicam autem pecuniam quæ vel in Janiculo erat vel alibi, comportari jussit, & juxta S. C. ex Ciceronis sententia prius factum bis millenos quingenos H. S. militi distribuit, pollicitus se additurum & reliquum: atque ita Urbe excessit, donec comitiis crearentur coss. Electus deinde ipse cum quo volebat collega Q. Pedio, qui portionem suam ex Cæsaris hæreditate illi donaverat, in urbem consulari pompa ad sacrificandum ingressus est: quo tempore XII vulturum auspicium oblatum est ei, ut quondam urbem condenti Romulo. Post sacra peracta rursum seipsum in patris familiam ac nomen inseruit curiatis comitiis, hoc est per plebiscitum. plebs enim Romæ in curias dividitur, sicut apud Græcos in phratrias. Est autem hujusmodi orborum adoptio maximè legitima: nam sic adoptati idem quod nativi filii jus habent erga suorum patrum cognatos ac clientes. & habuerat C. Cæsar præter reliquum vitæ splendorem libertos etiam mul-

586 Cæsaris clementia.

Cæsar consul, collega Q. Pedio.

Omen Cæsari oblatum, quale Romulo.

Adoptionis vis.

tos, eósque divites: qua potissimùm de causa puto filium non contentum priore adoptione per testamentum facto, opus habuisse hac quoque. Moxque alia lege lata absolvit Dolobellam, qui hostis judicatus fuerat, & de Cæsaris nece judicia constituit.

Acta Cæsaris in consulatu.

Móxque Cæsarianis accusantibus, alii vocati sunt in jus, ut facinoris socii, alii ut tantummodo conscii: nam & hoc quibusdam crimini datum est, quorum nonnulli ne in urbe quidem fuerant, quando Cæsar occisus est. Postquam autem universis una præconis denuntiatione dies dicta est, omnes absentes damnati sunt, inspectante Cæsare: & nemine ex toto judicum consistorio album ferente calculum, præter unicum virum nobilem, qui tunc quidem tulit impunè,

587

sed paulo pòst cum aliis proscriptus est. Per eosdem dies Q. Gallius frater Marci degentis cum Antonio, tunc urbanus prætor, à Cæsare impetravit Africam provinciam: visúsque malo dolo agere, à collegis prætura submotus est: domum ejus diripuit populus, senatus capitalem in eum protulit sententiam. Cæsar eum jussit ad fratrem abire, qui nave conscensa nusquam postea comparuit.

Q. Gallius.

His Cæsar peractis cogitabat de farcienda cum Antonio gratia: quippe certior factus jam Cassianos xx legiones habere: & quia opus erat præsente Antonio, ad mare superum profectus lentis

ϗ ἐξελαθέρῳ πολλοί τε καὶ τολέσιοι, ϗ Δέφ τοσί, ἴσως μάλιστα ὁ Καῖζαρ ἐπὶ τῇ τρίτῃ θέσει ϗ Δεδθήκῃ ἠχυμάθη, Ϛ τῆσδε εὐδόκη, νομῷ δί ἑτέρῳ ἀπέλυε, μὴ εἶ ναι πολέμιον Δολοβέλλαν, ϗ ἐναι φόνε δίκας ἐπὶ Καίσαρι· ϗ εὐθυς ἦσαν γραφαί, Τ φίλων Ϝ Καίζαρ Ϙ γραφομένων, τὲς μὲ αὐτοχειρας, τὲς ϑ συνειγωκέναι μόνον· Ϛ ἐδ τὸτο οἷοις ἐπεγράφη, καὶ πᾶσιν ἐδί ἐπιδήμησασιν, ὅτε ὁ Καῖζαρ ἀπέθνετο· πᾶσι δί ὁρισθέισης ὑπὸ κηρύγμα τ μιᾶς ἡμέρας εἰς κρίσιν, ἐρήμῳ ἅπαντες ἐάλωσαν, ἐφορῶντος τὰ δικαστήρια Ϝ Καίζαρ Ϙ, Ϛ τῶν δικαστῶν ἑδένὸς τῳ ἀπολύουσαν φέροντ Ϙ, πλὴν ἑνὸς ἀνδρὸς Τ ἐπιφανῶν, ὃς τοτε μὲ οὐδί αὐτος τι ἐπαθε, μικρὸν δί ὕστερον, ἐπὶ θανάτῳ μὴ Τ ἄλλων ϗ ὅδε σωθέρᾳφη· ἐδοξε ϑ τηίσδε τῆς ἡμέρῃς Κοίντ Ϙ Γαλλίῳ ἀδελφὸς Μάρκου Γαλλίου σωθέντ Ϙ Ἀντωνίῳ, τῷ πολιτικῷ στρατηγίαν ἀρχὴν, αἰτήσαντ Ϙ Δὸς Καίσαρ Ϙ τῷ στρατηγίαν Τ Λιβύης, καὶ ὅτω τυχὼν, ἐπεβουλέυσαν τῷ Καίσαρι· ϗ αὐτὸ τῳ μὲ στρατηγίαν ἀφείλοντο οἱ συνάρχοι, τῳ δί οἰκίαν διήρπασεν ὁ δῆμ Ϙ, ϗ ϑ βουλὴ κατεγίνωσκε θανάτου· ὁ δί Καῖζαρ ἐς Τ ἀδελφὸν ἐπέλθυσε χαρεῖν, ϗ δοκεῖ νεὼς ἐπιβὰς ἐδαμοῦ ἐπ φανῶαι.

Τοσάδε πράξας ὁ Καῖζαρ, ἐπενόει μὲν τὰς ἐς Τ Ἀντώνιον Δεδλύσεις, πιστανόμεν Ϙ ἤδη τοῖς ἀμφὶ Τ Βροῦτον εἴκοσι συνήχθαι τέλη στρατῦ, ϗ χρῄζων ἐπ' αὐτὰ Ἀντωνίου, ἐξῄει δί Τ πόλεως ἐπὶ τὸν Ἰόνιον

γόνιον, ἐς χολαὶως ἀνεζεύγνυε, τὰ τῶν τῆς βουλῆς ἐπιῤῥῶν· Πέδιος γὰρ αὐτῷ ἀπεῶντος τοῦ Καίσαρος ἐπείθε, τὰ ἐς ἀλλήλους μὴ δυσπαθῆ ποιουμένους συναλλαγῆναι· Λεπίδῳ τε καὶ Ἀντωνίῳ· οἱ δὲ πρεσβύτεροι μᾶλλον, ὅπως μὴ σφίσι μηδὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔσται αἱ διαλλαγαί, ἀλλ' ἐς συμμαχίαν Καίσαρι κατὰ Κασσίου τε καὶ Βρούτου, ἐπήνουν· δι' ὅμως καὶ συνετίθεντο ὑπ' ἀνάγκης, καὶ τὰ πολέμια ἐδόγματα Ἀντωνίῳ τε καὶ Λεπίδου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῖς στρατιωτῶν κατέλυεν, εἰρηναῖα δὲ ἄλλα σφίσιν ἐπέμπετο, καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτοῖς συνήδετο γράφων, Ἀντωνίῳ δὲ καὶ βοηθὸς ἐπὶ Δέκιμον ὑπισχνεῖτο ἥξειν εἰ δέοιτο· οἱ δὲ ἀντεφιλοφρονοῦντο μὲν αὐτὸν ἄφθονα, καὶ ἐπήνουν, ὁ δ' Ἀντώνιος ἔγραφεν αὐτὸς ἀποστείλας Δέκιμον τε ὑπὲρ Καίσαρος, καὶ Πλάγκον ὑπὲρ ἑαυτοῦ, καὶ συμμῖξαι Καίσαρι· τοσάδε μὲν ἀλλήλοις ἐπέστελλον. διώκοντι δὲ τὸν Ἀντώνιον Δέκιμον προσγίνεται Πολλίων Ἀσίνιος ἄγων δύο τέλη, καὶ Πλάγκῳ μὲν Ἀσίνιος ἔπραξε διαλλαγάς, καὶ ὁ Πλάγκος σὺν τρισὶ τέλεσι μεθίστατο ἐς τὸν Ἀντώνιον, ὥστε ἤδη βαρυτάτης δυνάμεως ἦρχεν ὁ Ἀντώνιος. Δεκίμῳ δὲ ἓξ τέλη ἦν δέκα, ὧν τέσσαρα μὲν τὰ ἐμπειροπολεμώτατα ὑπὸ λιμοῦ διεφθάρτο, καὶ σὺν ἔτι, τὰ νεοστράτευτα δὲ ἓξ ἀπελαυνόμενα ἔτι καὶ πόνων ἀπείρα ἀπήγουσιν οὐ μαχεῖσθαι, φεύγειν ἔκλινε πρὸς Βροῦτον ἐς Μακεδονίαν· ἐφόλλιζε δὲ σὺν ἐπὶ τοῖς Ἄλπεσιν, ἀλλ' ἐς Ῥάβεννα

itineribus, obſervabat quorſum ſenatus eſſet proclivior. Pedius enim abſente Cæſare autor patribus erat, ut priuſquam factionum odia fierent immedicabilia, Lepidum & Antonium reciperent in gratiam: qui providebant quidem hoc è rep. non fore, ſed tantùm auxilia quærere Cæſarem contra Brutum & Caſſium: probabant tamen & aſſentiebant neceſſitate cogente, antiquatóque S.C. quo Antonius Lepiduſque unà cum ſuis exercitibus hoſtes judicati fuerant, pacificas eis ſcripſerunt literas: id quod Cæſar ſenatui per literas gratulatus eſt: Antonio verò etiam auxilio ſe venturum promiſit contra Decimum, ſi opus habeat. Senatus viciſſim amiciſſimo reſcripto eum collaudavit. Antonius reſcripſit exacturum ſe à Decimo pœnam perfidiæ erga Cæſarem & à Planco erga ſeipſum, conjuncturúmque cum Cæſare copias. Hujuſmodi literis ultro citróque miſſis, Antonio Decimum perſequenti conjunxit ſe Aſinius Pollio cum duabus legionibus: quo conciliatore Plancus cum tribus legionibus ad Antonium tranſiit, ut jam potentiſſimis copiis præeſſet. Decimo ſupererant legiones x. quarum quatuor peritiſſimæ rei militaris adhuc laborabant fame afflictæ: ſex verò è tironibus conſcriptæ, rudes erant & inaſſuetæ laboribus. Quare inconſultum ratus

Pacificæ ſenatus literæ ad Antonium & Lepidum.

cos prælio committere, ſtatuit ad Brutum fugere in Macedoniam, iter aggreſſus non per Ciſalpinam Galliam, ſed per Ra- 588

vennam & Aquileiam: sed quia Cæsar hac erat iturus, ipse cogitavit aliam viam longiorem ac difficiliorem, ut trajecto Rheno transiret per solum barbaricum. Qua difficultate deterritæ primum tironum legiones eo deserto transierunt ad Cæsarem: nec multo pòst aliæ quatuor veteranæ contulerunt se ad Antonium, simúlque auxiliares exceptis Gallis equitibus, destinatis ad corporis custodiam. ille permissis ex hoc quoque numero domum redire quotquot voluerant, & donatis ex præsenti auro, cum reliquis trecentis qui soli secum permanserant, Rhenum petiit: quem fluvium quum difficile esset trajicere, paulatim & ab his desertus est, exceptis decem tantummodo. Tum verò sumpto cultu Gallico, non ignarus & linguæ, fugiebat cum his paucis pro Gallo habitus: & relicto viarum dispendio, petebat Aquileiam, quòd se propter paucitatem putaret posse fallere. Captus autem à latronibus, & vinctus, rogabat cujusnam Gallorum dynastæ esset ea regio: & cognito quòd esset Camilli, de quo bene meritus fuerat, duci se ad eum jussit. Qui ubi adductum vidit, magna comitate excepit in propatulo, objurgans eos qui illum vinxerant, quòd per ignorantiam tantum virum affecissent injuria: clam verò significavit hoc Antonio: qui talem fortunæ mutationem hactenus miseratus est ut eum videre non sustinuerit: sed Camillo mandavit ut interfecti ca-

Decimus ut à suis desertus.

A latronibus captus & vinctus.

Camillus Decimum Antonio prodit.

ξενναν ἡ Ἀκυλίαν· ἐπεὶ ὃ Καῖσαρ ὥδευε ταύτῃ, ἄλλῃ μακροτέραν ὁδὸν & δύσπορον ἐπινοῆ, τόν τε Ῥῆνον περάσων, καὶ τὰ ἀγελαιότερα τῶν βαρβάρων ὑπερελθών· ὅθεν αὐτὸν ὑπό τε τῆς ἀπορίας καὶ & καμάτου πρῶτοι μὲν οἱ νεοστράτευτοι καταλιπόντες, εἰς Καίσαρα ἐχώρουν, ἔπὶ δὲ σφίσιν καὶ τὰ δεκαπέντε τέσσαρα ἐς Ἀντώνιον, καὶ ὁ ἄλλος ὁμίλου ἤδη χωρὶς τῶν σωματοφυλάκων ἱππέων Κελτῶν· ὁ ὃ & τούτων τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιτρέψας ἐς τὰ οἰκεῖα σφῶν ἀφῖκται, καὶ ἀμοιβὰς ἐκ & παρόντος ἔπὶ χρυσίου, μὴ τριακοσίων τῶν παραμεινάντων μόνων ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐφέρετο· δύσπορον δ' ὄντος αὐτῷ περᾶν, σὺν ὀλίγοις ἀπελείφθη καὶ ὑπὸ τούτοις, πλὴν δέκα μόνων· ἠμάξευ δὲ τὸν ἐσθῆτα ἐς τὸ Κελτικόν, ἐξεπιστάμενος & ἄμα & τὴν φωνὴν, & διεδίδρασκεν σὺν σκεύεσιν οἷά τις Κελτὸς, & τῶν μακροτέρων ἔτι βραχέων, ἀλλὰ ἐπὶ Ἀκυλείας, λησεσθαι νομίζων ἀφ' ὀλιγότητα, ἄλλους ὑπὸ λήστων & δεθεὶς, ἤρετο μὲν ὅτου Κελτῶν διωκόσου τὸ ἔθνος εἴη, μαθὼν δ' ὅτι Καμίλλου, πολλὰ πεποιηκὼς δὴ τὸν Καμίλλον, ἀγὰν αὐτὸν αὐτοῖς ἐς τὸν Καμίλλον σκέλευεν· ὁ δ' ἀχθεὶς ἰδὼν, ἐφιλοφρονεῖτο μὲν ἐς τὸ φανερὸν, καὶ τοῖς δήσασιν ἐπεμέμφετο, ὡς ἀγνοίας ξυνδήσασιν ἀνδρὶ τοσῷδε· κρύφα δ' ἐπέστελλεν Ἀντωνίῳ, καὶ Ἀντώνιος τι πυθὼν ἐπὶ τῇ μεταβολῇ, οὐκ ὑπέμεινε τὸν ἄνδρα ἰδεῖν, ἀλλ' σκέλευσε τὸν Καμίλλον κτεῖναι, τὴν κεφαλὴν

ἐς αὐτὸν ὑπέμψαι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἰδὼν, ὑπέλευσε τοῖς παρεῦσι θάψαι. τοῦτο Δεκίμῳ τέλος ἐπὶ τῆς ἱππαρχίας τε Καίσαρος ἡγουμένῳ, καὶ ἄρξαντι τῆς πυλαίας Κελτικῆς ὑπ' ἐκείνῳ, καὶ ἐς τὸ μέλλον ἔτος ὑπατεύειν ὑπ' αὐτῷ κεχειροτονημένῳ καὶ τῆς ἑτέρας Κελτικῆς ἄρχειν. ὁ δεύτερος τῶν σφαγέων οὗτος ἐπὶ Τρεβωνίῳ δίκην ἐδίδου μετ' ἐκείνους τὸν τοῦ ἥμισυ τῆς ἀναιρέσεως. τὴν δὲ αὐτὴν χεῖρα καὶ Μινούτιος Βάσιλος, σφαγεὺς καὶ οὗτος Καίσαρος, ὑπὸ τῶν θεραπόντων ἀνῃρέθη, ἐνίοις ζῶσι τινὰς αὐτῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ.

put ad se mitteret: quod inspectum, sepeliendum suis tradidit. Hic finis fuit Decimi, qui Cæsaris magister equitum fuerat, & illo vivo ulteriori Galliæ præfuerat, designatus ab eo consul in annum proximum, simúlque rector citerioris Galliæ. Hic secundus post Trebonium pœnas dedit homicidii, sesquianno post interemptum Cæsarem. Per idem tempus & Minutius Basilus, unus è Cæsaris percussoribus, à suis servis interfectus est, quia ex eis aliquot iratus castraverat.

Decimi interitus.

Basili, Cæsaris percussoris, interitus.

589 APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER IIII.

AD hunc modum C. Cæsaris percussores duo, in suis provinciis bello victi, pœnas dederunt, Trebonius in Asia, Decimus in Gallia: de cetero quomodo dederint Cassius & Brutus, ejus conspirationis autores præcipui, qui provincias universas obtinebant à Syria Macedoniam usque, & copiis tam pedestribus equestribusque abundabant quàm navalibus, quippe qui haberent legiones supra viginti, & classes ac pecunias, hic quartus Bellorum civilium liber indicabit. Quo tempore etiam in Urbe proscriptorum erat inquisitio, & quotquot inveniebantur, mulctabantur odiosissimè: quale nihil unquam nec in Græcorum seditionibus aut bellis contigerat, nec in ipsorum Romanorum extabat memoria, exceptis temporibus Syllæ, qui primus inimicos proscripserat. supplicio, quos invenire potuit:

Syllæ & Marii iniqua facinora.

Nam Marius eos tantùm affecit Sylla verò proscriptos cuivis per

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ. Δ.

ΔΥΟ μὲν δὴ Γαΐῳ Καίσαρος φονεῖς ἅτω δίκην ὑπὲρ τῆς σφετέρας αὐτῶν στρατηγίας ὑπομεμηνότες ἐδεδώκεσαν, Τρεβώνιος μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὁ δὲ Δέκιμος ἐν τῇ Κελτικῇ· ὅπως δὲ ἕκαστον Κάσσιός τε καὶ Βροῦτος, οἱ καὶ τὰ ἐπιβουλῆς ἐπὶ τῷ Καίσαρι μάλιστα ἦρξαν, καὶ γῆς ὁπόσην ἀπὸ Συρίας ἐπὶ Μακεδονίαν ἅπασης, καὶ στρατὸς ὧν αὐτοῖς πολὺς ἱππικός τε καὶ ναυτικὸς, καὶ ὁπλιτῶν ὑπὲρ εἰκοσι τέλη, καὶ νῆες ὁμοῦ καὶ χρήματα, ἡ τεταρτη τῶν Ε'μφυλίων ἥδε ὑποδείκνυσιν. Ο'μοῦ δὲ τούτοις ἐγίγνοντο ὡν Ρ'ώμη τῶν ἐπὶ θανάτῳ προγεγραφέντων ἐρώνυμά τε καὶ εὑρέσεις καὶ παθήματα πέμπαν ἐπαχθῆ, οἷα ἔστε ἐπὶ Ε'λλήνων γέγονεν ἢ πολέμοις, ἔτ' ἐπὶ Ρ'ωμαίων αὐτῶν ἐμνημονεύετο πλείοσι, πολλῷ ἐπὶ μείζον Σύλλα δ' πρῶτου τοὺς ἐχθροὺς ἐς θάνατον προγράψαντος. Μάριος μὲ γὰρ ἐζητεῖ καὶ ἐκόλαζεν οὓς ἕυροι, Σύλλας δὲ ὑπὸ μισθοῖς τε

μεγάλοις

μεχαίοις ϵ κολάσεσι τ ἐπικρύψαντων ὁμοίως, τὸν σύντυχόντα κτείνειν προεγράφη· καὶ τὰ μὲν ἀμφὶ Μάριον τε καὶ Συλλαν ἐν τοῖς τοῦ ἐκείνων προειρηται· τὰ δ ἑξῆς αὖτως ἐγένετο.

Καίσαρ μὲν ϵ Ἀντωνίου ἐς φιλίαν ἀπ' ἐχθρας σωηεσαν ἀμφὶ Μουτινᾶν πόλιν, ἐς νησίδα ϵ Λαβινίου ποταμοῦ βραχεῖαν τε ϵ ὑπτίαν, ἔχων ἑκατέρου στρατιῶν τέλη πέντε, καὶ παρὰ ἀλλήλοις ἀντικαθιζοντες, ἔχωρουν σὺν τελεσταῖς ἑκατέρου ἐπὶ τὰς ϵ παλαμοῦ ῥεύσεως, Λεπιδου δ' αὐτὸς προελθων, διεβαινε τὸν νησον, καὶ τῇ χλαμύδι κατασεσεν ἥκειν ἑκατέρους. οἱ δ ἐπὶ τ ῥεύμασι τὰς τριακοσίους μετὰ τ φίλων ἀπολιπόντες, ἐς τὸ μέσον ἦσαν σὺν ἀσφαλείᾳ, καὶ σωηρόλουν οἱ τρεῖς, Καισαρος σὺν μέσῳ λαβὼ τὸν ὄχλον προκαθίσαντος. δύο δ ἡμέρας ἐωθεν ἐς ἑσπέραν σωιοντες, τὰδε ἐκεῖναν· ἀποθέαζ μὲ τὸν ὕπατον ὄχλῳ Καίσαρα, καὶ ΟΥΕντίδιον αὖτὸν ἐς τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους μετελαβεῖν, καινὸν δ ὄχλῳ ἐς διόρθωζιν τ ἐμφυλίων νομοθετηθῆναι Λεπίδῳ τε καὶ Ἀντωνίῳ καὶ Καίσαρι, ὧ ἐπὶ πενταετὲς αὐτὸς ἄρχειν ἴσον ἰσχύουσαν ὑπάτοις· ὧδε γὰ ἐδοξεν αὐτὶ δικτατώρων ὀνομάσαι. Λεπίδου τὸ δόγμα ἴσως τὸ Ἀντωνίῳ κωλυον ἔτι γίγνεσθαι δικτάτωρα, τὸν δ ἀποφῆναι μὲν αὐτίκα τ πόλεως ἄρχοντας ἐς ἅ ἔτησια ἐπὶ τὴν πενταετίαν· τὰς δ ἡμερίδας τ ἐθνῶν νεμαμένους, ἔχειν μὲ Ἀντώνιον τὴν Κελτικὴν ἅπασαν, ἄνδ τ σωαφοῦς τοῖς πυρωμάχοις ὄρεσιν, ὧ πελαιαν σκέλειν

beret universam Galliam, excepta Narbonensi provincia: huic misit occidere, præmiis interfectori propositis, & ediverso pœnis, siquis proscriptum celare ausus fuisset. Ceterum de Marianis Syllanisque temporibus jam antè dictum est nunc revertemur ad rerum ordinem.

Cæsar, post resartam amicitiam cum Antonio, congressus est circa Mutinam in parva quadam & plana insula fluvii Labinii, uterque secum habens legiones quinque: quibus inter se oppositis, comitati trecenis ambo processerunt ad pontes fluvii: & Lepidus præmissus ad perscrutandam insulam, paludamentum quatiens signum veniendi dedit utrique. illi comitatu & amicis in pontibus relictis, progressi in medium locum conspicuum consederunt soli tres, Cæsare, propter magistratum, medio. ibi per integrum biduum colloquio habito, hæc statuerunt de communi sententia: Ut Cæsar consulatum in reliquum anni Ventidio cederet: & ut novus magistratus triumvirorum ad tollendas civiles dissensiones crearetur, eúmque Lepidus cum Antonio Cæsaréque in quinquennium consulari potestate gereret (hoc enim nomen magis quàm dictatorum placuit, fortasse propter recentem de abolenda dictatura legem Antonii) triumviri confestim in quinquennium urbanos magistratus annuos designarent: provincias ita partirentur, ut Antonius haberet verò

Labinius fluvius.

590

Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt.

Triumviratus.

Provincias pop. Rom. partiuntur inter se Cæsar, Antonius & Lepidus.

verò Lepidus præesset unà cum Hispania: Cæsari obveniret Africa cum Sardinia Siciliáque, & ceteris ejus situs insulis. Atque ita imperium Romanum in triumviros divisum, dilatis in aliud tempus transmarinis aliis provinciis, propter Brutum ac Cassium qui tum eis præerant. Cum his bellum gerere Antonium & Cæsarem placuit. nam Lepidus designatus in proximum annum consul, in Urbe mansurus erat, propter præsentes necessitates, Hispaniam recturus per vicarios. Ei tribus legionibus relictis ad Urbis præsidium, reliquas attribui Cæsari tres, Antonio quatuor, ut viginti legionibus singuli bellum gererent. Et quo alacrior redderetur exercitus, post proposita victoriæ præmia, præter alia donativa promissæ sunt eis coloniæ XVIII Italicarum urbium, tam opibus quàm agri bonitate ac ædificiorum pulchritudine præcellentium, quarum urbana ac rustica prædia non secus quàm bello capta dividerentur. Inter has eminebant, Capua, Rhegium, Venusia, Beneventum, Nuceria, Ariminum, Vibona. Atque ita pulcherrima Italiæ pars militibus ascripta est. Sed ante omnia visum inimicos, ne in longinquam expeditionem profectis impedimento essent, tollere. Hæc decreta Cæsar, ex officio suo, quippe consul, recitavit de scripto exercitibus, tantum proscriptione silentio præ-

591

Κελτικῶν, ζώντης δὲ Λέπιδον ἄρχειν τῆς Ἰσπανίας ἐπὶ ζώντι, Καίσαρι δὲ Λιβύην καὶ Σαρδὼ καὶ Σικελίαν, καὶ εἴ τις ἄλλη νησος συνεύδα. ὧδε μὲν τῶν Ῥωμαίων ἠρέμησαν οἱ πρὸς ἀλλήλους ἐφ' ἑαυτοῖς, τὰ πέραν αρχὴν τοῦ Ἰονίου μόνα ὑπερθέμενοι διὰ Βροῦτον καὶ Κάσσιον κρατοῦντας ἔτι αὐτῶν. Καισαρ δὲ Βρούτῳ πολεμεῖν Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος· Λέπιδον δὲ ὑπατεύειν ἐς τὸ μέλλον, καὶ τῇ πόλει διὰ τὰς ἐν αὐτῇ χρείας ὑπομεῖναι ἠρεμοῦντα τὰ Ἰσπανίας δι' ἑτέρων, ἓξ δὲ Λεπίδου στρατὸς τέλος μὲν αὐτὸν Λέπιδον ἔχειν ἐς τὰ ἐπὶ Ῥώμης, ἔπτα δὲ τέλη νεῖμαθαι Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον, τέλη μὲν Καίσαρα, τέσσαρα δὲ Ἀντώνιον, ὡς ἂν ἐς τὸν πόλεμον αὐτῶν ἑκάτερον εὐθυμίαν ἄγοι· ἐπελπίσαι δὲ ἤδη τὸν στρατὸν ἐς τὰ νικητήρια καὶ πολέμου ἄλλως τε δωρεᾶς, καὶ ἐς κατοικίαν δόσεσι τῶν Ἰταλικῶν πόλεων ὀκτωκαίδεκα, αἳ καὶ εὐουσίᾳ καὶ εὐδαίμονι καὶ οἰκοις ἐς κάλλος διαφερούσῃ, ἔμελλον αὐτοῖς εὐδαίμοσι καὶ οἰκοις αὐτῷ διαμενεῖσθαι, ὥσπερ αὐτοῖς ἀντὶ τοῦ πολεμίας δεδύλωσθαι χθόνα· καὶ ἦσαν αἱ πόλεις ἄλλως τε καὶ αἱ φανέσταται μάλιστα αὐτῶν Καπύη, καὶ Ῥήγιον, καὶ Οὐενουσία, καὶ Βενεβέντος, καὶ Νουκερία, καὶ Ἀρίμινον, καὶ Ἱππώνιον. ὅτῳ μὲν τι κάλλιστα τῆς Ἰταλίας τῷ στρατῷ διέγραφεν. ἔδοξε δὲ σφίσι καὶ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς ἀφανεῖσαι, ἵνα μὴ ἐνοχλοῖεν αὐτοῖς. τὰ δὲ κάλλιστα μόριος, καὶ πολεμοῦσι πόλεμον ἔκδημον ζώντι μὲν ἔδοξε, καὶ ζώντι συνεγράψαντο, καὶ αὐτῶν ὁ Καῖσαρ ὡς ὑπατος, ἀνέγνω τοῖς στρατοῖς τὰ λοιπὰ χωρὶς τῶν ἀποδεκτικῶν,

μβρων, οἱ δ' ἀκηδοῦντες ἐπαιώνισάν τε, & ἠσπάσαντο ἀλλήλους ἐπὶ διαλλαγῇ.

Γιγνομβρων δ τούτων, τέρατα καὶ σημεια ἐν Ρ'ωμῃ πολλὰ καὶ φοβερὰ ἐφάνη· κύων τε δι' ὠρυιᾶς ὁμιλῶν οἷα λύκοι, σύμβολον ἀνδρὸς· καὶ λύκοι τὴν ἀγορὰν διέθεον, οὐκ ἐπιχωριάζον ἐν πόλει ζῶον. βοῦς τε φωνὴν ἀφῆκεν ἀνθρώπου· καὶ βρέφος ἀρτίτοκον ἐφθέγξατο· & τῶν ξοάνων τε μὲ ἱδρου, τὰ δὲ & αἵματος ἱδρου· ἀνδρῶν τε μεγάλαι βοαὶ, καὶ κτύπος ὅπλων, καὶ δρόμος ἵππων οὐκ ὀρωμβρων ἠκούετο· ἀμφί τε τὸν ἥλιον ἀκτῖνες σημεῖα πολλὰ, καὶ λιθοβόλοις ἐγίγνοντο ὑετοί, καὶ κεραυνοὶ συνεχεῖς εἰς ἱερὰ, καὶ ἀγάλματα ἐπίπτων· ἐφ' οἷς ἡ μὲν βουλὴ θύπες καὶ μάντης συνῆγε ἀπὸ Τυρρηνίας. καὶ ὁ πρεσβύτατος αὐτῶν τὰς πάλαι βασιλείας ἐπανήξειν εἶπεν, καὶ δουλοσύνην ἅπασιν τοῖς χωρὶς ἑαυτοῦ μόνοις, τὸ σῶμα κατέχε καὶ τὸ πνεῦμα· ἕως ἀπέθανεν. οἱ δὲ πρεῖς ἄνδρες ἐφ' ἑαυτῶν βουόμβροι, τοὺς ἀποθανουμβρους συνεγραφον, τοὺς τε δυνατοὺς ὑφορώμβροι, καὶ τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς κατελέγοντες, οἰκείους τε σφῶν αὐτῶν ἢ φίλους ἐς τὸν ἀναίρεσιν ἀποδιδόντες ἀλλήλοις καὶ τοτε καὶ ὕστερον· πολυσκατελέγοντο γὰρ δὴ καὶ ἕτεροι μετ' ἐτέρους, οἱ μὲν ἀπ' ἔχθρας, οἱ δὲ μόνου πολυσκεύσματος ἢ φιλίας ἐχθρῶν, ἢ φίλων ἔχθρας, ἢ πλούτου διαφέροντος· ἐδέοντο γὰρ ἐς τὸν πόλεμον

terita: móxque acclamatione facta secuta est mutua consalutatio.

Interea multa horrenda in Urbe visa sunt prodigia: nam & canes quasi ex composito ululatum lupino more simul edebant inauspicatum: & lupi per forum discurrebant, animal inassuetum civitatibus: bos etiam humanam vocem emisit, & infans recens natus locutus est: in simulacris sudor apparuit, in quibusdam eorum etiam mixtus grumis sanguis, exauditi sunt magni clamores virorum & armorum crepitus, strepitúsque equorum currentium, quum nihil tale cerneretur oculis: circa solem quoque multa prodigia sunt observata, & lapidibus aliquoties pluit, & sacræ ædes de cælo sæpe tactæ sunt, paritérque aliquot statuæ. His procurandis senatus aruspices ac vates accivit ex Hetruria, quorum natu maximus redituram ait regnum quale priscis temporibus fuerat, cunctósque servituros se uno excepto: simúlque spiritum compressit donec exanimis fieret. Ceterùm triumviri semotis arbitris inter proscriptos referebant vel suspectos ob potentiam, vel suos quisque inimicos, amicorum etiam & cognatorum salutem prodentes, modò vicissim daretur tollendi adversarios copia: quòd & tunc fecerunt & postea: nam alii post alios sunt ascripti in eum catalogum, quidam propter simultatem, quidam propter solam offensam, aut quòd inimicorum essent necessarii, vel amicorum inimici. Nonnullis divitiæ fuerunt

Prodigia, Romæ.

Aruspicis mirabilis interitus.

Nonnulli ob pecunias, domos aut villas amœniores proscripti.

runt exitio. nam opus erat ad belli apparatum multis pecuniis: quia Bruto Cassióque ex Asiæ vectigalibus ampli suppetebant reditus, regibus etiam atque satrapis de suo conferentibus: ipsis Europa reliqua erat & Italia: bellis exactionibúsque exhausta. ita ut præ inopia nec infirmæ plebi parceretur nec mulieribus, publicanis acerbè quicquid indiceretur extorquentibus. Nec defuit qui propter villam aut domum amœniorem proscriptus est. Fuerunt autem proscripti bonis publicatis senatores CCC, equites Rom. MM. In his erant fratres triumvirorum & avunculi, tum eorum qui sub illis ducebant ordines, & si quis vel hos vel illos offenderat. Et ceteram quidem turbam post digressum distulerunt in Urbe proscribendam: XII autem, vel, ut alii produnt, XVII, reliquis potentiores, & in his Ciceronem, placuit ante alios occidere, immissis subitò per cuniculos: quorum quatuor statim vel in conviviis, vel in fortuito occursu cæsi sunt: reliqui per domos pérque templa quæsiti, ita ut excitato tumultu, tota nocte discursatum sit cum clamore ac ejulatu, non aliter quàm urbe capta. Quum enim scirent comprehendi aliquot viros, & nemo adhuc proscriptus esset, quisque putabat se petiàcircumcursantibus: ita rebus desperatis, quidam suas privatas, quidam publicas ædes incensuri videban-

592

Proscriptorum numerus.

χρημάτων πολλῶν, Βρούτῳ μὲ καὶ Κασσίῳ τὰ ἀπὸ τὰ Ἀσίας φόρων διδομένων τε καὶ παρασυρομένων, ἐπὶ καὶ βασιλέων καὶ σατραπῶν συμφερόντων, αὐτοὶ οἱ ἐπὶ τὴν Εὐρώπης, καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλίας πολέμοις τε καὶ εἰσφοραῖς τετριμμένης ἀπορωτέρας, δι' ἃ καὶ τοῖς δημόταις καὶ τοῖς γυναιξὶ λέγοντες, ἐπέτρεψαν εἰσφορὰς βαρυτέρας, καὶ τέλη πραγμάτων καὶ μισθώσεων ἐπενοήσαντο. ἤδη δέ τις καὶ ἀφορμὴ ἐπαυλέως ἢ οἰκίας παρεῤῥάφη, ἢ ἐγένοντο πάντες οἱ θανάτου τε ἢ δημεύσεως καὶ ἐγγυησμοῦ ἀπὸ μὲν τοῦ βουλῆς ἀμφὶ τοὺς τελεκησίους, ἀπὸ δὲ τοῦ κοινοῦ τῶν ἱππέων ἐς δισχιλίους· καὶ ἦσαν ἐν αὐτοῖς ἀδελφοί τε ἢ υἱεῖς τῶν παρεῤῥαφέντων, ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῖς ἡγεμόνων, ὅσοι τε τοῖς ἄρχουσιν ἢ τοῖς ἡγεμόσι παρεσκεκρούκεσαν. τὸ μὲν δὴ πλῆθος αὐτῶν ἀπὸ τῆς συνόδου διελθόντες ἐς Ῥώμην, παρεῤῥάψειν ἐμελλον· δυοῖν δὲ ἀνδροῖν, ἢ ὡς ἔτεροι λέγουσιν ἑπτακαιδέκα τοὺς μάλιστα δεινοὺς, ἐν οἷς ἦν ἢ ὁ Κικέρων, ἐδόξε παρανελεῖν, ἐπιπέμψαντες ἄφνω, καὶ τῶνδε μὲν τέσσαρες αὐτίκα ἀνηρέθησαν ἐν ἑστιάσεσί τε καὶ ὑπαντήσεσι ζητουμένων ἢ τῶν ἄλλων, καὶ ἐρυθρομβρῶν νεῶν ἢ τε οἰκιῶν, ἀφνω θόρυβος ἀνὰ τὴν νύκτα πᾶσαν ἦν, βοαὶ καὶ ἀλαλαγμοὶ μετ' οἰμωγῆς, ὡς ἐν ἁλισκομένῃ πόλει· τῶν γὰρ ἐγνωσμένων μὲν ἀνδρολήψια γίγνεσθαι, μὴ παρεῤῥαφθῆναι δέ μηδένα τῶν παρακατεγνωσμένων, πᾶς τις αὐτὸς ἠξίου ζητεῖσθαι πρὸς τῶν παθόντων. ἔπειτα δὲ ἀποκτεινύντων αὐτῶν, οἱ μὲν τὰ ἴδια, οἱ δὲ τὰ κοι-

νὰ ἐμπρήσειν ἔμελλον, δεῖσάν τι δεινὸν εὐλόγως αἰσχυνόμενοι πεῖν πεῖν,

θεῖν, ἢ τάχα ἂν ἔδρασαν, εἰ μὴ Πεδίου αὐτὸς ὁ ὕπατος μὴ κηρύκων φθειρῶν, ἐπήλπιζε φθειρόμενα ἐς ἑω τὰ ἀκέλευστα μαθεῖν. ἅμα δὲ ἕῳ, ὡς ἔγνω μέλλων τῶν ἀνδρῶν προγράφειν ὁ Πεδίου τοὺς ἑπτακαίδεκα ὡς μόνους τε αἰτίους δοξαντας εἶναι τῶν ἐμφυλίων κακῶν, καὶ μόνους κατεγνωσμένους πίστις τε τοῖς ἄλλοις δημοσίας ἐποιεῖτο, ἀγνοῶν τὰ ἐγνωσμένα· καὶ Πεδίου μὲν οὐκ ἔμαθον τὸν νυκτὸς ἐτελεύτησεν. ἐσῆσαν δὲ οἱ τρεῖς τρισὶν ἡμέραις, ἀνὰ μέρος ἑκάστου αὐτῶν, ὁ Καῖσάρ τε καὶ ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Λέπιδος σὺν ταῖς στρατηγίσι ταξεσι, καὶ σταλιτῶν ἑκάστου ἐνὶ τέλει· ὡς δὲ εἰσῆλθον, αὐτίκα μὲν ἡ πόλις ὅλη πλήρης ὅπλων τε καὶ σημείων ἀφιστημένων ἐς τὰ ἐπίκαιρα. αὐτίκα δὲ ἐν μέσῳ τούτων ἦγετο ἐκκλησία, καὶ δήμαρχος Πούπλιος Τίτιος νόμοθετεῖ καινὸν ἀρχὸν ἐπὶ καταστάσει τῶν πεντήκοντα ἐς πεντετίας εἶναι τρεῖς ἀνδρῶν Λεπίδου τε καὶ Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος, ἴσον ἰσχύσαν ὑπάτοις (ἣν ἀν τις Ἑλλήνων ἁρμοστὰς ὀνομάσειε, ὃ καὶ Λακεδαιμόνιοι τοῖς καθισταμένοις τὰ ὑπήκοα ἐτίθεντο ὄνομα) ἔστε ἀφιστήματος ἐς δοκιμασίαν, ἔστε κυρίας εἰς τὸν χειροτονίαν ἡμέρας προτεθείσης, ἀλλ' αὐτίκα ὀμνύετο ὁ νόμος καὶ νυκτὸς ἄλλων ἐπὶ τοῖς ἑπτακαίδεκα τελάκοντα καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν προγραφὴ καὶ πολλὰ τῆς πόλεως προὐτίθεντο, καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλων πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, καὶ τις προσετίθετο τοῖς πίναξιν αἰεὶ τῶν προκαταγινωσκομένων, ἢ τῶν νέα nomina, aut recens damnatorum, aut jam per errorem occisorum,

tur, ne inulti caderent: & fecissent, ni Pedius consul hac illac cursitans bene sperare eos jussisset, & diem expectare, ut rem melius cognoscerent. Prima verò luce non expectans triumvirorum sententiam proscripsit illos XVII, quasi solos autores intestinorum malorum, solósque damnatos: aliis securitatem promisit, interposita fide publica, ignarus decreti triumviralis. Et is quidem sequenti nocte morbo ex nimia defatigatione contracto extinctus est. Triumviri autem triduo Urbem ingressi sunt, seorsum quisque cum sua prætoria cohorte, & legione una, post quorum adventum Urbs armatis continuò repleta est, & signa militaria conspecta in locis opportunioribus: advocatáque concione, Publius Titius tribunus pleb. legem tulit de novo magistratu creando, ut triumviri constituendæ reipub. præessent in quinquennium cum potestate consulari, Lepidus, Antonius, & Cæsar: quales Græci Harmostas Lacedæmoniorum nominant, publicos reformatores imperii: sed nec trinundinum ex more ad examinandam legem concessum est, nec dies comitiis dicta, & lex sine mora perlata est. Sequenti nocte præter illos XVII alii CXXX proscripti: nomina eorum diversis Urbis locis proposita, & paulo pòst rursum aliorum CL: sempérque tabulis ascribebantur nova

Pedii interitus.

593 P. Titius tr pl. legem fert de triumviratu creando.

sorum, ne viderentur perisse immeritò: & mandatum est ut omnium capita ad triumviros referrentur, propositis certis præmiis, ingenuo pecunia, servo libertate insuper. Nec erat quicquam occlusum scrutatoribus, pari pœna proposita, siquis vel exciperet refugientem proscriptum vel celaret, vel non præberet excutienda omnia: atque omnium talium indicibus proposita erant paria præmia. Fuit autem proscriptionis formula hæc, M. Lepidus, M. Antonius, Octavius Cæsar, triumviri constituendæ & corrigendæ reipublicæ, edicunt sic, Nisi quorundam improborum tanta essèt perfidia, ut miseratione servati, bene meritis pro beneficio reponerent odium ac mox insidias, neque illi Cæsarem sustulissent, quos bello victos servavit clementia, & in amicitiam receptos evexit, honoribus & liberalitate cumulavit: neque nos cogeremur eorum injurias & hostiles animos tam inclementer retundere. Nunc verò ex insidiis quas nobis struunt, & ex Cæsaris nece deprehendentes eorum malitiam nullis beneficiis placabilem, prævenire inimicos, quam ab eis præoccupari malumus. Nemo igitur hoc nostrum factum, aut injustum, aut crudele, aut nimium existimet, quid Cæsar, quid nos ipsi passi sumus reputans. Illunc certè & imperatorem, & pontificem max. & gentium maximè P. R. formidatarum domitorem ac subactorem, & primum omnium

Capita proscriptorum ad triumviros afferri jussa.

Triumvirorum edictum.

προεφηνιάσαν ὑπ' ἀγνοίας ἐς δόξαν
δ' δικαίως ἀνηρῆσθ. διετέτικτό τε
πάντων τὰς κεφαλὰς ἐς τὰς τῶν
ἄνδρας ἐπὶ ῥητῷ κέρδει φέρειν, τῷ
ᾧ τὸ κέρδος ἐλευθερία μὲ, χρυ-
σίον, θεράποντι δὲ, ἐλευθερία τε
καὶ ἀργύριον· παρεῖχον δ' ἐς ἔρευναν
πάντας τὰ ἴδια, καὶ τ' ὑποδεξά-
μενον ἢ κρύψαντα ἢ τῶν ἔρευναν ἐ
παρασχόντα, τοῖς ἴσοις ἐνέχεσθαι,
μίωνιν δ' ἕκαστα τούτων τ' ἐπέλοντα
ἐπὶ τοῖς ἴσοις κέρδεσι· καὶ εἶχεν ὅτ-
ως ἡ προγραφὴ, Μάρκος Λέπι-
δος, Μάρκος Ἀντώνιος, Ὀκ-
ταουῖος Καῖσαρ, οἱ χειροτονηθέν-
τες ἁρμόσαι καὶ διορθῶσαι τὰ κοι-
,, νὰ, ἔτω λέγουσιν, Εἰ μὴ δ' ὀ-
,, πισίαν οἱ πονηροὶ δόλιοι μὴ ἦ-
,, σαν ἐλεφνοὶ, τυχόντες δ' ἐγίγνον-
,, το τ' ἐνεργετῶν ἐχθροὶ, εἶτα ἐπί-
,, βουλοι, ὅτ' ἂν Γαΐου Καίσαρος
,, ἀνηρήκεσαν, ὃς σφέων δορὶ
,, λαῶν ἔσωσεν ἐλεῶν, καὶ φίλους θε-
,, μένος, ἐπ' ἀρχὰς καὶ τιμὰς καὶ
,, δωρεὰς προήγαγεν ἀφθόνως, ὅτ'
,, ἂν ἡμεῖς τοῖς συνελοῦσι καὶ πο-
,, λεμίους ἀναρρίψασιν ἡμᾶς, ὠ-
,, δὲ ἀφθόνως ἰωάγκαζόμεθα χρῆ-
,, σθαι· νῦν δ' ἐξ ὧν ἐπιβεβουλεύ-
,, μεθα, καὶ ὧν Γαΐου Καίσαρ ἔ-
,, παθεν, ἀπαθάνατον ὁρῶντες
,, τὸν κακίαν ὑπὸ φιλανθρωπίας,
,, προλαβεῖν τὰς ἐχθρὰς πα-
,, θεῖν αἱρούμεθα· μὴ δή τις τὸ ἔρ-
,, γον ἀδικον ἢ ὠμὸν ἢ ἀμέτρον ἡ-
,, γείσθω, ἐς τε Γαΐον καὶ ἐς ἡμᾶς
,, οἷα πεπονθαμεν ὁρῶν· Γαΐον μὲν
,, δὴ καὶ αὐτοκράτορα οἴδα, καὶ ἀρ-
,, χοντα ἱερῶν, καὶ τε φοβερώτερον
,, Ῥωμαίοις καθεστῶτα τε ἔθνη καὶ
,, κτησάμενον, καὶ πρῶτον ἀνδρῶν

ὑπὲρ

» ὑπὲρ τοὺς Ἡρακλείους ὅρους ἀ-
» πλώτου θαλάσσης διαπεραιώσα-
» τα, καὶ Ῥωμαίοις τὴν ἀγνῶτον
» σύραντα, ἐν μέσῳ τῷ ἱερῷ λεγο-
» μένῳ βουλευτηρίῳ ὑπὸ ὄψεσι θεῶν
» κατέκανον, εἴκοσι δὲ τέλεσι σφα-
» γεῖς ἐνυβρίσαντες οἱ πολέμιοι
» ληφθέντες ὑπ' ἐκείνου, καὶ πε-
» λασωθέντες, κληρονόμοι τε πινὲς
» αὐτῷ τῆς οὐσίας ἐγγραφέντες εἶναι·
» οἱ λοιποὶ δὲ ἐπὶ τῇ μόνῃ ταύτῃ
» τῶν ἀναγκῶν ἀντὶ κολάσεων ἐπὶ
» ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας ἐξέπεμψαν,
» αἷς ἐκεῖνοι χρώμενοι, τά τε κοι-
» νὰ τῶν χρημάτων ἥρπασαν, καὶ
» στρατὸν ἐξ αὐτῶν ἀγείρουσι καθ'
» ἡμῶν, καὶ ἕτερον αὖτε τῶνδε
» βαρβάρων ἀεὶ τὰ ἀρχῆς πολε-
» μίων, πάς τε ὑπὸ Ῥωμαίοις πό-
» λεις, τὰς μὲν ὑπ' εἰθότες ἐνέ-
» σπεσον ἢ κατέσκαψαν ἢ κατήρ-
» ψαν, τὰς δὲ καθαπλήξαντες ἐπεί-
» θουσι τῇ πατρίδι καθ' ἡμῶν· ἡ-
» μεῖς δὲ αὐτῶν τοὺς μὲν ἤδη τεπ-
» μωρήμεθα, τοὺς δὲ λοιποὺς, θεοῦ
» συνεπιλαμβάνοντος, αὐτίκα δι-
» κὴν διδόντας ὄψεσθε· τὰ δὲ μεγί-
» στων ἡμεῖν λωυσμένων καὶ ὑπὸ χερ-
» σὶν ὄντων, Ἰβηρίας τε καὶ Κελ-
» τικῆς καὶ τῶνδε τῶν εἴκοσι, ἓν ἐστι
» λυπηρὸν ἔτι ἔργον, στρατεύειν ἐπὶ
» τὰς πέραν θαλάσσης αὐτοχείρας
» Γαίου· μέλλουσι δὲ πόλεμον ὑ-
» πὲρ ἡμῶν ἐκδήμου ἀγωνιεῖσθαι,
» οὐκ ἀσφαλὲς ἔτι ἐς τὰ ἡμέτε-
» ρα, ἔτι ἐς τὰ ὑμέτερα εἶναι δο-
» κεῖ τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ὄπισθεν
» καταλιπεῖν ἐπιβησομένους τοῖς
» ἀπουσίαις ἡμῶν, καὶ τὸ συμ-
» βαῖνον τοῦ πολέμου καιροφυ-
» λακήσοντας, ἁδεῶς οὐ βαδιεῖσθαι
» ἀφ' τόνδε ὧν ἐπάξει τοσῆδε

Herculeos terminos innavigati maris transgressum, & Rom. armis novas terras aperire adortum, in loco sacrato, in media curia, sub oculis deorum, confecerunt, viginti tribus vulneribus inflictis lacero ad ludibrium: 594
idque jure belli capti ab eo, & dimissi incolumes, quidam etiam testamento hæredes nuncupati. Reliqui verò contacti hoc nefario scelere, tantum abfuit ut in fontes animadverterent, ut eos honoratos in provincias ad exercitus miserint: quibus illi abusi, & pecunias publicas diripuerunt, & copias inde contra nos colligunt, atque alias à barbaris perpetuis imperii nostri hostibus postulant. Civitates quoque nobis subjectas, quòd ipsorum imperata detrectassent, partim aut incenderunt, aut diruerunt, aut solo æquarunt: partim minis ac terrore coëgerunt arma contra nos & patriam sumere. Nos verò de quibusdam eorum jam pœnas exegimus, reliquos Deo juvante mox luere videbitis. Cetertùm maximis rebus confectis quæ ad Hispaniam Galliámque provincias & ista domestica pertinent, unum etiamnum grave certamen supereſt, expeditio contra parricidas transmarinos Cæsaris. Id bellum pro patria gesturi peregrè, nec tutum, nec vobis pariter ac nobis utile ducimus, inimicos à tergo relinquere, usuros contra nos occasione captata per absentiam nostram & belli casus varios: imò ne cunctan-

dum quidem urgente tam præsenti periculo, sed ad unum tollendos è medio, quando ipsi priores nobis bellum intulerunt, tum quum nos hostes judicarunt nostrósque exercitus. Et illis quidem nulla religio fuit tot civium millia nobiscum velle perdere, contempta deorum hominúmque invidia. Nos verò multitudini molesti non erimus, nec adversariorum omnium & malè de nobis meritorum delectum habebimus, nec in divites vel locupletes honoratósve animadvertemus, neque in tam multos quàm alius ante nos imperator, & ipse labefactam civilibus bellis rempublicam instauraturus: quem vos ob res gestas Felicem
595 cognominastis: quamvis necesse sit, non tot esse inimicos uni quot tribus: sed tantummodò pessimum quemque ac nocentissimum mulctabimus, ídque in rem vestram non minus quàm nostram. Alioquin necesse esset nostris conflictationibus vos in medio positos atteri: & expedit aliquid in gratiam exercitus facere, ad levamen injuriarum, quibus irritati sunt, immeritò pro hostibus habiti. Itaque licet possimos damnatos comprehendere, malumus proscribere, quàm ignaros opprimere: idque propter vos, ne militum ira provehatur ad indemnatos: utque intra certum nominum numerum edicto coerceantur. Ergo, quod faustum felíxque sit, ex his quorum nomina huic scri-

„ μᾶλλον, ἢ ὁκ ποδῶν αὐτὸς ἀ-
„ ῥόως ποιησάσθαι, ἀξιωτάς γε
„ ὧν καθ' ἡμῶν πολέμου, ὁπότε πο-
„ λεμίους ἡμᾶς τε καὶ τὰς ἐφ' ἡ-
„ μῖν στρατοὺς ἐψηφίζοντο εἶναι.
„ κἀκεῖνοι μὲν τοσόνδε πολιτῶν
„ μυριάδας ἡμῖν σωσαπώλυον,
„ οὔτε θεῶν νεμεσιν, οὔτε φθόνον
„ ἀνθρώπων ὑφορώμενοι. ἡμεῖς δὲ
„ πληθὶ μὲν ἀδένι χαλεπαινοῦμεν,
„ οὐδὲ τὰς ἐχθρὰς ἐπιλεξόμεθα
„ πάντας ὅσοι διὼκιζήσαν ἡμῖν,
„ ἢ ἐπεβούλευσαν, καὶ οὐκ πάν-
„ του πάντας ἢ εὐγενείας ἢ ἀ-
„ ξιώσεως, καὶ ὅσους ἕτερος τῶν
„ ἡμῶν αὐτοκράτωρ ἔκτεινε, τὴν
„ πόλιν κἀκεῖνος ἐμφυλίοις κα-
„ κοῖς ἀμύνων, ὃν εὐτυχῆ τροπέ-
„ παντε δ' εὐπραξίαν· καὶ περ ἀ-
„ νάγκης ὅσης τελοῦσι πλέονας ἐχ-
„ θρὰς, ἢ ἑνὶ εἶναι, ἀλλὰ μόνους
„ δὴ τοὺς φυλοτάτους τε & πι-
„ στοτάτους ἀμυνώμεθα, &
„ τόδε δ' ὑμᾶς οὐχ ἧσσον ἡμῶν
„ ἀνάγκη χρὴ ἡμῶν διαφερομένων
„ ὑμᾶς πάντας ὐν μέσῳ δῆτα πά-
„ σχειν, ἀνάγκη δέ τι & τῷ στρα-
„ τῷ γίνεσθαι παραμύθιον ὑπὲρ
„ σμένῳ τε καὶ προξυνοιδοῦντι, καὶ
„ πολεμίῳ ὡσεὶ τῶ κοινῶν ἐχθρῶν
„ ἀναγεγραμμένῳ· δυνηθέντες δ'
„ ἂν ὃς ἐγνωμεν ἐξ ἐφόδου συλλα-
„ βεῖν, αἱρήσεσθαι προγράψαι μᾶλ-
„ λον, ἢ ἀγνοοῦντας ἐπισυλλα-
„ βεῖν, & τοῦδε δ' ὑμᾶς, ἵνα μὴ
„ ἐπὶ τοῖς ὁπλίταις ἢ διωρισμέ-
„ νοις πλοναζειν ἐς τὰς ἀνδρο-
„ νους, ἀλλὰ ἀπεριθμήτους καὶ
„ ὡρισμένους ἔχοντες ὀνόματι, τῶν
„ ἄλλων καὶ παράγραμμα ἀπίζων-
„ ται. ἀγαθῇ τύχῃ τοίνυν τῶν ὑπο-
„ γεγραμμένων τῷδε τῷ διαγράμ-
„ ματι,

» μαι, Μηδεὶς δεχέσθω μηδένα, » μηδὲ κρυπτέτω, μηδὲ σκεπε- » πέτω τοι, μηδὲ πειθέσθω χρή- » μασιν. ὃς δ' ἂν ἢ σώσας ἢ ἐπι- » κουρήσας ἢ σωσειδῶς φανῇ, τού- » τον ἡμεῖς, ἀδεμίαν ἀπολογισά- » μενοι πρόφασιν ἢ συγγνώμην, ἐν » τοῖς προγεγραμμένοις πιθήμε- » θα. ἀναφερόντων δὲ τὰς κεφα- » λὰς οἱ κτείναντες ἐφ' ἡμᾶς, ὁ » μὲν ἐλεύθερος ἐπὶ δισμυρίαις » δραχμαῖς Ἀττικαῖς ἢ πεντακις- » χιλίαις ὑπὲρ ἐφέσης, ὁ δὲ δοῦ- » λος ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ σώμασι, » καὶ μυρίαις Ἀττικαῖς καὶ τῇ τοῦ » δεσπότου πολιτείᾳ· τὰ δ' αὐτὰ » καὶ τοῖς μηνύουσιν ἔσται, καὶ τῶν » λαμβανόντων οὐδεὶς ἐγγεγράψεται » τοῖς ὑπομνήμασιν ἡμῶν, ἵνα » μὴ καταδηλος ᾖ. Ὧδε μὲν εἶχεν ἡ προγραφὴ τῶν τελῶν ἀνδρῶν, ὅσον ἐς Ἑλλάδα γλῶσταν ἀπὸ Λατίνης μετεβαλεῖν. πρῶτος δ' ὧν ἐν τοῖς προγράφουσι Λέπιδος, καὶ πρῶτος ἐν τοῖς προγραφομένοις ὁ ἀδελφὸς ὁ Λεπίδου Παῦλος, καὶ δεύτερος ὧν τῶν προγραφόντων Ἀντώνιος, καὶ δεύτερος τῶν προγραφομένων ὁ θεῖος ὁ Ἀντωνίου Λούκιος, οἵδε μὲν ὅτι πρῶτοι πολεμίους αὐτοὺς ἐψηφίσαντο, τρίτος δὲ καὶ τέταρτος ὧν τῶν ἐν ἑτέρᾳ πίναξι προγεγραμμένων ἐς τὸ μεῖζον ὑπάτων, Πλάγκου μὲν ὁ ἀδελφὸς Πλώτιος, Ἀσινίου δὲ ὁ πενθερὸς Κόϊντος, καὶ ὁ κατ' ἀξίωσιν ἀρχαιότερον οἵδε τῶν ἄλλων προὔκειντο μᾶλλον, ἢ ἐς φιλίας καὶ δυσελπιστίαν μηδένα ῥύσεσθαί τινα προσδοκᾶν. ὧν δὲ καὶ Θωρώνιος ἐν τοῖς προγεγραμμένοις λεγομένοις ὑπὸ τινῶν ἐπιτροπεύσαι Καίσαρος. ἅμα δὲ ὅσαι ἄλλαι τῆς πόλεως

pto subjuncta sunt, nemo quenquam recipito, néve celato, néve ablegato, néve pecuniis corrumpito: quisquis autem vel servasse, vel adjuvisse, vel conscius fuisse deprehendetur, eum nos absque ulla excusatione veniáque referemus in proscriptorum numerum. Capita verò occisorum ad nos referunto, accepturi præmium, vicenaquina M. sestertiûm in singula, si liber attulerit: sin servus, libertatem & dena M. sestertiûm, & heri sui jus civitatis. Eadem præmia sunto & indicibus: nec cujusquam præmium accipientis nomen inseretur nostris commentariis, ne manifestum fiat. Triumviralis proscriptionis formula.

Hæc fuit triumviralis proscriptionis formula. Primus autem proscripsit Lepidus, & primus proscriptus est frater ejus Paulus: secundus proscripsit Antonius, & secundus proscriptus est avunculus ejus Luceius, quia hi primi sententiis suis hostes eos judicaverant: tertius porro & quartus in alia tabula erant, consulum designatorum necessarii, Planci frater Plotius, & Quintus socer Asinii: qui non tam ob dignitatis eminentiam ante alios sunt positi, quàm ad terrorem, nequis speraret se evasurum. Quin & Toranius inter ceteros proscriptus est, quem ajunt tutorem fuisse Cæsaris. Edita proscriptione continuò portis additæ sunt custodiæ, obsessi & cete-

Proscriptorum nomina. Paulus, Lepidi frater, proscriptus. Luceius, Antonii avunculus, proscriptus.

596 Toranius Cæsaris tutor proscriptus.

ri Urbis exitus: eadem diligentia circa portus adhibita, & loca palustria cœnosáque, & quicquid suspectum erat ut latebris commodum, tum centuriones jussi sunt ad inquirendum per agros discurrere: & hæc eodem momento facta sunt. Quamobrem intra Urbem & extra multi repentè opprimebantur per varia mortis genera, à mercenariis capita detruncabantur ad ostentationem: passímque fuga erat virorum paulo antè illustrium, tunc in deformem habitum mutatorum: nam pars mergebantur in puteos, pars in cloacas impurissimas: quidam in fumaria vel summas sub tegulas refugi sedebant cum silentio maximo. Timebant enim sibi quidam non tam à percussoribus, quàm ab insensis uxoribus: alii à parum piis liberis, alii à libertis & mancipiis: item creditores à debitoribus, vicini à vicinis, contiguos agros appetentibus. Quicquid enim lividum ac suppuratum odiis antea fuerat, tunc semel erumpebat per summum scelus, magna fortunæ inconstantia, dum ex amplissimo ordine viri consulares, prætorii, tribunitii, vel hujusmodi honorum candidati, ad pedes suorum servorum advolvuntur cum lamentis supplices, & famulis appellatione servatoris ac domini adulantur. Sed nihil erat miserabilius, quàm quòd ne quidem tam demissis precibus impetrabant misericordiam. Nec aberat ulla calamitatis species, secus ac in seditionibus & hostili victoria. Nec enim

Calamitatis horrendæ species, Romæ.

Domini supplices ad famulorum pedes.

ἐξοδοί τε ἐς λιμένας, ἢ ἔλῃ τὰ τέλματα, ἢ εἴ τι ἄλλο ἐς φυγὴν ὕποπτον ἦν, ἢ ἐς λαθραίους καταφυγὰς· τῶν τε χώρων ἐπετέτραπτο τοῖς λοχαγοῖς ἐρευνᾶν καὶ δεῖν, καὶ ἐγίγνετο πάντα ὁμοῦ. εὐθὺς οὖν ἦν ἀνά τε τὸν χῶρον καὶ ἀνὰ τὴν πόλιν, ὡς ἑκάστοις τι συνελαμβάνετο, ἀνδρολήψιαι ἐμφύλιαι πολλαὶ, καὶ πρόποτε τῶν φόνων ποικίλοι, τά τε κεφαλῶν ἀποτομαὶ καὶ μισθοῦ χάριν ἐς ἐπίδειξιν, φυγαί τε ἀπράκτους, καὶ κλαυθμοὶ ἄτοποι ἐν δὲ πᾶσι πελαφανοῦς. κατεδύοντο γὰρ οἱ μὲν ἐς φρέατα, οἱ δὲ ἐς τοὺς ὑπονόμους τάφρους ἐπὶ τὰ ἀκάθαρτα, οἱ δὲ ἐς καπνώδεις ὑπορροφίας, ἢ τὰ πρῶτα τοῖς κεραμίσι βυομένας ὑπεκάθηντο μετὰ σιγῆς βαθυτάτης. ἐδεδίεσαν γὰρ ἔκ τινος τὸ σφαγεῖον, οἱ μὲν γυναῖκας ἢ παῖδας ἐκ εὐμενῶς σφίσιν ἐχούσας, οἱ δὲ ἐξελεύθερους τε καὶ θεραπόντας, οἱ δὲ ὀνειδισμάτων χρήσας, ἢ χωρίων γίνονας ἐπιθυμίας τῶν χωρίων. ἐπανάστασις γὰρ δὴ πάντων, ὅσοι τέως ὑπουλα ἦν, αἰθρία τε ἐγίγνετο καὶ ἀθέμιτος μεταβολὴ βουλευτῶν ἀνδρῶν, ὑπάτων, ἢ στρατηγῶν, ἢ δημάρχων ἐπὶ τοῖσδε τοῖς δεχαῖς μεπόντων, ἢ ἐν ἀντιτιμήσεσι γεγενότων, ἐς πόδας ἰδίας θεραπόντων ῥιπτουμένων σφῶν ὀλοφύρσεσι, καὶ σωτῆρας ἐκ κύριον τὸν οἰκέτην ἐπιβοώντων· οἰκτρὸν ἦν ἰδεῖν, ὅτε ἐκ ζῶντες ὑποστάντες ὄκνον ἐλεηθεῖεν. ἰδέα τε πᾶσι κακῶν ἦν, ἐχ ὡς σύστασιν ἢ πολέμου καταλῆψιν· ὃ γὰρ ὡς ἐν ἐκείνοις τὸ μὲν ἀντιστασιώτην ἢ πολέμιον ἐδεδίεσαν, τοῖς δὲ οἰκείοις σφῶς ἐπέπεσον,

τρεπον, ἀλλὰ καὶ τύσδε τῷ σφαγέων μᾶλλον ἐδεδίκεσαν, ἐδὲν μὲν αὐτὲς ὡς ἐν πολέμῳ καὶ στάσι δεδιότες, σφισι δ' αὐτικα γιγνομένους ἐξ οἰκείων πολεμίους, ἢ δι' ὑπουλον ἔχθραν, ἢ ὡσπερ ἐπικεκηρυγμένων σφισι γερῶν, ἢ ἅμα τῷ ἐν ταῖς οἰκείαις χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἀπίστῳ γὰρ δὴ ἅμα ἐωθεν αὐθρωπος ἐκπεσὼν ἐς τὸ οἰκειον ἐγίγνετο, καὶ τὸ σφέτερον κέρδος ἐς αὐτὸν ἐλέου πρωτιστῃ ὁ δ' πιστος ἢ ἔυνους ἐδεδίᾳ βοηθεῖν, ἢ κρύπτειν, ἢ σωιδέναι δι' ὁμοιότητα τῆς ἐπιμελείας· ἐς τε τὸ ἐμπεσειν αὐτοῖς τοῦ πρώτου τῆ ἐπιβακχιδέκα ἀνδρῶν δέους πρόφασιν. τότε μὲν γὰρ ὑ προφασιφέντος ὀδένος, ἀλλὰ τινῶν ἄφνω συλλαμβανομένων πάντες ἐδεδίκεσαν ὅμοια, καὶ σωιπατιζον ἀλλήλοις. ἐπὶ δ' τοῖς προγραφαῖς, οἱ μὲν αὐτικα πᾶσιν ἐκδοτοι γεγένηντο, οἱ δὲ ἐν ἀμελείᾳ πρὸς σφῶν καὶ ἐπὶ κέρδει γενόμενοι, τὺς ἄλλους ἐπὶ μισθῷ τοῖς σφαγεῦσιν ὑπηγέτουν. ὁ δὲ λοιπὸς ὅμιλος, οἱ μὲ τὰς οἰκίας τῶν ἀναιρεθέντων διήρπαζον, καὶ τὸ κέρδος αὐτὲς ἀπὸ τῆ σωτηρίας τῶν παρόντων κακῶν ἐψυχαγώγει· οἱ δ' ἐμφρονέστεροι καὶ ἐπιεικεις ἐπεθήπεσαν μὲν τῇ ἐπιπλήξεως, καὶ λίθ' αὐτοῖς προσκλογώτερον, ὅτε μάλιστα ἐθρύπτεσθαι, ὅτι τὰς μὲν ἄλλας πόλεις ἐλυμήναντο στάσις, καὶ πεπαύσασαν ὁμόνοια, τῷδε δὲ καὶ αἱ στάσις τῶν ἀρχόντων ἐφαπάλεσαν, καὶ ἡ ὁμόνοια τοιάδε ἐρ-

ut illic adversarii hostésve timebantur, in domesticis fiducia repositа, sed hi multo magis quàm percussores erant formidini: qui de scipsis præter bellorum seditionúmve morem securi, hostes subitò reddebantur ex familiaribus, aut propter dissimulatum odium, aut spe ostentati publicè præmii, aut quòd inhiarent auro argentóque recondito in ædibus: his enim de causis nihil cuiquam fidum domi supererat, lucri aviditate præponderante pietatem domesticam. Quòd si quis in fide permanebat atque benevolentia debita, nec opem ferre audebat, nec celare periclitantem, nec dissimulare conscientiam: tantum metum omnibus injecerat comminatio crudelissima, erátque res longè diversa à superiore XVII damnatorum virorum periculo: tunc enim nemine proscripto, aliquot repentè comprehensis, omnes metu similis casus protegebant se invicem. Evulgatis autem proscriptionis tabulis, proscripti mox omni ope destituti sunt: reliqui securi de sua salute, & lucris intenti, seu venatici canes, mercenariam operam præstabant vestigandis quos ad necem objicerent. Reliqua turba diripiebat ædes interemptorum, & præsenti lucro solabatur calamitatem publicam. Qui verò prudentiores & moderatiores erant, attoniti stupebant admiratione rei tam absurdæ: quòd aliæ civitates seditione civium afflictæ, mox eorundem concordia servatæ sunt: hæc verò per dissensionem civium jam antè afflicta, tunc per

Domestici proscriptorum tam formidandi quàm percussores immissi.

597

corum conspirationem pateretur talia. Cadebant autem alii repugnantes, indefensi alii, quòd putarent eam injuriam aliunde profectam: quidam seipsi vel fame confecerunt vel laqueo, alii de tecto se præcipitarunt, aut in aquam conjecerunt ignémve: dum aut percussores immissos fugiunt, aut vocati cunctantur. Nonnulli è latebris protracti, dum aut vi aut pretio conantur evadere, interdum etiam præter triumvirorum mentem, per errorem, aut inimicorum malevolentia perierunt. Et sic non proscripti cadaver dignoscebatur à ceteris quando non erat truncatum: proscriptorum enim in foro capita proponebantur pro rostris, ubi rependebatur pro eis præmium. Ediverso non minor extitit virtus uxorum, liberorum, fratrum, famulorum ad conservandam periclitantium salutem multa comminiscentium, & cum suis interdum commorientium, quoties cœpta non succederent: nec defuerunt qui se jugularent supra cæsorum cadavera. Ex his verò qui evasêre, aliquot naufragio perierunt, nihil se remittente infortunio: alii ad lætiora tempora præter opinionem servati pervenerunt ad urbanos magistratus postea, & cum imperio præpositi exercitibus triumphaverunt etiam: tantum miraculorum attulerunt illa tempora. Et ea contigerunt non in vulgari aliqua civitate, nec in regia parva ac invalida: sed potentissimam tot terra marique gentium dominam Deus percu-

Uxorum, liberorum, fratrum, & famulorum fides erga proscriptos.

598

ζαίζεται. ἐθνησκον ὴ οἱ μὲ ἀμεινόμβροι τὲς ἀναιρεμένες, οἱ δὲ ὧν ἀμεινόμβροι, ὡς ἐκ τῶν τῶνδε ἀδικούμβροι, εἰσὶ δ' οἱ ὃ σφᾶς αὐτὲς λιμῷ τε ἑκουσίῳ διαπεινῶντες, ἢ βρόχοις χρώμβροι, ἢ τὰ σώματα καταποντούμβροι, ἢ ῥιπτούμβροι ἀπὸ τῶ τειχῶν, ἢ ἐς πῦρ ἁλλόμβροι, ἢ τοῖς σφαγεῦσιν ὑπέχοντες, ἢ ἢ μεταπεμπόμβροι βραδύνοντες, ἕτεροι δὲ κρυπτόμβροι, ἢ λιπαρεμένες ἀπράκτως, ἢ διωθούμβροι τὸ κακὸν ἢ ὠνούμβροι, οἱ δὲ ἢ ἀγνοίᾳ τῶν τελῶν ἀνδρῶν ὑπ' ἀγνοίας ἢ καθ' ἐπιβουλὴν ἀπώλλυντο· ἢ δῆλον ἐῶν ὁ μὴ προγεγραφὲς νέκυς, ὅτε οἱ προσκείοιτο ἡ κεφαλὴ τῶ δὴ προγεγραμμένων ἐν ἀγορᾷ προυτίθεντο πρὸς τοῖς βήμασιν, ἔνθα ἐδει κομίσαντας ἀντιπλατῶν τὰ ἀργύρια. ἴση δ' ἐῶν ἑτέρων σπουδὴ καὶ χρεὼ γυναικῶν τε καὶ παιδίων ἐ ἀδελφῶν ἐ θεραπόντων σῴζοντων τε ἢ συμμένειν ἀνωμένων πολλὰ, ἐ συναποθνησκόντων, ὅτε μὴ τύχοιεν ὧν ἐπενόουν, οἱ δὲ ἐ ἐπαινήσαντων σφᾶς ἀνηρημένους. τῶ δὲ ἀνφυγόντων οἱ μὲν ὑπὸ ναυαγίων ἀπώλλυντο, ἐς πάντα σφίσι τῆ τύχης ἐπιβαρούσης, οἱ ὃ ἐπανῆλθον ἐκ πολλῶν ἐπί τε ἀρχὰς τῆ πόλεως ἢ στρατηγίας πολέμων ἢ θριάμβους· ἔτος ὁ καιρὸς ἐῶν ἐκεῖνο ἐπίδειξις παραδόξου ἀγαθοποιίας· καὶ τάδε ἐγίγνετο ἐκ ἐν ἰδιώπδι πόλει, ἐδὲ ἐν ἀσθενεῖ ἢ σμικρῷ βασιλείῳ, ἀλλὰ τῷ δυνατωτάτῳ, ἐ τοσούτων ἐθνῶν ἐ θαλάσσης ἡγεμονίδα διέσῳζεν ὁ θεὸς, ἐκ

πολλοῦ

πολλοῦ ἄξια ἐς τὸν νῦν κεκοσμημένον εὐταξίαν. ἐγένετο δ' οὖν τοιάδε ἕτερα ἐν αὐτῇ κατά τε Σύλλαν, καὶ ἔτι πρὸ ἐκείνου Γάϊον Μάριον, ὧν ὁμοίως τὰ γνωριμώτατα τῶν κακῶν ἐν τοῖς πρὸ ἐκείνων ἀνελέξαμεν· καὶ πρὸς τοῖς ἐκείνοις ἀπιφία. ταῦτα δὲ ἀξιοῖ τε τὰ τελῶν ἀνδρῶν, καὶ τοῦ ἑνὸς αὐτῶν μᾶλιστα δέξτρᾳ καὶ τύχῃ τῇ δεχλίῳ συνηναμμένου τε ἐς εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆ, καὶ γένους καὶ ὄνομα τὸ νῦν ἄρχον ἀφ' ἑαυτοῦ καταλιπόντος, ἐπιφανέστερα, ἃ τὰ λαμπρὰ καὶ τὰ χείρω γνώριμα, ἐν μνήμῃ τε μᾶλλον ὄντα, ὅτι καὶ τελευτῶντα γέγονεν, ἐπαλλυσόμενα νῦν ὑπὸ πάντων· ἃ γὰρ ἀξιαφήγητον ἀναμφισὶ ἀπλῆ ἐς φυγὴ, ἢ τῶν τελῶν ἀνδρῶν τι συμβάντων, ὕστερον ἐπαινοῦντος, ἢ ἐπανελθόντων ἀφανὴς κατάδικασις, ἀλλ' ὅσα παραλογώτατα ὄντα μάλιστα ἂν ἐκπλήξειε καὶ πιστεύειν ποήσαι τοῖς παλαιοτέροις· πολλὰ δέ ἐστι, καὶ πολλὰ Ῥωμαίων ἐν πολλοῖς βιβλίοις αὐτὰ συνέγραψαν ἐφ' ἑαυτῶν, ὀλίγα ἃ ἐγὼ καθ' ἑκάστου ἰδέαν ἐς πίστιν ἑκάστης, καὶ ἐς εὐδαιμονισμὸν τοῦ νῦν παρόντων ἐπὶ κεφαλαίου τὸ μῆκος ἀναγράψω.

Ἤρξατο μὲν δὴ τὸ κακὸν ἐκ συντυχίας δήπου τοῦ ἐν δεχλίῳ ἔτι ὄντων, καὶ πρώτου ἀνηρέθη δημάρχων Σκλουίου· ἱερὰ δέ ἐστιν ἡ δεχὴ καὶ ἄσυλος ὑπὸ τῶν νόμων, καὶ τε μέχρις ἔχυεν ὡς καὶ τῶν ὑπάτων τινὰς ἐς τὰς φυλακὰς ἐμβαλεῖν· καὶ δὴ ὅδε ὁ δήμαρχος ὁ τὸν Ἀντώνιον ἐν μὲν δεχῇ κεκωλυκὼς εἶναι πολέμιον, ὑπὸ δὲ τῶν ἐναντίων ἐπὶ τὸν νεὼν ἀπαχθέντα ἐς τὸ δεσμωτήριον ἐμβληθῆναι, καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀποπνιγέντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων. καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀποπνιγέντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων. καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀποπνιγέντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων.

lit, per diutinas ambages eam adducens ad præsentem ornatum atque ordinem: quamvis & superiore seculo iisdem malis laboratum est sub Sylla, & ante illum sub Mario: quorum notissima facinora in eorum mentione recensuimus, quando etiam jactura sepulchri accessit ad cetera. Hæc autem propter triumvirorum dignitatem sunt magis insignia, præsertim propter unius eorum virtutem fortunæ conjunctam, qui imperium solido fundamento firmatum cum suo nomine reliquit posteris: quæ ut sunt magis aut minus illustria, eo faciliora memoratu quòd sint novissima, percurram, non tamen omnia: non enim digna videtur narratione simplex cædes aut fuga, aut triumviris aliquantò post ignoscentibus quorundam reditus, & vita deinde in obscuro acta: sed quæ maximè miraculo futura sint, fidem factura lectori eorum quæ jam diximus. Sunt autem multa & à multis Romanis scriptoribus seorsim comprehensa multis commentariis: ego verò pauca per singulas species decerpam, quo narratio fiat credibilior, & quo magis eluceat præsentis ætatis felicitas: idque compendio faciam.

Prima sævitia fortuitò in magistratus effusa est, ante omnes cæso tribunoplebis Salvio. Est autem is magistratus sacrosanctus priscis legibus, & tantæ potestatis, ut coss. aliquot in carcerem miserit. Hic tribunus primùm quidem intercesserat, quominus hostis judicaretur Antonius, Tribunitia plebis potestas & sanctitas.

nius, sed postea Ciceronem in omnibus rebus juverat. Cognita autem triumvirorum conspiratione & ad Urbem festinatione, convivium domesticis præbuit, quasi non diu cum illis conviçturus: quúmque irrupissent armati in triclinium, assurgentibus omnibus metu perculsis, centurio jussit ceteros quietos discumbere, Salvium ita ut erat capillis correptum super mensam protraxit quantum opus erat, atque ita præciso capite domesticos jussit silere & loco manere, ita ut erant, immotos, ne excitato tumultu paterentur similia: illi etiam post centurionis abitum attoniti, sine voce in multam noctem accubuerunt cum trunco tribuni corpore. Post hunc occisus est prætor Minucius in foro, in ipsis comitiis, qui ut audivit se peti ab armatis, prosiliit, & discurrens ac latebras quærens, mutata veste in quandam officinam se proripuit, dimissis apparitoribus cum insigniis: qui dum præ pietate cunctantur, imprudentes fecerunt ut facilius inveniretur prætor à percussoribus. Alterum prætorem Annalem, dum unà cum filio quæsturæ candidato ambit suffragia, amicorum cohors & lictores deseruerunt, ubi didicerunt & hujus nomen ascriptum in tabulis. Is ad quendam suum clientem fuga delatus, cui parvum ac vile tectum erat in suburbio, contemnendum modis omnibus, latebat in tuto: donec ipsius filius

599

Salvii tr. pl. interitus.

Prætoris Minucii interitus.

Annalis prætoris interitus.

στερον ἢ συμπιπτουσῶν ἐς πάντα Κικέρωνι πυθόμενον ἢ τῶν τελῶν ἀνδρῶν τῆς τε συμφρονήσεως καὶ τῆς ἐς τὴν πόλιν ἐπείξεως, τὴν οἰκείους εἰσίᾳ, ὡς ὁ πολλάκις αὐτοῖς ἐπὶ συνεσόμενον, ἐσδεχομένων δὲ ἐς τὸ συμπόσιον τῶν ὁπλιτῶν, οἱ μὲ ἐξανίστατο σὺν θορύβῳ καὶ δέει, ὁ δὲ τῶν ὁπλιτῶν λοχαγὸς ἐπέλαβεν ἡρέμεῖν κατακλιθέντας, τὸν δὲ Σαλούϊον, ὡς εἶχε τῆς κόμης ἐπιστάσης ὑπὲρ τὴν τράπεζαν ἐς ὅσον ἔχρῃζε, τῷ κεφαλῷ ἀπέτεμε, καὶ τοῖς ἐνδον αὖθις ἐπέλαβεν ἀτρεμεῖν ὡς ἔχουσι, μὴ θορύβου γιγνομένου πιθοίεν ὅμοια· οἱ μὲ δὴ καὶ οἰχομένου τοῦ λοχαγοῦ τὴν ὑπόστασιν νυκτὸς τῷ λοιπῷ τοῦ δημάρχου σώματι συγκατέκειντο. δεύτερον δὲ ἀνὴρ ἔθνησκε στρατηγὸς Μινούκιος, ἀρχαιρεσιάζων μὲν ἀγορᾷ, πυθόμενον δὲ ἐπιόντας τοὺς ὁπλίτας, ἀνεπήδησε, καὶ θέων ἔπι τὸ συνοδεύοντος ὅποι λάθοι, τῷ ἐσθῆτι συνήλλαξεν, ἐς τι τῶν ἐργαστηρίων ἐσδραμών, τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὰ σημεῖα ὑποπέμψας· οἱ δὲ αὐδὲ καὶ ἐλάῳ παραμένοντες, ἐυμαρέστερον ἀνόητες ἐποίησαν τοῖς σφαγεῦσι τὸν στρατηγὸν εὑρεῖν. Ἄννάλιν ἕτερον στρατηγὸν τῷ παιδὶ μεπόντι τιμιώτατα συμπεριθέοντα, καὶ τοὺς ψηφιουμένους παρακαλοῦντα, οἵτε συνόντες φίλοι, καὶ οἱ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς φέροντες ἀπεδίδρασκον, πυθόμενοι προσγεγραμμένα τοῖς πίναξι τὸν Ἄννάλιν· ὁ δὲ ἐς πελάτιόν ἑαυτοῦ τινὰ φυγὼν, ᾧ βραχὺ καὶ ἐυτελὲς ἦν τέγος ἐν προαστείῳ, καὶ ἦν πάντα ἐυκαταφρόνητον, ἐμπεσὼν ἀσφαλῶς, μέχρι τοῦ σφαγῆς

γίας ὁ υἱὸς αὐτῦ τλὼ φυγλὼ ἐς τ̃ πελάτην ὑποστοπήσας, ἀδήλησεν ὑπὸ τὸ τεγος, ⁊ ὧδε τ̃ τιῶν ἀνδρῶν τλὼ τε ὐσίαν ἔλαβε ⁊ πατρὸς, ⁊ ἐς ἀγοραμομίαν ἠρέθη. ἀναλυσάντα ὃ αὐτὸν σὺν μέθης τραλιῶναί τι ὠθοκορύσαντες, ἔκτανον, οἱ ⁊ τὸν πατέρα ἀνῃρέκεσαν. Θουρανιος δὲ ὁ ἐρατηγῶν μ̃ ἔτι, ἀλλ' ἐρατηγικὼς, πατὴρ ὃ νεανίε τὰ μὲν ἄλλα ἀκολάστου, δικαστεύοντος δὲ παρ' Ἀντωνίῳ, τὲς λοχαγὲς ἠξίου τὴν σφαγλὼ ἐπιοχεῖν οἱ ὠθ; ὀλίγον, ἕως αὐτὸν ὁ υἱὸς αἰτήσατο παρ' Ἀντωνίου, οἱσὶ ἐπιγελάσαντες, Ἠνησεν, εἶπον, ἀλλ' ἐπιβατεύσ. ⁊ σιωπὴς ὁ πρεσβύτης, ἕτερον αὐτίκα βραχύτατον ἢτὶ διάστημα, μίχρι ἐς τὴν θυγατέρα ἴδοι· ἰδὼν ὃ σπείλυε μὴ μεταχεῖν τ̃ πατρῴων, μὴ κἀκείνῳ ὁ ἀδελφὸς αἰτήσατο ὧδὲ Ἀντωνίου· συνέβη ὃ κ̃ τλὼ ὐσίαν εἰς αἰσχρὰ διαπεσῆσαι, ⁊ κλοπῆς ἁλόντα φυγεῖν σὺν κατεδίκης. Κικέρων ὃ, ὃς μ̃ Γαΐου Καίσαρα ἴσχυσεν, ὅση χρόνου ἂν δημαγωγὲ μοναρχία, κατέγνωσο μ̃ ἅμα τ̃ παιδὶ ⁊ τ̃ ἀδελφῷ κ̃ τ̃ παιδὶ ⁊ ἀδελφε, ⁊ πᾶσιν οἰκείοις τε ⁊ στιζώτοις ⁊ φίλοις· φυγὼν ὃ ἐπὶ σκάφες, σὺκ ἔφερε τὴν ἀηδίαν ⁊ κλύδων, ἀλλὰ εἰς ἴδιον χωρίον, ὃ κατ' ἰσθμὸν τ̃δε ⁊ πόλεως ἦν, ἀμφὶ Καπύλῳ πόλιν τ̃ Ἰταλίας κατοχθεὶς, ἠρέμει. τολλοζιαζόντων δὲ τ̃ ἐραστομβρων (τοῦτον γὰρ δὴ φιλοπρώτατον πάντων Ἀντωνίος τε ἐζητ, ⁊ Ἀντωνία πάντες) εἰς τὸ δωμάτιον αὐτ̃ κόρακες ἐσπτάντες ἔκλαζον, ἐπιγειρύντες δὲπ ⁊ ὕπνυ, ⁊ τὸ ἱμάτιον ἀπέσυρον δὲπ ⁊ σώματος, ἕως οἱ θεράποντες σημηνάμενοι τὸ γιγόμενον, ἔσω

rem suspicatus, percussores sub id tectum duxit, & à triumviris paterna bona ædilitatémque accepit: quem à compotatione redeuntem ebrium, exorta rixa, iidem milites occiderunt, qui patrem antè occiderant. At Toranius, non quidem prætor, sed prætorius, pater adolescentis alioquin perditi, qui tamen multum posset apud Antonium, centuriones orabat tantisper cædem differrent, dum se filius ab Antonio peteret. Illi ridentes, petiit, inquiunt, sed in contrarium. Id ubi intellexit senex, iterum brevissimum spatium petiit, donec videret filiam: quam visam jussit non adire paternorum bonorum hæreditatem, ne & illius mortem frater impetraret ab Antonio. Hujus quoque is fuit exitus, ut turpiter profuso patrimonio, furti damnatus solum verteret. Cicero autem, qui post Cæsaris mortem regnavit in concionibus, proscriptus est cum filio, fratre filio fratris, & suæ factionis amicis omnibus: quúmque in navicula fugeret, jactationem ferre non potuit, sed in villam suam, quam mihi libuit ob hujus casus memoriam vísere, prope Capuam delatus quiescebat. Et quum propinquarent qui eum quærebant (nam hunc præ ceteris Antoniani summa cura perquirebant) in cubiculum ejus involantes corvi crocitatu somnum rumpebant: & stragulam ei detrahebant, donec

Per filium proditur.

Filii proditoris interitus.

Toranii interitus.

Filii in Toranium impietas.

600

Turpis exitus.

Cicero fugiens in navicula jactationem maris ferre non potest.

Omina Ciceroni oblata.

servi moti prodigio, impositum lecticæ rursum deferrent ad mare per devia sylvæ densissimæ. Multis verò passim discurrentibus & percunctantibus nuncubi visus esset Cicero, alii miserati hominem respondebant cum soluta navi jam ferri per mare: unus sutor cliens Clodii quondam infensissimi Ciceroni, callem indicavit Lænati centurioni comitato paucis militibus: qui mox accurrit, & videns à multo pluribus eum stipari ad propugnandum paratis, stratagemate usus exclamavit, Properate centuriones qui à tergo estis: tum servi quasi futuri mox impares, metu sunt cohibiti. Lænas, quamvis quondam Ciceronis patrocinio causam vicerat, attractum è lectica ejus caput, repetito ter ictu præsecuit magis quàm abscidit, ob imperitiam. manum quoque abscidit, qua contra Antonium tanquam tyrannum orationes scripserat, & ad imitationem Demosthenis Philippicas intitulaverat. Móxque & terra per veredarios & & mari per dromones Antonio res lætissima certatim nuntiata est: deinde Lænas in foro sedenti pro tribunali è longinquo caput cum manu ostentavit quatiens. Ille supra modum gavisus, centurionem coronavit, & præmium decuplum addidit, quasi ob maximum inimicum sublatum & omnium infensissimum. Caput ejus cum manu pro rostris diu pependit, ubi prius concio-

Ciceronis interitus. Lænas, cujus olim patrocinio causam vicerat, eum interficit.

601

Contumeliæ Ciceroni post necem factæ.

σύμβολον ἐκ τοῦ θεῶν, ἐς φορεῖον ἐσθέμβοι τ Κικέρωνα, αὖθις ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἦγον, ἀμφ λοχμὰς βαθείας λανθάνοντες· πολλῶν δὲ ἀνὰ μέρη ἀμφθέοντων τὲ κ πυνθανομένων, εἰ που Κικέρων ὀφθείη, οἱ μ ἄλλοι ἐπ' οὐσίᾳ ἐ ἐλέῳ ἔφασκον ἐθέλειν αὐτὸν ἐξαναχθέντες ἕλεσθαι ἤδη· σκυτοτόμος δ πελάτης Κλωδίου πικροτάτου τ Κικέρωνι ἐχθροῦ γεγενότος, λαβὰ τ λοχαγῶ σῶ ὁλίγοις ὄντι τῶν ἀτρεμοῦντων ἐδείξεν· ὁ δ ἐπεδρομέ τε, κ θεραπόντας ἰδὼν πολὺ πλείους τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὁρμεωμένους ἐς ἄμυναν, στρατηγικὰς μή,, χανὰς ἀνεῦρησεν, Ε'σελθέτωσαν εἰς ,, τὸ χωρίον οἱ ταῦτ ὁρῶντες λοχαγοί· τότε γὰρ οἱ μὲν θεράποντες ὡς ἐλάσσοσι πλείοσιν, κατεπλάγησαν. ὁ δ Λαίνας κ δίκῃ τινὰ ἀμφ τῶν Κικέρωνός ποτε κατηγορηκώς, ἐκ τ φορείου τῷ κεφαλῷ ἐπιπαίσας ἀπέτεμνεν, ἐς τρὶς ἐπιπλήσσων κ ἐκδιαπελίζων ὑπὸ ἀσθενείας· ἀπέτεμε δὲ κ τὴν χεῖρα, ἣ τοὺς κτ Ἀντωνίου λόγους οἷς τυράννου συγγράφων, ἐς μίμησιν τ Δημοσθένους, Φιλιππικὰς ἐπέγραφεν. ἔθεον δὲ οἱ μὲ ἐπὶ ἵππων, οἱ δ ἐπὶ νεῶν ἀυτίκα, τὸ εὐαγγέλιον Ἀντωνίῳ ἀμφέροντες· ἐ ὁ Λαίνας ἐν ἀγορᾷ τοσκαθήμενος, τῷ κεφαλῷ ἐ τὴν χεῖρα μακρόθεν ἀνέσεσεν ἐπιδεικνύς. Ο' δ ἤσθη τε μάλιστα κ τ λοχαγὸν ἐστεφάνωσε, κ πλέοσι τ ἄλλων ἐδωρήσατο, πέντε κ εἴκοσι μυριάσι Ἀττικῶν δραχμῶν, ὡς μέγιστον δὴ τόνδε πάντων ἐχθρῶν ἐ πολεμιώτατον οἱ ῥυσάμενον ἀνελόντι. ἡ κεφαλὴ δ τ Κικέρωνος ἐ ἡ χεὶρ ἐν ἀγορᾷ τ βήματος ἀπεκρέμαντο ἐπὶ πλεῖ-

ρον, ἔνθα πρότερον ὁ Κικέρων ἐδημηγόρει, καὶ πλείους ὀψόμενοι συνῆλθον ἢ ἀκροάσομενοι. λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τῷ Δημίτῃ ὁ Ἀντωνίου τῷ κεφαλῇ καὶ Κικέρωνος θεᾶς πρὸ τῆς τραπέζης, μικρὸν κρόσσον ἔχειν τὸ θέας τὸ κακόν. ὧδε μὲν δὴ Κικέρων, ἐπί τε λόγοις ἀοιδίμου ἐς ἐπ νῦν ἀνὴρ, καὶ ὅτε ἦρχε τῷ ὕπατον ἄρχειν, ἐς τὰ μέγιστα τῆ πατρίδι χρησίμου, ἀνῄρητο· καὶ ἀνηρημένος συνεβεζέτο. ὁ δὲ παῖς ἐς τὸν Ἑλλάδα πρεσβεύσατο ἐς Βροῦτον. Κοίντος δὲ ὁ καὶ Κικέρωνος ἀδελφὸς ἅμα τῷ παιδὶ καταληφθεὶς, ἐδέετο τῶν σφαγέων πρῶτα καὶ παιδὸς αὐτὸν ἀνελεῖν, τὰ δὲ ἐναντία καὶ καὶ παιδὸς ἱκετεύοντος, οἱ σφαγεῖς ἔφασαν ἀμφοτέροις Δημήτῃ, καὶ Δημᾶσαντες ἕτερον ἑτέροι κατὰ συνθημα φονεῖς, ἀνεῖλον ὁμοῦ.

Ἰγνάτιοι δὲ πατὴρ καὶ υἱὸς συμφυέντες ἀλλήλοις, Δημᾶ μιᾶς πληγῆς ἀπέθανον, καὶ αὐτῶν αἱ κεφαλαὶ μὲν ἀπετέτμηντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα ἐπ συνεπέπλεκτο. Βάλβος τε ὁ μὲν, ἵνα μὴ βαδίζοντες ὁμοῦ φανεροὶ γένοιντο, προὔπεμψεν ἐς φυγὴν ἐπὶ θάλασσαν, καὶ μετ' ὀλίγον εἵπετο αὐτῷ Δημήμαχος· ἐξαμῃείλαντος δέ τινος, εἴτε ἐξ ἐπιβουλῆς, εἴτ' ὑπ' ἀγνοίας τὸν υἱὸν συνειλῆφθαι, ἐπανῆλθε, καὶ τοὺς σφαγέας μετεπέμψατο· σωιζομένῳ δὲ καὶ τῷ παιδὶ ἀπολέσας ναυαγίῳ· ἔτω τοῖς τότε συμφοραῖς καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπέκειτο. Ἀβρωνίος τε υἱὸν ἐκ ὑφιεμένου φεύγειν χωρὶς αὐτὸς, μόλις ἔπεισεν ὡς νέον σῴζεσθαι ἑαυτὸν· καὶ τόνδε μὲν ἡ μήτηρ ἐπὶ τὰς πύλας προὔπεμψε, καὶ ὑπέστρεψεν ἵνα ἀνηρημένον τὸν ἄνδρα

nari solitus: majórque tunc ad spectandum quàm prius ad audiendum concursus fuit. Fertur etiam in triclinio Antonius id caput ad satietatem spectasse mensæ impositum. Ad hunc modum Cicero, vir eloquentiæ nomine nunc quoque laudatissimus de patriâq; sua consul optimè meritus, & occisus, & post necem contumeliis affectus est. Filius jam ad Brutum evaserat in Græciam. Quintus verò, frater oratoris, comprehensus unà cum suo filio, armatos orabat ut se prius occiderent quàm filium: at filius supplex rogabat contrarium. Percussores polliciti satisfacturos se amborum precibus, seorsum utrumq; aggressi eodem momento necaverunt ex composito.

Ciceronis laudes.

Quinti Ciceronis fratris, & filii mors notatu digna.

Itidem Egnatii pater filiúsque in complexu hærentes uno ictu ceciderunt, præcisis amborum simul cervicibus: & ademptis quoque capitibus trunci se complectebantur mutuò. Balbus filium, quo magis separati fallerent, præmissum ad mare ut fugeret, paulò post ex intervallo secutus est, quúmque à quodam sive dolo, sive per errorem audisset comprehensum esse filium, reversus ultro percussores accivit: filius naufragio periit. ita tum fortuna quoque calamitates augebat. Aruntius filio non sustinenti absque ipso fugere, ægrè persuasit ut homo juvenis vellet esse superstes: hunc mater ad portam prosecuta, revertit domum ut interempto marito justa persol-

Egnatii patris & filii casus.

Balbi & filii.

Aruntii & filii & uxoris.

veret:

veret: aliquanto pòst ubi didicit periisse in mari filium inedia, sibi manus intulit. Hactenus filiorum bonorum atque malorum imagines proposui.

Servorum perfidia. Frater fratri superstes esse nolens.

Ceterùm fratres simul proscripti nomine Ligarii latebant in sumario, donec mancipiis prodentibus alter confestim occisus est: alter elapsus, postquam fratrem perisse cognovit, de ponte desiliit in fluvium: exceptusque à piscatoribus quasi casu non ultro decidisset, diu luctatus est in flumen se ingerens: & quum nihil proficeret illis vincentibus, Non me servatis, inquit, sed vosipsos cum proscripto perditis: & illis tum quoque servare miserum pergentibus, milites quidam pontis custodes id conspicati, accurrerunt & obtruncarunt hominem. Aliorum fratrum alter præcipitavit se in fluvium, cujus corpus servus quintam usque diem quæsitum tandem invenit: & quoniam nondum omnino confusa erant oris lineamenta, caput abscidit ut haberet præmium. Alter verò frater in latrina delitescens ab alio servo est proditus: percussores dedignati eò descendere, hastis confixum extraxerunt, & ita ut erat obtruncarunt, ne abluto quidem capite. Alius quum fratrem comprehendi videret, accurrit, nesciens se proscriptum pariter: exclamavitque, Me me prius interficite: tum centurio qui proscriptionis tabulam ordine noverat,

602

Ligarii interitus.

Servorum perfidia.

Frater extincto fratri superstes esse nolens.

Æquum postulas: inquit: nam tuum nomen antequam hujus,

θάψεις· πυθομένη δὲ ἡ τὸν ἡ-
υτὸν τ ἰωλάσης διεφθαρθαι λι-
μῷ, δεξαμένη ἑαυτήν. αἱδὲ μὲν
δὴ παίδων ἀγαθῶν ἡ κακῶν ἔσαν
εἰκόνες.

Ἀδελφοὶ ἦ ὁμοῦ προγραφέντες
οἷς ὄνομα ἦν Λιγαρίῳ, ὑπε-
κρύπτοντο ὑπὸ ἱππεῖ, μιχθέντων
θεραπόντων αὐτῶν ἀνδρῶντων, ὁ μὲν
αὐτίκα ἀνηρέθη, ὁ ἦ ἀποφυγών,
ἐπεὶ τ ἀδελφὸν ἔγνω διεφθαρμένον,
ἐρρίψεν αὑτὸν ἀπὸ τ πορθμοῦ τῆς
γεφύρας ἐς τὸ ῥεῦμα· ἐ αὐτὸν ἁ-
λιέων προσχόντων, ὡς οὐκ ἀναλ-
λόμενον ἀλλὰ πεπτωκότα, ἐς πολὺ
μὲ ἐφιλονείκει, ἐ ἑαυτὸν ἐς τὸ ῥεῦμα
ἐώθει. κατώμνυτο ἦ τ ἁλιέων, πε-
ριεγίγνετο, οὐκ ἐμὲ, ἔφη, πε-
ριεσώζετε, ἀλλ' ἑαυτὲς ἐμοὶ προ-
γεγραμμένοι συναπόλλυτε· οἱ ἦ τὴ
ὡς αὐτὸν οἰκτείροντες προὐσώζον,
μέχρι τινὲς τῶν στρατιωτῶν, οἱ τὴν
γέφυραν ἐτήρουν, ἰδόντες, ἐπιδρα-
μόντε, ἐ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμον.
ἕτερον ἦ ἀδελφῶν ὁ μὲ αὐτὸν ἔρριψε
τῷ ῥεύματος, ἐ θεραπων αὐτῷ τὸ
σῶμα ἀνεζήτει, μιχθεὶ πέμπτης ἡ-
μέρας· εὑρὼν ἦ ἐπιγνωριζόμ δυνα-
μένῳ, τὴν κεφαλὴν ἀφεὶς τὸ ἄθλον
ἀπέκοψε. τ δὲ ἕτερον ἐν ἀφανεῖ
κρυπτόμενον ἕτερος ἐμήνυσε θεράπων,
ἡ οἱ σφαγεῖς εἰσελθεῖν μὲ ἀπηξίω-
σαν, δέρσει ἦ προσκενσάντες ἐξήγα-
γον, ἐ ὡς εἶχε τὴν κεφαλὴν ἀδέ ἀπο-
νίψαντες, ἀπέκοψαν. ἕτερ ἦ τ
ἀδελφῷ συλλαμβανομένῳ προσδρα-
μὼν, ἐγνοίᾳ τ ἐ αὐτὸς ἅμα ἐκ-
,, εἰνῳ προαρπάσθαι, Ἐμὲ, ἔφη,
,, κτείνατε πρὸ τέτε· ἐ ὁ λοχα-
,, γὸς ἔχων τὸ ἀκέλευστον ἀνάγραπτον,
Εἰκότα αἰτεῖς, ἔφη, σὺ γὰ πρὸ τέ-

του

του γέγραψαι τὴ εἰπὼν, τὴ τὼ πάξιν ἔκτεινεν ἄμφω. τοῦτο μὲ δὴ τὴ ἀδελφῶν δείγματος.

Λιγάριον δ' ἡ γυνὴ κρύπτουσα, μίαν ἐς τὸ ἀπόρρητον ἐπηγάγετο θεραπαίνην, ᾗ συνδοθεῖσα ὑπ' αὐτῆς, εἵπετο τῇ κεφαλῇ ᾧ ἀνδρὸς φερομένῃ, βοῶσα, Ἐγὼ τοῦτον ὑπεδεξάμην, τὰ δ' ὄμματα τοῖς ὑποδεξαμένοις ἐσὶν ἐπίτιμια, τὴ δ' ἐνὸς αὐτῶν αὐτὴ, ἔτε ἀναρρωῶτος, ἔτε μεμνέντος, αὐτάγγελος ἐς τὰς ἄρχοντας ἦλθε κατ' ἑαυτῆς· κἀκείνων αὐτὴ λόγῳ τὴν φιλανδρίαν ὑπερβαλόντων, ἑαυτὴ ἀπέκτεινε λεμῷ. τὴ τῆδε μὲ συνῆδε ἐπεμνήσθην, ὅτι τὸν ἄνδρα σῶσαι σπεύδουσα ἀπετύγχανέ τε, τὴ σωιεζήναγεν ἑαυτήν. ὅσαι δ' ἐπιτυχοῦσι τῆς φιλανδρίας, ἐν τοῖς σωθεῖσι τὸν ἀνδρῶν ἀναγράψω. ἑτέραν δ' ἀθεμίτως ἐπιβουλεύσασαν τοῖς ἀνδράσι, τὴ αὐτῶν ἐσὶν, ἡ Σεπτιμίῳ μὲ ἐγεγάμητο, ὑπὸ δ' πόθου Ἀντωνίῳ φίλου διεφθείρετο. ἐπεὶ γὰρ δὴ ὁ μὲν μοιχείας εἰς γάμον, ἐδεήθη τοῦ μοιχεύοντος αὐτῷ Ἀντωνίου. ὁ δὲ Σεπτίμιος αὐτίκα τοῖς πίναξι σωθεὶς, ὁ μαθὼν ὁμὴ τὸ γυναικὸς ὑπ' ἀγνοίας τὸ οἰκοι κακὸν, ἔφυγεν· ἡ δ' ὡς φιλοφρονεμένη τὰς θύρας ἐπέκλεισε, τὴ ἑτέρᾳ τὸν ἄνδρα, ἕως οἱ σφαγεῖς παρεγένοντο, τὴ τὸ αὐτῆς ἡμέρας οἱ μὲ ὁμεῖνον ἀπήγαγον, ἡ δ' ἔθυε γάμους. Σάλαστος δ' ὀκφυγών τε τὴ ἀπορέμβρος, ἦκε μὲν ἐς πόλιν νυκτὸς, ὅτε μάλιστα ἔδοξεν ἀμβλύνεσθαι τὸ δεινόν· παραμβὰς δ' τὸν οἰκίας, μόνος αὐτὸς θυρωρὸς τῇ οἰκίᾳ συμπαραμένων ἐπέγνω, καὶ ἐς τὸ

scriptum est: & cum dicto ambos interfecit ex ordine. Hæc de fratribus exempli gratia.

Ligarium verò uxor quum abdidisset, unica ancilla comitata visebat latebras: à qua prodita, caput referentes sequebatur clamitans, Ego huic fui receptaculo, idem contra celatores propositum est præmium. Quúmque nemo eam vel occideret vel indicaret, ipsa semet ad magistratus detulit: quibus pietatem erga conjugem dissimulanter ferentibus, seipsam absumpsit inedia. Hanc ideo memoravi, quòd in servando marito frustrata conatu suo, ei superstes esse noluerit: nam eas quibus felix fuit hæc pietas, in elapsorum mentione referemus. Aliæ nefarias maritis struxerunt insidias, inter quas uxor Septimii, quæ cum quodam amico Antonii habebat stupri consuetudinem: & ut ex adultera conjunx fieret, per adulterum egit cum Antonio: móxque Septimius ascriptus est in sanguinarias tabulas. Quod ubi ex ipsa uxore didicit, ignarus probri domestici, ad eam confugit: illa conjugali comitate exceptum inclusit, & tantisper asservavit dum venirent percussores: eadémque die cæso marito celebravit novas nuptias. Salassius semel elapsus, deficiente consilio, noctu in urbem rediit, quum videretur jam remissius periculum: & quum reperisset ædes venditas, à solo janitore qui auctarium fecerat, agnitus & in cellam receptus est, pollicente latebras

Uxor Ligarii marito superstes esse non vult.

Uxor Septimii maritum prodit.

603

Qua die cæsus maritus, novas celebrat nuptias.

bras victúmque pro facultatibus: deinde uxorem acciri jussit ex ipsius ædibus. Mulier cupidam se visendi mariti simulans, sed no cturnos metus causata & suspectam fidem ancillarum, interdiu se venturam promisit: luce verò facta percussores petiit, & janitor procurrit ut illam cessantem urgeret. Salassius non comparente janitore insidias veritus summas ædes ascendit, expectans quonam res evaderet, & conspicatus non janitorem sed percussores uxore præeunte adventare, de tecto se præcipitavit. Fulvius quoque ad fœminæ domum profugus, quam dum serva ipsius esset pro concubina habuerat: móxque libertate donatam & dotatam nuptum dederat. malam recepit pro beneficiis gratiam, quòd zelotypa indignè ferret Fulvium semota se induxisse uxorem legitimam. Hæc de malis mulieribus suffecerint.

Uxor Salassum prodit.

Fulvius à fœmina proditus.

At Statius Samnis, cujus egregia opera Samnites bello sociali usi fuerant, ob virtutem & divitias ac genus ascitus in amplissimum ordinem, jam octogenarius proscriptus propter ipsas divitias, domum populo & suis mancipiis diripiendam concessit, ultro multa jactans in publicum, & tandem exinanitam clausámque succendit. quo incendio & ipse & pars urbis conflagravit. Capito per semiapertas fores alium post alium irrumpentem mactavit, postremò confertim irruentibus, à multis unus

Statius Samnis propter divitias proscriptus.

Pars urbis incendio absumpta.

Capitonis, non inulti, interitus.

αὐτῷ οἴκημα ὑπεδέχετο· καὶ κρύψειν ἐπηγγέλλετο, ἢ θρίψειν ἐξ ὧν ἐδωλοῦτο. ὁ δὲ τὴν γυναῖκα οἱ καλέσαι προσέταξεν ὡς τῆς οἰκείας οἰκίας, ἡ δ' ὑποκρινομένη μὴ ἐλθεῖν ἐπείγεσθαι, δεδιέναι δ' ὡς ὑπὸ νυκτὶ καὶ θεραπαίνας τὸ ὕποπτον, μετ' ἡμέραν ἥξειν ἔφη· ἢ γιγομένης ἡμέρας, ἡ μὲν τὰς σφαγέας μετῆλθε, καὶ ὁ θυρωρὸς αὐτῷ ὡς βαδιουμένη ἐς τὴν οἰκίαν ἀπέτρεχεν ἐπείσας· ὁ δ' Σαλάσσιος οἰχομένου τοῦ θυρωροῦ, δείσας ὡς ἐνεδρεύσων ἀπίοντος, ἐς τὸ τέγος ἀναδραμὼν σκαφιδόκει τὸ γιγόμενον. ἰδὼν δὲ τὸν θυρωρὸν, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα τοῖς σφαγεῦσιν ἡγεμονεύσαν, ἐρρίψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τέγους. Φούλβιος δὲ ἐς θεραπαινης φυγόντα, πολλακοῦ θείσης τε αὐτῷ καὶ ἀπηλευθερωμένης, καὶ γαμετὴν ἐς γάμον ἐπιλαβούσης, ἡ τοσάδε δὴ πλουτοῦσα προῦδωκε ζηλωτυπίᾳ τῇ μετ' ἐκείνην τῆς Φυλβίου γεγαμημένης. τοσάδε μὲν γυναικῶν πονηρῶν ὑποδείγματα γεγράφθω.

Στάτιος δὲ ὁ Σαυνίτης, πολλὰ Σαυνίτης ἐν τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ κατειργασμένος, ἀφ' ἧς ἀρετῆς ἔργων καὶ ἀφ' πλοῦτον καὶ γένος ἐς τὸ Ῥωμαίων βουλευτήριον ἀνακεκλημένος, ὀγδοηκοντούτης ὢν ἤδη, καὶ ἀφ' πλούτου προτεραμένος, ἀνεπέπασε τὴν οἰκίαν τῷ τε δήμῳ καὶ τοῖς θεραπουσιν, ὅσα θέλοιεν, αὐτὸς δὲ καὶ αὐτὸς διεῤῥάπτῃ, μέχρι κενωθείσης ἐπικλείσας ἐνέπρησε καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ πῦρ πολλὰ τῆς πόλεως ἄλλα ἐπενέμετο. Καπίτων δὲ ἐς πολὺ τοὺς θύρας ὑπανοίγων, τοὺς ἐσβιαζομένους καθ' ἕνα ἀνῄρει, ὑπὸ δὲ πολλῶν ἐπιθε-

ἐπιφερεστάτων εἰς ἀπέθανε πολλοὺς ἀποκτείνας. Οὐετούλινος ὁ χείρων ἤθροισε πολλὴ ἀμφὶ τὸ Ῥήγιον, αὐτῶν τε τῶν προγεγραμμένων ἀνδρῶν, καὶ ὅσοι συνέφυγον αὐτοῖς, καὶ ἀπὸ τῶν ὀκτωκαίδεκα πολέων, αἳ τοῖς στρατιώταις ἐπινίκια ἐπηγγελμέναι, πάνυ εὐθυχέραινον· τούσδε οὖν ἔχων Οὐετούλινος, ἀνήρει τῶν λοχαγῶν τοὺς ἀμφιστάντας, μέχρι πεμφθέντος ἐπ' αὐτὸν στρατοῦ πολεμίου, οὐδ' ὣς ἔληξεν, ἀλλ' ἐς Σικελίαν τοῦς Πομπηίου κρατοῦντάς τε αὐτῆς, καὶ τοὺς φυγάδας ὑποδεχόμενον ἐπέρασεν, εἴπερ ἐπολέμει καρτερῶς, μέχρι πολλῆς μάχης ἠσσώμενος, τῶν μὲν ἄλλων ὅσοι τῶν προγεγραμμένων ἄλλοις σωθῆναι, ἐπὶ Μεσσάνης ἐπεμψεν. αὐτὸς δὲ ὡς εἶδε πορθμευόμενον ἤδη τὸ σκάφος, ἐμπεσὼν τοῖς πολεμίοις, κατεκόπη. Νάσων δ' ὁ ἀπ' ἐλευθέρας παιδικὸν οἱ γνωμόμενος προδοθείς, ἥρπασε πιὼν τοῦ τῶν στρατιωτῶν ξίφος, καὶ τὸν προδότην μόνον ἀποκτείνας, ἑαυτὸν τοῖς σφαγεῦσιν ὑπέσχε. Φιλοδέσποτος δὲ οἰκέτης τὸν κεκτημένον ἐπὶ λόφου καθεῖσε, καὶ αὐτὸς ἐπὶ θάλασσαν ἦλθε μισθωσόμενος αὐτῷ σκάφος, ἐπιὼν δὲ, κτεινόμενόν τε εἶδε τὸν δεσπότην, καὶ ἀποψύχοντος ἤδη, μέγα βοῶν, Ἐ- »» πίμενον ἐς βραχύ, ὦ δέσποτα, »» εἶπε, καὶ κτείνει τὸν λοχαγὸν ἐμ- »» πεσὼν ἄφνω. μετὰ δὲ τοῦτον, ἑ- αὐτὸν ἐπαναιρῶν, εἶπε τῷ δεσπό- »» τῃ, Παραμύθιον ἔχεις. Λεύκιος δὲ δύο πιστοτάτοις ἀπελευθέροις χρυσίον δοὺς, ἐπὶ θάλασσαν ἦλθε, Δαιδαλιτῶν δὲ τούτοις, ὑπεξέψε, καταγιγνώσκων τὸν βίου, καὶ ἑαυτὸν reversus animum despondit, & occisus est qui prius multos occiderat. Vetulinus magnam manum circa Rhegium contraxit, partim ex proscriptis aliisque ad se confugientibus, partim ex illis XVIII urbibus militi destinatis in victoriæ præmium, quæ id ferebant ægerrimè. His igitur sibi adjunctis centuriones discurrentes intercipiens opprimebat, donec majoribus copiis contra se missis, ne sic quidem ab incepto deterritus, in Siciliam trajecit ad Pompeium tunc obtinentem eam insulam, & receptaculum præbentem fugientibus. Inde bellum redintegravit egregiè, donec aliquot præliis victus, filium cum ceteris proscriptis Messanam præmisit: ipse quum jam navis medium fretum teneret, ab hoste circumventus in frusta concisus est. Naso verò à liberto quem in deliciis habuerat, proditus, cuidam militi extorsit gladium, & solo proditore mactato, percussori jugulum præbuit. Fidus autem quidam servus reliquit herum in tumulo, ipse porro ad mare abiit conducturus naviculam: in reditu verò supervenit occidentibus dominum, & expiranti jam inclamans, Expecta, inquit, paulisper, domine, simúlque centurionem aggressus, confecit: deinde sibi quoque manum inferens, Habes, inquit, solamen, domine. Luceius duobus fidissimis libertis aurum dedit deferendum ad mare: qui postquam aufugerunt, interfectoribus seipse prodidit.

604

Vetulini, nec inulti quoque.

Nasonis, vindicta de solo proditore sumpta.

Servus dominum ulciscitur & domino superesse non vult.

Labie-

Labieni interitus. Labienus qui tempore Syllanæ proscriptionis multos comprehensos interemerat, ignobiliter tunc periisset, nisi parem casum generosè pertulisset, pro foribus suæ domus in sella percussores opperiens. At Cestius ruri apud benevolentes sibi servos latitans, quum videret centuriones continuè discurrentes cum armis & capitibus, pavorem diutius ferre non valuit: sed jussit servos rogum accendere, ut possent dicere, Sepeliri à se Cestium: móxque se immisit in eum. Aponius in tuto latebat: sed quòd nequiret ferre victus quotidiani miseriam ut jugularetur ultro prodiit. Alius in propatulo sedens se præbebat, & cunctantibus percussoribus strangulavit se in publico. Luceius, Asinii tunc consulis socer, fugiens per mare, & offensus sævis tempestatibus, in medios fluctus desiliit. Sisinius, quum persecutores fugeret, clamitans se non esse proscriptum, sed propter pecunias strui sibi insidias, ad tabulam adductus, & suum nomen legere jussus, dum legit ictus concidit, Æmilius se proscriptum nesciens, conspicatus alium quendam fugientem, ex centurione scitatus est, Quis hic proscriptus? qui agnoscens Æmilium, Tu atque ille, inquit, & ambos occidit. Cilo autem & Decius egressi curiam, ut resciverunt proscripta sua nomina, priusquam quisquam eos aggrederetur, trepi-

Cestii. Aponii.

605

Luceii.

Sisinii.

Æmilii.

Cilonis & Decii.

ἐμιλώνστε τοῖς σφαγεῦσι. Λαβίλιος ὁ ἐν τῇς Σύλλα προγραφῆς πολλοὺς τῶν τότε συλλαβών τε & κτείνας, ἠδόξησεν ἄρα, εἰ μὴ τὸ ὅμοια ἡγουμένως ἐνέγκοι, καὶ προελθὼν τ᾽ οἰκίας, ἐκαθέζετο ἐπὶ θρόνου, τὰς σφαγέας προμένων. Κέστιος ὁ ἐν χωρίοις τοῖς ἐυνόοις θεραπευσιν ἐκρύπτετο· λοχαγῶν δ᾽ αἰεὶ σὺν ὅπλοις ἢ κεφαλαῖς ἀλισκόντων, οὐκ ἔφερε τὸ μῆκος τῆς φόβου, ἀλλ᾽ ἔπεισε τὰς θεράπαινας ἄψαι πυρὰν, ἵνα ἔχοιεν λέγειν, ὅτι Κέστιον ἀποθανόντα ἰδάπτουσιν· καὶ οἱ μὲ ἐνεδρεύοντες ἦλθον, ὁ δὲ ἐσήλατο ἐς αὐτόν. Ἀπώνιος ὁ ἀσφαλῶς ἑαυτὸν ἐπικρύψας, οὐκ ἤνεγκε τὸν πονηρὸν τ᾽ ἀμοίτης, ἀλλὰ προήκατο ἑαυτὸν ἐπὶ τὸν σφαγέα. ἄλλος δ᾽ ἐν φανερῷ καθήστο ἑκών, καὶ βραδυνόντων τ᾽ σφαγέων, ἀπήγξατο ἐν μέσῳ. Λούκιος ὁ Ἀσινίου & ὑπατεύοντος τότε πενθερὸς φεύγων διὰ θαλάσσης, & φέρων & χειμῶνος τὸν ἀνδρίαν, ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος. καὶ Σισίνιον ὁ οἱ διώκοντες ὑποφεύγοντά τε καὶ βοῶντα & προγεγράφθαι, ἀλλὰ διὰ τὰ χρήματα ἐπιβουλεύεσθαι σφᾶς αὐτῶν, ἐπὶ τὸν πίνακα ἀγαγόντες, ἀναγινώσκειν ἑαυτῷ τὸ ὄνομα ἐκέλευον, & ἀναγινώσκοντα ἔκτειναν. Αἰμίλιος ὁ ἀγνοῶν ὅτι προγέγραπται, διωκόμενον ἄλλον ἰδὼν, ἤρετο τ᾽ λοχαγὸν αὐτὸν διώκοντα, Τίς ὁ προγεγραμμένος εἴη· καὶ ὁ λοχαγὸς τὸν Αἰμίλιον γνωρίσας, Σὺ κἀκεῖνον, εἶπε, καὶ τὼ δύο ἀπέκτηνε. Κίλων ὁ ἐκ & βουλοτηρίου φεύγων, & Δέκιος, ἐπεὶ τοῖς πίναξιν ἐπύθοντο ὅπως τινὸς ἐπιόντος αὐτοῖς, ἔφευ-

γον

ζην ἀνήσιμως ἀφὼ πυλῶν, καὶ αὐτὸς τοῖς ἀπαντῶσι τῶ λοχαγῶν αὐτὸς ὁ δρόμος ἐμήνυσεν. Ἰκέλιος ὁ, ὃς ἐπὶ Βρούτῳ τε καὶ Κασσίῳ δικάζων, Καίσαρος τοῖς δικαστηρίοις μὴ γραπτὰς ἐφεζῶτος, καὶ τῶ ἄλλων δικαστῶν κρύφα τῶν κριτηρίων φερόντων, μόνος τῶν ἀπολούσιον ψῆφον ἔνεγκε φανερῶς, ἐκλαθόμενος τῶ μεγαλόφρονος ἐλευθεριότητος, νεκρὸν σῶμα ὑπομειζόνιον ὑποστὰς, τοῖς φέρουσι συνεβάσταζε τὸ λέχος· ἰδόντων δὲ τῶ φερουσιῶτων τὰς πύλας, ὅτι πωλεωνίζουσιν οἱ νεκροφόροι ὡθῶ τὸ σύνηθες ἑνὶ ἀνδρὶ, καὶ τὰς μὴ φέροντας οὐχ ὑπονοούντων, τὸ δὲ λέχος ἐρρωνυμένων, μὴ νεκρὸν τις ὑποκρίνοιτο, οἱ νεκροφόροι τῶ Ἰκέλιον ἤλεγχον ἐκ ὁμοτέχνου σφίσιν ὄντα, ἐπιγνωσθέντα τε οἱ σφαγεῖς ἀπέκτεινον. Οὐάρος δ' ἀπελθόντος ὡσδιδόντος αὐτὸν, ἀπίδρα, καὶ ὄρος ἐξ ὄρους ἀμείβων, ἐς τὸ Μινθυρναίων ἕλος ἐνέπεσεν, ἔνθα ἑαυτὸν ἀφανιτικῶν ἠσύχαζε· τῶν δὲ Μινθυρναίων ἐπὶ ζητήσει λῃστηρίου τὸ ἕλος ὡρμημένων, ἥ τε κόμη ξυνεχὴς σαλευθεῖσα ἐνέφηνε τὸν Οὐάρον, καὶ ληφθεὶς, ἔλεγε εἶναι λῃστὴς, καὶ ἐπὶ θανάτῳ κατακριθεὶς, ἐμαίνετο· ὡς ἂν αὐτὸν ἔμελλον ἐς βασανιεῖν ἐς τὰς σιωπηνωκόπας, ὃν ἐνεγκὼν ἤδη τοῦτο ὡς ,, ἀπρεπέστερον, Ἀπηλθρόω, φη- ,, σὶν, ὦ Μινθυρναῖοι, ὕπατόν ,, με γεγονότα, ἐ ὃ τοῖς νῦν ἄρ- ,, χουσι πειθήτερόν ἐστι σωζόμενο- ,, μένον, μήτε βασανίζειν, μήτε ,, ἀναγκᾶν ἔτ' εἰ δὲ ἐκ ἔνι μοι ἀφυγεῖν, ἄμεινον ὑπὸ τῶ ὁμοτίμων παθεῖν. φοβερωτάτων δὲ τῶ Μινθυρ-

dè fugiebant per portam, quos cursus ipse centurionibus obviis prodidit. Icilius ille, qui dum Brutus Cassiúsque absentes postularentur in judicio præsidente Cæsare, aliis judicibus clàm atros calculos in urnam conferentibus album solus palam tulerat, pristinæ magnanimitatis & ingenuitatis immemor, cadaveri quod efferebatur, subjecit humeros, atque ita cum aliis bajalubat sandapilam: portæ custodes conspicati uni mortuo vespilones solito plures adhibitos, nihil de ipsis suspicando tantùm scrutati sunt nequis vivus efferretur pro mortuo: sed quum Icilius argueretur à sociis quòd non esset libitinarius, agnitus & interfectus est. Varus à liberto indicatus aufugit, & per devios montes ad Minturnensium paludes delatus in eas se abdidit, ut quietè vires repararet per silentium. Minturnensibus autem latronum receptacula perquirentibus, arundinum folia mota eum prodiderunt; comprehensúsque latronem se ajebat, & addictus supplicio ferebatur. Ubi verò tormenta intentari sibi vidit ut profiteretur socios, id jam ut inhonestius non ferens, Denuntio, inquit, vobis, Minturnenses, ne me quondam consulem, nunc, quòd magistratus pluris æstimant, proscriptum, vel torqueatis vel necetis. si enim non licet mihi evadere, præstat ut pœnas dem pari dignitate præditis. Quúmque parum fidei habere- Icilii. 606

tur ejus verbis, & putaretur fingere, centurio discursator supervenit, & agnito caput abscidit, relicto Minturnensibus cadavere.

Varii interitus.

Largi miserabilis casus.

Largus per agros oberrans incidit in quosdam qui non ipsum persequebantur, sed alium: quibus casum miserantibus quòd non quæsitus caperetur, dimissus est ut per sylvam fugeret. quúmque mox exagitaretur ab aliis, recurrit ad priores, vociferans, Vos me potius interficite, qui servare voluistis miserum, vos malo præmium accipere. Hanc ille moriturus rependit eis clementiæ gratiam. Rufus verò, Fulviæ, uxoris Antonii, vicinus, quum insulam haberet pulcherrimam, prius quidem eam vendere mulieri noluerat, tunc quum ultro donaret, tamen proscriptus est. Caput quum ad Antonium referretur ad se pertinere negans, misit ad uxorem: illa non in foro, sed ante insulam id proponi jussit. Villam alius habebat umbrosis arboribus amœnam & alioqui perpulchram, conjunctam speluncæ longo recessu opacæ, propter quam proscriptus creditur. Fortè tum in sua spelunca frigus captabat, quum servus procul conspicatus percussores accurrere, in intimum specum eum abdidit, indutúsque herilem tuniculam, se esse illum ac metum quoque simulans planè fefellerat, ni ex conservis quidam fucum prodidisset. Ita sublato domino, populus id indignè ferens, non prius desiit magistratus obtundere quàm index ille

Rufi interitus.

ναῶν, & τ λόγον ὑπονοούντων, λοχαγὸς ἐπέγνω Λάμφιον, & τὸν κεφαλὴν ἀπέτεμε, τὸ δ λοιπὸν σῶμα τῆς Μινтουρναίοις κατέλιπε. Λάργον ἕτερος συνελάμβανον ἐν χαλεποῖς, ὡ Λάργον ἀλλ' ἕτερον διώκοντες, οἰκτείραντες σφ' ὅπ μὴ ζητούμενον ἀλλοίη, φόβῳ μεθῆκαν ἀνα τὸ ὕλιμ· ὁ δὲ ὑφ' ἑτέρων διωκόμενον, δρόμῳ τὸς πρότερους ,, κατέλαβε· κ, Ὑμεῖς, ἔφη, μὲ ,, κτείναντε οἱ ἑλήσαντες, ἵνα τὴν ,, μισθὸν ἀντὶ τότων ὑμεῖς φέρη- ,, σθε· ὁ μ δὴ τοῦτ ἔδωκεν ἀ- ,, μοιβὸν ἀποθνήσκων φιλανθρωπίας. Ῥοῦφον δὲ ἔχων συνοικίαν εὐδαιμονῆ γείτονα Φουλβίας τ γυναικὸς Ἀντωνίου, πάλαι μὲν ἀξιώσῃ τῆ Φουλβίᾳ πρίασθ τὴν οἰκίαν, ὡ συνεχώρει, τότε δ κ δωρέσθαι προεῖπεν. κ τὴν μ κεφαλὴν ὁ μ Ἀντωνίου οἱ προσφερομένην, ὡς ἑαυτῷ προσήκειν εἰπὼν, ἔπεμψεν εἰς τὴν γυναῖκα· ἡ δ ἀντὶ τ ἀγορᾶς ἐκέλευσεν ἐπὶ τ συνοικίας προτιθῆναι. ἔπαυλον ἕτερον εἶχε εὐδαιμονῆ κ σύσκιον, ἄντρον τε καλὸν ἐν αὐτῇ & βαθύ, κ πάλαι κ λάθρᾳ ἔζωτε κ προὐφάσθη· ἔτυχε δ ἀναψύχων κ τὸ ἄντρον, κ αὐτὴ τ σφαγέων ἔτι μακρόθεν ἐπιθεόντων, θεράποντα αὐτὸν ἐς τ μυχὸν τοῦ ἄντρου προὐπέμψας, ἐνέδυ τ δ δεσπότου χιτωνίσκον, κ ὑπεκρύπτετο ἐκεῖνον εἶναι & δοκέναι, κ πάλαι ἂν ἐπέτυχεν ἀναιρεθείς, εἰ μὴ τ ὁμοδούλων τις ἐνέφηνε τὸν ἐνδρᾶντα· ἀναιρεθέντ δὲ ὧδε τ δεσπότου, ὁ δῆμος ἀγανακτῶν πρὸς τοῖς ἄρχουσιν οὐκ ἐπαύετο, μέχρι τ μ ἐνδείξαντα κρεμασθῆναι, τ δὲ

τ' οἶ τὰ θεισώσαντα ἐλευθερῶσαι ἐπίστευσαν. Ἀτίλιον δὲ κρυπτόμενον θεράπων ἐμήνυσέ τε, καὶ ἐλεύθερος αὐτίκα γενόμενος, ἀντωνεῖτο τοῖς παισὶν αὐτὰ τὼ ὑσίαν, καὶ ἐνυβρίζειν ἐπιχθῶς· οἱ δ' αὐτῷ παντα χῆ μὴ σιγῆς εἴποντο κλαίοντες, ἕως ὁ δῆμος ἠγανάκτησε, καὶ οἱ τρεῖς αὐτὸν ὡς τελευτάσαντα τῆς ἀρχείας, ἀνεδύλωσαν τοῖς παισὶ δεδεγμένου. Οὕτω μὲν δὴ τοὺς ἄνδρας τιμᾶσι ἐγίγνετο.

Ἤψατο δ' καὶ ὀρφανῶν ἀεὶ τοῦτον ἢ τότε τύχη, καὶ ὁ μὲν ἐς διδασκάλε φοιτῶν, αὐτῷ παιδαγωγοῦ σωματηρέθη, τὴ παῖδα θεραπεύοντα τε καὶ ἀμείβοντα. Ἀτίλιος δ' ἄρτι τὼ τῆ τελείων θεσθέμενος τολλῶ, ἦει μὲν, ὡς ἐώθει ἐστὶ, σὺν πομπῇ φίλων ἐπὶ θυσίας ἐς τὰ ἱερά. ἄφνω δ' ἐκλαφθέντος αὐτὰ τοῖς πίναξιν, οἱ φίλοι καὶ οἱ ἱεροφάντες διεδίδρασκον, ὁ δ' μόνος καὶ ἔρημος ἐκ δαψιλοῦς παρατομπῆς ἐς τὼ μητέρα ἐχώρει· ἀ δεξαμένη δ' αὐτὸν ἐδέδιε ἐκείνης ὑπὸ δέους, ἐκ αἰδοῦσας ἔτι ἐς πείραν ἐλθεῖν ἑτέρα μὴ μητέρα, ἐς ὄρος ἔφυγε, ὅθεν ὑπὸ λιμῶ ἐς τὰ πεδινὰ κατελθών, ἐλήφθη ὡς ἀνδρὸς ληϊδεύειν τοὺς παροδοδόντας, καὶ ἐπὶ ἔργῳ καταδεῖν εἰθισμένε· οἷα δ' παῖς ἐκ τρυφῆς τ' πόνον ἐκ ἐνεγκών, ἐς τὼ ἀμαξίτον αὐτῆς χοινικίσι διέδρα, καὶ παροδοδόντι λοχαγοῖς ἑαυτὸν ἐμίωσέ τε καὶ ἀνῃρέθη.

Γιγνομένων δ' τούτων, Λέπιδος ἐπὶ Ἰβηρσιν ἐθριάμβευε, καὶ τῶν-

pependit, servator verò liberta- Perfidiæ pretium.
te donatus est. Aterium quoque Aterius proscriptus.
latentem servus indicavit: mox-
que liberatus quum proscripti
bona liberi ejus sub hasta vellent
emere, licitator iniquus & æ-
mulus ex adverso eis restitit, non
sine contumeliis: qui silentio
concoquentes dolorem, tantùm
ubique sequebantur eum cum
lacrymis, donec indignatio po-
puli in eum coorta est, & trium-
viri ut plus satis avarum, addixe-
runt eum rursum in servitutem
proscripti liberis. Et hæc quidem
viris acciderunt.

Pervenit tamen hujus mali 607
contagium & ad pueros orbatos Pueri parentibus orbati inter proscriptos trucidati.
parentibus, ut eorum fortunæ
præda fierent: quorum unus dum
ad ludum commeat, interfectus
est cum ipso pædagogo, qui pue- Puer cum pædagogo interfectus.
rum complexu protegens divelli
non poterat. Atilius verò qui tum
primùm virilem togam sumpse-
rat, sacra ex more petebat amicis
deducentibus. Interim adscripto
repentè in tabulis ejus nomine,
amici & servi diffugêre: ipse de-
solatus & à tam splendida modò
pompa destitutus, ad matrem se Mater filium servare non vult.
contulit: ac ne illa quidem ad-
mittente præ timore, post fruſtra
tentatam matrem non ausus cui-
quam se committere, in mon-
tem fugit, unde fame coactus de-
scendere in planitiem, à plagia-
rio captus est: tum in ergastulum
trusus puer delicatus & laboris Atilii interitus.
impatiens, in viam publicam evasit sic ut erat compeditus, sé-
que transeuntibus centurionibus prodidit, atque ita periit.

Interea Lepidus de Hispanis triumphavit, & edictum hujus- Lepidi triumphus & edictum.

modi est propositum, Quod felix faustúmque sit, edicitur universis, ut sacris ac epulis dent hunc diem: qui contrà fecerit, inter proscriptos esto. Et ille quidem triumphali pompa invectus est in Capitolium, omnibus hilari specie, infenso animo deducentibus. Proscriptorum verò ædes diripiebantur, prædiâ non multos emptores inveniebant, quòd puderet ex alieno infortunio lucra inauspicata quærere, ac ne tutum quidem esset cum auro argentóque conspici, & adeo periculosum augere possessiones, ut ne præsentes quidem in tuto viderentur. Soli audaces licitabantur: & quia soli, valde vili emebant: unde accidit, ut magistratibus qui sperarant hæc ad apparatum belli suffectura, adhuc deessent XX M. myriadum. Id pro concione præfati proscripserunt MCCCC mulieres ditiores, quas oportebat profiteri bona sua, & in sumptus belli conferre pro triumvirorum arbitrio. Si quæ aut celarent quicquam aut non rectè æstimarent, iis multa est proposita, indicibus verò horum, tam ingenuis, quàm servis, præmium. Mulieres verò statuerunt cognatas triumvirorum deprecatrices adhibere: sororem sanè Cæsaris facilem, itémque matrem Antonii nactæ, sed à Fulviæ uxoris ejus foribus repulsæ, molestè tulerunt hanc injuriam: progressæque in forum per mediam turbam usque ad triumvi-

Mulieres M. & CCCC. proscriptæ ut bona sua profiteantur.

608

τίθη Διόγραμμα ἅπως ἔχων, Ἀ-
„ γαθῇ τύχῃ προχειρίζω πᾶσι
„ τῇ πάσης θύειν τῇ εὐαγγελίῳ
„ τὴν ἡμέραν τὴν παροῦσαν· ὃς δ'
„ ἂν μὴ φαίνηται ζώντι ποιῶν, ἐν
„ τοῖς προγεγραμμένοις ἔσῃ. Ὁ
μὲ δὴ τὸ θέαμα ἐς τὰ ἱερὰ ἀνῆγε, παραπεμπόντων αὐτὸν ἁπάντων μετὰ σχήματος ἱλαροῦ τῇ γνώμης δυσμενοῦς. τὰ δὲ προγεγραμμένων τὰ μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις διεφορεῖτο, τῇ δὲ πολὺς ἦν ὁ τὰ χωρία ὠνούμενος, οἱ μὲ ἐπιδαρεῖν τοῖς ἠτυχηκόσιν αἰδούμενοι, ἐν ᾧ σὺν αἰσίῳ σφίσι τὰ ἐκείνων ἔσεσθαι νομίζοντες, ἀδὲ ἀσφαλὲς ὅλως χρυσίον ἢ ἀργύριον ἔχοντας ὁρᾶσθαι, ἐδὲ τὰς ἐπικτήσεις νῦν ἀκινδύνους, πολὺ δὲ μᾶλλον τὸ ὄντα ἐπικίνδυνον. μόνοι δὲ Διὰ θρασύτητα προσιόντες, ἅτε μόνοι, βραχυτάτου πάμπαν ὠνοῦντο. ὅθεν τοῖς ἄρχουσιν ἐλπίσασιν ἐς τὰς τῷ πολέμου παρασκευὰς πάδε ἀρκέσειν, ἐνέδει μυριάδων ἔτι δισμυρίων. τῇ τέτο ἐς τὸ δῆμον εἰπόντες, προὐγράφον χιλίας τῇ τετρακοσίας γυναῖκας, αἳ μάλιστα πλούτῳ διέφερον, ἐν αὐτὰς ἔδει τὰ ὄντα πημοιρᾶς ἐσφέρειν ἐς τὰς τῷ πολέμου χρείας, ὅσῳ ἐκάστῃ οἱ τρεῖς δικαιρόσαν. ἐπέκειτο τε ταῖς ἀποκρυψαμένης τι τῶν ὄντων ἢ πημοιρᾶσαι κακῶς, ἐπιτίμια, ἐν τοῖς ζῶσι μεμίσουσιν ἐλευθέρις τε ἐν δούλοις μήνυτρα. αἱ δὲ γυναῖκες ἔκειναν τῶν προσηκουσῶν τοῖς ἄρχουσι γυναικῶν δεηθῆναι· τῆς μὲ δὴ Καίσαρος ἀδελφῆς σὺν ἀπεστυγχανον, ἀδὲ τῆς μητρὸς Ἀντωνίου Φουλβίας δὲ τὰ γυναικὸς Ἀντωνίου τῶν θυρῶν ἀπωθουμένη, χαλεπῶς

τὴν ὕβριν ἤνεγκαν, ἐς τὸν ἀγορᾶν ἐπὶ τὸ βῆμα τῶν ἀρχόντων ὡσάμεναι,

μᾶραι, διίστασθαι δὲ τε δήμου καὶ τῶν δορυφόρων, ἔλεγον, Ὀρτησίας ,, ἐς τοῦτο προκεχειρισμένης, ὃ μὴ ,, ἤρμοζε δορυφόροις ὑμῶν γυναιξὶ ,, τοιῶνδε, ἐπὶ τὰς γυναῖκας ὑμῶν ,, καταφυγόντας, ὃ ἢ οὐκ ἤρμοζεν ,, ὑπὸ Φουλβίας παθοῦσι, εἰς τὴν ,, ἀγορὰν συνεώσασθε ὑπ' αὐτῆς. ,, ὑμεῖς δ' ἡμῶν ἀφείλεσθε μὲ ἤ- ,, δη γονέας τε καὶ παῖδας δ' ἀν- ,, δρας δ' ἀδελφούς, ἐπικαλοῦντες ,, ὅτι σφῶν αὐτῶν ἠδικήσθε· εἰ δὲ ,, καὶ τὰ χρήματα προσαφέλοισθε, ,, προσήσετε εἰς ἀπρέπειαν αἰα- ,, ξίαν ἡμᾶς, καὶ τρόπων δ' φύ- ,, σεως γυναικείας. εἰ μὲ δή τι καὶ ,, προς ἡμῶν οἷον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ,, ἠδικῆσθαί φατε, προγράψατε δ' ,, ἡμᾶς ὡς ἐκείνους· εἰ δὲ μηδένα ,, ὑμῶν αἱ γυναῖκες ἔτε πολέμιον ,, ἐψηφίσαντο, ἔτε κατεῖλομεν ,, οἰκίαν, ἢ στρατὸν διεφθείραμεν, ,, ἢ ἐπηγάγομεν ἕτερον, ἢ ἀρχῆς ἢ ,, τιμῆς τυχεῖν ἐκωλύσαμεν, τί ,, κοινωνοῦμεν τῶν κολάσεων, αἳ τῶ ,, ἀδικημάτων ἐ μετεσχήκασι; τί ,, δὲ ἐσφέρομεν, αἱ μήτε ἀρχῆς ,, μήτε τιμῆς μήτε στρατηγίας μή- ,, τε τῆς πολιτείας ὅλως, τῆς ὑ- ,, μῖν ἐς τοσοῦτον ἤδη κακοῦ πρά- ,, γματος, μαχόμενοις; ὅτι ,, φατε πόλεμον εἶ· κὴ πότε ἐ ,, γένοντο πόλεμοι; κὴ πότε γυ- ,, ναῖκες συνήνεγκαν, ἀς ἡ μὴ φύ- ,, σις ἀπέλυεν πρὸς ἄπαντα ἀν- ,, θρώποις; αἱ δὲ μητέρες ἡμῶν ,, ὑπὲρ τὴν φύσιν εἰσήνεγκάν ποτε ,, ἄπαξ, ὅτε κινδυνεύετε περὶ ,, τῇ ἀρχῇ πάσῃ κὴ περὶ αὐτῇ τῇ ,, πόλει, Καρχηδονίων ἐπιόντων, ,, κὴ τότε δὲ εἰσήνεγκαν ἑκοῦσαι, ipsa patria, Pœnis prementibus,

rorum tribunal, decedente tam populo quàm satellitibus, per Hortensiam sic eos allocutæ sunt, Quod nos decebat, opis vestræ egentes, ad cognatas vestras confugimus: quod vero non decet passæ à Fulvia, coactæ sumus ejus importunitate forum uno agmine petere. Ademistis nobis parentes, liberos, maritos, fratres: uno omnium crimine quòd læsi sitis ab eis: si etiam facultates auferetis, adigetis nos ad ea quæ nec genus nostrum, nec mores, nec sexum decent. Si à nobis æquè ac à viris vos affectos injuria dicitis, & nos ut illos proscribite. Quòd si nemo vestrum à mulieribus hostis judicatus est, non ædes cujusquam diruimus, non exercitum concidimus, neminem magistratu alteri decedere coëgimus, nemini quominus magistratu honoréve potiretur obstitimus, cur pariter punimur quæ à culpa alienæ fuimus? Cur tributis gravamur, quæ nec de magistratibus, nec de dignitatibus, nec de præfecturis, nec de reipub. tractatione, pro qua vos tantoperè digladiamini, contendimus? an quia bellum instare dicitis? & quando bella defuerunt? quando tributa à mulieribus exacta sunt, quæ sexus immunitatem habent jure gentium? Majorum seculo supra conditionem sexus semel contribuerunt nostræ progenitrices, tum quum ageretur non solùm de imperio, sed de & contribuerunt ultro, idque

Hortensiæ ad triumviros oratio magnanima.

non ex rusticis urbanísve prædiis, non ex dotalibus pecuniis, siue quibus non est ingenuam vitam degere, sed ex solo muliebri mundo: & ne id quidem ad certum censum, vel propositis indici præmiis, vel necessitate imposita, sed quantum ipsis placuit. Nunc quid timetis imperio vel patriæ? Veniant Galli aut Parthi hostes, non erimus deteriores in tuenda patria nostris progenitricibus. Ad civilia bella absit ut vobis contribuamus, aut opem feramus, inter vosmet dimicantibus. Nec bello Pompeiano ullas exactiones tulimus: non Marius, non Cinna hanc nobis necessitatem imposuit: non Sylla, oppressor reipublicæ quam vos constituere profitemini. Hæc Hortensiæ verba triumviri molestè tulêre, mulierum audaciam viris cessantibus usque conciones procedere, à magistratibus rationem reposcere: viris militiæ labores perferentibus ipsas gravari pecuniæ sumptum facere: jusserúntque ut apparitores eas à tribunali submoverent: quum exortus clamor circumstantis multitudinis apparitores cohibuit, simúlque triumviri distulerunt rem in diem crastinam. Quæ ubi illuxit, de MCCCC numero tantùm quadringentarum bona ut censerentur proEdictum. scripta sunt: edictúmque de viris ut quicunque in censu haberet plus decem myriadibus, civis, exterus, libertus, sacerdos, cujuscunque gentis, nemine excepto, facultates suas profiteregó-

609

„ κὴ ἐκ ἀπὸ γῆς, ἢ χωρίων, ἢ
„ φερνικῆς, ἢ οἰκιῶν, ὧν χωρὶς
„ ἀσίωτον ἐστιν ἐλευθέρως, ἀλλὰ
„ ἀπὸ μόνων τ̃ οἴκοι κοσμων, ὐδὲ
„ τέτων πεφυμένων, ὐδὲ ὑπὸ μη-
„ νυτ̃ς ἢ κατηγόροις, ὐδὲ ὡς
„ ἀναγκίων ἢ βίαν, ἀλλ' ὅσον ἐ-
„ βούλοντο αὐτά. τίς οὖν κὴ νῦν
„ ἐστιν ὑμῖν φοβερὸ τ̃ δρχῆς ἢ φοβερ τ̃
„ πατρίδ φόβ; ἴτω τοίνυν ἢ
„ Κελτῶν πόλεμ, ἢ Παρθυαίων,
„ ἐ χείρες ἐς σωτηρίαν ἐσόμεθα
„ τ̃ μητέρων· ἐς ἣ ἐμφυλίες πο-
„ λέμους μήτε ἐσενέγκαμθ ποτε,
„ μήτε συμπεξάξαμεν ὑμῖν κατ'
„ ἀλλήλων· ὐδὲ γὰρ ἐπὶ Καισα-
„ ρ ἢ Πομπηίου στωεφέρομθ,
„ ὐδὲ Μάριλ ἡμᾶς, ὐδὲ Κίννας
„ ἠνάγκασεν, ὐδὲ Σύλλας ὁ τυ-
„ ραννήσας τ̃ πατρίδ· ὑμεῖς
„ ἣ φατὲ κὴ κριθῆναζ τῷ πολι-
„ τείαν. Τοιαῦτα τ̃ Ὁρτησίας λε-
γούσης, οἱ τρεῖς ἠναγκάκτουν, ἐ
γωαῖκες ἀνδρῶν ἠσυχαζόντων θεα-
σωθέντες τε κὴ ἐκκλησιάζουσι, κὴ
τὰ δρώμενα τοῖς ἄρχουσιν ἐξετάσω-
σι, κὴ τ̃ ἀνδρῶν πρατευομένων αὐ-
τὰ· ὐδὲ χρήματα ἐσίσουσιν, ἐκέ-
λευόν τε τοὺς ὑπηρέτας ἐξωθεῖν αὐ-
τὰς ἀπὸ βήματ, μέχρι βοῆς
ἔξωθεν ὡς ἐ πολλῆς ὀχλομένης, οἵ
τε ὑπηρέτ τὸ ἔργον ἐπέχον, κὴ
οἱ ἄρχοντες ἔφασαν ἐς τὴν ὑστεραίαν
ἀνατίθεσθαι. τῇ δ' ὑστεραίᾳ, τε-
τρακοσίας μ̃ ἀντὶ χιλίων ἐ τετρα-
κοσίων ἐγγράφον ἀποπιμπάζ τὰ
ὄντα, τ̃ ἣ ἀνδρῶν πέντε τ̃ ἔχον-
τα πλείους δέκα μυριάδων, ἀπ'
ὁμοῦ κὴ ξένον, κὴ ἀπελεύθερον, κὴ
ἱερέα, ἐ παντοδαπῆ, μηδενὸς ἀφ-
ιεμένου, καὶ τούτοις μεθ' ὁμοίου

φόβου

φόβου τ ἐπιπιμίων, ϛ ὑπομνήμασιν ὁμοίοις, ἵνα πεντηκοστὼ μὲν τ ὄντων αὐτίκα δανείσωσιν αὐτοῖς, σύμπαντος ἢ φόρου ἐς τ πόλεμον ἐσενέγκωσιν.

Ἐκ μὲν δὴ τῶν πρεσπαγμάτων τοιαῦτα Ῥωμαίους ἐπεῖχεν· ὁ δὲ στρατὸς σὺν κατα φρονήσει χείρονα ἐποίουν· ὡς γὰρ τῶν ἀρχόντων ἐπὶ τοιοῖσδε ἔργοις ἐν σφίσι μόνον τὸ ἀσφαλὲς ἐχόντων, οἱ μὲν αὐτὰς ἠτοῦντο τ δεδημευμένων οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἔπαυλιν, ἢ ὅλον κλῆρον· οἱ δ' αὖ παῖδας ἀνδρώσει ἥκοντας ἠξιοῦσθαι, οἱ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν ἕτερα ἕδρας, κτησιώτητα τὰς ὑ πρεσπαγμένους, ἢ οἰκίας ἤδη ὑπατικὰς ἀφορισθῆτας, ὥστε ἢ τὰς ἄρχοντας πρεσβεύσαι τῶν ὑπάτων τ ἕτερον, ἐπιτροφὴν τινα ποιήσασθαι τῶν ὑπὲρ τὸ πρόσπαγμα γεγονότων· ὁ δὲ, τ μὲ ὁπλιτῶν ἔδεισεν ἅψασθαι, μὴ σφᾶς ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνῃ, τ ἢ θεραπόντων τινὰς, οἳ χήμασι τραπητῶν συνεξημάρτανον, ὑπέσυρε λαθὼν ὀκρέμασε. ἢ τὰ μὲν ἐς τέλος τ συμφορῶν τοῖς προσγεγραμμένοις ἅπασιν τοιάδε μάλιστα ἴσθι· ὅσοι ἢ ὧν περιφόλοιν ποιν ἐγίγνετο ἔς τε τὸ σωτηρίαν αὐτίκα, ϛ ἐς ἀξίωσιν ὕστερον, ἐμοί τε ἥδιον εἰπεῖν, ἢ τοῖς ἀκούουσιν ὠφελιμώτερον, ἐς μηδὲν ἀποκρύπτοντας ἐλπίζειν τελέσεσθαι.

Αἱ μὲν οὖν φυγαὶ τοῖς δυναμένοις ἦσαν ἐς Κάσσιον ἢ Βροῦτον ἢ ἐς Λιβύλιβ ἐπὶ Κορνιφίκιον, ἢ τόνδε τ δημοκρατίας μὴ ποιεμβρον· ὁ ἢ πολὺς ἐς Σικελίαν ἦλ γεβονέουσαν τῆς Ἰταλίας, καὶ Πομπηΐῳ σφᾶς προθύμως ὑποδεχομένῳ· λαμπρῶ-

tur: propositis eisdem pœnis, si quis contrà faceret, & indicibus eorum eisdem præmiis: ita ut eorum bonorum quinquagesimam mox ad usuram darent, & unius anni reditus quisque ad bellum contribueret.

Hæc tum urbanis imperata sunt publicè. Milites verò magna licentia multo pejora patrabant: quum enim in his solis sita esset tota triumvirorum potentia, quidam ex ipsis petebant domos proscriptorum, aut villas, aut prædia, aut census integros, alii ut adoptarentur pro liberis: alii non expectato assensu magistratuum, occidebant non proscriptos, diripiebant ædes insontium, adeo ut alter consulum à triumviris jussus sit corrigere nimiam eorum licentiam: qui non ausus attingere milites, ne eos in se irritaret, aliquot servos, qui militari cultu cum aliis peccaverant, comprehensos suspendit. Hujusmodi fermè fuerunt proscriptorum infortunia. Qui verò ex insperato servati sunt, aut in dignitates etiam pervenerunt postea, hos memorare tum mihi jucundius est tum lectori utilius, nequis in rebus adversis animum despondeat.

Militum insolentia.

610

Quotquot igitur effugere poterant, apud Cassium Brutúmque habebant receptaculum, aut apud Cornificium in Africa, hunc quoque stantem à republica: plerique in Siciliam Italiæ vicinam se receperunt, Pompeio benignè recipiente. Is enim egregium

Proscripti ad Cassium & Brutum & Cornificium transfugiunt.

Pompeii egregium officium in proscriptis servandis.

officium miseris tali tempore præstitit, dimissis præconibus qui omneis ad eum vocarent propositóque servatoribus tum ingenuis tum servis præmio, duplo ejus quod percussores accipiebant. Lembos quoque & onerarias obviam mittebat navigantibus: triremes etiam oras legebant attollentes signa errantibus, servantésque quotquot nanciscí poterant. Ipse venientes excipiebat obvius, impartiens eos vestibus & utensilibus: idoneos verò præfecturis ornabat tam pedestribus quàm navalibus: nec postea cum triumviris fœdus iniit, nisi quo continerentur servati profugi. Sic ille duris temporibus optimè de patria meritus, præter paternam laudem, non minorem propriam quæsivit. Qui fuga evaserunt aut latebris, partim in agrestibus tuguriolis aut sepulcris, partim in ipsa Urbe in continuo metu miserè vixerunt, usque pacatiora tempora. Interim mirifica uxorum erga maritos, liberorum erga parentes fuit pietas: servorum quoque erga dominos, suprà quàm fert ea conditio. Horum etiam miraculorum aliquot

Paulus, Lepidi frater, proscriptus, ut servatus,

referemus præcipua. Paulus Lepidi frater, centurionibus eum reverenter ut imperatoris sui fratrem elabi conniventibus, securus ad Brutum navigavit: post cujus obitum se Miletum contulit: unde ne pace quidem facta,

Luceius ope fororis servatus.

quamvis vocatus, redire dignatus est. Luceium verò, Antonii ayunculum, soror nec dissimu-

πάντων γὰρ δὴ ἀπορώτατον ἐς τὰς ἀτυχούσας ὁ Πομπήϊος ἐν καιρῷ τῷδε ἐδείξε, κήρυκάς τε πέμπων, οἳ πάντας ἐς αὐτὸν καλοῖεν, καὶ τοῖς σώζουσιν αὐτὰς ἐλευθερίας τε καὶ χρήματα διπλάσια τῶν δεδομένων τοῖς ἐμπόροις. λέμβους τε αὐτῶν καὶ ἐρετμοὺς ὑπέπεμπε τοῖς πλέουσι, καὶ τελπόμενος τὰς ἐγγὺς ἐπέπλεον, σημεῖά τε ἀνίσχοντες τοῖς ἁλωμένοις, καὶ τὰ ξυντυχόντα περισώζοντες, αὐτός τε τοῖς ἀφικνουμένοις ἀπήντα, καὶ ἐσθῆτος αὐτίκα καὶ κατασκευῆς ἐμεμέλητο· τοῖς δ' ἀξίοις καὶ στρατηγίας ἢ ναυαρχίας ἐχρῆτο. ἀπορῶν τε οἱ πρὸς τοὺς τρεῖς γιγνομένων ὕστερον, ἃ συνέβη τε, πρὶν τάδε τὰς ἐς αὐτὸν ἀφαρυγὰς ἐς ταύτας προελαθεῖν. ὁ μὲν δὴ χρησιμώτατος ὅπως ἀτυχήσῃ τῇ πατρίδι ἐγίγνετο, καὶ δόξαν ἐν τάδε ἀγαθὸν, ἴδιον ἐπὶ τῇ πατρῴᾳ καὶ οὐχ ἥσσονα τοὐκείνης προσελάμβανεν. ἕτεροι δ' ἑτέρως φυγόντες ἢ κρυπτόμενοι μέχρι τῶν ἀπορῶν, οἱ μὲν ἐν χωρίοις ἢ τάφοις, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἄστει σὺν ἐπινοίαις οἰκτραῖς διεχρόνιζον. φιλανθρωπίαι τε παραδόξοι γυναικῶν ὤφθησαν, καὶ παίδων ἐς πατέρας εὔνοιαι, καὶ θεραπόντων ὑπὲρ φύσιν ἐς δεσπότας. καὶ τῶνδε ὅσαι παραδόξοτατα, ἀναγράψω. Παῦλος ὁ ἀδελφὸς Λεπίδου, τῶν λοχαγῶν αὐτὸν, ὡς ἀδελφὸν αὐτοκράτορος, αἰδούμενον, ἐπὶ ἀδείας ἐξέπλευσεν ἐς Βροῦτον, καὶ ἐς Μίλητον μετὰ Βροῦτον· ὅθεν ἐδὲ εἰρήνης ὕστερον γενομένης, καλούμενος ἐπανελθεῖν ἠξίωσε. Λούκιον δὲ τὸν Ἀντωνίου θεῖον, ἢ Ἀντωνίου μήτηρ ἀδελφὸν ὄντα εἶχεν ἀδελ-

ἐπι-

ἐπικρύπτουσα, αἰδουμένων ἐς πολὺ
ἔτι τῶνδε τὴν λοιχαγῶν, ὡς μητέρα αὐ-
τοκράτορος· βιαζομένων δὲ ὕστερον,
ἐξεθορεν ἐς τὴν ἀγορὰν, καὶ τοῖς παρ-
ηκοῦσιν τῷ Ἀντωνίῳ μὴ τὴν συμφο-
ρὰν ἔφη, Ἐμοὶ μὲν τοῦτο, ὦ αὐτο-
κράτωρ, κωλύω σοι Λεύκιον
ὑποδεδέχθαι τε, καὶ ἔχειν ἔτι καὶ
ἔξειν, ἕως ἂν ἡμᾶς ἀμφὶ κτά-
νῃς· τὰ γὰρ ὅμοια καὶ τοῖς ὑπο-
δεδεγμένοις ἐπικεκήρυκται. ὁ δὲ
αὐτῇ ἐπιμειδιάσας, ὡς ἀδελ-
φῇ μὲν ἀγαθῇ, μητέρα δὲ οὐκ
εὐγνώμονα· οὐ γὰρ νῦν χρῆναι
σῴζειν Λεύκιον, ἀλλὰ κω-
λύειν, ὅτε σοι τὸν ἕνα πολέ-
μιον ἐψηφίζετο· παρεσκεύασεν
ὅμως Πλάγκον ὑπατεύοντα κυρῶσαι
τῷ Λευκίῳ ψηφίσασθαι. Μεσ-
σάλας δὲ ἐπιφανὴς καὶ νέος ἐς Βρού-
τον ἔφυγε, καὶ αὐτὸς δείσαντες οἱ
τρεῖς τὸ φρόνημα, παρῃτήσαντο αὐ-
τοῦ, Ἐπεὶ Μεσσάλαν ἀπέφηναν
ἡμῖν οἱ συγγενόμενοι αὐτῷ, μηδὲ ἐ-
πιδημεῖν ὅτε Γάιος Καῖσαρ ἀνῄρη-
ται, ἐξῃρέθω τῶν συγγραφέντων ὁ
Μεσσάλας· ὁ δὲ τῶν μὲ συγχωρήσα-
σιν ἐδέξατο. Βρούτου δὲ καὶ Κασσίου
φεύγοντων τὸν Θρᾳκίων πισόντων, καὶ ἔτι
στρατοῦ πολλοῦ τε ἐπ᾽ ὄντος, καὶ ναῶν
καὶ χρημάτων καὶ ἐλπίδος ἔχοντος οὐκ
ὀλιγίστης, ἄρχειν σφῶν τὸν Μεσσά-
λαν αἱρουμένων, καὶ ἀναχώρουν-
τες, ἔπειθεν αὐτοὺς σὺν τοῖς ἐπιοῦσι
τῇ τύχῃ, μεταστρατεύσασθαι πρὸς
ἀμφὶ τὸν Ἀντώνιον· οἰκειότερον δὲ
ὂν Ἀντωνίῳ, σωθῆναι, μίχθεντα κρα-
τοῦντος Ἀντωνίου Κλεοπάτρας ἐπι-
μειμψάμενον, ἐς Καίσαρα μετ-
ῆλθεν· ὁ δὲ αὐτὸν ὕπατόν τε ἀπέ-
φηνεν ἀντὶ αὐτοῦ Ἀντωνίου ἀπαχρω-
τηνιάντων, ὅτε αὖθις ἐψηφίζετο ἔτι

611

lanter apud se habuit, centurionibus & hanc diu reveritis ut matrem imperatoris. tandem quum pararent irrumpere, mulier se in forum projecit: & sedenti pro tribunali cum collegis Antonio, Me ipsa, inquit, imperator, indico, quæ Luceium receptum habeo, & habebo donec nos ambos interimas, quando eadem pœna indicta est recipientibus. Respondit ille, Bonam eam sororem esse, verùm matrem parum piam: debuisse enim non nunc servare Luceium, sed tunc ei obstare quum ipsius filium hostem judicaret. effecit tamen ut Plancus consul plebiscito Luceium pœnæ eximeret. Messala nobilis juvenis ad Brutum fugit, cujus magnanimitatem timentes triumviri, edictum tale proposuerunt, Quoniam Messala, ut ex ipsius cognatis didicimus, ne in Urbe quidem fuit quum C. Cæsar occisus est, exemptus esto è proscriptorum numero: at ille noluit uti hac venia. Postquam autem Bruto Cassióque in Thracia cæsis, non contemnendæ illius exercitus reliquiæ classe pecuniáque ad bene sperandum subnixæ, ducem eum sibi optabant, assentire gravatus, persuasit eis ut fortunæ prægravanti cedentes transirent ad militiam Antonii, cui postea familiariter adhæsit, donec Cleopatræ fastu offensus migravit ad Cæsarem: à quo consul in ipsius Antonii locum suffectus, quando ille iterum hostis judicatus est, navali

quoque prælio ad Actium pugnavit pro Cæsare: deinde contra Gallos rebelles missus, victor triumphum meruit. Bibulus quoque simul cum Messala in gratiam receptus, & classi præfectus ab Antonio, copias ejus transvexit contra Cæsarem: acceptáque ab illo Syria provincia, in ea mortuus est. Acilius ex Urbe profugus, à servo indicatus militibus, persuasit majore præmio proposito, ut aliquot ex ipsis cum symbolo quod offerebat ad uxorem mitterent. illa venientibus omnem suum mundum proferens, ait se eis hæc dare ut quod polliciti sunt recipiat, quamvis dubitet an receptura sit. nec fefellit eam sua pietas nam milites etiam navim conduxerunt Acilio, in qua deduxerunt eum in Siciliam. Lentulus quum observaretur ab uxore ne sine ea fugeret, nolens periculi comitem, clàm ausugit in Siciliam: & prætor à Pompeio factus, uxorem per literas certiorem fecit de salute simul & honore. Quæ postquam ubi esset maritus cognovit, frustrata matris custodiam cum duobus servulis vili cultu victúque, quasi & ipsa ancilla, iter laboriosum peregit, donec à Rhegio Messanam transfretavit sub vesperam: ubi facilè invento prætorio, reperit Lentulum non prætoris habitu, sed in cubili humi strato squalidum, promisso capillitio, & misero victu afflictantem se uxoris desiderio. Apuleio verò interminata est uxor, indi-

Bibulus ingratiam cum Messala receptus.

Acilius ut servatus.

612

Lentulus.

Lentulus uxoris desiderio ut se affligit.

Apuleius quomodo elapsus.

πολέμιον, ᾧ καὶ Ἄκτιον ναυαρχήσαντα ὑπὲρ Ἀντωνίου στρατηγόν, ἔπεμψεν ἐπὶ Κελτοὺς ἀφισταμένους, καὶ νικήσαντι ἔδωκε θριαμβεύσαι. Βιβοῦλον δὲ ἐπεισάκτου ἅμα τῷ Μεσσάλᾳ, ᾧ συναρχήσων Ἀντωνίῳ, ἐς Κάστιον ἐς ἀλλήλους ἐπόρθμωσε, ἐς στρατηγὸς ἀπεδείχθη Συρίας ὑπὸ Ἀντωνίου, καὶ στρατηγῶν ἐπ' αὐτῆς, ἀπέθανεν. Ἀκίλιον δὲ ἔφυγε μὲν τῆς πόλεως λαθών, οἰκέτου δ' αὐτὸν ἐμφήναντος ὁπλίταις, τοὺς ὁπλίτας ἔπεισεν ἐλπίδι χρημάτων πολλῶν πέμψαι πιὰς δὴ σφῶν ἐπὶ τὴν γυναῖκα μὴ συμβολὰν, ἣν αὐτὸς ἐδίδου· ἢ δὲ πίστις ἐλθέσι τὸν κόσμον αὐτῆς ἅπαντα ἐπιθεῖσα, ἔφη διδόναι μὲν, ὡς ἀποδώσουσιν ἃ ὑπέσχοντο, εἰδέναι δὲ εἰ ἀντιδώσουσιν· ἃ μὲν ἐψεύσθη τῆς φιλανδρίας· οἱ γὰρ ὁπλῖται ἐς ναῦν ἐμίσθωσαν τῷ Ἀκιλίῳ, ἐς ἐπεξέπεμψαν ἐς Σικελίαν. Λέντουλον δὲ ἀξιούσης αὐτὴν συμφυγεῖν ἡ γυναικὸς, καὶ ἐς τοῦτο αὐτὸν ἐπιτηρούσης, οὐκ ἐθέλων αὐτῇ συγκινδυνεύειν ἑαυτῷ, λαθὼν ἔφυγε ἐς Σικελίαν· στρατηγὸς δὲ ἀποδειχθεὶς ὑπὸ Πομπηίου, ἐσήμηνεν ὅτι σώζοιτο ἐς στρατηγίδι· ἡ δὲ ὅπου γῆς ἐστὶν ὁ ἀνὴρ ἐπιγνοῦσα, τῇ μητρὶ φυλάσσουσαν ἐξέφυγε καὶ ἥδε σὺν θεράπουσιν δυσὶ, μεθ' ὧν ὤδυεν ἐπιμόχθως καὶ ἐντελῶς, οἷα θεράπαινα, μέχρι διέπλευσεν ἐς Μεσσήνην ὑπὸ Ῥηγίου ἐπὶ ἑσπέρᾳ, καὶ ἐ δυσχερῶς τὴν στρατηγίδα σκηνὴν μαθοῦσα, εὗρε τὸν Λέντουλον οὐχ οἷα στρατηγὸν, ἀλλ' ἐν χαμαιτύνῃ ἐ κώμῃ ἐ λαίτῃ πονηρᾷ, πόθῳ τῆ γυναικός. Ἀπουλήϊος δὲ ἠπείλησεν ἡ γυνὴ κατακαιομένου αὐτὸν,

αὐτὸν, εἰ μόνῳ φύγοι· καὶ ὁ μὲν ἄκων αὐτῷ ἐπήγετο· σωλῆνα δὲ ἐς τὸν φυγὸν αὐτῷ τὸ ἀνύποπτον, ἅμα γυναικὶ καὶ θεράπουσι καὶ θεραπαίναις ὀδύνῃ φανερᾷ. Ἄντιον δὲ ἡ γυνὴ σφαιροειδέσμῳ κατείλησε, καὶ ἐπέθηκε τοῖς μισθοῦ φέρουσι, καὶ διώρυγκεν ἀπὸ τῆς οἰκίας ἐπὶ θάλασσαν, ὅθεν ἔφυγεν ἐς Σικελίαν. Ῥήγινον δὲ ἡ γυνὴ νυκτὸς ἐς ὑπόνομον λεμικῶν κατῆκεν, ἐς ὃν ἡμέρας οὐκ ὑποστάντων σκοῦλαι τῶν στρατιωτῶν διὰ δυσοσμίαν, νυκτὸς ἄλλης εἰς ἀνθρακέα ἐσκεύασε, καὶ ὄνον ἀνθρακας φέροντα ἐλαύνειν ἔδωκεν, αὐτὴ δὲ ὑπὸ βραχέος διαστήματος ἠκολούθει φορεῖον φερομένη· τῶν δὲ ἀμφὶ τὰς πύλας ὁπλιτῶν τινὸς τὸ φορεῖον ὑπονοήσαντός τε καὶ ἐρευνωμένου, δείσας ὁ Ῥήγινος ἐπέδραμε, καὶ ὡς ὁδῷ χρώμενος ἠξίου τὸν ὁπλίτην φείδεσθαι γυναικῶν, ὁ δὲ αὐτὸν ὡς ἀνθρακέα μετ' ὀργῆς ἀμειβόμενος, ἐγνώρισεν (ἐστρατεύετο γὰρ ὑπ' αὐτῷ ποτὲ ἐν Συρίᾳ) καὶ, Ἄπιθι χαίρων, εἶπεν, αὐτοκράτωρ· τοῦτο γάρ μοι πρόσφορον καὶ νῦν καλεῖν σε. Σκηπώνιον δὲ τὸ γύαιον ἤτησε παρὰ Ἀντωνίου, σώφρων μὲν οὐδεὶς τότε, ἀτυχήματι δὲ τὸ ἀτύχημα ἰωμένη. Γέτην δὲ ὁ υἱὸς ἐν ἐρυχώρῳ τῆς οἰκίας ἔδοξε καίειν, ὡς ἀπαγξάμενον· καὶ λαθὼν ἐν ἀγρῷ νεωνήτῳ κατέλιπεν, ἔνθα ὁ πρεσβύτης μεταμορφώσας ἑαυτὸν, ἐπιδησάμενος διφθέραν ἐς τὸ ἕτερον ὀφθαλμὸν, καὶ τὸ προσδὸν ῥυσάμενον, ἕλυσε τὴν διφθέραν, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ὑπὸ τῆς ἀργίας διεφθάρη. Ὄππιον δὲ ὁ υἱὸς ὑπὸ γήρως ἀσθενεστάτου μένειν

caturam se eum si solus fugeret: atque ita invitus eam secum duxit. Id multum ad evitandam fugæ suspicionem profuit, quòd uxore, servis, ancillis comitatus per publicam viam iter faceret. Antium sua uxor stragulis involutum & bajulis impositum è domo ad mare transtulit, unde profugit in Siciliam. Rheginum quoque sua, noctu in cloacæ colluviem dimisit, ubi sequenti die propter fœtorem tutus fuit à militibus: altera nocte induit eum habitu carbonarii, jussitque ut asinum carbonibus onustum præ se ageret, ipsa non longo intervallo in lectica præcedebat. Quùmque ad portam miles quidam suspicione motus lecticam scrutaretur Reginus timens accurrit rogans obiter militem ne molestus esset mulieribus: ille primùm ut cum carbonario contemptim rixatus mox agnito (militarat enim sub eo in Syria) Abi, inquit, lætus, mi imperator; sic enim te à me appellari decet nunc quoque. Et Coponio vitam uxor impetravit ab Antonio, pudica hactenus, sed tum malum malo medicans. Getam filius in area domus se finxit exurere, quasi præfocatum laqueo: qui dolus ubi successit, ruri quod nuper emerat eum reliquit. ibi senex quo mutaret oris speciem, pelliculam induxit alteri oculo: deinde pace reddita, & amota pellicula, oculus longo otio redditus est inutilis. Oppium propter ætatem decrepitam fugere nolentem, filius sublatum

Antius ope uxoris servatus. Reginus.

Coponio vitam uxor dat prostrata pudicitia apud Antonium.

613

Geta per filium servatus..

Pietas filii in Oppium parentem qualis olim Æneæ.

latum in humeros ex Urbe extulit, inde in Siciliam cum eo, modò manu ducens, modò cervice bajulans senem, pervenit, nemine vel suspicante, vel molestante: qualis Æneas patrem gestans pingitur reverendus & hostibus. Juveni populus postea pietatis ergò ædilitatem detulit: & quia publicatis bonis non erat unde ludos ederet, opifices de communi sententia juverunt eum gratuitis operis, & ex spectatoribus quisque quot libuit nummos in orchestram conjecit, ita ut homo inde ditatus sit. Arrianus testamento mandavit incidi suo sepulchro, Hic situs est quem proscriptum filius non proscriptus celavit, fugæque comes & salutis autor ei fuit. Metelli duo fuere, pater & filius: pater Actiaco bello dux Antonianarum partium, captus fuit, nec agnitus: filius & ipse dux Cæsarem eodem bello secutus est. Sami quum Cæsar captivos inspiceret, filius in ejus conspectu aderat: productus est senex promissa coma & reliquis deformatus sordibus: ut verò ex ordine quo inter captivos stabat per preconem nominatim citatus est, filius è conspectu prosiliit, vixque agnitum patrem cum lamento complexus est. cohibito deinde fletu, Tibi Cæsar, inquit, hic hostis fuit, ego socius: hic pœnam meretur, ego præmium: postulo igitur ut patrem propter me serves incolumem, aut propter illum me simul interimas. Quúm

Arriani monumentum.

Metelli duo ut servati.

„ αὐτῷ δή σε τὸν πατέρα σῴζειν δι' ἐμέ, ἢ δι' ἐκεῖνον ἐμὲ συγκαταπέμπειν.

ἐθέλοντα, ἤφερεν ἐπὶ τῷ σώματος, ἕως ἐξήγαγέ τε διὰ τῶν πυλῶν, καὶ τὸ λοιπὸν μίσχει Σικελίας ἄγων ἢ φέρων ὁπόμισεν, ἀδεὴς ἅμα τὸ χῆμα ὑπανησάντων ἢ συνδιώκοντος, οἷόν που καὶ τὸν Αἰνείαν γράφουσιν ἀβδέσιμον τοῖς πολεμίοις φέροντα τὸν πατέρα· καὶ τὸν νεανίαν ὁ δῆμος ἐπαινῶν ὕστερον, ἀπέφηνεν ἀγορανόμον· διδημοσιμένης δ' αὐτῷ τῆς οὐσίας ἐκ ἔχοντι τῆς ἀρχῆς τὸ δαπάνημα, οἵ τε χαλκεῖς καὶ τὰ ἐς τὸν ὄρχηστὸν ἁμιλλᾶται συνεργάσαντο, καὶ τῶν θεωμένων ἕκαστος ἐπὶ τὸν ὀρχήστραν ὅσον ἐβούλετο νόμισμα ἐρρίπτει, ἕως τὸν ἄνδρα κατεπλούτισαν. Ἀρριανοῦ δ' ἐν τῇ σπλήνῃ κειμένου ὑπὸ τῶν συνδούλων, Τὸν σύνδουλόν σε ἀποθανόντα ἐκ ἐπεγράφεις τῷ τάφῳ, ἐπεγράψατο τε καὶ συνέφυγε· Μετέλλων ὁ πατὴρ καὶ υἱὸς ἦν αὐτοῖν· ὁ μὲν πατὴρ στρατηγῶν Ἀντωνίῳ τῷ Ἄκτιον, αἰχμάλωτος ἑάλω, καὶ ἠγνοεῖτο· ὁ δὲ υἱὸς τῷ Καίσαρι συνεστρατεύετο, καὶ ἐστρατηγήκει κἀν τῷδε τῷ Ἄκτιον· ὃν δὲ Σάμῳ διακειμένου τῷ Καίσαρι τοὺς αἰχμαλώτους, ὁ μὲν πάντας συνηθροίζετο, ὁ δὲ σεσοῦτης ἤγετο κόμης τε ἔμπλεως καὶ ῥύπου, καὶ τῆς ὄψεως μεταμορφώσεως· ὡς δὲ ἐν τῇ πάσῃ τῶν αἰχμαλώτων τοῦτο τοῦ κήρυκος ἀνεκλήθη, ἀνέθορεν ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ συνεδρίου, καὶ μόλις ἐπιγνὺς τὸν πατέρα, παπάζεσθαι σὺν οἰμωγῇ· ἐπιχὼν δέ ποτε καὶ δηλοῦν, ὡς τῷ Καίσαρι „ ἔφη, Οὗτός μοί σε πολέμιος „ γέγονεν ὦ Καῖσαρ, ἐγὼ δὲ σύμ„ μαχος, καὶ χρὴ τοῦτον μὲ σὲ δί„ καν δικεῖν, ἐμὲ δὲ γέρας εὑρέσθαι.

οἴκτου

οἴκτου ϑ ἐξ ἁπάντων ῥυσμὸς, μεϑῆκε σώζεσϑαι τὸν Μέτελλον ὁ Καῖσαρ, καί τοι πολεμιώτατον αὐτῷ ῥυσόμενον, καὶ δωρεῶν πολλῶν, εἰ μεταϑοῖτο παρ' αὐτὸν ἀπ' Ἀντωνίου, πολλάκις ὑποτρεμόντα. Μάρκον δὲ οἱ θεράποντες σὺν εὐνοίᾳ καὶ τύχῃ πάντα τὰ παρεσκαφῆς χρόνον διεφύλαξαν ἑαυτῶν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα, μέχρι τῆς αὐθείας δοθείσης ὁ Μάρκος ἐξῆλθε τῆς οἰκίας ὡς ἀπὸ φυγῆς. Ἵρτιος ϑ σὺν τοῖς οἰκέταις σὺν φυγὼν τὴν πόλεως, διώδευε τὴν Ἰταλίαν, συλλύοντε δεσμώτας, καὶ σωζόγων τοὺς ἀποδιδρασκοντας, καὶ πολίχνια δηῶν, ὀλίγα πρῶτον, εἶτα καὶ μείζω, μέχρι χειρὸς ἰκανῆς συναγήσατο, καὶ τὸ Βρεττίων ἔθνος ἐχειρώσατο, καὶ στρατοῦ πεμφθέντος ἐπ' αὐτὸν, ἐς Πομπήϊον μεϑ' ὅσων εἶχε διέπλευσε. Ῥαυσίωνι οἰκέτῃ μόνῳ φεύγοντι οἰκέτης εἵπετο λαυθάνων, ἀναθρεπτὸς μὲν αὐτοῦ Ῥαυσίωνος, καὶ πολλὰ πρότερον εὖ παθών, ἀλλ' ὑποχθονίων ὕστερον ἐσιγμάτος· ἀναπαυομένῳ ϑ οὖν ἔλει τῷ Ῥαυσίωνι ἐπίσης ὁ δεσπότης, ἐξέπληξε μὲν αὐτίκα· ὀφθεὶς, δεδικέτω ϑ, ἔφη, ΟΥ τὰ περὶ τῶν σιγμάτων αὐθαδέστερα μᾶλλον, ἢ μνημονεύων τὰ πρότερον εὐεργετημάτων· καὶ αὐτὸν εἰς τὸ σπήλαιον ἀναπαύσας εἰργάζετο, καὶ τροφὰς αὐτῷ συνέλεγεν ὡς ἐδυνήσατο· ὑπονοίας ϑ τινὸς ἀμφὶ τὸ σπήλαιον τοῖς ἐγχωρίοις ὁπλίταις περὶ ϑ Ῥαυσίωνος ῥυσμένης, καὶ χωρέντων ἐπ' αὐτὸν, ὁ οἰκέτης εἰπὼν σωσὶς, καὶ τινὰ πρεσβύτην περοδεύοντα περοδραμὼν ἀπέκτεινε, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε· συνταραγέντων ϑ τῶν ὁπλιτῶν, καὶ ὡς ἀνδροφόνον ὀδυσσόμενον ἀγόντων, Ῥαυσίωνα, ἔφη, ἔκτεινα τὸν ἐμαυτοῦ δεσπότην, ζῶντά μοι πολλῷ

que omnibus mota esset miseratio, Cæsar servari Metellum permisit, quamvis sibi infensissimum, qui nullis unquam muneribus pellici potuerat ut ad eum ab Antonio deficeret. Marcium servi, pietatem eorum fortuna juvante, per totum proscriptionis tempus domi suæ servarunt, donec securitate reddita, sic è suis ædibus prodiit quasi ab exilio. Hirtius cum famulis elapsus ex urbe, obibat Italiam, vinctos solvendo & fugitivos colligendo, vastans oppida parva primum, mox majora etiam, donec valida manu comparata subegit Brutios: misso deinde contra eum exercitu, cum suis ad Pompeium trajecit. Restionem solum, ut putabat, fugientem servus clàm secutus est, vernaculus & multis prius affectus beneficiis, deinde stigmatibus notatus ob nequitiam: hic quiescentem in palude herum primo conspectu terruit. Quòd ut sensit servus, ait, Non plus se moveri præsentibus stigmatis, quàm præteritorum beneficiorum memoria: móxque illum in speluncam quandam abscondidit, & quotidianis operæ mercedibus aluit ut poterat. Deinde quum propinqui milites nonnnihil suspicati de spelunca eò tenderent, servus senem quendam viatorem invadens obtruncavit. Militibus verò attonitis miraculo, &, ut viatoris homicidam, detinentibus, Restionem, inquit, occidi, meum herum, qui me

614
Servorum fides in Marcium.

Hirtius.

Servi fides in dominum.

his

his notavit stigmatis. Illi erepto ei capite frustra in Urbem petierunt præmium: servus abducto inde hero trajecit in Siciliam. Appium, in villa cubantem, irruentibus in eam armatis, servus sua veste induit, ipse in lectum quasi dominus decubuit: sicque ultro mortuus est pro hero, illo astante in servili habitu. Sic Menenii domum armatis oppugnantibus, servorum unus lecticam herilem ascendit, conservi adjutores ejus doli succollaverunt: atque ita pro Menenio sponte interfectus est, ille aufugit in Siciliam. Junium libertus Philemon, splendidas ædes habitans, in mediis condidit in arca ferrata: qualibus codices asservantur aut pecuniæ, aluítque noctu ad pacis tempora. Alius libertus custos sepulchri sui domini, herilem filium proscriptum in eodem sepulchro unà cum patre custodivit. Lucretius aliquandiu vagatus cum duobus frugi famulis, deficiente cibo, ad uxorem lectica referebatur in Urbem, quasi ægrotus: moxque alvero destitutus, qui crus fregerat, innixus alteri pergebat. Jámque propinquus portæ, apud quam & pater ipsius à Sylla proscriptus, captus fuerat, vidit cohortem armatam procurrere: territúsque loci omine, unà cum famulo in sepulchrum se illatebravit. Quúmque penetrassent eò fures sepulchra ob prædam perfodere soliti, famulus se spo-

Domini servorum morte servati.

Appius.

Menenius.

Junius.

615

Lucretius.

φους ἐρώνυμβρον, ὁ δὲ φερόμενον ἑαυτὸν ἐγχαράξαντα· οἱ μὲν δὴ τῷ κεφαλῷ αὐτὸν ἀφελόμβροι ἀλλὰ τὸ γέρας, ἠπείγοντο μάτην ἐς τὸ ἄστυ· ὁ δὲ τὸν δεσπότην ἀναστήσας, ἐπλώσεν εἰς Σικελίαν. Ἄππιον δὲ ἀναπαυόμβρον ἐν ἐπαύλῃ, τῶν ὁπλιτῶν ἐπιστάντων, οἰκέτης τῷ ἑαυτοῦ ἐσθῆτα ἐνέδυσε, καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἐνυλὸν οἷα δεσπότης ἀνακλιθεὶς, ἐκὼν ἀπέθανεν ἀντὶ τοῦ δεσπότου, πυρεσσῶντος ὡς οἰκέτου. Μενιλίου δὲ τὸν οἰκίαν καταλαβόντων ὁπλιτῶν, θεράπων εἰς τὸ τοῦ δεσπότου φορεῖον ἐνέβη, καὶ ὑπὸ τῶν ὁμαδούλων συνεργούντων ἐξεφέρετο, ἕως ὅδε μὲν ὡς Μενιλίου ἑκὼν ἀνῃρέθη, Μενίλιος δὲ εἰς Σικελίαν διεφυγεν. Ἰούνιον δὲ ἀπελεύθερος αὐτοῦ Ἰουνίου Φιλήμων, οἰκίαν κεκτημένος λαμπράν, ἐν τῷ μεσογαίῳ τῶν οἰκίας ἔκρυψεν ἐν λάρνακι, ἃς ἀπὸ σιδήρου ἐς χρημάτων ἢ βιβλίων ἔχουσι φυλακὴν· καὶ νυκτὸς ἔτρεφε μέχρι τῶν σπονδῶν. ἕτερος ἀπελεύθερος τάφον δεσπότου φυλάσσων, τὸν δεσπότου συγγραφέντα ἐφύλασσεν ἐν τῷ τάφῳ μετὰ τοῦ παιδὸς. Λεκρήτιος ἀλώμενος σὺν δυσὶ θεράπουσιν ἀγαθοῖς, ὑπὸ ἀπορίας τῶν τροφῶν ἤδη πρὸς τὴν γυναῖκα, φορείῳ φερόμενος ὑπὸ τῶν οἰκέτων, οἷά τις ἄῤῥωστος, ἐς τὴν πόλιν, ἑνὸς δὲ τῶν φερόντων τὸ σκέλος συντριβέντος, τῷ ἑτέρῳ τὴν χεῖρα ἐπιθεὶς, ἦει, πύλας δὲ τὰς πυλαίας κλυόμενος, ἔνθα αὐτὸν καὶ ὁ πατὴρ ὑπὸ Σύλλα προγραφεὶς ἐάλωκει, εἶδε λόχον ὁπλιτῶν ἐκτρέχοντα, καὶ ὡς τὸ σύγκλημα τοῦ τόπου κατέπληξεν, συγκεκρύφθαι μετὰ θεράποντος ἐν τάφῳ. τυμβωρύχων δὲ τὰς τάφους τοῖς τυμβωρύχοις παρέχειν δεδιὼς,

δύειν, μέχρι Λευκρήπιον ἐπὶ τὰς πύλας διαφυγεῖν, ὁπόθεν ὁ Λευκρήπιος θερμέναις τε, καὶ τῆς ἑαυτοῦ μειρακίλλης ἐσθῆτος, ἧκε πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐκρύπτετο ἐπὶ διπλῆς ὀροφῆς μεταξύ, μέχρι τινὲς αὐτῶν ἐρρύσαντο παρὰ τῶν περιεστηκότων, καὶ ὕστερον ἐπὶ εἰρήνης ὑπάτευσε. Σέργιος ὁ ἐκρύφθη παρ' αὐτῷ Ἀντωνίῳ, μίαν Πλάγκον ὑπατεύοντα· ὁ Ἀντώνιος ἔπεισε καθεδεῖν αὐτὸν ψηφισαμένης, καὶ ἐπὶ τούτῳ ὁ Σέργιος ὕστερον ἐν τῇ Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου στάσει, τῆς βουλῆς ψηφιζομένης ἐκεῖνα πολέμιον τὸν Ἀντώνιον, μόνος τοῦτο ἀπελύσατο ἔφερε φανερῶς, καὶ οὐδὲ μὲ ἔτως ἐσώζοντο. Πομπώνιος δὲ ἐς στρατηγοῦ σχῆμα κοσμήσας ἑαυτὸν, καὶ τοὺς θεράποντας ἐς ὑπηρέτας σκευάσας, τοῦ πόλιν ὡς στρατηγὸς ὑπὸ ῥαδούχοις διῆλθεν, ἐπιβιβασάντων αὐτῶν τῶν ὑπηρετῶν, ἵνα μὴ γνωσθεὶς πρὸς ἑτέρου, καὶ προσκαλεσθεὶς τὰς πύλας ὀχημάτων τε δημοσίων ἐπέβη, καὶ τοῦ Ἰταλίαν διώδευεν, ἀποδεχομένων αὐτὸν καὶ παραπεμπόντων ἀπάντων, εἷα στρατηγὸν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ πρεσβείᾳ ἐς Πομπήϊον ἀπεσταλμένον, μέχρι καὶ δημοσίᾳ τελέσῃ διέπλευσε πρὸς αὐτόν. Ἀπουλήϊος δὲ καὶ Ἀρούντιος ὑποκριθέντες εἶναι λοχαγοὶ, καὶ τοὺς θεράποντας ἐς στρατιώτας σκευάσαντες, τὰς μὲν πύλας διέθρεμον ὡς λοχαγοὶ διώκοντες ἑτέρους, τοὺς δὲ λοιποὺς ὁδὸν διελόμενοι, τοὺς δεσμώτας ἐξέλυον, καὶ τοὺς ἀποδράντας συνέλεγον, μέχρι χωρὶς ἑκατέρωθεν γενομένης, σημεῖά τε ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, καὶ ἄψις στρατοῦ· χωρὶς δὲ ἑκάτερος ἀνυliandum eis præbuit, donec Lucretius ad portam evaderet: qui quum ibi eum expectasset, assecutum texit parte suarum vestium: inde ad uxorem pervenit. Ab ea retrusus sub duplici tecto inter contabulationem, tandiu latuit, donec quorundam amicorum precibus à triumviris impetravit veniam, & restituta pace consulatum adeptus est. Sergius apud ipsum Antonium latuit, donec per Plancum consulem impetravit ei reditum: quamobrem Sergius postea dissidentibus Cæsare & Antonio, quum senatus hostem judicaret Antonium, solus apertè refragatus est. Et hi quidem ita servati sunt. At Pomponius arreptis insigniis prætorum, & servis excultis in modum apparitorum, Urbem ut prætor cum lictoribus transiit, arctè stipantibus apparitoribus ne agnosceretur ab aliis: & ad portam consenso vehiculo publico, iter fecit per Italiam, omnibus ut prætorem, & legatum de pace à triumviris ad Pompeium missum excipientibus, adeo ut etiam triremi publica ad eum transvectus sit. Apuleius cum Aruntio sumpta centurionum persona, & servis ornatis militariter, per portam cursu evaserunt, quasi persequerentur alios: deinde diversas vias ingressi, vinctos solvebant, fugitivos colligebant, donec uterque valida manu munitus, signis & armis referret exercitus speciem. Et quum uterque mare peteret,

Lucretius cos. factus. Sergius apud Antonium Servatus.

Pomponius qua fraude elapsus.

Apuleius & Aruntius profugi.

peteret, circa quosdam tumulos diverterunt, magno pavore ex conspectu mutuo; mane verò fallente prospectu alteri alteros pro hostibus aggressi pugnarunt aliquandiu, donec tandem agnoverunt errorem, abjectisque armis ad lamenta versi, culpam omnem in fortunam pervicaciter adversam rejecerunt. Postquam autem alter ad Brutum, alter ad Pompeium navigiis delatus est, hic cum Pompeio in Urbem rediit, ille Bruti auspiciis rexit Bithyniam: quo cæso, & tradita Antonio provincia, reditum impetravit. Ventidium libertus proscriptum vinxit continuò, quasi traditurus percussoribus: noctu verò servos persuasos instruxit militariter, & dominum tanquam centurionem eduxit: atque ita peragrata tota Italia usque Siciliam, sæpe in eodem diversorio pernoctarunt cum aliis centurionibus, quærentes Ventidium. Alius fide liberti in sepulcrum conditus, quòd abhorreret à loco, in miserum quoddam conductum cubiculum migravit: quumque proximum miles conduxisset, ne hunc quidem timorem ferens, ex metu ad miram processit audaciam: attonsus ludum aperuit in ipsa Urbe, cui usque ad redditam pacem præfuit. Volusius in ædilitate proscriptus, amicum habebat Isiacum, à quo lineam stolam talarem sumpsit, & canicipitem personam indutus, hoc habitu bacchabundus evasit ad Pompeium. Sittium Caleni civem

Per errorem inter se confligunt.

Ventidius profugus ope liberti servatus.

Volusius.

Sittius.

τῶν ἐπὶ θάλασσαν, ἀμφὶ πνὶ λόφῳ ταὐτομένους, μεγάλῳ δὲ κάθορῶντες ἀλλήλους· ἅμα δ' ἕῳ φθεινούντος οὐκ ἔτι λόφος, ἔδοξαν ἀλλήλους ἑκάτερον στρατὸν ἐπὶ σφᾶς ἐπιπεμφθέντας εἶναι, καὶ συμπλακέντες ἐμάχοντο, μέχρι ποτὲ ἔγνωσαν, καὶ τὰ ὅπλα ἀπερρίπτουν καὶ ὠλοφύροντο, καὶ τῷ τύχῃ ὡς ἐπιβαρούσῃ σφίσιν ἐς ἄπαντα ἐπεμέμφοντο. Διαπλεύσαντες δ', ὁ μὲν ἐς Βροῦτον, ὁ δ' ἐς Πομπήϊον, ὁ μὲν τῷ Πομπηΐῳ συγκατῆλθεν· ὁ δ' ἐστρατήγησε τῇ Βρούτῳ Βιθυνίας, καὶ Βρούτου πεσόντος, Ἀντωνίῳ παραδοὺς Βιθυνίαν, κατήχθη. Οὐεντίδιον δὲ ἀπελεύθερον ἐνδὺς μὲν ὡσθραφίζει κατέδησεν, ὡς παραδώσων τοῖς σφαγεῦσι, νυκτὸς δὲ τοὺς θεράποντας ἔπεισε, καὶ ἐσκεύαζεν ὡς ὁπλίτας, καὶ τὸν δεσπότην ὡς λοχαγὸν ἐξήγαγε· τῷ τε ἄλλῳ Ἰταλίαν μέχρι Σικελίας διώδευσαν, καὶ συγκατέλυσαν πολλάκις ἑτέροις λοχαγοῖς, ζητοῦντες Οὐεντίδιον. ἕτερον δὲ τάφῳ κρύπτων ἀπελεύθερος, ἐς φέρητε φαντασίαν τάφου, μετήγαγεν ἐς φαῦλον οἴκημα μισθωτὸν· ἐρωπώτου δ' αὐτὸ παροικοδομηθέντος, ἐδὲ τὸν φέροντα τὸ φῶς, ἐς δεύμαστιν τόλμαν οὐκ ὀφλίσας μετέβαλε, καὶ κειράμενος, ἠγέιτο ὧν αὐτὴ Ῥώμη διδασκαλείου μέχρι τοῦ παρόντος. Οὐολούσιος δ' ἀγορανομῶν ἐξεγράφη, καὶ φίλον ὀρχαστὴν τοῦ Ἴσιδος ἔχων, ἠνέσατο τὴν στολὴν, καὶ τοὺς ὀθόνας ἐνέδυ τοὺς ποδήρεις, καὶ τῷ κυνὸς κεφαλῇ ἐπέθετο, καὶ δῆλθεν ἔτως ὀρχούμενος αὐτομολήσων ἐς Πομπήϊον. Σίττιον δὲ Καληνοὶ πολίτην σφῶν ὄν-

τα,

σα, καὶ πολλὰ ἐς αὐτὸὺς ὑπ' εὐεξίας διαψιλοῦς ἀναλώσαντα ἐφύλασσον, σιδηροφορούντές τε ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῖς οἰκέταις ἀπέλοιπον, καὶ τὰς θραπώτας ἀπερύκοντες ἀπὸ τοῦ τείχους, μέχρι μορμυρμόου δ' κακοῦ, καὶ ἐς τὰς τρεῖς ἐπεισόδιον ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἔτυχον Σίττιος τ' ἄλλης Ἰταλίας εἰρχόμενον οἴκοι τῆ πατρίδι μίνειν. Σίττιος μὲν δὴ πρῶτος ἢ μόνος ἀνδρῶν ὅδε τῆς ξυνῆς ἐφυγαδεύετο ὑπ' αὐτῆ πατρίδι. Οὐάρρων δ' ἰὼ φιλόσοφός τε ἅμα ἱστορίας συγγραφεὺς, ἐστρατοῦμένος τε καλῶς καὶ ἐστρατηγικὼς, καὶ ἴσως ἀμφὶ ζώστα ὡς ἐχθρὸς μοναρχίας πρὸς γράφη· φιλοπμουμένων δὲ αὐτὸν ἐπαδεῖσθαι τῶν γνωρίμων, καὶ διεμέζοντων ἐς ἀλλήλους, Καλλιὼς ἐξεκίνησε, καὶ εἶχεν ὑπ' ἐπαύλῃ, ἔνθα Ἀντώνιος ὅτε ὁδοδεύῃ κατήκοι, καὶ τὸν Οὐάρρωνα ἐδὼν ἔνδον ὄντα ἐνέφηνε θεράπων, ὅτε αὐτὸν Οὐάρρων, ὅτε Καλλιὼς. Οὐεργίνιος δ', ἀνὴρ ἡδὺς εἰπεῖν, τὸς οἰκέτας ἐδίδασκεν, ὅπ κτείναντες μὲν αὐτὸν ὀλίγα χρήματα σὺν ἀσφαλῆ, μίσους τε πιπλεῖντες, καὶ φόβων ἐς ὕστερον μεγάλων· πρεσώσαντες δὲ, δόξης τε ἐυσεβοῦς ἐλπίδων ἀγαθῶν, ἐ χρημάτων ὕστερον πολὺ πλείονων τε ἐ ἀσφαλεστέρων· οἱ μὲν δὴ σωίφρονα ὡς ὁμοδέλῳ, ἐ γνωρίμῳ ἐντῶ αὐτῶ ὁδῷ τῷ ὁδῷ, ὡς τὰς ὁπλίτας ἀπεμάχοντο, ὁ δὲ ληφθεὶς ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν, ἐδίδασκε κἀκείνους, ὅπ καὶ μὲ ἐχθρὸν αὐτὸν ἐκ ἀνελοῖεν, ἀλλὰ χρημάτων ἕνεκα μόνων, χρήματα, δὲ αὐτοῖς εἴη δικαιότερα ἐ πλείονα λαβεῖν ἐπὶ θαλάσσαν ἐλθοῦσιν, ἔνθα μοι τὸ χρυσίον, ἔφη, καὶν φέρεσθε χρημάτων σωτερίξατο, ἐ ἑαυτῷ ἐ οἱδὲ πεσόντες, κατῆσαν ἐπὶ τῷ

suum, & in ipsos pro amplis facultatibus munificum, custodiverunt armati, servos minis cohibendo, milites arcendo à mœnibus, donec deferveſcente malo, per legatos impetrarunt à triumviris, ut in patria manens exularet à reliqua Italia. Ita Sittius primus & solus mortalium exulavit in patria. At Varro philosophus idem & historicus, miles simul & dux probatus, ideo fortasse ut iniquior dominatui, proscriptus est. Eum familiaribus certatim cupientibus recipere, vicit Calenus, & in villa, ad quam ex itinere Antonius divertere solebat, eum habuit: à nullo tamen vel ipsius Varronis vel Caleni servo indicatus est. Virginius autem, vir facundus, domesticis servis persuasit, se occiso propter modicum & incertum præmium, manere eos sceleris conscientiam & pavorem perpetuum: contrà servato se opinionem pietatis & spem bonam eos secuturam, & insuper præmia majora multo certioráque. Sic effecit ut quasi conservum comitarentur in fuga: in qua cognitus à militibus, similiter eos aggressus est, nullam sibi cum eis simultatem intercedere cur perire debeat, tantùm peti præmia: ea tum justiora tum auctiora habituros, si secum ad mare descendant, quò uxor condixisset se venturam cum pecuniis. Paruerunt illi, deduxerúntque ad littus homi-

Sittius primus & solus mortalium exul in patria.

Varro philosophus, profugus.

617

Virginius.

nem: uxor verò venerat quidem illuc ex composito, sed cunctante Virginio, rata eum jam navigare ad Pompeium, solvit & ipsa, relicto tamen in ora servo, qui rem nuntiaret. Is Virginium conspicatus, occurrit, & navem nondum ex oculis ablatam ostendit: simúlque indicavit de uxore ac pecunia, & cur ipse relictus sit. Et habita est ei fides: postulantéque Virginio ut expectarent donec revocaretur uxor, aut simul proficiscerentur ad eam accepturi pecunias, conscenderunt scapham, & devexerunt eum in Siciliam navigantes strenuè. Ibi recepto quod promissum fuerat, ne tum quidem abscesserunt, sed permanserunt in ejus famulitio usque ad pacem redditam. Rebulum verò nauclerus quum in navem accepisset ut transportaret in Siciliam, cœpit ab eo pecuniam petere, aut indicem se fore, ni recipiat: ille contrà, renovato vetusto Themistoclis commento, quo is in fuga usus fuerat, minatus est se indicaturum, quòd pecunia corruptus proscriptum aveheret: itaque perterritus nauclerus, incolumem pervexit ad Pompeium. Proscriptus est & Murcus ut dux Bruti factionis: qui devicto Bruto captus, servum se finxit: eum Barbula emit: & quia videbat industrium, conservis præposuit dispensatorem. quod munus quum ille prudentius quàm pro ingenio servili gereret, suspicio tetigit ejus animum: jussóque bene sperare, si proscriptum se fateretur, salu-

Rebulus Themistoclis commento usus, ut servatus.

618 Murcus proscriptus.

A Barbula emptus.

θάλασσαν· ἡ γυνὴ ᾗ ἀφῖκτο μὲ ἐπὶ τῶν ἠϊόνα κῇ τὸ συγκείμενον, βραδυόντων ᾗ δὲ Οὐεργινίου, νομίσασα αὐτὸν ἐς Πομπήϊον παραπλεῖν, ἀνήγετο, παραπέμπουσα ὅμως ἐπὶ τὸ ἠϊόνος ἐξαγγέλλειν ὑπολιπῶσα· κῇ ὁ θεράπων τὴν Οὐεργινίου ἰδὼν, ἀνέθορέ τε ὡς ἐς δέος τινὰ, κῇ τῷ ναῦν ἐδείκνυεν ὡς ὁρωμένην, κῇ τῷ γυναῖκα ἔφραζε, καὶ τὰ χρήματα, ἃ αὐτὸς ἐφ' ὅτῳ κατελείφθη· οἱ ᾗ ἐπίσω ἄπαν ἤδη, καὶ τὸν Οὐεργίνιον ἀξιοῦντα σφᾶς παραμένειν, ἕστε μεταπλεύσῃ τὸ γύναιον, ἢ συνελθεῖν οἱ ὡς αὐτίκα ἐπὶ τὰ χρήματα, ἐσβάντες ἐς σκάφος, παρέπεμπον ἐς Σικελίαν, ἐρέσσοντες φιλοπόνως· ἐκεῖ δὲ ἔτυχον τὴν ἐπιγελίων, κῇ σὺν ἀπέστησαν ἐπὶ θεραπεύοντες αὐτὸν μέχρι τῶν σπονδῶν. Ῥεβοῦλον ᾗ ναύκληρος ἐς τὸν ναῦν ὑποδεξάμενος, ὡς διοίσων ἐς Σικελίαν, ἠτεῖτο χρήματα, μηνύσειν ἀπειλῶν εἰ μὴ λάβοι· ὁ δὲ, οἷόν τι κῇ Θεμιστοκλῆς φεύγων, ἐποίησεν, ἀντηπειλῶν μηνύσειν ὅτι αὐτὸν ἐπὶ χρήμασιν ἄγοι, μέχρι δείσας ὁ ναύκληρος διέπεμψεν ἐς Πομπήϊον. Μάρκος ᾗ Βρούτου στρατηγῶν, παρεγένετο μὲν κῇ ὅδε ἀμφὶ τόδε· ἡτταμένου ᾗ Βρούτου συλλαμβανόμενος, ὑπεκρίνατο εἶναι θεράπων, κῇ αὐτὸν ἐπρίατο Βαρβόλας· δεξιὸν ᾗ ὁρῶν, ἐπίστησε τοῖς ὁμοδούλοις, κῇ χρήματα διοικεῖν ἔδωκε, δεινὸν ᾗ ὄν ἄπαξ κῇ σωτῆρα ὄντα ὑπὲρ θεράποντος φύσιν ὑπαινέει, καὶ ἐπήλπιζεν, εἴ τις παραγεγραμμένων τις εἴη, ὡς σώσειν ὁμολογήσαντα, ἀπομαχόμε-

νον ἦ ἐχυρῶς, ⸂ὀφθ⸃ ἀναπλάσαντα τὸ ὄνομα, τὸ πρότερον δεσπότας, ἐς Ῥ῾ώμην ἐπήγετο, ἐλπίσας ἐκπλεῦσαι ἐς Ῥ῾ώμην ἀφιξεσθαι πρεσβεύσοντα· ὁ δ᾽ ἔπιστο τὸ ὡς πρὸς δὴ τὰς πύλας τῶν ὑπαίτιων τῆς φίλων Βαρβύλα θεασάμενος τὸν Μάρκον ὡς οἰκέτην αὐτῷ παρεστῶτα, κρύφα ἐμήνυσε τῇ Βαρβύλᾳ, ὁ δὲ ἐδεήθη Καίσαρος δι᾽ Ἀγρίππα, τὸ ἀφεῖναι τὸν πρόγραφῆς ὁ Μάρκος, τὸ φίλος ἐγένετο Καίσαρι, ⸂καὶ⸃ μετ᾽ ὀλίγον ⸂καὶ⸃ τραπεζοκλῶ ἐπὶ Ἀντωνίῳ πρὸς Ἄκτιον, στρατηγὸς δὲ τὸ Ἀντωνίου Βαρβούλας, τὸ τύχης πρὸς ἐκείνην ἐς τὸ ὅμοιον ἀμφοτερωσὶ. Βαρβούλας τε γὰρ, ὑπηθέντος Ἀντωνίου, λαμβανόμενος, ὑπεκπλεῦσαι οἰκέτης ἔναγε, ⸂καὶ⸃ ὁ Μάρκος αὐτὸν ὡς ἀγνοῶν ὠνήσατο, σπεύδοντος δὲ ἅπαντα τῷ Καίσαρι, ἥτησέ τε τὸ ἔτυχε τοῖς ὁμοίοις τῶν Βαρβούλαν ἀμείψασθαι· τοῖσδε μὲν οὖν ἡ συντυχία τῶν ὁμοίων ⸂καὶ⸃ ἐς τὸ ἔπειτα παρέμεινεν· ἦρξαν γὰρ τῶν ἐπωνύμων ἀρχῶν οὐ πρῶτοι οἱ δύο ὁμοῦ. Βαλβίνῳ δὲ ἐκφυγόντι, τὸ κατελθόντι σὺν Πομπηίῳ ⸂καὶ⸃ ὑπατεύσαντι, ὀλίγον ὕστερον Λέπιδος ἰδιώτης ὑπὸ Καίσαρος οὐ δυνάστου ἡμῶν, ὑπὸ τοιᾶσδε ἀνάγκης ὑπέστη. Μαικήνας ἐδίωκε τὸν Λεπίδου παῖδα βουλεύσεως ἐπὶ Καίσαρι, ἐδίωκε δὲ τὸ τῶν μητέρα τῷ παιδὶ συνεγνωκέναι· Λεπίδου γὰρ αὐτὸς ἄρχε, ὡς ἀσθενοῦς, ὑπηρέτης· τὸν μὲν δὴ παῖδα ὁ Μαικήνας ἐς Ἄκτιον ἔπεμπε πρὸς Καίσαρι, τὴν δὲ μητέρα, ἵνα μὴ ἄρχοιτο ἔτι γυνή, ἐζηλοῦ ἥτε ⸂τὸν⸃ τοῦ ὑπαίτιον ἐμνᾶτο.

tem est pollicitus. Id quum ille pernegaret fortiter, & genus fingens, & nomen, & priores dominos, Romam eum secum duxit sperans tergiversaturum si proscriptus esset: secutus est tamen. Obviam iverat quidam ex ejus amicis ad portam officii gratia: is ubi Murcum servili habitu astantem domino vidit, rem indicavit Barbulæ. Is per Agrippam impetravit à Cæsare, ut ex proscriptis eximeretur Murcus: qui mox receptus inter amicos Cæsaris, paulo pòst cum ceteris Cæsarianis ducibus ad Actium bellum gessit adversus Antonium. Barbula tunc sub Antonio ductabat ordines, quum fortunæ vertere vices utriusque libuit. Devicto enim Antonio Barbula servum se finxit, Murcus emit eum tanquam ignotum: denarratáque re tota Cæsari, obtinuit ut sibi liceret par pari referre. Hæc similitudo fortunæ etiam pòst secuta eos est: nam in Urbe celebrem eo nomine magistratum gesserunt pariter. Balbino itidem, qui elapsus, & cum Pompeio reversus, ad consulatum pervenit, non multo pòst Lepidus jam ex summa potentia redactus ad conditionem privatam, hujusmodi necessitate subjectus est. Mæcenas Lepidi filium majestatis reum agebat, simulque juvenis matrem ut culpæ conscium: nam ipsum Lepidum ut invalidum planè contemnebat. Filio misso Actium ad Cæsarem, à matre, ne fœmina vexaretur itineribus, vades poposcit præbendos consuli.

Inter amicos Cæsaris receptus.

Similitudo fortunæ in Murco & Barbula.

Mutatio fortunæ in Lepido.

Quúmque nemo vadare vellet, Lepidus circa fores Balbini sæpe frustra obversatus, etiam ad tribunal ejus sese ingerebat: repulsúsque aliquoties ab apparitoribus, vix hæc effari potuit, Meæ certè innocentiæ vel ipsi accusatores sunt testes, qui me negant uxori filióve consciun. nec ego te proscripsi, & nunc infra proscriptores sum: at tu rerum humanarum fortuitas vices considerans, méque stantem coram te, vadem me pro uxore accipito, aut cum illa vinctum mittito. Vix hæc Lepidus dixerat, quum Balbinus non ferens tantam mutationem, vadimonium remisit mulieri. Cicero minor in Græciam præmissus à patre prædivinante mala talia, inde ad Brutum profectus, & eo mortuo ad Pompeium, apud utrumque honorata militia dignatus est. Post hos Cæsar, quo averteret à se Ciceronis proditi dedecus, augurem eum fecit, & paulo pòst consulem, postremò Syriæ proconsulem: & literas de profligato per Cæsarem ad Actium Antonio, Cicero consul recitavit pro concione earúmque exemplum pro rostris proposuit, ubi patris ejus caput olim propositum fuerat. Appius bonis suis distributis in famulos, comitatus eis navigavit in Siciliam: tempestate autem exorta, servi pecuniis inhiantes, eum in scapham quasi tutiorem transtulerunt: & ita casus tulit, ut hic

619

Ciceronis filius augur & consul à Cæsare cur factus.

Appius proscriptus.

,, Ἐμοὶ γὰρ καὶ οἱ κατηγοροι μαρτυ-
,, ρουσιν ἐπιεικειαν, ὥστε γυναικὶ
,, με ἢ παιδὶ συζῆναι λέγοντες·
,, σὲ μὲν οὐκ ἐγὼ μὴν προέγραψα,
,, κεῖται δὲ εἰμὶ τῶν προγεγραμμένων·
,, ἀλλ' ἐς τὸν ἀνθρώπειον τύχην
,, ἀφορῶν, καὶ ἐς ἐμὲ σοὶ παρεχῶν
,, τὰ χάριστα, μοι τὴν γυναῖκα
,, ἀπαντήσαν ἐς Καίσαρα ἐγυ-
,, μνὸν, ἢ μετ' ἐκείνης ἀπολεῖ
,, δεδεμένον. Ταῦτα ἔπη Λεπίδου
λέγοντος, οὐκ ἀνεκτὸν τὴν μεταβολὴν ὁ Βαλβῖνος, ἀπέλυσε τὴν γυναῖκα. Κικέρων δὲ ὁ Κικέρωνος προαπέστελλε μὲν ὑπὸ πατρὸς ἐς τὴν Ἑλλάδα, τοιάδε ἔσεσθαι προσδοκῶντος, ἀπὸ μὲν τῆς Ἑλλάδος ἐς Βρεντέσιον, ἐκ δὲ Βρεντεσίου ἀποβαινόντα ἐς Πομπήιον ἐλθόν, τιμῆς παρ' ἑκατέρου ἐκ στρατηγίας ἠξιῶτο· ἐπὶ δὲ οἰκείοις αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐς ἀποδειξιν τοῦ Κικέρωνος ἀποδόσεως, ἱερέα τε ἐποίησε καὶ ὕπατον ἐκ πολλοῦ ὕστερον, καὶ Συρίας στρατηγὸν, καὶ τῷ Ἀντωνίῳ περὶ Ἄκτιον συμφορὰν ἐπισκευάσαντα ὑπὸ Καίσαρος, ὁ Κικέρων ὧδε ὑπατεύων ἀνέγνω τε τῷ δήμῳ καὶ προὔθηκεν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἔνθα πρότερον ἡ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προὔκειτο κεφαλή. Ἄππιος δὲ διένειμε τοῖς θεράπουσι τὰ ὄντα, καὶ μετ' αὐτῶν εἰς Σικελίαν ἔπλει· χθόνιοι δὲ ἐπιλαβόντες, ἐπιβουλεύσαντες οἱ θεράποντες τοῖς χρήμασιν, ἐς σκάφος ἐνέβαλον τὸν Ἄππιον, ὡς ἐς ἀσφαλέστερον ἐλπίδα μεταφέροντες, καὶ συνέβη τῷ μὲν ὀκ πρεπαλό-

τῷ πρὸς Καίσαρα ἀφίξεσθαι, ἡδέως δὲ τὸν ἐχθρὸν ὑφιστάμενον, ὁ Λέπιδος ἀμφὶ τὰς Βαλβίνου θύρας ἐτρίβετο πολλάκις, καὶ διωθούμενος αὐτὸν ἐς πολὺ τῶν ὑπηρετῶν, μόλις εἶπεν,

γην ἀμπλεῦσαι, τοῖς δ' ἀπολέσθαι, τὴν νεὼς ἀμελυθείσης. Πούπλιος δὲ ὁ ταμίας Βρούτου, τὰ ἀμφὶ τὸν Ἀντώνιον αὐτὸν πειθόντων ἀποδρᾶναι Βροῦτον, οὐκ ἀναχώρησας, ἀμὰ τόπλε καὶ ἀπεγράφη, καὶ κατήχθη, καὶ Καίσαρι φίλος ἐγίγνετο· καὶ ἐπιόντι ποτὲ τῷ Καίσαρι ἀπαντήσαν εἰκόνας Βρούτου, καὶ ἐπηνέθη καὶ ἐπὶ τούτοις ὑπὸ τοῦ Καίσαρος. τὰ μὲν δὴ ἄλλα δόξαν τισὶ τῶν ἀπογραφέντων εἶναι κίνδυνον καὶ σωτηρίαν γιγνόμενα, πολλοὶ καὶ ἄλλοι παραλιπόντι, τοιάδε μάλιστα λῶ.

Γιγνομένων δὴ τούτων ἐν Ῥώμῃ, καὶ τὰ ὑπερόρια πάντα πολέμοις ἀμὰ τοῖδε τοῖς χρόνοις ἐθόνητο, καὶ τῶν πολέμων οἱ μείζους ἦσαν, ἀμφὶ τε Λιβύῃ Κορνιφικίου ἀπὸς Σέξτιον, καὶ ἐν Συρίᾳ Κασσίου ἀπὸς Δολοβέλλαν, καὶ ἀπὶ Σικελίαν Πομπήϊα, πάθη τε πολλὰ συμβαίνοντα πόλεσιν ὑπ' ἀφορμαλωσίας, ὑπερβάλλοντι τῶν ἐλασσόνων τὰ μέγιστα δὴ καὶ δι' ἀξίωσιν τῶν ἄλλων ἀποφανίσαμαι, Λαοδικεῦσι, καὶ Ταρσεῦσι, καὶ Ῥοδίοις, καὶ Πατρεῦσι, καὶ Ξανθίοις. καὶ αὐτῶν ἕκαστα, ὡς ἐν κεφαλαίῳ συναγαγόντι φράσαι, τοιάδε λῶ.

Λιβύης Ῥωμαῖοι τὸν μὲν ἔτι καλοῦσι πελαγίαν, ὅσον Καρχηδονίοις ἀφείλοντο, λῶ δ' ἰδίας εἶχεν, ὕστερον τε ἔλαβον ἐπὶ Γαΐου Καίσαρος, καὶ ἀμὰ τοῦτο νέαν ἀποκαλοῦσι Λιβύην, εἴη δ' ἂν ἡ Νομαδικὴ. Σέξτιος οὖν ὑπὸ Καίσαρι τῆς νέας ἡγούμενος, ἠτᾶ Κορνιφίκιον ἐκ τῆναι οἱ τὰ πελαγίας, ὡς Λιβύης ἀπάσης ἐν τῇ λάχῃ τῶν τριῶν ἀνδρῶν Καίσαρα νενεμημένης, ὁ δὲ οὔτε τὸν λόγον ἔφη γινώσκειν τῶν τελῶν ἀφ' ἑαυτῶν πεποιημένων, οὐδὲ τὸν δῆμον ἀπὸ τῆς βουλῆς λαβόντα, πλὴν

Justa de servis ultio.

Publius, Bruti quæstor.

præter opinionem in portum appelleret, illi perirent naufragio. Publius, Bruti quæstor, ab Antonianis de proditione frustra solicitatus, proscriptúsque ob eam causam, tandem in patriam reversus, in Cæsaris amicitiam receptus est: cui aliquando effigies Bruti domi suæ spectandas præbuit, id quoque probanti. Hi fermè sunt proscriptorum, vel elapsorum, vel oppressorum mirifici casus è multis præcipui.

Bella extera, dum Romæ proscripti necantur.

Interea foris quoque per easdem contentiones bellis quatiebantur omnia: è quibus graviora fuere, in Africa inter Sextium & Cornificium: inter Cassium & Dolobellam in Syria: in Sicilia verò bellum Pompeianum: in quibus multæ urbes expugnatæ sunt hostiliter, Laodicea, Tharsus, Rhodus, Patara, Xanthus, ut de cætetis ignobilioribus taceam. Eas cladeis summatim & compendio narrabimus.

620

Africa in duas provincias divisa.

Africæ Romani alteram provinciam vocant veterem, ademptam Carthaginiensibus: alteram quæ prius regnum Jubæ fuerat, à C. Cæsare occupatam, ideo novam appellant: quæ est Numidia. Hanc Sextius regens nomine Cæsaris, denuntiabat Cornificio ut vetere sibi decederet, quòd ex triumvirali divisione universa Africa deberetur Cæsari. Ille negabat se scire quid triumviri inter se diviserint: æquum esse necui senatus injussu decedat provincia quam à senatu acce-

pisset. Habuit autem exercitum in hoc bello & genere armorum præstantiorem & virorum numero: nam Sextiani plerique levi armatura utebantur: quapropter expeditè obeuntes mediterranea, in partes suas cogebant: & Sextius à Ventidio Cornificii duce cum majoribus copiis occurrente obsessus est: Lælius quoque alter Cornificii dux ingressus Sextii provinciam, Cirtam obsedit in ea. Omnes hi per legatos petebant societatem auxiliaque regis Arabionis & Sittianorum, qui ita vocantur ob causam hanc. Sittius, Romæ accusatus, non expectato judicio profugit, collectisque ex Italia & Hispania copiis trajecit in Africam. Erat tum bellum inter Africæ regulos: horum nunc hunc, nunc illum juvit auxilio: quúmque semper vincerent quibuscunque se conjungeret, clarum nomen Sittius assecutus est, & exercitum suum rei militaris egregiè peritum reddidit. Cæsari quoque Pompeianos in Africa bello persequenti affuit, & Saburram Jubæ ducem occidit: pro quibus meritis accepit à Cæsare agrum Manassæ, non totum, sed partem ejus optimam. Manasses, Arabionis hujus fuerat pater, Jubæ amicus & socius: ejus ditionem Cæsar partim huic Sittio, partim Boccho regi Maurorum donaverat: Sittius portionem suam divisit suis militibus. Arabio tunc in Hispaniam ad Pompeii filios se contulit: post necem verò Cæsaris

Cirta obsessa.

Sittius Romæ accusatus, profugit.

Clarum nomen Sittii.

Sittius Cæsarem contra Pompeianos juvat

Saburræ interitus.

Manasses.

621

Arabio.

ἄλλῳ μεθήσων χωρὶς αὐτῆς. οὐ μὴν δὴ τῶν ἀλλήλοις ἐπολέμουν στρατὸν ἦν εἶχεν ὁ μὲν βαρυῶ τε & πλείονα, ὁ δὲ Σέξτιος κουφότερόν τε & ὀλιγώτερον, ᾧ δὴ καὶ τὰ μεσόγαια τῶν Κορνιφικίου φίλων ἀφίκετο, καὶ Οὐεντίδιον στρατηγὸν & Κορνιφικίου μετὰ πλειόνων ἐπελθόντων ἀπεμάχετο πολιορκούμενος· ἐδήου δὲ καὶ Λαίλιος, ἕτερος τοῦ Κορνιφικίου στρατηγὸς, τὴν Σεξτίου Λιβύην, καὶ Κίρταν τὴν εὐδαίμονα ἐπολιόρκει. καὶ πάντες ἐπέστελλον τῷ συμμαχίας ἐς τε Ἀραβίωνα βασιλέα καὶ τοὺς καλουμένους Σιττιανούς, οἱ ἀπὸ τοιᾶσδε συντυχίας ὕστερον ὠνομάζοντο. Σίττιος γὰρ Ῥώμῃ δίκην ἰδίων ἐκ ὑποστὰς, ἔφυγε, καὶ στρατὸν ἀγείρας, ἔκ τε αὐτῆς Ἰταλίας & Ἰβηρίας ἐς Λιβύην διέπλευσε, καὶ τοῖς Λιβύων βασιλεῦσι πολεμοῦσιν ἀλλήλοις ἀνὰ μέρος συνεμάχει· ἀεὶ δ' οἷς προσθοῖτο νικᾶν, ὁ Σίττιος ἐπὶ ὀνόματος ἐγίγνετο, καὶ ὁ στρατὸς αὐτῷ γεγύμνασο λαμπρῶς· Γαΐῳ τε Καίσαρι διώκοντι τοὺς Πομπηΐανους ἐν Λιβύῃ συνεμάχησε, καὶ Σαβοῦραν ἔβαλε στρατηγὸν διώνυμον ἀνεῖλε, καὶ γέρας τούτων ἔλαβε παρὰ & Καίσαρος τὴν Μανάσσου γῆν ἐκ ἅπασαν, ἀλλὰ τὸ κράτιστον αὐτῆς. Μανάσσης δ' ἦν Ἀραβίωνος τοῦδε πατὴρ, Ἰόβα σύμμαχος, & αὐτὸς τῶν χώρων ὁ Καῖσαρ τῷδε τῷ Σιττίῳ καὶ Βόκχῳ Μαυρουσίων βασιλεῖ δεδώρητο· καὶ τὸ μέρος ὁ Σιττίος τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀνδράσιν ἐπιδιεῖλεν· Ἀραβίων δὲ, τότε μὲν εἰς Ἰβηρίαν ἐξέφυγε παρὰ τοὺς παῖδας & Πομπηίου, Γαΐου καὶ Καισο-

ejus

ρος ἀναρρεθέντος, ἐς Λιβύλλαν ἐπανῆλθε, ⸗ Λιβύων τινας ἀεὶ τῷ νεωτέρῳ Πομπηΐῳ πέμπων ἐς Γοῆλιαν, ⸗ γεγυμνασμένους ἀπολαμβάνων, Βόκχον ἀφῄρητο τὴν χώραν, ⸗ Σιττίου ἀνῃρήκει δόλῳ· ἐνίους δὲ ὧν τοῖς Πομπηϊανοῖς ἀφῆκε τάδε, κατεγίγνωσκεν ἀεὶ τῆς μοίρας ὡς ἀτυχούσης ἀμελλήτως, ⸗ Σιττίῳ προσέθετο, εὐμαζόμενος δ' αὐτοῦ Καίσαρος. προσέθεντο δὲ καὶ οἱ Σιττιανοὶ κατ' ἔννοιαν οἵδε πατρῴαν ⸗ Καίσαρος. ἱκανοῖτος οὖν ὁ Σέξτιος, ἐξῆγε τὰ πολιορκίας ἐς μάχην, ⸗ πεσόντος ⸗ οὐκ ἐπιδίου, καὶ τοῦ στρατοῦ φεύγοντος ὑπ' ἀναρχίας, ἐκράτει κτείνων τε ⸗ ζωγρῶν· ⸗ τάδε μαθὼν ὁ Λαίλιος, διέλυε τὴν τῶν Κίρτας πολιορκίαν, καὶ ἐχώρει πρὸς τὸν Κορνιφίκιον. ὁ δ' Σέξτιος ἐπαμυνόμενος τοῖς γεγενῆσιν, ἐπ' αὐτὸν ἤδη τὸν Κορνιφίκιον ἐς Γ' τύκλιν ἦει, ⸗ ἀντεστρατοπέδευε μὴ πολλῶν ὄντα. Λαίλιον δ' ⸗ Κορνιφικίου μὴ τῶν ἱππέων πέμψαντος ἐς τινα κατάσκεψιν, ὁ Σέξτιος Ἀραβίωνα ἔπεμψεν ἱππομαχεῖν τῷ Λαιλίῳ κατ' μέτωπον, καὶ αὐτὸς ἦει μὴ τῶν ἐυζώνων ἐς τὰ πολλὰ τῆς ἱππομαχίας, καὶ ἐμβαλὼν ἐθορύβει, μέχρι τὸν Λαίλιον ἐκ ἠσημένου πω δείσας τὴν ἀναχωρήσεως μὴ ἀποκλεισθείη, ⸗ λόφον ἐν μέσῳ καταλαβεῖν, Ἀραβίωνα δ' ἀρτίως αὐτῷ, κτείνας τε αὐτὸς, καὶ τὸν λόφον περικυκλώσας· ὁρῶν δὲ ζωὸν ὁ Κορνιφίκιος, ἐξῆγε τὰ πλέονι στρατῷ βοηθήσων τῷ Λαιλίῳ, καὶ τάδε μὲν ὁ Σέξτιος ὁπόθεν γιγνόμενον, ἐξήπτετο συνεχῶν, καὶ αὐτὸν

in Africam reversus, subinde Afrorum auxilia Sex. Pompeio submittebat: quos ubi jam exercitatos recepit, Bocchum expulit, Sittium per insidias sustulit: & quamvis Pompeianos his de causis amaret, à factione tamen eorum abstinuit, ut fortunæ favore destituta, propensior in Sextium, per quem captabat Cæsaris gratiam. Sittiani quoque easdem partes secuti sunt, quippe memores paternæ amicitiæ. Itaque auctus animis ac opibus Sextius, non passus se diutius oppugnari, in æquum locum produxit copias: in qua pugna Ventidius cecidit: exercitus duce orbatus terga vertit, Sextio persequente & cædente aut vivos capiente quotquot assequebatur. His nuntiatis Lælius obsidionem Cirtæ solvit, & recepit se ad Cornificium. At Sextius hoc successu elatus, Uticam & ipsum Cornificium petiit, castrametatus est in proximo, quamvis minores haberet copias. Ibi Lælio cum equitatu ad speculandum à suis misso, Sextius Arabionem cum suis equitibus jussit occurrere: ipse cum expeditis peditibus hostem equestri prælio intentum invasit à latere, tantúmque tumultum excivit ut Lælius nondum victus, timens ne intercluses non posset se retro ad suos recipere, occuparit in medio tumulum: Arabio extremis refugientium cæsis, corona eum tumulum cinxerit. Hoc viso Cornificius plures eduxit ut Lælio succurreret: Sextius insecutus à tergo eum aggressus est: ille con-

Sittii interitus.

Ventidii interitus.

Utica à Sextio obsessa.

versis signis repugnavit valde laboriosè. Interim Arabio missis quibusdam assuetis prærupta scandere, clàm obrepsit in castra Cornificii: Roscius eorum custodiæ præpositus, militi se jugulandum præbuit. Cornificius non ferens hostem, in tumulum se recipiebat ad Lælium, nesciens castra amissa: in eo conatu equitum Arabionis incursu oppressus est. Id videns ex editiore loco Lælius seipsum interemit: occisis ducibus exercitus diffugit. Proscripti qui apud Cornificium fuerant, alii trajecerunt in Siciliam, alii quò quisque potuit. Sextius Arabionem & Sittianos donavit multis manubiis, urbes omnes venia data recepit in fidem Cæsaris. Ita Cornificius in Africa à Sextio debellatus est, brevi propter celeritatem (ut videtur) tempore.

Roscii interitus.

Cornificii interitus.

622

Lælii interitus.

Nunc Cassii Brutique res gestæ dicentur, repetitis prius paucis quibusdam. Occiso Cæsare conjurati occuparunt Capitolium: oblivione deinde cædis ejus à senatu decreta, descenderunt. plebs casum Cæsaris miserta, raptis è rogo ejus facibus, conjuratorum ædes invasit: qui tum quidem è superiore loco pugnantes, repulerunt ejus impetum, sed mox abierunt in suam quisque provinciam acceptam à Cæsare. Cassius & Brutus præturas adhuc in

Brutus & Cassius in provinciis ab eo quem occiderunt,

ἐπισρεφόμενος ὁ Κορνιφίκιος ἀπημύνετο μάλα καρτερῶς· ὁ δ' Ἀραβίων ἐν τούτῳ πετρώδεσι λίθοισιν ἀνέρπουσι λάθρᾳ κρημνῶν ἐς τὸ στρατόπεδον ἔδυ Κορνιφικίου παρεὶς λαθών, καὶ Ῥώσκιος μὲν ὁ φύλαξ ἔθυσε, τῷ ὑπασπιστῶν τινι τῶν σφαγίων ὑπίσω, καὶ ἀνῃρέθη. ὁ δὲ Κορνιφίκιος τῇ μάχῃ κάμνων, μετεπήδα ἐπὶ Λαίλιον ἐς τὸ κολωνὸν, ὅθεν εἰδώς πω ἔφευγε τὸ στρατόπεδον· μεταπηδῶντα δ' αὐτὸν οἱ ἔδυ Ἀραβίωνος ἵππεις ἐπιδραμόντες ἔκτειναν· καὶ μιγνύμενα ἔθνη ὁ Λαίλιος λόφου καθορῶν, ἑαυτὸν διεχρήσατο. τῶν δ' ἐχόντων πεσόντων, ὁ στρατὸς καὶ μέρη διέφυγε, καὶ ὅσοι τῶν προγεγραμμένων ἦσαν ἀφ' ὧν τοῦ Κορνιφικίου, οἱ μὲν ἐς Σικελίαν διέπλεον, οἱ δ' ὅπη δύναιντο ἕκαστος. ὁ δὲ Σέξτιος Ἀραβίωνα μὲν καὶ τοὺς Σιττιανοὺς ἐδώρειτο πολλοῖς λαφύροις, τὰς δὲ πόλεις τῷ Καίσαρι καθίστατο συγχωρήσαντι ἅπασας· τοῦτο μὲν δὴ τέλος ἔσχε τοῦδε Διονύσιον Σέξτιον καὶ Κορνιφίκιον πολέμου, βραχεῖ λάθρᾳ τυχόντα εὐτυχίᾳ δέξαντι ἔσω.

Τὰ δ' ἀμφὶ Κάσσιόν τε καὶ Βροῦτον, μικρά τε τῶν εἰρημένων ἀναλαβόντι ἐς ὑπόμνησιν, ἔστω τοιάδε· ἐπειδὴ Γάϊος Καῖσαρ ἀνῄρητο, οἱ μὲν σφαγεῖς αὐτοῦ τὸ Καπιτώλιον κατέλαβον, καὶ ψηφισθείσης αὐτοῖς ἀμνηστίας, κατέβησαν· ὁ δὲ δῆμος ἐπὶ τῇ ὁμηρεσίᾳ καὶ σώμασιν ἐν οἴκῳ Καίσαρος ἡδομένοις, ἐζήτει τοὺς φονέας ἐκδιδόναι· οἱ δὲ τότε μὲν ἠμείψαντο αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τείχους, εὐθὺς δὲ ἐξῆσαν αὐτῶν ὅσοι στρατηγεῖν ἐθνῶν ὑπὸ Καίσαρος αὐτοῦ κεχειροτόνηντο· Κάσσιος δὲ καὶ Βροῦτος ἐστρατήγουν μὲν ἔτι τῆς πόλεως, ἤρηντο δὲ ἐπὶ τῇ στρατηγίᾳ

καὶ οἵδε ὑπὸ Γαΐου Καίσαρος ἠγεῖσθαι, Συρίας μὲν ὁ Κάσσιος, Μακεδονίας δὲ ὁ Βροῦτος· οὐτε γὰρ ἄρχειν πω τῶν ἐθνῶν ἐκ τοῦ χρόνου δυνάμενοι, ὅτε τε ἐν ἄστει φόνου ὑπομιμνήσκοντες, ἐξήεσαν ἔτι σφετεριζώμενοι· καὶ αὐτοῖς ἐς εὐπρέπειαν ἡ βουλὴ σίτου φροντίσαι προσέταξεν, ἵνα μὴ τὸ ἐν μέσῳ λήσημον φεύγειν νομίζοιντο. οἰχομένων δὲ αὐτῶν, Συρίαν μὲν καὶ Μακεδονίαν ἐς τοὺς ὑπάτους Ἀντώνιόν τε καὶ Δολοβέλλαν μετεψηφίζετο, τὸ βουλῆς πάνυ δυσχερανούσης· ἀντεδόθη δὲ ὅμως τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον Κυρήνη τε καὶ Κρήτη, ὧν ὑπερβάντες ὡς βραχυτέρων σφίσιν ὄντων, σφετέραν ἐποιήσαντο ἡγεμονίαν, ὡς ἐς Συρίαν καὶ Μακεδονίαν ἐσβαλοῦντες· καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις. Τρεβώνιος δὲ ἐν Ἀσίᾳ κτείναντος Δολοβέλλα, καὶ Δέκιμον Ἀντωνίου πολιορκοῦντος ἐν Κελτοῖς, χαλεπαίνουσι καὶ ἡ βουλὴ, Δολοβέλλαν μὲν καὶ Ἀντώνιον ἀψηφίσαντο ἐναγῆ πολεμίους, Βροῦτον δὲ καὶ Κάσσιον εἰς τὰς πατρίδας ἠγεμονίας ἐπανήκαζον, καὶ Βρούτῳ τῷ Ἰλλυρίδα προσέθεσαν, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσιν ἐπέλευσαν, ὅσοι Ῥωμαίοις ἠγεμονεύουσιν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι Συρίας, ὑπακούειν ἐς ὃ, τι κελεύοι Κάσσιος ἢ Βροῦτος. Ἐπὶ δὲ τούτοις Κάσσιος φθάσας Δολοβέλλαν εἰς τὴν Συρίαν ἐμβαλών, καὶ σημεῖα τῆς ἡγεμονίας ἀνέσχε, καὶ δυώδεκα τέλη στρατοῦ Γαΐου Καίσαρος ἐν πολλῷ στρατοπέδῳ καὶ ζευγνυμένα προσέλαβεν ἀθρόως· ἓξ τὸ μὲν ἐν αὐτῶν ὁ Καῖσαρ ἐν Συρίᾳ καταλελοίπει, τὰ ἐς Παρθυαίους ἤδη διανοούμενος· τὴν δὲ ἐπιμέλειαν αὐτοῦ ἐπιτέτραπτο Κυιντίλιος Βάσσος, τὸ δὲ ἀξίωμα εἶχε νεανίας,

Urbe gerebant, & ipsi destinati à Cæsare proprætores, Cassius Syriæ, Brutus Macedoniæ; sed quia necdum tempus in provincias succedendi aderat, & in Urbe præ metu manere non poterant, senatus honestè eos ad annonæ curam ablegavit, ne viderentur profugisse interim. His profectis, mutato S. C. Syria Macedoniáque provinciæ coss. Antonio & Dolobellæ decretæ sunt, patribus iniquo animo id ferentibus, ita tamen ut Cassiani pro eis Cyrenen & Cretam acciperent. Illi his contemptis ut exiguis, exercitum ac pecunias colligebant, animo invadendi Syriam & Macedoniam. Hoc tum erat eorum negotium, quum in Asia occiso à Dolobella Trebonio, Antonio Decimum oppugnante in Gallia, senatus offensus, tam Antonium quàm Dolobellam hostes judicavit: Brutum verò & Cassium reduxit in provincias pristinas, Bruto etiam Illyricum addidit: imperavítque omnium trans Ionium mare provinciarum præsidibus & exercitibus, ut Cassii Brutíque jussa facerent. Post hæc Cassius cessante Dolobella, præoccupavit Syriam sumptis insigniis imperatoriis, simúlque duodecim integras legiones veteranas assuetas militiæ Cæsaris: ex quibus unam ille in Syria reliquerat, jam tum bellum Parthicum cogitans, cujus curam commiserat Cæcilio Basso. Honos fuit penes

acceptas, abeunt.

Eorum provinciæ Antonio & Dolobellæ decretæ.

623

Sextus Julius.

Sex. Julium adolescentem, gentilem ipsius Cæsaris: qui voluptatibus vacans, legionem indecenter secum circumducebat. Id reprehendentem Bassum aliquando rejecit cum contumelia: & aliquanto pòst, quum vocanti obediret tardius, jussit eum attrahi. In eo tumultu quum ad manus ventum esset, exercitus

Ejus interitus ob insolentiam.

non ferens insolentiam, jaculis confixit Julium. Móxque secuta pœnitentia & metus à Cæsare: itaque conjurarunt, ni venia fidésque sibi daretur, usque ad mortem se decertaturos: coacto etiam Basso ut fieret ejus conjurationis socius: ex novo delectu alteram legionem confecerunt, & assuefecerunt eisdem quibus ipsi utebantur exercitiis: & Sextium Murcum

Sextius Murcus.

cum tribus legionibus à Cæsare contra se missum, magna vi repulerunt. Huic in auxilium è Bithynia venit Minutius Crispus

Minutius Crispus.

cum tribus legionibus aliis, atque ita Bassus à sex legionibus oppugnatus est. Obsidioni properè intervenit Cassius, & Bassi exercitu spontanea deditione potitus, Murci etiam Minutiique legiones assumpsit, vel amicorum opera conciliatas, vel propter S. C. non detrectantes imperium. Nec multo antè Allienus à Dolobella missus in Ægyptum, reduxerat inde quatuor legiones, Pompeii Crassique cladis reliquias, aut ex eorum numero qui Cæsare discedente apud Cleopatram remanserant: hunc Cassius in Palæstina ex improviso circumvenit, coegítque

Allienus.

αὐτῷ Καίσαρος συγγενὴς, Σέξτος Ἰούλιος· ὁ δὲ μειρακίσκος δὲ Ἰούλιος, τὸ τέλος ἐς τρυφὴν ἐπήγετο ἀκοσμήτως, καὶ ἐπιμεμφομένῳ τῷ Βάσσῳ ποτὲ ἐνύβρισε, καὶ καλοῦντος ὕστερον, ἐπειδὴ βραδέως ὑπήκουεν, ἄγειν αὐτὸν ἐκέλευεν ἕλκοντες. θορύβου δ' ἀκόσμου καὶ πληγῶν ἐς τὸν Βάσσον ἐμπεσόντων, ὅτε συνεγκροῦσι τῷ ὄχλῳ ἡ στρατιὰ, τὸν Ἰούλιον συνήλασε. καὶ εὐθὺς ὧν μετάνοια καὶ δέος ἐκ τοῦ Καίσαρος συνομόσαντες οὖν ἀλλήλοις, εἰ μή τις αὐτοῖς συγγνώμη καὶ πίστις γένοιτο, διαγωνιεῖσθαι μέχρι θανάτου, τὸν Βάσσον συνῆδε συναναγκάσαντες τέλος δὲ στρατεύσαντες ἕτερον, συνεγύμναζον ἀμφω, καὶ Σέξτιον Μοῦρκον ὑπὸ Καίσαρος αὐτοῖς συνταξισι τέλεσιν ἐπιπεμφθέντα μάχαις ἀπεμάχοντο· Μούρκῳ δ' ἦκεν ἐπίκουρος Μινούκιος Κρίσπος ἐκ Βιθυνίας μετὰ τριῶν τελῶν ἄλλων, καὶ τὸν Βάσσον ἐπολιόρκουν ὁμοῦ πάντες ἓξ τέλεσιν ἤδη. Κάσσιος σὺν τούτοις τὴν πολιορκίαν σπουδῇ καταλαβὼν, τόν τε τοῦ Βάσσου στρατὸν αὐτίκα περιελάμβανεν ἐκόντα, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τὰ Μάρκου τέλη καὶ Μινουκίου, κατά τε φιλίαν αὐτῷ παραδιδόντων καὶ κατὰ τὸ δόγμα τῆς βουλῆς ἐς πάντα ὑπακουόντων. ἄρτι δὲ καὶ Ἀλλιηνὸς ὑπὸ Δολοβέλλα πεμφθεὶς ἐς Αἴγυπτον, ἐπανῆγεν ἐξ αὐτῆς τέσσαρα τέλη τῶν ὑπὸ τῆς ἥττης Πομπηΐου τε καὶ Κράσσου διαφθέντων, ἢ ὑπὸ Καίσαρος κλεισθέντων καταλειμμένων· καὶ αὐτὸν ὁ Κάσσιος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ τῶν ὄντων ἐδὲν προσπεπυσμένον ἄφνω πε-

ελέλαβε

ἐπλαβέ τε καὶ λιμάττοντα προσέβαλε τοῖς, καὶ παρεδούναι τὸ στρατὸν, δείσαντα τέσσαρσι τέλεσι μάχεσθαι πρὸς ὀκτώ. ὅτω μὲν ὁ Κασσιος οὐ παρεδόξου δυοδέκα τελῶν ἀρίσων ἀνδρῶν ὀκρατὴ, καὶ αὐτῷ τινὲς καὶ Παρθυαίων ἱπποτοξόται συνεμάχοντο, δόξαν ἔχοντι πρὸς τοῖς Παρθυαίοις, ἐξ οὗ Κράσσω πεμπόντων ἐμφορητέρου ἔδοξε τοῦ Κράσσου γενέσθαι. Δολοβέλλας δὲ διετέλεσε μὲν περὶ τὴν Ἰωνίαν, κτείνων Τρεβώνιον, καὶ τὰς πόλεσιν ἐπιτάλλων ἐσφορὰς, καὶ ναυτικὸν ἄγειρων ἐπὶ μισθῷ παρὰ Λυκίου Φίγλου παρά τε Ῥοδίων καὶ Λυκίων καὶ Παμφύλων καὶ τῆς Κιλικίας· ὡς δὲ οἱ πάντα ἑτοιμα ἦν, ἐπὶ τὴν Συρίαν, καὶ μὲν τὴν γῆν αὐτὸς μετὰ δύο τελῶν, παρὰ δὲ τὴν θάλασσαν ὁ Φίγλος. πυθόμενος δὲ τὸν Κασσίου στρατιὰς, ἐς Λαοδίκειαν οἰκείως ἔχουσαν οἱ παρῆλθεν, ἐπί τε χερρονήσου σωματισμένην, καὶ τὰ ὅπλα τῆς γῆς ὠχυρωμένην, καὶ ἐς τὸ πέλαγος ἔχουσαν ὅρμον, ὅθεν ἐμελλεν εὐπορήσειν τε ἀγορᾶς ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ἀδεῶς ὅτε βούλοιτο ἀποπλεῦσαι. ὧν αἰσθανόμενος ὁ Κάσσιος, καὶ δεδιὼς μὴ αὐτὸν ὁ Δολοβέλλας διαφύγοι, τόν τε ἰσθμὸν ἔχων διαπλοῦν ὄντα, λίθων καὶ πάσων ὕλης ἐξ ἐπαυλέων καὶ τοφρείων καὶ τάφρων συμφόρων, καὶ ἐπὶ ναῦς τοῦ ἐπιμπεν ἐς τε Φοινίκην καὶ Λυκίαν καὶ Ῥόδον. ὑπερορώμενος ὑπὸ τῶν ἄλλων πλὴν Σιδωνίων, ἐπανῆλθε πρὸς Δολοβέλλαν, καὶ κατέδυσαν μὲν ἑκατέρου νῆες ἑκατὸν, πέντε δὲ

suis partibus accedere, non ausum quatuor suas opponere octo legionibus. Atque ita præter opinionem duodecim in universum potitus est, auctus etiam nonnullis Parthorum equitibus sagittariis: apud quam gentem in præclara existimatione fuit, jam inde ex quo Crassi quæstor visus est eis imperatore ipso prudentior. Dolobella interim in Ionia Trebonium post aliquantam conflictationem peremerat, & urbes gravabat tributorum exactionibus, classem mercede per L. Figulum conducens à Rhodiis, Lyciis, Pamphyliis, Cilicibúsque: quo apparatu confecto, expeditionem aggressus est in Syriam, ipse terrestri itinere cum duabus legionibus petens provinciam, Figulo illuc navigante per mare. Edoctus autem de Cassii copiis, & Laodiceam urbem sibi amicam pervenit, sitam in peninsula, & qua continentem spectat, munitam, ad mare verò portum habentem ad commeatus abundè convehendos idoneum, nec minus ad securum abitum quandocunque liberet navigare. Id Cassius intelligens, & veritus ne Dolobella evaderet, per transversum Istmum stadiorum spatio excitavit aggerem, saxis & omnis generis materie congesta ex suburbanis villis sepulchrisque: naves etiam è Phœnice ac

624

Cassius apud Parthos in præclara existimatione.

Lycia Rhodóque per nuntios petiit. Contemptus ab omnibus præter Sidonios, navale prælium cum Dolobella iniit, in quo utrinque satis multis navibus demersis, quinque unà cum navalibus

Cassii contemptus.

libus ſociis in Dolobellæ poteſtatem redactæ ſunt. Tum Caſſius rurſum nuntios miſit ad eos qui priora imperata contempſerant, & ad Cleopatram Ægypti reginam, & ad Serapionem, qui in Cypro copiis ejus præerat. Tyrii & Aradii, & Serapio, regina inconſulta, miſerunt naves quotquot habebant: regina cauſata eſt Ægyptios fame ſimul & peſte laborare, favens magis Dolobellæ propter conſuetudinem quam cum ſuperiore Cæſare habuerat. Quamobrem & prius quatuor legiones ei per Allienum miſerat, & claſſem paratam habebat ad ferendum auxilium, quæ tum per adverſas tempeſtates navigare non poterat. Rhodii Lyciique negaverunt ſe vel Caſſio vel Bruto laturos opem ad bella civilia: nam & Dolobellæ ſe dediſſe naves tantùm in hoc, ut eum deducerent, nec ſcire an in bello utatur earum opera. Itaque Caſſius reparatis pro facultate viribus, denuo bis cum Dolobella conflixit navali certamine, primum dubio Marte, iterum multo ſuperior. A terra quoque perfecto aggere arietes admoti ſunt mœnibus: & quia nocturnas excubias, quibus præerat Marſus, non potuit pecuniis corrumpere, corrupit centuriones in diurnis ſtationibus: atque ita Marſo interdiu quieſcente, per aliquot minores portas intro admiſſus eſt. Capta urbe Dolobella ſatelliti cervicem feriendam præbuit, juſſo ut abſciſſo capite ſalutem ſuam redimeret: fecit ille imperatum.

Serapio.

Cleopatra cur Dolobellæ faveat.

625

Caſſius Dolobellam ſuperat navali certamine.

Marſi fides.

Dolobella à ſuis proditus.

Ejus interitus.

αὐτοῖς ἀνδράσιν εἶλεν ὁ Δολοβέλλας, καὶ ὁ Κάσσιος αὖθις ἔπεμπεν ἐς τὰς ὑπερβολὰς αὐτῶ, καὶ ἐς Κλεοπάτραν τὴν Αἰγύπτου βασίλιδα, καὶ ἐς Σεραπίωνα τὸν ἐν Κύπρῳ τῆ Κλεοπάτρας στρατηγοῦντα. Τύριοι μὲν δὴ καὶ Ἀράδιοι, καὶ Σεραπίων ἐδέησαν τῆ Κλεοπάτρας φθονήσαι, ἔπεμψαν αὐτῶ νεὼς ὅσας εἶχον· ἡ βασιλὶς δ' Κασσίῳ μὲν φθονοῦσα λιμῶ ὁμοῦ καὶ λοιμῶ συνεχόμενα τότε Αἴγυπτον, Δολοβέλλα δ' οἰκειότητι δὲ φθοτέρου Καίσαρος συνέπραττε τῆ Δολοβέλλα, καὶ διὰ τῆδε τὴν γνώμης αὐτῶ καὶ τὰ τέσσαρα τέλη στρατιᾶς ἐπεμπόμφει δι' Ἀλλιηνοῦ, ἐτόλμα ἄλλην ἑτοίμην εἶχεν ἐπαμυνεῖν, αἴπερ ἐμοὶ δ' ἐπέσχον. Ῥόδιοι δὲ καὶ Λύκιοι ὅτε Κασσίῳ ἅτε Βρούτῳ συμμαχήσειν ἔφασκον ἐς ἐμφύλια· ἐπεὶ γε καὶ Δολοβέλλα δοῦναι νῆας στρατιώτιδας, καὶ οὐκ εἰδέναι συμμαχησόμενοι. ἑτοιμασάμενον οὖν ὁ Κάσσιος αὖθις ἐκ τῶν παρόντων, ἐπανήλθε δὶς τῶ Δολοβέλλα, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀγχόμαλοι διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων· τῆ δὲ ἐξῆς ναυμαχίας ἤρασατο ὁ Δολοβέλλας, καὶ ὁ Κάσσιος αἱρεμένου τοῦ χώματος, ἔκοπτεν αὐτῶ τὸ τεῖχος, ἤδη καὶ ἐσάλευε, τόν τε νυκτοφύλακα αὐτῶ Μάρσον ὁ δωρηθεὶς Δολοβέλλας, διέφθειρε τοὺς ἡμεροφυλακοῦντας αὐτῶ λοχαγοὺς, ἐς ἀναπαυομένου τοῦ Μάρσου μεθ' ἡμέραν, ἐσῆλθεν ὑπανοιχθεισῶν αὐτῶ πυλίδων κατὰ μέρη πολλῶν· ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως, ὁ μὲν Δολοβέλλας στρατοφύλακι αὐτῶ, καὶ πεμφθεὶς φέρειν Κασσίῳ σῶς ὃν

σῶσαν ἴδιον· ὁ δὲ τραπόμενος, ἐπικατέσφαξεν ἑαυτὸν, διεχρήσατο δὲ καὶ Μάρσος ἑαυτόν. ὁ δὲ Κάσσιος τὴν μὲν τῶν Δολοβέλλα στρατιὰν εἰς αὐτὸν μεθόρμου, Λαοδικέων δὲ τά τε ἱερὰ καὶ τὰ κοινὰ ἐσύλα, καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ὠκόλαζε, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰσφοραῖς βαρυτάταις ἐξέτρυχε, μέχρι τῶν πόλιν ἀφελώνκεν ἐς ἕκατον καπρῶν. μετὰ δὲ Λαοδικείαν ἐπ' Αἴγυπτον ὥρμα, πυθανόμενος μὲν Κλεοπάτραν βαρεῖ τόλῳ Δομπλουσιάδα πρός τε Καίσαρα καὶ πρὸς Ἀντώνιον, ἐπιόντων δὲ κωλύσειν τε τὸ τολμᾶν, καὶ τιμωρήσειν γνώμης τῶν βασιλίδα, καὶ πρὸ τῶνδε αὐτῶν Αἴγυπτον ἐνθυμιζόμενος μάλιστα ὑπὸ καιρῷ τετρυμένῳ τε τὸ πάλαι λιμῷ, καὶ ξενικὸν στρατὸν ἐ πολεμεῖν ἐχούσαν, ἄρτι τῶ Ἀλιλαίου στρατοπεδῶν λελοιπότων. ὅτῳ δὲ αὐτὸν ὁρμῆς καὶ ἐλπιδος ἔχοντα καὶ καιρὸς, ὁ Βροῦτος σκάλλῃ καὶ σπεύδειν, ὡς ἤδη Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου τὴν Ἰόνιον πεφώτων. ἄκων μὲν δὴ Κάσσιος Αἴγυπτον ἐκ τῶν ἐλπίδων μεθίει, καὶ τοὺς Παρθυαίων ἱππότοξότας ἀπέπεμπε πιμήσας, καὶ πρεσβεῖς πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῶν ἔστελε πρὸς μείζονος συμμαχίας, ἢ μὴ τὸ ἔργον ἀφικνοῦμβρη, Συρίαν τε καὶ πολλὰ τῆς ἐγγὺς ἐθνῶν μέχρι Ἰωνίας ἐπέδραμε, καὶ ἀνεχώρησεν. αὐτὸς δὲ ὁ Κάσσιος τὸν μὲν ἀδελφιδοῦν σὺν Συρίᾳ μεθ' ἑνὸς τέλους ἀπέλιπε, τοὺς δὲ ἱππέας πρὸς ἑαυτὸν ἔπεμψεν ἐς Καππαδοκίαν· οἱ Ἀριοβαρζάνην τε ἄφνω κατέκοπον, ὡς ἐπιβουλεύοντα Κασσίῳ, καὶ χρήματα πολλὰ τὰ ἐκείνου καὶ τὴν ἄλλην κατασκευὴν ἐς τὸν Κάσσιον ἐπανήγαγον.

ratum, sed seipsum jugulavit insuper: Marsus quoque sibi ipse manus intulit. Cassius exercitum Dolobellæ jussit sibi sacramentum dicere: Laodicensium & fana & ærarium diripuit, nobilissimum quemque affecit supplicio, à cæteris gravissima tributa exegit, ita ut eam civitatem ad extremam redegerit miseriam. Inde Ægyptum infestus petiit, audito quòd Cleopatra magna classe navigasset ad Cæsarem & Antonium, cogitans se hoc modo eam impediturum simul & puniturum, atque etiam Ægyptum occupare cupiens fame afflictam, & externo milite penè vacuam, propter recentem Alieni discessum. In hoc conatu sperantem se occasione bene usurum, Brutus vocabat aliis post alios nuntiis, ut pote Cæsare jam cum Antonio navigante contra se per mare Ionium. Sic Cassius invitus à sperata Ægypto distractus est: remissisque non sine muneribus ad Parthorum regem equitibus sagittariis, legatos etiam eis adjunxit, qui majora auxilia peterent. Ea rebus demum perditis ubi venêre, Syriam & aliquot vicinas provincias usque ad Ioniam incursarunt, atque ita abierunt retro unde venerant. Ipse Cassius fratris filium cum una legione reliquit in Syria, equites præmisit in Cappadociam, qui Ariobarzanem repentè oppressêrunt, quasi insidias struxisset Cassio magnámque vim pecuniæ cum cetero apparatu reportarunt ad Cassium.

Marsi interitus.

Laodicenses misere à Cassio tractati.

Cassius ab invadenda Ægypto distractus.

626

Ariobarzanis interitus.

Tarsen-

Tarsensium divisio inter se.

Tarsensibus autem in factiones divisis, pars Cassium coronaverant prius receptum, pars Dolobellam qui venit posterior: utrique autem hoc publico nomine faciebant, & nunc hunc, nunc illum præferentes, in causa fuere ut civitatem levi momento mutabilem uterque affligeret. Tandem Cassius victo Dolobella, M. D. talentis eos

Mulcta eis imposita.

mulctavit. illi præ inopia, quum milites violenter pecuniam exigerent, vendiderunt omnia ornamenta publica, atque sacra etiam, concidentes cùm fercula pomparum tum donaria: & quum ne hæc quidem sufficerent, vendebant magistratus ingenua corpora, primùm virgines ac pueros, deinde mulieres & senes miseros addictos minimo, postea juvenes. Ex his plerique mortem sibi consciverunt. Tandem Cassius è Syria revertens, sic affectos miseratus, immunes jussit esse de cetero. Eò calamitatum devenere Tarsus & Laodicea. Cassius autem & Brutus postquam convenere, de rebus gerendis consultarunt. Brutus censebat conjunctis copiis eundum in Macedoniam, ut de summa rerum decernerent: jam enim apud hostem esse legiones quadraginta: ex his octo transportatas per mare Ionium. E diverso Cassius contemnendas censebat hostium copias, egestate laboraturas præ nimia multitudine: debellandos potius fautores adversæ factionis, Rhodios ac Lycios, potentes classi-

Tarsenses, ut mulctam luant, virgines ac pueros & talia vendere coacti.

Brutus & Cassius deliberant.

Ταρσέων δ' ἐς στάσιν διῃρημένων, οἱ μὲν τὸ Κάσσιον ἐστεφανώκεσαν ἐλθόντα ὕστερον, οἱ δὲ τὸ Δολοβέλλαν ἐπελθόντα· ἀμφότεροι δὲ τῷ τῆς πόλεως κήδεσθαι τοῦτο ἔπρασσον, καὶ πρόφασιν ἐξ αὐτῶν ὑφισταμένων ἑκάτεροι, ὡς εὐμεταβόλῳ πόλει χαλεπῶς ἔχρῶντο ἑκάτεροι. Κάσσιος δὲ νικήσας Δολοβέλλαν, καὶ ἐσφορὰν ἐπέθηκεν αὐτοῖς χιλίων καὶ πεντακοσίων τάλαντα· οἱ δὲ ἀπορούμενοί τε καὶ τῶν ἁπάντων ἐπειγόντων ἀπαιτούντων σφᾶς ὕβρει, τά τε κοινὰ ἀπεδίδοντο πάντα, καὶ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τοῖς κοινοῖς, ὅσα εἶχον ἐς πομπὰς ἢ ἀναθήμασιν ἔκπλεω ἐδένδρεσ δὲ μέρους δὲ, ὡς ἀνυόμενον, ἐπώλουν αἱ δέχαι τὰ ἐλεύθερα, καὶ ἔστιν ἅ μὲν παρθένοι τε καὶ παῖδες, ἐπὶ δὲ, γυναῖκές τε καὶ γέροντες ἐλεεινοὶ, βραχυτάτου πάμπαν ὤνιοι, μετὰ δὲ, οἱ νέοι, καὶ διεφθείροντο οἱ πλέονες ἑαυτούς, ἕως ὧδε ἔχοντος τοῦ Κάσσιον ἐκ Συρίας ἐπανιόν, ὠκτειρέ τε, καὶ τοῦ λοιποῦ τῶν ἐσφορῶν ἀπέλυσε. Τάρσον μὲν δὴ καὶ Λαοδίκειαν τοιάδε ἐπεπόνθεσαν. Κάσσιος δὲ καὶ Βροῦτος συμβολήσαντες ἀλλήλοιν, Βροῦτος μὲν ἐδόκει τὴν στρατὰν ἀλίσαντε, χωρεῖν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἔργον ἐς Μακεδονίαν. τέλη τε ἤδη τοῖς πολεμίοις ἐς τεσσαράκοντα εἶναι στρατοῦ, καὶ αὐτῶν διειλῆφθαι τὸ Ἰόνιον ὀκτώ· Κάσσιος δὲ ἐδόκει τῶν μὲν πολεμίων ἐπὶ πλείοσιν ὡς τεθρῃπομμένων ἐν σφίσιν ἐξ ἀπορίας ἄλλως τὸ πλῆθος, Ῥοδίους δὲ καὶ Λυκίους ἐξελεῖν ἔνους τε ὄντας ἐκείνοις, καὶ ναυτικὴν ἐχόντας, ἵνα

μὴ κ

μὴ κ᾽ νώτε σφίσιν γίγναιτ᾽ ὠφελίμ τὸ ἔργον.

Ἐπεὶ σὲ ἔδοξεν ὧδε, ἐχώρησεν, Βροῦτ@ μὲ ἐπὶ Λυκιους, Κασσι@ δ᾽ ἐπὶ Ῥόδιους, πεφραμμένος τε ὑπ᾽ αὐτῆ καὶ πεπαιδευμέν@ τὰ Ἑλληνικὰ· ὡς δ᾽ κρατίστοις τὰ ναυτικὰ ἀνδράσι συνοισόμεν@ ἐς μάχλω, τὰς ἰδίας ναῦς ἐπισκευάζε, & ἀνεπλήρου, & ἐγύμναζεν ὑπ᾽ Μύνδῳ· Ῥοδίων δ᾽ οἱ μὲ ὑπ᾽ λόγῳ μᾶλλον ὄντες, ἐδεδοίκεσαν Ῥωμαίοις μέλλοντες ἐς χεῖρας ἰέναι· ὁ δ᾽ λεὼς ἐμεγαλοφρονεῖτο, ἐπεί οἱ καὶ πολλαὶων ἔργων πρὸς ἐκ ὁμοίους ἄνδρας ἐμνημόνευον· ναῦς τε καθέλκον πεντήκοντ᾽ ἢ πέντε πρώσσοντες, ἔπεμπον τινας ἐς Μύνδον ὁμως· οἱ τὸν Κάσσιον ἠξίουν μήτε Ῥόδον καταφρονεῖν, πόλεως ἀμυναμβρὸς οὐδὲ τὰς καταφρονήσαντας, μήτε σιωπᾶν, οὐ Ῥόδιοις εἰσὶ καὶ Ῥωμαίοις, ὅπλα μὴ φέρειν ἐπὶ ἀλλήλους· εἰ δέ τ πρὸς συμμαχίας ἐπιμέμφοιτο, ἐτελεῖν ὠφελὸ τὸ Ῥωμαίων βουλῆς πυθέσθ, & κελεύσης ἕφασαν συμμαχήσειν. οἱ μὲ δὴ τοιαῦτ᾽ μάλιστ᾽ ἔλεγον· ὁ δ᾽ τὰ μὲν ἄλλα τὸν πόλεμον ἀντὶ λόγων ἔφη κρινεῖν, τὰς δὲ σιωπὰς κελεύειν, ὅπλα μὴ φέρειν ἐπ᾽ ἀλλήλους, μὴ ἐπιλωποχέναι Ῥοδίους Κασσίῳ Δολοβέλλᾳ συμμαχοῦντας· κελεύειν δὲ ἀλλήλοις συμμαχεῖν. Κασσίῳ δ᾽ διομόσαι, εἰρωνεύεσθαί τε περὶ τ Ῥωμαίων βουλῆς φυγόσης, & ἁλωμένης ὑπ᾽ τῶ πυρόντ᾽ ἀφ᾽ τὲς ὑπ᾽ ἄστει τυράννους, οἱ δώσουσι μὲ αὐτοὶ δίκας, δώσουσι δ᾽ κ᾽ Ῥόδιοι τὰ ἑαυτῶν σκοπεῖσθαι τ κελευόμενοι. ὧδε

bus, ne se in hostem conversos à tergo invaderent. Hæc sententia vicit.

Bruti expeditio in Lycios: Cassii in Rhodios.

Brutus Lycios aggressus est, Cassius Rhodios, apud quos eductus, etiam Græcas literas didicerat. Et quia cum rei navalis peritissimis ei res erat, naves ornatas completásque milite, apud Myndum exercuit. Rhodiorum verò quotquot dignitate præstabant, timebant certaturi cum Romanis: at vulgus sibi placebat, memor veterum victoriarum de viris longè aliis. deduxítque selectas XXXII naves: nihilominus miserunt Myndum qui Cassium rogarent, ne vel Rhodum contemneret, quæ semper contumelias suas ulta sit: vel fœdera icta inter Romanos & Rhodios, quibus differè cautum sit, ne alter populus alterum armis impetat: quòd si ille queratur negari sibi auxilia, missuros se legationem ad senatum, &, si jubeantur, laturos auxilium. Responsum est de ceteris non verbis disceptandum, sed armis finiendam controversiam. Quod verò ad fœdus attineat, prius id violatum à Rhodiis, arma pro Dolobella contra Cassium ferentibus; asscriptum etiam esse fœderi, auxilia deberi mutua: ipsos à Cassio rogatos illudere prætextu senatus, qui nunc vagus exulet oppressa per tyrannos patria. sed tam illos pœnam daturos, quàm Rhodios, qui illorum partes præferant, nisi confestim imperata faciant. Hoc

Cassius Græcas literas apud Rhodios edoctus.

627

Rhodiorum legatio ad Cassium.

respon-

responsum magis etiam prudentiores cives terruit: populus verò agitabatur Alexandri Mnaseæque concionibus, memorantium quanto pluribus navibus Mithridates Rhodum invasisset, & ante illum Demetrius. Quamobrem Alexandrum Prytanin crearunt, qui magistratus apud eos plurimùm pollet imperio: Mnaseas classi præfectus est. Miserunt tamen ad Cassium unum etiam legatum, Archelaum, quo ille in Græcis literis præceptore usus fuerat, rogaturum jam demissius: qui pro familiaritate apprehensa dextra Cassii, hæc locutus est, ABSIT ut Græcam urbem subvertas, Græcorum amator, absit ut Rhodum, libertatis amicus, absit ut ignominiæ notam inuras invictæ hactenus nationi Doricæ. Cave oblivisceris pulchrarum historiarum quas vel Rhodi, vel Romæ didicisti: Rhodi, quàm multa Rhodiæ civitates contra reges, tum alios tum omnium potentissimos, Mithridatem & Demetrium, pro libertate gesserint, pro qua tuenda tu quoque ais te navare hanc operam: Romæ verò, quàm multa fuerint nostra erga pop. Rom. merita, cùm alia, tum eo potissimùm bello quod cum Antiocho Magno gessistis nobis juvantibus: quorum monumenta in æra incisa extant apud vos. Et hæc quidem de genere & honore nostro, de conditionis ad hanc diem libertate, de meritis ac perpetua erga vos, Romani, voluntate dicta sint. Tu verò Cassi, pri-

Alexander Prytanis.

Mnaseas.

Archelaus Cassii in Græcis literis præceptor, legatus ad eum missus.

Ejus oratio.

Rhodiorum claræ res gestæ.

628

μὲ ὁ Κάσσιος αὐτὲς ἠμείψατο, & οἱ δ' Ῥοδιῶται Ῥοδίων μᾶλλον ἐδεδίεσαν· τὸ δὲ πλῆθος ἐθημερώγεων Ἀλέξανδρός τε καὶ Μναισίας ἀναμιμνήσκοντες, ὅπ καὶ Μιθριδάτης πλέοσι νανσὶ ἐπιπλεύσῃ τῇ Ῥόδῳ, καὶ Δημήτριος ἔπ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Μιθριδάτου. οἱ μὲ δὴ τ' Ἀλέξανδρον ἀπέφηναν εἵλοντο σφίσι πρυτανεύειν, ἡ πέρ ἐστι ἀρχὴ παρ' αὐτοῖς μάλιστα αὐτοκράτωρ, καὶ ναυαρχὲν Μνασέαν· ἔπεμπον δ' ὅμως ἐς τ' Κάσσιον ἔπ πρεσβυτὴν Ἀρχέλαον, ὃς ἐν Ῥόδῳ τὰ Ἑλληνικὰ διδάσκαλος γεγόνητο τῷ Κασσίῳ, δεξιωμένου ἤδη τοῦδε & Κασσίε λιπαρέσερον, & ἐδέετο, τ' δεξιᾶς λαμβόμενον, ὡς γναίμου, ΜΗ' πόλιν ἀνασήσης Ἑλλωίδα, φιλέλλην ἀνὴρ, μὴ Ῥόδου, φιλελευθέρου ἀνὴρ, μηδὲ αἰχμώσης ἀξίωμα Δώριον ἐχ ἠσημμένον ἐς εὖ γεγόναμεν, μηδὲ σπιλάδη κακῆς ἱστορίας ἧς ἔμαθες ἐν Ῥόδῳ τε & ἐν Ῥώμῃ· ἐν Ῥόδῳ μὲ, ὅσα Ῥόδιοι κὴ πόλεις, κὴ ἔθνη βασιλέας ἄλλους τε, & τὲς μάλιστα ἀμύνας δοξαντας εἶναι Δημήτριον & Μιθριδάτην ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐπρεσβεύσαν, ὑπὲρ ἧς δὴ κὴ σὺ φὴς πάδε κρίνειν· ἐν Ῥώμῃ ἦ, ὅσα ὑμῖν αὐτοῖς κατ' ἕτερον, κὴ κὰ Ἀντίοχον & Μεγάλου συνεμαχήσαμεν, ὧν εἵνεκα ὑπὲρ ἡμῶν ἀνάκειται σήλαι παρ' ὑμῖν. παῖδε μὲ δὴ κὴ γένους ἕνεκα κὴ ἀξιώσεως ἡμῶν, & τύχης εἰς τ' νεῶ ἀδουλώτου, καὶ συμμαχίας & φιλανθρώπου ἐς ὑμᾶς ὦ Ῥωμαῖοι λελέχθω. φῶς σὺ ἦ ὦ Κάσσιε, & αἰδὼς πις ἐ-

" φη

» ἐν ἐξαίρετόν τε ἐς τε τὴν πόλιν,
» ἐν τῇ σὺ αὐτῇ τροφίμῳ τε σοῦ ἐν
» παιδεύσιν ἐν ἰατρικῶν, ἐν ἐσόπαν
» ὧν ἥκησας, κἀν τοῖμὸν διδασκα-
» λεῖον αὐτὸ κἀμὲ, ἐλπίσαντα
» μὴ ἐς ἑτέρους τούτοις ποτὲ ἐμβα-
» ρυνεῖσθαι, νῦν εἰ ὑπὲρ τ' πα-
» τρῴου αὐτὰ διαπονῶντα, ἵνα
» μηδὲ αὐτή σοι πολεμεῖν ἀναγ-
» κάζηται, πεπαιδομμένῳ τε ὑπ'
» αὐτῆς ἐν τεθραμμένῳ, μηδὲ γέ-
» νηται δυοῖν ὑπ' ἀνάγκης θάτε-
» ρον, ἢ Ῥοδίους ἀποθανεῖν πάντως
» ἢ Καίσιον ἁπάντας· συμβαλοῦμαι
» δὲ ἐπὶ τῇ παρακλήσῃ, τοιῶνδε
» ὑπὲρ τ' Ῥωμαίων πολιτείας ἀ-
» πτόμβρον ἔργων, θεοὺς ἡγεμόνας
» αἰεὶ ποιεῖσθαι παντὸς ἔρχου. θεοὺς
» δὲ ὠμόσατε, ὅτε ὑμῖν ἀναγκὴ
» ἦν Γαΐῳ Καίσαρι σπεισθῆ-
» σθαι, ἐν σπονδὰς ἐπὶ τοῖς ὅρκοις
» ἐστήσασθαι, καὶ δεξιὰς ἐπιβαλεῖν,
» ἃ ἐν τοῖς πολεμίοις ἰσχύουσιν,
» ἃ τοῖς φίλοις καὶ τροφεῦσι·
» φείδου δὴ ἐπὶ τοῖς θεοῖς καὶ δόξης
» τ' καὶ ἀνθρώπους, ὡς ἔδειν ἐπ
» συνήθων πειρωμένους μᾶλλον,
» ὃ τοὺς ἀμαρτάνοντας ἀπίστους ἐς
» ἅπαντα ποιεῖ ἐν φίλοις καὶ πολε-
» μίοις. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ πρεσβύ-
της, ἃ μεθῆκε τῆς χειρὸς, ἀλλ' ἐπεδάκρυεν αὐτῇ, ὡς ἐρυθριάσαι μὲ ἐπὶ τῷ χήματι τ Καίσιον, ἐν παθεῖν τι ὑπ' αὐδοὺς, ὑφιλόντα δ' ὅ-
» μως εἰπεῖν, Εἰ ΜΕΝ οὖν ὁ
» Ζωπύρα σας Ῥοδίοις μὴ ἀδι-
» κεῖν με, οὐ με ἠδίκεις· εἰ δ' ἐ-
» δάσκων σε ἔπεισεν, ἀμεινῶ
» σοι ἠδικούμην ἢ δή που συ-
» φῶς· τὸ μὲν πρῶτον ἀδίκημα,

vatim etiam debes eximiam quandam huic civitati reverentiam, in qua educatus, eruditus, in adversa valetudine remediis tibi restitutus es: in qua tuum quondam domicilium, & mea schola ipsa quoque non mediocrem spem mihi faciens, eum laborem quem aliquando pro te pertuli, nunc periclitanti patriæ protore, ne cogatur cum discipulo & alumno bellum gerere, néve alterutrum sequatur necessariò, ut aut omnes Rhodii pariter occumbant, aut Cassius vincatur. Deprecationi addo consilium. Quum tanta negotia sustineas pro republica, per omnia deos sequere: per deos jurastis, quum nuper ex autoritate Cæsaris fœdus inter nos renovatum est, jurati dextras fidei nobis dedistis, quæ apud hostes etiam valere debet, nedum apud alumnos & amicos: nec solùm deorum immortalium, sed hominum etiam existimationis ratio habenda est, apud quos turpissimum ducitur violare fœdera: quorum temeratoribus nulla fides est reliqua apud amicos ac inimicos pariter. Hæc locutus senior, non dimittebat manum, fundens lacrymas, ita ut ad hanc speciem Cassius erubesceret. tandem exempta manu respondit sic, Si Non suasisti Rhodiis ut injuriam à me abstinerent, à te mihi facta est injuria: quòd si persuadere non potuisti, pœnas mihi dabunt qui te contempserunt. Passum autem me injuriam manifestum est: primùm

Cassius Rhodiorum alumnus.

Cassii responsum ad legationem Archelai.

quia non impetravi auxilium
despectus à meis eruditoribus
& educatoribus: deinde quia
Dolobellam mihi prætulerunt,
629 nec eruditum à se nec educa-
tum: &, quod gravius est,
dum ego Brutúsque, & quot-
quot alii senatus optimates ty-
rannidem fugerunt, patriam,
ut videtis, conamur in liberta-
tem vindicare, ubi sunt illi a-
matores libertatis Rhodii? Dum
verò in servitutem eam redigit
Dolobella cum aliis, quibus vos
quoque favetis, fingitis vos ab-
stinere à nostris conflictationi-
bus civilibus. essent autem civi-
les, si & nos affectaremus po-
tentiam: nunc apertum bellum
est inter tyrannos & rempu-
blicam, quam vos nullo auxi-
lio dignamini; qui pro vestra li-
bertate deprecatores mittitis, ja-
ctando pop. Rom. societatem &
amicitiam: nec miseret vos tot
indicta causa proscriptorum &
bonis suis exutorum: sed fingi-
tis vos expectare senatus jussa
oppressi hunc ad modum, nec
valentis seipsum defendere. At-
qui jam dudum responsum ejus
habetis, quum decreto jussit O-
rientales provincias opem ferre
mihi Brutóque. Tu verò si quid
unquam beneficii nobis impe-
rium augentibus contuliſtis, pro
quo abundè recepiſtis præmium,
nunc imputas: quòd verò pro
libertate ac salute pugnantibus
non adestis, id obliviscēris: quum
debueritis, etiam si nihil antea fuisset inter nos commercii, nunc
saltem ad ineundam amicitiam fieri propugnatores Rom. reip.

„ συμμαχίαν αὐτῶν, ἢ παρρω-
„ μῆ τοῦ τε παθόντων &
„ θρεψάντων· τὸ μὲν ἐξῆς, ἀφη-
„ μώντων μου Δολοβέλλαν, οὐκ ἐκ
„ παιδόντων δὲ ἀνέθρεψαν· τὸ
„ δὲ ἀνιαρώτερον, ἐμοῦ μὲ & Βρούτου
„ καὶ ὅσων ὁρᾶτε δὴ τῆς βουλῆς ἀ-
„ ριστων ἀνδρῶν φυγόντων τυραν-
„ νίδα, & τὴν πατρίδα ἐλευθε-
„ ρωσόντων, ὦ Ῥόδιοι φιλελεύθε-
„ ροι, Δολοβέλλα δὲ αὐτὴν καταδ-
„ δουλοῦται ἑτέροις, οἷς δὴ καὶ
„ ὑμεῖς νῦν ἔυνους ἔχετε, ὑποκεί-
„ νεσθε ἐξίστασθαι τοῖς ἐμφυλίοις ἡ-
„ μῶν. ἔστι δὲ ἐμφύλια μὲν, εἰ καὶ
„ ἡμεῖς δυναστείας ἀρεγόμεθα, πό-
„ λεμος δὲ σαφὴς τὸ γιγνόμενον ἐ-
„ π δημοκρατίας ἀντὶ μοναρχίας·
„ & δημοκρατίαν ἀδοξήτου καθ-
„ λείπετε οἱ παρακαλοῦντες ὑπὲρ
„ αὐτονομίας· φιλίαν τε Ῥωμαίοις
„ προφέροντες, ἐκ ἐλεεῖτε ἀκλή-
„ τως ἐπὶ θανάτῳ & δημεύσει προ-
„ γραφομένους· ἀλλ' ὑποκλίνεσθε
„ πίστασι τῆς βουλῆς τῆ ζώστει πα-
„ χάσης, ἢ ἑδὲ ἀμυνόμενη ἑαυτὴ
„ πω δυναμένης. ἡ σὶ ὑμῖν ἤδη
„ προαπεκέκναται, ἐν οἷς ἐψηφί-
„ σατο τὰς ἀμφὶ τῶν ἔω πάντας
„ ἀμυνόμενα ἐμοί τε καὶ Βρούτῳ· σὺ
„ δὲ εἰ μήπότε ἡμῖν προσκτωμέ-
„ νοις τι συνεπρόξατε, ὧν εὐεργε-
„ σίας καὶ μισθὸς ἀντικεκόμισται
„ που, καταλογίζῃ· ὅτι ἢ ἡμῖν ἐς
„ τῶν ἐλευθερίαν καὶ σωτηρίαν ἀ-
„ δικουμένοις ἐ συμμαχεῖτε, ἐπι-
„ λανθάνῃ· ἐς εἰκὸς ὦν, εἰ & μη-
„ δὲν ἡμῖν ἐς ἀλλήλους ὑπῆρχεν,
„ ἀλλὰ νῦν ἄρχειν ἐθέλοντας, ὑ-
„ περμαχῆσαι τῆς Ῥωμαίων δημο-
„ κρατίας

„ κρατίας

» κρατίας Δωριέας ὄντας. οἱ δ' » ἀντὶ τοιούτων ἔργων καὶ λογισμῶν » συνθήκας ἡμῖν προφέρετε, γρυ- » μβας μὲν ὑμῖν καὶ τοῖσδε πρὸς » Γάϊον Καίσαρα τῆσδε τῆ μοναρ- » χίας ἡγεμόνα· λέγουσι δ' ὅμως » αἱ συνθῆκαι Ρ'ωμαίους & Ρ'ο- » δίους ἐν τοῖς χρείαις ἀλλήλοις » ἀμύνειν· ἀμύνατε δὴν ἐς τὰ μέ- » γιστε κινδυνεύουσι Ρ'ωμαῖοις. » Κάσσιος ὑμῖν ἐσι τὰς συνθήκας » τοίσδε προφέρων, & ἐπὶ συμμα- » χίαν καλῶν, Ρ'ωμαῖος ἀνὴρ, & » Ρ'ωμαίων στρατηγὸς, ὥς φησι τὸ » ψήφισμα τῆ βουλῆς, ἐν ᾧ πάν- » τας ὑπισχνεῖν ἡμῖν ἔταξε τὴς δ' » Ἰονίε πέρας· τὰ δ' αὐτὰ καὶ » Βροῦτος ὑμῖν προστίνει ψηφι- » σμαῖς, καὶ Πομπήϊος τῶν θά- » λασσαν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐπιτε- » τραμμένος· τὰς δ' ἱκετείας ἐ- » πὶ τοῖς ψηφίσμασι & οἵδε πάν- » τες ὅσοι φεύγουσιν ὑπὸ τῆς βου- » λῆς, οἱ μὲ, ἐς ἐμὲ καὶ Βρῶτον, » οἱ δ', ἐς Πομπήϊον. ἔσι δὲ δή- » μου τὸ συγκείμενον, Ρ'ωμαίοις » Ρ'οδίους βοηθεῖν, καθ' ἕνα » χρήζουσιν· εἰ δὲ ὅτε στρατηγὸς » ἡμᾶς, ὅτε Ρ'ωμαίους ἔπ, ἀλ- » λὰ φυγάδας ἢ ξένους ἢ κατα- » κέλτας, ὡς οἱ προφάψαντες λέ- » γουσιν, ἡγεῖσθε, ἐ πρὸς ἡμᾶς ἐσὶν » ὑμῖν ἔπ, ἀλλὰ πρὸς Ρ'ωμαίους, » ὦ Ρ'όδιοι, τὰ συγκείμενα ἡμεῖς ὄ » ξένοι καὶ ἀλλότριοι τῶν συνθηκῶν ὄν- » τες πολεμήσομεν ὑμῖν, ἕως μὴ ἐς » πάντα κατακούητε. Τοιαῦτα μὲ ὁ Κάσσιος ἐπιφρονοσοφήσας τὸν Ἀρ- χέλαον ἀπέλυεν.

Ἀλέξανδρος δὲ καὶ Μνασέας οἱ Ρ'οδίων ἡγεμόνες τριάκοντα καὶ τρισὶ ναυσὶν ἀνήγοντο ἐπὶ Κάσσιον

ut Dorienſes decebat. Quòd ſi omiſſis hujuſmodi rebus & cogitationibus fœdera nobis objiciris facta ex auctoritate Cæſaris, qui princeps incepit hanc tyrannidem, certè aſcriptum eſt eis, debere pop. Rom. & pop. Rhodium in neceſſitate juvari mutuis auxiliis. Ferte igitur opem Romanis conſtitutis in ſummo periculo: Caſſius vobis has fœderis leges ingerit, ad conſocianda arma provocans, homo Romanus & Romanorum imperator? ſi S. C. creditis, quo nobis decretum eſt in omnes trans mare Ionium provincias imperium. Idem S. C. & Brutus vobis porrigit, & Pompeius rei maritimæ à ſenatu præfectus. Huc accedunt preces omnium ſenatorum qui partim ad me Brutumque, partim ad Pompeium profugêre. Atqui ex pacto debet populus Rhodiorum vel uni cuipiam Romano civi quoties opus eſt ſuccurrere. Quòd ſi nec pro imperatoribus, nec pro civibus Romanis, ſed pro exulibus, exteris, & (ut proſcriptores ajunt) damnatis nos habetis, ergo non jam nobiſcum vobis viri Rhodii, ſed cum pop. Rom. ſunt fœdera: nos exteri & alieni à fœdere, tam diu vos bello perſequemur donec imperata omnia feceritis. Hæc locutus Caſſius ficta quadam comitate, dimiſit Archelaum. 630

Ceterùm Alexander & Mnaſeas Rhodiorum ductores, cum illis triginta tribus navibus Myndum naves è

Triginta tres Rhodiorum

Myndo solvunt contra Cassium.

dum petierunt, ut Cassium terrerent hac audacia: & suberat fortè spei nonnihil, quòd Mithridatem circa idem oppidum assecuti, visi sunt habuisse felicem belli exitum. Itaque ostentata remigandi peritia, primo die Gnidum diverterunt: sequenti verò contra adventantes ex alto, Cassiani mirantes solverunt à littore: pugnatúmque est utrinque acerrimè. Rhodii navigiis agilibus ultrò citróque discurrentes modò penetrabant adversos ordines, modò circumveniebant: Romani contrà innixi gravioribus, quoties aliquam prehendebant injectis ferreis manibus, majore vi prævalebant, ut in terrestri prælio. Sed quia Cassius superabat navium numero, non diu Rhodii potuerunt celeritate adversarios eludere, solitísque artibus: nam quum à fronte tantùm impetus facerent, moxque se reciperent, parum proficiebant, in arctum se cogentibus hostibus: rostrorum quoque ictus contra graviores Romanas erant invalidi: ediverso Romanæ, illas leviores repercutiebant indeflexo impetu, donec tres Rhodiæ, ita ut erant milite plenæ, captæ sunt, duæ perfractæ subsederunt, reliquæ malè mulctatæ Rhodum refugerunt. Hoc eventu ad Myndum Romana classis cum Rhodia conflixit: quam pugnam è monte spectavit Cassius: móxque sartis navibus petiit Loryma, quod in adversa continente Rhodiorum

Rhodiorum clades.

631

Loryma, castellum Rhodiorum.

ἐς Μιλύδον, ὡς ἐφοβήθησαν πλήξοντες τῷ ἐπίπλῳ, καὶ τι που καὶ κούφως εἶχον ἐλπίδος, ὅτι καὶ Μιθριδάτης ἐς Μιλύδον ἐπιπλεύσαντες, ἐδόκουν ἐς τὸ ξ πολέμου τέλος εὐτυχῆσαι. εἰρεσίᾳ δ' ἐς ἐπίδειξιν χρώμενοι, τῷ τε ἀφετῷ ἡμέραν ἠλίσαντο ἐν Κνίδῳ, καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἐπεφαίνοντο τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ὀκ ξ πελάγους· οἱ δὲ γυμνώσαντες, ἀντανήγοντο, καὶ τὸ ἔργον ἴσῳ ἑκατέρωθεν ἰσχύος τε ξ δυνάμεως. Ῥόδιοι μὲν γὰρ ναυσὶ κούφαις διέπλεόν τε τὰς πολεμίους ὀξέως, ξ ἀφελέπλεον, ξ ἐπαιόδοις ἐχρῶντο, Ῥωμαῖοι δὲ ἐπὶ νεῶν βαρυτέρων ὅτε συμπλακεῖεν, ἀπὸ βαρυτέρας ῥύμης ἐπιβάρυν, ὥσπερ ἐν πεζομαχίᾳ· ξ δὲ Κασσίου πλήθει νεῶν τὰς πολεμίας ἀφελαύνοντος, οἱ μὲν Ῥόδιοι ἀφέπλεῖν ἔπι καὶ διεκπλεῖν ὅσον ἐδύναντο, ἐμβάλλουσι σφ' αὐτοῖς μόνον ὀκ ξ μετώπου καὶ ἀναχωροῦσιν, ἡ μὲν ἐμπειρία διέφθαρτο ὑπὸ τ' ξενοχωρίας πεκυκλωμένοις, αἱ δ' ἐμβολαὶ καὶ ἀποσιμώσεις ἐς βαρυτέρας τὰς Ῥωμαίων ναῦς ἀσθενεῖς ἐγίγνοντο, Ῥωμαίοις σφ' ἦσαν ἐς κουφοτέρας ἔυτονοι· μίξαι Ῥόδιαι μὲν τρεῖς αὐτοῖς ἀνδράσιν ἐλήφθησαν, καὶ δύο ἀνερράγησάν τε καὶ κατέδυσαν, καὶ αἱ λοιπαὶ βεβλαμμέναι διέφυγον ἐς τὸ Ῥόδιον· αἱ δὲ Ῥωμαίων ἀπεῖσαι μὲν ἐπανῆλθον ἐς Μιλύδον, ἐπεσκευάζοντο δὲ καὶ τάχιον αἱ πλείονες βλαβεῖσαι· τοῦτο μὲν δὴ τ' ἐν Μιλύδῳ Ῥωμαίων τε καὶ Ῥοδίων ναυμαχίας τέλος ἦν· καὶ αὐτὴν γυμνοῦσιν ὁ Κάσσιος ἀπὸ ὄρους κατεώρα. ὡς δ' ἐπεσκεύαζε ξ σκάφη, διέπλει ἐς Λώρυμα, Ῥοδίων τι φρούριον ἐν τῇ περαίᾳ, ξ τὸ

καὶ τὸ πλῆθος ἐς τὴν Ῥόδον διεβίβασεν ἐπὶ ὁλκάδων ὑπὸ Φανίῳ τε καὶ Λεντλῳ· αὐτὸς δ' ἐπέπλει ταῖς ὀγδοήκοντα ναυσὶν ἐσκευασμέναις ἐς τὸ φοβερώτατον. καὶ προσίσας τῇ Ῥόδῳ τὸ πλῆθος ὁμοῦ καὶ τὸ ναυτικὸν ἠσύχαζεν, ὡς συνδωσόντων τι τῶν πολεμίων· οἱ δ' ἐπιτηχθησαν μὲν αὖθις εὐθαρσῶς, δύο δὲ καὶ τότε ναῦς δύσβαλοντες σωσεκλείσθησαν, καὶ ἀναβαμόντες ἐπὶ τὰ τείχη, πάντα τε ὅπλων ἐπλήρωσαν, καὶ ἀπεμάχοντο ὁμοῦ τοῖς ἀφ' ὑπὲρ τὸν Φάνιον ἀπὸ τῆς γῆς συνοχλοῦσιν, καὶ τὸν Κάσσιον τοῖς ἀφ' ὑδάτων τείχεσι τὸ ναυτικὸν σὺν ἀνέτοιμον εἰς τειχομαχείαν ἐπαγόμενον. ἐλπίζων γάρ τι τοιοῦτον, ἐπεφέρετο πύργους ἐπτυγμένους, οἳ τότε ἀνίσταντο. Ῥόδιοι μὲν δὴ δύο πείρας καμοῦσαι, ἔκ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἐπολιορκοῦντο, καὶ ἤδεν ὡς συντόμως ἐνεργῷ τάχα καὶ ἀδοκήτῳ παρεσκευάσατο αὐτοῖς ἐς πολιορκίαν. ὅθεν ὡς ἔνδηλον ἀλώσεσθαι τάχιστα τὴν πόλιν ἢ χρόνῳ ἢ λιμῷ· καὶ τάδε Ῥόδιοι οἱ σωφρονέστεροι κατεθεώρουν, καὶ Φανίῳ αὐτοῖς καὶ Λεντλῳ διελέγοντο. γνόμενον δ' ἔτι τούτων, ἄφνω Κάσσιος ὡς ἐν μέσῃ τῇ πόλει μετ' ἐπιλέκτου φρατοῦς, βίας μὲν εὐδήλως φανείσης, ἐδὲ κλιμάκων ἔργον· εἰκάζουσι δὲ οἱ πολλοί, καὶ εὐδόκει γνώσεσθαι, τοὺς χαλέντας αὐτῷ τῶν πολιτῶν ὑπανοῖξαι πυλίδας, καὶ ἐλεῖν τῆς πόλεως καὶ τοσαύτης τροφῶν. ὧδε μὲν ἐλάμβανε Ῥόδους, καὶ Κάσσιος ἐν αὐτῇ καθίζετο ἐπὶ βήματος, καὶ δόρυ τῷ βήματι παρεστήκατο, ὡς ἐπὶ δορυαλώτῳ, ἀπεμέν τε

castellum est, unde onerariis terrestres copias transvexit in insulam ductu Fanii Lentulíque. Ipse octuaginta longis ad terrorem inferendum ornatis, tam mari quàm terra obsessis Rhodiis quiescebat, exspectans si forte hostes ferociam remitterent. At illi audenter occurrerunt denuo: & tunc quoque duabus navibus amissis clausi sunt undique: móxque armatis tota mœnia completa sunt, qui pariter arcerent & Fanium à terra oppugnantem, & Cassium à mari classem admoventem, non imperatam infestandis mœnibus: præcogitans enim tale aliquid, afferebat secum turres plicatiles, quæ tum excitatæ sunt. Ita Rhodus bis infeliciter tentato navali prælio, terra maríque oppugnabatur, imparata, ut in casu inopinato, ad sustinendos impetus: unde apparebat brevi venturam in potestatem hostium, vel armis, vel fame victam. Nec latuit hoc prudentiores Rhodios, intercedentibus inter eos & Fanium Lentulúmque colloquiis: quum subitò Cassius in media urbe cum lectissimo quoque conspectus est, nec scalis usus, nec ulla externa vi admòta. Creditum est clàm apertas ei minores portulas à civibus conjunctis privata gratia, nutritiis procurare cupientibus ne urbs deleretur miserabiliter. Sic captæ Rhodo Cassius pro tribunali sub hasta præsedit, quòd vellet videri urbem armorum vi cepisse: jussóque exercitu quiescere, & per pra-

Rhodus & Cassio capta.

nes mortem interminatus violentis ac raptoribus, ipse nominatim citatos circiter quinquaginta cives Rhodios duci jussit: alios XXV nusquam comparentes mulctavit exilio. Quicquid pecuniarum, auri argentique in sacro aut publico fuit, id omne corrasit: nec hoc contentus, privatim quoque à dominis proferri jussit ad præstitutam diem, denuntiato per præconem supplicio, si quis aliquid occultaret: indicibus verò in præmium propositis decimis, & servis libertate. Illi primùm celabant plerique, sperantes fore ut intra verba minæ consisterent: deinde postquam viderunt indicibus repræsentari præmia, petierunt prorogari sibi terminum: quo impetrato alii ex terra effodiebant condita, alii hauriebant è puteis, alii rursum è foveis proferebant multo plura quàm antea. Hæ fuerunt calamitates Rhodiorum: quibus L. Varus relictus est præsidio. Cassius lætus & expugnatione celeri & pecuniarum copia, imperavit tamen & aliis omnibus Asiæ provinciis decem annorum tributa: eáque absque ulla remissione exigebat, quum nuntiatum est ei, Cleopatram ingenti classe & magno apparatu navigare ad Cæsarem & Antonium. sequuta enim jam antè illas partes propter majorem Cæsarem, tunc longè propensior in eas facta est propter formidinem qua sibi metuebat à Cassio. Ille Murcum unà cum fortissima legione & sagittariis quibusdam impositum in

Rhodus ut direpta.

632

L. Varus relictus Rhodiis præsidio.

Decem annorum tributa Asiæ provinciis imperata à Cassio.

κελεύσας τ' ἀπὸ τῶν ἀκρωτηρίων, καὶ θάνατον ἐπικηρύξας, εἴ τις ἀρπάσειέν ἢ βιάσαιτό τι, αὐτὸς ἐξ ὀνόματος ἐκάλει Ῥοδίων ἐς πεντήκοντα ἄνδρας, καὶ ἀχθέντας ἀπέκτεινε θανάτῳ· ἑτέρους δ' ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους οὐχ εὑρεθέντας, φυγὴν ἐπέπαττε. χρήματα δ' ὅσα ἰδίᾳ, ἢ χρυσὸς ἢ ἄργυρος, ἐν ἱεροῖς τε καὶ δημοσίοις πάσῃ συλήσας, ἀπέδυσε καὶ τὸν ἰδιωτικὸν ἀποφέρειν τοὺς κεκτημένους ἐς ἡμέραν ῥητὴν, καὶ ἐπεκήρυξε τοῖς μὲν ἐπὶ κρύψασι θάνατον, τοῖς δὲ μηνύσασι δεκάτην, δούλοις δὲ καὶ ἐλευθερίαν. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ συνέκρυπτον, ὡς ἐς τέλος ἐλπίζοντες ἀφίξεσθαι τὴν ἀπύλλιν, διδομένων δὲ τῶν χρεῶν, καὶ τῶν μηνυομένων, ἔδειστέν τε, καὶ προθεσμίαν ἑτέραν λαβόντες, οἱ μὲν ὑπὸ γῆς ἀνώρυσσον, οἱ δ' ὑπὸ φρεάτων ἀνίμων, οἱ δ' ἐξέφερον ὑπὸ τάφων πολὺ πλέονα τῶν πρότερον. αἱ μὲν δὴ Ῥοδίων συμφοραὶ τοιαίδε ἦσαν, καὶ Λεύκιος Οὐάρος αὐτοῖς μετὰ φρουρᾶς ὑπελέλειπτο· ὁ δὲ Κάσσιος ἡδόμενος τῇ ταχυεργίᾳ τῆς ἁλώσεως, καὶ τῷ πλήθει τῶν χρημάτων, ἐπέπαττεν ὅμως καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τῆς Ἀσίας ἅπασι φόρους ἐτῶν δέκα συμφέρειν, καὶ οἱ μὴ ἐπρίαντο σωτῆρας. ἐξαγγέλλεται δ' αὐτῷ Κλεοπάτρα μέλλουσα μεγάλῳ στόλῳ καὶ παρασκευῇ βαρυτάτῃ πρὸς Καίσαρά τε καὶ Ἀντώνιον· τὰ γὰρ ἐκείνων ἀμφοῖν καὶ τότε μᾶλλον ἤρεστο διὰ τὸν πρότερον Καίσαρα, τότε μᾶλλον ἠρεῖτο διὰ τὸν Κασσίου φόβον. ὁ δὲ Μοῦρκον μετά τε τῶν ὁπλιτῶν δρίσου τέλους, καὶ τοξοτῶν

τοξοτῶν πινῶν ἐπὶ νεῶν ἐξήκοντα κατεφράκτων, ἐς Πελοπόννησον ἔπεμπε ναυλοχεῖν τοῦ Ταινάρου, τοῦ συρόμωρου ὀνόματος τὴν Πελοποννήσου λείαν ὅσην ἔφθασε.

ΤΑ Δ' ἀμφὶ Λυκίαν καὶ Βροῦτον μικρὰ καὶ τῶν ἀμφὶ τοῦτον ἐς ὑπόμνησιν ἀναλαβόντι ἄνωθεν, ὧδε τοιάδε· ἐπειδὴ τοῦ Ἀπελλοῦς χρημάτων τε πολλὰ ἀπεληλύθει, ὅσον Ἀπουλήϊος εἶχε, καὶ χρήματα ἐς ἑξακισχίλια ἑκατόμμυρα τάλαντα, ὅσα ἐκ τῶν φόρων τῆς Ἀσίας συνείλεκτο, παρῆλθεν ἐς Βοιωτίαν· ψηφισαμένης δ' αὐτῷ τῆς βουλῆς τοῖς τε χρήμασιν ἐς τὰ παρόντα χρῆσθαι, καὶ Μακεδονίας ἄρχειν, ἕως τῆς Ἰλλυρίδος ἐπὶ τῇ Μακεδονίᾳ, τὰ μὲν ὧν Ἰλλυριοῖς τέλη τέλη δύο στρατῶν παρελαμβάνει, Οὐατινίου δὲ θατέρου ἀρχοντος Ἰλλυρῶν παραδόντος· ἐν δὲ τῇ Μακεδονίας ἀφείλετο Γαΐου τὸν ἀδελφὸν Ἀντωνίου· τέσσαρα δὲ ἐπὶ τούτοις ἄλλα συναγαγών, ὀκτὼ τὰ πάντα εἶχε, Γαΐῳ Καίσαρι τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐστρατευμένα· εἶχε δὲ καὶ ἱππέων πολλῶν, καὶ ψιλούς, καὶ τοξότας, καὶ τοὺς Μακεδόνας ἐπαγών, ἐς ὃν Ἰταλικὸν ἥκειν τρόπον· ἀγείροντι δὲ αὐτῷ στρατὸν ἔπι ἐς χρήματα, συντυχία Θρᾴκιος τοιάδε γίγνεται. Πολεμοκρατία, γυνὴ τινὸς τῶν βασιλικῶν, ἀναιρεθέντος αὐτῆς ἀνδρὸς ὑπ' ἐχθρῶν, δείσασα περὶ τῷ παιδί, ἔπ ὄντι παιδί, ἦγεν αὐτὸν φεύγουσα, καὶ συνεχώρησε Βρούτῳ· συνεχώρησε δὲ καὶ τοῦς ἀνδρὸς θησαυρούς. ὁ δὲ τῷ μὲν παιδὶ Κυζικηνοῖς ἀνατρέφειν παρίδωκε, μέχρι σχολάσειεν ἐπὶ τὴν βασιλείαν

LX naves tectas, in Peloponnesum misit, ut stationem haberet circa Tænarum promontorium: quam peninsulam jam antè prædiis quantum potuit abactis spoliaverat.

NUNC de Bruti rebus in Lycia gestis dicetur, hîc quoque ad renovandam memoriam paulo altius repetito exordio. Is postquam ab Apuleio copias quantas tum ille habebat, accepit, & in numerato circiter sedecim talentorum millia: quæ pecunia collecta fuerat ex tributis ac vectigalibus Asiæ, venit in Bœotiam: & S.C. jussus ea pecunia ad præsentem necessitatem uti, præsséque cum imperio tum Macedoniæ tum Illyrico, tres legiones Illyricas accepit, tradente Vatinio, qui ante illum ei provinciæ præfuerat: unam verò in Macedonia Cajo abstulit, fratri Antonii. Deinde habitis delectibus, quatuor alias confecit, ut in universum octo haberet, & in eis plerosque ex veteranis Cæsaris. Adhæc multitudo equitum aderat, velites quoque & sagittarii: delectatus etiam Macedonibus, Romano more hos exercuit. Adhunc modum colligenti milites ac pecunias casus quidam è Thracia se obtulit. Polemocratia reguli cujusdam uxor, cæso ab inimicis marito, filio puero metuens, ad Brutum profecta, & filium ei commendavit, & mariti thesauros tradidit: ille puerum Cyzicenis alendum commisit, donec plus otii haberet ad reducendum in paternam regiam

Bruti res gestæ in Lycia.

633 Macedonas Brutus Romano more exercet.

Polemocratia reguli cujusdam Thraciæ uxor.

Thesauros, cum puero, Bruto tradit.

in his thesauris miram invenit auri argentique copiam, unde numisma signavit. Deinde post adventum Cassii, quum placuisset ante omnia Lycios expugnare ac Rhodios, primos Lyciorum Xanthios bello adortus est: illi solo æquatis suburbiis, ne Bruto aut receptaculum præberent aut materiem, & civitate circunquaque communita, hostem arcebant à munitionibus, freti fossa L. pedes profunda, lata verò pro portione altitudinis, ita ut in ejus margine stantes jaculis uterentur & sagittis, haud secus ac si flumine dirimerentur nusquam vadis pervio. Per eam fossam dum Brutus conatur evadere, oppugnatores pluteis tegebat: partitúsque exercitum in diurnas ac nocturnas oppugnationis vices, materiem è longinquo, ut fit quando seriò res agitur, magno ad celeritatem urgentium clamore comportabat, nihil ad summam contentionem laborémque sibi reliquum faciens. Quamobrem licet primùm videretur, aut nihil effecturus prohibentibus hostibus, aut vix post multos menses expugnaturus, tamen intra paucos dies absolvit negotium: inclusos enim & è mœnibus pugnantes partim machinis oppugnabat eminus, partim admotis ad portas cohortibus, quas ubique mutabat continuè. Illi recentibus semper fessi ac saucii resistentes, durabant tamen, quandiu non destituerentur munitionibus: ut verò & illæ corruerunt & turres machinis perfractæ sunt, Bru-

Numisma à Bruto signatum.

Xanthii oppugnantur.

καταγαγεῖν, ἐν ᾗ τοῖς ἱστωροῦσι εὗρε πεντάδραχμον χρυσοῦν καὶ πλήθει καὶ ἀργύρου. ἔστι τοῦτο μὲν ἔκπαγλον, ἔστι νόμισμα ἐποίει. ὡς δὲ ἦλθέ τε ὁ Κάσσιος, καὶ ἔδοξε Λυκίους ἔστι Ῥοδίους πρεσβεύεσθαι, ἐπῆλθε Λυκίοις ἐπὶ Ξανθίους πρώτους· οἱ δὲ πάντα πρὸ ἄστεως σφῶν κατέλυσαν, ἵνα μὴ ἐς κατάλυσιν αὐτοῖς ὁ Βροῦτος μηδὲ ἐς ὕλλιν ἔχῃ χρῆσθαι, καὶ τὴν πόλιν ἀδιαφθόρους παρέχωσι, ἀπεμάχοντο ἀπὸ τοῦ τάφρου, τὸ μὲν βάθος ὄσης πεντήκοντα ποδῶν βαθυτέρας, τὸ δὲ πλάτος κατὰ λόγον τοῦ βάθους· ὥστε περὶ αὐτὴν ἑστῶτες ἠκόντιζόν τε καὶ ἐτόξευον, ὥσπερ ἐν μέσῳ ποταμῷ ἔχοντες ἀπέραντον. ὁ δὲ Βροῦτος αὐτὴν ἔχων βιαζόμενος, καὶ σκεπαστήρια τῶν ἑρμαζομένων προῦτίθει, καὶ ἐς ἡμέραν καὶ νύκτα ἐμάχετο, καὶ τὴν ὕλλιν μακρόθεν, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀγῶσι, σὺν δρόμῳ καὶ βοῇ μετέφερεν, οὐδὲν ἐκλείπων ἀσουδὲς καὶ πόνου· ὅθεν αὐτῷ τὸ ἔργον ἐλπισθὲν ἢ οὐκ ἔσεσθαι κωλυόντων πολεμίων, ἢ πολλοῖς μησὶ μόλις ἔσεσθαι, ὀλίγαις ἡμέραις ἐξεῖργασο. οἱ Ξάνθιοι κατακλεισθέντες ἐπολιορκοῦντο, καὶ αὐτοῖς ὁ Βροῦτος τοὺς μὲν ἐκ μηχανημάτων εἰς τὸ τεῖχος, τοὺς δὲ ἐκ πολλῆς ἐπῆγε ἐπὶ τὰς πύλας, καὶ πάντας ἐκάλαζε συνεχῶς· οἱ δὲ ἀκμῇσιν αἰεὶ κεκμηκότες συμφερόμενοι ἐστεφανωμένοι πάντες, ὁμοῦ ἐπέμενον, ἕως σφίσιν αἱ ἐπάλξεις διέμενον· ὡς δὲ καὶ αὐτὰς κατεσύρησαν, καὶ οἱ πύργοι διερράγησαν, ὑποστάντες τὸ ἐσαῦθις ὁ Βροῦτος, ἐκέλευσε τοὺς

ἐφιέσθαι

ἐφέδρους τῶν πυλῶν τάξεις ἀπεστῆναι, καὶ οἱ Ξάνθιοι νομίσαντες ἀφυλαξίαν καὶ ἀμέλειαν εἶναι, νυκτὸς ἐξέδραμον μετὰ λαμπάδων ἐπὶ τὰ μηχανήματα· ταχὺ δὲ ὑπὸ σωθήματος αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπιδραμόντων, συνέφευγον αὖθις ἐς τὰς πύλας, καὶ τῶν φυλάκων αὐτὰς φθάσαντες ἀποκλεῖσαι τῶν ὑπὸ δέους, μὴ συνεισπέσοιεν οἱ πολέμιοι, φθορὰν τῷ Ξανθίων πόλει ἀμφὶ ταῖς πύλαις ἀποκεκλεισμένων. ἐπὶ πολὺ δὲ ὕστερον ἐξέδραμον αὖθις οἱ λοιποὶ μεσημβρίαν, ἀναχωρήσαντος πάλιν τοῦ τείχους, καὶ ἐνέπρησαν τὰ μηχανήματα ἄπρακτα ἀθρόως· πεπτωκότων δ' αὐτοῖς τῶν πυλῶν ἀμφὶ τὸ ὑστεραῖον πάθος, συνεισέπεσον ἀμφὶ δισχιλίους μάλιστα Ῥωμαίων, καὶ ἕτεροι δὲ εἰσπιπτόμενοις ἀμφὶ τῷ εἴσοδον, ἐπέπεσον αὐθημερὸν αἱ πύλαι, εἶτ' ὑπὸ τοῦ Ξανθίων, εἴτε καὶ αὐτομάτως τῶν χαλασηρίων ἀμπρήκυιαν, ὥστε τοὺς ἐσβεβληκότας Ῥωμαίων τοὺς μὲν ἀπολέσθαι, τοὺς δὲ ἔνδον ἀπολειφθῆναι, τῆς πύλας ὑδρωμένους ἐπ' ἀναστάσιμα χωρὶς ἀναστασήλων ὑγρομένας· βακχόμενοι δ' ἐν αὐτοῖς στενοῖς ἄνωθεν ὑπὸ τῶν Ξανθίων, βιασάμενοί ποτε, μόλις ἐς τὸ ἀμφὶ ἐχὺς ἔσαν διεδραμόν· τοξευόμενοι δὲ χαλεπῶς, καὶ ὅσοι ἔχοντες αὐτοὶ τόξον ἢ ἀκόντιον, ἀμφὶ τὸ Σαρπηδόνειον, ἵνα μὴ κυκλωθεῖεν, διέδραμον· οἱ δ' ἔξω τείχους Ῥωμαῖοι, ἀμφὶ τῶν ἔνδον ἀγανακτοῦντες καὶ δεδιότες, βρύχου ἀμφιθέοντο αὐτοὺς, ἐς πᾶσαν ἐμβολὴν πειρῶν, οὔτε τὰς πύλας δυνάμενοι ῥᾳδίᾳ σιδήρῳ ἀμβεβλημένας, οὔτε κλιμάκων ἢ πύργων

tus id quod futurum erat animo percipiens, jussit portarum obsessores abscedere: quod Xanthii rati factum custodum negligentia, noctu cum facibus eruptionem fecerunt in machinas: accurrentibus autem ex composito Romanis cohortibus, illi confestim ad portam refugiebant: quam jam custodes clauserant, timentes ne hostis simul cum fugientibus irrumperet. ibi exclusorum magna strages est edita. Nec multo pòst reliqui rursum eruperunt circa meridiem repulsis stationariis, incenderúntque universas machinas: quúmque porta tunc pateret propter casum præteritum, cum oppidanis irruperunt Romanorum circiter MM. irruentibúsque confertim ceteris, porta repentè in eos decidit, sive Xanthiorum opera, sive sponte abruptis per quos demittebatur funibus. Itaque Romani quotquot irruperant, partim oppressi sunt, partim intercluśi, quum non valerent eam absque funibus subducere: petitíque supernè à Xanthiis, vix tandem in propinquum forum evaserunt. Ibi graviter infestati à sagittariis, quum ipsi nec arcus ullos haberent nec jacula, in Sarpedonis sacratam ædem ne circumvenirentur, refugerunt. Interea Romani qui excluśi sunt, de interceptis anxiè soliciti, Bruto circumcursante locis omnibus nihil non tentabant, quum nec portam ferratam quirent diffringere, & scalas ac ligneas

634

Duo millia Romanorum in urbem irrumpunt cum magna sua clade.

turres amisissent incendio: attamen alii scalas faciebant ex tempore, alii cervos admoventes mœnibus pro scalis eis utebantur, quidam uncos addentes restibus ejaculabantur in mœnia, & quoties aliquis infixus hæreret subrepebant per eas.

OEnandenses, vicini Xanthiorum hostes.

OEnandenses autem vicini hostes, & ideo tunc Bruti socii, per abrupta saxorum scandebant: quos mox Romani laboriosè æmulati sunt: & multis dilapsis fallente vestigio, nonnulli superatis mœnibus aperuerunt portulam, ante quam vallum erat ex densis præacutis sudibus. his adjuvantibus audacissimus quisque transcendebat, donec jam aucti numero, portam aggressi sunt diffringere, nullis intus munitam laminis, foris quoque aliis pari conatu ex adverso idem agentibus.

635

Xanthiorum urbs capta, & ut tractata.

Quumque Xanthii magno clamore eos qui ad Sarpedonis refugerant, invaderent, hi qui intus & foris portam diffringebant illis metuentes, tanto furoris impetu eam perfregerunt, ut uno agmine occidente jam sole irrumperent edita ingenti conclamatione, ut hoc signum esset his qui intercluſi fuerant. Capta urbe Xanthii se intra privatas ædes suas recipiebant, & charissimum quenque necabant ultro præbentem jugulum: exortóque ejulatu maximo, Brutus putans direptiones fieri, militem per præcones cohibuit. Ut verò exactius rem cognovit, miseratus

ἐμπεπεσημένων εὐπορεῖντες· ἀλλ' οἱ μὲν ἐκβιάζειν κλίμακας, οἱ δὲ κεραίας τοῖς τείχεσι προσβιβάντες, ὡς ἀπὸ κλιμάκων ἐπιχειρῶν, οἱ δὲ καὶ σιδήρια ὀξέα καλωδίοις προσπλέκοντες, ἐσφενδόνων τὰ σιδήρια ἐς τὸ τεῖχος ἄνω, ἔστε κατατιτρώσκοιτό τινα αὐτῶν, ἐς αὐτὰς ἀνίμων.

Οἱ Ἐνανδεῖς δὲ γείτονες ἀπὸ τῆς ἐς τοὺς Ξανθίους ἔχθρας τῇ Βρούτου συμμαχοῦντες, ἀπὸ τῶν κρημνῶν ἐπετροβάτουν ἄνω, καὶ αὐτοὺς ἰδόντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἐμιμοῦντο ὑπομόχθως, καὶ πολλοὶ μὲν ἐξέπιπτον, εἰσὶ δ' οἳ τὸ τεῖχος ὑπερῴκτησαν, καὶ πυλίδα ἀνέῳξαν, ἣ προεστάυρωτο πυκνοτάτοις σαυρωτῆρσι· καὶ τοὺς εὐτολμοτάτους ἀπωρυγμένους ὑπὲρ τὰ σταυρώματα ἐσεδέχοντο, καὶ πλείους ἡμύνοντο τὰς πύλας ἔκπυστοι, ἐπεσβεβλημένας ἐπὶ τῷ σιδήρῳ τὰ ἐντὸς, ἀνυπόπτων αὐτοῖς ἅμα ἔξωθεν ἑτέρων ἐς τὸ αὐτὸ καὶ συνεργούντων.

Ξανθίων δὲ σὺν μεγάλῃ πάνυ βοῇ τοῖς ἀμφὶ τὸ Σαρπηδόνιον ἔσω Ῥωμαίοις ἐπιπεσόντων, δείσαντες ὑπὲρ αὐτῶν ὅσοι πρὸς τὰς πύλας ἐνδοθέν τε καὶ ἔξωθεν αὐτὰς ἔκοπτον, ὑπὸ μανιώδους ὁρμῆς ἐβιάζοντο, καὶ διαῤῥήξαντες ἐσέδραμον ἀθρόοι, δύνοντος ἤδη τοῦ μὴ ἀλλαγῆς, ἵνα σύμβολον εἴη τοῖς ἐντὸς οὖσιν. ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως οἱ Ξάνθιοι ἐς τὰς οἰκίας σφῶν κατέκρυπτον, ἕκαστα τῶν σφαγῶν ὑπέχοντες· οἰμωγῆς δὲ γιγνομένης, ὁ Βροῦτος νομίσας ἁρπαγὴν εἶναι, τὸν στρατὸν ἀνείργε διὰ κηρύκων, ὡς δὲ ἔγνω τὸ γιγνόμενον, ᾤκτειρεν ἀνδρῶν φρονήματα φιλελεύ-

φιλελεύθερον, καὶ ἀπονδὰς ἐφείπετο· οἱ δὲ ἐκ τῆς φερούσης ἐβάλλον, καὶ τὰ σφέτερα πάντα ἀνελόντες, ἐς πυρὰς ἐσηνεγμένας σὺν τοῖς οἰκέταις ἐπέθεσαν, καὶ τὸ πῦρ ἅψαντες, ἑαυτοὺς ἐπικατέσφαξαν. Βροῦτος δὲ τῶν ἱερῶν ἐφείσατο ὅσα ἐδύνατο, μόνων δὲ ἱερέων ἐκράτησε Ξανθίων, καὶ ὅσα τῶν ἀνδρῶν γυναῖκα εἶχε ἐλευθέραν καὶ ἀνανδρον, ἐπὶ ἓξ καὶ πεντήκοντα πάντας. Ξάνθιοι μὲν δὴ τέλος ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπώλλυντο ἐλευθερίας ἕνεκα. καὶ γὰρ ἐπὶ Ἁρπάλῳ καὶ Μήδῳ Κύρου τοῦ μεγάλου στρατηγοῦντος, οὐδὲ σφᾶς αὐτοὺς δουλοσύνης ἐθέλησαν, ἀλλὰ τότε Ξάνθιοι ἡ πόλις ἀμεληθεῖσα ὑπὸ Ἁρπάλου τότε ἐγένετο, καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου φασὶν ὁμοίως παθεῖν, ἐκ ὑποστάσεως δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρῳ μετὰ τοσῆσδε γῆς ἀρχὴν ὑπακοῦσαι.

Βροῦτος δὲ ἐς Πάταρα κατὰ Ξάνθου κατῆει, πόλιν ἐοικυῖαν ἐπινείῳ Ξανθέων, καὶ φθεισήσας αὐτοῖς τὸ πρωτον, ἐκέλευσεν ἐς πάντα ὑπακούειν, ἢ τοῖς Ξανθίων συμφοραῖς προσδέχεσθαι. προσῆγόντό τε αὐτοῖς οἱ Ξάνθιοι ὀδυρόμενοι τὰ σφέτερα, καὶ παραινοῦντες ἀμείνονα βουλεύσασθαι. Ξανθίοις δὲ ὀπτερεμάθρων πω τῶν Πατρέων, ἐδίδου τὸ λοιπὸν αὐτοῖς τὴν ἡμέρην ἐς σκέψιν, καὶ ἀνεχώρει. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προσῆλθον· οἱ δὲ ἀπό τε τῶν τειχῶν ἔδοσαν ὑπακούειν ἐς ὅ, τι βούλοιτο, καὶ τὰς πύλας ἀνεῴγνυον· ὁ δὲ ἐσελθὼν, ἔκτεινε μὲν οὐδένα, ἐδήλωσε, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον ὅσον ἡ πόλις εἶχε καὶ ἀφῆρητο. virorum ad libertatem natorum generosam indolem, ad pacem eos invitavit per nuntios: quos illi telis immissis repulerunt, & contrucidatis prius suis omnibus, atque in rogos compositis, subjecta flamma postremò seipsi jugulaverunt. Brutus sacras ædes incendio servavit quotquot poterat, Xanthiorum mancipiis tantùm potitus est, ex ingenuorum verò numero, vix CL mulierculis, quibus viri percussores defuerant. Atque ita Xanthios tertiò tum libertatis amor ipsorum manibus perdidit. Nam & ab Harpalo Medo, Cyri magni duce, oppugnati, vitam maluerunt quàm libertatem perdere, & pro sepulcro eis tunc fuit tota civitas non succurrente Harpalo. Sub Alexandro quoque Philippi filio similis casus eos absumpsit, non sustinentes ne illius quidem tot terrarum domini imperata facere.

Xanthiorum generosa indoles.

Xanthii tertio libertatis amore perditi.

Primò sub Harpato, deinde sub Alexandro Magno.

Brutus inde ad Patara descendit urbem quæ navale Xanthiorum videri poterat: obsessisque denuntiavit ut imperata omnia facerent, aut cladem qualis Xanthiorum fuit expectarent: adductis etiam captivis qui deplorata sua fortuna hortarentur eos ad meliora consilia. Quibus quum nemo Patarensium responderet, Brutus ejus diei reliquum ad deliberandum eis concessit, atque ita abiit: sequenti mane reduxit copias. Oppidani è mœnibus acclamabant se facturos quicquid imperavit: simúlque porta aperta est ille introgressus nec supplicio quenquam affecit, nec egit in exilium: sed aurum omne argen-

636

Pataraingreditur Brutus:

aurum omne & argentum Patarensibus adimit.

argentúmque publicum ad se deferri jussit, privatorum quoque exegit à singulis, ad exemplum Cassii mulcta proposita contrà facientibus, & invitatis indicibus præmio: illi ita ut jussit fecerunt. Servus autem quidam aurum à domino abditum prodidit, & centurioni ad id missо indicavit. quúmque omnes domestici ducerentur, dominus siluit, mater verò illius, ut eum servaret, sequebatur clamans à se aurum absconditum: servus super ea re non interrogatus, alteram mentiri, alterum aurum celasse coarguit.

Bruti factum laudabile.

Brutus laudata tum juvenis patientia, tum matris pietate, ambos cum auro dimisit incolumes: servum. qui præter æquum heris insidias struxerat, in crucem egit.

Servus ob perfidiam in crucem actus.

Eodem tempore & Lentulus missus Andriacam, quod Myrensium navale est, rupta catena qua os portus claudebatur, ad Myra ascendit: & oppidanis imperata facientibus post exactam similiter pecuniam, ad Brutum rediit: quum universa Lyciorum natio legatis ad imperatorem missis auxilium & pecunias pro facultatibus pollicebatur. Ille tributo eis indicto Xanthiorum ingenua corpora domum remisit, Lyciorum classem universam cum aliis navibus Abydum navigare jussit: quò ipse terrestres etiam ducebat copias, præstolaturus ibi Cassium venientem ex Ionia, ut simul trajecto freto Sestum

λις εἶχε στρατιᾶς, ἐκέλευε καὶ τὸν ἰδιωτικὸν ἐκείνους ἐσφέρειν ὑπὸ ζημίας καὶ μιλυάδων, οἷσις καὶ Κασσίῳ ἐκήρυξεν ὁ Ῥόδιος· καὶ οἱ μὲν ἐσέφερον. δεσπόταν δὲ τὸν δεσπότην ἐμήνυσε χρυσίον κρύψαι, καὶ πεμφθέντα λοχαγῷ τὸ χρυσίον ἐδείξεν, ἀγομένων δὲ ἁπάντων, ὁ μὲν δεσπότης ἐσιώπα, ἡ δὲ οἰκέτου μήτηρ ἐπισπόζουσα τὸν υἱόν, εἵπετο βοῶσα αὐτῇ τὸ χρυσίον κρύψαι· ὁ δὲ οἰκέτης ἀδὲ ἀνερωτώμενος, τὸν μὲν ἤλεγχε ψευδόμενον, τὸν δὲ κρύψαντα· καὶ ὁ Βροῦτος τὸ μὲν νεανίου ἀπεδέξατο τὴν σιωπῆς, καὶ τὴν μητέρα ἐπαίνου, καὶ μεθῆκεν ἀμφοτέρους ἀπράγους ἀπιέναι τὸ χρυσίον φερομένους· τὸν δὲ οἰκέτην, ὡς περὶ τοῦ πράγματος ἐπιβουλεύσαντα τοῖς δεσπόταις, ἐκρέμασε.

Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ καὶ Λέντλος ἐπιπεμφθεὶς Ἀνδριάκην Μυρέων ἐπινείαν, τὸν τε ὄλυσιν ἔρρηξε τοῦ λιμένος, καὶ ἐς Μύρα ἀνῆει· Μυρέων δὲ ἃ προστέτασσε δεχομένων, χρηματισάμενος ὁμοίως, ἐς Βροῦτον ἐπανῆει, καὶ τὸ κοινὸν τὸ Λυκίων ἐς Βροῦτον ἐπρέσβευε, συμμαχήσειν τε ὑπισχνούμενοι καὶ ἐσαῦθις ὅσα δυνατοί· ὁ δὲ αὐτοῖς ἐσφορᾶς τε ἐπέβαλε, καὶ Ξανθίων τοὺς ἐλευθέρους ἀπεδίδου τῇ πόλει, καὶ τὸ ναυτικὸν τὸ Λυκίων ἅμα τοῖς ἄλλοις ναυσὶν ἐκέλευε πλεῖν ἐς Ἄβυδον, ἔνθα καὶ τὸ πεζὸν αὐτὸς ἦγε, καὶ Κάσσιον ἐξ Ἰωνίας ἀνέμενε, ὡς ἐς Σηστὸν ὁμοῦ διαπαλοῦντες. Μύρᾳ

Μοῦρκος δὲ ἐν Πελοποννήσῳ ναυλοχῶν Κλεοπάτραν, ἐπειδὴ ἔμαθεν αὐτὸν ὑπὸ χειμῶνος ἀμφὶ τὴν Λιβύην βλαβέισαν, καὶ τὰ ναυάγια εἶδε μέχρι τῆς Λακωνικῆς σκάφους μία, καὶ σὺν ἀρρωστίᾳ μόλις αὐτὸν ἐς τὰ ἑαυτῆς ἐπανιοῦσαν, ἵνα μὴ δι' ἀπραξίας εἴη μετὰ τοσούδε στόλου, διέπλωσεν ἐπὶ Βρεντεσίου, καὶ ἐς τὸν ἐπικειμένον τῷ λιμένι νῆσον ὁρμισάμενος, ἐκώλυε τὸν ὑπόλοιπον τῶν πολεμίων στρατὸν ἢ ἐμπορίων ἐς Μακεδονίαν περαιοῦσθαι· καὶ αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος ἀπεμάχετο ναυσὶ μακραῖς ὅσας εἶχεν ὀλίγας· ἀπεμάχετο δὲ καὶ πύργοις οὓς ἐπῆγε ἐπὶ σχεδίων, ὅπως τὸν στρατὸν ὁλκάσιν ἐκπέμπῃ καθ' ἡμέραν, πνεύματος δέπε τ' ἐκ τῆς πολὺ φυλάσσων, ἵνα μὴ καταλαμβάνοιντο ὑπὸ τοῦ Μούρκου· καθοπλίζων δὲ ἐκάλει Καίσαρος Πομπηίου Σέξτου κατὰ Σικελίαν περὶ αὐτῆς Σικελίας ναυμαχοῦντος.

Ὧδε δ' εἶχε καὶ τάδε περὶ Πομπηίου. νεώτερος ὢν ὅδε τῶν Μάγνου Πομπηίου παίδων, ὑπερώφθη μὲν τὰ πρῶτα ὑπὸ Γαΐου Καίσαρος περὶ Ἱβηρίαν, ὡς οὐδὲν μέγα δρᾷ νεότητι καὶ ἀπειρίαν ἐρμαιόμενος, καὶ ἠλάτα περὶ τὸ Ὠκεανὸν λῃστῶν σὺν ὀλίγοις, καὶ λανθάνων ὅπ εἴη Πομπήιος· πλεόνων δ' ἐς τὸ λῃστεύειν αὐτῷ συνιόντων, χεῖρ τις ἤδη καρτερὰ, καὶ ἐξεφαίνετο Πομπήιος ὤν, καὶ αὐτίκα ὅσοι τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ στρατῶται γεγόνοτες ἠλῶντο, ὡς ἐς οἰκεῖον ἥκοντα συνίεσχον, καὶ Ἀραβίων

peterent. Murcus interim circa Peloponnesum stans, ut classe prætervehentem Cleopatram invaderet, ubi cognovit eam tempestate afflictam in Africæ littore, & naufragii signa undis deferri usque regionem Laconicam, ne cum tanta classe otium ageret, trajecit Brundisium, & occupata insula quæ ibi portum efficit, prohibuit ne transveheretur in Macedoniam reliquus hostium exercitus, néve commeatus eò deportarentur. Hunc Antonius navibus longis, quas paucas habebat, oppugnavit, atque etiam turribus in rates impositis: simúlque exercitum onerariis evehebat aliis post alias, observato secundo vento, ne interciperentur à Murci navibus. Quúmque ægrè bellum procederet, auxilio vocavit Cæsarem contendentem navalibus prælíis cum Sex. Pompeio circa Siciliam de imperio ejus insulæ. 637

Pompeii Magni filius quibus initiis auctus.

Cujus Pompeii res ita se habuerunt. Hic minor, Magni filius, primùm contemptus est à Cæsare in Hispania, ut adolescens rerum imperitus, & proinde nihil moliturus arduum: vagabatúrque circa Oceanum cum paucis latronibus, ignotus adhuc nec pro Pompeio habitus. pluribus deinde ad id latrocinium coëuntibus, jam validam manum circa se habens, quòd Pompeium se esse ostendit: móxque quotquot antea patris fratrísque militiam secuti tunc vagabantur, quasi ad suum ducem confluebant: ad quem & Arabio venit ex Afri-

ex Africa, ditione paterna exutus, ſicut antea docuimus. Ad hunc modum copiis auctus, non jam pro latrocinio rem gerebat, Pompeii nomine celebris per totam Hiſpaniam provinciarum ampliſſimam: quam magna celeritate percurrit, huc illuc volitans, nuſquam audens cum Cæſarianis congredi. De his rebus edoctus Cæſar, ad eum debellandum miſit Carinatem cum majoribus copiis: ille, quoniam expeditiores circa ſe habebat, crebris hunc fatigavit aſſultibus, ſubinde ſe in tutum recipiens quippe jam potitus aliquot oppidorum ac urbium ſibi fidis receptaculis. Tum Cæſar ad id bellum gerendum ſucceſſorem Carinati miſit Aſinium Pollionem: quo rem cunctantius gerente, & occiſo Cæſare, ſenatus Pompeium revocavit. Ille Maſſiliam profectus, diſpiciebat quid interim apud Urbem fieret, & decreto ſibi maris imperio, eadem poteſtate quam prius pater ipſius habuerat, non rediit quidem in patriam ſed arreptis navibus quotquot in diverſis portubus invenerat, cum eis ſolvit ex Hiſpania. Quo tempore triumviratu exorto navigavit in Siciliam: & Bithynicum nolentem ſibi decedere inſula, armis oppugnavit, donec proſcripti Hirtius & Fannius eò delati perſuaſerunt Bithynico ut Pompeio cederet Siciliam. Sic ille ibi rerum potitus, uſus eſt opportunitate inſulæ imminentis toti Italiæ, claſſiúmque & exercitus vel ejus

Carinas & Aſinius Pollio à Julio Cæſare contra Sextum Pompeium miſſi.

Bithynicus.

638 Hirtius & Fannius proſcripti.

τὴν Λιβύης ἀφίκετ' αὐτῷ ἀφηρημένῳ τὰ πιστεῦσα, ὡς μοι πρόσθεν ἐρρήθη. ὧδε δὲ αὐτῷ πολίτας ἠλευθέρου, ἔργα τε ἰδίᾳ· ἤδη λῃστηρίου δυνατώτερα, & ὄνομα & Πομπηίου ἀνὰ ὅλην τὴν Ἑσπερίαν, εὐρυπόρων ἐθνῶν ἔσαν, ὥστε θέοντός τε & μεθιπτα μένου, καὶ εἰς χεῖρας οὐκ ἐπορμῶντος ἐλθεῖν τοῖς ἡγουμένοις αὐτῆς ὑπὸ Γαΐῳ Καίσαρι. ὧν ὁ Γαΐου πυνθανόμενος ἔπεμπε συστρατηγὸν πλεονι Καρρίναν ἐκπολεμήσοντα Πομπήϊον· ὁ δὲ κατὰ κρυφτερὸν ὧν ἐπεφαίρετο ἄφνω, καὶ ἀφιπτάμενος ἰώκλα, καὶ πόλεις ἤδη πνὰς ἥρπ βραχυτέρας τε καὶ μείζους. καὶ ὁ Γαΐου ἔπεμψε τῷ Καρρίνα ἀμύδοχον Ἀσίνιον Πολλίωνα πολεμεῖν Πομπηίῳ, ὃν πια πόλεμον αὐτῶν ὁμοίως ἀμφερόντων, ὅτε Γαΐου Καίσαρ ἀνῃρέθη, καὶ ἡ βουλὴ κατεκάλεῖ Πομπήϊον· ὁ δὲ ὡς Μασσαλίᾳ προσέμπτ ἐπὶ τὸ ὦ Ῥώμη, αἰρεθεὶς δὲ καὶ τῆς θαλάσσης ἄρχειν, καθὰ ἦρχεν αὐτῇ καὶ ὁ πατὴρ, ἐς μὲν τὴν πόλιν οὐδὲ ὡς ἀνῆλθεν, ὅσαι δὲ νῆες ἐν τοῖς λιμέσιν ἦσαν, λαβὼν ἐξέπλευσε σὺν αἷς εἶχεν ἀπὸ τ Ἑσπερίας· ἐπιγιγνομένης δὲ τ τῶν πρώτων ἀρχῆς, ἐς Σικελίαν διέπλευσε, καὶ Βιθυνικὸν ἄρχοντα αὐτῆς ἐκ παρεόντα οἱ τὴν νῆσον, ἐπολιόρκει, μέχρι συμφάντες ἐπὶ θανάτῳ & φυγόντες ἐκ Ῥώμης Ἴρτιός τε καὶ Φάννιος, ἔπεισαν ἐκχωρῆσαι Πομπηίῳ Βιθυνικὴν Σικελίας· ὧδε μὲν ὁ Πομπήϊος Σικελίας ἐκράτησε, & ναῦς ἔχων, καὶ νῆσον ἐπικειμένην τῇ Ἰταλίᾳ, & στρατὸν ἤδη πολὺν, ὅσον τε εὐ-

περγ

πρὸς εἶχε, καὶ ὅσον οἱ φεύγοντες ἐκ Ῥώμης ἐλεύθερον ἢ δοῦλον ἦγον, ἢ αἱ πόλεις ἐξ Ἰταλίας ἔπεμπον αὐτῷ, αἳ ἐς ἐπινίκια τοῖς στρατοῖς ἐπηγγέλθησαν· τοῖς μὲν γὰρ γνώμης αἴσθεσι μάλιστα τῷ νίκῃ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἀπόλοντο, καὶ ἐς ὅσα δύναντο κρύφα ἀντέπρασσον, ἀποδιδρασκοντές τε τῶν πατρίδων ὡς σὺν ἔπι πατρίδων οἱ δυνάμενοι, συνέφευγον ἐς Πομπήϊον ἀγχοτάτω τε ὄντα καὶ φιλικῶς ἅπασιν ἐν τῷ τότε. πυρήσων δ' αὐτῷ καὶ ναυπηγοὶ ἄνδρες ἐκ Λιβύης καὶ Ἰβηρίας ἔμπειροι θαλάσσης, ὥστε καὶ ἡγεμόσι καὶ ναυσὶ καὶ πεζῷ καὶ χρήμασιν ὁ Πομπήϊος ἐπῆρτο. καὶ τούτων ὁ Καῖσαρ ἐπήνεσεν, ἔπεμπε Σαλουϊδιηνὸν ἐπὶ νεῶν στόλου Πομπήϊον ὡς ἐυχερὲς ἔργον ἐξελεῖν πυθόμενος, καὶ αὐτὸς ἦει διὰ Ἰταλίας, ὡς αὐτῷ Σαλουϊδιηνῷ συμβολήσων ἐπὶ Ῥήγιον. Σαλουϊδιηνῷ δ' ὁ Πομπήϊος ἅπαντα μεγάλα στόλῳ, καὶ ὡς ἦν πορθμὸς ναυμαχίας ἀμφὶ τὸ Σκύλλαιον αὐτοῖς ξυμβήσῃ, αἳ μὲν Πομπηΐου νῆες κουφότεραί τε οὖσαι καὶ ναυπικωτέρων ἀνδρῶν ταχυτῆτι ἐμπειρίᾳ ἐχρῶντο· αἱ δὲ Ῥωμαίων, ἅτε βαρύτεραι καὶ μείζους, ἐμάχοντο· ὡς δ' ὁ στενωπὸς ἦν πορθμὸς κλύδωνι ἐπεγίνετο, καὶ διεπάτει ἡ θάλασσα ἐφ' ἑκάτερα ὑπὸ ῥοῦ, οἱ μὲν ἦσαν ἐμάχοντο ὑπὸ ἔθους τε καὶ κλύδωνος, οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Σαλουϊδιηνὸν ἅτε ἑστῶτες βεβαίως ὑπὸ ἀηθείας, ἅτε τὰς κώπας ἔτι ἀναφέρειν δυνάμενοι, ἅτε τὰ πηδάλια ἔχοντες εὐπειθῆ, σωσπερμοσυνῇ, ὥστε κλίνοντος ἐς θάλλω ἑτέραν ἤδη τῷ ῥοῦ, αὐτερξ ὁ Σαλουϊδιηνὸς ἀνεκάλει, ὑπεχώρει δὲ καὶ ὁ Πομπήϊος· νῆες δ' quem pridem habuerat, vel collectitii ex proscriptis civibus eorúmque mancipiis, aut ex his Italiæ urbibus, quæ post victoriam novis colonis destinatæ fuerant: his enim nihil erat abominatius quàm triumvirorum victoria, & quantum poterant clàm repugnabant, profugi è patriis quas deploratas habebant, & ad Pompeium confugientes propinquum simul ac gratiosum apud omnes eo tempore. Habebat autem circa se homines rei maritimæ peritos, tum Afros tum Hispanos, ut jam & ducibus & navibus & milite & pecuniis polleret. Quibus rebus auditis Cæsar misit Salvidienum cum classe, quasi obiter debellaturum Pompeianos: ipse per Italiam iter fecit occursurus illi ad Rhegium. Pompeius autem hosti obviam cum magna classe profectus est, ita ut in aditu freti circa Scyllam naves concurrerent, Pompeianæ agiliores & melius instructæ sociis navalibus, Romanæ graviores & majores, eôque impeditiores. Huc accedebat solita ejus freti fluctuatio, reciprocantibus undis, & assuetos minus quàm alteros turbantibus. nam Salvidieni milites nec in vestigio firmiter hærere, ut in re insolita, nec remis uti poterant, nec clavos moderari pro arbitrio: qua re turbati sub vesperam demum signo audito se receperunt priores, mox & Pompeius receptui cecinit. Navium amissarum utrique

Salvidienus ab Octavio contra Sex. Pompeium missus.

Navale prœlium.

trique par fuit numerus: laceras ac fatiscentes Salvidienus resarciit, subductas in portum freto proximum, nomine Balarum.

Balarus portus.

Rheginis ac Vibonensibus fidem dedit sanctissimam fore ut eximerentur è numero destinatarum in victoriæ præmium: hos enim maximè timebat ut freto vicinos. Accitus autem trepidis nuntiis Antonii, navigavit ad cum Brudisium, relicta ad sinistram Sicilia, quam, cum Pompeio, in aliud tempus distulerat.

Rhegini. Vibonenses.

639

Cujus adventum Murcus ubi didicit, ne circumveniretur Antonianis cum Cæsarianis se conjungentibus, paulum à Brundisio digressus, in transitu observabat onerarias quæ exercitum ex eo littore transportabant in Macedoniam: quæ deducebantur quidem à triremibus, sed multo magis à ventis prosperis ad securum cursum adjutæ sunt, ut supervacuum fuerit deducentium officium. Murcus frustratum se dolens, nihilominus conatus est in reditu intercipere vacuas: illæ verò & tunc & rursum oneratæ alio milite, plenis velis evaserunt, donec universus exercitus cum Cæsare Antonióque transvectus est. Murcus, quamvis fortunam iratam sibi putaret, nihilominus expectabat dum commeatus, aut apparatus, aut tirones recens conscripti trajicerent, infestans quantùm poterat. Id agenti Domitius Ænobarbus ut commodissimus à Cassianis cum navibus aliis quinquaginta, &

Murcus.

Domitius Ænobarbus.

ἑκατέρων ἴσην διεφθάρατο, & τὰς λοιπὰς λελοιδορημένας τε καὶ πεπονημένας ὁ Σαλουϊδιῶς ἐπεσκεύαζεν, ὑποχωρίστας ἐς λιμένα σφῶν ἴδιον πορθμοῦ Βαλαρόν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπελθὼν, Ῥηγίνοις μὲν & Ἱππωνιεῦσι μεγάλας πίστεις αὐτὸς ἔδωκεν ἀναλύσειν αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐπινικίων· ἐδεδίει γὰρ ὄντας ἐπὶ τῷ πορθμῷ μάλιστα. καλοῦντος δὲ αὐτὸν Ἀντωνίου κατὰ σπουδὴν, διεπλέ πρὸς αὐτὸν ἐς τὸ Βρεντέσιον, ἐν δεξιᾷ ἔχων Σικελίαν, Πομπήϊον, καὶ Σικελίαν ὑπερθέμενος ἐν τῷ τότε. Μοῦρκος δὲ ἐπόντος τοῦ Καίσαρος, ἵνα μὴ ἐν μέσῳ γένηται Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος, μικρὸν ἀναχωρήσας τοῦ Βρεντεσίου, τὰς ὁλκάδας ἐφύλασσεν ἐν τῷ πόρῳ τὸν στρατὸν ἐς Μακεδονίαν ἐκ τοῦ Βρεντεσίου διαφερούσας· αἱ δὲ στρατιπέμποντο μὲν ὑπὸ τριήρων, πνεύμασι δὲ πολλὰ κατὰ γῆν οἰκείοις χρώμεναι, διεπέμποντο ἀσφαλῶς, οὐδὲν τῶν στρατιωτῶν δεηθείσης, καὶ ὁ Μοῦρκος ἀχθόμενος, ὅμως ἐφήρμοσεν ἐπιούσης κενάς· αἱ δὲ καὶ τότε καὶ αὖθις ἕτερον στρατὸν ἄγουσαι, διπλοῦν ἰσίοις στρογγύλοις, μίχλα πως ὁ στρατὸς & ἐπ' αὐτῷ Καίσαρ τε καὶ Ἀντώνιος διέπλεον. καὶ ὁ Μοῦρκος ὑπὸ τοῦ δαιμόνου βιβλάφθαι νομίζων, ὑπέμενεν ὅμως τὰς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας αὐτοῖς ἀφικνουμένας παρασκευάς, ἢ τροφὰς, ἢ ἐπιλεγομένων στρατὸν, βλάπτων ὅσα δυνατὸς καὶ αὐτῷ Δόμιτος Ἀηνόβαρβος ὑπὸ τῶν ἀμφὶ τὸν Κάσσιον, ἐς τὸ αὐτὸ ἔργον ὡς χρησιμώτατον ἦν, καὶ νεῶν ἄλλων πεντήκοντα

τήσαντα καὶ τέλους ἑτέρου τῇ τοξοτῶν ἔφθη· ὡς γὰρ οὐκ ἔχουσι τοῖς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα τροφὰς ἀνῳλεῖς ἐτέρωθεν, ἐδόκει τὰ ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀμύκλειστον· οἱ μὲν δὴ ναυσὶ τε μακραῖς ἑκατὸν καὶ τελέσαντα, καὶ ὑπηρετικοῖς πλείοσι, καὶ στρατῷ πολλῷ ἀμφὶ πλεόνασι λιμένας. Κεδίκιος δὲ καὶ Νορβανὸς, οὓς ὁ Καῖσαρ καὶ Ἀντώνιος μετ' ὀκτὼ τελῶν ἐς Μακεδονίαν προεπόμφεσαν, ἐκ Μακεδονίας ἐχώρουν ἐπὶ Θράκης τὰ ἐρήμου χιλίους καὶ πεντακοσίους σταδίους, μέχρι πόλιν ὑπερβάντες Φιλίππους, τὰ στενὰ τὰ Τορπιδῶν καὶ Σαλαπαίων τὰ Ῥασκουπολίδος ὄντα ἔσχησαν, κατέλαβον, ἢ μόνη διελθεῖν ἐστιν ἐς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν γνώμην ὁδόν. καὶ τοῦτο τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ἐς Σηστὸν ἐξ Ἀβύδου περαίοσι πρῶτον ἀντικεκρυκμένον. Ῥασκύπολις δὲ Ῥάσκου ἦν ἀδελφὸς Θρᾳκίου βασιλικῶν, μιᾶς ἄρχοντε χώρας, ὁπότε τῇ γνώμῃ περὶ τὰ συμμαχίας διέφερον, καὶ Ῥάσκος μὲν τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντώνιον συνεμάχει, Ῥασκύπολις δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον, τετρακισχιλίους ἱππέας ἔχων ἑκάτερος συνεμάχει. πυνθανομένοις δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον περὶ τὰ ἐδῶν ὁ Ῥασκύπολις ἔφη, τὴν μὲν δι' Αἴνου καὶ Μαρωνείας ἐπίτομόν τε καὶ συνήθη καὶ λεωφόρον οὖσαν ἐπὶ τὰ Σαλαπαίων στενὰ ἄσχειν, κατεχόντων δὲ αὐτὰ τὰ πολεμίων, ἀμήχανα ἐς δίοδον εἶναι, τὴν δὲ περίοδον τετραπλασίονά τε καὶ χαλεπὴν εἶδε· τοὺς δὲ πολεμίους ὑπολαβόντες, ὅτι ἐς κώλυσιν ὁδῶν μᾶλλον

legione una, sagittariorúmque præsidio missus est: nam quoniam commeatus Cæsarianis aliunde non admodum præbebantur, placuit arcere quominus subveherentur ex Italia. Dum hi longis centum quinquaginta navibus & minoribus pluribus, justóque exercitu trajectum eum infestant, Ceditius & Norbanus, quos Cæsar & Antonius cum octo legionibus in Macedoniam præmiserant, inde per montana versus Thraciam stadia mille quingenta emensi sunt, donec ultra urbem Philippos profecti, fauces Torpidorum & Salapæorum quæ in Rascupolidis ditione sunt, occuparunt: per quas solas ex Europa Asiam petentibus notum iter patet: & hoc Cassianis Abydenum fretum trajicientibus primum impedimentum objectum fuit. Is Rascupolis & Rascus fratres erant ex regio Thracum genere, unius ditionis principes, qui tum sententiis de societate variabant, quòd Rascus Antoniánas, Rascupolis Cassianas partes foveret, singuli cum ter millenis equitibus. Cæterùm Cassianis de ratione viarum percontantibus, Rascupolis ait, Eam quæ per Ænum ac Maroniam fert, compendiariam, publicam, & consuetam esse petentibus fauces Salapæorum, tunc ab hoste occupatas & proinde impervias, circuitum verò triplum esse, eúmque difficilem. Illi rati hostes non tam

Ceditius. Norbanus.

Fauces Torpidorum & Salapæorum.

Rascupolis & Rascus fratres.

640

id agere ut sibi præcludantur itinera, quàm ut ipsis in Thracia

parator sit copia commeatus quàm in Macedonia, versus Ænum & Maroniam moverunt, atque inde petierunt Lysimachiam & Cardiam, quæ urbes cervicem Chersonesi velut portæ occupant: inde altero die pervenerunt ad Melanem sinum, ubi percensentibus copias compertum est præstò esse legiones undeviginti, Cassianas novem, Bruti verò octo, nullam integram, sed quibus duæ supplementi vice accederent, ita ut in universum essent circiter octoginta scutatorum millia. Equitum verò Brutus habebat Gallorum Lusitanorúmque quatuor millia, Thracum Illyriorúmque, Parthienorum Thessalorúmque duo millia: Cassius Hispanorum & Gallorum duo millia, sagittariorum equestrium ex Arabia, Media, Parthia, quatuor millia. Sequebantur & socii reges ac tetrarchæ ex Gallogræcia, præter pedestres alias copias ducentes equitum quinque millia. Hic fuit numerus Cassianorum ad sinum Melanem, & his in prælio sunt usi: reliqui aliis distenti fuere negotiis. Lustrato deinde ex more exercitu, promissum donativum militibus, quibus debebatur repræsentatum est: quandoquidem abundè curatum fuerat ut pecuniæ suppeterent: & opus erat favorem largitionibus quærere, præsertim veteranorum qui plerique militarant sub Cæsare, ne ad conspectum aut nomen junioris Cæsaris mutarentur eorum animi: qua de re visum est eos pro concione alloqui.

Bruti & Cassii copiæ.

641

αὐτοῖς ἀπαντᾶν, τροφῶν τε ὀπαδίας ἐς Θράκην αὖτε Μακεδονίας ὑπερβάλλων. ἐβάδιζον οὖν ἐπὶ Αἶνου τε καὶ Μαρωνείας, ὅθεν ἐπὶ Λυσιμαχίας τε καὶ Καρδίας, αἳ τὸν ἰσθμὸν τῆς Θρᾳκίου χερρονήσου ἀμφιλαμβάνουσιν ὥσπερ πύλαι, μεταξὺ ἄλλων ἡμέρων, ἐς τὸν Μέλανα κόλπον ἀφίκοντο. καὶ τὸ στρατὸν ἐξετάζουσιν αὐτοῖς ἐγένοντο πάντες ὁπλῖται συνεναισίδεκα τέλη, Βρούτε μὲν ὀκτώ, Κασσίᾳ δὲ ἐννέα, ἐντελὲς ὅδε, ἀλλ' ἐς δύο που τέλη μάλιστα ἀναπληρούμενα, ὡς γίγνεσθαι μυριάδας ὁπλιτῶν ἀμφὶ τὰς ὀκτώ· ἱππεῖς δὲ ἦσαν, Βρούτῳ μὲν Κελτοὶ καὶ Λυσιτανοί, τετρακισχίλιοι, καὶ Θρᾷκες καὶ Ἰλλυριοὶ, Παρθυαῖοι καὶ Θεσσαλοὶ δισχίλιοι, Κασσίῳ δὲ Ἴβηρές τε καὶ Κελτοὶ δισχίλιοι, καὶ ἱπποτοξόται Ἄραβές τε καὶ Μῆδοι καὶ Παρθυαῖοι τετρακισχίλιοι· σύμμαχοι δὲ εἵποντο βασιλεῖς καὶ τετράρχαι Γαλατῶν τῶν ἐν Ἀσίᾳ, πλέον τε ἄγοντες πολλῷ ἄλλου, καὶ ἱππεῖς ὑπὲρ πεντακισχιλίους· τοσοίδε μὲν στρατὸς τοῖς ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ἐπὶ τοῦ Μέλανος κόλπου διεκείθη, καὶ τοσῇδε ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἔργον, τὰ λοιπὰ ἔχοντες ἐπὶ τῶν ἀλλαχοῦ χρειῶν· καθήκοντες δὲ αὐτοῖς τοῖς νομιζομένοις, ἀνεπλήρουν τὰς σπείρας ἐπιλελεγμένων πάντων ὀφειλομένας ἐπὶ δωρεᾶς πολλῆς μὲν εὐπορίᾳ χρημάτων παρόντων, οἰκειούμενοι δὲ τῇ δόσει αὐτούς, Γαΐῳ μάλιστα Καίσαρι τοὺς πλείονας ἐστρατευμένους, μή τις ἐς τὸν ὄψιν ἡ ὁμωνυμία τοῦ νέου Καίσαρος νεωτερίσαι ἐλπίσαντος καὶ αὖθις, ἔδεξε

τοῦτο

τοῦτου χώρου τῆς δημηγορήσεως· βῆμά τε οὖν ἐπῆκται μέγα, καὶ οἱ στρατηγοὶ μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς μόνων ἐς αὐτὸ ἀναβάντες, ὁ δὲ στρατὸς αὐτῶν ὅτε ἴδιόν τε καὶ συμμαχικὸς κάτω ἑστῶτες, ἥδονταί τε εὐθὺς ἐπὶ τῇ ὄψει καὶ πολλοὺς ἀλλήλων ἐκπλῆξαι, ἰσχυρᾶτην σφίσι φανείσῃ, καὶ θάρσος ἐς ἀμφοτέρους αὐτίκα τῆς ἐλπίδος ἰσχυρὰ τοσόνδε στρατηγοῦσιν· αὐτά τε ἐξῆπτε πιστῶν τῶνδε τοῖς στρατηγοῖς τὸν στρατὸν ἐς πίστιν σωτῆρος· τίκτουσι γὰρ ἔννοιαι ἐλπίδες κοινάς· θορύβου δὲ ὡς οὐ τοσούτου ὄντος, οἵ τε κήρυκες καὶ οἱ σαλπιγκτὴς σιωπὴν ἐποίουν, καὶ ἡσυχίας πατὰ ὁ Κάσσιος (προῆλθε γὰρ ἡλικίᾳ) προελθὼν μικρὸν ἀπὸ τῆς τάξεως ἐς τὸ μέσον, ἔλεξεν ὧδε,

„ Ὁ ΜΕΝ ἀγὼν προῶτον ὑ-
„ μῶν, ὦ συστρατιῶται, κοινὸς ὤν,
„ ἐς πίστιν ἀλλήλοις σωφρὸ· σω-
„ πτὴ δ' ἐστὶ ὅσα ὑμῖν ὑπισχνούμε-
„ πάντα ἔδωμεν, ὃ μεγίστη πίστις
„ ἐστὶ καὶ ὅσοι ὧν ἐς τὸ μέλλον ὑπα-
„ ισχνούμεθα· αἱ δὲ ἐλπίδες εἰσὶν
„ ἐν τῇ ἀρετῇ ὑμῶν τε τῶν στρα-
„ τευομένων καὶ ἡμῶν, οὓς ἐπὶ τοῦ
„ βήματος τόνδε ὁρᾶτε, τοσούς-
„ δε καὶ τοιούσδε ἄνδρας ἀπὸ τοῦ βε-
„ λῶς ἔστι καὶ πολλοῦ παρα-
„ σκευῆς, ὅσον ἴσε, σίτου τε καὶ

mòxque ſuggeſtum in tribunalis ſpeciem extructum eſt: quod poſtquam imperatores conſcenderunt cum ſolis ſenatoribus, & copiæ tum propriæ, tum auxiliares inferiore loco circumſtiterunt, lætiſſimus utriſque fuit conſpectus mutuus, quòd videretur nihil firmius aut validius: imperatores etiam audacia ſubiit & ſpes concepta ex amplitudine exercitus: quæ prima fuit fiducia: ſolet enim ſpes communis conciliare homines. Quúmque magnus eſſet ut in tanta multitudine ſtrepitus, per præcones & tubicines indictum eſt ſilentium: & ubi tandem conſiluerunt, Caſſius (nam erat natu grandior) paululum extra ordinem progreſſus, ſic exorſus eſt; Bruti ac Caſſii ſpes inanes.

COMMUNE periculum, commilitones, primus nobis ad mutuam fidem gradus eſt: conciliant nos & præſtita quæ polliciti fueramus, quod certiſſimum fidei ſignum eſt ad hęc quæcunque promittimus in poſterum. Spes autem tota in veſtra virtute ſita eſt, in nobis quos in hoc ſuggeſto videtis tot ac tales viros ſenatorios. Adeſt & apparatus (ut ſcitis) plurimus, commeatus, arma, pecu- Caſſii oratio ad exercitum.

Ὁ μεγίστη πίστις ὅτι καὶ ὅσα ἂν ἐς τὸ μέλλον ὑπισχνούμεθα] Pro his, habet Gelenius (ut vides) *quod certiſſimum fidei ſignum eſt: ad hæc quæcunque promittimus in poſterum.* Sed vix credo illum poſt hæc verba *ſignum eſt* interpunxiſſe: quum hæc interpunctio ex bona interpretatione faciat malam. Intelligit enim Caſſius, quòd præſtita ſint quæ ante a promiſſa fuerant, id fidem eorum quæ nunc promittuntur facere debere. P. Candidus ita, *Quæ res majorem inſuper fidem adjicit ut in futurum vobis promiſſa tribuamus. Sed dicendum potius erat, Quæ res majorem inſ. fidem facit de iis quæ in futurum promittimus accipiendis.*

pecuniæ, classes, auxilia tum è regnis tum è provinciis. Itaque quorsum attinet verbis hortari ad alacritatem & concordiam, quos & apparatus & res consociatæ conciliant? Quod autem ad calumnias duorum inimicorum attinet, intelligitis eas exactissimè, & ideo nobis promptam navatis operam: visum est tamen etiam nunc eam causam attingere, quo magis appareat honestissimum ac justissimum hoc nostrum gerendi belli propositum. Nos enim Cæsarem bella gerentem nostris vestrisque armis & nostro ductu multum eveximus: & constantes in ejus amicitia fuimus, nequis putet eum à nobis sublatum ob inimicitiam. Ubi verò pax rediit, accusandus veniebat, non à nobis qui honoribus fruebamur tum quoque, sed à legibus & republica, quum jam nec leges, nec senatusconsulta, nec plebiscita
642 vigerent: quæ omnia majores nostri formaverant, quum fugatis regibus jurejurando & devotionibus se obstrinxerunt, ne unquam posthac ferrent regiam

„ ὅπλων, & χρημάτων, ἢ ἰδίᾳ,
„ & συμμάχων, καὶ τέ ἐθνῶν &
„ βασιλέως· ὥστε τί χρὴ τῷ λό-
„ γῳ παρακαλεῖν ἐς εὐθυμίαν
„ τε καὶ ὁμόνοιαν, οὓς ἥ τε πρα-
„ γματεία & τὰ ἔργα κοινὰ ὄντα
„ συνάγει; ὡδὶ δ' ὧν διαβάλλου-
„ σιν ἡμᾶς δύο ἄνδρες ἐχθροὶ, ἧσ-
„ σον αὐτὰ ἀκριβοῦσθαι, καὶ δι'
„ αὐτὸ συστρατεύεσθε ἡμῖν ἑτοίμως,
„ δοκεῖ δ' & νῦν ἐπεξελθεῖν ἐπὶ τὴν
„ αἰτίαν, ἣ μάλιστα ἐπιδείκνυσι
„ τὸ πολέμου κάλλιστόν τε ὂν ἡ-
„ μῖν & δικαιότατον τῶν πεφυ-
„ κότων. ἡμεῖς γὰρ Καίσαρα, ὃν μὲ
„ τοῖς πολέμοις συστρατεύοντά τε
„ αὐτῷ μετ' ὑμῶν καὶ στρατηγοῦν-
„ τες, ἐπὶ μέγα ἤρομεν, & φίλοι
„ διετελοῦμεν ὄντες, ὡς μὴ δικαίως
„ αὐτὸν δι' ἔχθραν ὑφ' ἡμῶν ἐπι-
„ βεβουλεῦσθαι· τὰ δ' εἰς τὸν εἰρή-
„ νην ἐπιμεμπτῶ μὲν οὐκ ἐμοὶ
„ τοῖς φίλοις, ἐπεὶ καὶ τότε
„ πεφθεγμόμεθα, ἀλλὰ τοῖς νό-
„ μοις & τῷ κόσμῳ τῆ πολιτείας·
„ ὧν ἐδεῖς νόμῳ, ὅτε χειστρα-
„ τικὸς κύριος ἦν δημοτικὸς ἐπ
„ μὲν ἅπερ ἅπαντες οἱ πατέρες ἡ-
„ μῶν ὥρμοσαν, ὅτε τὰς βασιλείας
„ ἀνῃλάντες ἐπάμοσαν καὶ ἐπαρᾶ-
„ σασθαι τὸν ἀνέξεσθαι βασιλέως ἐς
„ τὸ

Ἡμεῖς γὰρ Καίσαρα, ὃν μὲν τοῖς πολέμοις συστρατεύοντά τε αὐτῷ μετ' ὑμῶν καὶ στρατηγοῦντες, ὅτι μέγα ἤρομεν.] Cur non συστρατηγοῦντες, ut συστρατεύοντες, legendum esse dicemus? Quem tamen errorem interpres non animadvertit quippe qui reddidit, *bella gerentem nostro ductu*. Sed nec illa mihi placet, *nostris vestrisque armis*. quum enim scriptum sit συστρατεύοντα, dicendum fuisse videtur, (utendo illa interpretationis forma) *non solum suis sed nostris etiam vestrisque armis*.

Ὡς μὴ δοκεῖν αὐτὸν δι' ἔχθραν ὑφ' ἡμῶν ὑπεβεβουλεῦσθαι.] Parenthesis notis includenda hæc sunt. aut saltem non secus intelligenda quàm si iis inclusa essent. Neque verò Latina quæ his respondent verba eadem notas non admittunt.

Κα

» τὸ μέλλον ἑτέρων· ᾧ ποτε ὅρκῳ
» βοηθοῦντες οἱ τῶν ὁμωμοκότων
» ἐκγονοι, & τὰς ὑμᾶς ἀπερύκον-
» τες ἀφ' ἑαυτῶν, οὐχ' ὑπεμείναν
» ἐς πολὺ φθείδεσθαι ἕνα ἄνδρα, (εἰ
» καὶ φίλῳ ὡς ἡμῖν & χρησίμῳ)
» τά τε κοινὰ χρήματα καὶ στρατό-
» πεδα & χειροτονίας ἀρχῶν ἀπὸ τοῦ
» δήμου, καὶ ἡγεμονίας ἐθνῶν ἀπὸ
» τῆς βουλῆς ἐς ἑαυτὸν μεταφέρου-
» τα, καὶ νόμους ἀντὶ τῶν νόμων, καὶ
» κύριον ἀντὶ τοῦ δήμου, & αὐτο-
» κράτορα ἀντὶ τῆς βουλῆς γιγνόμε-
» νον ἐς ἅπαντα· ὧν ἴσως ὑμεῖς οὐκ
» ἀκριβῶς ἠσθάνεσθε, ἀλλὰ μό-
» νῳ αὐτὴν τὴν ἐν τοῖς πολέμοις
» ἀρετὴν ἐσκέπτεσθε· νῦν δὲ ῥᾳδίως
» τε ἂν & ἐκ μόνου τοῦ ἐμὲ ὑμᾶς
» μέρους καταμάθοιτε. ὁ γὰρ δῆ-
» μος ὑμεῖς, ἐν μὲν τοῖς πολέμοις
» ὑπακούετε ἐς πάντα ὡς κυρίοις
» τοῖς στρατηγοῖς, τὸ δὲ κῦρος τό-
» δε ἐν τοῖς εἰρηνικοῖς ἐφ' ἡμῖν
» ἀνταμφιέσαντε αὐτοί, ἐβουλεύσατε μὴ τῆς βουλῆς, ἵνα μὴ

potentiam. Id jusjurandum ne violaretur, nos eorum posteri vetuimus, & diras à nobis ipsis aberuncavimus: non dissimulando diutius ut penes unicum virum, quamvis nobis amicum & commodum, essent pecuniæ publicæ atque exercitus: ut magistratus & provinciæ non à S. P. Q. R. sed ab illo peterentur & acciperentur, mutatis legibus, omni autoritate populi in dominum, omni potestate senatus in imperatorem translata. Ea vos fortasse non satis persensistis, qui solam ejus virtutem bellicam mirabamini: nunc verò facilè vel ex iis quæ ad vos propriè pertinent, intelligetis. Vos enim estis populus, in bello parentes legitimis ducibus: in pace verò vestrum est jus suffragiorum: senatus ideo præconsultat, quo-

minus

Καὶ νόμους ἀντὶ τῶν νόμων, καὶ κύριον ἀντὶ τοῦ δήμου.] Videtur deesse participium post hæc verba, καὶ νόμους ἀντὶ τῶν νόμων. Quid si autem id esse τιθέμενον dicamus? Gelenius contentus his fuit, *mutatu legibus*, pro loci hujus interpretatione. At P. Candidus meæ conjecturæ adversari non videtur, quum vertit, *& legislatorem pro legibus profiteretur*. Nam ὁ νόμους τιθέμενος est legislator: qui ina alioqui composita voce νομοθέτης appellatur. Totum autem locum ita reddit, *Qui publicas pecunias, qui exercitus* (ita enim scripsisse illum puto, non exercitum) *qui magistratuum creationes à populo, principatus gentium à senatu ad se transferret: & se legislatorem pro legibus, dominum pro populo, imperatorem senatus vice in omnibus profiteretur.* At Gelen. in eo peccat circa loci hujus interpretationem, quòd dicens, ut magistratus & provinciæ non à S. P. Q. R. sed ab illo peterentur & acciperentur, miscet quæ ab ipso Appiano separantur, quum seorsum eorum quæ à populo, seorsum eorum quæ à senatu ad se transferret Cæsar, mentionem facit.

Τὸ δὲ κῦρος τόδε ἐν τοῖς εἰρηνικοῖς ἐφ' ἡμῖν ἀνταμφιέσαντε αὐτοί.] Hæc verba, ita Gel. vertit, *in pace verò vestrum est jus suffragiorum.* Nisi potius dicendum est, eum illarum vocum Græcarum loco, his Latinis, ad explicationem, usum esse: quum alioqui hæc illis haud respondeant. At respondebunt ista, *sed hanc* (vel *talem*) *adversus nos autoritatem tempore pacis vicissim accipitis.*

Pop. Romani potestas.

minus vos fallamini: vestris comitiis, sive tributis, sive centuriatis, creantur coss. tribuniplebis, prætores: vestra sunt judicia: à vobis præmium aut pœnam expectamus, quotquot magistratum rectè aut secus gerimus. Atque ita dum vos cives rependitis pro suo cuique merito, imperium nostrum ad summam felicitatem pervenit, dum honores dignis confertis, illi contra honorum vobis referunt gratiam. Pro hac vestra potestate Scipionem feciſtis consulem, quem Africanum cognominastis in virtutis testimonium: & tribunos plebis creastis annuos vestro arbitratu, qui si ita vestra utilitas postularet, nobis intercederent. Et quid opus est enumerare quæ ipsi scitis? ex quo autem Cæsar potentiam arripuit, nullum magistratum, non prætorem, non coss. non tribunos plebis creastis vestris suffragiis, nullius virtuti tulistis testimo-

,, σφαλείητε, κρίνοντες σ' αὐτοὶ
,, ἓ ψηφιζόμδροι ἢ φυλὰς ἢ λό-
,, χους, ἢ ἀποφαίνοντες ὑπάτους
,, τε ἢ δημάρχους ἢ στρατηγὸς
,, ἐπὶ ᾧ τῆς χειροτονίας ἢ τι μέ-
,, γιστε διικάζετε, κολάζοντες ἢ τι-
,, μῶντες, ὅτε κολάστως ἢ τιμῆς
,, ἀξίως ἄρξαμδν ὑμῶν· ἢ ᾧ ἀν-
,, τίδοσις ἦδε τὼτε ἡμερηίαν, ὦ
,, πολῖτα, ἐς δύδαιμονίαν ἄκραν
,, ὑπερήγαγε, ἢ τὸς ἀξίους ἐτί-
,, μησε, καὶ οἱ τεπμηρότοι χάριν
,, εἶχον ὑμῖν· ἀπὸ τούτης τ' ἐξου-
,, σίας ὕπατον ἐποιήσασθε Σκιπίω-
,, να, ὅτε αὐτῷ τῷδε Λιδύλλῳ ἐ-
,, μαρτυρήσατε, ἢ δημάρχους ἐ-
,, ποιήσατε ἀνὰ ἔτος ἕκαστον, ὃς
,, ἐδούλεσθε διοισομένους ὑμῖν ὑπὲρ
,, ὑμῶν εἰ δέοι· ἢ τί μοι κατα λέ-
,, γειν τὰ πολλὰ ὅσα ἴστε, ἀλλ' ἐκ
,, ἀφ' ἧς Καῖσαρ ἐδυνάσδυσεν, ἐκ
,, δεχλύ τινα, ἐ στρατηγὸν, ἐχ
,, ὕπατον, ἐ δήμαρχον ἐχειροτο-
,, νήσατε ἔτι, ὅτου ἐμαρτυρήσατε
,, ἑδενὶ,

Οὔτε κολάστως ἢ τιμῆς ἀξίως ἄρξαμδν ὑμῶν.] Pro his verbis, habet Gelen. *quotquot magistratum rectè aut secus gerimus*: sed quemadmodum in Græcis, ista κολάστως ἢ τιμῆς ἀξίως respondent illis, κολάζοντες ἢ τιμῶντες, ita debuit ejus interpretatio habere quæ eodem modo sibi responderent. Videtur autem hæc nostra quod illi deest, ita esse catura, (verùm ab ipso ordietur hujus sententiæ principio) *Adversus autem creationes magistratuum maximum judicium exercetis, sive puniendo sive honore afficiendo, quum in magistratu ita nos gerimus erga vos ut digni simus qui pœna vel qui honore afficiamur.* Et hæc quæ sequitur ἀντίδοσις non respicit (ut putarunt interpretes) ad ea quæ proximè præcedunt, sed ad ea quæ dixit illos pacis tempore ἀντιλαμβάνειν. ut enim quis possit ἀντιλαμβάνειν, oportet illi ἀποδόναι.

Οὔτε αὐτῷ τῷδε Λιδύλλῳ ἐμαρτυρήσατε, καὶ δημάρχους ἐποιήσατε ἀνὰ ἔτος ἕκαστον.] Dubitari possit an hæc μαρτύρησις ad illud cognomen, cum Gelenio, restringenda sit, an potius debeat latius extendi: sicut & paulo pòst extenditur, ubi dicitur, ὅτε ἐμαρτυρήσατε οὐδενί. Ego certè à Gelenio potius dissentio hîc, quàm illi assentior.

Οὓς ἐδούλεσθε διοισομένους ὑμῖν ὑπὲρ ὑμῶν εἰ δέοι.] Scribe, οὓς ἐδούλεσθε, διοισομένους ἡμῖν (non ὑμῖν) ὑπὲρ ὑμῶν, εἰ δέοι.

Α' μνησίας

» ἐδεῖτε, οὐκ ἀμφισβητῶ εἶχετε δεῖ-
» ναι μαρτυρῆσαι. ἐν κεφαλαίῳ
» δ' εἰπεῖν, οὐδεὶς ὑμῖν χάριν ὤ-
» φειλεν οὔτε ἀρχῆς, οὐχ ἡγεμο-
» νίας, οὔτε εὐτυχιῶν, οὐ δίκης· ὃ
» δ' οἰκτιστον ἁπάντων ἐγίνετο, ἐξῆ
» αὐτοῖς ἐδωκήθητε ἐπικουρῆσαι
» τοῖς δημάρχοις ὑμῶν ὑβριζομέ-
» νοις, ὧτινα κίνδυνον ὑμῶν αὐτῶν
» ἀρχὴν ἐστήσασθε εἶναι, καὶ ἱερὸν
» καὶ ἄσυλον ἀπεφήνατε. ἀλλὰ καὶ
» τὰς ἀσύλους ἑδέτε τὴν ἀρχὴν
» τὴν ἄσυλον καὶ τὴν ἐσθῆτα τὴν
» ἱερὰν εἰς ὕβριν ἀφαιρουμένους
» ἀκλήτους ἀπὸ μόνου σωστάγ-
» ματος, ὅπ ἔδοξεν ὑπὲρ ὑ-
» μῶν χαλεπῆναι τοῖς καὶ βασιλέα
» αὐτὸν ἐθέλουσι σωσπαγορῦσαι·
» ὃ καὶ μάλιστα ἐπαχθὲς ἤνεγκεν
» ἡ βουλὴ δι' ὑμᾶς. ὑμετέρα γὰρ
» καὶ ἡ τῶν βουλῆς ἐστὶν ἡ τῶν δημάρ-
» χων ἀρχή, ἐπιμεμψαμένη δ' σα-
» φῶς ἐδυνάμην τὸν ἄνδρα, ἐδεῖ
» εἰς κρίσιν ἐπαγαγεῖν. ἅμα ἐχυὼ
» στρατοπέδων, ἃ καὶ αὐτὸς τίνος
» ὄντα τῶν πολέως, ἑαυτῷ ἐπεποίη-
» το ἰδίᾳ, τὸ ἐπὶ λοιπὸν τρόπον ἀ-
» μυνάμενος τὴν τυραννίδα ἐπενόη-
» σεν, εἰς τὸ σῶμα ἐπιβουλεύσα-
» σα. ἐδόκει δὲ τὴν μὲν γνώμην με-
» νεῖν τὸ δρᾶσαν, τὸ δ' ἔργον, ὀ-
» λίγων· ἐπεὶ δ' ἐγένετο, αὐτίκα
» ἡ βουλὴ τὴν κοινὴν γνώμην ἐξέ-
» φηνε, σαφῶς μὲ, ὅτε καὶ γέρα
» τυραννοκτονικὰ ἐψηφίζοντο εἶναι.
» ἐπιχόντος δὲ αὐτοῖς Ἀντωνίου,
» καὶ ὑπάρχειν ἀτιμίας, καὶ
» ἐσθῆτ' ἡμῶν ἀξιωσάντων ἅμα γέρα
» τῇ πόλει μᾶλλον, ἢ δι' αὐτὴν
» τὴν παρελθεῖν βοηθεῖν, τῶδε μὲ
» ἀπέχοντο, οὐκ ἐθέλοντες ἐφυ-
» βρίζειν τῷ Καίσαρι, ἀλλὰ μὴ-

nium, nec eam potuistis præmio testatam reddere. In summa, nemo vobis pro accepto magistratu præfecturáve, nemo pro judicio sententiáque factus est debitor. Et quod omnium fuit miserrimum, ne à tribunis plebis quidem injuriam arcere potuistis, qui vester proprius magistratus est, vestro decreto sacrosanctus: sed hos quoque quorum potestas aliis solebat esse refugio, vidistis sacro magistratu cum sacra veste spoliari per injuriam, indemnatos & ad solum mandatum unius: quia vestram vicem dolentes visi sunt obstare quibusdam regem illum appellare volentibus, quod & senatus propter vos tulit ægerrime: tribunatus enim non illorum sed vester magistratus est. Sed quum non possent accusare hominem & judicio sistere propter exercitus quos habebat, & ipsos ad se traductos à republica, quo solo modo poterant, statuerunt arcere tyrannidem, in vitam ejus conspiratione facta: sic enim opus erat ut res placeret optimo cuique, à paucis tamen conficeretur. Id ubi factum est, continuò senatus communem sententiam aperuit, tum maximè quum & de præmiis tyrannicidis decernendis agebatur: sed cohibente Antonio, cavendi tumultus (ut videri volebat) gratia, quum nos quoque nullum honestius præmium duceremus quàm utilitatem patriæ, non placuit ignominia notari Cæsa-

643

rem, libertate contentis: tantùm oblivio præteritorum decreta est, & decreto disertè additum, eam cædem non esse obnoxiam judicio. Nec multo pòst Antonio plebem contra nos exasperante concionibus, senatus & provincias maximas & exercitus nobis dedit: jussitque ut quicquid terrarum à mari Ionio patet usque Syriam, nostra imperata observaret: utrùm ut tanquam sceleratos punirent, & tanquam homicidas sacrata purpura virgísque insignirent ac securibus? qua de causa & Pompeium juvenem, quamvis ejus conspirationis expertem, tantùm quia Magni, qui primus arma pro repub. sumpserat, esset filius, & quia paululum tyrannidi obstabat, latitans in Hispania, revocarunt ab exilio: decretúmque est ei paternorum bonorum pretium ex ærario, & maris imperium insuper, ne sine magistratu esset fautor reipublicæ. Et quod amplius signum voluntatis

„ νης τ̃ τυραννίδ@ ἀπηλάχθαι·
„ ἀμνηστίαν δ᾽ ἐ ἀπάντων ἐψηφί-
„ σαντο εἶναι, & συφέτερον ἔτι,
„ φόνου μὴ εἶναι δίκης· & μ̃ μι-
„ κρὸν Ἀντωνίου τὸ πλῆθ@ ἐφ᾽
„ ἡμῖν δημηγορήσαντ@, ἡ βου-
„ λὴ & δῆμος ἐθνῶν τ̃ μεγίστων &
„ ἡγεμονίας ἔδοσαν ἡμῖν, κ̀ γῆς
„ ἀπέφηναν ἡγεμόας ἁπάσης ἀπὸ
„ τοῦ Ἰωνίου μέχρι Συρίας. πό-
„ τερον ὡς ἐναγεῖς κολάζοντες, ἢ
„ ὡς ἀνδροφόνους πορφύρᾳ τε ἱερᾷ
„ κὴ ῥάβδοις κὴ πελέκεσι σεμνο-
„ κοσμοῦντες; ᾧ λόγῳ κ̀ Πομ-
„ πήιον τὸν νέον ὄντ᾽ ἐ μὴ ἐς ζώ-
„ ντι συνειργασμένον, ὅτι ἦ μόνον
„ Πομπηΐου Μάγνου & ἔφυτε πε-
„ ρὶ τ̃ δημοκρατίας ἀγωνισαμέ-
„ νου παῖς, κ̀ ὅτι μικρὸν τὸν τυ-
„ ραννίδι λώβης λανθάνον περὶ
„ Ἰβηρίαν, κατειφλέσε τε ὀκ τῆς
„ φυγῆς, κ̀ τὸ τίμημα αὐτ̃ τ̃
„ πατρῴων ὀκ τ̃ κοινῶν ἐκείνων
„ ἀποδοῦναι χρημάτων, κὴ θα-
„ λασσοκράτορα ἀπέφηναν· ἵνα
„ κἀκεῖν@ δέχηι τινα ἔχοι δημο-
„ κρατικὸς ὤν· τί δὴ πλέον ἔργον
„ ἔπ τ̃ βουλῆς ἢ σύμβολον ἐπιζη-
„ τεῖτε,

Ἀμνηστίαν δὲ ἀπάντων ἐψηφίσαντο ἔτι, καὶ συφέτερον ἔτι, φόνε μὴ εἶ δίκης.] Videri posset scribendum τῷ φόνε, quum non de quavis cæde, sed de certa tantum, Cæsaris videlicet, agi videamus.

Πότερον ὡς ἐναγεῖς κολάζοντες, ἢ ὡς ἀνδροφόνους πορφύρᾳ τε ἱερᾷ καὶ ῥάβδοις καὶ πελέκεσι σεμνοκοσμοῦντες.] Quum antea ferri non posse vocem ἀνδροφόνους judicarem, (quæ enim esset inter ἐναγεῖς & ἀνδροφόνους antithesis?) comperi P. Candidum mihi assentiri: quum ita hunc locum reddit, *Utrúmne ut sceleratos puniens, an ut tyrannicidas insigni purpura fascibúsque ac lictoribus adornans?* Nunc lectoris est videre an velit τυραννοκτόνες, an verò τυραννοφόνε malit legere. ut ego certè malo, quum propius ad alteram illam vocem ἀνδροφόνε accedat. Sed de hoc etiam moneo, Gelenium, non constituentem hîc antithesin (de qua tamen minimè dubitandum puto) particulam disjunctivam mutare in copulativam, quum hoc modo locum istum interpretatur, *Utrum, ut tanquam sceleratos punirent, & tanquam homicidas sacrata purpura virgísque insignirent?*

» τῶτε, τοῦ κατὰ γνώμλω αὐτῆς
» πάντα πεπραχθεν, πλὴν ἢ λό-
» γῳ μόνον ὑμῖν ἐπ ὁμολογῆσεν.
» ὃ κὴ αὐτὸ προξουσι κὴ ἐρεῖσι,
» ἅ λέξοντες ἅμα ὑμᾶς ἀμείψον-
» τεν μεγάλεως δωρεᾶς, ὅταν ἐ-
» πᾶν κὴ ἀμείψασθαι δυνῶντεν;
» νυῦ μὲν γὰρ ὡς ἔχασιν ἴστε, ἀπο-
» γεγραφονται χωρὶς δίκης, κὴ τὰ
» ὄντα αὐτοῖς δημόσεται, ἅ κτεί-
» νον) χωρὶς καθαδίκης ἐν οἰκίαις,
» ἐν στενωποῖς, ἐν ἱεροῖς, ὑπὸ στρα-
» τιωτῶν, ὑπὸ θεραπόντων, ὑπὸ
» ἐχθρῶν, ἐκ μυχῶν ἀναστρώμε-
» νοι, ἅ διωκόμβοι πανταχῆ τῶ νό-
» μων τῦ ἐθέλοντα φεύγειν ἐώντων·
» ἐς δὲ τὸ ἀγορᾶν ἐς ἰὼ ἐδένὸς
» πολεμίε κεφαλὼ, ἀλλὰ ὅπλα
» μόνα κὴ ἔμβολα νεῶν ἐφέρομβο,
» ὑπείτων ἅρπ ἅ στρατηγῶν ἅ δη-
» μάρχων κὴ ἀγορανόμων κὴ ἱπ-
» πέων κεφαλαὶ πεφάκεινται, καὶ
» γέρα τέτων ἐσὶ τῶν κακῶν ἀγα-
» σμένα. τῦτο γὰρ ἐπανάστασίς τις
» ἐσὶ κὴ πάντων, ὅστε τέως ἰὼ ὕ-
» πουλα. κὴ ἀνδροληψια αἰφνί-
» δια, ἅ μίση ποικίλα γυναικῶν
» τε κὴ ἁῶν, κὴ ἀπελδ.θέρων κὴ
» οἰκετῶν· ἐς τοσῦτον ἤδη κὴ τὰς
» τρόπους ἡ πόλις ἐπιτέτραπται.

senatus approbatique hujus facinoris requiritis? nisi ut verbis etiam id profiteatur: & faciet, dicturus eadem quæ nos, simúlque referet vobis amplissima præmia, quum primùm integrum fuerit. Nunc enim in quo statu res eorum sint scitis: proscribuntur indemnati, bona eorum publicantur, indicta causa occiduntur in domibus, in viis, in templis à militibus, à mancipiis, ab inimicis, è penitissimis latebris extrahuntur, perquiruntur ubique à persecutoribus ne quis effugiat. In foro quò nunquam hostium capita, sed arma tantùm & rostra navium referebantur, consularium, prætorum, tribunorumplebis, ædilium, equitum Romanorum capita proposita spectantur, & horum maleficiorum repræsentantur præmia. commota sunt enim omnia & eruperunt quæ prius suppurata latebant, dum repentè arripiuntur quilibet, exoriuntur varia uxorum & filiorum scelera, & libertorum ac mancipiorum, tanta etiam morum pestis Urbem invasit: atque horum 644

omnium

Καὶ διωκόμβοι πανταχῆ τῶ νόμων τῦ ἐθέλοντα φεύγειν ἐώντων.] Non immeritò quis hunc præsertim genitivum suspectum habeat, τῦ νόμων. Ego primo aspectu τῦ ὑπανόμων scriptum fuisse suspicatus sum præfixa præpositione ἐκ. nam μυχοὺς & ὑπανόμους non parum affinitatis inter se habere constat. Sed illis quæ sequuntur vocabulis, τῦ ἐθέλοντα φεύγειν ἐώντων, quid faciemus? Me igitur hoc in loco hærere fateor. Gelenius hoc effugium invenit, *Perquiruntur ubique à persecutoribus, ne quis effugiat.* ubi nullam νόμων, id est legum, mentionem fieri videmus. At P. Candidus earum mentionem facit. & ita quidem ut illum hanc agnoscere lectionem sit perspicuum. vertit enim ita locum istum, *Nec per se tuti loci omnibus, legibus etiam fugientes abire permittentibus.*

Τοῦτο γὰρ ἐπανάστασίς τις ἐσὶ καὶ πάντων.] Deest post voculam καὶ aliquod nomen, quod ea cum illa voce ἐπανάστασις connecteret.

omnium malorum antiſtites primarii ſunt ipſi triumviri, fratrum ſuorum & avunculorum & tutorum proſcriptores. Fertur olim Urbs noſtra capta à feris Barbarorum nationibus, nullorum tamen Galli abſcindebant capita, nec illudebant occiſis, nec invidebant latebras aut fugam hoſtibus: nec ipſi unquam in ullam bello captam urbem ita ſæviimus, aut alios ſæviſſe audivimus, ut nunc indigniſſimè tractatur Urbs non vulgaris, ſed rerum domina, ídque à magiſtratu creato ad conſtituendam & corrigendam rempublicam. Quid tale fecit Tarquinius? quem propter unam mulierem vim ab amatore paſſam noſtri majores regno expulerunt? & ob unum facinus non ſuſtinuerunt ſub regibus degere in poſterum? & poſtea nos, ὁ cives appellamur ſcelerati à triumviris, qui ſe ajunt ulciſci Cæſarem, quum proſcribant & eos qui nec in Urbe erant, quum ille occiſus eſt, quorum pleroſque hîc videtis, propter divitias, aut genus aut mentem reip. amantem proſcriptos. Qua ratione & Pompeius nobiſcum proſcriptus eſt, qui nobis facinus patrantibus, erat in Hiſpania: ſed quia patre prognatus erat amante reipublicæ, à ſenatu revocatus & imperator toto mari factus, triumviris pro-

Urbs Roma ſub Gallis capta.

Tarquinius cur regno pulſus.

Triumvirorum nefaria ſcelera.

645

,, ἡ τῶνδε τοῖς πονηροῖς ἡγεμόνες
,, εἰσὶν οἱ τρεῖς ἄνδρες αὐτοὶ τῶ
,, τ' ἄλλων, ἀδελφοὺς & ϑείους &
,, ἐπιτρόπους τῶϱγράψαντες. λέ-
,, γεται ποτε τῶϑς τ' ἀγελωτάτων
,, βαρβάρων ἡ πόλις ἁλῶναι, &
,, ὐδένος ἀπέτεμνον οἱ Κελτοὶ κε-
,, φαλὰς, ὐδὲ ἐνύβριζον ἀνηρη-
,, μβροις, ὐδὲ πολεμοῦσιν ἔτι λα-
,, θεῖν ἢ φυγεῖν ἐφθόνουν, ὐδ' αὖ-
,, τοί πω πόλιν ὐδεμίαν ὧν δορὶ
,, ἑλάβομεν, τοιαῦτα διεθήκαμεν,
,, ὐδὲ ἑτέρους ἐπυθόμεθα ἀφ' ὧν
,, νῦν οἷα τῶν, ὧν ἰδίωτις πόλις,
,, ἀλλ' ἡγεμονὶς ἀδικεῖται ϖῶς τ'
,, αὐτὴν ἁρμόσαι & διορθῶσαι τὰ
,, καινὰ κεχϱοτονημένα. τί τοι-
,, τὸν εἰργάσατο Ταρκυνίῳ; ὃν
,, ἀφ' μιᾶς γυναικὸς ὕϐϱεως ἐξ ἔ-
,, ϱωτος ἠλευθέϱωσε, βασιλέα τε
,, ὄντα ἐξέϐαλον, & βασιλεύεσθαι
,, ἀφ' ἑνὸς ἔϱγον οὐκέτι ὑπέσχοντο.
,, καὶ τοίνυν, ὦ πολῖται, πϱόσοντες
,, τες οἱ τρεῖς, ἡμᾶς ἀναγεῖς λέ-
,, γουσι, & φασὶ μὲ ἀμυνεῖν Καί-
,, σαϱι, ϖϱογϱάφοντι ἢ τὰς ὐσί-
,, ἐπιδημοῦντας ὅτε ἀνῄϱητο, ὧν
,, & οἵ δέ εἰσιν οἱ πλέονες οὓς ὁ-
,, ϱᾶτε, ἀφ' πλοῦτον ἢ γέν-
,, γνώμην δημοκϱατικῆς ἀφορμὰς
,, ϖϱοσγϱαμμένοι· ὧ λόγῳ & Πομ-
,, πηΐῳ μεθ' ἡμῶν ϖϱοσγϱάφη,
,, πόῤῥω μὲ ὢν ϖϱὸ Γαδείϱων, ὅτε
,, ἡμεῖς ἐδῴμεν· ὅτι δὲ ἐν δημο-
,, κϱατικοῦ πατϱὸς, ἀφ' τὴν αὐ-
,, τὴν αἰτίαν ὑπὸ τ' βουλῆς κατ-
,, εκλήθη τε & θαλασσοκϱάτωϱ ἐ-
,, χϱέτο,

Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ὑπὸ μὲν τ' βουλῆς κατεκλήθη τε καὶ θαλασσοκράτωρ ἐχρέτο.] Siquis ſequatur quendam de eodem Pompeio locum, qui legitur in fine pag. 643. putet fortaſſis deeſſe hîc ὃτι τ' φυγῆς poſt κατεκλήθη: quoniam

» ηλθετο, τῶν δ' ἐκ τελῶν πρεσ-
» γεφῆ· τί δ' γυναῖκες ἐπὶ Καί-
» σαρι συνέγνωσαν αἱ ἐς φορὰς
» προγεγραμμέναι; τί δ' ὁ δῆμος,
» ὁ μέχρι δέκα μυριάδων τιμω-
» θαι τὰ ὄντα κεκελευσμένος ὑ-
» πὸ μηνύμασι ἐπὶ ζημίαις ᾧ τέ-
» λη καινὰ ἐσφορὰς ἐπιγράφου-
» σι, καὶ ταῦτα προσοντες, ἐφ'
» ὡς ἀνεπλήρωσαν τοῖς στρατιω-
» μφοις σφίσι τὰς δωρεάς. ἡμεῖς
» δὲ οἷς ἀσεσεῖς οὐδὲν εἰργασμεθ, ἐ
» τὰ ἐπηγγελμένα δεδωκαμεν, ἐ ἔ-
» τερα ἕτοιμα ἔχομεν ἐς ἀμοιβὰς
» μείζονας· ἔτως ἡμῖν ἢ τὸ δαι-
» μόνιον ὡς δίκαια προσοντων ἐ-
» πιλαμβάνῃ· ἐπὶ δέκα τῷ δαιμο-
» νίῳ ἢ τὰ τῶν ἀνθρώπων ὁρᾶν
» ἔχετε, ἐς τὰς ὑμῶν πολίτας ἀπο-
» βλέποντες, ἃς εἰδέτε μὲν στρατη-
» γοῦντας ὑμῶν πολλάκις, ἢ ὑ-
» πατεύοντας ἐπαγουμένους· ὁρᾶ-
» τε δ' ὡδὶ ἡμᾶς ὡς εὐαγεῖς ἢ
» δημοκρατικοὺς καὶ φυγόπεφυγότας,
» ἐ τὰ ἡμέτερα ἠρημένους, ἐ συν-
» οικοῦντας ἡμῖν ἐς τὰ λοιπὰ ἢ
» συναγορεύοντας· πολὺ γὰρ δικαιό-
» τερα ἡμεῖς γέρα τοῖς πρεισώσου-
» σιν αὐτὰς ἐκηρύξαμεν, ὧν ἐκεῖ-
» νοι τοῖς ἀναιρήσουσιν. ἐδὲ ὁρῶσιν

scriptione dignus judicatus est. Quid mulieres, etiámne conspirationis in Cæsarem fuere conscíæ? quarum bona proscripta sunt. Quid plebeii homines? quicquid supra decem myriades in bonis habent profiteri jussi, mulcta proposita ni faciant: quibus tamen novis exactionibus ne id quidem assequuntur, quod ad debitum militi donativum persolvendum satis sit. Nos verò qui nihil contra jus ac fas egimus, & promissa reddidimus præmia, & alia majora parata habemus: adeo fortuna quoque nostris aspirat partibus, ut justioribus. Sed non minor respectus debet esse quid homines de vobis judicent, præsertim vestri cives, quorum militastis auspiciis, qui cum laude consulatum gesserunt, quos nunc non ob aliud crimen quàm quód reip. faveant, videtis coactos ad nos profugere, & nobis se conjunxisse pro nobis vota facturos in posterum, & nostras partes secuturos: multo enim justiora præmia servatoribus eorum pollíciti sumus per præcones, quàm triumviri percussoribus. Nec vi-

dent

quoniam ibi scriptum est, κατεκάλεσέ τε ἐκ τ' φυγῆς. Ego tamen voces illas minimè desiderari puto, quum & alibi de eodem loquens, verbo illo contentus fuerit.

Τί δ' γυναῖκες ὅτι Καίσαρι συνέγνωσαν αἱ ἐς φορὰς προγεγραμμέναι] Mihi suspecta est hæc etiam scriptura, αἱ ἐς φορὰς προγεγραμμέναι, propter illas voces ἐς φοράς. At Gelenii interpretatio testari videtur, eum hanc suspectam itidem habuisse. vertit enim, *quarum bona proscripta sunt.* At P. Candidus eam se agnoscere ostendit, his suæ interpretationis verbis, *An mulieres ad Cæsaris necem conspiraruntne, quas ad tributorum onera proscribunt?*

Πολὺ γὰρ δικαιότερα ἡμεῖς γέρα τοῖς πρεισώσασιν αὐτὰς ἐκηρύξαμεν] Lego πρεισώσουσιν. Posset verò & ἀναιρήσουσιν eodem modo legi: sed ferri etiam queat altera lectio.

Τοὺς

dent homines insani, nos qui unius Cæsaris dominatum sustulimus, minus laturos cum usurpari à tribus viris, sed potius imperium reddituros populo juxta formam reipub. per manus acceptam à majoribus. Quum igitur in hoc bello non idem utrorumque sit propositum, sed illi potentiam ac tyrannidem affectent, cujus jam dederunt ista proscriptione specimen egregium, nos verò tantùm libertatem patriæ tueamur, contenti, ut par est, æquo cum privatis civibus jure vivere: meritò diis hominibúsque videri debet nostra causa justior: nec est quicquam quod in bello majorem spem quàm fas & jus faciat. Ne verò moveat quemquam quòd aliquando militarit sub Cæsare: nam ne tunc quidem ejus, sed patriæ secuti sunt auspicia: nec stipendia donativáque à Cæsare acceperunt sed à republica, quando ne nunc quidem Cassii Brutíque exercitus e-

„ ἡμᾶς, Γαΐου μέ, ὅπ ἠξίου μό-
„ νῳ ἄρχειν, ἀνηρηκότας, τὰς ἢ
„ τῶν ἐκείνου πρᾶξεις ποιουμένους χά-
„ χιον ὑπερορᾶν μέλλοντας, καὶ μὴ
„ ἐς αὐτοὺς, ἀλλ' ἐς τὸ μέσον τῇ
„ δήμῳ προσθέντας τῶν πολι-
„ τείαν καὶ τὰ πάτρια προσορά-
„ φεσθαι· ὡς οὐκ ἂν ἐπὶ τ' αὐτῆς
„ γνώμης ἀμφοτέρων πολεμεῖν ἑ-
„ κατέρων, ἀλλὰ τὸ μὲν ὑπὲρ δυ-
„ νασείας ἐ τυραννιδος, ὧν ἐν ταῖς
„ προγραφαῖς ἐπεδείξαν ἤδη, ἡμῶν
„ δὲ οὐδεν ἀλλ' ἢ μόνον, ἵνα τῆς
„ πατρίδος ἐλευθερωθείσης, ἰδιω-
„ τεύοιμεν ὑπὸ τοῖς νόμοις, εἰκό-
„ τως οἰδέ τε οἱ ἄνδρες, ἐ ὡς τά-
„ των οἱ θεοὶ τὰ ἡμέτερα κελεύσι.
„ μεγίστη ἢ ἐλπὶς ἐν πολέμοις ἐστὶ
„ τὸ δίκαιον. μηδὲ τῳ, ἐ Καίσαρος
„ ἐγένεθ' ὁραπώτης, ἐπὶ νῦν ἔπ ἐ-
„ τῳ· ἐ γὰρ ἐκείνῳ γε ἦμεν οὐδὲ
„ τότε, ἀλλὰ τ πατρίδος, οὐδ'
„ οἱ δόμβροι μισθοὶ ἐ δωρεαὶ Καίσα-
„ ρος ἦσαν, ἀλλὰ ἔ κοινὸς ἐπεὶ δὲ
„ νῦν ἐστ Καισὰρ οὐδεὶς, οὐδὲ Βρέτ-
646 „ μᾶλλον

Τοὺς ἢ τῶν ἐκείνου προσποιουμένους ἀρχῶν ὑποροᾶν μέλλοντας] Videtur deesse particula negans ante ὑποροᾶν: ut scribatur, οὐχ ὑποροᾶν μέλλοντας. At in iis quæ sequuntur majorem verborum omissionem esse fatendum est. nam ante ἐς αὐτοὺς, vel potius αὐτοὺς, (ita enim scribendum est) deesse puto articulum τοὺς, deinde participium προσιστῶντας, aut aliud hujusmodi, post αὐτοὺς: ut ita legatur hic locus, καὶ μὴ τοὺς ἐς αὐτοὺς προσιστῶντας, ἀλλ' ἐς τὸ μέσον τῇ δ Verùm ne sic quidem locum persanatum habebimus, sed pro illo προσορᾶφεσθαι, alio infinitivo & adjunctivo illi participio (quantum quidem assequi conjectura mea potest) indigebimus. Quidni verò aliquod specimen talis emendationis, quæ tantùm conjecturalis est, proponam? Hæc ergo verba lector ab ea accipiat, καὶ τοὺς μὴ ἐς αὐτοὺς προσιστῶντας ἀλλ' ἐς τὸ μέσον τῇ δήμῳ προσθέντας τῶν πολιτείαν καὶ τὰ πάτρια, εἰς πολίτας ἐγγράφεσθαι θέλοντας vel ἐγνωκότας. Simul autem animadverte, post καὶ τὰ πάτρια à me interpungi, ut hæc cum præcedentibus jungantur.

Οὐδ' οἱ δόμβροι μισθοὶ καὶ δωρεαὶ Καίσαρος ἦσαν, ἀλλὰ τῶ κοινοῦ] Scribo δεδόμβρι. Posset tamen scribi & δεδόμβροι, intelligendo non de iis quæ dantur, sed de iis quæ dabantur.

OT-

» μᾶλλον, ἢ Ρ'ωμαίων· ἡμεῖς δὲ
» ἐσμὲν ὑμῖν συστρατῶν), Ρ'ωμαίων
» στρατηγοὶ, καὶ οἱ τοῦδε καὶ οἱ πολε-
» μοῦντες ἡμῖν ἐφρόνουν, σὺν ὧ ἀ-
» κινδύνως ἅπασι τὰ ὅπλα καθ-
» ἑλεῖν, καὶ τὰς στρατὰς πάλιν ἀπο-
» δοῦναι τῇ πόλει, κἀκείνην ἐλέ-
» σθαι τὰ συμφέροντα, καὶ εἰ δέχον-
» ται, σπένδεσθαι· ἐπεὶ δ' οὐ
» δέχονται, καὶ οὐκ ἐξεστιν ἐπὶ τοῖς
» τοιούτοις ἔργοις καὶ ὅσα ἄλλα ἐ-
» δόκουν· ἴωμεν ὦ συστρατῶται, με-
» τὰ δὲ πίστεως ὑμῶν καὶ εὐθυμίας
» ἀδόλως στρατευσόμενοι Ρ'ωμαίων
» τῇ τε βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ μόνοις ὑπὲρ
» ἐλευθερίας· ἀναῤῥηξάντων δὲ πάν-
» των, Ἴωμεν, καὶ εὐθὺς ἄγειν ἀξιούν-
» των, ἡδέως ὁ Κάσσιος τῇ εὐθυμίᾳ,
» προεκηρυξεν αὖθις σιωπὴν, καὶ αὖθις
» ἔλεγε, ΘΕΟΙ μὲν ὅστις πολέμων
» δικαίων δέκατος, τοῦ πίστεως ὑμᾶς,
» ὦ συστρατῶται, καὶ εὐθυμίας
» ἀμείνους τοῦ δεῖ ἐς ἀνθρωπί-
» νων στρατηγῶν εὐθυμίαν, καὶ ὅτι
» πλείονα καὶ ἀμείνονα ἐστιν ἡμῖν, ἢ
» τοῖς πολεμίοις, μάθετε αὐτοὶ
» τελευτῶντες ὁπλιτῶν ἔτι αὐτοῖς ἀπ-
» επιπεμφθέν, πολλὰ καὶ ἐπὶ τῶν
» χρειῶν ἄλλα πολλαχοῦ καταλι-
» πόντες· ἱππεῦσι δὲ καὶ ναυσὶ πολὺ
» εὐθυμότερον, καὶ συμμάχοις βασι-
» λεῦσί τε καὶ ἔθνεσι τοῖς μέχρι
» Μήδων καὶ Παρθυαίων· καὶ ἡμῖν
» μὲν οὐκ ἐναντίον μόνον ἐστὶ πολέ-
» μιον· ἡμεῖς δὲ αὐτῶν καὶ κατὰ νώ-
» τα, Πομπήϊον τε ὁμογνώμονα ἡ-
» μῖν ἔχομεν ἐν Σικελίᾳ, καὶ Μάρ-
» κον ἐν τῷ Ἰονίῳ· καὶ ὑπὸ ὁ Νωρβα-
» νὸς τῶν πολλοῦ καὶ ὑπηρεσίας δα-
» ψιλεῖ, καὶ δυο τέλεσι στρατοῦ,

stis magis quàm pop. Rom. nos verò commilitones vestri sumus, imperatores populi Romani. Quòd si hostibus eadem quæ nobis mens esset, liceret omnibus tutò arma deponere, & exercitus suos reipublicæ reddere, ut illa in commune consulat, & si placet hæc conditio huc invitamus eos: sed quoniam non placet, nec integrum est illis propter istas proscriptiones aliáque facinora eam admittere, eamus commilitones & bona fide serióque militemus senatui populóque Romano, & nihil nisi libertatem spectemus. Conclamatum est, Eamus, omnibus ut se quocunque duceret postulantibus. Qua alacritate lætus Cassius, silentio per præcones facto, sic exorsus est denuo, DII quibus justa bella curæ sunt, pro hac fide vobis commilitones faxint bene. Quod verò ad humanam imperatorum providentiam attinet, quanto res nostræ potiores sint quàm hostium nunc discite. Numero legionum pares sumus, quamvis multis locis reliquimus opportuna præsidia: equitatu & classibus longè prævalemus, sicut & auxiliis quæ missa sunt ab omnibus usque ad Parthorum regna pertinentibus regibus & nationibus: hostem à fronte tantùm habemus, illi & à tergo: Pompeium socium nostrum in Sicilia, Murcum in Ionio mari: est & Norbano sua classis, præterque navales socios plurimos duæ legiones, & sagittariorum manus, quibus infesta hosti reddit maria,

Cassii & Bruti qualis exercitus.

maria, quum nobis à tergo terra maríque pacata sint omnia. Pecuniæ certè, quas quidam nervos belli vocant, istis nullæ sunt, nec persolverunt quod promissum est exercitui. proventus ex proscriptionibus non respondit expectationi, quòd nemo bonus possessiones invidiosas velit emere: nec aliunde quicquam redit, exhausta seditionibus, exactionibus & proscriptionibus Italia. Nobis verò multo antè prospectum est, ut & nunc abundè
647 suppetant omnia, & mox alia vobis largiri possimus, rursúmque alia provinciæ relictæ à tergo suggerant. Commeatus autem, quæ præcipua difficultas est in magnis exercitibus, illis ex sola Macedonia petendi sunt regione montana & non latè patente Thessalia, ídque terrestri subvectione cum labore maximo: quos si ex Africa petierint aut Lucania vel Apulia, intercludet omnia Pompeius cum Murco & Ænobarbo. Nobis verò & jam nunce sunt, & comportantur quotidie nullo labore per mare ex omnibus insulis & provinciis quæ Thraciam interjacent & Euphratem fluvium: ídque nullo prohibente, quum nihil hostile à tergo sit. Itaque penes nos erit vel citò decernere, vel trahendo bellum fame hostem premere. Hæc sunt, commilitones, quæ humana cura vobis provisa sunt: reliqua & à vestra virtute & à diis propitiis expectanda sunt. Nos

„ λοιπὸν ἀπαντήσεται παρά τε ὑμῶν καὶ παρὰ τῶν θεῶν. ἡμεῖς δ' ὑμῖν

„ ἐπὶ

„ καὶ τοξόται αἰεὶ ἀμαλλόμενοι ἐκ-
„ οχλοῦσιν· ἀλλὰ καθαρσίους πο-
„ λεμίων ἡμῖν τὰ ὄπισθεν γῆς καὶ
„ θαλάσσης, χρήματά γε μὴν,
„ ἃ τινὲς καλοῦσι νεῦρα πολέμου,
„ τοῖς μὲν οὐκ ἔστιν, ἀσθ' ἁπίδω-
„ κέν πω τὰ ὑπηγημένα τῷ στρα-
„ τῷ, ἀλλὰ κατὰ δόξαν ἀπώλετησε
„ τὰ τῶν προγραφῶν, ἀδένες τ' ἐ-
„ πικτῶν ὠνουμένου χωρία ἐπί-
„ φθονα, ἀσθ' ἑτέρωθεν εὐπορῶσι,
„ τεταμμένης ἐτέτσι κὴ ἐσφορᾶις
„ ἐ προγραφᾶις τ' Ἰταλίας· ἡμῖν
„ δὲ οὐ πολλὴν φροντίδ' κὴ τὰ
„ παρόντα ἐστὶ δυψιλῆ, ὡς αὐτί-
„ κα ὑμῖν ἄλλα χαρίσασθαι, ἐ ἔ-
„ τερα πολλὰ ἐπὶ τούτοις ἀπὸ τῶν
„ ὄπισθεν ἐθνῶν προσοδεύσει συμ-
„ φερόμενα· τροφαὶ δ', ὃ δύστο-
„ ρώτατον ἐστὶ στρατοῖς μεγάλοις,
„ ἐκείνοις μὲν οὐκ εἰσὶ, πλὴν ὅσ
„ μέρης Μακεδονίας ἔθνους ὀρείου,
„ κὴ Θετταλίας χώρας βραχείας,
„ ἐ πάσα χρὴ τῇ γλῶ αὐτοῖς φέ-
„ ρεσθαι κατοπαθοῦσιν· εἰ δ' ὅσ
„ Λιβύης ἐπιχωρίοντο ἢ Λουκανίας
„ ἢ Ἀπουλίας, ἀμφικλείσουσι πά-
„ ντα Πομπηΐός τε ἐ Μοῦρκ ἐ
„ Δομίτ· ἡμῖν δὲ καὶ εἰσὶ κὴ
„ φέρεσθ κατ' ἐκάστην ἡμέραν ἀπὸ
„ νησῶν ἀμφὶ θαλάττης ἔκτε νήσων ἐ
„ ἠπείρων ἁπασῶν, ὡς ἀμφὶ Θρά-
„ κης ἐπὶ ποταμὸν ΕΥ̓φρήτην· ἐ
„ πάσης ἀκωλύτως, ἀδένος ἡμῖν ὄν-
„ τ' ὄπισθεν ἐχθροῦ· ὥστ' ἐφ'
„ ἡμῖν ἔστι κὴ ταχυωθῆν τὸ ἔργον,
„ ἐ ἐπὶ χολῆς ἀκτρύχειν τὸς πο-
„ λεμίους λιμῷ. τοσάδε μὲν ὑμῖν
„ ἐ τοιάδε ἐστὶν, ὦ συστρατιῶται,
„ παρ' ἀνθρωπίνης φροντίδ' ἐ-
„ τοιμα· τὰ δὲ λοιπὰ αὐτοῖς ἀνά-

» ἐπὶ τοῖς στρατέργοις ἀποδόντες ἅ-
» παντα ὅσα ὑπεσχήμεθα, καὶ τὴν
» πίστιν ὑμῶν ἀμειψάμενοι πλήθ-
» δωρεᾶν, ἀμειψόμεθα καὶ τὸ μεί-
» ζον ἔργον ἀξίως αὐτῶ κατὰ γνώ-
» μὴν θεῶν. καὶ νῦν ὅσον ἐς σφε-
» δυμίαν ἰοῦσιν ἐπὶ τὸ ἔργον ἤδη,
» συνόδου τῆσδε καὶ λόγων τῶνδε ἕ-
» νεκα, ἐπιδώσομεν εὐθὺς ἀπὸ τῦ-
» δὲ καὶ βήματος, στρατιώτῃ μὲν
» χιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμὰς
» Ἰταλικὰς, λοχαγῷ δὲ πεντα-
» πλάσιον, καὶ χιλιάρχῃ ὃ τὸ ἀ-
» νάλογον. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ πειρασάμενος τὸ στρατὸν ἔργῳ καὶ
λόγῳ καὶ δωρεᾷς, διῆλυε τὴν ἐκκλη-
σίαν. οἱ δὲ ἐπιμένοντες ἐπῄνεσαν ἐπὶ
πλεῖστον αὐτόν τε καὶ Βροῦτον, καὶ
εὖ σφῶν ὅσον εἰκὸς ἐπῳιχνοῦντο· οἱ δὲ αὐτοῖς τὴν δωρεὰν αὐτί-
κα διηλίβοντο, καὶ ἕτερα ὑπὲρ
αὐτὴν κατὰ σοφίσεις πολλὰς τῦς
ὄρνιθας· τὰς δὲ λαμβάνοντες ἀεὶ καὶ
μέρη ἐξαπέλυον ἐς Δορίσκον, καὶ
αὐτοὶ μετ' ὀλίγον ἐφείποντο. δύο δὲ
αὐτοὶ κατιπτάντες ἐς τῶν σημείων
δύο ἀετὼ ἀπ' ἀργύρου πεποιη-
μένους, ἐκόλαπτον αὐτὼς, ἢ ὡς
ἑτέρως δοκεῖ, ἐξεῖσκεπτον. ἐπερ-
ύθμον, δημοσίας τε τροφῆς ὑπὸ
τῶ στρατηγῶν ἠξιοῦντο, μέχρι ἐξ
μιᾶς τῦ μάχης ἡμέρας, ἀπέπτη-
σαν. δύο δὲ ἡμέρας τὴν Μέλανα κόλ-
πον ἐξοδεύσαντες ἐς Αἶνον ἀφί-
κοντο, καὶ ἐπὶ Αἶνῳ Δορίσκον τε
καὶ ὅσα ἄλλα μέχρι Σερρείου ὄρους
παραλία, καὶ Σερρείου ἐξῦχοντος
ἐς τὸ πέλαγος, αὐτοὶ μὲν ἐς τὰ
μεσόγαια ἀνεχώρων, Τύλλιον δὲ Κίμ-
βρον μὲν ναυτικῆς καὶ τέλους ὁ-
πλιτῶν ἑνὸς καὶ τοξοτῶν τινῶν, τὴν

vobis præter ea quæ accepistis porsolvemus quicquid promisimus, & sicut vestram fidem donativo benignè pensavimus, ita majus opus victoriæ dignis præmiis prosequemur diis volentibus. Et ut jam nunc libenter eatis quò res postulat, quia concionem alacrem video, addemus mox ex hoc suggesto, militi millenos & quingenos H-S, centurioni quincuplum, & tribuno pro rata portione. Hæc locutus, & conciliato sibi milite rebus, verbis, atque largitionibus, concionem dimisit. Illi tamen aliquandiu manserunt ibi acclamantes tam ei quàm Bruto, & pollicentes, ut par erat, strenuam operam: móxque donativum annumeratum est singulis, & nonnihil additum fortissimo cuique ex variis occasionibus. Ut quique priores accipiebant, præmittebantur Doriscum: paulo pòst & imperatores secuti sunt. Eo tempore aquilæ duæ supernè demissæ argenteas signiferorum aquilas insederunt tundentes rostris, vel ut quidam tradunt, alis protegentes: permansérúntque in exercitu, alentibus imperatoribus ex publico, donec pridie quam pugnatum est, avolarunt. Duobus deinde diebus per oram sinus Melanis circumducti, Ænum pervenerunt & inde Doriscum, aliáque oppida maritima usque Serium promontorium: inde ad mediterranea deflexerunt. Cimbrum verò cum classe legionéque una & nonnullis sagittariis oram legere jussé-

Omen Cassio & Bruto oblatum.

648

Doriscus.
Serium promontorium.
Cimber.

jusserunt: quæ olim fuerat desertissima: quamvis culturæ apta, quòd Thraces abstinerent à mari, nec ad litora descenderent metu præternavigantium: deinde à Chalcidensibus ceterisque Græcis rei maritimæ assuetis occupata, floruit agricultura simul & exterorum commerciis, quum Thraces quoque gauderent esse quò se recipiant è montibus: donec Philippus, Amyntæ filius, tum Chalcidenses tum ceteros aliò migrare jussit, ut nihil aliud præter templorum areas ibi videatur. Hanc igitur oram rursum desertam Cimber legens, ut ei mandatum à Cassianis fuerat, opportuna castris loca dimetiebatur & designabat, itidémque stationes aliquot navibus, ut Norbani exercitus servare Sapæorum fauces jam supervacuum ducens, inde abscederet: quod & factum est. Norbanus enim quamprimum classis in eis locis conspecta est, faucium præsidio timuit: vocabátque ad se Cedetium è Turpilis ut properè succurreret: qui ubi se cum illo conjunxit, Cassiani Turpilorum fauces fecerunt sibi pervias. Eo dolo deprehenso Norbanus Ceditiúsque Sapæas obtinuerunt validè, & rursum ademptus est Cassianis transitus, simúlque conciderunt eis animi timentibus ne opus sit jam illam dispendiosam viam inire quam contemplerant, & iter emensum repetere, vergente jam anni tempore. Ita solicitis Rascupolis indicavit, esse circuitum præter

Norbanus.

Turpilorum fauces.

Rascupolidis consilium.

ἀκτὴν ὡς πλοῦν ἔπεμπον, ἣ πάλαι μὲν ὑπ' ἐρημοσύνης, καίπερ εὐλίμενος οὖσα, τῶν Θρᾳκῶν ἅτε θαλάσσῃ χρωμένων, ἅτε ἐς τὰ παράλια καθιζόντων ὑπὸ δέους τῶν ἐπιπλεόντων· ἐκ δὲ Χαλκιδέων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐμπόρων θαλάσσῃ χρωμένων, ὥστε καὶ τὴν ἀκτὴν ἐπιμελείας καὶ γεωργίας, χαιρόντων σφίσι καὶ τῶν Θρᾳκῶν ἐς τὴν τῶν ὀρέων ἄμειψιν, μέχρι Φίλιππος ὁ Ἀμύντου τούς τε ἄλλους, καὶ Χαλκιδέας ἀνέστησεν, ὡς μηδὲν ἔτι πλὴν οἰκήσεως μόνον ἱερῶν ὁρᾶσθαι. τῶνδε οὖν τὴν ἀκτὴν αὖθις ἐρημον ὄσαν ὁ Τύλλιος παραπλέων, ὡς οἱ ἐκ τῶν ἀμφὶ τὸν Βαῤῥοῦτον ἤρετο, τραγοπέδιος ἐπιτήδεια χωρία ἀνεμετρᾶτο καὶ διεγράφε, καὶ τῆς ναυτικῆς μέρη ἐκτάπλου, ἵν' οἱ ἐκ τὸν Νωρβανὸν ὡς ἀχρεῖον ἐὸν τὸ πρῶτον τὰ ἑαυτοῦ καλιπόιεν· καὶ ἐγίνετο μὲν ὡς ἐκδοκήσαν. ὑπὸ γὰρ τῆς φαντασίας τῶν νεῶν ὁ Νωρβανὸς ἐπὶ τῶν Σαπαίων ἑαυτῶν ἐθορυβήθη, καὶ κάλει Κεδίκιον ἐκ τῶν Τουρπίλων καὶ ἀπευδίκιον ἐπικουρεῖν οἱ, καὶ ἐπεκούρει· τὰ δὲ τῶν Τουρπίλων ἑαυτὰ συλλειφθέντα οἱ ἐκ τὸν Βαῤῥοῦτον διώδευσεν. ἐκφανείσης δὲ τῆς ἐνέδρας, ὁ Νωρβανὸς καὶ ὁ Κεδίκιος τὰ Σαπαίων κατεῖχον ἰσχυρῶς, καὶ πάλιν αὖ ἄπορα τοῖς ἀμφὶ τὸν Βαῤῥοῦτον, ἀθυμία τε ἐνέπιπτε μὴ δέοι σφᾶς ἐς ὑπερωρακέσιον ἐκδιόδου τινὰ ἀρχαῖον καὶ ἀνακυκλοῦσθαι τὰ ἠνυσμένα, ὀψὲ καὶ ἐκ χρόνου καὶ τῆς ὥρας γεγενότος. ὥσπερ δὲ αὐτοῖς ἔχουσιν ὁ Ῥασκύπολις ἔφη ἐκδιόδου εἶναι παρ'

ipsum

αὐτὸ τὸ Σαπαίων ὄρος ἡμερῶν τριῶν, ἄβατον μὲν ἀνθρώποις ἐς τὸ πᾶν, ὑπό τε κρημνῶν καὶ ἀνυδρίας καὶ ὕλης πυκνῆς· ὡς δὲ ἐθέλουσιν ὕδωρ τε ἐπιλεξαι, καὶ ὁδοποιεῖν στενὴν καὶ αὐτάρκη διοδον, ἐγνωσθήσεσθαι μὲν ἀφ' ὑψηλοῦ τοῖς στρατιώταις ἔσεσθε οἰωνοῖς· τῇ τετάρτῃ δ' ἐπὶ Ἁρπησσὸν ποταμὸν ἥξειν, ἐκπίπτοντα ἐς τὸν Ἕρμον, ὅθεν ἡμέρας ἓν μιᾶς ἐν Φιλίπποις ἔσεσθε, τοὺς πολεμίους καθελαύνοντες, ὡς ἀπειλῆφθαι τέλεον αὐτούς, καὶ οὐδὲ ἀναχώρησιν ἔχειν· τοῖς δ' ἐδοκεῖ τὰ λεγόμενα τῆς τε ἄλλης εὐπορίας οἰωνεῖσθαι, καὶ ἐλπίδι μᾶλλον ἢ καθελήψεσθαι τοσόνδε στρατὸν πολεμίων. καθίεμπουσιν οὖν μέρος, Λούκιον Βίβλον παρεμβόντες ὁδοποιεῖν μετὰ Ῥασκυπολίδος· οἱ δ' ἐπιμόχθως μὲν, ὅμως δὲ ἔσπευδον αὐτὸ μετὰ ὁρμῆς καὶ εὐθυμίας, καὶ μᾶλλον ἐπεί τινες αὐτοῖς καθεπεμφθέντες ἐπανῆλθον, ἰδεῖν τὸ ποταμὸν ἐξ ἀπόπτου λέγοντες. τῇ δὲ τετάρτῃ κάμνοντες ὑπό τε κόπου καὶ διψους ἐπιλειπόντος ἤδη πη καὶ τοῦ ὕδατος ὃ ἐπῆγοντο, ἀνέφερον, ὅτι τεσσαρεσκαιδεκάτην σφίσι τὸ ὕδωρ ἐλείπετο εἶναι, καὶ οὐ φόβῳ πονικῷ καθ' ὑπόψιας ἐγίγνοντο, οὐκ ἀπιστοῦντες μὲν τοῖς καθεπεμφθεῖσι τὸν ποταμὸν ἰδεῖν, ἠθύμουν δὲ ἑτέραν ὁδεύειν· καὶ ἠθύμουν καὶ ἐδόων, καὶ τὸν Ῥασκυπολιν, ὅτε ἴδοιεν καθιόντα καὶ περιφοιτῶντα, ἐλοιδόρουν καὶ ἔβαλλον. Βίβλου δ' αὐτοὺς ἱκετεύοντος ἐπονῆσαι τὰ λοιπὰ μετ' εὐφημίας, ὁ ποταμὸς καθ' ἑαυτέρην ἐωρᾶτο ἐκ τοῦ ὄρους ῥέων, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐφαίνετο, ἔστε ἐς τὸ πεδίον ἐκβάλλων ἐς τὸν Ἕρμον ἐξίοι. ἐνταῦθα δὴ ἐπιστρέψαντες ἐπὶ τὸν Ἁρπησσὸν ἦλθον, καὶ ἐπεραιώθησαν ἐν βραχεῖ, καὶ ἐπὶ τὸν Ἕρμον ἐξῆλθον, καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν τῷ πεδίῳ, ἐν ᾧ ἐπὶ τὸν Ἕρμον ἐξέρχεται ὁ Ἁρπησσός.

ipsum Sapæorum montem dierum trium, inaccessum hominibus ad eam diem, ob rupes, aquæ inopiam, saltusque densissimos: quòd si non pigeat aquam secum ferre, & viam angustam munire quantùm sufficiat ad transitum, non fore conspicuos ne avibus quidem propter condensitatem arborum: quarta verò die venturos ad Harpessum fluvium, qui in Hebrum incidit: inde Philippos iter esse unius etiam diei: quò ubi pervenerint circumventuros hostem, ut nullum effugium ei pateat. Placuit hoc consilium ut in rebus difficilibus, maximè quòd sperarent in potestate se habituros inclusas in medio tantas hostium copias. Ergo præmittitur pars quædam, commissa cura muniendæ viæ L. Bibulo & Rascupolidi. Illi magno labore pergebant tamen festinè & alacriter, tanto magis quòd præmissi quidam redierant nuntiantes se vidisse fluvium ex præalta specula: quarto verò die fessi labore ac siti, jam deficiente quam secum ferebant aqua, reputabant prædictam sibi triduanam tantummodo aquæ inopiam, consternatíque subitò insidias suspicabantur, non quòd non crederent nuntiantibus visum fluvium, sed quòd putarent duci se aliò, mœstos clamores edebant, Rascupolim quoties circumcursantem hortantémque viderent, saxis petentes & convitiis. Bibulo autem rogante supplicíter ut perdurarent bonis avibus, fluvius circa vesperam conspectus

Rascupolidis consilium.

649

Harpessus fluvius.

Rascupolis saxis & convitiis petitus.

ſpectus eſt à primo agmine: conclamatúmque ut par erat hilariter præ gaudio, clamorem proximis excipientibus uſque poſtremum agmen. His cognitis Brutus Caſſiuſque raptim per eandem viam traduxerunt exercitum reliquum. Nec tamen hoſtem hoc iter omnino latuit, nec circumventus eſt: nam Raſcus frater Raſcupolidis ex clamore ſuſpicatus rem exploravit: & ut vidit, miratus eſt per ſqualentem ariditate viam tranſiſſe tantas copias, quam ne feris quidem putabat propter tales ſaltus perviam: renuntiavítque Norbano omnia. Ille eum ſuis noctu fugit è Sapæis verſus Amphipolim: & ambo Thraces celebrabantur in exercitibus, alter quòd per ignotas vias duxerit, alter quòd eum id non latuerit. Caſſiani verò mirifica audacia Philippos pervenêre, quò & Cimber advectus eſt, & omnes copiæ convenerunt.

Raſcus frater Raſcupolidis fratris conſilium detegit.

650

Philipporum ſitus & varia nomina.

Ea urbs olim Datus nominata eſt, & antè etiam Crenides, quòd κρῆναι, id eſt, fontes crebri circa eum tumulum ſcaturiant. Hunc locum, ut opportunum bello adverſus Thracas gerendo, Philippus muniit, & appellavit de ſuo nomine. Sita eſt urbs in prærupto tumulo, totam ejus latitudinem occupans. Habet à ſeptentrione ſaltus, per quos exercitum Caſſianum traduxit Raſcupolis: verſus meridiem eſt ei proxima palus, quam mare excipit: verſus Orientem verò fauces & Sapæorum &

ρῶτο τοῖς πρώτοις, ϛ βοῆς ὡς εἰκὸς ἰλαρᾶς ἐπὶ τῇ χαρᾷ ἠχουμένης, ἡ βοὴ μετελαμβάνοντων αὐτὴν τῶν κατόπιν ἐξῆς, ἐπὶ τοὺς ὑστάτους πιελήει. Βραδτῶ ϑ' ὑπὸ Κάσσιῳ ἐπεὶ ἤκουσθον, ἐντὸ αὐτίκα δρόμῳ ἀμφὶ τ' τετμημένης, τ' ἄλλον στρατὸν ἄγοντες· ἐ μὴν ἔλαθόν γε τοὺς πολεμίους ἐς τέλος, ὅσῃ προέλαυον αὐτούς· ὁ γάρ τοι Ῥάσκος ὁ ἀδελφὸς ϛ Ῥασκυπόλιδος ὑπὸ τ βοῆς ὑπονοήσας ἐπεσκέψατο, ϛ τὸ γιγνόμενον ἰδών, ἐθαύμασέ μὲν ὁδὸν ἄνυδρον ἐλθόντως στρατοῦ τοσοῦδε, ὡς ὅσῃ θηρίον ᾤετο ὁδοῦσθαι ἀμφὶ τοιαῦδε ὕλης, ϛ ἀνήκεστα τοῖς ἀμφὶ τ Νωρβανόν· οἱ δὲ νυκτὸς ἔφυγον ὑπὸ τ Σαπαίων ἐπ' Ἀμφιπόλεως. κ οἱ Θρᾷκες ἄμφω ἀμφὶ στόματος ἦσαν ὑπὸ τοῖς στρατοῖς, ὁ μὲν ἀγνοουμένῃ ἀγαγών, ὁ δ' οὐκ ἀγνοήσας. οἱ δ' ἀμφὶ τ Βρᾶτον οὐ παρελόγε τολμήσ ἐς Φιλίππους παρῆλθον, ἔνθα αὐτοῖς ϛ ὁ Τύλλιος ἐπικατῆλθε, ϛ πᾶς ὁ στρατὸς συνελήλυθε.

Οἱ ϑ Φίλιπποι, πόλις ἐστὶν, ἣ Δάτος ὠνομάζετο πάλαι, ϛ Κρηνίδες ἔτι ὑπὸ Δάτου· κρῆναι γάρ εἰσι περὶ τ λόφον πολλαὶ πολλαί· Φίλιππος δὲ ὡς εὐφυὲς ἐπὶ Θρᾷκας χωρίον ὠχύρωσέ τε, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ Φιλίππους προσεῖπεν. ἔστι δὲ ἡ πόλις ἐπὶ λόφου προκρήμνου, τοσεύτη τὸ μέγεθος, ὅσον ἐστὶ ϛ λόφου τὸ εὖρος· ἔχει ϑ ὑπὸ μὲν ἄρκτον δρυμούς, δι' ὧν ὁ Ῥασκύπολις ἦγαγε τοὺς ἀμφὶ τ Βρᾶτον, πρὸς δὲ τῇ μεσημβρίᾳ ἕλος ἐστὶ κ θάλασσα μετ' αὐτὸ, κ δὲ τῷ ἑῴ, τὰ σπένδε τὰ Σαπαίων τε κ Τυρ-

τὴ Τευρπίλων, ὁπὶ δὲ τ δύσεως, πεδίον μέχρι Μουρκίνου τε ὃ Δραβίσκου, καὶ ποταμοῦ Στρυμόνος, τεταρακοσίων που καὶ πεντήκοντα σταδίων, εὔφορον πάνυ καὶ καλὸν, ἔνθα καὶ τὸ παίδων τὴ Κόρη φασὶν ἁνθιζομένη ἡρπάσθαι, καὶ ποταμὸς ἐστὶ Ζυγάκτης, ὃν ὧ ζεύξαι περῶντος, τὸ ἅρμα τὸ ζυγὸν ἄξαι λέγεσι, καὶ τῷ ποταμῷ ἡρπάσθαι τὸ ὄνομα· κατωφερὲς δ' ἐστὶ τὸ πεδίον, ὡς ἐπιδέξιον μὲν εἶναι τοῖς ἄνωθεν ὁρμῶσιν ὁπὶ τ Φιλίππων, ἄναντες δὲ τοῖς ἐξ Ἀμφιπόλεως βιαζομένοις. Φιλίππων δ' ἀπώ ἐστὶν ἕτερος λόφος ὁ μακρός, ὃν Διονύσου λέγεσιν, ὃν ᾧ καὶ τὰ χρυσᾶ ἐστὶ τὰ Ἄσυλα καλέμενα· ὅπου δὲ Φιλίππων δέκα σταδίους ἀπέχοντι δύο εἰσὶν ἄλλοι λόφοι, Φιλίππων μὲν αὐτῶν ὅσον ὀκτωκαίδεκα σταδίους ἀφεστῶτες, ἀλλήλων δὲ ὅσον ὀκτώ, ὃν οἷς ἐστρατοπεδεύσαν, Κάσσιος μὲν ἐπὶ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν, Βροῦτος ᾗ ἐπὶ τ Βορείου, καὶ τῶν ἀμφὶ τὸν Νορβανὸν ὑποχωρούντων οὐκέτι ἀπῆσαν. Ἀντωνίου τε γὰρ ἐπυνθάνοντο πλησιάζειν, Καίσαρος ὑστολελειμένου διὰ νόσον ὃν Ἐπιδάμνῳ· καὶ τὸ πεδίον ὡς εὐαγωνίσασθαι καλὸν, καὶ οἱ κρημνοὶ στρατοπεδεύσιμοι· τὰ γὰρ ἑκατέρωθεν αὐτῶν, τῇ μὲν ὡς ἔλη ὃ λιμνας μέχρι ἐς Στρυμόνα, τῇ ᾗ τὰ πρανὴ καὶ ἀτειλὴ καὶ ἀνόδους· τὸ δὲ μέσον τῶν λόφων τὰ ὀκτὼ στάδια, διόδους ὡς ἐς τὴν Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, καθάπερ πύλας· ὃ αὐτὰ διετείχισαν ὅπως χάρακος ἐς χάρακα, καὶ πύλας ὃν μέσῳ κατέλιπον, ὡς ἓν εἶναι τὰ δύο στρατόπεδα· ὡς ᾗ καὶ παρ' αὐτὸν ποταμὸς,

Turpilorum: ex occidentali latere campi patent usque Murcinum Drabiscumque oppida & Strymonem fluvium circiter CCCL stadiis, fertiles admodum & amœni: ubi raptam dicunt Proserpinam dum flores legeret: præfluitque amnis Zygactes: in cujus trajectu ajunt Plutonem fregisse currus jugum, & ab eo casu Græcos nomen indidisse fluvio. Est autem declivis ea planities descendentibus à Philippis, acclivis verò ab Amphipoli ascendentibus. Non longè à Philippis abest alter tumulus, quem Bacchi dicunt: in eo sunt aurisodinæ quas Asylum vocant. Inde ad decimum stadium progressis offerunt se alii duo tumuli, distantes à Philippis octodecim stadia, octo verò à se invicem: in quibus castrametati sunt, Cassius in meridiali, Brutus in septentrionali. Nec amplius Norbanum cedentem persecuti sunt: nuntiabatur enim appropinquare Antonium, Cæsare ad Epidamnum relicto propter valetudinem. Ea planities aptissima erat committendo prælio, sicut colles prærupti castris metandis: nam ex altero latere paludes stagnáque habebant usque Strymonem fluvium, ex altero aspreta nullis callibus pervia: medium inter tumulos octo stadiorum spatium, transitus erat Asiam ex Europa petentibus, quasi porta quædam: in eo transversum murum à castris ad castra extruxerunt, relicta porta in medio, ut bina castra unirentur. Præterfluebat

Proserpina ubi rapta.
Zygactes amnis.
Bacchi tumulus.
Aurisodinæ.
651

bat & amniculus, quem Gangam sive Gangitem dicunt: à tergo erat mare, tutam stationem classi, & castris victualia præbiturum. Thasum centesimo stadio distantem habebant pro horreo: triremes ad septuagesimum stadium in portu Neapolitano collocarunt. Hac opportunitate locorum læti castra muniebant.

Ganga amnis

Antonius interim cum exercitu raptim iter faciebat, ut Amphipolim occuparet, sedem belli facturus: & quia munitam à Norbano invenit ut sibi venienti esset receptaculo, gavisus, apparatum in ea reliquit cum una legione præsidiaria, præfectóque Pinario: ipse admodum audenter progressus longè, castra metatus est in plano, dirempta ab hoste octo tantùm stadiorum spatio. statímque apparuit quanto potior esset illorum quàm horum castrorum conditio: illi erant in colle, hi in planitie: lignabantur illi è montibus, hi è paludibus: illi aquabantur è fluvio, hi è puteis quos mox effoderant: commeatus illi à propinqua Thaso advehebant, hi ab Amphipoli per viam CCCL stadiorum. Videtur tamen necessariò fecisse id Antonius, præoccupatis jam ab hoste collibus, reliqua planitie humili, stagnante interdum aquis fluminis secundum quòd in effossis puteis fontes copiosi aquæ dulcis inveniebantur. Ea audacia quamvis à necessitate profecta, hostes terruit: considerantes statim ex itinere tam pro-

Castra Antonii & Cassii.

ὂν Γάγγαν τινὲς, οἱ δὲ Γαγγίτλω λέγουσι, & θάλασσα ὄπισθεν, ὃν ἦ κὴ τὰ ταμιεῖα & ὁρμισμαῖα ἐμελλον ἕξειν· Θάσον μὲ δὴ ταμιεῖον ἀπὸ ἑκατὸν σταδίων ἔσαν ἐτιθεντο· ὁρμισμα δὲ πρὸς τριήρεις Νέαν πόλιν ἀπὸ ἑβδομήκοντα σταδίων. οἱ μὲ δὴ χαιρόντες τῷ χωρίῳ, τὰ στρατόπεδα ὠχύρουν.

Ἀντώνιος δὲ ὡδοιε μὲ σὺν τῷ στρατῷ μετ' ἐπείξεως, τὴν Ἀμφίπολιν ἐθέλων ἐς τὴν ὑπηρεσίαν τῷ μάχης φθάλαβεῖν· ὡς ἦ αὐτὴν σῦρεν ὠχυρωμένην οἱ περὶ τὸν ἀμφὶ τὸν Νωβανὸν, ἤδη, ἦ τὴν παρασκευὴν ἐν αὐτῇ κατέλιπε μεθ' ἑνὸς τέλους, οὗ Πινάριος ἦγετο· αὐτὸς ἦ μάλα θρασέως πολὺ προελθὼν, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῷ πεδίῳ, σταδίους ὀκτὼ μόνους ἀπέχων ἀπὸ τῶ πολεμίων· & ἐνθὺς ὠ καταδηλος ἡ τῶ στρατοπέδων ἐλάττωσις τε καὶ πολεονεξία. οἱ μὲ γὰ ἦσαν ἐπὶ κολωνῷ, οἱ δὲ ἐν πεδίῳ, ἦ οἱ μὲ ἐξυλεύοντο ἀπὸ τῶ ὀρῶν, οἱ δ' ἀπὸ τῶ ἕλους· & ὑδρεύοντο οἱ μὲ ἐκ πεταμῶ, οἱ δ' ἐκ φρεάτων ὧν αὐτὶκα ὠρωρύχησαν, τὴν τε ἀγορὰν οἱ μὲ ἀπὸ ὀλίγων σταδίων ἐπηγοντο ἐκ Θάσου, οἱ ἦ ἀπὸ πεντήκοντα καὶ τελακοσίων ἐξ Ἀμφιπόλεως· ἐδοκῆ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ὁ Ἀντώνιος ὧδε πρᾶξαι, κολωνῶ μὲ ὠδείος ὢντος ἑτέρω, τὸ δ' ἄλλο πεδίον οἷα κοιλότερον ἐκλιμνάζοντος εἰότε τῶ ποταμῶ, περὶ ὃν & τὰς πηγὰς τῶ ὀρυσσομένων φρεάτων γλυκεῖας τε & διυγιλοὺς ὕδατος ἐυρίσκε· τό τε μὴν τόλμημα, οὐκ ἐξ ἀπορίας ἐγένετο, κατέπλησσε τοὺς πολεμίους, ἐγγὺς ὄντα ἦ ἐνθὺς ἐξ ἐφόδου σὺν καταφρονήσῃ παρασκευῆς

πεδεύ-

τυπιδύσαντ@· φρουρά τε ἠλίγη πολλὰ, καὶ πάντα κῆ ἀτοῦδῶ ὠχύρωτο παφρᾳς ἓ τείχεσι καὶ χαρακώμασιν· ὠχύρωτο δὲ ἓ οἱ πολέμιοι ὅσα αὐτοῖς ὑπέλιπεν· ὁ δὲ Κάσσι@ τὸν ὁρμὸν ὃν Ἀντωνίου μοναυλὴ ἔσαν ὁρῶν, διετείχιζεν ὁ ἐπ μῆον αὐτοῖς ἐλιπεν ἐς τὸ ἕλ@ ἀπὸ ἓ τραπεδου λῷ στενότητα ὑπερφθεν, ὡς μηδὲν ἐπ ἀτειχ@ ἔσον εἶναι, πλὼ καὶ πλάτ@ Βρύτῳ μὲ τὰ ἀπίκρημνα, Κασσίῳ δὲ τὸ ἕλ@, καὶ τῶ θαλάσσαν ἐπὶ τῷ ἕλῃ, τὰ ὃ ὑπ μέσῳ πάντα διειλημμ@ τάφρῳ καὶ χάρακι καὶ τείχ ἓ πύλαις. ὅτω μὲ ὠχύρωντο αὐτῶν ἑκάτεροι· καὶ ὑπ τοσούτῳ μήοις ἱππεῦσι καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐπειρῶντο ἀλλήλων.

Ὡς δὲ ἐξείρασε πάντα ὅσα ἐπενόουν, ἓ ὁ Καῖσαρ ἀφικτο, ὅπω μὲ ἐρρωμέν@ ἐς μάχλω, φορείῳ ὃ ἐπὶ τὰς στιπείας ἓ τρατῷ κομιζόμεν@, οἱ μὲ ἀμφὶ τ Καίσαρα εὐθὺς ἐξέπεσσον ἐς μάχλω, οἱ δ' ἀμφὶ τ Βροῦτον ἀντεξέπεσσον μὲ ἐπὶ τ ὑψηλοτέρων, ἀ κατῆσκον δέ. ἀ γὰ ἐγνώκεσαν ἐς τὸν μάχλω ἐπειγέσθ, τοῖς ἀγορᾶς ἐλπίζοντες ὑπερυσῆν τὰς πολεμίους. ὧν ὃ τὰ μὲ πεζα ἑκατέρωθι σὺν εἰκοσιδέκα ὁπλιτῶν τέλη, τοῖς μὲν ἀμφὶ τ Βροῦτον συνῆσαν τοῖς ἀριθμοῖς, τοῖς δ' ἀμφὶ τ Καίσαρα καὶ ἐπλέοναζον ἑκατέρωθεν· ἱππεῖς ὃ ἄμφ τοῖς ἑκατέρωθεν Θρᾳκίοις ἦσαν, Καίσαρι μὲ καὶ Ἀντωνίῳ μύελοι ἓ τετρακίλιοι, Βρύτῳ ὃ καὶ Κασσίῳ διςμύελοι. ὥστε πλήθει μὲν ἀνδρῶν καὶ ἁρσοσῦ καὶ ῥώστῃ

pinquo loco castra contemptim posita: quapropter multa castella exstruxerunt, vallóque ac fossa & muro communierunt, Antonianis quoque quantum res postulabat munientibus. At Cassius videns insanum impetum Antonii, spatium angustum inter paludem & sua castra, neglectum prius permuniit, nequid immunitum esset, rupibus latus castrorum Bruti protegentibus, Cassianorum verò, palude maríque deinceps: cetera in medio fossa vallóque & muris ac portis interspta erant. Hæ fuere munitiones utrorumque in quibus absolvendis dum occupantur, velitationibus tantùm & equitum excursionibus utrinque faciebant virtutis periculum. 652

Ut verò suprema operibus manus est imposita, & Cæsar in castra pervenit, nondum ad conflictum satis validus, lectica ordines circumvectari solitus, Cæsariani statim explicarunt aciem. Ex adverso Brutus suos instruxit in editiore loco, non descendit tamen: non placebat enim prælio decernere, quòd sperarent hostem laboraturum commeatuum inopia. Pariter utrinque undeviginti legiones constiterant. sed in acie Bruti nonnihil ad justum numerum deerat, contrà in Cæsariana erant aliquot supernumerarii: equitum, annumeratis utrinque Thracum auxiliis, Antonius cum Cæsare habebat XIIII M. Brutus & Cassius XXM. Itaque multitudine virorum, audacia virtutéque impe-

Copiæ utriusque exercitus.

ratorum, armis & apparatu pulcherrimum utraque acies spectaculum præbuit: sed otiosæ per multos dies, Cassianis prælium detrectantibus, & difficultate annonæ hostem fatigare cupientibus, quum ipsis omnia suppeterent ex Asia, & ex propinquo per mare subveherentur, hostes in regione infesta laborarent inopia. nam neque negotiatores ex Ægypto sumere quicquam poterant, fame tunc oppressa: neque ex Hispania aut Africa Pompeius, neque ex Italia Murcus & Ænobarbus sinebant commeatus advehi: Macedonia verò Thessaliáque non diu sufficere poterant, quæ tum solæ alebant exercitum.

Brutus & Cassius armis nolunt decernere.

Id non ignorantes Cassiani bellum ducebant: quod Antonius veritus statuit eos ad pugnam cogere: cogitavítque num posset clàm per paludem viam efficere, ut hostibus à tergo commeatus ex Thaso subvectionem intercluderet. Productis igitur rursum in aciem aliquoties signis omnibus, ut videretur adesse totus exercitus, deducta inde parte noctes atque dies aperiebat in palude angustum transitum, detondens arundines & aggerem excitans munitum utrinque macerie ne dilaberetur, profundiora sternens subliciis pontibus per summum silentium: conspectum enim hostibus adimebant arundines relictæ circa transitum. In hoc opus insumptis decem diebus, cohortes expeditas noctu misit: quæ occupatis ulteriori-

Commentum Cæsaris.

653

στρατηγῶν, καὶ ὅπλοις καὶ παρασκευῇ λαμπροτάτῳ ἑκατέρων παράταξιν ὀφθῆναι, ἄπρακτον δὲ ἐς πολλὰς ἡμέρας, σὺν ἐθελόντων συμπολεμεῖν τῶν ἀμφὶ τὸν Βροῦτον, ἀλλὰ τοῖς ἀγεφύροις ἀποκτεῖναι τοὺς πολεμίους, αὐτοὶ μὲ ἔχοντες τὴν Ἀσίαν χορηγὸν, ἐξ εἰγίων ὡς πάντα ἀφθόνως πορίζοιντο, τοῖς δὲ πολεμίοις ἐδὲν ὃν δαψιλὲς ἐδὲ οἰκεῖον· ἔτε γάρ τι δὶ ἐμπόρων πυρ' Αἰγύπτου λαβεῖν εἶχον ὑπὸ λιμοῦ τὴν χώρας δεδαπανημένης, ἔτε ἐξ Ἱσπανίας ἢ Λιβύης ἀφ' Πομπήϊον, ἔτε ὑπ' τὴν Ἰταλίας ἀφ' Μάρκον καὶ Δομίτιον· σὺν ἐς πολὺ δὲ αὐτοῖς ἐμελλον ἀρκέσειν Μακεδονία τε καὶ Θεσσαλία, μόναι σφίσιν ὖν τοῦ τότε χορηγοῦσαι.

Ὧν οἱ μὲ ἀμφὶ τὸν Βροῦτον συμμύοντες μάλιστα, διετέλεον. ὁ δὲ Ἀντώνιος αὐτὸ δεδιὼς, ἔγνω βιάσασθαι τοὺς ἄνδρας ἐς μάχην, καὶ ἐπινόησεν εἰ δυνατὸς βάσιμον τὸ ἕλος ἐργάσασθαι λαθὼν, ἵνα κατόπιν τῶν ἐχθρῶν ἐπ ἀγνοουμένων γενόμενος, τὴν ἀγερὼν σφᾶς ἀφέλοιτο τὴν ἀπὸ τῆς Θάσου κομιζομένην. σκάπτοντες οὖν αὖθις ἐκάστοτε ἐς μάχην τὸ σημεῖα ἔ στρατοῦ πάντα, ἵνα ὅλος σκηνάσθαι νομίζοιτο, μέρος πὶ νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας ἑκάστου ἐν τῷ ἕλει διόδου ποιοῦν, κέρματά τε τῶν δοναξ καὶ χῶμα ἐπιβάλλων καὶ λίθους ἑκατέρωθεν, ἵνα μὴ τὸ χῶμα διαπίπτοι, τὰ δὲ βαθέα διεστέρνυ καὶ ἐμφύρνυ μετὰ σιωπῆς βαθυτάτης· ἀφῃρητο γὰρ τὴν ὄψιν ἔ ἔργου τοὺς πολεμίους ὁ πίφυκως ἐπ δοναξ ἀμφὶ τῇ διόδῳ· δέκα δὲ ἡμέρας ἐργασάμενος ὧδε, ἐσέπεμψε λό-

ψε λόχους ὀρθρίους νυκτὸς ἄφνω, καὶ τὰ ἐρυμνὰ τοῦ σύτος κατέλαβε, καὶ ἐχαράκωσε φρούρια ὁμοῦ πολλά· ὁ δὲ Καίσαρ κατεπλάγη μὲν τὸ ἔργον τὴν ἐπίνοιάν τε καὶ κλοπὴν ἀντεπινοῶν ἢ ἀποτεμεῖν τὰ φρούρια τοῦ Ἀντωνίου, διεπίχιζε δ' αὐτὸς ἐπικάρσιον τὸ ἕλος ἄπαν, ἀγχόρθρον ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου μέχρι τῆς θαλάσσης κήπτων ὁμοίως καὶ γεφυρῶν, καὶ τοῦ χάρακα τοῖς σταυρώμασιν ἐπιπηδεῖς, καὶ τὴν ὑπὸ Ἀντωνίου μεγιστηρίαν διοδὸν ἀπολαμβάνων, ἵνα μήτε ἐκβαίνειν αὐτὸν οἱ ἔνδον ἔτι δυνηθεῖεν, μήτε ἐκείνῳ αὐτοῖς ἐπιβοηθεῖν· τοῦτο ἢ ὁ Ἀντώνιος ἰδὼν ὡς μεσημβρίαν, ὡς εἶχεν αὐτίκα σὺν ὁρμῇ τε καὶ ὀργῇ τὸ στρατὸν τὸ ἰδιον ἐπὶ θατέρα πεπυγμένον ἦλθε, ἐπιστρέφων εἰς τὸ λατείνισμα τοῦ Καίσαρος, μεταξὺ τοῦ ἕλους καὶ τοῦ στρατοπέδου, σιδηρᾶ φέρων καὶ κλίμακας, ὡς ἐξελὼν αὐτὸ καὶ παρελθὼν εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος στρατόπεδον· γιγνομένου ἢ αὐτῷ τοῦ δρόμου σὺν τόλμῃ πολλῇ τε καὶ ὠθῇ ἄνωθεν, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ μετεώρισμον τῶν στρατιωτῶν ἑκατέρων, ὥστε ἀλλήλοισιν οἱ τοῦ Βρούτου στρατιῶται ἐπὶ τῇ ὄρει, ὥδε μᾶλλα θρασέως αὐτὸς ὄντας σφόδρα ἐχθρῶν λαθεῖν τῶν, καὶ ἐπεδραμὸν αὐτοῖς αὐτοκελεύστοι τινὸς ἐκ τῶν ἡγεμόνων ἐπιτάγματος, καὶ ἔκτεινον εἰς πλαγίους ἀθρόως ἐς καταλάβειν· ὀξέως δὲ ἅπαξ ἔργου, καὶ τῷ Καίσαρος στρατῷ τεταγμένῳ μᾶλλόν τε σφᾶς, ἐπεδραμὸν, καὶ τρέψαντες ἐδίωκον, μέχρι καὶ τὸ στρατόπεδον ἐξέλον, ὃ κενὸν ὢν Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος, Καίσαρος αὐτὸ δ' ἐναντίον ἔνδον οὐκ ὄντος,

bus locis aliquot natura munitis, multa castella vallata perfecerunt eodem tempore. Ad id commentum tam bene dissimulatum Cassius obstupuit, & ut arte illuderet, excluſurus ab eis castellis Antonium, transversum septum egit per totam paludem à castris usque ad mare, ad imitationem alterius operis continuatis subliciis pontibus & aggeribus, interruptáque via quam Antonius fecerat, ut nec qui transierant se possent recipere, nec submitti possent eis auxilia. Quod ubi vidit Antonius circa meridiem, ita ut erat, confestim cum impetu & ira suum exercitum in altero cornu stantem vertit ad murum Cassii, pertinentem à castris ad paludem, ferramenta secum & scalas ferens quasi hoc expugnato penetraturus ad castra Cassiana. Eos tam insolenter adverso clivo transversim per ipsum quod utramque aciem dirimebat spatium currentes non tulerunt Bruti milites, ignominioſum rati, si viri armati adversarios impunè præter ora sua sinerent evadere: & non exspectato imperio, tantùm ad unius tribuni mandatum irruentes in eos ex latere, occiderunt quotquot ad manus venere: commiſſóque semel prælio, mox se verterunt ad oppoſitam sibi Cæsaris aciem, coactámque terga vertere, persecuti etiam castris potiti sunt, quæ illi communia fuerunt cum Antonio: Cæsare tum absente propter somnium, & eam oblatum.

Cæsar abest à prælio propter somnium

& eam diem cavente, ut ipse
Cæsaris Octavii commentarii. scriptum reliquit in suis commentariis.

654 Tum Antonius ut vidit cœptum prælium, gavisus est quòd hostem eò compulisset: reverti tamen in campum judicavit sibi inutile, ne convertens aciem turbaret ordines: sed continuato ut occeperat cursu, in adversum clivum evasit contemptis telis supernè volantibus, donec impegit in aciem Cassii, loco se non moventem, & attonitam nec opinata audacia, quam ubi perrupit insigni ausu, septum illud transversum invasit magno impetu, & convulso vallo, fossa opleta, muro subruto, stationem pro porta oppressit, contemptisque missilibus per portam introsiliit: ceteri per diruta murorum penetraverunt, quidam etiam per stragem cadaverum ascenderunt. & hac omnia tanta celeritate, ut succurrentibus qui in palude operabantur, ipsi jam expugnatis muris occurrerent, & his quoque eodem impetu profligatis compulsisque in paludem, reverterentur jam in ipsa castra Cassii, duntaxat qui cum Antonio per murum irruperant, reliquis extra murum cum hoste confligentibus: castra enim ut firma perpauci custodiebant, quo facilius capta sunt, jámque etiam extra Cassiani vincebantur: & cognito quòd castra sint amissa, turpi fuga dispersi sunt. Atque ita æquo Marte pugnatum est, profligato per Brutum sinistro cornu

Cassianorum clades & fuga.

Bruti ab altera par.

ἀλλὰ φυλαξαμένῳ τὴν ἡμέραν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἔγραψεν.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος ὁρῶν τὸν μάχλον συνερρωγέναι, ἤδη μὲν ὡς ἀναγκάσας (πονηρὸν γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἐσκόπει) ἀναστρέφειν δὲ εἰς τὸ πεδίον οὐκ ἐκέλευε, μὴ τὸν φάλαγγα ἀνέλιττων παράσχειν, ὡς δρομαῖος δ' εἶχεν ὁρμῆς, ἐφέρετο δρόμῳ καὶ ἀνέβαινε, βακχόμενός τε καὶ χαλεπῶς, μέχρι βιαζόμενος ἐνέκυρσε τῇ φάλαγγι τῇ Κασσίου τὸν τύξιν τὸν δεδομένον φυλάσσουσῃ, καὶ τὸ γιγνόμενον ὡς ἄλογον καταπλήσσει. ῥήξας δ' αὐτίκα ὑπὸ τόλμης, ἐπὶ τὸ ἀπατείχισμα ὥρμα τὸ μεταξὺ δή τε ἕλους καὶ θρασυβούλου, τόν τε χάρακα ἀναιρῶν, καὶ τὸν πάφρον ἐγχώννυς, καὶ τὸ οἰκοδόμημα ὑπορύσσων, καὶ τοὺς ἐν ταῖς πύλαις καταφονεύων, καὶ τὰ ἐπιπίπτοντα ὁμοῦ τείχους ὑπομένων, ἕως αὐτὸς ἐσήλατο ἀπὸ πυλῶν ἔνδον, ἔπεσε δὲ ταῖς ὑπωρυχίαις ἐσηλθον, οἱ δὲ καὶ τοῖς πεπτωκόσιν ἐπενέβαινον, καὶ πάντῃ ὅπως ἐγίγνετο ἐξέως, ὥστε τοῖς τὸ ἕλος ἐργαζομένοις ἐπιβοηθοῦσιν ὑπολώτων, ἐλόντες ἤδη τὸ ἀπατείχισμα· περιφάνθροι δὴ καὶ τάδε σὺν ὁρμῇ βιαίῳ, καὶ ἐς τὸ ἕλος κατώσαντες, ἐπανῆσαν ἐς αὐτὸ ἤδη τὸ στρατόπεδον δὴ Καισὶς μόνοι σὺν τῷ Ἀντωνίῳ, ὅσοι τὸ ἀπατείχισμα ὑπερῆλθον, δὴ ἄλλα πλήθους ἑκατέρων ὅπως ἀλλήλοις μαχόμενοι. τὸ δὴ στρατόπεδον ὡς ἐρυμνὸν ὀλίγοι πάμπαν ἐφύλασσον, ὅθεν αὐτῶν ἐνημαρῶς ἁλῴσεσθαι ὁ Ἀντώνιος· ἤδη δὲ καὶ ἔξω δὴ Καισὶς στρατὸς ἠσσᾶτο, καὶ τὴν κατάληψιν ἰδὼν δὴ στρατοπέδου,

διεσπεῖ-

διεσκίδνατο ἀκόσμως· καὶ τὸ ἔργον ἑκάτερος ὅμοιον, Βροῦτός τε τὸ λαμὸν τῶν πολεμίων ἐτέτραπτο, καὶ τὸ στρατόπεδον ἡρήκει, Ἀντώνιός τε Κασσίου κρατῶν, συν ἀμηχάνῳ τόλμῃ τὸ στρατόπεδον ἐπόρθει, φόνου τε ἑκατέρων ποικίλου· ὑπὸ γὰρ μεγέθους πεδίου τε καὶ κονιορτὸς τοὺς ἀλλήλων ἠγνόουν, μόλις ποτὲ ἐπύθοντο, καὶ τοὺς λοιπους ἀνεκάλουν· οἱ δὲ ἐπανήεσαν ἀχθοφόροις ἐοικότες μᾶλλον ἢ στρατιώταις, καὶ οὐδὲ τότε ἀλλήλων ἠθάνοντο, οὐδὲ καθεώρων ἐπεὶ ῥίψαντές γε ὅσα ἔφερον οἱ ἕτεροι μέγα ἂν εἰργάσαντο καὶ τῶν ἑτέρων ἀστυφάκτους ὧδε ἀχθοφορουμένους. τὸ δ' ἀριθμῶν τῶν ἀπολωλότων εἰκάζουσι, τοῦ μὲν ἀμφὶ τὸν Κάσσιον ἐς ὀκτακισχιλίους σὺν τοῖς πυρφορήσασι θεράπουσι γενέσθαι, τοῦ δ' ἀμφὶ τὸν Καίσαρα διπλασίονα.

Κάζοντος δὲ ἐξ οὗ τὸ λοιπὸν στράτευμα ἐξέστη, καὶ ὡδὲ ἐστελθεῖν ἔτι εἶχεν ἐς τὸ στρατόπεδον, ἀνέδραμε ἐς τὸν Φιλίππων λόφον, καὶ τὰ γιγνόμενα ἐθεᾶτο· ὅθεν ἀκριβῶς μὲν οὐδὲ αὐτὰ τὰ κονιορτὸν ὑπὸ πάντα ὁρᾶν, ἀλλ' ἢ τὸ στρατόπεδον ἑαυτοῦ μόνον εἰλημμένον, ἐκέλευσε Πινδάρῳ τῷ ὑπασπιστῇ παραστῆναι οἱ καὶ ἀφαιρεῖσθαι. ἀμελοῦντος δ' ἔπ' ἔμοῦ Πινδάρου, παρῆν τις ἀγγέλων Βρούτου ἐπὶ θατέρῳ νικᾶν, καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων πορθεῖν· ὁ δὲ τότε μὲν τοσόνδε ἀπεκρίνατο, „ Νικᾶν λέγε αὐτὸν πανταχῆ νικᾶν· „ ἐς δὲ Πίνδαρον ἐπιστραφείς, „ Τί βραδύνεις, ἔφη, τί σε ἐμὲ „ οὐχὶ νῦν ἀπαλλάσσεις; Πίνδαρος μὲν δὴ δεσπότην ὑπέχων τῷ σφαγίῳ διεχρήσατο· καὶ πεσὼν hostium & castris captis: diversa parte Antonio post devictos Cassianos incredibili audacia castra quoque vastante, multis utrinque per varios casus occumbentibus. Et quia latis in campis multum pulveris excitatum est, ignorabant alteri de alteris: tandem cognito ubi essent, revocabant socios, illi ad suos recipiebant se, bajulis similiores quàm militibus. Ac ne tum quidem aspectu ullóve sensu dignoscebant se invicem: alioquin alterutri projectis sarcinis, facilè adversarios onustos oppressissent. Desiderata sunt, quantùm conjecturis assequi licuit, Cassianorum octo millia cum servis armigeris, duplo plura in exercitu Cæsaris. 655 Cæsaris & Cassii clades quanta.

Cassius exutus castris, eò reverti non potuit, sed cursu recepit se in Philipporum tumulum, & inde prospectabat quid fieret: quúmque prospectus adimeretur pulvere, nec exactè videbat nec omnia, nisi quòd castra amiserat. Quapropter Pindarum armigerum suum jussit ut sibi percussoris præstaret officium. Dum is cunctatur, accurrit alius quidam nuntians Brutum in altero cornu vincere, & castra hostium diripere. Cui hoc tantùm respondit, Refer ei, me optare illi absolutam victoriam. Tum ad Pindarum versus, quid cessas, inquit, Cur non me ab hac ignominia liberas? simúlque jugulo ferrum excepit. Hæc quidam pro- Victoria. Cassius Pindaro armigero suo jugulum præbet.

produnt de morte Cassii. Alii putant eum afferentibus lætum nuntium Bruti equitibus existimantem hostes esse, misisse Titinium qui rem exactè cognosceret: & quum equites ut amicum Cassii recepissent in medium, conclamantes præ gaudio, Cassium qui crederet illum in hostes incidisse, hoc tantùm profatum, Expectavimus dum videremus amicum abripi, secessisse in tentorium cum Pindaro, & Pindarum nusquam visum postea: quamobrem quidam opinantur eum injussum occidisse dominum. Obiit Cassius natali suo die, postquam eventu quo diximus pugnatum est. Titinius morarum pœnas ultronea morte luit.

Titinius.

Pindarus.

Titinii interitus.

At Brutus supra Cassii cadaver flens, appellabat ultimum Romanorum, intelligi volens, neminem posthac fore virtute similem, accusans simul properationem ejus & temeritatem, & ediverso mactum felicitatis prædicans, qui se curis ac molestiis exemerit, Quæ me, inquit, ducunt ad nescio quem exitum? Tradito deinde amicis cadavere, ut clàm sepeliretur, ne exercitus ex aspectu provocaretur ad lacrymas, ipse cibo ceteráque corporis cura abstinens, pernox constituebat exercitum Cassii. Mane deinde hostibus progressis in aciem, ne pro victis haberentur: mentem eorum intelligens, Sumamus, inquit, arma nos quoque, & pari simulatione cladem tegamus: ut verò instruxit aciem,

Bruti lamenta super Cassii cadavere.

656

ὅτως ἀποθανεῖν δοκεῖ Κάσσιον. ἔπεμψε δ' αὐτὸν οἰόμενος, ἀφικομένων ἐς εὐαγγέλιον ἱππέων Βρούτου, νομίσαντα ἐφορμᾶν πολεμίους, πέμψαι τὸ ἀκριβὲς εἰσόμενον Τιτίνιον· τὸν δὲ ἱππέων ὡς Κάσσιον φίλον ἀσμένων τε σφῶν ἡδονῇ, καὶ ἐπὶ τῷδε καὶ ἀλαλαξάντων μεγα, τὸν Κάσσιον ἡγούμενον ἐς ἐχθροὺς ἐμπεσεῖν Τιτίνιον, τοῦτο φάναι, Περιεμείναμεν φίλον ἁρπαζόμενον ἰδεῖν; καὶ ἐς πυκνὰ σκιδνὰ ἀποχωρῆσαι μετὰ Πινδάρου, καὶ τὸν Πίνδαρον οὐκ ἔτι φανῆναι· διὸ δὴ νομίζουσί τινες ὑπὸ κεκελευσμένον ἐργάσασθαι. Κασσίῳ μὲν δὴ τέλος ἦν ὁ βίου καὶ τῷ αὐτῷ Κασσίου γενεθλίων ἡμέραν, ὡδὲ τὰ μάχης γενέσθαι συμπεσούσης· καὶ Τιτίνιος ὡς βραδύπους ἑαυτὸν ἐκτεινε.

Βροῦτος δὲ Κασσίου τὸν νεκρὸν ἀνακλαύσας, ἀνακλῆ τελευτῶντα ἄνδρα Ῥωμαίων, ὥστ' ἂν τινος ἔτι τοιῷδε ἐς ἀρετὴν ἐσομένου, ταχυεργίας τε αὐτοῦ καὶ προπετείας ἐνοικεῖ, καὶ ἐμφέρεσθαι ὁμοῦ φρονίδων καὶ ἀνοίας ἀπηλλαγμένον, ὃ Βροῦτον ἐς ποῖον ἄρα τέλος ὁδηγοῦσι; παρεδὸς δὲ τὸ σῶμα τοῖς φίλοις, ἐνταφιάσαι λαθραίως ἐψευσαι, ἵνα μὴ καταδακρυσθῇ τ' στρατοῦ ὁρῶντα, αὐτὸς ἄσιτός τε καὶ ἀπημελητος ἀνὰ τὴν νύκτα πᾶσαν τὸ Κασσίου στρατόπεδον κατῆσπερ. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ τὸ πολεμίων τὸ σφῶν παρατασσόντων ἐς μάχην, ἵνα μὴ δοκεῖεν κλασθῆναι, σωεις τοῦ
„ εὐθυμήματος, Ὁπλισώμεθα,
„ ἔφη, καὶ ἡμεῖς, καὶ ἀνθοπλεγ-
„ ησόμεθα κλάσσονα παθεῖν· ὡς δὲ παρέταξεν, αἱ μὲν ἀνεχάζοντο,

ὁ δὲ

ὁ δὲ Βροῦτος ἐπιτωθάσας, ἔφη
» τοῖς φίλοις, Οἱ μὲν δὴ προκα-
» λέμενοι ἡμᾶς ὡς κεκμηκότας,
» οὐδὲ ἀπειρᾶσθαι.

Ἡ δὲ ἡμέρα τῶν μάχων ἐν Φι-
λίπποις συνέβαινεν ἔναγχος, καὶ ἐν τῷ
Ἰονίῳ τοιόνδε πάθος ἄλλο ἐγίγνετο
μέγα. Δομίτιος Καλουῖνος ἐπὶ ὁλ-
κάδων ἦγεν ὁπλιτῶν δύο τέλη Καί-
σαρι, καὶ τὸ διώνυμον ἴδιον αὐτῶν,
τὸ Ἄρειον, ὃ ἐπὶ μεγάλῃ τῇ ἀλκῇ ὠ-
νόμαζον· ἦγε δὲ καὶ στρατηγίδα προ-
έρραν ἐς διακοσίους ἄνδρας, ἱππέων τε
ἴλας τέσσαρας, καὶ ἕτερον πλῆθος
ἐπιλεγμένον, καὶ τριήρεις αὐτοὺς
παρέπεμπον ὀλίγας. Μοῦρκος δ'
αὐτοῖς καὶ Ἀηνόβαρβος ἑκατὸν καὶ
τριάκοντα μακρῶν ὑπολύτων, καὶ
αὐτὰς μὲν ὁλκάδες ἐσίῃ μὲν μὴ προ-
τοῦ διέφυγον ὀλίγας, αἱ λοιπαὶ δὲ
χαλάσεντος ἄφνω τοῦ πνεύματος,
ἐν χαλκίῳ σταθερᾷ καὶ τὸ πέλαγος
ἠλῶντο, ὑπὸ τοῦ θεῶν ἐκδιδομένας
τοῖς πολεμίοις· ἐνέβαλον γὰρ ἀ-
δεῶς ἐκφύλοις καὶ ἀνερρήγνυον, ὁδὲ
μὴ παραπέμπουσι σφᾶς τριήρεις
ἐπικυρεῖν ἐδυνάκνῳ ἀφ' τῶν ὀλιγό-
τητα κυκλεύμενοι· ἔρχα δ' ὧν τ' κιν-
δυνωδέστων πολλὰ καὶ ποικίλα, ὅτε
μὲν τὰ πλοῖα συνάγοντων ἀπὸ κώ-
λων ἀσυδῆ καὶ κρυπτοῖς ἀρμόζοντων
ἐς ἄλληλα, ἵνα μὴ διεκπλέῃ αὐτὰ
ἔχοιεν οἱ πολέμιοι· ὅτε δὲ τέτυ
κρατήσαν, ὁ μὲν Μάρκος αὐτοῖς
ἐπέβαλλε τοξεύμασι πυρός, οἱ δ'
τὰς σανδίσμους ἀνέλυον ὀξέως, καὶ
ἀπέφευγεν ἀλλήλων ἀφ' τὸ πῦρ,
αὖθίς τε ἐγίγνοντο παῖς τριήρεσιν ἐς
περίπλοιαν καὶ ἐμβολίαν ἑτοιμοι. ἀ-
γανακτοῦντες δ' οἱ ἄνδρες καὶ μάλι-
στα αὐτῶν οἱ Ἄρειοι, ὅτι κρείττους
ὄντες ἀλκῇ, δι' ἀπορίας ἀπώλ-

hostes retrocesserunt. Brutus ad amicos sic in eos cavillatus est, Isti qui nos ut sessos provocant, armis experiri nolunt.

Ceterùm qua die in campis Philippicis pugnatum est, etiam in Ionio mari casus memorabilis accidit. Domitius Calvinus onerariis navibus vehebat duas legiones ad Cæsarem, quarum altera ob virutem Martiæ cognomine honestata fuerat: vehebat etiam cohortem prætorianorum duorum millium, & quatuor alas equitum, aliámque selectam multitudinem, paucis triremibus deducentibus. His Murcus & Ænobarbus obviam fuit cum centum triginta longis navibus. Eas primùm onerariæ paucæ velis plenis effugerunt, reliquæ repentè vento vim remittente, in tranquillo mari errabant, divinitus hosti traditæ. Invadebant enim intrepidè singulas & perrumpebant: nec à prosequentibus triremibus ullum erat auxilium, quòd propter paucitatem circumvenirentur. In hoc prælio varii conatus fuere periclitantium, dum celeriter naves conjungunt contis ac funibus ne hostis perrumperet. quod quum succederet, Murcus immittebat eis ignita jacula, & illi pari celeritate solvebant vincula, & diffugiebant metu incendii, atque ita rursum exponebant se rostrorum ictibus, aut circumveniebantur. Ibi indignati milites, præsertim Martii, quòd quum præstarent robore, inulti perirent,

alii

alii seipsos interficiebant, non expectato incendio: alii triremes hostium insilientes, multa faciebant ac ferebant fortiter: naves quoque semiustulatæ diu jactabantur onustæ vectoribus, aliis igne, aliis fame sitique pereuntibus. quidam antennis aut tabulis hærentes in scopulos aut deserta littora ejecti sunt: nonnulli horum ex insperato servati fuerunt, qui & ad quintam diem perdurarunt, picem interim lingentes, aut vela funésve mandentes, donec undis ad terram appellerentur. Multi deditionem fecerunt, quum non possent tot malis resistere. In his fuerunt triremes XVII quarum milites ad Murci sacramentum transierunt. Calvinus dux earum cum sua nave Brundisium quinta die rediit, periisse creditus. Idque in Philippensis pugnæ diem incidit, sive naufragium dicendum est, sive navale prælium: fuitque res miraculo, postquam compertum est ita fortunæ visum, ut certamen utrunque in eundem temporis articulum competeret.

Clades navalis Cæsaris in Ionio mari sub Domitio Calvino.

657

Brutus autem advocata concione militum, sic eos allocutus est, HESTERNO prælio commilitiones nulla in re non superiores hostibus fuimus: nam

Bruti oratio ad exercitum.

λωντο, οἱ μὲν αὐτὸ τὸ πυρὸς ἑαυτοὺς ἀνήρουν, οἱ δὲ ἐς τὰς τριήρεις τῶν πολεμίων ἐνάλλοντο, τὰ δὲ ἐδέχοντο, τὰ δὲ ἔπασχον· νῆές τε ἡμίφλεκτοι μέχρι πολλοῦ περιέπλεον ἀνδρας ἔχουσαι, τὰς μὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς, τὰς δ' ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης διαπεπονημένας· οἱ δὲ καὶ ἱστίων ἢ σανίδων ἐχόμενοι, ἐς πέτρας ἢ ἀκτὰς ἐξεφέροντο ἐρήμους, καὶ εἰσίν αὐτῶν οἳ καὶ διεσώθησαν ὑπὸ περιαλόητοι· τινὲς δὲ καὶ ἐς πέντε διήκεσαν ἡμέρας, λιχμώμενοι τὴν πίσσαν, ἢ ἱστίων ἢ κάλων ἀφιμησάμενοι, μέχρι σφᾶς ὁ κλύδων ἐξώμοσεν ἐπὶ τὴν γῆν. πολὺ δ' ἦν ὃ καὶ τοῖς πολεμίοις ἑαυτὸ ἐπέτρεπεν ὑπὸ τῶν συμφορῶν ἠσθημένον· ἐπέτρεψαν δὲ καὶ τῶν τριήρων ἐπιβαθέντες· καὶ τὰς μὲν ἀνδρας οἱ περὶ Μᾶρκον ἐς αὐτὰς μεθάρμοσαν, ὁ δὲ στρατηγὸς αὐτῶν Καλβῖνος ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ νεὼς ἐπανῆλθεν ἐς τὸ Βρεντέσιον ἡμέρᾳ πέμπτῃ, δόξας ὀλωλέναι. τοιοῦτο μὲν δὴ πάθος τῆς αὐτῆς ἡμέρας τῇ περὶ Φιλίππους μάχῃ καὶ τῷ Ἰονίῳ ἐπεγένετο, εἴτε ναυμαχὸν, εἴτε ναυμαχίαν ὀνομάσαι χρὴ, καὶ ἐξέπληξε τὸ συγκύρημα τῶν ἔργων ὕστερον ἐπιγνωσθέν.

Ὁ δὲ Βροῦτος τὸν στρατὸν ἐς ἐκκλησίαν συνακαλέσας, ἔλεξεν ὧδε, „ΟΥΔΕΝ ἐστιν, ὦ συστρατιῶται, „ὧνδε τῶν ἐχθὲς ἀγώνων, ἐν ᾧ μὴ „κρείσσους ἐγενεσθε τῶν πολεμίων· „τῶν τε

ΟΥΔΕΝ ἔστιν, ὦ συστρατιῶται, παρὰ τὰ ἐχθὲς ἀγῶνα, ἐν ᾧ μὴ κρείσσους ἐγένεσθε τῶν πολεμίων] Initio hujus orationis videri cuipiam possit P. Candidus aliam sequi lectionem quàm Gelenius: eandem tamen sequitur, sed impingit ad quendam lapidem, ad quem & Gelenium in aliis quibusdam hujus scriptoris locis impingentem videre est. Ita enim ille (Candidus inquam) hoc initium vertit, *Nullum est præter hesternum prælium, commilitones, in quo non potiores hostibus vestris extiteritis.* At verò alter interpres ita, planè

» τ' τε ηδ μάχης ἤρξατε προθύ-
» μως, εἰ μὴ χωλὸς παραγγέλ-
» ματος, μὴ τὸ πέραρ τελω-
» ὃ ἐδείνυμον αὐτοῖς ὂν ἐπὶ τῷ
» σάλῳ τὸ κέρας, διεφθείρατε ἅ-
» παν, ⁊ τὰς ἐπιτεταγμένας αὐ-
» τῷ μάχῃ τῇ στρατοπέδου, μὴ
» τὸ στρατοπεδον αὐτὸ εἵλετε πρό-
» τερον ⁊ διηρπάσατε, ὡς προθύ-
» μῶν τάδε πρὸς πολὺ τ' ἐπὶ τῷ
» λαῷ βλάβης ἡμῶν· δυνηθέντες
» δ' ἂν ὅλον ἐργάσασθαι τὸ ἔργον,
» ἁρπάσαι μᾶλλον εἵλεσθε, ἢ κτεί-
» νειν τὰς ὑσσωμένας· οἱ γὰρ πλέο-
» νες ὑμῶν τὰς πολεμίας παρο-
» δόντες, ἐπὶ τὰ τῶν πολεμίων
» ὥρμων· μὴ σὺ τάδε αὖ πάλιν οἱ
» μὲν διήρπασαν δύο τ' ἡμετέρων
» στρατοπέδων ὄντων τὸ ἕτερον, ἡ
» μεῖς ἦ ὀλίγων ἅπαντα ἐχόμεν,
» ὡς ⁊ τάδε τὴν ἐπίκτησιν τ' βλά-
» βης διπλασίονα ἔῃ· ⁊ τὰ μὲν σὺ
» τῇ μάχῃ πλεονεκτήμαθ' ὁσαιοῦτα
» ὅσα ἦ ἕτερα προὔχομεν αὐτῶν, ἐ-
» χθὲ ⁊ τάδ' τ' αἰχμαλώτων μαν-
» θάνειν, ὡσεί τε ἀπορίας σίτου, ⁊ ἐπιμιήστως αὐλῆς, ⁊ κομιδῆς κακοπαθείας,

& pugnam incepistis alacriter, quamvis injussi, & quartam legionem, propter opinionem virtutis in opposito cornu locatam, totam concidistis, aliósque deinceps usque castra, quæ & ipsa capta diripuistis: ut hæc victoria longè præponderet damno in sinistro cornu accepto. quam quum possetis parare in solidum, res hostium diripere maluistis quàm victos delere: nam plerique vestrûm præteritis hostibus in eorum bona fecerunt impetum: & hic quoque nobis prævalentibus, illi ex nostris casuis binis ceperunt altera, nos universa illorum occupavimus: atque ita duplo major eorum jactura fuit. Hactenus quantùm ad prælium attinet potiores sumus: de cetero quantùm præpolleamus, potestis ex captivis discere, de inopia caritatéque annonæ, de laboriosa comportatione

planè contrario sensu, *Hesterno prælio, commilitones, nulla in re non superiores hostibus fuimus.* Candidum in errorem impulit præpositio πρὸ. hanc enim putavit sonare *præter*, quum alium usum habeat (sicut & in aliis quibusdam hujus scriptoris locis) & hæc πρὸ τ' ἐχθὲς ἀγῶνα, idem sonent quòd ista, ὑπὸ τῷ ἐχθὲς ἀγῶνι. Sic autem debere illam particulam accipi, ostendunt quæ subjunguntur. Adde quòd, ut alterum illum usum (magis alioqui frequentem) habere dici posset, non οὐδὲν sed οὐδεὶς legi oportuisset. Præterea μὴ κρείσσους Gelen vertit, *superiores hostibus fuimus*, tanquam legisset ἐγίνόμεθα, non ἐγενόμεθα: sed per imprudentiam scripsisse arbitror *fuimus* pro *fuistis*: quum & ipse statim post, *incepistis*, non *incepimus*, scripserit.

Ὡς καὶ τάδε πρὸς τὴν ἐπίκτησιν τ' βλάβης διπλασίονα ἔῃ.] Pro his verbis habet Gelenii interpretatio, *atque ita duplo major eorum jactura fuit.* Candidi autem est hæc, *ita ut calamitatis hujus acceptio in duplo nobis constet.* Neuter autem animadvertit, πρὸς ἐπίκτησιν non jungi cum βλάβης, sed contrà illi opponi: hoc sensu, *ita ut hac etiam in re acquisitio nostra duplo major sit quam damnum quod passi sumus.* Aliquid tale dictum à Bruto & paulo ante fuit, illis verbis, ὡς προὔχομεν τάδε πρὸ πολὺ τ' ἐπὶ τῷ λαῷ βλάβης ἡμῶν.

Ἡμεῖς

tatione & penè defectu commeatuum: nam neque è Sicilia, Sardinia, Africa, Hiſpaniáque eis petere licet per Pompeium, Murcum, Ænobarbúmque claſſe CCLX naviu[illegible] mare illud intercludentes: & Macedoniam exhauſerunt jam: ſola nunc alit eos Theſſalia, quam uſque quò
658 ſuffecturam putatis? Ergo quum eos ad pugnam properare videritis, exagitatos à fame putate præſentem mortem appetere. Nobis ediverſo curandum eſt, ut eos fame oppugnemus, quo debiliores & afflictiores invadamus quum opus fuerit, nec alacriores ſimus quàm tempus poſtulat. Quòd ſi quis hoc conſilium cunctantium magis quàm properantium putat per imperitiam, conſideret mare quod à tergo nobis commoditates omnes alimentáque ſuppeditans, occaſionem præbet aſſequendæ victoriæ ſine periculo, modò patienter & æquo animo feratis inſultantes &

,, τὸ πυρ' ὀλίγον ἤδη σαφοῦς ἐπι-
,, λείψεως· ὅτε γὰρ ὁ μὲν Σικελίας
,, ἢ Σαρδόνος ἢ Λιβύης ἢ Ἰσπανίας
,, ἔσιν αὐτοῖς λαβεῖν ἀφ' Πομπηΐου
,, καὶ Μάρκου καὶ Αἰνοβαρβου, ναυ-
,, σὶν ἑξήκοντα καὶ διακοσίαις ἀπο-
,, κλείοντας αὐτοῖς τὸ πέλαγος·
,, Μακεδονίαν τε ἐξαναλώκασιν ἤ-
,, δη, καὶ οὐ μόνης ἄρτι Θεσσα-
,, λίας ἔχουσιν, ἢ ἐς ὅσον αὐτοῖς
,, ἔτι ἀρκέσει; ὅταν οὖν αὐτὰς ἐ-
,, πειγομένους ἐς μάχην μᾶλιστα
,, ἴδητε, τότε ἡγεῖσθε διακειμένας
,, ὑπὸ λιμοῦ, ἢ οὐ χρὴ δοκεῖν
,, αἱρεθῆναι· ἡμεῖς δ' ἀντιμηχανη-
,, σώμεθα αὐτοῖς τὸν λιμὸν ἡμῶν
,, πρὸς πολεμεῖν, ἵν' ἀσθενέσεις καὶ
,, τετριμμένοις συτύχωμεν ὅτε χρὴ,
,, μηδ' ἐπιφερώμεθα τοῖς πρά-
,, μασιν πρὸ καιροῦ, μηδὲ βρα-
,, δυτῆτί τις ἡγεῖσθω τὴν ἐμπει-
,, ρίαν, ἢ ταχυτῆτα, * ἐς τὸν
,, ὀπίσω θάλασσαν ἀφορῶν, ἢ πο-
,, στεύτες ἡμῖν ὑπηρεσίας καὶ πρα-
,, φὰς ἐπιπέμπουσι, δίδωσιν ἀ-
,, κινδύνως νίκης ἐπιτυχεῖν, ἢ ὑ-
,, πομένητε καὶ μὴ ἀδοξῆτε, εἰ πρά-
,, ξουσιν

Ἡμεῖς δ' ἀντιμηχανησώμεθα αὐτοῖς τὸν λιμὸν ἡμῶν πρὸς πολεμεῖν.] Loci hujus ſenſum melius expreſſit Candidus quàm Gelenius: & ita quidem ut non ſolùm bona Candidi interpretatio (quod rara avis eſt) ſed optima hoc dici in loco poſſit: dummodo auxilium ei ferat emendatio particulæ *non*: quæ mutanda eſt in *nos*. Poſtea enim pro his, ἡμεῖς δ' ἀντιμηχανησώμεθα αὐτοῖς, (nam interpungendum eſt poſt hunc dativum) τὸν λιμὸν ἡμῶν πρὸς πολεμεῖν, habebimus iſta Candidi, *Nos contrà ut fames pro nobis in eos militet, omnino ſtudeamus.* Optimam interpretationem hanc eſſe dixi, ad illa præſertim verba reſpiciens, τὸν λιμὸν ἡμῶν πρὸς πολεμεῖν. nam ad verbum ἀντιμηχανησώμεθα quod attinet, poſſit quis illud verbis magis ſignificantibus & eandem metaphoram habentibus exprimere.

Μηδὲ βραδυτῆτά τις ἡγείσθω ἢ ἐμπειρίαν, ἢ ταχυτῆτα.] Non hæc, quæ habemus, ſed iſta ſcripſiſſe Appianum arbitror, μηδὲ βραδυτῆτα τὶς ἡγείσθω ἢ ἀπειρίαν, ἢ ταχυτῆτα τὴν ἐμπειρίαν. (ſed pro ἢ ταχυτῆτα magis placeret καὶ ταχυτῆτα) His autem aptè, meo quidem judicio, ſubjungentur illa, ἐς τὸν ὀπίσω θάλασσαν ἀφορῶν, &c.

Ἢν ὑπομίνητε καὶ μὴ ἀδοξῆτε, εἰ προκαλοῦνται ἡμῖν καὶ προκαλοῦνται ἐπ' ἐμέ.

,, παίζοντες ἡμῖν καὶ προκαλουμένοις
,, ὑμᾶς οὐκ ἀμείνονες ὄντες, ὡς δείξετε τὸ ἔργον, ἀλλὰ ἕτερον δέος ἰσόμοιροι τῷ πρόσθεν φόβῳ, ἧς νῦν ὑμᾶς ἀξιῶ κρατεῖν, ἀπράγμονα δώσειν ὅταν αὖθις ἐθέλητε. ἐγὼ δ' ὑμῖν τὰ νικητήρια, σύνταξιν μιᾷ, ὅταν οἱ θεοὶ κελεύσωσιν, ἐπὶ συντελέσι τοῖς ἔργοις ἀμαλύσομεν, νῦν δὲ τοὺς ἐχθροὺς δρεπτοὺς, ἀνὰ χιλίας ἑκάστῳ ταπάντῃ δραχμὰς ἐπιδίδωμι, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ὑμῶν ἀνάλογον. Ὁ μὲν ταῦτα εἶπε, καὶ αὐτίκα διεμέτρει τὸν δωρεὰν καὶ τέλη· δεκὰς δὲ ποιεῖ, καὶ Λακεδαίμονα καὶ Θεσσαλονίκην ἐς διαρπαγὴν αὐτοῖς δώσειν ὑπεδέξατο.

Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος εἰδότες ὁ μαχεῖσθον ἐκόντα τὸν Βροῦτον, τοὺς ἰδίους στρατιώτας, καὶ ὁ Ἀντώνιος ἔλεξε, Τὸ ἐχθὲς ἔργον, ὦ ἄνδρες, τοῖς μὲν λόγοις οἶδα ὅτι καὶ οἱ πολέμιοι μεγαλύνοντες ὡς διώξαντες πνὰς ἡμῶν, καὶ τὸ στρατόπεδον διαρπάσαντες, ἔργῳ δὲ ἐπιδείξασιν ἅπαν ὑμέτερον ὑπάρχον· ἡγοῦμαι δὲ ὑμῖν ἅτε ἄνευλον, ἅτε πᾶσι ἐπιόσαις ἑκόντας αὐτοὺς ἐς μάχην ἥξειν· σαφεστάτη πίστις ἐστὶ τὸ ἐχθὲς ἥσσης καὶ φόβος, ὅταν ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀφιστῶνται δὲ ἀγῶνος οἱ ἐλάττους

provocantes, non quòd virtute præpolleant, ut declaravit hesternum certamen, sed ut diverso timori afferant remedium. Ceterùm istam alacritatem, quam nunc vos volo continere, abundè præstate quando postulabimus. Ego vobis victoriæ præmium ex asse, ubi diis visum fuerit, post omnino profligatos hostes persolvam: nunc ad fortem operam heri navatam, denuo millenos H. s. accipietis à me singuli: ordines ducentibus pro portione numerabitur. Hæc locutus continuò donativum legionatim distribuit. & ut quibusdam libuit monumentis prodere, Lacedæmonem & Thessalonicam diripiendas eis se concessurum esse pollicitus.

Lacedæmonem & Thessalonicam Brutus diripiendas suo exercitui se daturum pollicetur.

At Cæsar & Antonius intelligentes Brutum non pugnaturum nisi coactum, concionem advocarunt. Tum Antonius ita locutus est, HESTERNAM victoriam, milites, quamvis hostis (ut mihi compertum est) ex parte sibi verbis vindicat, quasi fusa nostrarum copiarum parte, castrisque direptis: re tamen fatebitur vestram esse integram. Polliceor enim vobis, nec cras, nec sequentibus diebus sponte prodituros in aciem: id quod certissimum argumentum est, heri victos adhuc pavere: & sicut athletæ faciunt, confiteri se inferiores vel

Antonii oratio ad exercitum.

ὐκ ἀμείνονες ὄντες.] Scribe προσπαίζοντες. id est, *nobis illudentes etiam provocant.* Videtur autem μὴ ἀδοξεῖτε dici pro μὴ ἀδοξεῖν δοκεῖτε, vel ἡγᾶσθε. Nisi alium quempiam novum usum habere hoc verbum putandum est.

Σαφεστάτη πίστις ὅτι τὸ ἐχθὲς ἥσσης καὶ φόβος.] Scribendum puto, ὃ σαφεστάτη πίστις. vel, ὅπερ σαφ. aut etiam, τοῦτο δὲ σαφ.

Ἀλλὰ

vel ob hoc ipsum, quòd jam abstinent à certamine. Non enim ideo tam magnum collegerunt exercitum ut intersepto aditu degant in Thracia: sed quem murum vobis venientibus objecerunt præ timore, intra eum se clade hesterna perculsi continent: quæ imperatorum alterum ætate majorem & usu peritiorem desperatione coegit necem sibi conscire: quod & ipsum maximum est cladis indicium. Ergo si nobis provocantibus in æquum locum non descenderint, maluerintque in rupibus fiduciam collocare, quàm in manibus: tum verò ut Romanos decet, colligite robur, quemadmodum heri fecistis, turpe putantes cedere territis, abstinere à segnibus, & minoris arma vestra quàm illorum munimenta æstimare. Nam ne nostrum quidem propositum est in campis perpetuò vincere, & morantes cuncta deficient: imò qui sapiunt, bellum absolvunt celeriter, pace fruuntur quàm possunt diutissimè. Igitur opportunitates rerum gerendarum nos providebimus, quos heri non pœnitendos ardoris & conatus duces habuistis: vos con-

659

,, ἐλάττονες· ὁ γὰρ ἐς τοῦτο μεγα-
,, τὸν ἡγεμὼν τοσόνδε, ἵνα τῶν Θρᾳ-
,, κῶν ἐρημίαν οἰκῶσι διατειχίσαν-
,, τες, ἀλλὰ κὴ αὐτὸν διετείχισαν
,, μὴ ἐπισπόντων ὑμῶν διὰ
,, δέον, ἐλθόντων ἢ οἰκοῦσι διὰ
,, τὸ ἐχθὲς ἦσαν· ἐφ' ἡ κὴ τῶν
,, στρατηγῶν ὁ πρεσβύτερος τε κὴ
,, ἐμπειροτέρων πάντα ἀπόγνους,
,, ἑαυτὸν διεχρήσατο· ὃ καὶ αὐτὸ
,, μεγίστη συμφορᾶς ἐστιν ἀπόδειξις·
,, ὅταν οὐκ ἡμῶν αὐτὸς προκαλε-
,, μένων μὴ δέχωνται, μηδὲ κατα-
,, βαίνωσιν ἀπὸ τῶν ὀρῶν, ἀλλ' αὐ-
,, τὶ τῶν χειρῶν πίστιν τοῖς κρη-
,, μνοῖς· τότε μοι θαῤῥοῦντες ὑ-
,, μεῖς, ὦ ἄνδρες Ῥωμαῖοι, συν-
,, αναγκάσατε αὐτὸς αὖθις, ὥσ-
,, περ ἐχθὲς ἠναγκάσατε, ἀ-
,, ρχὴν ἡγούμενοι δεδιότων ἐλασ-
,, σοῦσθαι, κὴ οἰκοῦντων ἀπέχεσθαι,
,, τείχων ἄνδρες ὄντες ἀσθενεστέ-
,, ροι γίνεσθε. ὁ γὰρ ἡδόμενός γε κὴ
,, ἡμεῖς ἐν πεδίῳ βιώσοντες, ὅσῳ
,, ἐπὶ βραδυτῆτι ἀδὲν αὐτάρκες,
,, ἀλλὰ δεῖ τοῖς εὖ φρονοῦσι τὸν
,, μὴ πολέμους ὀξεῖς, τῷ ἢ ἐ-
,, ρᾴδιον ἐπὶ μήκιστον εἶναι. τὰς μ
,, αὖ καιροὺς καὶ τὰ ἐς τοῦτον ἔρ-
,, γα, ἐπιμηχανησόμεθα ἡμεῖς, ἃ μεμ-
,, πτοὶ καὶ τ' ἐχθὲς ὁρμῆς τε καὶ μη-
,, χανῆς ὑμῖν γιγνόμενοι· τῷ δ' ἀ-
,, ρετῷ ὑμεῖς ὅταν αἰτηθε, λήπ-
,, τε.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν διετείχισαν μὴ ἐπισπόντων ὑμῶν διὰ δέον.] Aliò referri non potest αὐτὸν quàm ad ἐρημίαν. quam tamen hîc de illis putare dici, absurdum fuerit. Videndum igitur (donec alia cuipiam emendatio aptior in mentem veniat) annon scribi possit αὐτοὺς διετείχισαν. Sed de verbo οἰκοῦσι, quod sequitur, quid dicendum erit? quid cum eo subaudiri poterit? meritò quis opponet Is à me hoc responsum feret, Quidni hæc, ἐντὸς τοῦ διατειχίσματος, ex illo διετείχισαν sumpta, subaudientur?

Τοὺς μὴν οὖν καιροὺς καὶ τὰ ἐς τοῦτον ἔργα, ἐπιμηχανησόμεθα ἡμεῖς] Non dubito quin scribendum sit τούτους, quod referatur ad καιρούς.

Τὰς

» δίδοτε τοῖς στρατηγοῖς, μηδὲ ἅ-
» χθεσθε τῇ ἐχθρᾶς ἁρπαγῆς μηδ'
» ἐπ' ὀλίγῳ· ἃ γὰρ ἐν οἷς ἔχομεν
» ἐστὶ τὸ πλυτεῖν, ἀλλ' ἐν τῷ κρα-
» τεῖν τῆς δυνάμεσιν, ὃ κὴ τὰ ἐ-
» χθὲς ἀφαιρεθέντα, ἔτ' ὄντα πι-
» ρὰ τοῖς πολεμίοις σῶα, κὴ τὰ
» πολέμια αὐτὰ ἐπ' ἐκείνοις, κρα-
» τοῦσιν ἡμῖν ἀποδώσῃ. κὴ εἰ ἐπί-
» γομεθα αὐτὰ λαβεῖν, ἐπειγώ-
» μεθα ἐπὶ τῷ μάχῃ· ἱκανὰ ἦ
» ἓ ἐχθὲς ἀντειλήφαμεν αὐτῶν,
» ἓ τῇ ἡμετέρων ἴσως ἱκανώτερα·
» οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῆ Ἀσίας πάν-
» ὅσα ἐδυάσαντο κὴ ἥρπασαν ἐπή-
» γοντο· ὑμεῖς δ' ὡς ἐκ πατρί-
» δ' ἰόντες, τὰ μὲν δαψιλέστε-
» ρα οἴκοι ὑπελίπεσθε, τὰ δ' ἀ-
» ναγκαῖα μόνα ἐπήγεσθε· εἰ δέ
» τι ἓ δαψιλὲς ἔσῃ, ἡμέτερον ἔσ-
» τῇ στρατηγῶν, οἳ πάντα ἐσμὲν ὑ-
» πὲρ τῆ ὑμετέρας νίκης ἐπιδιδό-
» ναι ἐτοῖμοι. κὴ τοιαύτης δ'
» ὅμως ζημίας ὑμῖν ἕνεκα ἐπιδώ-
» σομεν νικητήρια, δραχμὰς ἑκά-
» στῳ στρατιώτῃ πεντακισχιλίας, λο-
» χαγῷ ἦ πεντάκι τοσαύτας, χι-
» λιάρχῃ δὲ τὸ διπλάσιον ἓ λο-
» χαγοῦ.

Τοιαῦτα εἰπὼν, τῆ ἐπιούσης πάλιν ἐξέπεμπε, κὴ ἅ παρόντων ἐδὲ τῇ πολεμίων, ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐθαρρυθμίζε, ἓ ἐξέπεμπεν αὖθι· ὁ ἦ Βρῦτος ἓ στρατὸ τὸ μὲ ἐαυτῇ συντεταγμένον, μὴ ἀναγκασθεὶη μάχεσθαι, τῇ ἦ τὰς ὁδοὺς τῆ ἡμιδῆς τῇ ἀναγκαίων διελάμβανε· λόφος δὲ ἦν ἀγχοτάτω ἓ Κασσίου στρατοπέδε, δυσχερὴς μὲ ὑπὸ ἐχθρῶν καταληφθῆναι, ἅμα τῷ ἐγγύτητα ἐστοχάσθαι δυναμένων· ὁ ἦ Κάσσιος αὐτὸν ὅμως ἐφρούρει, μὴ ἓ θρασὺς δόξαν ἐπι-

trà, quoties imperatores postulaverint, virtutem exerite, rapinam hesternam nihili faciendo. Non enim in his quæ habemus sitæ sunt nostræ divitiæ, sed in victoria: quæ res nostras apud hostem adhuc incolumes, præda cumulatas restituet. eas si festinamus recipere, festinemus ad prælium, quamvis jam heri satis multa recepimus, fortasse plura quàm amisimus: nam illi quicquid ex Asia rapuerunt secum ferebant: vos è patria discedentes relictis pretiosioribus, necessaria tantùm assumpsistis. quòd si quid lautius fuit, nostrum fuit imperatorum, qui parati sumus omnia pro victoria vestra impendere: nec obstabit ea jactura quominus addatur vobis denuo victoriæ præmium, in milites singulos quinquies millenni sestertii, centurioni quintuplum, tribuno duplum ejus quod accipit centurio.

In hanc sententiam locutus, postridie rursum eos produxit in aciem: quúmque hostis non descenderet, Antonius id molestè ferebat, nec destitit producere: Brutus verò copias suas partim instructas habebat, ne cogeretur invitus pugnare: partim per viam qua commeatus afferebantur, certis intervallis dispositerat præsidio. Erat tumulus proximus castris Cassii, quem occupare hosti fuit difficile, quia sagittis è castris infestari poterat: ei tamen Cassius imposuit præsidium, nequis audacior eum in- 660

vaderet. Hunc à Bruto derelictum Cæsariani occuparunt noctu quatuor legionibus, cratibus protecti ac coriis ad arcenda missilia: quo occupato aliæ decem legiones transmoverunt castra versus mare quinque stadia: inde porro quatuor stadiorum intervallo duæ metatæ sunt, hoc modò extensuræ se usque mare, cogitantes aut per littus, aut per paludes, aut quomodocunque perrumpere, & intercludere commeatus hostium. Huic consilio Brutus occurrit tum aliis artibus, tum castellis ex adverso hostilium castrorum oppositis. At Cæsariani moras ferre non poterant, fame jam manifestè

Fames in castris Cæsaris & Antonii.

pressi, quæ indies crescens metum augebat: nam nec è Thessalia satis eis subvehebatur, nec è mari quicquam sperabant, classibus hostium toto mari vagantibus: quin & navalis in Ionio mari pugnæ eventus ad utrumque exercitum jam perlatus timorem auxerat, appetente hyeme quoque molesta in planitie cœnosa manentibus. Huic necessitati ut provideretur, una legio missa est in Achaiam, ut quicquid nanciscereturcollectum festinè ad exercitum mitteret. Instante verò tanto periculo anxii, quum nihil proficerent aliis artibus, & frustra æquo loco ostentarent aciem, subierunt cum clamore munitionem hostium, Brutum provocantes ad pugnam cavillis & convitiis, parati non tam oppugnare quàm

τολμήσαί τις· ἀπολειφθέντα δὲ ὑπὸ Βρούτου κατελάβον οἱ περὶ τὸν Καίσαρα νυκτὸς, τέσσαρσι τέλεσιν, ἐπαγόμενοι γέφυρα πολλὰ καὶ διφθέρας ἐς προβολὴν τοῖς τοξεύμασιν· ὡς δὲ κατέσχον, ἄλλα τέλη δέκα μετεστρατοπέδευον ὑπὲρ πέντε σταδίους ἀπιέναι ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ὑπὲρ ἄλλους τέσσαρας, δύο, ὡς τῇδε τῇ πρόπῃ προβαλοίσθαι μέχρι θαλάσσης, καὶ ἢ παρ' αὐτὸν ἄρα τὸν θάλασσαν, ἢ διὰ τῶν ἑλῶν, ἢ ἄν πῃ τρόπον ἄλλον ἐπιτήδειον, βιασόμενοι, καὶ τὸν ἀγορὰν ἀποκλείσοντες τῶν πολεμίων. καὶ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ἀντεμηχανᾶτο, ἄλλα τε καὶ φρυγάνοις ἀντικαθιστὰς τοῖς ἐκείνων στρατοπέδοις· τὸ δὲ ἔργον ἦπειγε τοὺς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα, καὶ λιμὸς ἰσχυρὸς ἤδη στενὸς, ἔς τε μέγεθος καὶ δέος ἐκφύσης ἡμέρας ἐπιγίγνετο· ὅτε γὰρ ὀψωνίαν αὐτοῖς ἔτι τὰ δοκοῦντα ἐνομίζετο, ὅτέ τις ἐλπὶς ἰσχὺν ἐν θαλάσσῃ, ναυκρατούντων παντάχῃ τῶν πολεμίων, τό τε ἀναγκαῖον περὶ τὸ ἔδιον συμφορᾶς ἐξηγγελμένης ἐς ἑκατέρους ἤδη, μᾶλλον ἐδεδίκεσαν, αὖτά τε δὴ τὰ χειμῶνα προσιόντα· ὡς ἐν πεδίῳ πηλώδει στρατευόντες· ὧν ἐνθυμούμενοι, τέλη μὲν ὁπλιτῶν ἐς Ἀχαΐαν ἐξέπεμψαν, ἀγγέρειν τὰ ἐντυγχάνοντα πέντε, καὶ πέμπειν σφίσι κατὰ τάχος· σὺν ἀνεχόμενοι δὲ κινδύνου τοσοῦδε προσιόντος, ὅτε τὰ ἄλλων ἐπιτηδεύσεων, ὅτε ἐν τῷ πεδίῳ λοιπὸν ἐπάσσειν τὸ περιτείχισμα τοῖς ἐχθροῖς, ἀνέβαινον μετὰ βοῆς, καὶ τὸν Βρούτον ἐκάλουν ἐς μάχην, ἐπισκώπτοντες ἅμα καὶ λοιδορούμενοι, καὶ ἐγνωκότες ὡ πολιορκίας τρόπῳ μᾶλλον,

λον, ἢ μανιώδη φορᾶ μὴ βουλομένῳ συμπολεμεῖν.

Τῷ δὲ αὐτῷ μὲν ἔγνωσται τὰ ἐπ' ἀρχῆς, καὶ μᾶλλον ἐπὶ πεπυσμένοις τε ἦν λιμοῦ καὶ ἅμα τὸ καθ' ἑαυτὸν ἰόντι ἐν πράξεσι, καὶ τὸ πολεμίων ὁρῶντι τὸν καθ' ἑαυτὸν ἀπορίαν, καὶ ἠρώτα πολιορκίας καὶ ἄλλου παντὸς ἀνέχεσθαι μᾶλλον, ἢ ἐς χεῖρας ἐναι ἀνδράσιν ἐπειγομένοις ὑπὸ λιμοῦ, καὶ ἀπογινώσκουσιν ὑπὲρ ἀλλων ἑαυτούς, καὶ ἐν μόναις ταῖς χερσὶ τὴν ἐλπίδα ἔχουσιν· ὁ δὲ στρατὸς οὐχ ὁμοίως εἶχεν ὑπὸ ἀφροσύνης, ἀλλ' ἐδυσφόρουν γυναικῶν τρόπον ἔνδον μετὰ ἀπραξίας καὶ φόβου κατακεκλεισμένοι· ἐδυσχέραινον δὲ καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῶν, ἐπαινοῦντες μὲν τὸ εὐθύμημα τοῦ Βρούτου, νομίζοντες δὲ καὶ θᾶσσον ἐπικρατήσειν τὸν πολεμίων μὴ ἀσθύμου στρατοῦ· ὕπουν δὲ τούτων ἦν αὐτὸ τὸ Βρούτου ἐπιεικὴ καὶ φιλόφρονα ἐς ἅπαντας εἶναι, καὶ ἀνόμοιον Κασσίῳ αὐστηρῷ καὶ ἀρχικῷ ἀεὶ πάντα μεμιγμένῳ· ὅθεν ἐκείνῳ μὲν ἐξ ἐπιτάγματος ὑπήκουον ὑπερασπιστηριῶται, οὐδὲ τὰς αἰτίας μανθάνοντες, οὐδὲ ἐνθυμούμενοι ὅτε καὶ μάθοιεν· Βρούτῳ δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ συστρατηγεῖν ἠξίου ἅμα πρεσβύτατος· τέλος δὲ στρατὸς φανερώτερον ἤδη καὶ ἴλας καὶ ἐν συσσωμάτοις διαπυθομένου, Τί κατεγνωκεν ἡμῶν ὁ στρατηγός; τί ἐναγχος ἡμάρτομεν οἱ νικήσαντες, οἱ διώξαντες, οἱ τὰς καθ' ἡμᾶς πολεμίους καταπαύσαντες, οἱ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἑλόντες; Βρούτου ἑκὼν ἠμέλει, καὶ ἐς ἐκκλησίαν ὁ στρατὸς ἦγε, μὴ ἀπρεπέστερον ὑπὸ πλήθους ἀλογίστως ἐνθουσιῶντος, καὶ μάλιστα μισθοφορικοῦ, ἐπὶ μάχην ἀκόντιστον ἀναγκάσαι.

insano impetu invitum ad prælium prolicere.

At ille perstabat in pristino proposito, eo magis quòd audierat de fame & de suorum navali victoria, videbátque hostium desperationem ex inopia natam: & malebat oppugnationem aut aliud quidvis sustinere, quàm confligere cum famelicis ac desperatis, & totam fiduciam 661
in armis habentibus. Exercitus verò aliter sentiebat per imprudentiam, molestè ferens mulierum more in castris se otiosos præ metu concludi: indignabantur & ductores ordinum, non quod improbarent Bruti consilium, sed quòd alacritate militum freti putarent citius adfore victoriam. In causa erat ipse Brutus, mitis ac comis erga omnes, dissimilis Cassio severo & imperioso per omnia: quapropter illius imperata minores duces exequebantur, nec rationem requirentes eorum, nec si scirent retractantes. Brutus vir mansueti ingenii nil aliud postulabat quàm ut ex æquo imperaret cum aliis. Tandem quum crebrò jactari voces in militum circulis audiret. Quo nostro merito imperator damnat nos? quid peccavimus qui hostes fudimus & fugavimus? qui oppositum nobis cornu concidimus? qui castra expugnavimus? dissimulavit, nec concionem advocavit, ne præter decorum à multitudine rationis experte cogeretur, præsertim mercenaria, quæ sem-

Cassii & Bruti ingenia.

per, sicut inconstantes servi, alios dominos respicit, levi momento in contrarium mutabilis. Ubi verò animadvertit & tribunos centurionésque monere utendum præsenti alacritate militum, fortassis enim effecturos aliquid egregium, quòd si quid adversum acciderit, redeundum intra munitiones, & à vallo hostem arcendum: his magis etiam iratus, & dolens eos in communi periculo tam facilè assentire militibus, dubiam fortunam anteponentibus tutæ victoriæ, cessit illis in suam & ipsorum perniciem, his tantùm verbis questus,

Bruti dictum.

Videor ut Pompeius Magnus bellum gesturus, non tam imperator, quàm imperata faciens. Et, quantum ego intelligo, ideo non plura dixit, quia dissimulabat id quod metuebat maximè, ne exercitus olim assuetus militiæ Cæsaris, indignatione motus ad hostem transiret: quod jam

662

inde ab initio & ipse & Cassius suspicantes, nullam eis occasionem indignandi præbebant.

Ita Brutus invitus eos produxit, & ante munitiones struxit aciem, subinde admonens ne longius à tumulo procederent: ut & receptus, si res id posceret, esset facilis, & hostem possent è superiore loco telis petere. Erat autem utrisque mutua cohortatio, & cupiditas pugnandi audaciáque summa, quòd alteros fames urgeret, alteros justus pudor, qui imperatorem suum coegerant cunctantem ad prælium;

φόρων, οἷς ἐστιν αἰεὶ, καθὰ καὶ τοῖς ἐυχερέσιν οἰκέτης, ἐς ἑτέρους δεσπότας ἐλπὶς ἐς σωτηρίαν, ἢ ἐς τὸ ἀντίπαλον μεταβολή. ἐνοχλούντων δὲ αὐτῷ καὶ τῶν ἡγεμόνων, καὶ κελευόντων νεῦ μὴ ἀπειρήσαντα τὸ στρατὸ τῇ εὐθυμίᾳ τύχης τι λαμπρᾶς ἐρασσαμένῳ· ἵνα δὴ ἀντιπίπτῃ τι πρὸς τὸν μόχλον, ἐπανιέναι πάλιν ἐς τὰ τείχη, καὶ εὐθαλίσαντα τὰ αὐτὰ χαρακώματα· χαλεπήνας ὁ Βροῦτος τοῖσδε μάλιστα ἡγεμόσιν ὅσι, καὶ ἀναλογησάμενος ὅτι τ' αὐτὸν οἱ κινδύνων ἐπικείμενοι συμφέροντα τῷ στρατῷ κουφόνως, ἀμφιβόλου καὶ ὀξείαν τύχην εὐπιθέντι νίκης ἀκινδύνως, εἶξεν ἐπ' οἰκείῳ καὶ σφᾶν ἐκείνων ὀλιγωρίᾳ, τοσόνδε ἐπιμεμψάμενος αὐτοῖς, Εἰκάζω ὡς Πομπηΐου Μάγνου πολεμήσοντι, ὁ στρατηγούμενος ἔτι μᾶλλον, ἢ στρατηγοῦντος· ἐμοὶ δοκεῖ τόδε μᾶλλον ἐξειπεῖν, ἐπικρύπτων ὁ ἐνδεδικὼς μάλιστα, μὴ ὁ στρατὸς οἷα ἐν πόλει Καίσαρος γεγονὼς, ἀγανακτήσῃ τε καὶ μεταβάλοιτο, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς αὐτός τε καὶ ὁ Κάσσιος ὑφορώμενοι, ἐς ὃ δὴ ἔργον αὐτοῖς εὐφασιν ἀγανακτήσεως ἐπὶ σφίσιν ἐνεδίδοσαν.

Ὧδε μὲν δὴ καὶ ὁ Βροῦτος ἐξήγαγε ἄκων, καὶ ἐς πύξεις διεκόσμει πρὸ τῶν τειχῶν, καὶ ἐνδίδασκε μὴ πολὺ προβαίνειν ἀπὸ λόφου, ἵνα αὐτοῖς ἥ τε ἀναχώρησις, εἰ δεήσειεν, εὐχερὴς εἴη, καὶ τὰ ἐς τοὺς πολεμίους ἀφίεμενα ἐπιδέξια· ἐν δὲ ἐνωτέρῳ τὴν προσκέλευσίν τε πάντων ἐς ἀλλήλους, καὶ φρόνημα ἐπὶ τῷ ἔργῳ μέγα, καὶ θράσυτητα ὑπὲρ λόγον ἀναγκαίαν, τοῖς μὲν ὑπὸ δίκης λιμοῦ, τοῖς δ' ὑπὸ αἰδοῦς δικαίας, βιασθεῖσιν τὸ στρατηγὸν

τηλὸν ἀναβακχώμενον ἔτι, μὴ χείρονα ὧν ὑπέχοντο ὀφθῆναι, μηδὲ ἀσθενεστέρας ὧν ἐθρασύνοντο, μηδὲ θορυβώδεσι μᾶλλον, ἢ ἀξιοπίστοις εὐβουλίας, ἀ δὲ ὁ Βροῦτος αὐτοῖς ἐπὶ ἵππου παρῄει, σοβαρῷ τῷ προσώπῳ προσβλέπων, καὶ δι' ὀλίγων ὑπεμίμνησεν ὅσον ὁ καιρὸς ἐδίδου, Ὑμεῖς ἐθελήσατε μάχεσθαι, ὑμεῖς με ἕτερος ἔχοντα νικᾶν ἐδικάσασθε, μηδὲ ψεύσησθε τὴν ἐλπίδα μήτε ἐμὲ μήτε αὐτούς· ἔχετε δὲ λόφον σύμμαχον, δὲ τὰ κατὰ νώτου πάντα ἰδίᾳ· οἱ πολέμιοι δ' εἰσὶν ὑμῖν ἀμφίδολοι· μεταξὺ γάρ εἰσιν ὑμῶν τε δὲ λιμοῦ. ὁ μὲ τοιαῦτα λέγων, διετάχαζε, δὲ αὐτὸν αἱ τάξεις ἐπηλπίζον, καὶ μετὰ βοῆς παρέπεμπον εὐφήμως. ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος τοὺς ἰδίους προθύμους, τῶν δεξιὰν ὤρεγον ἐφ' οἷς παρῳνοῦντο, καὶ σοβαρώτερον ἔτι οἵδε ἐπέστρεφον αὐτούς, καὶ τὸν λιμὸν δὴ ἐπέκρυπτον ὡς εὐκαιρον εὐτολμίαν προφέρειν, Εὑρήκαμεν ὦ ἄνδρες τοὺς πολεμίους, ἐχόμεθα δὲ ἐζητήκαμεν ἔξω τείχους λαβεῖν· μὴ δή τις ὑμῶν τὴν ἰδίαν προκλησιν κατισχύσῃ, μηδὲ τὴν ἀπήλης ἐλάττων γένῃ, μηδὲ λιμὸν, ὄλεθρον ἀμήχανον τε καὶ ἐπώδυνον, ἕλῃ μᾶλλον, ἢ πολεμίων τείχη δὲ σώματα, ἃ δὲ τόλμας σὺν δίδωσι καὶ σιδήρῳ καὶ εὐνοίᾳ. ἔχει δ' ἡμῖν ἐπιόντος ὧδε τὰ παρόντα, ὡς μηδὲν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἀνατίθεσθαι, ἀλλὰ σήμερον ἐπὶ πάντων διακριθῆναι μέχρι νίκης εἰλεῖς, ἢ ἐυχρὸς θανάτου νικῶσι δ' ἐστὶ λαβεῖν διὰ μιᾶς ἡμέρας καὶ δὲ ἑνὸς ἔργου τροφὰς καὶ χρήματα δὲ ναῦς δὲ στρατόπεδον, δὲ πὰ

tunc verò curabant ut re appareret fortitudo & audacia quam verbis præ se tulerant, ne temeritatem magis secuti viderentur, quàm laudabile consilium. Quod & Brutus obequitans ordines, severo vultu eis ingerebat, paucis pro tempore admonens, Vos pugnare voluistis, vos me aliter affectum vincere cogitis: cavete ne vel meam vel vestram spem frustremini: tumulus quoque vos protegit, habetis à tergo vestra omnia: hostes in ancipiti sunt periculo, inter vos & famem positi. Talia vociferans discurrebat, ordinibus acclamantibus & fausta ominantibus. Cæsar quoque & Antonius, suos quisque obequitans, & dextram intendens, concitabat pro imperio, non dissimulando famem, ut opportunam ad accendendam audaciam, Invenimus hostem, milites, adepti sumus extra munitiones quos quæsivimus: cavete ne quis vestrum suam provocationem dehonestet, ne minis facta parum respondeant: cavete ne malitis cum fame, malo tristi & inexpugnabili, conflictari, quàm cum armis hostium & corporibus, vestro ferro & audaciæ atq; adeo desperationi cessuris. Nam in eo statu res nostræ sunt, ut procrastinari non liceat: hodie de rerum summa decernendum est, & aut vincendum omnino, aut generosè cadendum. Victores uno die, uno labore parabitis alimenta, & pecuniam, classes & exercitus, & insuper ex nostra liberalitate vi-

Bruti suos hortantis verba.

Antonii & Cæsaris verba ad suos.

663 ctoriæ præmia. Vincemus autem si primo congressu memores necessitatis fuerimus, deinde turbatis ordinibus confestim reditum ad portam eis intercluserimus, & aut in prærupta eos aut in plana propulerimus, ne bellum rursus renascatur, néve inimici ad otium refugiant: qui imbecillitatis suæ conscientia soli hostium non in pugnando spem collocant, sed in abstinendo à prælio. His tum adhortationibus utebantur Cæsar & Antonius quacunque se verterent, quibus effecerunt ut puderet non respondere imperatorum expectationi, cupidos etiam evadendi famem ex nec opinato auctam propter cladem acceptam navali prælio, malebántque in acie cum bona spe cadere si ira res ferat, quàm absumi malo inexpugnabili. Has cogitationes militibus inter se conferentibus, ambo exercitus repleti sunt, nihil non ausuris animis, immemores quòd conjuncti essent jure civium, & quasi natura hostes invicem infensi minaciter: adeò præsens ira plus quàm ratio naturáque valuit. Utrique autem pariter divinabant, ejus diei prælio de summa rerum Romanarum decerni: & decretum est.

Jámque dies, dum se parant, ad nonam horam processerat, quum aquilæ duæ pugnare cœperunt inter utramq; aciem, intentam summo silentio. Quúmque fugata esset quæ à Bruto ste-

,, κ τὰ νικητήρια παρ' ἡμῶν· ἔφαμεν
,, γ ζῶντα, ἵν' ὡς πλεῖστον μὲ ἐμβαλόν-
,, τες αὐτοῖς μνημονεύωμεν τ ἐ-
,, πιγόντων, εἶτα παραῤῥήξαντες,
,, εὐθὺς ἀποκλείωμεν ἀπὸ τ πυ-
,, λῶν, ἐς δὲ τὰς κρημνοὺς ἢ τὰ
,, πεδία τρέψωμεν, ἵνα μὴ ὁ πο-
,, λεμ@ αὖθις ἀναφύοιτο, μηδὲ
,, ἐς τὴν ὀργὴν πάλιν οἱ ἐχθροὶ
,, ἀναδιδρώσκοιεν, εἰ δ' ἀσθένειαν
,, μᾶλλον δὴ πολεμίων σῶν ἐν τῷ μά-
,, χῃ τὰς ἐλπίδας ἔχουσιν, ἀλλ'
,, ἐν τῷ μὴ μάχεσθ'. ὅτως μὲν ὁ
Καῖσαρ τε κ ὁ Ἀντώνι@ παρώ-
τρυνον, ἐφ' ἃς παρεγίνοντο, κ
πᾶσιν ἐν αὐτοῖς ἀξιοῖς τε φαίνε-
τ στρατηγῶν, ἐ τὴν ἀπορίαν ἐκ-
φυγεῖν ὑπεραυξηθεῖσιν ἐν παρα-
λόγου λιμῷ τὰ ἐν τῷ Ἰονίῳ γιγόμε-
να· ἠρωτῶτό τε ἐν ἔργῳ κ ἐν ἐλ-
πισιν, εἰ δέοι, τ παθεῖν μᾶλλον,
ἢ ὑπὸ ἀμηχανίᾳ κακοῦ δαπανώμε-
νοι. ὧδε ἔχόντων αὐτῶν, ἐ ὡς
τ ἐγγὺς αὐτὲ ἐκφέροντ@ ἑκάστε,
ὁ θυμὸς ἀμφοτέρων ηὔξετο μᾶλι-
στε, κ ἐπεπίμπλαντο τόλμης ἀ-
κατασχέτου· ἔσῆν τε ἐν τῷ παρ-
όντι ἀλλήλων, ὅτι ἦσαν πολῖται, ἐ-
δὲ ἐπεμέμνηντο, ἀλλ' ὡς ἐκ φύ-
σεως κ γένους ἐχθροῖς ἐπιτέλουν·
ἔτως ἡ παρωτικὴ ὀργὴ τὸν λογι-
σμὸν αὐτοῖς κ τὴν φύσιν ἐσῄεσαν·
ἐπεμαντεύοντο δὲ ὁμαλῶς ἐκείνῃ
τῇδε τῶν ἡμέραν ἐν τῇδε τῷ ἔρ-
γῳ πάντα τὰ Ῥωμαίων πράγματα
κεῖσθαι· ἐ ἐκρίθη.

Ἤδη δ' τ ἡμέρας ἀμφὶ τὴν δε-
τὴν παρασκευὴν ἐς ἐνάτην ὥραν
διαπεπονηκυίας, εἰσὶ δύο ἐς τὸ
μεταίχμιον συμπεσόντες ἀλλήλοις ἐ-
πολέμουν, κ ἴσῃ βαθυτάτῃ·
φυγόντ@ δὲ τ Βρούτου, βοή

τε

τε ὧδε τῶ πολεμίων ὀξέως ἠγέρθη, & τὰ σημεῖα ἑκατέρωθεν ἐπῆρτο, ἠ ἔφοδος ἰσχυρά τε καὶ ἀπτὴς· τοξευμάτων μὲν δὴ ἠ λίθων ἢ ἀκοντισμάτων ὀλίγον αὐτοῖς ἐδέησε πολέμου νόμῳ, ἐπεὶ ἐσῆλθε τῇ ἄλλῃ τέχνῃ & πάξει τῶν ἔργων ἐχρῶντο, ἀλλὰ γυμνοῖς ξίφεσι συμπλεκόμενοι, ἔκοπτόν τε & ἐκόπτοντο, ἠ ἀλλήλους ἐξῶθουν ἀπὸ τῆς τάξεως, οἱ μὲν ὧδε σωτηρίας μᾶλλον ἢ νίκης, οἱ δὲ ὧδε νίκης & πατρῳας ἕνεκα βεβιασμένοι· φόνος δὲ ἰσχυρὸς ἠ πολύς, ἠ τὰ μὲν σώματα αὐτοῖς ὑπεξεφέρετο, ἕτεροι δ' ἀντικατίστανται ἐκ τῶν ἐπιτεταγμένων· οἱ στρατηγοὶ δ' σφᾶς περιϊόντες & ὁρῶμενοι παντάχῃ, ταῖς τε ὁρμαῖς ἀνέφερον, καὶ παρεκάλουν πονοῦντας ἐπ' ὠφελείᾳ, ἠ τὰς κεκμηκότας ἀνήλλασσον, ὥστε ὁ θυμὸς ἀεὶ τοῖς ἐπὶ δ' μετώπου καμοῦσι τέλος ἦ οἱ δ' Καίσαρος, εἴτε ἀπὸ δέους δ' λιμοῦ, εἴτε δι' αὐτὸ Καίσαρος εὐτυχίαν (ἀ γὰρ ἐπίεμπτοί γε ἦσαν ἐσῆλθε οἱ Βρουτιοι) τὸ φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν οἰκίσαι, ὥσπερ τι μηχάνημα τῶν βαρυτάτων ἀναστρέψαντες, οἱ δ' ἀνεωθοῦντο μὲν ἐπὶ πόδας ἐς τὸ ὀπίσω βάδην ἔτι ἠ μὴ φρονήματος· ὡς δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ σωτηρίας ἤδη παρελέλυθε, ὀξύτερον ὑπεχώρουν, ἠ τῶ ἐπιτεταγμένων σφίσι δευτέρων & τρίτων συνυποχωρούντων, μισγόμενοι πάντες ἀλλήλοις ἀκόσμως, ἐθλίοντο ὑπὸ σφῶν ἠ τῶ πολεμίων, ἀπαύστως αὐτοῖς ἐπικειμένων, ἕως ἔφθασεν ἤδη σκότος· & terat, conclamarunt hostes & signa collata sunt, fuítque congressus superbus & immitis: omissis enim missilibus ut supervacuis, ceteríque quæ in prælis adhiberi mos est, cominus pugnabant gladiis, ferientes & ictus excipientes, impulsúque mutuo turbantes ordines, alteri pro salute magis quàm pro victoria certando, alteri pro ipsa victoria, memores importunitate sua coactum imperatorem ad id prælium. Erátque multa ubique cædes, multus gemitus, dum cadavera subtrahunt, & integros substituunt in locum cadentium, succedentes è proximis manipulis. Nec deerant imperatores officio suo, circumcursantes & nusquam non conspicui, hortantibus accendendo impetum, laborantibúsque acclamando, ut durent etiamnum paulisper, & recentem manum in fessorum locum sufficiendo: itaque à fronte semper redintegrabantur animi. Tandem Cæsariani, sive propter metum famis, sive propter fortunam ipsius Cæsaris (nam nec Bruti milites incusari poterant) aciem adversam loco moverunt, ac si impressione facta protruderent machinam quampiam gravissimam: hostes verò pedem referebant etiam tum intrepidè. Ut verò prima frons dissoluta est, concitatius se recipiebant, & cedentibus simul secundis ac tertiis manipularibus, omnes promiscuè confusi premebantur & à suis & ab hostibus incessanter urgentibus, donec effusè jam fugerent. Tum verò Cæsa-

Congressus utriusque exercitus.

664

Bruti clades.

Cæsariani, mandatorum memores, portam occuparunt magno suo periculo: telis enim & supernè & à fronte petebantur, donec excluserunt fugientem multitudinem. Fuga inde ad mare versa est, & ad montes per vallem Zygactæ fluvii fusis & fugatis hostibus. Quod reliquum erat operæ imperatores inter se partiti sunt: relictóque Cæsare ut erumpentes è castris exciperet, & ipsa castra custodiret, Antonius exequebatur imperatoris omnia munia, fugientes pariter ac resistentes invadens, & castra eorum alia: profligabátque omnia violento impetu. Et veritus ne duces elapsi alium exercitum colligerent, equites misit circa viarum exitus, qui fugientes caperent: qui divisis regionatim operis montem ascendebant cum Thrace Rasco, simul misso propter viarum notitiam: & omni ex parte circumdatis munitionibus præruptísque castrorum, effugientes ut feras venabantur, observantes ne quis è castris evaderet: pars Brutum ipsum persequebantur. Hos continuato cursu venientes conspicatus Lucilius Lucinus substitit, & Brutum se fingens, rogabat ut ad Antonium duceretur, non ad Cæsarem: qua de causa potissimùm Brutus credebatur, quòd vitaret inimicum implacabilem. Hunc ubi adduci cognovit Antonius, festinus occurrit, fortunam & dignitatem viri virtutémque simul reputans & cogitans quomodo

Lucilius Lucinus Brutum se fingit.

665

οἱ τῦ Καίσαρος τότε μάλιστα τοῦ παρηλλαγμένε σφίσιν ἐγκρατῶς ἐχόμενοι, τὰς πύλας προελάμβανον σφόδρα ἐπικινδύνως· ἀνωθέν τε γὰρ ἐβάλλοντο καὶ ἐκ τῦ μετώπου, μέχρι πολλῶν ἐσδραμόντων ἐκώλυσαν, οἱ διέφυγον ἐπί τε τὴν θάλασσαν, καὶ ἐς τὰ ὄρη ἅμα δ ποταμὸς τὰ Ζυγάκτου. χωρίων δ τροπῆς, τὸ λοιπὸν ἔργον οἱ στρατηγοὶ διηρῶντο· Καῖσαρ μὲν αἱρεῖν τὰς ἐπιπτούσας ἐκ δ φραγπέδου, & αὐτὸ φυλάσσειν τὸ στρατόπεδον· ὁ δὲ Ἀντώνιος πάντα ἰῶ, καὶ πᾶσιν ἐπίπτε τοῖς τε φεύγουσι καὶ τοῖς ἔτ σωιζομένοις, & τοῖς ἄλλοις στρατοπέδοις αὐτῶν, ὁρμὴ τε ὑπερηφάνε πάντας ἐσήκζετο ὁμοῦ, καὶ περὶ τοῖς ἡμέρασι δείσαις, μὴ αὐτὸν ἅμα φυγόντες αὖθις ἕτερον στρατὸν ἀγείρειαν, τὰς ἱππέας ἐξέπεμπεν ἐπὶ τὰς ὁδοὺς τε & ἐκβολὰς τ μάχης, αἱρεῖν τοὺς ἀποδιδράσκοντας· οἱ διελόμενοι τὸ ὄρος, ἀνά τε τὸ ὄρος ἐφέροντο σὺν τῷ Θρακίῳ Ῥάσκῳ δ' ἐμπειρίας ὁδῶν συναπεσταλμένῳ, καὶ τὰ χαραγκώματα καὶ κρημνοὺς προεσάντες, τὰς ἀνφυγούσας ἐκωλυγέτουν, καὶ τὰς ἐντὸς ἐφρόρουν· οἱ δὲ Βροῦτον αὐτὸν ἐδίωκον· καὶ αὐτὰς ἀχέτως ἔχοντας & δρόμου Λουκίλιος Λουκίνος ἰδών, ὑπέστη, καὶ ὡς Βροῦτος ὢν ἠξίου πρὸς Ἀντώνιον ἀντὶ τ Καίσαρος ἀναχθῆναι, ὧ δὴ καὶ μάλιστα ἕνεκα Βροῦτος ἐνομίσθη, τὸν ἀδιάλακτον ἐχθρὸν ἐκκλίνων. ἀγοραίου δ αὐτῷ πυθομένου ὁ Ἀντώνιος, ἁπλῶτε σὺν ἐπιτεύξῃ, τὴν τύχλν ὁμοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα τ ἀνδρὸς καὶ ῥᾳστλὼ ὑφυμούμενος, ὅπως Βροῦτον ἀποδέξαιτο· πλησιάσαντος

σαμπι δ' ὁ Λευκῖν@ σύντυχὼν μό-
„ λα θρασέως, εἶπε, Βρύτ@ μὲν
„ οὐχ ἑάλωκεν, οὐδὲ ἁλώσεται πο-
„ τε τῶδε κακίας δρέπη· ἐγὼ δὲ
„ τύσδε ἀπατήσας ὧδέ σοι πέρ-
„ εμι· καὶ ὁ Ἀντώνι@ τὰς ἱπ-
πέας ἰδὼν αἰδουμένους, παρηγό-
„ ρει, καὶ ΟΥ' μικρὰ μοι τὰ τῶνδε ἄ-
„ γραν, εἶπεν, ἀλλὰ ἀμείνονα ἢ
„ νομίζετε, ἐθηρεύσατε, ὅσῳ κρείτ-
„ των ἐχθροῦ φίλος· καὶ τὸν Λευ-
κῖνον τότε μὲ τινι τῶν φίλων ἔδωκε
θεραπεύειν, ὕστερον δὲ αὐτὸς ἔχων,
ἐχρῆτο ὡς πιστῷ.

Ὁ δὲ Βρύτ@ ἀναφεύγει μὲν ἐς
τὰ ὄρη σὺν ἱκανῇ πληθεῖ, ὡς νυ-
κτὸς ἐς τὸ στρατόπεδον ὑποστρέψων,
ἢ καταδησόμενος ἐπὶ τὴν θάλασ-
σαν· ἐπεὶ δὲ προεῖλητο πάντα
φυλακαῖς, διενυκτέρευεν ἔνοπλ@
μετὰ πάντων· ἔνθ@ φασὶν αὐτὸν ἐς τὸν
ἀστέρας ἀναβλέποντα εἰπεῖν,

Ζεῦ μὴ λάθοι σε τῶν δ' ὀφ' ἡμῶν
κακῶν.

ὑπομεμνῆσθαι δ' ὕστερον τὸν Ἀντώνιον· ὁ
δὲ αὐτὸν Ἀντώνιον φασὶν ὕστερον ἐν
τοῖς ἰδίοις κινδύνοις μεταχειρίσκον-
τα εἰπεῖν, ὅτι σωφρονέστερον Κα-
σσίῳ καὶ Βρούτῳ διωκάθαρτ@, ὑπη-
ρέτης γέγοιτο Ὀκταουίου. τότε γε-
μέλω καὶ ὁ Ἀντώνι@ ἔνοπλ@ ἐπὶ
τὸ φυλακτήριον ἀνεδιενυκτέρευε τοῦ
Βρούτου, χειρῶν τε ἀθαπτίαν ὑπ'
νεκρῶν σωμάτων, ἔν τε λαφύροις συμ-
φορηθέντων. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς
μέσην νύκτα πονηθείς, ἀνεχώρησε
διὰ τὸν νόσον, Νωρβανῷ φυλάσ-
σειν παραδοὺς τὸ στρατόπεδον. Βρού-
τ@ δὲ καὶ τὰ ἐπίσης ὁρῶν τὰς ἐ-
φεδρείας τῶν ἐχθρῶν ἐπιρρυσού
σας, ἔχων δὲ πλήρη τέσσαρα τέ-
λη σωκινδυνεύοντα οἱ, αὐτὸς μὲν
excipiendus sit: cui Lucinus obviam factus, satis audenter, Brutus, inquit, non est captus: nec capietur unquam virtus ab ignavia: ego verò his deceptis hic adsum tibi. Tum Antonius videns erubuisse equites, consolatus est, Non minorem mihi hanc prædam, inquit, sed meliorem quam putatis, venati estis, quanto amicus inimico est potior: & Lucinum tunc quidem amico cuidam curandum tradidit, deinde verò ipse fidissima ejus amicitia usus est.

At Brutus cum satis multis in montes refugit, ut noctu reverteretur in castra, aut ad mare descenderet. Quoniam autem omnia custodiis erant interscpta, armatus pernoctavit cum omnibus: ferturque sidera intuentem dixisse,

Bruti dictum.

Iuppiter, ut ferias qui horum est causa malorum:

Antonium utique subindicans: quod ipse tandem (ut fertur) in proprio periculo fassus est, sera pœnitentia: quòd quum posset accenseri Bruto & Cassio, maluisset fieri apparitor Octavii. Tunc verò & Antonius armatus in stationibus per totam noctem Bruto se oppositi, pro vallo usus congestis armis & cadaveribus. Cæsar verò in mediam noctem labore tolerato, propter morbum secessit, Norbano tradita castrorum custodia. Brutus sequenti die videns inimicos perstare in insidiis, & circa se non integras legiones quatuor, ipse qui-

Sera Antonii pœnitentia.

dem parum tutum putavit eas alloqui: sed tribunos non sine pudore agnoscentes erratum suum, misit ad eas, prætentaturos an velint per medias insidias erumpere, & sua recipere adhuc asservata à præsidiariis. Illi, qui & prælium alacriter inierant, & hostem diu magno animo sustinuerant, tunc infenso numine

666 responderunt imperatori, Eum non pro dignitate se gerere: sibi qui toties fortunam tentaverint, non esse corrumpendam spem pacis reliquam. Tum Brutus ad amicos, Ergo jam inutilis sum patriæ, si & isti sic animati sunt: simulque Stratonem Epirotam amicum suum vocavit, jussitque ut ipsum ferro conficeret. Qui quum amplius deliberandum censeret, unum è servis vocavit: & Strato, Non deerit, inquit, tibi Brute amicus magis quàm servus ad mandata ultima, si jam decretum est: simulque cum dicto gladium infixit in latus Bruti, nec præbentis, nec aversantis.

Responsum militum ad imperatorem Brutum.

Bruti interitus.

Hic fuit Cassii Brutique exitus, virorum generosissimorum nominis Romani & illustrissimorum virtute incomparabili, absque uno piaculo: quos & C. Cæsar, quamvis Pompeianos, ex inimicis hostibusque amicos fecit, & in amicitiam semel receptos, pro filiis habuit: senatus verò tum extinctos desideravit, tum casum eorum miseratus est: quippe qui propter hos duos oblivionem decrevit ceteris, &

Cassii & Bruti laudes.

Cæsaris beneficia in Cassium & Brutum.

ἐπελθεῖν ἐπ' αὐτὸς ἐφυλάξατο, τὸς δὲ ἡγουμένους αὐτῶν, αἰδουμένους τε τὸ ἁμάρτημα καὶ μετανοοῦντας, ἔπεμπεν ὑποπειράσοντας αὐτῶν, εἰ ἐθελήσουσιν, ὥσπερ ἀφ' ὧν ἐφεδρείων, καὶ ἀναλαβεῖν τὰ ἴδια ἐπ φυλακαῖς ὄντα τῶν οἰκείων ὑπολελειμμένων· οἱ δ' ἀβουλοπαθῶς μὲν ἐς τὸ ἔργον ὁρμήσαντες, ἐνψυχότατοι δ' τὸ μέχρι τοῦδε γενόμενοι, τότε βλαπτόμενοι ἤδη ἔ θεοῦ, τῷ στρατηγῷ σφῶν ἀπεκρίναντο ἀναξίως βουλεύεσθαι περὶ αὐτῶ· αὐτοὶ γὰρ τ τύχης πολλάκις πεπειραμένοι, ἐκ ἀνατρέψειν τὴν ἐπ λοιπὴν διαλλαγῶν ἐλπίδα· ὁ δὲ Βροῦτος ἐς τὰς φίλας εἶπεν, Οὐ δὴν οὕτ ἐπ ἐμοὶ τῇ πατρίδι χρήσιμος. ὧδε καὶ τῶν ἐχόντων, σκάλα Στράτωνα τ Ἠπειρώτην, ὄντα φίλον ἑαυτῷ, ἐγχειρεῖν σκέλδυε τῷ σώματι· τοῦτο δ' ἐπ βουλεύεσθαι παραινοῦντος, σκάλα τινὰ τ οἰκετῶν· ὦ ὁ Στράτων, Οὐκ ἀπαρήσεις εἶπεν, ὦ Βροῦτε, φίλου μᾶλλον, ἢ οἰκετῶν ἐς τὰ ὕστατα πρόσταγμα, εἰ ἤδη κέκριται· καὶ εἰπὼν, ὑπερεισε τοῖς λαγόσι δ Βροῦτου τὸ ξίφος, ὅτε ἀποστραφέντος ὅτε ἐνδόντος.

Ὧδε μὲν δὴ Κάσσιος καὶ Βροῦτος ἐθνησκέτην, ἄνδρε Ῥωμαίων εὐγενεστάτω τε καὶ ἀρετῇ φανεστάτω, καὶ ἐς δεστὴν ἀδηλότα χωρὶς ἄγους ἐνός· ὧ γε καὶ Γαΐος Καῖσαρ ὄντε τ Μάγνου Πομπηίου μοίρας, ὁπ μὲ ἐχθροῖν καὶ πολεμίοιν ἐποιήσατο φίλω, ἔκ τε φίλοιν ἦλθ ὡς ἁῶ· καὶ ἡ βουλὴ ἀμνηστοῦντό τε εἶχεν αἰεὶ, καὶ ἀτυχήσαντε ἐλεεινῶ· δυοῖν τε τούτοιν ἕνεκα πᾶζιν ἀμνηστίαν ἐτίθετο, καὶ φυγόντοιν αὐτοῖν ἔπεμψεν ἥμερ-

ἠμφισβήτουν, ἵνα μὴ φυγάδες εἶεν· οὐκ ἀμελοῦντι μὲν Γαΐου Καίσαρος, οὐδὲ ἐφηδομένῳ τοῖς γεγενημένοις, ὅτι καὶ ζῶντι τὴν ἀρετὴν καὶ τύχην ἐθαύμαζε, καὶ ἀποθανόντα ἐθάπτε δημοσίᾳ, καὶ σφίσιν αὐτοῖς τὰ ἔργα ἀθάνατα εἶναι, καὶ δόξας καὶ ἡγεμονίας ἐς πολὺ οὐκ ἂν τῶν ὑπογραφῶν ἕπεσθαι τῷ Καίσαρι, οὐδὲν ἡγούμενοι κρεῖσσον διῤῥῆξαι ὧν ἐκεῖνος ἐνόησεν· ἀλλ' ἢ περὶ τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἀπορίᾳ καὶ δέει τὸ ὑπὲρ αὐτῶν προθύμως αὐτῷ ἐς ὑπερβολὴν ἀμφίλογος, ὅτιος ἄπασιν ἐχθρέσθω μείω ἐχθρέσθω ἢ ἐκ τῶν φυγόντων τοῖς δρῶσιν πιστότερον, Πομπηίου πολυσταζόντων καὶ σὺν ἀδιαλλαξίᾳ ἐχόντων αἰτίαν, πρῴτερόν τε ὄντε αὐτῷ καὶ ἀδιαλλάκτω. ἐπεὶ γε μὴν ἔργων ἐδέησε, δυοῖν δέοντι ὅλοιν ἔτοιν στρατιάν τε συνέλεξαν ὑπὲρ εἴκοσιν ὁπλιτῶν τέλη, καὶ ἱππέας ἀμφὶ τοὺς δισμυρίους, καὶ ναῦς μακρὰς ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, τήν τε ἄλλην παρασκευὴν ἀξιόλογον, καὶ χρήματα ἄπειρα καὶ παρ' ἑκόντων καὶ οὐχ ἑκόντων· πολέμους τε ἐπολέμησαν ἔθνεσι καὶ πόλεσι καὶ τῶν ἀνεπιστιωτῶν πολλοῖς, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν· ἐθνῶν τε ἐκράτησαν ἀπὸ Μακεδονίας μέχρι Εὐφράτου, καὶ ὅσους ἐπολέμησαν, ἐς συμμαχίαν οὕτως ἔπεισαν, καὶ βεβαιοτάτοις ἐχρήσαντο σφίσι καὶ βασιλεῦσι καὶ δυνάσταις, καὶ Παρθυαίοις, καίπερ ἔστιν ἐχθροῖς, ἐς τὰ βραχύτερα, ἐπὶ ᾧ τὸ μεῖζον ἔργον σὺν ἀνέμοιαν ἐρχομένους, ἵνα μὴ βάρβαρον ἢ ἀντίπαλον ἔθνος ἐπίσχωσιν ἐπὶ Ῥωμαίοις· ὃ δὴ μάλιστα πάντων ἀδικητότατον ἦν, ὁ στρατεύσοντες, non expectarunt eorum adventum, ne barbara infestáque gens Romano solo insueſceret: &, quod maximè mirandum

exulantibus his dedit provincias, ne eſſent exules: non in contemptum Cæſaris, neque quòd facto gauderet, quando & vivum virtutis fortunæque cauſa miratus eſt, & defunctum ſepeliit publicè, actáque ejus rata habuit, & magiſtratus præfectóſque diu ex præſcripto ejus creavit, ratus nihil ſe melius inventurum illius conſiliis: ſed ſtudium erga hos viros & ſolicitudo pro eis, calumniandi materiam præbuit: adeo chari erant omnibus. Quin & optimates exulum hos præferebant Pompeio, quòd hic propinquus eſſet, nec de pace deſperaret, illi & longinquiores eſſent & implacabiles. Ceterùm quum ad res gerendas ventum eſt, biennio non integro collegerunt pluſquam viginti legiones, & equitum circiter viginti millia, naves longas ſupra ducentas, aliúmque apparatum haud contemnendum: pecunias quoque infinitas àvolentibus nolentibus exegerunt: in bellis etiam quæ cum multis civitatibus ac gentibus & adverſæ factionis hominibus geſſerunt, ſæpe victores, imperio potiti à Macedonia uſque ad Euphratem & quoſcunque bello petierunt, ad ſocietatem pertraxerunt, eorúmque opera fideli uſi ſunt, ſicut & regum ac dynaſtarum, atque Parthorum etiam quamvis inimicorum, duntaxat in rebus minoribus: de rerum tamen ſumma

667

randum fuit, pleraque pars ejus exercitus constabat ex iis qui sub C. Cæsare stipendia fecerant: quorum fatalem favorem & studium erga illum, percussores hi ad se traduxerunt, ita ut fidelio-rem operam ipsis præstarent contra filium Cæsaris, quàm Antonio socio Cæsaris collegæque: nemo enim eorum Brutum Cassiúmque vel victos deseruit, quum Antonius ad Brundisium à suis ante initium belli desertus sit. Prætextum autem belli habuerunt & nunc & Pompeianis temporibus, non utilitatem propriam sed nomen reipublicæ: speciosum quidem, sed non semper commodum: se autem ipsos, postquam visi sunt non amplius utiles patriæ, ambo contempserunt pariter. Quod autem ad utriusque curas attinet, Cassius in unum bellum intentus, sicut gladiator in adversarium, nihil spectabat aliud: Brutus, ubicunque erat, visendarum rerum & audiendi fuit cupidus. quippe qui & philosophiam liberaliter attigerat. Attamen quamvis tam egregii viri essent, omnibus eorum cœptis adversabatur facinus perpetratum in Cæsarem, quippe nec simplex nec modicum. amicum enim, nec opinum, oppressérant: ingrati erga benemeritum, qui belli jure captos servaverat: & oppresserunt per summum nefas imperatorem suum, in curia, pontificem, sacra veste amictum, potentia præeminentem quantum non alius: sed supra ceteros omnes imperio patriæque utilissimum. Quapropter numine ira-

Fides erga Cassium & Brutum militum eorum qui sub C. Cæsare stipendia fecerant.

Facinus in Cæsarem perpetratum, quale.

Prodigia Cassio &

τὸς ὁ πλείων ὅδε, Γαΐῳ Καίσαρι ἐχρήσατο, καὶ δαιμονίως αὐτὸν εὐνοίας καὶ προθυμίας ἔχοντας εἰς ἐκεῖνον μετέπεσον οἱ σφαγεῖς οἱδὲ τοῦ Καίσαρος, ἐς ἐπὶ τὸ δὲ Καίσαρι ἰδίᾳ ἑαυτοὺς παρέσχοντο, ἢ Ἀντωνίῳ τῷ Καίσαρος συναγωνιεῖν τε ἐς συνάρχῳ· ἐ γὰρ τῆς αὐτῶν βραχὺν ἢ Καίσιον ἐδὲ ἠσωμένους ἀπέλιπεν· οἱ Ἀντωνίου ἀμφὶ τὸ Βρεντέσιον καὶ ἐκ πείρας ἀπολιπόντες· ὧν τε ἐσφάλεις αὐτοῖς τὸν πόνον ἐ ἐπὶ Πομπηίου καὶ νῦν, ἐχ ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὲρ δημοκρατίας, ὀνόματος, ἐυειδοῦς μὲ, ἀλυσιτελὲς ᾗ ἀεί· σφῶν τε αὐτῶν, ὅτε μηδὲν ἐδόκουν ἔτι εἶναι χρήσιμοι τῇ πατρίδι, ἄμφω καταφρόνων ὁμοίως· ὧν ᾗ τοῦς φρονήσεις καὶ μόνοις, ὁ μὲν Καίσαρ ἀπεστερεῖτο, καθάπερ ἐς τὸ ἀγωνιστὴν οἱ μονομαχοῦντες, ἐς μόνον τὸ πόλεμον ἀφεώρα· ὁ δὲ Βροῦτος, ὅπη γίγνοιτο, ἐ φιλοθεάμων ἦν ἐ φιλήκοος, ὥτε καὶ φιλοσοφήσας ὧδε ἀγχίνους. ἀλλὰ καὶ τοιοῖσδε ὄσιν αὐτοῖς ἀντίθετον ἐς ἅπαντα ἦν τὸ ἀγος τὸ ἐς Καίσαρα· ὃς ἐδὲ ἀπλοῦν ἄγος ἦν, ἐδὲ ὀλίγον· καὶ γὰρ ἐς φίλον ἐγίγνετο παραλόγως, καὶ ἐς εὐεργέτην ὑπὸ πολέμου σωσάσαντα ἀχαρίστως, καὶ ἐς αὐτοκράτορα ἀθεμίστως, καὶ ὑπὸ βουλευτηρίῳ, καὶ ἐς ἱερέα, καὶ ἱερῶν ἐσθῆτα ἐπικείμενον, καὶ δυνάστην μὲ οἷον οὐκ ἄλλον, χρησιμώτατον ᾗ ὑπὲρ ἅπαντας τῇ τε πατρίδι καὶ τῇ ἡγεμονίᾳ γενόμενον· ἃ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς ἄρα

ἐπεμίσησέ τε ἐς αὖθις πολλάκις. Καισίῳ τε τῷ τὸ στρατὸν καθαίροντι ὁ ῥαβδοῦχος ἀνεστραμμένον τὸ στέφανον ἐπέθηκε· καὶ Νίκη χρύσεον ἀνάθημα Καισίου κατέπεσεν, ὀρνέά τε πολλὰ ὑπὲρ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν κατέθηκε κλαγγῇ ἀδήμονι ἠφίει, καὶ μελισσῶν ἐπεκάθιζε σωρηδὸν ἐμπροσθεν τῶν σκηνῶν. Βροῦτον δὲ ἐν τῷ Σάμῳ γενεθλιάζοντα φασὶ τοιοῦτόν τινα πόνον, ἐκ δὲ εὐχερῶς ἐς τὰ τοιαῦτα ὄντα, ἀλόγως τόδε τὸ ἔπος ἀναβοῆσαι,

Ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ, καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.

μέλλοντα δὲ περᾶν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐς τὴν Εὐρώπην σὺν τῷ στρατῷ, νυκτὸς ἐκπηδήσαντα μεθ' ἑαυτοῦ φῶτος, ὁπλίτην ἰδεῖν ἐφεστῶτα, καὶ πυνθάνεσθαι, τίς πόθεν ἐστὶ, τὸν δὲ εἰπεῖν, Οὐδείς σε ἀνθρώπων ἢ θεῶν εἴη τὸ ,, ἐμὸν φάσμα εἰπεῖν, Οὐσός ὦ Βρῦτε, δαίμων κακός· ὀφθήσομαί σοι καὶ ἐν Φιλίπποις· καὶ ὀφθεὶς φασὶν αὐτῷ ὡς τὴν τελευτησομένης μάχης· ἐξιόντι δὲ τῷ στρατῷ ὡς τὴν πύλην αὐδὴς ὑπελύτησεν Αἰθίοψ, ἐς τόνδε μὲν ὡς οἰώνισμα φαῦλον ὁ στρατὸς ἀντικα σωρηδὸν ἔπεσε. διαμάχια δὲ ὧν αὐτοῖς ἄρα καὶ πάνδε, ἐς Κάσσιον μὲν ἐν ἀμφηλίσσῃ νίκη πάντα εὐλόγως ἀπηγγέλη. Βροῦτον δὲ εὐβουλίου βραδυτῆτος ὀνειδισθῆναι, καὶ ἐς χεῖρας ἐλθεῖν ἀνδράσι δεδοκημένοις ὡς λιμοῦ δαψιλῶς αὐτὸν ἐχοντα ἀγρῷς, ἐναυκρατοῦντα, ἐκ τόδε παθεῖν ὑπὸ τῶν οἰκείων μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμίων. ἐκ μὴν πολλάκις ἀγῶνα μετασχόντες, ἐν μιᾷ τινὶ μάχῃ ἀδὲν ἔπταισαν· ἄμφω δ' αὐτῶν quàm ab hostibus. Attamen multis rebus gestis communibus auspiciis, in præliis nullam cladem passi sunt: ambo autem interfectores

to, prodigia quoque prænuntia fuere illorum exitus: nam Cassio copias lustranti lictor inversam coronam imposuit: & aurea Victoria dedicata ab eo sponte decidit: aves quoque gregatim supra illius castra sine ullo clangore consederunt, examina verò apum ferè continuè. Brutum item Sami natalem suum celebrantem in commessatione, quamvis non esset proclivis ad talia, sine ulla evidente causa hunc versum protulisse ajunt,

Sed me sors misera & Latona perdidit infans.

Et quum trajecturus esset cum exercitu in Europam ex Asia, noctu lucubrantem ad deficientem lucernam, vidisse astare sibi spectrum inusitata facie, & intrepidè percontatum, Quis nam hominum deorúmve esset: spectrum respondisse, Tuus sum, Brute, malus genius, Philippis me videbis iterum: ajunt apparuisse ei pridie quàm postremò pugnatum est. Rursum exercitui castris exeunti obviam fuit Æthiops, quem mox milites abominati conciderunt. Fuit & illud adversæ fortunæ, quòd Cassius post pugnam æquo Marte diremptam desperavit tam facilè: Bruto consultam cunctationem obtinere non licuit per milites: quódque prælium conseruit cum viris magna fame pressis, ipse abundans commeatibus & classibus, magísque afflictus sit à suis

Bruto oblata. 668

Bruti dictum ominosum.

Malus genius Bruti & alia omina Bruto oblata.

Brutus & Cassius magis à suis afflicti quàm ab hostibus.

ctores ſuimet ipſi fuerunt, ſicut prius Cæſaris fuerant. Ita Caſſius Brutuſque pœnas dederunt. Corpus Bruti inventum Antonius mox involvit coccina veſte pulcherrima, crematóque reliquias miſit matri ejus Serviliæ.

Bruti funus.

Exercitus Bruti deditionem facit.

Exercitus, ejus morte cognita, miſit legatos ad Cæſarem & Antonium, impetratáque venia inter eos diviſus eſt: erant autem circiter quatuordecim millia. Mox & illi deditionem fecerunt, qui erant in diverſis caſtellorum præſidiis. Caſtella ipſa cum caſtris hoſtium conceſſa ſunt in prædam Cæſarianis & Antonianis militibus. Illuſtres viri qui Brutum ſequebantur, partim in prælio ceciderunt, partim ipſi ſe interemerunt, ſicut imperatores: quidam data opera pugnarunt uſque ad necem, & in his L. Caſſius imperatoris fratris filius, & Cato Catonis illius filius, ſæpius ingerens ſe hoſtibus, poſtremò depoſita galea, ſive ut agnoſceretur, ſive ut periret facilius, ſive utraque de cauſa. Labeo, item vir notæ ſapientiæ, pater Labeonis ejus qui nunc quoque inter juriſconſultos celebratur, effoſſa in tentorio ad ſui corporis modum fovea, ubi reliqua ſervis mandavit, uxori quoque & liberis ſcripſit quæ voluit, & literas ſervis commiſit: fidiſſimum autem ex eis dextra prehenſum circumegit, ut mos eſt Romanis libertos facientibus: móxque gladium ei dedit & jugulum præ-

669 Virorum illuſtrium qui Brutum ſequebantur, interitus.

L. Caſſii. Catonis.

Labeonis.

Labeo juriſconſultus.

ἐχρῶντο αὐθέντᾳ, καθάπερ ἐχρῶντο ὁ Καίσαρι. Κάσσιον μὲν καὶ Βροῦτον τοιάνδε δίκην ἐδέδωκεσαν· καὶ Βροῦτον Ἀντώνιος ἀνδρῶν, ὡς ἐκάλε τε τῇ χρείᾳ φοινικίδι ἐνδὺς, καὶ καύσας τὰ λείψανα, τῇ μητρὶ Σερουΐλίᾳ ἔπεμψεν.

Οἱ δὲ σὺν τῷ Βρούτῳ στρατὸς, ὅτε ἐπύθοντο τελευταίαν Βροῦτον, πρέσβεις ἐς Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον ἔπεμπον, καὶ συγγνώμης ἔτυχον, καὶ ἐς τὰ στρατεύματα αὐτῶν διῃρέθησαν, καὶ ἦσαν ἀμφὶ τὰς μυρίας καὶ τετρακισχιλίους· παρέδοσαν δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἑαυτοὺς καὶ οἱ κατὰ τὰ φρούρια πολλαὶ ὄντα, τὰ δὲ φρούρια αὐτὰ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐδόθη τοῖς Καίσαρος ἐς Ἀντωνίου στρατιαῖς ἁπάσαις. Τῶν δὲ ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, οἱ μὲν αὐτῶν μάχαις ἀπέθανον, οἱ δὲ αὐτὸς ἐξήγαγον ὁμοίως τοῖς στρατηγοῖς, οἱ δὲ ἐξεπίτηδες ἐμαχέσαντο μέχρι θανάτου, ὧν δὴ Λευκιός τε Κάσσιος ὁ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ Κασσίου, καὶ Κάτων ὁ Κάτωνος, ἐμπίπτων ὅδε τοῖς πολεμίοις πολλάκις, εἶτ' ἀποχωρούντων, ἀναλύσας τὸ κράνος, ἵνα ἡ γνώρισμος ἡ εὐληπτος, ἢ ἀμφότερα εἴη. Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώρισμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος δὲ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἐπὶ νῦν ἐξηγούμενος, βάθρον ἐν τῇ σκηνῇ τὸ μέγεθος αὐτάρκη σώματι ὀρύξαμενος, ἐς τὰ λοιπὰ τοῖς θεράπουσιν ἐπιτελέσαι ἐπέσκηψε τῇ γυναικὶ ἐς τοῖς παισὶ ὡς ἐβούλετο, ἐς τὰ γράμματα φέρειν ἔδωκε τοῖς οἰκέταις· δεξιᾶς δὲ λαβόμενος, ἐς ἐκστρέψας αὐτὸν ὡς ἐθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐπέσχε· καὶ τῷ σφαγίῳ ὑπείκει· καὶ τῇ

τῷ δὲ μὴ ἡ σκηνὴ τάφος ἐγένετο. Ῥάσκος δὲ ὁ Θρᾷξ ἐπεννήκοντα ἀπὸ τῶν ὁρῶν πολλοὺς, καὶ γέρας ἤτησε τε καὶ ἔλαβε, σώζειν τὸν ἀδελφὸν ἑαυτοῦ Ῥασκύπολιν, ᾧ καὶ διεδέχθη, ὅτι μὴ ἀπ' ἀρχῆς ἀλλήλοις οἵδε οἱ Θρᾷκες διέφεροντο, ἀλλὰ δύο στρατοπέδων μεγάλων τε καὶ ἀμφηλίκων ἐπὶ τῷ σφετέρων γῇ συμφερομένων, τὸ ἄδηλον τῆς τύχης ἐμερίσαντο, ἵνα ὁ νικῶν σῴσειε τὸν ἡττώμενον. Πορκία δὲ ἡ Βρούτου μὲν γυνὴ, Κάτωνος δὲ ἀδελφὴ ἦν νεωτέρα, ἐπεί τε ἀμφοῖν ὧδε ἀπηγγέλθη, φυλασσομένη μὲν τὸν οἰκείων πάνυ ἐγκρατῶς, ἐκκαίοντας πυρὸς ἐνεχθέντος, ἁρπάσασα τὰ ἀνθρακικὰ κατέπιεν. ὅσοι δὲ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἐς Θάσον διέφυγον, οἱ μὲν αὐτῶν ἐξέπλευσαν, οἱ δὲ ἐπέτρεψαν ἑαυτοὺς ἅμα τῷ λοιπῷ στρατῷ τῶν ὁμοτίμων Μεσσάλᾳ τε καὶ Κορουίνῳ, καὶ Λουκίῳ Βίβλῳ ὅπ βουλεύσοιντο περὶ σφῶν ποιεῖν περὶ ἁπάντων. οἱ δὲ ζωθέμενοι τοῖς περὶ τὸν Ἀντώνιον, Ἀντωνίῳ πλεύσαντι ἐς τὸ Θάσον παρέδοσαν ὅσα ὧν ἐν Θάσῳ χρήματά τε καὶ ὅπλα, καὶ τροφὴ διαφιλεῖ, καὶ ἄλλη παρασκευὴ πολλή.

Οὕτω μὲν δὴ Καίσαρί τε καὶ Ἀντωνίῳ ἁπὸ τόλμης ἐπισφαλοῦς καὶ δυοῖν πεζομαχίαιν τηλικοῦτον ἔργον ὤφθη, οἷον οὐκ ἄλλο ἐγένετο πω ἐκείνης. ὥστε μὲν στρατὸς τοσοῦτος καὶ τοιοῦτος ἐς χεῖρας πώποτε ἦλθε Ῥωμαίων ἑκατέρωθεν, οὐκ ἂν συντάξει πολιτικῷ στρατεύματα, ἀλλὰ ξυνειδὼς ἐπιλελεγμένων, οὐδὲ ἀπροπολέμων ἔτι, ἀλλ' ἐκ πολλῶν γεγυμνασμένων, ἐπί τε σφᾶς καὶ ἐκ ἀκροφυλακὴ ἡ βκρᾶσαν ἔδνη τῆς πο-

buit. Et huic quidem tentorium pro ſepulchro fuit. Raſcus autem Thrax multos è montibus retraxit: cujus operæ præmium petiit & accepit ſalutem fratris ſui Raſcupolidis: unde ſatis apparuit, nec ab initio belli hos Thraces diſſenſiſſe: ſed quum duo magni exercitus prope terras eorum dubio Marte conflictarentur, incertum eventum ita partitos, ut victor victum ſervaret. At Porcia, Bruti uxor, Catonis junioris ſoror, poſtquam utrumque hoc fato ſublatum audivit, quum à domeſticis admodum cautè ſervaretur, prunas è foco raptas deglutiit. Quotquot autem alii nobiles in Thaſum evaſerunt, partim enavigarunt inde, partim cum reliquo exercitu in Meſſalæ Corvini & L. Bibuli poteſtatem ac arbitrium ſe dediderunt: alii de ſalute cum Antonianis pacti, Antonio in Thaſum appulſo tradiderunt quicquid ibi erat pecuniarum, armorum, commeatuumve, & apparatum reliquum.

Rhaſci & Rhaſcupolidis fratrum prupetiit & accepit ſalutem fratris ſui Raſcupolidis: unde ſatis apparuit, nec ab initio belli hos Thraces diſſenſiſſe: ſed quum duo magni exercitus prope terras eorum dubio Marte conflictarentur, incertum eventum ita partitos, ut victor victum ſervaret.

Porciæ, Bruti uxoris, interitus.

Atque ita Cæſari Antonióque periculoſa audacia duobus terreſtribus prœliis talem victoriam peperit, qualis ad eam diem nulla fuit. Nunquam enim antea tanti aut tales exercitus Romani conflixerunt inter ſe, non ex delectibus urbanis conſcripti, ſed virtute lectiſſimi: nec tirones, ſed veterani, bellis tam externis exercitati quàm civilibus: unius linguæ, unius militaris diſciplinæ, peritia pares & robore, & ob hæc

Periculoſa Cæſaris & Antonii audacia.

670

Prœlium & conflictus Bruti & Caſſii cum Cæſare & Antonio quantum & quàm memorabile.

hæc non facilè alteri ab alteris superabiles. Ad hæc in nullo unquam bello tanto impetu tantáque audacia tam multi congressi sunt, & quidem cives, quondam inter se familiares contubernalésque. Id ita esse certo argumento colligitur, quòd exæquato utroque prælio, non minor cæsorum numerus apud victores compertus est. Atque ita imperatorum Antonii Cæsarísque prædictionem ut veracem exercitus comprobavit, uno unius diei labore servatus ab extremo famis ac internecionis periculo, & per gloriosam victoriam translatus ad summam abundantiam. Evenit & quod prodeuntibus in aciem Romanis præsagiit animus: decretum est enim ea pugna de universo statu ejus civitatis, nec rediit posthac respublica, nec fuit opus similibus inter cives contentionibus, absque una dissensione Cæsaris & Antonii, quæ fuit inter Romanos ultima. Motus verò qui usque ad eam interceſſerunt post Bruti obitum, Pompeio & Cassianis qui evaserant, renovantibus bellum, quòd haberent adhuc ejus apparatus reliquias, nec parem præ se tulerunt audaciam, nec similia erga imperatores studia vel civitatum vel exercituum: quia cœptis non illustris quisquam, non senatus affuit, denique non ipsa popularis aura, ut Cassio Brutóque, adspiravit.

Prœlia secuta illi non conferenda.

μένων, ἀλλὰ καὶ γλώσσης μιᾶς ὄντες, καὶ τέχνης πολέμων μιᾶς, καὶ ἀσκήσεως & ἐμπειρίας ὁμοίας, δυσκαταγώνιστοι παρ' αὐτὸ ἦσαν ἀλλήλοις· ὅτε ὁρμὴ καὶ τόλμη τοσῆδε πινὲς ἐχρήσαντο ἐν πολέμῳ, πολῖταί τε ὄντες ἀλλήλων καὶ οἰκεῖοι καὶ συστρατιῶται γυμνάσιον· τεκμήριον δ' ὅτι τῶν νεκρῶν ὁ ἀριθμὸς, ἐπανισουμένης ἑκατέρας μάχης, ὅσος ἐλάσσων ἔδοξεν εἶδε τοῖς νικῶσιν εἶναι. ὁ δὲ στρατὸς ὁ Ἀντωνίου & Καίσαρος τῶν τῆς στρατιᾶς λόγων ἐπληλύθεσαν ἀφ' μιᾶς ἡμέρας καὶ δι' ἑνὸς ἔργου, κίνδυνον ἔχοντα λιμοῦ & δέους ἀπωλείας ἐς ἀπορίαν διαφυλὴν & σωτηρίαν ἀσφαλῆ & εἰκλεῆ εὐκλεῆ μεταβαλόντες· ἀπλώτητί γε μὴν αὐτοῖς καὶ ὃ, σωιόντες ἐς τὴν μάχην, ἐπιμαντεύσατο Ῥωμαίοις· σκιρρὸν γὰρ αὐτῶν ἡ πολιτεία παρ' ἐκείνου τὸ ἔργον μάλιστα, καὶ ἐπανῆλθεν ἐς δημοκρατίαν ἔτι, οὐδὲ πόνων αὐτοῖς ἐς ἀλλήλους ἐδέησεν ὁμοίων, χωρὶς τε τῶν μετ' ὀλίγου Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος στάσεως, ὑστάτης Ῥωμαίοις γενομένης. τὰ δ' ἐν μέσῳ μὴ Βρούτου, ὑπό τε Πομπηίου & τῶν ἀμφὶ φυγόντων Κασσίου & Βρούτου φίλων, λείψανα τοσῆδε παρασκευῆς μεγάλα ἐχόντων, ὅτε ταῖς τόλμαις ὁμοία ἔπ ἐγίγνετο, ὅτε παῖς τῶν ἀνδρῶν ἢ πόλεων ἢ στρατιᾶς ἐς τὰς ἡμέρας ὁρμαῖς· οὐ γὰρ ἦς αὐτοῖς τῶν ἐπιφανῶν ἔτι ἐδὲ ἡ βουλὴ ἐδὲ ἡ δόξα αὕτη, ὡς ἐς Κάσσιόν τε & Βρεῦτον, ἀπήντα.

ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ. Ε.

ΜΕΤΑ ΔΕ ΤΟΝ Κασσίου καὶ Βρούτου θάνατον, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἦλθε, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐς τὴν Ἀσίαν· ἔνθα αὐτῷ συμβάλλει Κλεοπάτρα βασιλὶς Αἰγύπτου, καὶ ἐνθὺς ὀφθεῖσα ἐκράτησε· Ὁ δὲ ἔρως ὅδε αὐτοῖς τε ἐκείνοις ἐς ἔσχατον ἤλασε κακοῦ, καὶ ἐς ὅλην Αἴγυπτον ἐπ' ἐκείνοις· ὅθεν ἄνω ἡ Αἴγυπτος εἴη τῆσδε τῆς βίβλου μέρος, ὀλίγον τε καὶ οὐκ ἄξιον ἐπιγραφῆς πω, διὸ δὴ καὶ τοῖς ἐμφυλίοις πολὺ πλείοσιν ὕσιν ἐπήμικτον. ἐγίγνετο δὲ δὴ καὶ μετὰ Κάσσιόν τε καὶ Βροῦτον ἕτερα ἐμφύλια ὁμοῖα, στρατηγοῦ μὲ οὐδενὸς ὄντος ἐπὶ πᾶσιν ὥσπερ ἐκείνοις, καὶ μέρος ἦ ἕτερον, μίσχει Πομπηΐου τε Σέξτος ὁ νεώτερος παῖς Πομπηΐου Μάγνου, λοιπὸς ὢν ἐπὶ τῆσδε τῆς στάσεως, τοῖς ἀμφὶ τὸν Βροῦτον ἐπιστρέψας, ἐς Λέπιδον ἐξέπεσε ἧς μέρους τῆς ἡγεμονίας, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ ἅπασα ἐσῆλθεν ἐς δύο μόνους Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος· ἐγίγνετο δὲ αὐτῶν ἕκαστα οὕτω.

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS CIVILIBUS LIBER V. 671

CETERUM post Cassii Brutique obitum Cæsar Italiam petiit, Antonius Asiam: ubi Cleopatra Ægypti regina cum eo congressa primo statim aspectu vicit: qui amor & ipsis perniciem, & post eos Ægypto universæ attulit mala plurima: quapropter & Ægyptus erit pars hujus voluminis, non tamen tam magna ut titulum ei dare debeat, quum admisceantur multo plura de bellis civilibus. Nam & post Cassium Brutúmque fuerunt alia similia, nullo imperatore, qui ut illi, præesset omnibus, sed alio aliubi ductante copias, donec Sex. Pompeius Magni filius junior, ejus factionis reliquus, à Cassianis in fastigio potestatis collocatus & Lepidus imperio privatus est, summa rerum in duorum tantùm potestatem redacta, Cæsaris & Antonii. Ea nunc singula narrabimus.

Lepidus imperio privatus.

Cassius Parmensis.

Cassius, cognomine Parmensis, Bruto Cassióque ad bellum profectis, relictus in Asia cum classe ac exercitu, ut pecunias exigeret, post Cassii mortem sperans de Bruto meliora, è Rhodiorum navibus triginta selegit, ratus tot se impleturum sociis navalibus: reliquas incendit excepta sacra, ne civitas posset res novas moliri: quo facto solvit inde cum navibus suis & Rhodiis. Clodius autem à Bruto missus eò cum tredecim navibus, ut vidit rebellantes Rhodios (jam enim & Brutus sublatus erat) deduxit inde præsidium trium millium & cum Parmensi se conjunxit: ad eos venit Torulus cum aliis multis navibus & pecuniis quas à Rhodiis ante defectionem exegerat. Ad hanc classem, ut in qua jam esset aliquid roboris, confluebant quotquot pro variis officiis erant dispersi per Asiam, & imponebant legionarios quantum poterant: remigum quoque delectus faciebant è nexis & mancipiis, & ex insulanis ad quos appellebant. Ad eos venit & Cicero junior, & quotquot nobilium è Thaso diffugerant, ita ut brevi frequens conventus fieret, & classis exercitúsque non contemnendus cum suis ducibus. Assumpto deinde Lepido cum alia manu, quæ præsidio Bruti Cretam tenebat, ad Murcum & Ænobarbum validis copiis præfectos navigarunt in mare Ionium: ubi divisi, pars cum Murco petiit Siciliam, & vires Sex. Pompeio

672

Copiæ à Cassianis collectæ.

Cicero junior.

Κάσσιος ὁ Παρμήσιος ἐπίκλην ὑπολέλειπτο μὲν ὑπὸ Κασσίου ἐς Βρέττου δὲ τὴν Ἀσίαν ἐπὶ νεῶν ἐς στρατὸν, χρήματα συλλέγων· Κασσίου δ' ἀποθανόντος, ἐλπίζων ὅμοιον ἐν Βρούτῳ, Ῥοδίων ἐπελέξατο νῆας τριάκοντα, ὅσας ἐνόμιζε πληρώσειν, καὶ τὰς λοιπὰς διέπεμπε χωρὶς τῶν ἱερῶν, ἵνα μὴ δύναιντο νεωτερίσαι· καὶ ὁ μὲν ταῦτα πράξας, ἀπήιρετο πρὸς τὰ ἰδίας καὶ ταῖς τριάκοντα. Κλώδιος δ' ἐς ὃν Βρούτου πεμφθεὶς ἐς Ῥόδον ἐπὶ νεῶν τρισκαίδεκα, τὰς Ῥοδίους τριηρίζοντας εὑρὼν (ἐτεθνήκει γὰρ ἤδη καὶ ὁ Βροῦτος) ἐξήιρει τῷ φρουρεῖν ἅσαν ὁπλιτῶν τρισχιλίων, καὶ ἐς τὸν Παρμήσιον ἐχώρει· ἀφίκετο δὲ αὐτοῖς καὶ Τορκοῦλος, ἑτέρας ναῦς ἔχων πολλὰς, ἐχρημάτιζε ὅσα παρεσκεύαστο ὑπὸ τῆς Ῥόδου. ἐς δὴ τὸ ναυτικὸν τοῦτο, ὡς ἐς ἤδη τινὰ ἀρχὴν, συνέρρεον ὅσοι ἦσαν κατὰ μέρη τῆς Ἀσίας ἐπὶ τῷ ὑπηρεσίων, ἐς αὐτὸ ὁπλίτας τε ἐξ ὧν ἐδυνάσθη ἀνατολήσειν, καὶ ἐρέτας ὁμοῦ δισχιλίους τῶν ἢ δεσμωτῶν, ἐπιπλέοντες δὲ ταῖς νήσοις, καὶ ἀπὸ τῶν νησιωτῶν· ἦλθον δ' ἐς αὐτὸς καὶ Κικέρων ὁ Κικέρωνος, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἐκ τῆς Θάσου διεπεφεύγεσαν, καὶ ταχὺ πλῆθος ἦν, καὶ συνοδὸς ἀξιόχρεως ἠγερμένων τε καὶ στρατῷ καὶ νεῶν· συστραβόντες δὲ καὶ Λέπιδον μετ' ἄλλης δυνάμεως, ἣν Βροῦτος κατέλιπε Κρήτῃ, ἔπλεον Μοῦρκος καὶ Δομίτιος Ἀηνόβαρβος ἐπὶ μεγάλης δυνάμεως ὄντες, ἐς τὸ Ἰόνιον διέπλεον, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἄμφὶ τὸν Μοῦρκον διέπλεσαν ἐς Σικελίαν, καὶ τῷ ἰσχυρῷ Πομπηίῳ Σέξτῳ συνῆ-

ψαν.

ψαν· οἱ δὲ κατέμειναν πρὸς Ἀλλοβάρδῳ, καὶ τὴν αἵρεζιν ἐφ' ἑαυτῶν ἐποιήσαντο. τοιάδε μὲν δὴ τὰ λειψάνων τῆς στρατοκλοπίας Κασσίου τε καὶ Βρούτου συνίστατο.

Ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ Ἀντώνιος ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ περὶ Φιλίππους ἔθυόν τε λαμπρῶς, καὶ τὸ στρατὸν ἐπήνεσαν, καὶ ἐς τὴν δόζαν τῶν ἐπινικίων, ὁ μὲν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐχάρισε, τήν τε γῆν αὐτοῖς διανεμήσων, καὶ ἐς τὰς οἰκίας καταλέξων· ὧδε γὰρ αὐτὸς εἵλετο διὰ τὴν ἀῤῥωστίαν· ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐς τὰ πέραν ἔθνη, συλλέξων τὰ χρήματα, ὅσα αὐτοῖς ὑπέσχητο· διειλήφατο δὲ αὖθις, ὅσα καὶ πρότερον ἔδωκε, καὶ ἐπελάμβανον τὰ Λεπίδου· τήν τε γὰρ Κελτικὴν τὴν ἐντὸς Ἄλπεων ἐδόκει Καίσαρος ἀξιοῦντος αὐτόνομον ἀφιέναι, γνώμῃ τοῦ προτέρου Καίσαρος. ὅτε Λέπιδος διεβάλλετο τὰ πρὸς Πομπήϊον προδιδόναι, καὶ ὤφελεν εἰ Καίσαρι φίλος ἡ διαβολὴ φανείη, ἑτέρᾳ ἀναδοῦναι τὴν Λεπίδῳ. ἀφέσεων δὲ ἐς τὴν στρατηγίαν τὸν ἐντελῆ χρόνον ἐσπεισάμενοι χωρὶς ὀκτακισχιλίων, οὓς δεηθέντες ἐπὶ στρατόπεδον σφίσιν ὑποδεξάμενοι διέλιπον, καὶ συνελόχισαν ἐς στρατηγίδας τέσσαρας· ὁ δὲ λοιπὸς αὐτοῖς στρατὸς ἐγίνετο σὺν τοῖς μεταθεμένοις ἀπὸ Βρούτου, τέλη πεζῶν ἑνδεκα, ἐς ἱππέας μυρίους καὶ τετρακισχιλίους· καὶ ἦσαν αὐτῶν ὁ μὲν Ἀντώνιος λαβὼν τὰ ὑποδήματα ἓξ τέλη, ἐς ἱππέας μυρίους· ὁ δὲ Καῖσαρ, ἱππέας τετρακισχιλίους ἐς τέλη πέντε· καὶ τῶνδε ἦν αὐτῶν Ἀντωνίῳ ἀνταναπληρώμασι, οὓς τὸ ὑπὸ Καλουήνῳ addidit, pars cum Ænobarbo manſit, & propriam factionem conſtituit: atque ita è reliquiis Caſſiani apparatus rurſum novi coiverunt exercitus.

At Cæſar & Antonius pro Philippenſi victoria ſacris operabantur, & gratias agebant exercitibus: móxque ad perſolvenda præmia profectus eſt imperatorum alter in Italiam, ut agros militibus divideret, ipſóſque in domos aſcriberet: hoc enim elegit propter valetudinem. Antonius verò tranſmarinas provincias petiit, collecturus pecunias quas eis promiſerant: rurſúmque diviſione facta, præter ſupradictas provincias, uſurpaverunt etiam quas Lepidus habuerat. nam & ulteriorem Galliam Cæſar poſtulabat liberam ex præſcripto patris facere: & Lepidus incuſabatur, quaſi, Pompeio favens, ſocios proderet, decreverátque Cæſar, ſi deprehenderetur calumnia, provincias alias Lepido reddere. Emeritos quoque dimiſerunt præter octo millia: quos rogati ut amplius eis militare liceat, diviſerunt inter ſe, & cohortes prætorias ex eis centuriaverunt. Supererant annumeratis qui à Bruto defecêre, legiones undecim, equitum quatuordecim millia: ex quibus Antonius propter ſuſceptam expeditionem ſex legiones aſſumpſit & equitum decem millia: Cæſar equitum quinque millia, cum quatuor legionibus, & pro his ipſis quas Antonio conceſſerat, recepturus erat alias, quæ illi ſub Lepidus incuſatur. 673

Caleno militarant, relictæ in Italia. Deinde Cæsar profectus est versus mare Ionium. Antonius postquam ad Ephesum pervenit, diyæ loci ejus præsidi fecit sacra magnificè, & supplices Cassianos qui in asylum id confugerant absolvit, excepto Petronio, qui conspirationis in Cæsarem conscius fuerat, & Quintio, qui Laodiceæ Dolobellam Cassio prodiderat. Græcos inde ceteráſque nationes quæ circa Pergamum incolunt Asiam, in frequenti legationum de pace conventu, sic pro concione allocutus est,

Petronius conspirationis in Cæsarem conscius. Quintius.

Oratio Antonii Ephesi habita ad Græcos & alias nationes.

Vos nobis, viri Græci, Attalus rex vester testamento reliquit, & mox meliores commodioréſque nos experti estis quàm Attalum: tributa enim quæ illi pendebatis, vobis remisimus, donec exortis & apud nos populi turbatoribus, tributis opus habuimus. Tum verò non pro censu tributa vobis imposuimus, ut ipsi extra periculum exigeremus, sed quotannis certam fructuum portionem pendere imperavimus, ut ex adversis tempestatibus commune vobiscum detrimentum sentiremus. Quùmque publicani plus æquo petentes injuriis vos afficerent, C. Cæsar vobis remisit tertias vectigalium, cavítque ne in posterum injuriæ vobis fierent: vobis enim commisit tributorum exactionem ab agricolis, & talem virum boni cives nostri tyrannum appellaverunt, & vos eis contulistis multas pecunias, interfectoribus hominis optima de vobis

τ Ἀντωνίου καὶ τὸ Γαλάτικὸν ὑπολελειμμένων. ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐπὶ τὸν Ἰόνιον ᾤχετο, ὁ δ' Ἀντώνιος ἐν Ἐφέσῳ γενόμενος, τῇ θεᾷ μεγαλοπρεπῶς ἔθυε, καὶ τοὺς καταφυγόντας ἐκ τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου συμφορᾶς ἐς τὸ ἱερὸν ἱκέτας ἀπέλυε, χωρὶς Πετρωνίου συνειδυίας τε ἐπὶ τῷ φόνῳ Καίσαρος, καὶ Κοίντου προδόντος ἐν Λαοδικείᾳ Κασσίῳ Δολοβέλλαν· τοὺς δ' Ἕλληνας, καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη τὰ ἀμφὶ τὸ Πέργαμον Ἀσίαν νέμονται, κατά τε πρεσβείας παρόντας ἐπὶ συνόδου ἐς μίαν ἐκκλησίαν συναγαγὼν, ἔλεξεν ὧδε,

„ Ὑμᾶς ὑμῖν ὦ ἄνδρες Ἕλ-
„ λυες, Ἄτταλος ὁ βασιλεὺς ὑ-
„ μῶν ἐν διαθήκαις ἀπέλιπε, καὶ
„ εὐθὺς ἀμείνονες ὑμῖν ἡμῶν Ἀτ-
„ τάλου· ἐς μὲν ἐτελεῖτε φόρους Ἀτ-
„ τάλῳ, μεθ' ἡμῶν δ' ὑμῖν μίχελ,
„ δημοκόπων ἀνδρῶν καὶ πυρ' ἡμῖν
„ γενομένων, εὐθέως φόρων· ἐπεὶ δ'
„ εὐθέως, ὡ σφῶν τὰ πιθήμαθα ὑμῖν
„ ἐπεθήκαμεν, ὡς ἂν ἡμεῖς ἀκινδύνου
„ φόρου ἐκλέξαιμεν, ἀλλὰ μέρη φέ-
„ ρειν τῶν ἐκφύτων καρπῶν ἐπετάξαμεν,
„ ἵνα καὶ τὰ ἐναντία κοινωνῶμεν ὑ-
„ μῖν· τῶν δ' ζημιῶν τὰ βελτί-
„ ω μισθαμένων συνδιαζόντων ὑμῖν,
„ καὶ πολὺ πλείονα αἰτούντων, Γάϊος
„ Καῖσαρ τὰ μὲ χρημάτων τὰ τε-
„ τα ὑμῖν ἀνῆκεν ὧν ἐκείνοις ἐφέρε-
„ τε, τὰς δ' ὕβρεις ἐπαύσατ' ὑμῖν
„ καὶ τὰς φόρους ἐπέτρεψεν ἀγείρειν
„ τοῖσδε τῶν γεωργούντων. καὶ τόνδε
„ τοιοῦσδε ὁποῖα οἱ χρηστοὶ τῶν ἡμετέρων
„ πολιτῶν τύραννον ἐκάλεσαν· καὶ ὑ-
„ μεῖς αὐτοῖς συνετελεῖτε χρήματα
„ πολλὰ, σφαγεῦσί τε ὄντες τοῦ ὑμε-
„ τέρου εὐεργέτου, καὶ καθ' ἡμῶν
„ τῶν π-

„ τ̃ πμωρωμένων σκείνῳ. τ̃ ᾗ δι-
„ καίας τυχης, ἐχ ὡς ἐβούλεσθε,
„ ἀλλ' ὡς ἐμοὶ ἄξιον, κρινάσης τ̃ πό-
„ λεμον, εἰ μ̃ ὡς συναγωνισταῖς τ̃
„ πολεμίων ἔδει χρῆσθαι, κακόσως
„ ὑμῖν ἔδει· ἐπεὶ ᾗ ἑκόντες πιστεύ-
„ σαν ὑμῖς κ̃ ἀνάγκαν τινὲ πε-
„ ποιηκέναι, τ̃ μ̃ μειζονων ἀφιε-
„ σαν, χρημάτων δὲ ἡμῖν δεῖ κ̃
„ γῆς κ̃ πόλεων ἐς τὰ νικητήρια κ̃
„ σρατ̃· τέλη δὲ ἐσιν οὑτω κ̃ ἐ-
„ κατὸν ὁπλιτῶν, ἃ μ̃ τ̃ σω-
„ ζομένων εἰσὶ μυριάδες ἀν-
„ δρῶν ὑπὲρ ἑπτακισχιλίους, κ̃ τά-
„ των ἀνδρῶν ἐκ ἱππεῖς, κ̃ ἑπ-
„ τακοσίους ἑτέρου σρατ̃· οὐκ μ̃
„ δὴ τοσ̃ πλήθους τῶν ἀνδρῶν τὸ
„ πλῆθος τ̃ χρείας σωσομεν δύ-
„ νασθε. τοῖς δὲ γῆ κ̃ τοῖς πό-
„ λεις αὐτοῖς Ἀμισώσων ὁ Καῖ-
„ σαρ ἄπεισιν ἐς τὴν Ἰταλίαν,
„ εἰ χρὴ τ̃ λόγον τὸ ἔργον εἰπεῖν,
„ ἀναστήσων τὴν Ἰταλιαν· ὑμῶς
„ δ' ἵνα μὴ γῆς κ̃ πόλεων κα-
„ οἰκιῶν κα' ἱερῶν κα' τάφων
„ ἀνίστησθε, ἐς τὰ χρήματα ἐλο-
„ γισαμεθα, οὐδὲ ἐς ἅπαντα

meriti, ídque contra nos qui ejus necem ulciſcimur. Verùm quia fortuna juſtiori cauſæ favens, non ut voluiſtis, ſed ut æquum erat decrevit, ſi ut eorum ſocii perſeveraſſetis in armis, puniendi veniebatis: quoniam autem libenter credimus hæc coactos feciſſe, graviores pœnas vobis remittimus, pecuniis tantùm & agris & civitatibus nobis opus eſt, ut perſolvantur exercitui victori præmia. Sunt autem vigintiocto legiones, quæ cum ſuis appendicibus conficiunt CLXX virorum millia, prætérque hos equites & militaris turba reliqua. Ex hac multitudine virorum, quàm multis opus habeamus ſumptibus, poteſtis conjicere. Agros & civitates eis diviſurus Cæſar abit in Italiam, ut verbo dicam, commigrare juſſurus Italiam. Vobis, ne migrandum ſit ab ruſticis ac urbanis prædiis, ab aris focíſque, denique à majorum monumentis, pecuniarum tantùm ſubducta eſt ratio: nec tamen omnium, nec enim ferre potuiſ- 674

Τῆς δὲ δικαίας τύχης, ἐχ ὡς ἐβούλεσθε, ἀλλ' ὡς ἐμοὶ ἄξιον, κρινάσης τ̃ πόλεμον] Non animadvertit Gelenius, δικαίας titulum haud cauſæ ſed fortunæ dari: ideóque locum hunc ita eſt interpretatus, *Verùm, quia fortuna juſtiori cauſa favens, non ut vol.* &c. quum debuerit ita interpretari, *Verum, quia fortuna, juſtam ſe præbens, non ut vol.* Niſi quis malit, *Verum, quia fortuna, juſtè ſe gerens*, &c. Ideo autem non dico, quæ juſta eſt, (tanquam hæc laus illi ſit perpetua) quoniam videmus eam alioqui injuſtitiæ paſſim accuſari. Quòd ſi Gelenius δικαίαν dici putabat de ea quæ juſtitiæ faveret (ut certè hoc ei quæ juſta vocatur, convenit) potius tamen dicendum erat, juſtæ cauſæ favens, quàm juſtiori cauſæ. Nam adverſariorum cauſam minus juſtam eſſe dicens, ſaltem non omnino injuſtam eſſe fateretur. Et hoc genus loquendi, εἰ μὴ ὡς συναγωνισταῖς τ̃ πολεμίων ἔδει χρῆσθαι, non intellexit Gelenius, ſicut nec Candidum (quod minus mirum eſt) intellexiſſe, manifeſtum eſt. At rectè, ut opinor, his (aut hujuſmodi) verbis locum interpretabimur, *Siquidem ut adverſariorum auxiliatores* (vel auxiliarii) *tractandi eſſetis, punire vos oporteret.* vel, *ſupplicium de vobis ſumere.*

potuissetis, sed partis modicæ, quam ubi audieritis, contenti opinor abibitis. Quantum nostris inimicis dedistis biennio (dedistis autem decem annorum vectigalia) tantundem nobis sufficiet, nisi quòd intra annum accipere volumus, quando sic postulat necessitas: gratiam enim agnoscitis: nam fatendum est, vos non mulctari pro merito.

Mulcta Græcis imposita.

Sic ille, viginti octo legionibus ostentans gratiam, quum ad Mutinam icto fœdere quadraginta tribus integris promiserint præmia: in tantum accisus erat tunc legionum numerus. Nondum extrema verba finierat, quum Græci, humi prostrati, multis exemplis adductis in medium excusabant se, violentiam Bruti Cassiique perpessos, non tam mulcta dignos quàm misericordia: daturos enim libenter benemeritis, exhaustos esse ab hostibus, quibus non pecunias modò, sed his deficientibus suppellectilem & ornamenta omnia contulerint, inde monetam signatam apud se. Tandem impetrarunt, ut novem annorum tributum penderent intra biennium: regibus, dynastis civitatibusque liberis, alia pro cujusque facultatibus imperata sunt. Obeuntem autem provincias Lu-

,, (εἰ δὲ γὰρ ἂν δυνάσθε) ἀλλὰ
,, μέρος αὐτῶν ἓ βραχύτατον, ὃ
,, ἓ πυθομένους ὑμᾶς ἀγαπήσω
,, εἰόμην· ἃ γὰρ ἔδοτε τοῖς ἡμετέ-
,, ροις ἐχθροῖς ἐν ἔτεσι δύο (ἔδοτε
,, δὲ φόρους ὡς δέκα ἐτῶν) ζῶσιν
,, λαοῖν ἱκανὸν μόνα, ἀλλ' εἰ ἔ-
,, τει· ἐπείγουσι γὰρ αἱ χρεῖαι·
,, σωθῆσι γὰρ τῆς χάριτος ὑμῖν·
,, τοσοῦτον γὰρ ἐπείποιμι, ὅτι μη-
,, δεὶς ἁμαρτήματος ἶσον ἐπιτί-
,, μιον ὀφλίσκει.

Ὁ μὲν ἔτι εἶπεν, ἐς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τέλη πιζῶν τὴν χάριν ἀφεφέρων, ὅτι οἱ μὲν τρία ἓ πεσαρά κοντα ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ὅτε ἐν Μουτίνῃ συνηλλάσσοντο ἀλλήλοις, καὶ τάδε ὑπισχνοῦντο· ὁ δὲ πόλεμος αὐτὰ ἐς τοσοῦτον ὑπενηώχει. οἱ δὲ Ἕλληνες, ἔτι λέγοντος αὐτὰ ζῶντι, ἐρίπτουν ἑαυτοὺς ἐς τὸ ἔδαφος ἀναγκῶν καὶ βίαν ἐς αὐτοὺς ὑπὸ βρέτου ἓ Καισίου χρυσοῦρας ἐπιλέγοντες, οὐκ ἐπιπλῶν ἀξίους εἶναι, ἀλλ' ἐλέου· δόντες δ' ἂν τοῖς εὐεργέταις ἐκόντες, ἀπορῶν δὲ τοὺς πολεμίους, οἷς ἃ τὰ χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ σκεύη καὶ τὰς κόσμους ἐσενεγκεῖν αὐτὶ τῶν χρημάτων, τὰς δὲ αὐτὰ σφίσιν ἐς νόμισμα χαλκεῦσαι· καὶ τέλος παρακαλοῦντες ἔτυχον ἐνέα ἐτῶν φόρους ἐσενεγκεῖν ἔτεσι δύο· βασιλεῦσι δὲ καὶ δυνάσταις ἓ πόλεσιν ἐλευθέραις ἄλλα ἐς τὸν ἐκείνων δυνάμιν ἐπιτάχθη. ὡσαύτως δ' αὐτοῖς τὰ ἔθνη

Σωθῆσι γὰρ τ' χάριτος ὑμῖν τοσοῦτον γὰρ ἐπείποιμι.] Malim σωθεῖσι sed & tollenda est stigme post ὑμῖν, & vocula γὰρ post τοσοῦτον, in ἄν (ut opinor) mutanda. Atque ad hos restringit Gelenius in sua interpretatione. quod generaliter de omnibus qui peccarunt dictum ab Antonio fuit.

Κατα-

ἐθνη, Λαδίκιός τε ὁ Κασσίου ἀδελφὸς, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν δεδιότων ἐπὶ τῷ ἐν Ἐφέσῳ συγγνώμης ἐπύθοντο, ἱκέτευε προσιέναι, καὶ ἀπέλυε πάντας πλὴν τῶν στυγνωκότας ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ Καίσαρος· τούτοις γὰρ δὴ μόνοις ἀδιάλλακτος ἦν. παρηγόρει δὲ καὶ τὰς πόλεων τὰς μάλιστα δεινὰ πεπονθυίας, Λυκίους μὲν ἀτελῶς φόρων ἀφιεὶς, καὶ Ξάνθον οἰκίζειν παραινῶν· Ῥοδίοις δὲ δίδως Ἄνδρον τε καὶ Τῆνον καὶ Νάξον καὶ Μυόνδον, ἃς ὑπὸ πολὺ ὕστερον ἀφῃρέθησαν ὡς σκληρότερον ἄρχοντες. Λαοδικίας δὲ καὶ Ταρσίας ἐλευθέρους ἀφεὶς καὶ ἀτελεῖς φόρων, καὶ Ταρσέων τοὺς πεπραμένους ἀπέλυε τῆς δουλείας δημοσίᾳ. Ἀθηναίοις δὲ ἐς αὐτὸν ἐλθοῦσι μὴ Τῆνον Αἴγιναν ἔδωκε, καὶ Ἴκον καὶ Κέω καὶ Σκίαθον καὶ Πεπάρηθον. ἐπιπαρῆν δὲ Φρυγίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ Γαλάτας τοὺς ἐν Ἀσίᾳ, Καππαδοκίαν τε καὶ Κιλικίαν, καὶ Συρίαν πλὴν κοίλης, καὶ Παλαιστίνην, καὶ τὴν Τραχωνα, καὶ ὅσα ἄλλα ἦρχον Σύρων, ἅπασιν ἐσφορὰς ἐπιτάλας βαρείας· καὶ δήπου πόλεσι καὶ βασιλεῦσιν, ὧν μὴν Καππαδοκία Ἀριαραθης τε καὶ Σισίννης, ὧν τῷ Σισίννῃ συνέπραξεν ἐς τὴν βασιλείαν, καλῆς οἱ φανείσης τὸ μητρὸς τοῦ Σισίννα καὶ Γλαφύρας· ἐν δὲ Συρίᾳ τὸν καὶ πόλιν ἐξῃρεῖ τυραννοῦντα. καὶ ἐν Κιλικίᾳ ὡς αὐτὸν ἐλθόντα Κλεοπάτρας, ἐμέμψατο μὴ ὡς οὐ μετασχόντος τοῦ ἐπὶ Καίσαρι πόνων, τοῦ γε ἂν ἀπολογουμένης μᾶλλον ἢ καταμεμφομένης αὐτῆς, ὅτι καὶ οἱ τέσσαρα τέλη ὡς Δολοβέλλαν αὐτίκα, Cassius, Cassii frater, & alii quotquot sibi timentes, de exemplo clementiæ ad Ephesum edito audierant, accesserunt supplices, quos omnes absolvit præter conspirationis conscios: his enim solis manebat implacabilis. quin & civitates gravius oppressas consolatus est, immunitate concessa Lyciis, etiam Xanthios hortatus ut urbem suam instaurarent. Rhodiis quoque donavit Andrum, Tenum, Naxum, Myndumque, quas non multo pòst eis ademit, ut durius imperantibus. Laodicensibus atque Tarsensibus libertatem cum immunitate concessit publicè, & quotquot Tarsenses cives capti venierant, uno edicto liberavit. Athenensibus comiter exceptis pòst Tenum Æginam dono dedit, prætérque Icon, Ceam, Sciathum, Peparethum. Transiens deinde per Phrygiam, Mysiam, Gallograeciam, Cappadociam, Ciliciam, Cœlesyriam, Palæstinam, Ituræam, ceteráque Syrorum provincias, omnibus indixit tributa gravissima. Disceptationes quoque civitatum ac regum ex arbitrio suo composuit, Sisinnæ Ariarathísque in Cappadocia, prælato Sisinna in Glaphyræ matris formosæ gratiam. In Syria verò tyrannos oppidatim sustulit. In Cilicia Cleopatram exceptam incusavit, quòd non fuisset proximo bello Cæsaris laborum particeps: illa non tam se excusavit, quàm ultro imputavit quatuor legiones inter initia belli missas ad Dolobellam: &

Solis conspirationis in Cæsarem sociis non parcit Antonius.

675

Rhodiis urbes datæ & citò ademptæ.

Sisinna. Glaphyra formosa.

Cleopatra incusatur ab Antonio.

quòd post aliam classem paratam impedita sit adversis tempestatibus, casúque Dolobellæ victi opinione citius: quódque Cassio bis minaciter imperanti suppetias non tulerit, medióque bello classe sumptuosa navigarit versus mare Ionium, contempto Cassio Murcíque stationibus, donec hyems præter aliam jacturam ipsam quoque in morbum conjiceret; quamobrem nec postea se reversam in mare, parta jam victoria. Tum Antonius ex aspectu mentem saucius, continuò cœpit eam amare juveniliter, quamvis annum natus quadragesimum, ingenio semper (ut fertur) ad hujusmodi res flexili: in hanc verò jam olim etiam tum puellam conjectis petulantius oculis, quum Alexandriam sequeretur ducem Gabinium juvenis præfectus equitum. Mox igitur remissa pristina viri industria, Cleopatræ jussa omnes exequebantur, nullo jam respectu humani juris aut divini: quando & sororem ipsius Arsinoen, apud Miletum Dianæ Leucophrynes supplicem, Antonius immissis percussoribus sustulit: & Serapionem præfectum Cypri, quia auxilia Cassio miserat, Tyri supplicem, Tyrios jussit Cleopatræ dedere. similiter & Aradios alium quendam supplicem, qui, quum Ptolemæus Cleopatræ frater navali prælio in Nilo victus à Cæsare nusquam comparuisset amplius, se Aradiis venditarat pro Ptolemæo: sacerdotem quo-

Antonius Cleopatræ amore captus, jam olim amatæ.

676

Antonii acta in Cleopatræ gratiam.

κὰ πέμψει, κὴ τὸλον ἄλλον ἔτε μὴν ἔχουσι κωλυτὴν ὑπό τε ἀνέμου & αὐτῆ Δολοβέλλα ταχυτέρας ἦσης τυχόντι, Κασσίῳ τε δὶς ἀπολοιῶτι μὴ συμμαχήσασα, κὴ σφίσιν αὐτοῖς πολεμοῦσιν ἐς τ' Ἰόνιον, αὐτὴ τ' τολον ἔχουσα πλέυσασα μὴ περαιτέρω βαρυτάτης, ἔτε δείσασα Κάσσιον, ἔτε φυλαξαμένη Μουρκηνὸν ναυλοχοῦντα, μέχρι χειμὼν πάντα ἄλλα διελυμήνατο, & αὐτὴν ἐς νόσον ἐνέβαλεν, ἧς δὴ χάριν οὐδ' ὕστερον ἐπαναχθῆναι νεωκηκότων ἤθη. ὁ δ' Ἀντώνιος ἐπὶ τῇ ὄψει τὴν ψυχὴν κατεπλάγης, εὐθὺς αὐτῆς μειρακιωδῶς ἐκαλλύνετο, καίπερ ἔτη τεσσαρακοντα γεγονὼς, λεγόμενος μὲν ὑγρότατος ἐς ἔρωτας ἀεὶ φύσιν, λεγόμενος δ' ἐς ταῦτα & πάλαι παῖδες ἔτι ὄντα ἐρέθισμά τι τ' ὄψεως λαβεῖν, ὅτε ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Γαβίνιος στρατεύοντι νέος ἱππαρχῶν εἵπετο. εὐθὺς οὖν Ἀντωνίῳ μὲν ἡ τῶν ἄλλων πάντων ἐπιμέλεια ἀθρόα ἠμέλειτο· Κλεοπάτρᾳ δ' ὅ, τι προστάξειεν ἐγίγνετο, & Δημέαδον ἔπ τῶν τ' ὁσίων ἢ δικαίων· ἐπεὶ καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Ἀρσινόην, ἱκέτιν ὄσαν ἐν Μιλήτῳ τ Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε, κὴ Σεραπίωνα τὸν ἐν Κύπρῳ στρατηγὸν αὐτῆς συμμαχήσαντα Κασσίῳ, Τυρίων ὄντα ἱκέτην, ἐκέλευσε τοὺς Τυρίους ἐκδοῦναι τῇ Κλεοπάτρᾳ· ἐκδοῦναι δ' κὴ Ἀραδίους ἕτερον ἱκέτην, ὄν τινα, Πτολεμαίου τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Κλεοπάτρας, ἀφανοῦς ἐν τῇ πρὸς Καίσαρα κατὰ τ Νεῖλον ναυμαχίᾳ γενομένῃ, οἱ Ἀραδίοι εἶχον λέγοντα Πτολεμαῖον εἶναι· καὶ τ ἐν

Ἐφέσῳ

Ἐφέσῳ ἐν τῷ Ἀρτέμιδος ἱερέα, ὃν Μεγάβυζον ἠγοῦντες, ὑποδεξάμενόν ποτε τὴν Ἀρσινόην ὡς βασιλίδα, ἀχθῆναι μὲν οὐκέλυσιν. Ἐφεσίων δ' αὐτὴν Κλεοπάτραν ἱκετευόντων μεθῆκεν. οὕτω μὲν ὁ Ἀντωνίου συνήλακε ταχέως· καὶ τὸ πάθος αὐτῷ τοῦτο ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ἔπειτα κακῶν ἐγένετο. ἀποπλευσάσης γὰρ τῆς Κλεοπάτρας εἰς τὰ οἰκεῖα, ὁ Ἀντώνιος ἔπεμπε τοὺς ἱππέας Παλμύραν πόλιν, ἀπὸ μικρᾶς δεῦρο ἀπὸ Εὐφράτου, ἄλλαι πίστει, μικρὰ μὲν ἐπικαλῶν αὐτοῖς, ὅτι Ῥωμαίων καὶ Παρθυαίων ὄντες ἔφοροι, ἐς ἑκατέρους ἐπιδέξιοι εἶεν· ἐμποροι γὰρ ὄντες, κομίζουσι μὲν ἐκ Περσῶν τὰ Ἰνδικὰ ἡ Ἀραβία, ἄλλα τιθεῖσι δ' ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐργασίᾳ δ' ἐπινοῶν τοὺς ἱππέας ὠφελεῖσθαι. Παλμυρηνῶν ἐν ὠφεληθέντων, καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἐς τὸ πέραν ἐκ πολλοῦ μετενεγκόντων τε, καὶ ἐπὶ τὴν ὄχθην, εἴπερ ἐπιχωρήσειν, σκευασαμένων τοξοις, ὡς ἂν περιῶσιν ἐξαίφνης, οἱ ἱππεῖς τὴν πόλιν κενὴν καταλαβόντες, ὑπέστρεψαν, ὅτε ἐς χεῖρας ἐλθόντες, ἀδέ τι λαβόντες· καὶ δοκεῖ τόδε τὸ ἔργον Ἀντωνίῳ τὸ μετ' ἐκεῖνο πολὺ Παρθυαϊκὸν πόλεμον ἐξάψαι, πολλῶν καὶ Συρίας τυράννων ἐς αὐτὸν συμφυγόντων.

Ἡ γὰρ Συρία μέχρι μὲν ἐπ' Ἀντίοχον τὸν Εὐσεβῆ, καὶ τὸν δ' Εὐσεβοῦς ἦν Ἀντίοχον ὑπὸ τοῖς ἀπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος ἐβασιλεύετο, ὥς μοι περὶ Σύρων λέγοντι εἴρηται. Πομπηίου δ' αὐτὴν Ῥωμαίοις κατασκευάσαντος, ἐς στρατηγὸν αὐτῆς Σκαῦρον ἀπεδείξαντο, ἡ βουλὴ μετὰ Σκαῦρον, ἔπεμψεν ἑτέρους, καὶ Γαβίνιον τὸν Ἀλεξανδρεῦσι πολεμήσοντα· ἐπὶ δὲ Γαβινίῳ,

que Ephesiæ Dianæ Megabyzum, quòd Arsinoen, tanquam reginam, excepisset hospitio, duci jussit: sed Ephesiis ipsi Cleopatræ pro eo supplicantibus dimisit hominem. Tam citò mutatus est Antonius. qui affectus initium & finis secutorum malorum ei fuit. Reversa enim domum Cleopatra, Antonius misit equites Palmyram, urbem non longè ab Euphrate sitam, ut eam diriperent, in speciem objecto levi crimine, quòd quum essent in Romanorum & Parthorum confiniis, viderentur ambiguæ fidei; quippe qui negotiationibus dediti, è Persíde Indicas Arabicásque merces ad Romanos deportant: re autem vera ut hoc modo ditaret equites. Id quia præsensêre Palmyreni, in ulteriorem ripam sua transtulerunt, dispositis qui arcerent sagittariis, quo genere excellunt plurimùm: equites autem inventa urbe vacua, inanes & incruenti reversi sunt. Unde postea videtur ortum bellum Parthicum, multis è Syria tyrannis ad eos confugientibus.

Palmyrenî ab Antonio infestantur.

Unde ortum bellum Parthicum.

Nam regio hæc usque Antiochum Pium, ejúsque filium Antiochum, sub regibus fuit Seleuci Nicatoris posteris, ut in rebus Syriacis diximus. Redacta autem Pompeii armis in provinciam, Scaurum accepit præsidem: cui senatus misit successores alios, & in his Gabinium, qui Alexandrinis bellum intulit. Gabinio suc-

677

cessit Crassus, à Parthis pòst interemptus: & huic deinceps Bibulus. Post obitum autem C. Cæsaris, motis seditionibus oppidatim tyranni exorti sunt, Parthis eos juvantibus: jam enim penetrarant & in Syriam oppresso Crasso à tyrannis invitati: quos Antonius expulsos coegit ad Parthos fugere, & populis indixit tributa gravissima: offensisque Palmyrenis res provinciæ turbatas non constituit, sed diviso per hyberna exercitu, ipse in Ægyptum ad Cleopatram profectus est: à qua exceptus splendidè, hyemavit ibi sine insigniis imperii, habitu & more privati, sive tanquam in alieno imperio civitatéque regia, sive ut in hybernis festos dies celebraret. Sepositis enim curis, & semotis ducum officiis, pro habitu patrio sumpsit stolam Græcanicam quadrangulam, & calceamentum album Atticum, quo tum Athenienssium tum Alexandrinorum sacerdotes utuntur, vocántque Phæcasium: progrediebatúrque tantùm ad templa, aut gymnasia, aut philosophorum conventicula, cum Græcis consuetudinem habens, in obsequiis Cleopatræ, propter quam potissimùm ajebat sibi eam peregrinationem susceptam.

Antonius apud Ægyptios sumit stolam Græcanicam.

Cæsaris mala valetudo.

Interea Cæsar in itinere quo Urbem repetebat, gravius laborabat ob adversam valetudinem, periculosissimè verò circa Brundisium, ita ut rumoribus jactatum sit eum esse mortuum. Re-

Κρᾶσσον τ' ἐν Παρθυαίοις ἀποθανόντα, & βίβλον ἐπὶ τῷ Κράσσῳ· ὧν ὕστερον ὁ τοῦ Γαΐου Καίσαρος ἄρξας τελευτῶν, καὶ σφίσιν ἐπ' αὐτῇ κατὰ πόλεις, ὑπὸ τυράννων εἴχετο, συλλαμβανόντων τοῖς τυράννοις τῶν Παρθυαίων· ἐσέβαλον γὰρ δὴ καὶ ἐς τὴν Συρίαν οἱ Παρθυαῖοι μετὰ τοῦ Κράσσου συμφορὰν, καὶ συνέπραξαν τοῖς τυράννοις, ἐς ὃ Ἀντώνιος ἐξελαύνων ὑποφεύγοντας ἐς τοὺς Παρθυαίους, & τοῖς πολίτεσιν ἐπιβάλλων ἐσφορὰς βαρυτάτας, & ἐς Παλμυρηνοὺς πάντας ἁμαρτῶν, οὐδ' ἐπέμεινε συνῆσαι τὴν χώραν ἀφορυσσόμενον, ἀλλὰ τὸ στρατὸν ἐς τὰ ἤθη διελὼν χειμάσοντα, αὐτὸς ἐς Αἴγυπτον ἦλθε πρὸς Κλεοπάτραν· ἢ δὴ αὐτὸν ὑπεδέχετο λαμπρῶς· καὶ ὁ μὲν ἐχείμαζεν αὐτοῦθι ἄνευ σημείων ἡγεμονίας, ἰδιώτου σχῆμα & βίον ἔχων, εἰθ' ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ τε ἀρχῇ καὶ βασιλευούσῃ πόλει, εἴτε τὴν χειμασίαν ὡς παντάπασιν ἄγων· ἐπεὶ καὶ φρυντίδας ἀπετίθετο καὶ ἡμέρων διαφοράν, καὶ στολὴν εἶχε τετράγωνον Ἑλληνικὴν ἀντὶ τῆς πατρίου, καὶ ὑποδήματα ὧν αὐτῷ λάκωνα Ἀττικὸν, ὃ καὶ Ἀθηναίων ἔχουσιν ἱερεῖς & Ἀλεξανδρέων, καὶ καλοῦσι Φοινικίσιον· ἐξοδοί τε ἦσαν αὐτῷ ἐς ἱερὰ ἢ γυμνάσια, ἢ φιλολόγων διατριβὰς μόνας, καὶ διῆγε μετ' Ἑλλήνων ὑπὸ Κλεοπάτρᾳ, ἣ δὴ & μάλιστα τὴν ἐπιδημίαν ἀνετίθει. & τὰ μὲν τοῦ Ἀντωνίου ὧδε πως εἶχε.

Καίσαρι δ' ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανιόντι ἡ τε νόσος αὐτὸς ἠκμαζεν, & βρεντεσίῳ μάλιστα ἐπικινδύνως, καὶ φήμη διϊσχυσεν αὐτὸν & τεθνάναι· ῥαΐσας δ' ἐσῆλθεν ἐς τὴν πόλιν,

λιν, καὶ τοῖς Ἀντωνίου τὰ γράμματα ἐδείκνυε τὰ Ἀντωνίου· οἱ δὲ Καλήνου τε προσέταξαν ἀποδοῦναι τὰ δύο τέλη τῷ Καίσαρι, καὶ ἐς Λιβύην ἐπέστελλον Σεξτίῳ Λιβύης ἐκ τοῦ Καίσαρος ἀποστῆναι· καὶ οἱ μὲ ἔπεισαν ἐπίοιον· ὁ δὲ Καῖσαρ ἐδόκει ἀνήκεστον ἁμαρτεῖν δόξαντι Λεπίδῳ, Λιβύλλῃ ἀντὶ τῶν πρότερον ἐθνῶν συνήλασε· καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐπὶ τοῖς προγραφῇσι δεδημευμένων διεπίπρασκε. κατελέγοντο δ' αὐτῷ τ' στρατὸν ἐς τὰς ἀποικίας, ἐκ τῶν γῆν ἐπινέμεσθαι δυσεργὲς ἦν. οἵ τε γὰρ στρατιῶται τὰς πόλεις ἤτουν, αἱ αὐτοῖς ἐψηφίσθησαν ἅπασαι ἐπειλεγμέναι πρὸ τοῦ πολέμου· ἐκ αἱ πόλεις ἠξίουν τῶν Ἰταλικὴν ἅπασαν ἐπινέμεσθαι τὸ ἔργον, ἢ ἐν ἄλλαις ἀμαλαχίαις, τῆς τε γῆς πρὸς τὰς δωρουμένους ἤτουν, καὶ δημόσιον σὺν τῷ· ἀλλὰ σπανίοντες ἀνὰ μέρος ἐς τὸν Ῥωμῶν οἵ τε νέοι ἐκ γέροντες, ἢ αἱ γυναῖκες ἅμα τοῖς παιδίοις ἐς τὸν ἀγορὰν ἢ τὰ ἱερὰ, ἐθρήνουν, ἀδόκητον μὲν ἀδικῆσαι λέγοντες, Ἰταλιῶται ὄντες ἀνίστασθαι γῆς τε καὶ ἐστίας οἷα δορύλητοι· ἐφ' οἷς οἱ Ῥωμαῖοι σπανίζοντο καὶ ἐπεδάκρυον, καὶ μάλιστα ὅταν συμμηδεῖεν οὐχ ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἀλλὰ ἐπὶ σφίσιν αὐτοῖς καὶ τῇ μεταβολῇ τῶν πολιτείας τόν τε πόλεμον γεγενόσθαι, ἐκ τὰ ἐπινίκια διδόμενα, ἐκ τὰς ἀποικίας σωιζομένας, ἐκ μὴ δι' αὐδὶς ἀνακύψαι τὴν δημοκρατίαν, παρωξισμένων τοῖς ἀρχουσι μισθοφόρων, ἑτοίμων ἐς

mittente se morbo Urbem ingressus, Antonianis literas imperatoris ipsorum exhibuit: qui mox & Calenum jusserunt duas legiones reddere Cæsari, & in Africam scripserunt Sextio, ut illi provincia decederet. atque ita utrumque factum est. Tum Cæsar absoluto sua sententia Lepido, Africam vice ademptarum provinciarum reddidit: & quod ex bonis proscriptorum adhuc supererat, divendidit. Deducenti autem milites in colonias, & agros dividenti, magna difficultas objecta est: milites enim petebant optimam quamque urbem tota Italia, ut antè bellum selectæ fuerant: contrà civitates illæ postulabant, ut universa Italia divisioni huic adhiberetur, aut sortitò deducerentur coloniæ: & agrorum pretium repetebant ab imperatoribus, deficiente ærario. Conveniebántque agminatim in urbem promiscuè juvenes pariter ac seniores, mulieréque cum parvis liberis, & per fora templáque cœtus faciebant lamentabundi, conquerentes nullo suo peccato se homines Italici nominis pelli agris focísque, tanquam jure belli captos. Quapropter populus condolebat & illacrymabat eorum calamitatibus, præsertim dum reputant non pro republica, sed pro libidine aliquot civium bellum id gestum ad mutationem status publici, & nunc reddi victoriæ præmia, ut deductis coloniis posthac nequeat caput attollere respublica, dum coloni hac mercede obstricti, parati sunt principibus ad omne obse-

678

Tumultus in urbibus datis in victoriæ præmium.

obsequium. Ibi Cæsar civitatibus necessitatis rationem exponebat, & ne sic quidem satis fore, nec fuit, ita uti vicini opprimerentur à militibus, limites contumaciter transeuntibus, & plus quàm concessa usurpantibus, & potiora præripientibus, dum nec jurgiis Cæsaris à maleficio deterrentur, nec deliniuntur aliis largitionibus: quandoquidem principes, ut opis suæ ad confirmandam dominationem egentes, facilè contemnebant. Jam enim instabat finis hujus quinquennii, & utrisque ad securitatem opus erat favore mutuo: imperatoribus, ut per milites principatum confirmarent; militibus ut accepta retinerent, manente penes autores ejus donationis imperio, quos necessaria benevolentia vel propter seipsos prosequebantur. Quin & aliis largitionibus egenos milites solabatur Cæsar, è fanis mutuò sumens pecunias: quo facto conciliavit sibi eorum animos, prompta erga largitorem gratia, cui agros, urbes, pecu-
679 nias acceptas ferebant, invidiosè occlamantibus qui spoliabantur, illo verò fortiter hoc ferente in gratiam militum.

His animadversis Antonii frater Lucius, tunc cos. & ejusdem uxor Fulvia, & qui absentis bona procurabat Manius, ne Cæsaris videretur totum hoc beneficium, néve soli deberetur gratia, & alter imperator fraudaretur favore militum, vasframentis agebant ut coloniarum deduc-

ὅ, τι χρήζοιεν. ὁ δὴ Καῖσαρ τοῖς πόλεσιν ἐξελογεῖτο τὴν ἀνάγκην, καὶ ἐδόκουν μὲν ὡς ἀρκέσειν, μὲν ἤρκουν, ἀλλ' ὁ στρατὸς ἐπὶ τοῖς γείτοσιν ἐπέβαινε σὺν ὕβρει, πλείονά τε τῶν δεδομένων σφίσι προαπῄτουν, καὶ τὰ ἀμείνονα ἁρπάζοντες, μᾶλλον ἐπιπλήσσοντο αὐτοῖς καὶ δωρουμένου πολλὰ ἄλλα ὁ Καῖσαρ, ἐπαύοντο, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀρχόντων ὡς δεομένων σφῶν ἐς τὸ ἐγκρατὲς τῆς ἀρχῆς καταφρόνουν. καὶ γὰρ αὐτοῖς ἡ πίστις παρῴδυε, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἡ χρεία σιωπῇ ἀμφοτέροις πρὸς ἀλλήλους, τοῖς μὲν ἡγεμόσιν ἐς τὴν ἀρχὴν πᾶσιν ὁ στρατὸς, τῷ δὲ στρατῷ ἐς τὴν ἐπικράτησιν ὧν ἔλαβον, ἢ τῶν δεδωκότων ἀρχὴ παραμένουσα· ὡς γὰρ αὐτῶν ἑκόντων βεβαίως ἀρχοιεν οἱ δόντες, ὑπερεμάχοντο ἀπ' εὐνοίας ἀναγκαίας. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τοῖς δωρουμένοις αὐτῶν ἐδωρεῖτο δαψιλούμενον καὶ τῶν ἱερῶν ὁ Καῖσαρ, ὅθεν τὴν γνώμην ὁ στρατὸς ἐς αὐτὸν ἐπέστρεφε, καὶ πλείων ὑπῆντα χάρις, ὡς γῆν ἅμα καὶ πόλεις καὶ χρήματα καὶ οἰκήματα δωρουμένῳ, καὶ καταδουμένῳ μὲν ἐπιφθόνως ὑπὸ τῶν ἀφαιρουμένων, φέροντι δὲ τὴν ὕδρεν ἐς χάριν τοῦ στρατοῦ.

Ταῦτα δὲ ὁρῶν ὅτε ἀδελφὸς ὁ τοῦ Ἀντωνίου Λεύκιος Ἀντώνιος, ὑπατεύων τότε, καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀντωνίου Φουλβία, καὶ ὁ τῆς ἀποδημίας ἐπιτροπεύων τῷ Ἀντωνίῳ Μάνιος, ἵνα μὴ Καίσαρος δόξειε τὸ ἔργον ἅπαν εἶναι, μηδὲ μόνου αὐτοῦ τὴν χάριν ἀποφέροιτο, μηδ' ἔρημος ὁ Ἀντώνιος εὐνοίας πρεπούσης υἱοῖς, τὰς κολ-

οικίσεις

οικίσεις ἐτέχναζον ἐς τὴν ἐπιδημίαν Ἀντωνίου ἀπατελθεῖν· ὃ δυνατοῦ σφίσι φαινομένου ἀφ' ἑτέρου ἐπείγοντα, τοὺς οἰκίστας τοῦ Ἀντωνίου τέλων ἠξίουν Καίσαρα ἀπολῦσαι, τοῦ μὲν στρατηγίας Ἀντωνίου μόνῳ Καίσαρι διδούσης, ἐπιμεμφόμενοι σφίσι ὡς ὑπὸ παραδόντι τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ ἐς τὸ στρατὸν αὐτοῖ τὴν τε Φουλβίαν παρόντες, καὶ τὰ παιδία τὰ Ἀντωνίου μόλα ἐπιφθόνως, ἱκέτευον, μὴ ἀφελεῖσθαι Ἀντωνίου ἢ δόξης ἢ χάριτος ἢ ἐς αὐτοὺς ὑπηρεσίας ἀφαρπαζόμενον· ἤκμαζε δὲ ἐν τῷ τότε μόλις τὸ κλέος τὸ Ἀντωνίου καὶ παρὰ τῷ στρατῷ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασι· τὸ γὰρ ἔργον τὸ ἐν Φιλίπποις ἀφ' ἑνὸς τότε Καίσαρος ἁρπασθὲν ἅπαν ἠξιοῦτο Ἀντωνίου γενέσθαι. ὁ δὲ Καῖσαρ οὐκ ἠγνόει μὲν ἀδικούμενος ἐς τὰ συγκείμενα, εἶξε δὲ ἐς χάριν Ἀντωνίου. καὶ οἱ μὲν τοὺς οἰκίστας ἐπὶ τοῖς Ἀντωνίου τέλεσιν ἀπέφαινον· οἱ δὲ οἰκίσεις τοῖς στρατιώταις, ἵνα τι καὶ δοκεῖεν εὐνοίστεροι Καίσαρος ἐς αὐτοὺς εἶναι, συνεχώρουν ἔτι πλέον ἀδικεῖν· ἄλλο δὲ πολῆς ἑτέρων πόλεων, αἳ τοὺς μεμνημένους γεγηθούσας τε, καὶ πολλὰ πρὸς τῶν στρατιωτῶν ἀδικουμένας, κατεδόων τὸ Καίσαρος ἀδικώτερον εἶναι τὰς ἀποικίσεις τῶν προγραφῶν· τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ ἐχθροῖς, τὰς δὲ ἐπὶ μηδὲν ἀδικοῦσι γίγνεσθαι. ὁ δὲ Καῖσαρ οὐκ ἠγνόει μὲν ἀδικουμένους, ἀμήχανα δὲ ἦν αὐτῷ. οὔτε γὰρ χρήματα ἦν ἐς μισθὸν τῆς γῆς διδόναι τοῖς γεωργοῖς, ὅτε ἀναλάμβανε τὰ ἐπίνικια ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ πολέμους, Πομπηίου μὲν ἐν

ctio differretur in adventum Antonii. Quod quum impossibile videretur propter festinationem militum, petebant à Cæsare ut Antonianos ipsi deducerent in colonias, quamvis ex pacto id munus Antonius soli Cæsare cesserat, quod tamen concessum negabant: productáque ad exercitum Fulvia cum parvis Antonii liberis, invidiosè supplicabant, ne paterentur illum fraudari sua gloria, simul occasione referendæ ipsis gratiæ. Et erat tum inclytum Antonii nomen & apud milites & apud ceteros: nam Philippensis victoria, propter adversam Cæsaris valetudinem, tota videbatur unius Antonii. Cæsar, quamvis non ignarus pacta violari, cessit tamen in gratiam Antonii, atque ita legiones Antonianæ in colonias deductæ sunt, nimia militum deductorum licentia, dum ne videretur Cæsar beneficentia vincere, minus cohibentur à maleficiis. Fuerunt & aliæ civitates vicinæ his, quarum agri militibus divisi sunt, multas ab eis injurias passæ, quæ clamabant in Cæsarem, iniquiores coloniarum deductiones nunc esse, quam proscriptiones antè fuerant, tunc enim inimicos mulctatos, nunc verò innoxios. Et Cæsar intelligebat quidem injuriam, sed mederi non poterat: nam neque pecuniam habebat unde pretium agrorum veteribus possessoribus redderet, neque victoriæ merces differri propter instantia bella poterat, Pompeio maria tenen-

Philippensis victoria, uni Antonio tribuitur.

te &

te & Urbi famem intentante, intercluſis commeatibus, Ænobarbo etiam Murcóque claſſem aliam & exercitum colligentibus: militibus verò ſegniorem operam præbituris, niſi accipiant debita victoriæ præmia. Et fermè jam jam exierat quinquennium, ut rurſum opus eſſet exercitus benevolentia: quamobrem ultro tum diſſimulabatur militaris inſolentia.

680

Militis inſolentia.

Certè in theatro Cæſare præſente quum militi proprius locus non vacaret, tranſiit ad locos equitum: id populus notavit, Cæſar militem juſſit ſurgere: exercitus rem indignè ferens, principem è theatro diſcedentem circumſtitit, militem exhiberi ſibi poſtulans, quia nuſquam apparentem periſſe putabat: ubi verò ſupervenit, rati productum è carcere, quum id negaret, rémque ut erat narraret, mentiri ſubornatum ajebant, proditorem appellando. Et hoc quidem fuit theatralis inſolentiæ ſpecimen. Ceterùm ad diviſionem in campum vocati Martium, præproperè noctu venerunt, ægre ferentes Cæſarem ſupervenire tardius, quum Nonius centurio liberè objurgavit, eos admonens officii, in Cæſaris valetudinem, non ipſorum contemptum, cauſam rejiciens: quem illi ut adulatorem cavillis adorti, mox irritatiores convitiis & ſaxis impetierunt, & fugientem perſecuti dum in flumen ſe conjiceret, necatum aquis extraxerunt, &

Nonius centurio.

Militum inſolentia in Nonium centurionem.

Nonii interitus.

τῇ θαλάσσῃ κρατοῦντος, καὶ τὴν πόλιν κλείοντος ἐς λιμόν. Ἀλλὰ Βάρβου μὲν καὶ Μούρκου στρατὸν καὶ ναῦς ἄλλας συναγειρόντων, ἀθυμοτέρων ἦ ἐς τὰ τοῦ ἐσόμενα ὄντων, εἰ μὴ τὰ ὑστερα ἐπινίκια λάβοιεν· πολὺ δὲ ἦν τὸ παρεδόλειν σφίσιν ἤδη τὴν ἀρχῆς πεντετίαν, καὶ χρῄζειν αὖθις εὐνοίας στρατοῦ· διὸπερ αὐτῶν καὶ τῆς ὕβρεως ἡ καταφρονήσεως ἐν τῷ τότε ἐκὼν ὑπερεῶρα.

Ἐν γέτοι τῷ θεάτρῳ παρόντος αὐτοῦ, στρατιώτης ἀπορῶν οἰκείας ἕδρας, παρῆλθε ἐς τὰς καλουμένας ἱππάδας, καὶ ὁ μὲν δῆμος ἐπεσημήνατο, καὶ ὁ Καῖσαρ τὸν στρατιώτην ἀνέσησεν· ὁ δὲ στρατὸς ἠγανάκτησε, καὶ ἀφεστῶτες αὐτὸν ἀπεχωρησῶτος τοῦ θεάτρου, τὸν στρατιώτην ἀπῄτουν, ἐκ ὁρώμενον ἠξυλῶσθαι διεφθάρθαι, ἐπειλθόντες δὲ ὑπώμνυον ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου νῦν πεθαχθῆναι, ὀργουμένου τε καὶ τὰ μεγίστα διηξυλῶσθαι, ψεύδεσθαι διδαχθέντας ἔλεγον, καὶ ἐλοιδόρουν ὡς τὰ κοινὰ πεδιδόντας. καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ θεάτρῳ ἠθύμουν, τοιόνδε ὂν. κεκλημένοι δ' ἐπὶ νέμησιν τότε τὸ ἐς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον, ὑπὸ ἀπουδῆς ἐπὶ νυκτὸς ἀφικνοῦτο, καὶ βραδύτερον αὐτοῖς τοῦ Καίσαρος ἐπόντος, ἠγανάκτουν. Νάνιος δὲ λοχαγὸς ἐπέπληξεν αὐτοῖς σὺν παῤῥησίᾳ, τότε σχέπον τοῖς ἄρχουσι φέρων, καὶ τὸν Καίσαρος ἀσθένειαν, ἐκ ὑπερῳίαν· οἱ δὲ αὐτὸν τὸ μὲ πρῶτα ἔσκωπτον ὡς κόλακα, πλέον δὲ ἐκφέρεν ἠρέθισμάτος ἠθύμουν, ἐλοιδόρουν τε καὶ ἔβαλλον, καὶ φεύγοντα ἐδίωκον, ἕς τε τὸ ποτιμὸν ἐξαλόμενον, ἐξέφυσάν τ' ἐς ἐκεῖνον,

κεῖνον, ⁊ ἔῤῥιψαν ἔνθε παρῳδεύσαν ὁ Καῖσαρ ἔμελλεν. οἱ μὲ δὴ φίλοι τῷ Καίσαρι παρῄνουν μηδὲ ἐπιλαθεῖν ἐς αὐτους, ἀλλ' ὀκνῆναι μανιώδη φορᾷ· ὁ δ' ἐπῄει μὲ, ἀναῤῥίψειν ἔτι μᾶλλον ἠθύμησε το μανιώδες αὐτῶν εἰ μὴ ἀφίκοιτο, ⁊ τ Νώνιον ἰδὼν, ἐξέκλινεν· ὡς ὀλίγων ἔτι ἐῤῥωσάντων ἐπεμέμφετο, ⁊ ἐς τὸ μέλλον ἀλλήλων φείδεσθαι παῤῄνει, ⁊ τὴν γῆν διένεμε, ⁊ δωρεὰς αὐτοῖς τοῖς ἀξίοις ἐπέτρεπε, καὶ τῶν οὐκ ἀξίων ἐνίοις ἐδίδου τῷδε γνώμῳ, μέχρι τὸ πλῆθος ἐκπλαγὲν αὐτὸ τ βαρύτητος, μετενόει καὶ ἠδέετο, ⁊ κατεγινωσκον αὐτῶν, καὶ τὰς ἐς τὸν Νώνιον ἀμφοτέρους ἠξίουν ἀνδυσώπητας κελάσαι, ὁ δὲ κ γιγνώσκειν αὐτὰς ἔφη, καὶ κελάσαι αὐτῷ πᾶ σωιεῖσθαι σφᾶς μόνον, κ τὴν παῤ ὑμῶν κατεγνώσαν· οἱ δ' συνῄνεσαν τε ὁμοῦ ⁊ τιμῆς κ δωρεῶν ἀξιωθέντες, εὐθὺς αὐτὸν εὐφήμησαν ἐκ μεταβολῆς· κ δύο μὲ οἰκονες ἐκ πολεῖσθαι ἐῶσιν τ τόπ δυσαρχίας· αἴτιον δ' ἐγὼ, ὅτι ⁊ οἱ στρατηγοὶ ἀχρεστότητι ἦσαν οἱ πλειους, ὡς ἐν ἐμφυλίοις, κ οἱ στρατοὶ αὐτῶν ἐ τοῖς πατρίοις ἔθεσιν ἐκ καταλόγῳ συνήγοντο, ἀλ' ἐπὶ χρείας τ παρεόντος, ἀδὲ τῷ δημοσίῳ στρατοῦ ὁμοῦ μᾶλλον, ἢ τοῖς συνάγουσιν αὐτὸς μόνοις, ἀδὲ τούτοις κατὰ ἀνάγκην νόμων, ἀλλ' ὑποχίσεσιν ἰδίαις, ἀδὲ ἐπὶ πολεμίους κοινοὺς, ἀλλὰ ἰδίους ἐχθρὸς, ἀδὲ ἐπὶ ξένους, ἀλλὰ πολίτας καὶ ἀμύτιμους· τάδε δὴ πάντα αὐτοῖς τὸ στρατικὸν φόβον ἐξέλυεν, ὅτε στρατοῦ ἔφαν νομίζουσι μᾶλλον, ἢ

projecerunt quà transeundum erat Cæsari. Quamobrem amici monebant ne se furentibus committeret; ille tamen ne per absentiam suam illorum insaniam aleret, prodiit: visóque obiter Nonii cadavere, deflexit. Ut verò in paucos rejectum est id facinus, jussis ut posthac sibi invicem parcerent, agros divisit, & militaria dona meritis petere permisit: dedítque nonnullis immeritis etiam præter animi sententiam, donec vulgus admiratum ejus constantiam, pœnitentia pudoréque resipuit, postulavítque ut ad supplicium quærerentur qui Nonium ad necem adegerant. Ille notos eos sibi præfatus, ait se contentum ipsorum confessione ac conscientia, de cetero pœnam remittere: qui venia simul & præmiis donisque dignati, ad faustas acclamationes subitò versi sunt. Hæc duo temporum illorum contumaciæ specimina è multis selecta sufficiant. In causa erant duces plerique sine legitimis creati suffragiis, ut fit in bellis civilibus, quando nec exercitus solennibus delectibus conscripti fuerant in usum patriæ, nec militabant auspiciis S.P.Q.R. sed eorum tantùm qui ipsos collegerant: ac ne id quidem legitimè, sed privatis inducti pollicationibus: nec adversus hostes publicos, sed adversus peculiares inimicos: nec contra exteros, sed contra cives dignitate pares. Hæc sunt quæ militarem disciplinam pessumdederunt, dum quisque oblitus se esse mili-

681

militem, privatis gratiis mavult servire atque cupiditatibus, dúmque principes opera subditorum abutuntur ad privata commoda. & transfugium, apud priscos Romanos crimen inexpiabile, ea temporum iniquitate largitionibus rependitur, non milite magis venali quàm exercitu: ne illustribus quidem viris plerisque hujusmodi ultro citróque transitiones ad transfugarum ignominiam criménque pertinere existimantibus. Adeo tam apud integros exercitus, quàm apud nonnullos illustres viros pro re ludicra habitum est transfugium, facilè conciliante improbos morum similitudine. Namque de cetero similes inter se, homines alioqui mutabiles, solos pro hostibus habebant qui ab imperatoribus suis quasi rem populi agentibus aliquo prætextu damnabantur pro hostibus: itaque imperatores quoque tametsi negotium probè intelligentes multa ferre coacti sunt in eis, qui excussa legum reverentia solis trahebantur largitionibus: adeo tum sublata omni disciplina, seditionum incentores altoréque regnabant in exercitibus.

Urbs interim fame laborabat impeditis per Pompeium frumentationibus maritimis: in Italia verò præ continuis bellis agricultura neglecta propemodum, & si quid agri ferrent, absumente milite. In ipsa quoque urbe non solùm furtorum nocturnorum, verùm etiam violentiæ fuit
682 impunitas, dum militibus imputantur etiam aliena facinora. Plebs verò clausis officinis, etiam magistratus antiquavit, ut quibus nihil opus esset in egena urbe occupata latrociniis. Ceterùm

βοηθεῖν οἰκείᾳ χάριτι ἢ γνώμῃ, ἢ τὰς ἀρχοντίδας ἡγεμόσι ὑπὸ ἀνάγκης αὐτῶν εἰς τὰ ἴδια ἐπιδιδόναι. τό τε αὐτομολεῖν πάλαι Ῥωμαίοις ἀδιάκλακτον ὄν, τότε ἢ δωρεῶν ἠξιοῦτο, καὶ ἔπρασσον αὐτὸ οἵ τε στρατιῶται καὶ πλῆθος, καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἔνιοι, νομίζοντες οὐκ αὐτομολίαν εἶναι τὸ ἐς τὰ ὅμοια μεταβολήν· ὅμοια γὰρ δὴ πάντα ἦν, καὶ οὐδὲ ἕτερα αὐτῶν ἐς ἔχθραν κοινὴν Ῥωμαίοις ἀπεκέκριτο, ἥ τε τῶν στρατιωτῶν ὑπόκρισις μία, ὡς ἀπάντων ἐς τὰ συμφέροντα τῇ πατρίδι βοηθεῖν, εὐχερεστέρους ἐποίει πρὸς τὸ μεταβολήν, ὡς παντα χῇ τῇ πατρίδι βοηθοῦντας· ἃ δὲ οἱ στρατηγοὶ σωιέντες ἔφερον, ὡς ἐ νόμῳ μᾶλλον αὐτῶν ἄρχοντες, ἢ τῆς δωρεᾶς· ὅτω μὲν ἐς εὐθὺς τότε πάντα ἐς δυσαρχίαν τοῖς στασιάρχοις τὰ στρατόπεδα ἐτετράπετο.

Τὸν δὲ Ῥώμης λιμὸν ἐπίεζεν, ὅτε τῆς θαλάσσης τὰ αὐτοῖς φερούσης ἀφῆ Πομπήϊον, ὅτε τῆς Ἰταλίας ἀφῆ τοὺς πολέμους χωργουμένης· ὃ ὃ μὴ γένοιτο, ἐς τοὺς στρατοὺς ἐδαπανᾶτο, ὀλιγόπλουν τε οἱ πολλοὶ νυκτὸς ἐν τῇ πόλει, ἢ κλοπῆς ἔπι βιαιοτέρου λῃστήριον, καὶ λῃστήριον αὐθεωῶς, καὶ ἡ δόξα ἐς τοὺς στρατιώτας ἐφέρετο· ὁ δὲ λεὼς ἀπέκλειε τὰ ἐργαστήρια, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐξανίστη, ὡς ὅτε ἀρχῶν ὅτε τεχνῶν χρῄζοντες ἐν ἀπορίᾳ τῇ λῃστρικῇ πόλει. Λαβεῖν δὲ ὅπ

δημο-

δημοτικῶ, καὶ δυσχεραίνοντι τῇ τῶν πρώτων ἀρχῇ, ἐδόκει ἐπὶ τῷ χρόνῳ παύσεσθαι νομιζομένῃ, προσκρούσματα ἐς τὸν Καίσαρα ἐγίγνετο, καὶ διαφορὰ μείζους, τάς τε γεωργοὺς ὅσοι τῆς γῆς ἀφηρέθησαν, ἱκέτας γιγνομένους τῶν δυνατῶν ἐκάστου μόνον ὑπεδέχετο, καὶ βοηθήσειν ὑπισχνεῖτο, κἀκείνων ὑπισχνουμένων ἀμοιβὴν ἐς ὃ κελεύσει. ὅθεν αὐτὸν ὁ στρατὸς ὁ Ἀντωνίου κατεμέμφετο, καὶ ὁ Καίσαρ ὡς ἀντιπαρασκευασόμενος Ἀντωνίῳ, καὶ Φουλβίαν ὡς πολεμησούσαν ἐν ἀκαίρῳ· μέχρι τοῦ Φουλβίαν ὁ Μάνιος πανοῦργος μεταδιδοῦναι, ὡς ἐρωμένου μὲν τοῦ Ἰταλίας ἐπιμελουμένην Ἀντώνιον Κλεοπάτρᾳ, πολεμουμένης δ' ἀφιξεσθαι καὶ ταχύ. τότε δὴ γυναικός τι πεισθέντι ἡ Φουλβία, τὸ Λεύκιον ἐπέτρεψεν ἐς τὴν διαφοράν· ἐξιόντος δὲ τοῦ Καίσαρος ἐς τὰς λοιπὰς τῶν κατοικίσεων, ἐπέμπετο ἐνοχλήσας αὐτῷ τοὺς Ἀντωνίου παῖδας ἅμα τῷ Λουκίῳ, ὡς μηδὲν ὂν τοῦ ὄψεως ὁ Καίσαρ ἐν τῷ στρατῷ πλέον ἔχοι· ἱππεῖς δὲ Καίσαρος ἐκτρεχόντων ἐπὶ τὴν Βρεντεσίαν ἴδωνται, πορθουμένην ὑπὸ Πομπηΐου, δόξας ὁ Λεύκιος ἢ ὑποκινάμενος ἐφ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς Ἀντωνίου παῖδας τόδε τὸ ἱππικὸν ἀποστέλλαι, διεβεβαιοῦτο ἐς τὰς Ἀντωνίου κατοικίας, συλλεγόμενος φρουρὰν τῷ σώματι, καὶ τοῦ Καίσαρος τῷ στρατῷ διεκάλει ἐς ἀπιστίαν τοῦτο Ἀντωνίου· ὁ δὲ ἀντιδιδασκεν αὐτοὺς ὅτι αὐτῷ μὲν καὶ Ἀντωνίῳ πάντα ἔτι φιλία καὶ κοινά, Λούκιον δ' ὑφ' ἑτέρας γνώμης αὐτοὺς πολεμοποιεῖν ἐς ἀλλήλους, ἀντιπαρασκευασόμενα

Lucius bene affectus erga rempublicam, & infensus triumvirorum potentiæ, ultra præfinitum tempus ut videbatur manſuræ, offendebat interdum Cæſarem ad contentiones uſque, dum veteres agrorum poſſeſſores ſuppliciter ad optimates confugientes ſolus excipit, opem pollicens, & illi viciſſim ad quidvis promittunt ei ſuam opem. Quo factum eſt ut & Antoniani milites & Cæſar incuſarent eum tanquam adverſantem Antonio, itémque Fulviam ut bellum excitantem alieno tempore: ſed prævaluit Manii vafrum conſilium, qui mulieri perſuaſit, pacata Italia moraturum Antonium apud Cleopatram, bello verò turbante adventurum properè. Tum Fulvia muliebri affectu exaſperavit Lucium: & quum Cæſar proficiſceretur ad deducendas reliquas colonias, Antonii liberi comitati ſunt eum unà cum Lucio, ne potior haberetur Cæſar, ſi ſolus conſpiceretur in exercitu. Quúmque Cæſaris equites excurriſſent in Brutiorum littora, ne Pompeius ea vaſtaret, Lucius, ſive timens, ſive fingens ſe timere ne contra ipſum & Antonii liberos equitatus ille miſſus ſit, curſim ſe contulit ad Antonianorum colonias, collecturus ſibi ſatellitium, Cæſarem calumniando ut perfidum erga Antonium. Ille contrà docebat integram ſibi cum eo manere amicitiam, Lucium verò alia de cauſa bellum inter ipſos ſerere, quòd infenſus

Lucius Antonius infenſus triumviratui.

Manius.

sit triumviratui, per quem novi coloni firmam possessionem habeant; equites verò etiam tum in Brutiis esse ac mandata exequi. His intellectis Antonianorum duces in Teanensi conventu cum eo collocuti redierunt in gratiam his conditionibus, ut consulibus per triumviros liceat rempublicam administrare more majorum: agros dividant nemini præter defunctos Philippensi militia: utque pecuniæ proscriptorum, & agrorum pretia coloniis Antonianis ex æquo distribuantur: néve imperatorum alterutri posthac in iis delectus habere liceat: in expeditione contra Pompeium Cæsari duæ legiones Antonii militent: Alpes in Hispaniam à Cæsare missis ut pateant, néve Asinius prohibeat. utque his conditionibus Lucius pacatus satellitium amoveat, & securus administret rempublicam. Hæ tum fuere conditiones renovati fœderis opera ductorum exercitus: quarum duæ tantùm postremæ ratæ fuerunt, & Salvidienus invitis custodibus per Alpes transiit. Quúmque reliqua differrentur, Lucius Præneste secessit, dicens se timere Cæsarem pro magistratu munitum satellitibus, quum ipse nullos circa se habeat. Secessit & Fulvia ad Lepidum, dicens se timere suis liberis: nam hunc præferebat Cæsari. Et ab utrisque scriptæ sunt literæ Antonio, perferentibus eas amicis, qui certiorem erant facturi de singulis:

Conditiones triumviris datæ.

683

Fulvia ad Lepidum secedit.

τῇ τ τελῶν ἀρχῇ, δι' ὧν οἱ στρατιῶται τὰς ἀποικίας ἔχουσι βεβαίους, & τὰς ἱππέας εἶναι κ νῦν ἐν Βρεντησίοις τὰ ἀντεπιλήψεα φυλάσσοντας. ὧν οἱ ἡγεμόνες & στρατῆ πιωλανόμβροι, διήκουν αὐτῷ ἐν Τεάνῳ, κ συνήλλαξαν· ἐπὶ τοῖσδε τὰς μὲν ὑπάτους τὰ πάτρια διοικεῖν, μὴ κωλυομβρους ὑπὸ τ τελῶν ἀνδρῶν. μηδενὶ δὲ γῆν ὑπὲρ τοὺς στρατιωτεμβρους ἐν Φιλίπποις ἐπινεμεσθαι· τά τε χρήματα τ δεδημοσυμβρων, κ πρᾶξιν τ ἐπ πιπρασκομβρων, καὶ τ στρατὸν Ἀντωνίου τοῖς ἀεὶ τῶν Ἰταλίαν ἐπίσης διανέμεσθαι· & μηδέτερον αὐτῶν ἐπ κτανεῖν ἐκ τ Ἰταλίας· στρατόπεδον δ ἐπὶ Πομπῆϊον τῷ Καίσαρι δύο συμμαχεῖν τέλη τῶν Ἀντωνίου· ἀνεῳχθαι δ τὰς Ἄλπεις τοῖς ὑπὸ Καίσαρι πεμπομβροις ἐς τὴν Ἰβηρίαν, κ μὴ κωλυειν αὐτὸν ἐπ Ἀσίνιον Πολλίωνα· Λεύκιον δὲ ἐπὶ τοῖσδε σιωπῶντα ἀποδιδόναι τῶν φρουρῶν & στράτου κ πολιτικὴν ἀδεῶς. τάδε μὲν δὴ ἃ συνέθεντο ἀλλήλοις διὰ τ ἡγεμόνων & στρατοῦ· ἐπεραίωσε μὲν αὐτῶν δύο μόνα τὰ τελευταῖα, καὶ Σαλουιδιηνὸς ἄκων αὐτῷ συμπαρῆλθε τὰς Ἄλπεις. ὁ μὲν γὰρ μβρων ὢν τ ἄλλων ἢ βεβαιωτῶν, ἐς Πραινετὸν ἀνεχώρει Λεύκιος, δεδιέναι λέγων Καίσαρα διὰ τὴν ἀρχὴν δορυφορούμβρον, αὐτὸς ἀφρουρητος ὤν. ἀνεχώρει δὲ κ Φουλβία, Λεπίδου εἵ λέγουσα περὶ τοῖς τέκνοις δεδιέναι· τῶν γὰρ ἀνὴρ & Καίσαρος ἀφεστήκει. καὶ τάδε μὲν ἐγράφετο παρ' ἑκατέρων Ἀντωνίῳ, κ φίλοι μὲν τῶν γραμμάτων ἐς αὐτὸν ἐπέμποντο, οἱ διδάξειν ἔμελλον ἀεὶ ἑκάστων, & κ

δόξαν

δῦναι ἐρωτώμενον, ὅτι σαφῶς ἀντεγράφετο αὐτοῖς. οἱ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἠξίουν ὀμόσαντες κρίνειν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῆς, ὁ δῆμος δίκαιον εἶναι, καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας ἐς αὐτὸ συναναγκάσειν, ἐκάλουν ἐπὶ ταῦτα τόν τε Λούκιον· ὁ δὲ δεξαμένων σφὶ ἐκείνων, ὁ Καῖσαρ ἐπιφθόνως αὐτοὺς ἔν τε τοῖς ἠγεμόσι τῶν στρατῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον τοῖς Ῥωμαίων χρήσιμοις ἐπιμεμφέτο· οἱ δὲ ἐξιέναι ἐς τὸν Λεύκιον καὶ παρεκάλουν οἰκτείρειν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐμφυλίοις τὴν πόλιν καὶ τὴν Ἰταλίαν, δέξασθαι δὲ κοινωνὸν, ᾧ τὴν κρίσιν ἢ ἐπὶ σφῶν ἢ ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων ἠρέσθαι· ἀμφοτέρων δὲ τοῦ Λουκίου τά τε λεγόμενα καὶ τοὺς λόγους, ὁ Μάνιος μάλα ῥητορείως ἔφη, Τὸν μὲν Ἀντώνιον ἄδηλον ἀλλ' ἢ χρήματα μόνα ἀγείρειν ἐν ξένοις ἀνδράσι, τὸν δὲ Καίσαρα καὶ τὴν στρατιὰν καὶ τὰ ἐπίκαιρα τῆς Ἰταλίας τοῖς θεραπείαις προκαταλαμβάνειν· τήν τε ἡδὺ Κελτικὴν Ἀντωνίῳ πρότερον δεδομένην ἐλευθερῶν μετ' ἐξαπίτης Ἀντωνίου, καὶ τὴν Ἰταλίαν σχεδὸν ἅπασαν ἀντὶ μόνων ὀκτωκαιδεκα πόλεων τοῖς ἐστρατευμένοις καταφέρειν· τεσσάρσι τε καὶ τριάκοντα τέλεσιν ἀντὶ ὀκτὼ καὶ εἴκοσι τῶν συμμαχησάντων ἐπινέμειν, ἃ γὰρ μὴ λίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἱερῶν χρημάτων, συλλέγοντα μὲν ὡς ἐπὶ Πομπήιον, ἐφ' οἷς οὐδέπω πρεσβευτὴν λιμωττούσης ὥδε τῆς πόλεως· διαρρῶσθαι δὲ τοῖς στρατοῖς ἐς θεραπείαν καὶ Ἀντωνίου, καὶ τὰ δεδημευμένα ἐπιπράσκοντα μᾶλλον ἢ δωρούμενον αὐτοῖς· χαλεπὸν δὲ, εἰ τῷ ὄντι εἰρηνεύειν ἐθέλει, τοῖς μὴ

quarum exemplaria diu quæsita invenire non potui. Tum utriusque exercitus proceres conjurarunt se ex jure dirempturos hanc litem imperatorum, & coacturos parere eum qui noluerit, invitabántque huc & amicos Lucii. Quibus renuentibus, Cæsar invidiosè eos tum apud primores exercitus, tum apud urbanos optimates incusábat. Móxque concursus ex Urbe ad Lucium factus est, deprecantium ut misereretur Italiæ afflictæ bellis civilibus, & adhiberet aliquem, qui vel secum, vel cum præfectis militum, negotium totum componeret. Quúmque Lucius tum ipsos revereretur, tum ea quæ dicebant, Manius respondit satis asperè, Antonium tantùm pecunias colligere ab exteris, Cæsarem verò & exercitus & opportuna loca Italiæ præoccupare, conciliatis sibi hominum studiis: nam & Galliam quæ prius obvenerat Antonio, nunc in fraudem illius liberari, & Italiam propemodum universam pro octodecim civitatibus transcribi veteranis: præterea legionibus XXXIIII. non solis XXVIII. quæ pro suis partibus pugnarunt, agros dividi: atque etiam pecuniam è fanis desumptam, prætextu quidem Pompeiani belli, quod tamen in tanta Urbis fame nondum cœptum sit, re autem vera ut militum favor paretur adversus Antonium, dum etiam proscriptorum bona non tam venduntur eis quàm donantur. Quod si pacem quærat seriò, debere eum

Manius Cæsarem incusat.

684

prius actorum rationem reddere, & in posterum nihil agere nisi de communi sententia. Hæc fuit arrogans Manii postulatio, ut neque Cæsar quicquam posset arbitratu suo facere, neque rata manerent de quibus cum Antonio conventum fuerat, videlicet ut merum imperium uterque haberet in commissis sibi provinciis, utque alter alterius acta rata haberet. Tum Cæsar videns eos omnino bellum cupere, se quoque parabat.

Ceterùm duæ legiones Anconam deductæ, quæ & patri Cæsaris & pòst Antonio militaverant, postquam bellum parari audiverunt, pro affectu quo utrunque prosequebantur, legatos miserunt Romam, qui utrosque deprecarentur ut pacem mallent. Et quum Cæsar responderet, se non Antonium impugnare, sed impugnari à Lucio, legati cum præfectis Antonianorum militum collocuti, communem legationem miserunt ad Lucium, postulantes ut controversiam quam habebat cum Cæsare, sineret decerni judicio: præ se ferentes ausuros aliquid, ni admittat judicium. Ubi verò id impetrarunt à Lucio, locus judicio definitus est Gabii, urbs Romam inter & Prænestе media: paratumque est judicibus consistorium, & in medio suggesta duo, in quibus causa diceretur. Cæsar qui prior venerat, equites misit quà transiturus erat Lucius, hi in Antonianos inciderunt equites, sive præcursores

Legati ad Cæsarem missi.

Legati ad Lucium missi.

Speculatores Cæsaris & Lucii manus conserunt.

ἤδη διωκημένων ὑποσχεῖν λόγον, ἐς ὃ τὸ μέλλον, ἃ ἂν κοινῇ βουλευομένοις δοκῇ, μήτε πράσσειν. ὅτω μὲ θρασύτης ὁ Μάνιου ἠξίου, μήτε τ Καίσαρα πιὸς ἐναι κύριον ἔργου, μήτε τὼν Ἀντωνίου σωθήκην βέβαιον, ὡρισμένα τῶν ἐγκεχρισμένων ἑκάτερον αὐτοκράτορα εἶ), & τὸ πρασσόμενον ὑπὸ ἀλλήλων εἶ) κύριον. παντα χόθεν ουὖ ὁ Καῖσαρ ἑώρα πολεμησίους ὄντας αὐτὸς, & παρεσκευάζοντο αὐτῶν ἑκάτερος.

Δύο δὲ τοῦ στρατοῦ τέλη τὰ ἐς Ἀγκῶνα πόλιν ὡκισμένα, Καίσαρί τε ὄντα πατρῷα, καὶ ἐστρατευμένα Ἀντωνίῳ, τ τε ἰδίας αὐτῶν παρασκευῆς πυθόμενοι, καὶ τὴν εἰς ἑκάτερον σφῶν οἰκειότητα αἰδούμενοι, πρέσβεις ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην, οἳ ἔμελλον ἑκατέραν ἐς ξυμβολὰς δέησαι. Καίσαρος δὲ αὐτοῖς εἰπόντος σὺν Ἀντωνίῳ πολεμεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ Λευκίου πολεμεῖας, συμβαλόντες οἱ πρέσβεις τοῖς ἡγεμόσι τοῦδε τοῦ στρατοῦ, κοινῇ πάντες ἐς Λεύκιον ἔπεμπον, ἀξιοῦντες αὐτὸν ἐς δίκην Καίσαρα σωελθεῖν, δῆλοί τε ἦσαν ὃ πράξειν ἔμελλον, εἰ μὴ τῶν κρίσιν ὑποδέχοιτο· δεξαμένων δὲ τ ἀμφὶ τ Λεύκιον, χωρίον τε ὥρισε τῇ δίκῃ Γαβίοι, πόλις ὢν μέσῃ Ῥώμης τε & Πραινεστοῦ, καὶ συνέδριον τοῖς κρίνουσιν ἐγίνετο, καὶ βήματα ἐν μέσῳ δύο τοῖς ἐρροῦσιν ὡς ἐν δίκῃ. ὡσπερ δὲ ὁ Καῖσαρ ἐλθὼν, ἱππέας ἔπεμψεν ἐς τὸν πυνθησόμενος Λευκίου, ἐρευνησομένους ἄρα μή πῃ ποθὲν ὁρῶντο ἐνέδρα· καὶ οἱ ἱππεῖς οἱδὲ ἑτέροις ἱππεῦσι τοῦ Λευκίου ὡσθήμοις ἄρα, ἢ καὶ τοῖσδε κατασκόπεις,

σκόπους, συμβαλόντες, ἔκτειναν τινὰς αὐτῶν· καὶ ἀνεχώρησε δείσας ὁ Λεύκιος, ὡς ἔλεγεν, ἐπιβουλὴν· καλούμενός τε ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἐς στρατὸν παρακέλευσιν αὐτὸν ὑπισχνουμένων, οὐκ ἐπείθετο. οὕτω μὲν ἦσαν αἱ διαλύσεις ἀπρακτοι, καὶ πολεμεῖν ἐγνώκεσαν, καὶ διαρρήδην ἤδη πικρῶς κατ' ἀλλήλων ἐχρῶντο. στρατὸς μὲν οὖν τῷ Λευκίῳ μυρίων ἐξ τέλη, ὅσα αὐτὸς ἐς τὴν ὑπατείαν ἐλθὼν ἐστρατεύσατο, καὶ τὰ Ἀντωνίου ἔνδεκα ἕτερα, ὧν ἑπτὰ ἦγε Καλβῖνος, σύμπαντα ζεύξας ἅμα τῷ Ἰταλίαν· καίζαρι δὲ ὧν μὲν Καπύη τέσσαρα μὲν τέλη, καὶ σφεῖς αὐτὸν αἱ στρατηγίδες, ἓξ δὲ ἄλλα Σαλβιδιῆνὸς ἦγεν ἐξ Ἱσπανίας. καὶ χρήματα μὲν Λευκίῳ μὲν, ἐξ ἐθνῶν τῶν ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον ἐπολεμουμένων· καίσαρι δὲ, ἃ εἰλήχει πάντα χωρὶς Σαρδοῦς, ἣ ἐπολεμεῖτο· ὅθεν καὶ τῶν ἱερῶν ἐδανείζετο, ζῶν χαλεπὸν ἀποδώσων ὑπισχνούμενος, ἀπό τε Ῥώμης καὶ ἐκ Καπιτωλίου, καὶ ἀπὸ Ἀντίου καὶ Λιβανούβιον καὶ Νέμορος καὶ Τιβύρων, ἐν αἷς μάλιστα πόλεσι καὶ νῦν εἰσι θησαυροὶ χρημάτων ἱερῶν ἀδήλοις· πεπράκτο δὲ αὐτῷ καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας ἔξω· Πομπηίου μὲν οὖν τῶν ἀποφραφῶν, καὶ κατοικήτων ἐς στασιν, καὶ τῆσδε τῆς Λευκίου ἀλαφορρους, ἐπὶ μέγα δόξης καὶ δυνάμεως ἦρτο. οἱ μὲν γὰρ σφῶν δεδοίτες, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρούμενοι, ἢ τὴν πολιτείαν ὅλως ἀποτρεφόμενοι, ἐς αὐτὸν ἐχώρουν μάλιστα, καὶ ἡ ἄλλη νέότης ὁρμημένη στρατεύεσθαι διὰ τὰ κέρδη, καὶ οὐδὲν ἡγούμενοι ἀμφέρειν ὑφ' ὅτῳ στρατεύσονται Ῥωμαῖοι, ἐπὶ

erant, & Pompeii causa videbatur justior. Quin & ex maritimis prædis ditatus fuerat, navésque habebat cum supplemento permultas. Murcus quoque duas ei legiones adduxerat, & quingentos sagittarios, pecunias multas, naves octoginta: & alium exercitum acciverat è Cephalenia. Quapropter sunt qui putent, si tum invasisset Italiam, facilè potiturum ea fuisse, quæ fame simul & intestinis dissensionibus afflicta, illum respiciebat: sed Pompeius per imprudentiam sua defendere maluit, quàm aliena invadere, donec sic quoque victus est.

686 Sextius, Antonii legatus.

In Africa verò Sextius, legatus Antonii, nuper exercitum à Lucio jussus, Fagioni Cæsaris legato tradiderat: deinde remissus ut eum reciperet, cum Fagione reddere nolente bellum gerebat, collecta emeritorum manu & Afrorum multitudine, regulorumque auxiliis: & quum in utroque cornu profligatus castra quoque amisisset Fagio, ratus id proditione sibi accidisse, seipsum interemit. Ita Sextius iterum utraque Africæ provincia potitus est. Bocchus item rex Maurorum à Lucio persuasus, Carinati Hispaniam pro Cæsare curanti bellum intulit. Ænobarbus quoque cum septuaginta navibus & duabus legionibus, adjuncta etiam sagittariorum funditorúmque manu, & nonnullis velitibus ac gladiatoribus, vagando per mare Ionium vastabat regiones agnoscentes triumvirorum impe-

Fagionis interitus.

Bocchus Carinati contra Cæsarem bellum infert.

Ænobarbus.

ρείοις παντοχοῦ συστρατευόμενοι, μᾶλλον ἐς τὸν Πομπήϊον ἔχωρεν ὡς δικαιότερα αἰρούμενον· μεχρὶ τε τῶν πόλεων ἐν τῷ Γαλατικῷ λείας, καὶ ναῦς εἶχε πολλὰς, καὶ πληρώματα ἔντελη· Μούρκός τε ἀφίκτο αὐτῷ δύο ἄγων στρατοῦ τέλη, καὶ τοξότας πεντακοσίους, καὶ χρήματα πολλὰ καὶ ναῦς ὀγδοήκοντα, καὶ τὸν ἄλλον στρατὸν ἐκ Κεφαλληνίας μεταπέμπετο· ὅθεν ποτὲ δοκεῖ τότε ὁ Πομπήϊος ἐπελθὼν ἐυμαρῶς ἂν τὴν Ἰταλίας κρατῆσαι, ὑπό τε λιμοῦ καὶ στάσεως διαφθειρόμενα, καὶ ἐς αὐτὸν ἀφορῶσης. ἀλλὰ Πομπήϊος μὲν ὑπὸ ἀφρονίας οὐκ ἐπιχειρεῖ, ἀλλὰ ἀμυνεῖσθαι μόνον ἐδόκει, μέχρις ἐς τέλος ἥκων ἐξέστη.

Ἐν ᾗ Λιβύῃ Σέξτιος ὕπαρχος Ἀντωνίου, παρεδεδώκει μὲν ἀρτὶ τὸ στρατὸν ὑπὸ Λευκίου κελευσμένου Φάγωνι τῷ Καίσαρος, ἐπιστολὰς δὲ αὖθις ἀναλαμβάνειν αὐτὸν, οὐκ ἀποδιδόντι τῷ Φάγωνι ἐπολέμει, συναγαγών τινας τῶν ἀπεστρατευμένων, καὶ Λιβύων πολλὸν ἄλλο, καὶ ἑτέρας ἀφ' ἑκατέρων· ἠτιμωμένων δὲ τῶν κερῶν ἑκατέρων, καὶ ληφθέντων στρατοπέδων, ὁ Φάγων ἠξύμβολος οὐκ ἀφθόνως τοῦδε τοῦδε, αὐτὸν διεχρήσατο· καὶ Λιβύης μὲν αὖθις ὁ Σέξτιος ἐκράτησε· Βόκχον δὲ τὸν Μαυρουσίων βασιλέα Λιβύκιος ἔπεισε πολεμεῖν Καρρίνᾳ τῷ τῶν Ἰβήρων ἐπιτροπεύοντι τοῦ Καίσαρος. Ἀἰνωβάρβος τε ἑβδομήκοντα ναυσὶ καὶ στρατῷ δύο τέλεσι καὶ τοξόταις καὶ σφενδονήταις τισὶ καὶ ψιλοῖς καὶ μαχομάχοις ἐπεπλέων τὸν Ἰόνιον, ἐπόρθει τὰ τοῖς τρισὶν ἀνδράσιν ὑπήκοα, ἃς τὰ

ἐς τε τὸ Βρεντέσιον ἐπιπλεύσας, τ Καίσαρ@ τελῆρων τὰς μ ἕλε, τὰς δὲ ἐνέπρησε, κ τὰς Βρεντεσίους ἐς τὰ τείχη κατέκλεισε, κ τῶν χώρων ἐφύλαττεν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς τὸ Βρεντέσιον στρατιῶν τέλ@ ἔπεμπε, καὶ Σαλβιδιῆνὸν κ ἀπουδλιὸν ἐς τ Ἰσπανίαν ὁδοῦ μετεκάλει· τάς τε στρατολογησομένας σφίσιν ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ὁ Καίσαρ ὁ Λευκί@ ἐφοίτεπεμπον· πεῖρά τε τούτων τ ξεναγῶν ἦσαν ἐς ἀλλήλους βραχύτερα ἢ μείζους, κ ἐνέδρα πολλάκις· ἡ δὲ εὐνοια τ Ἰταλῶν ἐς τ Λεύκιον ἐφιλ πολὺ ἐπίει, ὡς ὑπὲρ σφῶν τοῖς κληρουχουμένοις πολεμοῦντα, ἢ οὐχ ἡ πανδημεὶ φόβος τῆ στρατῆ πόλεις ἔτι μόνας, ἀλλ' ἡ Ἰταλία σχεδὸν ἅπασα ἀνίστατο, φοβουμένη τὰ ὅμοια, τούς τε τῶν Καίσαρος χρωμένους ἢ τῶν ἱερῶν χρημάτων συλλαμβάνοντες ἢ τ πόλεων ἢ ἀναῤῥωτῶντες, τὰ τείχη σφῶν ἀφ' ἑαυτῶν εἶχον, καὶ ἐφοίτ τ Λεύκιον ἐχώρουν· ἐχώρουν δ ἢ οἱ κατοικιζόμενοι τ στρατιωτῶν ἐς τ Καίσαρα, ὡς ἐς οἰκεῖον ἤδη πόλεμον ὑπὲρ σφῶν ἑκάτεροι ἀμφιῤῥέμβοι. ἢ τῶνδε γιγνομένων, ὁ Καῖσαρ ὅμως ἔτι τῶν τε βουλῶν καὶ τῶν καλουμένων ἱππέων συναγα-
» γὼν, ἔλεγεν ὧδε, Καταγινώσκο-
» μαι μὲν εὖ οἶδα ὑπὸ τῶν περὶ
» Λεύκιον, ὅτι ἀμυνόμεν@ αὐ-
» τὸς, εἰς ἀσθένειαν ἢ ἀπολμίαν,

rium: & quum appulisset Brundisium, triremes Cæsarianas partim cepit, partim cremavit, & Brundisinis intra mœnia compulsis, agros deprædatus est. Eò Cæsar legionem unam misit, & Salvidienum properare jussit ex Hispania: certatimque delectus agebantur per totam Italiam, tam à Cæsarianis quàm ab Antonianis Lucii ducibus. Interim pugnatum etiam inter utrosque aliquot vel minoribus vel majoribus prœliis, tum aperto Marte, tum ex insidiis. Verùm Italorum favor erga Lucium erat multo propensior, quòd pro ipsis contra novos colonos bellum gereret. Nec solùm civitates, quarum agri militibus divisi fuerant, sed Italia fermè universa commota erat, dum quisque sibi timet calamitatem similem: ejectisque Cæsarianis qui mutuabantur sacram pecuniam, aut occisis etiam, servabant sua mœnia, & accedebant ad Lucium. E diverso novi coloni adjungebant se Cæsari, quasi utrique rem propriam agerent. In eo rerum statu Cæsar, accito etiam equestri ordine in curiam, ita locutus est,

Aliquot prœlia inter Cæsarem & Lucium.

687

Cæsaris oratio habita in curia.

Scio me à Lucii factione contemni ut parum audacem, infirmitatis conscientia, & eum contemptum

Καταγινώσκομαι μὲν δὴ οἶδα ὑπὸ τῶν περὶ Λεύκιον, ὅτι ἀμυνόμεν@ αὐτοὺς, εἰς ἀσθένειαν ἢ ἀπολμίαν] Omittit Gelenius interpretationem horum verborum, ὅτι ἀμυνόμεν@ αὐτούς. Sonant autem idem quod διὰ τὸ οὐκ ἀμύνεσθαι αὐτούς. Ceterùm quum scriptum sit εἰς ἀσθένειαν ἢ ἀπολμίαν, idem locum cum hunc ita vertit ut si scriptum esset, εἰς ἀπολμίαν, τῶν δ' ἀσθενῶν. vel τῶν ἐξ ἀσθενείας. vel (ut omnino Latina ejus verba exprimantur) εἰς ἀπολμίαν, τῶν ὅτι τὴ ἀσθένειαν ἑαυτῶν σωτηρίαν. Sed non

de bello contra Lucium suscipiendo.

temptum augeri propter hunc vestrum conventum. Ego verò exercitum validum habeo, tum eum qui unà mecum injustè ab eo læditur, detrahente sibi debita præmia, tum eum qui alias nostris auspiciis militat, nec minus valida sunt cetera, modò sana mens adsit. Non enim delector bellis civilibus non necessariis: nec abutendum censeo his qui supersunt civibus in mutuam perniciem, præsertim hoc civili motu, cujus facinora non è Macedonia nuntiabuntur aut Thracia, sed spectanda sunt in ipsa Italia: quæ si hujus belli campus fuerit, etiam si nemo desideretur, quanta patietur incommoda? Hoc est cur me priorem incipere pigeat, & nunc quoque protestor, me nec de Antonio queri, nec facere quicquam cur ille de me queri debeat. Vestrum est ut vestra etiam causa coarguatis Lucium cum suis instigatoribus: & ut eos mihi reconcilietis rogo. quòd si nunc quoque perstabunt in sua pervicacia, ostendam illis me hactenus non timore tardatum, sed consilio. Vos

,, ἀλλ' ἢ νῦν μὴν καλαγνώσκιντες
,, ἀμφὶ τοῦδε τοῦ στασιάδον ἡμῶν ἐ-
,, μοὶ ἢ ἐρῶντες μὲ ὁ φρονῆς ὄσος
,, τε μοι στασιάζειτον, τὴν κλη-
,, ρονχίαν ἀφαιρούμενοι τῶν λευ-
,, κίου, ἢ ὁ ἀλλοῖος ὢν ἔχω· ἐρρω-
,, μένη δὲ ἢ τὰ λοιπὰ πλὴν τῆς
,, γνώμης μόνης· ἐ γὰρ ἠδύ μοι
,, πολεμεῖν ἐμφυλίους πολέμους
,, χωρὶς ἀναγκαίας βαρείας, ἐδὲ κα-
,, τηχρημένος τοῖς πολίταν τοῖς ἐπ λοι-
,, ποῖς κατ' ἀλλήλων, ἢ μάλιστα
,, τῦδε τοῦ ἐμφυλίε, οὐκ ἂν Μα-
,, κεδονίας ὑμῖν ἢ Θράκης ἀκου-
,, σθησομένε, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἰ-
,, ταλίᾳ γρησομένε· ἣν πόσα χρὴ
,, χωρὶς τῶν ἀπολλυμένων ἀνδρῶν κα-
,, κοπαθῆσαι, γιγνομένων τοιῦτον
,, ἡμῖν; ἐγὼ μὲν δὴ ἀμφὶ τοῦτο ὀκνῶ·
,, ἐ νῦν ἐπ μαρτυρόμαι μηδὲν ἀ-
,, δικεῖν Ἀντώνιον, μηδὲ ἀδικεῖσθαι
,, ὑπὸ Ἀντωνίου, ὑμᾶς ἢ ἐλέγ-
,, ξαι τὰς ἀμφὶ τὸν Λεύκιον πά-
,, σας δὲ ὑμᾶς αὐτὰς, ἢ σωκαλ-
,, λάξαι μοι παρακαλῶ, καὶ εἰ
,, μὴ πείθοιντο μηδὲ νῦν, σκέ-
,, νοις μὲ αὐτίκα δείξω τὰ μέχρι
,, νῦν ἐνβουλίαν ἐ δειλίαν ἔσαν·

,, ὑμᾶς

video cur à verbis Appiani vel tantillum recedere oporteat: quum ἀπλμία possit etiam esse, & quidem sæpe sit ibi quoque, ubi nihil minus est quàm ἀσθένια.

Ἐρρῶσθαι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ πλὴν τῆς γνώμης μόνης.] Non placet, ista, πλὴν τ γνώμης μόνης, sic à Gelenio reddi, *modò sana mens adsit*. Quum enim negat Cæsar mentem sibi ἐρρῶσθαι, non intellexit (ut opinor) haud sanam esse, sed non esse vegetam & alacrem. Ac videtur huic meæ expositioni assentiri quod subjungitur, οὐ γὰρ ἡδύ μοι πολ. Quum enim quis facere quidpiam cogitur quo non delectatur, ei mens quidem sana esse potest, sed non vegeta, aut saltem non alacris.

Καὶ νῦν ἔπ μαρτύρομαι μηδὲν ἀδικεῖν Ἀντώνιον, μηδὲ ἀδικεῖσθαι ὑπὸς Ἀντωνίου.] Hanc lectionem, μηδὲ ἀδικεῖσθαι ὑπὸς Ἀντωνίου, agnoscit & Candidus: quæ tamen suspecta mihi est. Fortasse autem scriptum ab Appiano fuit, μηδὲ ἀδικεῖσθαι ὑπὸς Ἀντωνίου θέλειν, vel βούλεσθαι.

Καὶ

,, ὑμᾶς δὲ & παρ' ὑμῖν αὐτοῖς & ,, τοῦς Ἀντωνίου ἀξιῶ μάρτυρας εἶ- ,, ναί μοι, καὶ συνεπαινῶ λόγῳ τῷ ,, ὑπερψίου Λευκίου.

Ταῦτ' εἶπεν ὁ Καῖσαρ· καὶ τῶν οἱ μὲν δὴ πόλιν εἰς τὸ Πραινεστὸν ἐξέστεχον, καὶ ὁ Λεύκιος τοσοῦδε εἶπεν, ὅτι καὶ τῶν ἔργων ἤδη προεληλύθασιν ἀμφότεροι, & ὁ Καῖσαρ ὑπακούειν), τέλος ἄρας πέρυσι ἐς τὸ Βρεντέσιον, κωλύειν Ἀντώνιον ἐπιπλεύσαντα. ὁ δὲ Μάνιος καὶ ἐπιστολὴν ἐδείκνυε & Ἀντωνίου, εἴτε ψευδεπίγραφον, εἴτε ἀληθῆ, πολεμεῖν, ἐάν τις αὐτὸν τῶν ἀξιωσίν καθαιρῇ· ἐρομένων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς, εἰ καθαιρεῖ τό τι τῶν ἀξιώσεως Ἀντωνίᾳ, & προκαλεμένων ἐς δίκην περὶ τοῦδε, ἕτερα αὖ πολλὰ ἐσοφίζετο ὁ Μάνιος, ἕως οἱ μὲν ἀπῆλθον ἄπρακτοι, καὶ δ' ἐπῆλθον ἐς τὴν ἀπόκρισιν τῷ Καίσαρι, εἴτε καθ' ἑαυτὸν ἀπαγγείλας ἑκάστου, εἴτε δι' ἑτέρων γνώμην, εἴτε ὑπ' αἰδοῦς. ὁ δὲ πόλεμος ἀνέφκτο, καὶ ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτὸν ἐξῄει, φυλακὴν τῆς Ῥώμης Λέπιδον σὺν δυοῖν τέλεσι καταλιπών· οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἐπιφανῶν τότε μάλιστα ἐπεδείκνυον ἐκ ἀρέσκειαν τῇ τῶν τελῶν ἀρχῇ (εἰς γὰρ τὸ Λεύκιον ἐχώρουν,) καὶ διὰ τοιάδε· Λευκίᾳ μὲν δὴ δύο τέλη ὥρα Ἄλβᾳ ἐστασίασε, καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐκβαλόντα, ἐς ἀπόστασιν ἐχώρει. ἐπειγομένων δὲ ἐς αὐτὰ Καίσαρός τε καὶ Λευκίου, φθάσας τὸν Καίσαρα ὁ Λεύκιος, ἀνεσώσατο αὐτὰ χρήμασί τε πολλοῖς & ὑποσχέσεσι μεγάλαις. Φιρμίᾳ δ' ἄλλο στρατὸν ἄγοντος τῷ Λευκίῳ, nibusque retinuit eas in officio. mihi non solùm apud vosmet testes eritis, sed etiam apud Antonium, me ad hanc necessitatem adactum insolentia Lucii.

Hæc Cæsar: illi rursum Prænestè advolant. Lucius hoc tantùm respondit, utrinque jam ventum ad manus præpropere: Cæsarem fictè agere omnia, qui jam Brundisium legionem miserit, quæ Antonium arceat ab aditu Italiæ. Manius verò etiam epistolam ostendebat Antonii: veram an fictam incertum, quæ jubebat vel bello tueri dignitatem ipsius. Quúmque legati senatus amplius percontarentur, ecquis illius dignitatem convelleret, & provocarent ea de re ad judices, Manius rursum multa comminiscebatur, donec abierunt rebus infectis. Nec tamen legatio responsum nuntiavit Cæsari, sive quòd à singulis rem cognovit, sive ob pudorem, sive ob causam aliam. Jámque manifestum bellum erat, & Cæsar in expeditionem profectus est, præfecto Urbi Lepido cum duarum legionum præsidio. Quo tempore magnus nobilium numerus declaravit sibi non placere triumvirorum potestatem: conferebant enim se ad Lucium. Id bellum, ut compendio dicam, sic gestum est. Duæ Lucii legiones apud Albam exorta seditione tribunis expulsis ad defectionem spectabant, ad eas quum & Cæsar properaret & Lucius, hic prior eò pervenit: & multis largitionibus pollicitatio- Furnio deinde adducente illi a-

Epistola Antonii.

688

Triumviratus exosus.

Bellum Lucii & Cæsaris.

lium exercitum, Cæsar postremum agmen invasit, & Furnium in tumulum quendam compulit. Proxima nocte abeuntem in urbem suæ factionis Sentiam, persequi noluit, metuens insidias, sed die sequenti urbem obsedit & exercitum. At Lucius, Romam properans, tria præmisit agmina, quæ mira celeritate noctu clàm Urbem ingressa sunt: ipse cum exercitus robore, equitatu gladiatoribusque sequebatur: exceptúsque à Nonio portæ custode, milites ejus in fidem recepit. Lepidus evasit ad Cæsarem. Lucius advocato in concionem populo spem fecit fore ut Cæsar & Lepidus mox pœnas dent eorum quæ in magistratu violenter egerant: frater verò deponat sponte potestatem illegitimam, consulatum pro ea recepturus, hoc est, magistratum à majoribus traditum, pro dominatione tyrannica. Hæc locutus, omnibus lætis, & triumviratum jam antiquatum existimantibus, imperator à populo consalutatus, profectus est contra Cæsarem: colligens obiter alium exercitum ex Antonianis coloniis, & ipsas muniens, bene affectas erga Antonium. Interea Barbatius, Antonii quæstor, ab offenso dimissus, sciscitantibus militibus respondit, Eum irasci gerentibus bellum contra Cæsarem & communem potentiam: quo factum est ut quotquot dolum Barbatii non senserunt, à Lucio deficerent ad Cæsarem.

Furnius.

Lucius Romam venit.

Nonius.

Lucius in concionem populum advocat.

Barbatius Antonii quæstor.

Ejus dolus.

ὁ Καῖσαρ ἐξήπτετο τ ἀρχαίας, ἐς ᾗ λοφον ἀναδραμόντι τῷ Φιρμίῳ, κ νυκτὸς ἐς ὁμογνωμονα πολιν ἐπειγομένῳ Σεντίαν, νυκτὸς μὲν οὐκ ἐπαυετο ὁ Καίσαρ, ἡμέρας ᾗ, τῶν τι Σεντίαν ὁμοῦ & το Φιρμίου κρατοῦντα ἐπολιόρκει. Λεύκιος δὲ ἐς Ῥώμην ἐπειγόμενος, τρεῖς μὲ τάξεις προὐπεμψεν, αἳ νυκτὸς ἔλαθον ἐς τὴν πόλιν ἐσδραμοῦσαι, αὐτὸς ᾗ σὺν πολλῷ κρατῷ κ ἱππεῦσι κ μονομαχοις εἵπετο· κ αὐτὸν Νωνίου τε φύλακος τ πυλῶν δεξαμένου τε, κ τὸν ὑφ' αὑτῷ κρατὸν ἐγχειρήσαντος, ὁ μὲ Λεπιδος ἐς Καίσαρα ἔφυγε, ὁ ᾗ Λεύκιος Ῥωμαίοις ἐδημηγόρει, Καίσαρα μὲ κ Λεπιδον αὐτικα δώσειν δίκην χρῆναι βιαίου, τ ᾗ ἀδελφὸν αὐτῶν ἐκόντα ἀποθήσεσθαι, κ ὑπατείαν ἀπαξιοῦσθαι, νομιμωτέραν ἀρχὴν παρανόμου, κ πατέλειν, ἀντὶ & τυραννικῆς. κ ὁ μὲ τάδε ἔπων, ἡδομένων ἁπάντων, κ ἠρυμένων ἤδη λελύσθαι τὴν τῶν τελῶν ἀρχὴν, αὐτοκράτωρ ὑπὸ & δήμου προσειρήθη, ἐπὶ τ Καίσαρα ἐχώρει, κ κρατὸν ἤθροιζεν ἄλλον ἐκ τ ἀποικιῶν Ἀντωνίᾳ πολεων, κ αὐτὸς ἐστρατήγει· αἳ ᾗ δι' εὐνοίας μὲ ἦσαν Ἀντωνίῳ. Βαρβάτιος ᾗ ὁ Ἀντωνίου ταμίας, Ἀντωνίῳ τι προσκόσας, κ ἅμα ζῶντ ἐπαινῶν, ἔλεγε πεισθεῖσι τ Ἀντωνίου χαλεπαίνειν τοῖς πολεμοῦσι τῷ Καίσαρι κ τ κοινὴν σφῶν δυναστείαν· & οἱ μὲ ὅσοι μὴ τ ἐξαπίνης ἤλγουν τ Βαρβατίου, ἐς τ Καίσαρα ἀπ & Λεβικίου μετετίθεντο· ὁ ᾗ Λεύκιος ὑπολύσας Σαλ-

Lucius verò Salvidieno profe-

ειδίῳ

ὁιδίωῳ μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ὡς τὸν Καίσαρα ὑπὸ Κελτῶν ἐπανιόντι· καὶ ἐπόντο τῷ Σαλουιδίωῳ Ἀσίνιός τε καὶ Οὐεντίδιος, Ἀντωνίου στρατηγοὶ καὶ οἱόλε, κωλύοντες αὐτὸν ἐς τὸ πρόσθεν ἰέναι. Ἀγρίππας ὁ φίλτατος Καίσαρι, δείσας ἐπὶ τῷ Σαλουιδίωῳ μὴ κυκλωθείη, στρατόπεδον κατελαβὲ χωρίον τι χρήσιμον τῷ Λευκίῳ, νομίσας τὸν Λεύκιον δι' ἐκεῖνον ἀποτραπήσεσθαι ἐφ' ἑαυτὸν, καὶ οἱ τὰ Σαλουιδίωνος βουλήσεσθαι κατόπιν τοῦ Λευκίου γιγνόμενον· καὶ πόλλ' ὡς προσεδόκησεν ὁ Ἀγρίππας ἐγίγνετο ἅπαντα· ὁ δὲ Λεύκιος ἀποτυχὼν ὧν ἐπενόει, τοὺς Ἀσίνιον καὶ Οὐεντίδιον ἤει, σπουδάζοντας αὐτὸν ἑκατέρωθεν Σαλουιδίωνός τε καὶ Ἀγρίππα, καὶ φυλασσόντων ὅτε μάλιστα προσλάβοιεν αὐτοῖς στενοῖς· ἐκφανείσης δὲ παρ' αὐτὰ τὰ ἐπίβουλα, ὁ Λεύκιος καὶ ἀμφοτέρωθεν ἑκατέρωθεν ὄντων ἐς χεῖρας ἰέναι, ἐς Περυσίαν παρῆλθεν ὀχυρὰν πόλιν, καὶ παρ' αὐτὴν ἐστρατοπέδευσε, τοὺς μὲν τοῦ Οὐεντίδιον προσιόντας. ὁμοῦ δὲ αὐτόν τε καὶ τὴν Περυσίαν ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ Σαλουιδίωνος, καὶ ὁ Καῖσαρ ἐπελθὼν, τελευταῖος στρατοπέδευς ἐκύκλωσαντο, καὶ τὸ ἄλλον στρατὸν ὁ Καῖσαρ ἐκάλει παντάχοθεν καὶ ἀπουδίᾳ, ὡς ἐπὶ τοῦτο δὴ κεφάλαιον τοῦ πολέμου, ἐν ᾧ Λεύκιον εἶχε προειλημμένον· ὡσαύτως δὲ καὶ ἑτέρους ἐμποδὼν εἶναι τοῖς ἀμφὶ τὸν Οὐεντίδιον ἐπιοῦσιν· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ ἀφ' σφῶν ὤκνουν ἐπειγέσθαι, τόν τε πόλεμον ἀποδοκιμάζοντες ὅλως, καὶ τὴν Αντωνίου γνώμην οὐκ ἐπιστάμενοι, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς στρατιᾶς ἐς παιζόντες ἀλλήλοις, κατὰ ἀξίωσιν ἑκάτερος· ὁ δὲ Λεύκιος

ctus est obviam, cum magnis copiis revertenti ad Cæsarem è Gallia: quem à tergo sequebantur 689
Asinius & Ventidius, & ipsi duces Antoniani, vetantes ne ulterius procederet. Tum Agrippa, Cæsari amicissimus, veritus ne Salvidienus circumveniretur, Insubres occupavit, regionem opportunam Lucio, putans fore ut ille à Salvidieno in se averteretur, & à tergo infestaretur ab eo: nec fefellit Agrippam sua opinio. Lucius cœpto frustratus petiit Asinium & Ventidium, Salvidieno Agrippáque utrinque occasionem invadendi captantibus, & maximè itinerum angustias observantibus. Ille ubi insidias sibi parari cognovit, non ausus cum utrinque imminente hoste manus conserere, ad Perusiam se recepit, urbem munitam, & ibi castra metatus est, expectaturus Ventidium. Móxque Agrippa & Salvidieno ipsóque Cæsare supervenientibus, obsessus est Perusiæ tribus exercitibus, accitis properè aliis quoque Cæsarianis copiis, ne Lucius belli caput elaboretur. Missi sunt & qui destinerent Ventidium Asiniúmque, quamvis non admodum properantes, quòd nec bellum id probarent, & incerti essent de mente Antonii. Huc accedebat inter ipsos duces æmulatio, dignitate pares, & proinde non sine contentione ambientes totius exercitus imperium. Lucius interim obsessus

Agrippa Cæsari amicissimus.

Lucius Perusiæ obsessus.

nec

nec prælio se committebat, impar hosti non numero solùm sed & genere militum, frustra tirones veteranis objecturus: nec iter ingredi audebat, ne à tam multis infestaretur undique. Quapropter Manium misit ad Ventidium & Asinium, qui urgeret eos ad subveniendum obsessis: simúlque Titinium jussit cum quatuor equitum millibus è Cæsarianorum agris prædas agere, ut Cæsar ab obsidione discederet. Perusiam autem ideo venerat, ut, si opus esset, in urbe munita hyemaret, donec Ventidius veniret cum sociis. At Cæsar universis copiis properè opus facere jussis, urbem circumvallavit quinquaginta sex stadiorum spatio, propter tumulos in quibus urbs sita est, & brachia longa inde duxit ad Tiberim, ne quid in eam importaretur. Ediverso Lucius simili vallo fossáque muniebat radices tumuli. Fulvia quoque Ventidium, Asinium, Ateium, Calenúmque properare jubebat in auxilium obsessi, conscriptóque novo exercitu, ductu Planci misit eum ad Lucium. Is Plancus legionem Cæsarianam, dum illa urbem peteret, concidit in itinere. Quum autem Asinius Ventidiúsque segniter quidem, ut incerti voluntatis Antonii, irent tamen ad Lucium propter Fulviam & Manium, ut obsidionem solverent, Cæsar obviam eis profectus est cum Agrippa, relicta ad Perusiam custodia. At illi, priusquam conjungerentur, intermisso itinere contulerunt se alter Ravennam,

690

Fulvia.

Plancus.

οὖτ' ἐς μάχλω ἢ τοῖς ἀθεμιτομένοις ἀμείνοσι καὶ πλείοσιν ἔσι καὶ γεγυμνασμένοις, νεοσράτευτον ἔχων τὸ πλῆθος, ἅτε ἐς ὁδοιπορίαν, συνελήσοντων αὐτὸν ὁμοῦ τοσῶνδε. Μάνιον δὲ ἐς τὴν Οὐεντίδιον καὶ Ἀσίνιον ἔπεμπεν ἐπειγὸν αὐτὸς βοηθεῖν πολιορκουμένῳ Λευκίῳ, ἐς Τιτίνιον μὲν τετρακισχιλίων ἱππέων λεηλατεῖν τὰ Καίσαρος ἵνα ἀνασῴη· αὐτὸς δὲ παρῆλθεν ἐς τὴν Περυσίαν, ὡς ἂν ὀχυρᾷ πόλει χειμάσων εἰ δέοι, μέχρι τοὺς ἀφ' τὸν Οὐεντίδιον ἀφίκοιτο· καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτίκα μετὰ τοσούσδε ἅπαντι τῷ στρατῷ τὴν Περυσίαν ἀπετείχιζε χάρακι καὶ τάφρῳ πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίους ἀφεστῶσι, λαβὼν τὸ τῆς πόλεως λοφῶδες, καὶ σκέλη μακρὰ ἐπὶ τὸν Τίβεριν ἀπτεινεν, ἵνα τι ἐς τὴν Περυσίαν μὴ ἐσφέροιτο· ἀντεποιεῖτο γὰρ μᾶλλον ὁ Λεύκιος ἑτέροις ὁμοίοις χαρακώμασι καὶ τάφροις τὴν πεζὰν ὀχυρουμένου λόφου· καὶ Φουλβίας Οὐεντίδιον ἐς Ἀσίνιον ἐς Στατίλιον καὶ Καληνὸν ἀπὸ τῆς Κελτικῆς ἤπειρε βοηθεῖν Λευκίῳ, ἐς στρατὸν ἄλλον ἀγειρασα, Πλάγκον ἔπεμπεν ἀγὰν Λευκίῳ· Πλάγκος μὲν δὴ τέλος ἔχ Καίσαρος ἐς Ῥώμην ὁδεῦον διέφθειρεν. Ἀσινίῳ δὲ καὶ Οὐεντιδίῳ σὺν ὄκνῳ ἐς δίχνοιαν τ Ἀντωνίου γνώμης, λαβὼν Φουλβίαν ὁμοῦ ἐς λαβὼν Μάνιον, ἐς τὴν Λάβικον ἰόντων, καὶ τῶν ἀποκλειομένων διαζομένων, ὁ Καίσαρ ὑπολύται σὺν Ἀγρίππᾳ, φυλακὴν τῇ Περυσίᾳ καταλιπών· οἱ δὲ οὐδὲ πω συμβαλόντες ἀλλήλοις, ἅτε σὺν προθυμίᾳ χωροῦντες, ὁ μὲν αὐτῶν ἐς Ῥάβενναν, ὁ

ἐς

δ' ἐς Ἀρίμινον, ὁ δὲ Πλάγκος ἐς Πωλίπον συνέφυγον. καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτῶν ἑκάτερον στρατὸν ἐπισήσας, ἵνα μὴ ξυνέλθοιεν ἀλλήλοις συμβοηθεῖν, ἐς τὴν Περυσίαν ἐπανῆλθε, καὶ μετὰ σπουδῆς τὰ τάφρους ἐπεστεύρου, καὶ ἐδιπλασίαζε τὸ βάθος καὶ πλάτος, ὡς τριακοντα πόδας ἀμφότερα εἶναι, τό τε ἔπαλξισμα ὕψει, καὶ πύργους ἐξ αὐτῆς ξυλίνους δι' ἑξήκοντα ποδῶν ἑκὰς χιλίους καὶ πεντακοσίους· καὶ ἐπάλξεις τε ἦσαν αὐτοῖς πυκναὶ, καὶ ἡ ἄλλη παρασκευὴ πᾶσα διμέτρωπος ἔς τε τοὺς πολιορκουμένους, καὶ εἴ τις ἔξωθεν ἐποίει. ἐγίγνετο δὲ καὶ συχνὰ πείρας πολλαὶς καὶ μάχαις, ἀκροτίσει μὲν ἀμφοτέρων ὄντων τῶν Καίσαρος, συμπλέκεσθαι δὲ τῶν Λευκίου μᾶλλον μαχομένων, καὶ πολλοὺς ἔκτεινον συμπλεκόμενοι. ὡς δὲ ἐξεῖργαστο πάντα τῷ Καίσαρι, λιμὸς ἦν τοῖς Λευκίου, καὶ τὸ κακὸν ἤκμαζεν ἀθρόως, ἅτε μηδὲν αὐτοῖς, μηδὲ τῇ πόλεως παρεσκευασμένης· ὧν ὁ Καῖσαρ αἰσθόμενος, ἀκριβεστέρας τὰς φυλακὰς ἐποίει. νουμηνίας δὲ ἔτους ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ὄσης, φυλάξας ὁ Λεύκιος τὴν ἑορτὴν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν, ὡς ἐκδιεκπεσῶν αὐτοὺς, καὶ σφαπὰν ἐπαξόμενος ἑτέρων, πολλὴ δὴ ὡς αὐτῷ πολλαχοῦ παχὺ δὲ τὸ πλησίον ἐφεδρεύοντος τέλους, καὶ τοῦ Καίσαρος αὐτοῖς σὺν τοῖς στρατηγίαις ἀπείραις ἐπιδρομῶντων, ὁ Λευκίου μόλα ἐσπουδῶς ἀγωνιζόμενος ἀνεώθη.

Τῶν δ' αὐτῶν ἡμερῶν οὐ Ῥώμη ἦν σῖτος τοῖς στρατευομένοις φυλασ-

alter Ariminum: Plancus verò Spoletium se recepit. Cæsar oppositâ cuique parte sui exercitus, ne conjungerentur, Perusiam rediit, & celeriter fossis vallum addidit: ipsas fossas duplo patentiores fecit, aucta ad triginta pedes tum profunditate tum latitudine: munitiones quoque altiores, additis M. D. ligneis turribus sexagenos pedes inter se distantibus & crebris propugnaculis, ita ut omnes munitiones essent ancipites, tam contra externa auxilia, quàm contra eruptiones obversæ. Interim non semel eruptiones tentatæ sunt, Cæsarianis melius velitantibus eminus, & ex adverso gladiatoribus. Lucii ingerentibus se audacius, multosque eminus trucidantibus. Ubi verò perfectum est opus à Cæsare, fames in obsessos ingruit, augebatúrque in dies, quia nec oppidani nec ipse ullos commeatus præparaverant: id intelligens Cæsar, diligentiores adhibuit custodias. Nocte autem quæ præcessit calendas Januarias, Lucius ratus id solenne allaturum hostibus negligentiam, in ipsam portam eorum fecit impetum, quasi facta eruptione admissurus alias copias, quas multas multis locis habebat: sed celeriter excita legione è propinquis excubiis, & Cæsare unà cum prætorianis succurrente, Lucius post acre certamen retro repulsus est. 691

Per eosdem dies Romæ quum frumentum asservaretur in usum mili-

tum, plebs bello & contentionibus civilibus exasperata, discurrit per privatas ædes frumentum quærendo, & quicquid invenit diripuit. At Ventidiani ignominiosum rati, non subvenire laboranti fame Lucio, profecti sunt omnes ad eum, rejectis Cæsarianis quacunque se opponerent: sed Agrippa Salvidienóque adventantibus cum majoribus copiis, veriti ne circumvenirentur, deflexerunt Fulginium, castrum centum sexaginta stadiis à Perusia dissitum: ubi ab Agrippa obsessi, nocturnis ignibus multis accensis significabant Lucio. Ibi in consultatione placebat proficisci ut decerneretur prælio: Plancus amplius expectandum censebat, ne ingererent se periculosè medios inter Agrippam & Cæsarem: quæ sententia visa est potior. Qui Perusiæ obsidebantur, ad primum conspectum ignium gavisi, tardantibus sociis conjectabant eos impediri: ubi verò ignes cessarunt, deletas putabant eas copias. Lucius autem fame pressus, rursum à prima vigilia usque diluculum eruptionem tentavit locis omnibus: sed undique repulsus, recepit se Perusiam, & subducta ratione quantum victualium esset reliquum, servis præberi vetuit: ipsósque custodivit, ne transfugiendo indicarent eam difficultatem hostibus. Errabant igitur agminatim passim succumbentes malo, vel in urbe, vel in pomœriis, herbam sicubi inveni-

Ventidius Fulginii obsessus ab Agrippa.

Fames Perusiæ in castris Lucii.

σομβρου, τὸ πλῆθος τῷ πολέμῳ καὶ τῇ νίκῃ φανερῶς ἐπηρῶντο, καὶ ἐς τὰς οἰκίας ἐσπίπτοντες ἐπὶ ἁρπαγῇ σίτου, ὅσα εὕροιεν ἥρπαζον. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Οὐεντίδιον αἰδούμενοι καὶ μισοῦντα λιμῷ Λεύκιον φεύγοντα, ἐκχώρουν ἐς αὐτὸν ἅπαντες, βιαζόμενοι τὰς Καίσαρος πανταχόθεν αὐτοὺς ἀφικνουμένους ἐνοχλοῦντας· ὑπαντώντων δ' αὐτοῖς Ἀγρίππου τε καὶ Σαλουϊδιανοῦ μὴ δυνάμεως ἐπὶ πλείονος, ἔδεισαν μὴ κυκλωθεῖεν, καὶ ἐς Φουλκίνιόν τε χωρίον ἐξέκλιναν ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν σταδίους τῆς Περυσίας διεστηκός, ἔνθα αὐτοὺς τῷ ἀμφὶ τὸν Ἀγρίππαν ἀφικομένους, πυρὰ πολλὰ ἤγειρον σύμβολα τῷ Λευκίῳ· καὶ γνώμην ἐποιοῦντο Οὐεντίδιος μὲν καὶ Ἀσίνιος βαδίζειν καὶ ὡς μαχούμενοι· πλάγκος δ' ἔσπαζε μέσους Καίσαρός τε καὶ Ἀγρίππου, χρῆναι δ' ἐπ' ἀσφαλοῦς τὰ γιγνόμενα· καὶ ἐκράτησε λέγων ὁ Πλάγκος. οἱ δ' ἐν τῇ Περυσίᾳ τὰ μὲν πυρὰ ἰδόντες, ἤλπισαν, τοὺς δ' ἀνδρῶν βοὰς ἀκούσαντες, ἐπόθησαν ἐκ τάχους ἐνοχλεῖσθαι, καὶ παυσαμένου τοῦ πυρὸς διεφθάρθαι· ὁ δὲ Λεύκιος τῷ λιμῷ πιέζοντος, ἐνύκτωσε πρὸς τὴν ἑῴαν φυλακὴν ἐς ἕω πᾶσι ἅπαν τὸ περιτείχισμα, καὶ ὁ δυνηθεὶς, ἀνέδραμεν αὖθις ἐς τὴν Περυσίαν, καὶ τὰς ὑπολοίπους συλλογισάμενος τροφὰς, ἀπεῖπε διδόναι τοῖς θεράπουσι, καὶ ἐφύλαττεν αὐτοὺς μὴ συμφυγεῖν, ἵνα μὴ γνωσιμώτερον γένοιτο τοῖς πολεμίοις τὸ δεινόν· ἠλῶντο οὖν οἱ θεράποντες κατὰ πλῆθος, καὶ κατέπιπτον ἔν τε αὐτῇ τῇ πόλει καὶ μέχρι τῶν ὀφετέρων διατειχίσματος, πόαν εἴ πινα εὕροιεν, ἢ φυλλάδα

φυλάδα χλωρὰν νεμόμενοι, ⸗ τὰς ἀποψύχοντας ὁ Λούκιος ἐς τάφρας ἐπιμήκεις κατώρυσσεν, ἵνα μήτε καμόντων, ἐπίδηλον τοῖς ἐχθροῖς ᾖ μήτε τὸ σῆπόμενον, ἀτμὸς νοσῶδες· ἐπεὶ δ' ὅτε δὴ λιμοῦ τέλος οὐδ' ὅτε τῶν θανάτων, ἀχθόμενοι τοῖς γιγνομένοις οἱ ὁπλῖται, παρεκάλουν τὸν Λεύκιον αὐδῆς ἀποπειρᾶσαι τῶν τειχῶν ὡς ἁλοῦσαν ἤδη πάντως· ὁ δ' τῷ ὁρμῷ ἀπο-
„ δεξάμενος, οὐκ ἀξίως, ἔφη,
„ τῆς τε παρούσης ἀνάγκης ἡγω-
„ νισάμεθα, ⸗ νῦν ἢ παραδίδοναι
„ σφᾶς, ἢ τοῦτο χεῖρον ἡγούμενοι
„ θανατᾶν, μάχεσθαι μέχρι θανάτου. δεξαμένων δ' εὐθύμως ἁπάντων, καὶ, ἵνα μή τις ὡς ἐν νυκτὶ σφάσαι γένοιτο, καὶ φῶς ἅμα σφᾶς κελεύοντας, ὁ Λεύκιος ἦρε περὶ ἡμέρας, σίδηρόν τε τηλεμάχον εἶχον πολλοὶ, καὶ κλίμακας ἐς εὖδη πάντα διεσκευασμένας· ἐφέρετο δὲ καὶ τάφρων ἀγχιστῆλα ὄργανα, καὶ πύργοι πηκτοὶ, στενοὺς ἐς τὰ τείχη μεδιέντες, καὶ βέλη παντοῖα, καὶ λίθοι, ⸗ λᾶες τοῖς σκολοψὶν ἐπιβριπτεῖσαι· ἐφεστηκότες δὲ μετ' ὀρμῆς βιαίας, τῷ τάφρῳ ἐνέχωσαν, ⸗ τοὺς σταυροὺς ὑπερέβησαν, ⸗ τοῖς τείχεσι προσελθόντες, οἱ μὲν ὑπόρυσσον, οἱ δὲ τὰς κλίμακας ἐπῆγον, οἱ δὲ τοὺς πύργους ἐνέχεόν τε ὁμοῦ, καὶ ἡμιοῦντο λίθοις ⸗ τοξεύμασι ⸗ μολυβδαίναις σὺν πολλῇ θανάτου καταφορᾷ· καὶ τάδε ἐγίγνετο κατὰ μέρη πολλά· ἐπειδὴ δέ πινας ἐς πολλὰ διαιρημένους τοῖς πολεμίοις ἀσθενίστερα πάντα ἦν, ἐκλιπόντων δέ που τὰ σωλᾶνα ἐς τὸ τεῖχος, βίᾳ τότε μᾶλλον ἐπικίν-

rent, depascentes, & frondes virides: exanimes autem Lucius in foveas altas defodiebat, ne rogos hostis animadverteret, néve ex cadaverum exhalatione pestis gigneretur. Quumque nec famis finis appareret nec funerum, milites pertæsi rogabant Lucium ut rursum tentaret erumpere, quasi munimenta omnino perfracturi: qui approbato eorum ardore, Nuper, inquit, non tam strenuè quàm necessitas postulabat certavimus: nunc aut deditionem facite, aut, si hæc morte videtur deterior, usque ad mortem pugnate. Accipientibus conditionem omnibus, & ne nox ullam occasionem ignaviæ præberet, clara luce signum sibi dare postulantibus, Lucius duxit eos sub diluculum, instructos affatim ferramentis & scalis variarum formarum, machinis quoque quibus fossæ complentur aggere, & turribus plicatilibus ex quibus pontes jaciuntur in mœnia: adhæc missilia generis omnis accedebant, & saxa cratésque, quas palis injicerent. Itaque connixi totis viribus repleta fossa vallum transcenderunt: subeuntésque murum alii suffodiebant, scalas applicabant alii: quidam turres expugnabant magno mortis contemptu, quamvis arcerentur saxis missilibus, atque glandibus: fuítque non uno loco hæc oppugnatio. Ita hostes in diversa distracti resistebant segnius: alicubi verò jam pontibus injectis in mœnia summo certabatur periculo, Lucianis de

692

Lucii vertba ad suos.

Luciani erumpere ex urbe conantur.

de ponte pugnantibus, & à lateribus impetitis omni telorum genere. Perruperunt tamen, & in mœnia prosilierunt aliquot, móxque plures sequebantur: & fortassis ut desperati effecissent aliquid, ni cognito non multas esse tales machinas, fortissimi Cęsarianorum recentes fessis objecti essent: qui tum demum deturbarunt eos è mœnibus, & contractis machinis, jam contemptim è sublimi feriebant. Illi perfossis scutis & consauciatis corporibus, voce quoque jam deficiente, durabant tamen acriter: ut verò etiam cadavera eorum qui in mœnibus ceciderant, spoliata viderunt dejici, non tulerunt contumeliam: sed pudore confusi constiterunt paulisper dubii, sicut athletæ interquiescentes. sic affectos miseratus Lucius receptui cecinit. Quúmque Cæsariani læti complosissent arma ut in victoria, irritati Lucii milites, rursum arreptis scalis
693 (jam enim nullas turres habebant) cum desperatione ruebant in mœnia, sed irrito conatu, quia lædere hostem non poterant. Lucius verò circumcursans eos rogabat ne amplius de vita pugnarent, & gementes ac invitos reduxit. hic fuit acerrimæ oppugnationis exitus. Tum Cæsar ne hostes rursum auderent tentare mœnia, post ipsa collocavit stationes militum, docuitque signo dato alios alibi prosilire in murum: id quod con-

δυω· ὧ τῶν Λδικιανῶν ἐπὶ τῆς σωτίσι μαχομένων, ☾ βέλη πλάγια πάντοθεν ὧ ἐς αὐτὸς ἧκοντα, ἐδιάσαντο ᾗ ὅμως, καὶ ἐς τὸ τεῖχος· ἐξήλαντο ὀλίγοι, ☾ αὐτοῖς εἴπονθ' ἕτεροι, καὶ τάχα ἂν τι ἐξεἰργασο αὐτοῖς μετὰ ἀπονοίας, εἰ μὴ γνωσθέντ· ὲ πολλὰ εἶναι τὰ τοιαῦτα μηχανήματα, οἱ ἄριστοι τῶν Καίσαρος· ἐφεδρειῶν ἀκμῆτες ἐπήγοντο κεκμηκόσι· τότε γὰ δὴ τῶν τειχῶν αὐτοὺς κατῆρειψαν, καὶ τὰ μηχανήματα συνέτριψαν, καὶ ἔβαλον ἄνωθεν ἤδη σὺν καταφρονήσῃ· τοῖς ᾗ τὰ μὲ ὅπλα ☾ τὰ σώματα ὅλα συνεκέκοπτο, καὶ βοὴ σφῶν ἐπελελοίπει, πυρέμβιον δ' ὅμως τῇ ὠθυμίᾳ· ὡς ᾗ ☾ τὰ νεκρὰ τῶν ἐπὶ τοῦ τείχους ἀνηρημένων ἐσκυλευμένα κάτω διερρίπτειτο, τὴν ὕβριν οὐκ ἔφερον, ἀλλὰ ἀνετείνοντο ὑπὲρ τῆς ὄψεως, καὶ μικρὸν ἔσησαν ἀπορρώγτες, ὥσπερ ἂν τοῖς γυμνηγοῖς ἀγῶσιν οἱ διαναπνεύσαντες. ὧδε ᾗ αὐτοὺς ἔχοντας ἐλεῶν ὁ Λεύκιος, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι ἀναχωρεῖν, ἠθέντων ᾗ τῷ Καίσαρος· ἐπὶ τοῦδε, ☾ τὰ ὅπλα παραγησάντων οἷον ἐπὶ νίκῃ, ἐρεθισθέντες οἱ τῷ Λευκίε, πᾶς κλίμακας αὖθις ἁρπάσαντες (ἃ γὰρ ἐπὶ πύργους εἶχον) ἔφερον ἐς τὰ τείχη μᾗ ἀπονοίας, οὐδὲν ἐπιβλαπτόντες, ἃ γὰρ ἐδυνάτο· περελθόντ δ' αὐτὸς ὁ Λεύκιος, ἐδέετο μὴ ψυχομαχεῖν ἔτι, καὶ οἰκτίζοντας ἀπῆγε ἀκόντας. τὸ μὲ δὴ τέλος τῆσδε τ' τειχομαχίας ὁδυμαθέστης γνωμάρης ἐς τόδ' ἐτελεύτα. ὁ ᾗ Καίσαρ ἵνα μὴ αὖθις ἐπιτολμήσωσιν οἱ πολέμιοι τοῖς τείχεσι, τῷ σφαπαν, ὅση τοῖς γιγνο-

μένοις ἐφήδρευε, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος· ἵδρυτο, καὶ ἐδίδαξεν ἀναπηδῶν

ἐς τὸ

ἐς τὸ τεῖχος ἄλλους ἀλλαχῆ κατὰ σωίθημα σάλπιγγος, συνεχῶς τε ἀνεπήδων ἅδενὸς ἐπείγοντος, ἵνα διθαχή τε σφίσι, καὶ φόβος εἴη τοῖς πολεμίοις· ἀθυμίᾳ ἦ ἐπῆκε τοὺς τοῦ Λευκίου, ἐς ὅπερ οὖ τότοις εἰωθε γίνεσθαι, τῶ φυλακῆς οἱ φύλακες ἠμέλουν, οὐκ ἦ τῶ ἀμελείας αὐτομολίαι πολλῶν ἐγίγνοντο, καὶ ἦκε οἱ ἀφανέστεροι τοῦτο μόνοι, ἀλλὰ ἐς τῶ ἠμερωτικῶν τινὲς ἕδραν· συνεδίδου τε ὁ Λεύκιος ἤδη ὡς Ἀμαλύσεις ἐλίᾳ τοσοῦδε πληθὺς ἀποκυμένα, ἐχθρῶν ἦ τινῶν Καίσαρος ὡδὶ σφῶν δεδιότων, ἐπ ἐπέσχεν· ὡς ἦ ὁ Καῖσαρ ἄφθη τὲς αὐτομόλους φιλανθρώπως ὑποδεχόμενος, ἐς πλείων ὁρμὴ πᾶσιν ἐς τὰς Ἀμαλύσεις ἐγίγνετο, δέος ἤπτετο τῦ Λευκίου, μὴ ἀπολέγων ὑπολειφθείη. ᾠομένης οὖν τινὸς ἐς τοῦτο πείρας ἐς ἐλπίδος ὅτι ἀηδοῦς, ἦ στρατὸν συναγαγών, ἔλεξεν ὧδε, ΓΝΩΜΗ μοί ἐστω μοι τὴν πάτριον ὑμῖν ἀποδοῦναι πολιτείαν ἣ συστρατιῶται, τυραννίδα ἐς τριῶν ἀνδρῶν ἐρχομένην ὁρῶντα ἐς ὅσ' ἐφ' ἦ σωίστη ἀσφάσει, Καίσαρα ἐς Βρύτε πεθεώτων, Ἀμαλυθείσαν· Λεπίδου γὰρ τὸ μέρος ἐς ἐρχῆς ἀφηρημένου, ἐς Ἀντωνίου πορρωτάτω χρήματα συλέγοντος, εἰς οὗτος ἅπαντα ἀσὶς τὴν ἑαυτῦ γνώμην διώκει, τὰ ἦ πάτρια Ῥωμαίοις ἀσθενήματα νομοθέτας ἐς γέλως, ὅπερ ἐγὼ μεταβάλλειν ἐς τὴν ἄνωθεν ἐλευθερίαν τε ἐς δημοκρατίαν ἐπινοῶν, ἠξίουν ἦ ἐπινικίων Ἀμαθθέντων σκυλεύων τὴν μοναρχίαν, ἐπεὶ δὲ σὺκ ἔπειθον, ἐπὶ Ῥώμης ἐπὶ ἦ ἐμῆς ἐρχῆς κατεναγκάστην, ὁ δέ με τῷ στρατῷ διέβαλλε

tinuè faciebant nemine urgente, se exercentes & hostem territantes pariter. Lucii verò milites occupavit mœstitia, &, ut in tali rerum statu solet fieri, custodibus remissius agentibus fiebant transfugia, non vulgarium tantùm, sed & præfectorum aliquot. Lucius quoque jam ad pacem flectebatur, pereuntium multitudinem miserans: sed unum hoc eum remorabatur, quòd Cæsaris inimici sibi timebant. Sed ubi apparuit à Cæsare clementer excipi transfugas, omnibus jam ad pacem pronioribus, timor Lucium subiit, ne, si solus obstaret, dederetur Cæsari: quapropter postquam prætentati spes affulsit, sic apud milites concionatus est, ERAT quidem animus, commilitones, rempublicam reducere ad formam à majoribus traditam, quum viderem triumviratum versum in tyrannidem, neque post Brutum & Cassium sublatos cessantem, qui prætextus belli fuere. Lepido enim amoto à collegio, Antonio in remotissimis provinciis colligente pecunias, unus iste arbitratu suo gerebat omnia: leges tantùm prætextui fuerunt & ludibrio. His incommodis ego quærens remedium, & cogitans de restituenda republica, postulabam ut redditis militibus victoriæ præmiis abrogaretur uniùs imperium: quod quia impetrare non potui, conatus sum pro potestate vel vi efficere. tum iste me apud exercitum fal-

Lucii oratio ad milites.

sò incusavit, quasi obsistam ideo quòd veterum colonorum miserear: ejus calumniæ diu ignarus, ne tum quidem quum audivi, credidi, sciens & à me designatos qui vobis agros dividerent: sed quia plerique crediderunt calumniæ, profecti sunt ad eum ut bellum contra nos gererent, comperturi tandem susceptam contra sese eam expeditionem. Equidem testis sum vos potiores partes secutos laborasse pro eis supra vires etiam: victi tamen sumus à fame non ab hostibus, ac proinde à nostris deserti ducibus. Me sanè certantem pro patria decebat experiri fortunam extremam, laudem egregiæ voluntatis percepturum ab exitu: sed non sustineo propter vos, quorum incolumitatem antepono meæ gloriæ. Mittam igitur legatos ad victorem, rogabóque ut à me uno pœnas, vobis omissis, quas vult expetat: vobis verò quam mihi non peto, det veniam, civibus suis & quondam etiam militibus, ac ne nunc quidem peccantibus, sed honestas belli causas habentibus, & ne bello quidem victis, sed fame.

694

Legati à Lucio ad Cæsarem de pace missi.

Hæc locutus continuò misit tres electos ex optimatibus: reliqua multitudo ingemuit vel suam vicem, vel imperatoris, rectè cum eis sentientis, &, ut videbatur, amici reipublicæ, succumbentis tamen necessitati ultimæ. Legati ad Cæsa-

„ κωλύειν τὰς κληρουχίας ἐλέῳ τῶν
„ γεωργῶν, ἐπὶ τῷδε Δομβολλῷ ἐγὼ
„ τῷδε ἠγνόησα ἐπὶ πλεῖστον, ἀλλ'
„ ὅσῳ ἐπιγνοὺς, ἐπίσασά τινα,
„ ὁρῶν τοὺς οἰκιστὰς κὴ πατρ' ἐμοῦ
„ δεδομβρίους, οἳ μεμελεῖν ἔμελλον ὑ-
„ μῖν τὰς κληρουχίας· ἀλλὰ (ἐ-
„ δημαγώγησε γὰρ τινὰς ὁ Δομβο-
„ λὴ) κὴ σφῶς ἐκεῖνον ᾤχοντο πο-
„ λεμήσοντες ἡμῖν ὡς νομίζουσι,
„ σὺν χρόνῳ δείσαντες στρατόσπε-
„ μμοι καθ' ἑαυτούς. ὑμῖν μὲν ἐγὼ
„ μαρτυρῶ μὲ ἑλομβρίους τὰ ἀμείνο-
„ να, κὴ ὑπὲρ δύναμιν κακοπα-
„ θήσαντας· ἠπήμεθα δ' ἐκ ὑπὸ τῶν
„ πολεμίων, ἀλλὰ ὑπὸ λιμοῦ, ᾧ
„ δὴ ἐπὶ σφῶς τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν
„ ἐγκαλελείμεθα. ἐμοὶ μὲν δὴ κα-
„ λῶς εἶχεν ἀγωνίσασθαι μέχρι τοῦ
„ τελευτήσου θανάτου ὑπὲρ τῆς
„ πατρίδος (καλὸν γὰρ μοι τὸν
„ ἔπαινον ἐπὶ τῇ γνώμῃ ἐπὶ τῷ τέ-
„ λει ἐποίει) ἐκ ὑφίσταμαι δὲ
„ ὑμᾶς, ἃς τῆς ἐμῆς σωτηρίας
„ εὐκλείας· πέμψω δὴ σφῶς τὸν κρα-
„ τήσαντα, ἐπὶ δεήσομαι ἐμοὶ μὲ
„ ἀντὶ πάντων ὑμῶν εἰς ὃ θέλῃ κα-
„ ταχρήσασθαι μόνῳ, ὑμῖν δὲ ἀντ'
„ ἐμοῦ ἀμνηστίαν δοῦναι, πολί-
„ ταις τε οὖσιν αὐτοῦ ἐπαπάσης
„ ποτὲ ῥωμβρίοις, ἐπὶ ὅσοι τῶν ἀ-
„ δικούντων, ὅσοι πολεμήσασιν ἀνὰ
„ καλῆς αἰτίας, ἀδὲ ἀσυνήθεσιν πο-
„ λέμῳ μᾶλλον, ἢ λιμῷ.

Ὁ μὲν ἔπος εἰπὼν, καὶ ἐυθὺς ἔ-πεμπε τρεῖς ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν ἀρίστων, ἢ δὲ πληθὺς ἀνώμωζον, οἱ μὲ ἑαυτῶν χάριν, οἱ δὲ στρατηγοῦ, γνώμῃ μὲ ὁμοῦ σφίσιν ἀρίστου ἐδημοκρατικοῦ φανέντος, ὑπὸ σὺν ἐ-χάστης ἀνάγκης ἠπημένου. οἱ σὺν τρεῖς ἐντυχόντες τῷ Καισαρι, ἀνε-

μιμνήσκον

μίμησκον δ' ὑμοῦς τ' στρατηγῶν ἐνὸς ἑκατέρας ὄντ@, & στρατῶν ὁμοῦ ὑμοφύλων, καὶ φιλίας τῶν ἐπιφανῶν, & ἀρετῆς προγόνων, ὅτε ἐς ἀπίκεσθαι τοὺς Δημοφοῶς προσαγόντων, ὅστε τε εἰκὸς ἦν ἄλλα ἐπαγωγὰ τούτοις ὁμοῖα ἔλεγον. ὁ δὲ Καῖσαρ εἰδὼς τ' πολεμίων τὸς μὴ ἀπειρωπολέμους ἔπ, τὸς ἐκ πληρώσεως γεγυμνασμένους, ἔφη τεχνάζων, τοῖς ὑπ' Ἀντωνίῳ στρατεύσασθαι δίδοναι τὴν ἀμνηστίαν, ὡς χάριν οἱ παρ' ἐκείνου φέρων, τὸς δ' ἄλλους ἐπιτρέπειν σφῶς ἑαυτοῖς προστάττασθε. ταῦτα μὲν εἶπεν ἅπασιν, ἰδίᾳ δ' ἕνα τ' τελῶν ὑπολαβὼν Φούρνιον, ἐς μείζονα φιλανθρωπίαν ἐπῆλπισε τὸς περὶ Λούκιον & τὸς ἄλλους, χωρὶς τῶν ἰδίων ἐχθρῶν ἑαυτοῦ. οἱ δὲ ἦν οἱ δ' Καίσαρος ἐχθροὶ, τὴν ἰδίαν ὑμοφυλίαν ἔντοξιν τοῦ Φουρνίου ὑποσοιοῦντες ἐπὶ σφίσιν γενέσθ, αὐτόν τε τ' Φούρνιον ἐλοιδόρουν ἐπανελθόντα, καὶ τὸν Λεύκιον ἠξίουν ἢ ὁμοίας αὐτοῖς αἰτῶν ὁμοίας ἅπτειν, ἢ πολεμεῖν μέχρι θανάτου. ὁ γὰρ ἰδίου τινὶ τ' πολεμεῖν, ἀλλὰ κοινὸν ὑπὲρ τ' πατρίδ@ γεγενέναι. καὶ ὁ Λούκι@ ἐπῄνει μὲν ἐλεῶν ἄνδρας ὁμοτίμους, καὶ πέμψειν ἔλεγεν ἑτέρους, οὐδένα δὲ εἶπεν ἀμείνονα ἔχειν ἑαυτοῦ, ἐνθὺς ἄρα κήρυκ@ ἦει· προτεθέντων αὐτῷ δρόμῳ τ' ἀπαγγελοῦντων Καίσαρι κατιέναι Λεύκιον· ὅδε αὐτίκα ἐπαλεῖτο. ἐωρῶντο οὖν ἀλλήλοις ἤδη μὴ τ' φίλων, καὶ προφανεῖς ἦσαν ὅτι τ' ὁμοίων & τ' σολῆς ἄσης ἑκατέρω στρατηγικῆς· καὶ ὁ Λούκι@ ἀποδείξαι τὸς φίλους, ἦει σὺν δυοῖν ῥαβδούχοις μόνοις, ἐπιδεικνὺς ἅμα τὴν γνώμην διὰ τοῦ χήματ@, καὶ ὁ Καῖσαρ σπεύσας, ἀντεσὰρ,

rem admissi memorabant communem patriam, communémque olim militiam, amicitias virorum utriusque partis nobilium, morem majorum abhorrentium à lethalibus dissensionibus, & cetera eôdem facientia. Cæsar non ignarus hostium exercitum constare è veteranis & tironibus, arte usus, ait se Antonianis veniam dare in imperatoris gratiam, ceteros jussit ut se ipsius potestati permitterent. Hæc publicè: seorsum autem Furnio uni legatorum ostendit spem clementiæ vel in reliquos, duntaxat exceptis inimicis propriis. Illi hoc privatum Furnii colloquium suspectum habentes, convitiis ipsum exceperunt, & à Lucio postularunt ut aut eandem omnibus pacem peteret, aut bellum internecinum gereret: bellum enim hoc non propter privatas inimicitias susceptum esse: sed pro republica. Lucius viros dignitate pares miseratus laudavit, promisítque se missurum legationem aliam: & præfatus neminem se invenire seipso magis idoneum, mox absque feciali profectus est, præcurrentibus qui nuntiarent Cæsari, descendere Lucium. ille confestim ivit obviam. Pervenerunt igitur in conspectum stipati amicis, uterque illustris cultu imperatorio. Tum Lucius semotis amicis, duobus tantùm lictoribus comitatus ibat, præ se ferens quid peteret. Intellexit Cæ-

Furnii privatum cum Cæsare colloquium.

695

Lucius ad Cæsarem legatus descendit.

sar, & imitatus est ejus modestiam, ut daret signum futuræ benevolentiæ: ut verò vidit Lucium intra vallum properantem, ut videretur sic quoque in potestatem se permittere, ipse prior extra vallum prodiit, ut liberum esset Lucio rebus suis consulere. Hæc dum se invicem accedunt ipso habitu signa sunt edita. Ut verò ad fossam perventum est, post mutuam salutationem, sic Lucius exorsus est, Si cum exteris bellum hoc gessissem Cæsar, vinci turpe putarem, turpius etiam deditionem facere, & ab hac ignominia facilè me ipsemet eximerem: quoniam autem & cum cive mihi res fuit, & cum pari dignitate prædito, ídque pro patria, non existimo turpe talem ob causam à tali viro me vinci. Quod dictum sit, non quia recusem pati quicquid vis, quippe qui sine fecialí ad tua castra profectus sum: sed ut aliis petam veniam justam & tuis rebus utilem. Quod ut clarius intelligas, separabo causam illorum à mea, ut postquam me solum causam fuisse intellexeris, in me iram effundas, nec putes me velle in-

Lucii & Cæsaris salutationes mutuæ.

Lucii oratio ad Cæsarem.

μιμῆτο ἐς δεῖγμα. ὃ ὅδε τ' εἰς τ' Λεύκιον εὐνοίας ἐσομβάλης· ὡς ἦ ταχὺ δοντα εἶδε τ' Λεύκιον παρελθεῖν ἐς τὸ Καίσαρος χαράκωμα, ἵνα μὴ τῷδε φαίνοιτο ἑαυτὸν ἐπιτρέπων ἤδη, προλαβὼν ὁ Καῖσαρ ἐξῆλθε ἐς χαρακώματος, ἵνα ἐλεύθερον εἴη τῷ Λευκίῳ βουλεύεσθαι τε καὶ κρίνειν ἐπὶ σφᾶς αὐτοῦ. ποιάσδε ἀλλήλοις προσιόντες, λόγοι τε τ' φιλῆς καὶ τ' χημάτων προαπεδείκνυντο· ὡς δὲ ἐπὶ τῷ τάφρῳ ἀφίκοντο, προσηγόρευσάν τε ἀλλήλους, ὁ Λεύκιος ,, ἔφη, Εἰ μὲ ξένῳ ὢν ἐπολέμησα ,, ὦ Καῖσαρ, αἰσχρὸν ἂν τῷ τοι- ,, αύτῳ ἡσσαν ἡγούμην, καὶ αἰ- ,, σχίονα ἐπὶ τῷ παραδοσι, κὴ ,, τῆσδε τ' αἰσχύνης εἶχον ἀπαλλα- ,, γῶ ἔυκολον παρ' ἐμαυτ' ἐπεὶ ,, ἦ πολίτη διωίχθην & ὁμοπάμῳ ,, κὴ ὑπὲρ τ' πατρίδος, ὐκ αἰσχρὸν ,, ἡγούμαι μὴ ποιᾶσδε προφάσεως ,, ὑπὸ τοιῦδε ἡσσηθῆ· & τάδε λέ- ,, γω, ὁ πυραυτόμολος παρεῖν ὅ, τι ,, θέλοις (Δῆλα χάρτοι τοῦτο ἐς τὸ ,, σρατόπεδον τὸ σὸν ἄνδρ' ἀποδῶν ,, ἑμὲ) ἀλλ' ἵνα τοῖς ἄλλοις αἰτή- ,, σω συγγνώμην δικαίαν τε & τοῖς ,, σοῖς πράγμασι συμφέρουσαν· δεῖ ,, δέ με τοῦτο ἐπιδεικνύντα διελεῖν ,, τ' λόγον ὑπέρ τε ἐμεῖνων & ὑπὲρ ,, ἐμαυτοῦ, ἵνα μόνον ἐμὲ τ' γεγνό- ,, των αἴτιον ἐπιγνῷς, εἰς ἐμὲ τὴν ὀρ- ,, γὴν

Καὶ τῆσδε τ' αἰσχύνης εἶχον ἀπαλλαγὴν εὔκολον παρ' ἐμαυτοῦ.] Gel. (ut vides) vertit, *& ab hac ignominia facilè me ipsemet eximerem.* Eodémque sensu dici potuisset *liberarem* pro *eximerem.* Sed quoniam aliquis se eximit seu liberat ignominia in quam incidit, malim reddere, *facilè hanc ignominiam vitarem.* sive, ad exprimendam vim illarum vocum παρ' ἐμαυτοῦ, facilè ipsemet mihi rationem vitandi hanc ignominiam invenirem. Intelligit autem de illa vitandi ignominiam ratione, ad quam confugiunt qui sibi mortem consciscunt.

O μὲν

» γὼ σαυκαγκης· μὴ νομίσῃς ᾖ
» ἐλευθησεως μὴ πυβρησίας (ἃ-
» καιρον γὸ) ἀλλὰ μὴ ἀληθειας,
» ἧς σὸκ ἐστι μοι χωρὶς εἰπεῖν. ἐ-
» γω τ᾽ ωὸς σε πολεμον ἠρόμην,
» ὄχ ἵνα σε κωλυων ἀφιδεξωμαι
» την ἀρχην· ἀλλ᾽ ἵνα την δρι-
» σοκρατιαν ἀναλαβὸν τῇ πατρίδι
» λελυμένην ὑπὸ τ᾽ τελῶν ὄχλης,
» ὡς ὄσ᾽ ἂν αὐτὸς ἀντείποις. κὴ
» γὸ ὅτε σωίζεσθε αὐτὼ, ὁμο-
» λογῶντες ἔναγ παρόνομον, ὡς
» ἀναγκαίαν ἓ ωὸσκαιρον ἐτίθεσθε,
» Κασσιῳ κὴ Βρύτῳ ωὸσόντων ἐπ,
» καὶ ὑμῶν σκείνοις ὀ δυναμένων
» σωναλλαγῆναι· ὑπεξαιρόντων δὲ
» σκείνων, οἳ τὸ τ᾽ σύστως κεφά-
» λαιον ἦσαν, κὴ τ᾽ ὑπολοίπων, εἴ
» πνα λείψανά ἐστιν, ὀ τῇ πολιτείᾳ
» πολεμόντων, ἀλλὰ ὑμᾶς δεδιό-
» των, ἐπὶ ᾧ τύτῳ κὴ τ᾽ πεντετ-
» τίας παρούσης, ἀνακύψαι πὰς
» ἀρχὰς ἐπὶ τὰ πύτεια ἠξίουν, ὀ
» ωὸπιμῶν ὠθῆ τ᾽ ἀδελφὸν τῆς
» πατρὸ, ἀλλ᾽ ἐλπίζων μὲν
» ἐπιελθόντα πείσειν ἐκείνα, ἐπεσ-
» γόμθῳ ᾖ ἐπὶ τ᾽ ἐμὴς ἀρχῆς γε-
» νέθαι, κὴ εἰ κατῆρξα ἴσ, μό-
» νῳ ἂν καὶ τὸ δόξαν εἶχες· ἐ-
» πὶ ᾖ δή σε σὸκ ἔπειθον, ᾤμην
» ἐλθὼν ἐπὶ Ῥώμην καὶ ἀναγκά-
» σειν, πολίτης τε ὢν καὶ γνώρι-
» μος ἓ ὕπατος· οὗ μὶ αἰτίαν δ᾽
» ἂς ἐπολέμησε, αὐτὴ μόναν. κὴ
» ὅτε ὁ ἀδελφὸς, ὅτε Μάνιος,

vehi in te licentius (quod intempestivum fuerit) tantùm verè dicentur quæ dissimulari non possunt. Ego hoc bellum contra te susceptum, non ut te sublato in 696
principatum ipse succederem, sed ut reipublicæ moderationem ad optimates revocarem, quæ sub hac triumvirali potestate cessat, quod ne ipse quidem negaveris. Quum enim eam induxistis, fassi non esse legitimam, dixistis ad tempus necessariam, Cassio Brutóque superstitibus, qui vobis reconciliari non poterant. Illis sublatis, qui dissensionis caput fuerant, reliquis, si quæ tamen sunt reliquiæ, non contra rempublicam, sed quòd metuant sibi à vobis, arma ferentibus, elapso etiam quod præfinistis quinquennio, postulavi ut magistratus oppressi caput rursus attollerent, ne fratris quidem ratione magis quàm patriæ habita: quippe sperans me idem ei persuasurum quamprimum reverterit, & properans rem cœptam absolvere magistratus mei tempore. Id si tuum fuisset institutum, solus haberes gloriam. Verùm quoniam persuadere tibi non poteram, ad Urbem profectus putabam vi id effecturum me, qui & civis essem nobilis, & consul etiam. Hæ solæ sunt hujus belli causæ, non frater, nec Manius, nec

Ὁμολογῶντες ἔναγ παρόνομον, ὡς ἀναγκαίαν καὶ ωὸσκαιρον ἐτίθεσθε.] Fortasse scriptum fuit, ὁμως ὡς ἀναγκαίαν. Sed & ωὸς καιρὸν scribendum puto.

nec Fulvia, nec agri diviſi victori ad Philippos militi, nec miſeratio veterum colonorum, ſuis ejectorum poſſeſſionibus: nam me quoque autore aſſignati ſunt agri fratris legionibus, ſpoliatis poſſeſſoribus priſtinis. Sed hanc calumniam tu commentus es, ut tuam culpam belli moti transferres in me novósque colonos: & hac arte conciliatis veteranorum animis nunc victor evaſiſti: perſuaſum enim eſt eis, me, ut hoſtem infenſum repellendum eſſe hoſtiliter. Sed his artibus utendum fuit dum adverſum me bellum gereres: nunc victor ſi es inimicus patriæ, me quoque hoſtem judica, ei conſulere per famem prohibitum. Et hæc loquor ultro me in tuam (ut dixi) dedens poteſtatem, oſtendens quid & prius de te ſenſerim, & nunc ſentiam quum ſolus ad te venio. Hactenus de meipſo. Quod autem ad amicos & univerſum exercitum attinet, niſi ſuſpe-

„ ἤτε Φουλβίας, ἤτε τὴ κληρουχίας
„ τῶν ἐν Φιλίπποις πεπολεμηκό-
„ των, ἤτε ἔλεῳ τ γεωργῶν τὰ
„ κτήματα ἀφαιρεμένων· ἐπὶ κά-
„ γὼ τοῖς τ ἀδελφῆς τέλεσιν οἰκι-
„ στὰς ἔδωκα, οἱ τὰ τ γεωργῶν ἀ-
„ φαιρεμένοι τοῖς πρώτοις ἐμέ-
„ νοις διένεμον· ἀλλά με σὺ τῶν-
„ δε τῶν ἀμφιβολιῶν αὐτοῖς δέ-
„ καλλες, τὴν αἰτίαν τ πολέμε
„ μεταφέρων ἐπὶ τὴν κληρουχίαν
„ ἀπὸ σαυτοῦ, καὶ τῷδε μάλιστα
„ αὐτὰς ἐλὼν ἐμοῦ κεκρατήκασιν·
„ ἀνεπείθησαν γὰρ πολεμεῖσθαί τε
„ ὑπ' ἐμοῦ, ἢ ἀμύνεσθαί με ἀ-
„ δικοῦντα· πτχνάζειν μὲν δή σε ἐ-
„ δεῖ πολεμοῦντα, νικῆσαι δ', εἰ
„ μὲ ἐχθρὸς εἶ τ πατρίδος, κα-
„ μὲ ἡγεῖσθαι πολέμιον, ἃ ἔδοξα
„ σωσίσῃ αὐτῇ, βεληθέντα δὲ
„ διὰ λιμοῦ· λέγω δ' ἅπερ ἐγὼ
„ ἐγχειρίζων μὲ ἐμαυτόν σοι, κα-
„ θάπερ εἶπον, εἰς ὅπ φίλοις, ὑ-
„ ποδεικνὺς δὲ οἷα κἀγὼ περὶ σοῦ
„ νῦν ἐφρόνησα πρὸ σοῦ, ἢ φρο-
„ νῶν ἔτι μόνος ἀφικόμην. ἢ πε-
„ ρὶ μὲ ἐμοῦ τοσαῦτα· περὶ δ' τ
„ φίλων κἀ τ στρατοῦ παντὸς, εἰ μὲν ἐχ ὑποπτεύσῃς με λέγοντα,
„ συμ-

Καὶ πᾶσὲ μάλιστα αὐτοὺς ἑλὼν ἐμοὶ κεκρατήκασιν] Scribe κεκρατήκασι, & mox ſuſpicor ſcriptum fuiſſe, καὶ ἀμύνεσθαί με δεῖν ἀδικοῦντα.

Τεχνάζειν μὲν δὴ σε ἔδει πολεμοῦντα, νικῆσαι δὲ, εἰ μὲ ἐχθρὸς εἶ τ πατρίδος] Non dubito quin νικῆσαι vertere oporteat in νικήσαντα, & cum ἡγεῖσθαι non quidem repetere ἔδει, ſed ſubaudire δεῖ, ex illo ἔδει factum.

Ἃ δ' ἔδοξα σωσίσῃ αὐτῇ, βεληθέντα δὲ διὰ λιμόν] At huic loco, cui deeſſe aliquot verba videmus, quæ afferre opem poterimus? Neſcio an eo auxilio quod conjectura mea afferet, contentus lector erit: ſed eam tamen proponam. Quum igitur ita ſcriptum locum hunc habeamus ut apertè ſit mutilus, ego, defectum ex conjectura ſupplens, pauca hæc, ἃ ἔδοξα σωσίσῃ αὐτῇ, βουληθέντα ἢ διὰ λιμὸν, ita extendo, ἃ ἔδοξα σωσίσῃ αὐτῇ βεληθέντα μὴ πρᾶξαι, οὐ σωσθέντα δὲ, διὰ λιμόν. Non oportet autem cum πολέμιον repetere genitivum τ πατρίδος, ſed potius intelligere, *hoſtem tuum*. ut totus locus ita reddatur, *An victoria potitum, ſi quidem inimicus es patriæ, me quoque judicare hoſtem tuum oportet: quippe qui voluerim quidem facere quæ illi conducere putavi, ſed propter famem non potuerim.*

Συμεω-

» συμβουλεύω τὰ σοὶ μάλιστα ὠ-
» φελιμώτατα, μηδὲν δεινὸν αὐτὸς
» ἐργάσεσθαι ἀφ' τῶν ἐμοὶ & σοὶ
» φιλονεικίαν· μηδὲ ἄνθρωπον ὄν-
» τα καὶ τύχῃ χρώμενον ἀβεβαίῳ
» πράγμασι, κωλύσῃ τοὺς κιν-
» δυνεύειν ἐν τύχαις ἢ χρείαις ἐ-
» θελήσοντάς ποτε ὑπὲρ σοῦ, μα-
» θόντας ἐκ τοῦδε τοῦ σὸν νόμου,
» δυσέλπιστον σώζεσθαι μὴ κατορθῶ-
» σιν· εἰ δὲ ὕποπτος ἢ ἄπιστος
» ἐχθρὸς πᾶσι συμβουλὴ, οὐκ ὀ-
» κνῶ καὶ παρακαλεῖν σε, μὴ τοὺς
» φίλους τινυσθαι τῶν ἐμῆς ἁμαρ-
» τίας & τύχης, ἀλλ' εἰς ἐμὲ σύμ-
» παντα πάντων τῶν πώποτε κα-
» ἀφ' ἧς δὴ γνώμης αὐτοὺς ὑπε-
» λιπόμην, ἵνα μὴ δόξαιμί σοι
» τοῦδε λέγων ἐκείνων ἀκουόντων,
» ὑπὲρ ἐμαυτοῦ τεχνάζων εἰπεῖν.
Τοιοῦτα ὁ εἰπόντος πρὸς Λούκιον καὶ σωπήσαντος, ὁ Καῖσαρ ἔλεξεν,

» Ἀπορῶ μὲν σε καλοῦντα ἐπὶ
» ἐμὲ ὁρῶν ὦ Λούκιε, ὑπολύσῃ τα
» τῶν ἐμῶν ἁμαρτάντων ἔπι σὺ τὸ ὅλον
» καὶ ἀπορῶ, ἵνα ἔπι κύριος ὢν
» σαυτοῦ βουλεύσῃ, καὶ λέγοις καὶ
» πράττοις ἃ νομίζεις σοι σωσι-
» σθαι· ἐπεὶ δ', ὅ περ ἐστὶ τῶν ἀδι-
» κεῖν ὁμολογούντων, σαυτὸν ἀ-
» μὴν ἐπιτρέπῃς, ἐσθλὸν ἔπ δέομαι
» διελέγχειν ὅσα σοὶ τέχνῃ μου
» καθεψεύσω· ἐξόχης δέ με βλά-
» ψειν ἐλόμενος, καὶ νῦν ἔδλα-
» ψας· ἀπορῶ γάρ μοι πρέπειν
» σε, ἔτυχες ἂν ἡδικημένου, καὶ
» νενικηκότος, ἀπορῶ δὲ σω-
» τόν τε καὶ τοὺς φίλους ἐπιτρέπων ἡμῖν, & τὸ στρατὸν, ἀφαιρῇ μὲ πᾶσιν

ctum tibi est, consilium utilissimum dedero, ne durius in eos animadvertas propter meam tuámque contentionem: & quum homo sis fortunæ innixus instabili, ne segniores ad pericula facies propugnatores tuos, si à teipso exemplum editum viderint, nihil de salute sperandum nisi victoribus. Quòd si omne adversarii consilium, ut invidum rejiciendum est, non piget me abs te precibus petere ne ab amicis meis pœnas exigas mei sive peccati sive infortunii, sed in me potius omnia referas, qui causa sum horum omnium: consultò enim illos post me reliqui, ne si hæc illis audientibus dicerem, meam causam viderer agere. Ad ea Cæsar sic respondit,

Cæsaris responsum ad orationem Lucii.

Quum viderem te Luci sine feciali ad me descendere, extra castra festinus occurri, ut liberè tuis rebus consuleres, dicereſque ac faceres quæ tibi putas conducere. quoniam autem errorem agnoscens teipsum mihi committis, non opus est coarguere quæ mihi scitè sed falsò objecisti: qui ut antè statueras nunc mihi noces. si enim ad fœdus descendisses, in victorem meritò infensum incidisses. Nunc quum absque ullis conditionibus te amicos, exercitum, nobis

697

Συμβουλεύω τὰ σοὶ μάλιστα ὠφελιμώτατα] Scribendum est συμβουλεύσω. Jungendum autem puto μάλιστα non cum ὠφελιμώτατα, sed cum pronomine σοί.

nobis permittis, adempta est omnis ira, adempta & fœderum necessitas: considerandum enim non tam quid sitis commeriti, quàm quid me deceat: id quod malo facere, vel propter deos, vel propter meipsum, vel propter te Luci: nec fallam eam quæ te huc adduxit expectationem. Hæc propemodum utriusque verba in commentariis eorum temporum invenio. In his Cæsar probavit & miratus est generosum infractúmque animum Lucii, conjunctum cum prudentia: Lucius clementiam & expeditam brevitatem Cæsaris: reliqui ex utriusque vultu orationum conjecturam fecerunt. Tum Lucius misit tribunos ut tesseram à Cæsare acciperent: illi attulerunt ei matriculam, sicut hodieque mos est quum tribunus petit tesseram, regi offerre præsentem numerum in libello diario. Accepta tessera non intermiserunt tamen excubias, ita jubente Cæsare, ut quisque seorsum excubaret exercitus. Sequenti die Cæsar sacrificavit. Lucius verò misit ad eum exercitum arma gestantem, sed iter facientium habitu, & illi Cæsarem è longinquo imperatorem consalutarunt, & constiterunt legionatim quo loco Cæsar mandavit, veterani discreti à tironibus: ipse peractis sacris laureatus sedit pro tribunali, jussítque omnes in ve-

Lucii infractus calamitatibus animus.

698

„ ὀργὴν, ἀφαιρῇ ἢ μὴ τὴν ἐξου-
„ σίαν, ἵνα ἀπενδόμενον ἂν ἔδωκα
„ ὑπ' ἀνάγκης· συμπέπλεκται γὰρ
„ οἷς ἄξιον ὑμᾶς παθεῖν, τὸ πρᾶγ-
„ μα ὧν ἐμὲ δίκαιόν ἐστι ποιεῖν,
„ ὃ δὴ μάλιστα ἀφ' τε τοὺς
„ θεοὺς, καὶ δι' ἐμαυτὸν, καὶ ἀφ'
„ σὲ ὦ Λεύκιε, καὶ ἃ ψεύσω σε τῆς
„ προσδοκίας, ἣν ἔχων ἥκεις ἐ-
„ μαυτὸν κατηλήλυθας. Ταῦτα μὲν
ἔλεξαν ἀλλήλοις, ὡς ὑπ' τὰ ὑπομνη-
μάτων ἐκ τοῦ δικαίου τῆσδε τῆς
φωνῆς μεταβαλεῖν, πεκμαιρομένων τὴν
γνώμης τὰ λελεγμένων. καὶ διεκρί-
θησαν, ὁ μὲν Καίσαρ ἐν ἐπαίνῳ καὶ
θαύματι τὰ Λεύκιον ἔχων, ἀδήλον ὡς
ἐν συμφοραῖς ἀγχόνες οὐδὲ ἀσωπὸν εἰπόντα· ὁ δὲ Λεύκιος τὰ Καί-
σαρος ἔν τε ἤθους ἐν βραχυλογίας·
οἱ λοιποὶ δ' ἐπεκμαιρόμενοι τὰ εἰρη-
μένων ἐν τῆς ὄψεως ἑκατέρων· ἐν ὁ
Λεύκιος ἔπεμπε τοὺς χιλιάρχους τὸ
σύνθημα τῷ στρατῷ λησομένους παρὰ
τὰ Καίσαρος· οἱ δ' ἤνεγκαν αὐτῷ
τὰ ἀέλπτων τὰ στρατᾶ, καθὰ ἐπὶ
ἦθος ἐστὶ τὰ αἰτεῖσθαι τὸ σύνθημα
χιλιάρχου, ἐπιδιδόναι τῷ βασιλεῖ βι-
βλίον ἐφημέρου τὰ ἀέλπτων τὰ παρ-
όντος. οἱ μὲν δὴ τὸ σύνθημα λα-
βόντες, τὰς φυλακὰς ἔτι ἀφὰ χλοᾶς
εἶχον, ἕως κελεύσωσιν αὐτοὺς Καί-
σαρος νυκτοφυλακεῖν ἑκατέρους τὰ
ἴδια. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ ὁ μὲν Καίσαρ ἔ-
θυεν, ὁ δὲ Λεύκιος αὐτῷ τὰ στρατὸν
ἔπεμπε, τὰ μὲν ὅπλα φέροντα, ἐ-
σκευασμένον δ' ὡς ἐν ὁδοιπορίᾳ· οἱ
δὲ τὸν Καίσαρα πόρρωθεν ὡς αὐτο-
κράτορα ἠσπάσαντο, καὶ ἔστησαν ἐν
μέρᾳ κατὰ τέλος ἕ προσέταξεν ὁ
Καῖσαρ ἐφ' ἑαυτῶν, οἵ τε κληρού-
χοι ἢ Καίσαρ ἐκτελεσθείσης τῆς θυ-
σίας, στεφάνῳ δάφνῃ σύμβολον νίκης, προσηκάσθητο ἐπὶ βήμασι,

καὶ

κὴ τοσότοις ἔξε μὴ ἅπασι θιοθαι τὰ ὅπλα, ἔνθα εἰσήκεσαν· δεμβρῶν δὲ τοὺς κληρούχους ἐκέλευσεν ἐχυτέρω τοσελθεῖν, διεγνωκὼς ἄρα ὀνείδισιν τ' ἀχαριστίας, & φοβῆσαι· τοσέγνω-σο δ' μέλλων ὧδε ποιήσ', & ὁ ἔρατὸς ὁ δ' Καίσαρ, εἶτε ἐξεπίτηδες οἷα τοσδιδάσκοντες πολλάκις, εἴτε ὑπὸ πάθους, ὡς τοῖς οἰκείοις ἄνδρας, ἀκρατεῖς τ' δεδομβρης σφίσι τάξεως ὀλοόμβροι, τοσσιοῦσι τοῖς Λευκιανοῖς οἷα συνεστρατευμβροις ποτὲ τοσεχυθέντες, ἠσπάζοντο κὴ συνέκλαιον, κὴ τ' Καίσαρα ὑπὲρ αὐτῶν παρεκάλουν, & ὅτε βοῶντες ἐπ ἐπαύοντο ὅτε συμπαλεκόμβροι κοινωνοῦντων ἑκατέρωις & πάθης ἤδη κὴ τῶν νεοστρατεύτων, ἀλλ' ὡς ἐπ ἀλλ' ἔνκλητον· ὅθεν ἀλλ' ὁ Καῖσαρ ἐπ τ' γνώμης ἐκράτ', ἀλλὰ μόλις τὸν βοὸν καταπαύσας, » εἶπε τοῖς ἰδίοις, Ὑμεῖς μ' ὦ συ-» στρατιῶται, ὅτως αἰεί μοι τοσεσ-» νιόχθε, ὡς μηδενὸς ἐυτυχήσητε » παρ' ἐμοῦ δώρας· ἐγὼ δ' τὰς μ' » νεοστρατεύτας ὑπ' ἀνάγκης ἐστρα-» τεῦσθαι λόχοις νομίζω, τυτωνὶ δ' » τ' συνεστρατευμβρων τε πολλάκις » ὑμῖν, & νῦν ὑφ' ὑμῶν σωζομέ-» νων, ἐπερόμην πυθέσθαι, Τί πα-» θόντες ἐξ ἡμῶν, ἢ τίνος χάρι-» τος ἕκα ἀξιωθέντες, ἢ τί μεῖ-» ζον παρ' ἑτέρου τοσδοκῶντες, » ἐναντία ὅπλα ἤρατο ἐμοὶ & ὑ-» μῖν κὴ ἑαυτοῖς; ἃ γὸ ἔκαμον ἐ-» γὼ, πάντα ὑπὲρ τ' κληρου-» χίας, ἧς δ' μέρους & τέτοις μετ-» ἦν, κὴ εἰ συγχωρεῖ τέ μοι, κὴ » νῦν πρόσομαι. ἐκ ἐπιτρεπόντων δ', ἀλλὰ ἀπαύστως παρακαλούν-» των, Συγχωρῶ ὑμῖν ὅστε βούλε-σθε, ἔφη, κὴ ἀφεθῶσιν ἀπαθεῖς

stigio arma deponere, quo facto veteranos jussit propius accedere, ut ingratitudinem opprobrans eos terreret: nec ignota erat mens ejus. Tum Cæsariani, sive subornati, sive suopte affectu moti erga homines necessarios, extra ordinem in quo constiterant, processerunt ad Lucianos quondam commilitones: effusique in eorum complexus, salutabant & complorabant, rogabántque pro eis Cæsarem: nec divellebantur nec desinebant occlamare interim, tangente & tirones jam miseratione simili, adeo ut omnia miscerentur mœstitia. Quamobrem ne Cæsar quidem perstitit in sententia, sed ægrè sedato clamore, sic suos allocutus est, Ita, vos, commilitones, semper gessistis erga me, ut nihil frustra possitis petere. Ego verò tirones quidem necessariò militasse puto auspiciis Lucii, hos autem vestræ prius militiæ non semel socios, qui nunc vestra servantur opera, interrogare volebam, qua nostra injuria, aut qua frustrati gratia, aut quid majus expectantes ab altero, arma tulerint contra me, & vos, & seipsos. nam ego labores omnes pro agrorum divisione pertuli, cujus & isti fuere participes: quorum ego insolentiam vel nunc compescam, si modò sinitis. Illis verò non sinentibus, sed indesinenter deprecantibus: Concedo, inquit, vobis quicquid petitis, dimittantur impunè, sed

Cæsaris verba ad suos milites.

699

posthac vobiscum consentiant. Id postquam utrique sunt polliciti, acclamatum est à gratias agentibus Cæsari: qui nonnullis permisit quosdam excipere hospitio, vulgus autem jussit seorsum tentoria figere quo loco primùm constiterant, donec Cæsar ad hyberna designavit eis oppida, simúlque qui eos deducerent. Deinde sedens pro tribunali evocavit Perusia Lucium cum Romanis honoratioribus, & descenderunt multi senatores, multi Romani equites, omnes squalidi & ob tam repentinam mutationem miserabiles.

Lucius Perusia evocatus à Cæsare.

Quibus Perusiam egressis, præsidium in urbem eam receptum est. ubi verò venerunt, Lucium Cæsar assumpsit, è ceteris alios amici Cæsaris, alios centuriones inter se partiti sunt, omnes præmoniti, ut haberent eos in honesta & latente custodia. Perusinos quoque deprecantes è mœnibus, venire jussit absque decurionibus, donavítque eos venia. decuriones tunc missi in carcerem paulo pòst necati sunt excepto Lucio Æmilio: qui Romæ sedens in judicio quo postulabantur percussores Cæsaris palam atrum tulit calculum, & aliis autor fuit ut idem facerent, expiaréntque se ab eo scelere. Perusiam ipsam diripiendam militi dare Cæsar statuerat: sed quidam oppidanorum non satis sanæ mentis nomine Cestius, qui quoniam in Macedonia quondam militaverat, seipsum vocabat Macedonicum, incen-

Lucius & alii nobiles Romani, & Perusini cives ut tractati.

Decuriones morte mulctati.

Lucius Æmilius cur morte non sit mulctatus.

Cestius.

τῶν ἠμφορτημένων, ἂν ἐς τὸ μέλλον ὑμῖν ὁμοῖα φρονῶσιν· ὑπισχνουμένων δ' ἑκατέρων, βοαί τε ἐχαλάτησαν ἐς τὸν Καίσαρα, καί τισιν αὐτῶν ἐπέτρεψε τινας καὶ ὑποδέξασθαι, τὸ δὲ πλῆθος σκηνὰς σκίλωσιν εἶχε περ εἰσήκεσαν ἄποθεν, ἕως ὁ Καίσαρ αὐτοῖς πόλεις τε ἐς χειμασίαν, καὶ τὰς ἀπάξουσας ἐς τὰς πόλεις ὅσιν. καθεζομένος δ' ἐπὶ βήματος, σκάλει τὸν Λεύκιον σὺν τοῖς Περυσίνοις μὴ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων, καὶ κατῆσαν πολλοὶ μὲν ἀπὸ τῆς βουλῆς, πολλοὶ δὲ ἀπὸ τῶν καλουμένων ἱππέων, ἐν ὄψει πάντες οἰκτρᾷ καὶ ὀξείᾳ μεταβολῇ.

Ἅμα δὲ ἐξήεσαν ὅτι τὴν Περυσίαν, φρουρὰ τῷ πολίτῃ ἀφεῖτο· ἐπεὶ δ' ἀφίκοντο, Λεύκιον μὲν ὁ Καῖσαρ ἑαυτῷ παρεστήσατο, τοὺς δ' ἄλλων τοὺς μὲν οἱ φίλοι Καίσαρος, τοὺς δ' οἱ λοχαγοὶ διελάβοσαν, ἐφεδεδόκαμμένοι πάντες ἐς τιμὴν ἀπαγὴν ἅμα καὶ φυλακὴν ἄσημον· τοὺς δὲ Περυσίους ἀπὸ τοῦ τείχους παρακαλοῦντας σκέλδυσεν ἥκειν ἄνευ τῆς βουλῆς μόνης, καὶ ἐλθοῦσι σωίζεσθαι· οἱ δὲ βουλευταὶ, τότε μὲν φυλακῇ παρεδόθησαν, μετὰ δὲ πολὺ δὴ ἀπερρέθησαν χωρὶς Αἰμιλίου Λευκίου, ὃς ἐν Ῥώμῃ δικάζων ἐπὶ τῷ φόνῳ Γαΐου Καίσαρος, τὴν καταδικάζουσαν ψῆφον ἤνεγκε φανερῶς, καὶ πάντας φέρειν σκέλευεν ὡς σκλυομένους μύσος. τὴν δὲ Περυσίαν αὐτὴν ἐγνώκει μὲν ὁ Καῖσαρ ἐς διαρπαγὴν ἐπιτρέψαι τῷ στρατῷ. κίσις δέ τις αὐτῶν ὑπομαργοτέρος, ἐν Μακεδονίᾳ πεπολεμηκὼς καὶ ἐκ τοῦδε Μακεδονικὸν αὐτὸν ὀνο-

μάζων,

μᾶζων, ἐνέπρησε τὸν οἰκίαν, καὶ ἑαυτὸν ἐς τὸ πῦρ ἐνέβαλε, ἅμα ἀνεμοι τὸν φλόγα ὑπολαβόντες, περιέλιξαν ἐς ὅλην Περυσίαν, καὶ ἐνέπρησαν χωρὶς τοῦ Ἡφαιστείου μόνου. τόδε μὲν δὴ τῇ Περυσίᾳ τέλος ἐλάβετο, δόξαν ἀρχαιότητος ἐχούσῃ καὶ εὐκλείας· ἐκ γὰρ Τυρρηνῶν πάλαι φασὶν αὐτὴν ἐν τοῖς πρώτοις δυώδεκα πόλεσιν ἐν Ἰταλίᾳ γενέσθαι, διὸ καὶ τὸν Ἥρᾳ ἕσεσθαι οἷς Τυρρηνοὶ, τότε ἢ ὅσοι τὰ λείψανα τῶν πόλεως διέλαχον, τὸ Ἡφαίστου σφίσιν ἔθεντο θεὸν ἑνέα πάτριον ἀντὶ τῆς Ἥρας. τὸ δ' ἐπιόντος, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐσπένδετο ἅπασιν· ὁ δὲ στρατὸς ὅδε ἐπαύετο ἐπί τισι θορύβων, ἕως ἀνῃρέθησαν, ἃ ἦσαν οἱ μάλιστα Καίσαρος ἐχθροί, Κανουτίος τε καὶ Γάϊος καὶ Φλάουιος καὶ Κλώδιος ὁ Βιθυνικὸς, ἃ ἕτερα. τοῦτο μὲν δὴ τέλος ἐλάβετο τῆς ἐν Περυσίᾳ Λευκίου πολιορκίας, καὶ ὁ πόλεμος ὧδε ἐξελίλυτο, χαλεπώτατός τε καὶ χρόνιος ἐλπισθεὶς ἔσεσθαι τῇ Ἰταλίᾳ.

Καὶ γὰρ Ἀσίνιος αὐτίκα ἃ Πλάγκος καὶ Οὐεντίδιος καὶ Κράσσος καὶ Ἀτήϊος, καὶ ὅσοι τῆσδε τῆς γνώμης ὄντες ἕτεροι, στρατὸν εἶχον οὐκ ὀλιγοφορήτων, ἀλλ' εἰς τεσσαρακαίδεκα μέρη γεγυμνασμένα, καὶ ἱππέας ἑξακισχιλίους ἐπὶ πεντακοσίοις, ἠξύμβαλε τὸ κεφάλαιον ἃ πόλεμος Λεύκιον γεγενέναι, ἐπὶ θάλασσαν ἥκειν ἕτερος ἑτέρᾳ ὁδοὺς, οἱ μὲν ἐς Βρεντέσιον, οἱ δ' ἐπὶ Ῥάβεννης, οἱ δ' ἐς Τάραντα, ἃ οἱ μὲν ἐς Μοῦρκον ἢ Ἀλωσάρβον, οἱ δὲ ἐς Ἀντώνιον, διωκόντων αὐτοὺς τῶν Καίσαρος φίλων, καὶ σπονδὰς προτεινόντων, καὶ οὐκ ἐθέλουσιν, ἐπεχλεν-

dit ædes proprias, & se in ignem injecit, tum ventis flammam difflantibus per totam Perusiam, cremata sunt omnia, fano Vulcani tantùm excepto. Hic finis fuit Perusiæ, urbis antiquitate inclytæ. Ajunt enim unam è duodecim priscis Etruscorum urbibus fuisse, post recentem eorum adventum in Italiam conditis, quamobrem Etrusco more Junonem colebant: tunc autem quotquot diviserunt inter se urbis reliquias, Vulcanum vice Junonis tutelare numen sibi optaverunt. Sequenti die Cæsar fœdus iniit cum omnibus exercitibus: tamen tumultuari contra quosdam non desiit, donec interfecti sunt qui erant inimicissimi Cæsaris, Canutius, C. Flavius, Clodius Bithynicus, & ceteri. Hunc exitum habuit Perusina obsidio, bellúmque gestum contra Lucium, difficillimum sanè, & quod videbatur diu vexaturum Italiam.

Perusia incendio absumpta.

700

Cæsaris inimicissimi interfecti.

Nam Asinius, Plancus, Ventidius, Crassus, Ateius, & quotquot alii hujus partis habebant copias, in tredecim divisas exercitus, & equitum sex millia quingentósque insuper, rati caput belli fuisse Lucium, ad mare se contulerunt alius alia via, pars Brundisium, pars Ravennam, pars Tarentum: quorum alii Murcum aut Ænobarbum, alii petierunt Antonium, persequentibus Cæsarianis & pacem offerentibus, recusantésque infestantibus

tibus terrestri maximè itinere: è quibus Agrippa duas legiones Planci ad se pellexit relictas Cameriæ. Fulvia quoque cum suis liberis fugit Puteolos, & inde porro Brundisium, deducentibus tribus millibus equitum, quos in hoc à ducibus acceperat. Brundisii quinque naves longas accitas è Macedonia conscendit, solvítque unà cum Planco futuro navigationis ejus comite, qui præ ignavia reliquum etiam exercitus deseruerat. Sed hi mox auspicia Ventidii secuti sunt. Asinius Ænobarbum pertraxit ad amicitiam Antonii. qua de re ambo certiorem illum fecerunt per literas: ac mox ut venturo in Italiam, loca opportuna quò exscenderet parabant, & commeatus expediebant. Erant & aliæ sub Alpibus Antonianorum copiæ, quibus Calenus præerat: has Cæsar aliquo modo cogitabat in partes suas pertrahere, suspecto jam Antonio: ut aut amico servaret eas, aut contra hostem multùm virium assumeret. Sed dum cunctatur & honestam occasionem quærit, Calenus fato functus est. Cæsar occasione arrepta profectus eò tum exercitum occupavit, tum Galliam Hispaniámque Antonii provincias, Fufio, Caleni filio, per metum omnia dedente sine certamine. Sic Cæsar eadem opera undecim legionibus & provinciis amplissimis potitus, amotis præfectis & ex sua factione substitutis in eorum locum aliis, Romam reversus est.

Ænobarbus ad amicitiam Antonii pertractus.

Calenus.

Ejus interitus.

701

των τὰ πεζὰ μάλιστα, ὧν δὴ καὶ μόνον Ἀγρίππας ἐπίσε μεταθέσθαι δύο τέλη Πλάγκου ἀπολειφθέντα ἐν Καμερίᾳ. ἔφυγε δ' καὶ Φουλβία μετὰ τῶν τέκνων ἐς Δικαιάρχειαν, καὶ ἀπὸ Δικαιαρχείας ἐς τὸ Βρεντίσιον μετὰ τριχιλίων ἱππέων, οἱ αὐτῇ ὠφθὴ τῶν στρατηγῶν πομποὶ ἀπεστάλησαν. ἐν δὲ τῷ Βρεντισίῳ νεῶν πέντε μακρῶν ἐκ Μακεδονίας οἱ μεταπεμπτων ἠγουμένων, ἐπιβᾶσα ἀνήγετο, καὶ αὐτῇ Πλάγκος συνέπλει, τὸ ἔτι λοιπὸν αὐτὸς στρατὸν ἀπολιπὼν ὑπὸ δειλίας· οἱ δὲ Ὀυεντίδιον σφῶν εἵλοντο ἄρχειν. Ἀσίνιος δὲ Ἀλλοβάρβῳ συνετίθετο φιλίαν ἔτι πρὸς Ἀντώνιον, καὶ ἐπεστάλκεσαν ἀμφω τάδε τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ ἀπεδάσοντες αὐτῷ ἐς ἀγῶνα ὡς αὐτίκα ἥξοντι ἐυτρεπίζον ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν. ἄλλοι δ' Ἀντωνίου στρατοὶ πολλοὶ περὶ Ἄλπεις, ὧν Φίλιππος Καλήνου ἡγεῖτο, ὁ Καίσαρ ἐπιβάλλευεν, ἤδη μὲν τῶν Ἀντωνίου ὑπηκόων, ἐλπίζων δὲ ἢ φίλῳ ἔτι φυλάξειν, ἢ πολεμιώτατος, μεγάλην ἰσχὺν προσλήψεσθαι. διαμέλλοντος δὲ ὅμως ἐπ' αὐτῷ, ἐς τὸ ἐυπρεπὲς προσορμᾶται, ὁ Καληνὸς ἐτελεύτησε, καὶ ὁ Καίσαρ ἐς ἀμφότερα προφάσεις εὑρὼν, ἥ, τε παρελαμβάνει τόν τε στρατὸν, ἐς τὴν Κελτικὴν ἐπ' αὐτῷ, καὶ Γαλατίαν, ἐς πάντες ὅσοι ὑπὸ Ἀντωνίῳ, Φαλκίδι τοῦ παιδὸς Καλήνου καταπλαγέντος τε αὐτὸν, ἐς παραδόντος ἀπείρῳ ἀμαχεί. ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐν τάδε ἔργῳ ἔνδεκα τέλη στρατοῦ καὶ χώρας τοσάσδε λαβὼν, τὰς ἡγεμονίας αὐτῶν παρέλυε τῶν ἀρχῆς, καὶ ἰδίους ἐπιστήσας, ἐς Ῥώμην ἀνέστρεφεν.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος χιλίους μὲν ἐπὶ τὰς πρίσεις κατεῖχε τοῦ κλήρου τῶν αὐτὸν ἐλθόντας, εἴτε ἐπικρύπτων ἃ ἐφρόνει· ἦλθε δ' οὖν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐς Τύρον ἀφικόμενος, ὅπου δὲ Τύρου διαπλεύσας ἐπὶ Κύπρου καὶ Ῥόδου ἐς Ἀσίαν, ἤκουσε τὰ ἐν Περουσίᾳ γεγενημένα, καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐμέμφετο, καὶ Φουλβίαν, καὶ μάλιστα πάντων Μάνιον. Φυλβίαν μὲν ἐν ἄρρεν ἐν Ἀθήναις οὐκ βρεντεσίῃ φυγοῦσαν· Ἰουλίαν δὲ αὐτῷ τῷ μητέρᾳ Πομπηίου ἐς αὐτὸν διαφυγοῦσαν ἔπεμπεν οὐκ Σικελίας ἐπὶ νεῶν μακρῶν, ἐ πρέπεμπον αὐτῷ οἱ τῶν ἀμφὶ τὸ Πομπήϊον ἄρχοντες, Λεύκιός τε Λίβων ὁ κηδεστὴς τοῦ Πομπηΐου, καὶ Σαρτουρνῖνος, καὶ ἕτεροι ὅσοι χρῄζοντες τὰ Ἀντωνίου μεγαλοπραγίας, ἠξίουν αὐτὸν συναλλαχθῆναι Πομπηΐῳ, συμπράσσειν ἐπὶ Καίσαρα λαβεῖν Πομπήϊον· ὁ δὲ αὐτοῖς ἀπεκρίνατο, χάριν μὲν ἐπὶ τῇ μητρὶ γινώσκειν Πομπηΐῳ, ἐ δώσειν ἐν χρόνῳ· αὐτὸς δὲ εἰ μὲν πολεμοῖ Καίσαρι, χρήσεσθαι Πομπηΐῳ συμμάχῳ, εἰ δὲ ἐμμένοι τοῖς πρὸς αὐτὸν ὡμολογημένοις ὁ Καῖσαρ, πρᾴσεσθαι καὶ Πομπήϊον Καίσαρι συναλλάξαι· ὁ μὲν δὴ ἀπεκρίνατο.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην ἀπὸ Κελτῶν ἐπανιὼν, ἤκουσε μὲν τὰ ἐς Ἀθήνας διαπεπλεγμένα, τὸ δὲ τοῦ ἀποκρίσεως ἀκριβὲς οὐκ εἰδώς, ἐξέπεμψε τοὺς κληροῦχους ἐπὶ τὸ Ἀντώνιον, ὡς κατοικήσοντας μὲν τὰ χωρία Πομπηΐου, ὧν αὐτοὶ τὰ χωρία ἔχουσιν· ἐς οὓς δὴ Πομπήϊοι οἱ πολέμιοι τῶν χωρῶν ἐπεφεύγεσαν. καὶ πιθανοῦ τοῦ διαβεβλημένου ὄντος, αὖθις ὡς οἱ κληροῦχοι πρὸς

At Antonius legatos ex coloniis ad se missos detinuit, sive propter hybernum tempus, sive ut celaret sua consilia: ineunte autem vêre Alexandria profectus Tyrum pervenit, inde per Cyprium Rhodiúmque mare navigans in Asiam, de Perusinæ obsidionis eventu cognovit, incusavítque fratrem & Fulviam, & magis etiam Manium. Uxorem Athenis invenit profugam è Brundisio: Juliam verò matrem Pompeius è Sicilia quò confugerat, ad eum misit longis navibus, deducentibus Pompeianis optimatibus L. Libone Pompeii socero, & Saturnino aliísque, qui captantes magnificentiam Antonii, volebant eum cum Pompeio consprirare contra Cæsarem. Is respondit, se quidem gratias Pompeio pro remissa matre habere, relaturum etiam suo tempore: &, si bellum gerendum sit contra Cæsarem, usurum illius societate: quòd si fœdera semel icta manserint, daturum operam ut Pompeius reconcilietur Cæsari.

Antonius fratrem & Fulviam & Manium incusat.
Pompeius Antonio matrem remittit.
L. Libo.
Saturninus.
Eorum consilia.
Gratiæ ab Antonio redditæ, matre recepta.

Sic tum respondit Antonius, quum Cæsar in urbem reversus è Gallia, cognovit quidem navigasse quosdam Athenas, sed quid responsi tulerint nescius, invidiam apud novos colonos faciebat Antonio, quasi Pompeium cum veteribus colonis in possessiones eorum reduceret: nam eorum plerique ad Pompeium confugerant. Id facilè creditum, ne sic quidem veteranos segnio-

res

Animus veteranorum erga Antonium.

res ad Antonii militiam reddidit: tantum favoris pugna Philippensis ei paraverat. Cæsar autem putabat se Antonium & Pompeium Ænobarbúmque superaturum legionum numero: habebat enim jam supra quadraginta: sed quum nullam navem haberet, nec tempus ad ædificandas suppeteret, timebat ne

702

illi quingentis instructi navibus oras Italiæ circumerrando, famem inferrent. Id cogitans, quamvis aliquot virginum offerretur ei conditio, Mæcenati scripsit ut cum Scribonia sorore Libonis soceri Pompeii transigeret, ut per hanc occasionem posset pacem cum Pompeio, si opus esset, facere: his cognitis Libo suis mandavit per literas, ut eam incunctanter collocarent Cæsari. Tum Cæsar quotquot Antonianos amicos aut exercitus suspectos habebat, alios alia occasione ablegabat, & Lepidum in designatam ei Africam, cum sex Antonianis suspectis legionibus. Lucium autem accitum laudavit quidem ut erga fratrem pium, si, ejus voluntati obsecutus, culpam in seipsum transtulerat: exprobrabat autem ingratitudinem, si, ne post tantum quidem acceptum beneficium, fateretur de Antonio, qui jam manifestè diceretur conspirasse cum Pompeio. Equidem tibi credens, inquit, post Caleni mortem, provincias & exercitum, ne sine imperatore essent, per meos amicos servabam Antonio: nunc verò deprehensis insidiis, & illa omnia mea facio, & tibi si velis ad

Scribonia, soror Libonis, soceri Pompeii.

Cæsaris verba ad Lucium.

μως ἐπὶ τ Ἀντώνιον ἐστράτευον. ὅτως ἡ δόξα τ ὑπ Φιλίπποις μεγάλων ἐδημαγώγηϰ τ Ἀντώνιον. ὁ ϗ Καῖσαρ Ἀντωνίου μ ϰ Πομπηίου ϰ Ἀλωοβάρβου ϰ πλήθ ὁπλιτῶν ὑπερέβαλλεν ὑπάρχων (ἦρχε γὰρ τελῶν ἐς τότε πεντεϰαίδεϰατα πλείονων) ναῦν δὲ ὀλιγίστην ἔχων, ἐδὲ ϰαιρὸν ἐς παρασϰευήν, ἀῤῥώδει, ναῦς ὑπερόπλους ἐχόντων πεντηϰοντόρους, μὴ τῷ Γαλλίαν περιπλέοντες ἐς λιμὸν περιενέγϰωσιν. ἂν ὑμούμενον (ἐλέλεϰτο δὲ αὐτῷ περὶ πολλῶν παρθένων ἐς γάμον) ἐπέστελλε Μαϰλῶϊ σωθῆναι Σϰριβωνίᾳ τῇ Λίβωνος ἀδελφῇ ϗ ϰηδεύσης Πομπηΐῳ, ἵν' ἔχοι ϰ τῷδε ἀφορμὴν εἰς Ἀμαλύσεις εἰ δεήσοι. ϗ πυθόμενον ὁ Λίβων, ἐπέστελλε τοῖς οἰϰείοις ἐξυμᾶν αὐτῷ τ Καίσαρι προθύμως. ὁ ϗ Καῖσαρ τ Ἀντωνίου φίλων ϰαὶ στρατιωτῶν ὅσους ὑπώπτευε, διέπεμπεν ἐπὶ προφάσεων ἄλλους ἄλλαχοῦ, ϰ Λέπιδον ἐς τὴν ἐψηφισμένην αὐτῷ Λιβύην, ἄγοντα τ Ἀντωνίᾳ τελῶν τὰ ὕποπτα ἓξ. Λεύϰιον ϗ ϰαλέσας, ἐπήνει μὲν ἐς φιλαδελφίαν, εἰ τῇ Ἀντωνίου γνώμῃ ὑπορρυηϰὼς, ἴδιον τὸ ἁμάρτημα ἐποιεῖτο, ὠνείδιζε ϗ ἐς ἀϰριβείαν, εἰ τοιούτου τυχὼν αὐτὸς, μηδὲ τῷ ὁμολογεῖν περὶ Ἀντωνίᾳ, σαφῶς ἤδη ϰ Πομπηΐῳ συνθέσθαι λεγομένῳ, Ἐ- „ γὼ δέ σοι πιστεύων, ἔφη, Καλήνῳ „ τελευτήσαντι, τά τε ἴδια τὰ „ ὑπ' αὐτῷ ϗ τ στρατὸν, ἵνα μὴ „ ἄναρχος εἴη, Ἀμ τ ἐμαυτὸς φί- „ λων διῴϰουν Ἀντωνίῳ, ἀλλὰ νῦν „ ἐμφανείσης τῆς ἐπιβουλῆς, ϰαὶ πά „ τε ἐμαυτὸς πάντα ποιοῦμαι, ϰ

„ σὺ

» σοὶ ὡς τὸν ἀδελφὸν ἀπιέναι ἡδέ-
» λοντι συγχωρῶ μὴ ἀδείας. ὁ μὲν
ἔτως εἶπεν, εἴτε πειρώμενος τοῦ Λευ-
κίου, εἴτε τὸ λεχθὲν ὑπιστεῖν ἐθέ-
λων ἐς τὸν Ἀντώνιον· ὁ δὲ οἷα δὴ ὡς
» τέρην εἶπε, Φουλβίας μὲν ἡδόμε-
» νον οὐσης μοναρχικῆς, ἐγὼ δὲ
» συνεχώμενον τοῖς τοῦ ἀδελφοῦ
» φρονοῦσιν ἐς τὸ ἀπάντων ὑμῶν
» κατασπάσεσθαι. εἰ νῦν εἰ μὲν ἐπὶ κα-
» τελύσῃ τὴν μοναρχίας ἔρχεται ὁ ἀ-
» δελφὸς, ἢ φανερῶς ἢ λαθὼν
» εἰχήσομαι ὡς αὐτὸν, ἀγωνιού-
» μενον αὖθις ὑπὲρ τῆς πατρίδος
» ὡς σε, καίπερ ἤδη μοι χρό-
» μενον εὐεργέτην· εἰ δ' ἐπιλέγοι-
» το κἀκεῖνον, ἢ Δομιτίους τοὺς
» συμμοναρχήσοντας αὐτῷ, πολε-
» μήσω σῶν σοὶ ὡς αὐτὸν, ἕως
» ἂν ἐγὼμαι μηδὲ σε μοναρχίαν
» κατιστᾶν· τὸ γὰρ τῆς πατρίδος
» αἰεὶ ὡσθήσω ἐμοὶ χαίρειν ἐγέ-
» νους. Ὧδε μὲν ὁ Λεύκιος εἶπεν·
ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτὸν ἢ τέως ἐν θαύ-
μασι ἄγων, οὐκ ἔφη μὴ ἐθέλειν βου-
λόμενον ἐπιξεῖναι ἢ ἀδελφοῦ, πι-
στεύειν δὲ ὡς τοιῷδε ἀνδρὶ πᾶσαν
Ἰβηρίαν ἢ τὸν ἐν αὐτῇ στρατὸν, ὑ-
ποστρατηγιοῦντων αὐτῷ τῶν νῦν ἡγου-
μένων αὐτῆς Σπιδιδυκίου τε καὶ
Λουκίου. ἕτω μὲν δὴ ἢ Λεύκιον ὁ
Καῖσαρ ἀπέπεμπε σῶν τιμῇ, ἢ
ἅμα τῶν ὑποστρατήγων ἐφύλασσεν
ἀφανῶς.

Ἀντώνιος δὲ Φουλβίαν μὲν ἐν Σι-
κυῶνι νοσηλευομένην ἀπέλιπεν, ἀπὸ
δὲ Κορκύρας ἐς τὸν Ἰόνιον ἔπλει,
στρατὸν μὲν ὁ πολὺν, ναυσὶ δὲ μα-
κρήσιας ὡς ἐν Ἀσίᾳ πεποίητο· πε-
ζόμενος δὲ Ἀλιόβαρβος ἀπαντᾷν
αὐτῷ ναυσὶ ἢ στρατῷ πολλῷ, ὃ δὴ
κωλύσειν ποιν ἐσβῆναι ἐπὶ τοὺς Δομιτί-

fratrem abire securè permitto. Hæc Cæsar sive ut tentaret Lucium, sive ut ad Antonium permanarent quæ dicebat. Ille quæ priùs retulit: Fulviæ quidem ingenium noram, dominationis cupidum, sed ego fraternis copiis utendum putavi ad tollendum dominatum vestrûm omnium. Et nunc quoque si venturus est frater ut subvertat monarchiam, clámve palámve proficiscar ad eum, certaturus iterum contra te pro patria, quamvis affectus à te maximo beneficio: quòd si & ille quæret socios suæ tyrannidis, pro te stabo contra eum, quandiu putabo neque te affectare monarchiam: semper enim apud me plus valebit affectus erga patriam, quam vel gratia vel cognatio. Cæsar tunc quoque miratus sermonem Lucii, negavit se usurum ejus opera contra fratrem, ne si vellet quidem sequi, crediturum tamen ut tali viro universam Hispaniam cum exercitu, & legatos additurum ei proprætores Peduceium & Luceium. Ita & Lucium Cæsar ablegavit honoris specie, legatis jussis eum clàm custodire.

Lucii responsum.

Generosus Lucii animus & fides in remp.

703

Ceterùm Antonius Fulviam Sycione reliquit languidam, & solvens Corcyra navigavit per Ionium mare cum non magnis copiis, classe verò ducentarum navium quas in Asia confecerat. Audito autem quòd Ænobarbus cum classe ac magno exercitu iret sibi obviam, qui credebatur

à non-

à nonnullis non fore constans in inchoato fœdere, damnatus enim fuerat ut conspirationis in Cæsarem conscius, ideóque relatus in proscriptorum numerum, & Philippensi prælio contra Cæsarem Antoniúmque steterat: nihilominus pergebat navigare cum quinque optimis navibus, ne videretur diffidere, jussis reliquis ex intervallo subsequi. Quúmque jam in conspectu esset Ænobarbus, cum omnibus copiis universáque classe propinquans concito remigio, extimuit Plancus, astans Antonio: censuítque sistendum cursum, & præmittendos qui explorarent fidem viri dubiam: ille respondit, se malle mori deceptum fœdere, quàm evadere specimine pavoris edito. Jamque è propinquo agnoscebant se invicem & petebant naves prætoriæ conspectis insigniis, quum primarius lictor Antonii stans in prora, ut mos est, sive oblitus quòd vir dubiæ fidei, habens ipse quoque proprium exercitum, adventaret, sive generosa quadam usus superbia, ut subditis aut inferioribus occurrentibus, imperavit detraherent insignia: fecerunt illi, & navem appulerunt ad latus navis Antonii. Secuta deinde salutatione inter ductores, milites Ænobarbi Antonium appellarunt imperatorem, & Plancus vix recepit animum. Antonius recepto in suam navem Ænobarbo, ad Poloenta appulit, ubi erant Ænobarbi terrestres copiæ: ibi Ænobarbus imperatori

Plancus ab Ænobarbo, Antonio timet.

Antonii dictum.

φθείσης αὐτοῦ δαῖς εἶναι βέβαιον (ὃ γὰρ Ἀηνόβαρβος τὸν κατεγνωσμένον τε ὑπὸ δίκης ἐπὶ Γαΐῳ Καίσαρι φόνου, καὶ προγεγραμμένον ἐπὶ τῇ κατεδίκῃ, καὶ ὢν Φιλίπποις Ἀντωνίῳ καὶ Καίσαρι πεπολεμηκότων) ὅμως ἔπλει, πέντε ναυσὶν ἐπιβὰς ταῖς ἀρίσταις, ἵνα φαίνοιτο πιστεύων, καὶ τὰς λοιπὰς ὑπὲρ ἀσφαλείας ἐπεσθαι κελεύσας· καθορωμένου δὲ ἤδη καὶ Ἀηνοβάρβου παντί τε τῷ στρατῷ καὶ παντὶ τῷ στόλῳ μετ' ὀξείας εἰρεσίας προσπλέοντος, ἔδεισεν ὁ Πλάγκος Ἀντωνίῳ παρεσὼς, καὶ ἐπιχεῖν αὐτὸν ἠξίου τὸν πλοῦν, καὶ προπέμψαι τινὰς ἐς πεῖραν, ὡς πρὸς ἀμφίβολον ἄνδρα· ὁ δὲ εἰπὼν αἱρεῖσθαι παραπονδυλύμβοις ἀποδανεῖν μᾶλλον, ἢ σώζεσθαι δειλὸς ὀφθείς, ἔπλει· πλησίον τε ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ναυαρχίδες ὑπὸ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τὸ ῥαδδοῦχον ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ καθ' τῷ πρῴρᾳ ὥσπερ ἔθος ἐστὶν ἑστὼς, εἴτε σκιαδούμβου ὄπ ἀμφίβολος ἀνὴρ, καὶ στρατὸ κρύπτειν ἡγούμενος ἰδίᾳ, προσπλέοι, εἴτε διὰ εὐγλωττέρου φρονήματος, ὡς ὑπηκόοις ἢ ἐλάσσοσιν ἀνδράσιν ὑπαντῶσι προσέταξε καθελεῖν τὸ σημεῖον, οἱ δὲ καθήρουν τε, καὶ τὸν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς προσέφερον· ὡς δὲ καὶ σαφῶς ὄντες ἀλλήλους παρέσυντο, καὶ ὁ στρατὸς ὁ τοῦ Ἀηνοβάρβου τὸν Ἀντώνιον ἠσπάζετο προσιόντα, ὁ μὲν Πλάγκος ἀνεθάρρει μᾶλλον, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐς τὴν ἑαυτοῦ ναῦν τὸν Ἀηνοβάρβου ἀναδεξάμενος, ἐς Παλόεντα κατέπλευσεν, ἔνθα καὶ Ἀηνοβάρβῳ καὶ τὸ πεζὸν, καὶ ὁ Ἀηνόβαρβος τὸ

σκίωνος

σιλιῶτις ἐξίστατο Ἀντωνίῳ· ὑπὸ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἐπὶ Βρεντεσίας διέπλεον, φυλακοσυμβόλους ἑκατὸν πέντε Καίσαρος τάξεων· καὶ οἱ Βρεντέσιοι τὰς πύλας ἀπέκλειον Ἀηνοβάρβῳ μέν, ὡς ὑπὸ πολλοῦ πολεμίῳ, Ἀντωνίῳ δέ, ὡς πολέμιον ἐπαγομένῳ· ὁ δὲ ἀγανακτῶν, καὶ ἡγούμενος εἶναι τάδε καλλωπισμάτα, τὸ δ' ἀληθὲς ὑπὸ κλεισθῆναι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος φρουρῶν γνώμῃ Καίσαρος, διατάφρους τε πόλεως τὸ ἰσθμὸν ἐκ ἀπετείχιζεν. ἔστι δ' ἡ πόλις, χερρόνησος ἐν μυχοῦδει λιμένι, ἐς ὃν δὴ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐξ ἠπείρου στελλόμενοι ἀνάντη λόφῳ διατετμημένῳ τε καὶ διατετειχισμένῳ· ὁ δὲ Ἀντώνιος καὶ τὸ λιμένα μέγαν ὄντα φρουρίοις πυκνοῖς ἐπεφράξατο καὶ τὰς νήσους τὰς ἐν αὐτῷ, ἐς τε τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας ἐπέπεμπεν, εἴς ἑρητο τὰ εὐκαιρα καταλαμβάνειν· αὐτὸς δὲ καὶ Μηνόδωρον σὺν νυσὶ πολλαῖς καὶ στρατοῦ τέσσαρσι τέλεσιν ἐκπέμψας, Σαρδὼ Καίσαρος ὄσαν, ἐς τὰ ἐν αὐτῇ δύο τέλη ἐπεισάσας, τῷ συμφρονοῦντι Ἀντωνίου καταπλαγέντος· τὰ δὲ Ἰταλίας Σιγιουῶτα μὲν τῆς Αὐσονίας οἱ Ἀντωνίου κατέλαβον· Θουρίους καὶ Κωσεντίαν Πομπήιος ἐπολιόρκει, καὶ τῶν χώραν ἐπενέμετο τοῖς ἱππεῦσιν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ὀξείας καὶ παντάπασιν τῆς ἐπιχειρήσεως οὔσης, ἐς μὲν τὴν Αὐσονίδα ἔπεμπεν Ἀγρίππαν, ἐπικουρεῖν τοῖς πονουμένοις, καὶ ὁ Ἀγρίππας τὰς ἐν ὁδῷ κληρούχους ἠγεν ὑπὸ λαφύγματος ἑπόμενους, ὡς ἐπὶ Πομπήιον ἰόντας· μαθόντες δὲ Ἀντωνίου γνώμῃ τὰ γε-

cessit suo tentorio. Inde Brundisium navigatum est, ubi quinque Cæsarianæ cohortes erant in præsidio. Brundisini portas clauserunt Ænobarbo ut hosti veteri, Antonio ut hostem adducenti. Ille indignatus & prætextum hunc existimans, re autem vera se à Cæsarianis excludi ex sententia Cæsaris, cervicem qua urbs continenti jungitur, fossa muróque intersepivit: est enim sita in peninsula in sinum portuosum excurrente: nec poterat adiri à continente, clivo transversim interciso: sinum quoque ipsum quàm magnus est, crebris castellis obsedit, & quas complectitur insulas, misitque circum oras Italiæ, qui loca opportuna occuparent, hortatus simul & Pompeium ut classe quantum posset invaderet Italiam. Ille perlibenter Menodorum cum valida classe & quatuor legionibus misit in Sardiniam quæ tum erat Cæsaris: ubi duas legiones in suas partes pertraxit, attonitas metu conspirationis ejus cum Antonio. In ora Italiæ Sigiuntum oppidum Ausoniæ ceperunt Antoniani: Thurios & Consentiam Pompeius obsedit, in agris earum urbium equites collocavit.

Cæsar tot locis impugnatus eodem tempore, Agrippam misit in Ausoniam, ut obsessis opem ferret: qui ex coloniis ejus viæ veteranos jussit subsequi, quasi ducturum contra Pompeium: sed quia didicerunt hæc

704

Brundusini portas claudunt Ænobarbo & Antonio.

Brundisium ab Antonio obsessum.

Menodorus.

Sigiuntum oppidum.

Cæsar multis locis eodem tempore impugnatus.

geri ex Antonii sententia, clàm domum reversi sunt. quod maximè Cæsarem terruit: nihilominus ipse Brundisium profectus est cum alio exercitu, & tempestivis alloquiis reducebat veteranos ad officium: à se verò deductos reverentia sui permovit ut sequerentur, agitantes clandestina consilia Antonium conciliandi Cæsari: quòd si ille bellum inferret pertinaciter, tuendi dignitatem imperatoris sui, qui tum Canusii per aliquot dies corpore languens, de cetero copiis præstábat Antonio: quúmque videret vallo intercluſum Brundisium, tantùm admotis eò castris, hostem observabat ex insidiis. 705 Antonius munitionibus superior, à quibus majorem etiam tum arcere poterat, exercitum

Antonii stratagema.

properè vocavit è Macedonia: stratagemate usus etiam, ut noctu paganis tum in longas tum in onerarias naves impositis, interdiu alii post alios armati appellerent, quasi advecti è Macedonia inspectante adventum eorum Cæsare. Jámque etiam machinis instructus oppugnare parabat Brundisium magno dolore Cæsaris, qui opem obsessis ferre non poterat, quum sub vesperam utrisque nuntiatum est Sigiuntum

Sigiuntum ab Agrippa receptum.

ab Agrippa receptum: Pompeium verò à Thuriis repulsum, adhuc obsidere Consentiam: quod Antonius permoleste tulit. Ut verò etiam Servilium cum mille ducentis equitibus ire

Pompeius à Thuriis repulsus.

ad Cæsarem auditum est, non potuit se continere, quin statim

γνώμην ἔνεκα, ἀνέτρεφον αὐτίκα Δμηλαυθάνοντες, καὶ τοῦτο μάλιστα κατέπληξε τὸν Καίσαρα· οὐδὲν δ' ὅμως ἧσσον τὸν Βρεντέσιον αὐτὸς μὲν ἑτέρῳ στρατῷ, τοῖς κληρούχοις αὖθις ἐπετύγχανε, καὶ μετῴδυσκε, καὶ τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ στωμυλισμένους ἤδη αἰδουμένους, καὶ γνώμιλον ἐπὶ ἀποῤῥήτῳ ποιουμένους Ἀντώνιον καὶ Καίσαρα συναλλάσσειν· εἰ δ' ὁ Ἀντώνιος ἀπειθῶν πολεμοίη, Καίσαρι ἀμύνειν. ὁ δὲ Καίσαρ ὀλίγαις μὲν Κανουσίῳ πυκὶ ἡμέραις ἐνοσηλεύετο, πυκὶ δὲ ὧν ἐπὶ κρείσσων Ἀντωνίου καὶ τὸ πλῆθος, εὗρε τὸ Βρεντέσιον ἀποτετειχισμένον, καὶ ἀδόλῳ αὐτὸ ἢ παρεστρατοπέδευε, καὶ τοῖς κυκλοῦσιν ἐφήδρευεν. ὁ δ' Ἀντώνιος ἰκρᾶτέ μὲν τοῖς ὀχυρώμασιν, ὡς πολὺ πλέονας ἔχων ἀσφαλῶς ἀποκλείειν· ἐκάλει δὲ τὸ στρατὸν ἐκ Μακεδονίας καὶ σπουδῇ, καὶ ἐτέχνασεν ἐπὶ νυκτὸς ἀφανῶς ἀναγαγεῖν ναῦς μακρᾶς τε καὶ στρογγύλας ἰδιωτικοῦ πλήθους, αἳ μεθ' ἡμέραν ἄλλοι μὲν ἄλλως κατέπλεον ὡπλισμένοι, καθάπερ ἐκ Μακεδονίας ἐπίοντες, ἐφορῶντες αὐτῶν τὸν ἐπίπλουν καὶ Καίσαρος. ἤδη δ' αὐτῶν καὶ τὰ μηχανήματα μεγάλα ἦν, καὶ ἐπιχειρήσειν ἔμελλε τοῖς Βρεντεσίοις, ἀχθομένου τοῦ Καίσαρος, ὅτι μὴ εἶχεν ἐπαμύνειν· τότε δὲ ἑσπέρας ἑκατέρωθι ἀγγέλλεται, Σιγιούντα μὲν Ἀγρίππας ἀναλαβών, Πομπήιος δὲ Θουρίων μὲν ἀπεσμένος, Κωσεντίαν δὲ ἔτι πολιορκῶν, ἐφ' οἷς ὁ Ἀντώνιος ἐθυσιάζεσθαι. ὡς δὲ καὶ Σερουίλιος ἀπηγγέλθη πεφευγὼς τὸν Καίσαρα μετὰ χιλίων καὶ διακοσίων ἱππέων, ὁ καθέξειν τὴν ὁρμὴν ὁ Ἀντώνιος,

τῶν, εὐθὺς ἀπὸ δ' πεντε μεθ' ὧν εὖρεν ἑτοίμων φίλων, καὶ ἱππέων πεντακοσίων, μᾶλλα θρασέως ἐπεχθεὶς, ἐπέπεσε τοῖς χιλίοις & πεντακοσίοις ἱππαζομένοις ἔτι ἐν πόλιν Οὐρίαν, καὶ συνέλαβε, καὶ ἐμάχετο παρειλαύνοντες, & αὐτὸς ἡμέρας εἰς τὸ Βρεντέσιον ἐπανῆγαγε. ἔπεμψαν τὸν Ἀντώνιον ὡς ἀμαχον ὄντα τῶν ἐν Φιλίπποις δόξης ἔτι καταπεπλῆχθαι, αἵ τε στρατηγίδες αὐτῷ τάξεις ἀπὸ τῆς τῆς δόξης ἐπαιρόμεναι, προσπελάζον τῷ χάρακι τῷ Καίσαρος καὶ μέρη, καὶ τοὺς στασιαστὰς ὀφθαλμοὺς ἀνείδιζον, εἰ πολεμήσοντες ἥκοιεν Ἀντωνίῳ τῷ πάντας αὐτοὺς ἀφεστῶτι ἐν Φιλίπποις· τοῖς δὲ ἀντιπαραλογιζομένοις, ὅτι αὐτοὶ σφίσιν ἥκουσι πολεμήσοντες, λόγοι στασιαστῶν ἐγίγνοντο, καὶ τὰ ἐγκλήματα ἀλλήλοις προὔφερον, οἱ μὲν τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Βρεντεσίου, καὶ τὸν ἀφαίρεσιν τοῦ Καλλιοδρατοῦ, οἱ δὲ τὸν ἀποκλεισμὸν & Βρεντεσίου καὶ πολιορκίαν, καὶ τὸν τῆς Ἀσσισίδος καταδρομὴν, & τὸ στρατόπεδον μὲν Ἀλλοβάρχου σφαγέα Γαΐου Καίσαρος, στρατοπεδεύσαι ἐν Πομπηΐῳ κοινῷ πολεμίῳ· καὶ τέλος οἱ τὰ Καίσαρος ἐς τὸν γάμον σφῶν τοῖς ἑτέροις ἀνεκάλυπτον, ὅτι Καίσαρα στρατεύσειεν, οὐκ ἀμυνομένους Ἀντωνίου τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ βλασφημίας ἐπινοοῦντες ἀμφοτέροις, ἢ Ἀντώνιον ἀποθοῦντα & πολεμοῦντα ἀμυνόμενοι· καὶ τάδε καὶ αὐτοὶ προσπελάζοντες τοῖς Ἀντωνίου χαρακώμασι προὔλεγον. γιγνομένων ἐν τούτων, ἀγγέλλεται Φαλῖσια πεδιέσαι, λεγομένη ἐπὶ τοῖς Ἀντωνίῳ μεμίψεσιν ἀθύδιον nuntiatur mors Fulviæ:

à cœna cum amicis quotquot paratos nactus est, & quadringentis equitibus audacia magna irrueret in mille quingentos, quos adhuc cubantes oppressit circa Uriam, & terrore in deditionem acceptos eadem die reduxit Brundisium: adeo Philippense prælium illi opinionem invicti paraverat. quamobrem prætoriani elatiores alii post alios accedebant ad castra Cæsaris, exprobrantes suis quondam contubernalibus, quòd arma ferrent adversus Antonium, cujus opera servati sint Philippensi acie: quibus respondentibus, imò sibi bellum inferri, ventum est ad colloquia, tursumque interceserunt criminationes mutuæ, alteris excluſos se Brundisio, & Caleni exercitum alienatum querentibus: alteris è diverso Brundisii obsidionem & oppugnationem objicientibus: excursionésque factas in oram magnæ Græciæ, armáque sociata cum Ænobarbo percussore C. Cæsaris, cumque communi hoste Pompeio. Tandem Cæsariani mentem suam aperuerunt alteris, secutos se Cæsarem, non oblitos virtutis Antonii, sed cupidos reducendorum imperatorum in mutuam gratiam: aut, si Antonius flecti se non patiatur, vim vi repulsuros: & hæc etiam Antoniana castra subeuntes profitebantur. Dum sic sermones ultrò citróque commeant, commoquæ dicebatur Antonii querelas

Servilii clades.

Exprobrationes mutuæ Cæsaris & Antonii militum.

ægrè ferens, ultro sibi morbum acciviſſe, quòd iratum haberet Antonium: ægrotam enim deſeruerat, & ne diſcedens quidem inviſerat. Ea mors viſa eſt utrique parti utilis, ſublata fœmina inquieti ingenii, quæ ob Cleopatræ muliebrem æmulationem tam grave bellum exciverat: caſum tamen hunc parum fortiter tulit Antonius, quaſi ipſe in cauſa fuerit.

Fulviæ interitus Antonio & Cæſari commodus.

Erat L. Cocceius utrique imperatori amicus, qui à Cæſare in Phœnicem æſtate ſuperiore ad Antonium unà cum Cecinna miſſus fuerat, & reverſo Cecinna ipſe apud Antonium manſerat. Is Cocceius captata occaſione, finxit ſe revocatum à Cæſare, velle ei prius valedicere: & permittente ut abiret Antonio, pertentans amplius rogavit ecquid vellet reſcribere Cæſari, à quo per ipſum Cocceium literas acceperat. Tum Antonius, Quid nunc ſcribamus invicem quum ſimus inimici, niſi fortaſſe mutua convitia? & alioquin jam reſcripſi per Cecinnam: id exemplar ſi vis accipe. Cocceius cavillum hoc repercuſſit, contendens non eſſe inimicum appellandum Cæſarem, qui ſic Lucium & alios Antonii amicos tractaverit. Tum ille: Sed me, inquit, excluſit Brundiſio, meas provincias & Caleni exercitum occupavit: quòd verò in ſolos amicos benignus eſt, non tam amicos mihi ſervat, quàm inimicos reddit ſuis beneficiis. Cocceius, ubi quere-

L. Cocceius Antonium Cæſari reconciliare vult.

μῆσαι, καὶ ἐς τὸν νόσον ἐμπεσεῖν, νομιζομένη σφᾶς καὶ τὸν νόσον ἐκοῦσαι ἐπιτρέψαι τῷ τὸν ὀργὴν Ἀντωνίᾳ· νοσοῦσάν τε γὰρ αὐτὸν ἀπολελοιπέναι, καὶ ἐσ ἐπολείπων ἐωρακέναι· ἐδόκει δ' ἀμφοτέροις ἐς πολλὰ συμφέρειν ὁ θάνατος, γυναικὸς φιλοπράγμονος ἀπηλλαγμένοις, ἢ διὰ τὴν Κλεοπάτρας ζῆλον ἐξερρίπισε τοσόνδε πόλεμον· τοῦτο μὲν παθὸν ἀθενῶς ἐνέγκειν ὁ Ἀντώνιος, ἠγέμονός τε ἐς αὖθις γεγενέναι.

Λούκιος δὲ ὁ Κοκκήϊος ἑταῖρος φίλος, καὶ ὑπὸ Καίσαρος ἐς Φοινίκην ἅμα καὶ πρότερον ἄλλοις πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἀπέσταλτο μετὰ Κεκίννα, ἐπανιόντος δὲ τοῦ Κεκίννα, παρὰ Ἀντωνίῳ κατέλυσεν· οὗτος τότε ὁ Κοκκήϊος τὸν καιρὸν ἁρπάσας, ὑπεκελύετο μεταπεμφθῆναι πρὸς Καίσαρος ἀπασόμενος αὐτὸν, συγχωρησάντος δὲ ἀπιέναι τοῦ Ἀντωνίου, πειρώμενος ἤρετο, Εἴ τι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀντώνιος ἐπιστέλλει τῷ Καίσαρι, κεκομισμένος δ' αὐτοῦ Κοκκήϊος γράμματα· καὶ ὁ Ἀντώνιος, Νυνὶ μέν, ἔφη, τί ἂν ἀλλήλοις γράφοιμεν ὄντες ἐχθροί, εἰ μὴ κακῶς ἀλλήλους ἀκούειν; ἀντέγραψα δὲ τοῖς πάλαι φίλοις Κεκίννα, καὶ εἴ βούλει, λάβε τὰ ἀντίγραφα· ὁ μὲν δὴ τοῦτος ἐπεχλεύασεν· ὁ δὲ Κοκκήϊος, οὐκ εἰδὼς πῶς τὸν Καίσαρα χρὴ εἶναι ἐχθρὸν ἐς τε Λεύκιον καὶ τοὺς ἄλλους Ἀντωνίου φίλους τοιόνδε μεμνημένος· Ὁ δὲ οὐκ Βρεντεσίᾳ με, φησὶν, ἀπέκλεισεν, καὶ τὰ ἐμὰ ἔθνη, καὶ τὸν Καλλιᾶ στρατὸν ἀφῄρηται, ἐπὶ τοῖς φίλοις ἐστὶν ἐχθροὺς μόνοις, ἀλλὰ τοὺς φίλους ἐμοὶ σῴζειν ἔοικεν, ἀλλὰ τοῖς εὐεργεσίαις ἐχθροποιεῖν· καὶ ὁ Κοκκήϊος, ἃ μὲ ἐπεμέ-

μνη-

ἐπεμέμφετο μᾶλλον, ἢ ὀλίγον δὲ ἐπ
ὀξυτέραν φύσιν ἐπιρρήσεως, ᾤχετο
πρὸς τὸν Καίσαρα· ὁ δὲ αὐτὸν ἰδὼν,
ἐν θαύματι ἐποιεῖτο ὅτι μὴ θᾶσσον
» ἦλθοι· Οὐ δῆ, ἔφη, ἵνα σὸν ἀ-
» δελφὸν, ἵν' ἐχθρός μοι, σῶ-
» σαιμι· ὁ δὲ, πῶς ἔφη, τοὺς μὲν
» ἐχθροὺς φίλους ἀποκαλεῖς τε,
» καὶ τὸ στρατὸν ἀφαιρῇ καὶ τὰς ἐπῆ-
» ρείας; καὶ ὁ Καῖσαρ, Οὐ δῆ, ἔφη,
» Καλλιῶ τελευτήσαντος ἐγὼ ἐ-
» πὶ μειρακίῳ τῷ Καλλιῶ παιδὶ
» χιλίας τοσαύτας ἀφορμὰς ἀπέ-
» στης ἐπ Ἀντωνίῳ, ἵνα καὶ Λεύκιος
» ἀνιαθεὶς ἐμοὶ ἀπῇ, καὶ Ἀσίνιος, καὶ
» Ἀλλοβάρδους χρησόμενος ἐχθρῶν-
» τοιν ἐμοὶ ἡμῶν· ἐπεὶ καὶ τὰ Πλάγ-
» κου τέλη καὶ τὰ ἀπὸ Βρεντεσίου κατέλαβον,
» ἵνα μὴ οἴκοθεν πρὸς Πομπήιον
» οἱ ἐμοὶ ἵππεῖς αὐτῶν διέπλευσαν
» εἰς Σικελίαν· καὶ ὁ Κόκκηϊος,
» Ἕτερος, ἔφη, ταῦτ' ἐλογοποιή-
» μην· ὀλίγον Ἀντώνιος ἐπίσευεν,
» ἕως ἂν ἀπεκλείσθη καὶ Βρεντεσίου
» καθάπερ πολέμιος· καὶ ὁ Καῖσαρ,
ΟΥ'δὲν μὲν αὐτὸς ἔφη πρὸ τοῦτ'
πρόσταξαι, ἐγὼ δὲ οὐδ' ἐμοὶ
πρόσπλέοντι, οὐδ' ἀφικόμενος μὴ
πολεμίων προσδοκήσας, Βρεντε-
σίους ἢ αὐτὸς καὶ τὰ ὑπολελειμ-
μένον αὐτοῖς ἀφ' τοὺς Ἀλλοβάρ-
δους καταδρομὰς πεζίαρχον αὐτο-
κελεύστους ἀπεκλείσαι τὸν Ἀντώ-
νιον, σωθέλθραν μὲν ἐχθρὸν κοινὸν
Πομπηίῳ, ἐπιζημιοῦντα ἢ Ἀλλό-
βαρδον φονέα ἐμοῦ πιστοῦ,
ψήφῳ καὶ κρίσει καὶ προγραφῇ
κατεγνωσμένον, καὶ πολιορκη-
σόντα μὲν τὸ Βρεντέσιον μὴ Φι-
λίππους, πολιορκησοῦντι ἢ ἐπ
τὴν Ἰόνιον ἐν κύκλῳ, ἐμπρήσοντα
τῶν ἢ τὰς ἐμὰς ναῦς, καὶ τὴν Γαλλίαν λεηλατήσοντα. ὁ ἢ, πάνδεινα

las audivit, nolens hominem iracundum irritare amplius, profectus est ad Cæsarem. Ille viso homine, miratus eum non rediisse citius, Num, inquit, ideo fratrem tuum servavi, ut ipse inimicus mihi fieres? Tum alter: Itáne amicos inimicos vocas, & exercitus eis aufers ac provincias? Ad hæc Cæsar: Non enim post obitum Caleni adolescentulo debuit relinqui tam opportunus exercitus absente Antonio, furente Lucio, Asinio, Ænobarbóque vicinis, libenter usuris eo contra nos. nam & Planci legiones occupavi properè, ne Pompeio se adjungeret. certè equites earum trajecerunt in Siciliam. Tum Cocceius, Aliter hæc ad Antonium delata sunt: non credidit tamen, priusquam pro hoste exclusus est Brundisio. Nihil, inquit Cæsar, de hac re mandavi: nec enim illum appulsurum præscire poteram, aut expectare venturum cum hostibus. Brundisini ipsi & relictum ibi propter Ænobarbi populationes præsidium centurionésque injussu suo excluserunt Antonium fœderatum communi hosti Pompeio, & adducentem Ænobarbum parricidam, publico judicio damnatum proscriptúmque, qui post Philippensem pugnam oppugnavit Brundisium, & adhuc circumquaque populatur Ionii maris littora: qui naves meas cremavit, & Italiam prædatus est. Tum alter, Permisistis invicem cum

Cocceii & Cæsaris colloquium.

707

Cæsaris excusationes & expostulationes.

quibus libet fœdera facere, nec Antonius cum quoquam homicida pacem fecit magis quam tu ipse, rationem tui patris habens: Ænobarbus non est è parricidis, damnatus ab infensis judicibus, ne conscius quidem illius consilii: quòd si ut Bruti amicum indignum venia ducimus, videndum est ne fermè omnibus infensi simus. Cum Pompeio fœdus ictum est, non ad te oppugnandum, sed ut si à te infestetur Antonius, belli socium habeat: sin minus, ut eum tibi conciliet, ipsum quoque alienum ab omni scelere. Tu verò etiam hic in culpa es: nisi enim bellum motum esset in Italia, isti nunquam ausi fuissent legationes ad Antonium mittere. Cæsar criminari pergens, ait Italiæ sibíque Manium & Fulviam Luciumque bellum intulisse: Pompeium verò nunquam antea, sed 708 tum primùm Antonii fiducia maritimas ejus rigiones ausum aggredi. Tum Cocceius, imò justu, non solùm fiducia: nec enim dissimulabo, invasurum classibus etiam reliquam Italiam, nudatam navali præsidio, nisi vos pacem feceritis. Cæsar, qui non otiosè huic commento aures præbuerat: Attamen, inquit, non impunè feret Pompeius, repulsus à Thuriis ut commeruit. Tum Cocceius perspecta controversia, mentionem injecit mortis Fulviæ: utque non ferens iratum sibi Antonium, in mor-

,, μὴ ἔφη συνεχωρήσατε ἀλλήλοις,
,, ὡς ὃς ἂν ἐθέλητε, κ᾽ ὀφεί-
,, τ᾽ ἀνδροφόνων Ἀντωνίῳ ἐπιτί-
,, μιος, ὀφλὲν ἑλάσσεν ἢ αὐτὸς σὺ
,, τ᾽ σὸν πατέρα ἡμῶν Ἀηνοβαρ-
,, βῶ᾽ ᾧ σὺκ ἐστι τῶν ἀνδροφόνων,
,, ὀφλὲ ψήφῳ αὐτῷ κατ᾽ ὀργὴν
,, ἐπήκτην, ὀδὲ γὸ τῆς βουλῆς πω
,, ποτε μετέσχεν· εἰσὶ ὡς φίλῳ βρά-
,, τυ μὴ συγγνώσεως νομίζειν δ᾽ ἡμῖν, ὃν
,, ἂν φθάνοιμεν ὀλίγου δεῖν ἅπασι
,, χαλεπαίνοντες· Πομπήϊος δὲ ὁ
,, στρατὸς ἐτο μὴ συμμαχήσειν ὁ Ἀν-
,, τωνίῳ, πολεμοῦμεν δ᾽ ὑπὸ
,, σοῦ, ὥστε λαβεῖν σύμμαχον, ἢ
,, ἐ σοὶ στρατιὰν ὀδὲν ἀνήκε-
,, στον ὀδ᾽ ἐκεῖνον εἰρηκότες· σὺ δ᾽
,, κ᾽ τῶνδε τὴν αἰτίαν ἔχεις· εἰ γὸ
,, σὺκ ἐπολεμήθη κατὰ τὴν Ἰτα-
,, λίαν, ὀδ᾽ ἂν ἔτι πρεσβεύειν
,, τοῦτο ὡς τ᾽ Ἀντώνιον ἐθάρ-
,, ρουν· ἐ ὁ Καῖσαρ ἔτι ἐπικαλῶν,
,, Τοῦ μὲ Ἰταλίαν, ἔφη, κἀμὲ
,, στὸ αὐτὴ Μάνιόν ἐ Φουλβίαν
,, καὶ Λούκιον ἐπολέμουν· ὁ δὲ
,, Πομπήϊος ὁ ὕστερον, ἀλλὰ
,, νεῶν Ἀντωνίῳ παρόντων ἐπιβῆνκε
,, τ᾽ παραλίου· καὶ ὁ Κοκκήϊος,
,, Οὐκ Ἀντωνίῳ μὲν παρόντων, εἶπεν,
,, ἀλλὰ ὑπ᾽ Ἀντωνίου πεμφθείς·
,, ὃ γὸ ἐπικρύπτω σε, ὅτι κ᾽ τὴν
,, ἄλλην Ἰταλίαν ἐπιδραμεῖ ναυ-
,, πικῷ πολλῷ, ναυλοχὸν σὺκ ἔχου-
,, σαν, εἰ μὴ διαλύσεσθε ὑμεῖς. ὁ
,, δὲ Καῖσαρ (ἐ γὰρ ἀμελῶς ἤκουσε τοῦ τεχνάσματος) ἐπιχω-
,, λίσας, εἶπεν, Ἀλλ᾽ οὐ χαιρήσ
,, Πομπήϊος κακὸς κακῶς καὶ νῦν
,, σὺ Θετταλῶν ἐξελαθείς. ἐ ὁ Κοκ-
κήϊος τὰ ἀμφίλογα πάντα κατιδὼν,
ἐπῆλθε τ᾽ Φουλβίας θάνατον, ἐ τρό-
πον αὐτῆ, ὅτι ὡς τὴν ὀργὴν Ἀν-

τωνίου

τωνίου δυσχεράναντά τε νοσήσαι, καὶ τὴν νόσον ἐπιτείνειν ὑπὸ τῆς δυσθυμίας, οὐκ ἰδόντος αὐτὸν οὐδὲ νοσοῦσαν Ἀντωνίου, ὡς αἴτιον τῇ γυναικὶ θανάτου γιγνόμενον, οὐ πόθῳ τῆς κακείνης γλυκύθυμος, οὐ δένος ὑμῖν ἐνδεῖν ἔτι ἔφη πρὸς ἀλλήλους, πλὴν ἀληθεύσαι δεῖ ὧν ὑπενοήσατε. ἔτω καθομιλῶν τὸν Καίσαρα ὁ Κόκκηιος, σκεπτῶ τε τῷ ἡμέραν ἔξαιτήσατο παρ' αὐτοῦ, καὶ ἐδεῖτο ἐπιστεῖλαί τι τῷ Ἀντωνίῳ νεώτερον ὄντι πρεσβυτέρῳ. ὁ δὲ πολεμοῦντι μὲν ἔτι οὐκ ἔφη χρήσειν· ἅδε γὰρ σκῆψιν· μεμψαμένην δ' αὐτὸν τῇ μητρὶ, ὅτι συγγενὴς οὖσα καὶ τετιμημένη ὑπ' αὐτοῦ, φύγοι τὴν Ἰταλίαν, καθάπερ ἡ τοξόμορφη πάντων ὡς παρ' ἡμῶν. ὧδε μὲν καὶ ὁ Καῖσαρ ἐτέχναζε, καὶ ἐπέστελλε τῇ Ἰουλίᾳ. ἐξιόντι δὲ τὸ στρατοπέδου τοῦ Κοκκηίου πολλοὶ τῶν πρωτοκαρχῶν τὴν γνώμην ἐξέφερον τοῦ στρατοῦ· ὁ δὲ ταῦτα καὶ τόδε αὐτὸ τοῦ Ἀντωνίου μετέφερεν, ἵνα εἰδείη πολεμήσοντας καὶ σωτιθεμένους· συνεβούλευεν οὖν Πομπηΐου μὲν ἐς Σικελίαν ἐξ ὧν ἐπορθεῖ μεταγαλεῖν, Ἀηνοβάρβου δὲ ποι πέμπειν ἕως αἱ συνθῆκαι γένοιντο. παραγαλάσας δὲ καὶ τὰ μητρὸς ἐς ζῶσαν τὸν Ἀντώνιον (ἤρα γὰρ λίαν οὐ τῆς Ἰουλίας) ἠρώτα Ἀντώνιον, εἰ μὴ βουλόμενον τοῦ συμβαίνειν, τὸν Πομπηΐου αὖθις ἐς συμμαχίαν καλοῖεν· τοῦ δὲ μητρὸς ἐκ ἀπελπίζουσης αὐτὰς ἔσεσθαι καὶ Κοκκηίου ἰσχυριζομένου τε σφῶν καὶ ἐλπιζομένου τὸ πλέον εἰδέναι, ὁ Ἀντώνιος ἀνεδίδου, καὶ τὸν Πομπήϊον ἀναχωρεῖν ἐκέλευεν ἐς Σικελίαν, ὡς ἐπιμελησόμενος τῶν

bum inciderit, eúmque auxerit perpetua mœstitia, quum ne in ægritudine quidem Antonius dignatus sit ipsam invisere, sicque mulieri mortem acceleraverit. Qua sublata è medio, nihil aliud, inquit, nobis deest, quàm ut absque fuco proferatis suspiciones mutuas. Per hoc colloquium Cocceius delinito Cæsare, ea die hospitio exceptus est, rogavítque, ut junior grandiori scriberet aliquid. Negavit ille se hosti quicquam scripturum, quum ipse nihil literarum accipiat ab eo. De matre verò ejus questus est, quòd cognationis jure semper in præcipuo honore habita, fugisset Italiam, quasi non quidvis impetratura à se ut filio. Ita & Cæsar pari arte usus scripsit Juliæ. Discedenti autem è castris Cocceio multi centuriones aperuerunt mentem exercitus: qui ut cetera, ita eam quoque indicavit Antonio, ut sciret bellum imminere ab eis, ni redeat in gratiam. Consulebat igitur ut Pompeium ab alienis vastandis revocaret in Siciliam, Ænobarbum aliquò ablegaret, donec redintegrarentur fœdera. Huc accedentibus etiam precibus matris Juliæ, pudor morabatur Antonium, ne si tentata pax minus succederet, rursum recurrendum esset ad Pompeiana auxilia: sed matre spem faciente, quam Cocceius confirmabat quasi secretiorum conscius, cessit Antonius, revocavítque Pompeium in Siciliam, quasi curaturus ea de quibus inter ipsos convene-

709 rat: Ænobarbum misit cum potestate in Bithyniam. Id ubi cognovit exercitus Cæsaris, legatos elegit qui utrunque imperatorem adirent. Hi cohibitis eorum querelis, quippe non ad judicandum electi, sed ad pacem

Cocceius. Pollio. Mæcenas. farciendam: adhibitóque Cocceio, ut communi amborum amico, & ex Antonianis Pollione, è Cæsarianis Mæcenate, decreverunt præteritarum offensarum oblivionem mutuam, & amicitiam in posterum. Quoniam autem Marcellus nuper obierat, maritus Octaviæ, sororis Cæsaris, postulaverunt pacis autores ut frater eam collocaret cum Antonio: móxque desponsa, dictum Feliciter, consequentibus faustis acclamationibus totius exercitus utrique bene precantis, quæ per totam diem totamque noctem continuatæ sunt.

Cæsar & Antonius in gratiam redeunt. Marcelli interitus. Octavia soror Cæsaris collocata Antonio.

Imperium Romanum denuo partiuntur inter se Cæsar & Antonius. Codropolis. Tum Cæsar & Antonius totum Romanum imperium inter se denuo partiti sunt, fecerúntque terminum utriusque ditionis Scodran, oppidum Illyricum, quod videbatur situm in intimo sinu Adriatico: ab hoc versus orientem ut omnes Antonius haberet tam insulas quàm provincias usque flumen Euphratem: versus occidentem verò Cæsar usque Oceanum. Africa Lepido relicta est, ita ut à Cæsare acceperat. Bellum contra Pompeium Cæsari obvenit, ne quid aliud interveniret. Parthicum verò Antonio, ad ulciscendam illatam Crasso injuriam. Ænobarbus in fœdus receptus est à Kai-

συγκειμένων, ἐς Ἀηνόβαρβον ἔπεμπεν ἡγεῖσθαι Βιθυνίας. ὧν ὁ στρατὸς ὁ τοῦ Καίσαρος αἰσθανόμενοι, πρέσβεις ἔλοντο τοὺς αὐτοὺς ἐς ἀμφοτέρους, οἳ τὰ μὲν ἐγκλήματα αὐτῶν ἐπέσχον, ὡς οὐ κριτὰς σφίσιν, ἀλλὰ διαλλαξομένους ἥκοντες, σφίσι δ' αὐτοῖς πρεσβεύσοντες, κοκκήϊον μὲν ὡς κοινὸν ἀμφοῖν, ὂν τοῦ Ἀντωνίου Πολλίωνα, καὶ Μαικήνᾶν ὃν τοῦ Καίσαρος, ἐγνωσαν Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον πρὸς ἀλλήλους ἀμνηστίαν εἶναι τῶν γεγενημένων, καὶ φιλίαν ἐς τὸ μέλλον. Ὀκταουίᾳ δὲ Μαρκέλλου τεθνεῶτος, ὃς τῶν ἀδελφῶν Καίσαρος ἦν Ὀκταουίᾳ, ἐδικαίουν οἱ διαλλακτῆς τὴν Ὀκταουίαν Ἀντωνίῳ τὸν Καίσαρα ἐγγυῆσαι· καὶ ὁ μὲν αὐτίκα ἐνεγγύα, καὶ ἡρπάζοντο ἀλλήλας, ἐς βοὴν παρὰ τοῦ στρατοῦ καὶ εὐφημίαν πρὸς ἑκατέρων αὐτῶν ἥκουσαι· δι' ὅλης τε τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ τὴν νύκτα πᾶσαν.

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς ὁ Ἀντώνιος τὴν Ῥωμαίων αὐθις δέχεται ἐφ' ἑαυτῶν ἐμερίσαντο ἅπασαν, ὅρον μὲν εἶναι σφίσι Σκόδραν, πόλιν τῆς Ἰλλυρίδος, ἐν μέσῳ τοῦ Ἰονίου μυχοῦ μάλιστα δοκοῦσαν εἶναι· ταύτης δὲ ἔχειν τὰ μὲν πρὸς ἕω πάντα τὸν Ἀντώνιον ἔθνη τε καὶ νήσους, ἕως ἐπὶ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην ἄνω, τὰ δὲ ἐς δύσιν τὸν Καίσαρα μέχρι Ὠκεανοῦ· Λιβύης δὲ Λέπιδον ἄρχειν, καθὰ Καῖσαρ ἐδεδώκει· πολεμεῖν δὲ Πομπηίῳ μὲν Καίσαρα, εἰ μή τι συμβαίνοι· Παρθυαίοις δὲ Ἀντώνιον ἀμυνούμενον τὰ ἐς Κράσσον παρασπονδήσεως. Ἀηνοβάρβῳ δὲ εἶναι πρὸς

Kai-

Καίσαρα συμβάσεις τὰς πρὸς Ἀντώνιον γενομένας· ἔρατὸν δὲ ἐκ τῆς Ἰταλίας προσκαταλέγειν ἀκωλύτως ἑκατέροις. εἶδε μὲν ἦσαν αἱ τελευταῖαι Καίσαρί τε καὶ Ἀντωνίῳ γενόμεναι συμβάσεις· καὶ εὐθὺς ἐς τοὺς ἐπιόντας τοὺς φίλους ἑκατέρῳ αὐτῶν πρεσβείας ἔπεμπεν. Οὐεντίδιον μὲν ἐς τὴν Ἀσίαν Ἀντώνιος, ἀναστέλλειν Πάρθους τε καὶ Λαβιῆνον τὸν Λαβιήνου μετὰ τῶν Παρθυαίων ἐπὶ τῇδε τῇ ἀρχολίᾳ συλλέγοντα τε καὶ τὰ μέχρι τῆς Ἰωνίας ἐποδρομοῦντα. ἃ μὲν δὴ Λαβιήνου τε καὶ Παρθυαίων ἐράσαντες ἔπαθον, ἡ Παρθυϊκὴ δηλώσει γραφή. Ἑλένου δὲ ἔρατηγὸν Καίσαρος σὺν ὁρμῇ κατιόντος Σαρδοῦς, αὖθις ἐξέβαλε τῆς Σαρδοῦς Μηνόδωρος ὁ Πομπηίου· καὶ τοῦδε μάλιστα χαλεπαίνων ὁ Καῖσαρ, οὐκ ἐδέχετο τὰς πρᾶξας Ἀντωνίου, συμβάντος αὐτῷ Πομπηίου. ἐς ὃ Ῥώμῃ παρελθόντες, ἐτέλουν τοὺς γάμους, καὶ ὁ Ἀντώνιος Μάνιον μὲν ἔκτεινεν, ὡς ἐρεθίσαντά τε Φουλβίαν ἐπὶ ἀμφοῖν Κλεοπάτρας, καὶ τοσῶνδε αἴτιον γενόμενον. Καίσαρι δ' ἐνέφηνε Σαλουιδιῆνὸν τὸν ἡγούμενον τοῦ Καίσαρος ἐς τοὺς Ῥοδανὸν ἔρατοῦ, ἀποστάσιν ἰδίᾳ βουλεύσαι, καὶ οἱ πρὸς τοῦδε πρεσβείμψαι πρὸς καθημένῳ τὸ Βρεντέσιον. καὶ ὁ μὲν τοσόνδε ἐξέπεμψε, ὃ πρὸς πάντων ἐπαινούμενον, εὐφυὴς ἂν ἄρα ἐς τάχος ἐς εὐνοιαν. ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτίκα τὸν Σαλουιδιῆνὸν ἐκάλει καὶ σπεύδειν, ὡς ἐπὶ δὴ τι μέγα χρήζων, ἐξαυτοῦ ἐκπέμψων αὖθις ἐς τὸν ἔρατὸν, καὶ ἐλθόντα ἔκτανε διελέγξας, καὶ τὸν ὑπ' αὐτῷ ἔρατὸν ὡς ὑπάρχον ὄντα ἔχθρα ἐδόκουν Ἀντωνίου.

Cæsare, iisdem quibus prius ab Antonio conditionibus. additum ad fœdus, ut liceat utrique imperatori habere in Italia novos delectus pari numero legionum. In has leges postremum fœdus inter Cæsarem & Antonium ictum est: móxque ad res urgentes obeundas uterque amicos dimisit, Ventidium in Asiam Antonius, ut reprimeret Parthos Labienúmque juniorem auxilio Parthorum per occasionem civilis motus infestantem Syriam usque Ioniam: quorum clades ultro citróque illatæ referuntur in rebus Parthicis. Helenum autem Cæsarianum ducem Sardinia potitum rursum ejecit inde Menodorus Pompeianus: quæ causa præcipua fuit cur Cæsar indignatus reconciliari Pompeio per Antonium noluerit. In Urbem deinde reversi celebrarunt nuptias: & Antonius interfecit Manium, quòd Fulviam exasperasset Cleopatræ criminationibus, & tantorum malorum causa fuisset. Salvidienum verò Narbonensis exercitus ducem apud Cæsarem detulit, voluisse ad se deficere, & super ea re mississe nuntium obsidenti Brundisium: hoc secretum ille protulit, non omnibus probantibus, ingenuus alioquin & facilis ad amicitiam. Cæsar continuò Salvidienum ad se properare jussit, quasi opus haberet ejus præsentia, remissurus mox ad exercitum: quem ubi venit, coargutum occidit: exercitum ejus ut suspectum dedit Antonio.

Ventidius in Asiam missus contra Parthos.

Labienus junior.

Helenus Cæsarianus dux.

Menodorus Pompeianus dux.

710

Manii interitus.

Salvidienus apud Cæsarem accusatus.

Ejus interitus.

Populus interim fame premebatur: quum nec ab oriente negotiatores quicquam subveherent metu Pompeii ac Siciliæ: nec ab occidente, propter Sardiniam Corsicamque occupatas ab eodem Pompeio: nec ex Africa, propter classes hostium vagantes in mari medio. Itaque in summa annonæ caritate causam ejus referentes in discordiam principum, convitiis eos incessebant, urgebántque ut pacem cum Pompeio facerent. Quúmque ne sic quidem Cæsarem possent flectere, Antonius censebat accelerandum bellum propter inopiam: & quia pecuniæ in ejus apparatum deerant, edictum de conferendis est propositum, ut domini in singula mancipiorum capita, quemadmodum Cassiano bello vicenos quinos sestertios contribuerant, tunc dimidium penderent, utque certa pars decideretur ex hæreditatibus. Id scriptum plebs furibunda detraxit, indignè ferens post exhaustum ærarium, spoliatas provincias, Italiam ipsam exactionibus & bonorum confiscationibus oppressam, non ad externa bella pro imperio, sed ad persequendos privatos inimicos augendámque domesticam potentiam, propter quam proscriptiones, cædes, fames denique populariter ferenda sit, nunc etiam eo se mulctari quod reliquum supereſt: vociferabantúrque per cœtus ac circulos, saxis impetentes eos qui se non aggregarent, minantes direpturos se domos eorum & incensuros, donec tota plebs exacerbata est.

Edictum de conferendis pecuniis.

Plebs furibunda scriptum detrahit.

711

Ῥωμαίους δ' ὁ λιμὸς ἐπίεζεν, ὅτε τῶ ἐώων ἐμπόρων ἐπιπλεόντων διὰ Πομπηίου καὶ Σικελίας, ὅτε τῶ ἐκ δύσεως ἀφὼ Σαρδοῦς καὶ Κύρνου ἐχομένας ὑπὸ τῶν Πομπηίου, ὅτ' οὐ τὰ πέραθεν Λιβύης ἀφ' ἑστοὺς ἑκατέρωθεν ναυκρατοῦντας ἐπεπήγει δὴ πάντα, καὶ πόνδε τὸν ἀπάνω ἐς τὸν ἔσω τῶ ἠπείρων ἀναφέροντες, ἐσλασφήμουν αὐτούς, καὶ ἐς ἀφανὲς ἔφερε Πομπήιον ἐπέστρεχον· οὐκ ἐνδιδόντος ἢ Καίσαρος ἔδει ὡς, ὁ Ἀντώνιος αὐτὸν ἠξίου παχύνειν γε τὸν πόλεμον ἀφ' ὧν ἀπορία, χρημάτων δ' ἐς αὐτὸν σὺν ὄντων, ἐσεσύτεθη ἀφίγμαι εἰσφέρειν, ἐπὶ μὲ τοῖς θεραπεύσι τὰς κεκτημένους ὑπὲρ ἑκάστου, τὸ ἥμισυ τῶ πέντε καὶ ἑκάστη δραχμῶν, ἀθροιζομένων ἐς τὸν πόλεμον τὸν Καστίου τε καὶ Βρούτου, ἐσφέρειν δὲ ἑ μοῖραν τὰς σὺν ἀφθόνοις τε καρπουμένους. τοῦτο τὸ χρήμα σὼ ὁρμῆ μανιώδη καθεῖλεν ὁ δῆμος, ἀγανακτῶν, εἰ τὰ κοινὰ πανταχοῦ κεκενωκότες, καὶ τὰ ἴδια συνηλωκότες, ἑ τῶν Ἰταλίαν αὐτὴν ἐσφοραῖς ἑ τέλεσι ἑ δημεύσεσι καταῤῥαψάντες, σὺκ ἐς πολεμίους ἀδ' ἐς ἐπίκτητον χθόνα, ἀλλ' ἐς ἰδίους ἐχθροὺς ὑπὲρ οἰκείας δυναστείας, ὑπὲρ ἧς δὴ ἑ φυγὰς ἑ σφαγὰς καὶ λιμὸν σὺν τῶνδε πανωδύνων γεγενέναι, ἔτι καὶ τὰ λοιπὰ ἐφαδδύσειν αὐτούς· συνισταμένοι τε ἐβόων καὶ τὰς ἃ συνιστάμενοι ἔβαλλον, καὶ ἠπείλουν ἁρπάσειν αὐτῶν τὰς οἰκίας, καὶ καταπρήσειν, ἕως τὸ μὲ πλῆθος ἅπαν ἠρέθισε.

ὁ δὲ Καῖσαρ ζωὸ τοῖς φίλοις καὶ ὀλίγοις ὑπαπιστεῖς ἐς μέσους ἦλθεν, ἐντυχεῖν τε βεβούλητο καὶ τὴν μέμψιν ἀκούσασθαι. οἱ δὲ αὐτὸν ἰδόντες ὀφθέντα ἔβαλόν τε ἀφειδῶς πάνυ, καὶ ὑπομένοντα καὶ ἐκόντα ἐκπαρέχοντα καὶ πεζοπορήσαντα ἠδυνήθησαν. πυθόμενος δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἐβοήθει καὶ σπουδῇ, οἱ δὲ, καὶ τόνδε κατίοντα τὴν ἱερὰν ὁδὸν, οὐκ ἔβαλλον μὴ ὡς ἕτοιμον ἐς τὰς Πομπηίου διαλύσεις, ἀναχωρεῖν δὲ κελεύσαντες, καὶ ὑπεθόμενον, τότε ἔβαλλον. ὁ δὲ στρατιὰς πολέμους, οἳ ἦσαν ἔξω τοῦ τείχους, ἐκάλει. καὶ ὑπὸ πολλῶν ἤδη ὡς αὐτὸν, οἱ μὲν στρατιῶται διαιρεθέντες ἐς τὰ πλάγια τῆς ὁδοῦ καὶ τὰ ἀγκῶνας, ἐπεχείρουν ὑπὲρ τῶν στενωπῶν, καὶ τὸν ἐντυχόντα ἀνήρουν· οἱ δ' ἀκέτ' εὐμαρῶς ἔδει φυγεῖν ἐδυνάκυντο, βεβυσμένοι τε ὑπὸ πλήθους, καὶ διαδρομὴν ἀκέτι ἔχοντες, ἀλλὰ φόνου καὶ θρύμματα, καὶ ἀπὸ τῶν οἰμωγὴ καὶ βοή· καὶ ὁ Ἀντώνιος μόλις τε παρῆλθε, καὶ ἐκ κινδύνου τὸν Καίσαρα φανερῶς δὴ τότε μόλιστα ὅτου ἐξείλετο, καὶ ἐς τὴν οἰκίαν ἀνέπεμψε. διαφυγόντος δέ ποτε τοῦ πλήθους, τὰ νεκρὰ, ἵνα μὴ ὀχλῇ θεωρούμενα, ἐς τὸν ποταμὸν ἀπερρίπτειτο, καὶ ἕτερον πένθους ἀφορμὴν ἀνὰ τὸ ῥεῦμα· καὶ ἀνιώντων αὐτὰ τῶν ἁρπαστῶν, καὶ ὅσοι μετ' αὐτῶν κακοῦργοι τὰ εὐχήματα μόλιστα ὡς οἰκεῖα ἔφερον. ἀλλὰ ζώοντα μὲν ἐπαύετο σὺν φόβῳ τε καὶ μισῇ τῶν ἠνθυμένων. ὁ δὲ λιμὸς ἤκμαζε, καὶ ὁ δῆμος ἔστενε καὶ ἠσύχαζεν.

Tum Cæsar cum amicis paucísque satellitibus, processit in medium, volens rationem ejus reddere: illi ut primùm conspectus est, saxa conjecerunt in eum, neque sustinentem præbentémque se ictibus reveriti. Quod ut audiit Antonius, succurrit properè: in eum per sacram viam descendentem nemo quicquam jecit, quòd esset paratus cum Pompeio pacem facere: tantùm jubebant ut secederet: quúmque nil moveretur, tum demum saxis eum appetebant. Ille armatos accivit intra mœnia: & quum ne sic quidem omitteretur, milites divisi ab utroque viæ foríque latere per angiportus irruebant sternentes obvios: qui ne fugam quidem expedire poterant constipati præ multitudine, nec valentes excurrere, sed cædes miscebantur vulneribus, & de tectis gemitus ac clamores audiebantur. Sic Antonius vix evasit, qui solus Cæsarem quoque manifesto periculo eripuit, domúmque reduxit. Turba verò tandem dispulsa, cadavera, ne triste spectaculum exhiberent, in fluvium projecta sunt: móxque alius luctus extitit, dum per profluentem feruntur, aut spoliantur à militibus, mixtísque eis maleficis, qui ut quodque optimè cultum animadvertebant, auferebant tanquam suum. Verùm hoc malum cessavit non sine terrore & invidia principum. Fames sæviebat nihilominus gemente ac ferente populo.

Cæsar in summo periculo apud plebem, lapidibus petitus.

Antonius Cæsari succurrit.

Antonius saxis petitus.

Cædes in urbe.

Fames in urbe.

Anto-

Antonius Libonis familiares monuit, vocarent eum è Sicilia, ut affinitati gratularetur, effecturus etiam majus aliquid, & ipse securitatem illi præstitit: qui celeriter miserunt ad eum literas nec Pompeius hominem detinuit. In itinere Libo ad insulam Pithecusas appulit, quæ nunc est Ænaria: quod ubi populus didicit, rursus coibat: rogabátque cum lamentis Cæsarem, ut Liboni literas fidei mitteret, venienti legato de pace: quod ille invitus fecit. Populus verò etiam Mutiam Pompeii matrem minis adegit ut legationem ad eum susciperet. Libo ubi sensit inimicos remissius agere, postulavit ipsorum ducum colloquium ut arbitratu suo rem componerent. Et postquam id quoque violentis precibus obtinuit populus, profecti sunt Bajas Cæsar & Antonius. Pompeio verò alii omnes uno consensu pacem suadebant: solus Menodorus scribebat è Sardinia, ut aut gereret bellum, aut cunctaretur amplius, dum fames pro ipsis faceret, ut pax, si ita videretur, æquioribus coiret conditionibus: simúlque suspectum reddebat Murcum pacis auctorem, quasi ipse sibi pararet potentiam. Ille qui jam antè Murcum propter dignitatem & integritatem gravatim ferebat, tunc verò omnino à se amovit, nec ulla in re consilio hujus usus est, donec ille offensus Siracusas secessit: quúmque videret sequi Pompeianos custodes, coram eis in

Libo. Pithecusæ.

712

Mutia, Pompeii, mater.

Menodorus.

Murcus.

Ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐδίδασκε τοὺς Λίβωνος οἰκείους Λίβωνα καλεῖν ἐκ Σικελίας ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ κίνδυνος, ἐργασόμενόν τι καὶ μεῖζον, τὸ δὲ ἀσφαλὲς τῷ Λίβωνι ἀνεδείκνυτο αὐτός· οἱ μὲν δὴ ταχέως ἀπέστελλον, καὶ ὁ Πομπήιος τῷ Λίβωνι συνεχώρει· ἀφικνεῖται δὲ ὁ Λίβων, ἐς νῆσον ὁρμισάμενος τὰς Πιθηκούσσας, ἣ νῦν ἐστιν Αἰναρία· καὶ μαθὼν ὁ δῆμος, αὖθις ἠθροίζετο, καὶ παρεκάλει σὺν ὀλοφυρμῷ τὸν Καίσαρα πέμψαι Λίβωνι πίστιν, πρεσβεύειν ἐθέλοντι περὶ αὐτῶν ὑπὲρ εἰρήνης· καὶ ὁ μὴ ἄκων ἔπεμπεν· ὁ δὲ δῆμος καὶ Μουκίαν τὴν μητέρα Πομπηίου καταπείσαντες ἀπειλοῦσι ἐξέπεμπον ἐργασομένην ἀμαλύσεις. Λίβων μὲν δὴ συνεὶς τοὺς ἐχθροὺς συλλέγοντας, ἠξίου τοὺς ἡγεμόνας αὐτὸς σωφρονεῖν, ὡς ἀλλήλοις συνθέσθαι περὶ, ὅ, τι ἂν δοκῇ, βιαστικῶς δὲ καὶ ἐς τοῦτο ὁ δῆμος, ἐξήεσαν ἐς Βαίας ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος. Πομπήιον δὲ οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὁμαλῶς ἔπειθον ἐς τὴν εἰρήνην, Μηνόδωρος δὲ ὁ ἀπὸ Σαρδοῦς ἐπίστελλεν ἢ πολεμεῖν ἐγκρατῶς, ἢ βραδύνειν ἔτι, ὡς ἐκ λιμοῦ σφῶν αὐτοπολεμησόντων, καὶ τὸ συμβᾶσαν εἰ καὶ δοκοίη κρεισσόνων ἐσομένων. Μοῦρκον δὲ τούτοις ἐνισταμένον ὑποβλέπειν ἐπέλευεν ὡς δεινὸν αὐτῷ ἀφελκτόμενον. ὁ δὲ τέως τὸ Μοῦρκου ἀξίωμά τε καὶ γνώμην ἐγκρατῶς βαρυνόμενος, ἔπειτα μᾶλλον ἐκ τῶνδε ἀπερρίπτει, καὶ ἐδήλου ὧν ὅτι Μούρκου ἀφίσχετο, ἕως ὁ μὲν Μοῦρκος ἀχθόμενος, ἐς Συρακούσας ὑπεχώρει· καὶ πολὺς ἰδὼν φύλακας ἑπομένους ἐκ Πομπηίου, φανερῶς αὐτὸν ἐν τοῖς φύλαξιν ἐ-

λοιδόρει·

λοιδόρει· ὁ δὲ χιλίαρχον καὶ λοχαγὸν αὐτῷ Μούρκου Δομφίσιος, ἐπεμψεν ἀνελεῖν αὐτὸν, καὶ φάσκειν ὑπὸ ξεροπόντων ἀνηρῆσθαι, ἕς τε πίστιν τῆς ὑποκρίσεως τοὺς ξεροπόντας ἐσαύριον· ὁ μὲν ἐλάνθανε δεύτερον ἐπὶ Βιθυνικῷ τόδε μοῦσον ἐργασάμενος τῷ ἀνδρὶ καὶ τὰ πολέμια λαμπρῷ, καὶ τῆς αἱρέσεως ἐγκρατῆ φίλον ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐς αὐτὸν Πομπήϊον εὐεργέτην τε ὄν ἰσπανίᾳ γενόμενον, καὶ ἑκόντα μὲν ἐλθόντα ἐς Σικελίαν· Μοῦρκον μὴν δὴ τεθνηκέναι. τῶν δὲ ἄλλων τὸν Πομπήϊον ἐς τὰς Δομίτιος ἐπειγόντων, καὶ τὸν Μιλώδωρον Δομπαλλονῆσιν ἐς φιλαρχίαν, ὡς οὐκ εὐνοίᾳ ἕκαστον μᾶλλον, ἢ ὅπως αὐτὸς ἄρχοι τραπεὶς καὶ χώρας ἐνιστάμενον, σὺδεὶς ὁ Πομπήϊος ἐς τὴν Αἰνεάδαν διέπλει ναυσὶ πολλαῖς ἀρίστοις ἐξήρους λαμπρῶς ἐπιβεβηκώς· καὶ Δικαιάρχειαν μὲν οὕτω σοβαρῶς παρέπλευσε καὶ ἐπίεραν, ἐφορώντων τὸ πολιτῶν· ἅμα δὲ ἑῷ καταπηχθέντων σταυρῶν ἐξ ὀλίγου Δομφιτήματος ἐν τῇ θαλάσσῃ, σανίδες τοῖς σταυροῖς ἐπετέθησαν, καὶ Δομ τῶνδε τὰ καταφρονήματα, ὁ μὲν Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντώνιος παρῆλθον ἐς τὸ ἄστυ τῇ γῇ πεποιημένον, ὁ δὲ Πομπήϊος καὶ ὁ Λίβων ἐς τὸ πελαγώτερον, ὀλίγου ῥεύματος αὐτοῖς διείργοντος μὴ κεκραγότας ἀλλήλων ἀκούειν· ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν Πομπήϊος ἐπὶ κοινωνίᾳ τῆς ἀρχῆς ἧκειν ᾤετο ἀντὶ Λεπίδου, οἱ δὲ ὡς κάθοδον αὐτῷ δώσοντες μόνῳ, τότε μὲν ἐπ' ἀδείᾳ ἔργῳ διεκρίθησαν, Δομπομπαῖ δὲ συχναὶ τῶν φίλων ἦσαν ἐπὶ

Pompeium jecit convitia. Ille corrupto Murci tribuno & centurione, misit qui eum interficerent, & à servis propriis interfectum fingerent: is dolus quo magis fidem inveniret, servos in crucem egit. Nec tamen latuit alterum hoc ejus scelus, post sublatum Bithynicum, patratum in virum illustrem laude bellica, & factionis ejus amicum constantissimum jam inde ab initio, de ipsóque Pompeio in Hispania bene meritum, qui ultro in Siciliam venerat. Quo mortuo, & aliis Pompeium ad pacem hortantibus, Menodorúmque criminantibus quasi gaudentem classis imperio, nec tam domino studentem, quàm sibi usurpantem provinciam cum exercitu, Pompeius obsecutus trajecit in Ænariam, cum multis selectis navibus, ipse invectus sexireme ornatissima: atque ita superbè Puteolos præternavigavit circa vesperam, hostibus inspectantibus. Primo autem mane defixis in mari palis intervallo modico, pontes instrati sunt desuper, in quorum alterum terræ contiguum Cæsar processit cum Antonio: Pompeius & Libo in alterum canali diremptum modico, ita ut non nisi clara voce loquentes exaudirentur invicem. Quoniam autem Pompeius putabat se venire ut in societatem imperandi admitteretur loco Lepidi, alteri reditum ei concedebant tantummodo, tunc re infecta discessum est: cetera per amicos internuntios tractata, varias conditio-

Murci interitus.

713

Cæsar, Antonius & S. Pompeius in colloquium veniunt.

ditiones ferentes ultro citróque. Postulabat Pompeius ut proscriptis quos circa se habebat, conjurationis sociis, concederetur securum exilium, reliquis honoratus in patriam reditus, & bonorum restitutio. Urgente autem pacem tum fame tum populo, impetratum est ab adversariis ut quartam duntaxat eorum partem à novis possessoribus redimerent: scripserúntque de ea re proscriptis, rati contentos fore: qui acceperunt conditionem, timentes jam Pompeium propter scelus in Murcum perpetratum: aditóque viro pacem suadebant. Ille vestem diripuit, quasi ab his proditus, quorum hactenus propugnator fuerat, crebrò Menodorum nomine vocans ut imperatoriarum artium gnarum & solum constantem in benevolentia. Tandem instigantibus Murcia matre Juliáque uxore, rursum hi tres convenerunt in veterem quendam aggerem, mari cinctum undique, collocatis circa eum in statione navibus cum satellitio. Ubi his conditionibus transactum est, ut pace terra marique reddita negotiationes nusquam impedirentur, Pompeius ex omnibus Italiæ locis præsidia deduceret, nec amplius fugitivos reciperet, néve naves suas in littoribus Italiæ stare permitteret: imperaret Sardiniæ, Siciliæ, Corsicæque & ceteris quas tunc habebat insulis tot annis in quot Antonio Cæsaríque prorogatum fuerit imperium, mitteretque Romano po-

Pompeii postulationes.

Menodorus à Pompeio inclamatus.

Conditiones inter Cæsarem, Antonium & Pompeium latæ.

ποικίλαις ἑκατέρων ἐκκλήσεσιν· ἔνθα δὴ ὁ Πομπήϊος τοὺς ἐκκεκριμένους τε καὶ οἱ σωόντων, τοῖς μὲν ἀνδροφόνοις Γαΐου Καίσαρος φυγὴν ἄδολον, τοῖς δὲ λοιποῖς κάθοδόν τε ἔνπμον, καὶ τὰς οὐσίας ἀναλάκεσιν· ἐπειγομένοις δὲ ἐς τὰς συμβάσεις ὑπό τε λιμοῦ καὶ ὑπὸ δήμου, ἐς τὸ τέρτον μᾶλις ἐπιδίδοσαν, ὡς ἀνησόμενοι τῶν ἐχόντων, καὶ τοῖς ἐκκεκριμένοις αὐτοῖς ἐκ τέτων ἐπέσελλον, ἐλπίζοντες αὐτοῖς αὐτὸς ἀγαπησθ· οἱ δὲ ἐδέχονθ πάντα, ἐπεὶ καὶ Πομπήϊον αὐτὸν ἐδεδοίκεσαν ἤδη διὰ τὸ Μούρκου μῦσος, καὶ ἐκκοντες τῷ Πομπηΐῳ, σωθῆναι περιεώλεων· ὅτε καὶ τὸν ἐσθῆτα κατερρήξατο ὁ Πομπήϊος, ὡς καὶ τῶνδε ἐκδιδόντων αὐτὸν ὧν ἐκμόχητο, καὶ βοηνᾶ τὴν Μηνόδωρον ὡς γραπτικὸν καὶ μόνον ἔνσοον ἀνεκάλει Μουκίας δὲ αὐτὸν τὸ μητρὸς καὶ Ἰουλίας τῆς γυναικὸς ἐναγχόντων, αὖθις οἱ τρεῖς συνῆλθον ἐς τὸ ἀμφίκλυσον δὴ καὶ ἀρχαῖον χῶμα, ἐκκρεμάσαν τῶν φυλακίδων ἑαυτῶν, καὶ συνέθεσαν ἐπὶ τοῖσδε· λελύσθω μὲν τὸ πόλεμον αὐτοῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ τὰς ἐμπορίας ἀκωλύτους εἶναι πανταχοῦ· Πομπήϊον δὲ τὰς φρουρὰς ἐξαγαγεῖν, ὅσην κατὰ τὴν Ἰταλίαν εἰσὶ καὶ μηκέτ᾽ τὰς ἀποδιδράσκοντας οἰκέτας ὑποδέχεσθαι, μηδ᾽ ἐφορμεῖν ναυσὶ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἰταλίας· ἀρχὴν δὲ Σαρδόνς, καὶ Σικελίας, καὶ Κύρνου, καὶ ὅσων ἄλλων εἶχεν ἐς τότε νήσων, ἐς ὅσον ἄρχειν τὸν ἑτέρων Ἀντώνιός τε καὶ Καίσαρ, πέμποντα Ῥωμαίοις τὸν ὁπλοῦ

πεπε-

πραγμένον αὐτᾶς φέρειν σῖτον· ἐπιλαβεῖν δὲ καὶ Πελοποννησον ἐπὶ ζωτῆς· ὑπατεῦσαι δ' ἀπόντα δ' ὅτου κρίνοι τῶ φίλων, καὶ τ μεγίστης ἱερωσύνης ἐς τὰς ἱερέας ἐγγραφῆναι. καὶ τάδε μὲν εἶναι Πομπηίῳ κἀθόδου ἓ τοῖς ἐπ φεύγουσι τῶ ἐπιφανῶν, πλὴν εἴ τις ἐπὶ τῶ φόνῳ Γαΐου Καίσαρος ψήφῳ ἑ κρίσει κατέγνωσται· καὶ τῆς οὐσίας τοῖς μὲ ἄλλοις ὅσοι καὶ φόβον ἔφυγον, ἑ τὰ ὅπλα αὐτοῖς σὺν βίᾳ ἀπωλωλῇ, τὸ συντελὲς ἀποδοθῆναι χρεὼς ἐπίπλων, τοῖς δὲ στρατευσαμένοις μίσθων τετάρτην· ἑ τῶ ἐπὶ στρατοπέδων τῶ Πομπηίῳ τὰς μὲν οἰκέτας ἐλευθέρους εἶναι, τοῖς δ' ἐλευθέροις ὅτε παύσαιντο τῆς στρατίας τὰ αὐτὰ δεδόθαι γέρα τοῖς κρατοῦσι Καίσαρι τε καὶ Ἀντωνίῳ. ἐς ταῦτα συνέθεσαν, καὶ ταῦτα συνεχώρησαν ἑ ἐσημήναντο, καὶ τὰς ἱερὰς παρθένους φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην.

Ἐξιόντι δ' ἀλλήλους αὐτίκα περὶ τ τάξεως διαλαχόντες, στρατῶ μὲ ἐπὶ ἐξήκοντα Πομπηίῳ πεφαρμισμένης εἰς τὸ χῶμα, τὰς δὲ ἑξῆς, Ἀντώνιός τε καὶ Καῖσαρ σκηνοποιησάμενοι καὶ οἱδὲ ἐπὶ τοῦ χώματος, στέφασιν μὲ ὡς ἅπαντες ἐπὶ ἀκτῆς ἐσιῶντο, τάχα δ' ἐς ἀσφάλειαν ἀνύποπτον· ἐδὲ γὰ ἐδ' ὡς ἔχον ἀμελῶς, ἀλλ' αἵ τε νῆες αὐτοῖς παρώρμουν, ἑ οἱ φύλακες ἐστρατεύκεσαν, ἑ οἱ στρὶ τὸ δεῖπνον αὐτὸ ἀφανῶς εἶχεν ὑποζωσμένα ξιφίδια. λέγεται ὃ Μηνόδωρος, ἑταίρων τῶ τῆ νηὶ τῶ ἀνδρῶν, πέμψαι Πομπηίῳ στρατέπων αὐτὸν ἐπιθέσθαι τοῖς ἀνδράσι, καὶ τίσασθαι μᾶλλον τ ἐς τὸ πατέρα ἑ τ ἀδελφὸν

pulo frumentum jamdudum debitum, quin & Peloponnesum ultra dictas insulas acciperet: absens consulatum per quemlibet amicorum gereret, & ascriberetur in pontificum collegium. His Pompeio concessis, reditus pateret nobilibus exulibus, exceptis conjuratis damnatis judicio publico, profugis bona erepta ad assem restituerentur, exceptis mobilibus, proscriptis verò quarta pars. utque iis qui sub Pompeio militarunt, servis quidem libertas esset præmium, ingenuis verò post peracta stipendia persolverentur eadem præmia quæ veteranis Cæsaris & Antonii. Hæ tum pacis leges fuere, quas conscriptas obsignatásque in Urbem miserunt adservandas Vestalibus. 714

Cæsar & Antonius apud Pompeium in sexireme cœnant.

Móxque alteri alteros invitarunt hospitio, quod sorti commissum est. prior sortitò Pompeius, sexireme ad aggerem appulsa excepit hospites: sequentibus diebus Antonius & Cæsar, fixis in eodem aggere tentoriis, hoc ptætextu, ut omnibus epulum præberetur in littore, sed fortasse magis ut secura esset hilaritas: nec enim cura fuit remissior, sed & naves præstò erant in stationibus, satellites loco suo constiterant: convivæ quoque sub veste accincti erant pugionibus. Fertur Menodorus, dum in navi epulantur hospites, Pompeium per quendam admonuisse, ut adversarios dolo aggressus, ulcisceretur patri fratrique

Menodori consilium Pompeio datum.

que illatam injuriam, & occasione arrepta paternum sibi assereret imperium: se enim curaturum ut nemo è navibus effugiat: illum verò respondisse ut conveniebat & præsenti necessitati & ipsius generi, Utinam Menodorus hoc absque me posset perficere: nam illi perjurium convenire, non Pompeio. In ea cœna Pompeii filia Libonis neptis, desponsa est Marcello nepoti Antonii, Cæsaris sororis filio. Sequenti die coss. designati sunt in quadriennium, ante omnes Antonius & Libo, ut tamen Antonio liceret alium pro se substituere: post illos Cæsar & Pompeius, tum Ænobarbus & Sosius, deinde rursum Cæsar & Antonius, tertiùm tunc futuri consules, &, ut sperabatur, populo reddituri administrationem reipublicæ.

Responsum Pompeii ad perfidum Menodori consilium.

Pompeii filia Marcello desponsa.

715

His transactis discesserunt, hic in Siciliam navibus, illi ad Urbem terrestri itinere. Ad ejus pacis nuntium, Urbs & universa Italia festis conclamationibus perstrepuit, sublato bello intestino & crebris delectibus, præsidiariorúmque licentia, mancipiorum transfugiis, agrorum vastationibus, & agriculturæ cessatione, & super omnia fame gravissima. Quapropter transeuntibus imperatoribus sacra vulgò faciebant ut servatoribus. Urbs quoque illustri pompa illorum adventum exceptura fuerat, ni maluissent noctu clàm ingredi, ne urbanis essent oneri. Soli publicæ hilaritatis expertes erant, qui agros

ἀμαρτίας, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν πατρῴαν δι' ὀξυτάτης ἀφορμῆς· ἐπιμεληθεὶς γὰρ αὐτὸς σφῶν ταῖς ναυσὶν ὡς μηδένα διαφυγεῖν· ὁ δ' ἀποκρίναιτο ἥδιστα ἅμα καὶ τῷ „ χρείας ἀξίως, εἰθὲ Μηνόδωρος ἐπὶ „ ἐργάσαιτο τοῦτο χωρὶς ἐμοῦ· „ Μηνοδώρῳ γὰρ ἁρμόζειν ἐπιορκεῖν, „ ἐμοὶ Πομπηΐῳ. ἤρμοσεν δὲ καὶ τῇδε τῇ δείπνῳ τὴν Πομπηΐαν θυγατέρα, Λίβωνος ἔσαν θυγατριδῆν, Μαρκέλλῳ τῷ ἀγχιγόνῳ μὲν Ἀντωνίᾳ, ἀδελφιδῷ δὲ Καίσαρος· ἀπέφηναν δὲ καὶ ἐπὶ ὕστατους ἐς τετραετὲς, Ἀντώνιον μὲν καὶ Λίβωνα ἀφ' ὑστάτους, ἀντικαθιστάντος ὁμοίως Ἀντωνίου ὃν ἂν βούλοιτο, ἐπὶ δὲ ἐκείνοις Καίσαρά τε καὶ Πομπήϊον, εἶτα Ἀηνόβαρβον καὶ Σόσιον, εἶτ' αὖθις Ἀντώνιόν τε καὶ Καίσαρα, τρίτον δὴ τότε μέλλοντας ὑπατεύσειν, καὶ ἐλπιζομένους τότε καὶ ἀποδώσειν τὴν δήμῳ τὴν πολιτείαν.

Ταῦτα μὲν ἔπραξαν, καὶ διακελευσθέντες ἀλλήλων, ὁ μὲν ἐς Σικελίαν ἔπλει, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος ὁδὸν ἐς Ῥώμην· πυθόμενοι δὲ ἥ τε πόλις καὶ ἡ Ἰταλία, ἐπαιώνιζον αὐτίκα ἅπαντες ὡς ἐπὶ εἰρήνῃ, πολέμου τε ἀπαλλαχθέντες ἐπιχωρίου, καὶ ξενικῶν ἀγέων, καὶ φρουρῶν ὅρεως, καὶ ληστῶν ἀγρῶν, καὶ λειποστρατιῶν ἀνδρῶν, καὶ λεηλασίας πεδίων, καὶ χειμερίας ὀργίας, ὑπὲρ ἅπαντα δὲ λιμοῦ πίεσαντος αὐτοὺς ἐς ἔσχατον· ὥστε παρῆν εὐσεβεῖν αὐτοῖς, οἷα σωτῆρσιν, ἐγίγνοντο θυσίαι, καὶ τὸ ἀσυ ἐμέλλεν ὑποδέξασθαι φανῶς, εἰ μὴ νυκτὸς ἐπικλίνοντες τὸ φορτικὸν, ἔλαθον ἐς τὴν Ῥώμην ἐπελθόντες. μόνοι δὲ ἤχθοντο, ὅσοι τὰ

ἐλευ-

τ' ἐλθισομβρίων στιὼ Πομπηΐῳ χωρίᾳ κεκληρωχήκεσιν, ἠγνόμβροι σφίσι τὰς γνώμβρους, ἀδιαλλάκτους ἐχβρούς παρεσκηκότ', & εἴ ποτε δυνηθεῖεν, ἐπιθήσεσθ. οἱ δ' ἀμφὶ τ Πομπήϊον φυγάδες ἀυτίκα χωρεῖς ὀλίγων οἱ πλείους ἐν τῇ Δικαιαρχίᾳ τ Πομπήϊον ἀνασταλβροι, κατέπλευσαν ἐς τὸ Ρ'ώμιλν· καὶ ἑτέρα τ πανήθους ὧ ἥδονή, καὶ βοαὶ ποικίλαι ποτωνδε ἅτας ἐπιφανῶν ἐξ ἀέλπτου ἀσεσωσμβρων.

Illustres viri reduces in patriam.

Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ μὲ Καῖσαρ ἐς τὸ Κελτικὸν ἐξώρμα παρασκευάμενν, ὁ δὲ Ἀντώνι@ ἐπὶ τ πόλεμον τ Παρθυαίων, καὶ αὐτὸ τ βουλῆς ψηφισαμβρης εἶναι κύριά ὅσα ἔπραξέ τε & πράξοιεν, αὖθις στρατηγοὺς πέντε καὶ εἴκοσι ἀπέπεμπε, καὶ τ' ἄλλα ὡς ἐπενόει πάντα διεκόσμει. ἔσῃ δέ τοι καὶ βασιλέας οὓς δοκιμάζοιεν, ἐπὶ φόρους ἄρα τεταγμένους, Πόντου μὲν Δαρεῖον τ Φαρνάκους τοῦ Μιθριδάτου, Ἰδουμαίων δὲ καὶ Σαμαρέων, Ἡρώδην, Ἀμύντου δὲ Πισιδῶν, & Πολέμωνα μέρους Κιλικίας, καὶ ἑτέρους ἐς ἑτέρα ἔθνη· τὸν δὲ στρατὸν ὅσ@ ἔμελλεν αὐτὸ συνεχόμενος πλουσιάσειν τε βουλόμβρ@ καὶ γυμνάσειν, τοὺς μὲ αὐτῶν ἐπὶ Παρθυαίους ἐπέμπεν, Ἰλλυρικὸν ἔθνος, Ἐπιδάμνῳ πάροικον, πολεμικώτατον ἀνθρώπων βροτῶν, τοὺς δ' ἐπὶ Δαρδανέας, ἕτερον Ἰλλυρικῶν γέν@, οἷσι Μακεδονίαν ἐπιτρέχουσιν, τοὺς δ' ἐν Ἠπείρῳ μβρίαν σκέλλειν, ὡς ἂν ἐν κύκλῳ πάντας ἔχοι, μάλιστα αὐτὸς ἐν Ἀθήναις χειμάσειν. ἔπεμπε δὲ καὶ Φούρνιον ἐς Λιβύην, τὰ ἀπὸ Σεξτίου τέλη τέσσαρα ἄξ-

Antonius contra Parthos proficiscitur.

possidebant exulum, quibus ex fœdere impetratus erat reditus, quippe qui putabant paratos sibi vicinos infensissimos, & ad quamvis occasionem exturos malevolentiam. Ceterum profugi, qui hactenus Pompeium secuti fuerant, plerique omnes paucis exceptis apud Puteolos Pompeio salutato, ad Urbem navigarunt: unde nova plebi fuit lætitia, acclamationésque variæ, tot illustribus viris præter spem redditis patriæ.

Posthæc Cæsar in Galliam fecit expeditionem, turbatam nonnihil: Antonius ad bellum Parthicum profectus est: & S.C. approbatis actis ejus tam futuris quàm præteritis, rursum duces passim dimisit, & alia cuncta ut voluit disposuit. Reges quoque aliquot appellavit arbitratu suo, duntaxat qui certum tributum penderent. Ponti Darium, Pharnacis filium, Mithridatis nep. Idumæorum, Samaritarúmque Herodem, Amyntam Pisidarum, Polemonem partis Ciliciæ, aliósque aliarum gentium. Exercitum autem, qui alioquin circa ipsum hybernaturus fuerat, ut lucris simul exercitiísque assuefaceret; misit in Parthienos, gentem Illyricam, Epidamno vicinam, Bruti quondam studiosissimam: alium in Dardanos, hos quoque Illyrici generis, Macedoniam incursare solitos: alios in Epiro præstolari jussit, ut omnes circa se haberet, qui Athenis hyberna

sibi delegerat. Misit & Furnium in Africam, ut Sextii quatuor le- 716

giones contra Parthos duceret: nondum enim audierat Lepidum eas ademisse Sextio. His dispositis, hybernavit Athenis cum Octavia, sicut antè Alexandriæ cum Cleopatra, tantùm literas ab exercitibus venientes inspiciens, relicto imperatorio cultu, palliatus rursum & phæcasiatus, remotis à foribus salutatorum officiis, & procedens in publicum absque insigniis, comitatus duobus amicis & duobus famulis, ut professores aut recitatores audiret. Cœnam quoque Græco more cum Græcis sumebat ea hyeme, frequens in solennibus cum magna voluptate Octaviæ, cui admodum erat deditus, ut natura pronior ad amores mulierum. Exacta verò hyeme tanquam alius factus ad pristinum cultum rediit, personámque mutavit: rursúmque circa fores obversabantur lictores, duces & satellites, ad terrorem omnia composita. legationes quoque admittebantur ad id tempus dilatæ: jus reddebatur, naves deducebantur, & apparatu strepebant omnia.

Antonius Athenis hybernat, phæcasiatus, imperatorio cultu relicto.

In his dum Antonius occupatur, Cæsaris Pompeiique turbata sunt fœdera, causis ut tum visum est aliis: sed quæ in publicum efferebantur, fuerunt hæ: Peloponnesum Antonius Pompeio cesserat, modò quæ Peloponnesii debebant aut solveret ei, aut soluturum se reciperet, aut tantisper expectaret dum ipsi debitores satisfacerent. Ille non accepit hac conditione provin-

Fœdera Cæsaris & Pompeii turbata.

ονπω ἐπὶ Παρθυαίους· ὁ γὰρ πω πύστοι αὐτὸν Λέπιδον ἀφῃρῆσθαι Σεξτίου. τοῦτο μὲν δὴ διέμενεν ἐν τοῖς Ἀθήναις μετὰ τῆς Ὀκταουίας, καθὰ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ Κλεοπάτρας, τὰ μὲν ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐπιστελλόμενα ἐφορῶν μόνα, ἀφέλειαν δὲ ἰδιωτικὴν αὐτὸς ἐξ ἡλεμονίας καὶ σχήματος τετράγωνον ἔχων, καὶ ὑποδήματα Ἀττικὰ, καὶ θύρας ἠρεμούσας, ἐξοδεύετο ἥσσον ὁμοίως αὐδὲ σημείων αὐτῷ σὺν δύο φίλοις καὶ σὺν ἀκολούθοις δυοῖν διδασκάλων διαλεγόμενος ἢ ἀκροώμενος. καὶ τὸ δεῖπνον ὡς Ἑλληνικὸν, καὶ μετ' Ἑλλήνων ἡ χαμαιστία, παντηγύρεις πολλὰς σὺν θυμηδίᾳ μετὰ Ὀκταουίας· πολὺς γὰρ καὶ ἐς τοῦτο ἐρρύη, παχὺς ὢν ἐς ἔρωτας γυναικῶν. λήγοντος δὲ χειμῶνος, ὥσπερ ἑτέραν γνώμην ἔσχε καὶ ἐσθῆτος αὖθις, καὶ μετὰ τὴν ἐσθῆτα ἣν ὄψις ἐνηλλάσσετο, καὶ πολὺ μᾶλλον ἀμφὶ τὰς θύρας αὐτίκα σημείων τε καὶ ἡλεμόνων καὶ δορυφόρων, καὶ φόβου πάντα μεστὰ καὶ καταπλήξεως, σπεσσοῦσά τ' ἐσεδέχοντο, αἱ τίας ἠρέμουν κεκλεισμέναι, καὶ δίκαι διεκρίνοντο, καὶ νῆες καθέλκοντο, καὶ ἡ ἄλλη παρασκευὴ πᾶσα συνεκίνει.

Καὶ Ἀντώνιος μὲν ἀμφὶ τοῦτο μᾶλλον. Καίσαρι δὲ καὶ Πομπηίῳ διελύθησαν αἱ γλῶσσαι ἀπόνοιαι, καὶ μὲν αἰτίας ὡς ὑπεύθυνοι ἕτεροι, αἱ δὲ ἐς τὸ φανερὸν ὑπὸ δὲ Καίσαρος ἀνενεγκόμεναι, αἵδε ἦσαν· Πελοποννησίων Ἀντώνιος μὲν ἐδίδου Πομπηίῳ, κελεύων ὅσα ἐπ' ὠφελίᾳ αὐτῷ Πελοποννήσιοι δόντα, ἢ αὐτὸν ἀναδεξάμενον ἀποδώσειν, παραλαβεῖν, ἢ ἀφεμένους τῶν πρᾶξαι αὐτῶν· ὁ δὲ οὐκ ἐδέχετο μὴ ἐπὶ τοῖς

δὲ τῶν

δὲ τὸν χάρακα, ἠγγύησε αὐτῷ σωθῆναι τοῖς ὁπλίταις δεδόσθαι· χαλεπαίνων ἤδη ὡς ὁ Καῖσαρ ἔλεγεν, εἴτε ἐπὶ τούτοις, εἴτε καὶ γνώμῃ ἄλλῃ, εἴτε ὑπὸ ζήλου τῶν ἑτέρων μεγάλους στρατοὺς ἐχόντων, εἴτε Μηνοδώρᾳ διαβαλόντος αὐτὸν ἀνοκνοτέρους μᾶλλον, ἢ βεβαίους ἀποδόσεις εἶναι νομίζειν, ναῦς ἄλλας ἐπυνθάνετο, καὶ τῷ στρατῷ ποτὲ ἐδημηγόρησε, χρῆναι παντὸς οὐδενὸς παρασκευάζεσθαι· λῃστήρια τε αὖθις ἀφανῆ τὴν θάλασσαν ἐποίει, καὶ μικρὸν ἢ οὐδὲν ἄκος τοῖς λιμοῦ γεγένητο Ῥωμαίοις· ὥστε ἐδόκουν οὐκ ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν, ἀλλ' ἐπίληψιν τετάρτου τυράννου καὶ ἀποδόσεις γεγενῆσθαι. ὁ δὲ Καῖσαρ πρὸς λῃστήρια συλλαβὼν ἐβασάνιζεν, οἱ Πομπήϊον σφᾶς ἔλεγον ἐπιπέμψαι, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ὁ Καῖσαρ τῷ δήμῳ προσέφερε, καὶ ἐπέστελλεν αὐτῷ Πομπήϊῳ· ὁ δὲ ἐξελογεῖτο μὴ ἑαυτοῦ τοῦτον, ἀντενεκάλει δὲ Πελοποννήσου χάριν. ὅστις δὲ τὸ ἐπιφανὲς ἦσαν ἐπ' αὐτῷ τῷ Πομπήϊῳ, ὁρῶντες αὐτὸν ἀεὶ πειθόμενον τοῖς ἀπελευθέροις, διέφθειραν οἱονεί τῶν ἀπελευθέρων, εἴτε λάθρᾳ σφῶν αὐτῶν, εἴτε εἰς χάριν Καίσαρος· ἐξετρώπων ἐπὶ Μηνοδώρῳ Καίσαρος, ὡς ἐπ' ἄρχοντι τῶν ὅλων· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ φθόνῳ τῷ Μηνοδώρου δυνάμεως ἐκπεπτωκότες ἐπίεσαν· καὶ Πομπήϊος μὲν εἰς ἀλλοτρίωσιν ὑπῆγετο τοῦ Μηνοδώρου. τῇ δ' αὐτῶν ἡμερῶν φιλάδελφος ὁ Καίσαρος ἀπελεύθερος ἔπλευσε τοῦ Μηνοδώρου διὰ τὴν σῖτον κομιδὴν σύνεγγυς, καὶ Μικυλίων ὁ πιστότατος Μηνοδώρου ἔπλευσε πρὸς Καίσαρα περὶ αὐτομολίας τοῦ Μηνοδώρου· ὑπῆρχε γὰρ ciam, ratus cum ea data sibi etiam debita. Id ægrè ferens (ut Cæsar ajebat) vel suapte perfidia, vel quòd invideret aliis magnos exercitus habentibus, vel quòd Menodoro crederet, non pacem hanc esse dicenti sed inducias, parabat alias naves aliúdque remigium, exercitu quoque pro concione admonito, omnino esse opus apparatu alio: rursúmque ex occultis piratarum receptaculis infestabat maria, ut parvum & propemodum nullum afferret urbanæ fami remedium. Quare passim jactabatur, non quæsitum malorum finem hac pace, sed assumptum quartum tyrannidis socium. Et Cæsar captos aliquot piratas torsit, qui fassi sunt se à Pompeio submissos: id Cæsar evulgavit populo, & ipsi Pompeio significavit per literas. Ille se prius excusato, de Peloponneso querebatur. Quotquot autem nobilium adhuc apud Pompeium hæserant, videntes eum semper libertorum parere consiliis, coruperunt aliquot ex eorum numero, sive ultro, sive in gratiam Cæsaris, ut Pompeium irritarent contra Menodorum, quasi imperantem ipsi domino. Id libenter illi fecerunt, quippe invidentes ei tantam potentiam. Sic alienato Pompeio à Menodoro, per eosdem dies Philadelphus Cæsaris libertus navigavit ad Menodorum frumentationis gratia, & Micylio Menodori fidissimus amicus ad Cæsarem, acturus de ejus transfugio: offerebat autem Sardi- 717

Nobilium invidia adversus Menodorum.

Philadelphus Cæsaris libertus.

Micilio. Menodorus ad Cæsarem transfugit.

Sardiniam, Corsicam, tres legiones, & multos amicos. Eum favorem, sive opera Philadelphi, sive Pompeii calumniis paratum, Cæsar non statim quidem, accepit tamen, putans jam antea pacem violatam, evocavítque Antonium Athenis Brundisium ad certam diem, ut de hoc bello conferret cum eo consilia: simúlque naves longas è Ravenna, exercitum è Gallia ceterúmque apparatum properè accivit Brundisium & Puteolos, ab utroque latere invasurus Siciliam, si idem videretur Antonio. Qui venit quidem ad statutam diem cum paucis, sed non inventum Cæsarem non expectavit: sive quòd improbaret bellum susci pi contra fœdera: sive quòd videret magnum apparatum Cæsaris (semper enim ambos solicitos habuit regni cupiditas) sive prodigio quodam territus. Quidam enim excubitorum ejus tentorii repertus est à feris absumptus excepta sola facie, quasi in hoc relicta ut nosceretur absumptus: ídque factum est absque ipsius clamore, nemine sentiente simul quiescentium: & Brundisini ajebant se vidisse lupum sub diluculum procurrentem è tabernaculis. scripsit tamen Cæsari, ne à pactis discedat: & minatus est vindicaturum se in servitutem Menodorum, ut fugitivum suum: nam Pompeio Magno servierat: bona verò Magni Antonius emerat, sub hasta jure belli vendita.

Prodigia & somnia Antonio oblata.

718

χνεῖτο ϗ ἐγχειρεῖν Σαρδοῖ ϗ Κύρνον, ϵ τρία τέλη στρατοῦ, ϗ φίλων πολλῶν ἕτερον. ϗ τόδε ἔργον εἴτε Φιλαδέλφῳ, εἴτε ἐς Μινόδωρον περὶ Πομπηΐου ἁλόντων, ὁ Καῖσαρ οὐκ εὐθὺς μὲν, ἐδέξατο δ' ὅμως, ἡσυχάσαντι ἔργῳ τὸν ἐρῶντα λελιτῶσθαι. ϵ Ἀντώνιον ἐξ Ἀθηνῶν ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐς ἡμέραν ἐπὶ τῷ παρεκάλει, συμβουλεύσόμενον αὐτῷ περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, ναῦς τε μακρὰς ἐκ Ῥαβέννης, ϗ στρατὸν ἐκ τῆς Κελτικῆς ϗ παρασκευὴν ἄλλην ἐς τὸ Βρεντέσιον, καὶ ἐς Δικαιάρχειαν ὀξέως ἐπεπέμπειν, ὡς ἑκατέρωθεν ἐπιπλευσόμενον τῇ Σικελίᾳ, ὧν Ἀντωνίῳ συνδοκῇ. ὁ δὲ ἦλθε μὲν ἐς τὸν τεταγμένον ἡμέραν σὺν ὀλίγοις, Καίσαρος δ' οὐχ εὑρὼν, ἐπεμέμεινεν, εἴτε τὸν γνώμην τοῦ πολέμου μεμψάμενον ὡς παραπαίοντα, εἴτε τὸν Καίσαρος παρασκευὴν ἰδὼν πολλὴν οὖσαν (οὐ γάρ ποτε αὐτὸς ἀνέπαυε φόβων ἡ τῆς μοναρχίας ἐπιθυμία) εἴτε τὸ σημεῖον δεισιδαιμονήσας· τῶν γὰρ περικοιμωμένων αὐτῷ τῇ σκηνῇ, ὡς δηλοῖ δύρεθη τὶς δεδαπανημένος ἄνευ τοῦ προσώπου μόνου, καίπερ ἐς ἐπίδειξιν δεδαπανημένου, οὔτε τι βοήσας, οὔτε πρὸς τῶν συνεκπαυομένων ἠθημένου. ϵ λύκον ἔλεγον οἱ Βρεντέσιοι πρὸς ἕω φαίνεσθαι τῶν σκηνωμάτων ὀλίγον τι· ἔχειν μὲν οὖν τοῦ Καίσαρος μὴ λύειν τὰ συγκείμενα, ϗ ἠπείλει Μινόδωρον ἀπάξειν, ὡς ἑαυτοῦ δραπέτην· γενέσθαι γὰρ Πομπηΐου Μάγνου· τὸν δὲ τοῦ Μάγνου πρόσουσιαν ὁ Ἀντώνιος ἐώντος νόμῳ πολέμου ὡς πολεμίου.

ο' ϗ

Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπέμψεν ἐς Σαρδόνα καὶ Κύρνον τὰς παραληψομένους ἀπὸ Μηνοδώρου ἐνεχείρισεν, ἐφρούρωτό τε τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας φρουρίοις πολλοῖς, μὴ αὖθις αὐτὰ ὁ Πομπήϊος ἐπιδράμοι· τριήρεις δὲ ἑτέρας ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Ῥαβέννῃ ᾠκοδόμησαν γίγνεσθαι, καὶ πρᾶτον πολλὰ ὑπὸ τοῦ Ἰλλυριοῦ μετεπέμποντο, Μηνόδωρόν τε ἐλθόντα, ἐλεύθερον ἐνθὺς ἀπέφηνεν ἐξ ἀπελευθέρου, καὶ ὧν αὐτὸς ἦγαγε νεῶν ἐπέστρεπεν ἡγεῖσθαι, ὑποστρατηγοῦντι τῷ ναυάρχῳ Καλουϊσίῳ. ᾠκοδόμει δὲ καὶ Καῖσαρ, καὶ παρεσκευὰ ἐπὶ πλέονα σπουδαζών, ἐβραδύνετο, καὶ τὸν Ἀντώνιον ὑφεωρᾶτο· τῷ δ' οὔσας ἤδη παρασκευὰς ἐκέλευε Κορνιφίκιον ἐκ Ῥαβέννης μεταγαγεῖν ἐς Τάραντα· Κορνιφίκιος δὲ δὴ χειμῶν περιπλέοντι ἐπιγίγνεται, καὶ μόνη τῶν νεῶν ἡ ναυαρχὶς ἡ ἡγουμένη Καίσαρι διεφθάρη, καὶ ἔδοξε τοῦτ' ἐς τὰ μέλλοντα σημῆναι· ἐπιπολαζούσης δὲ ὑποψίας ἐπ', ὡς παρασπόνδως ὁ πόλεμος ὧδε γίγνοιτο, τῷ ὑποψίαν ὁ Καῖσαρ ἐκλύων, ἐπέστειλε τῇ πόλει, καὶ τὸ πρᾶτον αὐτὸς ἐδίδαξεν, ὅτι τὰς σπονδὰς ὁ Πομπήϊος λῃστεύων τῷ θαλάσσαν ἀνάλυσε, καὶ τοῦτ' οἱ λῃσταὶ κατέπροιεν αὐτῷ, κατέπροι δὲ καὶ Μηνοδώρου τῷ ὅλῳ γνώμῳ, μᾶλλον δὲ καὶ Ἀντωνίου, καὶ ἀφεῖ τοῦτο Πελοποννήσου ἕδειν. ὡς δ' αὐτῷ τὰ ἐν χερσὶ ἑτοίμως ἐχόντα, ἐπέπλει τῇ Σικελίᾳ, αὐτὸς μὲν ἐκ Τάραντος, Καλεΐσιος δὲ καὶ Σαβῖνος καὶ Μηνόδωρος ἀπὸ Τυρρηνίας· ἤλαυνε δὲ καὶ τὸ πεζὸν ἐς Ῥήγιον, καὶ μὴ σπουδῆς ἐπεχώρει ἅπαντα. ὁ δὲ Πομπήϊος τῆς μὲν

Cæsar in Sardiniam Corsicámque misit qui eas insulas à Menodoro acciperent: & oras Italiæ multis castellis munivit, ne rursum incursarentur à Pompeio: jussítque alias triremes Romæ Ravennæque fieri, & exercitum magnum accivit ex Illyrico: Menodorum quamprimum ad se venit è liberto fecit ingenuum, commissa ei classe quam adduxerat, ut legatus esset præfecto classis Calvisio. His ita constitutis in apparatu amplius occupabatur cunctabundus, & incusans Antonium quòd se non expectaverit: quæ verò jam parata habebat, Cornificium è Ravenna Tarentum jussit traducere. Hunc navigantem adorta tempestas, solam navem prætoriam fregit, paratam Cæsari, quod in omen versum est. Quúmque vulgò suspicarentur homines id bellum fore contra fœdera, Cæsar ut eam suspicionem eximeret, populum Romanum per literas, exercitum pro concione docuit: fœdus à Pompeio violatum, qui per piratas infestarit maria: quod & ipsorum piratarum & Menodori confessione compertum sit: nec ignorare id Antonium, ideóque Peloponnesum ei non dare. Deinde ut satis paratus visus est, navigavit in Siciliam, ipse à Tarento, Calvisius, Sabinus & Menodorus ab Etruria, exercitus quoque terrestri itinere petiit Rhegium, omnibus acceleran-

Menodorus ut exceptus à Cæsare.

Omen.

tibus. Nec prius Pompeius sensit

transfugisse Menodorum, quàm adnavigante Cæsare. Utrinque autem imminente classe hostium, ipse Messanæ expectavit Cæsarem: Calvisio Menodóque oppositi cum magna classe Menecratem libertorum infensissimum ipsi Menodoro, ex æmulatione mutua. Is in conspectum hostium in alto venit sub vesperam: illi receperunt se in sinum qui supra Cumas est, ibique noctem eam quieverunt: Menecrates appulit Ænariam. Sub auroram verò Calvisiani oram sinus lunata classe legebant, ne perrumperetur ab hostibus. Menecrates rursum venit in conspectum, móxque classem concitavit: & quia non provehebantur in altum adversarii, quum aliud non posset, impetu facto naves eorum in terram propulit. Illi puppibus admotis littori proras simul objecerant, & inde repugnabant. Hostibus autem facile erat in altum se recipere, & inde redintegrare impetum, & mutare naves alias post alias: illis luctandum erat etiam cum scopulis in quos impegerant, præter quòd naves movere non poterant: videbantur enim contra navalem pugnam terrestri contendere, quum nec refugere possent nec persequi. Interea Menodorus & Menecrates, veniunt in conspectum mutuum relictóque cetero prælio, cum ira clamoréque se petunt invicem, apparebátque uter eorum vinceret, ejus classis fore victoriam. Naves magno impetu collisæ mulctave-

Menecrates Menodoro infensissimus.

719

Menodori & Menecratis inter ipsos prælium.

αὐτομολίας τοῦ Μηνοδώρου, ἐπιπλέοντος ἤδη Καίσαρος, ἤθετο, ὡς ὁ μὲν τὸν ἑκατέρωθεν ἐπίπλουν, αὐτὸς μὲν ὑπέμενεν ὑπὲρ Μεσσήνης τοῦ Καίσαρος, Καλουισίου δὲ καὶ Μηνοδώρου δὲ ἐχθίστου τοῦ Μηνοδώρου μάλιστα τῶν ἐξελευθέρων ἑαυτοῦ Μενεκράτη ὡς ἐπέπλευσεν ἀπαντᾶν ἐπὶ πόλου πολλοῦ· ὁδὲ οὐδὲ ὁ Μενεκράτης ἐπιφανεὶς τοῖς πολεμίοις ὡς εἶδεν ἑαυτέρων πελάγους, καὶ οἱ μὲν ἐς τὸ κόλπον τὸ ὑπὲρ Κύμης συνέφυγον, καὶ τὴν νύκτα ἀνεπαύοντο, καὶ Μενεκράτης ἐς Αἰναρίαν παρῆλθεν· ἠοῦς δὲ ἐχομένης, οἱ μὲν τὸν κόλπον ὃν ἔχει ὡς ἐπὶ τὴν γῆν αὐτῶν μηνοειδὲς τέλος παρέπλεον, ἵνα μὴ αὐτοῖς διεκπλέοιεν οἱ πολέμιοι· ὁ δὲ Μενεκράτης αὐτοῖς αὖθις ἐπιφαινόμενός τε, καὶ εὐθὺς ἐπλησίαζεν ὑπὸ ῥώμης καὶ τάχους, ὁρῶν δὲ τότε ἀναχωροῦντας ἐς τὸ πέλαγος ἐδὲν μέγα ἔχον, ἐς τὴν γῆν ἐγκελεύσαντων ἐξέωθεν· οἱ δὲ ἐξωκέλλον τε ὁμοῦ καὶ τὰς ἐμβολὰς ἀπεμάχοντο· ὧν δὲ τοῖς μὲν ἐς τὸ πέλαγος ἀναχωρῆσίς τε καὶ ἐφορμησις ὅτε βούλοιντο, καὶ σκαφῶν ἑτέρων ἀλλαγὴ ὡς μέγας, οἱ δὲ ἔκπλοοι ἔκ τε τῶν πετρῶν ἐφ' ἃς ἐπώκελλον, καὶ ὑπὸ τῆς ἀκινησίας τῶν νεῶν· πρὸς μαχῶν δὲ ὡς ναυμαχοῦσιν ἐμπεσεῖν, ὅτε οἰκλίνειν ὅτε διώκειν ἔχοντες. ὧν δὲ τούτῳ Μηνοδώρου καὶ Μενεκράτης καθορῶσιν ἀλλήλους, καὶ τὸν ἄλλον πόνον ἀφέντες, αὐτίκα μετ' ὀργῆς καὶ βοῆς ἀλλήλοις ἐπέπλεον, οὐ τῷδε τῶν νίκην καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ πολέμου πεδέμενοι, οὐ ὧ πῆς αὐτῶν κρατήσῃ ἐμέλλεν· αἱ μὲν δὴ νῆες ἀλλήλαις ὑπὸ ῥύμης ἐνέπεσον καὶ συνέ-

σωίτειψαν, ἡ μὲ, τ' ἔμβολον τ' Μηνοδώρου νεὼς, ἡ ὃ τ' πρῳρὸν τ' Μενεκράτους· ἐπεὶ ὃ αὐτοῖς ἑκατέρωθεν χέρες ἐπεβλήθησαν σιδηραῖ, τ' μὲ νεῶν ὁδὸν ἔπ τὸ ἔργον ἦν σωεσηκμας ἑκατέρας, οἱ ὃ ἄνδρες ὥσπερ ἐν γῇ, πόνου κ' χρείης ὁδὲν ἀπέλιπον· ἀκμὴ δὲ τε ἦν ἀθρόα, κ' λίθοι κ' τοξεύμασι ἐπ' ἀλλήλους, ἔ ἐπὶ τὰς ναῦς καταῤῥάκτας ἐῤῥίπτεων ἐς τὸ ἐπιέναι δι' αὐτῶν, ὑψηλοτέρας δ' ὄσης τ' Μηνοδώρου νεὼς, οἱ τε καταῤῥάκται τοῖς τελμῶσιν ἦσαν ἐυεπιβατώτεροι, κ' τὰ κολύμβια ὡς ἀφ' ὑψηλοῦ βιαιότερα. τεθνεώτων δ' ἤδη πολλῶν κ' τ' ὑπολοίπων καταπεπτωμένων, ὁ μὲν Μηνοδωρ@ ὀβελῷ τὸν βραχίονα ἐτρώθη, κ' ὁ ὀβελὸς ἐξηρέθη, ὁ ὃ Μενεκράτης τ' μηρὸν ἀκοντίῳ πολυγλώχινι Ἰβηρικῷ ὁλοσιδήρῳ, κ' σὺν ἦν ἐξελεῖν αὐτὸ σὺν ἐπείξει. ἀχρεῖ@ οὖν ὁ Μενεκράτης ἐς μάχην γυόμεν@, ἐπέμβρε ἔ ὡς τοὺς ἄλλας ἐποτρυνῶν, μέχρι λαμβανομένης τ' νεὼς, ἐς τ' βυθὸν ἓ πελάγου ἑαυτὸν ἔῤῥιψε, κ' τὴν μὲν ναῦν ὁ Μηνοδωρ@ ἀνεδύσατο, κ' ἐς τὴν γῆν ἀπέπλευσεν, ὁδὲν ἔπ ὀφρῦν οὐσῆ ὁμοίω@ δυνάμεν@· κ' τὸ μὲν λαιὸν τ' ναυμαχίας ἔτως ἐπεπρωχῆ· ὁ δὲ ὃ δεξιὸς Καλουίσι@ μὲν Δαπλέων ἐς τὸ λαιὸν, ἀπετέμνετο λινας τ' Μενεκράτους νεῶν, κ' σκαφυγύσας ἐς τὸ πέλαγ@ ἐδίωκε· Δημοχάρης δ' ὁ ἓ Μενεκράτους σωεξελευθερὸς τε κ' ὑποστράτη@ τοῖς λοιποῖς ἓ Καλβισίῳ συμπεσὼν, τὰς μὲ ἐς φυγὴν ἐτρέπετο, τὰς ὃ ἐς πέτρας σωήρραξε, ἔ τ' ἀνδρὰς ἐξαλομένους, ὑπέμπρησε τὰ σκάφη, μέχρι Καλβίσι@ ὁμ τ'

runt se invicem, defracto rostro navis Menodori, detersísque remis Menecratis. Injectis deinde utrinque ferreis manibus, naves jam cessabant hærentes sibi: socii navales non aliter quàm in terra nihil sibi ad summam contentionem alacritatémque fecerunt reliquum: impetebant enim se sagittis, saxis, jaculis, pontésq; injiciebant per quos transcenderent, & quia Menodori navis extabat altius, & pontes ejus facilius permeabantur à viris audacibus, & tela inde missa incidebant vehementius ut è loco superiore. Jámque multis cæsis, fauciatis reliquis, Menodorus veruto per brachium trajectus est, quod mox extractum est è vulnere: at Menecrates in femur ictus est hamata Hispanica soliferrea, quæ non potuit eximi celeriter: itaque jam ad pugnam inutilis, sic quoque hortabatur alios, donec nave sua capta se in mare dedit præcipitem. Menodorus captivam navem religatam à sua pertraxit ad terram: nec amplius quicquam potuit efficere. Hæc in siniſtro cornu gesta sunt. E dextro Calvisius ad siniſtrum navigans, aliquot Menecratis naves intercluſit à ceteris, eas fugientes in altum persecutus est. Democharesve libertus & ipse Pompeii, tunc legatus Menecratis, reliquas Calvisianas aggressus, partim fugavit, partim in saxa compulsas fregit: exilientibusque inde navalibus sociis, ipsas cremavit: quum Calvisius à persecutione

Menodori vulnus.

Menecratis vulnus & interitus.

720

Calvisius.

Democharres.

revertens, & suas fugientes reduxit, & incendium inhibuit: superveniente nocte quisque ad suam pridianam stationem reversus est. Hunc finem id prælium habuit, Pompeianis longè potioribus.

Democharesægrè ferens mortem Menecratis ut cladem maximam (nam Pompeius in rebus maritimis Menecratis Menodoríque opera præcipua semper usus est) omissis omnibus rebus, ex acie Siciliam rectà petiit, ac si non Menecratis corpus & navem unam, sed integram classem amisisset. Calvisius quandiu Democharem contra se venturum putavit in eadem statione mansit, ad redintegrandam pugnam minimè idoneus: nam optima quæque navis perierat, ceteræ ad pugnam erant inutiles: postquam autem cognovit eum abisse in Siciliam, reparatis navibus oram legebat, ne sinus quidem trajiciens. Parte alia Cæsar à Tarento Rhegium cum bene magna classe exercitúque petiit, & Pompeium ad Messanam assecutus est, quadraginta tantùm comitatum navibus. Itaque amici hortabantur ut per occasionem Pompeianas paucas naves ipsúmque aggrederetur classe instructissima, priusquàm ceteræ illius naves veniant: sed parère consilio noluit, expectans Calvisium, negánsque consultum exponere se periculo, dum expectantur auxilia. Ubi verò Democharis Messanam attigit. Pompeius ipsum & Apollophanem

721

διώξεως ἐπανιὼν, τύς τε φθηγούσας τῶ ἰδίων ἐπανήγαγε, καὶ τύς ἐμπρησμὸς ἐκώλυσε, & νυκτὸς ἐπιλαβούσης, ηὐλίσαντο πάντες ἔνθα & τῇ πρωτέρας. ἡ μὲ δὴ ναυμαχία ἐς τόσον ἐτελεύτα, & πρωΐχεν ἐν αὐτῇ τὰ Πομπηίε πρᾶ πολύ.

Δημοχάρης ὁ βαρυθυμῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ Μενεκράτους, ὡς ἐπὶ ἥπῃ μεγίστῃ (δύο γὰ οἱ σφᾶ ἦσαν μάλιστα τῶ Πομπηίε θαλάσσης ἐρασταί), Μενεκράτης τε καὶ Μηνόδωρος ἅπαντα μεθεὶς, οὐκ κέρων εὐθὺς ἐς Σικελίαν ἔπλει, καθάπερ ἐ τὸ Μενεκράτους σῶμα, καὶ ναῦν μίαν, ἀλλὰ τὸν στόλον ὅλον ἀποβαλών. ὁ μὲ Καλουίσιος, ἕως μὲ ἐπιπλευσίας τὸν Δημοχάρη προσδόκα, παρέμενεν ἔνθα περ ὥρμισο, ναυμαχεῖν ἐ δυνάμενος· αἵ τε γὰ κρώπιαι τῶ νεῶν αὐτῷ διολώλεσαν, καὶ αἱ ἕτεραι πρὸς ναυμαχίαν εἶχον ἀχρείως· ἐπεὶ δὲ ἔμαθεν οἰχόμενον ἐς Σικελίαν, ἐπισκοπάζε τὰς ναῦς καὶ παρεπλει τῷ γῇ τὰς κώπας ἐξελίσσων. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐκ μὲ Ταραντος ἐς τὸ Ῥήγιον ἐπέπλευκει ναυσὶ πολλαῖς καὶ πεζῷ πολλῷ, & Πομπήιον ἐπὶ Μεσσήνης κατέλήφει, ναῦς ἔχοντα πεσαράκοντα μόνας· ὥστε αὐτῷ παρήσαν οἱ φίλοι, ὡς ἐν καιρῷ μάλιστα ἐπιθέαι τῷ Πομπηίῳ μετὰ τοσοῦδε φίλε, ναῦς ἔχοντι ὀλίγας, μέχρι τὰ λοιπὸν ἐκείνῳ ναυτικὸν ἐ παρῆν· ὁ δ' οὐκ ἐπεῴθετο, Καλουίσιον περιμένων, & λέγων οὐκ εὐβουλον εἶναι τὸ ἰψοκινδυνον, ἕως συμμαχίαν ἄλλην προσδοκῶν. ὡς δὲ Δημοχάρης ἐς Μεσσήνην κατέπλευσεν, ὁ μὲ Πομπήιος αὐτόν τε Δημοχάρη, καὶ Ἀπολλοφάνη

νλω κ) τόνδε ἀπλοΰθερον ἑαυτῦ, ναυάρχους ἀπέφηνεν ἀντὶ Μιλωδώρου κ) Μενεκράτους· ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς τὸ συμβεβηκὸς ἀμφὶ τῇ Κύμῃ πυθόμενος, ἐξέπλει τὸν πορθμὸν ὑπαντήσων τῷ Καλουϊσίῳ, ἀνύσαντι δ' αὐτῷ τὸ πόρω τὸ πλέον, κ) Στυλίδα ἤδη παραπλέοντι, κ) ἐς τὸ Σκύλλαιον ἐπικάμπτοντι, σπουδὴν ὁ τῆς Μεσσήνης ὁ Πομπήϊος, ἐξέπεσε τὸ ὑστατον, κ) τὰς ναῦς ἐπόλους ἐδίωκε, & πυκνῶς ἐνέβαλλε, κ) ἐς μάχην παρεκαλεῖτο· οἱ δὲ καπερ ἐνοχλούμενοι, ἐς μὲν ναυαρχίαν οὐκ ἐπέστρεφον, Καίσαρος οὐκ ἐῶντος, εἴτε δείσαντος σὺν ὀλίγῃ ναυμαχεῖν, εἴτε ἐπιμένοντος οἷς ἀπ' ἀρχῆς διεγνώκει μὴ ναυμαχεῖν δίχα τοῦ Καλουϊσίου· γνώμη δὲ αὐτὸς περί τε τῷ ἰδίῳ ὑποχώρων ἄπαυστος, κ) ἐπ' ἀγκυρῶν ἐσάλευεν, κ) κατὰ πρῶραν ἀπεμάχοντο τοὺς ἐπιόντας. Δημοχάρους δ' ἐπισκοποῦντος δύο ναῦς ἐπὶ ἑκάστην, ἐθορυβοῦντο ἤδη πρός τε ταῖς πέτραις δρασσόμενοι & πρὸς ἀλλήλους, ἁλισκόμενοί τε ἐνεπίμπλαντο, & διεφθείροντο μὴ δρᾳσίας, κ) αὖθις, ὥσπερ αἱ πρὸ Κύμης, ὁρμούσας τε κ) ἐμβαλλόμενας πρὸς ἐχθρῶν ἐπιπλεόντων κ) ἀναχωρούντων ἔμελλον· ἐπεὶ δὲ πω κακὸν γ' ἀπώλλυτο. ὁ μὲν δὴ Καῖσαρ ἐξήλατο τῶν νεῶς ἐπὶ τὰς πέτρας, & τοὺς ἐνίεντας ὑπὸ τῆς θαλάττης ἀνελάμβανε, & ἐς τὸ ὄρος ἄνω περιέπεμπε. Κορνιφίκιος δὲ & ὅσοι ἄλλοι στρατηγοὶ ἦσαν αὐτοῦ, παρακελευσάντες ἀλλήλους, ἄνευ προστάγματος ἀπερρίφησαν τὰ ἀγκύρια, καὶ ἀνήχθησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὡς δέον τι δρῶντας

pariter suum libertum classi præfecit loco Menecratis & Menodori. Cæsar verò nuntiato detrimento quod ad Cumas acceperat, enavigabat fretum, occursurus Calvisio. Jámque superata ejus majore parte, in præter navigantem quam vocant Stylida, & flectentem cursum versus Scyllam scopulum, Pompeius à Messana fecit impetum, aggressúsque postremas, etiam præcedentes persecutus est, omnibúsque impetitis provocabat ad prælium. Illæ quamvis infestatæ ad prætoriam non sunt reversæ, non permittente Cæsare: sive quòd non auderet pugnare in angustiis: sive quod maneret in proposito non pugnandi absente Calvisio. Jussit autem ut omnes se ad littus reciperent, & in salo starent in ancoris, arceréntque à prora siquis invaderet. Democharе verò invehente binis navibus in singulas, perturbatæ jam & in saxa impingebant, & inter se collidebantur, replebantúrque mari, & peribant per ignaviam: hæ quoque ut in Cumano prælio, immotæ ipsæ, infestatæ crebro impetu hostilium incursántium atque recursántium: nec enim adversari fortuna desierat. Cæsar certè in saxa è navi desiliit, & enatantes excipiebat, recipientésque se in montem deducebat. Ceterùm Cornificius & quotquot alii duces aderant cohortati se mutuò, injussu imperatoris abruptis ancoralibus in altum contra hostes evecti sunt, rati satius esse pu-

gnando vinci, quàm ſtando ſuſtinere impetus inſultantium: primúſque Cornificius periculoſa audacia prætoriam Democharis concuſſam cepit: Democharis in aliam exiliit. In hac conflictatione multis pereuntibus, conſpecti ſunt per mare adventantes Calviſius & Menodorus, non à Cæſarianis, vel in terram ejectis vel in mari certantibus, ſed à ſolis Pompeianis, qui à terra longius aberant móxque retrocesſerunt: jam enim appetebant tenebræ, nec audebant feſſi cum recentibus congredi qui caſus peroportunè reliquis periclitantibus accidit. Noctu verò plerique deſertis navibus in montes confugerunt, accenſíſque multis ignibus ſigna dabant permanentibus in mari: ſícque pernoctabant ſine cibo, ſine cura corporis, egeni rerum omnium: quos Cæſar pariter affectus circumcurſando hortabatur ut uſque mane durarent. Ac ne tum quidem cognitum eſt adventare Calviſium: nec à navibus quicquam erat præſidii, occupatis circa naufragia: ſed alio quodam bono eventu decimatertia legio propinquabat per montes: quæ audita clade per aſpreta contendens ad ignes, reperit imperatorem ſuum & eos qui cum illo refugerant, feſſos & victus indigos, diviſíſque operis alii curabant alios. ipſum imperatorem centuriones induxerunt in extemporaneum tabernaculum, deſtitutum ab omnibus fa-

722

Cæſar in magnis anguſtiis.

παθεῖν μᾶλλον, ἢ ἑστῶτας ἀμύνεσθαι τοῖς ἐπιχειροῦσι προσκειμένοις. τόλμῃ τε παραβόλῳ πρῶτον ὁ Κορνιφίκιος τὴν ναυαρχίδα τοῦ Δημοχάρους κατέσεισε καὶ εἶλε. καὶ Δημοχάρης μὲν εἰς ἑτέραν ἐξήλατο· τοιούτου δὲ ὄντος τοῦ πόνου καὶ τοῦ φθόρου, ἐπεφαίνοντο ὑπὸ πόντου προσπλέοντες ἤδη Καλουίσιός τε καὶ Μηνόδωρος, καὶ αὐτοὶ οἱ μὲν τοῦ Καίσαρος ἐκ ἐώρων, ὅτε ἀπὸ γῆς ὅτε ὑπὸ θαλάσσης πελαγιώτεροι δ' ὄντες οἱ τοῦ Πομπηίου κατεῖδον, καὶ ἰδόντες ἀνεχώρουν· σκοτεσκότιζε γὰρ ἤδη, καὶ κεκμηκόσιν ἀκμῆτες οὐκ ἐθαῤῥοῦν συμπλέκεσθαι· τοῦτο μὲν δὴ συγκύρημα τοῖς ὑπολοίποις οὐκ ἄτερ τύχης ἀρρεῖον χρησὸν ἐπιγίγνεται· νυκτὸς δὲ ἐπιλαβούσης, οἱ μὲν οὐ τῶν νεῶν ἀπεσόντες, ἐς τὰ ὄρη συνέφυγον, καὶ πυρὰ πολλὰ ἔκαιον, σύμβολα τοῖς ἐπ' οὔσιν ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ διευκτέρουν ἄσιτοι καὶ ἀθεράπευτοι καὶ πάντων ἐνδεεῖς· καὶ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ὁμοίως ἔχων, παρεκάλει θαῤῥεῖν ἐς τὸν ἔωθεν κακοπαθήσοντα· πολεμιωτέρῳ δὲ αὐτῷ ἔδει τοῦτο Καλουΐσιος μὴ ἐσθ' ὡς ἐπιγνώσκεσθαι, ἐσθ' ὅπου τῶν νεῶν τὰ χρησὸν ἐγίγνετο ἀκολουθοῦν ὑπὲρ τὰ ναυάγια· ὑπὸ δ' ἑτέρου δαίμονος ἀγαθοῦ τὸ τελσκαιδέκατον τέλος ἐπλησίαζε διὰ τῶν ὀρῶν, καὶ ἔδει κακοῦ πυθόμενοι, τὸν κρημνοὺς τῶν πυρὶ τὰ ὁδοῦ πεκμαιρόμενοι διέβαινον, καὶ καλαβόντες τὸν αὐτοκράτορα σφῶν καὶ τοὺς συμφυγόντας, ὧδε ἔχοντας κάμπτου καὶ τροφῶν ἀπορίας, ἐθεράπευον ἄλλους ἄλλοι διαλαβόντες· οἱ δὲ ταξίαρχοι τὸν αὐτοκράτορα ἐς αὐτοσχέδιον σκηνὴν εἰσαγαγόντες, ἐδέ-

κὰς

νὸς τ̃ οἰκετῶν αὐτῷ θεραπευτήρων πεζόντων, ὡς ὐ νυκτὶ κ̀ ποσῶδε πορφύρῳ διερριμμένων. ἀπέπεμψας δ' εὐθὺς παντα χ̃ τὰς ἐξαγγελοῦντας ὅτι σώζοιτο, πυνθάνεται Καλουίσιον σὺν τ̃ις ἀφ' πόλοις κραμπλέοντα, κ̀ ὡς ἐπὶ δύο χρησῖς κ̀ ἀδεκήτοις ἀνεπαύετο. ἅμα δ' ἡμέρα τὸν θάλασσαν ἐφορῶν, ἐθεᾶτο ναῦς ἐμπεπρησμένας τε ἐ ἡμιφλέκλυς ἔτι κ̀ ἡμικαύστους, ἄλλας τε λελυμδρας, ἰσίων τε ὁμοῦ ἐ σπαδιλίων ἐ σκαδῶν ἐμπλεων τὸ πέλαγος, ἐ τ̃ ἔτι σωζομένων τὰ πολλὰ πεπονηκότα· ἀφεστηκότα δ' ὁμοῦ τ̀ Καλουϊσίου στόλον, ἐπεσκόπαζε τὰ ἐπείγοντα τ̃ σκαφῶν πλαγιάσας, ἠρεμαίων ἐ τ̃ πολεμίων, εἴτε δι' Καλουΐσιον, εἴτε αὖθις ἀναζευγνύοις ἐπιθέλ διεγνωκότων· ὧδε ἢ ἐχόντων ἑκατέρων ὀλ μέσης ἡμέρας ἰότος ἐμπίπτων ἤχρε κῦμα βίαιον ὐ ῥοώδει κ̀ στεν̀ χωρίῳ.

Πομπήιος μὲν οὖν ὐ Μεσσήνη λιμένων ἔνδον ἦν· αἱ δ' Καίσαρος νῆες αὖθις ἀφὲ τραχείων ἀκτῶν ἐ δύσορμον ἀφιστάμεναι, πρὸς τε πέτραις ἐ ἀλλήλαις ἐπεφέροντο, ἀδὲ τ̃ πληρωμάτων σφίσιν ὥστε δι' ἀκριβείαν ὐτελῶν ὄντων. Μηνόδωρος μὲν δ' δρόμον τὸ δεινὸν ἐλπίσας πλεονάσειν, ἐς τὸ πελαγιώτερον ἀνήχθη, κ̀ ἐπ' ἀγκυρῶν διεσκέλιζεν, ἀσθενέστερον δ' ἔχων τὸ κῦμα δι' τ̃ βυθὸν, εἰρεσίᾳ ὅμως ἐ ὡς τὸ δὲ σύριστο κραιπρᾷ μὴ προσφέρεσθαι· ἐ πρὸς αὐτὸν ἐμιμοῦντο ἕτεροι. τὸ δ' λοιπὸν πλῆθος οἰόμενοι ταχέως τὸ πνεῦμα ὑποδώσειν ὡς ὐ ἔωσι, τὰς ναῦς ἐκατέρωθεν ἀγκύραις ἔκ τε τ̃ πελάγους ἐ ἀπὸ τ̃ miliaribus, nocturno tumultu dispersis. Quumque mox circumquaque mississet qui nuntiatiarent se incolumem, audivit Calvisium cum præcursoriis navibus appellere: & sic ex insperato refectus duobus lætis nuntiis, quieti se dedit. Prima verò luce mare inspiciens, spectabat incensas naves ambustas & semicrematas, rursum alias fluitantes inter fragmenta navium & instrumenta nautica, tum ex his quæ supererant quassatas pleraſque. Admota igitur classe Calvisii, curabat necessaria subductis sarciendis navibus, quum otium esset ab hostibus, sive propter Calvisium, sive quòd in alto mallent ipsum aggredi. In hoc rerum statu Auster exortus meridie magnos fluctus movit in freto angusto & suapte natura consito.

Sed Pompeius in Messanensi portu erat: Cæsarianæ verò naves rursum circa littus asperum & importuosum conflictabantur cum saxis & inter se, carentes etiam supplemento nautico, ideóque regi difficiles. Menodorus igitur veritus ne malum in horas crescceret, longius recessit à littore, jactis in salo ancoris: & quia fluctus in profundo erat lenior, remorum quoque vi contendebat ne transversus ad terras ageretur, imitantibus eum quibusdam aliis: reliqua multitudo, rati ventum citò remissurum, ut solet verno tempore, utrinque naves infrenaverunt 723

runt ancoris, tam ab alto quàm à littore, contis protrudentes ne colliderentur. Sed vento sæviente amplius, conturbata sunt omnia: abruptísque ancoris naves collidebantur, & in terram aliæ post alias excutiebantur: clamoréque varii miscebantur, paventium, ejulantium, frustra surdos cohortantium: nemo enim exaudiri præ tanto strepitu poterat, nihil inter gubernatorem & vulgarem nautam intererat, non artes, non mandata proderant: sed par omnium erat interitus, & in ipsis navibus, & quoties quis excideret, elisorum inter fluctus & navigia: fluitabant enim toto eo mari naufragia navium ac virorum, partim vivorum partim extinctorum: è quibus si quis ad terram enatasset hi quoque ad saxa allidebantur, à fluctibus. Ut verò æstus etiam accessit familiaris huic freto, insuetos novus terror occupavit, navigiis tum maximè hæc illæc raptatis & inter sese arietantibus, quum ventus sub noctem crebresceret, ut ne in luce quidem perirent sed in tenebris: audiebanturque per totam noctem ejulatus & clamores suos nomine vocantium, discurrentiumque per terram & in mare inclamantium, & complorantium ut defunctos quando non exaudirentur: rursum aliorum extra fluctus caput attollentium, & succurri sibi rogantium. Sed erant utrisque omnia difficilia: nec solùm mare periculosum erat intrantibus, & his qui adhuc

γῆς διεκράτουν, καὶ κοντοῖς ἐξεώθουν ἀπ' ἀλλήλων· τραχυτέρου δὲ τοῦ πνεύματος ἐγκειμένου, συνεκέχυτο πάντα, καὶ συνετρίβοντο αἱ νῆες τὰς ἀγκύρας ἀποῤῥηγνύουσαι, καὶ ἐς τὴν γῆν ἐπ' ἀλλήλαις τινασσόμεναι, βοὴ τε ἦν παμμιγὴς διαδήλων ὁμοῦ καὶ οἰμωζόντων, καὶ παρακελευόντων ἐς ἀνάκτησιν ἀλλήλους· οὐ γὰρ ἐφικνοῦτο ἔπ τὰ λεχθέντα, ὑπὸ κυδερνήτης ἰδιώτου διαφέρειν, ἄτε κατ' ἐπιστήμην, ἄτε οὐδετέρων, ἀλλ' ὁ φθόρος ἐπὶ ὅμοιος, ἔν τε ταῖς ναυσὶν αὐτοῖς, καὶ ὁπότε τις αὐτῶν ἐκπέσοι, κύμασι καὶ κλύδωνι καὶ ξύλοις ἀραττόμενος· ἔκειτο γὰρ ἡ θάλασσα ἰσπαν, καὶ ξύλων, καὶ ἀνδρῶν, καὶ νεκρῶν· εἰ δέ τις καὶ πόθεν ἀμφυγὼν ἐκνήχοιτο ἐπὶ τὴν γῆν, σωθήσεσθαι καὶ οὗτος ἐπὶ τὰς πέτρας ὑπὸ τῶν κυμάτων· ὡς ἦν καὶ τὸ ἀπάνθρωπον τὴν θάλασσαν ἐλάμβανεν, ὁ σωθῆναι ἐπιγιγνόμενος τοῦδε τῷ πορθμῷ, τὰς μὲν ἀφθείς καὶ τοῦδε ἐξέπλησσε, τὴν δὲ σκάφη τότε μάλιστα ἀφιέρμενον συνέπιπτεν ἀλλήλοις, καὶ τὸ πνεῦμα ἐς νύκτα χαλεπώτερον ἐγίγνετο, ὥστε μηδὲ καθ' ἡμέραν ἔπ, ἀλλ' ἐν σκότῳ διόλλυσθαι, οἰμωγαί τε ἀνὰ τὴν νύκτα πᾶσαν ἦσαν, καὶ τῶν οἰκείων μετακλήσεις ἀνά τε τὴν γῆν ἀλλήλοντων, καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ καλούντων ἐξ ὀνόματος, καὶ θρηνούντων ὅταν μὴ ἐπακούσαι ὡς ὀλωλότας, ἐμπαλίν τε ἑτέρων ἀνὰ τὸ πέλαγος ὑπερκυπτόντων τὸ κῦμα, καὶ ἐς βοήθειαν τῶν ἐν γῇ παρακαλούντων· ἀμηχανία δὲ πάντα ἦν ἐκστάσεως· καὶ ἐκ ἡ θάλασσα μόνη τοῖς ἐς αὐτὴν ἐσελθοῦσι, καὶ ὅσοι τὰ νεῶν ἐπέβε-

βηκεσαν

ἐκείνων ἔπ· ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ δι' κλύδωνα οὐκ ἦσσον ὠφ' ἑαυτῆς ἀπρωτέρα, μὴ σφᾶς τὸ κῦμα σεισαρχήξειεν ἐπὶ τὰς πέτρας, ἐμόχθουν τε χειμῶνι τῶν πώποτε μάλιστα καινῷ τρόπῳ, γῆς ὄντες ἀγχοτάτω, καὶ τῷ γλίσχρῳ δεδιότες, ἅτε οὐκ ἐφυγεῖν αὐτὴν ἔχοντες εἰς τὸ πέλαγος, οὔτε ὅσον ἀλλήλων ἀφεστῶσαι· ἡ γὰρ στενότης ἡ δι' χωρίου, καὶ τὸ φύσει δυσέξοδον αὐτῆς, καὶ κλύδων ἐπιπίσων, καὶ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τῶν περικειμένων ὀρῶν εἰς ἰνίλλας συνελαύνομενον, καὶ ὁ δι' βυθοῦ τάσμος ἐπὶ πάντα ἑλίσσων, ἅτε μένειν, οὔτε φεύγειν ἐπέτρεπε· τό τε σκότος διὰ νυκτὸς μάλιστα μελαίνης· ὅθεν ἔδυσκον οὐδὲ καθορῶντες ἀλλήλους ἔτι, οἱ μὲν θορυβούμενοι καὶ βοῶντες, οἱ δ' ἐφ' ἡσυχίας περιείμενοι, καὶ τὸ δεινὸν ἐκδεχόμενοι, καὶ συνεπεγείροντες ἐς αὐτὸ ἕκαστοι, ὡς ἀπολούμενοι πάντως· ἡγούμενοι γὰρ τὸ κακὸν κρεῖσσον ἐπινοίας, καὶ τῶν ἐκ τῶν παρόντων ἀνδρῶν ἐλπίδα ἀφῃρεῖτο· μέχρι ποτὲ ἄφνω τὸ πνεῦμα παυσάμενος ἡμέρας διελύετο, καὶ μετ' ἠλίου ἐπιτολὴν πάμπαν ἐμαραίνετο· καὶ τὸ κῦμα ὅμως καὶ τότε δι' πνεύματος ἐκλυθέντος, ἐς πολὺ ἐτάραττε, καὶ τὸ δεινὸν ἐδι' ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ποτὲ τηλικοῦτον ἐμνημονεύετο χειμών· χειμῶνα δ' ἔθος τε καὶ νόμου κρεῖσσον, διέφθειρε τῶν Καισαρος νεῶν καὶ ἀνδρῶν τὸ πλέον. ὁ δι' καὶ τῶν ὑστεραίας ἡμέρας πολλὰ τῷ πολέμῳ βλαβεὶς, καὶ δυοῖν τοῖσδε συμπτώμασιν ὁμοῦ συνεχόμενος, ἐπὶ τὸ Ἱππῶνα εὐθὺς διὰ τῶν ὀρῶν νυκτὸς αὐτῆς ἐκείνης ἦλθε, ἐχ ὑφιμπατιens infortunii, cui nullam opem ferre poterat: dimissis nuntiis,

in navibus manebant, sed terra quoque propter inundationem nihilo tutior, dum metuunt ne se fluctus ad saxa allideret, novo tempestatis more, ut terræ proximi terram tamen timerent, non valentes in altum ab ea refugere, ne tantillum quidem quantum ad vitandam collisionem sufficeret: namque loci angustia difficilis & alioquin permeantibus, exortáque tempestas, & ventus à circumsitis montibus in procellas refractus, simúlque vorticosus profundi maris æstus, nec manere sinebat nec fugere. Quæ omnia gravabant tenebræ noctis obscurissimæ: quapropter moriebantur ne conspicui quidem invicem, alii tumultuantes clamantésque, alii silentio necem expectantes, quidam etiam accelerantes sibi perniciem, ut in rebus deploratissimis: nam expectatio malo ipso molestior omnem etiam fortuitæ salutis spem adimebat: donec repentè ventus remisit appetente jam die, & sole reverso in universum elanguit, quamvis fluctus etiam quiescente vento diu turbavit. qualem tempestatem ne indigenæ quidem unquam fuisse meminerant. tunc verò modum omnem morémque transgressa, majorem partem navium virorúmque Cæsaris perdidit. Ille supra cladem pridianam duabus novis afflictus calamitatibus, Vibonem eadem nocte per montes properavit,

724

Tempestas horrenda.

Cæsaris calamitates.

tiis ad omnes amicos & duces ut sibi præstò essent, ne (ut fit in rebus adversis) aliquæ novæ contra ipsum exorientur insidiæ: terrestres autem copias quas circa se habuit, dimisit per Italiæ littora, ne Pompeius hoc successu elatus terram auderet invadere.

στέλλῳ τὴν συμφορὰν, οὐ μὴν δὲν εἶχεν ἐπικουρεῖν, ἢ φίλοις ἢ στρατηγοῖς ἐπίστευε πᾶσι δόλῳ χειρὸς εἶναι, μή τις αὐτῷ ἢ ἑτέρωθεν ὡς ἐν καινοπραγίαις γένοιτο ἐπιβουλή. ἐξέπεμπε δὲ ἢ ἐς τὴν ἀκτὴν ἅπασαν τῆ Ἰταλίας τὰ περίορα πεζά, μὴ ἐπιτολμήσῃ ἡ τῆ γῆ δόξῃ τὴν εὐτυχίαν ὁ Πομπήϊος.

Pompeius victoria uti nescit.

Qui tamen nec de terra quicquam cogitavit, nec reliquias naufragii vel præsentes vel abeuntes tempestate sedata aggressus est: passus eos navigia cingere sicut poterant, & secundo vento Vibonem perferri: sive satis afflictos putabat, sive nesciebat uti victoria: sive, ut aliâs dixi, ad aliena invadenda segnis, contentus erat sua defendere.

Ὁ δ' ὅτε δὴ τῆ γῆς ἐνόησεν, οὔτε τοῖς λειψάνοις τοῦ ναυαγίου περῶσιν ἢ ἀπιοῦσι κατασταντος τὸ κλύδωνος ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ὑπερεῖδεν ὁπόσα τῶν δυνατῶν ἀμαζωνυμένους τὰ σκάφη, καὶ ἀνέμῳ ἀμπλέοντας ἐς τὸ Ἱππώνειον, εἴτε τῶν συμφορῶν δόξειεν οἱ νομίζων, εἴτ' ἄπειρος ὢν νίκῃ ἐπιξελθεῖν, ἔδρᾳ ὥσπερ εἰρητεύ μοι ἢ ἑτέρωθι, ἐπιχειρεῖν ὅλως μαλακὸς ὢν, καὶ μόνον ἐγνωκὼς ἀμυνεῖσθαι τοὺς ἐπιπλέοντας. Καίσαρα δ' ὁσ' ἐς ἥμισυ τῶν νεῶν διεσπάθη, καὶ τοῦτο σφόδρα πεπονηκός. Καταλιπὼν δ' ὅμως αὐτῷ τινας ἐπιλείσθαι, ἐπὶ Καμπανίαν ἦλθε δυσφορῶν· ὅτε γὰρ ἄλλας ναῦς εἶχε δεομένῳ πολλῶν, ὅτε χρόνον ἐς ναυπηγίαν, ἐπειγόμενος ὑπὸ λιμοῦ, καὶ δήμου ἅμα συμβαίνοντος αὐθις ἐνοχλοῦντος, καὶ τὸ πόλεμον ἐπιτωθάζοντος ὡς παρασπονδον· χρημάτων τ' ἔχεηζε καὶ ἠπόρει, Ῥωμαίων ὅτε εἰσφερόντων, ὅτε τοὺς πόρους ἐόντων, ὃς ἐπινοήσειε· δεινὸς ὢν ἀεὶ τὸ συμφέρον συνιδεῖν, ἔπεμπε Μαικήνᾶν ἐς Ἀντώνιον μεταδιδάξοντα ἅμα ὧν ἕναγχος ἐπεμέμφοντο ἀλλήλοις, καὶ ἐς συμμαχίαν ὑπαξόμενον· εἰ μὴ σφὲ πείσειεν, ἐπινοεῖν τὰς ὁπλίτας ὁλκάσιν ἐπιβήσας, ἐς

Pompeius victoria uti nescit.

Qui tamen nec de terra quicquam cogitavit, nec reliquias naufragii vel præsentes vel abeuntes tempestate sedata aggressus est: passus eos navigia cingere sicut poterant, & secundo vento Vibonem perferri: sive satis afflictos putabat, sive nesciebat uti victoria: sive, ut aliâs dixi, ad aliena invadenda segnis, contentus erat sua defendere.

725

Cæsaris autem navium ne dimidium quidem superfuit, & id vehementer quassatum: relictis tamen aliquot ad classis curam, ipse ægrè ferens abiit in Campaniam: nam neque naves alias habebat, quum multis opus esset, neque tempus ad fabricam, urgente fame, & populo rursus pacem flagitante, bellúmque vituperante ut susceptum contra fœdera: pecuniis quoque opus erat in magna harum inopia, populo Romano neque conferente quicquam, neque sinente uti exigendi artibus. Verùm ille ingeniosus ad propria commoda, misit Mæcenatem ad Antonium, qui melius edoctum de recens exortis inter ipsos controversiis, ad belli ejus societatem pertraheret: id si minus succederet, cogitabat legiones onerariis in Sici-

Cæsar in magnis angustiis.

Mæcenas ad Antonium missus.

Σικε-

Σικελίαν περαιῶν, ⸂καὶ τῷ θαλάσσῃ μεθεὶς, καὶ γῇ τὸν πόλεμον συνίστασθαι· ὅτω δὴ αὐθημερὸν ἔχοντι αὐτῷ, ἀγγέλλεται ὁ Ἀντωνίου συμμαχήσας, καὶ νίκη κατὰ Κελτῶν τῶν Ἀκυϊτανιῶν ἐπιφανὴς, ὧν Ἀγρίππας ἄγων ἐφάνη· οἵ τε φίλοι καὶ τῶν πόλεων τινες αὐτῷ ναῦς ὑπῃχνοῦντο, καὶ ἐποίουν· ὁ μὲν δὴ καὶ τὴν λύπην αὐτῆς, καὶ λαμπροτέραν τὴν παρασκευὴν συνεπήγνυτο.

Victoria de Aquitanis ab Agrippa victis.

Ἀρχομένου δὲ ἦρος, ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα διέπλευσι νυσὶ τριακοσίαις, τῷ Καίσαρι συμμαχήσων ὡς ὑπέσχητο· ὁ δὲ συνήλλακτο τῷ γνώμῃ, καὶ ἐς τὰς ἐπὶ γενομένας αὐτῷ ναῦς ἀνεβάλλετο· καλούμενος δὲ αὖθις ὡς ἐπὶ ἕτοιμα καὶ δρῶντα τὰ Ἀντωνίου, ἑτέραις ἀσχολίαις προὔφερε, καὶ δῆλος ἦν αὖθις ἐπιμεμφόμενός τε τῷ Ἀντωνίῳ, καὶ τῆς συμμαχίας μᾶλλον τὴν εὐπορίαν τὴν οἰκείαν ὑπερορῶν· χαλεπαίνων δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἐπέμενεν ὅμως, καὶ αὖθις αὐτὸν ἐκάλει· τῇ τε ἡδὺ χορηγίᾳ ⸂καὶ ναυτικοῦ κράτους, καὶ στρατὸν ἄγοντα ἐπὶ Παρθυαίους Ἰταλοῦ, Καίσαρα τὰς ναῦς ἐπενόει μᾶλλον ἀλλάξαι, εἰρημένον μὲν ὑπὸ τῆς συνθήκης ἑκάτερον ξενολογεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας, δυχερὲς δὲ ἐσόμενον αὐτοῖς καὶ βαρὺ, τῷ Ἰταλίαν εἰληχότος· Ὀκταουία οὖν ἐχώρει ὡς τὸν Καίσαρα μᾶλλον πεισθησομένη αὐτοῖς, καὶ ὁ μὲν ἐγκαλεῖσθαι τοῖς κινδύνοις ἔλεγε τοῖς ὑπὸ προθυμίας καταλαβοῦσιν, ἢ δὲ συνελοῦσα τοῦτο μᾶλλον Μαικήνα. ὁ δὲ τῷ Ἀντωνίου ἔφη καὶ Καλ-

Cæsar Antonii auxiliis uti non vult.

Ineunte autem vêre Antonius ex Athenis Tarentum cum trecentis navibus appulit, Cæsari auxilium ferens ut promiserat: ille mutato consilio, expectabat dum nova classis perficeretur, rursúmque invitatus ut Antonii apparatu suffecturo ad id bellum uteretur, excusabat se distineri aliis negotiis: ut satis appareret, aut rursum aliquid querelarum eum habere contra Antonium, aut ejus auxilia contemnere contentum propriis facultatibus. Id indignè ferens Antonius, tamen eodem loco mansit, vocavítque illum iterum: nam quum gravatim sumptus in classem faceret & ad Parthicum bellum opus haberet Italicis legionibus, classem eis permutare cogitabat: quamvis ex fœdere utrique potestas erat delectus habendi per Italiam: sed hoc difficilius futurum erat ipsi, sortito Italiam altero. Quamobrem Octavia profecta est ad Cæsarem, ut arbitra inter eos foret: ajebat enim se desertum incidisse in periculum, quo penè interiit in freto Siculo: retulit illa, crimen hoc jam per Mæcenatem dilutum Post hoc objectum est, eum

Octavia arbitra inter Cæsarem & Antonium.

726

Cæsaris expostulationes.

eum Calliam libertum ad Lepidum misisse, ut fœdus contra Cæsarem inirent: illa respondit, se scire, Calliam missum ut de connubiis ageret: voluisse enim Antonium antequam contra Parthos expeditionem susciperet elocare filiam filio Lepidi, ut promiserat. Hæc asseverante Octavia, Calliam quoque Cæsari misit Antonius, ut tormentis veritatem exprimeret: eum ille non accepit, dicens se collocuturum cum eo inter Metapontum & Tarentum: quo loco fluvius ejusdem nominis medius interfluit. Forte fortuna quum uterque propinquaret fluvio, Antonius è carpento desiliens, in lintrem ibi stantem solus insiliit: trajiciebátque ad Cæsarem, credens ut amico. Id Cæsar æmulatus est: ita in flumine obvii, contendebant dum uterque vult in ripam alterius exscendere. Vicit Cæsar, iturus Tarentum etiam

Cæsaris & Antonii reditus in gratiam.

ad Octaviam: consedítque in eodem carpento cum Antonio, & Tarenti venit in ejus diversorium absque satellitio, & sic pernoctavit apud eum: eadem omnia sequenti die fecit Antonius. Ita continenter momento levi mutabantur vel ad suspiciones per ambitionem, vel ad fiduciam quoties postularet necessitas. Ceterùm expeditionem contra Pompeium Cæsar in annum sequentem distulit: Antonio diutius ibi morari propter Parthos non fuit integrum. Per-

Permutatio facta ab mutatio tamen facta est. Antonius Cæsari CXX. nayes conti-

λίαν ἀπελαύθερον ἐς Λέπιδον ἐκπέμψαι, συμπενθέρου τῷ Λεπίδῳ κατὰ Καίσαρα, ἢ δὲ συνοικέναι Καλλίαν τὸν ἐκ γάμων ἀπεσταλμένον· βουληθῆναι γὰρ Ἀντώνιον τῶν τε Παρθυϊκῶν ἐκδεδόσθαι τὴν θυγατέρα τῷ παιδὶ Λεπίδου, καθάπερ ὡμολόγητο. ἢ τὰ δὲ μὴ ἡ Ὀκταουία· Ἀντωνίου δὲ τὸν Καλλίαν ἐπεμπεν ἐς βάσανον τῷ Καίσαρι διδοὺς· ὁ δ' οὐκ ἐδέξατο μὴ, ἀφίξεσθαι δ' ἔφη, καὶ συμμίξειν Ἀντωνίῳ μεταξὺ Ποντίου τε Τάραντος, μέσον ἔχων πολεμίων τὸ ἐυώνυμον· ἢ διαίμενα δὲ ἀμφοτέρων ἐς τὸν ποταμὸν, ἢ Ἀντώνιος ἐκ τῆς ἀπήνης κατεβόησεν, ἐς τι τῶν παρορμούντων σκαφῶν ἐσήλατο μόνος, ἑτέρῳ τε τῷ Καίσαρι, πιστεύων ὡς φίλῳ, τε ὁ Καῖσαρ ἰδὼν, ἀντεμεμήσατο, καὶ ξυμβάλλουσιν ἀλλήλοις ἢ τὸ ῥεῦμα, ἢ διήεσαν ἑκάτερος ἐκβῆναι βουλόμενος ἐς τὴν ὄχθην ἑτέρου· ἐνίκα δ' ὁ Καῖσαρ, ὡς ἢ πρὸς τὴν Ὀκταουίαν ἦξαν ἐς Τάραντα· ἐπί τε τῆς ἀπήνης Ἀντωνίου συνηδρευεν αὐτῷ, τε ἐν Τάραντι ἐς τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ παρῆλθέ τε ἀφυλάκτως, τε τὴν νύκτα ὁμοίως ἀνεπαύετο χωρὶς δορυφόρων παρ' αὐτῷ· τὰ δὲ ὅμοια ἢ παρ' Ἀντωνίου τῷ ἐπιόντι ἀπεδείκνυτο· ὅτως αὐτοῖς ἐν συνεχὴς ἡ μεταβολὴ πρός τε τὰς ὑποψίας διὰ φιλαρχίαν, καὶ ἐς τὰς πίστεις ὑπὸ χρείας. τὸν μὲν οὖν ἐπίπλουν τὸν ἐπὶ Πομπήϊον ὁ Καίσαρ ἐς ὕστερα ἀνεβάλλετο· ὁ δὲ Ἀντώνιος ἐπιμένειν διὰ Παρθυαίους ἐδυνάμενος, ἀντέδοσαν ὅμως ἀλλήλοις, Καίσαρι μὲν ὁ Ἀντωνίου ναῦς ἑκατὸν ἐκ-

σιν, ὡς αὐτίκα πέμψας ἐς Τάραντα παρέδωκε, Ἀντωνίῳ δὲ ὁ Καῖσαρ δισμυρίους Γαλατῶν ὁπλίτας, ὡς ἐπιπέμψειν ὑπισχνεῖτο· ἐδωρήσατο δὲ καὶ Ὀκταουία τὴν ἀδελφὸν, αἰτήσασα παρ' Ἀντωνίου δέκα φασήλοις τριηρικοῖς ἐπιμίκτοις ἔκ τε φορτίδων νεῶν καὶ μακρῶν, καὶ τῷ Ὀκταουίαν ὁ Καῖσαρ χιλίοις λογάσι σωματοφύλαξιν, ὡς ἐπιλέξαιτο Ἀντώνιος. ἐπεὶ δὲ ὁ χρόνος αὐτοῖς ἔληγε τῆς ἀρχῆς, ἢ τοὺς τρισὶν ἐπέψηφισε ἀνδράσιν, ἑτέραν ἑαυτοῖς ἄρξιν πενταετίαν, ἐσῆλθον ἐπὶ τῷ δήμου δεηθέντες. ἔτει μὲν οὖν διεκρίθησαν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὁ Ἀντώνιος εὐθὺς ἐς τὴν Συρίαν ἠπείγετο, τὴν Ὀκταουίαν ὡς δὴ τῷ ἀδελφῷ καταλιπὼν μὴ θυγατρὸς ἤδη χηρεύσης αὐτοῖς.

Μηνόδωρος δέ, εἴτε τις ὢν φύσει παλιμπρεπὴς τὸ τρόπος, εἴτε δείσας τὴν ποτε ἀπειλὴν Ἀντωνίου, ἀπιέναι αὐτὸν ἐπόντος ὡς ἀνδράποδον πολεμησοῦντα, εἴτε ἐλαττόνων ἀξιωθεὶς νομίζων παρ' ἃ προσεδόκησεν, εἴτε τῶν ἄλλων αὐτὸν ἐξελευθέρων τοῦ Πομπηίου συνεχῶς ὀνειδιζόντων ἐς ἀπιστίαν δεσπότου, καὶ παρακαλούντων ἀπανελθεῖν, Τιμοκράτους ἀποθανόντος, πίστιν αἰτήσας καὶ λαβών, ἀπεμόλησε πρὸς Πομπήϊον σὺν ἑπτὰ ναυσὶ, Καλουίσιον τὸν ναύαρχον δὲ Καίσαρος Ἀγρίππαν· ἐφ' ᾧ τὸ Καλουίσιον ὁ Καῖσαρ ἀπέλυσε τῆς ναυαρχίας, καὶ ἀνέπηξεν Ἀγρίππαν. ἐπεὶ δ' ἑτοίμως εἶχεν ὁ σόλος, ἐνέβησαν αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ὧδε· οἱ μὲν βωμοὶ ψαύουσι τῆς θαλάσσης, καὶ ἡ πληθὺς αὐτὸς πρόελθοῦσα καὶ ναῦν μὴ σιωπῇ βαθυπώτης· οἱ δὲ ἱερουργοὶ θύουσι μὲν

nuò Tarentum missas tradidit: pro quibus Cæsar ei viginti legionariorum millia pollicitus est missurum se ex Italia. Octavia quoque fratrem donavit impetratis ab Antonio decem phaselis triremibus: quod navis genus medium est inter longas & onerarias. Cæsar vicissim Octaviam mille selectis satellitibus, Antonio delectu eorum permisso. Et quoniam triumviratus tempus senatusconsulto præscriptum exibat, prorogarunt sibi ipsi potestatem in aliud quinquennium, nihil morati plebis suffragia: atque ita discesserunt, Antonio rectà festinante in Syriam, Octavia relicta apud fratrem cum communi filiola.

Antonio & Cæsare.

Octaviæ dona ad Cæsarem.

727

Ceterùm Menodorus, sive quòd natura esset reciprocus proditor, sive minas Antonii veritus, qui servitutem ei ut mancipio turbulento intentaverat: sive minora spe consecutus præmia: sive permotus quotidianis ceterorum Pompeii libertorum opprobriis, perfidiam objectantium, & ad officium revocantium, extincto Menecrate, fide impetrata transfugit ad Pompeium cum septem navibus, non sentiente præfecto classis Calvisio: quamobrem Cæsar ablatam ei præfecturam in Agrippam transtulit. Absolutam deinde classem lustravit hunc in modum: Altaria stant in extremo littore undis alludentibus: naves plenæ classiariis ordine circumstant cum altissimo silentio: sacrifici

Menodorus.

Ad Pompeium transfugit fide impetrata.

Classem lustrat Cæsar.

Lustrandarum classium mos.

crifici ſtando in mari mactant victimas, móxque in ſcaphis ter circum claſſem luſtramina circumferunt, navigantibus unà & ducibus, comprecantibúſque ut in ea luſtramina à claſſe avertantur infauſta omnia: diviſis deinde luſtralibus viſceribus, partem in mare porriciunt, partem adolent in altaribus, fauſta ominante multitudine. Hoc modo Romani claſſes ſuas luſtrare ſolent. Statutum autem erat, ut Cæſar à Puteolis, Lepidus ex Africa, Taurus à Tarento, diverſis claſſibus Siciliam invaderent, ut hoſtem ab oriente pariter & occidente meridiéque circumvenirent, præmonitis omnibus ad quam diem Cæſar ſolveret. Ea fuit decima poſt ſolſtitium, quas Romani calendas vocant menſis in honorem ſuperioris Cæſaris dicti Julii, qui prius Quintilis vocabatur. Hanc diem Cæſar præſtituit, fauſtam ratus, fortaſſe propter patrem perpetuò victorem: Pompeius verò Lepido oppoſuit Plennium ad Lilybæum, cum legione una & multitudine velitum: orientale occidentaléque Siciliæ latera præſidiis muniit, præſertim inſulas Liparam & Coſſyram, ne hæc Lepido, illa Cæſari, portus aut ſtationes opportunas præberent contra Siciliam: robur autem claſſis Meſſanæ continebat, in omnes occaſiones intentus. Hic fuit apparatus partium. Poſtquam autem calendæ venêre, prima aurora omnes ſolverunt: Lepidus ex Africa

728

ἐξῶπες ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ, & τελὶ ἐπὶ σκαφῶν περιφέρουσιν ἀνὰ τὸ στόλον τὰ καθάρσια, συμπαρευχόντων αὐτοῖς τῶν στρατηγῶν, καὶ ἐπαρωμένων ἐς τόδε τὰ καθάρσια, ἀπὸ τοῦ στόλου τὰ ἀπαίσια τραπῆναι· νείμαντες ἢ αὐτὰ, μέρος ἐς τὸν θάλασσαν ἀποῤῥίπτουσι, καὶ μέρος ἐς τοὺς βωμοὺς ἐπιθέντες ἅπτουσι, & ὁ λεὼς ἐπιφημεῖ· ὅταν μὲ Ῥωμαῖοι τὰ ναυτικὰ καθαίρουσιν. ἔμελλε δ' ὁ μὲν Καῖσαρ ἐκ Δικαιαρχείας, ὁ δὲ Λέπιδος ἐκ Λιβύης, Ταῦρος δ' ἐκ Ταραντίνης ἐπιπλεῖσθαι τῇ Σικελίᾳ, ὡς ἂν αὐτὸν ἐξ ἑῴων ὁμοῦ & δύσεως καὶ μεσημβρίας περιλάβοιεν, καὶ τὸ ἀναγωγὴς & Καίσαρος ἡ ἡμέρα προείρητο πᾶσι, καὶ ἦν δεκάτη τροπῶν θερινῶν, ἣν πρὸ Ῥωμαῖοι νουμηνίαν ἔχουσι & μῆνὸς, ὃν ἐπὶ τιμῇ τοῦ Καίσαρος & πρότερον Ἰούλιον ἀντὶ Κυϊντιλίου καλοῦσι· τόνδε μὲ ὁ Καῖσαρ ὥρισε τῶν ἡμερῶν, ἀσινέμφορον ἴσως ἀεὶ τὸ πυτέρᾳ νικηφόρῳ ἀεὶ γνωσθέν. ὁ δὲ Πομπηΐου Λέπιδον μὲ ἀντέπεμπε Πλέννιον ἐν Λιλυβαίῳ, τέλος ὁπλιτῶν ἔχοντα, καὶ ἄλλο πλῆθος ἐκδεδυσμένον κούφως, τῶν ἢ πρὸς ἕω & δύζιν ἀκτῶν τῆς Σικελίας πᾶσιν ἐφέρει, καὶ νήσους μάλιστα Λιπάρην τε & Κοσσύραν, ἵνα μήτε Κοσσύρᾳ Λέπιδος, μήτε Λιπάρᾳ Καίσαρι, ὁρμίσμασι ἢ ναυσθμῷ χρῶνται ἔυκαιρα ἐπὶ τῇ Σικελίᾳ· τὸ δ' ἄλλον & ναυτικοῦ ἐν Μεσσήνῃ σωθὲν, ἐφεδρεῦον ὅπη δεήσειεν. ὅτω μὲν ἑκάτεροι παρασκευῆς εἶχον. γνωσθὲν ἢ τὰ νουμηνίας, ἀνήγοντο πάντες ἅμα ἠοῖ, Λέπιδος μὲ ἐκ Λι-

ἐκ Λιβύης χιλίας ὁλκάσι, ϛ μακραῖς ἑβδομήκοντα, ϛ τέλεσι στρατοῦ δυοδέκα, ϗ ἱππεῦσι Νομάδι πεντακισχιλίοις, καὶ ἑτέρᾳ παρασκευῇ πολλῇ. Ταῦρος δ' ἐκ Τάραντος τοῖς Ἀντωνίου ναυσὶν ἐξ ἑκατὸν ϛ τεσσαράκοντα δύο μόναις καὶ ἑκατὸν, ἐπεὶ τῶν λοιπῶν οἱ ἐρέται χειμῶνος ἐπεθυμήκεσαν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐκ Δικαιαρχείας, ὅθεν ἄμα καὶ τοὺς ναυαρχίδας νεὼς ἐς τὸ πέλαγος ἀνέμοις εὐδίοις, ϛ ἀσφαλεῖ Ποσειδῶνι, ϗ ἀκύμονι θαλάσσῃ, συλλήπτορας αὐτῷ τὴν ἐκ θεῶν πατρῴαν γνώσεσθαι. πρόπλους δ' αὐτῷ πέμπει τοὺς μυοπάρους τῆς θαλάσσης διηρεύνων, ϗ Ἄππιος μὲν πλῆθος νεῶν ὁπλιτοφυλάκων εἶπετο· τρίτῃ δὲ ἀναγωγῆς ἡμέρᾳ νότος ἐμπίπτων, Λεπίδου μὲν ὁλκάδας ἀνέτρεψε πολλὰς, ὥρμισθη δὲ ὅμως ἐς Σικελίαν, καὶ Πλίνιον ἐν Λιλυβαίῳ πολιορκῶν, πέμπει τε πόλεων ὑπήκοα, ϗ ἑτέρας ἐβιάζετο. Ταῦρος δὲ ὀρχομένου τε πνεύματος ἐς Τάραντα ἐπανενδρόμει· Ἄππιος δ' ἄρτι τὸ Ἀθηναίων ἄκρον ὠφελημένος, αἱ μὲν σωθησόμενοι τῶν νεῶν ἀμφὶ τοῖς πέτραις, αἱ δ' ἐς τέλμα τι ἐξώκελον τοῦ ῥύματος, αἱ δὲ ϗ διερρίφησαν οὐκ ἀσινεῖς. ὁ δὲ Καῖσαρ ὀρχομένου μὲν τε χειμῶνος, ἐς τὸ Ἐλαΐτιον κόλπον ἐρυμνὸν ὄντα συμπεφεύγει, χωρὶς ἑξήρους μιᾶς, ἣ ὡσὶ τῇ ἄκρᾳ διελύθη· λιβὸς δὲ τὸν νότον μεταλαβόντος, ὁ κόλπος ἐκινεῖτο ἐς τὸν ἐπέρασον ἀνεγόμενος, καὶ ὅτε ἐκπλεῦσαι δυνατὸν ἦν ἔτι πρὸς ἐναντίον τοῦ κόλπου τὸ πνεῦμα, ὅτε κώπαις κατεῖχον, ὅτε ἀγκύραις, ἀλλ' ἐς ἀλλήλας, ἢ ἐς τὰς πέτρας συνῆσαν.

mille onerariis, longis septuaginta, cum legionibus duodecim, equitum Numidarum quinque millibus multóque apparatu alio: Taurus Tarento ex Antonianis CXXX navibus duas tantùm supra centum duxit, reliquarum pestis absumpserat remigium anteacta hyeme: Cæsar Puteolis, quum prius è prætoria porrectis extis in mare, litasset ventis serenis, tutelari Neptuno & tranquillo mari, ut propitii sibi contra patricidas faverent: præcursoriæ verò nonnullæ sinus maris scrutabantur: postremum navium agmen Appius cogebat cum præsidio. Tertia verò die postquam solverant, exortus Auster multas onerarias Lepidi subvertit: tenuit tamen Siciliam, & Plennium intra Lilybæum oppugnavit, oppidáque aliquot partim vi, partim deditione in potestatem suam redegit. Taurus, mox ubi reflare ventus cœpit, Tarentum reversus est. Appio verò circa Minervæ promontorium navigante, pars navium illisa est scopulis, pars hæsit in brevibus, reliquæ non sine damno disjectæ sunt. Cæsar tempestate oriente in Velinum sinum natura tutum confugit, excepta una sexireme quæ circa promontorium fecit naufragium. Quúmque Austro successisset Africus, sinus ad occidentem apertus miscebatur fluctibus: & naves neque reflante vento exire sinum jam poterant, neque aut remis sisti aut ancoris, sed vel ad saxa vel inter se colli-

Taurus. Appius. Minervæ promontorium.

debantur: quod malum adventu noctis auctum est. Tandem sedato infortunio, Cæsar necatos sepeliit, vulneratos curavit, enatantes vestiit, armavítque armis aliis, & universam classem refecit pro copiis præsentibus. Perierunt naves graves sex, leviores vigintisex, liburnicæ plures etiam. His incommodis sarciendis opus fuit triginta dierum spatio, & æstas jam vergebat: unde optimum visum est, differre bellum in æstatem proximam: sed quum populus laboraret inopia, subductas naves reparavit celeriter, & socios navales recollectos ex naufragiis Tauro in supplementum transmisit. Post hunc haud exigui momenti sum Mæcenas Romam missus est, propter consternatos ob nondum abolitam ex animis civium Pompeii Magni memoriam: novos colonos ipse magna festinatione Italiam obeundo recreabat à pavore: pari celeritate & Tarentum accurrit, ut Tauri classem inviseret, inde Vibonem profectus, legiones asfatus jussit esse bono animo, acceleravítque apparatum navium, brevi Siciliam invasurus denuo.

729

Classis Cæsaris tempestate afflicta.

Mæcenas Romam missus.

Pompeius ne hac quidem tot naufragiorum occasione usus, tantùm Neptuni sacris operabatur & Salatiæ, quorum etiam filium appellari se sustinuit, persuasus, non sine deo bis ita per æstivos menses hostem afflictum adversis tempestatibus. Fertur eum his successibus inflatum mutasse

Pompeius Neptuni filius appellari vult.

σοντο αἱ νῆες, ἡ νυκτὸς ἰῶ ἔπι τὸ δεινὸν ἀτοπώτερον· ὑνδόντ@ δὲ ποτε τοῦ κακοῦ, τὰ νεκρὰ ἔθαπτεν ὁ Καῖσαρ, ἡ τὰς τραυματίας ἐθεράπευε, ἡ τὰς ναυαγίους ἐνέδυε, ἑ ὥπλιζεν ἑτέροις ὅπλοις, ἑ τ τέλον ἅπαντα ὁπ τῶν ὑπόντων ἀνελάμβανε· διεφθάρατο δ' αὐτῷ νῆες, βαρεῖαι μ ἓξ, κουφότεραι δὲ ἓξ ἑ εἴκοσι, λιβυρνίδες ἓ ἔπι πλείες· ἡ ἐς τάδε διορθώματα τελάκοντα ἡμέρας ἀναλώσαν ἔμελλεν, ἤδη τοῦ θέρους ὠθοκόπτοντ@· ὅθεν ἰῶ ἄριστον αὐτῷ τ πόλεμον ἐς τὸ μέλλον θέρ@ ἀναβάλλεται. ὑνοχλουμένου ἓ ἑ δήμου τῇς ἀπειλαῖς, ἐπεσπούαζε ναῦς ἐς τὸν γλῶ ἀνέλκων μ ἐπείξεως, ἑ τὰ πληρώματα τῶν διεφθαρμένων ἐς τὰς τοῦ Ταύρου ναῦς κενὰς ἐξέπεμπεν· ὡς ἓ ἐπὶ συμφορᾷ μείζονι, Μαικήναν μ ἐς Ῥώμην ἐξέπεμπε θεὸν τὲς ἐπιτηδείους ἔπ τῆς τῶν μνημείων Πομπηΐου Μάγνου. ὁ γὰρ αὐτοὺς ἐξέλιπεν ἡ δόξα τοῦ ἀνδρὸς τότε. τὲς ἓ κληρούχους αὐτὸς ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν ἐπέτρεχε, ἡ σὺν ἓ φόβου τ γεγονότων ἀνελάμβανε· διέθεμε ἓ ἡ ἐς Τάραντα, ἡ τὸ ναυτικὸν εἶδε τὸ τοῦ Ταύρου, ἡ ἐς Ἰπῶνιον ἦλθε, ἡ τὰ πεζὰ παρῆλθε, ἑ τὴν τ νεῶν ἐπισκοπὴν ἐποιήσατο, ἑ πλησίον ἰῶ ἤδη ἡ ὁ δεύτερ@ ἐς Σικελίαν ἐπίπλους.

Ὁ ἓ Πομπήϊ@ ἐδ' ἐπὶ τοιῷδε ἐνκαιρίᾳ τοσῖσδε ναυαγίοις ἐπιχειρεῖν ἠξίου, ἀλλ' ἔθνε μᾶλλον θαλάσσῃ ἑ Ποσειδῶνι, ἡ ὡς αὐτῶν ὑφίσατο καλεῖσθαι, πειθόμεν@ σὺν ἄλλ θεοῦ δὶς ἤδη θέρους πλαῖσιν τὲς πολεμίους· φασὶ δ' αὐτὸν ὑπὸ

τῶνδε χαυνούμενον, καὶ τῷ σιωπᾶν τοῖς αὐτοκράτορσιν χλαμύδα, ὑπὲρ φοινικῆς ἐς κυανῆν μεταλλάξαι, εἰσπεμφθὲν ἄρα τῷ Ποσειδῶνι· ἐλπίσας δ' ἀναζεύξειν τὸν Καίσαρα, ὡς ἐπύθετο ναυπηγούμενόν τε καὶ ἐπιπλοϊσούμενον αὖθις αὐτοῦ θέρους, ἐξεπλήσσετο μὲν ὡς ἀμήχανον γνώμην καὶ παρασκευὴν πολεμεῖν· Μηνόδωρον δὲ μετὰ νεῶν ἑπτὰ ὧν ἦγεν, ἔπεμπε κατασκεψόμενον τὰ νεώλκια τοῦ Καίσαρος, καὶ δοκάσοντα ὅπη καὶ δύναιτο· ὁ δὲ καὶ τέως ἀχθόμενος, ὅτι ἀπεδεδώκει τὴν ναυαρχίας, καὶ τότε ἀηδόμενος ὅπως αὖ ἐπιφανὴς μόνων ἠξίωτο ὧν ἦγε νεῶν, ἐπεδείκνυεν αὖθις αὐτομολίαν· ἐπινοῶν δὲ ὕστερον ὡς ἐς πάντα οἱ σωθῆσον ἀνδραγαθίσασθαι, διέδωκε τοῖς συμπλέουσιν ὅσον εἶχε χρυσίον, καὶ διέπλευσεν αἱρεσίᾳ τεσσαρακοντήρεις ἐπὶ χιλίοις σταδίοις, καὶ τοῖς φυλαξὶ τῶν ναυπηγουμένων Καίσαρος νεῶν, οἷα σκηπτοφανῶς ἐμπίπτων, καὶ ἐς ἀφανὲς ἀναχωρῶν, ἤρει καὶ δύο καὶ τρεῖς ναῦς τῶν φυλακίδων, καὶ τὰς ὁλκάδας, αἳ τὸν σῖτον ἔφερον, ὁρμώσας ἢ παραπλεύσας κατέδυεν ἢ ἀνεδέτο ἢ ἐνεπίμπρη· θορύβου δὲ πάντα μεστὰ ἦν Μηνοδώρου μὲν, Καίσαρος δὲ πάντως ἔτι καὶ Ἀγρίππα· καὶ γὰρ ἔτος ἐπὶ ὕλην ἐπεπόρευτο· ταραττόμενος δὲ ὁ Μηνόδωρος, ἐξώκειλέ ποτε τὴν ναῦν ἑκὼν ἐς ἔρημα γῆς ἀπίτλου σὺν καὶ φορτηγῷ, καὶ ὑπερεπλεύσθη αὐτὴν ὑπὸ τῆς πολλῆς κατεχόμενος, μέχρι τῶν πολεμίων ὀφθῆναι κατιδόντων ὡς ἐπὶ Μηνοδώρου θήραν ἕτοιμον, ἀνακρασάταλλε paludamentum quoque, cæruleúmque sumpsisse pro puniceo, adoptatum à Neptuno scilicet. Quúmque speraſſet quieturum Cæsarem, ut audivit instaurata classe rediturum eadem æstate in Siciliam, perculsus est, quasi contra inexpugnabilem mentem apparatúmque bellum gereret. Menedorum tamen cum VII quas adduxerat navibus, misit speculatum ad navalia Cæsaris, effecturum quantum potuerit: qui jam antè dolens non redditum sibi classis imperium, tum verò sentiens propter suspiçionem solas quas adduxerat naves sibi creditas, rursus transfugiendi cepit consilium: & quia videbat in quemvis eventum utile fore si aliquod virtutis specimen ederet, sociis quicquid auri habebat distribuit: eremigatísque triduo D. supra mille stadiis, in præsidiarias navium quæ Cæsari fabricabantur, fulminis in morem repentinus irruens, rursúmque se inde proripiens, jam duas, jam tres earum opprimebat: onerarias quoque frumentum vehentes in stationibus cursúve mergebat, aut capiebat, aut incendebat: replevitque omnia tumultu per Cæsaris Agrippæque absentiam: nam hic in sylvam profectus fuerat ad parandam materiam. illudens etiam hostibus, impegit navim contemptim in solum mollius, in luto se hærere fingens, donec tanquam ad paratam prædam è monte decurrentibus obversa puppi cum

730

Menodorus Cæsarianos eludit.

risu abiit, Cæsarianis mœrentibus æquè ac stupentibus. Ubi vero satis ostendit quantum rebus momentum vel hostis afferret vel socius, Rebilum senatorem captum dimisit, ad futura parans initium. móxque de Vinidio Marcello, Cæsaris familiari, cujus amicitiam in priore transfugio sibi quæsierat, sparsit rumorem apud suos, proditionem cum moliri & transfugium. Ipse ad hostes appellens propius, postulavit cum Vinidio in parva quadam insula sibi permitti colloquium de rebus utrique parti conferentibus: quo impetrato semotis arbitris ait se prius ad Pompeium refugisse coactum injuriis illatis sibi à Calvisio classis præfecto: nunc præfectura in Agrippam translata, rediturum ad Cæsarem non malè de se meritum, modò Vinidius fidem sibi afferret à Messala, Agrippæ absentis vicario. promisitque se resarturum peccatum suum egregiis facinoribus: sed antequam fidem accipiat, infestaturum Cæsarianos ut antea, ob cavendam suspicionem. digressus deinde infestus fuit more solito. Messala dubitavit aliquantisper ut de re parum honesta: tandem concessit, sive has belli necessitates existimans, sive de Cæsaris mente præmonitus, conjecturámve faciens. Menodorus rursum transfugit, accidénsque ad genua Cæsaris, petiit veniam priusquam fugæ causam indicaret: qui propter fœdus incolumitatem ei donavit, adhibitis qui clam observarent hominem: triremium

Rebilus senator captivus dimissus à Menodoro.

Vinidius Marcellus.

Menodorus denuo transfugit ad Cæsarem.

731

νος ὤχετο σὺν γέλωτι, καὶ τὸν στρατὸν ἅπαντα Καίσαρος ἀνίας κατέσχε σὺν θαύματι. ὡς δὲ ἱκανῶς ἐπιδέδεικτο οἷος ἐχθρός τε καὶ φίλος εἴη, Ῥέβιλλον μὲν ἑλὼν ἄνδρα ἀπὸ βουλῆς, μεθῆκε, μυώμενος ἤδη τὸ μέλλον. Μινδίῳ δὲ Μαρκέλλῳ τῷ ἑτέρων τινὶ τῶν Καίσαρος, φίλος ὢν τῇ πρώτῃ χρηναῖς αὐτομολίᾳ, τοῖς μὲν ἀμφ' αὐτὸν ἔφη, τὸν Μίνδιον βουλεύειν αὐτομολίαν καὶ παράδοσιν· τοῖς δὲ πολεμίοις προσπλάσας, ἠξίου Μίνδιον αὐτῷ συνελθεῖν ἐς πέρα νησίδα ἐπὶ λόγοις συμφοίσουσι· καὶ συνελθόντι ἔλεγεν, ὡδενὸς ἀκούοντος ἑτέρου, φυγεῖν μὲν ἐς Πομπήϊον, ὑδριζόμενον ὑπὸ τοῦ τότε ναυάρχου Καλουϊσίου, τὴν δὲ ναυαρχίαν Ἀγρίππᾳ μεταλαβόντος, ἐπιτελεύσασθαι πρὸς Καίσαρα ἃ σφίσιν ἀδικημένοις, εἰ πίστιν αὐτῷ κρίσειεν ὁ Μίνδιος παρὰ Μεσσάλα, τοῦ τὴν ἀποδημίαν Ἀγρίππᾳ διοικοῦντος· ἔφη δὲ πιστευθὲν μὴ ἰασασθαι λαμπροῖς τὸ ἀμάρτημα ἔργοις, μέχρι σὲ τῆς πίστεως λυμανεῖσθαί τινα τῶν Καίσαρος ὁμοίως ἐς τὸ αὐτόπτου, καὶ ὁ μὲν αὐτὸς ἐλυμαίνετο· Μεσσάλας δ' ἐνεδίαστε μὲν ὡς ἐπὶ αἰχρῷ, ἐνέδωκε δ' ὅμως, εἴτε πολέμου ταῦτ' εἶναι νομίζων ἀνάγκας, εἴτε ἐξ τῆς Καίσαρος γνώμης τι προμαθών, ἢ τεκμηραμένος. ἐξ Μινώδωρον μὲν αὖθις ἠντομόλει, ἐξ τὸν Καίσαρα ἐλθόντα προσπίπτων, ἠξίου συγχώναι μὴ λέγοντι τὰς αἰτίας τῆς φυγῆς· ὁ δὲ ἐς μὲν σωτηρίαν αὐτῷ συνεγίνωσκε λαβὼν τὰς ἀποδύας, καὶ ἀφανῶς ἐφυλάσσετο, τὰς

μὲν

μὴ τειχήρεις αὐτῷ μηδὲ χωρεῖν ὅποι θέλοιεν.

Ἐτοίμου δὲ τοῦ στόλου γενομένου, αὖθις ὁ Καῖσαρ ἀνήγετο, καὶ εἰς Ἵππωνιον περαπλεύσας, δύο τέλη μὲν πεζῶν Μεσσαλαν ἔχοντα περᾶν ἐκέλευσεν εἰς Σικελίαν ἐπὶ τὸ Λεπίδου στρατόπεδον, καὶ σπεύδειν εἰς τὸν κόλπον διελθόντας τὸν ἐνθὺ Ταυρομενίου, τρία δὲ ἔπεμπεν ἐπὶ Στυλίδα καὶ πορθμὸν ἄκρον, ἐφεδρεύειν τῇ ἰσθμοῖς· Ταῦρον δὲ εἰς τὸ Σκυλάκιον ὄρος ὃ πέραν ἐστὶ Ταυρομενίου, πλεῖν ἐκέλευε Τάραντος· καὶ ὁ μὲν πλεῖν διεσκάσμενος εἰς μάχην ὁμοῦ καὶ ἁρπαγὴν, καὶ τὰ πεζὰ αὐτοῦ πειρωμένοις παρεμβολὴν ποιεῖσθαι, τήν τε γῆν ἱππεῖσι, καὶ λιβυρνίδων τὴν θάλασσαν. καὶ ὁ Καῖσαρ ὧδε ἔχοντι, ἐξ Ἵππωνίου ἐπιφαινόμενος, ἐπιφανέστερος καὶ τὸ Σκυλάκιον, καὶ τὸν εὐταξίαν ὑποδεξάμενος, ἐπανῆλθεν ἐς τὸ Ἵππώνιον. ὁ δὲ Πομπήϊος ὡς μὲν ἐθεάσατο, τάς τε ἐς τὴν νῆσον ὑποδοχὰς ἐφύλασσεν ἁπάσας, καὶ τὰς ναῦς ἐν Μεσσήνῃ στρατεύειν, ὡς βοηθήσων ὅπου δεήσει. καὶ οἱ μὲν ἐν τούτῳ παρεσκευάζοντο.

Λεπίδῳ δ' αὖθις ἐκ Λιβύης ἦλθον αἱ ὁλκάδες τὰ λοιπὰ τέσσαρα τέλη στρατοῦ, καὶ αὐτοῖς ἐπέπλωσε πελάγιος ἐκ Πομπηΐου Παπίας, καὶ διεφθάρη ὡς φίλιους δεχόμενος. ἔφοντο γὰρ σφίσι τοὺς Λεπίδου στρατιώτας, αἱ δὲ βραδέως τε ἅμα τοῦ Λεπίδου κατέλιπον, καὶ ὕστερον αὐτοὺς ἐθεάσαντο, αἱ ὁλκάδες ὡς καὶ τοῖσδε ἄλλας πολεμίας ἐξέκλιναν, ἕως αἱ μὲν ἐκφύγοιεν, αἱ δὲ ἁλίσκοιντο, αἱ δὲ hostiles has quoque crederent: verò ejus præfectos quocunque vellent abire permisit.

Parata deinde classe Cæsar solvit iterum: appulsúsque Vibonem, Messalam cum duabus legionibus trajicere in Siciliam jussit, & cum Lepidi exercitu se conjungere, transiréque in sinum qui est versus Tauromínium: tres verò alias misit ad Stylida in extremum fretum, occasionem expectaturas. Taurum etiam ad montem Scylacium, qui est ex adverso Tauromínii, è Tarento circumnavigare jussit: quod ille fecit, paratus tum ad remigationem tum ad prælium, prosequentibus terréstribus copiis, præexplorantibus terram equitibus, mare liburnicis. Ad eum sic iter facientem Cæsar è Vibone accurrit: conspectúsque circa Scylacium, ordine approbato, Vibonem rediit. At Pompeus, ut diximus, dispositis circa loca ad exscendendum in insulam opportuna præsidiis, classem Messanæ continebat, succursurus quocunque opus foret.

Dum ea utrinque parantur, Lepido rursum ex Africa reliquæ quatuor legiones transportabantur onerariis, quibus in alto factus obviam Pompeianus dux Papia, & tanquam amicus expectatus, eas oppressit: putabant enim à Lepido missas sibi occurrere, qui tardius suas deduxerat: quas deinde venire visas declinarunt onerariæ quòd donec aliæ captæ, aliæ crema-

Papia Pompeianus dux.

tæ ſubmerſæve, quædam in Africam reverſæ ſunt. Ex legionibus duæ perierunt in mari, & ſiqui militum enatarunt, eos Tiſienus. Tiſienus Pompeii dux terram prenſantes confecit, reliquus exercitus ad Lepidum perlatus eſt, vel tunc, vel poſtea: Papia navigavit ad Pompeium. Strongyle insula. Cæſar in Strongylen, unam è quinque inſulis Æoliis, è Vibone cum tota claſſe trajecit, præmiſſis exploratoriis liburnicis: quúmque in fronte Siciliæ multas videret copias circa Pelorum & Mylis & Tyndaride, conjectavit ipſum adeſſe Pompeium: relictóque ibi Agrippa vicario, ipſe Vibonem reverſus, mox inde in caſtra Tauri tranſcurrit cum Meſſala & tribus legionibus, cogitans Taurominium occupare per Pompeii abſentiam, & ipſum à duobus lateribus aggredi. Agrippa igitur à Strongyle in Hieram trajecit, eámque cepit, pulſis præſidiariis, ſequenti die Mylas tentaturus & Democharem præfectum quadraginta navium. Pompeius ſuſpectos habens Agrippæ conatus, alias quadragintaquinque naves à Meſſana miſit Demochari, duce liberto Apollophane, quem ipſe cum aliis ſeptuaginta ſequutus eſt. Agrippa ante lucem ex Hiera ſolvit cum dimidia parte navium, quaſi pugnaturus cum ſolo Papia: ubi verò & Apollophanis claſſem vidit, & illam aliam ſeptuaginta navium, conti-

732

ἀνετρέπησαν, αἱ δ' ἐς Λιβύην ἀπέπλευσαν. ὁ δ' στρατὸς δύο μὲν τέλη διώλετο ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ οἱ πλεῖς αὐτῶν ἐξενήχθη, καὶ τῶνδε Τισιηνὸς ὁ τὸ Πομπηίου στρατηγὸς ἀνέοντας ἐπὶ τὸν γιῶ διέφθειρεν· οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς Λέπιδον κατήχθησαν, οἱ μὲν αὐτίκα, οἱ δ' ὕστερον, καὶ Παπίας ἀπέπλευσε πρὸς Πομπήιον. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς μὲν Στρογγύλην, ἣ τῶν πέντε νήσων ἐστὶ τῶν Αἰόλου, πάντι τῷ στόλῳ διέπλευσεν ἐξ Ἱππωνείας προερευνωμένης αὐτῷ τῆς θαλάσσης· στρατὸν δὲ ἐπὶ μετώπου τὰ Σικελίας πλέονα ἰδὼν, ἔν τε Πελωρίδι καὶ Μύλαις καὶ Τινδαρίδι, εἰκάζει αὐτὸν παρεῖναι Πομπήιον· καὶ τὰ μὲν αὐθάδη Ἀγρίππα ἀμφιστρατηγεῖν ἐπέτρεψεν, αὐτὸς δ' ἐς τὸ Ἱππώνειον αὖθις ἐπέπλει, καὶ ἐς τὸ πρὸ Ταύρου στρατόπεδον ἐξ Ἱππωνείας συν τρισὶ τέλεσι μετὰ Μεσσάλα διετρίχαζεν, ὡς Ταυρομένειον αἱρήσων, ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῷ Πομπηίου, καὶ τοὺς ἐμοὺς αὐτῷ διέχοντα παρέξων. Ἀγρίππας μὲν οὖν ἀπὸ Στρογγύλης εἰς Ἱέραν διέπλει, καὶ τῷ Πομπηίου φρουρῶν αὐτὸν οὐκ ὑποσόντων, εἶλε τὴν Ἱέραν, καὶ τῷ ἐπίσης ἔμελλον ἐπιχρήσθαι ἐς Μύλας Δημοχάρει τῷ Πομπηίου τεσσαράκοντα ναῦς ἔχοντι· ὁ δὲ Πομπηίου τὸ βίαιον ὑφορώμενος καὶ Ἀγρίππα, ἔπεμπε τῷ Δημοχάρει ναῦς ἄλλας πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἀπὸ Μεσσάλης ἐξελθόντας ἄρτι Ἀπολλοφάνη, καὶ αὐτὸς ἐφέπετο ἄλλαις ἑβδομήκοντα. Ἀγρίππας δ' ἔτι νυκτὸς ἐξ Ἱέρας ἀνήγετο τοῖς ἡμίσεσι τῶν νεῶν, ὡς Παπίᾳ μόνῳ ναυμαχήσων· ἐπεὶ δὲ τὰς Ἀπολλοφάνους εἶδε, καὶ τὰς ἑβδομήκοντα ἑτέρωθι,

Καίσαρα

Καίσαρα μὲν αὐτίκα ἐδήλου Πομπήιον ἐπὶ τῶν Μυλῶν εἶναι σὺν τῷ πλείονι ναυτικῷ, τὰς δὲ βαρείας αὐτὸς ἦγε καὶ μέσον, καὶ τὰ ἄλλα σὺν τάχει ἐξ Ἱέρας ἐκέλευε καὶ ἀσυδιώκητα. ἐσκευάσατο δ' ἀμφοτέρωθεν πάνυ λαμπρῶς, καὶ πύργους ἐπὶ τῶν νεῶν εἶχον κατά τε πρῷραν καὶ κατὰ πύγμενας· ὡς δὲ αὐτοῖς εὖ τε παρεκελεύσατο οἵας εἰκὸς ὑπ' ἐμφύλιον, καὶ τὰ σημεῖα κατὰ ναῦς ἤρτο, ἐξώρμων ἐπ' ἀλλήλους οἱ μὲν καὶ μέτωπον, οἱ δ' ἐς περικύκλωσιν σὺν τε βοῇ καὶ ῥοθίῳ νεῶν καὶ κατεπλήξει ποικίλῃ. ὑπ' ὀλίγου τὰ σκάφη Πομπηίου μὲν βραχύτερα καὶ κοῦφα καὶ ὀξέα ἐς τὰς ἐφορμήσεις τε καὶ πλοῦς· Καίσαρος δὲ μείζω καὶ βαρύτερα, καὶ πυρ' αὐτὸ καὶ βραδύτερα, βιαιότερα δ' ὅμως ἐμπεσεῖν, καὶ τρωτώσιμα δυσπαθέστερα· τῶν τε ἀνδρῶν οἱ μὲν ναυτικῷ τῷ Καίσαρος ἦσαν, οἱ δὲ περαιώτερα κατὰ λόγον· οἱ μὲν σὺν ἐμβολαῖς, ἀλλὰ μᾶλλον παρόδοις ἐπλεονέκτουν, καὶ πρῳσοὺς τῶν μειζόνων ἢ πήδημα ἀνέκλων, ἢ κώπας ἀνέκοπτον, ἢ ἀπεῖχόν γε ὅλως τὰ σκάφη, καὶ ἐπλάττον ἐμβολῆς ἔχ ἧσσονα· οἱ δὲ Καίσαρος αὐτῶν ἐμβολαῖς ὡς βραχυτέρας ἀνέκοπτον, ἢ κατέσσον ἢ διερρήγνυον, ὅτε συμπλακεῖεν, ἐβάλλόν τε ὡς πανταχόθεν ἐφ' ὑψηλοῦ, καὶ κόρακας ἢ χείρας σιδηρᾶς εὐκολότερον ἐπερρίπτουν· οἱ δὲ ὅτε βιαζοῖεν ἐξηλλοντο ἐς τὸ πέλαγος, καὶ τὰς δὲ μέν τὰ ὑπηρετικὰ τοῦ Πομπηίου ἐφείλκυσαν ἀνελάμβανεν. ὁ δὲ Ἀγρίππας ἤιετο μάλιστα ἐνδὺ τοῦ Παπίου, καὶ αὐτῷ

nuò significavit Cæsari Pompeium cum majore classis parte esse ad Mylas, ipse cum gravibus navibus medium agmen tenuit, reliquis jussis ex Hiera celeriter subsequi. Erat autem utrinque apparatus magnificus impositis à prora puppique turribus. Ut verò post solennem cohortationem signum per singulas naves elatum est, utrinque in se fecerunt impetum, in frontem alteri, alteri per ambages ad terrorem circumventis incutiendum magno naviumvirorúmque strepitu: erant enim naves Pompeio mediocres, leves, & ad incursandum circumvenien-dúmque hostem agiles: Cæsari verò majores graviorésque, & ob id ipsum tardiores: sed ad ictus tum inferendos validiores, tum sustinendos firmiores. milites verò hinc robore præstabant, illinc rei navalis peritia. Hi non concurrendo, sed circumcursando superabant, jam remos majorum navium detergendo, jam diffringendo gubernacula: interdum etiam magna vi in eas reversæ rostris ictus regerebant non leviores quàm acciperent. Contrà Cæsarianæ rostris ut minores facilè repercutiebant, aut quassabant, aut perforabant, & quoties colluctarentur cominus, missilibus è superiore loco obruebant, injectísque corvis aut ferreis manibus retinebant eas facilius: tum adversarii non ferentes impetum, in pelagus exiliebant, & à scaphis Pompeianorum ad id discursantibus recolligebantur. Agrippa navim Papiæ petebat maxi-

Navale Cæsaris & Pompeii prælium.

733

ximè, ictámque sub prora & concussam perfregit usque carinam: qui in ejus turribus ad propugnandum constiterant, excussi sunt: mare in navem admissum, obruit remigum ordinem infimum: reliqui perfracta contabulatione, natatu evaserunt: Papia receptus in navem proximam, rursus in prælium rediit. Tum Pompeius è monte conspicatus suas parum proficere, & quoties cominus res gereretur, socios navales amittere, Agrippæ verò triarias ex Hiera succurrere, signum suis dedit ut servatis ordinibus se reciperent: id quod fecerunt, pugnandóque paulatim sese subduxerunt è prælio: Agrippa verò urgente refugerunt, non in aspera littora, sed qua limo fluviis illato molliuntur. Ille à gubernatoribus vetitus ne magnas naves locis vadosis committeret, in alto jactis ancoris constitit, quasi hostem, si opus sit, invasurus nocturno prælio: monentibus autem amicis ne iram magis quàm rationem sequeretur, néve militem nimis divexaret vigiliis ac laboribus, néve maris tranquillitati multùm crederet, vix serò se retro recepit. Pompeiani portus suos petierunt amissis triginta navibus, submersis quinque hostilibus, aliísque multis acceptis pariter ac illatis incommodis: quos Pompeius laudans quòd tam magnis restitissent navibus, ait sibi hanc non tam navalem pugnam visam quàm oppugnationem mœnium: nec aliter quàm victores do-

Pompeii clades navalis.

Pompeius victos præ-

κῆ τὸν ἐπωτίδα ἐμπεσὼν, κατέξεσε τὸν ναῦν, καὶ ἐς τὰ κοῖλα ἀνέῤῥηξεν, ἢ οἱ τε ἐν τοῖς πύργοις ἀπεπίσσατο, καὶ τὸν θάλασσαν ἀῤῥόως ἐδέχετο, καὶ τῶν ἐρετῶν οἱ μὲν θαλαμίτην πάντες ἀπολήφθησαν, οἱ δ' ἕτεροι τὸ κατάστρωμα ἀναῤῥήξαντες, ἐξενήχοντο, Παπίας δὲ ἐς τὴν παρεμβύσαν ἀναληφθεὶς, αὖθις ἐπῆλθε τοῖς πολεμίοις. Ὁ δὲ Πομπήϊος ἐξ ὄρους ἀφορῶν τὰς μὲν ἰδίας μικρὰ ἐπωφελήσας, καὶ φιλονεικίας τῶν ἐπιβατῶν ὅτε συμπλακείεν, Ἀγρίππα δὲ τὸ ἱερὸν σόλον ἐξ Ἰσσοῦ ὡς πολεμιώτατα ἀναχωρεῖν ἐσήμηνε σιωπῇ, καὶ ἀνεχώρουν ἐπιόντες τε καὶ ἀναῤῥέοντες ἀεὶ κατ' ὀλίγον. Ἀγρίππα δ' ἐπιβαρήσαντος αὐτοῖς ἔφθασαν, ἐκ ἐς τὰς αἰγιαλιὰς, ἀλλ' ὅσα τῆς θαλάσσης οἱ ποταμοὶ παλῶδη πεποιήκεσαν, καὶ Ἀγρίππας, κωλύοντων αὐτὸν τῶν κυβερνητῶν μεγάλαις ναυσὶν ἐς ὀλίγον ὕδωρ ἐπιπλεῖν, πελάγιος ἐπ' ἀγκυρῶν ἐστάλωσεν ὡς ἐφορμιούμενος τοῖς πολεμίοις, καὶ νυκτομαχήσων εἰ δέοι. τῶν φίλων δ' αὐτῷ παραινούντων μὴ ἀλόγῳ θυμῷ συνεισφέρεσθαι, μηδὲ τὸν κρατὸν ὀκταύχενα ἀχρυπνίᾳ καὶ πόνῳ, μηδὲ πίστευειν πολὺ ἀχειμῶνι θαλάσσῃ, μόλις ἐπαίρων ἀνεζεύγνυε. καὶ οἱ Πομπηϊανοὶ ἐς τὰς λιμένας παρέπλεον, τελέκοπτα μὲν τῶν σφετέρων νεῶν ἀποβαλόντες, πέντε δὲ καταδύσαντες τῶν πολεμίων, καὶ βλάψαντες ἄλλα ἱκανὰ, καὶ βλαφθέντες ὅμοια· καὶ αὐτὸς ὁ Πομπηϊος ἐπαινῶν ὅτι τηλικαύτας ναυσὶν ἀντέσχον, τειχομαχήσειν μᾶλλον ἔφασκεν ἢ ναυμαχήσειν, καὶ ὡς

νεικηκώ-

νικηκότας ἐθαῤῥεῖτο, καὶ ἐπήλπιζεν αὐτὸ πορθμῷ ἀξιῶ τὸ ῥοῦν κυφοτέρους ὄντας εὐλιμενεστέρους, καὶ αὐτὸς ἔφη τι εὐθυτέρους εἰς τὸ τῶν νεῶν ὕψος. τοῦτο μὲν δὴ τῆς ναυμαχίας τέλος ἦν τὸ περὶ Μύλας Ἀγρίππᾳ καὶ Παπίᾳ γενόμενον.

donavit, spem faciens, in freto miis dopropter fluxum classem suam ut nat. leviorem ita superiorem fore: promittensque additurum se aliquantum ad suarum navium altitudinem. Hic eventus fuit navalis circa Mylas pugnæ inter Agrippam & Papiam. 734

Τὸν δὲ Καίσαρα ὁ Πομπήϊος ὥσπερ ἐν ὑπολαῶν εἰς τὸ Ταύρου στρατόπεδον οἰκεῖον, καὶ ἐπιχειρήσειν τῷ Ταυρομενίῳ, μετ' ὀλίγον ἐνθὺς εἰς Μεσσήνην ἐκπλεῖ, μέρος τι τῶν Μύλας ὑπολιπών, ἵνα αὐτὸν ὁ Ἀγρίππας ἐπὶ πυρᾶν νομίζοι. Ἀγρίππας δὲ δὴ ἀναπαύσας τὸ στρατὸν ἐς ὅσον ἠπήρθη, ἐς Τυνδαρίδα ἐνδιδυμίδιον ἔπλει, καὶ περιῆλθε μὲν εἴσω, μαχομένων τῶν λαμπρῶς τὸ φρούριον, ἐξεώσθη· ἀφεστήκεσαν δ' ἔτερα πόλεις αὐτῷ, ὃ φρούριον ἐδέξατο, καὶ αὐτὸς ἐπανῆλθεν ἐς ἑσπέραν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἤδη μὲν ἐς Λευκόπετραν ἐκ τῆς Σκυλακίου διεπεπλεύκει, μαθὼν ἔτι ἀκριβέστερον ὅτι ὁ Πομπήϊος ἐκ Μεσσήνης ἐς Μύλας οἴχοιτο δι' Ἀγρίππαν· ἐκ δὲ Λευκοπέτρας ἔμελλε νυκτὸς περᾶν ὑπὲρ τὸ πορθμὸν ἐς τὸ Ταυρομένιον· πυθόμενος δὲ περὶ τῆς ναυμαχίας, μετέγνω μὴ κλέπτειν ἔτι τὸ ἀξίωμα νενικηκὼς, ἀλλὰ καὶ φῶς ἡγεμονῆσαι τῷ στρατῷ προεβάλετο· καὶ γὰρ ἐπὶ πάντως ἡγεῖτο Πομπήϊον Ἀγρίππᾳ παραμένειν· καὶ περὶ ἕωθεν ἀμφὶ ἡμέρας τὸ πέλαγος ἐκ τῶν ὀρῶν, ἐπεὶ καθαρὸν ἔγνω πολεμίων, ἔπλει στρατὸν ἔχων ὅσον αἱ νῆες ἐδέχοντο, Μεσσήλαν ἐπὶ τοῦ λοιποῦ καταλιπών, ἕως ἐπ' αὐτὸν αἱ νῆες ἐπέλθοιεν· ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὸ Ταυρομένιον

At Pompeius ratus id quod erat, Cæsarem in Tauri castra profectum ut tentaret Tauromonium, mox à cœna Messanam circumvectus est, Mylis relicta parte navium, ut Agrippa ipsum ibi esse putaret. qui milite refecto pro tempore, navigavit Tyndaridem, dedentem se: ubi receptus ab oppidanis, rursum à præsidiariis egregiè repugnantibus ejectus est. aliæ quoque civitates ad eum deficientes acceperunt præsidia, ipse vespere ad classem rediit. Interea Cæsar è Scylacio ad Leucopetram devectus fuerat, certior factus Pompeium Messana Mylas profectum propter Agrippam: quúmque statuisset è Leucopetra noctu trajicere Tauromonium, postquam audivit de navali prælio, mutavit sententiam, honestius victori existimans non clàm sed clara luce navigare cum fiducia: credebat enim Pompeium prope Agrippam haudquaquam mansurum. Quúmque exorta die prospexisset in altum è montibus, nusquam apparente hoste navigabat imposito quantum classis capiebat milite, reliquis Messalæ commissis, donec ad eum naves redirent: Tauromonium verò delatus

delatus, præmisit qui deditionem poscerent: & quum præsidiarii se non admitterent, præternavigato flumine Onobala & fano Veneris, ad Archegetam appulit precatus deum, positis ibi castris oppugnaturus Tauromínium. Est autem Archegeta Apollinis parva statua, quam primam dedicarunt Naxii coloni missi in Siciliam. Hic è navi excendens prolapsus est: móxque surrexit & castra metabatur, quum Pompeius magna classe supervenit, omnibus mirantibus: credebatur enim devictus ab Agrippa: per oram etiam equitatus irruebat, celeritate contendens cum navibus: & diversa parte pedestres copiæ conspectæ sunt. Itaque omnes sunt exterriti, circumventi à tribus exercitibus: timuit & Cæsar, quod non posset Messalam accersere. equites igitur primi Cæsarianos in castris muniendis adhuc occupatos turbarunt. Quod si classiarii peditésque pariter fecissent impetum, fortassis egregia Pompeio contigisset victoria: nunc per imperitiam rei militaris, & hostium trepidationis ignorantiam, veriti sub vesperam inire prælium, alteri ad Coccynum promontorium in stationem secesserunt: pedites verò nolentes prope hostem castra metari, in oppidum Phœnicem se receperunt. Nocte sequenti hi quieverunt, Cæsariani vallum quidem absolverunt, sed propter laborem & vigiliam ad pugnandum inutiliores redditi. Erant autem

Onobala flumen.

Archegeta Apollinis statua.

Cæsar à tribus exercitibus circumventus.

735

Coccynum promontorium.

ρειον, πρεσβείπεμψε μὲ ὡς ὁ ὑπαξόμενον αὐτῷ, ὁ δὲ ξαμένων δὲ τῶν φρουρῶν, παρέπλει τὸ ποταμὸν τὸ Ὀνοβάλαν, καὶ τὸ ἱερὸν τὸ Ἀφροδίσιον, καὶ ὡρμίσατο ἐς τὸν Ἀρχηγέτην, ἄξιον τὸν θεὸν, ὡς χαλκῆ ἡλικίαν ἐνεγκόντα, καὶ ἀποπειρώμενον τῶν Ταυρομενίων· ὁ δὲ Ἀρχηγέτης Ἀπόλλωνός ἐστιν ἄγαλμα μικρὸν ἐστὶν, ὃ πρῶτον ἐκτίσαντο Νάξιοι οἱ ἐς Σικελίαν ἀποικισμένοι. ἐνέχοντα τῆς νεὼς ἐκβαίνων ὁ Καῖσαρ, ὤλισθε καὶ ἔπεσε, καὶ ἀνέδραμε δι' αὐτῆς, καὶ αὐτῷ καθίσαμβρῳ ἐπὶ τὸ στρατόπεδον Πομπηΐου· ἐπεπλέ σόλῳ πολλῷ, θαῦμα ἀδόκητον (ὥστο γὰ αὐτὸν ἐκπολεμεῖσθαι ὡς Ἀγρίππα) παρήλαυνε ἵππῳ τῷ Πομπηΐῳ ἐ ἵππων, ἐς τάχος διεζεύχθαι τῇ ναυπηγῶν, ἐ τὸ πεζὸ ἑτέρωθεν ἐφαίνετο· ἅστε δεῖσαι μὲν ἀπαύχας ἐν μέσῳ τελῶν στρατῶν πολεμίων χωμβρίους, δεῖσαι δὲ τὸ Καίσαρα Μεσσάλαν οὐκ ἔχοντα μεταπεμψασθαι. οἱ μὲν δὴ ἱππεῖς εὐθὺς ἰωώχλουν οἱ Πομπηΐου χαρακωποιουμβρους ἐπὶ τοῖς τοῦ Καίσαρος· εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς ἱππεῦσιν οἱ πεζοὶ ἐ τὸ ναυτικὸν ἐφώρμησε, τάχα ἂν τι μεῖζον ἐξήνυσο τῷ Πομπηΐῳ· νῦν ἢ ἀπειρως τε πολέμου, ἐ ὑπὸ ἀγνοίας τοῦ θορύβου τὸ Καίσαρος, καὶ ὄκνου μὴ μάχης ἐπὶ δείλῃ ἑκατέρων ἄρχειν, οἱ μὲ αὐτῶν ἐς Κόκκυνον ἄκρον ὡρμίσαντο, οἱ πεζοὶ δ' οὐκ ἀξιωθέντες ἀγχοῦ τὸ πολεμίων στρατοπεδεύειν, ἐς Φοίνικα πόλιν ἀνεχώρησαν· ἐ νυκτὸς οἱ μὲν ἀνεπαύοντο, οἱ ἢ τοῦ Καίσαρος τὸ μὲ χάρακα ἐτέλεσαν, ὑπὸ ἢ κόπου καὶ ἀγρυπνίας ἐς τὴν μάχην ἐδόκουν τέλη δ' ἐδ' αὐτῷ τεῖχος, ἐ

ἀπρεπεῖς

ἱππεῖς χωρὶς ἱππων πενταϰόσιοι, ϰ πεζοὶ χίλιοι, ϰαὶ ϰληρῦχοι σύμμιϰτοι χωρὶς ὁπλιτῶν δισχίλιοι, ϰ ναυτιϰὴ δύναμις ἐπὶ τούτοις. τὰ μὲν οὖν πεζὰ πάντα Κορνιφιϰίῳ παραδοὺς ὁ Καῖσαρ, ϰέλευσε τὴν ϰθ' ἡμέραν πολεμίους προμάχεσθαι ϰ πρώϊσθαι ὅ,τι ἐπιῴη· αὐτὸς δὲ τοῖς ναυσὶν ἔπλει ἀμφὶ μέσας νύϰτας ἐπὶ τὸν πέλαγος, μὴ ϰ τοῦτον αὐτὸν ἀποϰλείσαντες οἱ πολέμιοι, ϰ τὸ μὲν δεξιὸν ἐπέτρεπε Τιτινίῳ, τὸ δὲ λαιὸν Καρϰίῳ, λιβυρνίδος δὲ αὐτὸς ἐπεβάτευε, ϰαὶ ὡς εἶδε πάντας παρεσϰευασμένους· ἐπὶ δὲ τῇ παρεσϰευῇ τὰ στρατηγιϰὰ σημεῖα, ὡς ἐν ϰινδύνῳ μάλιστα ὄντι, ἀπέδετο. ἐπαναχθέντος δὲ τοῦ Πομπηίου, διὰ μὲν ἐπεχείρησαν ἀλλήλοις, ϰ τὸ ἔργον ἐς νύϰτα ἐτελεύτησεν· ἁλισϰομένων δὲ ϰ πιμπραμένων τῶν Καίσαρος νεῶν, αἱ μὲν διέφθαρται τὰ βραχέα τῶν ἱστίων, ἀπεπλεον ἐς τὴν Ἰταλίαν, τῶν παραγγελμάτων ϰαταφρονήσαντες, ϰ αὐτῶν ἐπ' ὀλίγον οἱ τοῦ Πομπηίου διώξαντες ἔτι, τὰς ὑπολοίπους ἀνέτρεψαν, ϰ τῶνδε τὰς μὲν ἦρον ὁμοίως, τὰς δὲ ἐνέπρησαν· ὅσαι δὲ ἐξ αὐτῶν ἐς τὴν γῆν ἐξενήχθησαν, τὰς μὲν οἱ ἱππεῖς οἱ τοῦ Πομπηίου διέφθειρον ἢ συνελάμβανον· οἱ δὲ ἐς τὸ τοῦ Κορνιφιϰίου στρατόπεδον ἀνέπιπτον, ϰ αὐτοῖς ὁ Κορνιφιϰίος ἐπιθέουσιν ἐπεχείρει, τὰς ϰώπας ἐϰπέμπων μαϰράς· ἃ δὴ ἐνϰαιρον ἐδόϰει ϰινεῖν φάλαγγα δυσθυμηθέντων, ἀντιϰαθημένων πεζῶν, μεγαλοφρονευμένων ὡς εἰϰὸς ἦν ἐπὶ νίϰῃ. Καίσαρα δὲ ἐν τοῖς ὑπηρεσίοις ἐς πολὺ τῆς νυϰτὸς ἀναϰωχεύοντα ϰ βουλευόμενον, εἴτε ἐς Κορνιφίϊον ἐπανέλθοι διὰ μέσων τούτων ναυαγίων, εἴτε ἐς Μεσσάλαν διαφύγοι, δοὺς ἐς τὴν Ἀβάλαν λιμένα παρήνεγϰε

legiones tres, equites sine equis quingenti, velites mille, coloni auxiliares voluntarii M M. præterque navales socii. Tradito igitur peditatu Cornificio, ut in terra quantum posset repugnaret hostibus, ipse ante lucem in altum provectus est, ne & à mari intercluderetur: dextro cornu præfecit Titinium, sinistro Carcium: ipse liburnica circum classem volitans omnibus hortator aderat: quo facto insignia ut in maximo constitutus periculo deposuit. Occurrente autem ex adverso Pompeio bis congressi certamen in noctem extraxerunt. Quúmque naves Cæsarianæ caperentur & incenderentur, pars earum expansis minoribus velis aufugit in Italiam contemptis hortatibus: quas aliquot Pompeianis persequentibus, & reliquæ profligatæ partim captæ, partim incensæ sunt. qui in terram enatabant, ab equitibus Pompeianis interimebantur aut capiebantur: quidam in Cornificii castra se proripiebant: quos ille accurrentes excipiebat solis obviam missis velitibus: intempestivum enim putabat promovere legiones malè animatas, propinquo exercitu terrestri hostium insolescentium (ut fieri solet) victoria. Cæsar in actuariis ad multam noctem jactatus, incertus Cornificiúmne per media naufragia peteret, an ad Messalam refugeret, forte fortuna ad Abalam portum appulit cum unico

736

Cæsar solus cum unico armigero a-

micis destitutus & servis, ad Abalum portum appellit.

unico armigero, destitutus amicis, servis, & satellitibus: quem quidam è montibus ad rem cognoscendam decurrentes, invenerunt animo defectum & corpore: & transiatum nunc in hoc, nunc in aliud acatium, quo magis hostem fallerent, ad Messalam deportarunt, qui non longè aberat. Inde priusquam corpus curaret, ad Cornificium misit liburnicam, & circa omnes montes dimisit qui nuntiarent se incolumem, juberéntque omnes opem ferre Cornificio, & ipse per litteras pollicitus est ei mox adfore auxilium. Curato deinde corpore quum quievisset modicum, ad Stylida noctu profectus est, Messala eum deducente ad Carinatem, paratum ad navigationem cum tribus legionibus, quem jussit in Liparam trajicere, ipse mox consecuturus. Agrippæ quoque scripsit, ut periculo eximerèt Cornificium celeriter, submittendo cum expeditis Laronium. Mæcenatem iterum in urbem misit, propter quosdam rerum novarum cupidos, in quorum aliquot animadversum est publicè: Messalam verò Puteolos, ut legionem primam Vibonem adduceret.

Hic Messala Romæ à triumviris proscriptus fuerat, propositis interfectori præmiis, sive pecunias, sive libertatem peteret: profugus deinde ad Brutum & Cassium, post illorum mortem Antonio classem ex fœdere tradidit. Id nunc memorare libuit quando Messala habens in pote-

Romanæ virtutis

Romanæ virtutis exemplum,

μετ' ἐνὸς ὁπλοφόρου, χωρὶς φίλων τε καὶ ὑπασπιστῶν καὶ θεραπόντων· καί τινες ἐκ τῶν ὀρῶν ἐς πύστιν τοῦ μηνύοντος καταβέοντες, εὗρον αὐτὸν τὸ μὲν σῶμα ἐν τῷ ψυχρῷ ἐκλιπόν, τὸ δὲ ἀκμαῖον ἐξ ἀκατίου μεταφέροντες ἵνα θᾶλαθοι, μετεκόμισαν ἐς Μεσσάλαν ὁ μακρὰν ὄντα. ὁ δ' εὐθὺς ἐπ' ἀθεραπεύτῳ, ἐς τε Κορνιφίκιον ἔστελε λιβυρνίδα, καὶ πανταχοῦ δὲ τῶν ὀρῶν ἀφίετο πέμπειν ὅπως σώζοιτο, Κορνιφικίῳ τε πάντας ἐπικουρεῖν ἐκέλευε, καὶ αὐτὸς ἔγραφεν αὐτίκα πέμψειν βοήθειαν θεραπεύσας τὸ σῶμα καὶ ἀναπαυσάμενον ὀλίγον, ἐς Στυλίδα νυκτὸς ἐξῄει, πεζοπεμπόμενον ὑπὸ Μεσσάλα μέχρι Καρίνων, τρία ἔχοντα ἐπὶ τῷ πλοίου τέλη, ἐς τὴν δὲ μὴ ἐκέλευσε θᾶλαττεῖν, ἐς Λιπάραν, ἔνθα ἐς αὐτὸς ἔμελλε θᾶλαττοσιδᾶς. Ἀγρίππαν δ' γράφων ἠξίου κινδυνεύοντι Κορνιφικίῳ πέμπειν Λαρώνειον μετ' στρατιᾶς ὀξέως· Μαικηνᾶν δ' αὖθις ἐς Ῥώμην ἔπεμπε θᾶλα τὰς νεωτερίζοντας, καί τινες πειρακινοῦντες ἐκολάσθησαν· καὶ Μεσσάλαν ἐς Δικαιάρχειαν ἔπεμπεν, ἄγκυρ τὸ στρῶτον καλούμενον τέλος ἐς Ἱππώνειον.

Μεσσάλας δὲ οὕτως ἦν, ὃν οἱ τρεῖς ἐπὶ θανάτῳ στρατηγοφέσαν ἐν Ῥώμῃ, καὶ χρήματα τῷ κτείναντι ἐλευθερίαν ἐπικηρύξαν· ὁ δὲ πρὸς Κάσσιον καὶ Βροῦτον φυγὼν, ἀποθανόντων ἐκείνων, τὸ τέλος ἐπὶ στρατιᾶς Ἀντωνίῳ παρεδίδου· καί μοι τοῦτο ἀναμνῆσαι νεῦσον ἔδοξεν ἐς ζήλωμα τῆς Ῥωμαίων ἀρετῆς, ὅπου Μεσσάλας μόνον ἔχων

οὐ τοσῆδε συμφορᾷ τὸ πρόσφορον ἐψαντα, ἐθεράπευεν, ὡς αὐτοκράτορα καὶ σῴσοντα. Κορνιφίκιος δ' ἀπορίᾳ μὲν ἐκ τῶν χαράκων ἐμφανῶς εἶχε τοὺς πολεμίους, κινδυνεύων δι' ἐξ ἀπροόπτου, ἐς μάχην ἐξέπεσε καὶ προύκαλεῖτο. Πομπήϊος δ' ἐπιπλήκτως μὲν ἀνδράσιν ἐν μάχῃ τῇ μάχῃ τὴν ἐλπίδα ἔχουσι, περιεστῶσι δι' αὐτοὺς τοῦ λιμοῦ πρόσδοκῶντος, ἀδόντων ὁ Κορνιφίκιος ἐν μέσῳ τοὺς ἀπὸ τῶν νεῶν ἀμφιφυγόντας ἀνάπλους ἔχων, βαλλόμενός τε καὶ χαλεπῶς ἐν μὲ τοῖς πεδινοῖς ὑπὸ τῶν ἱππέων, ἐν δὲ τοῖς τραχέσιν ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν τε καὶ κρῶν, οἱ Νομάδες Λίβυες ὄντες ἡκοντίζοντε ἐπὶ πλεῖστον, καὶ τοὺς ἐπεκθέοντας ὑπέφευγον· τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ μόλις ἐπὶ τὸν ἄνυδρον χῶρον ἀφίκοντο, ὃν Ῥύακα πυρὸς λέγουσι, τότε μέχρι θαλάσσης εἶναι τε ὄσον ἐπικλύσει καὶ σῴσει τὰ ἐν αὐτῇ καύματα, καὶ αὐτὸν οἱ μὲ ἐπιχώριοι μόγις ὀδεύουσι νυκτὸς, πηγῶν τε ὄσαν ἐπ' ἐκείνου, καὶ κρημνοὺς ἀποβάθρους γέμουσιν· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Κορνιφίκιον ὅτε νυκτὸς ἐθαῤῥουν ἐν ἀσελήνῳ μάλιστα εἶναι διὰ ἀπειρίαν ὁδῶν καὶ ἐνέδρας, ὅτε ἡμέρας ὑπέμενον, ἀλλ' ἀπεπήδησαν, καὶ τὰς βάσεις ὡς ἐν θέρει καύμασι ὑπεκαίοντο, μάλιστα οἱ γυμνοὶ, βραδύνειν τε ἀδυνάμενοι διὰ τὴν δίψαν ἐνοχλοῦσαν, ἐδένα ἐπὶ τῶν βαλλόντων αὐτοὺς ἐπῇσαν, ἀλλ' ἐπῳώσκοντο ἀφυλάκτως· ἐπεὶ δὲ καὶ τὰς ἐξόδους τῆς ἁμαξοκυμάνης ἕτεροι κατεῖχον πολέμιοι, ἀμελήσαντες τῶν ἀθενεστέρων τε καὶ γυμνῶν, ἀνέπηδων ἐς offenderunt alios, neglectis nudis & infirmioribus, irruerunt in

ſtate proſcriptorem ſuum deſolatum, in tanta calamitate reſovit ut imperatorem, ſervavítque. At Cornificius quamvis à caſtris facilè hoſtem arcere poterat: tamen quia laborabat commeatuum inopia, ſuis in aciem productis hoſtem provocavit. Pompeio verò detrectante certamen cum viris in ſola dextra fiduciam habentibus, & fame ſe ſubacturum eos ſperante, Cornificius iter ingreſſus eſt, receptis in medium agmen inermibus qui evaſerant è naufragio, in regione campeſtri miſſilibus ab equitatu hoſtium infeſtatus graviter: in aſpera verò ab Aſris armatis leviter, qui magna ex parte jaculatores facilè refugiebant, ſi qui in eos procurrerent ex agmine. quarta demum die pervenerunt ad terram aridam, quam indigenæ torrentem ignis nominant, uſque ad mare ſqualidam, abſumptis æſtu ſcaturiginibus, accolis noctu tantùm permeabilem vitandi æſtus pulverísque gratia. Per eam Cornificiani neque noctu, præſertim ſilente luna iter auſi ſunt facere, propter viarum imperitiam & metum inſidiarum: neque interdiu ſuſtinuerunt: ſed ſuffocabantur, & plantas ut in æſtate fervida adurebantur, nudi præcipue: nec tardius ingredi ſitis ſinebat, aut in velites infeſtantes procurrere, ſed exponebant ſe vulneribus. Ubi verò ad fauces, quà è peruſto agro erat exitus,

exemplum in Meſſala erga Cæſarem.

737

Cornificiani magnopere afflicti.

in eas quotquot poterant audacia perdita, & hostem impulerunt pro viribus: sed quum & alias deinceps fauces obsideri cernerent, desperatis rebus remiserunt impetum, siti simul & æstu laboréque afflicti. Quúmque Cornificius eos hortaretur ostendens fontem in proximo, redintegrato impetu propulerunt hostem amissis multis è suis: ceterùm fons ab aliis hostibus occupatus est, collapsísque in totum animis, etiam corporum vires defecêre. Sic affecti Laronium à longè conspiciunt, missum ab Agrippa cum tribus legionibus, nondum satis certi amicum esse, spe tamen reficientes seipsos: ut verò & jam hostem viderunt aquam relinquere, ne includeretur medius, exclamaverunt præ gaudio quantum poterant: quúmque clamorem reddidissent Laronius, cursu fontem occuparunt, ducibus vetantibus ne se ingurgitando explerent: quorum monita qui neglexere, inter bibendum emoriebantur. Sic ex insperato Cornificius cum superstite parte exercitus Mylas ad Agrippam evasit incolumis: qui tum Tyndaridem ceperat, refertam victualium copia, & opportunam bello maritimo: quò Cæsar deportabat pedites & equites. Habuit autem in universum in Sicilia viginti unam legiones, equitum viginti millia, levis armaturæ plures quinque millibus.

Laronius.

Cornificii milites inter potandum, dum sese ingurgitant, emoriuntur.

738

τὰς ἀυχένας οἱ δυνάμενοι τόλμῃ παρεβόλῳ, καὶ ἐῤῥοιζοῦντο τὰς πολεμίας ἐς ὅσον εἶχον δυνάμεως· καὶ ἐχομένων δὲ καὶ τῶν ἐξῆς ἀυχένων, ἀπεγίνωσκον ἀυτῶν ἤδη, ἐμεθέντο ὑπὸ δίψης καὶ θέρους ἐκ κόπου· φθερείποντος ἦ ἀυτὰς ἔ Κορνιφικίου, ἐ πηγὴν πλησίον ἔσαν ἐπιδεικνύοντος, οἱ μὲν αὖθις ἐῤῥοιζοῦντο πολλὰς ἀπὸ σφῶν ἀποκωπτες, ἕτεροι ἦ τὴν πηγὴν κατέσχον πολέμιοι, καὶ παντελὴς ἤδη τὰς ἔ Κορνιφικίε κατεῖχεν ἀθυμία, καὶ παρέντο· ὧδε ἦ ἀυτοῖς ἔχουσι Λαρώνιος ἐπιφανεὶς μακρόθεν ὑπὸ Ἀγρίππου σωτῆρσι τέλεσι πεμφθεὶς, ὅπως μὲν ἔνδηλος ὢν ὅτι φίλος ἐη, ὑπὸ δὲ ἐλπίδος ἀεὶ τοιῶτον ἔσεσθαι φθασδεκῶντες, ἀνέφερον αὖθις αὐτῶν· ὡς ἦ καὶ τὰς πολεμίους εἶδον τὸ ὕδωρ ἀπολιπόντας, ἵνα μὴ γίνοιντο ἐχθρῶν ἐν μέσῳ, ἀνέκραγον μὲν ὑπὸ ἡδονῆς ὅσον ἐσθένον, ἀντιβοήσαντος δὲ αὐτοῖς ἔ Λαρωίου, δρόμῳ τὴν πηγὴν κατέλαβον· καὶ ὑπὸ μὲ τ ἡμιμόνων ὀλωλότο πίνειν ἀθρόως ὅσοι δὲ ἠμέλησαν, ἔπινον ὁμοῦ καὶ ἀπέθνησκον. ὅπως μὲ ἐξ ἀέλπτου Κορνιφικίος, καὶ τοῦ στρατὸ τὸ φθάσαν μέρος ἐσώθη ὡς Ἀγρίππαν ἐς Μύλας· ἆρα ἦ ὁ Ἀγρίππας Τυνδαρίδα εἵλήφει τροφῶν μεστὸν χωρίον, καὶ εὐφυῶς ἐς πόλεμον ὂν τ θαλάσσης ἔχον· καὶ ὁ Καῖσαρ ἐς αὐτὸ τὰ πεζὰ ἔ τὰς ἱππέας διεῴβαζεν· ἐγίνοντό τε ἅπαντες ἐν Σικελίᾳ, ὁπλιτῶν μὲν ἐς εἴκοσι καὶ ἓν τέλος, ἱππέας δὲ δισμυρίοι, καὶ κοῦφοι πλείους πεντακισχιλίων. Μύλας δὲ ἔπ ἔ τὰ ἐν Μυλαῖς, ἐπί τε ναυάρ-

Mylas autem & Naulochos & Pelo-

χους

χους τὴ Πελωριάδα τὴ τὰ παράλια ἀπέντα φρουρεῖ Πομπηίου κατεῖχον, οἳ φόβῳ μάλιστα Ἀγρίππου πῦρ διὰ νυκτὸς ἔκαιον, ὡς ἐμποδίσοντες τὸν ἐπιπλέοντας· ἐκράτει δὲ τὴ τούτων ἑκατέρων ὁ Πομπήϊος, ἀμφὶ δὲ τὸ Ταυρομένιον, καὶ τοὺς Μύλας καὶ τοὺς ὀδοὺς τοὺς ὀρῶν ἀπετείχιζε, καὶ τὴ Καίσαρα ἐκ Τυνδαρείδος ἐς τὸ πρόσθεν ἰόντα διὰ σπλήνης μὴ συμπλεκόμενον· Ἀγρίππα δὲ νομισθέντος ἐπιπλεῖν, ἐς Πελωριάδα μετεπέμψατο, καὶ λιπὼν τὰ ἔνδον τοὺς Μύλας· καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτῶν τε κατέσχε, καὶ Μυλῶν, καὶ Ἀρτεμισίου πολίχνης βραχυτάτης, ἐν ᾗ φασὶ τοὺς ἡλίου βοῦς γηρέαν, καὶ τὸ ὕπνου Ὀδυσσέως ψεῦδος ὃ τὸ Ἀγρίππα δεῖμα φανέντος, ὁ Πομπήϊος ἀθεὶς τῶν ἐνδον ἀφηρημένος, καὶ Τισιηνὸν ἐκάλει μὲν ὁ στρατός· Τισιηνῷ δὲ ὁ Καῖσαρ ὑπῆλθε, καὶ διημάρτανε τὸ ὀρθὸν τοὺς ὄρεος τὸ Μυκωνίου, ἐνθα ἄσκηνος συνεκέρδανεν, ὅμβρος τε πολὺς καταῤῥαγέντος, εἶτα ἐν φθινοπώρῳ γιγνόμενος, τοὺς ὁπλοφόρους πάντας τὴν νύκτα πᾶσαν ἀσπίδα Κελτικὴν ὑπερέχον αὐτός· ἐγένοντο δὲ καὶ βρόμοι τοῦ Αἴτνης σκληροὶ, καὶ μυκήματα μακρὰ, καὶ σέλας τοὺς ἀναλάμποντας τὴν στρατιάν· ὥστε τοὺς μὲν Γερμανοὺς ἐξ ἐνύπνιον ἀναπηδᾶν ὑπὸ δείους, τοὺς δὲ ἀκμὴν τοῦ τοὺς τοῦ Αἴτνης λεγομένων ἐκ ἀπιστεῖν, ἐν τοσούτοις δὲ παραδόξοις ἐμπεσοῦσι σφίσι καὶ τοῦ βίαιον. μετὰ δὲ τοῦτο τὴν Παλαιστίνων γῆν ἐκεῖρε, καὶ Λέπιδος αὐτῷ σπεύδοντος σιτολογῶν, καὶ Μεσσήνη παρεστρατοπέδευον ἀμφότεροι.

rum, omnémque oram maritimam Pompeius adhuc tenebat præsidiis: quæ ab Agrippa maximè sibi metuentia, continuos ignes fovebant, ut hostium naves absterrerent intentando incendium. Fauces quoque utrasque occuparat, tum Tauromenitanas, tum Mylenses, & montanos calles muris interspiit. Cæsarem etiam ultra Tyndarida procedentem infestabat abstinentem à prælio. Quúmque Agrippam appulsurum crederet, ad Pelorum transcurrit, desertis faucibus Mylensibus: quas mox Cæsar occupavit unà cum Mylis, prætérque Dianium oppidulum perexiguum, celebre Solis boum dormiente Ulixe à sociis absumptarum fabula. Sed ubi opinio de Agrippæ adventu evanuit, & Pompeius amissas fauces cognovit, Tisienum accivit cum exercitu. Ei Cæsar obviam profectus aberravit à via circa montem Myconium, in quo sine tentorio pernoctavit: & quum imbres vehementes ruerent, ut per autumnum solent, per totam noctem stetit sub scuto Gallico, militibus id sustinentibus. Auditi quoque sunt Ætnæ horrendi fremitus & longi mugitus, excandescentibus & ignibus exercitúmque fulgore terrentibus, adeo ut Germani è cubilibus præ timore prosilirent: nec amplius incredibilia viderentur Ætnæ miracula, & inter cetera illud de torrente igneo. Posthæc Palæstenum agrum vastavit, & Lepidus factus est illi obviam, frumenta colligens: móxque ambo Messanam obsederunt.

Dianium oppidulum unde celebre.

Myconius mons.

Cæsar sub scuto Gallico totam noctem stat.

Ætnæ montis horrendi fremitus.

739 Et quum per totam Siciliam passim velitationes fierent, nullo memorabili prælio, Cæsar Taurum misit ut Pompeium commeatu arceret, occuparétque civitates quæ illi suppeditabant: qúa maximè difficultate coactus Pompeius statuit semel prælio decernere: & quia terrestres hostium copias timebat, in navibus habens fiduciam rogavit per nuntios, num vellet dimicare navali prælio. Ille quamvis abhorreret ab omnibus rebus maritimis, quas ad eam diem infeliciter tentaverat, tamen turpe ratus detrectare, conditionem accepit: præstituta die, ad quam trecenæ naves utrinque parabantur, instructæ telis omnigenis, turribúsque ac machinis quotquot excogitari potuere. Agrippa verò & harpagonem commentus est, quinque cubitale tignum, ferro indutum, in utraque extremitate habens circulum, & in horum altero harpagonem, uncum ferreum, in altero multas restes, quæ machinis attrahebant harpagonem, catapulta in hostilem navem immissum. Ubi verò statuta dies venit, primùm remigum fuit ostentatio non sine clamore: mox missilibus certatum, partim è machinis, partim manu conjectis, ut sunt saxa, sagittæ, ignitáque jacula. Naves quoque ipsæ concurrebant ictus inferentes accipientésque nunc in latera, nunc in proras, nunc in ipsa rostra, qui maximè vectores concutiunt, & naves reddunt inutiliores. Aliæ

Cæsar, navale cum Pompeio prælium non audet detrectare.

Harpago, Agrippæ commentum.

Γινομένων δὲ ἀνὰ ὅλην τὴν Σικελίαν ἀψιμαχιῶν πολλῶν, ἔργου ἦν μείζονος ὁ ἀγών, Ταῦρον ὁ Καισαρ ἔπεμψε τὰς ἀγορὰς τοῦ Πομπηίου ἀφελόμενον, καὶ τὰς πόλεις τὰς χορηγούσας ἀφαιρησόμενον. καὶ τῷδε μάλιστα κάμνων ὁ Πομπήιος, ἔκελευε μάχῃ μείζονι κριθῆναι περὶ ἁπάντων· τὰ μὲν δὴ πεζὰ τοῦ Καίσαρος ἐδεδίει, τοῖς δὲ ναυσὶν ἐπαιρόμενος, ἤρετο πέμπων, εἰ δέχοιτο ναυμαχίαν κριθῆναι· ὁ δὲ, ὠῤῥώδει μὲν τὰ ἐναλία πάντα, ἐσῳ τύχῃ μέχρι δεῦρο κεχρημένος αὐτοῖς, αἰσχρὸν δὲ νομίσας ἀντειπεῖν, ἐδέχετο, καὶ ὡρίζετο αὐτοῖς ἡμέρας, ἐς ἣν τεσσαράκοντα νῆες ἑκατέρῳ ἐδίας περισκευάζοντο, βέλη τε παντοῖα φέρουσαι, καὶ πύργους καὶ μηχανὰς ὅσας ἐπενόουν· ἐπενόει δὲ καὶ τὸ καλούμενον ἅρπαγα ὁ Ἀγρίππας, ξύλον πεντεπήχυ σιδήρῳ περιβεβλημένον, κρίκους ἔχον περὶ κεφαλὰς ἑκατέρας, τὸν δὲ κρίκον ἔσχετο, ᾧ μὲν ὁ ἅρπαξ, σιδήρεον καμπύλον, τῷ δὲ, καλώδια πολλὰ, μηχανῇσι ἐπιτιθέμενα τὸν ἅρπαγα, ὅτε τῶν πολεμίων νεὼς ἐγκαταπέλτου λάβοιτο. ἐλθούσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἔστε μὲν ἴσῃ ἐρετῶν ἀμείλικτος, καὶ βοὴ, καὶ βέλη, τὰ μὲν ἐκ μηχανῆς, τὰ δὲ ἐκ χειρῶν, ὅσα λίθοι, καὶ πυρφόρα, καὶ τοξεύματα· μετὰ δὲ αἱ νῆες αὐτοῖς συνερήγνυντο ἀλλήλαις, αἱ μὲν ἐς τὰ πλάγια, αἱ δὲ κατ' ἐπωτίδας, αἱ δὲ ἐπὶ τοὺς ἐμβόλους, ἔνθα μάλιστά εἰσιν αἱ πληγαὶ βίαιοι, πάσσοντες τοὺς ἐπιβάτας, καὶ τὸν νεῶν ὀργανικὸν ἐρχάσαντες· ἄλλαι δὲ ἀλλήλαις

διεξέ-

διεξέπλεον, βάλλουσί τε καὶ ἀκοντίζουσι, καὶ τὰ ὑπηρετικὰ τῶν σκαπτούσι ἀνελάμβανεν· ἔργα τε χάρων ἰδίων, καὶ βία αὐτῶν, καὶ τέχνη κυβερνητῶν, καὶ βοαὶ, καὶ στρατηγῶν παρακελεύσεις, καὶ μηχανήματα πάντα· ἐυδοκίμει δὲ μάλιστα ὁ ἅρπαξ ἔκ τε πολλοῦ τοῖς ναυσὶ δὴ κουφότητα ἐμπίπτων, καὶ ἐμπηγυμένου ὅτε μάλιστα ὑπὸ τῶν κηλωδίων ἐφέλκοιτο ὀπίσω, κοπτῶσί τε ὑπὸ τῶν βλαπτομένων σὺν ἰῷ ἐυπορον δὴ σίδηρον τὸ σφέτερον ἔχοντα, καὶ τὸ μῆκος αὐτὸ δυσεφικτότατον τοῖς κόπτουσι τὰ κηλώδια ἐποίει, ὥστε τὸ μηχάνημά πω τοιοῦτον ὂν, ὡς δρέπανον δόξαι τοῖς θεοῖς· ἐν δὲ ἐπενόουν ὡς ἂν ἀδοκήτῳ πλοῖ ναῦν κρούοντες ἐπὶ πρύμναν ἀνατρέψαι. τὸ δὲ αὐτὸ ποιούντων καὶ τῶν πολεμίων, ἴση μὲν ἰῷ ἡ βία τῶν ἀνδρῶν, ὁ δὲ ἅρπαξ ἐποίει τὸ ἴδιον· ὅτε μὲν οὖν προσπελάσειαν αἱ νῆες, ἐμάχοντο πάντοθεν, καὶ ἐς ἀλλήλους μεθήλοντο, καὶ διαγωνᾶν τὸ πόλεμον ἔοικεν ἐπ' ὁμοίως ἔυπορον· ὅπλοις τε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τοῖς αὐτοῖς ἐχρῶντο, καὶ φωνῇ σχεδὸν ἅπαντες Ἰταλῇ, τά τε σημήματα μιγνυμένων ἐς ἀμφοτέρους ἐξεπολέκτο, καὶ οὐ τῇδε μάλιστα συέδρα πολλαὶ καὶ ποικίλαι περὶ ἀμφοῖν, καὶ ἀπιστία πρὸς τὰς λέγοντας αὐτὰ ἐγίγνετο, ἀγνωσία τε πάντες ἀλλήλων ἐπῆιξεν, ὡς ἐν πολέμῳ καὶ θαλάσσῃ χεμαύσῃ φόνων τε καὶ ὀτωλῶν καὶ ναυαγίων· ἐ γὰρ πνεῦμα ἔλειπον, ὅπ μὴ μόνον τὸ πῦρ τότε δὴ μὴ τὰς ἀσφάτους ἐπίπλους ἐφείσαντο ἀλλὰ τὰς συμπλοκάς. ὁ δὲ πεζὸς ἑκατέρων στρατὸς ἀπὸ τῆς γῆς

in transcursu telis velitabantur, actuariis in mare delapsos recolligentibus. Erátque contentio militum pariter ac navium gubernatorúmque: accedente ducum cohortatione & machinarum opera. Sed maximè harpago probabatur, è longinquo propter levitatem in naves involans inhærénsque, præsertim quum retraheretur restibus: nec præcidi propter ferrum poterat, nec pertingi usque restes propter longitudinem: & ignotum erat genus machinæ, & ideo hostes falcatas hastas non præparaverant. Unus ut in re improvisa conatus profuturus videbatur, si vi remorum se retraherent, & quum idem adversarii facerent, pariter utrisque conantibus harpago peragebat suum officium. Ergo conjunctis navibus variis modis pugnabatur, transiliendo in adversarias. Nec jam facile erat pugnantes discernere: majore enim ex parte utebantur eodem armorum genere, & lingua fermè omnes Latina: tesseræ quoque utrorumque inter permixtos evulgatæ sunt: & inde magna utrisque doli occasio variáque, dum non facilè tesseris creditur, nec dignoscunt se invicem, mari pleno pugnantium cadentiúmque multitudine, & scutis naufragiisque fluitantibus: nihil enim intentatum præter ignem reliquerunt: nam post primum concursum abstinuerunt eo, ubi cœptum est pugnari cominus. Id certamen uterque terrestris exercitus spectabat è littore, non

740

sine metu studióque partium, in eo de sua quoque incolumitate agi existimans: nihil tamen discernebant oculis, ac ne poterant quidem, quamvis intentis admodum, ut pote in DC. navium ordine longissimo, variante ejulatu nunc hac parte, nunc alia. Vix tandem è turrium coloribus, quod solum discrimen erat, plures Pompeianas naves perisse intelligens Agrippa, cohortatus est proximos quasi jam victores: redintegratóque impetu, urgere non desiit, donec qui ipsi oppositi erant primi coacti cedere, turres dejecerunt, versísque navibus in fretum fugerunt, duntaxat septemdecim navibus: reliquæ per Agrippam intercluſæ, bona ex parte littori illisæ dum vehementi fugiunt impetu, aut retractæ inde sunt aut incensæ. Quod ubi videre quæ in alto pugnam continuabant, deditionem fecerunt, dum Cæsarianus exercitus navalis victoriam significavit edito ingenti jubilo, quem non minore terrestris excepit: Pompeianus verò ingemuit. ipse dux è Naulochis Messanam se propipuit, sic attonitus ut nihil cogitarit de terrestri exercitu: quo factum est ut & hos Cæsar Tisieno dedente in fidem reciperet, & post hos equitatum, hunc quoque præfectis dedentibus. Mersæ sunt in eo prælio naves Cæsaris tres, Pompeii XXVIII. reliquæ aut crematæ, aut captæ, aut littori alli-

741

Pompeii clades ingens.

μὴ φόβου τῇ ἀπουδῇ ἐς τὸν θάλασσαν ἀφεώρων, ὡς οὐ τῇδε τῇ αὐτοὶ αὖθι τ' σφετέρων σωτηρίας τὴν ἐλπίδα ἔχοντες· διέκρινον γε μὲν ὀδὲν, ὀδὲ ἐδυώαντο, καὶ μάλιστα αὖθισποποιοῦντες, οἷα νεῶν ἐξακοσίων ἐπὶ μήκιστον ὀπτεταγμένων, τῇ τ' οἰμωγῆς ὀναλλαστομένης ἀνὰ μέρος ἑκατέρωθεν· μόλις δὲ ποτε τοῖς χρόαις τ' πύργων, αἷς δὴ μόναις διέφερεν ἀλλήλων, ὁ Ἀγρίππας σώσεις πλείονας ὀπολωλέναι τ' Πομπηίου ναῦς, ἐπάρρωσε τὰς σωθέντας ὡς ἤδη κατορθοῦντας, τῇ τοῖς πολεμίοις αὖθις ἐμπεσὼν, ἐπέκειτο ἀπαύστως, μέχρι βιασθέντες ὅσοι μάλιστα κατ' αὐτὸν ἦσαν, τάς τε πύργους κατέρριψαν, τῇ τὰς ναῦς ἐπιστρέψαντες, ἐς τὸν πορθμὸν ἔφυγον, καὶ ἔφθασαν ὡσεδραμεῖν ἑπτακαίδεκα νῆες· αἱ δ' λοιπαὶ ὑπεκλείσθησαν τ' αὐτοῖς τ' Ἀγρίππου, αἱ μὲ ἐξώκειλον αὐτῆς ὑπὸ ὁρμῆς οἱ διώκοντες, ἢ ὁρμιζομένας ἀπέσωσαν, ἢ ἐνεπίμπρασαν· ὅσαι δ' ἔτι τῇ τὸ πέλαγ' ἐμάχοντο, τὰ αὖθι αὐτὰς γινόμενα κατιδοῦσαι, παρεδίδοσαν ἑαυτὰς τοῖς πολεμίοις· τῇ ὁ μὲ Καίσαρ' στρατὸς ἐπινίκιον ἠλάλαξεν ἐν τῇ θαλάσσῃ, τῇ ὁ πεζὸς ἀντεβόησεν ἐπὶ τ' γῆς. οἱ Πομπηίου δὲ ἀνώμωξαν, ἐ αὐτὸς ἐν τ' Ναυλόχων ἀναβοῶν, ἐς τὸν Μεσσήνιον ἠπείγετο, ὀδὲν ὑπὸ ἐκπλήξεως περὶ τ' πεζῶν ὀδὲ ἐπισκήψας· ὅθεν τῇ τάδε ὁ Καῖσαρ Τισιηνοῦ παραδιδόντ', ὑπατεύοντος ἐδίκετο, τῇ τὰς ἱππέας ἐπ' αὐτοῖς τῶν ἱππέων παραδιδόντων. κατιδὼν δ' ἐν τῷ πόνῳ νῆας, Καίσαρος μὲ τρεῖς, Πομπηίου δὲ ὀκτὼ τῇ ἑπτὰ, ἐ αἱ λοιπαὶ κατεφλέχθησαν ἢ ἐλήφθησαν, ἢ ἐς τὸν γῆν ἐκέλευσαν συντελῆ-

τελέσησαν, αἱ ὃ ἑπτακαίδεκα μόναι διέφυγον.

Καὶ ὁ Πομπήϊος ὡς ὁδῷ τῇ μεταγνώμης ἔτι πεζοῦ πυθόμενος, τὸ τε ἀθῆπτον ἠλάσεν ἐς ἰδιώτιον ἀπ' αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ἐπεμψεν ἐς Μεσσήνην, ἐς τὰς ναῦς ἐντιθησαι τὰ δυνατά· παρεσκεύαστο ὃ ἅπαντα ἐκ πολλοῦ, Πλέννιον τε ἐκ Λιλυβαίας μεθ' ὧν εἶχεν ὀκτὼ τελῶν σπαλῆ καὶ ἀπαδὸν, ὡς μὴ τῶνδε φοβήσεσθαι· καὶ Πλέννιος μὲν ἠπείγετο πρὸς αὐτόν· ἀνεθρωλοιῶτων ὃ ἑτέρων φίλων τε καὶ φρουρίων καὶ χρημάτων, καὶ τὸ πολεμίων ἐς τὸ πορθμὸν ἐσπλεόντων, ἐκ ἀναμείνας δὲ Πλέννιον ὁ Πομπήϊος ἐν πόλει καλῶς τετειχισμένῃ, ἔφυγεν ἐκ τῆς Μεσσήνης ἐπὶ τῶν ἑπτακαίδεκα νεῶν ἐς Ἀντώνιον, ὡς ἐξ ὁμοίων αὐτῷ τοῦ μητέρα ὡσεσωκώς· καὶ ὁ Πλέννιος αὐτὸν ὑ καταλαβὼν, ἐς τὸν Μεσσήνου παρῆλθε, καὶ κατεῖχε τὴν πόλεως. ὁ ὃ Καῖσαρ, αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐν τῷ ὡς ναυλόχοις στρατοπέδῳ, Ἀγρίππαν δ' ἐπέλυσε τῇ Μεσσήνῃ περισκεψόμενος, ὁ περιεσκέψατο σὺν Λεπίδῳ· Πλέννιος ὃ πρεσβευομένου ὡς ἀποσῶν, Ἀγρίππας μὲν ἠξίου ὡς μάλιστα Καίσαρα ἐς ἕω, Λεπίδου ὃ ἐᾶσθαι τὰς ἀποσᾶς, καὶ τὸ Πλέννιος στρατὸν οἰκειοῦσθαι ἑαυτῷ, συνεχώρει Μεσσήνην τὴν πόλιν μὴ ἕ ἄλλοις στρατεῦσαι καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ, περὶ ἧς δὴ καὶ μόνης περισκέπτοντο, κέρδος ἀδόκητον εὑρόμενοι, τὸν Μεσσήνου ὅλῃ τῇ νυκτὶ μὴ τὸ Λεπίδου διήρπαζον, ὁ μετεστρατεύοντο τῷ Λεπίδῳ.

sæ fractæque, solæ septemdecim effugerunt.

Pompeius postquam in via cognovit de defectione exercitus, privatum cultum sumpsit pro imperatorio, præmissis Messanam qui in naves quicquid possent imponerent: jam dudum enim apparata erant omnia. Plennium quoque à Lilybæo properè accivit cum octo legionibus, quasi habiturus has fugæ comites: & ille quidem festinus ad eum contendit. Pompeius verò aliis amicis & præsidiis & exercitibus ad victorem desciscentibus, hostibus fretum intro navigantibus, ne Plennium quidem in urbe egregiè munita expectandum existimans, cum jam dictis septemdecim navibus profugit ad Antonium: cujus matrem in simili periculo servaverat. Plennius post ejus discessum Messanam pervenit, & civitatem eam tenuit. Cæsar in castris ad Naulochos mansit, Agrippa jusso Messanam obsidere: id quod fecit sociatus Lepido. Et quum Plennius legatos de pace misisset, Agrippa rem differendam in matutinum censuit dum Cæsar veniret, Lepidus verò pacem dedit: & ut exercitum Plennii sibi conciliaret, urbem ei ex æquo cum aliis militibus diripiendam concessit: qui præter salutem, quam solam impetratam cupiebant, lucrum insperatum nacti, Messanam per totam noctem diripuerunt, sociis prædæ militibus Lepidi, ad quem signa transtulerunt.

Pompeius ad Antonium profugit.

Messana direpta.

Qui accessione horum auctus usque ad viginti duarum legionum numerum cum equitatu valido, elatus est animo, de obtinenda Sicilia cogitans, eo jure quia prior excenderat in insulam, & plures civitates in fidem acceperat: móxque circa præsidia misit qui Cæsarianos non admitterent, & fauces ubique obsedit. Cæsar sequenti die venit, expostulavítque per amicos cum Lepido, quia ajebant eum in auxilium Cæsari venisse in Siciliam, non ut eam sibi acquireret: ille regerebat ademptam sibi dignitatem pristinam, qua nunc solus Cæsar potiatur: &, si ei placeat: libenter se pro illa permutaturum Africam & Siciliam. Id indignè ferens Cæsar ipse accessit ad eum, exprobravítque ingratitudinem. Et quum utrinque minæ interessissent, continuò seorsum actæ sunt excubiæ, & naves steterunt in ancoris: dicebatur enim de his incendendis cogitare Lepidus. Tum exercitus novum civile bellum exhorruit, nunquam deficientibus dissensionibus. nec tamen Lepidum conferebant Cæsari, ne ipsius quidem Lepidi milites, suspicientes virtutem Cæsaris, damnata alterius segnitie: iniquitatem quoque incusantes, quòd in direptione victis eos æquaverit. Quibus rebus cognitis Cæsar per internuntios clam sollicitavit duces ejus singulos: & corruptis plerisque, præsertim qui Pompeianas partes secuti

Cæsaris expostulationes cum Lepido.

742

Lepidus non conferendus Cæsari.

Duces Lepidi à Pompeianis corrupti.

Ὁ δ' σὺν τούτοις ἔχων δύο καὶ εἴκοσι τέλη πεζῶν ἐς ἱππέας πολλοὺς, ἐπῆρτο, καὶ κρατήσειν ἐδόκει Σικελίας, ὡς φασιν ἔχων ὅτι πρῶτος ἐπιβαίη τῆς νήσου, καὶ πολίσματα πόλεις ἐπαγάγοιτο· ἐς τε τὰ φρούρια αὐτίκα ἐσεπέμπετο τοὺς ὑπ' αὐτῷ τε Καίσαρος ἐλθόντας μὴ προσιέσθαι, καὶ τὰ σφέτερα πύλας κρατύνειν. ὁ δὲ Καῖσαρ ἦλθε μὲν ἐπὶ ἑσπέρας, ἐς ἐμέμφετο τῷ Λεπίδῳ ἀφ' ὧν φίλων, οἱ συμμαχον ἔφασκον αὐτὸν ἐλθεῖν Καίσαρι ἐς Σικελίαν, οὐχ ἑαυτῷ κατακτησόμενον αὐτήν· ὁ δ' ἀντενεκάλει τε προτέρας τάξεως ἀφῃρῆσθαι, καὶ μόνον ἔχειν αὐτὴν Καίσαρος, βουλομένῳ τε νῦν ἀποδόσθαι Λιβύῃ καὶ Σικελίαν ὑπὲρ ἐκείνης· χαλεπαίνων δ' ὁ Καῖσαρ, ἦλθε μὲν καὶ αὐτὸς ὑπὸ ὀργῆς ὀνειδῶν τὸν Λέπιδον ἐς ἀλαζονείαν, ἀλλαπειλησάμενοι δ' ἀλλήλοις σωφρόνησαν, καὶ αὐτίκα ἐς τε φυλακὴν διεκρίθησαν· ἐς δὲ νῆες ὥρμουν ἐπ' ἀγκυρῶν· ἐλέχθη δὲ αὐτὰς ἐπινοῶν ὁ Λέπιδος ἐμπρῆσαι. ὁ δὲ στρατὸς ἤχθετο εἰ πολεμήσουσιν αὖθις ἐμφύλιον πόλεμον ἕτερον, καὶ ὅποτε σφᾶς ἐπιλείψουσιν αἱ στάσεις· ἃ μὴ ἐν ὁμοίῳ Καίσαρος καὶ Λεπίδου ἐτίθεντο, οὐδὲ οἱ τοῦ Λεπίδου στρατιῶται, ἀλλὰ ἐς τὴν ἀρετὴν τὴν Καίσαρος ἐθαύμαζον, ἐς τὴν ὀργὴν σωφρόνησαν Λεπίδου, ἐς τὴν ἁρπαγὴν αὐτὸν ἐπεμέμφοντο, αὐτοὶς ἐς τὸ ἴσον τοῖς ἡσσημένοις καθιστάντες· ὧν ὁ Καῖσαρ πυνθανόμενος, ἐσεπέμπετο τοὺς τὰ συμφέροντα παραινέσοντας κρύφα ἑκάστοις· ὡς δὲ αὐτῷ διεφθάρατο πολλοὶ, καὶ μάλιστα οἱ γνώριμοι τοῦ Πομπηίου λαμβάνει τὰ μὲν πρῶτα τοὺς ἀστασίους βεβαίους σφίζειν,

ζιν, εἰ μὴ σωθοῖτο ὁ Καῖσαρ, εἶναι, ἀγνοοῦντος ἔτι τοῦτο τοῦ Λεπίδου· ἀπροσδοκήτως δὲ ὁ Καῖσαρ ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν σὺν ἱππεῦσι πολλοῖς, οὓς ἔξω τοῦ χάρακος καταλιπὼν, ἐσῆλθε μετ' ὀλίγων, καὶ παρὼν ἐπεμαρτύρετο ἑκάστους ἥκειν εἰς πόλεμον προθυμουμένους· ἀπαζομένων δὲ αὐτὸν ὡς αὐτοκράτορα τῶν ὁρώντων, οἱ Πομπήϊανοὶ πρῶτοι συνῆδεσαν ὅσοι διεφθάρατο, καὶ συγγνώμην σφίσι παρεκάλουν, ὁ δ' ἔλεγε θαυμάζειν, εἰ συγγνώμην αἰτοῦντες, ἃ προσουσιν ἔπαθον τοῖς σφίσιν αὐτοῖς σωτῆσιν· οἱ δὲ σωθέντες, αὐτίκα ἥρπαζον τὰ σημεῖα, καὶ εἷς τῶν Καίσαρος μετέφερεν, καὶ σκιὰς ἕλυον ἑτέρωθι καὶ ἀπὸ θορύβου Λεπίδου ἀναθορόντος, ἐξεθορε τῆς σκιᾶς ἐπὶ τὸ ὅπλα, βολήν τε ἧσαν ἤδη, καὶ τῶν ὁπλοφόρων τις τοῦ Καίσαρος ἐπιπτε, καὶ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐς τὸν θώρακα ἐβλήθη, τὸ δὲ βέλος οὐκ ἐξέκετο ἐπὶ τῷ χρῶτι, ἀλλὰ δρόμῳ διέφυγε ἐπὶ τοὺς ἱππέας· Λεπίδης δέ τι φρονιμώτερον ἐπιτώσας τῷ δρόμῳ, καὶ οὐκ ἀνέσχεν ὁ Καῖσαρ ὑπὸ ὀργῆς, πρὶν ἐξελεῖν αὐτὸ σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ καθελεῖν. ἑτέρων δ' αὖ φρουρίων ἡγεμόνες, οἱ μὲν αὐτίκα, οἱ δὲ νυκτὸς μεταθέντο ἐπὶ Λεπίδου τοῦς Καίσαρος, οἱ μὲν ἀνδρὶ πρὸς πείρας, οἱ δὲ καὶ ἐς ὑποψίαν ὑπὸ ἱππέων μικρῶν ἐνοχληθέντες, εἰσὶ δ' οἳ τὰς φρουρὰς ἐπὶ ὑπομονὴν καὶ ἀπεκρούοντο· καὶ γὰρ ὁ Λεπίδου προσεπεμπεν ἐς πάντα ἐπικούρους· καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἐπικούρων μεθιστομένων, ἡ λοιπὴ Λεπίδου στρατιὰ, καὶ εἴ τις ἕνεκεν ἐπὶ ἑῶ ἐρεῖν, reliquus ejus exercitus,

nondum confirmatam pacem putabant absque consensu Cæsaris, securo Lepido & ignorante omnia, in castra ejus supervenit cum multis equitibus: quibus ante vallum relictis, cum paucis intravit, procedénsque in medium, singulos testatus est, se invitum ad bellum trahi. Ibi verò salutantibus imperatorem proximis, Pompeiani primi accurrerunt quotquot corrupti fuerant, veniámque petierunt. Ille mirari se ajebat, veniam eos petere, necdum tamen quod ipsis conferat facere: intellexerunt dictum, móxque arrepta signa transtulerunt ad Cæsarem, alii detendebant tentoria. Eum tumultum ubi sensit Lepidus, ad arma prosiliit è tentorio: commissáque velitatione unus scutariorum Cæsaris cecidit, ipse in thoracem telum recepit, quod tamen ad vivum non pervenit, móxque cursim se recepit ad equites. In eum cursum præsidium cujusdam castelli cavillatum est: nec Cæsar iratus conquievit prius quam id equitum opera caperet. ceterorum item castellorum præfecti, pars continuò, pars nocte sequente defecerunt ad Cæsarem: quidam ne sollicitati quidem, alii tantùm in speciem infestati ab equitibus. Non defuere tamen qui oppugnatores suos seriò repellerent: nam Lepidus quoquoversum submittebat auxilia: quæ & ipsa quum transitionem facerent, quamvis non malè illi volens,

Cæsar in thorace vulneratus.

Cavillatio in Cæsarem.

743

Defectio à Lepido ad Cæsarem.

mutabat sententiam. Ac rursum primi Pompeiani quotquot adhuc in officio permanserant, agminatim transibant alii post alios. Quúmque Lepidus ad eos continendos armaret alios, qui in hoc armabantur, assumebant signa, móxque cum aliis adjungebant se Cæsari, Lepidus minis ac precibus cum eis agebat, signa retentans & missurum se negans,

Verba & minæ militis ad Lepidum.

donec à signifero audiit, Dimittes vel mortuus. Tum demum cessit territus. Postremi defecerunt equites, miserúntque ad Cæsarem scitatum num interficiendus esset Lepidus jam privatus imperio: quod ille non permisit.

Cæsar Lepidum interfici non vult.

Sic Lepidus nec opinans desertus ab omnibus, reflante fortuna exercitum citò amisit, mutatóque cultu properavit ad Cæsarem, aliis pariter festinantibus velut ad spectaculum. cui Cæsar assurrexit, nec passus accidere sibi ad genua: remisítque sic cultum ad Urbem, adempto imperio, relictóque tantùm sacerdotio. Sic ille sæpius imperator, & quondam triumvir, qui magistratus creaverat, & tot pari dignitate præditos proscripserat, privatus sub nonnullis olim proscriptis magistratibus vitam exegit.

Cæsar non patitur Lepidum ad genua sibi accidere.

Mira fortunæ mutatio in Lepido.

Cæsar Pompeium persequi non vult.

Ceterùm Pompeium Cæsar nec ipse persecutus est, nec alios persequi sivit: sive quòd nollet invadere in alienum imperium Antonii: sive quòd futura spectaret conatúsque Antonii, habiturus justam occasionem dissidii, siquid ille præter æquum πρέπετο τῇ γνώμῃ· ἢ ὡς ᾤετο μὲν αὐθις οἱ Πομπηϊανοὶ, ὅσοι ἐπ ἦσαν παρ' αὐτῷ, μετεπηδῶν ἢ μέρη· Λεπίδου δ' ἐς κώλυσιν αὐτοὺς τῆς ἑτέρους ἐφοπλίσαντος, οἱ ἐπὶ κωλύμᾳ τ ἄλλων ὡπλισάμενοι, τὰ ἑαυτῶν ἐπήγοντο σημεῖα, καὶ σὺν τοῖς ἑτέροις ἐχώρουν ὡσὸς τ Καίσαρα· Λεπίδ ῳ δ' αὐτοῖς ἀπιοῦσιν ἠπόλλ ε ἐδεῖτο, ε τ σημείων εἴχετο, ἢ ὁ μεθήσω ἔλεγε, μίχρι τ φερόντων αὐτά τις εἶπε μεθήσω ἀποβαινόντα, ε δείσας μεθῆκεν· οἱ ἢ ἱππεῖς τελευταῖοι χωροῦντες ἐπιμυψάν τινα πρὸς σῶμα ἢ Καίσαρ ῳ, εἰ κτείνωσι Λέπιδον ἐκ ἐπ ὀνῷ αὐτοκράτορα, ὁ ἢ ἀπεῖπεν. ὅτω Λέπιδ ῳ ἀδόκητ ῳ πάντων ἀπίστως συμπεσών, ἔρημ ῳ σὺ τύχης τοσῆσδε ε στρατε ποσδε ἐγίγνετ ὁ βραχεῖ, καὶ τὸ χρῆμα ἀλλάξας, ἐθεα ὡσὸς τ Καίσαρα, δρόμῳ σωτηρίχοντων ὡς ἐπὶ θεᾷ τ ὁρώντων· ὁ ἢ Καῖσαρ ὑπανίστη τε αὐτῷ ποσθέοντι, ε ὡσπασῶν ἐθέλοντα κωλύσας, ἔπεμψεν ἐς Ῥ ώμην ἐφ' ἵππῳ λῷ χήματ ῳ, ἰδιώτ ῳ ἀπ' ἀνθυπάτ ου, ἐσθῆτ ἔτι πλὴν ἱερέως ἧς εἶχεν ἱερωσύνης. ὁ μὲν δὴ ε αὐτοκράτωρ πολλάκις, ἢ τ τριῶν ἀνδρῶν ἡγούμ ῳ, ἄρχοντάς τε ἀποφήνας, ἢ ὡσγράψας ἐπὶ θανάτ ῳ τοσούσδε ὁμοτίμους, ἰδιωτεύων, ε οἵους τῶν ὡσγραφέντων ἄρχουσιν ὕστερον πιελεύθ ῳ, διέβιωσε.

Πομπήϊον ἢ ὁ μὲ Καῖσαρ οὐκ ἐδίωκεν, ἐσὶ ἑτέροις ἐπέτρεπε διώκειν, εἴτε ὡς ἐς ἀλλοτρίαν ἀρχὴν τὸν Ἀντωνίου φυλασσόμ ῳ ἐμβαλεῖν, εἴτε καραδοκῶν τὸ μέλλον, ἢ τὰ ἐς αὐτὸν ἐσόμενα ἐξ Ἀντωνίου, ἢ ὡσφαλῆ ἔχων πρόφασιν, εἰ μὴ δίκαια

διώκοι

δίκαια γίγνοιτο· ὁ γὰρ ἀνύποπτός γε ἦσαν οὐ πολλοῦ ἄξιοι φιλαρχίαν, ὅτι τοὺς ἄλλους ἐξέλοιεν, ἀλλήλοιν διενέσθαι, εἰ δ' ὡς αὐτὸς ὕστερον ἔλεγεν ὁ Καῖσαρ, ὅτι μὴ γίγνοιτο ἓν πρὸς ἀνδρῶν ὁ Πομπήϊος. τὴν δὲ στρατιὰν συνῆγε, καὶ ἐγένετο αὐτῷ τέλη μὲν ὁπλιτῶν πέντε καὶ τετταράκοντα, καὶ ἱππεῖς δὲ δισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι, καὶ τοῦτοι σὺν ἡμιολίοις, μακρά τε νῆες ἑξακόσιαι· τὸ δὲ τῶν φορτίδων πλῆθος, καίπερ οὐ πολὺ, τοῖς δεομένοις διέπεμψε· καὶ τὸν στρατὸν ἐπινικίοις ἐδωρεῖτο, τὰ μὲν ἤδη διδούς, τὰ δὲ ὑπισχνούμενος, στεφάνους τε καὶ τιμὰς ἄπαντιν ἔνεμε, καὶ συγγνώμην τοῖς ἡμαρτήσιν ἐδίδου τῇ Πομπηΐδι· ζῆλος δὲ αὐτὸν γέμοντι ἐπὶ τούτοις, τὸ δαιμόνιον ἐνεμέησε καὶ ζῆλου, καὶ ὁ στρατὸς ἐστασίασεν ὁ οἰκεῖος αὐτῷ μάλιστα, ἀπολυθῆναί τε τῆς στρατείας ἐπιχθόμενοι, καὶ γέρα λαβεῖν ὁμοῖα τοῖς ἐν Φιλίπποις ἀγωνισαμένοις· ὁ δὲ ἤδει μὲν οὐχ ὅμοιον ἐκείνῳ τόνδε τὸν ἀγῶνα, ὑπισχνεῖτο δ' ὅμως τὰ ἄξια δώσειν. σὺν τοῖς ὑπ' Ἀντωνίῳ στρατευομένοις, ὅτε κἀκεῖνος ἀφίκηται· ἐς δὲ τὴν στρατείαν ὑπεμίμνησκεν αὐτὸν ἁπάσῃ τῇ πατρίων νόμων τε καὶ ὅρκων καὶ κολάσεων· οὐκ εὐπειθῶς δὲ ἀκροωμένων, ὑφῆκε τὰ ἁπλᾶ, ἵνα μή τις ἐκ τῶν νεολήπτων στρατῶν ἐπιγένοιτο θόρυβος· καὶ ἔλεγεν ὡς καιρῷ τε ἀπολύσειν αὐτὸν Ἀντωνίῳ, καὶ ἄξειν νῦν ἐκ τῆς ἐμφύλιας ἔτι πεπαυμένα σὺν τύχῃ χρηστῇ· ἐπὶ δὲ Ἰλλυριοὺς, καὶ ἕτερα ἔθνη βάρβαρα, στελοῦντα τῷ μάλις κτησείσειν ἐφίλου, ὅθεν

faceret: suspiciones enim jam pridem eis ob ambitionem interceſſerant, ſublatis aliis inter ipſos contentionem fore: ſive, ut ipſe Cæſar ajebat poſtea, quia Pompeius è conjuratorum numero non fuerat. Coactis autem in unum copiis repertæ ſunt legiones XLV. equitum XXV. M. levis armaturæ tantundem quantum equitum, & dimidium inſuper. naves longæ DC. onerarias autem penè innumeras remiſit ad proprios dominos: militibus donativum ob victoriam dedit, plura in futurum pollicitus. coronas quoque & alios honores diſtribuit, & ignovit Pompeianis ducibus. Huic tantæ felicitati fortuna invidit: nam exercitus, præſertim ipſius proprius, ſeditionem movit, miſſionem flagitans, & præmia, qualia Philippenſi prælio victores acceperant: & quamvis hoc certamen non conferendum videretur cum altero, promiſit tamen accepturos digna præmia unà cum his qui tum ſub Antonio militabant, quando ille redierit: quantum autem ad militiam, minaciter admonebat ſacramenti diſciplinæque. Quúmque in contumacia perſtarent, remiſit minas, ne quis tumultus ab exercitibus deditiis accederet: promiſítque ſe cum Antonio dimiſſurum eos ſuo tempore: nunc uſurum opera eorum ad bella non civilia, quando deo fortunante deſierint: petiturum enim Illyrios & ceteras gentes barbaras, pacem vix bene firmatam labefactantes: ex qua militia per-

744

Copiæ terreſtres & navales Cæſaris.

Seditio in caſtris Cæſaris.

cepturos lucra uberrima. denegarunt illi operam, ni præteritorum laborum repræsentarentur sibi præmia honoréſque. Reſpondit honores ſe non differre, ſed præter jam datas, alias coronas legionibus ſe addere, & prætextas tribunis ac centurionibus, ſenatoriámque dignitatem cuique in ſua patria. Dum hæc aliáque benignè offert, exclamavit tribunus Ofilius: corollis & prætextis delectari pueros, milites agris & pecuniis: id dictum approbante multitudine, Cæſar indignatus diſceſſit è tribunali. qui verò proximi tribuno ſtabant, laudabant hominem, & ceteris qui ſe ad eos non aggregarent convitiabantur. Reſpondit ille, ſe ſolùm ad tuendam tam juſtam 745 cauſam ſufficere. His dictis ſequenti die nuſquam comparuit, nec ſciri potuit quid illi acciderit. Milites verò non amplius ſinguli propter metum, ſed gregatim uno ore vociferabantur, miſſionem poſtulantes. Horum præfectos Cæſar variis molliebat alloquiis: eis verò qui ad Philippos & Mutinam meruerant: ut diuturniore militia defunctis miſſionem conceſſit: dimiſſóſque mox ablegavit ex inſula, ne contagione ſeditionis ceteros corrumperent: hoc tantùm ad Mutinenſis belli veteranos effatus, quamvis ſic dimiſſis, redditurum ſe tamen pollicita. Alios verò pro concione alloquens, teſtes faciebat perjurii diſcedentium, non dimiſſorum ex impe-

Ofilii tribuni militum ad Cæſarem verba ſeditionis plena.

κοιζαπλεπεῖν αὐτές. οἱ δ' οὐκ ἔφασκον αὖθις στρατεύεσθαι, πρὶν τῶν ὑστέρων λαβεῖν γέρα τε & τιμάς· ὁ δὲ οὐκ ἔφη τὰς τιμὰς ἀδίκως ἀνατιθέναι, πολλὰς ἂν δοὺς, ὑσθεθέναι στεφάνους ἐπὶ τοῖς τέλεσιν ἄλλους, καὶ λοχαγοῖς καὶ χιλιάρχοις ὑσθὲ πορφύρους ἐᾶν ἔχειν, & βουλευτικῶ ἐν τοῖς πατρίοις ἀξίωσιν ἐπὶ ᾧ αὐτῶ τοιάδε ὑσθιέντω ἕτερα, ὑπεφώνησε χιλιάρχω· Ὀφιλίω, στεφάνους μὲν καὶ πορφύρας εἶναι πᾶσιν ἀθύρματα, στρατῶ δὲ γέρα, χωρία καὶ χρήματα. & ᾧ πλῆθος ἐπιβοήσαντω ὅτι ὀρθῶς λέγει, ὁ μὲν Καῖσαρ ἀπέστη βήματος δυσχεραίνων· οἱ δ' ἀμφὶ τὸν χιλίαρχον, ἦσαν ἐπαινοῦντές τε, & τοῖς ἀστασιάστοις αὐτῶ λοιδορούμενοι· ὁ δ' ἔφη & μόνω δικάσειν ἐπὶ ἅπασι δικαίοις· ἀλλ' ὁ μὲν τάδε εἰπὼν, ἐς τὸν ἐπιοῦσαν ἀφανὴς ἐγένετο, καὶ οὐδ' ὁτιοῦν ἐγνώσθη. ὁ δὲ στρατὸς ἐκ ἔτι μᾶλλον ἐπιθυμῶν δίκης ἐθέλοις καθ' ἕνα ἐφίετο, καινὴ δ' ἐδόκει ἀνὰ μέρη στασιάζεσθαι, ἀφεθέντων τῶν στρατειῶν· ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτῶν τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐξωμίλει ποικίλως, τοὺς δὲ ἐν Φιλίπποις καὶ Μουτίνῃ στρατευσαμένων, ὡς χρονιωτέρων ἔργων ὄντων, ἐδίδου τοῖς θέλουσιν ἀντιστρατεύεσθαι, καὶ χρυσοῦς ἐς δισμυρίους ἐνέβαλε, & ἐξέπεμπε τῆς νήσου μὴ ἀμφιείργειν ἑτέρους, τοσόνδε τοῖς ἐν Μουτίνης μόνοις ἐπιτιμῶν, ὅτι σφίσιν ἀποδώσειν τὰ τε ὑπερήμερα, καίπερ ὅπως ἀπολυθεῖσιν. ἐς δὲ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐπελθὼν, τοὺς μὲν ἀποστάντας ἐμαρτύρετο τὴν ἐπιορκίας, ἃ καὶ γνώμῃ τῆς αὐτοκράτορος τῆς

στρατείας

στρατείας ἀπολυθέντας, τοὺς δὲ παρόντας ἐπῄνει, καὶ ἐπήλπιζεν ἀπολύσειν μὲν ταχέως, ὅτε μηδενὶ μεταποιήσῃ, καταπλησθῆναι δὲ ἀπόλυων, καὶ νῦν ἐπιδιδόναι δραχμὰς πεντακοσίας ἑκάστῳ. τοιαῦτ' εἰπὼν, Σικελίᾳ μὲν ἐπέβαλλεν ἰσοφορὰν, χίλια τάλαντα καὶ ἑξακόσια, στρατηγοὺς δ' ἀπέφαινε Λιβύης καὶ Σικελίας, καὶ στρατὸν ἐς ἑκατέραν διῄρει, καὶ τὰς ναῦς τὰς Ἀντωνίου διέπεμπεν ἐς Τάραντα, καὶ τὸ λοιπὸν στρατὸν τὸ μὲν παραπέμπει ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ νεῶν, τὸ δ' ἐπαγόμενος αὐτὸς ἐκ τῆς νήσου διέπερα.

Ἐρχομένῳ δ' ἤ τε βουλὴ πρὸς ἐψηφίσατο ἀμείψους, ὧν αὐτὸν ἐποίουν κρατῆσαι, ἢ πᾶσιν λαβεῖν, ἢ ὅσοις δικαιώσειε, καὶ ὑπῆλθον ὅπως πρῶτα μὲν αὐτοὶ καὶ ὁ δῆμος ἐστεφανωμένοι, ἔς τε τὰ ἱερὰ καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν ἐς τὴν οἰκίαν ἀπόνδῳ παρέπεμπον· τὸ δ' ἐπιέσης αὐτὸς ἐβουλευόμενός τε καὶ ἐδημηγόρησε, τά τ' ἔργα καὶ τὴν πολιτείαν ἑαυτοῦ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐς τότε καταλέγων, καὶ τὰ εἰρημένα συγγράψας, τὸ βιβλίον ἐξέδωκε, κατηγορήσας τε εἰρωνείας καὶ ἐυθυμίαν ἐς τέλος τῶν ἐμφυλίων ἀνηρημένων, καὶ τὰς ἐσφορὰς τὰς ἐπ' ὀφείλοντας ἀπέλυσε, καὶ φόρων πολλῶν τε καὶ τοὺς τὰ μισθώματα ἔχοντας, ὧν ἐπ' ὀφειλοιεν· ὧν δὲ τὰ ἐψηφισμένα ἡμῶν ἐδέχετο πομπεῖον, ἑτήσιόν τε ἱερομηνίαν τῇ ἡ καθ' ἃς ἡμέρας νίκην, καὶ ἐπινίκιον αὐ ἀγορᾷ χρύσεον ἑστάναι μετὰ σχήματος οὗπερ ἔχων ἐσῆλθε, προσεκεῖσθαι τοῖσι νεῶν ἐμβόλων, καὶ ἕστη

ratoris sententia: ipsos verò laudabat, brevi secuturæ missionis spem faciens: forèque ut nec officii quenquam pœniteat, & dimittantur ditati: nunc addere se viritim quingenos sestertios. Post concionem indixit tributum Siciliæ M D C. talenta: designavítque proprætores Africæ ac Siciliæ diviso exercitu in utramque. Naves Antonii misit Tarentum: reliquum exercitus partim præmisit in Italiam, partim secum duxit decedens ex insula.

Venientem ad Urbem senatus excepit immodicis honoribus, ipsi permittens ut arbitratu suo vel omnes, vel quotquot placerent, acciperet: itúmque est obviam quàm longissimè à coronatis tam senatoribus quàm cetero populo: à quibus ad templa primùm, deinde domum deductus est. Sequenti verò die tam apud senatum quàm pro concione orationem habuit, res à se gestas ordine recensens, administrationémque reipublicæ jam inde ex quo ad eam admotus est usque ad præsentem diem: quas orationes à seipso conscriptas in vulgus edidit multis exemplaribus; denuntiavítque pacem & tranquillitatem post sublata bella civilia, & tributa nondum reddita condonavit debitoribus: paritérque publicanorum debita remisit, & mercedes nondum persolutas pro locationibus publicis. Ex honoribus autem per S. C. 746 oblatis accepit thensam in circensibus, & annua solennia diebus victoriæ, auratámque pro rostris statuam, quæ ad veram effigiem

Statua Cæsari posita.

giem expressa est, cum hoc titulo, OB PACEM POST DIVTVRNA BELLA TERRA MARIQVE REDDITAM. Quumque populus pontificatum maximum à Lepido ad eum transferre vellet, nemini vivo more majorum adimi solitum, recusavit: & quum Lepidum ut hostem necari juberent, non sustinuit. Deinde ad omnes exercitus obsignatas misit literas, cum mandatis ut una die aperirentur omnes, móxque jussa peragerentur: ea pertinebant ad servos, qui dissensionum intestinarum tempore ausugerant in militiam: quibus poscente Pompeio senatus ex fœdere libertatem concesserat. móxque una die comprehensos & in urbem adductos Romanis Italísque dominis eorum Cæsar restituit, aut illorum hæredibus: idem fecit in Sicilia: si quos autem nemo in servitutem asserebat, capite mulctavit in ipsis unde ausugerant civitatibus.

Pontificatus nemini vivo adimi solitus. Lepidum Cæsar necari vult & ejus pontificatum non accipit.

Literæ Cæsaris de servis suis dominis restituendis.

Servi capite mulctati.

Hic tum bellorum finis visus est, quum Cæsar vigesimum octavum ætatis annum exegisset, oppidatim inter deos tutelares consecratus. Sed quum Urbs ipsa Siciliáque palam infestaretur latrociniis, tanta perditorum audacia, ut prædones potius quàm occulti latrones videri possent, Sabinus ad id corrigendum electus à Cæsare multos comprehensos affecit suppliciis: anno tamen integro habuit opus dum securam pacem redderet omni-

Sicilia latrociniis infestata.

μβῶ ἡ εἰκὼν ἐπιγραφὴν ἔχουσα, ὅτι, ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗΝ ΕΣΤΑΣΙΑΣΜΕΝΗΝ ΕΚ ΠΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΣΤΗΣΕ ΚΑΤΑ ΤΕ ΓΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΝ. Ὃ δὴ μέγιστον τῶν μεγίστην ἱερωσύνην ἐς αὐτὸν οὐκ Αἰπίδου μεταφέρειν, ὧ ἕνα ἔχειν νομίσαι μέχρι θανάτου, οὐκ ἐδέχετο, ἐκτεῖναι τ' Λέπιδον ὡς πολέμιον κελεύοντα, ἐκ ὑπαίθρου· εἰς ἃ τὰ στρατόπεδα πάντα σημήναντα ἔπεμψεν ἐπιστολάς, ἐν τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ ἡμέρᾳ μιᾷ πάντας ἀνελόντας αὐτὰς ἐπιχειρεῖν τοῖς κεκελευσμένοις· καὶ ὧν τὰ ἐπιτάγματα πρὸς τὰ θεραπόντων, ὅσοι τῶν δεσποτῶν στάσιν ἀποδράσαντες ἐστρατεύοντο, καὶ αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν ἠτήκει Πομπήιος ἡ βουλή, ἐφ' ᾗ σωθῆναι δεδώκεσαν· οἱ δὲ μιᾶς ἡμέρας σωθέντες ἀνήνοντο, καὶ ἀχθέντας αὐτοὺς ἐς Ῥώμην ὁ Καῖσαρ ἀπέδωκε αὐτῶν τε Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τοῖς δεσπόταις, ἃ ἀφῄρηντο αὐτῶν· ἀπέδωκε δὲ καὶ Σικελιώτας· ὅσους δὲ οὐκ ἐώ ὁ ληστήριον, ἔκτεινε πρὸ τῆς πόλεως αὐτῆς ἐν ἀπέδρασαν.

Τέτο δὲ τόπε στάσιν ἐδόκει τέλος ἔχειν, ἐς ὃν ὁ Καῖσαρ ἐτῶν ἐς τότε ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, καὶ αὐτὸν αἱ πόλεις τοῖς σφετέροις θεοῖς συνίδρυον. λῃστηρίοις δὲ καὶ συστάσεσι τε Ῥώμης αὐτῆς, καὶ τῆς Σικελίας ἐφανῶς, καὶ τὰ χιλιοστήρων ἁρπαγὴ καὶ τόλμης, ἢ λῃστεία λανθανέσῃ μᾶλλον ἐοικότων, Σαβῖνον ὑπὸ Καίσαρος αἱρεθέντα εἰς διόρθωσιν, πολλοὺς μὲν εἵρξασθαι φθόρου τῶν ἁλισκομένων, ἐνιαυτὸν δὲ ὅμως ἐς εἰρήνην ἀφύλακτον ἅπαντα

πε ἀφικόμενε, καὶ ἐξ ἐκείνου φασὶ πεφυλάκθαι τὸ τῆς στρατείας τῶν νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. θαυμάζομεν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῖδε, ὀξέως ὅτως ἐξ ἀδοκήτου διορθωμένῳ, πολλὰ τῆς πολιτείας ἐφιεὶς τοῖς ἐτησίοις ἄρχεσι διοικεῖν καὶ τὰ πάτρια, καὶ γραμματεῖα ὅσα τῆς στάσεως σύμπολα ἔκαιε, καὶ τὴν ἐντελῆ πολιτείαν ἐλεύθῳ ἀποδόσθαι, εἰ πειρασθοίτο ὁ Παξθυαίων Ἀντώνιος· πείθεσθαι γὰρ κἀκεῖνον ἐθέλειν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, τῶν ἐμφυλίων καταπεπαυμένων, ἐφ' οἷς αὐτὸν εὐφημοῦντες, εἵλοντο δήμαρχον ἐς αἰεί, διωσεκεῖ ἄρα ἀρχὴ ωθητέροντες τῆς ωθτέρας ἀποσήνας, ὁ δ' ἐδέξατο μὲν καὶ τῶνδε· Ἀντώνιος δὲ ἐφ' ἑαυτὸ ωθεὶ τῆς ἀρχῆς ἐπίστελλεν, ὁ δ' καὶ Βίβλον ἀπιόντα ωθὸς αὐτὸν, ἐντυχεῖν ἐδίδασκεν· ἐς δὲ τὰ ἔθνη τὰς ἡγεμόνας αὐτὸς ὁμοίως ἔπεμπε, καὶ ἐς Ἰλλυριὸς ἐπινοεῖ συστρατεύειν. Πομπήϊος δ' ἐκ μὲν Σικελίας ἀκρα Λακινίαι ωθοσίσχε, καὶ τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας πλουτοῦν ἀναθήμασιν ἐσυλήσε, φεύγων ἐς Ἀντώνιον, ἐς ὃν Μιτυλήνην κατηχθεὶς, διέτριβεν, ἔνθα αὐτὸν ἐπ παῖδα μετὰ τῆς μητρὸς ὑπεξέθετο ὁ πατὴρ Γαΐῳ Καίσαρι πολεμῶν, καὶ ἡττηθεὶς ἀνέλαβεν. Ἀντωνίου δὲ πολεμοῦντος ἐν Μηδίᾳ Μήδοις τε καὶ Παρθυαίοις, γνώμην ὁ Πομπήϊος ἐποιεῖτο ἑαυτὸν ἐπανελθόντι ἐπιτρέψαι· ἐπεὶ δ' ἐπύθετο ἡσσᾶσθαι Ἀντώνιον, καὶ τὸ συμβὰν ἡ φήμη ὁμοίως μετέφερεν, αὖθις ἐν ἐλπίσιν ὡς ἢ ἀμαθεστέρου Ἀντωνίου εἰ τέθνηκεν, ἢ μεταμελομένου ἐπανελθόντι ferebat, rursum spem concepit, aut successurum se in universam defuncti potentiam, aut saltem in partem ejus recipiendum, obversante

bus. Et ex illo tempore institutas ajunt cohortes vigilum, quæ durant nunc quoque. Id tam opportunum & opinione citius remedium, Cæsari egregiam existimationem peperit, qui plerasque ad rempub. pertinentia, more majorum administrabat per magistratus annuos: exurebátque literas omnes scriptas belli tempore, promittens se restiturum rempub. quàm primum redisset Antonius: compertum enim sibi, velle & illum deponere magistratum cessantibus bellis civilibus. Quapropter faustis exceptus acclamationibus, tribunitiam potestatem accepit in perpetuum, ceu invitatus hoc honore ad priorem deponendum: qua de re privatim scripsit Antonio. Ille discedenti Bibulo mandata dedit ad eum: & in provincias præsides misit similiter, cogitavitque socius expeditionis Illyricæ fieri. At Pompeius è Sicilia fugiens, ad Lacinium promontorium appulit, ubi fanum Junonis votivis donariis dives spoliavit, petens Antonium: delatúsque Mitylenen, ibi egit aliquantisper, ubi etiam tum puerum cum matre deposuerat pater bellum gerens cum Cæsare, victúsque inde recepit eum. Et quia bellum in Media cum Medis Parthísque Antonius gerebat, Pompeius statuerat reverso in fidem se committere: sed ubi victum audivit, & constans fama idem

Cohortes vigilum institutæ.

Cæsar literas belli tempore scriptas exurit.

747

Lacinium promontorium.

Pompeii expectationes.

versante animo recenti exemplo. Labieni qui Asiam incursaverat. His consiliis occupato nuntiatur Antonius rediisse Alexandriam: proinde ad utrunque viam sibi muniens, per legationes offerebat se illi amicum & socium: revera hoc tantùm agens ut res ejus exploratas haberet. interim ad Thraciæ Pontíque dynastas alios legatos clam mittebat, cogitans, si postulata non impetraret, per Pontum fugere in Armeniam: nam & ad Parthos misit, sperans ad bellum nondum confectum adversus Antonium libenter se duce usuros Romano viro, eóque Magni filio, simúlque naves parabat, & socios navales exercebat, metum à Cæsare simulans, aut parari hæc in usum Antonii. Sed ille quamprimum audivit de Pompeii conatibus, ducem adversus eum designavit Titium, ut classe ac exercitu accepto è Syria, Pompeio bellum molienti resisteret totis viribus: quod si in fidem Antonii mallet recipi, adduceret eum honorificè. Legatorum Pompeii hæc fuit postulatio, Missi sumus à Pompeio, non quòd in Hispaniam, si bellum

Titius contra Pompeium ab Antonio dux designatus.

748

Legatio Pompeii

π, ἐνθυμούς τε οἱ συνεχὲς ὑπὸ Λαβιήνου ἐς τὸν πολὸν τὸν Ἀσίαν ἐπιδρομῶν· ὧδε ἦ ἔχοντι ἀγγέλλεται Ἀντώνιος εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπανεληλυθὼν, ἐ τεχνάζων ἔπ' ἀμφότερα, διεπρεσβεύετο πρὸς αὐτὸν ἐπιτρέπων σφέαυτὸν, καὶ φίλον εἶναι δοὺς ἐ σύμμαχον, ἔργῳ ἦ τὰ Ἀντωνίε κατασκεπτόμενος· ἔς τε Θρᾴκιλλον ἦ ἐς τὸν Πόντον ἔπεμπεν ἑτέρους κρύφα πρὸς τὰς ἑκατέρων δυνάστας, ἐπινοῶν, εἰ μὴ κρατεῖ τῶν ἐνθυμουμένων, ἀμφὶ Πόντου φυγεῖν ἐς Ἀρμενίαν· ἔπεμπεν δὲ ἦ ἐς Πάρθυαίους, ἐλπίσας ἐς τὰ λοιπὰ ἔτι πολέμου ἔτι πρὸς Ἀντώνιον αὐτὰς δέξασθαι προθύμως στρατηγὸν, Ῥωμαῖόν τε, ἐ παῖδα Μάγνου μάλιστα, τάς τε ναῦς ἐσκεύαζε, ἦ τὸν ἐν αὐταῖς στρατὸν ἐγύμνασεν, ὑποπτεύομενος ἢ δεδιέναι Καίσαρα, ἢ Ἀντωνίῳ τάδε περισκευάζειν. ὁ ἦ Ἀντώνιος πυθόμενος μὲν ἐνθὺς ἀμφὶ τοῦ Πομπηίου, στρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν Τίτιον ἤρητο, καὶ ναῦς καὶ στρατὸν ἐκ Συρίας λαβόντα σκέλλειν, πολεμοῦντι μὲν τῷ Πομπηίῳ πολεμεῖν ἦ κρατεῖν, ἐπιτρέποντι δὲ αὐτὸν Ἀντωνίῳ, μὴ τιμῆς ἕνεκα. ἐλθοῦσι ἦ τοῖς πρέσβεσιν ἐχρημάτιζον ἀγγέλλουσιν ὧδε· „ μᾶλλον ἀγγέλλουσιν ὅτως, Ἡμᾶς „ Πομπηίος ἔπεμψεν ὡς τὸ λεπτὸν „ μὲν ἐς Γαλατίαν, εἰ πολεμεῖν ἐ-

„ γνώκει,

Ἐλθοῦσι δὲ τοῖς πρέσβεσιν ἐχρημάτιζον ἀγγέλλουσιν οὕτως.] Videri possint ambo interpretes, aliam lectionem sequuti. Pro his enim apud P. Candidum ista legimus, *Legati à Pompeio venientes his verbis feruntur usi.* Apud Gelenium autem hæc, *Legatorum Pompeii hæc fuit postulatio.* Ego tamen lectionem nostram esse germanam existimo, & mendo carere, si modò quis ἐχρημάτιζον in ἐχρημάτιζεν mutet, quum nominativus Ἀντώνιος subaudiri debeat. *Quum autem* (inquit) *legati advenissent, Antonius cum iis egit, ita legationem suam exponentibus.*

» γνώκει, Δολοπλεύσῃ, φίλῳ ἐ-
» σαν αὐτῷ πατρόθεν, & συλλα-
» βόσαν ἔτι ὄντι νεωτέρῳ, τὴν φι-
» λάσαν ἐπὶ τοῖδε καὶ νῦν· ἁρμο-
» μᾶ & σὲ ἐρίζωνεύειν τε σῶν σοί,
» καὶ πολεμεῖν εἰ δεήσοιεν ὑπὲρ σοῦ
» καὶ τάδε ἐ νῦν πρῶτον, ἀλλ' ἔ-
» τι κρατῶν Σικελίας, καὶ τῶν Ἰ-
» ταλιῶν πορθῶν, ὅτε σοὶ τῶν σὴν
» μητέρα πρεσβώσας ἐπέμπε, πρῶ-
» τός τε & εἰ ἐδίξω, ἔτ' ἂν ὁ Πομ-
» πήϊος ἐξέπιπτε Σικελίας· (ἐ γὰρ
» ἂν Καίσαρα τὰς ναῦς κατ' αὐτὸ
» παρέχες) ἔτ' ἂν σὺ ἥττησο ἂν
» Παρθυαίοις, Καίσαρός σοι τὸν
» στρατὸν ἐ πέμψαντος ὃν σωέ-
» ῆτο· κρατῆς δ' ἂν ἤδη πρὸς
» οἷς εἶχες καὶ τῆ Ἰταλίας· ἐ δεξά-
» μενον δέ σε ταῦτα, ἐν καιρῷ τό-
» τε μᾶλιστα ἂν σοι γυμνᾶσα, ἀ-
» ξιοῖ καὶ νῦν μὴ πολλάκις ὑπὸ
» Καίσαρος ἐνεδρεύθῆναι λόγοις
» τε καὶ τῷ γυμνάσιον κήδει, μνη-
» μονεύοντα ὅτι Πομπηΐῳ τε κη-
» δεύων μᾶ συνῆκες ἐπολέμησεν
» ἀνδ' ἀφοφάσεως, καὶ Λέπιδον
» καινωνὸν ὄντα τῆ ἀρχῆς τὸ μέρος
» ἀφείλετο, & ἐδέτερος αὐτῶν ἐ-
» ἐμμετό σοι, λοιπὸς δ' ἐς τῶν
» ἀφαιρόθησον αὐτῷ μοναρχίαν σὺ
» νῦν ὑπολείπῃ· ἤδη γάρ σοι καὶ
» ἐν χερσὶ ἶῶ, εἰ μὴ Πομπηΐος ἔ-
» τι ἶῶ ἐν μέσῳ· & τάδε εἰκὸς μὲ
» & σὲ προορᾶν ἐπὶ σαυτοῦ· πρό-
» φέρει δέ σοι καὶ Πομπήϊος ὑπὸ
» εὐνοίας, ἁρμόζομος ἄνδρα ἀκα-
» κον καὶ μεγαλόφρονα ἀντὶ ὑπού-
» λου τε καὶ δολεροῦ & φιλοτέχνου·
» ὅθ' ἐ ἐπιμέμφεταί σοι τὸ δόσεως
» τῶν νεῶν ἃς ἐπ' αὐτὸν Καίσαρι
» ἔδωκας ὑπ' ἀνάγκης, ἀντιλα-

placeret, non pateat cursus, pro- ad Anto-
vinciam ei conjunctam paterna nium.
amicitia: quæ juniorem etiam
tum favore prosecuta, nunc
quoque polliceatur operam: sed
quia vel tecum frui pace mavult,
vel tuis auspiciis (si res ita ferat)
bellum gerere: quod consilium
non novum est, sed jamdudum
quum obtineret Siciliam, & po-
pularetur Italiam, matre tibi ser-
vata remissâque invitatus es ad
amicitiam. Quam si admisisses,
nec Pompeius ejectus esset è Si-
cilia (non enim classem præbuis-
ses contra eum) neque tu victus
fuisses in Parthia, Cæsare non
mittente exercitum ex fœde-
re: imò etiam Italiam sub tuam
potestatem redegisses. Attamen
quantumvis neglectus opportu-
no tempore, nunc quoque po-
stulat ne toties verbis & affini-
tate illudi tibi patiaris & insidias
fieri: memor Pompeium quo-
que post fœdus sine causâ bello
appetitum à Cæsare, & Lepi-
dum imperii consortem, portio-
ne sua privatum, nec ad te quic-
quam rediisse ex utraque illa vi-
ctoria. Nunc solus obstas quo-
minus potiatur dudum concu-
pita monarchia: jam enim digla-
diaremini si Pompeius non fuis-
set in medio. Hæc quum ipse
providere debeas, tamen pro ea
qua te prosequitur benevolentia,
mavult viri simplicis & magna-
nimi amicitiam, quàm subdoli,
fucati, versipellísque: nec iniquè
fert naves ei commodatas à te
necessitate coacto quum opus haberes contra Parthos exercitu:

sed

sed admonet quantum obfuerit non missus exercitus. Et ut compendio rem audias, Pompeius se in tuam fidem committit cum navibus quas adhuc habet, cúmque fidissimo exercitu, qui ne fugientem quidem destituit: in pace allaturus tibi egregiam laudem, si Magni filium servaveris: quòd si bellum, quod instare videtur, gerendum sit, futurus non aspernanda tuæ partis accessio.

749 Antonius his auditis, aperuit legatis mandata quæ dederat Titio: respondítque, si ex animo hæc offerret Pompeius, venturum ipsum deducente Titio. Interea qui à Pompeio ad Parthos missi fuerant, comprehensi ab Antonianis ducibus, perducti sunt Alexandriam. Ex his ubi singula cognovit Antonius, accitis Pompeii legatis, captos illos eis ostendit, qui excusabant hominem juvenem in extrema calamitate constitutum, metuentem ne repulsam pateretur ab illo, coactum tentare vel insensissimarum pop. Rom. gentium animos. quòd si compertam habuerit mentem Antonii, nihil opus fore aliis solicitationibus &

Legati ad Parthos à Pompeio missi ab Antonio comprehenduntur.

„ ἓν στρατὸν ἐς Παρθυαίους δεύμε-
„ νον, ἀλλ' ὑπομιμνήσκει, τὸν
„ ἐ πεμφθέντα στρατὸν ὠφέλη-
„ σιωέλοιτ' ἂν ἐκεῖν, Πομπήϊος
„ ἑαυτὸν ἐπιτρέπ σοι μᾶ τ νεῶν
„ ἃς ἔπ ἔχ, κ τ στρατ πιστ-
„ πάντ μ ὄντ αὐτ, κ δὲν
„ τῇ φυγῇ καταλιπόντ, εἰρη-
„ νεύοντ μὲν μέγα κλέος, εἰ τὸν
„ Μάγνου παῖδα σώσαιζοις, πο-
„ λεμοῦντ δὲ μόγις ἐκνικᾶ ἐς
„ τὸν ἐσόμενον πόλεμον ὅσον οὔπω
„ παρόντα.

Τοιαῦτα τ πρέσβεων εἰπόντων, ὁ Ἀντώνιος τὰς ἐντολὰς αὐτοῖς ἐξέφερεν, ἃς ἐνεπίλετο Τιτίῳ, κ εἰ τῷ ὄντι ζῶντα φρονοίη Πομπήϊος, ἥξειν αὐτὸν ἔφασκε παραπεμπόμενον ὑπὸ Τιτίου. ἅμα δὲ ζῶντα ἐγίγνετο, & οἱ πεμφθέντες ἐς Παρθυαίους ὑπὸ τοῦ Πομπηίου, ἐλήφθησαν ὑπὸ τ Ἀντωνίου στρατηγῶν, κ ἐς Ἀλεξάνδρειαν ἤχθησαν· κ ὁ Ἀντώνιος ἔκστα μαθὼν, ἐκάλει τὸς τ Πομπηΐε πρέσβεις, καὶ τὰς ληφθέντας αὐτοῖς ὑπεδείκνυεν· οἱ δ καὶ ὡς παρητοῦντο νέον ἄνδρα ἐν συμφοραῖς ἐσχάτοις, ὑπὸ δέους, εἰ ἄρα μὴ σωσοῖτο φιλίως αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος, ἀναγκασθέντα κ τ αἱ Ῥωμαίοις ἐχθίσων ἁπάντων ἐπιχειρῆσαι, δηλώσειν τ' αὐτὸν αὐτίκα ὁπότε μάθοι τὰ Ἀντωνίου, μηδὲν ἔτι πείσας ἢ μη-

Ἀλλ' ὑπομιμνήσκει, τ οὐ πεμφθέντα στρατὸν παρέξον.] Aliquid sibi permittit hîc Gelenius, ultra hanc lectionem: quum vertit, *sed admonet quantum obfuerit non missus exercitus*. Sed multo plus circa hunc locum sibi alter interpres permittit, (neque enim aliam sequutum esse lectionem puto) & quidem hoc etiam, ut quæ hîc de non misso exercitu dicuntur, cum sequenti periodo connectat: quum tamen sententiam omnino ab his separatam contineat.

Εἰς τ ἐσόμενον πόλεμον ὅσον οὔπω παρόντα.] Particulam καὶ ante ὅσον οὔπω desiderari puto.

ἢ μηχανῆς ἑτέρας δέομαι· οἷς ὁ Ἀντώνιος ἐπίστευσεν, ὢν καὶ τὰ ἄλλα αὐτοῦ τὸ φρόνημα ἁπλοῦς καὶ μεγας καὶ ἀνωμος. ἐν τούτῳ ὁ Φόρνιος ὁ τῆς Ἀσίας ἡγούμενος Ἀντωνίῳ τὸν Πομπήϊον ἐλθόντα μὲν καὶ ἀπρεμοῦντα ἐδέχετο, ὅτε κωλύειν ἀξιομάχος ὤν, ὅτε πῶ τῶν γνωμῶν εἰδὼς τὴν Ἀντωνίου· μνηνάζοντας δὲ τὸ στρατὸν ὁρῶν, κατελεγε πένας ἐκ τῶν ὑπηκόων, καὶ Ἀἰνοβαρβον ἄρχοντα γείτονα στρατὸν, καὶ Ἀμύντιον ἑτέρωθεν σπεύδει καὶ σπουδὴ συνελθόντων δ' ὀξέως ὁ Πομπήϊος ἐμεμφετο, εἰ πολέμιον ἡγοῦνται τὸν πρέσβυν ἑαυτὸν ἀπεσταλκότα, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου φερόμενα. καὶ ταῦτα λέγων, Ἀἰνοβαρβον ὅμως ἐπινοεῖ συλλαβεῖν ἐκ προδοσίας Κουρίου πρὸς τὸν ἀμφὶ τὸν Ἀἰνοβαρβον, ἐλπίζων ἐς ἀντίδοσιν αὐτὸς μεγάλου ἔξειν μοῖραν Αἰνοβαρβου. γνωσθείσης οὖν τῆς προδοσίας, Κούριος μὲν ἐν τοῖς πατρίοις Ῥωμαίων ἐλεγχθεὶς, ἀπέθανε· Πομπήϊος δὲ Θεοδώρῳ ἐξελεύθερος, ὃς μόνος οἱ συνῄδει τὸ βούλευμα ὡς ἐξεπόντα ἔκτεινεν· εἶτα δὲ τὸν ἀμφὶ τὸν Φούριον λαβὼν ἐλπίσας, Λάμψακον ἐκ προδοσίας κατέλαβεν, ἣ πολλοὺς εἶχεν Ἰτάλους ἐξ ἐποικίσεως Γαΐου Καίσαρος, καὶ μισθοῖς μεγάλοις εὐθὺς ἐστράτευε τοὺς Ἰτάλους· ἤδη δ' ἔχων ἱππέας τε ΔΔ κοσίους, καὶ πεζοὺς τέλα τέλη, ἐπιχείρησε Κυζικῷ κατά τε γῆν καὶ ΔΔ θαλάσσης, οἱ δὲ αὐτὸν ἑκατέρωθεν ἀπεκρούσαντο· καὶ γάρ πῃ ἐν τῇ Κυζικῷ στρατὸς ἦν πολὺς Ἀντωνίου, φύλακες τῶν ἐκεῖ τρεφομένων αὐτῷ μονομάχων· ἐς ὃν τὸν Ἀχαιῶν λιμένα albantur custodientium. Reversus igitur in Achæorum portum,

artibus. Id ille credidit, ut homo minimè malitiosus, & ingenio simplex ac magnanimus. Interea Furnius ab Antonio præfectus Asiæ Pompeium pacatè venientem excepit, nec ad arcendum validus, nec compertam habens Antonii sententiam: ubi verò vidit exerceri ejus milites, delectum habuit ex provincialibus, accivítque Ænobarbum ducem vicini exercitus, Amynta quoque properè vocato in auxilium. Qui ubi celeriter convenerunt, Pompeius querebatur, haberi se pro hoste, quum missis legatis responsum expectet ab Antonio: nihilominus volebat capere Ænobarbum, prodente ejus familiari Curio, sperans in eo magnum momentum, si incideret permutatio. Sed proditione detecta, Curius in Romanorum consistorio coargutus, dedit supplicium: Pompeius verò Theodorum libertum, solum ejus consilii conscium, quasi id effutisset, interfecit. Et quia desperabat à se falli posse Furnium, Lampsacum per proditionem occupavit, ubi habitabant multi nominis Italici, in eam coloniam deducti à C. Cæsare, móxque magnis stipendiis ad militiam pelliciebat Italos. Jamque ducentos equites & tres legiones habebat, quum Cyzicum terra marique aggressus, utrinque repulsus est: erat enim ibi quædam non magna manus Antonianorum militum, gladiatores qui ibi

Antonii ingenium.

Furnius.

Pompeius Ænobarbum capere vult.

Curius supplicio affectus.

Theodorus libertus à Pompeio interfectus.

750

frumentabatur. Quúmque Furnius abstinens à pugna, semper ei castra admoveret cum multis equitibus, nec frumentari sinens, nec urbes occupare, Pompeius castra ejus à fronte adortus est, circummissis clàm qui à tergo idem facerent: quamobrem Furnius in eum versus, captis à tergo castris ejectus est. Fugientes per Scamandrios campos Pompeius multos occidit: madebat enim campus ab imbribus. qui evaserunt, receperunt se in tutum, impares instaurando prælio: quúmque supplementum acciperent è Mysia, Propontide, ceteríque locis, egeni homines exhausti exactionibus libenter mercede militabant Pompeio, celebri propter partam ad Achæorum portum victoriam. Sed quum egeret equitatu, ac proinde malè mulctaretur in pabulationibus, audivit alam equitum Italicorum ad Antonium iter facere, missam ab Octavia hyemante Athenis: móxque misit qui auro eos corrumperent: hos præfectus comprehendit, & aurum distribuit equitibus. Pompeius occupatis Nicæa Nicomediáque, pecunias luculentè colligebat, magnis per omnia & insperatis successibus. Ceterùm Furnio non longè ab eo castra habenti, primæ è Sicilia vêre incunte venêre naves septuaginta, quæ solæ ex Antonii classe Cæsari contra Pompeium commodata superfuerant: finitimi

Pompeii victoria.

Pompeius equites Antonio missos auro corrumpere nititur.

ναὶ ἐπανελθών, ἐσιτολόγ. Φουρνίου
ᾗ δὸν ἀρχοντ῾ ῥ̃ χειρὸν, ἀεὶ σ᾽
αὐτῷ παρασρατοπεδεύοντ῾ σὺν
ἱππεῦσι πολλοῖς, ᾗ σιτολογεῖν ἐκ
ἐῶντ῾, αὐτὲ ϖολεσποιεῖτ᾽ τὰς πό-
λεις, ὁ Πομπήϊ῾ ἱππέας ἐκ ἔχων,
ἐπεχείρησε τῷ ῥ̃ Φουρνίου σρατοπέ-
δῳ ᾗ μέτωπον, καὶ ἐκ ϖαρόδου
λαβὼν, ὅθεν ὁ Φόρνι῾ ἐς τ̃ Πομ-
πήϊον ὼ ἐπεσραμμέν῾, ὑπὸ τῶν
ὄπισθεν ἐξεβλήθη ῥ̃ σρατοπέδε, ἐ
φεύγοντας αὐτὲς ἀμφ῾ ῥ̃ Σκαμαν-
δρίου πεδίου διώκων ὁ Πομπήϊ῾,
ἔκτανε πολλούς· ἐ γὰ ὼ τὸ πεδίον
ὑγρὸν ἐξ ὄμβρων· οἱ ᾗ ϖαρεισωθέντες
τοτε μ̃ ὑπεχώρεων ἐκ ὄντες ἀξιό-
μαχοι. ϖαρεσδεχοντὸ δὲ ἀπ᾽ τε
Μυσίας ᾗ τ̃ Προπόντιδ῾ ᾗ ἑτέ-
ρωθεν, οἱ πενόμενοι μᾶλλ᾽ τὰς σιτο-
χεῖς εἰσφορὰς, ἐμισθοφόρεων ἀσμέ-
νως τῷ Πομπηΐῳ, ᾗ δόξαν μάλι-
σα τ̃ ἐν Ἀχαιῶν λιμένι ῥωμαϊκὴς
νίκης· ἱππικὸν δ᾽ ἀπορῶν ὁ Πομ-
πήϊ῾, ἐ παρ᾽ αὐτὸ βλαπτόμε-
ν῾ ἐν ταῖς ϖαρόδοις, ἐπύθετο
ἴλλων ἱππέων Γαλατικῶν ἐς Ἀντώνιον
χωρεῖν, ὧν Ὀκτουΐας χειμερι-
ζούσης ἐν Ἀθήναις ἀπεσαλμένων,
ᾗ ἐυθὺς ἔπεμπέ τινας ἐς Δελφοὺς
ὧν τ̃ ἴλης μ̃ χρυσίῳ· ἀλλὰ τὰ-
δε μὰ ὁ τ̃ Μακεδονίας ἡγούμεν῾
Ἀντωνίῳ σωίλαβε, ᾗ τὸ χρυσίον
τοῖς ἱππεῦσι διένειμε. ὁ δὲ Πομ-
πήϊ῾ Νίκαιάν τε ἐ Νικομήδειαν
κατελαβὼν, ἐχρημάτιζετο λαμ-
πρῶς, ᾗ ἐς μεγάλα ταχέως αὐτῷ
πάντα ῃ̃ξετο παρ᾽ ἐλπίδα. Φουρ-
νίῳ δὲ ἡ μικρὸν ϖαρασρατοπε-
δεύοντι, ϖρῶτον μ̃ οὐ ἦκον ἐκ Σι-
κελίας ἦρ῾ ἀφορμὴν νῆες ἐσδομή-
κοντα, ὅσαι ϖαρεσώθησαν ἐξ ὅσων
Ἀντώνι῾ ὑπεχρήκ ᾗ Πομπηίου

Κάσσι-

Καίσαρι· μετ' ἐκ τὸ Σικελικὸν ἔργον, αὐτὰς ὁ Καῖσαρ ἀπέλυσεν. ἦκε δὲ καὶ ὁ Συρίας Τίτιος ἑτέροις ἑκατὸν εἴκοσι ναυσὶ, καὶ στρατῷ πολλῷ, καὶ κατῆραν ἅπαντες εἰς Πρόκοννησον. δείσας οὖν ὁ Πομπήϊος, τὰς ναῦς ἐνέπρησε, καὶ τὰς ἐρέτας ὥπλισεν, ὡς ἄμεινον ὁμοῦ πᾶσι καὶ τῷ γῇ στασιασόμενος. Κάσσιος ἦ ὁ Παρμήσιος, καὶ Νασίδιος, καὶ Σακερδῖνος, καὶ Θέρμος, καὶ Ἀντίστιος, ὅσοι τε ἄλλοι τῶν ἀξιολόγων ἐπὶ Πομπηίῳ πατρῶοι φίλοι, καὶ ὁ πενθερὸς αὐτῷ Φάννιος, καὶ ὁ κηδεστὴς αὐτὸς Πομπηίου Λίβων, ὡς εἶδον αὐτὸν, ἅτε Τιτίου παρόντος, ὅτῳ τι καὶ αὐτὸν Ἀντώνιος ἐπιτρέπῃ, παυόμενον τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἀμείνονα πολέμου, ἀπέγνωσαν αὐτὸν, καὶ πραξάντες ὑπὲρ ἑαυτῶν πίστιν, ἐς Ἀντώνιον μετῆλθον· ὁ δ' ἔρημος ὢν ἤδη φίλων, ἐς τὰ μεσόγαια τῆς Βιθυνίας ἀνεχώρει, λεγόμενος ἐς Ἀρμήνιους ἐπιέναι, καὶ αὐτὸν νυκτὸς ἀναζεύξαντα ἀφανῶς ἐδίωκεν ὅ τε Φούρνιος καὶ ὁ Τίτιος, καὶ ἐπ' ἐκείνοις Ἀμύντας· σκότους ἦ ὁρμῶντες καθ' ἑτέραν κατελάβοντες, ἐστρατοπεδεύσαν ἕκαστος ἐφ' ἑαυτοῦ καθ' λόφῳ τινὶ ἄνδ' τάφρου καὶ χάρακος, ὡς ἐν ἑτέρᾳ καὶ κατω. ἐνθὲ ἦ αὐτοῖς ἔχουσιν ὁ Πομπήϊος νυκτὸς ἐπιθέτο πελτασταῖς τετραχιλίοις, καὶ πολλοὺς ἐκτήνεν ἐναζομένους ἔτι καὶ ἀναπηδῶντας· οἱ ἦ καὶ γυμνοὶ πάμπαν ὡχρῶς ἔφευγον. καὶ δοκεῖ τότε ὁ Πομπήϊος ἅπαντι τῷ στρατῷ νυκτὸς ἐπελθὼν, ἢ τῆς γε τροπῆς γλουμένης ἐπιμαγὼν, τάχ' ἂν αὐτῶν ἐντελῶς ἐπεκράτησεν· νῦν δ' ὁ μὲν, καὶ ταῦτα θεοῦ βλαπτοντος, ὑπερεῖδε, καὶ κατ-

to enim bello Siculo Cæsar eas dimisit. Venit & è Syria Titius cum aliis centum viginti navibus, & copioso exercitu omnes appulerunt Proconnesum. Territus igitur Pompeius naves suas incendit, remiges armavit, in terra majori usui futuros cum ceteris. At Cassius Parmensis, Nasidius, Saturninus, Thermus, Antistius, aliique honorati amici Pompeii, & charissimus ei Fannius, & ipse Libo socer, ut viderunt eum ne post adventum quidem Titii, cui Antonius ipsum commiserat, desinere cum potentiore bellum gerere, desperarunt de eo, pactíque sibi ipsis fidem, transierunt ad Antonium: ille ab amicis destitutus, secessit in mediterranea Bithyniæ, petens, ut ferebatur, Armeniam. Eum castris noctu egressum clàm persequebantur Furnius & Titius, & Amyntas cum eis: peractóque magna contentione itinere circa vesperam assecuti, singuli castrametati sunt circa tumulum quendam absque fossâ vallóque, ut sero diei sessísque. In eo statu Pompeius noctu immissis cetratorum tribus millibus, eos invasit cubantes aut prosilientes è cubilibus, qui omnino nudi fugerunt turpiter: potuítque Pompeius, si eadem nocte totis viribus eos invasisset, aut fugatos persecutus fuisset, absolvere victoriam: nunc ille quidem fortuna irata rem parum animadvertit, nihil

Pompeius naves incendit.

751

Amici Pompeiiad Antonium transeunt.

Pompeius victoria uti nescit.

inde lucratus, nisi quòd perrexit mediterranea petere. hostes verò conjuncti sequebantur, frumentantem impediendo, donec inopia pressus petiit colloquium Furnii, amici quondam Magni Pompeii, & dignitate præstantis, moribúsque gravioris ceteris. Stans igitur in ripa interlabentis fluvii, ajebat se legatos mississe ad Antonium: interim quum alimentis opus haberet, nemine suppeditante, ausum esse talia: Vos autem, inquit, si ex Antonii sententia me bello persequimini, malè sibi ille consulit, imm nens bellum non prospiciens: quòd si non expectato ejus jussu rem geritis, oro obtestórque expectetis dum legati mei ab illo redeant, aut acceptum me in fidem ducatis ad eum. Committam autem me tibi soli Furni, modò bona fide incolumem fistas me Antonio. Hæc ille, Antonio fretus ut natura bono, & tantùm timens nequid in itinere sibi accideret. Ad quæ sic respondit Furnius, Si te Antonii fidei committere volebas, debueras illum accedere ab initio, aut Mytilenæ quietus responsum expectare: sed quia bellum maluisti, feciisti quæ ipse scis. quorum si nunc pœnitet, noli nos duces committere: Titii te crede fidei, cui Antonius mandavit tuum negotium, à quo licet tibi petere quæ petis à nobis: jussit enim ille, si hostis esse pergas, te interfici: sin te dedas, mitti ad se honorificè.

Pompeius colloquium petit Furnii.

Pompeius Furnio se dedere vult.

Furnii verba ad Pompeium se dedere volentem.

752

δὲν ἐπ' ἔργῳ τοιῷδε πλέον, ἢ αὖθις ἐς τὸ μεσόγαιον ἐχώρει. οἱ δ' ἀλισθέντες εἵποντο, & σιδηροφορῶντες ὁπλῖται, ἕως κινδυνεύων ὑπὸ τῆς ἀπορίας, ἠξίωσεν ἐς λόγους ἐλθεῖν Φαρνάκῃ, φίλῳ τε Μάγνῳ γεγονημένῳ, καὶ ἀξιώσαντι θαρρεῖν τὰ πάντα, & βεβαιοτέρῳ τὸ πρόσπαν. ποταμοῦ δ' ἐν μέσῳ λαβόν, ἔλεγε μὲν ὅτι πρέσβευσαιτο παρὰ Ἀντωνίου, ἐπιτίθει δ' ὅτι προφῶν ἐν τοσούτῳ δεόμενος, & ἀμελούμενος ὑπὸ αὐτῶν πάσῃ ἐπαγγέλματι. Ὑμεῖς δ' εἰ μὲν Ἀντωνίῳ γνώμην πολεμεῖτέ μοι, κακῶς ὁ Ἀντώνιος ὑπὲρ ἑαυτοῦ βουλεύεται τὰ πρόσφορα πολεμῶν· εἰ δὲ τῶν Ἀντωνίῳ γνώμῃ φλάσετε, μαρτύρομαι καὶ παρακαλῶ παρεμεῖναι τὴν πρεσβείαν μοι τῶν ἐς Ἀντώνιον ἀπεσταλμένων, ἢ λαβόντας ἄγειν ἐπὶ αὐτόν, ἐπιτρέψω δ' ἐμαυτὸν ἐγὼ σοὶ μόνῳ Φούρνιε, τοσοῦτον ἐς πίστιν αἰτήσας, ὅπ με σῶον ἄξεις ἐς Ἀντώνιον. ὁ μὲν ἅπως εἶπεν, Ἀντωνίῳ τε θαρρῶν ὡς ἀγαθῷ τῶν φίλων, & μόνα τε ἐν μέσῳ δείσας· ὁ δ Φούρνιος αὐτὸν ἅπως ἤμελλεν, Ἐπιτρέποντος μὲν ἑαυτὸν Ἀντωνίῳ χωρεῖν ἐς αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς, ἢ παραμένειν ἀτρεμοῦντα ἐν Μιτυλήνῃ τοῖς ἀποκλῆσι· πολεμοῦντος δ', ἃ πεποίηκας ἄπαντα, πῶς ἂν ἐδόκει δεῖν ἐᾶσαι λέγειν; εἰ δὲ νῦν μετέγνωκας, μὴ συγκρύειν μὲν ἡμῖν τὰς στρατιὰς ἐς ἀλλήλας· Τιτίῳ δ' σαυτὸν ἐπιτρέπειν (Τιτίῳ γὰρ ἐπιτέτραπται τὰ παρὰ σοῦ πρὸς Ἀντώνιον) καὶ πίστιν ἣν αἰτεῖς παρ' ἡμῶν, ἔνι σοὶ καὶ Τίτιον αἰτεῖν· κεκέλευσται δ' ὑπὸ Ἀντωνίου πολεμοῦντα μὲν σε κολάζειν, ἐγχειρίζοντα δ' πέμπειν ἐς αὐτὸν σὺν τιμῇ.

ὁ δὲ Πομπήιος Τιτίῳ μὲν ἀχαριστίας ὠργίζετο, τὸ πολέμου τοῦδε ἀποδεξαμένῳ πολεμήσειν ὡς αὐτόν· ἀλόντα γὰρ αὐτὸν ἐλεήσαντα· ἐπὶ δὲ τῇ ὀργῇ, καὶ εἰ δεξαίμενος Πομπήιος ὢν ἐπὶ Τιτίῳ γένοιτο, οὐκ ἐπιφανεῖ πάνυ ἀνδρὶ, καὶ ὑπόπτως αὐτὸν ὡς ἀβέβαιον, ἐς τε τὸ τρόπου ἐπηνεῶν, καὶ ἅτε συγγνώσκων ἐς αὐτὸν ὕστερα πολλάκις τῷ εὐεργεσίας· Φουρνίῳ δὲ αὖθις ἑαυτὸν ἐπέτρεπε, καὶ δεξαίμενος παρεκάλει. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, οὐδὲ καὶ Ἀμύντᾳ ἔλεγεν ἑαυτὸν ἐπιτρέψειν· Φουρνίου δὲ φήσαντος ἂν δεξαίμενος τοῦτο, ὕστερον ἔχον ἐς τὸ ἐξ Ἀντωνίου τὸ πᾶν ἐπιτεταγμένον, διελύθησαν· καὶ τοῖς μὲν ἀμφὶ τὸν Φούρνιον δόξαι ἦν, ὅπως ὁ Πομπήιος ἐξ ἀπορίας τὸ παρόντων ἑαυτὸν ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐνδώσοι τῷ Τιτίῳ· ὁ δὲ νυκτὸς τὰ σκηνὴν πυρὰ καιόμενα κελεύσας, καὶ τὰς σκοπιγκλίας σημαίνειν τὰ φυλακήματα τῆς νυκτὸς ὥσπερ ἦν ἐθος, ἐλαθε μετὰ τῶν ἱππέων ὑπεξελθὼν ἔρρωτο, οἷς ἐδὲ αὐτοῖς ἔφραζεν οἱ χωρήσειν ἐμελλεν· ἐπεὶ δὲ ἐπὶ θαλάσσαν ἐλθὼν ἐμήνυσε τοῖς περὶ Τιτίου ναυάρχοις, καὶ πάντα ἂν ἔδρασεν, εἰ μὴ Σκαῦρος αὐτομόλησας ἀπ' αὐτοῦ, τὴν μὲν ἔξοδον ἐμήνυσε καὶ τῷ ὁδὸν ἣν ἐφέροντο, τῷ δὲ ἐπινοίαν οὐκ ἤδει. τότε δὴ χιλίους καὶ πεντακοσίους ἱππεῦσιν Ἀμύντας ἐδίωκε τὸν Πομπήιον ἱππέας οὐκ ἐκόντας, καὶ ἐς τὸν Ἀμύνταν οἱ μὲν Πομπηίου θορυβήσαντα μετεχώρουν, οἱ μὲν ἀποδιδράσκοντες, οἱ δὲ καὶ φανερῶς. μετὰ μικρὸν δὲ ὁ Πομπήιος, καὶ δεδιὼς ἤδη τὰ οἰκεῖα, ἑαυτὸν ἄνευ στρατοῦ ἐνεχείρησεν Ἀμύντᾳ ὁ Τιτίῳ μὴ στρατοῦ ἀδοξήσας.

Iratus erat Titio Pompeius ut ingrato, quòd bellum hoc contra se susceptisset: captum enim aliquando servaverat. Præterea visum est indignius Pompeium in Titii potestate fieri, hominis non admodum nobilis, cujus suspectam fidem habebat, sive conjecturam faciens ex moribus: sive quia conscius sibi erat veteris cujusdam injuriæ, qua ante beneficium eum affecerat: quapropter iterum se dedebat Furnio, rogans ut acciperetur. Id quum non impetraret, petebat ut saltem ab Amynta acciperetur: illo verò negante Amyntam facturum id quod conjunctum sit cum Antonianorum mandatorum executoris injuria, solutum est colloquium. Furniani putabant fore ut Pompeius inopia coactus sequenti die se Titio dederet: at ille noctu incensis ex castrensi more ignibus, & tubicinibus per signa vigiliarum noctem distinguentibus, clàm cum expeditis è castris se subduxit, ne ipsis quidem præmonitis quonam ituri essent: cogitabat autem reverti ad mare, & Titii classem incendere: quod fortasse perpetrasset, ni Scaurus transfugiens, abitum ejus, & quam viam ingressus sit indicasset, quamvis ignarus propositi. Tum Amyntas cum M D. equitibus eum persecutus est carentem equitatu: ad quem appropinquantem Pompeiani transierunt pars occulta fuga, pars propalam. Pompeius penè desolatus, & suos jam metuens Amyntæ sine conditionibus se dedidit, qui Titii conditiones respuerat.

Pompeius Titio se dedere non vult.

Pompeius in fidem Amyntæ se tradere vult.

Scaurus à Pompeio transfugit, ejus discessum prodit.

753

Pompeius Amyntæ se dedit.

Sic ille captus est reliquus Magni filius, in tenera ætate patre orbatus, fratre verò jam adolescentulus: quibus sublatis diu latuit, occultis latrociniis vexans Hispaniam: donec magno confluxu ad se facto jam Pompeii se filium non dissimulans, apertius prædatus est: occisóque à conjuratis C. Cæsare justum bellum movit, fultus magnis copiis repentinis, occupatis navibus, pecuniis publicis, & insulis. Maris deinde occidentalis potitus imperio, fame pressit Italiam, & inimicos ad quas voluit pacis leges compulit: &, quod præcipuum est, pernicioſa proscriptione per Urbem grassante, multos optimates servavit, qui tum patria fruebantur ipsius beneficio: sed fortuna mentem adimente nunquam hostes aggressus est, neglectis multis occasionibus, contentus sua tueri. Talis fuerat Pompeius qui nunc captus est. Titius exercitum ejus adegit sacramentum Antonio dicere: ipsum anno ætatis ejus quadragesimo Mileti interfecit: sive offensæ veteris memoria plus apud eum valuit quàm secuti beneficii gratia, sive id mandavit Antonius. Sunt qui dicant Plancum, non Antonium, id mandasse, qui Syriæ præses solitus sit in majoris momenti literis nomen ascribere Antonii, & uti annulo ipsius signatorio. Hoc factum quidam putant sciente Antonio, quum ipse revereretur nomen Pompeii,

Pompeii res gestæ.

Pompeii interitus.

Pompeius Planci mandato interfectus.

Οὕτω μὲν ἑάλω Πομπηΐου Σέξτος, ὁ λοιπὸς ἔτι παῖς Πομπηίου Μάγνου, νεώτερος μὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπολειφθείς, ὑπὸ δὲ ἀδελφοῦ μειρακίου ἤδη· λαθὼν δὲ ἐπ' ἐκείνοις ἐς πολὺ, καὶ κρυφα λῃστεύων τὴν Ἱσπανίαν, μέχρι πολλῶν συνδραμόντων εἰς αὐτὸν ἐπιγνωσθέντα εἶναι Πομπηίου παῖδα, ἐλῃσάμενός τε φανερώτερον· καὶ μετὰ Γάϊον Καίσαρα ἐπολέμησεν ἐγκρατῶς, καὶ σφετέρων ἤγειρε πολλούς, καὶ ναῦς, καὶ χρήματα, καὶ νησους εἶλε, καὶ θαλασσοκράτωρ τῶν ἀμφὶ τὰς δύσεις θαλάσσης ἐγένετο, καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπιέζεσεν ἐς λιμὸν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐς συμβάσεις οὓς ἠθέλε· τὸ δὲ μέγιστον, ἐπικηρυκευσάμενος τοῖς ἐγγραφῆς τῇ πόλει πιπράσκουσι χρυσοῦν, ἐπέπεισεν ἄνδρας ἀρίστους τε καὶ πολλοὺς, οἳ τότε δι' αὐτὸν ἦσαν ἐν τῇ πατρίδι· ὑπὸ ᾧ θεσσαλικὸς αὐτὸς ἔτι ποτὲ ἐπεχείρησε τοῖς πολεμίοις, πολλὰ τῆς τύχης ἐνηκμακὼς πιπρασκούσης, ἀλλ' ἠμαυρώθη μόνον. Ὁ δὲ Πομπηΐου μὲν υἱὸς, δὲ χρυσὸν ἐκάλουν. Τίτιος δὲ τὸν μὲν στρατὸν αὐτῷ μετεστράτευσεν Ἀντωνίῳ· αὐτὸν δὲ τὸν Πομπηΐου πεντηκοστὸν ἔτος βιοῦντα ἐν Μιλήτῳ κατέκτανεν, εἴτε δι' αὐτῷ, μηνίων ἔτι ποτὲ ὕβρεως, εἴτε καὶ χάριν ἐς τὸν ἔπειτα εὐεργεσίαν χρυσοῦ, εἴτε καὶ ἐπιτελοῦντος Ἀντωνίου· εἰσὶ δ' οἱ Πλάγκον ἐκ Ἀντώνιον λέγοντες ἐπιτέλλειν, καὶ νομίζουσιν ἄρχοντα Συρίας, καὶ τοῖς ἐπιστολαῖς ἐπιτεταγμένον ἐς τὰ ἐπείγοντα ἐπιγράφειν τὸν Ἀντώνιον, καὶ τῇ σφραγῖδι χρῆσθαι· καὶ Πλάγκον δὲ γράψαι νομίζουσιν οἱ μὲν συνειδότος Ἀντωνίου, καὶ δι' Κλεοπάτραν

νίου, καὶ ἀδόκιμον γράψαι δι' ὄνομα τοῦ Πομπηίου, καὶ δι' Κλεοπάτραν

πίστραν ἰυνῶς ἔχουσιν τῷ Πομπηΐῳ ἀφ' ἧ πατέρα Μάγνον· οἱ ἢ αὐτὸν ἐφ' ἑαυτῷ Πλάγκον παῤ αὐτὰ σωιδόντα, ἵ φυλαξάμενον μὴ τὴν αἰτίαν Ἀντωνίου τῷ Καίσαρι ἐς ἀλλήλους διδῷ Πομπήϊος, ἵ Κλεοπάτρᾳ Πομπηΐῳ σωεργοῦσα ἀνατρέψωιεν. ἀλλὰ Πομπήϊος μὲ ἐπῆλθεν. Ἀντώνιος δὲ αὖθις ἐς Ἀρμενίαν ἐστράτευσε, ἵ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ Ἰλλυριοὺς, οἱ τὸν Ἰταλίαν ἐλήζευον, οἱ μὲν οὐ πανυσάντες πω Ῥωμαίων, οἱ δ' ἐν τοῖς ἐμφυλίοις ἀποστάντες. καὶ μοι ἔδοξε τὰ Ἰλλυρικὰ ἅτε οὐκ ἐυκόλως ἡυρημένα μοι γνώσεως, ἅτε σωπτόμενα μήκος ἰδίας συγγραφῆς, ἅτε χώραν ἔχοντα ἑτέρωθι λεχθῆναι τῷ χρόνου καθ' ὃν ἐλήφθησαν· ἔδοξε δὲ σωάγοντος αὐτὰ ἐς τέλος παραλαβεῖν, καὶ ὑποθεῖναι αὐτὰ τῇ ὁμόρῳ Μακεδονικῇ.

vel propter Cleopatram faventem ei propter Magni memoriam. alii Plancum ipsum iisdem causis permotum putant, caventem simul ne Pompeius præberet aliquam occasionem dissidii Cæsari & Antonio, néve Cleopatra favorem in Pompeium transferret. Quo defuncto rursum Antonius expeditionem suscepit in Armeniam, Cæsar verò contra Illyrios populatores Italiæ, qui aut nunquam paruerant Romano imperio, aut per bella civilia defecerant. Et quia res Illyricæ nec satis mihi compertæ sunt, nec materiam præbere possunt justo volumini, nec alio tempore narrari possunt commodè, visum est mihi eas in id tempus conferre, quo Romanis sunt subditæ, & in summam redactas, Macedonicis finitimis subjungere. 754

APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS GALLICIS LIBER

(vel potius Epitome.)

Roma à Gallis incensa.

GALLI omnium primi populo Romano arma intulerunt, Urbémque captam incenderunt, Capitolio tantùm incolumi. Hos Camillus victos expulit, & aliquanto pòst redintegrantes bellum profligavit iterum, triumphúmque de eis reportavit, annos natus LXXX. Tertiam quoque ejusdem gentis in Italiam expeditionem Romanus exercitus repressit, ductu T. Quintii deletis hostibus. Post hæc Boji Gallorum omnium ferocissimi, Romanas opes aggressi sunt, quibus C. Sulpitius dictator duxit obviam, arte etiam usus in prælio: jussit enim primores manipulos emissis pilis pariter subsidere, donec secundi tertiíq; & quarti mitterent, singulis post jactum subsidentibus, atque ita eludentibus tela ex adverso venientia: at ubi ultimi ejaculati essent, tum verò universi coorirentur, sublatóque clamore celeriter manus conserrent: fore

Galli à Camillo Roma pulsi.

Boji Gallorum ferocissimi.

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ Α'ΛΕΞΑΝΔΡΕ'ΩΣ Ρ'ΩΜΑΙΚΩΝ ΚΕΛΤΙΚΗ'.

ΚΕΛΤΟΙ Ρ'ωμαίοις ἐπεχείρησαν πρῶτοι, καὶ τὴν Ρ'ώμην εἶλον ἄνδρ ̓ Καπιτωλίου, καὶ ἐμπεπτώκασι Κάμιλλος ἐκ αὐτὸς ἐνίκησε, καὶ ἐξήλασε, ἐ μὴν χρόνους ἐπελθόντας αὖθις ὑνίκησε, ἐ ἐθριάμβευσεν ἀπ' αὐτῶν, ὀγδοήκοντα μεγονὼς ἔτη. καὶ τρίτη ἐκ Κελτῶν στρατιὰ ἐμβεβλήκει εἰς τὴν Ι'ταλίαν· ὧν καὶ αὐτῶν οἱ Ρ'ωμαῖοι διεφθάρκασιν, ὑφ' ἡγεμόνι Τίτῳ Κοίντῳ. μετὰ ἐκ τούτους Βοῖοι, Κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον, ἐπῆλθε Ρ'ωμαίοις· καὶ αὐτοῖς Γαΐῳ Σουλπικίῳ δικτάτωρ μετὰ στρατιᾶς ἀπέλυτο, ὅστις καὶ στρατηγήματι τοιούτῳ χρήσασθαι λέγεται· ἐκέλευσε γὰρ τοὺς ἐπὶ ἐ μετώπου τεταγμένους ἐξακοντίσαντας ὁμοῦ, συγκαθίσαι ταχέως, μίχρι βάλωσιν οἱ δεύτεροι, καὶ τρίτοι καὶ τέταρτοι· τοὺς δὲ ἀφέντας, ἀεὶ σωίζειν, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν ἐνεχθεὶν τὰ δόρατα· βαλόντων δὲ τῶν ὑστάτων, ἀναπηδᾶν πάντας ὁμοῦ, καὶ σὺν βοῇ τάχιστα εἰς χεῖρας ἰέναι·

καὶ κατατολέξειν ἢδ ὧδε τὰς πολεμίους τοσῶνδε δορατῶν ἄφεζιν, καὶ ἐπ' αὐτῇ ταχείαν ἐπιχείρησιν. τὰ δὲ δόρατα λὺ σὺν ἑοικότα ἀκωτὶ, ἃ Ῥωμαῖοι καλοῦσι νησους, ξύλου τετραγώνου, τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο, σιδήρου τετραγώνου, καὶ τόδε ἓ μηλακοῦ, χωρὶς γε τ' αἰχμῆς. καὶ οἱ Βοιοὶ οὗ ὑπὸ Ῥωμαίων τότε ἐφθάρησαν πυνθανομαι. ἄλλους ἢ πάλιν Κελτὰς σὺν Πομπιλίῳ, καὶ μετ' ἐκεῖνον τοὺς αὐτοὺς Καμίλλῳ ὁ τοῦ Καμίλλου υἱός. ἔστησε ἢ κὴ Κελτῶν ἓ Παύλῳ Αἰμιλίῳ τρόπαια. ὡσὲ δὲ τῶν τοῦ Μαρίου ὑπατευόντων, πολεμιώτατον, τῇ τε ἡλικίᾳ μάλιστα φοβερώτατον χεῖμα Κελτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἓ τὴν Γαλατίαν ἐσέβαλε, καὶ πυκὺς ὑπάτους Ῥωμαίων σὺν κησε, καὶ στρατοπέδα κατέκοψεν· ἐφ' οἷς ὁ Μάριος λάφυρα λείας, ἄπειρος διέφθειρε. τελευταῖα δὲ καὶ μέγιστα τῶν ἐς Γαλάτας Ῥωμαίοις πεπραγμένων ἐπὶ τὰ ὑπὸ Γαΐῳ Καίσαρι στρατηγοῦντι ῥηθέντα. μυρίασι τε γὰρ ἀνδρῶν ἀγρίων, οὓς τοῖς δέκα ἔτεσιν, ὃν εἰς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθεν (εἴπερ ὑφ' ἓν τὰ μέρη συναγάγοι) τετρακοσίων πλείοσι. καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζωγρήσαν, ἑκατὸν δ' ὃν τῷ πόνῳ κατέκανον. ἔθνη δὲ τετρακόσια, ἓ πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας, τὰ μὲν ἀφεστάμενα σφῶν, τὰ δὲ ὥσπερ λαμβάνοντες, ὑποστρώννυ. ὡσὲ ἢ Γ. Μαρίῳ ἓ Φάβιος Μάξιμος ὁ Αἰμιλιανὸς ὀλίγῳ κομιδῇ στρατιὰν ἔχων ἐπολέμησε τοῖς Κελτοῖς, καὶ δώδεκα μυριάδας αὐτῶν σὺν μιᾷ μάχῃ κατέκανε, πεντηκοσίους μόνους τῶν ἰδίων ἀποβαλών. καὶ ζωστε μύθοι

enim ut hostis perterreatur tot missilibus, consequente mox impetu cominus urgentium. Est autem pilum, telum jaculo dissimile, videlicet hastile quadrangulum, præfixum ferro item quadrangulo, paris longitudinis, cetera molli præter cuspidem. Sicque Bojorum etiam totus exercitus à Romanis deletus est. Aliam rursus Gallorum manum vicit Popilius: & post illum eosdem Camillus Camilli filius. Quin & Æmilius Paulus de Gallis trophæa statuit. Sed ante Marii consulatus, numerosissimæ bellicosissimæque ac robore ætatis formidandæ copiæ Gallorum irruperunt in Italiam & Narbonensem provinciam, à quibus aliquot Romani coss. victi sunt castris amissis etiam: contra quos Marius missus omnes delevit. Omnium autem novissimum & idem maximum bellum cum Gallis Romani gesserunt auspiciis C. Cæsaris. Intra decennium enim, quo is imperator fuit, quadragies centena millia ferocium hostium in universum debellata sunt: ex his decies C M. virorum in acie capta sunt, cæsi totidem: nationes CCCC. civitates plusquam D C C C. vel rebelles retractæ sunt ad officium, vel tum primùm subjugatæ. Ante Marium verò Fabius Maximus Æmilianus cum modico exercitu Gallos aggressus centum viginti millia eorum occidit uno prælio, amissis tantùm quindecim militibus: & id fecit gra-

Pilum quale teli genus.

Popilius.

Camillus, Camilli filius.

Æmilius Paulus.

755

C. Cæsaris bella in Gallia.

Fabius Maximus Æmilianus.

vatus recenti vulnere, ordines obeundo cohortandóque docendóque quomodo tractandi sint barbari in acie, nunc lectica circum latus, nunc pedibus sensim obambulans & sustentatus utrinque. Ceterùm Cæsar ab Helvetiis & Tigurinis initio belli facto, profligavit eorum ducenta millia, ex quibus Tigurini superiore tempore Pisonis exercitum & Cassii sub jugum miserant, ut Claudius Paulus prodidit in suis annalibus. Hos Labienus vicit legatus Cæsaris, ceteros verò Cæsar, ferentésque his opem Tricorios: deinde Arioviſtum & Germanos, qui proceritate superabant vel procerissimos, immites moribus & animis ferocissimi, mortis quoque contemptores persuasione futuri in vitam reditus, frigoris æstúsque juxtà patientes, in egestate crudis herbis contenti, equos verò virgultis pascentes. Ceterùm laborum in præliis non admodum tolerantes fuisse videntur & bella non tam ratione gessisse quàm belluino quodam impetu: quibus duabus rebus à Romanis vincebantur: nam illi vehementes impressiones faciendo totas legiones impellebant, Romani contrà servatis ordinibus cedendo, arte illos superabant, & ad ultimum octoginta eorum millia prostraverunt. Post hæc Cæsar Belgas aggressus in fluvii cujusdam transitu, tam multos interfecit ut usum pontis præberent congesta cadavera. Nervii

Pisonis & Cassii exercitus à Tigurinis sub jugum missus.

Claudii Pauli annales.

Arioviſtus & Germani à Cæsare debellati.

756

Belgarum interfectorum acervus.

ἐπεφόξε πιεζόμενος ὑπὸ τραύματος ὑπαγωγὴν, ἢ τὰ τάγματα ἐπιὼν, καὶ παρακαθάρμενος, καὶ διδάσκων ὅπως τοῖς βαρβάροις πολεμητέον, τὰ μὲν ἐπ' ἀπλοΐης φερόμενον, τὰ δὲ καὶ βάδην χειραγωγούμενον. Καῖσαρ ᾗ πολεμήσας αὐτοῖς, πρῶτον μὲν Ἐλβητίους ἐς Τιγυρίνους ἀμφὶ τὰς εἴκοσι μυριάδας ἄνπας ἐνίκησε. οἱ Τιγύριοι σὺν αὐτῶν χρόνῳ ἔμπροσθεν Πείσωνος ἢ Κασσίου πρὸ τριτάτου ἐλόντες, ὑπὸ ζυγὸν ἐξεπεπόμφεσαν, ὡς ἐν χρονικοῖς σωτέξει δοκεῖ Παύλῳ τῷ Κλαυδίῳ. τοὺς μὲν οὖν Τιγυρίνους ὑποστρατηγὸς αὐτῶ Λαβιῆνὸς ἐνίκησε, τοὺς ᾗ ἄλλους ὁ Καῖσαρ, ἢ Τευτόνους ἀμυνομένους σφίσιν, ἔπειτα τοὺς μὴ Ἀριοβίστου Γερμανοὺς, οἳ ἐς τὰ μεγέθη μείζους τῶν μεγίστων ὑπῆρχον, ἐς τὸ ἦθος ἄγριοι, ἐς τὸν τόλμαν θρασύτατοι, ἢ θανάτου καταφρονητὴ δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως, ἢ κρύος ὁμοίως ἔφερον θάλπη, ἐς πύκ ἐχρῶντο ὡσεὶ τοῖς ἀγρίοις τροφῇ, ἢ ὁ ἵππος ξύλοις· ἦσαν ᾗ ὡς εἰκὸς ἐ φερέπονοι ἐν ταῖς μάχαις, ἀσὶ λογισμῷ ἐπισήμῃ ἴσι, ἀλλ' ὁμοῦ χρώμενοι καθάπερ θηρίοις· διὸ ἐς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπισήμως καὶ φερεπονίας ἡσσῶντο. οἱ μὲν γὰρ μὴ ὁρμῇ βαρυτάτῃ ἐπεπήδων αὐτοῖς, ἢ ὅλην ὁμοῦ τὴν φάλαγγα ἀνέωθουν. Ῥωμαῖοι δὲ ὑπέμενον ἐν τάξει, ἢ κατεστρατήγουν αὐτῶν, ἢ ὀκτακισμυρίους αὐτῶν πελάτων ἀπέκτειναν. μὴ τούτους ὁ Καῖσαρ τοῖς κατόπιν Βέλγαις ἐπιπέσων, πεζομὸν πνὰ περῶσι, τοσούτους ἀπέκτεινεν, ὡς τὸ πεζομὸν γεφυρωθῆναι τοῖς σώμασι τῶν φίλων. Νέρβιοι ᾗ αὐτὸν

ἢ αὐτὸν ἐτρέψαντο, ἅρπι στρατόπεδον ἐξ ὁδοιπορίας κατασκευάζοντι αἰφνιδίως ἐπιπεσόντες, καὶ πεμπόλλυς ἐφόνευσαν· τούς τε τριάρχας, καὶ λοχαγοὺς ἀπέκτειναν, καὶ αὐτὸν σκηνοῦντα εἰς λόφον τινὰ μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν πεφυγότα πολλὴν κύκλῳ. ὑπὸ δὲ τοῦ δεκάτου τάγματος αὐτοῖς ἐξόπιθεν ἐπιπεσόντες, ἐφθάρησαν ἐξακισμύριοι ὄντες· ἦσαν δὲ τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων καὶ πάντων. ἐκράτησε δὲ καὶ Ἀλλοβρίγων ὁ Καῖσαρ. οἱ Συσιπετῶν δὲ καὶ Τανχαρέων πρεσβεύοντα μυριάδες στρατεύσιμοί τε καὶ αὐτοπρόσωποι στρατεύσασθαι. Σκαμβρῶν δὲ πεντακισχιλίους ἱππεῖσι τοὺς πεντακισχιλίοις ἱππεῦσι Καίσαρος ἔτρεψαν, ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες, καὶ δίκλα ἔδοσαν ἠπηδηκότες μετὰ πολλά. ἐπέρασε καὶ τὸν Ῥῆνον πρῶτος Ῥωμαίων ὁ Καῖσαρ, καὶ ἐς τὴν Βρεττανίδα νῆσον, ἐπείρου τε μείζονα ἔσαν μεγίστης, καὶ τοῖς τῇδε ἀνθρώποις ἄγνωστον ἔπ· ἐπέρασε δὲ καὶ τὸ καιρὸν τὸν ἀμπώτιος. ἅρπι γὰρ τὸ πέλαγος ἔπλητο τῆς θαλάσσης, καὶ ὁ σολὼν ἐσαλεύετο, ῥᾴμα πρῶτον, εἶτα ὀξύτερον, μέχρι σὺν βιαίῳ τάχει διέπλευσεν ὁ Καῖσαρ ἐς τὴν Βρεττανίαν.

verò eum profligarunt, ex itinere aciem adhuc struentem repentè adorti, & magnam stragem ediderunt: ceciderunt in ea pugna omnes tribuni centuriónesque, ipse in tumulum quendam cum satellitibus compulsus & obsessus est: sed quum decima legio à tergo invasisset obsessores, internecione deleti sunt, quamvis essent non pauciores sexaginta millibus. Hi fuere Cimbrorum Teutonúmque progenies. Idem Cæsar vicit & Allobrogas. Usipetum Tencterorúmque cccc. M. tum armatorum tum inermium contrucidavit. Sicambri verò quingentis equitibus quinque millia Cæsarianorum equitum fugarunt, ex improviso eos aggressi: cujus audaciæ victi postea pœnas dederunt. Rhenum quoque flumen primus Romanorum Cæsar transiiit, & in Britanniam insulam continenti ferè parem trajecit, ignotam ad eam ætatem nostris hominibus: trajecit autem observato æstus tempore: hoc enim crescente classis undis sublata est, primò sensim, mox concitatius, donec vehementi fluxu Cæsar delatus est in Britanniam.

Cæsaris clades, à Nerviis accepta.

Nerviorum clades.

Allobroges.

Usipetæ.

Tencteri.

Sicambri.

Primus Romanorum Cæsar Rhenum transiit & in Britanniam trajecit.

757 APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM DE BELLIS ILLYRICIS LIBER.

Illyrii qui.

ILLYRIOS Græci eos existimant qui supra Macedoniam & Thraciam à Chaonibus & Thesprotis ad fluvium Istrum sedes habent: hæc enim totius provinciæ longitudo est. Amplitudo ejus, ex Macedonia & Thraciæ montibus ad Pæones usque, & Ionium mare Alpiámque objecta protenditur, quæ dierum quinque itinerationem continet. Longitudo in triplo productior est, ut Græci perhibent. Romani eam regionem mensuræ subjicientes, longitudinem sex millium stadiorum, latitudinem mille & ducentorum numero contineri putant: asserúntque ejus provinciæ cognomen ab Illyrio Polyphemo ortum habuisse. Polyphemo quippe Cyclopi, ac Galateæ, Celtum, & Illyrium, & Gallum filios extitisse, eósque ex Sicilia progressos, Celtis & Illyriis & Galatis, ab ipsis cognomen assumentibus, imperitasse. Et hæc mihi inter pleraque à multis memorata placuere. Illyrio deinde

Eorum regio.

Illyrii cognomen unde traxerint.

Polyphemus ac Galatea & eorum liberi.

Α' ΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΓΑΛΤΡΙΚΗ'.

ΓΑΛΛΥΡΙΟΥΣ Ἕλληνες ἡγοῦνται τοὺς ὑπέρ τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ὑπὸ Χαόνων καὶ Θεσπρωτῶν ἐπὶ ποταμὸν Ἴστρον· καὶ ἔστι τὸ χωρίον τὸ μῆκος· εὖρος δ' ὄρη Μακεδόνων τε καὶ Θρᾳκῶν τὰ ὀρεινὰ, ἐπὶ Παίονας καὶ τὸν Ἰόνιον ἐς τὰς ἀφετηρίδας τῶν Ἄλπεων. καὶ ἔστι τὸ μὲν εὖρος, ἡμερῶν πέντε, τὸ δὲ μῆκος, τριάκοντα, καθὰ καὶ τοῖς Ἕλλησιν εἴρηται. Ῥωμαίων δὲ τὸν χῶρον μετρησαμένων, ἔστιν ἐφ' ἑξακισχιλίους σταδίους τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος ἀμφὶ τοὺς χιλίους καὶ διακοσίους. φασὶ δὲ τὸν μὲν χῶρον ἐπώνυμον Γαλυρίου γενέσθαι. Πολυφήμῳ γὰρ τῷ Κύκλωπι καὶ Γαλατείᾳ Κελτὸν καὶ Γαλυρίον καὶ Γάλαν παῖδας ὑῖσι, ἐξορμῆσαι Σικελίας, καὶ ἀρξαι τῶν δ' αὐτοὺς Κελτῶν, Γαλυρίων καὶ Γαλατῶν λεγομένων. καὶ τόδε μοι μάλιστα πολλὰ μυθολογούντων ἕτερα πολλῶν ἀρέσκει. Γαλυρίῳ δὲ παῖδας, Ἐγχέλεως,

λεα, καὶ Αὐτάριον, καὶ Δάρδανον, καὶ Μαίδυν, καὶ Ταυλάντιον, καὶ Περραιβοὺς φασί, καὶ θυγατέρας, Παρθὼ καὶ Δαορθὼ καὶ Δασαρὼ, καὶ ἑτέρας· ὅθεν εἰσὶ Ταυλάντιοί τε καὶ Περραιβοὶ καὶ Ἀγχίλεες, καὶ Αὐταριεῖς καὶ Δάρδανοι καὶ Παρθίνοι, καὶ Δασαρήτιοι καὶ Δάρσιοι. Αὐταριεῖς δὲ αὐτῶν Παννόνιον ἢ γαμοῦντες παῖδα ἢ παῖδα γαμέοντες, καὶ Σκορδίσκον, Παίονον, καὶ Τριβαλλόν. ὧν ὁμοίως τὰ ἔθνη παρώνυμα εἶναι. καὶ τάδε μὲν τοῖς λογιωτάτοις μελήσει.

Γένη δ' ἐστὶν Ἰλλυριῶν, ὡς ἐν τοσῇδε χώρᾳ, πολλὰ καὶ ἐπικράτορα, ἐπὶ πολλῶν χώραν νεμόμενα πολλὴν Σκορδίσκων καὶ Τριβαλλῶν· οἳ ἐς τοσοῦτον, ἀλλήλους πολέμῳ διέφθειραν, ὡς Τριβαλλοὺς ἐπὶ ὑπόλοιπον δὴ ἐς Γέτας ὑπὲρ Ἴστρον φυγεῖν, καὶ ἔθνος ἀκμάσαν μέχρι Φιλίππου πατρὸς Ἀλεξάνδρου, νῦν ἔρημον καὶ ἀνώνυμον τοῖς τῇδε εἶναι· Σκορδίσκους δ' ἀσθενεστάτους ὑπὸ τάδε ἔθνεσι, ὕστερον Ῥωμαίων ὕστερον ὁμοίως πυθέσθαι, καὶ ἐς τὰς νήσους ἐς αὐτὸ ποταμοῦ φυγεῖν. σὺν χρόνῳ δ' τινὰς ἐπανελθεῖν, καὶ Παίονων ἐσχατιαῖς παροικῆσαι· ὅθεν ἐστὶ καὶ νῦν Σκορδίσκων ἔθνος ἐν Παίοσι. τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ Ἀρδιαῖοι τὰ θαλάσσια ὄντες ἐσχατιὰς αὐτὰ ἔλαβον, ἐκ τῶν Αὐταριείων ἐλαττῶν ὄντων τὰ κατὰ γῆν, πολλὰ βλάψαντες αὐτούς, ὅμως ἐφθάρησαν. καὶ ναυτικοὶ μὲν ἐπὶ τοῖς Ἀρδιαίοις ἐγένοντο Λίβυρνοί, ἔθνος ἕτερον Ἰλλυριῶν, οἳ τ' ἰόντων καὶ τὰς νήσους ἐλῄσθαι ναυσὶν ὠκείαις τε καὶ κύφαις· ὅθεν ἔτι νῦν Ῥωμαῖοι τὰ

filios Achillem, Autarium, Dardanum, Mœdum, Taulantium, Perrhæbúmque referunt: filias quoque Partham, Daortam, Daseram, aliásque: à quibus Taulantii, Perrhæbi, Achillei, Autarici, Dardani, Partheni, Daseretii, Darsiíque prodiere. Autario ipsi Pannonium, vel Pæonum potius, & Scordiscum filios fuisse ajunt, Pæono Tribalum, à quibus pariter nationum cognomina traducta sunt. Et hæc quidem ab antiquitate repetuntur.

Illyriorum gens itaque, ut in tam ampla regione multa & vulgata nunc quoque inesse cernimus, Scordiscorum & Tribalorum fuit: qui tellurem ingentem possidentes, tam diu inter se bello dimicarunt, quo ad Triballorum, qui supererant, ad Getas supra Istrum fuga transiere. Hæc natio ad Philippi & Alexandri usque tempora potens habita, nunc adeo eviluit, ut nullo ferè cognomine superesse videatur: Scordiscorum insuper gens debilior effecta: hi enim à Romanis bello superati, ad Istri tandem fluminis pervenere insulas. Procedente mox tempore, nonnulli iterum regressi Pæones incoluere ultimos, & ob id nunc quoque inter Pæones Scordiscorum genus est. Pari modo & Ardiei, quum mari finitimi optima Autariorum loca circa littus invasissent, eos expulere. Post hos Liburni navibus plurimum insignes fuisse memorantur, Illyriorum natio alia, qui Ionium insulásque prædabantur, navibus citis usi levitatéque præcipuis: qua ex causa Romani nunc quoque naves, quæ

Scordisci. Tribali. 758

Ardiei.

Liburni.

quæ levitate celeritatéque præstarent, Liburnicas solent appellare. Fama est Autarios Apollinis indignatione in extremam decidisse cladem: quippe eosdem Celtásque, quos Cimbros vocant, ad Delphos posuisse castra, statimque omnes dispersos aufugisse, multos ante in ceptam pugnam, pluvia in eos cum procellis fulguribúsque desæviente. His verò, qui ad propria redissent, infinitam ranarum vim subortam, quæ putrescentes flumina corrumperent. Vapore deinde ex terra exhalante, pestem Illyriorum ac corruptionem insecutam esse, quæ potissimùm Autarios invaderet, donec profugi à patria, ac pestem deferentes, quum nemo ob timorem susciperе auderet trium & viginti dierum progressi iter, ad tellurem paluſtrem inhospitámque venere, & juxta Basternarum gentem condidere urbes. Celtarum porro tellurem Apollinem concussisse ajunt, urbésque absorbuisse: nec prius finem tantæ cladi impositum, quàm & ipsi pari modo è laribus egressi sunt, & in Illyrios qui cum ipsis unà deliquissent, pervenere: quos peste jam confectos, & ob id debiles, quum facilè vicissent, contrectatione earum rerum morbo correpti in fugam abiere, & ad Pirenen usque mutavere loca: quum deinde ad orientem gressus convertissent, Romani Celtarum metu ducti, cum quibus antea insigni bello dimicaverant, ne & hi superatis Alpibus in Italiam venirent, consules opposuere, qui cum omni exercitu deleti sunt. Hujusmodi Romanorum cla-

Autariorum clades, & indignatio Apollinis in eos & Celtas qui ad Delphos castra posuerant.

759

Romanorum clades

κοῦφα καὶ ὀξέα δίκροτα Λιβουρνίδας προσαγορεύουσιν. Αὐτάριος δὲ ὁ Ἀπόλλωνος ἐς ἔχατον κακοῦ προελθεῖν. Μολισθέντα γὰρ αὐτὸς ὁ Κελτοῖς τοῖς Κιμβρικοῖς λεγομένοις ἐπὶ Δελφοὺς στρατεῦσαι, καὶ φθαρῆναι μὲν αὐτίκα τοὺς πολεμίους αὐτῶν, αὐτὸ δὲ ἐπιχειρήσεως ὑετῶν σφισι καὶ θυέλλης καὶ πρηστήρων ἐπιπεσόντων. ἐπιγενέσθαι δὲ τοῖς ὑποστρέψασιν ἄπειρον βατράχων πλῆθος, οἳ διαφθείραντες τὰ νάματα διέφθειραν. καὶ ἀπὸ τῆς ἀτμῶν ἀτόπων γενομένων, λοιμὸς ἰσχυρὸς Γαλατῶν, καὶ φθορὰς Αὐταριατῶν μάλιστα· μιχθέντες φεύγοντες τὰ οἰκεῖα, καὶ τὸν λοιμὸν σφισι προσφέροντες, ὑδενὸς αὐτοὺς δεχομένου διὰ τοῦτο τὸ δεινόν, ὑπερῆλθον ὁδὸν ἡμερῶν εἴκοσι καὶ τριῶν· καὶ τῇδε γῆν ἐλυδὴ καὶ ἀοίκητον, πλησίον τοῦ Βαστερνῶν ἔθνους οἰκοῦσαν. Κελτοῖς δὲ ὁ θεὸς τὴν γῆν ἔσεσε καὶ τὰς πόλεις κατέδυσε· καὶ τὸ κακὸν τοῦτο ἔλιπε, μέχρι καὶ οἵδε τὰ οἰκεῖα φεύγοντες, συνεβάλοντο ἐς Γαλατίας τοὺς συναμφοτέρους σφίσιν, ἀσθενεῖς ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ γενομένους· καὶ ἐδήωσαν τε τὰ ἐκείνων, καὶ τοῦ λοιμοῦ μεταλαχόντες ἔφυγον, καὶ μιχθέντες Πυρήνης ἐλέλατον. ἐπιστρέψασι δὲ αὐτοῖς ἐς τὸ ἑῷον, Ῥωμαῖοι δείσαντες, ὑπὸ μνήμης τῶν προπολεμησάντων σφίσι Κελτῶν, μὴ καὶ οἵδε ἐς τὴν Ἰταλίαν ὑπὲρ Ἄλπεις ἐσβάλοιεν, ἀπίοντων ἅμα τοῖς ὑπάτοις, καὶ παντάπασι διωλλυντο. καὶ τὸ πάθος τοῦτο Ῥωμαίων μέγα δέος

Κελτῶν

Κελτῶν ἐς ὅλεθρον τὴν Ἰταλίαν ἐνέβαλε, μέχρι Γάϊον Μάριον ἑλόμενοι σφῶν οἱ Ῥωμαῖοι στρατηγεῖν, ὃς πρῶτα μὲν τοὺς Λιβύων τοὺς Νομάδας καὶ Μαυρουσίους ἀκροθινιασάμενος πολεμικώτατα, τοὺς Κιμβρικοὺς ἐνίκων, καὶ πολὺν φόνον αὐτῶν ἐργάσαντο. πολλάκις μὲν οὖν καὶ Κελτῶν λέγονται ἐρῆται. οἱ δὲ ἀσθενεῖς τε ἤδη γεγόνασι, καὶ πάσης γῆς ἀποκλεισθέντες, ἐς τὰ οἰκεῖα ἐπανῆλθον, πολλὰ καὶ δεισάντες καὶ παθόντες.

des, & terribile Celtarum nomen, omnem invasit Italiam, donec Marium imperatorem eligentes, qui prius Libycos, Numidásque, ac Mauruſios ingenti prælio devicerat, Cimbros ſuperarunt, plurimámque illis cædem ſæpenumero intulerunt, ut à me quum de Celtis ſcriberem, ſuo loco relatum eſt. Qua ex re debiliores jam effecti, & ob id excluſi tellure omni, multa perpeſſi atque inferentes damna, ad propria tandem rediere loca. Et hic finis impietatis à deo Illyriis Celtíſque impoſitus. Nec propterea à ſacrilegio impias cohibuere manus. Verùm iterum ex Illyriis Celtíſque, Scordiſcii præcipuè ac Medi, Dardaníque Macedoniam ſimul ac Græciam excurrêre, & multa ex ſacris deprædati, Delphicum iterum invaſere templum, pluribus ex ſuis tunc quoque amiſſis, duobus ac triginta, à prima inter Romanos & Celtas incepta pugna, elapſis annis, & ex illo per intervalla cum eiſdem depugnantes, denuo ob ſimile ſacrilegium in eos movere bellum, Lucio Scipione ducente exercitum: jam tum quidem Græcis, Macedonibúſque imperantes. Ferúntque finitimos ad hæc nefanda ſocios illis acceſſiſſe, verùm ſua ſponte nulla exhibita ope Scipioni eos reliquiſſe, Autariorum memoria ductos, qui per Illyrium omne concidiſſent: Scipionem verò Scordiſciorum univerſos ferè deleviſſe: qui autem

à Celtis accepta.

Celtarum clades variæ ſub Mario.

Delphicum templum.

Lucius Scipio.

è bello

è bello superfuerant, ad Istrum fluminísque insulas perveníse fuga: ipsum deinde cum Medis & Dardanis, sacri auri pactione corruptum, iciísse fœdus, ex quo nonnulli Italorum monumentis suis prodidere, ob hanc potissimùm causam Romanos sæpenumero post Lucium usque ad monarchiam civilibus inter se concertasse bellis. Hæc igitur de Illyriis ac Græcis habita longioribus verbis à me perscripta sunt. Romani verò non hos duntaxat, sed Pæones ultra eos, nec non Rhetios, Noricos, & Mysios qui Europam incolunt, & quoscunque alios his finitimos, qui Istrum à dextra navigantibus sese offerunt, vicissim ut Hellenes à Græcis distinguunt, eósque propriis appellationibus separatim nominant: ceterum communi vocabulo Illyrios omnes arbitrantur. Qua opinione à principio ducti, neutiquam adhuc in ea persistentes finem earum invenere nationum, sed ab Istri ortu usque ad mare Ponticum, quod sub tributo obtinent, Illyrici fines esse voluerunt. Quemadmodum autem sub imperium illos adegerint Romani, quum de Celtis scriberemus, præfati sumus minimè nos abundè cognovisse, neque bellorum principia aut occasiones percepisse. Eámque ob causam qui clarius Illyriorum res discernerent, ad scribendum hortati sumus: quæ autem nobis nota sunt, propalam efferemus. Agron Illyriorum partis rex fuit, ejus quæ circa Ionii maris sinum sita est: quam & Pyrrhus Epiri rex, & qui Pyrrho vicissim adhæserunt, olim tenuere. Idémque & Epiri partem quandam, & Corcyram ultra hanc, & Epidamnum, Pharúmque suscipiens, sub custodia detinuit. Reliquum autem Ionii quum adnavigaret, insula quædam, Essios nomine, ad Romanos defecit, & subinde legatos ad eos misit, accusationem eorum, quæ in Essios Agron commisisset deferentes. Illyrii navigantibus invecti, Essiorum oratorem, Calemporum nomine, necnon Romanorum, Coruncanium, ut quidam arbitrantur, interemerunt, reliqui seipsos neci tradiderunt: & ex hoc Romani navibus simul ac pedestri exercitu Illyrios aggressi feruntur. Agron infante filio superstite, cui Pine nomen fuit, diem obiit. Uxori verò regnum, quò filii curam assumeret, quanquam nec illius esset genitrix, servandum dereliquit. Demetrius, qui ex Agronis imperio Pharum obtinebat, Corcyra interim adepta, Romanis adnavigantibus, utranque ex proditione illis tradidit. Romani Epidamnum in amicitiam eorum pellexere, & Essiis Epidamnísque obsessis ab Illyriis, ad eorum opem exercitum misere. Quamobrem Illyrii obsidione dissoluta retrovertêre copias, & quidam ex ipsis, qui Atintani appellabantur, ad Romanos defecere. Interea Agronis uxor legatos suos Romam misit, & captivos transfugásque Roma-

760

Potissima civilium bellorum Romæ causa.

Agron rex.

Essios insula ad Romanos defecit.

Calemporus.

Coruncanius.

Eorum interitus.

Agronis interitus.

Agron uxori regnum tradit, Pinæ filio servandum.

Agronis uxor legatos.

nis

nis exhibens, veniam ab illis supplex postulavit, quasi hæc non ab ea, sed ab Agrone potius gesta essent. Romani Corcyram, Pharum, Essios, atque Epidamnum, postremò Illyrios qui Atintani appellantur sub eorum imperio cessisse retulerunt: Pinem, aliam Agronis regionem retinere, ac Romanorum societate uti posse, si à præmissis abstineat, nec ad Essium Illyrii præterquam duobus lembis, & his quidem inermibus, adnavigent: quæ omnia ab illis susceptа sunt. Et hæc prima Romanorum cum Illyriis prælia, fœderáque extitere. Post quæ Corcyram & Apolloniam libertate donaverunt. Demetrio quoque proditionis dedêre præmia, ob ea quæ contulisset: infidelitatem tamen aspernantes quæ paulo pòst ab eo prodiit. Romanis quippe per triennium circa Eridanum cum Celtis dimicantibus, Demetrius, veluti bello implicitos minus veritus, mare percurrit, & Istros Illyriorum nationem aliam sibi vendicavit: Atintanos etiam à Romanis deficere coëgit. Romani quam primum Celtarum res composuissent, subitò adnavigantes, prædatores intercepere, qui nuper cum Demetrio, ceteríque deficientibus Illyriis se conjunxerant. Demetrium porro ad Philippum Macedoniæ regem fugientem, atque iterum in patriam reversum, & Ionium classe deprædantem interemere, & Pharum ejus patriam cum illo conjurantem evertêre funditus, Illyriis ob Pinem denuo illos admittentem indulgentes. Sic secundò bella fœderáque cum Illyriis inita sunt. Residua verò à me neque tempore neque ordine magis omnia, per Illyriorum nationes, quemadmodum singula quæque reperi, descripta sunt. Romani Macedoniam bello invaserant, quum Perseus post Philippum ejus regno potiretur. Perseo Genthius Illyriorum rex alius, pecuniis invitatus, ad bellum socius accesserat, Illyriósque in Romanos concitarat, ac Romanorum legatos ad eum proficiscentes vinculis injecerat, causatus non legationis, sed explorandi occasione ad se venisse. Ob eam rem Anitius Romanorum prætor, nonnullas Genthii naves mari cepit, deinde in terram progressus, eundem bello superavit: & loco quodam conclusum, quum veniam deposceret, Romanis se dedere suasit. Ille ad consultandum tres dies postulavit. Quibus concessis, quum interim sibi subditi ad Anitium transirent, ut ad eum accedere posset exoravit. Ad quem delatus genu procumbens summa turpitudine pro seipso deprecatus est. Anitius trepidantem adhortatus, manu sustulit, & simul in convivio discumbere monitum, quum è triclinio discederet, à ministris in custodiam injici mandavit, quem Romæ deinde cum filiis in triumpho habuit. Genthii bellum diebus viginti consummatum fuit: septuaginta illius urbes Æ-

tos Romam mittit.

Prima Romanorum cum Illyriis bella & fœdera.

Corcyra & Apollonia libertate donatæ.

Demetrius.

Ejus interitus.

Secunda Romanorum cum Illyriis bella & fœdera.

Perseus rex.

Genthius Illyriorum rex.

761

Ab Anitio victus.

milius Paulus qui Perseum regem bello superavit, & ad senatum misit, in hunc modum deprædatus est: Clanculum enim Romam profectus, & inde reversus, à senatu summa celeritate urbium incolis commissorum veniam concedere velle, allato omni quod haberent auro atque argento, pollicetur. Consentientibus ipsis exercitum ad unanquamque eorum urbium per partes intulit. Tandem universis exercituum ducibus, definita die, ad auroram per præconem urbes publicè discurrere, omnésque pecunias intra horarum trium spatium in forum deferri à civibus imperat: quibus allatis, reliqua omnia prædæ exposuit. Sic Paulus una hora septuaginta spoliavit urbes. Ardici autem & Palarii, alia Illyriorum natio, Illyrium quod à Romanis tenebatur, invaserant: quibus Romani ob occupationes misêre legatos qui illos deterrerent: non parentibus verò exercitum decem millium peditum, equitum sexcentûm destinant. Illi cognita re, nondum parati in bellum, legatos suos Romam mittunt, & veluti gestorum per eos pœniteret, veniam expostulant. Senatus damnorum impensam, quam indignè oppressis intulissent, persolvere illos jubet. Quum id quoque neglexissent, Fulvius Flaccus ingentibus copiis in eos proficiscitur. Prælium ad excursionem duntaxat usque finitum est: non enim exitum diligenter invenire potuerunt. Japodes intra Alpes incolentes, Sempronius, Tuditanus cognomine, & Tiberius Pandusius pugna superarunt, visúmque est illos ambobus paruisse. Pari modo & Segestani Lucio Cottæ ac Metello se dedére: verùm non multo pòst à Romanis discivere. Dalmatæ Illyriorum ab his diversa natio, Illyrios Romanis obsequentes invaserunt, & legatos Romanorum eam ob causam ad eos venientes minimè admiserunt. Quamobrem videntur Romani adversus illos sumpsisse arma, Marco Figulo consule ducente. At hi Figulo quamprimum inferente copias, custodias aggressi superarunt, eásque ab exercitu in campum pepulerunt, ita ut ad Naronem usque fluvium fuga pervenirent. Verùm iidem retrovertêre gradum: jam enim instabat hyems. Figulus ratus eos inopinè aggredi posse, discurrentes undique ad ejus impetum ex oppidis offendens, in fugam vertit, donec ad urbem Delminium, à qua Dalmatarum nomen illis inditum, terga dare compulit. Quum nihil ex impetu adversus munitam urbem conari, neque machinas ob altitudinem adhibere posset, ad alias excursiones se convertit. destitutus omnibus & inhospitis, ob insultus in Delminium factos, ipse bicubitales sudes, pice ac sulphure stuppáque componens, ex catapultis in Delminium jacit, quæ ab impetu succensæ, & lampadarum vice per inane volitantes quæcunque attigissent

Una hora septuaginta urbes à Paulo Æmilio spoliatæ.
Ardici.
Palarii.
Fulvius Flaccus.
Japodes.
Sempronius Tuditanus.
Tiberius Pandusius.
Segestani.
L. Cotta.
Naro fluvius.
Delminium urbs.

sent igne corripiebant. Ita multa flammis absumuntur: eóque modo finis belli à Figulo Dalmatis imponitur. Sequenti tempore Cæcilius Metellus consulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis, triumphandi libidine, bellum ex decreto intulit, à quibus amicè susceptus, in Salone eorum urbe transegit hyemem: postremò Romam delatus, nulla ex causa triumphavit. Cæsare haud longè in Celtas ducente copias, Dalmatæ aliíque Illyriorum populi prospere rem gessisse visi sunt, & Liburnis, quæ Illyriorum gens alia habetur, Promonam abstulere urbem. Liburni Romanis se dedentes, ad Cæsarem jam propinquum fuga pervenêre. Cæsar legatos ad illos misit, hortatúsque est ut qui Promonam susceperant, Liburnis restituerent. Despicientibus illis mandata exequi, exercitum ingentem intulit, qui ab Illyriis oppressus est. Cæsar curis præpeditus instante Pompeianorum seditione, quum jam ad bellum inclinaret, nihil ulterius molitus est, verùm cum omni exercitu quanquam tempestate adversa, à Brundisio Ionium transmisit, cum Pompeio in Macedonia gesturus bellum. Reliquum exercitum Antonius in Macedoniam Cæsari perduxit. Ingenti deinde tempestate tenente Ionium, Gabinius cohortes peditum quinque supra decem, equites ter mille per Illyrium ad Cæsarem adducere tentabat: quos Illyrii timore eorum quæ paulo ante in Cæsarem egissent, quum victoriam ejus internecionem rebus suis allaturam arbitrarentur, Gabinio excepto, paucísque cum illo fugientibus, ad unum interemere omnes, magnamque pecuniarum copiam ob hoc, spoliáque innumera obtinuere. Hæc Cæsar ob belli cum Pompeio necessitatem dissimulanter tulit. Devicto deinde Pompeio, quum reliquias seditionis hujus per partes persecutus esset, tandem compositis omnibus Romam rediit, expeditionémque in Getas, Parthósque præparavit. Veriti itaque Illyrii ne Cæsar ex itinere in eos insultaret, legatos Romam mittunt, qui actorum veniam deposcerent, séque in amicitiam ejus societatémque dederent, Illyriorum gentem veluti bello inclytam verbis extollentes. Cæsar in Parthos profecturus, acerbius responsum reddidit: minimè amicorum loco habiturum eos qui talia in ipsum perpetrassent; indulgere autem velle si tributa contulissent, obsidésque dedissent. Utraque pollicentibus ipsis, Atinium cum tribus legionibus magnóque equitatu ad eos mittit, qui tributa quædam parva imponeret, obsidésque reciperet. Defuncto interim Cæsare, rati Romanorum res, ut in illo potissimùm vires habuissent, ita ejus morte penitus extinctum iri, Atinio ulterius parere recusarunt, neque tributa aut obsides conferre voluerunt. Grassante in eos quinque cohortibus Atinio, Illyrii in illum

Finis belli à Figulo Dalmatis impositus.

Cæcilius Metellus sine causa triumphat.

Promona, Liburnorum urbs.

762

Cæsaris exercitus ab Illyriis oppressus.

Altera Cæsaris clades ab Illyriis accepta sub Gabinio.

Illyriorum Romam legatio.

Atinius.

Bebii interitus.

illum conversi bello superarunt, ductorémque ordinis Bebium consularem virum interemerunt: Atinius cum residuis ex fuga Epidamnum sese contulit. Romanorum deinde senatus exercitum hujusmodi, & Macedoniam ultra ipsum, Illyriósque omnes, quibus imperabat, Marco Bruto, qui Cæsarem occidit, quemadmodum & Syriam Cassio, ejusdem necis conscio & participi, concessit. Sic illis adversus Antonium, Cæsarémque, Augustum cognomine, pugnantibus, Illyrii nullo otio potiti sunt. Pæones verò, natio ingens, circa Istrum per longum incolens, ab Iapodum populis supra Dardanos protenditur. Hi Pæones à Græcis, à Romanis Pannonii appellantur: & ab illis, ut præmisimus, inter Illyrios annumerati sunt: de quibus nunc mihi Illyriorum res recensenti videtur differendum. Glorioſi hi admodum ob Macedonum Agrianos, qui potissimùm Philippo, & Alexandro in bellis præstiterunt, quoniam & hi Pæones fuere, ex his qui inferiora incolunt, ab Illyriis coloni editi. Ceterùm quum Cornelius adversus Pæones exercitum deducens, turpiter rejectus esset, ingens Pæonum fama universam formidine concussit Italiam: ac deinceps per longum tempus, qui consulatum apud Romanos gerebant, haudquaquam Pæones bello aggredi ausi sunt. Et hæc jampridem tam ingentia de Illyriis & Pæonum populis scrutando reperi. In Cæsaris verò commentariis, ejus qui Augustus cognominatus est, nihil antiquius de Pæonum gente perscriptum legi. Aliam quoque Illyriorum gentem, præter eam quam retuli, Romanis paruisse mihi visum est: verùm quæ ea sit haud intelligo. Non enim alienas res Augustus, sed proprias conscripsit: quemadmodum ab imperio deficientes ad tributa redegit, & alias sub propriis legibus degentes bello superavit: postremò reliquas omnes quæ summitates Alpium incolunt, barbaras bellicosásque nationes per vim subdidit, quæ finitimæ Italiam furtim prædantur. Et profectò mirum mihi videtur, quum tam multæ magnæque Romanorum copiæ contra Celtas, & Iberos Alpes pertransierint, eas nationes contempsisse: Cajum etiam Cæsarem felicissimum in bellis virum, pari modo eos neglexisse quum Celtas oppugnaret, & per decem ferè annos circa provinciam illam hybernasset. Ceterùm arbitror hos viros ad ea quæ elegissent properantes, de transitu Alpium duntaxat cogitasse. Cajus Cæsar circa Celticam moram ducens, & seditioni Pompeianæ, quæ hæc ipsa sibi assumeret, finem solùm apponere curavit. Videtur insuper & Illyrium, & Celtas simul eligens, non omnibus, sed his quæ ad Romanos pertinerent præfuisse. At verò Cæsar Augustus universa adeptus, quum inter loquendum Antonii inertiam senatui explicasset, Illyriam gentem præ ceteris bellicosissimam,

Pæones.

Cornelius contra Pæonas exercitu ducto, turpiter rejectus.

Italia Pæonas reformidat.

Cæsaris Augusti commentarii.

763

Cæsaris Augusti res gestæ

mam, & eundem sæpenumero infestantem, mitem reddidisse: Oxeos, Perthenetas, Bathiates, Taulantios, Cambeos, Cinambros, Merromenos, atque Pyrisseos, omni experientia edita sibi subdidit. Majore insuper labore capti sunt, & ad tributa quæ solvere desierant, impulsi, Docleatæ, Carinii, Interfrurini, Narisii, Clintidiones atque Tauriſci. Quibus victis finitimi metu terriri, Ippasini scilicet & Bessi se illi tradidere: deficientes verò Melitinos & Corcyræos, qui insulas incolunt, ingenti belli mole superavit, quoniam maria classe prædabantur. Et horum quidem impuberes Cæsar jussit interfici, reliquos pretio venundedit: Liburnis naves ademit, quoniam & hi pariter maria infestabant. Ex Iapodum gente, quæ intra Alpes habitat, Moentini & Edeatæ ipsi advenienti se ultro tradiderunt. Aurupini, qui plurimi & bellicosissimi ex Iapodum natione referuntur, ex villis ad urbem receesserunt; appropinquante quoque illo inter sylvas latuerunt. Cæsar capta urbe neutiquam ignem injici passus est, ratus eos se tandem illi esse dedituros. Quo facto urbem ut incolerent, omisit. Maximè autem inter omnes Cæsari impedimentum attulere Salassi & Iapodes qui ultra Alpes incolunt, Segestani, Dalmatæ, Daisii, Pæonésque qui Salassis sponte adhæserant. Hi vertices Alpium tenent: montes inaccessi, arcta semita ac difficilis ad eos ducit: quorum fiducia propriis degebant legibus, & vectigalia à transeuntibus poscebant. Hos Veterus inopinè aggressus, angusta locorum per insidias occupat, & per biennium obsessos tenuit. Illi salis inopia ducti quo maximè indigebant tandem admisere custodias. Postremò à Vetero deficientes munimenta dejecere, & angustiis locorum occupatis, qui à Cæsare ad ipsos mittebantur, irrisere, quum nihil magnum in eos conari possent. Ea ex causa Cæsar instante contra Antonium bello, suis legibus degere concessit: & qui Vetero insultassent veniam indulsit. Hæc omnia ad suspicionem vertentes ipsi, alias iterum urbes congregabant, & quæ Romanis parerent invadebant: donec Messala Corvinus, ut illos expugnaret à Cæsare præmissus, fame domuit: eóque modo Salassi in Romanorum cessere potestatem. Iapodes qui ultra Alpes incolunt, natio ferociſſima, ac penè sylvestris, bis à se per annos ferè viginti Romanos repulere. Aquileiam quoque excurrêre, & Torgium Romanorum coloniam deprædati sunt. Insurgente in eos Cæsare per iter asperum atque adversum, adhuc magis contra eum irritabantur, nemora in oppositum illi præcidentes. Quum deinde ad aliam sylvam divertisset Cæsar, in fugam abeunt & appropinquanti struxere insidias. Cæsar id ipsum suspicatus, ad montium apices ex suis mittit, qui eos utraque ex parte aggrederentur. Submissius adventante illo, & sylvas excidente,

apud Illyrios.

Salassi.

Veterus.

Salassi à Vetero deficiunt.

Messala Corvinus Salassos fame domuit.

Iapodes.

Iapodes ex insidiis subitò apparuere, multósque affecere vulneribus. Verum major eorum pars ab his qui ex apicibus decurrerant interfecti sunt. Reliqui iterum ad sylvas revertuntur, urbem relinquentes, cui Terponus nomen fuit: eam interceptam Cæsar minimè cremavit, satis arbitratus pariter illos se esse dedituros ut fecere.

Terponus urbs.

Deinde ad aliam processit urbem, Metulium incolæ nuncupant, quæ Iapodum primaria habetur urbs. Sita est autem in monte nemoroso, duobus condita tumulis, quos vallis modica intersecat. Et juventus ad trium millium numerum armis animísque præpollens, Romanos circa mœnia pugnantes facilè ab illis repellebat. At hi aggerem erigentes à Metuliis hinc inde discurrentibus die noctúque vexabantur, & è muris machinarum ope, quas in bello acceperant, longius distare cogebantur. Nam ea pugna, quam

Metulium urbs.

764

Brutus haud longè ab eo loco cum Antonio & Cæsare ipso simul habuit, machinas susceperant. Dissipantibus interim Romanis eorum mœnia, illi interius propugnacula alia struebant, & labore defessi in ea quæ construxerant saltu ferebantur. Romani recepto muro, qui ab illis relictus fuerat, igne succendunt: ad reliquum verò aggeres binos erigunt: à quibus pontes subinde quatuor ad mœnia struxere. Peractis omnibus Cæsar nonnullos ad adversam urbis partem ire jubet, ut cives ab invicem distraheret, reliquos ex suis per pontes ad mœnia accelerare admonet. Interim ab edita turri, quæ fierent intentus prospectabat. Barbari ascendentibus ipsis ex adverso per mœnia occurrunt. Ceteri à tergo insidias struentes, quum pontes longos lanceis appellerent, adhuc magis exultare incipiunt. Uno igitur ex pontibus, deinde alio pòst primum corruente, quum tertius in ruinam laberetur, timor omni ex parte Romanos occupat, nec ullus quartum pontem audebat ingredi. Cæsar igitur è turri eos increpare pergit. quum nec sic in bellum concitare posset, ipse clypeo assumpto per pontem cursu ferebatur. Accurrunt & cum eo ex ducibus Agrippa & Hieron Luciúsque, ex corporis custodibus Iolas: quatuor hi soli ac scutiferorum nonnulli pontem occupant. Cæsare igitur pontem transeunte, rubore ducti milites confertim ad eum advolant. Qua ex causa prægravatus pons ad inferiora statim labitur, viríque invicem plurimi in terram corruunt, ex quibus nonnulli periere: alii fermè contritis membris efferuntur. Cæsar crus dextrum & utrunque brachium saucius, denuo turrim conscendit, consularibus quibusdam prosequentibus, ut ex fide se incolumem esse ostenderet, ne quis interim ex rumore mortis ejus tumultus oriretur, aut hostes illum terga vertere putarent, ac protinus alium exædificare jubet pontem: quæ res præcipuè Metulios exterruit, quum

Cæsaris Augusti fortitudo.

Cæsar sauciatus.

quum se adversus hominem animo penitus invictum bellum iniisse cernerent. Postridie itaque legatis ad eum missis, quingentos quos idem postularat, exhibuere obsides, & custodias admittere polliciti, altiorem ut custodirent reliquere tumulum: ipsi in alterum omnes secesserunt. Quum custodes ad eos venientes arma deponere juberent, animo turbati, mulieres eorum atque filios intra senatus conclusere locum, & custodias simul admittentes, Romanis annuntiant, si quid insolitum erga eos moliri audeant, se locum illum incensuros, & cum desperatione pariter Romanos invasuros. Quibus dictis, ex inferiore loco quasi superiorem ascensuri in unum coëunt: tunc verò custodiæ senatus locum ultro incendunt. Plurimæ igitur mulierum se ipsas filiósque interemere: quædam natos vivos deferentes injecere igni. Sic omni Metuliorum juventute ferè in armis concidente, & inutilium majore parte igne conflagrante, civitas quoque incendio absumpta est, ita ut nullum tam ingentis urbis superfuerit vestigium. Devictis Metuliis, Iapodum reliqui timore ducti, se ipsos Cæsari dedere. Sic Iapodes, qui ultra Alpes incolunt, tunc primùm Romanorum tulere jugum. Recedente deinde Cæsare, Possenі ab illo defecerunt, quos Marcus Elbius ad eos missus bello domuit, & qui defectionis causa fuerant occidit, reliquos pretio venundedit. In Segestanorum igitur tellurem bis antea profecti Romani, neque obsides neque aliud quicquam ab illis abstulerant: qua ex causa Segestani majores spiritus sibi assumpserant. Cæsar per Pæonum tellurem, quum & hi nondum Romanis paruissent, in eos profectus est. Nemorosa quippe Pæonum regio est, & in longum ab Iapodum populis usque ad Dardanos protenditur. Pæones nullas urbes habent, agros duntaxat & villas per cognationes possident. Neque judicia communia illis adsunt: neque principes qui ceteris præsint. Ipsi centum millia virorum ætate ad bellum integra utique habebant, verùm imperio carentes minimè in unum congregabant. Appropinquante Cæsare, ad sylvas delati fuga, si quos ex Romanis palantes reperissent, occidebant. Cæsar quoad illos ad se venturos credidit, neque villas, neque agros eorum depopulatus est: non accedentibus, ignem omnibus immisit, & per continuos octo dies maximis affecit cladibus, quibus in Segestanorum & Pæonum regionem usque ad Savum fluvium est profectus. Hujus in ripa civitas latissimo fluvio, & ingenti fossa munita consident. Qua ex causa potissimùm Cæsar illam invasit, veluti belli horreum in Dacos, Bastarnásque, qui ultra Istrum incolunt, habiturus. Idem fluvius his in locis Danubius dicitur, nec multò deinde inferius elapsus uberioribus aquis pro

Cæsaris invictus animus Metulios terret.

Metuliorum legati ad Cæsarem.

Mulieres Metuliorum seipsas cum filiis interimunt.

Urbs Metuliorum incendio absumpta.

Iapodes Romanorum jugum ferunt

Possenі.

M. Elbius.

Segestani.

Pæones.

Savus fluvius.

765

Danubio Istri nomen assumit. Savus autem Istrum influit. Erántque Cæsari naves eo in flumine, quæ commeatum exercitui per Danubium afferrent: ob id Cæsar Segestam urbem sibi assumpserat. Progrediente eo Segestani legatos destinant: quid facto opus sit ab eo exquirunt. Ille custodias accipere, & obsides centum afferre imperat, ut tutè eorum urbe, veluti horreo, adversus Dacos uti queat: frumenti insuper quantum ipsis liceat afferre. Hæc igitur primores exequi haud iniquum existimabant: populus contrà turbari cœpit, obsidésque contemnere, quoniam non ab ipsis forsan liberi sed à primoribus dandi essent. Accedente igitur custodia, aspectum ferre nequeuntes furibundo impetu advolant, portásque protinus occludunt, ac desuper è mœnibus iterum sese offerunt. Ea ex re Cæsar fluvium ponte conjunxit, vallum fossásque undique communit. Conclusis civibus intra urbem, aggeres binos erigit, ad quos Segestani sæpenumero cursu ferebantur: sed quum aggeres invadere nequirent, faces, ignemque plurimum ex superiore loco jaciunt. Appropinquantibus ad eos subsidiis à Pæonum natione alia, Cæsar ex occursu insidias illis instruit: sic eorum pars interimitur, pars in fugam vertitur, nec ulla ulterius Pæonum ad Segestanos accessere subsidia. Segestani obsidionem omnem fortissimè perpessi, trigesima tandem die difficili pugna superantur: ac tum primùm supplicare didicere. Quorum virtutem Cæsar admiratus, nec non precum pietate motus neutiquam occidit, aut clade ulla conturbavit, sed pecunia mulctare contentus, in civitatis semota parte concluſit, & quinque supra viginti cohortes pro custodia urbis intulit. His peractis, Romam denuo in Illyrium rediturus abscessit. Fama deinde vulgante Segestanos custodiam quam in urbem recepissent, per vim interemisse, Cæsar quanquam hyemis tempore, cursu ad eos proficiscitur. Tandem rumorem falsò editum intelligens, veritatis causam subinde invenit: suos in periculo constitutos fuisse, Segestanis inopinè eos invadentibus, à quibus multi confestim interempti essent: verum sequenti die milites, cives invadentes, obtinuisse urbem. Quamobrem Cæsar copias in Dalmatas convertit, gentem Illyriorum aliam, & Taulantiis finitimam. Dalmatæ quidem ex quo sub Gabinio quinque cohortes interimentes signa ademerant, ob res prosperè gestas animis elati, per decem annos neutiquam deposuere arma, & advenienti Cæsari unà cum Segestanis occurrere statuerant. Erant quippe bellicosissimorum millia duodecim & ultra, ducem quoque ipsis Versum nomine præfecerant. Ille Promonam Liburnorum urbem denuo invadens, vallo fossáque munierat, aliáque ex natura locorum munitissima occuparat:

Legati Segestanorum ad Cæsarem.

Segestani à Cæsare victi supplicare discunt.

Segestanos ut tractarit Cæsar, eorum virtutem admiratus.

Dalmatæ.

Versus dux.

Promona denuo invaditur.

parat: nam regio omnis montosa, collibus undique acutis, pinnarum in modum erectis, prominet. Major itaque eorum pars urbem insederat: custodias verò per colles in altum eminentes collocarunt, sic ut ab excelso Romanorum castra facilè respicerent. Cæsar propalam omnes muro sepire velle simulat, clanculum autem audaciores, qui aditus ad montium summa deferentes explorarent, emittit. Hi igitur per sylvas se occulentes, nocte custodias invadunt, & adhuc somno consopitas ferro cædunt, ac Cæsari finem itineris sibi adesse significant, ad expugnationem urbis majoribus copiis esse opus, & ex tumulis per vim captis alios supra alios emittunt, ad eos qui ulteriores colles occuparant. Confestim igitur turba ac trepidatio barbaros invadit, quum se omni ex parte circumventos esse intelligunt: maximè verò qui in tumulis steterant eminentioribus, ob aquæ indigentiam in primis formidantes, ne exitus undequaque clauderentur, in Promonam deferuntur. Cæsar urbem duósque assistentes colles, qui ab hostibus tenebantur adhuc, per quadraginta stadia muro sepsit: & interim Teutinum, alium Dalmatarum exercitum ducentem, ut his qui obsidebantur afferret opem, invadit, fusúmque per montes insequi pergit, & adhuc prospectante eo Promonam capit: nam quum munimentis nondum editis cives ab extra decurrissent, citróque repellerentur, Romani fugientibus illis se immiscentes urbem ingrediuntur, ac tertia civium parte deleta, reliqui in arcem fuga abeunt. Romanorum cohors interim ad portas eos observabat. His quum barbari quarta nocte invecti essent, cohors timore ducta portas dereliquit: verùm Cæsar hostium impetum confestim repulit, ac sequenti die se dedentes ultro cepit. Ex cohorte quòd custodiam reliquerat, sorte jacta decimum quemque morte mulctavit: ex turmarum ducibus binos, ex decem singulis imminuit: reliquos ea æstate hordeo, frumenti vice, cibari jussit. In hunc modum Promona capitur. Teutinus exercitum per montes fugientem in varias partes effuderat. Quamobrem Romani non longè illos insecuti sunt, divisionem eorum per tam multa loca, ob viarum inexperientiam, vestigiorúmque implicatam confusionem formidantes: nulla quippe itinera in unum copulant nemorum ingressus: & Dalmatæ Gabinio insidias struentes, per vallem profundam & in longum prodeuntem inter duos montes delituerant: quo in loco insidias Cæsari pariter instruxerant. Ceterùm ille itinerum concursus igne succendit, & per montium superiora præmisso exercitu, qui ab utraque parte ad eum properaret, iter per vallem arripit, sylvas undique præcidens, urbésque invadens, & quæcunque obvia in itinere igne corrumpens.

Teutinus dux.

Promona capta.

766

Cæsar cohortem decimat.

Setovia urbs obsessa.

Setovia urbe obsessa, barbarorum manus ingens in auxilium advenerat: quibus obvius Cæsar urbem ingredi prohibuit. Eo in prælio lapide genu saucius, per multos dies æger jacuit. convalescens Romam ad consulatum rediit, cum Barbatio Tullo collega magistratum initurus, Statylium Taurum ad residua ejus belli dereliquit, mensis initio ingressus consulatum. Eamet die Antonio administratione præbita, ipse in Dalmatas iterum procurrit, triumviratum adhuc obtinens: jam enim secundi quinquennii tempus effluxerat: quem à se ipsis á principio invaserant, populus verò subinde confirmarat. Dalmatæ igitur fame fatigati, commeatu undique excluso, venienti Cæsari sponte obviant, seque illi suppliciter dedunt, obsides numero septingentos ex propriis filiis exhibent. Hos Cæsar Romanorum signa Gabinio adempta ferre monuit: tributa quoque quæ sub Cajo Cæsare olim pollicti in id tempus distulissent persolvere imperavit: ita Romanis obsequentiores deinceps effecti sunt. Ea signa Cæsar in porticu quæ Octavia dicitur, appendit. Devictis Dalmatis, Derbani appropinquante Cæsare, veniam deprecari velle, obsides tradere, & tributa olim intermissa exsolvere confestim promisere. Igitur Cæsar propius ad illos venit: cui obsides juxta fœdus exhibuere, quos absenti ob valetudinem tradere, & fœdus firmare recusaverant. Videntur & hi postremò inducti à Cæsare, qui Illyriorum tellurem omnem quæ à Romanis defecerat, aut prius sub imperio neutiquam assueverat, ad obsequium redegit. Eam ob rem triumphus Illyrius à senatu Cæsari decretus est, quem post devictum tandem egit Antonium. Residui deinde Illyriorum habebuntur ante Pæones à Romanis, Rhetii: post Pæones Norici, Mysique, qui ad Euxinum pontum usque incolunt. Rhetios igitur & Noricos existimo Cajum Cæsarem quum adversus Celtas depugnaret, subegisse, aut Augustum Pæones quum aggrederetur bello superasse. In medio quippe amborum sedes habent. Nec ullum in Rhetios aut Noricos bellum gestum privatim reperi, quamobrem cum reliquis finitimis unà devictos fuisse arbitror. Marcus enim Lucullus, Lucii Luculli frater qui Mithridatem debellavit, Mysiorum regionem excurrit omnem, & usque ad fluvium cursum tenuit: quo in loco quatuor Græcorum urbes Mysiis finitimæ sitæ sunt, Istros videlicet, Dionysopolis, Odisus & Mesembria. Deinde Romam ex Gallia magnum illum Apollinem qui in palatio situs est adduxit. Nec ulterius quicquam à Romanis rempublicam regentibus contra Mysios actum fuisse, aut ad tributa redactos esse, aut ab Augusto gestum legisse memini: sed Tiberium, qui post Augustum impera-

Cæsar sauciatus.

Barbatius. Tullus. Statylius Taurus.

Dalmatæ Cæsari se dedunt.

Tributa Dalmatis imperata.

Derbani Cæsari se dedunt.

Triumphus Cæsaris de Illyriis.

Apollo ex Gallia Romam adductus.

imperavit, eos tenuisse. Verùm hæc à me ante Ægypti adeptionem à populo peracta suo loco perscripta sunt. Quæ verò post Ægyptum imperatores tenuerunt, aut bello vendicarunt, veluti propria ipsorum opera, post communia tandem diximus, quibus multa de Mysiis quoque continentur. Nunc autem ex quo Mysios, Illyrios Romani existimant, hic liber à me Illyriorum appellabitur, qui ut absolutus crederetur, præscribere visum est, Lucullum jam antea sub populo imperantem Mysios excurrisse, Tiberium verò sub monarchia illos recepisse. 767

Græcum exemplar, Lector, unde Illyrica transtulit interpres, nondum nacti sumus integrum: sed tantùm ejus fragmentum, quod & ipsum tibi exhibemus. Interea faciendum duximus ut saltem versionem interpretis, qualiscunque illa esset, adjiceremus. Tu lector utere, fruere, & nostris laboribus fave.

EX APPIANI HISTORIARUM LIBRO I.

Qui inscribitur, De Regibus Populi Rom.

EXCERPTA.

CVM Tarquinius Sabinos adversus populum Rom. concitaret, Claudius Regillo Sabinorum oppido oriundus, gentem in officio continuit, & quo minus fœderis leges violarent, obstitit. Cujus rei causa postmodum in judicium vocatus, Romam transfugit cum cognatis & amicis ac clientibus circiter quinquies mille. His omnibus locus ad habitandum in urbe, & ager, & civitatis jus à Romanis datum: Claudius ipse qui adversus Sabinos egregiam operam navaverat, inter patres lectus, ac Tribus ex ejus nomine Claudia appellata est.

ΕΚ ΤΗΣ Ι'ΣΤΟΡΙΑΣ Α'ΠΠΙΑΝΟΥ̃,

Τῆς ἐπιγραφομένης βασιλικῆς,

ΕΚΛΟΓΑΙ'.

ΟΤΙ Ταρκυνίου Σαβίνους κ) Ρ'ωμαίων ἠρέθιζε. Κλαύδιος ὁ ἀνὴρ Σαβῖνος ἐξ Ρηγίλλου πόλεως δυνατὸς ὢν ἐκ τοὺς Σαβίνους περιαπορδέων. ἕως κελεύμενος ἐπὶ τῷδε ἔφυγε ἐς Ρώμην μ) συγγενῶν, κ) φίλων, κ) δούλων πεντακισχιλίων. οἷς πᾶσι Ρ'ωμαῖοι χώραν ἐς οἰκίας ἔδοσαν, καὶ γῆν ἐς γεωργίαν, & πολίτας ἔθεντο. τ ὁ Κλαύδιον κ) ἐς τὸ βελευτήριον κατέλεξαν. ἀποδεικνύμενον ἔργα λαμπρὰ κ) τ Σαβίνων. & φυλὴν ἐπώνυμον αὐτῷ κατέστησαν.

EX LIBRO II.

Qui inscribitur Italicus.

Captis Veiis cùm quædam portenta à Diis ostenderentur,

Ὅτι σημείων γενομένων ὑπ θεῶν ἀηδῶν μ) τῶν Βειντίας ἁλόντος, οἱ μά-

Κλαύδιος δ' ἀνὴρ Σαβῖνος ἐξ Ρηγίλλης πόλεως] Sic emendavi, cùm in exemplari scriptum esset Ηερίλλα Auctorem autem emendationis habui Dionysium Halicarn. lib. v. & Suetonium in Tiberio cujus hæc sunt verba *Patricia gens Claudia orta est ex Regillis oppido Sabinorum.*

Κεκτήμ

εἰ μάντις ἔλεγεν ἐκληφθῆναί τινα θεοῦ ἐνσέβειαν. ἔ ὁ Κάμιλλος ἀνέγνω ὅτι τῷ δεκάτῳ τῆς λείας ἐκλάθοιτο τὸν θεὸν τὸν χρήσαντα περὶ τὸ λιμνης ἐξελεῖν. ἡ μὲν οὖν βουλὴ τοὺς λαβόντας ὅπῃ ἐκ τῶν Βειέντων, ἐκέλευσεν ἀποτιμήσασθαι καθ' αὑτούς, ἔ σφῶν ὅρκῳ τὸ δέκατον εἰσενεγκεῖν. ὑπὸ δὴ εὐσεβείας οὕτω ὤκνησεν ἔ τὸ γῆς ἤδη πεπραγμένης ὡς λαφύρῳ τὸ δέκατον ἀναθεῖναι. κρατὴρ τε δὴ τῶνδε τῶν χρημάτων ἐν Δελφοῖς ἕκειτο χρύσεος ἐπὶ χαλκῆς βάσεως ἐν τῷ Ῥωμαίων ἔ Μασσαλιητῶν θησαυρῷ, μίχθεις τὸ μὲν χρυσὸν Ὀνόμαρχος ἐν τῷ Φωκικῷ πολέμῳ κατεχώνευσε, κεῖται δὲ ἡ βάσις. αὐτὸν δὴ Κάμιλλον ἐν τῷ δήμῳ τις ἐδίωκεν, ὡς αἴτιον γεγονότα τῆ πόλει φασμάτων ἔ τεράτων χαconsulti haruspices, piaculum commissum esse responderunt; & Camillus ad senatum retulit, decimam prædæ Apollini, qui de lacu Albano emittendo oraculum reddidisset, eximere se oblitum esse. Igitur Senatus decrevit, ut quicunque ex Veientana præda aliquid accepisset, sibimet ipse bona fide æstimaret, ac decimæ pretium partis in publicum deferret. Quin & ob religionem æstimata urbe & agro quasi & is prædæ nomine contineretur, decimam Apollini mittendam esse censuit. Ex ea pecunia conflatus crater aureus Delphos missus, qui super ænea base in Romanorum ac Massiliensium thesauro stetit, donec Onomarchus Phocici belli temporibus aurum conflavit, ceterùm basis etiamnum supereſt. Porrò Camillum haud multò pòst quidam ad populum accusavit, quasi auctorem piaculorum ac portentorum omnium quæ à Diis

Κρατὴρ τε δὴ τῶνδε τῶν χρημάτων ἐν Δελφοῖς ἕκειτο χρύσεος ἐπὶ χαλκῆς βάσεως ἐν τῷ Ῥωμαίων καὶ Μασσαλιητῶν θησαυρῷ] In templo Apollinis Delphici multæ erant ædiculæ similes earum, quas vulgo Cappellas dicimus, in quibus singulæ civitates sua separatim donaria collocabant. Hos θησαυροὺς Græci vocant. sic θησαυρὸς Κορινθίων Delphis fuisse memoratur ab Herodoto lib. 1. & Athenienſium, Lacedæmoniorum, aliorúmque thesauri recensentur à Pausania in Phocicis. De his thesauris fortè loquitur Varro lib 6. de lingua Lat. cum ait. *Delphis in æde foramen ad latus est quoddam thesauri specie quod Græci ὀμφαλὸν dixerunt* Similiter & Olympiæ in Elide thesauri fuerunt variarum civitatum, ut Sicyoniorum, Syracusanorum, Metapontinorum, teste Pausania in lib 2. Eliac. qui hos thesauros οἰκοδομητοὺς fuisse dicit. Polemo autem in Helladico hos thesauros ναοὺς, seu ædiculas vocavit. sic enim ait teste Athenæo lib. XI. Πολέμων οὖν ἐν τῷ περὶ τῆς ἐν Ολυμπίᾳ λέγων Μεταποντίνων ναοῦ γράφει ταῦτα. ναὸς Μεταποντίνων ἐν ᾧ φιάλαι ἀργυραῖ ρλϛ. οἰνοχόαι ἀργυραῖ δύο· ἀνάθυσις ἀργυρᾶ, φιάλαι τρεῖς ὑπόχρυσοι. ναὸς Βυζαντίων ἐν ᾧ Τρίτων Κυπαρίσσου ἔχων κεκτένιον ἀργυροῦν. Et in exemplari nostro scribitur rectè Μασσαλιῆται. neque aliter Athenæus lib. XI. ubi de phialis desserit. ἔτι γοῦν καὶ τῶν οὕτως Μασσαλιῆται. quod per τεραπλῶ sieri scribit Stephanus in αἰγίνη. ubi de terminatione in ήτης disserit. τὸ δὲ Βαργυλιήτης καὶ Μασσαλιήτης τέτραπται.

Κω

Diis ostensa essent. At populus jampridem ei viro infensus, ducentis millibus nummûm illum damnavit, nulla miseratione vel ob id tactus quod paulò ante judicium orbatus filio erat. ac pecuniam quidem qua erat damnatus, amici contulerunt, ne corpus contumeliâ afficeretur. Ceterùm indignatus Camillus, Ardeam in exilium abiit, precatus ab Diis immortalibus idem quod Achilles olim precatus dicitur, ut desiderium sui aliquando civitati injicerent; quod quidem non multò pòst consecutus est. Cùm enim Galli urbem occupassent, populus Rom. ad Camillum confugit, eúmque rursus Dictatorem creavit, ut in libro de Gallicis bellis narravimus.

M. Manlius, stirpis patriciæ, cùm urbem à Gallis servasset, magnis honoribus affectus fuerat. Idem postea cùm senem, qui multa stipendia fecerat, judicatum pecuniæ duci à creditore vidisset, agnitum numerata creditori pecunia statim liberavit. Cujus rei causa cùm ab omnibus celebraretur, universis debitoribus

λεπῶν. καὶ ὁ δῆμος ἐκ πολλοῦ τὸ ἀνδρα ἀποσεφόμβρ@, ἐζημίωσε πεντήκοντα μυριάσιν, ὅσι ἐπικλαθεὶς, ὅσ' ὅτι ἀφ' ἡ δίκης αὐτῷ παῖς ἐτεθνήκει. τὰ μ οὖ χρήματα οἱ φίλοι συνεισήνεγκαν, ἵνα μὴ ὑβριθείη τὸ σῶμα τοῦ Καμίλλου. αὐτὸς δ' ἐ βαρυθυμῶν ἐς τὴν Ἀρδεάτων πόλιν μετῴκησε, ἐυξάμεν@ τὴν Ἀχίλλειον ἐυχὴν, ἐπιποθῆσαι Ῥωμαίους Κάμιλλον ἐν καιρῷ. καὶ ἀπλώτησεν αὐτῷ καὶ τόδε ἐ πολὺ ὕστερ@. Κελτῶν γὰρ τὴν πόλιν καταλαβόντων, ὁ δῆμος ἐπὶ Κάμιλλον κατέφυγε, & Δικτάτορα αὖθις εἵλετο, ὡς ἐν τοῖς Κελτικοῖς περὶ ξεσι συγγέγραπται.

Ὅτι Μάρκ@ Μάλλι@ ἐυπατρίδης Κελτῶν ἐπελθόντων τῇ Ῥώμῃ, ζωτὴν ἀφείσατο, καὶ τιμῶν μεγίστων ἠξιώθη· ὕστερ@ ὑ πεσὼν τὴν πολλάκις ἐστρατοῦμβρον ἀγόμενον ἐς δουλείαν ὑπὸ χρεοφειλετῶν ἐλεήσας, ἀπέδωκε τὸ χρέ@ ὑπὲρ αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐυφημούμβρ@, πᾶσιν ἠφίει τοῖς ἑαυτοῦ χρήστας τὰ ὀφλή-

Καὶ ὁ δῆμ@ ἐκ πολλοῦ τὸ ἀνδρα ἀποσεφόμβρ@.] ἐζημίωσε πεντήκοντα μυριάσιν] Aliter Plutarchus in Camillo. ait enim, ἄφλε τὴν δίκην ἐρήμην τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν· ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον χίλια δραχμὰς καὶ πεντακόσια. Cum Plutarcho consentit Livius lib. 5.

Εὐξάμβρ@ τὴ Ἀχίλλειον ἐυχὴν] Eadem sententia utitur Plutarchus. ἐκεῖν@ μὲν οὖν ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς ἀρὰς θέμβρ@ ὅπῃ τοὺς πολίτας καὶ μεταστὰς, &c. Vota autem intelligit quæ Achilles facit apud Homerum ιλ. α. matrem orans ut à Jove contendat, ut Trojanis auxiliari tantisper velit, & Græcos in fugam vertere, quo Græci & ipse Agamemnon præsentiam suam desiderent At quanto modestius Aristides Athenienses, qui cum in exilium decennale suffragiis testarum missus esset. Deos immortales abiens precatus est, ne unquam in illud tempus inciderent cives sui quo Aristidem desideraturi essent. τὴ ὃ πόλεως ἀπαλλαπόμβρ@, inquit Plutarchus, ἤυξατο τὴν ἐναντίαν ἐυχὴν τῇ Ἀχιλλεῖ. μηδένα καιρὸν Ἀθηναίους καταλαβεῖν, ὃς ἀναγκάσῃ τὴ δῆμον Ἀριστείδου μιμνῄσκεσθαι.

Ὅτι

ἀφλήμαστα. ὧθεῖων ᾗ τῇ δόξῃ καὶ ὑπὲρ ἄλλων ἀπεδίδου. ἢ παῖς δημοκηπίας ἐπαιρόμθ ἐβάλλυσεν ἤδη χρεῶν ἀποκοπὰς κινεῖς. ἢ τὸν δῆμον ἠξίου τοῖς δανείσασιν ἀποδόναι τῶν γῶν ἐς τοῦτο ἀποδόμθον ἔτι ἦσαν ἀνέμητον.

ΛΟΓΟΣ γ'.

Ὅτι οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ Κορνήλιος καὶ Κορβῖνος, καὶ Δέκιος δημότης Σαυνίτας νικήσαντες, ὑπέλιπον Καμπανοῖς φύλακας τοῖς Σαυνιτῶν ἐπιδρομάς. οἱ ᾗ φύλακες οἷδε Καμπανοῖς ἀβροδιαίτοις καὶ πολυτελέσιν ἔσιν κοινωνοῦντες ἐφθείροντο τοὺς γνώμας, καὶ ἐφθόνουν ὧν ἔχουσιν ἀγαθῶν, αὐτοὶ πενόμθοι καὶ τὰ χρέα δεδιότες τὰ ἐν Ῥώμῃ. τέλος ᾗ ἐπεβάλλυον τοῖς ξένοις ἑαυτῶν ἀνελόντες ἕκαστοι τὴν εὐουσίαν καὶ ἄχειν, καὶ τὰς γυναῖκας ἐς γάμον μεταγαγέσθ. καὶ τάχα ἂν ἔπραξαν ὠμὸν ἔτω μῦσος, εἰ μὴ Μάμερκος ἕτερος Ῥωμαίων

suis pecuniam creditam donavit, atque accepto tulit. Inde ampliori gloria auctus, etiam pro alienis debitoribus satisfaciebat. Jamque populari aura elatus, novas tabulas populo ostentabat, aut certè agrum publicum, qui nondum erat divisus ut fœneratoribus in solutum darent, suadebat.

EX LIBRO III.

Qui Samniticus inscribitur.

Victis Samnitibus cùm Cornelius Cossus & Valerius Corvinus Consules, ac Tribunus militum Decius, Campanis præsidium militum adversus Samnitium excursiones reliquissent, milites præsidiarii cum Campànis luxu ac mollicie diffluentibus congressi, brevi corruptis mentibus invidere illorum tantæ felicitati ipsi inopes & fœnoris urbani assidua formidine anxii cœpêre; tandemque consilia inter se inierunt de occidendis hospitibus bonisque eorum occupandis, atque uxoribus sibi copulandis. Ac fortasse tam nefarium facinus patratum fuisset, nisi Mamercus, alter Consulum adver-

Ὅτι οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ Κορνήλιος καὶ Κορβῖνος, καὶ Δέκιος δημότης Σαυνίτας νικήσαντες] Tribunum militum interpretatus sum. P. enim Decius eo bello Tribunus militaris fuit, & egregiam operam navavit, & prope æqualem Coss. ipsis gloriam retulit ut refert Livius lib. 7. Ac δημότης quidem plebeium significare haud sum nescius: Decios etiam plebeios fuisse noram, vel ex illo Juvenalis versiculo.

Plebeia Deciorum anima-----

veruntamen quia ea interpretatio ac sententia nimis frigida videbatur, malui aliter interpretari.

Εἰ μὴ Μάμερκος, ἕτερος Ῥωμαίων στρατηγὸς ὅτι Σαυνίτας ἐδῄου] Is C. Marcius Rutilus dicitur à T. Livio & in Fastis. Consul cum Servilio Ahala anno V. C. 411. sequente autem anno Consul fuit Æmilius Mamercus cum Plautio Vennone, sed ejus Mamerci, seu Mamercini nullæ partes in hac conjuratione fuerunt.

Ὅτι

adversus Samnitas iter faciens, id consilium illorum comperisset. Qui eam rem silentio dissimulans, alios quidem tanquam minus validos armis ademptis sacramento solvit: turbulentiores alios Romam per speciem alicujus negocii in commeatum misit simul cum Tribuno, cui occultè mandaverat eos ut in custodia retineret. sed utrique emanasse consilia sua suspicati, circa oppidum Terracinam à Tribuno discedunt, & solutis atque armatis ergastulis Romam versus, proficisci cœperunt ferè viginti hominum millia. Ab urbe ferè diei spatio cùm abessent, occurrit eis Valerius Corvinus, qui positis in Albano monte castris se continuit, quid facto opus esset circunspiciens, ac periculosum ratus cum hominibus desperatis congredi. Interim clàm utraque ex parte congressus fieri, flentibus ac gementibus ut inter amicos ac necessàrios præsidiariis militibus: ac culpam quidem minimè diffitentibus, sed causam in æs alienum quo mersi Romæ essent referentibus. Quæ cum intellexisset Corvinus, ac tot civium sanguine manus cruentare cum pigeret, suasit Senatui ut æs alienum illorum hominum publice dissolveretur, exaggerando difficultatem belli: tot milites cum salutis desperatione ruentes in pugnam haud facilè superari posse; adhæc mutuos utrinque

στρατηγὸς ἐπὶ Σαυνίτας ὁδοὺς ἔμαθε τὸ βούλευμα τῆς φυλάκων. καὶ ἐπικρύψας τὰς μὲν αὐτῶν ἐξωπλίζε, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀφῆκεν οἷα κεκμηκότας· τὰς δὲ πονηροτέρους σκέλασεν ἐς Ῥώμην ἐπὶ τινα χρείαν ἐπίγκλητον, χιλιάρχον τε αὐτοῖς συνέπεμψεν, ᾧ ἐρήτο ἀφανῶς αὐτοὺς φυλάσσειν. ἐκπεμφθῆναι δὲ ὑπώπτευον μεμιλωνοθαι, καὶ ὡς ἐπὶ Ταρρακινὴν ἀφίστανται τε καὶ χιλιάρχε, καὶ τὰς ἐπὶ τῆς ἔρχου ἐν τοῖς ἀγροῖς δεδιμένους ἐκλυσαντες καὶ ὑπαίσαντες ὡς ἐδυνάσατο, ἤλαυνον ἐς Ῥώμην, ὁμοῦ δισμυριοι γεγονότες. ἔτι δ' αὐτῶν ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς ἀπεχόντων ἱππέων Κορβίνος, καὶ παρελθοντος ἐπὶ τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἀλβανῶν ἤρεμει, θεασκοπῶν τε τὸ ἔργον ἔτι, καὶ μέχα ἠθύμησε καὶ ἀπεγνωκὼς μάχεσθαι· οἱ δὲ ἐπιμίγνυνται ἀλλήλοις κρύφα, καὶ ἀδυρμοὶ ἐκ δακρυα τῶν φυλάκων ἰῶ, ὡς ἐν οἰκείοις καὶ φίλοις, ἀμαρτεῖν μὲ ὁμολογοῦντων, τὴν δὲ αἰτίαν ἐς τὰ χρέα φερόντων τὰ ἐν Ῥώμῃ. ὧν ὁ Κορβίνος ἀσθανόμενος, ἐκ οἰκῶν ἄψασθαι πολιτικῆς καὶ τοσούτου φόνου, συνεβούλευε τῇ βελῇ τε χρέα τοῖς ἀνδράσι μειδέναι. τόν τε πόλεμον ἐξαίρων ἐπὶ μέγα, εἰ τοσῶνδε ἀνδρῶν δύναιτο κρατῆσαι μαχομένων ἐξ ἀπογνώσεως, ἐκ τας σωμοδους αὐτῶν καὶ ἐπιμιξίας ἐν ὑποψίᾳ τιθέμενον, μὴ ἀσθενὲς ὁ ἰδιος αὐτῶν στρατὸς ἐς πάντα ᾖ πιστὸς, ἅτε συγγενὲς ὄντες ἐκείνων καὶ ἀχ ἧσσον αὐτῶν αἰτιώμενοι τα χρέα. σφαλέντα δὲ κινδυνοδοσθῆ ἔφη ὡς ἐλαττόνων,

congressus ac colloquia se suspecta habere, ne fortè milites sui, quippe illorum necessarii, nec minus conquerentes de gravitate æris alieni parum sint constanti fide: porrò si ipse victus sit, graviora

καὶ τὰ

ἐ τῷ νίκῃ εἰ κρατήσειαν ἀτυχεστάτῳ ἐσεῖ τῇ πόλει καὶ οἰκείων τοσῶνδε εἰς ἡ βουλὴ πεισθεῖσα τὰς μὲν τ χρεῶν ἀπεκόπας ἐψηφίσατο πᾶσι Ῥωμαίοις, τοῖς δὲ τὸν ἐχθροῖς ἀδειαν. οἱ μὲ δὴ τὰ ὅπλα ἀποθέμενοι κατέσεσαν ἐς τὴν πόλιν.

Οὗτι Μάλλιος Τορκουάτος ὁ ὕπατος τοιοῦτος ὢν τῷ ἀρετῷ. τούτῳ πατὴρ γεγόνητο μικρολόγος ἀμελὴς ἐς αὐτόν. ἀ ἐν ἀγροῖς αὐτὸν εἶχε μὴ τ θεραπόντων ἐργαζόμενον τε ἀ τρεφόμενον. γράψαμενον δὲ αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς ἀδικήμασι Πομπονίος δημάρχου, ἐ μέλλοντος ἐρεῖν τι καὶ περὶ τ ἐς τὸν παῖδα κακώσεως, ὁ παῖς ὧδε Μάλλιος ἦκεν ἐπικρυπτὸν ξιφίδιον ἐς τὴν οἰκίαν τ δημάρχου, ἀ τυχὸν ἠξίωσεν αὐτὸ μόνος, ὡς δή τι λέξων χρήσιμον ἐς τὴν δίκην. παρελθόντες δὲ λεγόμενον ἐκέλευσε τοὺς θύρας. ἀ τὸ ξίφος ἐπισπάσας ἠπείλησε τῷ δημάρχῳ κτενεῖν αὐτὸν, εἰ μὴ ὀμόσειεν ὅτι λύσει τὴν πατρὶ τὴν δίκην. ἐ ὁ μὲ ὤμοσε, ἐ διέλυσεν, ἐπιτρέψαντος τ δήμου τὸ συμβάν. ὁ δὲ Μάλλιος ἐξ ἐκείνου λαμπρὸς ἦν, ἐπαινέσαντος ὅτι τοιόσδε ἐς τοιόνδε πατέρα ἐγένητο.

Οὅτι μὴ τὸ ναυάγιον ὁ Πύῤῥος ὁ βασιλεὺς τ Ἠπείρου ἐς τὸν Τάραντα κατήγετο. καὶ οἱ Ταραντῖνοι τότε μάλιστα τοὺς βασιλικοὺς ἐσαπίους ἐστικιζομένους τε τῶν σφῶν βίᾳ, ἐ φανερῶς ἀνυβρίζοντας παῖς αὐτῶν γυναιξὶ ἀ παισίν. ὡς ὃ ἀ διſcrimina imminere; ſin vicerit, luctuoſam Reipublicæ tot civibus ſublatis victoriam fore. His inductus Senatus, univerſis civibus novas tabulas, defectoribus verò veniam conceſſit, qui mox poſitis armis urbem ingreſſi ſunt.

Ejuſmodi virtus in Manlio Torquato Conſule fuit. Patrem hic habuerat nimis parcum ac duriorem erga ſe: à quo rus ablegatus ruſtico opere fatigabatur eodem cultu victúque ac ceteri ſervi. Cui cùm Pomponius Tribunus plebis diem ad populum dixiſſet, atque inter cetera crimina id eſſet objecturus, quod filium juvenem indigniſſimè tractaret, Manlius adoleſcens pugionem ſub veſte tegens, in domum Pomponii venit, petiitque ut remotis arbitris cum eo agere ſibi liceret, quaſi quidpiam inſtruendæ aut confirmandæ accuſationi dicturus eſſet, Admiſſus cùm ſermonem inchoaret, januam occluſit, ſtrictóque pugione, mortem Tribuno præſentem interminatus eſt, niſi ſe ab patris accuſatione deſiturum juraret. Ita Pomponius jurare compulſus, accuſationem inſtitutam deſeruit, cauſámque populo expoſuit. At juveni Manlio ea res magno honori fuit, quod talem ſe erga ejuſmodi patrem præſtitiſſet.

Poſt naufragium Pyrrhus Epirotarum Rex Tarenti portum tenuit. At Tarentinis tum maximè moleſti ac graves Regis aulici fuêre, qui in ædes ipſorum per vim immigrarent, & matres familias liberóſque eorum palàm contrectarent. Poſtquam

verò Pyrrhus sodalitates ac ceteros eorum cœtus & oblectamenta utpote flagrante bello haudquaquam decora sustulit, & gymnasia exercendæ armis juventuti constituit, pœnâ capitis adversus infrequentes propositâ; tum verò quasi insolito opere atque imperio penitùs attriti Tarentini, ex urbe, ac si aliena, in agros fugêre. Exinde Rex occlusis portis custodes apposuit. At Tarentini imprudentiam suam tum apertissimè perspexerunt.

Milites Romani, qui pro salute & custodia Rheginorum adversus hostium excursiones præsidium agebant, simul cum Præfecto Decio, cùm in felicitatem oppidanorum cupiditatis oculos conjecissent, observato solenni festo quo publicè omnes epulabantur, eos interfecerunt, uxoresque eorum invitas sibi copularunt. Causam autem sceleris sui hanc prætendebant, quod Rhegini præsidium Pyrrho prodere voluissent. Ac Decius quidem repentè ex præfecto tyrannus evasit, & cum Mamertinis qui ad Siculum fretum habitant, societatem percussit, qui quidem & ipsi nuper pari scelere adversus hospites suos usi erant. Ceterùm gravi oculorum dolore correptus Decius, cùm Rheginorum medicis diffideret, Medicum quendam ex urbe Messana accersivit, qui jampridem Regio Mes-

σίλω

τὰ συσσίτια σφῶν ὁ Πύῤῥ@ & τὰς ἄλλας συνόδους & ἀλατειδὰς ὡς ἐπεπύσας πολέμῳ διέλυε, γυμνάσιά τε ἔνοπλα ἔπαυεν αὐτοῖς, καὶ θάνατον τοῖς ἀμελοῦσιν ὥρισε, τότε δὴ καὶ πάμπαν ἀηθέσιν ἔργοις & ἐπιπάγμοσι κάμνοντες οἱ Ταραντῖνοι, τὴν πόλεως ὡς ἀλλοτρίας ἐς τοὺς ἀγροὺς ἀπεδίδρασκον. καὶ ὁ βασιλεὺς τὰς θύρας ἀπέκλεισε, & φρουροῖς ἐφίστη. καὶ οἱ Ταραντῖνοι τὴν ἀβουλίας σφῶν ἠσθάνοντο σφῶν.

Ὅπ ἐν Ῥηγίῳ Ῥωμαίων ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ φυλακῇ τ πόλεως, μὴ π πάθοιεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, παρέμενον αὐτοί τε καὶ Δέκιος ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν τοῖς ἀγαθοῖς τ Ῥηγίων φθονήσαντες & φυλάξαντες αὐτὸς ἐνωχυρέντες ἐν ἑορτῇ διέφθειραν, & τοῖς γυναιξὶν ἀκουσίας συνῆσαν. ὡσθάσιν ἢ τ παρανομίας ἔφερεν, ὅπ Ῥηγῖνοι τῷ φρουρῷ ὡρεβδίδοσαν Πύῤῥῳ. καὶ Δέκιος μὲ ἀντὶ φρουράρχ τύραννος λῦ. καὶ φιλίαν ἔθετο Μαμερτίνοις τοῖς ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ & Σικελικοῦ κατῳκημένοις, ἃ ὥσθ πολλῷ κἀκείνοις εἰς ἰδίους ξένους ὁμοια δεδρακόσι. ἀλγήσαντα δὴ αὐτὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ἐν Ῥηγίῳ ἰατροῖς ἀπιστοῦντα, μεταπεμπτ@ ἀπὸ Μεσσήνης ἐθεράπευε Ῥηγῖν@ ἀνὴρ μετῳκηκὼς ἐς Μεσ-

Ὅπ ἐν Ῥηγίῳ Ῥωμαίων ὅπὶ σωτηρίᾳ καὶ φυλακῇ τ πόλεως] Legendum videtur ἐν Ῥηγίῳ Ῥωμαῖοι οἱ ὅπὶ, & cetera.

Μεταπεμπτ@ ἀπὸ Μεσσήνης ἐθεράπευε Ῥηγῖν@ ἀνὴρ] Aliter id narrat Diodorus lib. 22. pag. 264. editionis nostræ. Ait enim Decium à militibus suis pulsum Rhegio, Messanam abiisse, ibique cum in oculorum dolorem incidisset, à quodam medico qui Messanam olim Rhegio migraverat, cæcatum fuisse.

εἰώλῳ ὡς ἐκ πολλοῦ, ὅπ Ῥηγῖ-
νοι ἀγνοόμβρῳ. οὗτος αὐτὸν ἔπει-
σεν ἐπὶ ἀπαλλαγῇ σιωτόμῳ φαρ-
μάκων ἀναγκαίως θερμῶν· ὡς χρόσας
τοῖς κατακαιομένοις ὁ δαπανῶσιν ὑπέ-
λυσεν ἀναγκαίως τοῦ πόνου, μέχρι
αὐτὸς ἐπανέλθοι. ὡς λαθὼν ἐπλεύ-
σεν ἐς Μεσσήνην. ὁ δ' ἐς πολὺ τὸ
ἀδυνῆς ἀναχωρῶν ἀπενίψατο, ὡς
δῦρε τὸς ὀφθαλμοὺς δεδακπυνημέ-
νους. Φαβρίκιος ὁ ὑπὸ Ῥωμαίων
ἐπὶ διορθώσῃ τῶνδε πεμφθείς, τὴν
πόλιν τοῖς ἔτι Ῥηγίνοις λοιποῖς
ἀπέδιδου, καὶ τῶν φρουρῶν τὸς αἰ-
τίους τῆς ἀποστάσεως ἐς Ῥώμην ἔπεμ-
ψεν· οἱ μαστιγωθέντες ἐν ἀγορᾷ μέ-
σῃ τὰς κεφαλὰς ἀπεκόπησαν καὶ ἐξ-
ηρίφησαν ἄταφοι. Δέκιος δὲ φυ-
λακτόμβρος ἐπιμελῶς οἷα πρὸς ἑ-
αυτὸν διεχρήσατο.

Ὅπ Πύρρος μὲν τὴν μάχην καὶ
τὰς ὡς Ῥωμαίους σωτήριας ἐς

sanam migraverat, ac proinde Rheginusne esset obscurum erat. Hic Decio persuasit si liberari eo dolore quamprimum vellet ut medicamentis calidioribus uteretur, statimque impositio ejusmodi collyrio quod adurendi ac depascendi vim haberet, eum dolorem tantisper tolerare jussit, quoad ipse rediisset. Interim clàm in oppidum Messanam navigavit. At Decius cùm dolorem diu sustinuisset, tandem diluto collyrio, luminibus se orbatum reperit. Nec multò pòst Fabricius ad hæc restituenda missus à Romanis, & urbem Rheginis, qui adhuc supererant, reddidit; & milites defectionis auctores Romam misit, qui medio in foro virgis cæsi & capite truncati sunt, sepultura quoque cadaveribus denegata. Decius verò orbatus luminibus, cùm arctissimâ custodiâ teneretur, manus sibi attulit.

Post pugnam percussis cum populo Romano fœderibus, Pyr-

fuisse. Ceterum pulso Decio milites præsidiarii M. Cæsium scribam ejus imperatorem delegerant, ut testatur Valerius Maximus lib. 2.

Φαβρίκιος ὁ ὑπὸ Ρωμαίων ὅπι διορθώσῃ τῆσδε πεμφθείς] Imò L. Genucius. hic enim Rheginorum urbem cepit, & milites defectionis auctores Romam misit, ut ex Livio scribit Orosius anno Urbis 482. cùm anno 473. milites Rom. eam civitatem occupassent. Ita per decem annos eam urbem tenuerunt, quod & Livius ait libro 28.

Οἱ μαστιγωθέντες ἐν ἀγορᾷ μέσῃ τὰς κεφαλὰς ἀπεκόπησαν καὶ ἐξηρίφησαν ἄταφοι.] Notanda sunt Valerii Max. verba: *Milites qui Rhegium injusto bello occupaverant, Senatus carcere inclusit, ac M. Furio Flacco Trib. pl. denunciante ne in cives Rom. adversus morem majorum animadverteret, nihilominus propositum executus est. Ceterum minore cum invidia id ut perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos, securi percuti jussit, eorumque nullum sepulturæ mandari, mortemque lugeri vetuit.* Idem scribit Frontinus lib. 4. Strateg. qui totam legionem millia hominum quatuor securi percussa esse narrat, cui accedit & Livius in lib. 28. sed Polybius circiter trecentos in foro necatos esse tradit, ceteros enim fortiter pugnantes in obsidione cecidisse: quod verisimilius est. Sanè Appianus noster τοὺς αἰτίους duntaxat morte mulctatos fuisse memorat.

Pyrrhus in Siciliam navigavit, pollicitus sociis se ex Sicilia brevi in Italiam reversurum. Tertio post anno reversus est, cùm à Carthaginiensibus ex Sicilia pulsus fuisset, jam ipsis etiam Siculis nimium gravis, propter hospitia ac præbitiones, præsidiorum quoque ac tributorum causa. Quibus ditatus, Rhegium versus vela fecit navibus tectis decem supra centum, onerariis & actuariis multò pluribus. Sed Pœni eum aggressi, naves septuaginta ei depressérunt, reliquas inutiles reddiderunt præter duodecim duntaxat: cum quibus elapsus Pyrrhus cùm venisset Locros (qui Epizephyrii vocantur) ultus illos est, quod præsidium ipsius cum Præfecto, à quibus injuria erant affecti, necavissent. Tanta porrò acerbitate in illos cædibus simul ac rapinis sæviit, ut neque à donariis Proserpinæ manus abstinuerit, cavillatus per jocum importunam religionem superstitioni proximam esse, pecuniam verò paratam absque ullo labore accipere, esse prudentis viri. His opibus in naves impositis cùm solvisset, subitò exorta tempestas has quidem laceravit naves, & cum ipsis hominibus submersit, illas in terram ejecit. Cetera sacra omnis pecunia ad littus Locrensium maris æstu adducta est, adeò ut Pyrrhus ipse serò agnito scelere, cuncta Proserpinæ fano restituerit, ac plurimis hostiis pacem ipsius Deæ expoposcerit. Sed cùm haud perlitaret eò magis furore incensus, quicunque auctores ipsi ejus sacrilegii, aut suasores aut mini-

Σικελίαν διέπλει, ὑποχόμβος τοῖς συμμάχοις ὢν Σικελίας ἐπανήξειν ἐς Ἰταλίαν· καὶ ἐπανῆλθεν ἔτει τρίτῳ, Καρχηδονίων αὐτὸν ἐξελασάντων ἐκ Σικελίας, ἤδη καὶ τοῖς Σικελιώταις βαρὺ ἐπί τε ξενίαις καὶ χορηγίαις, καὶ φρουραῖς, ἐσφοραῖς ἠνυόμενον. ὁ μὲν δὴ πλεύσας ἐκ τῶνδε μεγέθει ἐς τὸ Ῥήγιον διέπλευσε ναυσὶ κατεφράκτοις δέκα καὶ ἑκατόν, φορτίδι δὲ ὁλκάσι πολὺ πλείοσιν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ναυμαχήσαντες αὐτῷ κατέδυσαν ναῦς ἑβδομήκοντα, καὶ τὰς λοιπὰς ἄπλους ἐποίησαν, πλὴν δώδεκα μόνων, αἷς ὁ Πύρρος διαφυγὼν ἐπέπλευσε Λοκροῖς τοῖς ἐπιζεφυρίοις, ὅτι φρουρὰν αὐτῷ ἐπὶ τῇ φρουράρχῳ αὐτῆς ὑβρίσαντες ἐς αὐτὸν ἀνηρήκεσαν. ὠμῶς δὲ αὐτοὺς καὶ πικρῶς κτείνων τε καὶ συλῶν ὁ Πύρρος, ἐπὶ τῇ ἀναθημάτων τῆς Περσεφόνης ἅπτεται· ἐπισκώψας τὴν ἄκαιρον εὐσέβειαν ἐναγῆ δεισιδαιμονίαν, τὸ δὲ συλλέξαι πλεῖστον ἄπονον εὐβουλίαν. ἀναχθέντα δὲ αὐτὸν μετὰ τῶν σύλων, χειμὼν ὑπέλαβε. καὶ τῶν νεῶν τὰς μὲν κατέδυσε καὶ διέφθειρεν αὐτοῖς ἀνθρώποις, τὰς δὲ ἐς τὴν γῆν ἐξέρριψε. τὰ δὲ ἱερὰ πάντα σῶα ὁ κλύδων ἐς τοὺς Λοκροὺς λιμένας ἐπανήγαγεν· ὥστε καὶ Πύρρον ὄψε τὰ ἀσεβείας ἀθώμενον ἀναθεῖναί τε αὐτὰ ἐς τὸ ἱερὸν τῇ Περσεφόνῃ, καὶ θυσίας ἱλάσκεσθαι τὴν θεὸν πολλάς. τὰ δὲ ἱερῶν οὐκ ἀπάντων, ἔτι μᾶλλον ἐξεμαίνετο. καὶ τοὺς αἰεὶ τῶν ἱερῶν συλίας αὐτῷ συμβουλεύσαντας, λέγειν π

λέγοντι σωθεντάς, ἢ ἀμηχανησαμένους τὸ ἔργον ἐκτεῖναι. ὁ μὲν δὴ Πύρρου ὅπως ἐπιπεφύκῃ κακῶς.

stri fuerant, cunctos neci dedit. Ac Pyrrhi quidem res in eam calamitatem erant adductæ.

Ex Libro IV.

Qui Celticus inscribitur.

Ὅπ Κεδίκιος γράμμα φέρων ἀπὸ τῆ βουλῆς ὡς ἐπὶ τὸν ὑπάτου ἀρχῆς, παρεκάλει τὸν Κάμιλλον μηδὲν ὧν πάλαι παρόντι μέμνηται τῇ πατρίδι τῆ ζημίας. ὁ δ' ἐπιχὼν αὐτὸν ἐπ λέγοντα εἶπεν, ὡς ἂν εὐξάμενος ἐπιποθήσαί με Ῥωμαίους, εἰ τοιούτων ἥλπισα τὴν ἐπιποθησιν αὐτοῖς ἔσεσθαι· νῦν δὲ δικαιοτέραν ἐγὼ εὐχὴν εὔχομαι, γλυκεῖαν τῇ πατρίδι χρήσιμος ἐς τοσοῦτον ἀγαθοῦ, ἐς ὅσον κακοῦ ὠφελήλυθεν.

Cædicius cùm decretum Senatus Camillo obtulisset, quo Consul creabatur, hominem cohortari cœpit, ne injuriæ à patria illatæ inpræsentiarum meminisset. Sed Camillus interrupto sermone Cædicii: Nunquam, inquit, equidem à Diis precatus essem, mei ut desiderium patriæ facerent, si ejusmodi illorum desiderium futurum esse existimassem. At nunc æquiora à Diis immortalibus postulo, mea ut opera in tantum patriæ utilis sit, in quantum calamitatis delapsa est.

Ὅπ Κελτοὶ μηδεμιᾷ μηχανῇ δυνηθέντες ἐπιβῆναι τῆς ἀκροπόλεως ἤρεμοῦν, ὡς λιμῷ τοὺς ἔνδον παρασησόμενοι. καί τις ἀπὸ Φ Καπιτωλίᾳ κατέβαινεν ἱερεὺς ὄνομα Δόρσων ἐπί τινι θυσίαν δή τινα ἱερουργίαν, ἐς τ' Ἐστίας νεὼν τέλων τε ἱερῶν ἀμφὶ τῶν πολεμίων ἀμβεθέντων ἢ καταπλαγέντων αὐτῶν τὴν τόλμαν ἢ τὴν εὐσέβειαν, ἢ τὸ ὄψιν ἱερὸν οὖσαν. ὁ μὲν δὴ κινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ἐλόμενος, ὑπ' αὐτῶν ἐσώζετο τῶν ἱερῶν. ἢ τόδε φησὶν ὤφλε γλυκέσθαι Κάτων ὁ Ῥωμαῖος.

Galli cùm nulla vi penetrare in arcem potuissent, quiescere statuerunt quasi propediem Romanos fame expugnaturi. Interim verò quidam Fabius Dorso sacerdos de Capitolio descendit ad solenne quoddam sacrificium in templum Vestæ sacra manibus ferens. isque per medias hostium stationes, seu audacia hominis perculsas, seu pietatem ac speciem plusquam humanam reveritas evasit. Ita ille quum pro sacris periculum subiisset, ab iis ipsis servatus est, quemadmodum Cassius narrat.

Galli

Ὅπ Κεδίκιος γράμμα φέρων ἀπὸ τῆ βουλῆς.] Pontius Cominius is dicitur à T. Livio lib 5 & Zonara in Annalibus, & Plutarcho. At Cædicius is est qui paulò antè nunciarat Tribunus pl. Vocem humana clariorem noctis silentio abs se auditam fuisse, quæ juberet Magistratibus dici Gallos adventare, ut scribit Livius.

Περὶ τῆ ὑπάτου ἀρχῆς.] Fallitur hîc quoque Appianus. Neque enim Camillus Consul, sed Dictator à Senatu dictus est. Sed non dubito quin hîc error compilatori adscribendus sit. Vide suprà, Suidas inspiciendus.

Galli cùm naturâ intemperantes essent, agrúmque haberent præterquam frumento ceteris fructibus inhabilem atque insœcundum: adhæc corpore procero ac delicato porosóq; essent, tunc ebrietate atque ingluvie soluti, tardi atque obesi erant, neque ad cursum, neque ad laborem expediti; ac sicubi laborandum erat, præsudore atque anhelitu celeriter deficiebant.

Ὅπ Κελτοὶ τῷ τε φύσιν ὄντες ἀκρατεῖς, & χῶρον ἔχοντες ὃπ μὴ φορὸς Δημητέλους καρπους τ ἄλλων ἄγριον & ἀφυᾶ. τά τε σώματα αὐτοις μεγάλα ὄντα ἢ τερυφερά, ἢ σαρκῶν ὑγρῶν μεστά, ὑπὸ τ ἀδηφαγίας ἢ μιθης ἐς ὄγκον ἢ βάρ@ ἐξεχεῖτο, ἢ πρὸς δρομους ἢ πόνους ἀδυνάλα πάμπαν ἐγίγνετο. ὑπό τε ἰδρῶτ@ & ἄθματ@, ὅπου ἢ δέοι κάμνειν, ἐξελύοντο ταχέως.

Ex Libro V.

Qui Siculus inscribitur & Insularis.

Hippocrates atque Epicydes fratres, Syracusanorum Imperatores, jamdudum infensi Romanis cùm Syracusanos concitare ad bellum minimè potuissent, in Leontinos, qui à Syracusanis dissidebant, profecti sunt: ac populares suos criminari cœperunt, quod cum Hiero universam Siciliam in fœdere cum Romanis pacto comprehendissent, ipsi proprium sibi fœdus renovassent: quibus verbis magnoperè concitati sunt Leontini. At Syracusani publicè per præconem pronunciarunt, si quis Hippocratis aut Epicydis capita afferret, auro se ea repensuros. Ceterùm Hippocrates à Leontinis Imperator creatus est.

Ὅπ Ἱπποκράτης & Ἐπικύδης ἀδελφω μ ἀλλήλων, στρατηγω ὄ Συρακουσίων, Ῥωμαίοις ἐκ πολλοῦ δυσχεραίνοντες, ἐπεὶ τοὺς Συρακουσίους οὐκ ἴσχυον ἐκπολεμῶσαι, κατέφυγον ἐς Λεοντίνους ἀμφέρμενους τοῖς Συρακουσίοις. & κατηγόρουν τ πατρίδ@ ὅπ τοὺς σπονδὰς Ἱερων@ ἐφ' ὅλῃ Σικελίᾳ πεποιημένου μόνοι Συρακούσιοι σφίσιν αὐτοῖς ἀνακαινίσαιεν. οἱ δὲ ἠρεθίζοντο· καὶ Συρακούσιοι μ ἐπικήρυσσον εἴ τις Ἱπποκράτους ἢ Ἐπικύδου κομίσαι τὴν κεφαλὴν, ἰσοστάμον αὐτῷ χρυσίον ἀντιδώσειν. Λεοντῖνοι δὲ αὖ τὸν Ἱπποκράτη στρατηγὸν ἠρῶντο.

At Siculi qui crudelitatis causa jamdudum invisum habebant Marcellum, tunc multò magis

Ὅπ Σικελοὶ ἢ τέως ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ ὠμότητι Μαρκέλλου τοῦ στρατηγοῦ, μᾶλλον ἢ & τοῦδε τοῦ ἐγ-

Ὅ'π Κελτοὶ τῷ τε φύσιν ὄντες ἀκρατεῖς] Hic locus integrior extat apud Suidam in V. ἀσῖτον.

Μόνοι Συρακούσιοι σφίσιν αὐτοῖς ἀνακαινίσαιεν.] Vide Livium lib. 24.

Ὅπ

γῳ σωτηρήσοντο, ἐφ' ᾧ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐς Συρακούσας ἐσηλθεν· ἢ ὡς Ἱπποκράτη μετετίθεντο, καὶ σωφρονοῦντο μὴ ἀλλύσασθαι χωλὸς ἀλλήλων· ὀμόσαι τε αὐτοὺς ἢ σπονδὰς ἔπεμπον ἐς δισμυρίους πεζοὺς καὶ ἱππέας πεντακισχιλίους.

Οὔπω ἀφειδολημμένῳ τοῦ Μαρκέλλου ἐπίστευον χωλὸς ὅρκων. διὸ καὶ Ταυρομινίων τοῖς χωρισθεῖσιν οἱ, σωίδετο καὶ ὤμοσε μήτε φρουρήσειν τὴν πόλιν, μήτε στρατολογήσειν ἀπ' αὐτῆς.

Οὔτι Κλώδιος ὁ πατρίκιος ὁ Πουλχερ ἐπίκλην, τουτέστιν εὐσχεπής, τῆς Γαΐου Καίσαρος γυναικὸς ἤρα, καὶ ἁρμόσασθαι αὐτὸν ἐς γυναῖκα ὁπλῆς ἐς ἄκρους πόδας ἔτι ὄντα ἀηθείου. καὶ ἐς τὴν οἰκίαν τὸ Γαΐου παρελθεῖν οἷα γυναῖκα νυκτὸς, ὅτε μόναις γυναιξὶν ἐξεῖναι ἐσελθεῖν, μυστηρίων ἀγομένων. πλανηθέντα δ' ὑπ' ὁδηγοῦ, καθάφωνον ὑπ' ἄλλων ὁπλῆς τὸ φωνῆς γεγόμενον ἐξελαθῆναι.

adversus eum commoti sunt, quod Syracusas proditione irrupisset. Itaque cum Hippocrate reconciliati sunt, præstito utrinque sacramento nunquam alterum ab altero discessurum, statimque annonam & copias ei submiserunt peditum xx. equitum v. millia.

Cùm Marcellus sinistrâ famâ laboraret, absque jurejurando nemo ei fidem adhibebat: proinde dedentibus se Tauromenitanis, juravit se neque præsidium oppido impositurum: nec delectum ex oppidanis habiturum.

Clodius Pulcher, gentis Patriciæ, cùm C. Cæsaris uxorem adamaret, sumto muliebri habitu, (quippe etiamnum imberbis) in domum Cæsaris, in qua sacrum bonæ Deæ fiebat, cum ceteris mulieribus noctu ingressus est, tametsi virum ei sacro interesse nefas esset. Sed cùm ab ancilla, quæ eum deducebat, casu deerrasset, indicio vocis detectus à quibusdam fœminis atque expulsus est.

Ex Libro VIII.

Qui Libycus, Carthagin. & Numidicus inscribitur.

Οὔτι Μέτελλος ἀνεζεύγνυεν ἐς Λιβύην τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις, αἰτίαν ἔχων ἀθυμίαν τοῦ στρατοῦ βραδυτῆτος ἐς τοὺς πολεμίους καὶ ἐπὶ σφίσιν ὠ-

Metellus in Africam provinciam populi Romani reversus est, invisus militibus cùm ob segniciem in hostes, tum ob sævitiam

Οὔπω μόναις γυναιξὶν ἐξεῖναι ἐσελθεῖν, μυστηρίων ἀγομένων.] Sacra bonæ Deæ intelligit, quæ mysteria etiam appellat Cicero lib 5. Ep. xxi. ad Atticum, & lib. 6. Ep. 1. *Faciesque me in quem diem Romana incidant mysteria certiorem.* Porrò qua occasione Appianus in hoc libro de hoc Clodii adulterio fit locutus, obscurum est, nisi fortè narrabat hoc loco, quomodo Cyprus insula in ditionem populi Romani venisset rogatione Clodii. hic enim liber de insulis agebat, inscriptusque erat, Ῥωμαϊκῶν Σικελικὴ καὶ Νησιακή, teste Photio.

tiam in suos: quippe delicta militaria acerbissimè castigabat.

Metellus cunctos Vaccensium Senatores neci dedit, eò quod præsidium Jugurthæ prodiderant: ipsum quoque Præfectum præsidii Turpilium civem Romanum, qui non sine proditionis suspicione semet hostibus dediderat, extremo supplicio affecit. Thraces præterea ac Ligures transfugas à Jugurtha redditos partim manibus truncavit, partim in terram ventre tenus defossos, sagittisque ac jaculis ab circunstante exercitu petitos, adhuc spirantes igne admoto concremavit.

μότηϛ. σφοδρα γὰρ τὰς ἀμαρτάνοντας ἐκόλαζεν.

Ὅτι Μέτελλος Βαγαίων ἀνήρει τὴν βουλὴν ὅλην, ὡς τὸν Θεύρραν προδοῦναι Ἰογόρθᾳ, καὶ τὸν Θευρσαγέλαν Τουρτίλιον ἄνδρα Ῥωμαῖον οὐκ ἀνυπόπτως ἑαυτὸν ἐγχειρήσαντα τοῖς πολεμίοις ἐπαπέκτηνε τῇ βουλῇ. Θρᾷκας δὲ καὶ Λίγυας αὐτομόλους λαβὼν παρὰ Ἰογόρθα, τοὺς μὲν τὰς χεῖρας ἀπέτεμνε, τοὺς δὲ ἐς τὸν γύρον μέχρι μηροῦ κατώρυττε, καὶ προτοξεύων ἢ ἐσωκρατίζων ἔτι ἐμπνεύσει πῦρ ὑπετίθη.

EX LIBRO IX.

Qui Macedonicus inscribitur.

At Persæ ex fuga paulatim animo confirmatus, Niciam & Andronicum, quos ad pecuniam in mare dejiciendam & incendendas naves miserat, servatis sibi navibus & pecuniâ, conscios tam fœdi pavoris rem in vulgus edituros esse existimans, nefariè occidit; atque exinde crudelis in cunctos ac formidabilis subita mutatione evasit, nec deinceps quidquam sanæ mentis ac prudenti consilio egit. Sed qui priùs ad persuadendum aptissimus, solers in excogitando, ac nisi cum imperitia laberetur fortissi-

Ὅτι Περσεὺς ἀναθαῤῥῶν ἤδη καὶ ὀλίγον μετὰ τὸν φυγὸν, Νικίαν καὶ Ἀνδρόνικον, ὃς ἐπὶ τὴ καταποντισμῷ τῶν χρημάτων καὶ τῷ ἐμπρησμῷ τῶν νεῶν ἐπιπομφεὶ, ὡς ποιήσας αὐτῷ καὶ τὰς ναῦς καὶ τὰ χρήματα, συνίστορας ἡγούμενος ὑπόρρου φόνου καὶ ἑτέρους ἐξαγγέλλειν, ἀπέκτεινεν ἀθεμίτως. καὶ ἀπὸ τότε ἐνθὺς ὠμὸς καὶ μεταβολῆς ὠμὸς ἐυχερὴς ἐς ἅπαντας ἐγένετο. καὶ ἀδίκως ὑμᾶς ἀδικεῖ εὐβουλόν οἱ ἔτι ὄν. ἀλλ' ὁ πίθανώτατος ἐς εὐβουλίαν, καὶ λογισμὸς δεξιὸς, καὶ εὐτολμότατος ἐς μάχας, ὅσου

Ὅτι Μέτελλος Βαγαίων ἀνήρει τὴν βουλὴν ὅλην] Hæc in Libycis Appiani hodie non extant. ex quo patet eum librum ad nos imperfectum pervenisse, & extremam illius partem, in qua de bellis Numidicis agebatur, desiderari, quippe inscriptus erat hic liber, Ῥωμαϊκῶν Λιβυκὴ καὶ Καρχηδονιακὴ καὶ Νομαδικὴ.

Καὶ τὸν Θευρσαγέλαν Τουρτίλιον] Salustius in Jugurthino, T. Turpilium Silanum vocat.

Εὐμαρεῖ

ἔπα γε μὴ σφάλλοιτο δι' ἀπειρίαν, ἀθρόως τότε καὶ παραλόγως ἐς δειλίαν καὶ ἀλογίστιαν ἐτράπετο, καὶ πικρὸς, καὶ ἐυμεταβέτου. ἄφνω καὶ σκαιὸς ἐς πάντας ἐγίγνετο, ὑπὸ ροπῆς αὐτὸν ἐπιλειπούσης τῆς τύχης. ὥσπερ ἐστὶ πολλοῖς ἰδεῖν μεταβολῆς τοιαύτης ἀλογωτέρους γιγνομένους ἑαυτῶν.

Ὅτι Γένθιος βασιλεὺς Ἰλλυριῶν ἐνὸς ἔθνους τοσούτου Μακεδόσι, Περσεῖ συμμαχῶν ἐπὶ τελαμῶσιν πυλάντιος, ὧν τι καὶ τοσουτοφεῖλε, ἐξῃτεῖτο ἐς τὸν ὑπὸ Ῥωμαίοις Ἰλλυριόν, καὶ πεισθεὶς τοσοῦτον τοσοῦτος αὐτὸν ἐλθόντας Περπέννην καὶ Πετίλιον ἔδησεν. ὧν ὁ Περσεὺς ἀκούσας, τοσοῦτον τὰ λοιπὰ τῶν χρημάτων ἔπεμπεν· ὡς ἤδη καὶ δι' αὐτὸν Ῥωμαίοις πεπολεμωμένου. ἐς ὃ Γέτας ἔπεμπε τὰς ὑπὲρ Ἴστρου, καὶ Εὐμένους ἀπεπείρασεν ἐπὶ χρήμασιν, ἢ μεταθέσθαι τοσοῦτος αὐτὸν, ἢ ἀναλύσαι τὸν πόλεμον, ἢ ἀμφοτέρους ὑπόπτους ἔχειν καὶ ἀγῶνος. Εὐμένει δ' ὡς ὁ ληστρὸς ζῶντα Ῥωμαίοις ἐλπίζων πράξειν τι αὐτῶν, ἢ τῇ πείρᾳ ἀναλύειν τὸν Εὐμένη. ὁ δὲ μεταθήσεσθαι μὲν οὐκ ἔφη, πάλαντα δ' ἦτε τῶν μὲν ἀναλύσεως χίλια καὶ πεντακόσια, τῶν δὲ ἡσυχίας χίλια.

mus in pugna fuisset, tum repentè ad ignaviam & imprudentiam deflexit, præcepsque ac mutabilis & in omnes scævus extitit, jam deserente eum fortuna, quemadmodum usuvenire videmus, ut rebus in deterius ruentibus homines ferè pristinâ prudentiâ suâ excidant.

Genthius, partis Illyriorum Macedonibus finitimæ Rex, cùm societatem trecentorum talentorum mercede cum Perse pepigisset, ejusque pecuniæ exiguam partem accepisset præsentem, mox in eam regionem Illyrici, quæ pop. Rom. parebat, cum exercitu irrupit, & M. Perpennam ac L. Petilium legatos qui de ea re quæstum venerant, in vincula conjecit. Quo audito Perseus, reliquam summam ad eum mittere supersedit, contraxisse eum ratus propriam ac privatam necessitatem belli cum populo Romano. Ceterùm ad Getas, qui trans Istrum degunt, misit legatos, & Eumenem oblatâ pecuniâ sollicitavit, ut aut suas foveret partes, aut pacem sibi conciliaret cum populo Romano, aut certè neutri faveret parti: sperans vel se horum quidpiam impetraturum, vel sanè effecturum ea sollicitatione ut Eumenes suspectus Romanis esset. Sed Eumenes societatem quidem Persei aspernabatur, pacis verò conciliandæ causa mille & quingenta talenta, ut neutri adesset mille poscebat. Interim Perseus comperto

Εὐμένει δ' ὡς οὐ λησομένῳ ταῦτα Ῥωμαίοις ἐλπίζων &c.] Hæc partim corrupta, partim transposita sunt. ac mihi videntur collocari debere post ea verba, διαλαλεῖν τὸ Εὐμένη ὡς ὁ λησόμενον τούτων τοὺς Ῥωμαίους. vel sanè ὡς ὁ λησόμενόν γε τοὺς Ῥωμαίους.

perto Getarum auxilia sibi adventare decem millia peditum, equitum totidem, spernere Eumenem cœpit; atque ideò ut neutros juvaret bello, daturum se quidquam negavit: id enim juxta ambobus turpe esse. pacis verò patrandæ causa daturum quidem eam pecuniam dixit, sed non in anteccessum, verùm Samothracæ in templo depositurum quoad patrata pax esset. Tanta ubique Perseus lævo percitus numine, & levitate & parsimonia agebat. Ceterùm eorum quæ speraverat, saltem alterum consecutus est, ut Eumenem suspectum Romanis efficeret. Porrò Getis Istrum transgressis, pactus erat Clœlius dux eorum, sibi quidem aureos mille, singulis verò equitibus denos, quinos peditibus, quæ summa efficiebat paulò plus centum & quinquaginta millibus aureorum nummûm. At Perseus chlamydes quidem &

κατὸ

Γετῶν δ' ἦν τὸ ἶσον παρασάντων ἐδόκει Κλοιλίῳ μὲν τῷ ἡγεμόνι δοθῆναι χιλίας, χρυσοῦς στατῆρας] Livius lib 44. Clondicum vocat regulum Gallorum, non ut Appianus noster, Getarum Plutarchus autem in Æmilio Paulo, Bastarnas dicit. ἦκον γὰρ αὐτῷ δεηθέντι Βαστέρναι, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δὲ παρασάται. quæ Plutarchi verba nemo melius interpretatus est T. Livio. Is sic ait: *Veniebant x. millia equitum, par numerus peditum, & ipsorum jungentium cursum equis, & invicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos.* Tot verbis opus fuit ut unica vox, παρασάται, explicaretur. Ex his autem colligi potest Bastarnas Gallicam gentem fuisse. Hoc enim genus pugnæ proprium fuit Gallorum, ut testis est Pausanias in Phocicis: δύο γὰρ οἱ πάντες ἦσαν ἵππον ἀφ' ἑκάστου τῶν ἐπιόντων ἵππων ἀγαθοὶ καὶ αὐτοὶ τὰ ἱππικά, &c. quæ brevitatis studio prætermitto. Germani quoque hoc genere pugnæ exercitati fuêre, ut ait Cæsar lib. 1. de bello Gallico in fine: *Equitum millia erant sex, totidem numero pedites velocissimi, quos ex omni copia singuli singulos sua salutis causa delegerant. Cum his in prœliis versabantur, &c.* Parum refert hoc quidem loco Gallicam an Germanicam gentem dicamus: quippe Gallos Germanis permixtos fuisse constat. Certè T. Livius, quem regem Gallorum in libro 44. vocat, eundem regulum Bastarnarum dicit lib. 40. extremo. Et Diodorus Siculus eos modò Γαλάτας, modò Κελτοὺς nominat. Denique in Prologo libri 32. Trogi Pompeii satis indicatur Bastarnas à Gallis ortos esse.

Παρελ-

γατο καὶ ψέλλια χρυσᾶ, καὶ ἵππους ἐς δωρεὰν τοῖς ἡγουμένοις, καὶ στατῆρας φερομένους μυρίους. καὶ πλησιάσας μετεπέμπετο Κλοίλιον. ὁ δὲ τοὺς ἐλθόντας εἰ φέροιεν τὸ χρυσίον ἤρετο· καὶ μαθὼν οὐκ ἔχοντας, ἀναχωρεῖν ἐπ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὧν ὁ Περσεὺς πυθόμενος, πάλιν αὐτὸν ἐλαύνοντος ἔτι, κατηγορεῖ τῶν Γετῶν ἐν τοῖς φίλοις ὡς μεταβολῆς, ὡς φύσεως ἀπίστου. καὶ ὑπεκρίνετο μὴ θαρρεῖν διαμένειν αὐτῶν ἐς τὸ στρατόπεδον ὑποδεξαμένῳ. μόλις δ' ἔφη μυρίους· ὧν καὶ νεωτερίζοντων πρᾶτον δοῦκαθαι. ταῦτα δὴ τοῖς φίλοις εἶπεν, ἕτερα τοῖς Γέταις ἐπλάττετο, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς στρατιᾶς ἥξειν, τὸ χρυσίον τὸ γιγνόμενον ὑπεκνέμεσθαι δώσειν. τοσαύτης ἀνωμαλίας ἔχεται, φερνιζόντων χρημάτων τῷ βαρβάρῳ ἐς θάλασσαν μεθιεμένων. ὁ δὲ Κλοίλιος τοὺς ἀφικνουμένους ἰδὼν, ἤρετο μὴ βοῦς εἰς τὸ χρυσίον κεκομίκασι. καὶ βουλομένης τι λέγειν, ἐκέλευε πρῶτον εἰπεῖν εἰ ἔστι χρυσίον. ὡς δ' ἔμαθεν οὐκ ἔχοντας, ὧν ἀναχωροῦντας αὐτοὺς ἐδέξατο, τὴν στρατιὰν ἀπῆγεν ὀπίσω. καὶ Περσεὺς ἀφῄρητο καὶ τῆς δὲ τὸ συμμαχίας πολλῆς τε καὶ καιρὸν ἐλθούσης. ὑπὸ δ' ἀφροσύνης ἐν Φίλαις χειμάσων καὶ στρατὸν ἔχων πολὺν, Θεσσαλίαν μὲν οὐκ ἐπέτρεχεν ἢ Ῥωμαίοις ἐχρῆτο τροφάς· ἐς δὲ τὴν Ἰωνίαν ἐπεμπε

aureos torques atque equos dona principibus ferebat cum aureorum millibus decem; cúmque haud procul Getarum castris abesset, Clœlium ad se accivit. Sed ille interrogatis qui ad se missi erant, ecquid aurum secum attulissent, cùm minimè id attulisse eos didicisset, redire protinus ad Perseum jussit. Quæ cùm relata Perseo essent, rursus Diis illum ad perniciem impellentibus instítit coram amicis accusare perfidum ingenium Getarum, periculosum sibi videri simulans xx. millia barbarorum in castra accipere: vix decem millia admittere se audere: quos, si seditionem moverint, compescere haud difficile futurum. Hæc cum amicis dixisset, Getis alia nescio quæ confinxit, ac dimidiam partem exercitus postulavit, pollicitus se aurum quod convenerat, daturum. tantâ inconstantiâ laborabat, sollicitus tum de pecunia quam paulò antè in mare demergi jusserat. Enimverò Clœlius iterum à Rege missos aspero vocis sono interrogare ecquid pecuniam afferrent. Qui cùm ambages miscerent, primùm de auro respondere jussit. Quo cùm carere eos intellexisset, ne verbum quidem ultra ab iis audire sustinens, exercitum retro in patriam abduxit. Ita Perseus his quoque auxiliis sanè ingentibus & perquam opportunè oblatis, semetipse privavit: ac præ imprudentia Philæ hyberna agitans, cùm maximas copias haberet, Thessaliam quidem, quæ alimenta Romanis suppeditabat, nullis excursionibus irrupit; in Ioniam verò copias direxit quibus annonam

nam quæ inde subvehebatur Romanis, intercluderet.

Sed Paulo Æmilio ad tantum felicitatis fastigium evecto invida quædam numinis vis incubuit. Nam ex quatuor liberis cùm duos in adoptionem dedisset, Maximum scilicet ac Scipionem, reliquos duos minores natu eodem ferè tempore amisit: alterum triduo ante triumphum, alterum quinque post triumphum diebus. idque ipse Paulus in concione pro rostris commemoravit. Nam cùm Imperatores de suis rebus gestis ad populum disserere moris esset, Paulus in concionem productus hæc ferè dixit: „ Brundusio cùm solvissem, eodem die Corcyram tenui. Inde „ quinto die Delphos veni, atque „ Apollini sacrificavi. Totidem „ diebus à Delphis perveni in „ Thessaliam, ubi exercitum ac„ cepi. Abhinc quindecim diebus „ Regem Persen cepi, ac Macedoniam subegi. Quæ cùm mihi „ adeò præcipiti rerum secunda„ rum cursu contigissent, vereri „ cœpi ne quæ calamitas exerci„ tui in urbem revertenti ingrue„ ret. Postquam exercitus inco„ lumis ad vos pervenit, vobis „ jam timere ab invida numinis vi institi. Ceterùm cùm in ca„ put meum calamitas incubuerit, ac duo mihi liberi simul sint fato „ rapti, equidem quod ad me attinet, calamitosissimus sum homi„ num omnium: de vobis verò, Quirites, jam securus. His tum

κωλύειν τὼ ἀγερῶν, τῶ ὀπεῖθεν αὐτοῖς φερομένω.

Οὕπω Παύλω ἐπ' εὐτυχίας τοσῆσδε ἠνομένω τὸ δαιμόνιον ἐφθόνησε τῆ εὐτυχίας. καὶ οἱ τεσσάρων παίδων ὄντων τὼς μὲν πρεσβυτέρους αὐτῶν ἐς θέσιν ἄλλοις ἐδέδωκει, Μάξιμόν τε καὶ Σκιπίωνα. τὼς δ' νεωτέρους ἄμφω σωιζῆ, τὸν μὲν πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆ θριάμβω, τὸν δὲ μετὰ πέντε ἀποθανεῖν. καὶ τότ' ἤδεν ὁ ἦπλον ὁ Παῦλος κατελογίσατο τῶ δήμω. ἔθους γὰρ οὕτως τοῖς στρατηγοῖς καταλέγειν τὰ πεπραγμένα, παρελθὼν ἐς τὼ ἀγερῶν εἶπεν, ἐς μὲν Κέρκυραν ἐκ Βρεντεσίου διαπλεῦσαι μιᾶς ἡμέρας. ἐκ δὲ Κερκύρας πέντε μὲν ἐς Δελφοὺς ὁδεῦσαι, καὶ θῦσαι τῶ θεῶ· πέντε δ' ἄλλας ἐς Θεσσαλίαν παραγενέσθαι καὶ παρελαβεῖν τὸ στρατόν· ἀπὸ δὲ ζώνης πεντεκαίδεκα ἄλλας ἐλεῖν Περσέα, καὶ Μακεδόνας παραλαβεῖν. οὕτω δὲ ὀξέως ἀπάντων ἐπιτυχὼν δεῖσαι μὴ τῶ στρατῶ συμπέσοι τυχὸν ὑμᾶς ἐπαυιόντι. διαφωνέντος δὲ τοῦ στρατοῦ, ὅτι ὑμῶν ἐδεδοίκει ἔφη, φθονερὸς γὰρ ὁ δαίμων. εἰς ἐμὲ δὲ ἀποσκήψαντος τὸ κακόν, καὶ ἄθρους μοι τῶ δύω παίδων ἀποθνόντων, ἐπ' ἐμαυτῶ μὲν ἐμὶ βαρυσυμφορώτατος, ἐπὶ δὲ ὑμῖν ἀμέριμνος. τοῦτ' εἰπὼν

Παρελθὼν ἐς τὼ ἀγορὰν εἶπεν] Eadem ferè oratio Pauli Æmilii legitur apud Plutarchum in ejus vita.

ὲ καὶ θαυμαζόμενος ὲπὶ πᾶσιν, οἰκτιζόμενος ὲπὶ τοῖς τέκνοις μετ' ὲ πολὺ χρόνον ἀπέθανεν.

dictis, Paulus omnium admiratione ob cetera celebratus, orbitatis autem causa vicem ejus dolentibus cunctis, haud multò pòst vitâ abiit.

ΤΕΛΟΣ

Τῆς Ἱστορίας Ἀππιανῦ τῆς ἐπιγραφομένης βασιλικῆς.

FINIS

Historiarum Appiani.

Τέλος τῆς ἱστορίας Ἀππιανοῦ τ' ὀπιγραφομένης βασιλικῆς.] Error est compilatoris, qui cùm librum primum Appiani Βασιλικὴν inscribi cerneret, ita & totum opus inscriptum esse existimavit, sed Appianus ipse in Proœmio historiæ satis docet opus suum Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν inscriptum esse, ac primum quidem librum, quod res sub regibus gestas continet, inscribi, Ῥωμαϊκῶν βασιλικὴν secundum verò, Ῥωμαϊκῶν Σαυνιτικὴν, & sic deinceps. Utinam verò saltem postremus hujus scriptoris liber extaret, in quo omnes reditus sumptusque ac legiones & classes Imperii Romani prodiderat, ut ipsemet testatur in proœmio.

FINIS NOTARUM.

AD

Ad Orationes, Candide Lector, Civilibus libris inſertas, HENRICI STEPHANI *Annotationes tantum edi curavimus. Quæ vero inter edendum nos ad ipſos illos libros animadvertimus & textui ſubjungi aut calci operis adjici potuiſſent, quia finem deſiderabant typographi, & ne liber in nimiam molem excreſceret, Obſervationum libris, ſeorſim aliquando in lucem emittendis, reſervare maluimus. Ut tamen vacuæ duæ ante Indicem pagellæ implerentur, illud ex incerto Auctore, qui Romanæ Hiſtoriæ corpus ex variis autoribus concinnatum ediderat, Excerptum, quod in aliis editionibus ſtatim poſt ipſius* APPIANI *Præfationem ſequitur, loco movere, & hic Lectori exhibere viſum fuit.*

ITalicæ Appiani hiſtoriæ ſolum proœmium in hoc opus contulimus, nam quod ad res Italicas attinet, Dionyſii Halicarnaſſei hiſtoria De origine Romanorum & eorum rebus geſtis, omnes omnium in eo argumento libros ſuperat: qua quidem ipſis viginti libris, & conditum urbis prolixè narrat, & genus Romanorum, & quicquid eſt ab iis geſtum ad primum uſque bellum Punicum. Scripſerunt & alii multi res Romanas: in his Dio: qui antiquiora quidem curſim: poſteriora verò, maximè autem quæ ſub Cæſaris imperio ad Alexandrum Mammææ uſque (in quo deſinit illius hiſtoria) acciderunt, ſtylo uberiore perſequitur. Ergo ſiquis non in hiſtoria ſolùm, ſed etiam in dictione pro-

Τὸ πρῶτον μόνον τῆς Ἰταλικῆς τοῦ Ἀππιανοῦ ἱστορίας τῇ παρούσῃ ἀνέπτυξα δέλτῳ· ἐπειδὴ ἐς τὸν τοῦ Ἰταλικῶν λόγον ἡ τοῦ Ἀλικαρνασέως Διονυσίου Ῥωμαϊκὴ ἀρχαιολογία πᾶσιν ἐστὶν ἱστορικῶν ἀξιολογωτέρα, καὶ οἴκοθεν τοὺς ὅλους βίβλοις διεξοδικώτερον διαλαμβάνουσα, ὅθέν τε τοῦ οἰκισμοῦ τὸ Ῥώμης, καὶ τοῦ ἔθνους αὐτῆς, καὶ τῶν πραχθέντων ὅσα μέχρι τοῦ πρώτου πρὸς Καρχηδονίους αὐτῆς πολέμου ἐπράχθησαν. καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ συνεγράψαντο, ὧν ἐν Δίων ἐστὶ, τὰ μὲν ἀρχαιότερα ἐπιδραμών, τὰ δὲ τελευταῖα, καὶ μάλιστα ὅσα μετὰ τὴν μοναρχίαν ἐγένετο τοῦ Καίσαρος, καὶ μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμμαίας, εἰς ὃν ἀναπέπαυκε τὴν ἱστορίαν, διεξοδικώτερον ἀναγράψας. δεῖ μέντοι τὴν

μὴ λέ-

μὲ ἀρχαιολογίαν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκ τοῦ Διονυσίου λαμβάνειν, εἴπερ μὴ τῶν ἀκριβῶς μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν γλῶτταν ὠφεληθῆναι ἐκ τῶν ἀναγινωσκομένων εἰρηκότος· τὰ δὲ μὴ τοὺς μοναρχοὺς, ἐκ τοῦ Δίωνος· τοὺς δὲ καὶ ἐθνῶν πρόξεις, ἐκ τοῦ παρόντος Ἀππιανοῦ· ἀφ' ἧς ἀναλεξάμενος ἔγωγε τὰ μὲν ἐμφύλια τὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ Ἀντωνίου, καὶ ἑξῆς τύπους τὰ Ῥωμαίοις πρὸς Αἰγυπτίους ἄχρι Κλεοπάτρας γενόμενα, ἔτι τε τὰ Ἰουδαϊκὰ, καὶ τὰ Ποντικὰ, καὶ τὰ Δακικὰ, εἷς ὁ Τραϊανὸς, ἐλαμπρύνατο, τά τε Ἰβηρικὰ, καὶ τὰ Ἀννιβαϊκὰ, τά τε Καρχηδονικὰ, καὶ τὰ Σικελικὰ, καὶ πρὸς τύπους τὰ Μακεδονικὰ, καὶ τὰ Ἑλληνικὰ, καὶ πολλῶν καὶ ἄλλων ὄντων. τύπους χαλκοῦς, ἐν δυσὶν αὐτὰ στοιβάσι κατέχειν.

ficere velit, quicquid ad Romanorum originem, & antiquiora tempora spectat, id illi omne à Dionysio Halicarnasseo petendum est: quæ sub imperatoribus acciderint, à Dione. Quæ verò cum variis populis sigillatim gessêre Romani, Appianus hic docet. Ceterùm quum essent multo plures Appiani libri, nos ex integro illius opere eos selegimus libros, quorum indices subjunximus: nimirum Civilium, quæ res Augusti & Antonii complectuntur: deinde quæ Romani cum Ægyptiis usque ad Cleopatram gesserunt: item, Judaica, Pontica, Dacica de victoriis Trajani, Iberica, Annibaica, Punica, Sicelica, & hoc amplius, Macedonica, & Græcanica. Hos omnes libros in duo volumina conjecimus: atque his fuimus contenti.

FINIS.

HARDERVICI,

Ex Typographiâ PAULI VANDEN HOUTE, Academiæ Duc. Gelriæ & Comit. Zutphaniæ Typographi.

ANNO M. DC. LXX.

INDEX
IN
APPIANI ALEXANDRINI
Historiarum Libros,

Cujus numerum paginis, quia is non huic nostræ, sed Parisiensi Henrici Stephani editioni correspondet, ad oram Codicis notavimus: quod etiam in notarum allegationibus observandum erit.

A

Abala portus. 736
Abgarus vide *Agbarus.*
Absarus fluvius. 240
Abundantia rerum omnium in exercitu Pompeii, contra defectus in castris Cæsaris. 469
Abydus & Sestus præsidiis ab Antiocho munita. 99
Abydo & Sesto trajectus in Asiam. 99
Abydus à Livio oppugnata. 101
Abydo Romanos arcere cogitat Antiochus. 104
Abydenum fretum. 639
Academia. 191
Acarnaniam invadit rex Antiochus. 96
acclamatio exercitus ad orationem Pompeii. 460
acclamatio militaris à Cassio & Bruto. 646
acclamatio populi ad Cæsarem, fausta precantis. 496
acclamatio varia pro Rostris, pacem & vindictam petente plebe. 511
acclamatio judicum & plebis ad Scipionis orationem. 113
acclamatio & plausus populi ad conspectum Cassianorum. 517
acclamatio fausta ad coss. Crassum & Pompeium. 427
Accusatores conspiratorum in Mithridatem Sylla supplicio afficit. 202
Acerrarum senatus contra fidem à Carthaginiensibus datam in puteos conjectus. 33
Acerræ obsidentur. 376
Achæorum portus Livio se dedit. 101
Achæorum genus unde. 241
Achæos aggreditur Mithridates. 216
Achæos fugat Mithridates. 221
Achaia auxiliares viros Eleam mittit. 102
Achillas, Ptolemæi militia curator. 480
consilium dat de interimendo Pompeio. ibid.
de Achillæ supplicium à Cæsare sumptum ob scelus in Pompeium patratum. 484
Achillæ & Photini casus plausibilis. 491
Achillei populi. 757
acies Cæsaris & Pompeii quomodo ad Pharsalum ordinata. 474. 475. & seq.
acies Romana aptè per Antonium instructa, pro miraculo est

Parthis, ideóque fugere coguntur. 159
Acilius proscriptus quomodo servatus. 611
Acilii uxoris pietas. 612
acta Cassii Brutique sub compendio recensentur. 666. & seq.
acta Cæsaris rata ab senatu. 666
acta Cæsaris rata haberi vult Antonius 511. *senatusque approbat.* 513
acta Cæsaris sub compendio. 522 & seq.
acta Sulpitii ceu illegitima abrogata. 386. & seq.
actorum Cæsaris commentarii & pecunia in ædes Antonii delata. 507
actorum rationem exigere à magistratu petit Pompeius. 441
Actium, ubi navalis pugna inter Cæsarem & Antonium. 611
Actius Varus Pompeianis præest in Africa. 455
Adana oppidum. 237
adolescentis in Syllam imperium deponentem convitia. 415
de hoc adolescente Sylla dictum. ibid.
adolescentem petulantem vocat Cæsarem Octavium M. Antonius. 554
adoptatus Octavius à Iulio Cæsare. 518
adoptionem acceptat Cæsar Octavius. 534
adoptioni autoritas prætoris interponitur. ibid.
adoptionis vis. 586
adoptatorum jus idem quod nativorum filiorum. ibid.
Adramyttenorum in Italos hospites mira crudelitas. 185
Adrianus 481. *Adrianus urbem Hierosolymam postremùm diruit.* 119
Adriani & Trajani patria urbs Hispaniæ, quæ dicta fuit à Scipione Italica. 275
Adrianus imperator proconsulibus distribuit Italiam. 374
Adriaticum mare media bruma tranquillum Cæsari. 522
Adrumetum civitas. 18. 26
Aeta tergus aureum, unde poëtis natam fabulam putat author. 242
ædes Sarpedonis sacrata apud Xanthios. 634
ædes Ciceronis à Clodio diruta. 436
ædem patri consecrat Cæsari Cæsar Octavius. 521
Ægeum mare ad persequendos piratas curat L. Culleo. 236
Ægina Atheniensibus data ab Antonio. 675
Ægyptius triumphus Cæsaris. 491
Æmilius Lepidus in Hispaniam mittitur contra Numantinos. 300
Æmilius proscriptus à triumviris cæsus. 605
Ænaria, antè Pithecusa. 711
in Ænariam conventus pro reconciliandâ pace inter Cæsarem & Antonium & Pompeium. ibid.
Æneas condidit Lavinium. 439
Ænobarbus fit amicus Antonii per Asinium. 700
Ænobarbus non fuit conscius necis C. Cæsaris. 707
Ænobarbus maritima ora vastat agnoscentia triumvirorum imperium. 686
Ænobarbum ablegat in Bithyniam Antonius. 708
Ænus. 639
Æoles assueti parere barbaris Asiæ regibus. 92
Æqui. 336

Æquulanum Hirpinorum oppidum oppugnatur. 308. *quasi vi captum, diripitur.* 381
æs alienum contraxit ingens in captandis hominum benevolentiis C. Cæsar. 428
æris egens Sylla. 206
æris alieni ergò orta in Vrbe seditio. 382. 383
ærarium effregit Cæsar. 453
ærara Laodicensium diripuit Cassius. 625
Æsepus fluvius. 222
Æsopi sapientiam mirantur Seleucienses. 154
Æsculapii templum Carthagine prædives, & ceteris templis nobilius. 81
ætas nondum legitima obstat, quominus Scipio consul mittatur Carthaginem. 68
Ætolia vastatur. 98
Ætoli sese Antiocho dedunt. 92
Ætna horrendi fremitus terrent Germanos. 738
affectus pius militum invicem se salutantium & complorantium, Lucii & Cæsaris. 698
Afranius fortiter in bello pugnans cadit. 378
Afrorum castra à Scipione invaduntur noctu. 11
Africam devastat Corn. Scipio & Italiam Annibal. 2
Africa provincia Publio Scipioni decreta. 345
Africam Lepido tribuit vice ademptarum provinciarum Cæsar. 677
Africa duplex provincia, alia alio nomine vocata. 610
Africæ oram ad persequendos piratas curant Lentulus Marcellinus, & P. Attilius, 236
in Africam expeditio Romana describitur. 45
Africanum triumphum de Afris agit Cæsar. 491
Afri in mare prosilientes. 100
Agamemnon vocatus per jocum militarem Pompeius. 470
Agari, gens Scythica, Mithridatem curant. 231. *remedia conficiunt è serpentum virulentia.* ibid. *comitatum regium semper sequuntur.* ibid.
Agathocles Syracusanorum tyrannus. 8
Agathoclis turris. ibid.
Agathocles Siculorum tyrannus Hipponis conditor. 67
Agathocles Lysimachi filius à patre interfectus. 130
Agave. 155. *carmen ex Euripidis Bacchis de Agave.* ibid.
Agbarus submissus ut Crassum fallat. 140
convitia Cassianorum Crassi militum in Agbarum. 142
Agbarus Romanorum pædagogus & castigator. ibid.
Agbarus Arabum phylarchus, vir dolosus & lubricæ fidei. 140. 141
agema quid. 107
ager Campanus fertiliss. 433
ager Romanus negligenter ob multa bella divisus. 360
agri distributi militibus Cæsaris 678
agri divisi militibus Cæsaris. 980
agrorum veteres possessores suppliciter ad optimates confugientes solus excipit Lucius. 682
agris quomodo mulctabantur victi à Romanis. 353
agros Brundisinos depopulatur Ænobarbus. 686

agros distribuit pauperibus C. Cæsar. 433
agraria lex in totum abrogata à Sp. Borio tribuno pleb. 366
agrariam legem nec improbat nec approbat Scipio Africanus 361
Agriani. 762
Agrippa Aquitanos fundit. 725
Agrippa, Cæsari amicissimus, contra Lucium movet. 689
Agrippa Sigiuntum recipit. 705
Agron Illyriorum rex. 760
ejus interitus, uxori regnum tradit filio servandum. ibid.
Agronis uxor legatos Romam mittit. ibid.
Ajacem Telamonium refert Pompeius in pugna ad Pharsalum 478
alacritas militum ob ignotam fugæ ignominiam. 467
Alba. 336
Alba 688 apud Albam seditio militum Lucii. ibid.
Albienus in Ægyptum missus. 576
Albinovanus in Numidia profugus Mario se conjungit. 388
Albinovani legio Lucana. 406
Albinovani perfidia. ibid.
Alcetas. 121
alea sit jacta, dictum Cæsaris. 449
Alexander Paphlago ab L. Lucullo captus & in triumphum ductus. 223
Alexandri filii qui. 120
Alexandri filiorum mors. 122
Alexandri Macedonis chlamyde protectus triumphum agit Pompeius. 253
Alexandro magno collatus Cæsar. 522
Alexandropolis, in India. 125
Alexandreschata, in Scythia. ibid.
Alexandrini regem ab Sylla impositum occidunt. 414
Allobrogum legati in Catilinæ conjurationem pellecti. 430
Allobrogum legati capti cum Vulturtio. 430
Alor fluvius. 334. 463
alias fauces per Alpes aperit Pompeius ad æmulationem Annibalis. 419
altercatio Bibuli & Cæsaris. 433
Amastrim civitatem oppugnat expugnátque L. Lucullus. 227
Amastrim usque depopulatur Mithridatis regionem Nicomedes. 177
Amatium cur occiderit Antonius 549
Amazones dictæ bellicosæ mulieres. 242
Amazonum terra. 217
in Amazonas Herculis expeditio susceptæ. 227
Ambo & Leuco duces. 280
Ambracia. 96
ambitiosus supra vires C. Cæsar. 428
ambitiosus mirum in modum Catilina in pauperiem incidit. 428
ambitionem Ciceronis ridet senatus 579
ambitus multi damnantur à Pompeio. 442
amici Viriato perfidi. 296
amicos interfectorum timent Antonius & Lepidus. 506
amicitia Antonii Ventidium obscuro loco natum ad triumphum usque extulit. 157
amicitiam Cæsaris contemnit Antonius. 546
Amilchar, Annibalis pater 314
ejus interitus. ibid.
Amilchar Barcas. 257

Amnius fluvius. 181
amor uxorum, liberorum, fratrum, servorum, in proscriptos. 597. & d.
amor plebis erga Octavium. 541
amor militum erga imperatorem. 151
amor militum erga Annibalem. 23
amore captus Aurelia Orestilla Catilina filium sustulit. 428
amor Antonii & Cleopatræ. 675
amore noverca uritur Antiochus Seleuci filius. 126
amor à modestis occultatur. 126
amor libertatis. 310. 635
Amisus civitas à L. Lucullo oppugnata. 224
Amisus libertate donata à Lucullo. 228. & seq.
Amisenses strenuè repugnant. 224
Amphilochicum Argos. 129
Amphipolis. 125
Amphipolim occupat Antonius. 651
Amynander rex Atamanum in societatem Antiochi recipitur. 93
Ancora quid portendit. 123
ab Anchise Venereque oriundus Cæsar. 524
Andriscus, qui Pseudophilippus vocatus. 84
Andromachus perfidiss. Crassianæ ruinæ summa & caput. 150
Andrum Rhodiis donat Antonius. 675
Anæa civitas. 13
Anien fluvius. 335
de Anima librum Platonis sibi mortem conscisens legit Cato. 489
Animosiores quidnam reddiderit Romanos contra Antiochum. 111
animum generosum infractumque Lucii Cæsar miratur. 697
Annalis prætor inter proscriptos à triumviris, à filio proditus. 599
Annibalis nomen Sertorio datum 421.
Annibal Carthaginienses contra Romanos solicitat. 90
Annibal exul Antiocho sese insinuat, & charus habetur. 88. *ejus consilium de invadenda Italia* 89. *eum regi Antiocho suspectum reddunt legati P. R.* 91. *à suis revocatur ut patriæ succurrat* 346. *Annibal imperator Hispanorum creatus.* 314. *jurejurando adactus à patre contra Romanos.* 259. 315. *annibalis transitus.* 315. *annibal vulneratus.* 317 *quinque millia captivorum ab Annibale jugulata.* 221. *Annibal rebus suis incipit diffidere.* 322. *annibalis stratagema.* 326. *Annibalis dictum.* 328. *crudelitatis in nobiles Romanos.* 330. *Annibal Gracchi virtutem admiratus eum funere decorat* 334. *Annibal cum tribus speculatum Romam it.* 336. *ejus stratagema* 337. *Annibal à Claudio Flacco superatus.* 338. *amori se dedit,* ibid. *Annibalis de Claudio Marcello judicium.* 342. *Annibalis perfidia in socias urbes.* 347. *Annibal Italiæ excedit.* 348. *ejus interitus.* 92
annonæ cura data à senatu Cassio Brutóque. 530. 622
annona præficitur tempore famis Pompeius. 438
aureorum annulorum indicio agniti tribuni. 63. *annulos aureos gestant tribuni, milites ferreos.* ibid.

annulo signatorio Antonii Plancus quando utebatur. 753
annulus Seleuci circa Euphratem amissus. 123
Anticato, Cæsaris liber. 490
annus à Cæsare ordinatus. 526
Anticragum castellum maximum pirata sine bello Pompeio tradunt. 237
Antigonus Phrygiæ, Lyciæ, Pamphyliæque satrapa. 121
Antigonus cur rex ab exercitu appellatus 122
Antigoni & Ptolemæi pugna navalis apud Cyprum. ibid.
Antigono occiso reliqui satrapæ suam ditionem inter se dividunt. 122
Antiochus Seleuci filius, Syror. & Babyl. rex. 86
Antiochus Soter, adamatam novercam uxorem à patre accepit. 128. 130
Antiochi responsum ad legatos S.P.Q.R. 87. 88
Antiochum metuunt Romani. 94. 95
Antiochi & suorum cædes fugaque. 98
Antiocho Commageno bellum infert Pompeius. 244
Antiochum Commagenum oppugnat Samosatis inclusum Ventidius. 157
Antiochus Pius. 118
Antiochus Antiochi Pii filius. 119
Antiochis Antiochi filia Ariarathi regi Cappadocum matrimonio conjungitur. 88
Antiochias sexdecim à patre denominatas extruxit Seleucus. 124. *earum clarissima fuit Antiochia quæ sub Libano.* ibid.
Antiochus à Romanis funditur. 110
Antiochus Eupator Syriæ potitur. 117
Antiochus Pius pellitur à Tigrane. 118. *Item à Pompeio.* 119
Antiochus Seleuci filius pro patre regnat. 126
Antiochi filius, ob patris virtutem, Eupator dictus. ibid. & p. 131
Antonia urbs, vide *Autonia.*
Antipater & Perdiccas. 121
Antipater mortuus. 121
Antius proscriptus, uxoris ope servatus. 612
Antium olim habuit thesauro pecuniarum. 685
Antonius, vide *M. Antonius.*
Antonianos misere vexat Cicero. 569
Apamas nomen viri. 93
Apamea. 110. *Apamea Celenæ dicta.* ibid. *apud Apameam Phrygiæ jusjurandum præstitum Antiochi legatis.* 113
Apameæ tres. 124. *Apamea Syriæ* ib. *Apameam vi capit Triarius.* 223
Apamenorum cædes. ibid.
apicatum flaminem mori, nefas habebatur. 395
Apio Ptolemæi cognomentum. 420
Apollinis templum direptum à Scipionis militibus. 79
Apollinis fanum qui violarant, inhonores reliquit Scipio. 83
Apollonia. 125
Apolloniam recepit Cæsar. 462
Appolloniam petit Cæsar post pugnam ad Dyrrachium. 468
apparatus belli Cæsaris contra Lucium. 684
apparatus belli in Antiochum. 95

apparatus Cinnæ & aliorum contra Syllam. 397
apparitor Octavii Antonius dictus à Bruto. 665
Appianus Adriani Augusti seculo vixit. 481
Appius Claudius Antiochum fugere coëgit. 95. 96
Appius Claudius accepti beneficii Mario refert gratiam. 391
Apuleius latronum dux. 293
Apulei lex. 367
Apuleius proscriptus quomodo servatus. 612
Apulorum à Romanis defectio. 341. 374
Apulos Romani depopulantur. 341
Apulos cædit Cæcilius Metellus. 381
apum examina mittunt in hostes, Themiscyrenses. 224
aqua stagnans pestifera. 60
aquæ fluviatiles noxiæ. 166
aquæ veneno infecta multi Cæsarianorum pereunt. 455
aquarum inopia in exercitu Antonii. 166
aquis quidam proscriptorum sese suffocant. 597
aquationem præripit hostibus Cæsar. 454
aquilæ duæ volatu signis insident in castris Cassii. 647
aquilæ inter utranque aciem pugnantes, omen alteri parti dant victoriæ. 663
aquilini pulli in gremium Marii infantis delapsi quid portenderint. 387
Aquinus, qui particeps gloriæ cædis Cæsaris videri voluit, unà cum sontibus pœnas luit. 503
ara Philoctetæ. 213
ara posita exusto cadavere Cæsaris. 521
ara Cæsari posita ab Amatio. 527
Arabionis regis qui auxilia petierint. 620
Arachotæ populi. 123
Araxis fluviorum maximus. 242
Araxis fluvius Mediam ab Armenia disterminans. 168
Arcathias Mithridatis filius. 181
Archegetam Appollinis parvam statuam adorat Cæsar. 734
Archelai & Aristionis cum Brytio pugna. 190
Archelai & Syllæ post succensum Pyræum congressus. 196. 197
Ardiei populi. 761
Ardiei populi Autariorum loca invadunt. 758
Aretam regem Arabum Nabathæorum Darius bello petit. 244
Arethusa oppidum. 125
Argeadæ dicti quidam ex Macedonibus. 129
Arganthonius regulus rex Tartessi. 256
Argonautarum loca videre & peregrinationes cupit Pompeius. 241
Argos Peloponnesiacum & Amphilochicum & Orestiadis. 129
Ariarathes in crucem actus. 175
Ariarathes Mithridatis filius Cappadociam occupat. 179
Ariarathi in Cappadocia præfert Sisinnam Antonius in Glaphyræ formosæ matris gratiam. 675
Ariddæus, Alexandri frater. 120
à Macedonibus, amore stirpis Philippi, rex electus. 120. *mentis non satis compos.* ibid.
Ariddæi & suorum mors. 122
Ariminum occupat Cæsar. 449
Ariobarzanem injustè invadit Mithridates. 209

Ariobarzanem per suos opprimit Cassius. 626
ariolos è castris pellit Scipio. 303
Aristides furti reus. 114
Aristion tyrannus. 189
Aristionis mors. 196
Aristo Tyrius senatum & populum Carthaginiensem clàm in Romanos concitat. 90
Aristobulus Iudæorum rex post triumphum Pompeii necatus. 253
Aristonicus cum populo Romano de Asiæ imperio certavit. 360
arma Carthaginiensium quæ in extrema obsidione. 55
arma suæ omnia tradunt Romanis Carthaginienses. 46
armorum Carthaginiensium descriptio. 46
arma summittit Amisenſibus Mithridates. 224
armorum fabricas oppidatim instituit Mithridates. 230
armis omnibus exuti Chii ob Romanorum societatem. 200
armis onusta plaustra duxit in triumphum Pompeius. 252
arma deponere jussit Lucii milites Cæsar. 698
armis quæstiones civium dirimi cœptæ. 386
armis rem semel decernendam censent Cæsariani. 469
Cassius respondit armis non verbis finiendam controversiam. 627
armigero uno comitatus fugit Cæsar. 736
armillas & torques calcando eadem continuant Romani per CXX *stadia.* 230
Armeniam invadit Tigranes. 216
Armeniam majorem quibus conditionibus Pompeius Tigrani concesserit. 243
Armenios Ponticis viris tradit erudiendos in re militari Mithridates. 230. 231
Arretium. 406
Arriani monumentum, 613
Arsam urbem in suam potestatem redigit Capio contra conditiones semel initæ pacis cum Viriato. 294
Arsinoën, Cleopatræ in gratiam, sustulit Antonius. 676
Artabazes Armenius Crasso fert auxilium. 138. *causa malorum exercitus Antonii.* 168. 169
Artapas rex. 472
Artaphernes. 245. 246
Artaxata Tigranis regia. 242
Artaxia rex Armeniorum. 117. *ab Antiocho captus.* 131
arte quam audacia malebat uti Augustus in prælio. 321
Artemidorus Gnidius hospes Cæsaris, 501
Artocus Iberorum rex. 242
Arvacci à Romanorum societate deficiunt. 280
Arvaccorum viginti millia occidit Tit. Didius. 311
Arvaccis bellum infert Lucullus, quum iis pacem paulo antè dederit Marcellus. 283
arx Piræensis obsidetur à Syllanis. 196
Asander Pharnacem pellit ex Asia. 254. *Asasis præfectus Masaniſſæ transfuga.* 38
Asclepiodotus Lesbius conspirat in Mithridatem. 202
Asculanus adolescens, obses. 373
Asculani Servilium proconsulem & Fonteium legatum interficiunt. 374
Asdrubal Gisconis filius, dux Carthaginiensium contra Scipionem missus. 5

asdrubalis apparatus quantus. 8
asdrubalis mors. 21
Asdrubal Romanos cædit. 61
asdrubal secundò Manlium superat. 68
asdrubalis immanis sævitia in captivos Romanos. 72
asdrubalis transfugium ad Scipionem. 82
asdrubalem in Hispaniam mittunt Carthaginienenses. 263
asdrubal à Scipione victus. 268
asdrubalis de Scipione dictum. 271
asdrubalem occidit in venatione servus quidam. 314
Asdrubal cum exercitu in Hetruriam irruit. 343
asdrubalis clades cladem Cannensem æquans. ibid.
Asdrubalis uxoris verba ad Scipionem, convitia in maritum, virilis animus, interitus. 81. 82
in Asia post Alexandrum quis unquam plus terrarum possederit. 123
Asiam Romanorum provinciam injustè invadit Mithridates. 209
Asinius Pollio Carinati à Cæsare sufficitur contra Sex. Pompeium 637
Asinos inequitare, suos noluit milites Scipio. 303
Aspera Cilicia. 237
Assyriorum vires unde crementa incrementáque sumpsere. 51
Astacus oppidum. 125
Astapa, Carthaginiensium oppidum. 273. *quid vis perpeti mavult quàm Romanorum servitutem* ibid. *Astapensium fœmina & pueri trucidati.* ibid.
Astus Pompeii in scribendis literis ad senatum, 444
Ateius Crassum diris devovet. 136
Athamanes. 93
Athamaniam totam subegit sibi Philippus Macedo. 96
Athemonem vocant Pimbriam per despectum Syllani milites 210
Athenis Antonius hybernat effœminatus. 716
Athenienses quid mox auxerit, quid mox dejecerit. 50
athenienses ib. quas urbes dono dederit Antonius. 675
athletæ & cetera Græcorum ludicra Romam è Græcia translata à Sylla. 412
Attalus Eumenis frater 110
attalus populi Romani amicus. 172
attalus Philometor hæredem regni sui fecit populum Rom. 212
Attellani in fide Annibalis manent 341. *Thurium traducti.* ibid.
Attella. ibid.
Atticam regionem curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Attintani pop. 760. *ad Romanos & à Romanis deficiunt.* ibid.
Atilii Reguli in Africa facta quæ 2. 3
atilius sacra faciens à Gracchianis confoditur. 365
atilius Serranus à Cumanis occisus. 394
Attilius Romanus ad Mithridatem profugus regi struens insidias, necatur. 232. 233
attillius Mancinus Popilio successor missus contra Numantinos 300
avaritia quorundam divitum Romanorum. 353
avaritia superat Lucullum Galba 288
avaritia notatus Lucullus. 285

Avarus Numantinorum dux à suis occiditur. 309
Audax Viriati amicus, eidem perfidus. 296
audax vir Sertorius. 312
audax & nihil non spe præcipiens C. Cæsar. 428
audacia Antonii in campis Philippicis. 654. 705
audacia Syllæ in certamine. 202. 203
audacia Scipionis in pugna. 270
audacia mira Cæsaris, seditiosis sese objicientis. 486
audacia magna Cæsaris. 449. 464
audacia Mithridatis quanto tempore bellum protraxerit. 170
audacia Clodii quanta. 440
auditus maximè turbat animam. 143
Ausidus amnis. 322
augurium septem pullorum aquilinorum Mario haud irritum. 396
augurem facit Cæsar Ciceronem minorem. 619
Augustus cur appellatus Cæsar. 352
Augusti potentia quanta. ibid.
aureis catenis præpium vinxit filium Mithridates. 214
aurifodinæ. 650
Aureliæ Oreſtillæ amore captus Catilina. 428
aurum argentúmque omne Rhodiorum accipit Cassius. 631
aurum & argentum Antonii direptum. 167
aurum & argentum in castra sua inferri vetuit Spartacus Thrax. 424
aurum liquatum Manio per os infusum. 184
aurum non magni faciunt Celtiberi. 285
auri & prædæ avidi Romani milites, passi sunt Mithridatem fugere. 227
auro onusta fercula adduxit in triumphum Pompeius. 252
auro corrumpit equites Antonii Pompeius ad defectionem solicitans. 750
Auruncini pop. 763
Autarici pop. 657
Autario qui filii fuerint. ibid.
Autolycus Herculis socius in expeditione contra Amazonas, apparet in somnis Lucullo. 227
Autonia urbs à Romanis capta. 341
auxilium ferre Cassio negant Rhodii Lyciique. 625
auxilium fert Cæsari Antonius. 725
auxilio Romano destituti Saguntini. 261
auxilia à Massanissa in Hispaniam missa. 280
auxilia petunt Romani à Massanissa. 63
auxilia submisisse ne Numantinis Vaccei arguuntur. 301
auxilia regum & populorum Mithridati lata. 171. 180. 217

B

BÆcor. 291
Batis amnis. 297
Batyca urbs. 268
Bagrada flumen. 455
Balarus portus. 638
Balbinus consul. 618. proscriptus à triumviris Lepidum post ad tribunal orantem se videt. ibid.
Balbus à triumviris casus: filius fugiens naufragio periit. 601
Baleares. 22
Balissus fluvius. 143
barathrum magnum, campus à Scipione depopulatus. 66

Barba Prusiadem & Nicæam occupat. 223
Barbatius, Antonii quæstor: ejus dolus ut milites Lucii ab eo avocet. 688
Barbula. 618. *Murcum emit.* ibid.
Barbula & Murci fortuna similis. ibid.
barbarus quidam Vacceus Romanorum aliquem ad singulare certamen provocat. 284
Basili tribuni audacia. 303
Basilii. 217
Basilica à Paulo constructa & unde, Pauli basilica dicta. 443
Basitanorum oram populatur Viriatus. 292
Bastarnæ populi. 217. 758
Bathiates populi. 763
beatum dicit Cæsar Pompeium ob bellum Mithridaticum. 485
M. Bebius à Marianis occisus. 394
Bebius Philippum Macedonem in amicitiam recipit. 95
Belgas aggreditur Cæsar. 756
Belgeda. 312
bella varia Romanorum eodem tempore. 420
Belli, populi bellicosissimi, à Romanorum societate deficiunt. 280
Bellorum bellum extinctum. 283
bellum egestate compulsus Lucullus quibusdam infert. 283
bellum Sibyllinis carminibus vetitum. 134
bellum Africanum Cæsaris. 487
bellum Celtibericum à Lucullo gestum. 39
bellum civile Romanorum. 350
bellum civile Pompeianum. 427
bellum commune in Antigonum conflatur à satrapis. 121
bellum contra Sextum Pompeium Cæsaris. 709
bellum cur in Cæsarem gerant Cassius & Brutus causam reddunt. 641
bellum inter Brutum Cassiúmque & Cæsarianos. 622
bellum Gallicum cum Romanis. 755
bellum gladiatorum. 423. 424
bellum Illyricum. 760
bellum indictum Cæsari ab senatu. 449
bellum in Samnium. 380
bellum inter Asdrubalem & Scipionem. 8
bellum inter Carthaginienses & Gallos. 3
bellum inter Carthaginienses & Hispanos. 4
bellum inter Romanos & Carthaginienses. 4. 5
belli Carthaginiensis brevis descriptio. 84
bellum Carthaginiense contra Massanissam. 39
bellum Massanissæ & Syphacis. 14
bellum Mithridaticum. 170
belli Mithridatici primi finis. 210
bellum Mithridaticum secundum unde sumpsit initium. 213
bellum Mithridaticum finire cur non potuerit Lucullus. 223
bellum Mithridaticum Pompeio delegatum. 238
bellum instaurat contra Pompeium Mithridates. 247
bellum navale. 13. 186. 187
bellum navale inter Cæsarem & Pompeium. 718. 719. & seq.
bellum Numantinum. 297
bellum Parthicum. 134. & seq.
belli Parthici initia. 676
bellum Parthicum per Antonium. 709. 715
bellum piraticum levi momento sopitum. 213

bellum Sandracoti & Seleuci regum, affinitate quæsita pace finem habuit. 123
bella domi difficilia. 89
bellum sociale quando & unde exortum. 371
bellum Syriacum. 86
bellum Viriaticum cum Romanis. 289. 290
belli apparatus quantus Mithridati contra Romanos. 217
belli Carthaginiensis brevis descriptio. 84
belli civilis exordia unde. 383
belli Hispaniensis idem qui vitæ Sertorii finis fuit. 423
belli incitatrix cur fuerit Fulvia. 706
belli inter Cæsarem & Lucium causa qua. 695. 696
belli inter triumviros initium. 672
belli Mithridatici primi finis. 210
belli contra Romanos occasio per Annibalem quæsita. 260
belli Parthici initia unde. 676
belli Punici clades recensentur. 2
bellum Punicum. 36. 41
bello nunquam territus Cæsar. 523
ad bellum parat se & suo & consultorum malo Pompeius. 470
bellis civilibus non delectatur Cæsar. 687
bella multa uno tempore contra Romanos. 420
bellum in Capitolio deliberari solitum. 42
Beneventani. 334
benevolentia plebis versa in odium erga Antonium. 528
benevolentiam plebis cur captare visus sit Antonius. ibid.
benevolentiam plebis sibi parant interfectores Cæsaris. 517
Berenice, Antiochi Dei uxor. 130
ejus cum infantulo interitus. ibidem.
Bernice oppidum Epiri. 173
Berrhœa, Macedonicum oppidum. 125
Bessi populi. 763
Bestia, ejus exilium spontaneum. 373
Bestiis comparat Cæsarianos Pompeius ob perseverantiam in fame. 474
Biasius, dux. 281
Bibulus in gratiam ab Antonio receptus classi præficitur. 611
Bibulus magistratu se abdicat. 434
Bibuli fasces fracti. ibid.
M. Bibulus præest præfectis Pompeianæ classis. 459
Bithynia à Nicomede populo Romano testamento relinquitur. 218
Bithynia Sertorio à Mithridate. conceditur. 217
Bithynia sub Mithridatis imperium rediit, fugiente Cotta in Chalcedonem. 218
Bithyniam curat ad persequendos piratas P. Piso. 236
Bituitus Gallorum dux. 248. *Mithridatis regis percussor.* 249
Blastophœnices. 286
Blatius res Romanas fovet. 339
Dasium rem Punicam fovent em perdit. 341
Blitor Mesopotamiæ præpositus ab Antiocho. 121
Bocchus Cirtam Iubæ regiam occupat. 488
Bocchus rex Maurorum Carinati bellum infert. 686
Bœotiam continuis defectionibus nutantem diripit Sylla. 204
Bœotiam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
bona ex hæreditate provenientia venun-

venundat Cæsar. 539
bos atra per Mithridatis castra irrumpens per portum penetrat ad templum Proserpinæ. 221
Bosporos subegit Mithridates. 216
Bosporo expellit filium ingratum Mithridates. 240
Bosporanum regnum Pharnaci à Pompeio datur possidendum post mortem Mithridatis. 250
Bosporanis bellum infert Mithridates. 213. 214
Bostar, Carthaginiensis præsidii præfectus. 338
Bovianum à Sylla captum. 381
Bracari. 295
Brachmanes, Indorum subtilissimi & sapientissimi. 526
Britannia à continente quantùm distet. 255
Britanniam Romanorum primus trajecit Cæsar. 756
Britannicum oceanum primus trajicit Cæsar. 522
Brundisium Octavius profectus, à militibus ut Cæsaris filius excipitur. 532
Brundisium oppugnat Cæsar fugato Pompeio. 452
Brundisium properat Pompeius, inde trajecturus in Epirum, ut ibi belli sedem constituat. 451
Brundisini Antonio & Ænobarbo portas clauserunt. 704
Brundisinis auxilium ferre tentat Cæsar. ibid.
Brundisini Syllanam classem excipiunt. 398. à Sylla immunitate donati. ibid.
Brutiorum ager incursionibus vastatus. 342
Brutii, Annibali fideles permanent. 344
Brutii ab Annibale tributis vexati ibid. desciscunt ab Annibale. 346
Brutus regum expulsor. 498
ad Bruti statuas inscriptiones factæ. ibid. Bruti regum expulsoris jusjurandum quo cives universos obstrinxit. 503
Brutus in Hispaniam mittitur contra Lusitanos. 294
Brutus, Syllanis temporibus interfectus. 497
Brutus, cognomento M. Bruti illius Syllanis temporibus interfecti filius. 497. Brutus & Cassius prætores designati. 498. contendunt de jurisdictione honoratiore. ib. Bruto gratificatur Cæsar. ibid. Brutus, cur filius Cæsaris putatus 498. Brutus ex Servilia Catonis Sorore genitus. ibid. Brutus Antonium una cum Cæsare interfici non vult. 499. Brutus femur Cæsaris suffodit. 502. Bruti & Cassii consilium de seipsis transigendis priusquam comprehendantur. 501. Bruti manus vulnerata à Cassio dum plagas infligunt Cæsari. 505. Bruti oratio ad plebem. 514. Brutus Macedoniæ præfectus. 527. Brutus & Cassius præfecti frumento in urbem convehendo. 530. Bruto impetratâ Bithynia. 531. Bruto & Cassio Syria & Macedonia adempta. 533. Cyrenensis & Creta insula in solamen data. ibid. Bruti ludi maximo sumptu exhibiti. 541. Brutus & Cassius exercitum colligunt. 542. Brutus Cæsarem accusat quòd dilapidasset pecunias publicas. 562. Bruto Cassióque & exercitum & pecunias & provincias tributi senatus. 568
Brutus & Cassius conspirationis

rationis in Cæsarem auctores præcipui. 589. *Brutus & Cassius receptaculo proscriptis fugientibus.* 610. *Brutus & Cassius in Thracia cæs.* 611. *eorum res gestæ.* 622. & seq. *prætores Syriæ & Macedoniæ à Cæsare designati.* 622. *de rebus gerendis consultant.* 626. *Bruti res in Lycia gestæ.* 632. & seq. *Xanthios adoritur.* 633. *eorum urbem capit, generosam indolem miseratur, & pacem dare vult.* 635. *sacras ædes ab incendio servat.* ibid. *Patara aggreditur.* ibid.

Bruti æquitas & justitia in servum perfidum. 636. *Bruti & Cassii copiæ.* 640. 652. *Brutus prælio decernere non vult cum Antonio & Cæsare.* ibid. *super Cassii cadaver flet.* 655. *cibo cetera que corporis cura abstinet super morte amici.* ibid. *Bruti in hostes cavillatio.* ibid. *ejus oratio ad milites.* 657. *Brutus victoriæ præmia militibus proponit.* 658. *vir mansueti ingenii.* 661. *Bruti & Cassii dissimile ingenium.* ibid. *Brutus suos invitus in aciem producit.* 662. *Bruti ordines suos obequitantis, verba.* ibid. *Bruti aquila fugata.* 663. *Bruti militum virtus incusari non potest.* 664

Brutus in montem fugiens in armis pernoctavit. 665

Bruti ad amicos dictum. 666

Bruti interitus. ibid. *Bruti & Cassii virtutes uno piaculo contaminatæ.* ibid. *Bruti honesta studia.* 667. *Bruto prodigia exitius præmuntia.* ib. & 668. *Bruti malus genius.* 668. *Brutus & Cassius pœnas luunt homicidii.* ibid. *sumet interfectores.* ibid.

Bruti uxoris interitus. 669

Bryga populi. 452

Bucolianus unus ex Cæsaris interfectoribus. 502

Buteo Scipionis nepos. 303

Byrsa quid, & vocis hujus unde sumpta occasio. 1

Byrsa in tota Carthagine nihil munitius. 79

Byrsam capit Scipio. 80

Byrsæ clades & miseria. ibid.

C

CAbila civitas Cilicia. 244

cadaver Cassii Brutus flens sepelivit. 655

cadaver Cæsaris in templo sepeliri vult plebs, prohibentibus pontificibus. 521

cadaver Spartaci inveniri nequit. 426

cadaver Sylla cum quanta pompa in Vrbem delatum. 417

cadavera casorum ex S. C. ibi humanda ubi ceciderint. 377

cadavera occisorum civium in Tiberim jacta. 404

caduceator pro caduceo lupinam præferens pellem, 281

Cæcilius Metellus Dalmatis bellum infert. 761. *& inde*

cædes varia & multiplex in Vrbe à Cinnanis & Marianis. 395

cædes & latrocinia in Vrbe post mortem Clodii. 440

cædes magna in exercitu Manlii. 116

cædes navalis Antiochi militum. 104

Cæsar, vide *C. Iulius Cæsar.*

cæsar, vide, *Octavius Augustus.*
cæsar, vide *Sextus Iulius Cæsar.*
Cæsaras dux cladem Romanis infert. 286
Cajus Canuleius trib. pleb. 370
Cajus Gracchus legem fert de frumento menstruo. 362
Cajus Iulius Cæsar imperator in Gallia. 351. *imperium non vult deponere.* ibid. *Pompeium vincit in Thessalia.* ibid. *secundus post Syllam dictator perpetuus creatus.* ibid. *vir imperandi peritissimus, à Cassio & Bruto cæsus*, ibid. *eloquens, audax, nihil non spe præcipiens, ambitiosus supra vires.* 428. *suspectus de conjuratione Catilinaria.* 430. *ejus sententia de conjuratis plectendis.* ibidem. *ejus dictum.* 432. *consulatum petit*, ibid. *Crassum Pompeio conciliat.* 433. *Cæsaris beneficium erga equites.* 435. *Galliæ Cæsari in quinquennium decreta.* ibid. *Cæsaris filia Pompeio collocata.* ibid. *Cæsaris literæ ad senatum.* 447. *Cæsaris ingenium.* 449. *dictum.* ibid. *humanitas & benignitas erga Domitium.* 451. *clementia.* 454. *Cæsaris oratio ad hostes suos.* ibid. *ad seditiosos milites.* 457. *centurionem occidit pro injustè delato milite.* ibid. *dictator perpetuus creatus.* ibid. *Cæsaris & Pompeii copiæ.* 458. *oratio ad suos milites.* 460. *Cæsaris dictum.* 463. *Cæsar plus fortunæ fidit quàm consiliis.* 464. *Cæsaris fortuna.* 466. *Cæsaris clades ad Dyrrachium.* 467. *Cæsaris dictum.* ibid. *Cæsar erratum fatetur.* 468. *sacra Marti & Veneri genitrici facit.* 470. *Cæsaris & Pompeii copiæ.* 471. *clades ad Dyrrachium accepta multùm profuit Cæsari.* 472. *Cæsaris suos hortantis verba.* 473. *ejus artes in bello.* 475. 477. *Cæsar & Pompeius illacrymantur prælium aggressuri.* 476. *prælium inter Cæsarem & Pompeium ad Pharsalum.* ibid. *Cæsaris consilium prudentissimum.* 478. *Cæsar tesseram Pompeianis dat.* 478. *Cæsar victoria uti scit.* 478. *Cæsar in diversorio Pompeii cibum sumit ut prædixerat.* 479. *Cæsaris virtus in bello.* 479. *Cæsaris ad Athenienses dictum.* 482. *mira felicitas & fortuna Cæsaris* 483. *supplicium sumit de Pompeii interfectoribus.* 484. *periclitatur apud Alexandrinos.* ibi. *caput Pompeii oblatum aversatur.* ibid. cetera dabunt quæ sunt ad marg.
calamitas Asiæ sub Sylla. 213
calamitas Carthaginiensium 53. 54
calamitas Rhodiorum à Cassio. 631
calamitatis remedium oblivio. 56
calamitatem metus aut imprudentia ut plurimùm antecedunt. 239
in calamitatibus non contemnendus Mithridates 247
calamitosus licet Mithridates, reverendus tamen erat & terribilis. 240
Calemporus, Essiorum orator, ejus interitus. 760
Calenus dux Antonianarum partium fato fungitur. 700
Caleni Sittium fortiter defendunt usque ad redditam pacem à triumviris. 616

Callaico-

Callaicorum agros Cepio depopulatur. 294
calliditas Pompeii in conciliando sibi favore senatus & consulum. 447
Callidromus quid. 97
Calliope oppidum. 125
Calpurnius Piso cum collega L. Mancino nequicquam bellum gerit circum circa Carthaginem. 66.67
Calvisius à Pompeianis vincitur. 465
Cambei populi. 763
Campanus ager à fertilitate laudatus. 433
campestria loca Parthi solùm amant, non montana. 166
Canidius ab Antonio relictus dux multa prosperè agit in Armenia. 157
Canidius dux apud Antonium multa potest. 163
Canutius à Cæsare occiditur. 700
Capito in ædibus propriis, à triumviris proscriptus, caditur. 603
Cappadocia invaditur à Tigrane Mithridatis genero. 216
Cappadocia Sertorio à Mithridate conceditur. 217
Cappadociam invadit Mithridates. 233
Cappadocia regnum Ariobarzani redditum. 243
captandis auris popularibus multa insumpsit C. Cæsar. 428
capti à piratis per Pompeium libertati restituuntur. 237
captivos & circumventos milites Pompeii Cæsar dimisit incolumes. 454. *captivos hostes Mithridates viatico dato abire permittit.* 183. *captivi Romani quomodo ab Annibale tractati.* 330. *captivorum latronum magni spiritus.* 299. *captivos quingentos securi percutit Æmilianus.* 293
captivos quos & quot in triumphum egerit Pompeius. 252
Capua Romanis se dedit. 338
caput Curionis ad lubam regem perlatum. 456
caput Decimi ad Antonium delatum. 588
caput manúsque Crassi Orodi regi mittitur. 154
caput Octavii primum quod pro rostris in Vrbe positum est. 393
caput Pompeii Cæsar oblatum aversatur. 484
capite damnatur Asdrubal. 13.41
capite relicto iturum ad consulem, Trebonium, inquit quidam centurio. 543
capita ducum Pompeianorum ad Cæsarem lata. 493
capita proscriptorum pro rostris. 597
Capitolium incerta causa conflagrans. 400
Capitolium occupant interfectores Cæsaris. 503
Capitolium olim habebat thesauros publicos. 685
Carabis urbs obsessa. 278
Carbonis audax facinus. 406
Carboniani casi à Metello. ibid.
Carbonianos profligaturus in Asiam proficiscitur Pompeius. 399
Carbonitani casi à Pompeio & Crasso. 405
Carbonis interitus. 410
Carchedon, ut nonnullorum fert opinio, Carthaginis conditor. 1
Careo urbs. 268
Carinas capite truncatur ab Sylla victore. 408
Carinii pop. 703

Carme-

Carmelis urbs 287
Carnes humanæ ad cibum conditæ in Piræo. 195
Carpessus. 256
Carpessus, olim Tartessus. 290
Carras evadunt aliquot Crassi milites. 149
Carthago num excidenda varia sententia. 32. 33. 34. & seq carthago quot annorum spatio floruerit. 82. carthaginis deletio fatalis. 75. carthaginis descriptio. 56. carthaginis & civium resistentia brevis descriptio. 83. 84. carthaginis, quæ nunc est, conditor quis. 85. carthaginis situs ubi. 1. carthaginem à solo Scipione posse everti divinitus creditum. 66. carthaginem cur non evertendam censeret Scipio. 35. carthaginem delendam esse nunquam non disseruit Cato. 38. contra censet Scipio Nasica. ib. carthaginem qui condiderint varia opinio. 1. carthaginem quando coloniam fecerint Rom. 85. carthago nova quæ olim Saguntus. 265. carthago Spartagena, quæ & ubi sita. 261. carthaginiensium alacritas, fortitudo, industria, in bello & obsidione. 67. carthaginiensium fines depopulatur Syphax. 6. carthaginiensium imperium quale & quibus conferendum. 1. carthaginiensium resp. conturbata. 90. carthaginiensium reipub. processus prosperi recensentur. 1. 3. carthaginiensis imperii terminus. 314. carthaginiensis populi ingenium. 259. carthaginiensibus bellum à P. R. indictum tertiò. 43. carthaginienses Iberiam occupant. 256
Carthalo dux, præfectus præsidii Punici. 342
Carus, dux Segedanorum, cæsis multis Romanorum, fortiter pugnans cadit. 280
Cassius Parmensis reliquias Cassianas colligit. 671
Cassius quæstor Crassum ad fugam solicitat. 149
Cassius Cæsaris interfector. 502
Cassii Brutique ad plebem excusatio. 503
Cassio Brutóque favet senatus. 568
Cassius exutus castris Pindaro servo se feriendum præbet. 655 vide plura in Bruto.
Cassii fratrem cum multis aliis in gratiam recipit Antonius. 674
Cassianas partes fovet Rascupolis, Rascus verò Antonianas. 640
Cassiana reliquia Sextum Pompeium erigunt in ducem contra Antonium & Cæsarem. 671
Cassianorum cæsa octo millia. 654. 655.
Castacen urbem oppugnare statuit Syllanus. 272. Scipioni se dedit ibid.
Castella duo Diogenis à Scipione evertuntur. 78
Castor Phanagorensis, tortus aliquando à Tryphone, eum interficit. 246
Castorum ædes occupata ab Opimio contra Gracchanos. 365
Castra Cassiana ab Antonio capta. 654
Castra hostium succendit Scipio. 73
Castra L. Luculli & Mithridatis ad Cyzicum. 219
Castra Mummii expugnata à Lusitanis. 286
Castra Pompeii invadit Cæsar. 478

castra ponit ad Pharsalum Cæsar. 408
castra sua conjungunt muro Cassius & Brutus. 651
castra Syphacis à Masanissa capta. 12
castra varia subinde facit Scipio ut militem exerceat. 304
castris Cæsaris potiuntur Cassiani. 654
in castris muniendis, industria Scipionis describitur. 73
castra propria exurit Viriatus. 293
castrametatio iniqua Archelai circa Charoneam. 197
castrametatio Scipionis & Pœnorum. 70
castrametatio Sylla & adversariorum circa Vrbem. 407
castrametatio Cassii Brutique ad aurifodinas Asylum vocatas. 650
castrametantur Cæsar & Pompeius circa Dyrrachium. 462
castratio punita. 588
Catilina natus loco honestissimo mirè in populo celebratur. 428
Aurelia Orestilla amore filium tollit ibid. *ejus conjuratio.* ibid.
Cato Callidromum superat. 97. 98
Cato in Hispaniam mittitur. 276
Cato inscriptus Ciceronis liber, Cæsaris verò, Anticato. 490
Cato relicta Sicilia fugit ad Pompeium. 453
Cato robustus viribus resistit Cæsari. 434
Catonis filium in gratiam recipit Cæsar. 490
C. Catulus & Æmilius Lepidus coss 416. *adversa factionis.* ibid. *Catuli & Lepidi conflictus.* 418
Caucæ nullo ætatis discrimine perfidè à Lucullo necati. 284
caucæam urbem obsidet Lucullus. 283
caucæos liberè ad domos suas mittit Scipio, quòd contra fidem fœderum Lucullus hos impugnasset. 306
Caucanus dux Lusitanorum. 287
Caucasus mons multos auri fontes habet. 241. 242
cavillatio Catonis pulchra in legatos Prusiæ. 174
cavillatio in Deiotarum Crassi: & Deiotari falsè responsum. 136
cavillatio militum & procerum in Pompeium. 470
cavillatio Bruti. 656
cavillatio militum in Cæsarem. 742
cavillatio Sylla in Marium. 408
Cauniorum in Italos hospites dira nimis crudelitas. 185
Celtæ populi quem locum incolant. 255
Celtæ, à quo nominati. 757
celtæ iidem qui & Cimbri. 758
Celtarum nomen terribile Romanis. 759
Celtiberi arma deponere nolunt. 272. *celtiberi.* 255. 256. 285. 312
celtiberi, Belli cognominati. 279
celtiberico satellitio, rejecto Romano, se stipat Sertorius. 420
census populi factus post victoriam Cæsaris. 492
Centenius dux. 318
centuriæ vocatæ ad suffragia ab Antonianis. 545
centurionem falsò deferentem militem occidit Cæsar. 457
certamen detrectant Cassiani ut fame Antonium oppugnent. 652
certamen in comitiis inter Pompeium & Ænobarbum. 437
certamen inter Sextium & Cornificium.

ficium. 619. item Cassium & Dolabellam. ibid.
certamen primum inter cives in Vrbe factum, & ubi. 385
certamen navale inter Cæsarem & Pompeium. 732
certamen Sextii & Ventidii. 620 & seq.
certamen. vide bellum & pugna.
cerva Sertorii. 419
Cessarus Lusitanorum dux. 286
Cethegus conjungit se Sullæ. 399
Cethegus in Numidiam profugus Mario se conjungit. 388
cethegum indemnatum contra leges publicas sustulit Cicero. 436
Chalcis oppidum. 125. 203
Charis oppidum. ibid.
in Chalcedonis porta oppressio militum à Mithridate facta. 218
Chiis irascitur Mithridates ob societatem Romanorum. 200
chiorum civitatem occupat Zenobius Mithridatici exercitus dux ibidem.
chii ad Mithridatem capti ducuntur. 201
chios scripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
chœnix Attica in exercitu Antonii quantùm venerit. 165
Colchos obire pergit Pompeius castrorum loca visurus. 241
Chotenen invadit Mithrid. 240
cibis hostium utuntur Cæsariani ad Pharsalum. 479
Cicero accusat sacrorum violatores. 435
cicero cum Q. fratre & fratris filio proscriptus. 600
cicero minor in Græciam à patre missus. 619
cicero, Novus homo cur appellatus. 428
Ciceronis & Demosthenis collatio. 436
ciceronem quo pacto tollere cupiunt conjurationis Catilinariæ principes. 429
Cilicia quomodo accesserit Romano imperio. 119
cilicia receptaculum piratarum. 234
cilicia partem occupavit Tigranes ejecto Antiocho Pio. 243
cilicia partem Ptolemæo Philopatori quis abstulerit. 86
cilicia rex Polemon per Antonium constitutus. 715
ciliciam Asperam habitare jussit subactos piratas Pompeius. 237
ciliciam impetit Antiochus. 86
cilices cur appellati pirata. 234
cilices pirata sine bello Pompeio sese dedunt. 238
Cimbros devincit Cæsar. 756
Cinna confossus à suis militibus periit. 397
cinna & Marius in Vrbem regressi multam cædem faciunt. 393. & seq.
Cinna hostis judicatur, quare. 389 390
cinnam & Mariùm non vult imitari Sylla. 211
Cinna prætor, Cæsaris affinis. 504
invehitur in Cæsarem defunctum ibid. purpuram exuit à Cæsare datam. ibid.
cinnam trib. pleb. ita miserè discerpsit plebs ut nulla extarent ad sepeliendum reliquiæ. 521. pro eo qui prætor invectus in Cæsarem fuerat, similitudine nominis interfectus. ibid.
Cinnani contra Octavium seditionem movent. 389
Cirta lubæ regia à Boccho Mauritaniæ regulo occupata. 488

civi Romano quæ pœna, quantumvis sonti, non infligatur. 443
cives ab injuria tutos vult Sylla. 386
civium turba incorrupta paulatim se recolligit post necem Cæsaris. 507
civibus peperciſſe à quibus læſus eſſet, Cæſarem perdidit. 510
civitas viris conſtat, non ædificiis 459
civitas maritima cui comparata 51
civitas Rom. pacari non poteſt niſi Iulio Cæſari Pompeióque ex æquo adempta poteſtate. 444
civitatis jus denegatum, occaſionem præbet rebellionis. 374
quas civitates condiderit Seleucus. 124
civitates multas extruxit Pompeius. 251
civile bellum unde ſumpſit exordium. 383. 384
civiles motus varii poſt Syllæ dominatum. 427
clades ab Annibale in Italia facta. 83
clades ad Xanthum oppidum. 634
clades Afrorum apud Nepherim 78
clades Caucæa civitatis ingens. 284
clades Ilienſium quando facta. 206
clades apud Ilyrgim magna, cæſis mulieribus & parvulis, & urbe funditus deleta. 272
clades in exercitu Triarii. 232
clades in claſſe Cæſaris. 721. & ſeq.
clades in exercitu Vettilii. 290
clades ingens à Manlio facta. 115
clades ingens Afrorum à Scipione facta. 11, 12
clades ingens Antonianorum in direptione machinarum. 159
clades ingens circa Vrbem. 407
clades ingens in exercitu Archelai, ab Syllanis facta. 199
clades ingens in exercitu Antiochi. 109. 110
clades ingens exercitus Aſdrubalis à Maſaniſſa. 41
clades ingens exercitus Craſſi à Parthis. 146. & ſeq.
clades ingens in exercitu Tigranis. 230
clades ingens Saguntinorum. 261
clades in plebe facta à militibus Antonii & Cæſaris. 711
clades magna Luſitanorum. 288
clades magna militum Curionis Cæſariani. 456
clades magna Romanorum à Carthaginienſibus illata. 3
clades Romanorum. 280
clades Romanorum ad Cannas. 328
clades Romanorum ad Pallantiam. 301
clades Pompeianorum. 478
cladis ſub Craſſo acceptæ ultio. 156
clamore ſublato Romani pugnam ineunt. 159
claſſis antiochi quaſſata tempeſtate. 88
claſſe lunata navigare. 719
claſſis Cæſaris contra Pompeium & Pompeii contra Cæſarem quanta. 728
claſſis Carthaginienſium nova quanta. 75
claſſis luſtratio. 727
claſſis Flacci Fimbriaque tempeſtate fracta. 204
claſſis Mithridatis in Boſporanos parata ſuſpicionem injecit Romanis. 214
claſſis Pompeii in piratas quanta. 236
claſſis Romana in Africa quanta. 3
claſſis Romana in portu Chalcedonis à Mi-

à Mithridate succensa, direpta spectantibus Cotta & Nudo. 219
classis Pompei quanta. 459
classis Scipionis ad Carthaginem 70
classem ademerunt Carthaginiensibus Romani. 2
classem Antonii in Cæsarem transvehit Bibulus. 611
classem & seſe dedidit Cæsari Cassius. 483
classem Titii succendere vult Pompeius. 752
classi præficitur Cimber à Cassio Brutóque. 648
Claudius Marcellus. 329
Claudii Aselli memorabile facinus 335
Claudia Quintia suspecta, sed non rea adulterii. 345
Claustra Scythiæ. 241
Clazomene à piratis captum. 213
Cleopatra Syria Ptolemæo copulatur. 88
Cleopatra Demetrium maritum occidit. 132
Cleopatra Dolobellæ plus favet quàm Cassio. 624
Cleopatra quid Antonio utilitatis, imò perditionis, attulerit. 158
Cleopatræ & Antonii congressus 671
Cleopatram pro fratre reginam Ægypti constituit Cæsar. 484
Clementia mira Cæsaris. 586
Clintidiones populi. 763
Cliſthenes Lesbius conspirat in Mithridatem. 202
Clodius ad Bovillas interfectus. 439
Clodius Bithynicus à Cæsare occiditur. 700
Clodius impudicitiæ accusatus. 435
Clodius Ciceroni diem dicit. 436
Clodium Milonis opera oppressit Pompeius. 439
Cluentius vide *L. Cluentius.*
Clupea civitas. 3
Clupea civitate Carthaginiensium Romani pelluntur. 66
clypeo ducenta tela excepit Cæsar. 524
Cn. Pompeius, Magnus cognominatus. 399. *ejus Pompeii filius qui fulmine interierat.* ibid. *ad Syllam cum legione se confert.* 399. *apud Syllam in pretio.* ibid. *soli Cn. Pompeio assurgit Sylla.* ib. *Pompeius Marcium circà Senas devincit.* 403. *Senas diripit.* ibid. *in Hispaniam contra Sertorium missus.* 419. *ad æmulationem Annibalis alias fauces per Alpes aperit.* ibid. *à Sertorio vulneratur.* ibid. *Pompeii & Perpennæ magnum prœlium.* 423. *Prudens Pompeii consilium.* ibid. *Licinius Crassus & Pompeius ambo consulatum petunt.* 426. *seditio inter Crassum & Pompeium.* ibid. *in gratiam redeunt.* 427. *exercitus dimittunt.* ibid. *Marcus Crassus Pompeio per Cæsarem conciliatus.* 433. *Pompeius & Crassus coss* 437. *Pompeius dictaturam ambit.* 439. *Pompeius solus consul creatus.* 441. *judicia in consulatu à Pompeio proposita.* 441. *æstus literarum Pompeii* 444. *tribunitia potestas à Pompeio restituta.* 445. *Pompeio bellum contra Cæsarem mandatum.* 447. *in Pompeium ludit Favonius ob dictum ejus arrogans* 450. *Pompeii & Cæsaris copiæ.* 458. *oratio* 459. *Pompeii victoria* 467. *Pompeius nescit uti victoria, ex confessione Cæsaris.* ibid. *Pompeii prudens consilium.* 469. *in*

Pompeium cavillationes. 470. *rex & Agamemnon per jocum vocatus.* ibid. *Pompeii torpor: ejus dictum.* 471. *Pompeii & Cæsaris copiæ* ibid. *Pompeii suos hortantis verba.* 473. *Pompeius ingemiscit.* 474. *Pompeius & Cæsar illacrymantur prælium aggressuri.* 476. *prælium inter utrunque, ad Pharsalum.* ibid. *Pompeii stratagema improbat Cæsar.* 477. *Pompeio simile quiddam quod Ajaci Telamonio contingit.* 478. *Pompeii dictum: ejus fuga.* 479. *Pompeii consilium post fugam.* 480. *in Ægyptum navigat.* ibid. *Pompeii versus Sophoclei Iambici: interitus, & funus.* 481. *Pompeii caput oblatum Cæsar aversatur.* 486. *Pompeii interfectores supplicio affecti à Cæsare.* ibid. *Pompeii exercitus victoriam canit ante triumphum.* 471. *Pompeii auxiliatorum ignavia.* 477 *Pompeianis thessera data à Cæsare.* 478

Coccejus amicus Cæsaris & Antonii. 706

Coccynum promontorium. 735

Codropolis, oppidum Illyricum, in intimo sinu Adriatico, terminus ditionis Cæsaris & Antonii. 709

Cœlen Romanis subjecit Pompeius. 244

Cœlesyriam impetit Antiochus. 86

cohortem integram concidit Sertorius ob vim illatam mulieri. 419

cohortes duas Marius Egnatius concidit. 375

cohortes prætorias à se amovit Cæsar. 495

cohortes quatuor liberat Scipio. 62

cohortes vigilum quando & cur institutæ. 746

Colchis bellum infert Mithridate 213. 214.

Colenda urbs. 51

collatio Cæsaris & Alexandri Magni. 522

collatio Cassii & Bruti. 661. 667

colloquium Scipionis & Phamææ 64. 65

coloniæ Carthaginiensium quæ. 1.

coloniæ duodecim plebi concessæ legis agrariæ & frumentariæ fastidium fecêre. 364

coloniarum deductionem deferri in adventum Antonii vult Lucius & Fulvia. 679

coloniarum terminos à consulibus descriptos non procul à Carthagine lupi abraserunt. 364

in colonias deductæ Antonianæ legiones cedente Cæsare. 679

colonias quomodo deducebant Romani. 353

columnæ Herculis ubi. 255

ad columnas Herculis fanum ædificatum à Phœnicibus. 256

à Comana ad Tigranem fugit Mithridates. 227

Cominii commentum. 278

comitia dilata ob non bene addicentes aves. 398

comitia quomodo habenda voluerit plebs sub Syllæ dominatu. 386

in comitium ante bellum civile, nunquam telum illatum. 349

comitiali malo ut multùm in otio tentabatur Cæsar. 497

commeatus corrumpit Mithridates, ne Lucullo usui sint. 232

commeatus largè summittit Amisensibus Mithridates. 224

commeatum Cæsaris intercipere conantur Murcus & Ænobarbus. 639

com-

commeatum intercipiunt Numantini. 299
commeatum mittit Carthaginem Asdrubal. 56
commentum Phamæ ad transfugiendum, quale. 64. 65
commentum prodigiosum Polyxenidæ. 101. & seq.
commentum Sidensium de invadenda classe Carthaginiensium. 76
commessationibus vacans remissior factus est Sertorius. 421
commentarii actorum Cæsaris in ædes Antonii delati. 507
commotio Italorum magna ob divisionem agrorum. 686
competitores consulatus Crassus & Pompeius. 427
competitores Pompeius & Ænobarbus. 437
Complega capta. 279
compleganorum fraus vel stratagema. ibid.
concordia inter triumviros quibus conditionibus facta. 682. 683
Concordiæ fanum in foro ex senatusconsulto conditum. 366
conditio Lucii militibus oblata, aut pugnando fortiter mori, aut fœdè se dedere. 692
conditiones pacis inter Syllam & Archelaum Mithridatis ducem. 207
conditiones pacis inter Antonium & Cæsarem. 709
conflictus Annibalis & Scipionis. 21. 22
conflictus Cæsaris & Mummii. 286
congressus Fimbriæ & Syllæ. 211
Conistorgis, Cuneorum urbs, expugnata. 287
conjuratio Catilinæ. 429
conjuratio exercitus contra Mithridatem. 248
conjuratio militaris in exercitu Cæsaris occiso Sexto Iulio. 623
conjuratio quorundam in Mithridatem. 202
conjuratio Vari & Manii in Romanos. 217
conjurationis Catilinæ qui ex senatoribus conscii. 428
conjurationis in Cæsarem initium 497. & seq.
conjurationes in populo Romano quando fieri cœptæ. 350
conjurati & occisores Cæsaris Capitolium occupant. 503. 548
conjuratores coram se jubet occidere Cicero. 431
conjuratores in necem Cæsaris qui. 499
conjuratorum ædes exurere parat plebs. 521
Connoba latronum dux captus. 23
Consentia Brutiorum urbs. 34
conscium consilii Pompeius interficit. 749
consilium Annibalis rectum de inferendo bello Romanis. 96
consilium audax, sed fœdum. 714
consilium iracundum cur mutarit. Antonius. 545
consilium Lucii de suo exercitu datum Cæsari. 696. 697
consilium prudens Cæsaris de conservandis civibus, hac tessera STA SECURUS. 478
consilium varium in castris Pompeianis de pugna cum Cæsare. 469
consilio quorum interfectus Pompeius. 480
consilia cur sua tantopere celarit Antonius. 551
consilia diversa apud Pompeium

de persequendo Cæsare. 468
conspiratio in Mithridatem patefacta. 202
conspirationis conscius implacabilis Antonius. 674
conspirationis in Cæsarem conscius, condemnatus Ænobarbus. 703
constantia Metelli contra Marium. 368
consul creatur Scipio Africanus. 68
consul fulmine ictus. 392
consul solus sine collega Pompeius primus factus. 440
consul in decennium Cæsar. 494
consulis primum caput quando pro rostris Romæ collocatum. 393
consulem se designat Cæsar. 458
consulem seipsum creat Sylla. 415
consules designati & facti contra Antonium Hirtius & Pansa. 558
consules in Piceno à Spartaco gladiatore victi. 424
consules tempore Syllæ creati qui. 412
consulares viri multi à triumviris oppressi. 596
consulatum adeptus Cicero rejecto Catilina. 428
consulatum per amicos petere vult Cæsar. 432
consulatu potiri salvis legibus Dolobella non poterat Cæsare interempto. 509
contemptus Crassi causa quæ. 137
contemptus legum apud Romanos. 354
contentio de lege agraria inter Gracchum & Octavium. 356. 357
contentio pia inter Quintum Ciceronis fratrem & filium uter primò cadi debeat. 601
contentio miseris intempestiva. 47
controversia multa & dicensiones ob legem agrariam. 360
copia Mithridatis recensentur. 181
copia Cæsaris post devictum Pompeium quanta. 744
copiæ omnes Pompeianæ in Epirum cum imperatore translatæ. 452
copiæ Cæsaris & Pompeii ad Pharsalum quantæ. 471
copiæ nunquam majores in acie quàm ad Pharsalum fuisse. 475
copias suas quomodo auxerit Brutus. 577
copiæ vide *exercitus.*
Coplanium. 305
Coponius Carrenorum præfectus fugientes Crassi milites excipit. 149
Coponio vitam ab Antonio complexu sui impetrat uxor. 612
coria coquunt milites præ fame. 195
corio seu pellibus pasti Numantini. 319
Cornelii servi. 413
Cor. Scipio Africanus patronus eligitur pro agris dividendis. 361
Cornelius Scipio contra Numantinos mittitur. 302
Cornelius Scipio Nasica quicunque reip. salvam cuperet, se segui jubet in seditione. 359
Cornelius Scipio quo tempore ætatis factus imperator. 264
Cornelio Syllæ Mithridaticum bellum decretum. 184
Cornelia Pompeii uxor formosissima. 480. *Crassi antea uxor* ibid.
Cornificius & Sextius certant uter de sua Africa provincia decedat. 620

Cornutus in tugurio latitans, servorum astu servatus à cæde. 394
corona donatur tribunus Basilus à Sylla. 203. 204
coronam auream Lucullo mittit Machares Bosporanorum rex, Mithridatis filius. 228
coronam statuæ Cæsaris qui imposuit in carcerem deductus. 495
coronam ubi sibi primò imposuit Tigranes. 216
corona aurea quot in triumpho Cæsaris ducta. 491
coronas donáque militaria conjicit in rogum plebs. 521
coronavit centurionem Antonius qui Ciceroni caput præsecuit. 601
corollis delectari pueros, agris milites ait Ofellius Cæsari. 744
corpus Bruti involutum coccina veste mittit matri Servilia Antonius. 668
corpus Clodii in Vrbem mox in senatum delatum. 439
corpus Viriati qua pompa sepultum à suis. 296
corpus Cæsaris in forum delatum à Pisone. 518
corpus sepeliri volunt publicè Cæsaris amici, inimici negant. 513. 514
corporis sui custodes quingentos Thracas habuit Prusias. 174
corpore eximius & pulcher Cæsar. 524
corruptis trecentis talentis Cinna quibus faveat. 389
corrupti tr.pl. ab Antonio silent. 546
Coruncanius orator, ejus interitus. 760
Cotho portus Carthaginiensium. 79
Cotta vir imbellis fugit Mithridatem. 218
Cragum castellum maximum pirata sine bello Pompeio dedunt. 237
Crassus, vide *Marcus*
Crassus, vide *Publius*
Crassus vide *Licinius*
Crassus filium interimit ne in potestatem hostium veniat. 394
Crastini centurionis virtus in acie Pharsalica mirè enituit. 479.
ejus interitus cum insigni monumento. 429
crines suos sibi abradi patiuntur Carthaginiensium mulieres, ut chordas catapultis conficiant. 55
Critias tyrannus. 189
Crixi manibus trecenti captivi parentati à Spartaco. 424
Crixus Spartaci gladiatoris dux victus. 424
crudelitas Annibalis in Saguntinorum pueros. 161
crudelitas & iracundia Sylla. 413
crudelitas Mithridatis. 161
crudelitas nimia in Romanum ducem. 184
crudelitas Sylla in cives Romanos. 400
crudelitas Sylla in Piræenses. 195
crudelitatis in Crassum rex Orodes dignas pœnas dedit. 155
culcitras præter fœnaceas suos milites noluit habere Scipio. 303
Cuma deficiens, post navalem victoriam rursum Antiocho jungitur. 102
cuniculis ductis machina Romanorum considunt. 193. 194
Cunei Romanorum subditi. 287
apud Cuneos hyemat Galba. ibid.

Cunistorgis urbs à Lusitanis capta. 287
cunctator Sylla contra Archelaum 197
curiam, in qua occisus Cæsar, plebs succendit. 521
Curio apud plebem gratiosissimus. 443
à plebe laudatus & domum deductus, athleta magni certaminis vocatus. 444
Curio Nicomedem & Ariobarzanem in propria restituit. 211
curionem Catoni in Sicilia jussit succedere Cæsar. 453
Curius latronum dux Maximo Æmiliano negotium exhibet. 293
currus & plaustra Antonii invadit Phraates. 159
currus falcati. 182
currus falcati in exercitu Antiochi. 108
currus jugum, dum Proserpinam rapit, ubi fregisse dicatur Pluto. 650
custodia continua nihil miserius. 496
custodiæ ad omnes urbis exitus positæ, ne quis proscriptorum effluat. 596
Cyprum curat ad persequendum piratas Metellus Nepos. 236
Cyrus fluvius. 242
Cyzicum oppugnat Mithridates. 220
Cyzicenorum in oppugnatione resistentia. 221
Cyzicena civitas ab Iove data in dotem Proserpinæ. ibid.

D.

Daisii pop. 763
Dalmatæ pop. ibid.
Dalmatæ Illyrios invadunt. 761
Dalmatarum nomen unde ibid.
Dalmatis cur arma intulerint Romani. ibid.
Damagoras classis præfectus. 187
Dardani pop. 657
Dardanos depopulatur Sylla & proximas quasque gentes propter Macedoniæ infestationem. 207
Darius Pharnacis filius Mithridatis nepos ab Antonio rex salutatus. 715
Dario Medo bellum infert Pompeius. 244
Darsii pop. 657
Daseretii pop. ibid.
Dasii & Blatii discordia. 339
Dasius partes Punicas fovet. ibid.
à Blatio circumventus & oppressus. 341
Datus urbs, quæ antè Crenides dicta. 650
decemviri Romæ creati. 578
decemvirorum edictum. ibid.
decimare legionem nonam seditiosam ad Placentiam vult Cæsar. 457
decimatio militum Antonianorum ob desertum locum. 160
decimationem fieri postulant Cæsaris milites ob fugam factam 467
decimavit legiones Macedonicas Antonius. 554. 555
decimatorum quatuor millia supplicio affecta à Licinio Crasso. 425
Decimus Brutus, Cæsaris interfector, secundus hæres ab eo ascriptus. 518. de eo vide p. 573. 574. 578. 588
decuriones Perusinos in carcerem missos post necat Cæsar. 699

deditio Numantinorum facta Scipioni. 310
deditio Pompeianorum in navali pugna. 740
defectio Hetruscorum Vmbrorúmque describitur. 379
defectio Hispanorum à Romanis. 278
defectio multa à Mithridate ad Romanos. 245. 246
defectio multorum ob jus civium denegatum. 374. 375
defectores Illyrii mortuo Cæsare Annium fugant, Bebium verò interficiunt. 762
defensor Cæsaris in senatu Curio 445
defendere sua maluit Pompeius Magni filius quàm aliena invadere. 685. 724
Deiotari regis in Crassi cavillationem falsè responsum. 136
Delphicum templum invadunt Celtæ. 659
Delphos castra posuisse Celtas Cimbrósque quid mali peperierit 658
Demetrius Antigoni filius cur rex ab exercitu appellatus. 122
Demetrius cur Soter appellatus. 118
Demetrius obses Philippo patri restituitur ob navatam operam contra Antiochum. 98
Demetrii mors ab uxore occisi. 132
Demetrium Ionium mare depræadantem interemêre Romani. 760
Democharis Cæsaris classem invadit. 721
Demosthenis Ciceronisque collatio. 436
Demosthenis in patriam reditus quomodo vulgò exceptus. 437
deorum invocatio. 23
deprecatore non opus habere se dicit Cato. 489
desperat de regno suo Mithridates. 227
desperat de salute sua Crassus. 149
desperatio furorem facit, cum desperatis non pugnandum. 32
deum cur cognominarunt Milesii Antiochum, Antiochi Soteris filium. 130
diadema Alexandro vento abreptum, & ex arundineto per Seleucum relatum quid portenderit. 124
diadema Cæsaris capiti impositum ab Antonio. 496
Dianæ ædes munitur à Gracchanis. 365
dictatoris & magistri equitum jus æquatum. 320
dictator creatus à populo Cæsar. 457
dictaturam per vim occupat Sylla. 250
dictator creatur Sylla. 412
dictator perpetuus secundus post Syllam C. Cæsar dictus. 251. 494
dictaturam non ineundam constituit lege Antonius. 542
dicterium Tigranis in Romanos. 229
dictum falsum in dicacem quendam Sylla, notatu dignum. 415
Dido mulier Tyria, ut nonnulli volunt, Charthaginem condidit. 1
Didonis æstus. ibid.
dies dicta Mancino ob fœdam cum Numantinis pacem. 300
dies dicta omnibus Cæsaris percussoribus à Cæsare Octavio. 586
diem dixit Ciceroni Clodius. 436

Dindy-

Dindymum montem conscendit Mithridates inde oppugnaturus Cyzicenos. 221
Diocles, Mithridatis dux, cum copiis & auro & aliis rebus ad L. Lucullum transfugit. 224
Diodotus servus regum priorum Syriæ, regiam vacuam occupat 132
Diogenes Archelai filius casus. 203
Diogenes Asdrubalis amicus à Scipione impetitur. 78
Dionysius cur dictus Mithridates. 176
Dionysius Eunuchus Mithridatis dux, à L. Lucullo captus veneno se interficit. 223
Diophanes Seleucianos vincit. 103
Dioscurias civitas, vestigium peregrinationis Argonautarum & Castorum, ut volunt quidam. 240
diræ imprecationes in Carthaginis instauratores. 2
dira devota in Carthaginis restaurationem. 84
diris devotus ab Ateio Crassus. 136
diris devotionibus quid tribuant Romani. ibid.
direptio rerum Antonianarum à suis. 167
diripitur à militibus Cæsaris Gomphos Thessaliæ oppidum. 468
disceptationes regum civitatumque suo arbitratu componit Antonius. 675
discordia civium quid mali pariat. 250. 251.
discordia ducum in exercitu quid mali pariat. 163
discordia quid mali pariat. 492
discordiæ civiles à quibus ortæ & auctæ. 251. 252
dissensio consilii inter Cassium & Brutum de bello gerendo. 626
dissensio in senatu ob necem Cæsaris. 508
ex dissensione Romanorum in Italia occasionem sibi sumpsit Mithridates invadendis aliis provinciis. 209
dissensionis capita Cassius & Brutus. 696
divites ægerrimè ferunt legem agrariam. 355
divitiæ multæ in gazis Mithridaticis inventæ. 251
divitias propter casus Statius octogenarius. 603
divino instinctu omnia agebat Scipio. 267
Docleata pop. 763
Dolabella in Cæsarem invehitur. 505
Dolabella occidit Trebonium. 622
Dolabella satelliti cervicem feriendam præbet. 625
dolus L. Manii in Mithridatem. 219. 220
dolus Romanorum contra Parthos, testudine facta. 164. 165
dolus Parthorum contra Romanos. 165
dolus Phraatis à Mardo detegitur. 161. 162
dolus Q. Popedii in Q. Cepionem. 377
dolus Surenæ ut Crassum deciperet. 151
dolo Barbatii multi Lucianorum deficiunt ad Cæsarem. 688
dominatum in Vrbe primus Sylla armis adeptus est. 388
L. Domitius mittitur contra Cæsarem. 448
Domitium oppugnat Cæsar. 451
dona data Pompeio & ejus militibus

bus à Tigrane, qua. 243
donativum datum militibus à Cassio. 647
donativum datum militibus à Scipione. 267
donativum suis dat Brutus 640
donativum suis dat militibus Cassius. 658
Dorium flumen. 286. 295
des Proserpina data ab Iove Cyzicena civitas. 221
Dorylaus exercitus Mithridatici dux. 202
Dromichetes à Mithridate Archelao in subsidium missus. 191
ducem sibi eligunt Viriatum Lusitani. 288
duces ad persequendos piratas quomodo & qui à Pompeio dispositi. 236
duces boni qui sint juxta Scipionis mentem. 305
duces Mithridatis exercitus qui. 181
duces Mithridatis passim ad L. Lucullum transfugiunt. 227
ducum absentia in exercitu quantum malorum inferat. 198. 199
ducis virtus præcipua existimatur audacia ab Annibale. 91
ducis mentem non intelligere magnorum malorum causa. 26
Dyme oppidum Achaiæ. 237
Dyrrachus Neptuno prognatus ab Hercule occisus. 451
Dyrrachium, num idem oppidum quod nonnulli Epidamnum vocant. ibid.
Dyrrachium unde dictum, & à quo conditum. ibid.
Dyrrachium Pompeii promptuarium. 462
dysenteria laborat exercitus Pompeii ad Numantiam. 293

E

EBurneis sellis ut jus diceret concessum Cæsari. 494
Edacitate & bibacitate vincentibus præmia proposita à Mithridate. 216
Edeata pop. 763
edictum decemvirorum. 578
edictum de conferendis pecuniis discerptum à plebe. 710
edictum triumvirorum proscriptorium. 593
edictum Sylla. 211
effigies nobilium in triumpho cur duxerit Cæsar excepta Pompeii effigie. 491
egestas pecuniæ Romanorum tempore Mithridatici belli. 184. 185
Egnatius servata sua turma, malè audiit ob desertum imperatorem Crassum. 149
elatus victoria Pompeius. 729
elephanti inter se in spectaculis commissi. 492
elephantes in exercitu Antiochi. 107
elephantorum furor vel in suos, ubi læsi fuerint. 280. 281
elephanti communes hostes dicti. ibid.
elephantorum venatio. 5
elephantos Carthaginiensibus ademerunt Romani. 2
elephantos in Hispaniam ducit Scipio minor. 40
elephantos in Syria Romani interficiunt. 117
elephanti Quintana legionis cur sint insignia. 486
eloquentia, rebúsque gerendis juxtà aptus C. Cæsar. 428
eloquentissimus omnium Cicero. 601

eloquentissimus vir Curio Cæsaris inimicus. 443
Enipeus fluvius. 474
Epaminonda dies dicta. 114. ejus defensio qualis. ibid.
Ephesii Zenobium jusserunt ad portam arma deponere. 201
Ephesiorum crudelitas in Italos hospites. 185
Ephesiorum defectionis & impietatis in Italos pœna. 211. 212
Ephesiorum in Romanorum effigies insolentia. 184
Epidamnus rex quo loco quas urbes condiderit. 451
Epidamnum civitas, num eadem quæ Dyrrachium. ibid.
Epiphania oppidum. 237
epitaphium sepulchri Pompeii in littore. 482
Epulum post triumphum amicis præbet Scipio. 36
epulum præbet suis Mithridates. 215. 216
equos omnes adimit Talabrigensibus Capio. 295
equites in cælum efferunt Cæsarem. 435
equites Gallos quot habuerit Cæsar. 458
equites mille sexcenti ab Sylla & senatores quadraginta proscripti. 409
equites Mithridatis quot. 170
equites Pallantini Scipioni infesti. 286
equites quomodo exercuerit Scipio. 304
equites Syllani Marium ad necem quærunt. 387
equitum adversariorum facies petere jussit Cæsar, unde ortum victoriæ initium. 475. 477
equitum magister Octavius Cæsar. 531
equitum senatorúmque dissensio. 371. 372
ad equites à senatorib. translata judicia à C. Gracch. 363. equestris ordo potentia abutitur. ibid.
equitatuum Annibalis Scipionisque conflictus. 19
Eridanum. 760
Erisane urbs obsidetur. 293
erratum suum fatetur Cæsar, quòd ad Dyrrachium castra posuerit. 467. 468
error Antonii. 158
eruptio tentata non semel à Lucio, sed frustra. 690. 691. 692
Erythras missa Chiorum arma & obsides. 200
Escadia urbs. 293
Esernia. 381
Essii. ibid.
Essios insula. 760
Eubœam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Euergetes Mithridates. 176
Eupator dictus Mithridatis filius. 176
Eumachus à Mithridate Gallogræcis impositus à satrapis ejicitur. 200
Eumenes Cardianus Cappadociæ præfectus à Perdica. 175
Eumenes Cappadociæ satrapa, Macedonum hostis Mediam occupat. 121
Eumenes Pergami rex spernit affinitatem Antiochi. 88
Eumene quomodo usus Sylla. 207
Eupatoria civitas à Mithridate condita, à L. Lucullo oppugnata. 224. 251. diruta & instaurata. ib. pòst Magnopolis dicta. ibid.
Euphratem ponte strato transit Crassus

Crassus cum exercitu. 136
exactor magis quam imperator M. Crass. 137
examen apum altari Pompeiano insedit, dum pugnam inire censuisset contra Cæsarem. 470
execratio in eum qui pecunias in usus belli Gallici positas attrectare ausus sit: sed hanc eludit Cæsar. 453
exclamatio L. Pisonis in senatu contra interfectores Cæsaris. 513. 514
exclamatio Antonii super decem mille militibus à Xenophonte salvis reductis. 165
excubiæ in urbe factæ post necem Cæsaris. 507
excusatio Antonii ad objecta Cæsaris Octavii. 637
excusatio Cæsaris ad Cocceium, de exclusione Antonii à Brundisio. 707
excusatio Cæsaris ad objecta Lucii. 687
excusatio Cæsaris de bello contra Lucium. 687
excusatio Cleopatræ ad Antonium. 675
excusatio pulcherrima Scipionis de objecto crimine. 113
excusatio Syllæ ad plebem. 386
execrationem qualem vim habere crediderint Romani. 136
exemplum à Lacedæmoniis sumptum, Necessitatem lege carere. 68. *exemplum animadversionis militaris in Crasso.* 425. *animosi ducis & legati in Popilio.* 131. *animosi regis in Mithridate.* 246. *astutiæ in Didone.* 1. *audacis decurionis in Cominio castra hostium pervadente.* 278. *audacis ducis in Sylla.* 385. *audacissimi ducis in Cæsare.* 449. *beneficii immemoris & impii insidiatoris in Ptolemæo Ceraunio, qui Seleucum protectorem suum occîdit.* 129. *benevolentiæ in Philippo Macedone.* 100. *callidi ducis.* 289. 294. *callidi filii patrem servantis.* 613. *charitatis in matribus Carthaginiensium.* 43. *crudelitatis.* 198. 199. *immensæ in Carthaginiensibus.* 33. *in Fimbria.* 205. *punitæ in Orode.* 155. *desperantium in Astapeis.* 283. *ducis fortissimi in Scipione.* 81. *magnifici in Cæsare.* 466. *pii & seduli in Antonio.* 163. *strenui in Masanissa.* 7. 39
exemplum ducum imbellium in Cotta & Nudo. 218. 219. *facundiæ militaris in Antonio.* 161. *fidei servatæ in Atilio Regulo.* 3. 34. *fortis centurionis in Scæva.* 465. *fortitudinis desperatæ in Catone Vticensi.* 489. *in Xanthiis.* 635. *generosæ in Publio Crassi filio.* 146. *immensæ in Seleuco.* 124. *fortitudinis in muliere.* 419. *fortitudinis uxoriæ in uxore Acilii.* 612. *militaris in mulieribus.* 242
exemplum fortunæ mirè ludentis in Murco & Barbula. 618. & inde. *Item Lepido Balbinóque.* 618. 619. *variæ ac miseræ in Crasso.* 148. 149
exemplum fortunati hominis in rebus perditissimis in Mario. 387
exemplum jactantiæ immensæ in M. Crasso. 135. & d.
exemplum imperatoris prudentissimi. 303
exemplum impietatis in filio patrem prodente. 599. *item in eodem*

dem mox punita. 600. impia mulieris & avara in Fulvia Antonii uxore. 606. impii patris filium amoris fœdi ergô sustollentis in Catilina. 428. impii patris in Tigrane. 242 exemplum impotentis ducis & superbi in Sertorio. 217. incorrupti & constantis viri. 113. inconstantis animæ viri in Pompeio. 747. ingratitudinis in Lænate. 600. ingratitudinis & perfidiæ maximæ in Carthaginiensibus. 3 exemplum injuriæ immemoris in Messala. 736. inobedientiæ mulctatæ. 9. justitiæ in Pompeio 243. laboris continui & sedulitatis in Masanissa militibus. 7. magnanimitatis in Annibale & Scipione. 91 exemplum militum fidorum & fortium. 151. militum bonorum. 163. exemplum mortis contemptæ in Sophonisba, venenum potiùs ebibentis, quàm Romanis serviat. 15. mulieris desperatione fortissimæ in uxore Asdrubalis. 81. 82. muliebris fortitudinis. 295. mulierum impiarum. 428. patris occidentis filium in Mithridate. 244 245. perfidiæ in Carthaginiensibus. 33. 34. perjurii puniti. 155 exemplum pietatis filialis patrem senem humeris efferentis. 613. pietatis fortitudinisque muliebris in matre Antonii Luceium servantis. 610. 611. pietatis in Crasso 427. pietatis in libertis & servis heros servantibus. 614. 615. 616. pietatis in milite imperatorem carbonarii cultu fugientem agnoscentis. 612. pietatis in Scipione. 19. pietatis muliebris totum suum mundum pro marito tradentis. 611. 612. pietatis mutuæ patris & filii in duobus Metellis. 613. pietatis servilis in herum Martium domi à servis conservatum. 614. pietatis servilis in servato Ventidio. 616. pietatis servi pro hero Appio occumbentis. 614. pietatis servorum libertorúmque in proscriptis heris. 597. 598. uxoriæ. 612. & seq. exemplum patris amantis filium in Seleuco. 126. pii principis in Scipione. 84. proditionis mulctatæ. 16. prudentis ducis in Viriato. 289. punitæ proditionis paternæ in filio. 599. sacrilegii puniti in Antiocho Magno. 131. servi fortissimi & in hero fidissimi. 604. pietatis in servo. ibid. temeritatis cupidatisque punitæ in Crasso. 148. 149. tolerantiæ in Mithridate. 169. uxoriæ pietatis in uxore Acilii. 611. 612. uxoris impiæ maritum prodentis. 603. uxoris pessimæ maritum occidentis. 132. uxorum malarum. 428
expectatio omnis malo molestior. 724
expeditio Cæsaris contra juniorem Pompeium. 492
expeditio Cæsaris in Galliam. 715
expeditio Mithridatis in Rhodios. 185
expeditionem parat in Getas & Parthos Cæsar. 497
exercitus Antonii Galliam petentis quantus. 556
exercitus Antonii quantus. 158
exercitus Asdrubalis quantus. 5

exer-

exercitus Bruti extincto imperatore petit pacem ab Antonio & Cæsare. 668
exercitus Carthaginiensium contra Scipionem quantus. 269. *è diverso Scipionis exercitus quàm parvus.* ibid.
exercitus Cassianus ad simum Melanen quantus. 640
exercitus Catilinæ quantus. 431
exercitus Cæsaris ad urbem properans, magnam ejus partem occupat. 585
exercitus Cæsaris cur minus morigerus. 680
exercitus Cæsarianorum Cassianorúmque ad Philippos quantus. 652
exercitus Cæsaris, constantis ex veteranis militibus, præstantia. 469
exercitus Cæsaris in Pompeium, & contrà Pompeii in Cæsarem quantus. 471. 472
exercitus Cn. Pompeii fugatus. 378
exercitus consulum contra Syllam. 400
exercitus Cor. Scipionis in Hispaniam quantus. 264
exercitus Crassi casus. 153
exercitus Domitii in Antiochum quantus & quomodo instructus. 106. 107. *Item Antiochi quantus & quomodo instructus.* 107
exercitu exarmari non debere Cæsarem, prius quàm Pompeius suum dimisisset. 445
exercitus Fabii Maximi Æmiliani contra Viriatum quantus. 292
exercitus Lepidi transit ad Antonium. 580
exercitus L. Cassii. 181. *item Manii.* ibid.
exercitus Ventidii, ad succurrendum Lucio profectus, quid præstiterit. 690 691
exercitus Lucii in Cæsarem quantus. 685
exercitus L. Luculli quantus contra Mithridatem. 219
exercitus Lucii noctu clàm urbem ingreditur fugiente Lepido. 688
exercitus Lucii reliquiæ quò diffugerint. 700
exercitus L. Scipionis contra Cæsarem. 488
exercitus Metelli quantus ad Numantiam. 297
exercitus Mithridatis contra L. Lucullum quantus. 224
exercitus Mithridatis post acceptam cladem à Lucullo quantus. 230
exercitus Mithridatis suo ipsius vitio periit. 239. 240
exercitus novus Archelai quantus. 197
exercitus pereat necesse est, duces ubi absunt. 198. 199
exercitus Pompeii in piratas quantus. 236
exercitus populi Romani in Antiochum quantus. 95
exercitus quando primùm hostiliter Vrbem ingressus. 386
exercitus reliquias circa Thermopylas colligit Archelaus. 196
exercitus Rhodiorum contra Cassium. 627
exercitus Rom. in Antiochum quantus. 96
exercitus Romanorum in desertores, & desertorum in Romanos quantus. 374. 375

exercitus Romanus tertii belli Punici quantus. 42
exercitus Scipionis ad Numantiam quantus. 308
exercitus Scipionis in Africa quantus. 7
exercitus Spartaci gladiatoris quantus. 424
exercitus Spartaci gladiatoris à Crasso funditus deletus. 426
exercitus Sylla in patriam quantus. 398
exercitus Tigranis contra Lucullum quantus. 229
exercitus vide *copia.*
exercitui victori Pompeius præmia distribuit. 253
exercitum ad urbem ducit Cæsar. 453
exercitum ad Vrbem ducit Cinna & reliqui exules. 391
exercitum Antonii & Bactris, imò & Indis ipsis terribilem, unà Cleopatra reddidit inutilem. 158
exercitum Caleni cur sibi assumpserat Cæsar. 707
exercitum Cæsaris à Brundisio incolumem advehit Antonius. 464. 465
exercitum colligit Lucius ex Antonianis colonis. 688
exercitum contra Pompeium & patriam duxit è Gallis C. Cæsar. 251
exercitum, cui præerat Calenus, Cæsar sibi assumit cum provinciis Gallia Hispaniáque sine certamine. 700. 701
exercitum Domitii benignè excipit Cæsar. 451
exercitum Furnii Cæsar invadit. 688
exercitum haud contemnendum ex proscriptis fugitivisque sibi conciliat Vitulinus. 603. 604
exercitum suum in Hispania quomodo purgaverit imperator Scipio. 303
exercitum parat Cæsar. 552
exercitum Pompeius in Armeniam contra Tigranem movet. 242
exercitum Pompeii concidunt Numantini. 298
exercitum præstantiorem Antonio nullus imperatorum unquam habuit. 163
exercitum retinere vult Cæsar tantisper dum suum tenet Pompeius. 443
exercitum Salvidieni dedit Antonio Cæsar. 710
exercitum suum Lucius dedidit Cæsari. 698
exercitum suum ut augeat Decimus, quidam amicorum suadent. 543
exercitu Antonii uti non vult Cæsar. 725
ab exilio Metellus revocatur. 370
exul Cicero opera Pompeii revocatur ejusdem opera. 437. 438
exules Carthaginienses ad Masanissam confugiunt. 38
exules proscripti & refugi quò potissimùm se contulerint. 610
exulum in patriam reditus. 715
exulibus concedit reditum Cæsar uno Milone excepto. 458
exulibus nobilibus reditus patet, ob initam inter imperatores pacem. 714
exulare Metellus cogitur, quia jurare noluit. 369
exulatum ad Volscos abiit M. Coriolanus. 349

F.

Fabius à Lucullo relictus Mithridaticos fundit. 231
Fabius Maximus dictator creatus. 320
Fabium criminatur Minutius. 320
Fabii commentum. 321
Quinti Fabii historia Annibalica. 329
fabula lûs. 240
fabula de Solis bobus, dormiente Vlyxe & sociis, absumptis. 738
fabula rustici & pediculi. 413
facinus in Cæsarem perpetratum, quale. 667
factio popularis Carthaginiensium multos cives exilio mulctavit: juramento facto, nunquam revocaturos in patriam. 38
factio Sertoria in Hispania, quibus ducibus cæsa. 216
factiones variæ inter Carthaginienses post bellum Punicum secundum. 36
facultates suas sub triumviris cives profiteri coguntur. 609
facundus, L. Marcus Censorinus. 45
facundissimus in concionibus ad milites Antonius. 161
facundissimus & eloquentissimus Cicero. 428
falcatorum curruum impetus, & ab iis damna illata. 182
fames consultrix in rebus alienis pessima. 28
fames. 711
fames apud Carthaginienses. 79
fames Athenienſium. 193. 195
fames Carthaginienſium. 74
fames cogit Cæsarianos pugnare. 659
fames cogit recedere ad interiora regni Mithridatem. 239
fames & rerum penuria Scipionem pugnam inire compellit. 269
fames in castris ad Pulantiam. 301
fames in castris Antonianis & Cæsarianis. 652
fames in castris Rom. 285
fames in castris S. Pompeii, adigit ad colloquium. 751
fames in exercitu Antonii. 165
fames ingens in castris Carthaginienſium 40
fames ingens in Piræo. 195
fames in obsidione Prænestina. 405
fames in Vrbe. 458. 681
fames in urbe propter Pompeium. 711
fames Numantina. 300
fames premit obsessos Perusia. 690
fames urget pacem componere. 713
famem intentat Vrbi Sex. Pompeius. 679
fame coacti multi se dedunt. 375
fame compulsi Dalmatæ Cæsari se dedunt. 766
fame domiti Salassi. 763
fame laborat Asdrubal. 40
fame laborat Italia. 685
fame multi necati. 375
fame persequendum potius Lucullum suadet Mithridates quàm collatis signis. 229
fame pressus populus Pompeium annonæ præfecit. 438
fame premitur Perusia Lucius. 691
fame quidam proscriptorum conficiuntur. 597
fame victum se, non armis confitetur Lucius. 694

fame vincere Cæsarem, non armis, conatur Pompeius. 469
familiaritas Antonii & Cæsaris. 726
ad famulorum pedes domini supplices. 596
famulorum fides erga dominos proscriptos. 597
fana Laodicensium diripuit Cassius. 625
Fannius Lælii gener fortiter contra Viriatum pugnat. 293
fasces deponere noluit jubente senatu C. Cæsar. 351
fasces lictorum confringit plebs in seditione pro Graccho. 357
fastus Antonii describitur. 555
fastu Cleopatræ offensus Luceius ad Cæsarem transit. 611
fato Vrbis imperium debetur tribus Cornelis. 430
fatorum necessitas. 125
fatale fuit Carthaginem deleri. 75
fauces Torpidorum & Salapæorum. 639
ad Faventiam Carbo & Norbanus contra Metellum aciem explicant. 406
favor largitionibus quæsitus. 640
favor militum vehemens erga Lucium. 686
favor plebis ad consules contra Syllam. 400
favor senatus in Pompeium. 442
felicibus timenda Nemesis. 50
felix per omnia Sylla. 416
felictor sua ætate nullus fuit Sertorio. 421
felicissimus Sylla, & mortuus hostibus terribilis. 417
felicitas Cæsaris quàm multis terrori maximo est. 483
Ferentani socii à Romanis desciunt. 374
Ferentarii primi prælium ineunt ad Pharsalum. 476
ferrum Margianum. 143
fertilitas magna agri Campani. 433
Fesulæ occupantur à C. Manlio in conjuratione Catilinæ. 429
festa conclamatio per Italiam ad pacis initæ nuntium. 715
fictionis arguit Cæsarem Lucius. 687
fides Masanissæ à P. R. remunerata quomodo. 49
fides nusquam tuta proscriptis, ne apud domesticos quidem. 596
fides Punica. 3
fides servorum quorundam in heros proscriptos. 597
fides erga Cassium & Brutum eorum militum qui sub C. Cæsare stipendia fecerant. 667
in fidei ædem senatus cogitur ob seditionem plebis pro Graccho. 359
fidit nemini Sertorius. 421
filius patrem proscriptum prodidit: idem à militibus patris percussoribus cæsus. 599
filii Q. Ciceronis mors notatu digna & pietas in patrem. 601
filii in Toranium impietas. ibid.
filium aureis catenis vinxit Mithridates. 214
filios proprios occidit & in ignem conjecit Asdrubalis uxor. 82
filios proprios occidit Tigranes, quare. 242
filiam Pompeio collocat Cæsar. 435
filiæ Mithridatis ad Pompeium adductæ. 246
filiæ Mithridatis hausto veneno corruunt. 248
filias suas potentissimis quibusque collocat Mithridates. 241
filiam Pompeii Cæsar quomodo tractarit. 490

Fimbria vir senatorius Flacci socius. 204
Fimbriæ mors. 211
Fimbriam cur vocarint Athenionem Syllani milites. 210
Flavius Fimbrias, hujus frater, Norbani legatus, in convivio trucidatus cum aliis, ab Albinovano. 406
Flaccus contra Syllam in Asiam proficiscitur. 204
Flaccum occîdit Fimbria. 205
Flaccus ad Celtiberos mittitur. 312
Flaminem apicatum mori nefas habebatur. 395
Flaminii pusillanimitas. 92
fugientem Annibalem & vagum circa Bithyniam interimit. ibid.
sub Flaminio Romanorum clades maxima. 319
C. Flaminius à Cæsare occiditur. 700
Flamma præfectus exercitus. 456
flevit Scipio Carthagine deleta. 82
flumen Numantinum aliò derivare vult Pompeius. 298
flumen Numantinum quo pacto conjunxerit Scipio. 307
fœdus inter Pompeium & Cæsarem uter prior violarit. 718
fœdus ictum cum Carthaginiensibus. 35
fœderis cum Antiocho icti forma ære insculpta. 112
fœdera Cæsaris Pompeiique turbata. 716
fœdifragi subinde Carthaginienses. 51
fœlicitas nonnullis perniciem affert. 3
fœlicitate non insolenter abutendum. 111
à fœnore abhorruerunt Romani veteres. 382
fœneratores Asellium prætorem è medio tollunt. ibid.
fœneratorum seditio. ibid.
fœmina quàm viro similior Crassus, si quis Surena credit. 154
Fonteius, Servilii proconsulis legatus: ejus interitus. 374
fontes aquæ calidæ. 97
fontes ramenta auri minutissima ferentes. 242
formidolosa Romanis Gallia. 545
fortis in bello qui verè dicatur. 305
fortitudo Crastini centurionis in acie Pharsalica, in qua & occubuit, à Cæsare laudata. 479
fortitudo Lucianorum in eruptione. 692
fortitudo Masanissæ. 39
fortitudo Numantinorum. 297. 298
fortuna fortiter ferenda ubi quis semel in alienam potestatem devenerit. 210
fortuna mentem ademit Pompeio ne victor esse posset. 753
fortuna nescit uti Pompeius. 724
fortunæ favor in Sylla. 416
fortunæ plus quàm consiliis fidebat Cæsar. 464
Ferentanorum à Romanis defectio. 374
frater fratri superstes esse nolens. 601
frater pro fratre proscripto cædi petit & cæsus est. 602
fratres Ligarii proscripti, alter cæsus, alter aquis suffocatus. 602
frigoris vis. 281
fraus fraude pensata. 7
fraus magna Lepidi. 742
frumentum humeris militum impositum Athenas mittitur. 192
frumentum distribuit populo Cæsar. 458
frumentum in Urbe asservatum

in usum militum, plebs diripuit. 691
frumentatum suos mittit in Cappadociam L. Lucullus. 225
frumentatores L. Luculli regios equites fundunt. 226
frumentatores Romanos aggreditur Tigranes. 231
fugit ab urbe Curio ad Cæsarem tendens magnis itineribus. 447
fuga Archelai ex Pireo cum suis. 196
fuga in exercitu Archelai circa Charoneam. 199
fuga Archelai. 203
fuga Archelai ad Murenam. 214
fuga auxiliariorum Pompeii. 477
fugam dissimulat Gracchus, ut fortiùs hostes opprimat. 279
fuga Bruti & suorum militum. 664
fuga Cassianorum. 654
fuga Galbæ in urbem Carmelim. 287
fuga Milonis & Cecilii. 440
fuga Mithridatis. 199
fuga Mithridatis à Pompeio. 239
fuga Mithridatis post cladem à frumentatorib. Luculli factam. 226
fuga militum Crassi. 149
fuga Nicomedis. 182
fuga Norbani. 651
fuga Pompeii à Termantinis. 298
fuga Pompeii peracta navali puna. 741
fuga Romanorum sub L. Lucullo. 225
fuga Scipionis & Afranii. 488
fuga turpissima consulit sibi Plautius. 291
fugientem insequitur Cæsar Pompeium in Ægyptum. 483
fugientibus cunctis solus Cæsar resistit. 488
fulgetrum inter duo castra factum, utrique & Cæsariani & Pompeiani sibi capiunt pro omine. 470
Fulginii obsessus Ventidius ab Agrippa. 691
fulmine de cælo tacta castra Pompeiana. 391. 392
Fulvia Athenas profecta ab Antonio excipitur. 701
Fulvia concitat exercitum in Cæsarem. 679
Fulvia fugit Puteolos, inde Brundisium. 700
Fulvia incitatrix ad succurrendum Perusiæ obsessis. 690
Fulviæ contumelia erga mulieres à triumviris proscriptas. 608
taxatur ab Hortensia. ibid.
Fulvia Lucium exasperat ut bellum inferat Cæsari. 684
ad Lepidum secedit. 685
Fulviam Antonius incusat. 701
Fulviam languidam reliquit Antonius apud Sicyonem. 703
Fulviæ interitus Antonio & Cæsari commodus. 706
Fulviæ mors annunciata Antonio in obsidione Brundesina. 706
Fulviæ mors nunciata Cæsari. 708
Fulvia prima omnium indicat conjurationem Ciceroni. 429
Fulvius Flaccus cos. 371. *cupidinem civitatis injicit sociis pop. Rom.* ibid. *tribunatum ambit, Graccho minori collega datur.* ibid.
Fulvius proscriptus, à fœmina proditus. 603
fundamenta designata Carthaginis diruta lupi confuderunt, unde à cœptis jussum desistere. 85

funebris

funebris pompa in sepultura Syllæ. 417
furor desperatorum quid faciat. 77
furor & insania Carthaginiensium. 54
furor plebis ad hæc verba Antonii Men' servasse ut essent qui me perderent? 520
Furius à plebe discerptus. 370

G.

GAbinius exilio mulctatur, ob motum bellum religiosum. 120
A. Gabinius legatus ad Murenam ne Mithridatem infestaret. 215
A. Gabinius intimus amicus Cæsaris. 435
Gabinius per Illyriam Cæsarianos ducens opprimitur. 464
Gadibus potiuntur Romani fugientibus Pœnis. 275
Gallus quatuor sagittis transfixus. 163
Gallus quidam ad monomachiam Romanos provocat. 380
Galli & Numida singulare certamen. ibid.
Gallus ad tollendum Marium missus, rem non audet aggredi. 387
Gallorum opera Crassus mira edit facinora. 146
Galli Celtæ populi quem locum incolant. 255
Galli Boii. 316
Gallorum fuga ob casum unius Galli in singulari certamine. ib.
Galli quàm Romanis sint formidabiles. 523
cum Gallis triginta prœliis decertavit C. Cæsar. 523
Gallis bellum cum Carthaginiensibus. 1
Galliam citeriorem permutare cum Macedonia cupit Antonius. 543
Gallia in quinquennium Cæsari decreta. 435
Galliam Licinio Crassò commendat Cæsar. 453
Galliam maximè timent Romani 545
Gallicus triumphus Cæsaris. 491
Gallicum Ligusticumque mare ad persequendos piratas curat M. Pomponius. 236
Gallecorum vel *Gallaicorum fines depopulatur Cæpio.* 294
Gallogræcia à Mithridate Sertorio datur. 217
Gallogræcos injustè invadit Mithridates. 209
ad Garganum à consule vincitur Crixus Spartaci dux. 414
generositas Cleopatræ Mithridatis filia. 246. *ejus generositate delectatus Mithridates eam periculo eripit.* ibid.
geniis Antonii & Cæsaris non convenire inter sese dicit genethliacus. 156
genius Antonii genium Cæsaris metuit. ibid.
genius malus Bruti bis illi apparuit. 668
gentes pop. Romano additæ. 250
Gentius Illyriorum rex ab Anitio victus in triumphum abducitur. 760. 761
Gerione, Apuliæ urbs, expugnata. 322
Germanorum ebrietas. 468
Getæ populi. 758
gladii capulo admota manu Cæsar inquit, Hic impetrabit. 444
gladium abscondunt Catonis familiares ne se interimat. 489

gladium ostentat Vetius, quem datum dicit sibi ab inimicis Cæsaris. 434. *idem mox in carcere necatur.* 434
gladium porrigunt Pompeio consules ut bellum gerat contra Cæsarem. 447
gladiator insignis captivus Capuæ, fractis vinculis, latrociniis infestat Italiam. 423
gladiatorum sex millia in crucem à Crasso acta. 426
glandibus plumbeis inscripta hostium consilia produntur. 191. 193
glandibus vivere nonnulli coguntur. 380
Glanis fluvius. 404
Gomphos Cæsar expugnat & diripit. 468
Gomphis res memorabilis visa. ibid.
Gordena jussus regnare Tigranes à Pompeio. 243
Gordius Mithridatis dux. 215
Gracchus à servo præbito jugulo ne in hostium potestatem veniret, occiditur. 366
Gracchus in seditione cæsus. 359. 360
Gracchus & Fulvius Flaccus armati in Aventinum fugiunt. 365
Græcas literas apud Rhodios ab Archelao præceptore didicit Cassius. 627
Græcarum literarum peritus Orodes. 155
Græci à fœnore olim abhorrebant. 382
Græcorum consuetudine & habitu utitur in Ægypto Antonius. 767
Græcorum Macedonumque res permixta. 87
Græcorum mores imitatur Antonius. 76
de Græcis primus triumphavit Mummius. 84
Græcos multos sustulit crudeliter Mithridates. 209
Græciam sibi amicam facit Antiochus. 89
quam gratiam pro rebus bene gestis retulisse sese dicat Sylla. 397
gratulatio quanta facta Ciceroni. 437
granaria Vrbis ubi. 392
Granius in Numidia profugus Mario se conjungit. 388
in gratiam redierunt Antonius & Cæsar in Capitolio, intercessione præfecti militum. 553
gratiosissimus apud populum C. Cæsar. 350
gravitatem Scipionis miratur Asdrubal. 271
gubernandi peritissimus Viriatus. 297
Gulussa Masanissæ filius. 38
Gulussam ex legatione remeantem ex insidiis adoritur Samnis Amilcar. ibid.
inter Micipsam, Gulussam & Mastanabalem, Masanissæ filios, Scipio regnum patris distribuit. 64
Gulussa vir rei militaris peritus. ibid.
Gulussæ belli pacisque cura commissa. ibid.
Gulussam falsò Asdrubal criminatur. 68
Gulussæ nepos Asdrubal accusatus, non habens quod respondeat, subsellis obruitur. 68
Gutta Capuanus cum exercitu properat ad eximendum obsidione Marium. 405

H.

HÆredem Tigranem filium suum ut relinquat, Armeniam Tigrani seni Pompeius dat. 243

hæreditatem appetens prodit patrem filius. 599

Hanno Bomilcaris filius Carthaginiensium dux. 13

Hanno captus Martio deditur. 272

Hanno Magnus, Carthaginiensium dux. 257

Hanno præfectus equitum Asdrubalis. 81

Hamilcar Pœnorum in Hispania contra Romanos dux. 257

Hannibal vide *Annibal.*

Hannibal Italiam vastat, contrà Africam Scipio. 1. 2

Hannibalis facta sub compendio recensentur. 34

harpago Agrippæ describitur. 739

hasta in femore percussus à Sertorio Pompeius. 419

Heliodorus regni affectator, occisor Seleuci, regno pellitur. 116

Hellespontios impetit Antiochus. 86

Hellespontum curat ad persequendos piratas L. Culleo. 235. 236

Henetos populatur Sylla propter Macedoniæ infestationem. 207

Heracleam expugnat L. Lucullus. 227

herbam depascuntur Perusina in obsidione servi. 689

herbis vescitur necessitate coactus Cæsaris exercitus. 465

herba ad mortem per insaniam redigens. 165

Herculis columnas quis ædificavit. 256

Herculis socius Autolycus expeditionis in Amazonas susceptæ. 227

Herodes Idumæorum Samaritarumque rex ab Antonio constitutus. 715

Hetrusci post defectionem casi. 379

Hierosolyma in regnum restituit Numidis Pompeius. 399

Hiera capta ab Agrippâ. 732

Hierosolyma urbs sanctissima. 119. 244. *à Pompeio Hierosolymæ urbis mœnia diruta.* 119. *antè à Ptolemæo rege Ægypti.* ibid. *Hierosolyma post à Vespasiano & Adriano diruta.* 119

Himilco Phamæas, præfectus equitum Carthaginiensium, Romanorum fabros fundit. 58

Hippon civitas. 16

Hipponem Zaretum urbem quis condiderit. 66. 67

Hirpini in amicitiam Romanorum revertuntur. 381

Hirpinorum à Romanis defectio. 374

Hirpinos desertores invadit Sylla. 380

Hirtius Antonianos fundit. 571

Hirtius ex urbe fugiens collecto exercitu Brutios sibi subigit, mox ad Pompeium fugit cum suis. 614

Hispania pulsi Pompeii milites. 454

Hispaniæ magnitudo & limites describuntur. 526

Hispaniæ oram ad persequendos piratas curat Tib. Nero & Manlius Torquatus. 236

Hispaniam cur primò petere instituerit Pompeium persequens Cæsar. 452

Hispaniam fecit tributariam C. Cæsar. 432

Hispaniam infestant Carthaginienses. 1

Hispaniam provinciam dedit Lepido Cæsar. 495
in Hispaniis rursus laboratum post Scipionis discessum. 276
Hispani debellantur à Fulvio Flacco. 278
Hispanorum obsides captivósque liberos dimittit Scipio. 267
Hispanorum dolus & commentum. 257
Hispanica historia scriptor Rutilius Rufus. 305
Hispanicum bellum quando & cur ortum sit. 257
historiarum scriptor Artabazes. 155
historia Annibalica scriptor Q. Fabius. 329
historia Hispanica scriptor Rutilius Rufus. 305
Holophernes Ariarathis frater. 118.
rex factus à Demetrio pulso Ariarathe fratre. ibid.
homicida Cæsaris cum gladiatoribus Capitolium occupant. 503
homicidarum Cæsaris fuga. 502
homicidis Cæsaris nonnulli præmia decernunt. 505
homicidii damnatur Milo. 441
honesta existimationis rationem habere solent Romani. 49
honorem oblatum cur non accipiat, excusatio Cæsaris. 555
honores exhibiti Cæsari urbem ingredienti. 745
honoribus ab Antonio afficitur Ventidius. 157
hordeo pavit milites desertores Antonius. 160
hordacei panes pari argenti pondere rependuntur in castris Antonii. 165
Horoscopa oppidum. 38
Hortensia pro proscriptis muliebribus ad triumvivos oratio magnanima. 608
Hortensio amico Marciam uxorem suam valde dilectam, cedit Cato. 409. *domum postea recipit.* ibid.
hospitio sese mutuò excipiunt Cæsar, Antonius, Pompeius. 714
hostis à senatu Cinna judicatur. 386
hostis à senatu populi Rom. judicatur Antiochus. 95
hostis Cæsaris Manilius multa in eum vana comminiscitur. 687
hostis judicatur Antonius. 559
hostis judicatur Dolabella. 567
hostis judicatur Sylla à C. Mario & Cornelio Cinna. 204
hostis, quantumvis pusillus, nequaquam contemnendus. 424
hostem judicatum Dolabellam absolvit Cæsar. 586
hostem patriæ denuntiat senatus Cæsarem. 448
Hostia vi capta & direpta. 391
humanis in rebus deo nihil potentius. 126
humanæ carnes ad cibi usum conditæ, Athenis reperta. 195

I.

Iaculatoribus objecti Samnites à Sylla. 407
jaculis confixus periit Sex. Iul. 575
jacta sit alea, dictum Cæsaris contra Pompeium properantis. 449
jactantia tempus non est in rebus calamitosis. 44
Iason Trallianus tragœdus. 155
Iassus urbs à piratis capta. 213
Iapodes populi. 761. 763
Iapodum gentem Sempronius Tuditanus & Tiberius Pandasius pugna superant. 761

Iberia. 255. 256
Iberia, quæ hodie à quibusdam Hispania. 313. *ex quo tempore in tres partes divisa.* ibid.
Idumæam Romanis subjugavit Pompeius. 244
Idumæorum rex Herodes. 715
igne è Fulginio significatur obsessis Perusiæ adventare auxilium. 691
igne quidam proscriptorum sese exurunt. 597
ignes frequentes in Vrbe excitati noctu post necem Cæsaris. 507
ignominia notati milites, fortiter in acie præliando notam eluunt. 192
Ilienses quàm crudeliter tractati à Fimbria. 205
Ilienses ad Syllam sese recipiunt fugientes Fimbriam. ibib.
Ilienses adscripsit inter Romani populi socios Sylla. 221
Ilium urbs, porrò ante Carthaginem condita, capitur. 1
Ilio quæ acciderunt, etiam Carthagini accidisse. 82
Ilii pejor conditio sub Fimbria quàm sub Agamemnone. 205.
inter priscam Ilii expugnationem & eam quæ sub Fimbria, temporis interstitium. 206
illæsum abire Domitium captum sivit Cæsar. 451
Illyricum C. Antonio commendat Cæsar. 453
Illyrio qui filii & quot numero fuerint. 757
Illyrii qui & ubi constituti. 757
Illyrii unde nominati. ibid.
Illyriorum limites. ibid.
Illyrii qui communiter dicantur. 760
Ilurgys civitas expugnata. 272
imperator eligitur bello Hispaniensi Cornelius Scipio. 264
imperator maritimus ad persequendos piratas Pompeius in triennium constituitur. 235
imperator salutatur Antonius ab Ænobarbi militibus. 703
imperator salutatur Cæsar à Lucii militibus. 697
imperatorem sese vocari patitur Crassus. 136
imperatoris nomen quomodo admittendum. 455
imperatorum clarissimus quis. 91
imperatorum nullus cum tanta profectus potestate atque Pompeius in Piratas. 235
imperatoribus solis dari solitus titulus, Pater Patriæ, datus est Ciceroni post restinctam conjurationem Catilinæ. 431
imperatores viginti Samnitibus nudi traditi à Romanis. 303
imperatores suos Romani consecrant. 521
imperium Carthaginiense quando & à quibus ademptum. 2
imperium depositurum se dicit Cæsar si id ipsum faciat Pompeius. 448
imperium post pugnam ad Pharsalum renuit accipere Cato. 482
imperii affectati accersitur Menodorus. 717
imperio privatus Lepidus. 743
imperia parari lenocinio nuptiarum clamat Cato. 435
imago Scipionis cur sola in Capitolio. 267
immunitatem concedit civitatibus injustè oppressis à Cassianis Antonius. 675
immunitate donati Brundisini à Sylla. 398

impro-

improperatio in Asdrubalem ingens ab uxore facta. 81. 82
imprudentia imperitiaque arguitur Antiochus. 111
imprudentia Pompeius in quo notatus. 472
impugnatur Cæsar ab Antonio. 546
incendium sacrificii Mithridatis ad mille stadia visum. 215
incensa Vrbs à Gallis Capitolio incolumi. 754
incendio pars urbis absumpta. 603
incommoda quæ senserint multi propter piratarum incursationes 235
Indibilis regulus. 275. *ejus rebellio & interitus.* 276
indici proscriptorum præmia proposita. 595
indignatio præsens plus valuit in plebe, quàm gratia præterita Scipionis Africani. 362
inducirarum factarum inter Romanos & Carthaginienses ruptarum causa qua. 257
inedia seipsam conficit uxor Ligarii. 602
infelices peccandi occasionem ab egestate accipiunt. 29
ingenium liberum Lucii erga Cæsarem & Antonium. 702
ingenui è rupe præcipitati, servi suspensi. 528
ingenuum è liberto fecit Cæsar Menodorum. 718
ingratitudinis notati Cassius & Brutus. 667
ingratitudinis ac perfidiæ Carthaginiensium cum beneficio Romanorum collatio. 30
ingrata res est malitia nacta veniam. 250
injuriarum oblivionem suadet oratione Cicero. 517
injuriarum immemor Asdrubal, licet capite damnatus. 55
injuriis crescentibus crescit & legum contemptus. 350
inimici Cæsar & Antonius ob hæreditatem petitum. 539
inimicitiæ inter Antonium & Cæsarem Octavium. 544
inimicitias cur simularit cum Cæsare Antonius. 545. 548
inopia rerum in castris Mithridatis. 238. 239
inquilinus cur vocatus à Catilina Cicero. 428
insania ex esu herbarum militibus Antonii. 165
insidiæ à Pompeio Mithridati factæ. 238
insidiis ad Tribolam intercipitur Vettilius. 290
insidias Antonii olfacit senatus. 543
insidias Parthorum aperit hostium unus Mithridates Antonio. 166
insolentia Lucii ad bellum compulsus Cæsar. 687
insultant Crasso Barbari post mortem filii. 147
intercalares menses correxit Cæsar. 526
Intercatiam obsidet Lucullus. 284
fidei Scipionis se committit. 285
intercedentis authoritas potior, quàm accusantis, in senatu. 559
interfectores duo C. Cæsaris in suis provinciis cæsi. 589
interfectores Cæsaris ab Vrbe profugiunt. 521
interfectores suimetipsius fuêre, interfectores Cæsaris. 668
interfectores Cæsaris fovet senatus. 507
Interfrurini populi. 763

interrex quis dicebatur, & quomodo ordinabatur. 411
interrex Valerius Flaccus. ibid.
invidia militum in Perpennam ob occisum Sertorium. 422
invidia continuis successibus extinguitur. 63
invidiam Antonii metuit Ventidius. 157
invidia Annibalis consiliis obstat. 94
Iones impetit Antiochus. 86
Iones assueti parêre barbaris. 92
Io Iunonis zelotypiam fugiens in bovem mutatur. 240
Ippasini populi. 763
iracundus valde Sertorius. 421
irritatus Pompeius in Menodorum. 717
Iscadia urbs ab Æmyliano capta vide *Escadia*
Ister fl. 765
Istros Illyriorum nationem sibi vendicat Demetrius. 760
Italiæ opportuniora loca per suos occupare nititur Antonius. 703. 704
Italiæ oram ad persequendos piratas curat L. Gellius & Cn. Lentulus. 236
Italiam petit Cas. post mortem Cassii & Bruti, Antonius Asiam. 671
Italiam ut infestet Pompeius, jubet Antonius. 704
Italica urbs Hispaniæ. 275. 292. *patria Trajani & Adriani.* 275
in Italos & Italici nominis fautores Mithridatis sævitia. 209
Italos omnes & Romani nominis hospites in tota Asia uno die occidi mandavit Mithridates. 185
iter difficillimum ab Antonianis Cæsarianisque, Rascupolidis opera emensum. 640
iter laboriosum & difficile Cæsariani facere coguntur. 737
iter laboriosum exercitus Antonii. 161. 162
Iturææ Romanis subdita per Pompeium. 244.
Iuba opem fert Pompeianis. 455
Iuba rex Mauritaniæ domestico periculo revocatur in patriam. 488
Iuba & Petreius audita Cæsaris contra Scipionem victoria mutuis concidunt vulneribus. 490
Iuba Historicus Iuba Mauritaniæ regis filius in triumpho ductus. 491
Iudacilius Asculanus obsessis fert auxilium. 378
Iudacilii mors epoto veneno & rogo extructo in templo seipsum exurentis. 379
Iudæos Romanis subditos fecit Pompeius. 244
judices senatorésque ex equestri ordine selecti. 371. 372
jugulandum se præbuit militi Roscius. 621
Iulia per Pompeium ad Antonium mittitur. 701
Iulia Pompeii uxor mortua. 438
ab Iulo Æneæ filio gens Iulia originem trahit. 470
jumenta pereunt fame in exercitu Antonii. 165
Iupiter & Neptunus Trojani belli spectatores. 39
Iove tonante nefas legem ferre. 368
Iovis Tabyrii fanum apud Rhodios. 187
ob jus civitatis non admissum qui & quot socii à Romanis defecerint. 374
jus suffragiorum dat Cajus Gracchus sociis pop. Rom. 363. 364

juris divini humanique violati damnatur Gabinius. 441
jurejurando sese corpus Cæsaris custodituros statuunt cum Antonio Quirites. 519
juramentum Annibalis adstantis aris sacrificante patre, inimicum fore se perpetuò Romanorum. 259. 315
jurare Metellus cum ceteris à Mario inductis noluit. 369
jussa Cleopatræ omnes Antoniani exequuntur. 676
justior causa Pompeii visa plebi. 685

L.

LAbeo vivum sepeliri se in suo tentorio jussit. 669
Labienus ab exercitu Parthico, post mortem Orodis, imperator appellatus. 155. 156
Labienus percussores in sella prætoribus sedens opperitur. 604
Lacedæmoniorum dictum. 68
à Lacedæmoniis ducem petunt contra Attilium Regulum Carthaginienses. 2
lacrymas elicit Romanis fortuna & miserabilis gemitus Carthaginiensium 47
lamentationes & querelæ multorum propter agrorum ademptionem. 678
Lampsaceni auxilia à Romanis contra Antiochum petunt. 87
Lampsacum fugit cum suis Mithridates. 222
Lanuvium olim thesauros publicos servabat. 685
Laodicea ubi sita. 624
Laomedon Mitylenæus primus Syriæ satrapa. 121
laqueo quidam proscriptorum sese conficiunt. 597
largiebatur profusissimè multa Cæsar amicis. 446
largitionibus flectitur Paulus ne Cæsari adversetur. 443
largitionibus quæritur militum favor. 640
Larinates vincit Cosconius. 381
è Larissa fugit Pompeius in Ægyptum. 479. 480
Larissa obsessa per Antiochum. 95
laterculum construit Crassus contra Parthos. 142
Latinos invitat Gracchus ad petendum jus Romanæ civitatis. 363
Latonæ lucus sacer. 188
pro latrone captus Varus à Minturnensibus, tandem à centurione agnitus proscriptus caditur. 605. 606
latrones quomodo circumvenerit Didius in Lusitania. 312
latronum duces Curius & Appuleius prædam ab Æmiliano rapiunt. 293
latronum quorundam in Sedetania fortitudo & pertinacia. 299
latrocinia licentissimè facta in Vrbe post mortem Clodii. 440
Lavinium ab Æneæ conditum. 439
laus magna Curionis à plebe. 444
laudis avidus Domitius. 106
laudes Catonis recensentur. 490
laudes Cæsaris recensentur. 522
laudes Numantinorum enarrantur. 310
laudes Viriati recensentur. 297
laudum suarum exaggerator nimius Sylla. 396. 397
lauro coronant tentoria sua Pompeiani ante victoriam. 470. 471
Lavinium, patria Milonis, à quo ædificata 439

laureata litera à Lucullo missa. 223
Lectorius in Numidia profugus Mario se conjungit. 388
legatus Luculli ad Masaniſſam Scipio minor. 39
legatus claſſis Calviſii factus Menodorus. 718
legatus Mithridatis Pelopidas de Nicomede conqueritur. 173. 174
legatum mittunt Rhodii Archelaum ad Caſſium. 627
legati ab interfectoribus miſſi ad Antonium & Lepidum. 506
legati Allobrogum conjurationem Catilinariam detegunt. 430
legati Antiochi Romam miſſi. 89
legati Ariobarzanis ad patres de non dedita Cappadocia. 216
legati Carthaginienſium per inſtructum Rom. exercitum ducti. 44
legati multi ſeſe dedentium ad Caſarem properant. 483
legati Nicomedis contra Pelopidam. 178. 179
legati Pompeii ad Antonium 748
legati Ptolemæi Philopatoris ad Romanos queruntur de Antiocho. 87
legati Romanorum ad Antiochum. 90. 91
legati Romanorum ad dirimendam controverſiam inter Carthaginienſes & Maſaniſſam. 37
legati Ro. ad Scipionem de reliquiis Carthaginienſium & ſociorum exſcindendis. 84
legati ſenatus ad Æmylium Lepidum ne Vacceis bellum inferret. 301
legati S. P. Q. R. *ad Antiochum* 87
legatorum Arſacis ad Craſſum arguta reſponſio. 137
legatorum Carthaginienſium deſperatio & luctus. 47
legatis Romanorum ad Aſdrubalem & Maſaniſſam præcepta data à ſenatu. 40
legatos mittunt Carthaginienſes ad vicinas gentes contra Romanos. 67
legatos mittit Lucius pro pace ineunda, ad Cæſarem. 694
legatos Nergobrigum Marcellus Romam mittit. 282
legatos Romam mittunt Saguntini & Emporii. 258
legatos Romanorum rurſum adit Pelopidas contra Nicomedem. 179
legatio communis ſatraparum ad Antigonum. 121
legatio Pruſiæ, ſine capite, ſine pedibus, & ſine mente, dicta à Catone per cavillationem. 147
leges aliquando neceſſitati poſthabendæ. 68
legio Martia ab Antonianis circumventa. 570
legio Martia & quarta Macedonica deficiunt ab Antonio ad Cæſarem. 556
legiones Antonianæ in colonias deductæ. 679
legiones Caſſiana Brutianæque quot ad ſinum Melanen. 640
legiones duæ ab Craſſo ob res malè geſtas decimatæ. 425
legiones duæ apud Albam ſeditioſæ, à Cæſare retinentur in officio. 688
legiones duæ Cæſarianorum in Africa Curionis ductu miſerè deletæ. 456
legiones duæ Caleni datæ juſſu Antonianorum Cæſari. 677

legiones duæ Parthicæ, Crassi exercitus reliquiæ, Pompeio junctæ. 458
legiones Macedonicas decimavit Antonius. 554. 555
legiones quatuor Dolabellæ per Allienum mittit Cleopatra. 624
legiones quot Cæsari, quot Pompeio fuerint. 458
legiones sedecim præmittit ad bellum Parthicum Cæsar. 497
legiones suas Bruto tradit Vatinius. 632
legiones tres Ventidius Antonio tribuit. 580
lembo se fortunæ committens Marius solus aufugit. 387
Lenas Ciceronis caput præsecuit. 600
Lentulum indemnatum contra leges publicas sustulit Cicero. 436
Lepidus à Cæsare victus Africa exuitur. 352
Lepidum occidi non sustinuit Cæsar. 746
Lethen fluvium Romanorum primus transivit Cæpio. 295
lex agraria quando & per quos lata. 354
lex agraria secundò lata. ibid.
lex de reis faciendis. 373
lex de triumviris. 593
lex frumentaria à quo & quando lata. 362
lex Iudiciaria. 363
lex Petreia qua. 457
legis agrariæ constituendæ qui post Tib. Gracchi mortem autores fuerint. 360
leges dormiant hodie, Lacedæmoniorum dictum. 68
leges initæ factæque pacis Vestales servare jussæ. 714
leges novas ferre conatur Tiberius Gracchus. 349
leges suas Gracis reddidit Sylla. 196
leges Syllanæ abrogatæ. 395
legem ferre, tonante Iove, nefas. 368
legum magnus apud Romanos contemptus. 354
libelli in turba sparguntur. 546
liber hic quorum gesta contineat. 2
libera oratio Lucii ad Cæsarem. 695. 696
liberorum nuptias celebrat Antiochus. 88
libertas P. R. non tuta stante Carthagine. 38
libertatis amor quid pariat. 635
libertatem donat Tarsensibus & Laodicensibus Antonius. 675
libertatem in dicendo Cæsaris obstupescit Antonius. 537
libertatem tertiò sibi mortem inferentes servarunt Xanthu. 635
libertate donat civitates Græcas Mithridates. 202
libertate urbes donatæ à Sylla. 211
liberti Menecrates & Menodorus ambo præfecti classis invicem oppositi. 718
liberti quando primùm in militiam adscripti. 379
libertorum quorum in proscriptis heris fides & pietas. 615
Libo in gratiam receptus. 711. 712
Liburni populi. 452
Liburnicæ naves unde dictæ. 452. 758
licentia fœda in Vrbe. 681. 682
licentia fœda in militibus in Vrbe. 609
Licinii Crassi milites conciduntur. 375
Licinius Crassus contra Spartacum proficiscitur. 425. *decimata qua-*

ta quatuor militum millia supplicio afficit. ibid. *Pompeii gloria visus est non cedere.* 426
consulatum petunt Licinius & Pompeius. ibid. *seditio Crassi & Pompeii.* ibid. *Crassus & Pompeius in gratiam redeunt.* 427. *exercitus dimittunt.* ibid.
lictor Cinnæ à milite percussus. 397
lignatio molesta Antonianis. 651
Liris fluvius, qui & Linternus. 374
literæ Mithridatis ad Chios. 200
literæ laureatæ à Lucullo missæ. 223
literæ Cæsaris de Pharnace victo. 487
literas Antonii ad Antonianos in Vrbe manentes defert Cæsar. 677
literas omnes tempore belli civilis scriptas exussit Cæsar. 746
literas victoriæ ad Actium recitat Cicero minor pro rostris, ubi patris caput spectaculum populo fuit. 619
literas & rem militarem ut disceret Cæsar Octavius Apolloniam missus. 531
lixas omnes exegit è castris Scipio. 303
Locha urbs magna oppugnatur. 8. 9
loquaces plerunque sumus miseria. 48
loricam ostentat sub veste Antonius, irritans plebem ad vindictam Cæsaris. 510
Lucanorum à Romanis defectio 374
Luceium Antonii avunculum apud se detinuit, ne interficeretur, soror. 610. 611
Lucia civitas fautrix Numantinorum obsidetur. 309
Lucienſium quadringentorum juvenum manus amputata à Scipione. ibid.
Lucius Æmilius veniam meruit, quare. 699
Lucius Cluentius à Sylla profligatus. 380. *ejus interitus.* ibid.
Lucius cum exercitu Vrbem ingreditur. 688
Lucii audacia pro suis mil. 695
lucri cupiditas Romanorum notatur. 208. *lucro intenti Romani, vasisque aureis colligendis, Mithridatem elabi sinunt.* 227
Lucullea in honorem Luculli quotannis celebrata. 222
laureatæ literæ à Lucullo missæ. 223
Lucullus ad Syllam cum classe venit. 207
L. Lucullus consul contra Mithridatem missus. 219
Lucullus Syllanæ classis præfectus Mithridati bellum infert. 217
à Lucullo exercitus defluit hortatu Asiæ proconsulis. 233
Lucullus pauper. 283. *avaritiæ notatus Lucullus.* 285
Lucullus vir inter Romanos illustris. 192. *Syllæ legatus.* ibid.
Luculli somnium. 227. *Lucullus à senatu incusatus.* 233
ludi in honorem Bruti & Cassii ab Cæsare prohibiti. 541
ludos in honorem L. Luculli celebrant Cyziceni ob navatam operam in obsidione contra Mithridatem. 222
lugubria cibaria apud Romanos & in parentationibus poni solita. 139
Lupercalium solennium mos. 496
Lupia oppido trajicit ex Apollonia

Cæsar Octavius. 717
lupus vigilum unum conficit non sentientibus ceteris, exeso corpore, tantùm capite relicto. 717 718
lusio inter Syllam & Fimbriam de tradendo exercitu. 210
Lusitani partes Romanorum depradantur. 287
Lusitanorum magna cades. ibid.
Lutia, oppidum trecentis stadiis Numantia distans. 308
Lyciam curat ad persequendos piratas Metellus Nepos. 236
Lycios aggreditur Brutus ob denegata auxilia. 626
Lycios de Rhodiorum potestate exemit Sylla. 212
Lycios scripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
Lysias interficitur. 118
Lysimachus Thraciæ rex. 122
Lysimachi origo & mors. 129. 130
Lysimachia occupata à Romanis. 105
Lysimachia à quo condita. 86
Lysimachiam incoli rursum quomodo voluerit Antiochus. 86
Lysimachiam munit Antiochus. 99

M.

Machares à Lucullo amicus appellatur ob datam coronam auream 228
Macharis fuga describitur. 241
ad Macharem filium in Bosphoro regnantem fugit Mithridates. 223
Macharem ingratum filium expellit Mithridates. 240
Macedonia Syriáque provinciæ adempta Cassio Brutoque. 533
Macedoniam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Macedoniam Romanorum provinciam invadit Mithridates. 209
Macedoniam sibi petit provinciam Antonius. 531
Macedonicarum copiarum imperator Antonius. 542
Macedonum Græcorumque res permixtæ. 87
machinæ Syllanæ succensæ ad Piræum. 191
machinarum Antonii descriptio. 158
machinas Romanorum incendunt Carthaginienses. 77
magistratu amovendum censet Cæsar Marullum. 496
magistratu dejicitur Octavius ob legem agrariam. 357
magistratus annui in Hispaniam primùm missi. 275
Magnesios adscripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
magnificè sua effert Brutus 657. 658
Magnus cur appellatus Pompeius. 170. 238
magnum cur vocatum bellum Mithridaticum. 170
Mago Carthaginiensium dux contra Romanos. 5
Mago cum præsidio in Saguntò oppugnatur. 265
Mago victus Scipioni se dedit. 267
ingrata res est malitia nacta veniam. 250
malo omni expectatio molestior. 724
Manassis, Arabionis regis patris, agrum à Cæsare dono accipit Sittius. 620

Mancæus Tigranocerta præfectus fortiter repugnat. 228. 229
Mancini grande periculum apud Carthaginem adventu suo dissolvit Scipio. 69. 70
Mancinus, nudus traditus Numantinis à senatu Romano 302
mancipia quatuor drachmis vendita. 224
mandata Baccho eunucho data à Mithridate, de interimendis ejus uxoribus, sororibus & concubinis. 227
Mandrestales regulus Numidiæ profugus ab Sylla exactos recipit Romanos. 388
Manlius à Lusitanis fusus. 286
Manlii imprudentia describitur in ductando exercitu. 115
Manius dux à Mithridaticis caditur. 183
Manii in Romanos ficta conjuratio. 219. 220
Manii aspera responsio in Cæsarem. 683
Manium interficit Antonius quod Fulviam incitasset in Cæsarem. 710
manubias Romano more accinctus exurit Sylla. 199
Marcellus nihil memorabile gessit in Hispania. 263
Marciam, uxorem dilectam, cedit amico Hortensio Cato. 490
Marcius capite truncatur ab Sylla 407. 408
M. Crassi expeditio in Parthos. 134 *ejus spes & propositum.* 135 *Crassi proposito conatur obsistere Ateius.* ibid. *Crassus diris devotus ab Ateio.* 136 *Crassus Deiotarum cavillatur.* ibid. *Crassum Deiotarus.* ibid. *Crassi grave erratum.* 137. *Crassus exactor pecuniarum non imperator* ibid. *ad Crassum legati ab Arsace.* ibid. *Crassi arrogans responsum* ibid. *Crassi rusticum responsum.* 141. *Crassum & ejus castra terror invadit.* 142. *Crassus Gallorum opera mira edit facinora.* 146. *Crassi virtus quo eluxerit.* 147. *Crassi oratio* ibid. *Crasso noctem largiuntur Parthi ad lugendum filium.* 148 *Crassum milites quam vis omnium malorum causam, videre & audire cupiunt.* 148. *fortuna exemplum in Crasso.* ibid. *Crassus à militibus coactus pacem accipere à Surena.* 152. *Crassi verba miserationis plena.* ibid. *Crassus desiderium vitæ abjicit.* ibid. *Crassus pedes ad Surenam it ad colloquium.* 153. *Crassi interitus.* ibid. *Crassi dextra & caput ad Orodem missa.* 154. *de Crasso contumelioſus Surena triumphus.* ibid. *in Crassi defuncti caput contumelia.* 155
Marcus Coriolanus bellum patriæ infert. 349
Marcus Figulus à Dalmatis superatus. 761 *mox superior factus multa igne ferroque devastat.* ibid.
M. Antonius ad bellum Parthicum se accingit. 156. *Antonii & Cæsaris fortuna.* ibid. *Antonii genius genium Cæsaris metuit.* ibid. *Antonius præfectus Atheniensis gymnasii.* ibid. *Antonius & Cæsar felicius per legatos quam per se ipsos res suas gerunt.* 157. *vires Antonii una Cleopatra reddidit inutiles.* 158. *Antonii imprudentia.* ibid. *Antonii machina in hostium potestatem*

veniunt. 159. pra pudore & mœstitia in concionem non audet prodire Antonius. 161. Antonii clades. 163. erga Antonium benevolentia & reverentia exercitus. 163. virtutes Antonii. ibid. Antonius in suum caput averti petit mala totius exercitus, salutem exercitui contingere. 164 Antonii exclamatio super decem mille militibus à Xenophonte salvis reductis. 165. cum Ramne liberto agit Antonius de se interimendo quum jussus fuerit. 167. ab Antonio Parthi decies & octies victi. 169. Artabazem Antonius comprehendit & vinctum abducit in triumphum Alexandriam. 169. legati ad Lepidum & Antonium à Bruto & Cassio de concordia. 506 pecunia Cæsaris & actorum commentarii in ædes Antonii translati. 507. Antonii verba in senatu. 509. Antonius, lorica indutus in curia. 510. Antonii oratio in senatu de actis Cæsaris ratis habendis. 511. Antonii artes subdola. 519. Antonius de vocando Sexto Pompeio ad senatum refert. 528. Antonium laudat Cicero. ibid. militum satellitium Antonio contra plebem datum. 528. 529. Antonius multa commentariis Cæsaris adjecit. 529. Antonius solus Romæ potens. 530. Antonius ex Heraclidarum gente, Cæsar Æneadarum. 536. Antonii oratio ad orationem Octavii. 537. lex ab Antonio lata. 542. Antonius & Octavius reconciliati. 545. plebs Antonio gratificatur propter Octavium. ibid. Antonii edictum. 546. ingratus erga Cæsarem animus. ibid. Antonii oratio ad tribunorum militum orationem. 549. Cæsar & Antonius iterum in gratiam redeunt in Capitolio. 551. Antonius à suis deseritur. 554. exercitum decimat. 555. tribunos militum mutat. ibid. Antonii acta post mortem Cæsaris. 560. Antonius hostis judicatus. 567. plura vide in sequentibus & iis quæ sunt ad marg.

M. Antonius orator à Marianis occisus. 394

Mardus quidam præbet se se via ducem Antonio. 161

maris imperium ad persequendos piratas quomodo multis distribuerit Pompeius. 236

maria à piratis repurgantur. 237

maritimas regiones invadit Antonii jussu Pompeius. 707. 708

maritimi quæstus negotiatoriis similes. 50

marito Septimio caso à triumviris celebrat nuptias novas eodem die uxor. 603

maritum delaturam uxor interminatur si sine ea vir Apuleius fugeret. 612

Marius, clarissimi illius Marii fratris filius, consul. 402. Marii clades ad Præneste. 403. Marius fune in mœnia Prænestina subductus. ibid. Præneste obsidetur. ibid. Marius sibi manus affert post Prænestinorum deditionem. 408

Marianorum fuga. 385

Marii & Sylla conflictus in urbe. 385. Marius fugit Minturnas. 387. de Marii septimo consulatu omen. 387. Marium non audet aggredi

aggredi Gallus ad eum tollendum missus. ibid. *Marium cur non interfecerint Minturnenses.* ibid.
Marium ceteróſque ſenatores profugos quæ revocandi ratio 389. *Cajus Marius ab exilio redit.* 391. *Marius, Cinna & Carbo caſtrametantur ad urbem.* ibid. *Mario beneficii accepti refert gratiam Appius Claudius.* ibid. *Marii & aliorum ſæva facinora.* 394
Marii interitus. 396
Marſi deficiunt à Romanis. 374
Marſi, gens pugnaciſſima. 378
Marſorum multos occidit Sylla. ibid.
Martia legio deſciſcit ab Antonio ad Cæſarem. 556
Martia legio unde dicta. 656
Martiis Idibus cæſus Cæſar. 522
Marucinorum à Romanis defectio. 374
Maſæſulorum validæ gentis regulus Syphax. 6
Maſaniſſa forma & moribus præſtans. 6. *Aſdrubalis gener.* ibid. *fœdus init cum Scipione.* ibid. *Maſaniſſa laboris exemplum ſuis.* 7. *Maſaniſſa clam venit in caſtra Scipionis.* 8. *Maſaniſſam Syphax ad ſe vult pellicere.* 10 *filiarum unam promittit.* ibid. *ad Maſaniſſæ cædem Syphax aurum dat.* ibid. *Maſaniſſa Syphacem & filiorum alterum capit & ad Scipionem mittit.* 14. *Sophonisben ut exceperit.* ibid. *venenum ei affert & optionem dat, aut veneni ebibendi aut Romanis ſerviendi.* 15. *Maſaniſſæ dona à pop. Rom. ob fidem & operam ſtrenuè ipſis navatam data* 18. *Maſaniſſa & Annibal inter ſe concurrunt.* 25. *Maſaniſſæ virtus & fortitudo incredibilis.* ib. *Maſaniſſa amicus Romanorum fideliſſimus.* 32. *Maſaniſſæ filii Guluſſa & Micipſa.* 38. *Maſaniſſa octogenarius, eques validus, aciem inſtruit.* 39. *Maſaniſſa Romanis indignatur, quare.* 55. *Maſaniſſæ ſuperbia, Maſaniſſæ diffidunt Romani.* 56. *à Maſaniſſæ auxilium petunt Romani.* 63. *Maſaniſſa morti proximus Scipionem accerſit* ibid. *moritur.* ibid. *equum ſenex ſine ephippiis aſcendere ſolitus.* 64 plura vide ad marginem in libellis de bellis Hiſpanicis & Annibalicis.
Maſaniſſæ regnum & opes Scipio inter filios ejus diſtribuit. 64
Maſinthas regulus à Maſaniſſa vulneratus. 24
matrum amor. 43
matrum furor ob amiſſos filios obſides. 54
mater filium proſcriptum ſervare non vult. 607
Maxarthes Parthus Craſſum occidit. 153
Mæotici reguli Mithridatem comiter excipiunt. 241
Mediam repetit Antiochus. 86
Medorum vires unde incrementa ſumpſere. 51
medicus celeberrimus Eraſiſtratus. 126
Megaræ deſcriptio & ejuſdem oppugnatio. 71. 72
Melitini pop. 763
membrana chartacea vice diadematis caput Pharnacis circumdatum. 248
Memmius Octavio in magiſtratu

suffectus ob legem agrariam. 358
Memmius Lucium Scipionem in jus vocat. 442
Menas legatus Prusiæ. 173
Menecrates præfectus classis Pompeii. 718
Menecrates se in mare præcipitat. 720
Menodorus Pompeianus ejicit Helenum Sardinia. 709
Menodorus reciprocus proditor & transfuga. 727
Menodori audax, sed fœdum consilium. 714
mentem ducis non intelligere, magnorum malorum causa. 26
mens senatusconsulti plus valet, quàm verba. 540
mentem adimit hominibus præsens calamitas. 104
Mercenarii mutabiles. 661
Merromeni populi. 763
Merula sectis venis seipsum occidit. 395
Messala à triumviris proscriptus diu latitans Cæsarem proscriptorem servat. 736
Messala nobilis juvenis ad Brutum fugit. 611
Messana obsidetur. 738
Metellus contra Sertorium missus. 410
Metellus Pius jungit se Syllæ. 398
Metulios quomodo subegerit Cæsar. 764
à Micipsa Numidarum rege petit auxilia Fab. Maximus Æmilianus. 292
Micipsa Masanissæ filius. 38
Micipsam & Mastanabalem submovent Carthaginienses futuro periculo eversa Carthagine. 67
Micithio Antiochi unus ducum, Romanos cædit non procul à Delo. 93
de militibus rapinas ausis supplicium à Sylla sumptum. 385
militi vim inferenti oculos eruit mulier. 419
milites clàm colligunt conjurati Catilinæ. 428. 429
milites inermes quomodo armarit suos Scipio. 5
milites mercenarios se vocant Piratæ. 238
milites quando primùm sorte delecti. 282
milites quos & quot in Africam duxerit Scipio. 5
milites summittit Amisensibus Mithridates. 224
milites suos quomodo exercuit Masanissa. 6
milites suos exercet Pompeius. 458
milites suos quomodo exercuerit Scipio. 303
milites, coquos habere noluit Scipio. ibid.
militum Afranii & Petreii multi sese Cæsari dedunt. 454
militum Antonii reverentia & benevolentia erga imperatorem. 163
militum Antonii humanitas. 164
plures Antonii milites morbo quàm ferro absumpti. 168
militum Cæsaris in ipsum promptitudo. 446
militum amor erga imperatorem Crassum. 149. 151
viginti militum virtus. 149
militum delectus aguntur in Italia à triumviris. 686
militum delectus habetur in Antiochum. 95
militum delectus per Italiam. 709
de militibus captivis non redimendis

mendis Romanorum consilium. 329
militis insolentia. 680
militum insolentia in Nonium centurionem. ibid.
militum magna insolentia. 609
militum ad imperatorem Brutum, responsum. 666
milites deploratos servat Scipio 62
milites ferreos gestant annulos, tribuni aureos. 63
militi ab otio ad officium redire est difficile. 96
militibus suis Lucius veniam à Cæsare precatur, ac in se uno omnem iram effundat rogat. 696. 697
militibus quadringentis manus amputata. 309
miles Romanus captivus à Spartaco suspensus. 425
militum quatuor millia decimata à Licinio Crasso. ibid.
trecentos milites captivos Spartacus mactat, ut parentet Crixi manibus. 424
milites qui locum deseruerant decimat Antonius. 160
militaris rei imperitus Flaccus. 204
militaris rei imperitia notatus Q. Pompeius. 292
militaris rei imperitus Galba militem fessum perdidit. 287
militaris rei imperitus Pompeius junior. 735
militaris rei peritissimus Sertorius. 421
militia Romana sub Pisone corrupta à Scipione restituitur. 70
Milo servili habitu aufugit. 440
minaces plerunque Romani.
minatur Cæsari Antonius. 545
minatur Fimbriæ Sullæ 207
minatur Lepido & Cæsari Lucius apud plebem. 688
Minervæ fanum excussit Fimbria. 205
Minio Smyrneus conspirat in Mithridatem. 202
Minturnæ capiuntur. 375. 376
Minturnas profugus Marius. 387
Minturnenses Marium occidere verentur. 387
Minutius prætor in foro in comitiis à triumviris cæsus. 599
miraculum Gomphis visum recensetur. 468
miraculo fuit Romanis Pompeius peracto bello Mithridatico. 252
miseratio defuncti Cæsaris subit plebem lecto testamento ob Decimum Brutum hæredem secundum ascriptum. 518
miseria Carthaginiensium capta Byrsa. 80. 81
miseria famis magna in exercitu Antonii. 165
miseria ingens exercitus Crassi. 148. 149
miseris intempestiva contentio. 47
miseriis plerunque loquaces reddimur. 48
missionem petunt Cæsariani quam se dare Cæsar dicit. 486
Mithraas & Bagoas Ariarathem fugant è Cappadocia. 176
Mithridates bello Thracia pulsus ab Orode fratre. 110
Mithridates regno pulsus ab Orode fratre. 134
Mithridates miles Parthus, insidias Antonio indicat. 166. *accepit ab Antonio munera.* 167
Mithridates regni Pontici conditor. 249

Mithridates fugit Antigonum ob visum somnium ab Antigono. 176. *Euergetes, Ponti rex dictus.* ibid. *ejus filius.* ibid.
Mithridatis filii potentia. 170. *amicitia cum Gallis inita.* 171. *mithridatis legati ad Rom.* 177. *benigna tractatio Mithridatis erga hostem captivum ut sibi benevolentia nomen paret.* 182. 183. *Mithridates potitur Nicomedis ditione.* ibid. *Mithridatis contumelia in M' Aquilium.* 184 *Monimam, Philopœmenis filiam, adamat Mithridates.* 184 *sub Mithridate pœnas luunt Asiani crudelitatis in Romanos.* 186. *Mithrid. & Rhodiorum navale prælium.* ib. *clades à Rhodiis.* 187. *Mithridatis somnium* 188. *Mithridatis oblectamenta cum Stratonicensi muliere.* ibid. *Mithridates Gallogræcorum tetrarchas, amicos, suspectos habet & trucidat.* 200. *Chiis iratus, ut eos tractarit.* ibid. *in Mithridatem conspiratio* 202. *crudelia Mithridatis facinora.* 206 *Mithridatis & Sylla colloquium.* 208. *facinorii Mithridatis commemoratio.* 209. *Mithridates oratione Sylla territus pacis leges accipit.* 210. *Mithridates filium aureis compedibus vinctum, paulo pòst necat.* 214. *contra Mithridatem Lucullus missus.* 219. *Mithridatem prodit. L. Manius.* ibid. *Mithridatis commentum.* 220. *Mithridatis fuga.* 222. *Mithridates in virtutem à fortuna destitutam sævire non vult.* 225. *Mithridatis fuga.* 226. *mandata Eunucho Bocchoda de interficiendis uxoribus, concubinis & sororibus.* 227. *Mithridates vulneratur.* 231. *à Romano centurione per dolum.* 232. *Mithridati structæ insidiæ.* 233. *Mithridatis fuga, clades.* 239. *Mithridates implacabilis erga Macharem filium.* 241. *morbus ulcerosus Mithridatis.* 245. *Mithridatis filiæ ad Pompeium adductæ.* 246. *Mithridati insidiæ structæ à Pharnace filio.* 247. *Mithridates filio veniam dat.* ibid. *Mithridates multorum filiorum interfector.* 248. *Mithridatis filiarum virginum interitus.* ibid. *Mithridates veneno hausto mori nequit.* ibid. *Mithridatis interitus, ætas, genus, acta clades & victoriæ.* 249. *Mithridates octavus ab illo qui regni Pontici conditor.* ibid. *Mithridates matris, fratris, trium filiorum & totidem filiarum interfector.* 250. *Mithridatis arma Delphos & Nemeam missa.* ib. *ejus statura, robur & disciplina.* 250. *Mithridates Eupator Dionysius cognominatus.* ibid. *sepultura Mithridati à Pompeio data.* ibid. *Mithridates regum sua ætatis præstantissimus.* ibid. *Mithridatis pretiosa supellex in Talauris reperta.* 251
Mithridatis filiæ Cleopatræ generositas. 246
Mithridatis filiæ ad Pompeium adductæ. 246
Mithridatis filiarum virginum interitus. 248
Mithridatica venena. 248
Mithridaticum bellum omnium maximum. 118
Mithridaticum bellum quibus ducibus finitum. 217

Mithrobarzanes Tigranis dux Tigranocertam accedit contra Lucullum. 228
Moentini populi. 763
mollities Crassò objecta. 154
Monesis & Themistoclis collatio per Antonium. 157
Monima adamata à Mithridate 201
mons sacer. 349
morbi hydropici in castris Antonii. 168
mors Amatii. 527
mors Antiochi. 131
mors Bruti. 666
mors Cæsaris in senatu. 501. 502
mors Cæsaris, nunciata Cæsari Octavio, terrorem ei incussit. 531
mors Cassii. 655
mors Catilinæ. 431
mors Catonis. 490
mors Curionis & suorum militum. 456
mors Decimi. 588
mors Dolabellæ. 625
mors Drusi. 372. 373
mors Fulviæ. 706
mors Hircii. 572
mors Marii, septimùm consulis 396
mors Memmii à Glaucia Apuleióque in comitiis interfecti. 369
mors Orodis regis. 155
mors Pansæ. 575
mors Pompeii in Ægypto. 481
mors Pompeii junioris. 494
mors S. Pompeii per quem procurata. 753
mors Scipionis incerta. 361
mors Sertorii. 422
mors Sittii. 621
mors Spartaci. 426
mors Syllæ. 416
mors Tib. Gracchi. 360
mors Trebonii. 543
mors Ventidii. 621
mors Viriati. 296
mortis per varia genera multi oppressi à triumviris. 596. 597
mortis Pompeii qui fuerint consultores. 480
mortem sibi ipsi infert Marsus. 625
mortem sibi nobiles quique Cassium Brutúmque sequuti consciscunt. 669
mori mavult Antonius, quàm specimen aliquod pavoris edere. 703
mori qui vult, facilè telum invenit. 489
moriuntur multi servi Perusiæ præ fame. 691
mortuorum servorum fame corpora Lucii milites in altum defodiunt, ne rogo facto nota fiat fames. 691
mortuum esse Cæsarem Brundisii, vanis rumoribus jactatum 677
mortuos Macedonas insepultos relictos à Romanis, sepelit Antiochus. 95
motus novi in Hispania. 311
mulcta indicta Chiis quæ. 201
mulcta indicta Ephesiis. 213
mulcta indicta Gracis. 674
mulcta ingens indicta Tarsensibus à Cassio. 626
mulcta irrogata Lepido ob rem malè ad Pallantiam gestam. 302
mulcta partem à Sylla relictam in Asia exegit Lucullus. 228
mulctati Carthaginienses à Masanissa. 41
mulierc ularum consuetudine se oblectans Sertorius, minus propitio numine rem gerit. 421

mulieres aliquot sibi ipsis manus inferunt. 764
mulier vim inferenti militi oculos eruit. 419
mulieres novitati studentes, maritorum pertæsæ, Catilinæ pecunias sufficiunt. 428
mulieres Saguntinæ sibi manus inferunt. 261
mulieres viris multis fortiores Pompeio obsistere ausæ. 242
mulierum pietas & fortitudo in extrema obsidione Carthaginiensium. 55
mulieres M. & C C C C. *proscriptæ à triumviris ut bona sua profiteantur & insumptus belli conferant.* 607
mulierum virtus in bello. 295
mulierum animi in bello. 295
mulieris virilis animus in uxore Asdrubalis. 82
mula peperit. 400
mulos inequitare suos noluit Scipio milites. 303
Munatii & Neoptolemi pugna. 182
munera data militibus à Pompeio pro navali prælio. 733
muneribus placat milites Perpenna. 422
munimenta Pompeiana in Sicilia quæ & quomodo disposita. 728
Mummius Achaicus in Delum relegatus exulatum abiit. 373
muralis pugna in Piræo. 194
muros civitatum Hispaniæ uno die dejiciendos curat Cato. 277. 278
Murcus conjungit se Pompeio. 685
Murena contra Mithridatem prædas agit. 514
Murena aggressus prædones piratásque nihil memorabile præstitit. 235
mutatio subita Lepidi. 619
mutationibus obnoxia omnia 82
Mutia minis adigitur legatione fungi ad Pompeium filium pro pace. 712
Mutius Scævola in curia confossus. 404
Myconius mons. 738
Myrenses auro omni spoliati à Lentulo. 636

N.

NArce civitas quomodo capta. 18
Narisii pop. 763
Nasonis proscripti interitus, vindicta de solo proditore sumpta 604
natali suo die mortuus Cassius 655
natatu in bello Alexandrino servatus Cæsar. 523
naufragium. 728.729
naufragium classis Cæsaris. 722. 723. *naufragium classis Cleopatræ.* 636
naves Antiocho comparaturus proficiscitur Annibal. 100
naves Cæsaris fortiores, Pompeii leviores. 732
naves Cæsaris Papia opprimit 731
naves Cæsaris quadraginta capit Pompeius in mari Supero 458
naves Cæsaris succensæ. 735
naves in Syria Romani cur exusserint. 117
naves integras quot in portum adduxerit Pompeius. 252
naves Mithridatis quot. 170

naves multas indesinenter fabricat Pompeius. 716
naves onerarias demergunt frumento onustas Pompeiani, ne in potestatem Cæsaris veniant. 462
naves in Syria legati Romanorum exurunt. 117
naves quot expugnatæ piratarum à Pompeio. 237
naves Roman. & Antiochi quales & quantæ. 99. 100
naves Romanorum concrematæ à Carthag. 59
naves septemdecim tantùm Pompeio in conflictu reliquæ 741
naves Massiliam remissæ ut militum audacia augeretur. 277
naves sibi fabricat Sylla. 204
naves suas incendit Pompeius terrore percitus. 750
navium Pompeianarum in conflictu major jactura. 740
navalis pugna. 100
navalis pugna Antigoni & Ptolemæi. 121
navalis pugna Bryttii. 189
navalis rei peritus Menodorus. 723
navali pugna certant Polyxenidas & Romani. 103
navale bellum inter Cæsarem & Pompeium 719
navale certamen. 732
navale certamen inter Cassium & Rhodienses. 630
navale prælium inter Cæsarem & Sex. Pomp. 638
navale prælium inter Dolabellam & Cassium. 524
navale spectaculum repræsentat Cæsar. 492
navis gubernator Chius supplicio à Mithridate affectus. 187
nautæ & milites Cæsaris animosi & fortes, Pompeii verò periti & timidi. 732
nauticæ rei imperiti Romani. 100
necessitati leges aliquando posthabendæ. 68
necis Clodianæ causas redditurus Milo in forum à Cæcilio trahitur. 440
neci cum Cæsare destinatus Antonius. 502
necem sibi Numantini cives inferunt potiùs quàm se dedant. 310
Nergobriges legatos de pace mittunt ad Marcellum. 281
Nemesis felicibus timenda. 50
Nemeseos sacellum à Cæsare ædificatum. 484
Nemore olim thesauri publici servabantur. 685
Nepherim civitatem devicit Scipio. 78
Neptunus & Iuppiter Trojani belli spectatores. 39
Neptuni & Salatiæ filium se dicit Pompeius. 729
Nervii profligant Cæsarem, ipsi postmodum ab eodem cæsi. 756
Nicanor Cappadociæ satrapa. 175
Nicator à Seleuco occisus. 122
Nicator cur sit vocatus Seleucus 124
Nicephorium castellum expugnatum. 172
Nicomedi Prusiæ regnum oblatum. 174
Nicomedem filium Prusias Romam mittit. 173
Nicomedem injustè invadit Mithridates. 209
Nicopolis ubi sita, & à quo condita. 243

Nimis

Nimis flumen. 295
nobiles Pompeiani sibi necem inferunt. 494
nobilium Pompeianorum fuga 481
nobiliores quique Cassium Brutúmque sequentes sibi manus inferunt. 669
Nobilior contra Segedenses missus. 279
Nonius centurio à milit. in seditione occisus. 680
Norbani fuga & interitus. 406
novarum rerum cupidos Macenas in Vrbe affligit. 736
amore noverca uritur Antiochus. 126
noverca & Antiochi connubium. 128
novi homines quinam appellarentur. 418
Novum comum à quo fuerit conditum. 443
Nucerinus ager vastatur. 376
Numantia à Marcello obsidetur. 283
Numantia obsessa à Pompeio. 298. 299
Numantiam obsedit Scipio. 304
Numantiã subvertit Scipio. 310
Numantini egregii equites & pedites. 297
Numantinis deditus à senatu Mancinus ob fœdam pacem cum illis pactam. 302
Numidarum à Scipione victorum fuga. 268
Numidarum milites in Africa cur valentissimi æstimati. 39
Numidarum victoria describitur. ibid.
Numidia regio temperatissima. ibid.
numisma à Bruto signatum. 633
nuntius Tigrani de adventu Luculli, suspensus. 228
nuntii intercepti & cæsi. 147
nuptiæ Antonii in Vrbe celebratæ 710
nuptiarum lenocinio parari imperia Cato in senatu clamitat 435
nuptias celebrat Antiochus quinquagenarius. 96
nuptias celebrat uxor eodem die quo casus maritus. 603

O.

OBlivio remedium adversus calamitates optimum. 51
de oblivione injuriarum disserit Cicero. 517
Oblivio amnis. 295
Obolla urbs ab Æmiliano capta. 293
obses datus Ariobarzani Mithridatis filius quadrimulus. 215
obsides Romanis dati à Carthaginiensibus trecenti pueri nobilissimi. 43
obsides Celtiberorum Lucullus restituit. 282. 283
obsides Chii dare jubentur. 201
obsides Hispanos à Sertorio detentos dimittit Perpenna ut captet Hispanorum benevolentiam 422
obsides missi Cassianis in Capitolium Antonii Lepidique liberi. 517
obsessio Brundisina per Antonium. 704
obsessi ex desperatione pacis ad fortitudinem versi. 157
obsidio dura Numantinorum. 308. 309
obsidetur Perusia Lucius à Cæsare. 689
occisorem Asdrubalis Annibal crudelissimè

delissimè vexatum occidit. 258
occisorum in pugna Pharsalica numerus. 479
occisores Cæsaris Capitolium occupant. 503
occidit seipsum Fimbria Syllam metuens. 211
occidit seipsum Lælius. 622
occidit seipsum Machares. 241
occidit seipsum Titinius. 655
occiditur Seleucus, insidiis Heliodori cujusdam purpurati. 116
occupata à Mithridate citò receperunt Rom. 170
Ocilem urbem Claudius Marcellus expugnat. 281
Ocilem urbem Lusitani obsident. 287
Octavius Cæsar Augustus, Cæsaris ex sororis filia nepos. 531. *magister equitum avunculi in annum creatus.* ibid. *Apolloniam missus ut literas & rem militarem discat.* ibid. *matris & vitrici Philippi ad Octavium litera cum monitis.* 532. *amici Octavium hortantur ut cum hæreditate Cæsaris adoptionem relinquat.* ibid. *Cæsar appellatur.* ib. *Octavius adoptionem accipit.* 534. *Octavius in vestibulo Antonii moratur.* ibid. *Octavii oratio ad Antonium qua queritur de Cæsaris nece & post necem actis.* 535. *Octavius Cæsar ex Æneadarum gente.* ibid. *Octavio injuria facta.* 540. *Cæsar quibus sibi plebem conciliet & deliniat officiis.* ibid. *erga Octavium plebis amor.* 541. *Octavii verba ad populum.* 544. *Octavius & Antonius reconciliati.* 545. *propter Octavium plebs Antonio gratificatur.* ibid. *plebs Octavium tribunumplebis creare vult.* 546. *Octavius libellos spargit per exercitum Antonii.* ibid. *Octavius & Antonius iterum in gratiam redeunt.* 551. *Cæsarem exercitus propratorem creare vult.* 557. *Cæsar partitur suas copias cum Hirtio.* 568. *Cæsaris victoria.* 572. *Cæsaris contemptus.* 574. *Cæsaris artes.* 577. 578. *Octavius injurias sibi à senatu illatas enumerat.* 581. *ejus oratio ad exercitum.* ib. *Cæsaris de Cicerone dictum.* 585. *Cæsaris clementia, consulatus, collega Q. Pedio, ejus acta in consulatu.* 586. *Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt.* 590. *provincias pop. Rom. inter se partiuntur.* ibid. *commentum Cæsaris.* 652. *Cæsar abest à prælio propter somnium oblatum.* 653. *Cæsaris Octavii commentarii.* ibid. *Cæsaris & Cassii clades.* 655. *clades navalis Cæsaris in Ionio mari sub Domitio Calvisio.* 656. *periculosa Cæsaris & Antonii audacia.* 669. *Cæsaris mala valetudo.* 677. *Cæsarem incusat Manius.* 685. *Cæsaris & Lucii bellum.* 688. *Cæsaris & Lucii salutationes mutuæ.* 695. *Cæsaris responsum ad orationem Lucii.* 697. *Cæsaris verba ad suos milites.* 698. *Cæsaris verba ad Lucium.* 702. *Cæsar multis locis eodem tempore impugnatus.* 704. *Cæsari Cocceius Antonium reconciliare vult, Cæsaris & Cocceii colloquium.* ibid. *Cæsaris excusationes & expostulationes.* 707. *Cæsar & Antonius in gratiam redeunt.* 709. *Cæsar & Antonius imperium*

rum Romanum denuo partiuntur inter se. 709. Cæsar in summo periculo apud plebem, lapidibus petitur. 711. Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt: conditiones inter eos latæ. 713. Cæsar & Antonius apud Pompeium in sexireme cœnant. 714. Cæsaris & Pompeii fœdera turbata. 716. Cæsar in magnis angustiis. 722. 725. classis Cæsaris tempestate afflicta. 729. Cæsar Antonii auxiliis uti non vult. 725. Octavia inter Cæsarem & Antonium arbitra. 725. Cæsaris expostulationes. 726. Cæsaris & Antonii reditus in gratiam. ibid. permutatio facta ab Antonio & Cæsare. ibid. ad Cæsarem dona Octaviæ. ibid. Cæsaris calamitates. 724. Cæsaris & Pompeii navale prælium. 732. Cæsar à tribus exercitibus circumventus. 734. Cæsar solus cum unico armigero amicis destitutus & servis ad Abalum portum appellit. 736. in Cæsarem Romanæ virtutis exemplum in Messala. 736. Cæsar sub scuto Gallico totam noctem stat. 738. Cæsar navale cum Pompeio prœlium audet detrectare. 739. Cæsaris expostulationes cum Lepido. 741. Cæsari non conferendus Lepidus. 742. Cæsar in thorace vulneratus. ibid. in Cæsarem cavillatio. ibid. Cæsar Lepidum interfici non sinit. 743. non patitur Lepidum sibi ad genua accidere. ibid. Pompeium persequi non vult. ibid. ad Cæsarem Ofilii tribuni verba seditiosa. 744. Cæsari statua posita. 746. Lepidum Cæsar necari non vult. ibid. literæ Cæsaris de servis restituendis suis dominis. ibid. Cæsar literas tempore belli scriptas exurit. ibid. Cæsaris Augusti commentarii. 762. res gestæ apud Illyrios. 763. Cæsaris Augusti fortitudo. 764. Cæsar sauciatus: Cæsaris invictus animus Metulios terret. ibid. legati ad Cæsarem. ibid. Cæsar ut Segestanos tractarit, eorum virtutem admiratus. 765. Cæsar cohortem decimat. 766. sauciatur. ibid. Cæsari Dalmatæ se dedunt, Delbani. ibid. triumphus Cæsaris de Illyriis. ibid.

matris & vitrici Philippi literæ ad Octavium. 532
prudens matris Octavii consilium. 534
amici Octavium hortantur cum hæreditate adoptionem Cæsaris relinquere. 532
Octavia soror Cæsaris Antonio collocata. 709
Octavia arbitra inter Cæsarem & Antonium. 725
Octaviæ dona ad Cæsarem fratrem. 726
Octavius in Cinnanos fertur. 389
Octavius & Merula coss: urbem contra Cinnam muniunt. 391
Octavii interitus. 393
primum consulis Octavii caput prorostris pependit. ibid.
Marcus Octavius Sempronii Gracchi collega, repugnat legi agrariæ. 356. magistratu se abdicat. 357
Octavius legatus Crassum ad fugam solicitat 149. ejus interitus. 153
Cn. Octavius à Leptine confossus. 117

Odeum

Odeum succensum ab Aristione 195
odium sive inimicitias bellis tantùm metiuntur Scipio & Annibal clari duces. 92
odium Asianorum in Romanos 186
odium Drusi unde originem duxit. 372
odium plebis in Scipionem Africanum. 361
odii Asianorum duplex pœna. 186
odio cur habuerint Asdrubalem Carthagin. 73
OEnomaus gladiator, Spartaci dux. 423
officinæ in Vrbe clausæ. 682
ad officium ab otio militi redire est difficile. 96
Olympiadis mors. 122
omine infausto accepto Pompeius in castra reduxit militem. 464
omina multa malo obveniunt Crasso proficiscenti ad bellum Parthicum. 438
omina varia Cæsari & Pompeio inituris pugnam ostensa. 470. 471
ominibus multis Seleuci regnum præmonstratum. 123. 124
Onobala flumen. 734
operas mutuas sibi præstant Rascus & Rascupolis fratres. 669
Opimius alter consulum contra Gracchanos Capitolium occupat. 365
oppida Romanorum quadringenta à Carthaginiensibus deleta. 34
oppugnatio Perusina acerrima ut obsessi erumpere non possint. 689 & seq.
oppugnatio Carthaginis describitur. 57. 70. 71
oraculum Didymeum de reditu Seleuci in Macedoniam. 123
oratio Annibalis ad Antiochum de bello administrando. 93. 94
oratio Antonii ad Asianos Græcos. 673
oratio Antonii ad exercitum suum habita post mortem Cassii. 658. 659
oratio Antonii funebris præsente corpore Cæsaris pro rostris. 518 519. 520
oratio Antonii inituri pugnam contra Brutum. 662.
oratio Antonii in senatu. 511. 512
oratio Archelai Cassii præceptoris pro Rhodiensibus 627 628
oratio Asdrubalis pro pace impetranda ad Scipionem. 27. 28
oratio Avari Numantinorum ducis ad Scip. 309
oratio Bruti ad plebem è Capitolio. 514. 515
oratio Bruti ad suos post mortem Cassii. 657. 658
ad suos milites, certare eum cogentes. 661
oratio Cæsaris ad Afranium Petreiumque & horum milites. 454
ad milites in acie Pharsalica. 473. 474. ad milites seditiosos. 457. ad suas copias Brundisii. 460. 461. pro invadendo Dyrrachio promptuario Pompeii. 462
oratio Cæsaris in curia & ad equestrem ordinem. 687
oratio Cæsaris Octavii ad milites. 698
oratio Cassii ad milites pugnaturos. 641
oratio Censorini ad legatos Carthaginiensium. 50. 51
oratio Ciceronis ad senatum contra

contra Antonium. 560.561
oratio Ciceronis qua disserit de oblivione injuriarum. 517
oratio Cinnæ ad exercitum de sua expulsione. 390
oratio Crassi ad amicos. 152. *ad suos milites.* 147
oratio funebris in Syllæ funere 417
oratio Hannonis, cognomento Gillæ 47.48
oratio Hortensiæ pro proscriptis mulieribus. 608
oratio Lucii ad milites de dedenda Perusia. 693
oratio legatorum Carthaginiensium. 53 *ad consules Vticæ.* 44. 45
oratio legatorum Lucii ad Cæsarem. 694. *Pompeii ad Antonium.* 748
oratio Mithridatis ad milites magniloqua. 218
oratio Pansæ moribundi ad Cæsarem. 574.575
oratio Pelopidæ contra Nicomedem. 177
oratio Pisonis pro Antonio in senatu. 562
oratio Pompeii ad milites in acie Pharsalica. 473
oratio P. Cornelii Lentuli ad P. C. de evertenda Carthagine. 33
oratio Scipionis ad duces & milites. 10.11.70.71. *apud tribunos plebis, qui illi diem dixerant.* 113
oratio Syllæ ad Ephesios & reliquos Asiæ primores. 212. *ad Mithridatem.* 208. *ad Mithridatis legatos.* 207
oratio Tib. Sempronii Gracchi in multitudinem servorum. 354
oratio tribunorum militarium ad Antonium. 546. 547
Oricum civitatem ultrò prolatis clavibus recipit Cæsar. 461. 462
ornamenta mille talentorum ex Samothracio fano à piratis ablata. 213
Orodes Mithridatem regno pellit 120
Orodes rex Armeniam populatur 140
ab otio ad officium redire militi difficile est. 96
otium corrumpit Italos milites. 353
Oxthracas, maximam Lusitanorum urbem, delet Marcus Attilius. 287
Oxintha Iugurthæ, Numidarum regis, filius. 376

P

PAcorum regem occidit Ventidius. 156
Paones populi. 758
Paones populi circa Istrum à quo subacti. 762
Palarii populi. 761
Palæstina quomodo Rom. accesserit imperio. 119
Palæstinam subjugavit Romanis Pompeius. 244
Palladium integrum inventum. 205
à Diomede & Vlysse sublatum ibid.
Palantia urbs qualis. 285
Palantiam Vacceorum urbem capit Lepidus. 300
Palmyreni ab Antonio infestantur. 676
in paludem quandam se abdit Archelaus. 203
Pamphyliam curat ad persequendos piratas Metellus Nepos. 236

panes hordeacei pari argenti pondere rependuntur in castris Antonii. 165
Pannonii populi. 757. 758
Paphlagonia à Mithridate Sertorio datur. 217
paphlagoniam Romanorum provinciam injustè invadit Mithridates. 209
Papia, tanquam amicus expectatus, opprimit naves Cæsaris. 731
Partheni pop. 757
Parthus civitas à Scipione capta. 21
Parthiam repetit Antiochus. 86
Parthi quomodo pugnam ineunt, & aciem instruunt 143
Parthorum dolus apud Antonium. 159
parthorum in bello dexteritas. 144
ad parthorum regem cur fugere noluerit Pompeius. 480
parthorum stratagema. 145
parthici belli initia. 676
parthicum bellum parat ulturus Crasso factam injuriam Antonius. 709
parthicum bellum injustè à Crasso appetitum. 135
Parthi decies & octies victi ab Antonio. 168. de Parthis vide plura ad marginem in libello de rebus Parthicis.
Patara civitas expugnata. 620
Patarensibus parcit Brutus, accepto omni auro argentoque. 635. 636
pater patriæ appellatus Cæsar. 494
pater patriæ consalutatus Cicero post restinctam conjurationem Catilinariam. 431
pater & filius Egnatii complexi sese mutuò uno ictu confossi. 601
patrem prodens filius à patris percussoribus mox cæsus. 599
patria consulere non potuisse fame prohibitus fatetur Lucius. 696
Paulus Æmilius Perseum regem bello superat. 761
paupertate adactis ad piraticam Pompeius civitates ad habitandum donat. 237
Pausimachus Rhodiæ classis præfectus. 101
Pausimachi suorumque cædes. 102
pax fœda cum Numantinis à Mancino facta. 300
pax quomodo inter Romanos & Carthaginienses sub Scipione constituta. 17
pax quibus modis data Carthaginiensibus à Scipione. 30
pacis authores sunt omnes Pompeio, excepto Menodoro. 712
pacis colloquium inter Syllam & Mithridaticos duces. 208
pacis conditiones inter Viriatum Romanósque factas non admittit Cepio. 294
pacis conditiones quantum vis graveis acceptat à Sylla Mithridates. 210
pacis inter Anton. Cæs. & Pompeium factæ leges missæ Vestalibus servandæ. 714
pacis inundæ cum Mithridate conditiones. 207
pacis renovatæ inter Carthaginienses & Romanos forma, Masanissa intercessore 20
pacis ruptæ inter Cæsarem & Pompeium quæ causæ publicè ferebantur. 717
pacem ambit Antiochus. 105
pacem ambit Lucius. 693

pacem ambit Mithridates. 206
pacem aut bellum expanso sinu Carthaginiensibus offert legatus Romanus. 261
pacem communem Lucii milites petunt, aut nullam. 695
pacem componere tentat inter Cæsarem & Antonium Cocceius amborum amicus. 706. 707
pacem cum Antonio facere gestit Cæsar. 587
pacem cum Numantinis facit Pompeius. 299
pacem invito Crasso milites petunt. 152
pacem petit multis suorum amissis Indibilis. 275
pacem petenti Antiocho quid à Romanis responsum. 89
pacem petunt Carthaginienses à Masanissa. 40. 41
pacem sæpius adeptam fregerunt sæpissimè Carthaginienses. 51
pace confirmata inter Cæsarem & Antonium Octavia Antonio locatur. 709
pecunia indicta Carthaginiensibus. 2
pecunia promissa apparitoribus servatur Virginius. 617
pecuniam è fanis mutuò accipit Cæsar. 678. 684 685
pecunia Cæsaris à Calpurnia in ædes Antonii delata. 507
pecunia debita reliqua summa Philippo Macedoni remittitur, ob præstitam legatis in Thracia benevolentiam. 100
pecunia quanta in triumpho Cæsaris ducta. 491
pecuniarum egentes Cæsariani 686
Pediculos invadit Cosconius. 381
pedites Mithridatis quot. 170
Pelignæ finitimi deficiunt à Romanis. 374
Peloponnesum curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
percussor Gallus Marium occidere timet. 387
Perdicca post Alexandrum Macedoniæ præest. 175
perfidia grandis Luculli in Caucaos. 284
perfidia ingens Luculli in Lusitanos. 288
perfidia Luculli & Gallæ quotquot evaserunt, sese Viriato conjungunt. 289
Pergamenorum crudelitas in Italos hospites. 185
Periclis opus, Piræum. 190
periculosum Pompeius judicat cum exercitatis Cæsarianis pugnare. 469
periculosa Cæsaris & Antonii audacia. 669
permutatio militum & navium inter Antonium & Cæsarem. 726
Perpenna imperium cur ademptum. 375
Perpenna Sertorium occidit. 422
Perpenna interfector Sertorii, inter hæredes ejus ascriptus. ib.
Perpenna occisus à Pompeianis. 423
Perrhæbi populi. 757
Persarum vires unde crementa incrementáque sint sperere. 51
Persei filius. 67
Persis nunquam placuit fœnus. 382
Perseum Philippi filium invadunt Romani. 760
Pertinetha populi. 763
Perusia exusta. 699
Perusinis data à Cæsare venia, decurioni-

curionibus necatis. ibid.
peſtis altera Aſiæ poſt Mithridatem Fimbria. 211
peſtis ingens in caſtris Aſdrubalis. 40
petitiones Pompeii à ſenatu quæ. 432
Petreius & Iuba mutuis concidunt vulneribus. 490
Phamæa à ſenatu populóque R. quibus rebus donatus. 66
Phamæa equorum præfectus ſolum Scipionem non aggreditur. 60
Phamæa & multorum Carthaginienſium transfugium ad Scipionem. 65
Pharnaces Mithridati patri ſtruit inſidias. 247. veniamà patre impetrat. ib. ad defectionem exercitum Mithridatis ſollicitat. ib. rex appellatur. 248. membrana chartacea vice diadematis caput circundat. ibid.
Pharnaces contra Phanagorenſes & Romanos pugnat. 253. 254
Pharnacis mors. 254
Pharnaces Romanæ ditionis locis quibuſdam occupatis cum Domitio, Cæſaris legato, collatis ſignis, egregiè vincit. 484. contra eum Cæſar exercitum ducit. ibid.
Pharnaces territus legatos de pace mittit. ibid.
Pharnacis fuga. 487
de Pharnace victo Cæſaris litera. ibid.
Pharum, cum Demetrio depræda tem Ionium mare, funditus evertunt Romani. 760
Philadelphus Cæſaris libertus. 717
Philippus Macedo Romanis contra Antiochum fœdere jungitur. 96
Philippi Macedonis in Romanorum legatos benevolentia. 116
Philippus Megalopolitanus in poteſtatem redigitur populi Romani. 96
Philipporum ſitus & varia nomina. 650
Philippos petunt Caſſiani contra Antonianos. ibid.
Philippenſe prælium quantum Antonio favorem peperit apud milites. 701. 705
Philippenſis victoria uni Antonio tribuitur. 679
Philopator dictus Nicomedes. 175
Philoſophi cur ſapientiam ſectantur. 189
Philotimus Smyrnæus conſpirat in Mithridatem. 202
Phocæa Antiocho poſt navalem victoriam jungitur. 102
Phœnicia quomodo Romano acceſſerit imperio. 119
Phœniciam curat ad perſequendos Piratas Metellus Nepos. 236
Phœnices in Hiſpaniam mercationis ergo trajiciunt. 256
Phœnix vir regii generis, dux exercitus Mithridatis. 224. ad L. Lucullum transfugit. ibid.
Phœnicen Romanis ſubjecit Pompeius. 244
Phraates filius Orodem patrem præfocat. 155
Phrygiam Mithridati dedit Manius corruptus largitionibus. 208
pietas immenſa quorundam in heros proſcriptos. 599. 600. & ſ.
pietas Arriani filii memorabilis. 613
pietas militum in Acilium patronum. 612
pietatis rationem habere ſolent Romani. 49

pilum quale teli genus. 754
pilorum inopia Carthaginienſes ſuas fœminas radunt. 55
Pyraum à Syllanis militibus incenditur. 197
Piræei urbis deſcriptio. 190
piratæ à parvis initiis ad magna tentanda aucti. 233. 234
piratæ infeſtant maria juſſu Mithridatis. 233
piratæ Mithridatis. 171
piratæ unde potiſſimùm collecti. 234
piratæ vocant ſeſe milites mercenarios. ibid.
piratarum ingens numerus ſub Mithridate Aſiæ litora vaſtat. 213
piratarum major nunquam numerus, quàm tempore Pompeii. 427
piratarum occiſorum à Pompeianis numerus. 237
piratarum profligator Pompeius. 233
piratarum receptaculum Cilicia. 234
piratarum regnum. ibid.
piratis cur datum cognomen Cilices. ibid.
piratis perſequendis qui duces quomodo à Pompeio diſpoſiti. 236
piratas nonnullos captos torquet Cæſar. 717
piratas prædonéſque ad perſequendum miſſus Sabinus. 746
piratas prædonéſque aggreſſi Murena & Servilius Iſauricus nihil memorabile effecerunt. 235
à piratis captus Clodius, redemptus à Ptolemæo rege duobus talentis tantùm. 441
piraticum bellum levi momento abſolvit Pompeius. 237
Piſidarum rex Amyntas per Antonium conſtitutus. 715
L. Piſo intimus amicus Cæſaris. 435
Piſonis ſegnitiem Romæ nunciatam moleſtè ferunt & patres & plebs. 68
Piſonis & Caſſii exercitus à Tigurinis ſub jugum miſſus. 755
à plagiario captus Attilius ſeſe prodens periit. 607
Plancus legionem Cæſarianam in itinere Vrbem petens concidit 690
Platonis librum de Anima legit ſibi manus inferens Cato. 489
plauſtra armis onuſta duxit in triumphum Pompeius. 252
plauſtra machinas ferentia exercitus Antonii quot. 158
de plebe egregia comparatio. 539
plebis in Scipionem Africanum indignatio unde ortum habuit. 361
plebis ſeditio contra Apuleium ob eadem Memmii. 369
plebi nil reliquum factum poſt mortem Gracchorum. 367
plebem concitant Ciceroniani contra Antonium. 574
plebem ex agro vocat Gracchus ad ferenda in comitiis ſuffragia 358
plebem metuunt homicidæ Cæſaris 503
pœnas ab Artabaze ſumendas multi cenſent. 169
pœnam ſumpſit ab interfectoribus Pompeii Cæſar. 484
Pœni Siciliam Romanis reſtituunt. 3
Pœni nudi hoſtes in fugam vertunt. 77
Pœnorum duces bellum in Iberia reſtaurant. 268

pœnitentia subit utrunque imperatorem pro tantis copiis subitò perituris. 476
Polemocratia, caso marito, filium Bruto cum multis gazis commendat. 633
Polybius, Scipionis præceptor. 82
Polybii historia ibid.
Polyphemus ac Galatea & eorum liberi. 753
Polyxenidas exul Rhodius, classis Antiochi præfectus. 99
pompa in adventu Cæsaris Antonique post pacem factam. 715
pompam ridiculam exhibet Surena, quasi in triumphum ducat Crassum. 154
Pompeius equitum præfectus, saucius, ad Mithridatem adductus. 224. ejus responsum ad interrogationem Pompeii. 225
Pompeius cognomento Magnus, Hierosolyma urbis mania diruit. 119. uxorius. 135. bellum Mithridaticum Pompeio commissum. 233. Pompeio potestas data, exercitus ejus qualis. 235. quomodo duces contra piratas constituit. 236. piraticum bellum à Pompeio confectum. 238. honores Pompeio dati à senatu. 238. Magnus cur cognominatus. 170. 238. Pompeius Argonautarum, Castoris & Pollucis peregrinationum visendarum cupidus. 241. Pompeio insidiæ à regibus structæ 243. fama justitiæ ac fidei Pompeii 242. dona Pompeio & ejus militibus à Tigrane facta ibid. Nicopolis à Pompeio condita. ibid. provinciæ Ariobarzani à Pompeio datæ. 244. præmia militibus distribuit Pompeius. XVI. M. talentorum. 252. ejus triumphus glorioſus. ibid. rerum à Pompeio gestarum recensio. 253. Pompeius chlamyde Alexandri Magni indutus. ibid. captivi ab eo quàm humaniter tractati. ibid. vide plura in Cn. Pompeius.
Pompeii filiam ut tractarit Cæsar. 409
Pompeius junior. 492. contra eum Cæsaris expeditio. ibid. prælium ad Cordubam. 493. Pompeii fuga. ibid. ejus interitus. 494. ejus caput ad se perlatum Cæsar sepeliri jubet. ibid.
Pompeiani cives deficiunt à Romanis. 374
Pompeiopolis ubi & qua olim vocabatur. 251
Ponticam urbem militibus diripiendam præbet Cæsar. 484
Ponticus triumphus Cæsaris. 491
Pontus Euxinus. 170
Ponti conditor rex Mithridates. 249
Ponti civitates ad L. Lucullum transeunt. 227
de pontificatu summo Cæsaris quidam Pompeianorum ante victoriam contendunt. 471
pontificatus nemini vivo adimi solitus. 746
Pomponius proscriptus qua fraude elapsus. 615
Popilii Romanorum legati ad Antiochum Magnum animositas. 131
Popilius. 754
populi Romani potestas. 642
à populo dissentire quando non conveniat. 562
populi Carthaginiensis furor & insania. 54. in primores & legatos

gatos suos impetus. ibid.
populi Carthaginiensis ingenium. 259
popularis factio Carthagine regiam ejicit. 38
Porcia Bruti uxoris interitus. 669
portionem agri sibi à Cæsare datam Sittius suis donat militibus. 621
Portius Cato à Marsis occisus. 380
porta Calcedonis invaditur à Mithridate. 218
portum occludit Carthaginiensium Scipio. 74. 75. alium effodiunt obsessi. 75
postulatio Pompeii qua in sarcienda pace. 713
potator Sertorius remissiùs rem agit. 421
prodigium territat Antonium. 717
potestas Mithridatis recensetur. 180
potestatem summam adeptus Cæsar deponere noluit. 415. 416. potestatem summam nemine interpellante sponte deposuit Sylla. 415
Photinus Ægypti regis pædagogus interficiendum censet Pompeium. 480
præco pro caduceo lupi pelle amictus. 282
præda Iberica allexit Pœnos ad rebellandum. 258
præda ingens Romanis diruta Carthagine. 83
præda ingens Syllanorum militum. 199
præda Saguntina Romam missa. 267
præda sub Lucullo quomodo & quanti divendebatur. 224
præda nimis inhians Crassus. 135
prædam Nergobrigum Marcellus suis dividit militibus. 281
prædas agit Nicomedes è regno Mithridatis. 177
prædam fertilem militibus tribuit, reliquam diis consecrat Mummius. 287
de prædonibus supplicium. 190
præfectorum ingens numerus casus in exercitu Triarii. 232
præfectura classis adempta Calvisio, data Agrippæ. 727
præmia à Mithridate proposita iis qui bibacitate vel edacitate vincerent. 216
præmia militibus distribuit Pompeius X. M. talentorum. 252
Præneſtinum oppidum à Syllanis tunc opulentiſſimum direptum, crudeliſſimè tractatum. 408
præsagium Pompeii de victoria Pharsalica. 470
præsides quibus provinciis quos miserit Cæsar. 457
præsidium Vtica dejecit Viriatus. 452
præsidia in Italia relinquit Cæsar. 452
prætor à plebe in curia tegulis interimitur. 370
prætores Romanos aliquot viceruntPirata. 235
prætoria in sella locatum caput Trebonii, mox instar pilæ per plateas à militibus jactatum. 543
prætorii ordinis viri multi à triumvirispressi. 596
præmium bene navata operæ quod Pompeio. 238
privilegia quam habent exceptionem. 279
præmia distribuit exercitui Pompeius. 252
procacitas Ofilii punita. 744. 745
procella qualis antè nulla pugnantes dirimit. 231. 232

proconsulibus distributa Italia. 374
prodigium Crasso oblatum. 137
prodigium de Marti consulatu. 387
prodigia avertunt comitia. 398
prodigia Cæsaris. 525
prodigia horrenda in Vrbe visa. 591
prodigia multa seditionem Syllanam portendentia. 400
prodigia pranuntia exitus Cassii & Bruti. 667. 668
proditor patris filius ob hereditatem. 599
proditor servus heri, rursus in servitutem redactus. 606
proditor sui ipsius Luceius periit. 604
proditorem libertum confodit Naso, mox jugulum præbens percussoribus. ibid.
prælii ciendi Parthorum mos. 143
prælus tribus vicit Parthos Ventidius. 157
præliis triginta cum Gallis decertavit Cæsar. 523
prælium & conflictus Bruti & Cassii cum Cæsare & Antonio quantum & quàm memorabile. 670
prælia sequuta non conferenda. ibid.
profugos maximè servatos vult pompeius. 610
profusissimus in largiendo Cæsar. 446
promissio ampla facta militibus à Cassio. 647
promissis militaribus stetit Cæsar peractis triumphis. 491
Promona urbs Dalmatis adempta. 762
Promethei locum ubi Caucaso affixus creditur videre cupit Pompetus. 241
promontorium Minervæ. 728
promontorium Coccynum. 735
promontorium Lacinium. 747
promptuarium Pompeii Dyrrachium. 462
Propontidem curat ad persequendos piratas L. Piso. 236
propratores destinati à Cæsare Cassius & Brutus. 622
propratorum insignia & potestas. 95
propugnatorem suum vocat senatus Pompeium
proscriptum qui celaret quæ maneret pœna. 593
proscripti conditiones pacis initæ inter triumviros admittunt. 713
proscripti primi oppressi, qui. 592
proscriptionis formula. 593
proscriptæ mulieres. 607
proscriptor capitalis primus Sylla. 409
proscriptorum à Lepido primus Paulus, secundus ab Antonio Luceius, ejus avunculus. 596
proscriptorum à triumviris numerus. 592
proscriptorum reliqua bona vendit Cæsar. 677
Proserpina ubi rapta dicatur. 650
Proserpinam cur in magno honore habeant Cyzicen. 221
proverbium, Kes admota ad novaculam. 474
provincia Gallia excedere jubet Antonius Decimum. 558
provincia divisæ inter triumviros. 590
provinciam Syriam sibi petit Dolabella. 530

provinciis bello acquisitis jussus à Pompeio decedere Mithridates. 243
provincias sortitas per amicos regit Pompeius. 437
prudens in bello quis verè dicatur. 305
Prusias venator bellum Romanis infert. 172
Prusiæ mors. 175
Prusia Romanorúmque societas contra Antiochum. 101
Pseudogracchus sese insinuare pro Gracchi filio nititur. 369
pseudogracchus primo die initi magistratus à plebe occiditur. 370
Ptolemæus Ægypti satrapa. 121
Ptolemæus cur rex ab exercitu appellatur. 122
Ptolemæus Cypria sibi manus intulit.
P. Crassi filius, pugnam poscit. 143
mille equites à Cæsare accepit. 144
Publius vulneribus mulctatus. 146
Publio consilium fuga datum. ibid.
Publii generosum responsum: mavult cum suis mori, quos in periculum adduxerat, quàm fugere. ibid.
armigero latus feriendum præbet. ibid.
caput Publii hastæ præfixum circumferunt Parthi. 147
pugna ad Æsim fluvium inter Metellum & Carbonianos. 403
pugna ad Bagradam inter Curionem & Varum. 456
pugna ad Charoneam inter Archelaum & Syllam. 199
pugna ad Calagurim. 421
pugna ad Canusium contra Norbanum. 401
pugna inter Antonium & Cæsarem. 569. 570
pugna ad Cerbonam anceps, & finis. 270
pugna ad Clusium. 404
pugna ad Cordubam contra Pompeium juniorem. 493
pugna ad Mutinam inter Antonium & Cæs. 572
pugna ad Pharsalum recensetur. 474. 475
pugna ad Piræum. 191
pugna Antiochi & Manii. 190. 191
pugna apud Adrumetum. 487
pugna atrox inter Pompeium & Cæsarem. 466
pugna Crassi cum Parthis. 143. 144
pugna crudelissima inter Antonianos & Brutum. 663. 664
pugna Curionis & Vari. 455
pugna Dorylai & Sylla ad Orchomenum. 202
pugna Fagionis cum Lucio. 686
pugna Numantinorum. 306
pugna inter Lepidum & Cæsarem. 743. 744
pugna inter Lepidum & Catulum. 418
pugna L. Luculli & Mithrid. 224
pugna L. Luculli & Tigranis. 229. 230
pugna Marcii & Pompeii circa Senas. 403
pugna Murenæ & Gordii. 215
pugna navalis. 638
pugna navalis inter Cassianos & Rhodios. 630
pugna navalis inter Livium & Polyxenidam. 99. 100
pugna navalis inter Pompeium & Cæ-

& Cæsarem. 719
pugna navalis. 656
pugna Pharsalica. 476. 477
pugna Pompeii contra Antonianos. 750
pugna Pompeii & Perpennæ. 423
pugna prima inter Pompeianos & Cæsarem ubi. 453
pugna Sertorii & Pompeii. 420
pugna Syllæ & Fimbriæ. 210 211
pugna subterranea inter fossores. 194
pugnæ navalis circa Mylas eventus qualis 733
pugnat cum Vaceeis Lucullus sine senatus jussu. 288
pugionibus sub veste accincti convivæ in extremo Pompeii, Antonius, Cæsar & Pompeius. 714
purpuram exuit Cinna à tiranno datam. 504
pusillanimitas Ciceronis, sibi dicta die. 436
pusillanimitas Flaminii. 92
Pygmalion Tyriorum tyrannus. 1
Pii cognomen cur adeptus Metellus Metelli filius. 370
Pyrenæi montes ubi. 255
Pyrissei populi ubi. 763

Q.

Quæstio habita de militibus Sertorium insidiis tollere volentibus.
quæstio apud Cæsarem inter cœnandum, Qua mors homini optima. 500
quæstio Scipionis ad Annibalem, Quis imperatorum clarissimus fuerit. 91
quæstorem tegulis interemit in curia plebs furore vehementi concita. 370
querela Cæsaris ad milites de injuria illata. 581
querelæ divitum variæ ob legem agrariam recensentur. 355
querelæ pauperum in divites. ibid.
quæstus ergò nihil non impiè agebant Lucullus & Galba. 288
Q. Ancharus in fano à Marianis occisus. 394
Q. Capio dolo ex insidiis interfectus.
Q. Fabius Maximus Æmilianus Pauli filius contra Viriatum mittitur. 291
Q. Flaccus suo arbitrio mortem eligit. 366
Q. Fulvius Nobilior contra Segedanos & Araschos. 280
Q. Lucretius Offella à Sylla occisus. 413
Q. Oppius captus à Mithridaticis. 184
Q. Pompeii cum Viriato conflictus. 292. rei militaris imperitus Q. Pompeius. ibid.
Quintilis mensis in honorem Cæsaris Iulius appellatus. 494

R.

Raptus Proserpinæ à Plutone ubi. 650
raptores milites Sylla affecit supplicio. 386
Rebilus senator captivus dimissus à Menodoro. 730
rebellant Ephesii & aliæ multæ civitates contra Mithridatem. 201
recensens suos Antonius post Parthicum bellum quot desideraverit. 168
reconciliantur Tigranes & Mithridates. 526

regiam ejicit factio popularis Carthagine. 38
regiones à Mithridate invasa ad ipsum nihil pertinentes qua 170. *regnum ejus cur dividitur.* 176
reliquias Pompeii Crassique exercitus deducit ex Ægypto Dolabella. 576
reprehendere suos non audet Pompeius. 471
repudiat uxorem Cæsar. 435
rempublicam quantum afflixerit duorum civium contentio. 492
responsio Antonii ad Cæsarem. 537
responsio Antonii ad interfectores Cæsaris. 506
responsio Antonii ad scriptum Cicer. 566
responsio Antonii ad tribunos militares. 547
responsio Cæsaris ad legatos Lucii de pace. 694
responsio Cæsaris ad orationem Lucii. 697
rebus turbatis alii alios accusant. 583
responsio Cassii ad Archelaum præceptorem, legatum Rhodiensium. 628. 629
responsa Romanorum dubia. 179
responsio Sylla ad legationem senatus. 396. 397
Restionem servat servus, multis stigmatibus ab hero notatus 614
rex per jocum militarem vocatus Pompeius. 470
regem se appellari noluit Cæsar. 495
reges multos salutat Antonius. 715
reges quando appellari cœpti Satrapæ. 122
reges quos & quot in triumphum egit Pompeius. 252. 253
æquum est quod à rege præscribitur. 128
regnum negativum vocatus facetè Sylla impotens dominatus. 414
regnum suum populo Romano testamento reliquit Attalus Philometor. 212
regni cupiditas Cæs. & Ant. solicitat. 717
regni Masanissæ divisio inter liberos. 64
regia veteres omnes mediterranea. 51
Rheginis Cæsar fidem præstat exemptos fore à numero destinatarum in præmium urbium. 638. 639
reguli multi in Numidia. 6
risu excepta promissio Antonii ab exercitu. 554
Ritogenes Numantinus cognomento Caraunius quinque militibus comitatus per media castra hostium erumpit. 308
rogo exustum corpus Cæsaris. 521
Romanis ipsis elicit lacrymas fortuna & miserabilis gemitus Carthaginiensium. 47
Romanorum modestia. 49
Romani populi socios quos ascripserit post primum bellum Mithridaticum Sylla. 211
Romani crudeliter à Iuba tractati. 456
Romano imperio utilissimus Scipio Afric. 362
Rom. imperium sibi destinarat Mithrid. 209
à Romano quondam suo milite interfectus Pompeius. 481
Romanorum mos & consuetudo in subjugandis gentibus 353

Roma-

Romanorum perpetuò se fore inimicum aris admotus jurat Annibal. 259
Romanorum clades ad portas Chalcedonis. 219
Romanos trecentos captivos trucidat Spartacus, sacra faciens Crixi manibus. 424
Romanorum libertas in tuto non est stante Carthagine. 38
Romanorum legati ad Antiochum. 87. 90
Romanorum colonia designata in ruinis Carthaginis. 364
apud Romanos deducendarum coloniarum mos. 365
Romani Philippo pecuniam debitam remittunt. 100
Romanorum quadringenta oppida deleta ab Annibale. 34
Romani biennio ducenta hominum millia sub Annibale amiserunt. 328
Romani Carthaginiensibus adimunt Sardiniam, Siciliam & Hispaniam. 1
Romanorum de captivis non redimendis consilium. 329
Romanos ter uno die aggrediuntur Numantini. 298
Romanorum lucri cupiditas notatur. 208
Romana urbs incommoda sensit propter piratarum incursiones. 235
Rom. imperium quantum promoverit Cæsar. 523
Romuli & Cæsaris collatio. 499
Rhodus expugnata. 620
Rhodum obsidet Cassius. 631
Rhodii auxiliares Romanis contra Antiochum. 100
Rhodii Myndum proficiscuntur, certaturi navali prælio contra Cassium. 630
Rhodiorum & Mithridatis navale prælium. 187
Rhodiorum virtus. 188
Rhodiis quas civitates dederat Antonius, easdem mox adimit. 675
Rhodios aggreditur Cassius ob denegata auxilia. 626. 627
Rhodios scripsit inter Romani populi socios Sylla. 211
Rubico fluvius. 449
Ruffo circumvento ab Vacceis, succurrit Scipio. 305
Rutilius Rufus historiæ Hispanicæ scriptor. 305

S.

Saburra Iubæ Mauritaniæ regis dux à Sittio interfectus. 620
sacramentum exigit à suis militibus Fimbria, illis reclamantibus & ad Syllam fugientibus. 210
sacrificium navale. 729
sacrificium Mithridaticum. 217
sacrificia supplicationésque in Vrbe ob deletam Carthaginem facta. 84
pro scipionis victoria. ibid.
sacrificia, vota ludósque diis immortalibus solvit Scipio. ibid.
sacrificat Iovi bellipotenti in excelso monte Mithridates, auxiliarib. regib. præsentib. 215
sacrum Proserpinæ apud Cyzicenos quale. 221
sacra facit Iovi Neptunóque Scipio. 7
sacra Audaciæ Pavorique facit Scipio. 11
sacra facit Marti & Veneri genitrici Cæsar, inituras cum Pompeio bellum. 470

sacra pro victoriis vota diis persolvit Lucullus. 228
sacrorum violatores à Cicerone accusantur. 435
de sacris deorum à Numa dicatis, vendendis, senatusconsultum. 185
sacriportus. 403
sævitia regis in transfugas. 238
sævit in desciscentes graviter Mithridates. 202
sagittarii equites camelis insidentes. 107
Saguntus urbs Hispaniæ nobilis quomodo tractata. 33
Saguntini legatos Romam mittunt. 258. *ab Annibale obsessi legatos denuo Romam mittunt.* 260 *Saguntinorum in rebus desperatis consilium.* 261. *Saguntinorum fraus circa aurum admissa.* ib. *Saguntinorum nocturna eruptio & interitus.* ibid. *Saguntinarum mulierum miserabilis interitus.* ibid. *Saguntus instaurata.* ibid. *Carthago Spartagena dicta.* ibid. *Scipio Saguntum adoritur.* 265 *Sagunti apparatus pecuniarum, frumenti, armorum, telorum navium, captivorum, obsidum totius Hispaniæ asservatus.* ibid. *præda apud Saguntinos reperta.* 267. *in Saguntinos captivos Scipionis humanitas.* ibid. *præsidium Carthagine sive Sagunti à Scipione relictum.* 268
Salapiam vi captam succendit. C. Cosconius. 381
Salassi populi. 763
Salernum Romana colonia capitur. 376
salis inopia. ibid.
saltum cum Barbaris incendit Pompeius. 242
Salvidienum interfecit Cæsar quòd ad Antonium transfugere voluerit. 710
Salvius trib. pleb. primus à triumviris cæsus. 598
salutatores Cæsaris ex Gallia remeantis qui potissimum fuerint. 437
sambuca, machina navalis. 187
Samaritarum rex Herodes. 715
Samnitium à Romanis defectio. 374 *Samnitium exercitus à Cosconio cæsus.* 381
Samnium. 381
Samothracæ à piratis captæ. 213
Samus Antiocho post pugnam conjungitur. 102 *Samus urbs à piratis capta.* 213
Sangarium flumen. 183
Saporum fauces custodire jussus Norbanus à Cassio. 648
Sarapionem Cyprium Cleopatræ tradere jussit Tyrios Antonius. 676
Sardiniam Cæsaris provinciam occupat Menodorus. 704 *Sardiniam invadunt Carthaginienses.* 1 *Sardiniam Q. Valerio commendat Cæsar.* 453
satellitium pro sui corporis custodia permissum eligere Antonio. 528
satrapias quot sub se habuerit Seleucus. 128
satrapæ varii post obitum Alexandri regnant. 120. 121
Savus fluvius. 764
saxo ictus in genu Mithridates, & telo sub oculis, castris excedere cogitur. 231

saxis petitur Cæsar à plebe. 711
Saxus urbs. 56
Scapula Pompeianus seipsum exussit. 493
Scæva centurionis insigne facinus. 465
Scaurus à Pompeio transfugit, ejus discessum prodit. 752
Sciathus civitas oppugnatur. 189
scientiarum tam Græcarum quàm Latinarum amator Cæsar. 525. 526
Scipio Publii filius. 4. à deo mitti creditus ad bellum Hispanicum. ibid.
Scipioni exercitus Siciliensis datus. 5
inter Scipionem & Masanissam fœdus initum. 6
Scipionis oratio ad exercitus præfectos. 10. 11. prudentissimum consilium. 11
Audacia Pavorique sacra facit Scipio. 11
Scipio Syphacem captivum adhibet consiliis. 15
Parthum urbem capit Scipio. 21
præter castrensem morem in exploratores non animadvertit. 21
Scipionis cum Annibale conflictus. 23
Scipio elephantem sauciat. 24
Annibal & Scipio concurrunt inter se. ibid.
Scipionis responsum ad legatos Carthaginiensium. 29
Scipionis triumphus. 35
Scipio qui Carthaginem cepit. 58
Scipio tribunus consule suo prudentior. 59
Scipio egregiè servat exercitum. ibid.
Scipionis gloria invidia obnoxia. 60. Scipionis virtus & fides ib. in familiam Scipionum adoptatus. ibid. patre Paulo debellatore Macedoniæ. ibid.
milites deploratos servat Scipio. 62. nihil sine numine gerere, sicut olim avus, creditur. 62
Scipio rogat Asdrubalem ut sepeliat tribunos. 63
Scipionem accersit Masanissa morti proximus ibid. regnum & opes inter Masanissæ filios distribuit. 64
Scipio & Phamæas sibi occurrunt, utriusque colloquium. ib.
pro Scipione Romam abeunte comprecatio exercitus. 66
Scipionis Uticam adventus. 69
oratio Scipionis ad milites suos de militum obedientia & officio. 70
Scipio repurgat exercitum. 71
Megara Carthaginis aggreditur ibid.
Scipio suos fugientes configi jubet. 77
Scipio contra Diogenem proficiscitur. 78
Scipionis vigilantia. 81
ad Scipionem uxoris Asdrubalis verba. 82
Scipio illacrymatur captæ Carthagini. ibid.
Scipio vaticinatur Romæ excidium. ibid.
Scipionis præceptor Polybius. ib.
violatoribus fani Apollinis dona non dat Scipio. 83
Scipionis triumphus qualis. 84
Scipionis Africani & aliorum cum Annibale colloquia. 91
Scipionis Annibalisque æmulatio contentióque. 92
Scipioni adblanditur Annibal, Scipio-

Scipionem invitat ad hospitium. 92
Scipio & Annibal duces bellis tantùm metiuntur inimicitias. ibid.
Scipio ager Elaam deducitur. 106
Scipio cur Africani cognomen adeptus. 58
Scipio cum Syphace rege amicitiam parat. 271
Scipio minor legatus Luculli. 39
Scipio Publii filius contra Carthaginienses divinitus mitti creditus. 4
Scipionis Africani laus. 58. *virtus.* 59. 60
Scipio ædilitatem petens, consulatum adeptus est. 68
Scipionis consulis ad Carthaginem profectio. 69
Scipionis F. ab Antiocho captus restitutus. 106
Scipionis laus à toto exercitu. 63
Scipionis victoria. 26
Scipioni ob fœdus cum Antiocho dies dicta. 113
Scipionem Africanum cur non ausus aggredi Phamæas. 60
Scipionem reliqui rident tribuni tanquam artis militaris ignarum, sed mox pœnas spreti dedêre consilii. 61
Cornelius Scipio Nasica. 46
L. Scipio gladio se transfixit, ac mox in mare præcipitem dedit. 491
P. & Cn. Scipiones fratres in Hispaniis cæsi à Carthaginiensibus. 4. 263. *alter ab Asdrubale trucidatus, alter in turri incendio absumptus.* 263
Scipionum laus. ibid.
Scipio cum filio à Syllanis incolumis dimittitur. 402
de Scipion. plura vide ad marg. in Hispanicis & Annibalicis.
Scordisci populi. 757. 758
Scordiscorum gentem penè delet Scipio. 759
Scriba Cæs. Taberius Antonio deditissimus. 529
Scribonia, L. Libonis soror, Cæsari nuptui data. 702
Scrupulum injicit senatoribus Antonius ut Cæsaris mortem vindicet. 509
Scriptum Ciceronis de senatusconsulto per legatos ad Antonium. 566
Scuto Gallico tectus pernoctavit in imbre Cæsar. 738
Scutum Minutii centum telis confossum, corpus verò sex. 465
à Scythis auxilia contrahit Mithridates. 223. 224
Securi quingentos captivos cædit Æmylianus. 293
Secures cum lictoribus Cæsari offeruntur ab exercitu. 557
Secures quot dictatori olim præferebantur. 412
Seditio Apuleiana. 368
Seditio de lege judiciaria sub Cajo Graccho 363
Seditio facta equitum describitur. 372
Seditio facta exercitus Cæsaris. 744
Seditio Gracchana. 359. 360
Seditio militaris in castris Cæsaris. 680
Seditio militaris in exercitu Scipionis. 273. 274
Seditio nulla in exercitu Viriati. quod pro miraculo habetur. 297

seditio ob bellum gladiatorum. 426
seditio ob mortem Amatii. 527. 528
seditio plebis in Cæsarem. 710. 711
seditio plebis in Patres ob colonias deducendas. 364. 365
seditio Romæ ob inopiam. 85
seditio Romanorum domestica. 218
seditio rusticana facta describitur. 368
seditio Syllana recensetur. 399. 400. *quanto tempore durarit.* 401
seditio tertia in Vrbe fuit Apuleiana. 370
seditio urbana ob æs alienum 382
seditio urbana post pugnam Pharsalicam. 485
seditionis secunda Gracchana finis qualis. 366
seditiones urbanæ sub C. Cæsare conquierunt usque ad Cassii Brutique tempora. 351
seditiosorum principes à Scipione cæsi. 274
seditiosi supplicio affecti. 457
Segedanorum rebellio & tergiversatio contra senatum. 279. 280
Segestani populi. 761. 763
Seleucus Antiochi filius Eumenis terram depopulatur. 102
Seleucus Babyloniæ Mediæque rex factus. 122
Seleuci mors. 129
Seleucus patri Antiocho in regnum successit. 132
Seleuco post mortem Antigoni quæ regiones obvenerint. 122
Seleucias novem extruxit Seleucus. 124
Seleucidarum regnum quàm diu steterit. 133
sellam ponit Cæsari defuncto ab Cæsare Octavio in ludis ædilibus & Veneris prohibet Critonius, & item Antonius 543. 544
Semella urbs ab Æmyliano capta. 293
senatores Carthaginienses ab Asdrubale occisi. 73
senatores ad quam paucitatem ob crebras suas seditiones redacti. 371
senatores duodecim sub Sylla dominatu hostes pop. Rom. judicati. 386
senatorum ordo equitibus subjectus. 363
senatores ex equestri ordine quando legi cœpti. 372
senatores quadraginta, & equites mille sexcenti, ab Sylla proscripti. 409
senatores decem Roma missi in Hispaniam ad res ibi constituendas. 311
senatus Nucerinus in balineis æstu suffocatus. 33
Acerrarum senatus in puteis defossus, terra obrutus. ibid.
senatus à populo suo crematus in curia. 312
senatus decem legatos in Africam mittit ad res ibi ordinandas cum Scipione. 84
senatum sibi constituit Sertorius. 218
senatusconsultum de jure suffragii. 364
senatusconsultum factum de sacris deorum solennibus olim à Numa dictis, vendendis. 185
senatusconsultum mutatum 584

Senatusconsultum in gratiam Cassii & Bruti. 577
Sententia varia in Senatu dicta contra conjuratores Catilinæ. 430 431
Senum duo millia reliquit Cæsar ad custodiam impedimentorum exercitus. 474
Sepelit publicè Senatus Cæsarem. 666
Sepulchrum Pompeii cum epitaphio. 481
Sepultura Mithridatis à Pompeio data. 250
Sepultura Sylla ubi. 418
Sepultus est ab Vticensibus Cato. 490
Sergius proscriptus apud Antonium servatus. 615
Serium promontorium. 648
Serpentem enixa mulier. 400
Serranus Mancino classis successor missus 70
Sertorii motus in Hispania. 216
Senatus à Sertorio institutus in Hispania. ibid.
fœdus Sertorii cum Mithridate. 217.219
à Sertorio Romani vehementer oppugnati. 218
cum exercitu Romam contendit Sertorius. 312
Sertorii interitus. ibid.
Sertorius Senatum amicorum facit. 418
Sertorius Hispaniam provinciam sortitus. 402
Suessam occupat. ibid.
contra Sertorium missus Pompeius in Hispaniam. 419
signa cum Sertorio ad Sucronem collata. ibid.
à Sertorio graviter vulneratus Pompeius. ibid.
Sertorii cerva. 420
Sertorii laudes. 421
Sertorio sua ætate nullus felicior ibid. *Annibal vocatus.* ibid.
Sertorius mulierculis & comessationibus se dedit. ibid.
Sertorius suis diffidit. ibid.
Sertorio insidiæ structæ à Perpenna. ibid.
Sertorii interitus. 422
testamentum Sertorii. ibid.
Sertoriani multi ad Metellum transfugiunt. 420
Sertorianum bellum quam Romanis difficile, quòd cum civibus bellum gereretur. 418
duo servi Athenienses suorum obsessorum consilia Romanis produnt. 191
servi sub hasta venditi 195
servi suspensi, ingenui è rupe præcipitati. 528
servus inductus à Fimbria ut Syllam interficiat. 210
servus hero mortuo quomodo parentat. 258
servus dominum ulciscitur, & extincto domino superesse nolens, se interficit: ejus dictum 604
servorum morte servati domini 614
servorum fides in Marcium dominum. ibid.
fides servi, stigmate notati, in dominum. 614
servi hujus dictum percelebre. ibid.
servus ob perfidiam in crucem actus. 636
servus viatorem occidit, dicens suum se herum occidisse proscriptum Restionem. 614
servi sub hasta à Sylla venditi. 195

servi vocantur ad pileum. 385. 389 392
servi vocantur ad pileum à Graccho & Fulvio Flacco. 365
servorum ad pedes nobilissimi quique, ut proscriptionem evitent, provolvuntur. 596
servorum habitu periculo se eximit L. Scipio & L. Acilius. 375
servorum ingens copia apud Romanos. 354
servorum quorundam in heros proscriptos fides & pietas. 597
servorum quorundam nequitia & impietas. 395
servus heri proditor. 606
servos inobedientes & immorigeros delevit una nocte Cinna 395
servis præbere victum vetuit Lucius in obsidione Perusina. 691
servos metuit senatus ob multitudinem. 354
servos multos libertate donatos plebi inseruit Sylla. 413
servili habitu aufugunt Milo & Cæcilius. 440
servili habitu multi tecti sese ad Cæsarem conferunt, quos ita ostentat exercitui suo Cajus Cæsar. 448
in servitutem vindicaturum se Antonius Menodorum minatur, cur & quomodo. 718
servuli tres soli relicti ad cadaver Cæsaris. 503
Servilius Galba *in Hispaniam missus.* 311
Servilius *proconsul interficitur.* 374
Servilianus Ituca. 294
Sextus Iulius Cæsar & P. Rutilius *coss.* 374. *præsunt copiis Romanorum contra socios.* ibid.
Sextus Iunius Brutus. 294
Sextus Pompeius. 494. *ejus egregium officium in proscriptis servandis.* 610. *Pompeius Minor, Magni filius, quibus initiis auctus.* 637. *Pompeii res ut auctæ.* 685. *Pompeius Antonio matrem remittit.* 701. *Cæsar, Antonius & Lepidus in colloquium veniunt.* 713. *Pompeii postulationes.* ibid. *Menodorum inclamat.* ibid. *conditiones inter Cæsarem, Antonium & Pompeium latæ.* ibid. *apud Pompeium in sexireme cœnant Cæsar & Antonius.* 714. *Pompeio consilium perfidum datum à Menodoro: Pompeii responsum.* ibid. *Pompeii & Cæsaris fœdera turbata.* 716 *Pompeius victoria uti nescit.* 724. *Pompeius Neptuni & Salaciæ filius appellari vult.* 729 *Pompeii & Cæsaris navale prœlium.* 732. *Pompeii clades navalis.* 733. *Pompeius victos præmiis donat.* ibid. *Pompeii ingens clades.* 741. *Pompeius ad Antonium profugit.* 741. *Pompeium Cæsar persequi non vult.* 743. *Pompeii spes & expectationes.* 747. *contra Pompeium Titius dux designatus.* ibid. *Pompeii legatio ad Antonium.* 748 *legati ad Parthos à Pompeio missi ab Antonio comprehensi.* 749. *Pompeius Ænobarbum capere vult.* ib. *à Pompeio Theodorus libertus interfectus.* ibid. *Pompeii victoria.* 750 *equites Antonio missos auro corrumpere nititur.* ibid. *Pompeius naves incendit.* ibid. *Pompeii*

peius victoria uti nescit. 751
colloquium cum Furnio petit ibid. Furnio se dedere vult. ibid. ad Pompeium se dedere nolentem Furnii verba. ibid Pompeius Titio se dedere non vult. 752 in fidem Amyntæ se tradere vult. ibid. ei se dedit. 753 ejus res gestæ. ibid. ejus interitus, cujus mandato. ibid.
Pompeii mater, Mutia. 712
Pompeii filia Marcello desponsa 714
Pompeii amici ad Antonium transeunt. 751
Sicambri à Cæsare victi. 756
Sicilia afflicta per mancipiorum motum. 354
Sicilia diversis locis à Cæsarianis impetitur. 727
Sicilia quando adempta Carthaginiensibus
Sicilia Romanis restituta. 3
Sicilia olim à Pœnis erepta, restituit Scipio. 83
Sicilia litora ad persequendos piratas curat Varus, Terentiúsque Varro. 236
Siciliæ præest Cato. 452
Siciliæ prætor à piratis victus 235
Siciliam invadere parat Cæsar 717
Siciliam invadunt Carthaginienses. 1
naves Sidensium Scipioni missæ. 76
eorum commentum. ibid.
signifer, Cæsari se sistere volenti, in pugna ad Dyrracheum, cuspide minatus, occiditur. 466
signum succurrendi invicem quod commonstrarit exercitui Scipio. 306
simulandi artifex insignis C. Cæsar 433
simulatio Luculli in Lusit. 288
simulatio magna Curionis. 443
simulatio Menodori transfugium meditantis. 730
Sinopem Vrbem Lucullus fecit liberam admonitus in somnis. 227
sinum collectum ostendens Carthaginiensibus Romanus legatus aut pacem, aut bellum habere se dixit. 261
sitis vehemens in exercitu Antonii 166. 167
siti laboratur in castris Antonii. 648. 649
siti vehementer laborantes milites, aqua liberius pota, moriuntur. 737
Sittius egregium pro Cæsare na-
[illegible] 620
Sittius Romæ accusatu. collecto exercitu, venalis, nunc hunc nunc illum regulum adjuvat 70
Sittianorum qui auxilia petierint ibid
Smyrnam incustoditam noctu actus invadit Dolabella. 54
Smyrnæi auxilia à Romanis contra Antiochum petunt. 8
societas multorum regum contra Antiochum. 13
Socrates damnatus periit. 11
solvendo quum non esset Cajus Cæsar detinetur à creditoribus ne in sortitam abeat provinciam 43
somnium Antigoni de Mithridate 17
somnium Iulii Cæsaris de con-
dem

denda Carthagine & Corintho. 85

somnium Sylla in rustico secessu præsagium mortis. 416

somniis cruentis molestata Calpurnia non sinit Cæsarem egredi. 500

somniasse se Pompeius dicit, dedicasse edem Veneris, nesciens Cæsarem eam vovisse. 470

Sophonisba Masanissæ ab Asdrubale patre desponsa, insscio patre & Masanissa, Syphaci locata idid.

Sophonisba mittit ad Masanissam qui excusent coactas nuptias. 14

Sophonisba amore captus Syphax in suam perniciem. 15

Sophonisba, amatrix patriæ, quemvis flectere potis ad quidlibet. 15

mavult mori quam Romanis servire: ejus interitus. ibid.

Sophocleos versus recitabat fugiens in Egyptum Pompeius. 481

sorores suas de regno desperans Mithridates ab Eunucho interfici jubet. 227

sortitò quando primùm Roma delecti milites. 282

Sosius Antonianus dux multa prosperè agit in Syria. 157

Soter cur appellatus Demetrius. 117. 118

Spartacus genere Thrax latrociniis infestat Italiam. 423 424

Species Scipionis quasi afflati à Deo, homini similis. 269

triste spectaculum à legatis Rom. in Syria exhibitum. 117. *missis qui naves exurant & elephantos interficiant.* ibid.

spectacula varia edit Cæsar. 491. 492

spectatores Trojani belli Iuppiter & Neptunus. 39

spectrum Isidis visum oppugnatoribus Rhodiorum. 188

spectrum vidit sibi astare Brutus. 668

speculatores Cæsaris & Lucii manus conserunt. 684

spelunca se abdit Masanissa. 7

spes communis homines inter se conciliat. 641

spoliis & præda onustis navibus Scipio Romam repetit. 276

Sta Securus, *tessera Cæsarianorum, incepta victoria, ad milites Italos.* 478

Stabiæ civitas capitur. 375. 376

Statius Samnis propter divitias proscriptus. 603

stipendia data militibus Cæsaris 680

stragulis involutum efferri jussit maritum Antium uxor. 612

stratagema Antonii. 653

stratagema Antonii contra Cæsarem. 705

stratagema in Carthaginienses. 257

stratagema Flacci contra Vacceos 301

stratagema Lucilii Lucini fingentis se Brutum esse, ac ad Antonium duci petentis. 664. 665

stratagema Pomponii & Aruntii. 615

stratagema Viriati contra Romanos. 289

Strato Epirota Brutum, *jussus ab ipso, conficit.* 668

Stratonicea civitas capta à Mithridate. 184
Stratonice, concubina Mithridatis, thesaurorum conscia. 244 245
Statua pro Rostris posita Cæsari 746
Suba præfectus Masanissæ transfuga. 38
Subselliis obruitur Asdrubal. 68
subterranea pugna inter fossores. 194
successibus continuis extinguitur invidia. 63
Supellex Antonii diripitur. 167
Superbia Marcelli quanta. 443
Superbia nimia Antonii. 575
in superbiam quid Parthos erexerit. 164
Superstitio Romanorum. 135.136
Supplicationes & sacrificia pro Scipionis victoria. 84
Supplicationes facta publicè Romæ propter victoriam de Antiocho habitam. 98
Supplicatio tridui Romæ indicta. 267
Supplicationes ob Antonium profligatum decretæ. 574
Supplices Carthaginienses ad Scipionem, præferentes verbenas Æsculapii. 81. *salutem impetrant, solis transfugis exceptis.* ibid.
supplicio affecit optimum quemque Laodicensium Cassius. 625
Supplicium de conspiratoribus in Mithridatem. 202
Supplicium de militibus rapinas ausis, à Sylla sumptum. 385
de centurionibus supplicium. 9
de centurione qui falsò militem accusaverat.
supplicium de corruptis auro militibus. 16
Surenæ descriptio. 140.141
Surenæ simulatio dolosa. 152
Surenæ subdola de pace ineundæ simulatio. 150
Surenam Orodes gloriæ invidens cæcidit. 155
suspiciones variæ bellorum inter Romanos & Antiochum. 87
suspectus tyrannidis Catilina à petitione consulatus rejicitur. 428
suspectum habet Archelaum Mithridates. 214
suspendit in medio castrorum Romanum quendam Spartacus ad terrorem suorum. 425
Sylla per vim occupat dictaturam 350
Sylla quot ex Mithrid. exercitu confecerit. 209
Sylla victus Vrbem ingreditur 404
Sylla & Cluentii congressus 380
Syllana seditio quando inciderit. 400. 401
Syllanæ copiæ quantæ ad Mithridaticum bellum. 190
Syphax Asdrubalis filiam in matrimonium ducit. 275
Syphax captus ad Scipionem ducitur. 14
Syphax Numidarum regulus. 6
Syphacis regis ingens simulatio 9
Syria aliquandiu potitus Ptolemæus. 121
Syria quomodo Romano accesserit imperio. 119
Syriam circa Euphratem Romanis subjecit Pompeius. 243
Syriam occupat Cassius. 623

T. Tabe

T

TAbe periit in Sardinia Lepidus. 418
tabella insidiarum indices data Cæsari. 501
Tagum flumen transit Lucullus Vacceis bellum illaturus. 283
Talabriga. 295
Talentis millequingentis flectitur Paulus ne Cæsari adversetur 443
Tanginus latronum dux. 298
Tantalus dux se Capioni cum exercitu dedidit. 297
tarditatis & inscitiæ arguitur Crassus. 137
Tarentum magnus exercitus missus ob metum Antiochi. 95
Tarquinius cur regno pulsus. 644
Tarsus expugnata. 619. 620
Tarteſſum urbs. 256
Tarteſſus regulus ubi regnarit. ibid.
Taulantii populi. 425
Tauriſci populi 763
Taurus mons. 244
Taurus, Antonianus dux. 328
taurum cæſum ruptis vinculis fugientem ſolus cornibus acceptum tenuit Seleucus. 124
è tecto præcipitem dedit ſeſe Salaſſus. 603
è tecto quidam proſcriptorum ſeſe præcipites dejiciunt. 597
tela ardentia in Delminium jacta 761
telis confixit in muris diſpoſitos Cæſarianos Iuba rex Mauritaniæ Pompeio favens. 456
telis petitur Antonius à legionibus Macedonicis. 556
Telluris in ædem convocatur ſenatus poſt necem Cæſaris. 507
templa ex ſenatuſconſulto Cæſari dicata. 626
templa ſua in officinas convertunt Carthaginienſes in extremo periculo. 55
templorum ornamenta detrahunt Chii ut mulctam duûm millium talentorum ſolvant. 201
tempeſtas claſſem Cæſaris exagitat. 722. 723
tempeſtas claſſem debilitat. 718
tempeſtas Fimbriæ Flaccique naves confregit. 204
tempeſtas Mithridatis machinas bellicas inutiles reddit. 221
tempeſtas orta exagitat claſſem Cæſaris. 728. 729
tempeſtatibus multis actus Mithridates dum Lucullum fugit, quot & naves & viros amiſerit 223
ad Tenarum Murcus pro præſidio tenendo mittitur à Caſſio. 632
templum Æſculapii. 81
Tenctheres proſligat Cæſar. 756
Terentius Varro à Luſitanis funditur. 286
tergiverſatur Pompeius, negans pacem feciſſe cum Numantinis 299
Termantini Romanos aggrediuntur. 298
termini regni Antiochi qui. 112
Termiſum oppidum. 311
Romanis ſemper infidum. ibid.
Terponus urbs, à Cæſare oppugnatur. 763
terra Amazonum. 217
terra motus templa nonnulla proſtravit. 400
terram effodientibus & lapides tranſmoventibus plena caſtra

Antonii. 165
terrestris vita stabilior. 51
terror Panicus castra invadit Pompeiana. 470
testamentum Cæsaris publicatum in præsentia plebis. 518
tessera qua data militibus ad Pharsalum. 475
tesseram à Cæsare accipiunt Lucii tribuni. 697
testudo in exercitu quid. 164
testudine se tutantur adversus Parthos Romani. 168
tetrarcha fuga elapsi Eumachum Gallogræcis impositum cum præsidio Mithridatis ejiciunt. 200
Teutinus Dalmatarum dux. 765
theatrum penè absolutum, à Scipione cur demolitum. 367
Thebæ à Romanis deficiunt. 190
Thebanorum magna animi levitas. ibid.
Themiscyra à L. Lucullo oppugnatur. 224
Themiscyra ubi & à quibus condita. ibid.
Themiscyrensium fortis defensio. ib.
Themistoclis & Monesis per Antonium facta collatio. 157
Themistoclis exemplo sese salvat Rebulus. 617
thensam in Circensibus à senatu oblatam accepit Cæsar. 746
Theodorus libertus à S. Pompeio interfectus. 749
Theodotum Cassius egit in crucem ob necem Pompeii. 484
Thermodoon fluvius. 217
Thermopylarum angustias occupat Antiochus. 96
thesauros unà cum puero Polemocratia reguli cujusdam Thraciæ uxor, Bruto tradit. 633
thesaurus Mithridatis ubi absconditus, & quomodo detectus. 244. 245
thesauri pecuniarum copiosi ubi 685
thesauri publici olim in Nemore servabantur. ibid.
thesauris Mithridatis potitur Pompeius. 245
Thessaliam curat ad persequendos piratas L. Cinna. 236
Tholuntes civitas. 10
Thon oppidum. 26
Thraces populi qui. 171
Thracia totius oportunissimus & munitissimus locus Lysimachia 86
Thraciam sibi subigere parat Antiochus. ibid.
Thurinum obsidet Spartacus Thrax 424
Tib. Gracchus cum plebe Capitolium occupat. 359
Tiberius Gracchus civilibus contentionibus initium dedit. 427
Tiberius Sempronius Longus in Iberiam profectus contra Carthaginienses. 262
Tibure olim thesauri sacri servabantur. 685
Tichiunta quid. 96.97
Tigranes Cappadociam invadit. 216
Tigranes & Mithridates mediante Pompeio redeunt in gratiam. 243
Tigranes fugientem Mithridatem in conspectum suum admitti non volens, in castello quodam more regio ali jussit. 227
Tigranes movet contra Lucullum. 229
Tigranes post acceptam cladem re-

ſtaurat bellum contra Lucullum. 230
Tigranes poſt triumphum Pompeii mox interemptus. 253
ad Tigranem generum fugit Mithridates. 223
Tigranocerta civitas. 216.228
Tigranocerta oppugnatur. 229
Tigranocerta quomodo capta. 230
Tigurini Piſonis & Caſſii exercitum ſub jugum mittunt. 755
timor in Vrbe ob adventum Antonii. 580
timor omnes invaſit ob mortem Iulia uxoris Pompeii. 438
Timotheus medicus Mithidatem curat. 232
tirones Decimi tranſeunt ad Cæſarem. 588
tirones exercet Pompeius. 463
tirones in exercitu Pompeii conſcripti ad Numantiam. 299
Titii & Galli diſcordia in exercitu Antonii quid mali pepererit 163
à Tithiis auxilia petit Vettilius. 290
Tithiis bellum infert Lucullus, quum iis ante pacem dederit Marcellus. 283
titulus Sylla ſtatuæ affixus à ſenatu. 410
tonante Iove legem ferre, nefas eſt. 368
Toranius cæſus à triumviris. 599
tolerantia laborum in rebus bellicis Mithridatis. 170
tolerantia fortitudinéque imperium Romanum crevit. 148
torques & armillas calcando Romani eadem continuant per CXX ſtadia. 230
tragœdiarum ſcriptor Artabazes 155
tragœdus Iaſon Trallianus. ibid.
tragula femur trajectus cadit dux Spartacus. 426
Trajanus. 484
Trajani patria urbs Hiſpaniæ quam Scipio Italicam vocavit. 275
Trallianorum perfidia in Italos hoſpites. 185
transfugæ cum Aſdrubale in templum Æſculapii ſe recipiunt. 81
ſolis transfugis exceptis Scipio reliquis Carthaginienſibus parcit. ibid.
transfugarum in Aſdrubalem convitia. ibid.
transfugæ ſe in templo concremant. ibid.
transfugæ clementer à Cæſarianis & Cæſare excipiuntur. 693
transfugas Spartacus non admittit. 424
de transfugis ſupplicia à Mithridate ſumpta. 238
transfugium militum ad Syllam. 401.402
transfugium parat ad Cæſarem Menodorus. 717
transfugii Maſaniſſæ ad Scipionem cauſa quæ. 275
transfugia crebra inter milites 681
transfugia obſeſſorum. 693
transfugit cum ſuis ad Romanos Phamæas. 65. 66
transfugit ſeptem navibus ad Pompeium Menodorus. 727
Trebonius à Dolabella occiſus. 622
Triarius, à Lucullo miſſus, à Mithridate funditur. 232.233
Triballi populi. 757.758.

pro tribunali sedens Cæsar Lucium è Perusia vocat. 699
tribunus corona donatus. 204
tribunus plebis Italia M. Antonius à Cæsare constituitur. 453
tribunus plebis tegulis in curia à plebe interimitur. 370
tribuni potissimum in comitiis habenda ratio ad præstanda pollicita. 362
tribuni plebis cur sint creati, & eorum potentia. 349
tribunorum lex agraria. 354
tribuno plebis mœnia egredi non licet. 447
tribunus plebis minatur consulibus. 68
tribunitia potestas sacro sancta 370
tribunitia potestas à Pompeio restituta. 445
per Syllam in nihilum fermè redacta. ibid.
tribunitia potestas data in perpetuum Cæsari. 747
tribunitii ordinis viri multi à triumviris oppressi. 596
tributum indictum Siciliæ. 745
tributum novem annorum indictum ab Antonio Gracis. 674
tributum quinquennale indictum à Sylla Asiaticis. 213. 228
tributa decem annorum imperat Asiæ civitatibus Cassius. 632
tributa Iudæorum cur cæteris gentibus graviora. 119
tributa quibus indixerit Antonius. 674
tributa quomodo solvebantur Romanis. 353
tributa suis imponit Mithridates. 245
tributorum lex abrogata. 367
triremes Cæsaris Brundisii partim capit, partim succendit Ænobarbus. 686
triremes multas Romæ & Ravennæ fabricandas curat Cæsar. 718
triumphus C. Cæsaris devicta Hispania. 432
triumphus Lepidi de Hispanis 607
triumphus Scipionis describitur. 35. 36
triumphus Scipionis de Carthaginiensibus. 84
triumphus Scipionis devicta Hispania. 276
triumphus Sylla de Mithridate 414
triumphus Ventidii. 157
triumphos quatuor agit Cæsar. 491
triumphans Pompeius Vrbem ingreditur. 252
triumviri creati pro dividundis agris. 357
triumviri Romanum imperium ceu fundum quendam inter se diviserunt. 352
triumvirorum edictum proscriptorium. 593
triumvirorum imperium agnoscentium regiones vastantur ab Ænobarbo. 686
triumvirorum in Vrbem ingressus. 592
triumvirorum nefaria scelera. 644
triumvirorum potestas multis displicuit in Vrbe nobilibus. 688
triumvirorum potentia quid mali pepererit. 438

triumvirorum potentia offensus Lucius bellum parat contra Cæsarem. 682
triumvirorum victoria potentiáque omnibus molesta. 638
à triumviris multi nobilium proscriptione propositá oppressi. 596
triumviratus initium. 589. 590. 637
triumviratum omnes antiquatum cupiunt. 688
Trojani belli spectatores Iupiter & Neptunus. 39
Tryphonem regni invasorem occidit Antiochus. 132
tumultus Alexandriæ ob necem occisorum Pompeii. 484
tumultus in urbibus datis in victoriæ præmium. 678
Turditaniam infestant latrociniis Lusitani. 289
turris Agathoclis. 8
turris incensa expugnatáque à Syllanis. 194
Tyscæ regio. 37
Tyndaridem dedentem se Pompeius mox expulsus reliquit. 734
tyrannorum corpora unco in Tiberim trahi soluta. 512
tyrannos Syriæ oppidatim sustulit Antonius. 675
tyrannidis affectatæ notæ in Cæsare. 496
tyrannidem primus sponte deposuit Sylla. 350

V

VAccæi à Lucullo infestati. 283
Vaccæi, Celtiberorum gens, Arvaccis vicina. ibid.
Vaccæis Lucullus arma intulit nullo populi Romani edicto. 287
Vaccæorum & Numantinorum bellum. 297
Vaccæorum viginti millia à Tito Didio deleta. 311
valetudinarius ad Epidamnum Cæsar bello interesse ad Philippos non potuit. 650
valetudinarius valde, Italiam petens Cæsar. 677
vallum castrorum jubet Cæsar diffringere processurus ad pugnam contra Pompeium. 474
vallum Pompeius CL stadiorum crebris castellis distinctum Mithridati circumdedit. 239
vallo cingit Perusiam Cæsar. 689
Vargunteius cum suis à Parthis conciditur. 149
Varinius Glaber contra Spartacum missus. 423
Varius dux Sertorianus à L. Lucullo captus & occisus. 223
Varro historicus. 433
Varronem philosophum & historicum servat in villa Calenus. 616. 617
Varus Terentiúsque Varro Siciliæ littora curant ad persequendos piratas. 236
Varus proscriptus. 605
in Minturnensium paludibus se abdit. ibid. *latronem inventus se esse dicit ut evadat.* ibid. *ejus interitus.* 606
Vari & Labieni & ceterorum nobilium capita ad Cæsarem relata. 495
Vates optimus quis. 525
Vatinius impudicitiæ accusatus. 435

vehiculo meritorio usi multi sese ad Cæsarem conferunt. 448
vectigal gregibus indictum apud Romanos. 353
velitatio quid. 6
velitatio crebra inter L. Lucullum & Mithridatem. 225
velitatio inter Antonianos & Cassianos. 507
venalium rerum creati censores. 458
venator quidam L. Lucullum per invia & ignota deducit post castra Mithridatis. 225
venenum ebibit Sophonisba potius quàm Romanis serviat. 15
venenum patri miscet Phraates. 155
veneno infecta aqua multi Cæsarianorum pereunt. 455
veneno perire Mithridates non potuit. 248
venena Mithridatica. 248
Veneris mons. 290. *oleis consitus.* ibid.
Veneris templo spoliato in Elymais, tabe periit Antiochus. 131
Veneri ædem vovit Cæsar, initurus pugnam cum Pompeio. 470. 492
Veneris votam ædem dedicat Cæsar. 492
Veneris genitricis sacris operatur. 470
ad Veneris latus Cleopatræ effigies. 492
Venerem dat suis pro tessera Cæsar, & inde, Pompeius Herculem. 475
Venerem item dedit pro tessera ad Cordubam Cæsar. 493
veni, vidi, vici, litera Cæsaris ad senatum de Pharnace victo. 485
Ventidius in Asiam missus contra Parthos. 156. 709
Ventidii successus. 156
Pacorum regis filium in agro Cyrrestico fundit. ibid.
ulciscitur cladem sub Crasso acceptam. ibid.
Ventidius invidiam Antonii metuit. 57
Ventidius ad triumphum missus. ibid.
tres legiones ductu Ventidii Antonio se adjungunt. 580
Ventidius Fulginii obsessus ab Agrippa. 691
Sextius à Ventidio Cornificii duce obsessus. 620. *Ventidii interitus.* 621
Ventidius proscriptus, profugus ope liberti servatus. 616
ventris profluvio laboratum in castris Pompeii ad Numantiam. 299
Venusinorum à Romanis defectio. 374
Venusinos vincit Coseonius. 381
venia præteritorum data Tigrani à Pompeio. 243
versus Scipionis de Roma excidio. 82
Versus Segestanorum dux. 765
Vespasianus Hierosolyma diruit. 119
Vestales servare jussa leges facta pacis. 714
Vestalium ædes viros introire nefas. 382
vestem dirumpit Pompeius quasi ab amicis proditus. 713
Vestini deficiunt à Romanis. 374
Vesuvium occupat Spartacus Thrax gladiator. 423
veteranorum militum concursus ad

ad Cæsarem Octavium. 533
veteranos lectissimos sibi conciliat Antonius. 528
Veterus. 763. *à Vetero Salassi deficiunt.* ibid.
Vetius Cato Sextum Iulium cæsis duobus millibus in Eserniam compulit. 375
Vetius ad necem Cæsaris submissus. 434. *idem in carcere paulo pòst necatus.* ibid.
C. Vetilius in Hispaniam contra Viriatum ducem missus. 289 *cum Vetilio pacem fieri ab iis qui superstites erant ex Galba crudelitate, impedit Viriatus.* 289
Vetilium eludit Viriatus. ibid.
Vetilius, senex & obeso corpore. 290. *vivus in manus hostium venit.* ibid.
Vetilium qui ceperat, tanquam hominem nihili, interficit. ibid.
Vetilii quæstor. 290
Vettones sibi adjungunt in Romanos Lusitani. 287
Vettonum fines depopulatur Cæpio. 294
Vetulinus proscriptus per aliquot dies fortiter pugnans, à victoribus triumvirorum in frusta conciditur. 604
vexillum deducendi mos. 703
Vibonensibus fidem præstat Cæsar exemptos fore à prædestinatarum præmio urbium. 638. 639
vicos quadringentos Mithridatis invasit Murena. 214
vicinitas Galliæ formidolosa Romanis. 545
victima elapsa Pompeio sacrificanti, omen. 470
victor Mithridates in Armeniam se recipit minorem. 232
vincitur sæpe à Vacceis Mancinus. 300
victoria Alexandrina à Cæsare. 484
victoria Sylla ad Charoneam. 199
victoria Cæsaris ad Cordubam. 493
victoria Cæsaris ad Mutinam. 572
victoria de Aquitanis, Agrippæ auspiciis, nunciata Cæsari animum restituit. 725
victoria Philippensis uni Antonio tribuitur. 619
victoria insignis Antonii & Cæsaris. 669. 670
victoria Luculli contra Mithridatem & Tigranem. 231
victoria Mithridatis. 183
victoria Mithridatis contra Murenam. 215
victoria nescivit uti Pompeius vel Cæsaris testimonio. 466 *item Sextus Pompeius.* 751
victoria nuntios ubique mittit Mithridates. 226
victoriæ prænuntiam navem in Vrbem mittit Scipio. 83
victualium rerum abundantia procreata per Pompeium. 438
vigilum cohortes constituit Cæsar. 746
villa Ciceronis à Clodio diruta. 436
Vinidius Marcellus 730
vino utuntur parcè Numidæ. 39
violatoribus fani Apollinis militibus dona non dat Scipio. 83
virgis quendam è Novocomensium magistratu Marcellus in contumeliam Cæsaris cecidit. 443

virga laurea signum victoriæ Romanis. 36
virorum illustrium qui Brutum sequebantur, interitus. 669
viri illustres profugi, Pompeium sequuti, reduces in patriam. 75
Virginius proscriptus à triumviris quomodo servatus. 617
Viriatus è Galbæ crudelitate superstes. 288. 289. *Lusitanis præfectus præclara facinora edit.* 288
Viriatus impedit quominus fœdus cum Vetilio percutiatur. 289
Viriatus exercitum servat. 290
Viriaticum bellum. ibid.
Viriatus Carpetanum agrum depopulatur. ibid.
contra Viriatum missus Fabius Max. Æmilianus. 291
Viriatus non insolenter sua fortuna usus. 294
pax cum Viriato inita. 294
pax cum Viriato inita solvitur ibid.
Viriati fuga. 294
Viriati exemplo multæ aliæ latronum manus Lusitaniam incursionibus vastant. ibid.
amici Viriato perfidi. 296
Viriatus exigui admodum somni. ibid.
ad Viriatum quàm liber accessus. ib.
Viriati interitus. ibid.
Viriati funus. ibid
Viriati laudes. 297
Viriato succedit Tantalus. ibid.
Viriaticum bellum confectum. ibid.
virtus ducis præcipua existimatur audacia ab Annibale. 91
virtutis Romanæ exemplum in Cæsarem à Messala editum. 736
virtutem Gracchi admiratus Annibal hostem funere decorat. 334
in virtutem à fortuna destitutam Mithridates sævire non vult. 225
virtus ab ignavia capi non potest. 665
virtus animi in milite potiùs quàm numerus spectandus. 277
virtus Cæsaris vel hostium testimonio invicta. 488
virtus Crassi in quo præter solitum eluxit. 147
virtutes Antonii recensentur. 163
vita terrestris securior maritima. 51
vitam, quàm libertatem, maluere perdere Xanthii. 635
ultio cladis sub Crasso acceptæ. 156
ultio de servis perfidis justissima. 619
voluptatibus Græcanicis noluit assuescere populum Scipio. 367
voluptatibus vacans Sextus Iulius ab exercitu jaculis confossus interiit. 623
Volusius proscriptus à triumviris fugit ad Pompeium. 616
urbs à cædibus lustrata post secundam Gracchanam seditionem. 366
urbis imperium fato deberi tribus Corneliis. 430
urbi præficitur Æmylius Lepidus à Cæsare. 453
quas urbes condiderit Seleucus. 124
urbes Romanas quot deleri Annibal. 34.

urbes libertate donata à Sylla 211
in urbibus datis in victoria præmium, tumultus. 678
urbes septuaginta una hora spoliat Paulus Æmylius. 761
ursas aliásque bestias emittunt in hostes, Themiscyrenses. 224
Vtica civitas. 8
Vtica oppugnatur à Scipione. 9
Vtica, hyberna Romanorum. 67
Vtica secunda, in Africa, post Carthaginem civitas. 42
Vtica ultro se dedidit Romanis ibid.
Vticam hostes omnes deserunt accepto nuntio pugnæ, excepto Catone. 489
Vticensibus ignoscit Cæsar. 490
Vticensibus quæ data ex ruina Carthaginis. 84
Vticenses pollicentur se prius pro Catone quàm pro seipsis deprecaturos. 489
Vticensibus syngraphas ad unam tradit & thesauros obsignatos Cato. ibid.
ab Vticensibus magnificè sepultus Cato. 490
Vulcano die sacra Romani nisi coacti non dimicant. 280
vulnus in collo accipit Scipio. 272
vulneribus viginti tribus confossus in senatu Cæsar. 502
vulturum duodecim auspicium Cæsari Vrbem ingredienti oblatum. 586
uxor Asdrubalis, ejus miserabilis cum filiis interitus.. 82
uxor mariti proditrix. 602. 603
uxor Coponio marito vitam impetrat amplexu sui. 612
uxoris ope servatur Antius proscriptus. ibid.
uxor Pompeii Iulia moritur. 438
uxorem cur repudiarit Cæsar 435
uxorem propriam dat filio Antiocho Seleucus pater. 128
uxores maritos partæ, ac ex seditione alios sperantes, Catilinæ pecunias sufficiunt. 428
uxores suas de regno desperans Mithridates interfici jubet. 227
uxorum proscriptorum virtus in maritos. 597
uxor Ligarii cum marito cædi vult. 602
uxoris Aruntii interitus. 601
uxor Apuleii viro interminatur indicaturam se eum si solus fugiat. 612. *cum viro egreditur.* ibid.
uxor Virginii proscripti. 617
uxor Septimii maritum prodit. 602. *qua die cæsus maritus, novas celebrat nuptias.* 603
uxor Salassum prodit. ibid.
uxoris desiderio Lentulus se magnopere affligit. 612
uxorius Pompeius. 135

X

Xanthippus Lacedæmonius Carthaginiensium dux. 2
Xerxes. 97
Xanthus civitas expugnata. 620
Xanthios bello adoritur Brutus. 633
exclamatio Antonii super decem millibus à Xenophonte salvis reductis. 165
Xipharem filium interficit Mithridates. 245
Xolla. 56

Xorus Carthaginis conditor à nonnullis fertur. 1

Z

Zacynthiorum quondam coloni Saguntini. 258

Zama civitas. 19

Zenobius Mithridatici exercitus dux, Chium occupat. 200

Zenobium Ephesii in carcerem conjectum necant. 201

Zenodotiam Mesopotamiæ civitatem expugnat Crassus. 136

FINIS.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13 *B.I.G.*

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black

Grauskala #13 C Y M *B.I.G.*

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19